NAZIONALE
R. BIBLIOTECA CENTRALE V. E. II
8
45 B
1
ROMA

BAP. FVLGOSII FACTORVM DICTORVMQVE MEMORABILIVM LIBRI IX.

A P. IVSTO GAILLARDO CAMPANO, in Pariſ. Senatu aduocato, aucti & reſtituti.

Præfixa eſt eiuſdem Gaillardi, De vtilitate & ordine hiſtoriarum præfatio, deprōpta ex ſuis inſtitutionibus hiſtoricis:

Ad virum Clariſſ. S. FIZIVM Baronē de Sauue, Regium Conſiliariū, & IIII virûm à ſecretis Franciæ, primum.

Index nominum de quibus in hiſtoria agitur.

Bibliothecæ S. Honuphrij:

PARISIIS.

Apud Petrum Cauellat via Iacobæa, ſub interſignio Floris Lilij.

1589.

VITA BAPTISTAE FVL-
GOSII GENVENSIS.

AVctoris vitam paucis perſtringere operæ precium duxi. Baptiſta Fulgoſius, quem Raphaël Volaterranus Baptiſtinum Fregoſum, alij Campofulgoſum vocant, Perini Genuenſis olim ducis filius, Genuæ dux fuit. Vir inprimis manſuetus, bonus, armis ſtrenuus, manúque promptus. Quem cùm Obiettus Fliſcus ſæpè de magiſtratu deiicere tentaſſet, tandem à Paulo Fulgoſio Cardinali patruo ſuo, cuius opera Cardinalatũ acceperat, principatu deiectus & vrbe pulſus fuit, anno reſtitutæ ſalutis 1483. *Is ergo ad leuandam mitigandámque animi ob exilium ægritudinem, totum ſe literis dedit, imitatúſque Valerium Maximum, ſcripſit vernacula lingua ad Petri filij mores formandos, opus memorabile in IX libros digeſtum, de factis & dictis memorabilibus Imperatorum, Pontificũ, Ducum, Principum, Epiſcoporum, & priuatorum cuiuſcunque ſtatus atque conditionis hominum, partim ex omnibus qui ferè vſquã extant hiſtoriographis decerptum, partim exemplis quæ ſuo ſeculo acciderunt illuſtratum, vt meritò alter VALERIVS MAXIMVS, cum ob eloquentiam natiuam, tum ob varietatem rerũ, quas vbique interſerit, dici poſſit, tantùm ex Valerio titulos rerúmque capita mutuatus, exempla, réſque veriores geſtas, quas vel Valerius omiſiſſet, vel quæ poſt mortem eius accidiſſent, deſcribens. Quod opus varium ſanè iucundum & vtile CAMILLVS GILINVS, vir illuſtri quidem genere ortus, ſed omnigenæ laudis præconio, ob ingenij acumen, ſermonis puritatem, elegantiámque & virtutis magnitudinem, haud indignus, latinitate feliciſſimè donauit.*

DE VTILITATE ET ORDINE HISTORIARVM PRÆFATIO, EXCERPTA EX INSTITVTIONIBUS *Hiſtoricis P. Iuſti Gaillardi, in Pariſ. ſenatu aduocati: ad virũ clariſſimũ S. Fizium, Baronem* DE SAVVE, *regium conſiliarium, & IIII virûm à ſecretis Franciæ, primum.*

INTER cætera veteris memoriæ præclarè dicta, vir ornatiſſime, quæ in hominum ora permanarunt, his autoribus quos naturæ tantùm lumine illuſtratos, ſatis patienter hactenus eſt exiſtimatum: id mihi præſtantiſſimum ſemper viſum eſt, quod Chilonis Lacedęmonij nomine priùs celebratum, pro ſua tandem celebritate ac præſtantia, in foribus tẽpli delphici non ſolùm aureis literis inſcribi, ſed & ipſi etiam vt deorũ ſapientiſſimo Apollini meruit vendicari. Ac ſanè, quamuis illud duabus hiſce tantùm conſtet dictionibus, γνῶθι σεαυτὸν, capit tamen ſummam eorum quæ cuique prętanda ſunt: cùm in obeundis ſuis actionibus, tum in rectè ac ſapienter inſtituenda vitæ ſuæ ratione: oſtendens quis ſit præcipuus eius finis. In quo inueſtigando, tam varia & multiplex Philoſophorum olim fuit diſceptatio, vt circiter trecentas Varro commemoret eorum diſcrepantes ſententias & opiniones. Quam rem ſanè noſtrum iſtud maximè omnium videtur indicare, dum nos nobiſipſis cognitos eſſe iubet: vt vbi nobiſcum reputauerimus, quàm parui facienda ſit hæc mortalis vita, tot ærumnarum calamitatumque fluctibus obnoxia, diſcamus tandem faſtũ omnem exuere, ac tumidos vanæ cuiuſdam arrogantiæ flatus procul à nobis ſubmouere. Cum

Plat. in Charm.

ſummus ille rerũ omnium opifex & moderator DEVS, & ſecundum Platonem verè à Plinio fuit obſeruatum, in immenſi huius vniuerſi creatione nihil infirmius, nihil abiectius homine videatur procreaſſe. Quippe qui cæteras animãtes, iam à primo ſui ortu, ad ſe, corpusvirámque ſuam tuendam, & à quibuſlibet iniuriis vindicandam, firmiſsimis armarit præſidiis: vt volucres plumis, belluas pellibus, ac ipſas etiam arbores libris & corticibus circũmuniens, prout cuiuſque naturæ commodiſsimum putauit. Hominem verò, cuius cauſa fuiſſent reliqua cõparata, nudum finxit ex vtero matris prodeuntem, à lachrymis & eiulatu vitæ primordia ducentem, non niſi poſt diem quadrageſimum modico riſu labra diducentem: imbecillum, debilem, ac, ſi Homero credimus & Euripidi, pecudibus etiam infirmiſsimis infirmiorem. Vitam ei quidem concedens, ſed tot procellis, tot fluctibus, tótque morborum telis obnoxiam & patentem, vt eorum numerus quem Plinius & plerique Arabum medicorum recenſuere, ad pluſquam trecentas ſurgat ſpecies & differentias: ſepoſitis etiam plurimis in dies emergentibus, ac tanta crudelitate graſſantibus, vt ne ſine horrore quidem ſummo, poſsint commemorari. Ille rerum omnium præterquam lachrymarum expers & rudis, vbiuis aliás docẽtis opem deſiderans, ex ſe nec loqui nouit nec ambulare: cum recentes ipſi belluarum fœtus, vel ad curſum, vel ad volatum à natura facti ſint & inſtituti: vt ea declinent quæ ſibi putabunt nocitura, parent & inquirant quæ ad viuendum neceſſaria ſint futura. Quòd ſi collatis hinc inde rationibus, cuipiam ad calculos humanam conditionem cum belluina forte libuerit vocare, hominem profectò multis partibus à mutis animantibus comperiet ſuperari. Vt pote, quem Aquila vincat videndi acumine, cuius & vultur odorandi ſagacitate, ac talpa fœdiſsimum prorſus infœliciſsimúmque animal audiendi promptitudine. Vnus voluptatis & vitiorum illecebris mancipatus: vnus gulæ ventríque deditus: vnus cibo, ſomno, vinóque nimiùm indulgens: vnus impotens ſui, grauéſque animi motus perſentiens: mox ambitione, mox auaritia, mox ira & odio totus æſtuans. Vnde domeſticæ diſſenſiones ac ſubitò bella erumpunt, tum externa tum ciuilia, vnà cum

Plin. lib. 7.

Humana infirmitas.

Naturæ humanæ cũ belluina comparatio.

importunę famis grauitate,comitem ſibi adiungentia funeſtæ peſtis malignitatem. Siquidem D E V S Opt.Max. hoſce tres, aſtipulantibus tot ſacrarum literarum teſtimoniis,iuſtitiæ ſuæ vindices habere dicitur & vltores. Ex eo,plerique olim, in altiorem eius rei cogitationem cùm deſcendiſſent,communem omnium parentem Naturam, verbis aſperioribus accipientes, non matris indulgentiſſimæ, ſed crudeliſſimæ potius nouercæ dignam nomine cenſuerunt. Alij, in infœlicitatis humanæ contemplatione defixi (qualis fuiſſe memoratur Heraclitus, vnâque cum eo permulti nec ingeniis infirmi,nec nomine obſcuri) exiſtimantes hominis vitam nihil amplius eſſe,quàm publicum quoddam proſcenium, in quo tabula miſeriarum omnium & infortuniorum ſpectanda palam exhibeatur, quod reliquum ætatis ſibi fuit, id totum in luctu lachrymíſque tranſegerunt. Contra verò, nonnulli perſpicientes, vt in tantis calamitatibus ſuis vulgus tamen hominum ſibi placeret, ſibi aſſentaretur, ſe ex infœlici fœlicem, ex inſipiente ſapientem reputaret: hanc hominum dementiam, perpetuis cachinnis ac riſu profuſiſsimo ſunt proſequuti. In quibus, qui primas partes Democritus tenuiſſe memoratur, ô ſi nunc reuiuiſcat in Reipub. Chriſtianæ tanta perturbatione,quantam ridendi: quantam ſubſannandi, quantam agitandi pulmonis ſui ac exibilandæ generis humani dementiæ haberet occaſionem? Sed quid ęos hîc commemorem qui adhuc ingenio longè magis alieno ſic hominum generi fuerunt infenſi, vt ab omni eorum ſe conſortio ſegregantes, in ſolis & præruptis montibus, in abditis & remotioribus Syluis, ferarum amplius conſuetudine tenerentur & gauderent? Vulgatior hoc nomine Timon ille Athenienſis, quàm qui à me hîc ſit nominandus: quem aiunt, ex quo auerſari cœpit hominum congreſſus, neminem ferè hominem ſibi vnquam obuium habuiſſe, præter vnum Alcibiadem adhuc impuberem,huius ętatis more per agros ſpatiantem: cuius ſubinde ſermonibus capiebatur, quòd eum animo præuidebat aliquãdo peſtẽ perniciémque permultis eſſe allaturũ. Silentio mihi prętereundũ duco barbarũ illum Thracum morem, qui liberorum ſuorum natalẽ habebãt acerbiſsi-

2. Reg. 24.
Ezech. 14.

Heracliti lachrymæ.

Democriti riſus.

Timonis μισανθρωπία

mam: extremum verò ac fatalem vitæ diem, feſtis dapibus & multa hilaritate celebrabant. Verum, id genus hominum cum ſua moroſitate conditionis noſtræ incõmoda rimantiũ, non poſſum non grauiter accuſare? quòd viciſſim eius præſtantiã ac dignitatem, ratione intellectus tanquã ex altera trutinæ lance non expenderint, libratis hinc & inde partis vtriuſque ponderibus. Nam ſi optimo cuique, vti par eſt, venerit in mentẽ, quemadmodum immenſa dei bonitas hominẽ olim creauit bonis omnibus affluentẽ, facilè agnoſcet, quod nec Stoicis etiã obſcurum erat, ſummũ id huius vniuerſitatis opus fuiſſe: ſub cuius imperio & ditione, omnia creata ſubiicerentur: vt in his gloria & honore tam beneficũ afficeret authorẽ ſuũ. Sin autẽ ſibi quis eũ ſubiecerit adhuc fœdiſſima illa ſuffuſum primi parentis, ad omnẽ poſteritatem propagata labe, ignarũ, varium, ſimulatũ, & peccatis omnibus quib' concepti & nati ſumus obnoxiũ: tum certè, non hominẽ ſed horrendũ hominis monſtrũ, informe & impurũ meritò appellabit. At verò, ſi à nobis æſtimabitur, qualis ſe habet, cultus, terſus, nitens, ac diuini verbi ope omnino renouatus: eũ non ſolùm priſtino ſplendori reſtitutũ, ſed auctiorẽ, ornatiorẽ ac bonis omnibus cumulatiorẽ reperiemus. Adeóque, cũ a peccatis obſidetur, vt prope iam victas manus ſit daturus, tum maximã præſentem gratię diuinæ opem ſibi [illegible]inus adeſſe ſentit, libertatis ſuę aſſertricẽ: quæ, vt eruditè a D. Amb. & Auguſt. poſt. D. Paulũ traditũ fuit, in nouam eũ refingat creaturã. Et ecce quid, inter cætera, ſignificari putem, hoc tam celebri elogio, vt ipſi nobis innoteſcamus, ſuadente. Huiuſmodi autẽ cognitio ab vna hiſtoriarum cùm prophanarũ, tum etiam ſacrarũ ſeu priuatarum ſeu generalium lectione peti cõmodiſſimè poſſe videtur. Quarum omnium breuem quãdam contexui epitomen & velut Iſagogicon, ex optimis quibúſque contractum authoribus Hebræis, Græcis, Latinis & aliis, quaſi manu nos deducens per rectam & cõpendiariam hiſtoriæ legendæ viam. Cuius peculiarem priuſquam aggrediar narrationem, operæ pretium fore putaui, ſi paucis dignitatem, vtilitatem, oblectationem & facilitatem perſtrinxero, temporum indicato ordine & præcipuis etiam eius ſcriptoribus.

Hominis dignitas & præſtantia.

Ad Rom. 5.

Eiſdem itaque veſtigiis inſiſtentes,quibus nos præiuere tot doctiſſimi viri, ac traditā ab hiſce tribus præſtantiſſimis omniū diſciplinarū præceptoribus Platone, Ariſtotele, Cicerone rationē ſequuti, hiſtoriæ definitionem priùs proponemus:quę veluti manibus & oculis ſubiiciat fructus,cōmoda,dignitates,opportunitates inde dimanātes:vt nobis ſcriptū reliquit Galenus,de methodorum diuerſitate verba faciens. Quāobrem,ſcitiſſimā illā quæ eſt apud M.Tulliū hiſtoriæ definitionē huc accerſamus;quę TESTIS TEMPORVM, LVX VERITATIS, VITA MEMORIÆ, MAGISTRA VITÆ, ET VETVSTATIS NVNTIA prędicatur.Expendamus quò pertineat ea pars prima, quæ ipſi arrogat tēporis teſtimoniū. Equidē,vt cōpoſitiſſimā hāc totius vniuerſitatis ſtructurā creauit ille ſummus opifex,ſolē,lunā,ſtellas, elementa,plantas,animalia, quæque ad eius conſtitutionē pertinent, vt à nobis conſiderentur (quæ conſideratio & aſpectio NATVRALIS HISTORIA à doctis appellatur)ac in eiuſmodi contēplatione,veſtigia perſpiciamus diuinæ ſuæ bonitatis & ſapientię:nihilo ſeciùs,à nobis obſeruari vult ordinē & continuationē tēporū; quæque tot edidit præclara, memoranda, & admirabilia ſuæ potentiæ,bonitatis, ſapientię teſtimonia,cū in rebus omnibus,tū in Eccleſię ſuæ,iā tū à mundi primordiis,tuenda ſecuritate. Quibus ignoratis,animus noſter antiquitatis cognoſcendæ cupidiſſimus, vbi non haberet in quo acquieſceret, omnino nugis his & deliriis præcipitē ſe ferri rapiue pateretur,quę Ariſtotelē ac ſummos illos philoſophiæ proceres ita tranſuerſos egêre, vt ſempiternā crederent, neque vllis ſeculis deſiturā rerū quamuis fluxarum conſtantiā.Cui noſtrę cupiditati conſulturus omnipotēs, tātarū rerū memoriā ad poſteros trāſmittendā curauit: vt cœli ac cæterorū,quæ illius cōuexitate claudūtur,creationē,hominis formationē,lapſū,reſtitutionē:prima ineuntis ECCLESIĘ cunabula,in Adamo & Eua:promiſsā in Chriſto generis humani inſtaurationē reparationēue: primā Euangelij prædicationē, in huius promiſſionis fide, vnà cū peccatorū coniunctā remiſſione,piorum cruces & tormenta,ob ſincerū DEI cultū,in Caino & Abelo, literarū & omniū artium ac diſciplinarū, ab Adamo & Setho in-

2. De Orat.

Hiſtoria cur teſtis tēporū.

Memorabiliora mundi.

uentionē: immiſſam ad impiorū pœnas aquarū eluuionē: ſancitas leges, acerbiſſima morte coërcendorū maleficorū hominū, interpoſita magiſtratus authoritate: gentiū omnium initia, diſſipatis, in omnes terræ tractus & angulos, NOE liberis mirandā populi Iſraëlitici ex Ægypto eductionē: legē latā in monte Sinai, anno mundi 2 4 5 4. primam inſtitutionē, deinde caſum Reipub. Iudaïcę: conuenientes in verbo DEI & Sacramētis Chriſtianorū eccleſias: ſummorū quatuor Imperiorū ſibi mutuò ſuccedētiū viciſsitudinē, aliorúmque regnorū & maximè regni ſpiritalis (nemini enim dubiū, ab omni ęuo duplicē fuiſſe regnorum differentiam, DEI videlicet alterum in Eccleſia ſtabilitum, & alterum mundi quod à potentioribus tenebatur) denique tot magnorum virorum res tam multas tam ſapienter, præclarè, fœliciter geſtas: ex quibus rectè inſtituēdæ vitę noſtrę ſumenda nobis ſunt exēpla, & alia eiuſmodi innumera. Quę omnia, in craſsiſsimæ alicuius ignorantię demerſa caligine deliteſcerent: niſi hiſtoriarū

Sacræ & prophanæ hiſtoriæ diſcrimē.

prçcipuéq; ſacrarū ope, tantis tenebris in apertā lucē fuiſſent vindicata. Plerique omnes enim prophani ſcriptores, in tantarū rerū ignoratione verſati, eò tantū videntur ſpectaſſe, vt ſcriptis ſuis mandarent primos ortus, incremēta, declinationes, deinde interitus Regnorum & Rerūpub. cœpta, conſilia, magnos auſus, fœlices ſucceſſus, fortitudineq; hominū vel pace, vel bello illuſtriſsimorū, aut multiplici virtute tū morali, tū politica inſtructorū. At verò, ſacræ hiſtorię monumenta, præter eiuſmodi plurima quę vel inſtituēdę vitę vel adminiſtrādę Reip. nobis ſufficiūt documenta, tū etiā velut inſignibus quibuſdā diſtincta gēmis, magnā vim exēplorū proferūt, ad cœleſtis illi⁹ regni gloriā facientiū: ſummā ſcilicet in Abrahamo fidē, ſummū in Dauide inuocādi nominis diuini feruorē: ſummū ei⁹ in Diuo Ioh. Bapt. cultū & reuerētiā, ſummā in D. Paulo patientiā, & id gen⁹ infinita, quæ hîc meminiſſe ſit ſuperuacaneū. Ac eodē ſilentio inuoluā ꝑpe infinitā magnarū laudū ſeriē, quibus hiſtoria ſacra prophanis antecedit hiſtoriis: vt cōfirmatā tot miraculis euangelicā doctrinā: erectā ſemper & incōcuſsā in internecione regnorū, mutuis ſe armis collidentiū, eccleſiā: martyrū mirā ac nullis labefactatā ſuppliciis conſtantiā. Hoc vnū autem dicam quod ad vtriuſq; laudē, & intelligentiam pertine-

bit: hâc quippe, vt illa multò antiquiorem, ita etiã,quod eſt veriſſime à Tertulliano traditũ, longè eſſe certiorem. Atq; his olim rationib. nitebãtur aduerſus gẽtes Iuſtinus Martyr & Clemẽs Alex. Nã poſt 541. ſupra 5000. annos, quib' eſſe mũdus primũ cœpit,ex certiorib. doctiſſimorũ Chronologorũ calculis, tria prima millia & eò amplius, ex vnius inſtrumẽti ſacri fide, nobis innotuere. Siquidẽ Moſes(qui res maximas,& ad veri Dei agnitionẽ ęternãque ſalutẽ pertinentes docet: & diuinæ maieſtatis, & eccleſiæ ipſius res geſtas potiſſimũ deſcribit: vt huius vniuerſi & generis humani creationẽ, primam peccati & omnium calamitatũ cauſam,& huiuſmodi admirãda ſcriptorib. Ethnicis incognita, quæ priùs attigimus) perpetuam annorũ 2493. ab ipſis mũdi primordiis, ad extremum vſq; fati ſui diẽ nobis hiſtoriã contexuit. Ex libris Ioſue & Iudicũ colligũtur anni 317. nẽpe ab obitu Moſis & inductione populi Iſraëlitici in Palæſtinam, ad Heli ſacerdotiũ, qui fuit annus ab orbe cõdito 2810. Ex quatuor libris Regũ cognoſcuntur res geſtæ annorũ 545. ad excidiũ vrbis Hieroſolymorũ & captiuitatẽ Babylonicã: quib. ſi accedant iterũ anni 76. per quos duriſſimũ illud Babylonicæ ſeruitutis iugũ Iudæi ptulere(excuſſum tãdẽ ope Cyri Perſarũ Monarchæ primi) quantũcũq; tẽporis huius vniuerſi ſpatiũ, ad ſummam 3425. ſurget annorũ. Hæc tã longinquę,támq; profundæ vetuſtatis authoritas tãti apud oẽs bonos eſſe debet, vt nullus de perſuaſionis aut fidei noſtræ certitudine, quã à Prophetis & Apoſtolis accepimus, dubitationi locus relinquatur: omnẽ aliã ſubruens & falſitatis euincẽs, tanquã recentem & nuper natã religionẽ. Cæterum, Herodotus Halicarnaſſæus in Ethnicis hiſtoriographis antiquiſſimus (alio enim loco de Beroſo agetur) hiſtoriã tãtùm ſcripſit ań. 240. à Gyge Lydorũ Rege ductã, anno mũdi 3246. quæ ad ann. 3486. pertingit. Scripſit autẽ (vt paucis, Herodoteæ hiſtoriæ argumentũ perſtringamus) nõ ſolũ Cyri & Perſarũ Monarchiæ res geſtas, vſq; ad Xerxis fugã ex Gręcia: ſed etiã Regni Lydorũ, Medorũ ac præcipuè Ægyptiorũ hiſtoriã pleriſq; in locis cũ ſacra cõuenientẽ,& veteris gẽtis Ionicæ ac vrbis Atticæ & Regũ Laconicorũ & Corinth. hiſtorias cõcinnauit. Thucydides Atticus Herodoto proximus annorũ 20. memoriam cõplexus eſt, à Xerxe in Græcia

Moſes. *Ioſue.* *lib. Iud.* *Lib. Reg.* *Herodotus.* *Thucydides.*

profligato, ad belli Pelopōneſiaci annū 21. Licet enim ſui tẽporis bellū inter Athenieſes & Peloponneſios geſtū, in quo ipſe etiā exercitus ductor fuit, narrandum ſuſceperit: tamen, lib. 1. diſcedens ab inſtituto ſermone, hiſtoriam interſerit annorū 50. qui à Xerxis fuga, vbi Herodotus deſinit, ad initium belli Peloponneſiaci numerātur. Et vt Herodotus Monarchiarū & Regnorū, ita Thucydides ciuitatum præcipuè res geſtas enarrauit.

Xenophon. Xenophon apis Attica Thucydidi ſuccedens, & vbi ipſe deſierat hiſtoriæ ſuæ initiū faciens, cōmemorat in lib. ἑλληνικῶν, excitata & decertata bella, inter præcipuas Græciæ ciuitates, per annos 44. vſq; ad præliū Lacedęmoniorū & Thebanorū ad Mantineā. Quod ſi extarent, neq; temporum iniuria intercidiſſent, qui deſiderātur de quadraginta illis

Diodorus. Diodori Siculi libris: ab vltima Ægyptiorū memoria ad Cęſaris imperium peruenirετur, annū ſcilicet 3919. At ex illis quos ſolos habemus ſuperſtites, liber 16. cū quatuor ſequentibus res per annos 64. à Philippo Maced. Alexan

Tit. Liu. dro & ſucceſſoribus geſtas ad annū 3664. perſequitur. Et niſi eadẽ calamitas perennẽ illam T. Liuij hiſtoriam, in decadas 14. aut, ſi mauis, in 140. libros digeſtā nobis mutilaſſet, annorū 746. iā ab vrbis Romæ prima origine, integra cōſtaret memoria, ſeu ab anno mundi 3212. ad 38. Auguſti rerū potientis. Ideóque, ex his 35. qui hodie incolumes noſtris omniū manibus teruntur, primus habet per annos 244. à regib. ſeptem regnatā vrbem: ac nouem eiuſdẽ decadis reliqui annos 218. cōplectuntur. Decas altera (cū ſic laudandi huius autoris mos inualuit) annorū eſſet 74. quibus vertentibus, diuturno & ancipiti marte decertatū eſt cum Pyrrho Epirotarū Rege, & cum Carthaginenſibus primū. Tertia, quæ vna eſt & intemerata ſecundi belli punici narratio, annos cōtinet tantùm 16. Quarta, in Philippo Macedo. Rege & Antiocho magno ferè cōſumitur, quibus graues cū populo Romano interceſſerūt inimicitiæ, in annos 24. multis prælijs infeſtæ. Poſtrema & dimidiata illa quinq; librorū decas deducitur ad annū poſt vrbẽ conditam 588. poſt orbẽ verò 3800. Quāobrem, decades illæ nouẽ quæ cum alia dimidiata periere (quorum vicem quāuis deteriorem nobis

L. Flor. præſtant Flori Epitomæ) hiſtoriā annorū 158. caperent,

ad imperantis Auguſti 38. & Orbis conditi 3958. Atque hactenus tanquã ſummo digito, indicati ſunto præcipui ſcriptores vniuerſæ hiſtoriæ, iam tũ poſt homines natos prorogatæ, ad eoſdem vſque in Chriſti ſeruatoris noſtri morte reſtitutos, & ad ea tẽpora quæ penes vnũ, fixam & quietẽ imperij Romani ditionem attulere. Quibus ſi adiunxeris Zonaræ cũ tertio tomo alterũ, aut I. Naucleri, ſeu I. Cuſpiniani vitas Cæſarũ, ex variis deſcriptas & cõquiſitas authorib⁹, qui ex profeſſo id agunt: vt Appianus Alexand. Velleius Paterculus (qui hiſtoriæ romanæ Epitomen vſque ad Tiberij Imp. annũ 16. deduxit) Cor. Tacitus qui à Tiberio exorſus ad Veſpaſ. initium peruenit, Suetonius 12. primorũ Cæſ. vitas deſcribens, Dion caſſ. qui 25. lib. (tot enim extant ex 80.) Imp. vitas à cæſare ad Alexandrũ deſcripſit, Æliã. Spartianus, Iul. Capitolinus, Ælius Lãpridius, Volcat. gallicanus, Herodianus, Treb. Pollio, Flauius Vopiſcus, Eutropius hiſtoriæ Romanæ epitomẽ ad Iouiniani Imp. mortem & annũ Chriſti 368. deducẽs, Ammianus Marcellinus, Sext. Aurelius victor, Iornandes Gotthus, Procopius, Agathias, Põp. Lætus. P. Diaconus, Blondus qui continuam rerum ſeriẽ poſt inclinationem imperij Rom. ab anno chriſti 407. vſque ad 1400. complexus eſt. Bap. Egnatius qui de Romanis principibus ſcripſit a cæſ. ad Carol. 5. Imperat. & id genus alij: ſi inquam hi omnes cum cæteris ſuperiùs citatis coitionem faciant, perpetuũ & cohærentem contextum totius hiſtoricæ lectionis ſumus habituri. At verò, cui curę fuerit ſummarũ ſcire Monarchiarũ primos ortus, adoleſcentiam, ſtatum ac poſtremò caſum, diſcat ex Beroſo, Marethone & Metaſthene quicquid ad primã pertinebit, & quandiu penes Aſſyrios illa ſtetit. De ſecũda, quæ ab Aſſyriis migrauit ad Perſas, cognoſcet ex Herod. Xenoph. & Diod. De Tertia, quæ Græcorũ fuit, Arrianum conſular, Q. Curtiũ, Diodorũ lib. 17. 18. 19. 20. Polybiũ ſi extaret integer, partim (partẽ enim ſibi vendicant res Romanæ) Plutarchũ, Pauſaniã, Strabonem, Athenęum, Iuſtinũ, licet hi quinq; poſtremi nõ ſint ſinceri ſed mixti, aut quidã geographiſtorici vt Plinius, Mela, Volaterranus, Munſterus, Suidas, Ælianus, Gellius, Macrobius, Solinus, Laertius, Leonicus, P. Vergilius, P. Victor, P.

Imperatorũ Hiſtoriographi.

Singularum Monarchiarũ ſcriptores.

Meſſius & alij. Denique, præter eos quorum prius mentionē fecimus in vitis Cuſpiniani. De quarta certior fiet, lōgius repetita origine, apud Car. Sigoniū, Onuphrium, Sextum Rufum, Dionyſium Halicarnaſſeum, Catonem, Fab. Pictorem, Saluſtium, Cæſarem, quæ ſub Romanis faſcibus omnium florentiſſima fuit. Miſſos hic facio ſingulorū Regnorum & Rerumpub. ſcriptores, tum quòd de his in tabula noſtra ad omnes hiſtorias pridē emiſſa, ſatis iam actū fuerit: tum quòd ea de re infra opportuniùs dicetur. Quod autem ad eccleſiaſticæ ſpectat rationem, ſic ſe habet. A Prophetis & Apoſtolis, primùm Ioſephus, idem cū mundi principio ſcriptionis ſuæ principium faciens, continuā ſeriem rerum Iudaïcarū deduxit ad annos 4037. & poſtremū Hieroſolymorū excidiū. Hinc Egeſippus, à Machabeis ad annū ſalutis noſtræ 72. Euſebius in Chriſto paſſo exorſus, in anno deſinit 325. Hiſtoria Tripartita Socratis, Theodoreti, Sozomeni, incipiens à Conſtantino Mag. ſeu à fine Euſebij. producitur ad annū 444. Euagrius à 435. in 595. Nicephorus à noſtra redemptione, in 625. Zonaras eccleſiæ Cōſtantinopolitanæ hiſtoriam ſingulorū Cæſarum vitis intexuit, tomo 2. & 3. ad annum Chriſti 1120. Platinæ inſtitutum eſt in ſcribenda ſummorū pontificum vita, ad Sixtum 4. anno 1472. His addi poſſunt, Philo, Iuſtinus Martyr, Tertullianus, Irenæus, Clemēs Alex. Arnobius, Lactantius, Epiphanius, I. Gulielmus, Centuriæ hiſt. Magdeburg. Stat. Eccleſiæ (ſi quæ pietatē lædunt demas) à Chriſto ad annum 1560. & alij. Sed eſt & aliud hiſtoricorum genus, quod inter vtrunque ambigit; partim eccleſiaſticum, partim prophanum: cuiuſmodi ſunt P. Oroſius, Gregorius Turon. Epiſcop. libr. 1. Regino, Otho Friſingenſis, Abbas Vrſpergenſis, Vincentius, Antoninus, Nauclerus, Phil. Bergonenſis, Sabellicus, P. Iouius, Sleidanus, Chronologicon Euſebij, D. Hieronymi, Proſperi, Caſſiodori, Hermanni Contracti, Palmerij Flor. Palmerij Piſani, Pauli Conſt. Phrig. Funccij, Nicephori, Pantaleonis, Genebrardi, Mercatoris, Chronicon Bedæ Angli, Adonis Viennenſis, Sigeberti Galli, Achillis, Carionis, Melanth. Peuceri, Chytrei, & aliorum. His, rebus facilè intelliget, ac vt ar-

Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ authores.

Mixti hiſtorici.

bitror agnoſcet, qui excutiendis iſtis authoribus diligentem operam adhibuerit, non temerè hiſtoriam, elogio tam præclaro, quòd TESTIS ſit TEMPORVM, à Marc. Tullio commendari. Quorum perennis & continuus tenor non minus immenſam Dei Sapientiam, potentiam & iuſtitiam clamat, teſtatur, prædicat, quàm perpetua illa ſemper vna, & eadem ſemper, cœlorum vertigo illuſtrem eius enarrat gloriam. Sed & quanti ſemper eius cognitio apud omnem antiquitatem fuerit, locupletiſſimè oſtendet celebre illud conuitium, quo barbarus quidã Ægyptius Soloni Grçciæ totius ſapientiſſi. rerum hiſtoricarum ignorationem, contumelioſis hiſce verbis exprobrauit: ὦ Σόλων Σόλων, ἔφη, ἕλληνες ἀεὶ παῖδές ἐστε, γέρων δ' ἕλλην οὐκ ἔστιν: νέοι ἐστὲ εἶπεν τὰς ψυχὰς πάντες, οὐδεμίαν γὰρ ἐν αὐταῖς ἔχετε δι' ἀρχαίαν ἀκοὴν παλαιὰν δόξαν, οὐδὲ μάθημα χρόνῳ πολιὸν οὐδέν. O Solon Solon, inquit, è paruulis nunquam exceſſiſtis, nec Græcorũ quiſquam ad ſenectutis peruenit maturitatem: infãtes ſemper animos geſtatis: nullam vetuſtam rationem, nullam tempore caneſcentem tenentes rerum cognitionem. Quãto autem vel ad magnarum rerum adminiſtrationem vſui ſit & ornamento, facilè iſtud euicerit, quòd plerique olim Philoſophi, licet pluribus aliis diſciplinis inſtructiſſimi, tamen quòd iſta tanquã prudẽtiæ omnis parente ac nutrice deſtituti eſſent, tractãdis Reipublicç gubernaculis excluſi fuerunt. Quid enim præclarius, quid illuſtrius, quid admirabilius, quid hominum lectione, & obſeruatione dignius, quàm in tanta fuga vitæ, non dico vnius ſeculi vel regionis ſed omnium ſeculorum, Prouinciarum & gentium mores, prælia, victorias ſeu quaſuis rerum viciſſitudines cognoſcere, & memoria complecti? Neque iſto firmius vllum exiſtit immortalitatis noſtræ teſtimonium: atque ita quidem, vt ſi quæ adſunt alia huius rei prope innumerabilia, repente fato quodam nos deficerent, id vnum inſtar omnium fidem facere poſſe videatur certiſſimam. Qua enim in re, quæſo, aut longiùs à multis animantibus abſumus, qua in re propius ad omniſciam illam diuinitatem

Plat. in Timæo.

Firmiſſimũ de animi immortalitate teſtimonium.

accedimus, quàm quòd ex rerum præteritarum cum prę-ſentibus collatione, dum ſingularũ cauſas cauſis, occaſiones occaſionibus, & ſucceſſus ſucceſſibus ſuis opponimus proinde quadam ſagacitate futuros etiam euentus præſentimus? Nónne illud in multis ſingulare Dei beneficium reputandum eſt? Omnibus ignoti eſſent maiores ſui, nemo noſſet, aut quã ipſe regionem incolit, aut qua ratione in eam commigratum fuit, ab his qui eum præceſſere: ſumma cuique ſui iuris ſuarúmque poſſeſſionũ eſſet ignoratio, ſublata vetuſtatis cognitione: à qua promanat tam neceſſaria, támq; vtilis horũ omnium opportunitas. Hoc vno nomine Lucullus apud magnũ illum Mithridatem Regem tantã reliquit virtutis ſuæ opinionem, quantã ſe nunquam aut vidiſſe aut audiuiſſe Rex ipſe palam dictitaret. Zenobia non minori quondam audacia quàm caſtitate Regina res magnas audacter ſuſceptas, pari prudentia quam ex hiſtorica ſibi cõpararat lectione, cõfecit. Sed, vt his ommiſſis, ad reliquas definitionis noſtræ tam illuſtres partes gradũ faciamus, quibus LVX VERITATIS, MEMORIA VITÆ & NVNTIA VETVSTATIS prędicatur, ea omnia, eodem referri mihi videntur, vt in his diutiùs immorari nihil opus eſſe putem. In quo verò, NVNTIA ANTIQVITATIS audit, etſi neminem arbitror eſſe tam obtuſæ mentis, támque nullo iudicio qui id audeat inficiari: ſi tamen eiuſmodi quis vſpiam ſit, amittet, credo, hanc opinionem ſecum reputans, ei acceptam ferri oportere tantam inſignium exemplorum ſegetem, quæ nobis ad virtutem capeſſendam calcar addunt vehementiſſimum, & vitioſis noſtris cupiditatibus frænum iniiciunt firmiſſimum. Ecquid enim, in illo totius ferè orbis Imperatore Alexandro, tãtum vincendi ſtudium excitauit, quàm Homerico carmine celebris illa Achillis fortiſſimi virtus, virtutis imperatoriæ luculentiſſimum exemplar: in quo effingendo, omni ope contendebat, & præ manibus, immò in ipſis oculis ſemper id habebat? Ecquid Iulio Cæſari tantos animos ac tanti nominis ad poſteritatem obtinendi deſiderium conciliauit, præter vnius Alexandri exemplum: cuius cùm victorias animo magis quàm oculis aliquando perlegeret, in pro-

Achillis Alexãder æmulus, Alexandri Cæſar, Cyri Scipio, & Miltiadis Themiſtocles.

fuſiſſimas lachrymas, fertur erupiſſe: quia ea ipſe ætate nihil præclarum & memorabile edidiſſet, qua ille alter totum penè terrarum orbem vincendo peragrarat? Quid Scipionem illum Affricanum ad tam illuſtrẽ euexit virtutis gloriam, qua omnibus bonis tantę fuit admirationi, Piratis & prædonibus tanto timori, niſi clariſſimi Xenophontis libri quos confinxit de Cyri magni inſtitutione? Quid Themiſtocli tantas curas faciebat, vt noctu in publico ambulans, ſeruum capere ſe non poſſe diceret, præter ampliſſima Miltiadis trophæa, quæ retulit ex illa nobili ad Marathonem victoria? Ac ne lõgius petere videamur, quæ nobis præſto ſunt & ad manũ, ne remotiora illa vetuſta mirari & propiora hæc noſtratia putemur contemnere: nullis aliis rebus accenſam fuiſſe tot inuictiſſimorũ noſtra nuper patrumque noſtrorum memoria, Ducum, Principum, Regum, Imperatorũ virtutem vnus Franciſcus I. Rex gallorum, vnus Carolus 5. Imp. vt credamus facilè efficient. Nec omittendum recẽs admodũ & illuſtre eius rei exemplum, de Selimo Turcarum principe: cuius maiores cũ ab hiſtoria velut à fabulis ſemper abhorruiſsẽt, primus ipſe geſta Cæſaris in linguam vernaculam transferri curauit, ac eius imitatione, breui magnam Aſiæ minoris & Africæ partem cum maiorum imperio coniũxit: At elogiũ illud quo MAGISTRA VITÆ inſignitur, clarius eſt & illuſtri⁹, quã vt verbis explicari queat: quod tamen ad vnum Omnipotentem DEVM, aut ſaltem ad voluntatis eius interpretem LEGEM pertineat. Æterna enim ſapientia & regula iuſtitiæ in Deo, ad quem conſilia noſtra & actiones noſtras debemus conformare, in Decalogo expreſſa eſt. Cuius ſingula pręcepta ſingulæ ſunt ſentẽtiæ, ſinguli radij ſapientiæ diuinæ virtutem a vitio ſecernentis: trãſfuſi in mentes hominũ & ipſius DEI voce, in mõte Sinai illuſtrati, vt DEVM authorẽ nobis monſtrent: & qualis ſit Deus, & quib. officiis à nobis coli velit, oſtendant: & hominũ vitam gubernent & regant. Neq; enim humani eſt ingenij ſibi fingere cultum diuinũ, & quod rectũ ſibi videtur: Sed quod præcipit DEVS faciendum: vt clarè Prophetæ & apoſtoli docuerunt. Sunt autem hiſtoriæ, magna ex parte, nihil aliud quàm huius ſapientiæ diui-

Hiſtoria cur Magiſtra vitæ.

Lex diuina vitæ Magiſtra.

Deut. 12.

næ ſeu legis DEI gubernatricis vitæ tum publicæ, tum priuatæ exempla illuſtria, in DEI ipſius & ſummorum Regum & Ciuitatum & magnorum virorũ rebus geſtis expreſſa. Quæ, cum tanquam in ſpeculo nobis repręſentent, quam boni ſuæ bonitatis, quam improbi ſuæ improbitatis, hi pœnam, illi mercedem tulerunt: tum ſanè rude vulgus & imperitum, ad virtutem amplectendam libentius incitatur, atque etiam à vitio culpáque deterretur, quàm nudis & ſolitariis aut legibus, aut Philoſophorum documentis. Vnde manifeſtò conſtabit, quanti omnium interſit, tot actionum humanarum exempla, legibus diuinis accõmodari. Quarum ea familiam ducit, vt credamus vnum eſſe DEVM, ſe coli, ſe obſeruari iubentem, de ſummo cœlo vitas hominum intuentẽ, bene merenti, bene facientem, male merenti paria reponentem. Quod ipſe Herodotus, etſi veræ religionis expers, locupletiſſimè tamen teſtatur: multarum rerum bene ſecuſve ſuccedẽtium cauſas, aut ſeruatis legibus aut iiſdẽ violatis imputans: ac: in eo ſermone quem de Troiano bello habet, nunquam ſatis laudandam celebrem hanc ſententiam laudans, ὅτι τῶν μεγάλων ἀδικημάτων, μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τοῦ θεοῦ, Hoc eſt, nefariam & impuram hominum vitam, grauibus ſemper DEI pœnis vindicari. *Lib.2.* An eſt vſpiã homo tam durus & tam ferreus, cuius animus ad pietatem & religionem non inflammetur: vbi acceperit Magnum illum Alexandrũ Aſiæ magna parte bellis fulminata, cum propius Hieroſolymorũ vrbem caſtra mouiſſet, eius expugnandæ cauſa: ſupremo tamẽ põtifici ornatu pontificio, vnà cũ ſenioribus populi obuiam procedenti, reuerenter aſſurrexiſſe: ex equo in genua procubuiſſe, & qualem petebant pacis conditionẽ cum eis pepigiſſe? *Alexandri pietas.* Quis non Pompeium illum magnum miretur, eiſdem conſimili modo ſe ſummiſiſſe? Contra verò, quis non auerſabitur omnem impietatem, audiens à Cambyſe Perſarum rege Cyri patris optimi filio nequiſſimo, quinquaginta hominum milia, ad direptionẽ & incendium templi Iouis Ammonii comparata & miſſa: priuſquam ad locum veniretur, coorta vi ventorum libicis arenis obruta interiiſſe? *Cãbyſis impietas.* pium quidem fuiſſet pio principi templum dæmonum arte conſtructum diripere: ſed

ſed ſumma in Cambyſe fuit impietas, qui id religionis contemptu faciebat. Quis non in inuocando & celebrãdo nomine diuino ardentioribus votis ſtudebit, qui reſciuerit Carolum illum pietate magis quã nomine Magnum, & deinde Robertum Regem vtrunque noſtrum, in Eccleſiis & Chriſtianorum cœtibus, ſanctas lectiones clara voce concinentem, ac iſtud idem à nobilibus & aulicis ſuis omnibus fieri iubentem? Quis non iuſtitiam & æquitatem amplexetur, cui compertum fuerit Antiochum tertium Aſiæ Regem edicto cauiſſe, per omnem ditionem ſuam: ne quis ipſi dicto audiens eſſet, ſi quid cõtra leges imperaret? Sanctiſſimum profectò verbum, rege ſanctiſſimo dignum. Idem edixere aliquando Ageſilaus Lacedęmoniorum Rex, Traianus & Anaſtaſius Imp. Quis legum perfractoribus indulgebit, vbi intellexerit T. Manlij Torquati Romani conſulis imperio, filium ipſius ſecuri cæſum, quod in diſciplinæ militaris contumeliam quid admiſiſſet? Aut quis iniuſtitiam & ingrati animi labem nõ exibilabit, doctus ſummũ illum eloquentiæ grecæ principem Demoſthenem Athenienſi ſua Republica tandem pulſum, etſi innumeris beneficiis de ipſa bene meritum? Quis Socratem, quis Solonem, quis Traſibulum ingratæ magis quam cautæ & prudentis huius Reipublicæ acerbitatem tuliſſe non acerbè ferat? Quis Hannibalem, quis Camillum præſtantiſſimũ vtrunque Ducem, hunc Roma, illum Carthagine, libens audiat exulantem? Miſſos hîc faciam innumeros eiuſmodi præmiis remuneratos, vt Metellum, Seruiliũ Halam, Scipionem Naſicam, Ciceronem, Lentulum, & id genus reliquos: quod tranſlatitium iſtud ſit, & ſatis vulgare. Verum quid ego dicam de hiſce noſtris virginei pudoris accipitribus, miluis, immo piratis & prædonibus, quos hæc ætas flagitiorum omnium fœcundiſſima habet quamplurimos? Ac eos præcipuè, qui impuriſſimis ſceleribus nobilitati, meritò ſanè nobilitatis militiſque titulos ſibi ſumunt & arrogant? Quid inquam, quis eos diris omnib⁹ nõ proſequatur, legens continẽtiſſimũ Scipionẽ, quũ per vim in nouã Carthaginẽ irrupiſſet: oblatã ſibi puellam captiuã forma præter cæteras liberali, recuſaſſe: omnẽ primæuę iuuentutis ſuæ quæ tum ætatis fuit,

Diuini cultus ſtudiũ in Carolo Mag. & Roberto.

Antiochi, Ageſilai, Traiani, Anaſt. & Torquati iuſtitia.

Athenienſium, Carthaginẽſium, & Romanorum ingratitudo.

feruorē cōpeſcuiſſe: virginē ab ſe integrā matri remiſiſſe: ac paternæ redemptionis pecuniam, quam debebat maximam, in dotem ei condonaſſe? Quis eos ipſos, inquā, non execretur, vbi audierit Alexandrum Magnum (vt nihil populare, nihil non illuſtre hîc à nobis proferatur) pari continentia vſum erga elegantiſſimam & omnium ætatis ſuæ formoſiſſimam vxorem Darij Perſarū Regis tunc tēporis victi, profligati & fugati? Quis tam vecors & meticuloſus, qui non præſentem induat animi audaciā, ad cuius aures percrebuerit memorabile illud & fortiſſimum Mutij Scæuolæ facinus: qui in duriſſima vrbis Romæ obſidione, ad hoſtium caſtra ſe conferre non dubitauit, vno tantum conſilio interficiendi Porſennæ Regis, à quo tanta clades Romanis allata fuerat? Atque id effectum daturus, Scribam à Regis latere ſtantem, pro rege percuſſit: deinde captus & erroris ſui admonitus, manum imprudentem flammis iniiciens vltus eſt ipſe ſeſe: qua tam conſtanti fiducia Regem ita perterruit, vt è veſtigio vrbem obſidione liberaret? Sed in immenſi voluminis pōdus ſurgeret hæc oratio noſtra, ſi ſingula vellemus conſectari, quæ nobis abundè ſuppeditant virtutum & vitiorum exempla. Quòd vtinam ea ipſa quæ hoc loco pauca congeſſimus, hominum mentibus firmiſſimè adhæreſcerent. Quamuis autē hiſtoriarū cognitio omni hominum generi æquè ſit ex vſu: Regibus tamen, Principibus, publicarum rerum rectoribus, & id genus hominibus, qui tractandis Regnorum habenis, aut obeundis muneribus quibuſdam publicis adhibentur, maximè eſt neceſſaria. Vt pote quos oporteat ſalutaria bonorum ſequi conſilia, & præſtantium in Repub. gubernanda virorum, Principum, Magiſtratuum virtutē imitari. Omnem quippe belli cauſam præcidere: ſuborientem ſtatim comprimere: accenſam omni ope, ſtudio, diligentia ſubito extinguere: rerū conuerſiones, & ex iſta cōuerſione promanantes vrbium, immò Regnorum caſus & exitia auertere. Certò iſtud habendū eſt, potētiſſimos & ſapiētiſſimos olim Reges Dauidē, Ioſaphat, Ezechiam, Conſtantinū, Carolum Magnum, Robertum, alioſque id vnū præcipuè in votis habuiſſe, vt ſincerus DEI cultus, vera illius religio, laudabiliū bonarúmque literarum ſtudia,

Scæuolæ magnanimitas.

Hiſtoria maximis viris maximè neceſſaria.

In piorum Principum exemplis quid obſeruandū.

honeſtæ diſciplinæ & pacis publicæ tranquillitas, ſuum ſplendorem, ſuam integritatem vſque ſartam tectam retinerent: quorum veſtigiis probos principes omnes par eſt inſiſtere. Cyrus, Deiocles, Darius, Themiſtocles, Pauſanias, Scipio, Auguſtus, iuſtitia, probitate, clementia, virtute, fortitudine in bellis neceſſariis, patientia & animi moderatione in tolerandis collegarum & vulgi minimis erratis, ſibi magna imperia comparauerunt & ſumma cum laude gubernarunt: ex hac vulgari & trita ſententia: SCEPTRVM IVSTITIA FIRMARI. *Prouerb. 16. & 25.* Contrà verò, Regna potentiſſima, florentiſſimæ Reſpub. tyrannide, luxuria, inuidia, ambitione, fœderum fiducia, inteſtinis odiis & diſſidiis, nimia arrogantia & huiuſmodi ſceleribus conciderunt: Iuxta diuinum hoc oraculum: *Propter iniuſtitiā transfert* DEVS *regna de gente in gentem*: & illud: DEVS *ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam*. *Daniel. 2. Iacob. 4. In malorum Principum exēplis quid ſpectandum.* Vagæ libidines ſeu raptus Io, Europæ, Medeæ, cruentiſſima illa bella excitarunt, quæ inter Græcos & Barbaros intercesſere. Raptus Helenæ à Paride, excindendæ vrbis Troianæ cauſam præbuit. Vis allata caſtitati nobilis fœminæ Lucretiæ, Reges vrbe Roma excluſit. Immanis crudelitas Aſtyagis, Medorum latè patens imperium peſſum dedit. Crœſi ſuperbia & ambitio Lydorum Regnum euertit. Xerxes, audacia & vindictæ cupiditate incitatus, adeò infœlix bellum in Græcia geſſit, vt in eo ferè decies centena millia Perſarum amiſerit. Marij, Pompeij, & Antonij inuidia, hominibus potiſſimùm Romanis incommoda maxima conciliauit; quæ omnia ab his qui publicis muneribus præſunt, diligenter ſunt animaduertenda. Iam verò qui priuatam vitam & tranquillam agunt, immunem à negotiis publicis, hiſtoriam etiam optimo iure MAGISTRAM VITÆ dici comperient, cùm maximam rerum & exemplorum vim, quæ ad ipſos pertineat, in ea legenda offendent. *Hiſtoria priuatis hominibus vtilis.* Vt ſi ſcire velint, quanti ſit magiſtratibus parere, ſtatim ſuccurret Abſalonem, Brutum, Caſſium, Catilinam & reliquos id genus ſceleratos homines, in magiſtratus & patriam arma mouentes, iſtam ſuam improbitatem impunè non tuliſſe. Si adulteris & aliis facinoroſis irrogatas pœnas cogno-

ſcere deſiderant, in Dauide, Paride, Iohanne 12. Ludouico Gonzaga & ſimilibus, intelligent huius flagitij importunitatem DEO eſſe odioſiſſimam. Si amicitiarũ fidelitatem, & paria quædã amicorum arctiſſima admirari cupiunt, Ionathã Dauidi Regi vitam ſeruantẽ, Damonem in capitis crimine, pro Pythia fideiubentẽ, Oreſtem & Pyladem hunc pro illo morti ſeſe offerentem, & alia nonnulla reperient. Quid plura? Quemadmodũ in mechanicis artibus, ſolent artifices rudibus adhuc & tyronibus archetypum quendam obiicere, vt habeant quod ſequantur: Sic in hiſtoriis depictæ ſunt nobis & expreſſæ, virtutum omniũ ſpecies: vt ad eas, omnem vitã noſtram ſicut faciem ad ſpeculum, cõponamus. Adeóque, ex hiſtoricis nõnulli hoc vnum ſpectantes (vt Valerius Max. Sabellicus, exempl. lib. Fulgoſius, Ælianus, Guido in exemp. lib. Marullus) non perpetuam rerum geſtarum narrationem contexere, ſed inſignium exemplorum cõgeriem ſtruere voluerunt: quòd in eis clariùs perſpiciatur virtutũ præſtantia, & vitiorum deformitas, quàm in mutis & nudis philoſophorũ præceptis. In quo ſanè (vt intelligatur ex eius collatione, quantũ opis & adiumenti cæteris afferat diſciplinis) manifeſtò liquet, quãtò philoſophia morali ſit ſuperior. Quis enim ad ſeruandam fidem ſuam intemeratam vehementiùs non inflammabitur, qui viderit M. Attilium nullis minis, nullo vitæ periculo, ac ne acerbiſſimis quidem ſuppliciis, vt eam frangeret adduci vnquam potuiſſe, quàm ſi quæcunque à Philoſophis de eo tradita ſunt legat? Nónne potius ab omni vitiorum fœditate abſtinebimus, intelligentes vitioſorum hominum calamitoſos & triſtes ſemper exitus extitiſſe, quã cùm inuidioſam & deteſtabilem veteribus fuiſſe audiemus? Nónne tetri alicuius peccati turpitudinem potius fugiemus, ne nominis noſtri memoria infamis ad poſteritatem traducatur, quàm cùm, vt id fugiamus, crebris admonitionibus obtundimur? Nec immeritò metum iſtum Tacitus in præcipuis numerat vtilitatibus, quæ beneficio hiſtoriarum nobis obueniunt: & eius cauſa Cæſarem Tiberium efferatas crudelitates & libidines ſuas coercuiſſe: multóque ſceleratiorem futurum niſi famæ curam habuiſſet. Ac ſi qui ſunt tam nul-

Hiſtoriæ & Philoſop. morum collatio.

M. Attilij fides.

lius, vel (vt veriùs loquar) tam ſceleratæ mentis, qui animos hominũ cum corporibus ſuis extingui, nullâſque noſtri reliquias poſt vltimum fati diem, aut ſapere, aut ſentire arbitrentur: dum viuunt tamen, poſteritatis odium & inuidiam videntur reformidare: optantes ſe mortuis, rerum humanarum internecionem euenire: quam Nero etiam ſe viuo concupiebat. Parum enim credibile eſt quod apud Trog. Pomp. de Heroſtrato, apud Liuium de Manlio Capitolino proditum eſt: vtrũque ſcilicet potiùs habuiſſe, vt malam quàm vt nullam ſui nominis memoriam relinqueret. Et profectò hic infamiæ metus tanti eſt, vt vel hac vna ratione, ad perlegendas hiſtorias vnuſquiſque noſtrum debeat permoueri. Quid memorem tot tamque nobiles, quæ ex hiſtoriis elici poſſunt, ſententias, tam illuſtria apophthegmata, & prouerbia, quibus vita inſtitui & mores fingi meliùs poſſint? An non potius ad ſubeunda & ſuſtinenda pro Chriſti nomine ſæuiſſima quæque tormẽta excitabimur, præſenti ſemper & erecto Martyrum animo, quàm frequentibus Theologorum cohortationibus? De iuriſprudentia verò, ea ſuam hiſtoriæ acceptam refert originem, vt abundè & eleganter teſtantur clariſſimi illi Iuriſconſulti Caius & Pomponius, in eius origine. Quandoquidem poſita eſt in vetuſtis legibus, plebiſcitis, Senatuſconſultis, principum placitis, prætorum magiſtratúmve edictis, & prudentum reſponſis. Et ea omnia vnde, niſi ex hiſtoria? Nihil enim aliud eſt Ius Romanorum aut aliarum gentium, quàm ea pars hiſtoriæ quæ deſcribit rationem commerciorum & contractuum, inter homines tum indigenas tum externos, longo omnium vſu confirmatam. Prodeat Naturalis philoſophia & Medicina. Nónne primas ſibi vendicat quæ de plantis & animalibus eſt hiſtoria? Quamobrem rectè Plinius, immenſum illud opus ſuum NATVRALIS HISTORIÆ titulo inſcribi voluit: quòd in eo rerum omnium naturas complecteretur. Quibus, & quam multis in locis, Hippocratem ipſum cũ Galeno & aliis Medicis hiſtoriographos agere videmus: dum vires plerunque latentes remediorum & medicamentorũ edisſerunt? Priſca patrum

Hiſtoriæ & Iuriſprudentiæ collatio.

Phyſicæ & Medicinæ cũ hiſtoria comparatio.

memoria varias & multiplices obſeruauit morborũ differentias, quomodo quibuſque locis primum cœperunt, quatenus proceſſerunt, vbi conquieuerunt: quæ res vt ſumma eſt huius artis perfectio, ſic etiam ex multis experientiis & obſeruationibus fuit concinnata: quemadmodum ex Varrone Plinius ductam ab hiſtoriis medicinam prodidit.

Theologia tota hiſtoria.

Quid Theologia? Nónne tota in Moſis, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum, Martyrũ, & totius eccleſiæ ſcriptis, dictis, factis fuſè continetur? Artes diſſerendi & dicendi prudens hic omitto, ac reliquas id genus ſummis illis de quibus dixi, diſciplinis ancillantes: quæ non aliunde commodius, quàm ex hiſtoria videntur poſſe proficiſci.

Duo ſtudiorum omnium fines prudentia & eloquentia.

Siquidem, cum duæ ſint ſummæ & præcipuæ hominis dotes; ſtudiorumque omnium fines præcipui, σύνεσις καὶ δύναμις ἑρμηνευτική, hoc eſt prudentia rectè de rebus omnibus iudicandi, & facultas bene dicendi, quis non videt eas virtutes, ab exemplis ex hiſtoria deſumptis manare, foueri, creſcere & illuſtrari? Aut quid aliud hiſtoriarum exempla ſunt, quam lumina orationis præcipua, quæ ad docendum, probandum, delectandum, ad copiam & ornatum imprimis valent, & per vniuerſum orationis corpus velut ſtellæ clariſſimæ fulgent? In ſumma omnes artes nõ tam ex principiis naturæ inſitis, id eſt notitiis nobiſcum naſcentibus, quàm ex hiſtoria tanquã ex vberrimo quodam fonte promanant & ſcaturiunt. Abſit, vt vnquã aliquo cõtemptu grauiſſimas diſciplinas laborare velim: hoc tamen citra eorum iniuriam dici poſſe puto, eas vni hiſtoriæ poſthabendas eſſe: à qua proficiſcuntur, ſurgunt & fouentur, ſine vllo præceptorum faſtidio, ſed cum ſuaui quadam mentis iucunditate. Siquidem, ex eius lectione non ſolum fructus vberrimos multarum rerum percipimus, ſed etiam nobiſipſis maximam accerſimus delectationem. Quid delectabilius, quàm maiorum noſtrorum res geſtas, tanquam in tabula delineatas intueri? Quid vtilius, quàm mirabilia DEI opera cognoſcere, & ex eis ipſi laudem tribuere? Quid ſuauius, quam à prima mundi conſtitutione, ſeculorũ perpetuam ſeriem percurrere, & in eis res infinitas tum ſequendas tum fugiẽdas obſeruare? Quid, Principum aut Populorum cœtibus aſſidere?

Quid, eorum conſilia coram audire? Quid, his conficiẽdis bello vel pace citra periculum intereſſe? In ſumma, quaſi ludendo prudentiã ſenilem, iuuenilibus adhuc annis, ſibi parare, ac prope certos rerum humanarũ euentus prætudicare? Ea ſanè tanta eſſe voluptas memoratur, vt plurimos cõtumaces, nullis remediis, nulla medicorum ope ſuperabiles morbos tũ corporis tum animi, ipſa ſola ſuſtulerit & profligarit. Cuius rei teſtes, è multis, locupletiſſimi eſſe queãt Reges duo potentiſſimi Hiſpaniæ & Siciliæ Alphonſus ac Ferdinandus: quorum vterque graui morbo conflictatus, alter ex T. Liuij, alter ex Qu. Curtij lectione priſtinam recepit ſanitatem. Nec ſecus Laurentius ille Mediceus, qui ob inſignem in literatos homines animi propenſionem, parens literarum meruit appellari, valetudini ſuæ dicitur reſtitutus, ex auditione hiſtoriæ Conradi 3. Imperatoris, quam ſingulari fide, pietate, & clementia plenam ſic refert Nauclerus. Guelphum Bauariæ Ducem in oppido Vvinſperga obſeſſum, armis & fame deditionem facere coëgit Conradus. Cum autem coniugi Guelphi, & cæteris nobilibus matronis petentibus, conceſſiſſet Imp. vt inuiolatæ diſcederent, cum rebus quas ſuis humeris geſtare poſſent: Guelphi vxor & cæteræ matronæ nobiles, ſuos maritos & liberos humeris impoſitos, & ex ſinu pendentes aſportabant. Qua pietate & fide coniugum, etſi vafrè Imp. conceſſio eludi videbatur: tamen tantoperè delectatus eſt Conradus, vt vitam & pœnam Guelpho hoſti capto condonarit, & pacem ac amicitiam cum eo fecerit. Hæc Nauclerus. Hoc itaque tam ſingulari exemplo, nemini dubiũ eſſe poteſt, quanta vis ſit hiſtoriæ, ad ſedandos & emolliendos hominum vel ferociſſimorum animos. Summa tamen cautione opus eſt, vt ne dum voluptatem hiſtoriæ tantummodò captamus, eius interea fructum & vtilitatem amittamus: etſi vtraque mutuis vinculis videatur inuicem cohærere. Cui quidem rei maximè obnoxij ſunt id genus homines, qui in hiſtoriarum lectione, vt in lautioribus cõuiuiis, non quæ ſolida ſunt & ſalubria, ſed cupedias tãtùm ſuauitate ſua palatum titillantes potiſſimùm conſectantur. Cæterùm, ne quid omittatur eorum quæ ad hiſtoriæ legendæ ſtudium poſsint nos

De amanitate hiſtoriæ.

Lepida matronarum hiſtoria.

De facilitate historiæ.

permouere, pauca de illius facilitate huc ſunt afferenda: quę tãta eſt quãta in cæteris diſciplinis vlla ſit inuenięda. Nam ex ſe, nullo docente, ac nullis etiam aliis ſuffragãtibus literis percipitur, contra quàm omnes diſciplinas communi quodam vinculo copulari, à Platone primum, pòſt à Cicerone ſcriptum fuit. Quid? quod ipſis literarũ elementis & characteribus facilè caritura videatur? ſed ſola tantum fama & auditione, ad poſteros tanquam per manus tradi poſſit? Sic enim Moſes iam tum præſagiens Iudaicæ Reipub. caſum & ex eo librorum ſuorum internecionem, ſuis mandarat, vti audita in liberos, & hi item in ſuos perpetua ſucceſſione transfunderent: tutiſſimam ratus hanc conſeruandæ doctrinæ ſuæ rationem. Sed hactenus demonſtratum fuit, finem hunc vnum cognoſcẽdi ſui, à ſapientiſſimo Chilone homini præfinitum eſſe: atque ex ea cognitione authorem ſuum gloria & honore afficere debere: cuius res tantas tanta virtute geſtas, hiſtoriarum monumentis habeat conſignatas: atque tot illuſtrium virorum ſcriptis teſtatas, exemplíſque confirmatas. In quibus imitandis & effingendis quanta vnicuique ſeu publicè ſeu priuatim diligentia ſit adhibenda, copioſè quidem ſatis, ſed non ita eleganter, vt rei dignitas poſtulabat, à nobis tractatum fuit, in ſingulis Ciceronianæ definitionis partibus. Quo in tractatu, facilè fuit perſpicere quàm decens, quam vtilis, aut, vt verius loquar, quã neceſſaria, maximéque ſummis viris ſit hiſtoricarum rerum notitia: quantam ipſis conciliet voluptatem & oblectationem: quantam præ cæteris oſtentet facilitatem, & quàm minimo negotio & labore, ſi quidem is labor dicendus eſt, addiſcatur. Supereſt autem id vnum, vir clariſſime, vt paucis operiam, quid me potiſſimum impulerit, tibi meas haſce inſtitutiones nuncupare, de perenni temporum ſerie, ab ipſis mundi primordiis agentes, de eccleſiæ ſtatu, de Regnorũm & Rerumpub. primo ortu, incrementis, & tanquam æſtuariis viciſſitudinibus, deque præclarioribus præſtantium virorum rebus geſtis. Scias igitur, eius rei nullam aliam rationem extitiſſe, præter vnam tam celebrem virtutum tuarum laudem, in tam illuſtri & excelſo loco poſitam: vt quæ ſumma eius eſt apud omnes opinio, vel potius admira-

Exod. 13.

tio:mihi quoq; tui colẽdi,& omnibus officiorũ meorum generibus obſeruandi, ſummum ſtudium & perpetuam voluntatem excitarit. Tum quòd, pro ſingulari tua in me animi propenſione, tu me tibi tam multis deuinxiſti beneficiis: vt ſi, non dico calamum, ſed & vitam quoque nemini non chariſſimam, pro tua dignitate impendam: vix minimam videar meritorum tuorum partem aſſequutus. Tandem verò, mecum reputans, quanto apud te ſint in pretio ſtudia bonarum literarum, exiſtimaui me tibi nulla re potius, quàm aliquo munere literario poſſe gratificari. Quod & ſi ſit exiguum, nihilominus tibi acceptum fore confido: pro ea qua plurimùm polles humanitate, tuorum tibique deditiſſimorum vel leues operas, ex ſincero animo profectas, boni ſemper conſulente. In quo, præter omnes æquales tuos, hoc eſt eos qui in luce populi & oculis omnium verſantur, ita præſtat ſingularis animi tui moderatio, vt omnem prorſus comprimat inuidiã tui ordinis hominibus maximè infeſtam, ſi quando ſui immemores (vt multis accidit) nimiam induant arrogantiam. Hoc verè dico, & citra omnem aſſentationem, à mea quidem certè natura alieniſſimam: cuius non tam reformido, ne aliqua mihi nota inuratur, quàm ne videar de laudibus tuis ampliſſima prædicatione dignis, parciùs dixiſſe. Sed dum commodior eius rei ſeſe offerat occaſio, precibus à Deo Opt. Max. contendam, vt te ſecundis rebus ſecundáque valetudine fruentem, in multos annos incolumem ſeruatum velit.

BAPTISTAE FVLGOSII
IN LIBROS FACTORVM dictorumque memorabilium ad Petrum filium

PRAEFATIO.

LIterarum ſtudia, non proſperis ſolum rebus ornamento eſſe, ſed aduerſis quoque perfugium præbere, ſi Dionyſij Iunioris reſponſum dicentis, Se ex literis patientiã conſecutum ad ferendam amiſſi regni calamitatem: ſi permultorum aliorum, qui monumentis ſuis teſtatum hoc idem reliquerunt, ſcripta non oſtenderent, ego vnus ita eſſe, docere mortales experimento meo poſſem. Genuenſium enim principatu, meorum ſcelere deiectus, omnibus ad leuandã animi ægritudinem tentatis, nihil quod non modo ſalutem, ſed ne ſolamen quidem ſponderet, niſi in lectione inueni. Duo enim potiſſimùm ex ea conſecutus ſum, vnum quòd legendis aliorum caſibus, vnum me non eſſe perſpexi, in quem fortuna ſæuire voluerit: alterum quòd dum legerem, dum aliorum geſta recenſerem, tanquàm è militari via, in ſeceſſum diuertenti, aliquantiſper malorum obliuio animum ſubibat. Cum igitur in hunc literarium ceu portum me recepi, vt per hanc rationem, aduerſæ tempeſtatis mala minuerem, is mihi mos ſemper fuit, vt ex quotidiana lectione mea, ea annotarem, quibus vel ad imitandum, vel ad euitandum, in vita fructus ſpes aliqua proponi videretur: quæ cum in vnum contuliſſem, additis, aliorum temporum collectaneis (legendo enim animi gratia eundem morem ſeruaueram) & mihi latinè ſcribendi ſtylus, ac ratio, aulæ, & non ſtudiis aſſueto deeſſet, per Raymundum Sõcinatem præceptorem meum, latina facere decreueram. Sed for-

tunæ vis hominem alioquin idoneum, qui fabrili dolabra excoriatum modo lignum, optimè effigiaret, aliò abſtulit, ademítque, quod ad illuſtrãdos in communem vſum labores meos magnoperè per eum exquirebam. Hac igitur ſpe deiectus, cum putarem aliquando has annotationes meas, quoquo modo ſcriptæ eſſent, vſui tibi eſſe poſſe, vulgari ſtylo, quia alius non ſuppetebat, in ordinem redegi. In iis autem rationem illam ſecutus ſum, vt Valerium Maximum, mihi quo ad rerum titulos capitáque ac numerum librorum proponerem, ſed in exemplis rebúſque ea tantum ſumerem, quæ vel ipſum præteriiſſent, vel poſt eum geſta, nullo modo in eius noticia eſſe potuiſſent. Nam quæ ab eo ſcripta fuerunt, attingere: aut impudentis fuiſſet, quia ex alieno labore laudẽ mihi quæſiuiſſe viſus eſſẽ, aut amẽtis, dum luculentiſſimo ſtylo à Valerio notata, ipſe vel magis ornatè ſcribere Latinæ orationis prorſus expers conſiderem, vel adempto Valerij nitore, pro prætexta, lutulento ſago amicirem. Hæc autem, quanquam animi mei gratia, & non vt in lucem prodirent, à me ſcripta fuerunt, coëgit tamen paterna pietas, vt tibi traderem, fretus quod mihi dum eis operam darem, ereptæ fortunæ leuiorem calamitatem fecit, tibi quoque ſi ea legeris, non fructum modo in eo allatura, quod ad euitanda, quæ obſunt, cautiorem alienis exemplis, & ad imitãda quæ bona ſunt, ſtudioſiorem te reddent, verum etiã, quod cũ in eis maiorũ tuorũ præclarè res geſtas videbis, quæ permultæ ſunt, acres tibi adigentur aculei, ne ab iis, qui ortus tui cauſam dederunt, qui per virtutẽ grande ſibi nomẽ in omne æuum pepererunt, degeneraſſe videri velis. Nam hic paratum inuenies fructum, qui ex hiſtoria quæritur, neque id ſolum aſſequêre, vt periculis procul, ea intelligas, quæ plerique per orbem errantes magno labore, nec ſine diſcrimine vix obtinuerunt, verum etiam habebis illud, quod recentior hiſtoria, quantò præſentibus moribus magis cõgruit, tantò etiam facilius legentium animos, tanquam ea quæ penè ipſi aut patres eorum viderint, referri intelligant, ſubire ſolet. Ad quod etiam illud accedit, quod cũ philoſop. præcepta, ad reformandos in melius hominũ mores tendant, longè magis illud rerum geſtarum exempla, quam rationes ſolæ & argumẽta efficiunt, mouéntque æmulationem quandam indecoram, vt enitamur, ne iis à quibus orti ſumus, virtute inferiores habeamur. Neque enim alia res, magis me eo tempore mouit, cum obſeſſam Sixti pontificis & Ferdi. Aragonij regis auſpicio,

Genuenſem arcem parua manu irrupi, quam adire Mediolanenſis princeps, ingentib. copiis nequiuerat, niſi memoria rerum à parente meo, auo tuo geſtarum, cum turpe mihi ducerem, eo ortum viro, cuius virtuti inuium nihil fuiſſet, eam refugere prouinciam, quam ille ſi optio daretur, auidiſsimè ſuſcepturus fuiſſet. Impulêre igitur me patris egregia facinora, ad eam rem obeundam, in qua plerique militum meorum, virtuti ſuæ diffiſi, dum morti potius quàm prælio ſe obiici putabant, me ducem ſuum deſeruerunt. Quamobrem Petre, & ſi malim te armis quàm literis vt maiores noſtri fecere operam dare, tamen quia ſemper armis vti non licet, cum vacuus eris, hæc quæ tradimus, legere te velim, quia quod mihi ad diſcutiendum in periculis terrorem adiumento fuit, tibi quoque ad ſequendam virtutem ex maiorum noſtrorum recordatione, quæ his continetur ſcriptis, proueniet: ne auitũ nomen quod tibi inditum eſt, ſi ſine illa virtute, quæ in auo fuit, retuleris, oneri tibi eſſe videatur: quanquam hac in re duo tibi non excidere velim: vnum ne memoria tenendo, eius te nepotem fuiſſe, cui rebus agendis, nulli aut ſaltem perpauci pares fuêre, maiora audeas, quã ferre vires tuæ valeant: ſed eius memoriam ob id potiſsimum ſerues, vt tanti viri appellatio, ne ad ſcelus vllum declines, velut repagulum tibi obſtet: alterum eſt, vt quanquam literæ, ſicuti diximus, proſperas res ornent, & vt facilius aduerſa perferantur præſtent: memineris tamen maiores noſtros, decora ſua armis & non literis peperiſſe, quod eò tendit, vt tu quoque, & ſi etiã literarum te ſtudioſum eſſe cupio, tamen in primis, quantum fortuna patietur, militiam atque arma ſequaris. Si quidem illud non obſcurum eſt, vbi literæ atque arma diſiuncta ſunt, tãtum militarem virum ab literato differre, quantum olympicis ludis victorem à præcone, mortales diſtare putauerunt. Cæterũ quia ingenui animi eſt fateri per quem didiceris, ne nos arbitreris minore quam debebamus ſtudio vſos, vt ne quid quod ſatis certum non eſſet, collegerimus, neque ab vllo in hunc librum niſi probatæ fidei autore, aliquid conferremus, autorum nomina ſubiicienda duximus: quæ olim in epiſtola ad Antonietum Campofulgoſum equitem inſignem & gentilem propinquúmque noſtrum, poſuimus: dum vt librum inſpicere poſſet, magnopere à me flagitaret.

CAMILLVS GILINVS LAFREDO CAROLO, REGIO præſidi,omnis Iuris,omnium bonarum artium peritiſſimo, ſalutem.

DVo fortaſsè mirabetis,atq; haud ſcio an non iniuria. Vnum quod nõdum pueritiæ egreſſus metas, auſus ſim graue opus aggredi, vt Latina facerem de factis dictiſque memorabilibus Collectanea,quę vir illuſtri quidem genere ortus, ſed longè maiore propter ingenij atque virtutis magnitudinem laude dignus Baptiſta Fulgoſius, vernacula lingua ad Petri filij formandos mores ſcripſit. Opus profectò quod non maiorem ſolũ ætatẽ , quam mea eſt, ſed conſummatiſſimi quoque in literis viri eruditionem requirebat. Alterum quoque qualecunque opus eſt , quod transferendo vires meæ præſtare potuerunt, dicare tibi auſus ſim,qui inMediolanẽſi ducatu maximi Regis in ea re perſonã geris, quę regẽdis populis primaria eſt,& ſine qua fruſtra tantum armis partum eſſet Imperium. Ego autẽ nequaquam negauerim, quod alij de operis tranſlatione iudicare poſſunt,mihi quoque ipſi viſum eſſe: neq; enim tam excors eram, quin intelligerem maiorum eſſe virium hoc opus. Nam ſi continuata vnius gentis hiſtoria, mortalium omnium iudicio magni eſt facienda, quod ſeruata per ipſam memoria eorum, quæ vel rectè, vel perperam geſta fuerunt, quaſi lumen quoddam legentibus proponit, eorum quę aut vitare homines , aut ſequi debeant: proculdubio maius hoc cenſendum eſt, in quo ad euitandi vel ſequendi exemplum, ea proponunrur , quæ ab orbe condito vſque in hæc tempora dicta atque facta ſunt , illis duntaxat exceptis quæ Valerius Maximus annotauit. Res enim ingens eſt, & ceu vaſti maris inſtar, in quo non deficere ſolum pueri vires

poſſint, ſed veteranus quoque in re literaria profeſſor cō-
tremiſcat. Hæc me mouebant, ſed impulit parens meus
Ioannes Iacobus, vt onus ſuſciperem, qui Baptiſtam vi-
uentem ſingulari obſeruantia proſecutus eſt. Oblato vt
inſpiceret à propinquis eius volumine, cum intellexiſſet
ei magnopere curæ fuiſſe, vt latinum hoc opus fieret, ar-
bitratus eſt neque ſe erga magnum amicum officio ſatiſ-
facturum, & irrequietos Baptiſtæ manes futuros, niſi ipſe
quoquo modo poſſet, poſteaquam melior alius rem non
aggrediebatur, vt latinum fieret pro virili ſua eniteretur.
Coëgit igitur vt inter themata, quæ ad alendam dicendi
facultatem pueris proponuntur, ego quotidie huius ope-
ris particulam in latinum verterem, in qua re cum mihi
illud propoſitum nón eſſet, vt hac tranſlatione peritorum
virorum iudicio ſatisfacerem, ſed vt patris voluntati mos
à me gereretur: diffidere videor non debere, quin officij
mei ratio, non ſolum apud te virum cùm aliis virtuti-
bus, tum in primis humanitate inſignem, verumetiam
apud alios excuſata habeatur. Sequitur nunc dicationis
audacia, quæ culpa non careret, ſi ſponte mea vt id age-
rem mihi ſumpſiſſem. Quomodo enim defendi poſſet,
vt quod ego ſatis peritè fieri à me non poſſe ſciebam, il-
lud ei dicare auderem, quem Rex inter chriſtianos homi-
nes potentiſſimus primarium honorem ad regendũ Me-
diolanenſium ducatum propter doctrinæ atque ſapientię
magnitudinem gerere voluit? Sed huius quoque rei eadẽ
excuſatio eſt, quæ latinum faciendi opus fuit: Nam cum
parens meus alia re non facile ſuum in te ſtudium atque
obſeruãtiam teſtari poſſet, voluit in hoc dicato tibi ope-
re non ſolum eius in te animus declararetur, verum
illud quoque pateret qualis ipſe in te eſt, talem me quo-
que, qui eius imago ſum, & eſſe nunc & ſemper fore.
Itaque quoniam in vtraque re temeritatis notam à me
videor depuliſſe, ſupereſt vt ſtudiorum meorum primi-
tias, quas tibi dicaui, tu prorſus aſpernandas non ducas.
Nam quanquam doctrinæ tuæ magnitudo maiora for-
ſan cupere videatur, tamen haud in parua parte laudis
ducendum eſt, his etiam contentum eſſe velle, quæ offe-
runtur, cum dantis fortuna ampliora non ferat. Tu quo-
que Petre Fulgoſe, cui Baptiſta parens, vir inter raros vir-

tute inſignes annumerandus, ad minuendos in morum tuorum formatione labores, hoc opus edidit, non modo non moleſtè feres, ſi deſignati tibi operis dicatio ad regium præſidem Lafredum Carolum transfertur, ſed in eo beneficium quoque eſſe, agnoſces. Quis enim non videat, non ſolum hanc rem in te magni eſſe viri amorem aucturam: verum inde hoc quoque ſequuturum, quòd ampliſſimi viri dignitas & honor efficiet, vt patris tui nominis atque virtutis fama, patriæ regionis limitibus non contenta, ad exteras quoque nationes ac gentes perferatur?

BAPTISTÆ

BAPTISTAE FVLGOSII
COLLECTANEORVM
Libri IX.

CAPITA PRIMI LIBRI.

Cap.	I.	De cultu religionis. Fol.	1
Cap.	II.	De ſpreta religione.	11
Cap.	III.	De ominibus ſiue auguriis.	15
Cap.	IIII.	De prodigiis.	19
Cap.	V.	De ſomniis.	29
Cap.	VI.	De miraculis.	38

SECVNDI LIBRI.

Cap.	I.	De priſcis inſtitutionibus.	58
Cap.	II.	De militari diſciplina.	67
Cap.	III.	De iure triumphandi.	72
Cap.	IIII.	De cenſoria nota.	74
Cap.	V.	De maieſtate.	75

TERTII LIBRI.

Cap.	I.	De Indole.	81
Cap.	II.	De fortitudine.	83
Cap.	III.	De patientia.	96
Cap.	IIII.	De iis qui humili fortuna orti clarum ſibi nomen vendicarunt.	101
Cap.	V.	De iis qui claris orti parentibus degenerarunt.	106
Cap.	VI.	De iis qui patriæ conſuetudinem in veſtibus & aliis ornamentis exceſſerunt.	109
Cap.	VII.	De ſui ipſius confidentia.	110
Cap.	VIII.	De conſtantia.	115

QVARTI LIBRI.

Cap.	I.	De animi moderatione.	119

Cap. II. De iis qui cum inimici aut etiam hoſtes eſſent, non amicitia modo, ſed etiam affinitate ſe deuinxerunt. 128
Cap. III. De abſtinentia & continentia. 131
Cap. IIII. De paupertate. 138
Cap. V. De pudore. 140
Cap. VI. De coniugali charitate. 142
Cap. VII. De amicitia. 144
Cap. VIII. De liberalitate. 147

QVINTI LIBRI.

Cap. I. De bonitate & clementia. 152
Cap. II. De gratis. 160
Cap. III. De ingratis. 165
Cap. IIII. De pietate erga parentes. 169
Cap. V. De pietate erga fratres. 171
Cap. VI. De charitate erga patriam. 174
Cap. VII. De parentum indulgentia erga liberos. 177
Cap. VIII. De parentum ſeueritate in filios. 178
Cap. IX. De parentum in ſuſpectos filios moderatione. 181
Cap. X. De parentum æquitate animi in ferenda filiorum morte. 182

SEXTI LIBRI.

Cap. I. De Pudicitia. 184
Cap. II. De iis quę liberè vel facta vel dicta ſunt. 191
Cap. III. De Seueritate. 199
Cap. IIII. De iis quæ grauiter vel facta vel dicta ſunt. 202
Cap. V. De Iuſtitia. 208
Cap. VI. De Fide publica atque priuata. 212
Cap. VII. De Fide vxorum erga maritos. 216
Cap. VIII. De Fide ſeruorum erga dominos. 217
Cap. IX. De morum ac fortunæ mutatione. 219
Cap. X. De his qui ab humili fortuna in grandem emerſerunt. 223.
Cap. XI. De humanis caſibus ac fortunæ varietate 226

SEPTIMI LIBRI.

Cap. I. De Fœlicitate. 242
Cap. II. De ſapienter dictis aut geſtis. 243
Cap. III. De aſtutè dictis aut factis. 249
Cap. IIII. De militaribus ſtratagematis. 256
Cap. V. De Repulſa. 266
Cap. VI. De Neceſſitate. 267
Cap. VII. De iis quæ ex teſtamentis legitimè factis abolita ſunt. 269
Cap. VIII. De Teſtamentis quæ firma manſerunt cũ cauſa ineſſet vt reſcindi deberent. 270
Cap. IX. De iis qui contra communem opinionem hæredes delegerunt. 271

OCTAVI LIBRI.

Cap. I. De reis magnorum criminum quas ob res abſoluti aut damnati fuerunt. 272
Cap. II. De inſignibus priuatis iudiciis. 275
Cap. III. De fœminis quæ doctrina excelluerunt. 276
Cap. IIII. De diſquiſitione per tormenta. 278
Cap. V. De Teſtibus. 279
Cap. VI. De iis qui in alios animaduerterunt, ſuper iis quæ ipſi aliquando patrarunt. 279
Cap. VII. De ſtudio, atque induſtria. 279
Cap. VIII. De Ocio. 284
Cap. IX. Quantæ ſint Eloquentiæ vires. 286
Cap. X. Quantum habeat momenti venuſta actio & pronunciatio. 288
Cap. XI. Quam ingentes ſint quarundam artium effectus. 290
Cap. XII. De quibuſdam quæ arte confici nequeunt. 294
Cap. XIII. Quod omnes artis ſuæ primi authores ac diſputatores ſunt. 294
Cap. XIIII. De Senectute. 296
Cap. XV. De Gloriæ atque Famæ cupiditate. 298
Cap. XVI. Quæ res magnæ quibuſdã cõtigerunt. 305

NONI LIBRI.

Cap.	I.	De hominum luxu atque deliciis.	307
Cap.	II.	De Crudelitate.	312
Cap.	III.	De Ira atque Odio.	318
Cap.	IIII.	De Auaritia.	323
Cap.	V.	De Superbia.	326
Cap.	VI.	De Perfidia & Proditione.	330
Cap.	VII.	De Violentia atque ſeditione.	336
Cap.	VIII.	De Temeritate.	343
Cap.	IX.	Quantum valeat & poſſit error.	344
Cap.	X.	De Vindicta.	347
Cap.	XI.	De ſceleratè dictis aut factis.	353
Cap.	XII.	De inuſitatis mortis generibus.	359
Cap.	XIII.	De nimia viuendi cupiditate.	363
Cap.	XIIII.	Quàm anxiè cuſtodiæ ſuæ inuigilarint quibus ſuorum fides ſuſpecta erat.	365
Cap.	XV.	De iis qui effigie ſibi permultum ſimiles fuerunt.	366
Cap.	XVI.	De iis qui obſcuro orti loco per dolum claris ſe familiis inſerere conati ſunt.	366

FINIS.

ELENCHVS AVCTORVM VNDE
Collectanea noſtra deprompſimus.

Appianus Alexandrinus.
Apuleius Madaurenſis
Aitho Armenus.
Anneus Seneca.
Ambroſius Mediolanenſis.
Auguſtinus Hipponenſis.
Ariſtoteles Stagyrita.
Apio polihyſtor.
Alexand.in Iudaica hiſtoria
Ariſtobolus hiſtoricus
Athanaſius Alexandrinus.
Alexander Aphrodiſeus.
Æmilius Probus.
Aulus Gellius.
Auguſtinus Datus.
Antoninus Archiep. Floreti.
Albertus Magnus.
Antonius Panormita
Andreas Dandulus.
Annales Gallorum.
Annales Normannorum
Annales Vngarorum.
Annales Genuenſium.
Annales Anglorum.
Annales Flandrenſium.
Arnulphus hiſtoricus.
Arnaldus Villanouanus.
Alaricus Gothus.
Beroſus Chaldæus
Beda Venerabilis,
Bartholomeus Facius.
Blondus Forolmienſis
Bernardus Iuſtinianus.
C. Plinius.
Caliſthenes.
Cornelius Tacitus.
Chriſtophorus Landinus.
Diodorus Siculus.
Dion Græcus.
Dorotheus Græcus.
Diony. Halicarnaſſeus.
Daniel propheta.
Diegus Valera Hiſpanus.
Diony. Areopagita.
Diogenes Laertius.
Euſebius Cæſarienſis.
Eutropius.
Euſtathius.
Egeſippus.
Enguerranus Gallus.
Epiſcopus Imolenſis.
Fl. Vopiſcus.
Fl. Ioſephus hiſtoricus.
Froiſſardus Gallus.
Gregorius Magnus
Gulielmus Tyri Epiſcopus.
Gafurius Genuenſis
Galuaneus Flamma
Geruaſius Tibelenſis.
Georgius Merula.
Gotfredus Anglus hiſtoric⁹
Gulielmus Durandus.
Hieronimus Stridouenſis.
Herodotus hiſtoricus.
Herodianus hiſtoricus.
Hecatæus Abderita.
Hierocleus philoſop. Græcus.
Ioannes Boccatius.
Iulius Capitolinus.
Ioannes Caſſianus.
Iuſtinus hiſtoricus.
Ioannes Chryſoſtomus
Iſidorus Hiſpalenſis.
Iulius Solinus.

Iacobus Bracellius.
Ioannes Pontanus.
Ioannes Campanus.
Ioannes Villanus.
Ioannes Trithemius
Iuuentius Celius.
Lampridius.
Lucas Euangeliſta
Leonardus Aretinus.
Manetho Ægyptius.
Metaſthenes Perſa
Moyſes Propheta
M.Tullius Cicero.
Macrobius.
Morigia.
Muſatus.
Matthaus Villanus.
Matthaus Palmerius.
Michael Pſellus.
Marcus Cotoniolenſis.
Nathan Propheta
Nicol. Damaſcenus.
Notharius Comenſis
Olympiodorus Philoſo.
Otto Morena Laudenſis.
Plinius Iunior,
Procopius Gracus.
Paulus Diaconus.
Petrarcha.
Philoſtratus Gracus.
Paulus Oroſius.
Philo Iudaus.
Paulinus Nolanus.
Poſsidonius Epi. Calamẽſis.
Proſper Aquitanicus.
Plutarchus Cheroneus.
Priſcus Magiſter Epiſtola.
Theodoſii. II.
Poggius Florentinus.
Philelphus.
Platina.
Pius II. Pont.Max.
Petrus Vinea.
Pomponius Letus.
Petrus Abanus.
Petrus Ancharanus.
Q.Curtius.
Ruffinus Aquileienſis.
Robertus Gaguinus.
Rodericus Epiſ. Palentinus.
Ricoldus.
Strabo.
Spartianus.
Suetonius Tranquillus.
Symocatus.
Sextus Iulius Frontinus.
Sulpitius Seuerus.
Sabellicus.
Simoneta.
Saguntinus.
Sigebertus Gemblacenſis.
Sidonius Apollinaris.
T.Liuius.
Thomas Aquinas.
Vegetius Renatus.
Vitruuius.
Vincentius Bellouacenſis.
Vincentinus.
Xenophon.

FINIS.

BAPTISTÆ FVLGOSII DICTORVM FACTORVMQVE MEMORABILIVM. LIB. I.

De cultu religionis.

MAIORES noſtri relicta gentilitate Iudæorũque ſuperſtitionibus, veram, id eſt Chriſtianã religionem ſequuti, tãti ſemper eam fecère, quòd diligenter conſideranti, nihil in vita quod quidem momẽtum habeat, accidere videbitur, cuius primordia, aut moribus, aut legibus religionem præ ſe non ferant. Orti, ſacerdotũ manu in ſacro fonte, quod Chriſtianæ religionis fundamẽtum eſt, luſtramur. Adultiores ad baptiſmi confirmationem pontificibus præſentamur. Matrimonia ſine ſolemni ſacerdotum precatione infauſta putantur. Enixis mulieribus turpè eſt, nouæ ſoboli operam dare, niſi ſacerdotalem ante benedictionẽ acceperint. Prima ſemina multis in locis per ſacerdotem luſtrantur. Bella quoque geſturi, ſignis militaribus ſacerdotali precatione bonam fortunam inſerere conantur. Quotannis ſacerdoti crimina noſtra, Chriſtiana confeſſione detegimus ac deteſtamur. Morituri ſacro oleo perungimur, & qui nuper orti in baptiſmate templis præſentamur, eis mortui reſtituimur, vt religio quæ hominis ortum inchoauit, finem etiam concludat: huc accedit quòd multi reges imperatoréſque, ipſi regno atque imperatorio honore digni non creduntur, quos religiosè ſacerdotes non vnxerint, quin poſteaquam aſſumpto diademate in regno, aut imperio confirmati fuère, ſi Eccleſiam hæreſi aut alio modo læ-

ſerint, à Pontificibus regnandi imperandíque iure priuantur, pluriſque apud Chriſtianos populos religio pontificiáque voluntas, quàm arma ipſa atque Regum maieſtas habita eſt. Quæ res perſuadere nobis debet, maiores noſtros, vt alia multa, ita hoc quoque magno conſilio atque ſapientia ſanxiſſe, & propterea religioſè diuinum cultum ab hominibus obſeruari debere, ſiquidem priſci illi Romani, gentiles quoque alij, ac Iudæi, gens cordis duritia atque obſtinatione damnata, quanquam à vera via omnes aberrarent, diligenter tamen religionis ſuæ cultum ſeruauere.

De Senatu Romano.

Romanus Senatus, adeò ſemper magni religionem fecit, vt quemadmodum vir doctiſſimus Varro ad Gn. Pompeiũ ſcribit, in libro vbi ratio locúſque habendi Senatus oſtendirur, quotienſcunque ſenatum magiſtratus coëgiſſet, id ipſum, quod primò proponebatur, ad religionem pertineret: nulláque quanquam grauior cauſa vel quæ celeritatem requireret, hunc morem anteuertebat. vt publicorum conſiliorum, quemadmodum etiam aliarum rerum, diuino cultui primæ partes darentur.

De Claudio Nerone Rom. Principe.

Ita verò penes mortales religio & laudem & gratiam meretur, vt omnes qui prudentium nomen obtinuere, aut religionem coluerint, aut ad conciliandos ſibi populos colere ſe ſimularinr, id in Claudio principe perſpectum eſt. Nam quanquam notis quibuſdam, tãto principi indecoris, aſperſus eſſet, tamen vt religionem præ ſe ferret, Eleuſinæ Cereris ſacra Athenis, in vrbem Romam transferre conatus eſt, & in Sicilia vetuſta collapſum Erycinæ Veneris templum, vt inſtauraretur, operam dedit.

De Veſpaſiano Romano principe.

Claudius vt dictum eſt, confici religioſum opus iuſſit, cæterum Veſpaſianus manu ſua confecit. Ex oriente enim reuerſus, cum ciuilibus bellis defotmatam Vrbem offendiſſet, à ſacris ædificiis Capitoliníque ipſius Iouis templo eius inſtaurationem orſus, ante alios ipſe operi ſe accinxit, ſublatis inde collo ſuo primis ruderibus, iactíſque manu ſua fundamentis, minimè arbitratus Cæſareæ maieſtati ſe labem illaturum, ſi operam ſacræ rei manu ſua nauaſſet.

De Tito Veſpaſiano Romano principe.

Haud immeritò religionis cultorem parentem, filius ſequetur Titus, qui templorum aliorúmque publicorum ædificiorũ, quæ incendio & ciuili furore correpta erant, inſtaurationi villarum ſuarum ornamenta deſignauit: atque huic operi ex equeſtri ordine inſignes viros præfecit: idem quoque cum peſte ciuitas grauiter laboraret, ne minus ciuium ſalutem, quam vrbis ornatum curare videretur, quanquam nullum humanæ opis remedium prætermiſſum eſſet, plus in cœleſti numine repoſitum putans, omnibus Romanis ſacris operatus, placare diuinam iram ſtudioſè curauit.

De Aurelio Alexandro Seuero Romano principe.

Silentio prætereundum non eſt, Alexandri Seueri religioſum verbum, qui quamuis ita religioni addictus non eſſet, vt ſuperſtitione captus videretur, etenim perſępe Poëtę Perſij carmen vſurpabat. Dicite pontifices, in templo quid facit aurum. tamẽ cum eius temporibus Chriſtiana fides iam inualuiſſet, & Chriſtiani publicum quendam locum orandi gratia occupaſſent, contra autem cauponæ quidam gentiles, ante ſuum eſſe contenderent: Alexander, audita controuerſia, etſi ipſe minimè Chriſtianus erat: reſpondit. Quoquo modo eſſet ſatius eſſe in eo loco Deum coli, quam cauponas exerceri: verbũ certè tanto principe dignũ.

De eodem. Apud hunc tanti religionis autoritas ac reuerentia valuit, vt iudicatas à ſe cauſas à Pontificibus atque auguribus retractari, atque aliter quam ipſe iudicaſſet terminari pateretur, minime dedecori ſibi arbitratus, in iis quæ ad religionem pertinerent, imperatoriam maieſtatem, ſacerdotum autoritati cedere.

De M. Cælio Balbino, & M. Clodio Pupieno Imperatore.

Balbinus Pupienúſq;, aduerſus Maximinorum ſæuitiam Auguſtorum nomine à Senatu ornati, præter alia quæ ad ſuam patriæque defenſionem parauerant, cum ſine cœleſti numine, quæ de victoria proponebantur, vana putarẽt, Hecatomben ſi victoria potirentur, vouerunt. Id autem ſacrum centum aris conficiebatur, centúmque in eis inſignia animalia, veluti Leones, tauri atque aquilæ ſacrificabantur: neque verò audita Maximinorum morte in peragendo ſacro minor fuit fides, quam dum victoria expetebatur, ad vouendum promptitudo.

De Aureliano Imperatore.

Ne Aureliano quidem Romano principi egregia militaris virtus aduerſus Marcomannos, cum Mediolanum vſque ad Placentiam veniſſent, ſufficere ſine cœleſti ope viſa eſt. Quippe is ad Senatum ſcripſit: Vt inſpectis Sibyllinis libris, quæ neceſſaria eſſent ſacra, ad impetrandam deorum opem conficerent, quæ cum Senatus egiſſet, ac diuino nutu, magis quam humanis viribus atque cõſiliis, barbari vltra progredi grauibus oſtentis territi non auderent, Aureliano ad victoriam via patuit. Is autem, ne parum gratè cœlo dimiſſam agnoſcere opem videretur, præter munera huius victoriæ gratia per vrbem Romam multis templis data, ſoli Capitolino Ioui, quindecim milia auripondo, & magnam gemmarum vim pluribus collationibus dedit.

De eodem.

Vt in publica neceſſitate Aurelianus, ad diuinã implorandam opem minimè ſegnis fuit, ita ſacrarũ quoque rerũ conſeruandarũ ſtudioſiſſimus eſt habitus. Nam quãquam poſt captam Zenobiam in Europa bello deſtinaretur, tamen vt in oriente Palmyram locáque alia quæ Zenobiæ parebant rebellaſſe audiuit, eo cõuerſus Palmyram cœpit accolâſque occidit, atque vrbe incenſa, in qua Solis templum erat apprimè ornatum, religione motus A. Ceionio Baſſo ſcripſit, vt nobiliſſimis marmoribus, illud ornatius quam antea eſſet reficeret, auróque & gemmis in hunc vſum aſſignatis exornaret. Cæterum quoniam ſatis de Romanis diximus, ad Græcorum ac Barbarorum exempla tranſibimus.

De Sotero Antiocho Syriæ rege.

Non tulit ſolem Aurel. Palmyræ ſine templo eſſe, nec Antiochus quidẽ Syriæ rex Hieroſolymarũ templũ ſine ſacrificiis, nam cũ vrbem illam eo tempore obſideret, quo tabernaculorum feſta celebrantur, atque à populo Hieroſolymitano rogatus eſſet, ſeptem dierum inducias, ad ea ſacra colenda dare, non ſolum poſtulata conceſſit, ac ſeruauit, verum etiam vt non minus à ſe quam à Iudæis religionem coli oſtenderet, taurum auratis cornibus, ac multa aurea vaſa cum thure, ad vrbis portas ſacerdotibus ferri iuſſit, atque eos rogari, vt illa Deo offerent.

De Dauide Rege Iudæorum.

Omittẽda minimè videntur egregia Dauid regis religio-

ſa facinora,nam cũ Arca fœderis Hieroſolymam referretur, cum ſolenni muſicorũ inſtrumentorum ac carminũ pompa non arbitratus, ſatis honorẽ Deo exhibendum eſſe pedibus ea præcedere,ipſe diuina carmina voce ac pſalterio modulãs ad vocẽ muſicam corporis quoque geſtus accõmodauit, nihilque de regia maieſtate ſibi deperire,ſi ſacerdotũ in numerũ ſe cõieciſſet,putauit: neq; inde ſe retraxit,quãuis ab vxore Michol,rideri quæ agebat videret. Exẽplũ profecto inter reges rariſſimũ,& tãto L.Furij Bibaculi Ro.prætoris ac Salij facto præponẽdũ,quãto p̃tore maximus rex maior habetur.

De Iepte Iudice Iſraël.

Ingens Dauid ardor,dum Deum coleret viſus eſt,ingens quoque Patriarchæ Abrahãm, qui vnicum filium è cœlo monitus ſacrificare voluit, cæterum idem ardor in Iepte tãtò maior fuit, quantò maiora deliberationibus hominum facta cenſentur: hic cum in Iſraël iudex eſſet, nouiſſẽtque ſi victoria aduerſus Ammonitas potiretur, quod primum in patriam reuertens obuium habuiſſet,ſe ſacrificaturum,in filiam quam vnicam habebat primum incidit,lachrymarúmque ac mœſtitiæ plenus, maiore parum prudentis voti, quã paternæ pietatis habita ratione, neque illud reſpiciens,quod parum gratæ Deo eiuſmodi victimæ forent, poſt aliquot dies filiam in Holocauſtum obtulit.

De Carthaginenſibus.

In In Iepte errore,crudelitate permixta religio fuit,cęterũ longè magis Carthaginenſium mores damnandi, qui omni victimarum ſacrorúmque genere, numina ſua placare non contenti, longum tempus ſorte filios ad ſacrificium delegerunt, eorúmque morte conciliare ſibi Deos quærebant,pro quorum ſalute vniuerſus terrarum orbis aras ac numina votis precibúſque fatigare non intermittit.

De regibus Æthiopum.

Magnum eſt propter religionem liberos interimere, maius vitam periculis offerre,ſed omnia vincit ſibi ipſi propter religionem mortem conſciſcere, quemadmodum Æthiopum reges, vſque ad Ptolemæi regis Ægypti tempora conſueuere: cum eis à ſacerdotibus Iouis qui apud Meroen colitur denunciatum eſſet, Deo inuiſam eſſe eorum vitam, quin inter eos nullus eſt inuentus, apud quem pluris ſalus quam religio haberetur, vſque ad Erganen regem, qui ne

per ſacerdotes ei mors denunciaretur, omnes ipſos interemit,primúſque morem illum ſuſtulit.

De Machabæis ac Iudæis eorum ſociis.

Proculdubiò magnum eſt vitæ ipſi religionem anteferre, id enim Iudæi omnes fecere, qui Matathiam Machabæum ſequuti ſunt: nam cum à Iudaicæ religionis ritu ad gentilitatem eos deducere Antiochus tentaret, in deſerta loca confugerunt,& incaſſum promiſſis inuitati vt inde redirẽt, tandem cum ſabbato, quo die opus vllum facere nefas Iudæi habent,impetus in eos eſſet factus, maluerũt inermes atque indefenſi mortem oppetere, quam ſe tuendo religionis ſuæ ritum violare.

Etiam de Iudæis. Pertinax Iudæorum in ceremoniis ſuis propoſitum magis quam religio aliud quoque non minoris admirationis exemplum præbebit. Nam cum Hieroſolymæ die ſabbato à Magno Pompeio duce Romano oppugnarentur,pari ſuperſtitione,eo die, ab hoſtibus aggeres, caſtella, atque alias ad oppugnandam vrbem machinas, muris admoueri, nihil obſiſtentes, permiſerunt, ne ſi id impedire conarentur,ſabbati vacationem violarent.Deuicta igitur per hunc modum vrbe Iudæi, vt conſcendentibus muros hoſtibus non repugnarunt, ita poſtea, quam in vrbem ingreſſi populum hoſtes trucidabant, ſacrificia quibus eo die operabantur, nihil ob ea moti, quæ ab hoſte patrari videbant, tãquam in ſumma quiete nunquã intermiſerũt.

De Iudæis ex Babylone reuerſis.

Veteribus religioſis exẽplis finẽ vnum imponet de Iudęis quoq; ſumptũ, qui Eſdræ opera Xerxe rege permittente, in patriã reuerſi,dum diuinũ cultũ, longa in aliena terra mora, in peregrinos móres dilapſum,reformare nitũtur, multis ex alia gente,id quod ipſorum lege ne fieret cauebatur, vxores duxiſſe inuentis,omnes ad eas coniugio,etſi iã liberos nepoteſq; ſuſceperant,pellendas conuenerũt: pluris in eo religionem,quam alia quæ in vita chara eſſe debent,facientes.

RECENTIORA.

De M. Flauio Valerio Conſtantino Max. Imperatore.

Hactenus in iis, quæ ad religionem pertinent, non contigit præter Iudæos aliorum, quam gentilium exempla recenſere, horum autem religio etſi à veri Dei cultu plurimũ aberat, tamen cum melioris cognitionem nullam haberent,

haud incredibile videtur, Deo ipſi immortali non ea, quæ gentiles vel colebant vel credebant,ſed ipſorum, in eo quod rectè ſe credere arbitrabantur,ardens ſtudium,ſingularéque obſeruantiam non ingratam fuiſſe:id quod multis portentis pœniſque aduerſus religionis violatores oſtendebatur. Cæterũ gentilitate aliiſque veteribus omiſſis recentiora,religionéque ipſam Chriſtianã aggrediemur, in qua nobis primus Conſtantinus,inter Chriſtianos principes inſignis occurrit: inter cuius egregia facinora, illud potiſſimum narrabimus, quod in Chalcedonenſi concilio egit:Nam cum vltimus inter ſacerdotes ſederet auditis accuſationibus quibus inuicem ſe ſacerdotes criminabantur, delatas ex ſcripto ad ſe,in gremiũ concluſit,omneſque illectas cõbuſſit:dicens, Sacerdotes ceu numina ad hominẽ regendũ conſtitutos eſſe, & propterea intactũ ſe Deo,eorũ iudicium reſeruare velle. *De eodem.*
Semper ad religionẽ pertinentia nobis multa occurrerent, ſi quotiens de Conſtantino fieri mentionem contingit,omnia ab eo geſta perſequi vellemus: vt igitur etiam ad alios trãſeamus,adhuc vno eius exemplo contẽti erimus. Cum Helena eius mater,à Hieroſolymis clauos tuliſſet, quibus ſaluator Chriſtus pro humana redemptione cruci affixus fuit, ipſe quanquam religionis plenus, militaris tamen, ex eis conto galeæ vnum infixit(ſiue vt Ambroſius refert) regium diadema inſigniuit,ex altero frenũ equo ſuo confecit, quod nunc Mediolani cernitur: fretus id quod verè ei contigit, horum adiumento, non pericula ſolum in bello ſe euaſurum, verum de hoſtibus victoriam quoque reportaturum. Tertium aiunt eum, quod in Adriatico mari de ſalute periclitaretur,ad ſedandam vim tempeſtatis in profundum demerſiſſe, quanquam de hoc Ambroſius nihil ſcriptum reliquerit: qui ex iis, à militari principe frenum equo fabrefactum,aliis verò diadema inſignitum fuiſſe dicit.

De Theodoſio ſeniore.

Quod in clauis dominicæ crucis repoſuiſſe fidei Conſtantinus viſus eſt,id nõ minùs cõſtanter Theodoſius ex oratione ſperauit. Siquidem pridiè quã cũ Eugenio & Arbogaſte pugnaret, eam diẽ totam orando ſacriſque aliis operando conſumpſit,quibus rebus bonæ ſpei plenus,in certamen deſcendit,ex eoque victoriam ingentem miramque tulit, cũ ad vincendum venti quoque plurimum ei cõtuliſſe viderentur.

De Maſelcero comite Aphricæ.

Huius fortaſſe exemplo motus Maſelcerus cum in Aphr. traiecit, aduerſus fratrem Gildonem, qui ab Honorio Theodoſioque iuniore imperatorib. rebellarat, neque enim vltra quinque pugnatorum milia ſecum habebat, auſus pluſquam 80. milia inuadere, eos vicit deleuitque: nam cum ad expectandum exercitum, in Capreis inſula in Thuſco mari ſubſediſſet, ad prælium ſe per orationes, antequàm armis, inter heremitas ac ſacerdotes muniuit.

De Heracleo Imperatore.

Heracleus quoque Imperator, graui Coſdroë regis Perſarum bello preſſus, cum is omnes pacis conditiones aſpernaretur, ad diuinam opem confugit, nam cum ſæpiùs ſolenni more ſupplicaſſet, & ſupplicationibus ieiunia atque orationes addidiſſet, Conſtantinopolim ipſo paſchatis die egreſſus, manu dextra, ſacræ Virginis imaginem, quæ miro modo facta fertur tulit, atque in hunc modum fide ſpéque armatus, cum immani hoſte, duobus prœliis conflixit, ac ſemper victoriam reportauit.

De Luithprando Longobardorum rege.

Multam quoque religionem præ ſe tulit id, quod Luithprandus Longobardorum rex geſſit, qui poſt multa ædificata templa, monaſteriáque, & magnis opibus locupletata, cum ex Aphrica in Sardiniam accepiſſet Aurelij Auguſtini Hipponenſis epiſcopi corpus fuiſſe tranſlatum Ticinum vbi regia ſedes erat, illuc magno ſtudio comportari iuſſit, atque ipſe honoris cauſa, pedibus à Genua Ticinum vſque proſequutus, templo monaſteriiſque cum ampliſſima dote, ſancti doctoris reliquias veneranter excoluit.

De Halarico Gothorum Rege.

Noua res, in principibus, quorum iam mentio facta eſt, religionis cultus videri non debet, quod ei per aliquod tempus aſſueuerant: mirum potiùs æſtimandum eſt, Alaricum Gothorum regem barbarum, immanemque, inter bella atque cædes, extra omnem humanitatis morem ac cultum religionis enutritum, natura atque inſtituto ſæuitiæ plenum, quem nunquam aut ſparſus hominum ſanguis, aut incendia ruinæque ab immanitate deflexerant, in ipſo armorum fragore, dum tubæ canerent, & parta iam victoria eſſet, quæ inſolentiores plerunque homines facit, vt piè atque clementer

ageret, in animum induxiſſe. Nã cùm is in Italiam cum ingentibus copijs Honorio imperante veniſſet, ob Stiliconis perfidiam, conuerſus ad vrbem Romam, atque eam ingreſſus priuſquam militi vrbis populationem permitteret, canere tubicines atque edicere iuſſit, eorum corpora bonáque, qui in Apoſtolorum templa ſe recepiſſent ſalua fore. Oſtendit enim ferus ille animus & inuictus, qui rerum dominam vrbem Romam ſuperatam populabatur, & qui prædæ gratia nullis ſe periculis nullis, laboribus ſubtrahebat, pluris ſe, quàm alia omnia religionem facere.

De Halarici militibus.

Longè etiam magis mirandum eſt, Halarici copias indomitam gentem rapacémque ob religionem à præda potuiſſe contineri. Nam cum inter eas adhuc cædem ſanguinemque ſpirantes, aliquot ſacræ virgines aurea vaſa capitibus intecta ferrent, vt accepere ea Apoſtolis ſacrata eſſe, ne manum quidem ad ipſa contingenda extenderunt. Miranda profectò vis religionis, eiuſmodi auaritiæ atque libidinis irritamenta, inter immanes barbaros, aurum illicitamque venerem ſitientes, inuiolata tranſire. Quantò tunc barbaræ gentis, quæ nihil niſi ſanguinem & incendia norat, quàm nunc Italorum & aliarum nationum Chriſtianarum continentiores animi, quippè in media religione poſitæ, nec ſexui vlli, nec ſacris, nec profanis opibus parcere, inter virtutis ſuæ decora numerare ſolent.

De Deſiderio Longobardorum rege.

A Gothorum religioſis facinoribus, iterum ad Longobardos reuertemur: quorum rex Deſiderius, cum multas ditionis Romanæ vrbes iam cœpiſſet, nouiſſetque ab Adriano primo Romano pontifice ad ferendam opem Carolum Magnum vocari, cupiens aſtu ante Carolum vrbem Romam inire, ſimulauit voto ſe ad ſalutanda principis Apoſtolorum limina proficiſci velle, quod cum prudens Pontifex animaduertiſſet, reſeratis prius templi atque vrbis portis, miſit qui Deſiderio ſub anathematis pœna imperarent, ne propius ad vrbem accederet. Incredibile forſan videtur, & tamen vero ipſo verius eſt, barbarum regem, ſuperbiæ atque immanitatis plenum, quem arma non mouerant, ſimplici anathematis denunciatione territum, ſententia mutata, retrò exercitum conuertiſſe.

De M. Iulio Phillippo Imperatore.

Magis etiã, ſe reuereri religionẽ Philippus Imp. Chriſtianorũ eo nomine primus oſtendit. Nam ob ſcelus patratæ in Gordianum proditionis, ſacra communione á Fabiano Romano Põtifice prohibitus, niſi ante in Chriſtiana eccleſia cũ cæteris qui ſcelerum pœnitentia agebantur, crimen emendaſſet, humiliter Pontifici paruit, nihil de Imperij maieſtate deperire arbitratus vbi religionis habita ratio videretur.

De Theodoſio ſeniore Imperatore.

Quod á Philippo actum nuper diximus in mentem reuocat, in pari facto ſingularem Theodoſij ſenioris in parendo promptitudinem: qui ab Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo publicè prohibitus templo, niſi ante pro innoxio ſanguine quem Theſſalonicæ & in Pannonia ſparſerat Deo palam ſatisfeciſſet, eam notam patienter atque humanè tulit: neque ante redire ad templum eſt auſus, quã iis quæ ab Ambroſio ad criminis emendationem iniuncta fuerant peractis: quo tempore Ambroſius templo eum atque diuinis omnibus inhibuit. Hac igitur in re nonne humanam fidem ſuperare videretur, vt Imperator iuuenis victor á ſacerdote ſene ſibi ſubdito publicè erroris ſui impunè argueretur: adeò enim ætate noſtra neglectus creuit, vt vix plebeij ordinis vir laturus fuerit, quod orbis terrarum dominus, non ſolum æquo animo tulit, verum etiam humiliter petita venia obediendo impleuit. Itaque qui armis inter mille diſcrimina aduerſus tyrannos atque Imperatores auguſtalem maieſtatem illæſam ſeruarat, non modo de conſueta animi magnitudine nihil amiſit, cum lachrymarum plenus Ambroſij pedibus ſe prouoluit. Verùm omnium victoriarum ſuarum quia ſe ipſum vicit, triumphos ſuperauit. Merito igitur & Ambroſij autoritas Metel. Rom. Põt. & Theodoſ. Poſthumij conſulis religioni quos tantopere antiquitas laudauit, præponetur. Siquidem conſulem plus Senatus ac populi reſpectus, vt Pontifici pareret, quam religio videri poteſt mouiſſe. At Theodoſium qui nihil inrer mortales ſupra ſe norat, vt Ambroſij epiſcopi audiens dicto eſſet, nihil profecto, niſi religionis cultus & Dei reuerentia mouiſſe dici debet.

De Edgaro Britannico rege.

In ordine noſtro poſt Theodoſium Edgarus Britanniæ rex ſequetur, quia etiam in religione colenda ei haud diſſi-

milis fuit: nam cum virginem deperiret quam in Vinceſtrẽ-ſi monaſterio viderat educari, quæ vt virginitatem à regis iniuria tueretur, velo vnius ipſius monaſterij monacharum ſe texerat: neque ob id ab iniuria rex deſtitiſſet, profectus ad eum Dunſtanus Cantuarienſis archiepiſc. ceu Nathan ad Dauid regem reprehendendum, porrigentem in congreſſu dextram ſuam honoris gratia, regem à contactu repulit: tanquam propter inceſtum indignus qui ſacerdotem contingeret, videretur. Quam notam non ſolum patienter Edgarus tulit, verum agnito errore in quẽ nimia libidine victus inciderat, ad ſancti ſacerdotis pedes proſtratus lachrymabũduſque crimini veniã petiit: & cum pœnæ loco ei vt à geſtando diademate ſeptẽ annos abſtineret, & ſacris quoq; virginibus monaſteriũ conderet, iniunctũ eſſet, obedienter ea peregit.

De Marcellino Pontifice Romano.

Septem annos regio diademate Edgarus, vt Marcellinus in perpetuum Pontificatu abſtinuit, adeò religionis ſcrupulus eum perculit. Imperante enim Diocletiano qui acerbè Chriſtianum nomen inſectabatur, Marcellinus præ nimia mortis formidine compulſus ad idolorum venerationem tria tantũ thuris grana incenderat. Quo facto quanquam eum priuare nullus pontificia dignitate auderet, ſemetipſe criminis ſui cenſor pontificio honore abdicauit, neque multò poſt vt errorem corrigeret martyrio ſe obtulit, ac ſanguinem ſuum pro Chriſti nomine effudit.

De ſeptem ducibus Mongalis Tartaris.

Quæ maior in recentiorum rerum memoria ad religionem pertinens, quàm ſeptem Tartarorum ducum res lecta eſt? Nam cum in deſperationem & extremam ſortem perducti quidam Tartarus faber ferrari⁹ pauper Changius nomine dixiſſet, Viſum à ſe in ſomnis equitem candore inſignem, à quo iuſſus erat eis nunciare, Velle immortalem DEŨ vt ipſe Tartarorum princeps eligeretur, atque ipſius manu Tartari liberarentur, ceu delirus ab eis irriſus, atque reiectus eſt, Cum poſtea idem omnes ipſi duces in ſomnis vidiſſent, religione percuſſi ſtatim hominem ipſum delegerũt, & Chã gentili nomine, id eſt, regem ſuum appellarunt. Neque vero hoc ſatis fuit, ab eo iuſſi duces ipſi magiſtratũ abdicare, & primogenitos in ipſius conſpectu occidere, ſine mora paruerunt. Sed ne ſemel quidem toruè eum reſpexe-

re: quanquam ad primos honoris gradus non reſtituerētur, ipſum ab immortali Deo ad regnum eſſe vocatum arbitrati.

De Aſſaſinis.

Maiora quoque religionis ſigna per aliquod tempus in Syria in ea parte quam Perſæ tenebant Aſſaſini (ita genti nomen erat) ediderunt. Nihil enim Deo gratius eſſe arbitrati, neque quod promptius cœli poſſeſſionem pararet, quam ſi abſolutè principibus paruiſſent, quos gentili nomine Veteres nuncupabant, ſæpiſſimè huius rei manifeſta antè ſigna ediderant, pericula obeuntes vnde regreſſus nullus patebat. Tamen cum illuc publica fide accepta profectus eſſet Henricus Campaniæ comes, & ab Antiochia Tyrum verſus iter haberet, horum populorum princeps Verus, vt dictum eſt nomine, vt hunc obediendi morem Henrico præſente declararet, oſtenſis in altæ turris ſummitate aliquot hominibus vnum nominatim euocauit, & is nulla mora facta in ipſorum conſpectu à turri ſe demiſit, qui ex caſu detritus ſtatim vitam obiuit. Et cum alios etiam vocare vellet Comitis precibus qui totus admiratiōne ſimul, atque horrore obſtupuerat, vix retentus fuit: adeò populi illi ſola religione moti vitæ ſuæ prodigi ſunt. Nunc ad noſtros Chriſtianæ religionis cultores redeamus, non minus in martyrij tormentis, quàm in morte audaces promptoſque. Sed hoc ratio maior atque modus honeſtat.

De catholicis Chriſtianis.

Veteres catholicæ fidei ſectatores diligentem curam ſemper adhibuerunt, vt continuis Conciliis ingenrique ſtudio à ſordibus, religionem tuerentur, ſeuerè extirpatis à dominica vinea noxiis herbis: nam quanquam Chriſtiano nomine cenſerentur Baſilides, Cerinthus & Montanus, præterea Nouatus, Arrius, Marcio atque Valētinianus compluresque alij, tamē à reliquorum fidelium cōmunione eos ſepararunt, arbitrati à catholica fide eorū dogmata aberrare: itē nepptem Paulum Samoſatenum & Apollinarem (etſi epiſcopali dignitate fulgebant) pari modo dānarūt: Imperante quoq; Henrico primo, cum propter ſeditioſos pōtifices inter Chriſtianos ſchiſma ortū eſſet, Concilij decreto in vrbe Roma pontificatus honore priuati fuere Gregorius ſextus ac Sylueſter tertius vnà cū Benedicto nono. Clemens autē ſecundus canonicè ad pontificiā dignitatē electus. Poſtremò autē auorum

noſtrorum memoria in Conſtantienſi cõcilio, cui imperator Sigiſmũdus interfuit, cũ ſciſſa Chriſti tunica tres pontifices Chriſtianus orbis haberet quoniã parũ Chriſtiani reges vnionem quærebant & propterea ſcandali materiam præbebant, quod inter eos diſcerni verum nequiret, pontificio honore aut catholicorũ ſuaſione impulſi per ſe diſceſſere, aut contumaciter agentes priuati ſunt. Nam cum Gregorius duodecimus vltrò pontificatus titulo ceſſiſſet: Ioannes vigeſimus tertius idem agere coactus fuit. Benedictum autem tertiũdecimum tanquàm ſchiſmaticum, & in errore pertinacem cõmuni decreto ab eo honore deiectum, extra fidelium gregem eſſe declarauerunt.

De Gregorio ſeptimo Pontifice.

Pontificibus quos commemorauimus ſchiſma pontificatum ademit. At Hẽrico tertio imperiũ eripuit: quòd à Gregorio ſeptimo pontifice inter ſimoniacos iudicatus eſt: neq; auguſtalis dignitas qua iam fungebatur obſtitit, quò minùs Germanici principes quib⁹ eligẽdi ius erat in imperio, Rodulphũ primũ Saxoniæ ducem ei ſubrogarent, ꝙ pluris ſacras pontificũ iuſſiones quàm dura imperatoris imperia fecere: quorũ iudiciũ maior Chriſtiani gregis pars ſecuta eſt.

De Innocentio tertio.

Innocentij quoque tertij decreto, Otho quartus imperio deiectus fuit, quòd catholicæ Eccleſiæ ſubditos vexabat, atque ei Federicus ſecundus ſuffectus eſt.

De Gregorio nono, & Innocentio quarto pontificib.

Is quoque Federicus, primũ ab Honorio, mox à Gregorio nono, poſtremò ab Innocentio quarto põtificibus, cùm varia ei crimina obiicerentur, imperij honore deiectus eſt, quanquã verſutus valdè, virium quoque ſatis haberet, adeò enim religionis exiſtimatio, in ſubditorũ animis radices iecerat, quæ ſiue iure ſiue iniuria obiecta ei crimina fuere, cedere ei neceſſe fuit, cum maior pontificis voluntatem nutus ſequeretur. *Item de catholicis Chriſtianis.*

Parem religionis affectũ qui primas in catholica fide partes ſuſtinebant in reliquis rebus oſtenderũt, adhibita non pauciore cura circa ſcripturas, quã Romanus ſenatus ante fecerat in iis quæ in Numæ regis ſepulchro fuerant. Omnibus enim ad fidem pertinentib⁹ ſcriptis diligenter conſideratis, multa Euangelia, quanquã ſub nomine Apoſtolorũ,

Matthiæ, Bartholomæi & Thomę circumferrentur. Petriq́; cum Appione diſputationem, item Barnabæ epiſtolā. Præterea Apoſtolorū actus à multis ſcriptos, ceu à catholica fide aberrantes, cōbuſſerunt: ab eíſque quorū nomina præ ſe ferebāt non ſcripta eſſe, aūt inſertis hæreticorū ſcelere errorib⁹ vitiata iudicarūt. Idem actū fuit in parte librorū Euſebij, Origenis ac Lactantij. Idē ex parte in recognitione Clementis quāquàm Pōtificis & Apoſtolorū diſcipuli, & quod plus eſt poſtea etiā martyris, quib⁹ ad doctrinā Chriſtianūq́ue nomen accedebat, quod ſacerdotes vitáq; auſtera atque honeſta inſignes erāt. Idē de Hyp politi libris quanq̄ martyris egerūt, iudicantes qđ ſuſpecti erāt ipſius nō eſſe. Poſtremò in Vercellenſi Synodo, ab Leone nono, Scoti libri de Euchariſtia chriſtiana conſcripti, & ſi ipſe reprobatus non eſſet, quod ſe Pontificis iudicio ſubmiſerat, dānati fuerunt.

De Alexandro & Gaio martyribus.

Martyres Gaius & Alexander, præter ſuperiùs dictorum exempla, oſtendêre, quòd per ea tempora in rebus ad religionem pertinentibus ſcrupuloſæ hominū mentes eſſent. Nam cum capite damnati ad ſupplicium vna cum Marcioniſtis quidam Chriſtiani ducerentur, muneris ingentis locò à carnificibus petierunt, vt ſeparatim à Marcioniſtis occiderentur, ne eorum ſanguis cum iis miſceretur, qui parum rectè de catholica fide putabantur ſentire.

De Ludouico Gallorum rege, & aliis principibus.

Nec verò priſci illi Chriſtiani ſatis duxere moribus legibúſq; ſyncerā tueri religionē, arma quoq; interdū adhibuerunt: quemadmodū actum eſt aduerſus Albigeſios ac Raymundū Toloſanū comitem, atq; Aragoniū regē, qui illius cauſam fouebat. Nā aduerſus eos profectus Eudo Burgundionū dux, cū aliis cōpluribus Chriſtianis principibus, expugnata vrbe Carcaſſona ſupra ſexaginta hæreticorū millia occidit: captaq; ob eandē hæreſim Auinione à Ludouico Gallorū rege Philippi Deodati filio, euerſis pri⁹ vrbis muris, trecētas domos in ea cōbuſſit. In Bohemia quoq; Federicus tertius cū multis alis Germanorū principib⁹, vt Huſitanam hęreſim extirparet, nō min⁹ ſæua in hęreticos exēpla edidit.

De innocentio tertio & Bonifacio octauo Pōtificibus & aliis.

His qui verè Chriſtiani atque catholici habebātur, viſum fuit è Chriſtiana re eſſe, nō modo in viuentes, vt ab errore

religionem vendicarent, ſed contrà mortuoſ quoque agere. Hoc Romanus Pontifex Bonifacius octauus oſtendit, qui Hermãni Pongilupi heremitæ corpus, Ferrariæ ſanctorũ honore in ſepultura decoratũ, poſt viginti annos erui, cremari, cineréſque in profluentem amnem proiici iuſſit: quoniam quibuſdã indiciis poſt mortem eius detectum fuerat, ipſum in Fratricellorũ hæreſi fuiſſe. Põtifex quoque Innocentius tertius, per Pariſienſem epiſcopũ egit, vt ex ſepulchro erueretur Almaricus Pariſienſis doctor & cremaretur, quooiã quanquàm cum pœnituiſſe viſum eſſet hæreſis, qua alias laborarat (hæc autem ſimplicis Spiritus nomine ab eo appellabatur) hæreſis ipſa adhuc repullulare putabatur. Mediolani quoque regnante Mattheo Vicecomite, poſtremis eius imperij diebus, detecti ſunt Andreas Seramita & Gulielma poſt vndecimum cœpti ſceleris annum principes fuiſſe, mares ac fœminas, occulto in loco ſub Bariloti nomine, ad bacchanalem exercendam licentiã congregãdi: nam peractis ſacris quæ Gulielma in ſacerdotali veſte obibat, cum cæteri in clericorum habitu miniſtrarent, extincto lumine promiſcuæ libidinis gen⁹ omne permittebatur. Itaque Andreas viuens cum aliquot huius ſectæ hominibus combuſtus fuit, additúmque Gulielmæ cadauer quæ ante mortua erat, & vſque ad id tempus in Claræuallis monaſterio ſepulta ſanctarum honore colebatur.

De Ferdinando Hiſpaniarum rege.

Ætate quoque noſtra Aragonius Ferdinandus Caſtulonenſis rex, haud diſſimilia egit. Detecto enim magno Chriſtianorũ numero, qui per eius regna paſſim ſparſi erãt, potentia atque opibus inſignes, quorũ genus ab Hebræis manarat cum palam in Chriſtianam fidem recepti eſſent, ſecreto Iudaïcam legem ac ritum ſeruare, nõ ſolum permultos ex eis cõburi, qui pertinaces in ſcelere manebant, verũ etiã ex ſepulchris eorũ corpora erui iuſſit, qui quanq̃ mortui eſſent, in eius ſceleris reorũ numero nominati fuerant, &. ſi per id tempus in Hiſpania Iudæorum multitudo ingens, ſub publica fide incolumis manebat: quia Iudaïcos ritus palam inuiolata Chriſti religione ſeruabant.

De Conrado Imperatore & Ludouico Sexto Francorum rege & alijs.

Caij Fabij audax factũ ob religionẽ nõ iniuria laudatur,

qui obſeſſo à Gallis Capitolio, ne diem ſacrificio ſtatam omitteret, inter medios hoſtes, in Quirinalem cliuum à Capitolio nullius periculi magnitudine territus, manu ſacra ferens pertranſiuit. Cæterùm longè laudabilior Gotofredus Bolionius Lotharingiornm dux, & comites habendi, qui inter Chriſtianos præmiſſo crucis ſigno, priuata pecunia, triennium integrum in barbara lõginquáque regione, inter mille pericula rerúmque omnium egeſtatem prouinciam eius magnitudinis ſuſtinuere, quàm Hieroſolymæ, atque Syria ipſa ex infidelium manu recepta teſtari poteſt. Quod ingens facinus meritò præ virtutis magnitudine ac religionis ſtudio lectores admiratione replere debet. Cæterum horum geſta ſuperaſſe videntur (commodius enim domi manebant & maioribus regnis potiebantur) Conradus Imperator ac Ludouicus Sextus Francorum rex, qui non vt imperia augerẽt, ſed vt catholicam religionem locis ſuis, quæ Barbari occupauerant, reſtituerent: armis ſumptis ingenti exercitu minimè veriti ſunt, terreſtri itinere Damaſcum vſque penetrare, diúque eam vrbem obſidere, quanquàm eis in expeditionis fine non ſucceſſerit, quod Gotofredus ac comites conſequuti ſunt.

De Ludouico octauo Gallorum rege.

Par religionis affectus Ludouicum Gallorũ regem impulit, vt cum exercitu in Ægyptum traiiceret, vbi quanquam captiuus factus, deinde redemptus, præter factã in exercitu impenſam muro circũdatas Chriſtianorum aliquot vrbes, precióque recepta captiuorum ingenti multitudine: minimè aut fortunæ aduerſæ caſibus, aut impenſa, aut etiã ipſius vitæ diſcriminibus territus, denuò in Africã reparatis copiis traiecit, vbi Tunete vrbe obſeſſa, peſte vnà cũ filio deceſſit.

De Federico primo Imperatore, Philippo Gallorum & Richardo Britanniæ regibus.

Eadem cauſa moti trans mare in Syriã ſe contulêre Federicus primus Imperator cũ ingenti exercitu, qui cum in Armeniam perueniſſet illic mortuus eſt. Similiter Sueuiæ dux Federicus eius filius Antiochię, ac poſt eum Philippus Deodatus Gallorum rex, vt terrã (quæ quoniã Chriſti redemptoris calcata eſt veſtigiis Sancta dicitur) quæ in Infidelium poteſtatem tranſierat, ad Chriſti fidem redigeret. Item Richardus Britannorũ rex, qui Acra vrbe, nonnulliſque aliis

locis

locis diuino cultui reſtitutis, in patriam ſe receperunt.

De Ioanne Conſtantinopolitano Imperatore, & Eugenio quarto Pontifice.

Religio quoque Ioannem Conſtantinopolitanum Imperatorem mouit, vt parui pericula laboréſque omnes faceret, dum in Italiam Florentiam vſque ſe conferret. Illic enim ab Eugenio quarto Max. Pont. & ſi graui bello premebatur, magno ſtipendio conductus eſt, vt vtraque Eccleſia Occidentalis, ſcilicet, atque Orientalis (nam de Spiritusſancti proceſſione, nonnulliſque aliis ad catholicã fidem pertinentibus diſcordes erant) reformaretur, tunc Armenij, Æthiopes, Indi, Maronitæ, ac Syriaci cum in eandem catholicam opinionem concordes tranſiſſent, Chriſti tunica, quæ diſciſſa erat, redintegrata fuit.

De Ludouico ſeptimo Gallorum rege.

Cogit me vt de Ludouico Gallorum rege ſcribam illo qui Ludouici ſexti cognomento Groſſi filius fuit, eius parendi Chriſtianæ eccleſiæ ſtudium, vt intelligatur ipſum non armis ſolum gloriam meritum eſſe. Nam cum Heleonora ipſius coniunx inuenta eſſet, arcta eum propinquitate contingere, quanquam ſecum Guiennæ ducatum, aliarúmque regionum hæreditatem traheret, atque ex ea Ludouicus filias duas iam ſuſcepiſſet, repudium tamen ei miſit, ne aduerſus catholicæ fidei leges matrimonio vteretur. Itaque eius connubio ſoluta Heleonora, Henrico tertio nupſit, qui tunc Normandiæ ducatum obtinebat, vnde ad Britannorum regnum conſcendit, ipſiúſque Heleonoræ gratia Guiennæ ducatu Britanni potiti ſunt. At Ludouicus Conſtantiam Hiſpaniarum regis filiam vxorem duxit.

Iterum de Philippo Deodato Gallorum rege, qui cognominatus eſt Auguſtus.

Parẽdo Romanæ eccleſiæ parem primi (de quo dictũ eſt) ſe Philippus Deodatus, & cognomento Auguſtus, oſtendit: nam cũ Honorij tertij pontificis legati ab eo pòſcerent, vt Ingebergã (ſiue vt alij dicunt) Viceburgen coniugem in cõiugalem thalamũ reciperet: quam quia non ſatis grata erat, ficto propinquitatis gradus, quàm leges Chriſtianæ paterẽtur nomine, ceu nõ iuſtam vxorẽ dimiſerat, atq; in eius locũ Mariam Bohemię ducis filiã duxerat, & ſi ægrè vt id agerer, adducebatur, legatis tamẽ de Ingeberga reducenda paruit.

De Philippo primo Gallorum rege.

Ludouicus vxorem quam habebat propter religionē dimiſit. Philippus autem primus eius nominis rex, ipſius religionis gratia, quā dimiſerat, recepit. Qui ſiue veneficio, ſiue alio malo captus, cū eiecta Bertha coniuge Bertrandā, quam deperibat Folcheti aliâs Foci Andegauenſis comitis coniugem, apud ſe haberet, nec à vetita conſuetudine abduci poſſet, extra cōmunem Chriſti gregem anathemate Vrbani ſecundi Pontif. factus, vt eccleſiæ reſtitueretur, cōiugem quā eiecerat reſumpſit, vt vbi de religionis cultu agebatur, interdictæ veneri regiæque licentiæ locus nullus daretur.

De Ramiro rege Aragoniæ.

Non eſt ab iis de quibus diximus diſpar Ramiri olim monachi factum. Nam cum fratris eius morte Aragonium regnum vacaret, petentibus Aragoniis Pontifex monacho conceſſit, vt regnū religione ſolutus acciperet. Ducta igitur vxore ex qua filiam Vracam ſuſcepit, neque cōiugalis charitas, neque regni cupido, validiſſima duo in humanis rebus vincula eum retinuêre, quò minus ad eccleſiaſticā humilitatem, quam in monaſterio expertus erat, reuerteretur. Quæ res cauſa fuit, vt à populis Raimundo Barcinonis comiti nupta puella, duo regna Aragonium Cathellonicúmque ſimul iungerentur.

De Veremundo primo Hiſpaniarum rege.

Veremundus primus Hiſpaniarum rex, præcipuus religionis cultor, poſteaquàm duos ex vxore filios ſuſcepit: memor quod ante connubium Diaconatus dignitatem accepiſſet, ne parum diuinas leges obſeruaſſe videretur (adeò penes eum religionis reuerentia valuit) conſobrino regno ceſſit, & monaſtico ordini ſe dicauit.

De Balduino primo qui Hieroſolymis regnauit.

Religio quoque fuit, quę Balduinū Hieroſolymarum regem Gotofredi fratrē impulit, vt graui morbo preſſus, Rogerij Siciliæ regis matrem, quam iam tertium annum iuſtæ vxoris loco habebat, dimitteret, & primā quam habebat genere Græcam, in coniugalem thalamū reduceret. Nam quāquàm impudicitiæ ſuſpectā, poſtea manifeſtè meretriciam agere vitam deprehendiſſet, tamen quia nullo eccleſiaſtico ante facto iudicio à ſe deiecerat, maluit grata à ſe dimiſſa eā quæ haud iniuria propter impudicitiā odio digna erat, con-

nubio ſuo reſtituere, quã parũ diuinas leges videri coluiſſe.

De Alphonſo Legionis rege in Hiſpania.

Non minus religioſè ſe geſſit Alphonſus Legionis in Hiſpania rex, cum æquo animo tulit, vt ab eccleſia matrimonium ipſius, primum cum Tereſia Portugalenſis regis filia, ac deinde aliud, quod poſtea cum Berengaria Caſtulonenſis regis filia contraxerat, dirimeretur, quanquam ex vtraque filios procreaſſet: quoniam cum vtraque in tertio gradu affinitate coniunctus eſſe arguebatur.

De Almarico Hieroſolymarum rege.

In eodem gradu cùm inuentus eſſet Agneti coniugi ſuæ coniunctus Almaricus Hieroſolymarum rex, & ſi iam duos ex ea filios ſuſceperat, ei repudiũ miſit, atq; Mariã Emanuelis Imperatoris neptẽ duxit, Agnete Bellini principi nupta.

De Mathilda comite fœmina inſigni.

Mathilda fœmina religione magníſq; aliis virtutibus inſignis, quanquàm Henrici Imperatoris eſſet neptis, atque in Italia multis populis latè imperaret, obedienter tamen paſſa eſt à Gregorio ſeptimo Roman. Pontifice ſeparari ſe Actij Eſtenſis Marchionis connubio, quod in quarto gradu affinitatem cum eo habuiſſe inuenta erat, pudicitia in poſterum diligenter cuſtodita: quia penes eam plus religionis cultus valuit quàm vel maritalis charitas, vel procreandorum liberorum cupido atque ardor.

De Ludouico Caroli ſecundi Neapolitani regis filio.

Ob eandem religionem, Ludouicus matrimonio ſe atque regno priuauit. Nam cum in morte Caroli primi filius eius Carolus ſecundus, cui ſucceſſio regni debebatur, in Catellanorum manu captiuus eſſet, Ludouicus pro patre obſes pactione inita datus, ſeptem annos in captiuitate manſit: quo tempore ob ægritudinem ſe ad Minores fratres tranſiturum vouit. Tandem igitur liberatus, moriente patre, Robertum fratrem natu minorem regnare permiſit & ipſe Minorum religioni ſe dicauit. In qua ad Toloſanũ epiſcopatum aſſumptus eſt, ſicuti Ioannes vigeſimus ſecundus teſtatur, qui eum in numerũ ſanctorum retulit.

De Durante Podienſi.

Singulares eſſe vires ſuas religio aſſiduè oſtẽdit, dum per eam illa efficiuntur, quæ neque vi, neque induſtria humana effici poſſunt: regnãte enim Philippo Deodato, cũ interne-

cinum bellum inter Rothomagēſem regem ac ſancti Ægidij comites eſſet, neque ei vllius opera finem imponere poſſet. Pauper quidam vir ex Podio puſillo loco ortus, cum in parua membrana pictam Virginis imaginem cum filio geſtaret, cuius margini latinè inſcriptum erat. Agnus Dei dona nobis pacem: Eam ſibi à Deo datam dicebat, & iniunctum, vt bellantes inter ſe populos pacem inire Dei verbis iuberet. Eius orationi fides habita eſt, atque inita pace, imagini illi ſimiles permultæ factæ fuerunt, quæ geſtantes eas in pileis non incolumes ſolum inter arma præſtabant, verum vt viatico quoque in itinere iuuarentur, efficiebant.

De iis qui candidati appellati fuerunt.

In Italia quoque anno ſupra milleſimū à ſalutifero partu terceнteſimo nonageſimo nono: qui annum illum præcedebat, quo ſub Iubilæi nomine catholicæ eccleſiæ theſauri ad præſtandam ſalutem Rom. aperiuntur, ex Gallia in Italiam deſcendit religioſus vir cum magna manu, quorum indumenta informia linteis conſtabant, miſericordiam à Deo ingentibus clamoribus poſcentes. Huius exemplū ſequutæ multæ Italicæ vrbes in ſupplicantium morem vltro citróque inter ſe commeabant, depoſitiſque odiis cibaria gratuita vltrò offerebant. Cęterùm Bonifacius nonus Pontifex hunc motum veritus, Gallum huius rei authorem Viterbij noctu iuſſit comprehendi, ac poſtea ceu hæreticum Romæ comburi: cū alij prauæ religionis authorem alij iuſtum virum eum appellarent. Ab hoc homine Candidatorum dictus eſt annus, quem alij Miſericordiæ appellarunt.

De Iacobo Buſſulario ordinis Heremitarum ſancti Auguſtini.

Tunc quoq; vires ſuas religio etiā in hominibus oſtēdit, cum per Carolum quartū Imperatorem credita Papienſis vrbis adminiſtratione Ioanni Montis ferrati Marchioni, & ab eo vrbi præpoſito Iacobo Buſſulario ordini heremitarum ſancti Auguſtini. Is Iacobus tū fictis ad bonitatē moribus, tum facundiæ magnitudine rē Papienſem, ita in poteſtatem ſuā redegit, vt ceu propheta parénſque omnium, & verus dominus à ciuibus coleretur: cuius potētiæ adeò magna iecerat fundamēta, vt vix quarto anno, fame Galeacius Vicecomes (anno ſupra milleſimum à virginis partu tercēteſimo quinquageſimo quarto) eum domuerit. Ciuiū enim

pecunia & armis fidéque adiutus,ſemel Galeatium non ſine magna clade repulit: qui poſtea reparatis viribus tandem Iacobum ipſum cœpit, Vercellíſque in ferrea cauea captiuũ tenuit: qui ſolet exitus eos plerunque manere, qui ſub hypocriſi populorum adminiſtrationem inuadunt.

De Ioanne Vicentino ordinis Prædicatorum.

Guido Bonatus ætate ſua ſcribit, ſe vidiſſe Ioannem Vincentinum ordinis prædicatorum, qui hanc de ſe opinionem in hominum animis confirmârat, vt cum eo Deus loqui crederetur, & in eius verbo mortui ſuſcitarentur. Per hanc enim opinionem captis ciuium animis, in Bononienſis vrbis dominatum ſe inſinuârat, annúmque in ea egit armis ſeptus, ita vt in vrbe manerẽt, eáque pellerẽt, quos ipſe deo aut gratos aut inuiſos, tanquã diuinitus moneretur, affirmaret.

De Guidone Flandriæ Comite.

Marci Attilij Rom. religionem, ſeruata à Guidone Flandriæ comite eiuſq; filio fides ſuperauit: quia qui cogere poſſet non habebat vt Regulus. Nam carcere liberati à Philippo cui cognomento Pulcher erat Gallorum Rege, data fide ſi Flandriæ populos qui rebellarant & cum Britannis Philippum vexabant, ad officium reſtituere non poſſent, ſe ad carcerem redituros: quia de componendis rebus non ſucceſſerat, fidem carcere repetito ſeruarunt, in quo intra breue tempus Guido deceſſit.

De Ioanne primo Gallorum rege.

Gallorum rex Ioannes primo prælio victus, captúſque apud Pictones ab Edouardi tertij Britãnorũ regis filio Galliæ principe: poſtea quàm magna vi auri atque locis quibuſdam redemptionẽ ſuam pactus data fide ad ea paranda, quæ ex pactione debebat redire in Galliam permiſſus eſt: cùm domi inueniſſet nimium hac re regnum grauari, neque ea cõparare quibus ſeruare promiſſa poſſet, in Britanniam reuerti decreuit, vt fidem ſeruaret & ſi fieri poſſet ſummam pactam cum Britannis minueret. Itaque in Britanniam reuerſus breui in aduerſam valetudinem incidit atque deceſſit.

De Regnato Barri ac Lothoringiæ Neapolitano rege.

Renati Barri ac Lothoringiæ ducis religio non admirationis minus quam laudis meretur. Nam cum bellum ei eſſet cum Antonio Valdemõtis comite, in prælio à militibus Philippi Burgundionum ducis captus, cùm dimiſſus eſſet, data

fide quoties vocaretur rediturum ſe: à Philippo vt fidem ſeruaret requiſitus eſt, eo tempore quo fratre ipſius Ludouico Neapolitano rege defuncto ad regni ſucceſſionẽ vocabatur, qui & ſi norat Alphonſi Aragonij opera à Philippo ſe vocari, quod is quoque trahere ad ſe Neapolitanum regnũ quærebat, & ab Eugenio quarto Pont. propter aditã regni dignitatẽ, fidei quã antea dederat ipſum non teneri declaratũ fuerat, prępoſita rebus omnibus fide ad Burgundionum ducem reuerſus eſt, vbi cuſtoditus quanquam poſt aliquod tempus poſtea liberatus fuit: quia ob eius tarditatem aduerſariorum res inualuerant, regnum amiſit. Quæ res cum aliis exemplis quæ ſcripta ſunt manifeſtè oſtendit, quantum in hominum animis religio poſſit. Si quidem hæc vna maximè odia delere, iniurias obliterare, connubiales amores dirimere: denique vita ipſa vt negligatur efficere poteſt, vitis atque affectibus prauis ſæpe in contrarias virtutes conuerſis.

De Gallorum regibus.

Rebus ad religionem pertinentibus finem imponet cõſuetudo, quam noſtris quoque temporibus Gallorum reges obſeruant: nam cum in multis tẽplis per ea regna Canonicorũ ordinariorũ numero aſcripti ſint, ſuprema illa poteſtas quæ alios Chriſtianos principes antecedit, cũ ad eiuſmodi templa contingit reges accedere: depoſitis regiis ornamentis lineam veſtẽ ſacerdotali more cum aliis Canonicorum inſigniis deſumunt, muniáq; ſua cum aliis Canonicis obeũt, arbitrati non modo indignã regio honore rem nullam in eo à ſe fieri, ſed potius regium honorem priſco more ſacerdotio vehementer augeri. Cæterum quoniam ſatis de religione ſcriptum eſt, iam tempus eſt vt Valerium ſequentes, de ſpreta religione & de pœnis, quæ ſequutæ ſunt, ſcribamus.

DE SPRETA RELIGIONE, CAP. II.

De Nerone Imperatore.

NEro nullo diſcrimine templis atque altaribus ſpoliatis non ſolum ſperni à ſe religionem, Verumetiã graui odio haberi oſtendit. Nam ne à Syriaca quidem dea quã colebat, abſtinuit: quin vrina quoque eam aſpergeret. Itaque cum his rebus diis atque hominibus inuiſus eſſet factus, Pont. Rom. Imperium ab eo defecit, vnde in trepidam miſerámque fugam compulſus, cum vereretur ne grauiora ei

in morte contingerent, ſibiipſi mortem conſciuit.

De Commodo Imperatore.

Antonino Commodo Imperatori ſatis non fuit multis aliis modis peruerſis moribus abuti, quod in mediis quoque ſacris temperare ſibi à ſcelere noluit, cũ Iſidis ſacrificia perageret, illius imagine quam ipſe geſtabat, ſacerdotum percutiebat capita, impellebátque vt pineis nucibus quas ſecundum religionis ritum manu geſtabant, adeò ſe diuerberarent, vt ex eis aliqui interdum morerentur. Quam ob rem & hoc religionis contemptu, & aliis infandis ſceleribus nulli non inuiſus, dum in lecto iaceret à ſuis oppreſſus vitam amiſit: magna pop. Rom. lætitia, corpúſque eius cum inſepultum aliquantiſper manſiſſet, poſt omnia quæ fieri poterant ludibria, in Tyberim proiectum eſt.

De M. Aurelio Antonino Baſsiano Heliogabalo.

Sacrilegus ac prorſus religionis contemptor Commodus fuit, ſed hac impietate longè eum Heliogabalus ſuperauit: Veſtalem enim virginem ſecum nubere coëgit, ac loco ſuo Palladium dimouit, perpetuos Veſtæ ignes extinguere tentauit, & ceu cum diis ipſis bellum gereret, Romanorum religiones omnes quę eius temporibus colebantur, ſine diſcrimine violauit. Quibus ſceleribus deos homineſque ita irritauit, vt ab equitibus ſuis impetu in eum facto, occideretur. Quanto autem eos qui antea principatum geſſerant violata religione ſuperauit, tãto ipſe aliis deſpectior fuit, in latrinis interemptus, ac per vrbem primo, inde in lupanar pedibus tractus, cum ibi quoque quieſcere non poſſet, in Tyberim deiectus eſt. Sed ab eo ad Hebræos tranſibimus.

De Achab Samariæ rege.

Nihilo meliore exitu finem habuêre Achab Samariæ regis ſacrilegia, nam cum ceu apertus veræ religionis hoſtis non contentus idolis templa condidiſſe, eis ſacra etiam peregiſſet, cœleſti in eum cõuerſa ira cũ in Ramaoth pugnaret, haud aliã ob cauſam Aſſyriorũ armis cæſus fuiſſe putatur.

De Ochozia Samariæ rege.

Ob idem ſcelus Ochozias item Samariæ rex de palatij feneſtris cecidiſſe creditur, atque ex eo caſu ſacrilegam animam effudiſſe.

De Ozea Samariæ rege.

Ozeas quoque Samariæ rex à Salmanaſſare, Aſſyriorum

rege prælio victus fuiſſe, ac demum tributarius factus, ob hoc ipſum exiſtimatur, quod ſpreta vera religione idololatriam colebat.

De Ioram Hieroſolymarum rege.

Scelesti Samariæ reges fuère,ſed nihilò eis meliores, quidam ex his qui Hieroſolymarum ſceptra tenuerunt. Inter eos Ioram cum idola coleret putatus eſt, ob hoc ipſum bello ab Ærhiopibus ac Philiſtæis ſuperatus regnum vitámque cum ſtirpe ſua amiſiſſe, vno Ochozia qui infans erat, ſuperſtite.

De Ozja Hieroſolymarum rege Nadab,& Abiud & Oza.

Sæpius eorum temeritatem vltus immortalis Deus qui ſe, aut peragendis ſacrificiis, aut tangendis contra religionis ritum ſacris rebus, criminis reos fecerunt: oſtendit aliorum exemplo ab eiuſmodi eſſe abſtinendum. Declaratum hoc fuit in Ozia,qui cum ſacerdotale munus vſurpare vellet,apprehenſo manu thuribulo repente lepra percuſſus eſt. Nadab quoque & Abiud ſacerdotes cum partes ſuas parum caſtè obirent,ac thuribulum manu tenerenr,ignibus inde prodigioſe egreſſis combuſti fuerunt. Item Oza cum cadente fœderis arcam (quam ſolis ſacerdotibus contingere fas erat) ſuſtinere vellet,ſubita morte correptus eſt.

De Manaſſe & Amone Hieroſolymarum regibus.

Ne diutius in Hebræorum ſacrilegiis immoremur, eis finem facient Manaſſes ac filius Amon in Iudæa reges, quos minimè obſcurum eſt, quia Hieroſolymarum templum ſpoliarunt, opibus regnóque priuatos fuiſſe. Manaſſes ab Aſſyriis à quibus diu Babyloniæ in cuſtodia habitus eſt. Amon autem patri liberato cum æquè in impietate ſicuti in regno ſucceſſiſſet,ne impunè abiret,à ſuis in palatio obtruncatus fuit. Nunc igitur ab Hebræis ad Babylonios Aſſyrióſque eundum eſt.

De Nabuchodonoſor Chaldæorum rege.

Hi de quibus nunc dictum eſt propter impietatem aut regnum, aut vitam vel vtrumque ſimul amiſère. At Nabuchodonoſor Chaldæorum rex quoniam deuictis Ioachim & Sedechia Hieroſolymarum regibus templum ſpoliauit, ingenium ſenſúmque communem amiſit: adeóque delirauit,vt ſimilis iumentis factus,tanquam extra humanam effigiem in nulla parte hominum mores, agnoſceret.

De Balthaſare Chaldæorum rege.

Proaui ſacrilegium à pronepote patratum ſcelus pœnáque quam inde tulit, ſequetur. Is Balthaſar Chaldæorum rex fuit alto nomine Naboar appellatus. Nam cum præter multa alia infanda facinora, adhibere menſis ſacra Hieroſolymitani templi vaſa in eíſque veſci auſus eſſet (quæ Nabuchodonoſor Babylonem tranſtulerat) cœleſtem iram in ſe conuertit, & quo tempore felicior ſibi viſus eſt, ei Cyrus Perſarum rex cum regno vitam quoque ademit.

De Seleuco Aſſyriorum rege atque Heliodoro.

Auaritia mortalibus in omni ordine grauis, in principibus eo grauior, quò priuatos magis antecellũnt: & rarò à diuinis manũ abſtinẽt vbi prophanorum bonorũ pręda deeſt. Id Seleucus Aſſyriorũ rex declarauit: Nam ingentium opũ fama incenſus, quæ in Hieroſolymitano templo ferebantur eſſe, nulla religionis habita ratione, Heliodorum ad ſpoliãdum templum miſit: eum autem cum Onias pontifex in ſacrarium induxiſſet, duo ingentes equites, qui aurei videbãtur adorti grauiter verberauêre. Cæterùm cum ita male multatus Pontificis precibus priſtinas vires recepiſſet: ad regem ſuum rediit, monuítque ſi quem in regnis ſuis inuiſum haberet, eum ad ſpoliandum Iudæorum phanum mitteret: damnata enim iis verbis ſacrilegij grauitate diuinam quoque potentiam quanta eſſet teſtari, voluit.

De Antiocho Epiphane Aſiæ ac Syriæ rege.

Tentata ab Aſſyriorum rege Hieroſolymis ſacrorum vaſorum præda in mentem reuocat, id quod non ſine graui pœna Antiochus Epiphanes Aſiæ ac Syriæ Rex penetrauit. Nam cum Iaſonis ac Menelai Hebræorum opera Hieroſolymam cœpiſſet, parum ducens theſauris atque ornamentis omnibus templum ſpoliaſſe, ſauxiſſéque ne poſterum in eo veteri cultu ſacra fierent, Olympio Ioui templum dicauit, & vt Iudæorum legem ceremoniaſque penitus deleret perquiſitas omni cura ſacras Iudæorum ſcripturas omnes combuſſit. Quam ob rem concitata in ſe diuina iuſtitia, in ſæuum incidit morbũ, ex putrida eius carne ſubinde naſcentibus, ceu in aquarum ſcaturigine vermibus: vnde cum in omnium odium faſtidiúmque ſimul veniſſet, ac poſt lõgos grauéſque cruciatus à charioribus quoque deuitaretur, rabie atque ira plenus mortem obiit, cum ante obitum &

agnouiſſet,& faſſus eſſet,propter violatum Iudæorum templum id ſe perpeſſum fuiſſe.

De M. Craſſo.

Perpetrata in Iudæorum templo à Babyloniis Aſſyriiſque regibus præda, monet ne illud prætereatur quod M. Craſſus dux Romanus eodem in loco edidit. Nam cum ad Parthicum bellum proficiſceretur, iter per Iudæam faciens, impellente auaritia ſacris theſauris templum ſpoliauit. Itaque cum perpetrati ſacrilegij diræ eum inſectarentur, haud multo pòſt,conſerto cum Parthis prælio ſuperatus, cũ male partis opibus & nomen & vitam cum filio cæſus,amiſit.Inuentóque ab hoſtibus capiti eius infuſum quod liquefecerant aurum,auaritiam ſcelúſque ſimul exprobrauit.

De Philomelo Onomarcho & Phaillo.

Fuit pariter ceu diuinitus caſtigatum ſcelus Philomeli Onomarchi & Phailli, quòd ſpoliato Delphici Apollinis templo putati ſunt perpetraſſe. Nam cùm ſacrilegiis ſtatuta eſſet pœna, vt præcipitati aut immerſi vel combuſti vitam finirent: haud multò pòſt raptos ſacros theſauros, vnus eorum viuus combuſtus, ſubmerſus alius: tertius autem ex alto præceps demiſſus. His mortis generibus Græcam legem in ſacrilegos moriendo ſeruarunt.

De Cambyſe Perſarum rege.

Non minus acerbè ſacrilegæ mentis ſuæ (& ſi factum abfuit) pœnas tulit Cambyſes Perſarum rex: qui poſt deuictam Ægyptum,cùm videret bouem Api conſecratum,tanquam omnium religionum hoſtis, percuſſa bouis coxa eum interemit. In eo impius, quod quanquam idololatram belluam peremiſſet, tamen vero Deo vim ſe feciſſe arbitrabatur. Itaque cum ab eo falſus Smerdis, haud multò pòſt rebellaſſet, qui penè Perſidem omnẽ occupauerat, dum equũ conſcendit lapſo vagina enſe, quo bouem ante occiderat,in coxa vulnus accepit, qua parte ipſe Apis bouem vulnerârat, atque ex eo vulnere breui deceſſit, Quæ ideò poſita ſunt, vt homines intelligant omni tempore, atque in omni religionis cultu ſacrilegos Deo abominabiles fuiſſe. Nunc omiſſis veteribus ad recentiora exempla deſcendamus.

RECENTIORA.

De Fl. Cl. Iuliano Imperatore.

Violentum necis genus Iuliani Imperat. ipſiúſque pro-

pria confeſſio palam teſtantur, non ſolum eum ob ſpretam Chriſti religionem mortuũ eſſe,ſed ipſum quoque antequã moreretur illud agnouiſſe.Nam cũ ſe Chriſtianũ fingeret,& vt nonnulli affirmant ſacris initiatus vſque ad diaconatum conſcendiſſet,ex Chriſti cultore perſecutor factus,adeò impiè egit, vt ad vltionem Deum impelleret. Suſcepto igitur aduerſus Perſas bello,cum in ipſo prælio ab incognito inter coſtas lætale vulnus accepiſſet, ſanguine ſuo manum repleuit,atque in cœlum iaculatus in hæc verba prorupit: Exple iram tuam Galilęe (ita enim Chriſtum appellare conſueuerat) fateor enim me à te ſuperari. Eo verbo religionis neglectu repetito,eius cauſa ſe mori confeſſus eſt.

De Valente Imperatore,

Iuſtè quoque ſceleratum Valentis opus pœnas tulit, Ariana enim hæreſi laborabat,à quo cum Gothi petiiſſent, vt mittere Epiſcopos vellet, à quibus in Chriſtiana fide inſtitui cupiebant, ad eos pro catholicis Arrianos miſit. Itaque cum ſimplex Gothorum genus pro fideli doctrina peruerſam accepiſſet,ne impunitum Valentis ſcelus maneret, tulit Deus,vt traiecto Danubio, intra imperij fines,ſine alia publica fide Gothi cùm conſediſſent,Valentis auaritia cogente rebellarent.Capta igitur Antiochia Valente victo vulneratóque, cum is feſſus in paſtoralem caſam diuertiſſet, in ea ſuperuenientibus Gothis viuus combuſtus eſt, vt quibus ignibus miſſis peruerſis doctoribus Gothorum incenderat animos, iis viuentibus corpus Valentibus (quia mali author fuerat) cremaretur.

De Philippico Imperatore Conſtantinopolitano.

Philippicus Imperator,non ob aliam cauſam ad hanc perueniſſe miſeriam creditur, vt per Anaſtaſium oculis captus etiam Imperium amitteret,niſi quod in imaginum hæreſim ſe demiſit, & pulſo Cyro patriarcha viro catholico Ioannem abbatem hominem hæreticum ei ſuffecit, quem ob eam rem Conſtantinus Pontifex Maximus extra catholicam fidem illato anathemate fecerat.

De Leone quarto Conſtãtinopolitano Imperatore.

Graue fuit quod Philippicus tulit, ſed celeritate miraculique magnitudine maius fuit,quod in Leone quarto contigit:qui auaritia impellente per ioci ſpeciem, ceu alter Dionyſius ex ſanctæ Sophiæ capite diadema ſuſtulit à ſupe-

rioribus principibus magnis opibus in eius honorem factū. Itaque cùm illud ipſe poſtea geſtaret, eam Deus impietatem vltus eſt. Nam pro gemmis venenati carbunculi atque anthraces Leonis caput obſederunt, coactuſque diadema deponere, viuendi quoque finem fecit.

De Paulo Græco qui in Hiſpania tyrannidem exercuit.

Quàm manifeſtè in Pauli quoque Græci pœna cœleſtis vltio apparuit? qui cum à Bamba Gothorum rege deſciuiſſet, Hiſpaniarumque regis nomen vſurparet, ac prçter multa alia impiè facta coronam quoque in vrbe Gerunda à Bamba rege ſancto Felici dono datam de templo tuliſſet, haud diu id factum poſt perpetrati ſceleris pœnam tulit, captus enim à Bamba à quo rebellârat Nemauſi vrbe Gallica, atque Toletum in Hiſpaniam perductus, piceo diademate coronatus, luminibuſque orbatus, non ſine magno eorum, qui hominem viderunt ludibrio, camelo eum ferenti, auerſus, inſedit.

De Vitiza Gothorum rege in Hiſpania.

Non minori pœna ob ſpretam violatámque Chriſtianam religionem Vitizæ Gothorum regis in Hiſpania caſtigatum ſcelus fuit: qui præter multa alia infanda facinora, contra ſanctorum Conciliorum ſanctiones, in ditione ſua ſacerdotibus, non coniuges modo ducere, ſed multas quoque habere permiſerat. Quamobrem cum vereretur ne rex Rhodericus (cuius patri aliâs Theodeberto Vitiza oculos effoderat) paternam iniuriam vlciſceretur, iuuantibus Roma. ab eo defecit. Itaque prælio victus captuſque lumina regnumque ſimul amiſit, & in tetro carcere deceſſit.

De Alphonſo quarto Legionis in Hiſpania rege.

Non impune contemptam à ſe religionem fuiſſe Alphonſus quoque quartus Legionis in Hiſpania rex exemplum erit. Nam cum quinto anno poſt ſumpta Imperij inſignia regno abiiſſet, & monaſterio incluſus, fratri ſuo Ramiro ſecūdo regno ceſſiſſet, abiecto poſtea religioſo habitu reſumere regnū tentauit: itaque à fratre captus, oculis erutis in monaſterium vnde abierat reiectus fuit, vbi mortem obiuit.

De Vrracha Aragoniæ Regina.

Pœna quæ Vrrachæ reginæ in Hiſpania ſacrilegium ſequuta eſt admiranda prorſus ac celeritatis plena fuit. Nam cum in bello quod aduerſus filium Alphonſum gerebat pe-

cunia ei deeſſet,& ſancti Iſidori in Legione vrbe Hiſpaniæ fanum ſpoliare decreuiſſet: cæteris contingere ſacros theſauros reformidantibus, ipſa manu ſua multa auferens, dum templo egreditur mortua concidit.

De Honorico Vandalorum rege.

Honoricus Vandalorum rex in Africa cum Arriana hære ſi laboraret,cõplures catholicos epiſcopos aut ab Africa exilio multauit,aut morte affecit. Itaq; nõ multo pòſt in phtyriaſim morbũ incidit, ſcatu rientibuſque ab corpore eius vndique pediculis,hoc ſupplicij genere ſceleris ſui pœnas luit.

De Vladiſlao Hungariæ & Poloniæ rege, & Ioanne Vniado Vaiuoda.

Datam fidem quæ iureiurando vallata ſit,etiam hoſti aduerſæ religionis, religioſe ſeruari debere, Vladiſlai Hungariæ & Poloniæ regis infœlix exitus, vnà cum cladibus quas Ioannes Vniadus Vaiuoda (id dignitatis nomen eſt) tranſyluanus tulit,apertè declarant. Nam vt ante ſæpius fœliciter aduerſus catholicæ fidei hoſtes pugnârant, poſteaquam impulſu Iuliani Cæſarini Cardinalis, atque Eugenij quarti pontificis legati inducias violarunt.cum Morato ſiue Amurathe Turcarum rege iuratas ſoluente eos ſacramenti nexus Pontifice,aduerſus Turcas cum exercitu profecti,iuxta Varnam occiſo rege vnà cum legato, Ioannes in turpem fugam coniectus: non ſolum viri fortis laudem amiſit, verumetiam cum Morato ſiue Amurathe conſerta manu haud longè à Bulgaria (hęc Scythiæ pars eſt) iterum cum Pannoniis quibus præerat prælio victus & in fuga ſubſiſtere à Georgio Seruiæ Deſpoto (id etiam poteſtatis nomen eſt) coactus haud paruo labore, non ſine magna vi auri ab eo ſe explicuit. Qua re ſatis apertè oſtenſum fuit,parum probaſſe immortalem Deum vt iuſiurando data fides,violaretur.

DE OMINIBVS SIVE *Auguriis. Cap. III.*

SOlent nonnunquam aut verba caſu enunciari,aut etiam res euenire,quę experimento poſtea inueniuntur,aut authoribus eorũ, aut his qui ea notarunt futura prænunciaſſe. Hæc priſci homines gentileſque cum ſuperſtirioſe nimis obſeruarent, omina nuncupabant, quæ haud incongruè

prognoſtica quoque nuncupari poſſent. De his ordinem quem propoſuimus ſequentes, nonnulla exẽpla ſuggeremus de quibus mentionem faciamus non indignã, quorum exitus quanquàm ſæpe fallat, non erit tamen ab re, quid de his veteres cenſuerint, oſtendere.

De Lucio Lucullo Romano conſule.

Cum afflictis regis Mithridatis rebus, Lucullus à bello pene confecto reuocatus eſſet, atque in Galatia cum Gn. Pompeio ſucceſſore conueniſſet & vtrique lictores faceſque laureati eſſent: contigit vt Pompeiani lictores nimiis caloribus ac præ viæ longitudine exiccata lauro ſua, Lulliana lauro, quæ recentior & propterea viridior erat, ſe faſceſque ſuos exornarent: augurati ex Luculli victoriis, Ponpeium non mediocre adiumentum, ad Mithridaticum triumphum eſſe reportaturum.

De M. Craſſo.

Infelicis euentus crudeliſque mortis atque ignominiæ omen feciſſe notatum eſt quendam poma vendentem, dum Brundufij M. Craſſus traiicere ad Parthicum bellum vellet exercitum. Nam cum (vt moris eiuſmodi hominum eſt) clarè Cauneas exclamaret (id ficus à loco cognomen trahentis nomen erat) viſus putabatur eo verbo Latinè ſignificare velle: Caue ne eas.

De eodem.

Idem haud fœliciora ſibiipſi ominatus videtur, cum in eadẽ expeditione Euphratem amnem traieciſſet. Nam cùm è more exercitum alloqueretur atque vt alacri animo hoſtem inuaderent, hortaretur, dixit vt maiorem audendi neceſſitatem oſtenderet, pontis facultatem ex amne à ſe ſublatam. Quod cum ipſe in eam accipi partem vellet, vt ſublata fugæ ſpe milites in virtute ſola ſpem ponerent, in triſtem ominationem tunc acceptum eſſe exitus infœlicis prælij confirmauit: quod neque ipſi, neque filio imò ne exercitui quidem pauciſſimis militum exceptis regrediundi via patuit, omnibus à Parthis miſerabilem in modum occiſis.

De Claudio Imperatore.

Claudius princeps poſtremis vitæ ſuæ temporibus pro tribunali poſcente ita ſermonis materia, cùm dixiſſet ad vitæ finem perueniſſe (dictum qui aſtabant abominantibus) caſus tulit vt ſæpius idem repeteret, breuique euen-

tus rem comprobaret.

De Nerone Imperatore.

Nero Imperator non minus apertè, quàm Claudius futura mala ſua mortémque ominatus eſt. Nam paulò ante quam Galba rebellaret in Senatu, de Vindice qui deſciuerat verba faciens, diceret: Haud diu pòſt, huiuſmodi ſceleſtos homines, pro criminum magnitudine pœnas daturos. Ab vniuerſo Senatu reſponſum fuit: Tu is eris Auguſte. quod verbum & Nero & Senatus in eam partem accipiebant, vt ipſe puniendorum eiuſmodi hominum author eſſet. Sed exitus contrarium oſtendit: quia ambiguum verbum ad id traxit, vt intelligeretur futurum Neronem illum in quem Senatus animaduerteret. Illud quoque in Nerone à multis notatum fuit, quod in vltima fabula quam Græcè de Oedipo exule in ſcœna cantauit Græcum verſum pronunciauit, cuius hic ſenſus: Morti me coniunx, pater & mater damnarunt, quod in eam partem acceptum fuit, vt ipſe ſibimet prædiceret, matris ac coniugis quas necauerat: item Claudij quem veneno, Imperij cauſa ſuſtulerat, vmbras iuſtè cum ad mortem citare.

De Domitiano Imperatore.

Idem penè Domitiano contigit, pridie enim quàm occideretur cum porros quoſdam dono miſſos in poſterum diē aſſeruari iuſſiſſet: verbum hoc ſubiunxit, ſi modo eis frui concedetur. Inde conuerſus ad eos qui aſtabant dixit: Fore vt ſequenti die luna in aquario cruentaretur, facinúſque inde ſequuturum, de quo per totum terrarum orbem homines loquerentur: ſcalpenſque interim tuber quod in fronte gerebat, ita vt ſanguis ex eo manaret, dixit: Vtinam hactenus & non vltra fluat ſanguis. Mortem ſuam proximam iis verbis ominatus, quæ caſus & nulla data opera tulit.

De Helio Adriano Imperatore.

Poſtrema die, quæ vltimum natalem diem Helij Adriani Imperatoris anteceſſit, cùm is eſſet in Senatu, ad eum venit quidam vlulans gemenſque, obſcura voce, parumque intellectis verbis: qua re (tanquam quæ mortis eſſet prænuncia) turbatus Adrianus, cum ſenatum alloqueretur & poſt mortem filij mei dicere vellet, poſt mortem meam dixit. Id quod res triſte ſequuta omen (breui enim mortuus eſt) verum eum ominatum declarauit.

De Geta filio Septimij Seueri Auguſti.

Cum ſimul ſermones ſererent Antonius Baſſianus cognomento Caracalla, Getaque ipſius frater detectis coniurationibus aduerſus Seuerum patrem, dicente Baſſiano, debere coniuratos omnes occidi. Reſpondit Geta mortem ſuam ominatus: Tu qui nemini parcis, poſſes ne etiam fratrem interimere? nec multo pòſt mortuo Seuero patre Baſſiani opera Geta fuit interemptus.

De Antonino Pio Imperatore.

Hi de quibus diximus, aut ſuis, aut aliorum verbis mortem ſibi ominati ſunt. At contra Antoninus Pius imperium. Nam Adriani Auguſti decreto, ad Italiæ adminiſtrationem ordinatus, ea hora, qua primò tribunal conſcendit Auguſti nomine (quod ſolis Imperatoribus dabatur) ſalutatus, imperij ſui hoc omen accepit.

De P. Helio Pertinace Imperatore.

Contingit vt ſæpius mala ſua homines quàm bona ominentur, ſicuti in Pertinace Imperatore perſpectum eſt. Nam cum ei Didius Iulianus adhuc priuatam agens vitam, fratris filium præſentaret, Pertinax adoleſcentem hortatus, vt patrui dicto obediens, cùm reuerteretur hæc verba protulit: Reuereare collegam, & ſucceſſorem noſtrum. Iulianus enim Pertinaci in cõſulatu collega, in procõſulatu ſucceſſerat. Euẽtus enim rerũ Pertinacis verba aliud ſignificare oſtendit, nã paulo poſt occiſo Pertinace, Iulian⁹ in imperio ei ſucceſſit.

De Septimio Seuero Imperatore.

At ſibi ipſi malum Pertinax ominatus eſt, ita Seuero fœlicitatem filij verbum portendit. Etenim cum in villa ſua Seuerus cum amicis ſatis parcè cœnaret, infantémque partiri aliis largius poma de ſecunda menſa videret, monito eo quod ſupra fortunam largior in partiendo eſſet, reſpondit filius, Si tunc parcior eſſet fortuna, vt pater dicebat, habiturum aliquando ampliorem: id quod poſt fœlix illud omen breui ſecutum eſt, creato Seuero principe, quo imperante filio fortuna quam ominatus erat, oblata fuit.

Item de Seuero.

Seuero filij verbum ominatum eſt imperium, mortem ei miles Aethiops præſignificauit, qui dicteriis gratiam principis captabat. Liberata enim à Barbaris Britannia inſula, cum Romam redire Seuerus vellet, Æthiops obuiam ſe obtulit,

tulit,ſerto ex cupreſſo facto coronatus. Itaque triſti eius aſpectu,cùm turbatus eſſet Seuerus,pelli hominem confeſtim à comitatu iuſſerat. Cæterum cum hilari aliquo verbo emẽdare miles triſtem funeſti ſerti aſpectum vellet, magis rem aggrauauit,principi dicens: Omnia habuiſti,omnia viciſti, nunc tãdem Deus efficiare. Quod verbum haud longè poſt in Britannia mortuus Seuerus impleuit, quia inde Romam perlato corpore,in Deorum numerum relatus eſt.

De Maximinis Imperatoribus.

Haud diſſimile prodigium Maximinis patri & filio mulier fecit in foro Iulio,cum aduerſus Senatum cum exercitu venirent:obuiam enim facta,paſſis crinibus atratâque veſte Maximinos,magna inuocans voce,ante eorum pedes mortua concidit, poſtquam rem ante paucos dies exercitus Maximinos interemit.

De P. Annio Tacito Imperatore.

Prænunciatum ſimili modo,ſed cum læto euentu,priuato adhuc Tacito,ab eo quem male vexabant vmbræ, Imperiũ fuit.Is enim in Syluani fano diu indeſinenterque clamauit: Tacitus tandem poterit.

De Aurelio Alexandro Seuero Imperatore.

Aliorum verbo fœlix aduerſaque fortuna iis de quibus diximus,prædicta fuit.At Alexander Seuerus Auguſtus ſuæ, & verbo ſuo & alieno omen accepit: nã cum in Gallia exercitum alloqueretur cupiens à fauſto verbo ſermonem ordiri,fortuna contrarium obtulit, quod vt malũ omen fuit acceptum: Incepit enim,occiſo Imperatore Heliogabalo, ab Imperatoris morte ſermonem exorſus. Inde autem cum ad Perſicũ bellum proficiſceretur,veſana mulier,Gallica lingua hæc dixit: vade neque tibi victoriam polliceare, neque te tuorũ militum fidei crede. Id quod rectè monitum euentus docuit,ipſo haud diu poſt à militibus occiſo.

De C. Aurelio Valeriano Diocletiano Auguſto.

In Gallia quoque apud Tungros in Leodienſi agro, cum illic ſtatiua haberet Diocletianus, adhuc Roma. tantum eques tenuique fortuna,& hoſpiti parcè mercedem perſolueret.Saga autem mulier obiiceret,quod auarè nimis cũ hoſpite ageret: & is contra (vt fieri ſolet) reſponderet largius ſe acturum Imperatorem,ad ea affirmatum fuit imperaturum ipſum cum Aprum occidiſſet.Nec res verbo abfuit: mortuo

enim Numeriano Cæſare Apri ſoceri fraude, Diocletianus electus fuit, qui in conſilio manu ſua Aprum occidit.

De Ionatha Sauli Iudæorum regis filio.

Ionathæ Sauli regis Iudæorum filio augurio grandis victoria oſtenſa eſt. Nam cum Philiſtæi Iudæam magno exercitu petiiſſent, ita vt Saulus deſcendere in prælium vereretur, Ionathas vno ſolo comitat⁹, cum propè hoſtium caſtra ceu explorator acceſſiſſet, incertus quid ageret, captare aliquod augurium decreuit, quod ſi ab hoſtibus vt caſtra iniret inuitaretur victoriam polliceri poſſet, ſecus autem ſi ab eis pelleretur. Caſtris igitur per hunc modum appropinquans, cum à Philiſtæis eſſet conſpectus & per contemptum ab eis, vt iniret caſtra, inuitatus, captato augurio ſtationéque mutata, ab alia parte caſtra iniuit, ſomnoque captos vigiles occidit. Ea re experrecti hoſtes ſomnolenti, & fortaſſis etiam ebrij, cùm maiorem ingreſſum eſſe numerum putarent, ſublato clamore, in fugam ſe coniecerunt, Sauloque terga ſtatim ſequente magna cæde deuicti fuerunt.

De Caipha Iudæorum Pontifice.

Non ſolum autem inter Romanos alioſque gẽtiles atque Iudæos ſuperſtitione tactos, omina, auguriáque obſeruata inueniuntur, verũ eiuſmodi quoque rerum in ſacra Scriptura (cui catholica fides credit) mentio facta eſt. Nã Caiphã Iudæorum Pontificẽ in Euangelio legimus (quo anno perfida Iudæorũ gens Chriſtum redemptorẽ cruci affixit) cum in conſilio de eo loqueretur, dixiſſe, Pro populo neceſſe eſſe vnũ mori, ne tota gẽs periret. Quod à Caipha in aliam partẽ dictum, poſtea res oſtendit veriſſimum fuiſſe omen, omnium ſalutis vnicum remedium eſſe Chriſti mortem.

De Pontio Pilato Iudææ præſide.

Non eſt omittendum illud quoque quod à Pontio Pilato manauit, & ſi cum id diceret, parum remviſus eſt intelligere. Nam cũ dato militibus Chriſto vt crucifigeretur, & cauſam inſcripſiſſet Ieſum Nazarenum regem Iudæorum, peterentque Iudæi vt titulum mutaret: dicerentque, quia ſe Iudæorum regem faciebat: vt ſententiam mutaret nunquam adduci potuit, Deo ita agẽte, vt etiam ex ore hoſtili, glorię Chriſtianæ magnitudo teſtata, inueniretur.

De Hieroſolymarum præſignificata clade.

Hieroſolymarum quoque cladem omen anteceſſit. Iu-

dæus enim quidam, haud paulò ante in furorem conuerſus, per id tempus in templo, Veh, veh, clamabat, vrbi hominibuſque, ac denique ſibiipſi multa minitatus, vrbe demum á Romanis obſeſſa, vulnere in caput accepto, vitam vocemque, qua Veh pronunciabat ſimul finiuit.

RECENTIORA.

De Fl. Cl. Iuliano Imperatore.

Iulianus ſecundus Imp. cum Antiochia diſcedens contra Perſas iturus eſſet, vbi vitam amiſit, odio in Antiochenos propter motas ab eis ſeditiones incenſus, ad populũ ſe conuertit, malumque ſuum ominatus dixit: Se in eam vrbẽ nunquam rediturum. Marti quoque cum iuxta Cteſiphontẽ vrbem ſacrificaret, neque in victima fauſtam rẽ vllam inſpiceret, ſe Marti amplius non ſacrificaturum affirmauit, opinione ſua in vtroque falſus. Nam cum volunrate ſua ſe in poſterum, neque Antiochiam rediturũ, neque Marti ſacrificaturum intelligeret, ſubſecuta breui mors docuit, ipſum ſibi fatũ quod imminebat prædixiſſe: quod rẽ vtranque quã ſe nunquam facturum dixerat, facere prohibitus fuit.

De Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo.

Notatum eſt non in antiquis ſolum Hebræis gentilibuſque, verum in Chriſtianis quoque & ſacerdotibus omina auguriaque obſeruata fuiſſe: nam cum ſub primo Valentiniano Auguſto, Ambroſius ciuis Romanus Mediolanum (vbi poſtea epiſcopus fuit) iudex ad vrbem gubernandam mitteretur, atque ei Probus vrbis Romæ præfectus adminiſtrationis normam, atque mandata (vt mos eſt) daret, iniunxit vt ad munus demandatum non tanquam iudex, ſed ceu epiſcopus proficiſceretur. Quo verbo cum Probus ſatis ſe declarauiſſe putaret, quæ eum agere in exercenda caſtis moribus iuriſdictione oporteret, eius dignitatis quæ poſtea Ambroſium ſecuta eſt, ominator fuit.

De Auguſtino qui poſtea Hipponenſis fuit epiſcopus.

In recentioribus ominibus minimè illud prætereundum eſt, quod Auguſtinus vir Carthaginenſis, qui poſtea ſapientiæ magnitudine inter quatuor Eccleſiæ Doctores annumeratus eſt, ſibiipſi contigiſſe ſcripſit. Nam cum accepta quidem fidei cognitione, nondum tamen baptiſmi charactere inſignitus eſſet, magníſque ageretur animi æſtibus,

quidnã ſequeretur, ac magnopere cuperet à Deo oſtẽdi quid facere cum vellet. Ex propinqua domo audiuit verbum hoc decantari: Accipe & lege. Hocque ſępius iterari: eo verbo arbitratus ſe moneri quid ageret, acceptóque libro quem propè inuenit ſe eſſe (erat autem Epiſtolarum Apoſtoli Pauli volumen) aperto forte libro primum verſum legit qui continebat. Non inebrietatibus, neque impudicitiis, aut cõtentionibus, ſed induimini Ieſum Chriſtum: qua hora omine illo motus, decreuit nihil vltra Baptiſmum differre.

De Clodoueo Gallorum rege.

Omen de quo diximus initium fidei ſalutiſque Auguſtini fuit, per ſimilem modum Clodoueus Gallorum rex, victoriæ ſpem ſibi promiſit. Nam cum mouere bellum aduerſus Alaricum Gothorũ regem in Hiſpania decreuiſſet, priuſquam ſigna exercitumque moueret, nuncios cum muneribus in Turones ad ſancti Martini fanum venerandi gratia miſit, mandauitque vt templum ingreſſuri ea obſeruarent, quæ futuri euentus, ex eo bello coniecturam poſſent præbere. Fanum igitur ineuntes auditis monachis veſpertinas horas canentibus, in ea parte Dauidici pſalmi, quæ dicit: Tu Domine ad prælium virtute me accinxiſti, captato omine ceu fœlicitatem portẽdente ad regem redierunt, narratoque omine, plenus bonæ ſpei rex bellum ſuſcepit, victumque hoſtem è vaſconibus Auxitaníſque pepulit.

De Hirprando Longobardorum rege.

Caio Mario Aſellus ducem ſe præbuit vt L. Syllæ manus euitaret, at contra Hirprando Longobardorum regi bubo, qui haſtæ quam manu gerebat inſedit, vt regnum amitteret cauſa fuit: territi enim ignauæ auis omine, Longobardi ſtatim regno eum priuarunt.

De Yda comite Bononiæ quæ eſt in Celtica Gallia.

Cum Ydæ Bononiæ comitis alludentes tres filij, ſub matris veſte ſe occultaſſent, viroque eius Euſtachius ſuperueniens, quidnam ſub eius veſte lateret, interrogaſſet. Subridens vxor, tres inquit magni principes: quorum vnus dux, ſecundus rex, & tertius comes eſt. Euentúſque mulieris verbum ſecutus eſt: ſiquidem primus puerorum Gotifredus Boſionus patruo Gotifredo in Lothoringiæ ducatu ſucceſſit: Balduinus autem Hieroſolymarum rex fuit, Poſtremus Euſtachius Bononiæ comes.

De Balduino tertio Hieroſolymarum rege.

Par omen Balduinus tertius Hieroſolymarum rex, fratris filio Almerico Sareptæ, quæ nunc Ioppe, comiti tulit, cum in Baptiſmate eum coram ſacerdote teneret, nomenque ſuum ei imponeret, à quibuſdam enim rogatus quid baptiſmatis filio dato nomine ſuo bonæ fortunæ afferret. Reſpondit omne Hieroſolymarum regnum ſe daturum, resque verbum comprobauit. Nam Balduinus ſine liberis moriens Almericum nepotem ſucceſſorem reliquit, qui poſtea Balduinus quartus fuit nuncupatus.

De Nicolao quinto & Pio ſecundo & Pont. Max.

Thomas Sarzanus legatus ab Eugenio quarto Roma. Pontifice in Germaniam proficiſcebatur, & dum Alpes traiiceret indicit in Æneam Picolhominæum Seneuſem Friderici tertij Imperatoris oratorem. Cum autem in eodem diuerſorio manſiſſent, atque Æneas parcè ageret, viaticiíque impenſas extenuaret, ad eũ ſubridens Thomas: Quid tantopere victui parcimus, cum noſtrum vterque ad Pontificatum ſit aſcenſurus? quod ipſorum fortuna virtúſque poſtea verum fecit, vt Thomas ſub Nicolai quinti, & Æneas ſub Pij ſecũdi nomine pontificiam obtinerent dignitatem.

De Paulo ſecundo Pontifice maximo.

Paulus ſecundus Rom. Pontifex eo die quo Franciſcum Ruuerum Sauonenſem ad Cardinalatũ promouit: cum forte de ea re verba faceret, dixit ſe ea die ſucceſſorem ſuum elegiſſe, euentúſque verbo fidem attulit. Siquidem Paulo mortuo, Franciſcus Ruuerus in Pontificatu ſub Sixti quarti nomine ſucceſſit.

De Paulo Riario Sauonenſi.

Sixti Pontificatum cum alia tum furioſorum voces prænunciauêre, ſicuti Romanis quibuſdam principibus, imperium. Nam antequam Sixtus crearetur, Paulus Riarius Sauonenſis, quamuis tenui fortuna, nobili tamen ortus genere morbo impellente (vt interdum contigit) in furorem agebatur. Itaque è domeſticorum cuſtodia elapſus in publicum prodiit, futuros Põtificẽ & Cardinales clamitans. Tulit autẽ fortuna vt creato Põtifice Sixto, inter primos Cardinales ipſius furioſi fili⁹ frater Petr⁹ Riari⁹ promoueretur.

De Leonardo Ruuero præfecto vrbis Romæ.

Sixti mentio fælicitáſque, propinquorum quoque memo-

riam ſecum trahet. Leonardus eius ex fratre nepos fuit, qui re domi anguſta, nec maiore virtute, ludibrio in patria erat. Etenim cum appellari eum contingeret, aiebat Comitem ſe appellari debere: & ſi quando de iungenda ei vxore per iocum ſermo haberetur, ſe nõ aliam quam regis propinquam ductur͠u reſpondebat. Tulit igitur patrui fortuna, vt quæ de ſe aiebat implerentur: quia vrbis Soræ ducatu comitatuque, & in primis Romana præfectura honeſtatus, Ferdinandi Neapolitani regis neptem duxit vxorem.

De Mauritio Parrhiſienſi epiſcopo.

Finem ominibus Mauritij mentio imponet, qui poſtea Parrhiſiorum factus eſt epiſcopus. Is tanta premebatur inopia vt mendicare cogeretur. Cæterum à nullo vnquam adduci potuit, vt accipere eleẽmoſynam vellet, ſi per iocum (vt in eiuſmodi nonnunquam ſolet) ab eo exigeretur, vt ſe nunquam futurum epiſcopum, iuraret.

DE PRODIGIIS. Cap. IIII.

SVpra communem vſum res interdum veniunt, quas plerunque pro ipſarum varietate vel fœlicitas inſignis vel aduerſa fortuna ſequitur. Veteres igitur Latini prodigia eas res appellarunt. De veteribus ergo primò, ac poſtea de recentioribus pauca quædam, ſed inſignia notabimus.

De Ieſu Chriſti Saluatoris natalitio die.

Omniũ prodigiorum illud primum poſt petitam immortalis Dei veniam (neque de eo loqui aliter fas eſſet) à nobis ponetur, quod natalitio die Ieſu Chriſti in vrbe Roma trans Tyberim contigit. Ex fonte enim in quadã priuata domo, oleũ manauit, vt is liquor ortũ eo die oſtenderet, qui ad humani generis ſaluté miſericordiæ fons ac lumé erat futurus.

De Bochoro Ægypti Rege.

Haud iniuria ſecundum inter prodigia locum habebit, quod de Bochoro Ægypti rege contigit, ei enim nec admiratio, nec fœlicitas defuit: ſiquidem ſcripſit Euſebius Pamphilus, agnum in Ægypto manſuetum Bochori ingenium, Ægyptique fœlicitatem ſub tam bono rege apertis verbis prædixiſſe.

De Tarquinio Superbo & aliis.

Anno quo Tarquinius regno pulſus fuit, propter morum

acerbitatem Superbi cognomento inſignis,ad rem tam grãdem præſagiendam obſeruatum fuit canem , & præter eam ſerpentem quoque locutam eſſe. Quarto etiam, Qu. Fabij Maximi conſulatu, & M. Claudij Marcelli tertio ex Sicilia nunciatũ fuit,bouem idem egiſſe. Item quinto eiuſdẽ Fabij & Qu. Fuluij Flacci conſulatu durante Hannibalis bello, aliã Priuerni in Latio bouẽ in hominis verba prorupiſſe & poſtea L.Veturio &.Qu. Cæcilio Marcello conſulibus prope vrbem Romam idem quoque aliam bouem feciſſe.

De M. Ottone Imperatore.

Paulo antequam vrbem Romam Otto egrederetur, cum exercitu aduerſus Vitellium profecturus (à quo victus prælio ſibi ipſi mortem poſtea conſciuit) Romæ nunciatum fuit, in Ethruria bouem clarè locutam.

De L. Sylla,

Lucio Sylla ab vrbe cũ exercitu aduerſus Mithridatem regem profecto (quo tempore C.Marius motis ciuilibus armis Syllam ipſum redire Romam coëgit) cõſpectæ fuerunt ſignorũ haſtæ ignem emittere, qui non ſine labore extinctus fuit: magnoque fragore ac ſonitu ſereno cœlo per aërem territis hominũ mentibꝰ tubarũ clangor exauditus fuit. Tubis, ferro atq; ignib. natura futuros motus præſagiẽte.

De Prodigijs quæ bellum ſociale cũ Romanis præceſſerunt.

Anno qui bellum cum Romanis anteceſsit periculi & laboris plenũ L.Mario & Sex.Iulio conſulibus in agro Mutinẽſi à multis grauibus viris, ciuibus Romanis, qui per Aemiliam viam iter habebant, duo montes fragore magnaq; emiſſa flamma ſimul concurrere conſpecti ſunt: nõ ſine ingenti locorum atque hominum ſtrage, vbi concurſus factus eſt. Quo prodigio putauerunt homines mala prænunciari, quæ poſtea ex eo bello ſecuta ſunt.

De Pluuijs prodigioſis & Statuarum lachrymatione.

Belli Punici ſecundi mala cladéſque horrendis prodigiis natura prænunciare viſa eſt. Cõſulibus enim Fabio Max. quarto & M. Claudio Mar. tertio, Romæ in foro boario ſanguine pluit. Idẽ cõtigit in area Vulcani ac Cõcordiæ tẽplo. Sp.Poſthumio,& Qu. Fabio Labeone cõſulibus: cum non minore admiratione Fabij Max. cõſulatu quinto ſcriberetur Priuerni lacte pluiſſe. P. autem Corn. Scipionis, & C. Lælij conſulatu in Tuſculano agro terra pluiſſe.

Cæterùm grauiore euentu conſulibus P. Cor. Lentulo, & M. Bebio Lauini ſoſpite Iunonis ſtatua palam lachrymas effundere viſa eſt, aliàs ſanguine ſudare.

De Hieroſolymarum vrbe.

Horrenda prodigiorum de quibus diximus facies, aliorũ etiam, quæ non mira videntur ſimilitudinem nobis proponit. Nam paulo antequàm Antiochus Epiphanes Syriæ rex captis Hieroſolymis atque ſpoliato theſauris ſuis templo, Iudæorum gentem in extremam adduceret calamitatem, in cœlo cõſpecti ſunt quadraginta diebus homines ſtolis aureis amicti, tanquam diuerſæ acies in curribus concurrere, magno armorum fragore ſtrepitúque equorũ. Quod ne fabuloſum putetur, Titus Liuius quoque non vanus author haud diſſimilem rem Fabij Maximi conſulatu quarto contigiſſe ſcribit. Dum oſtendit in Ianiculo legiones armatas viſas eſſe, quæ tamen, cùm nuſquã eſſent inuentæ, Rom. populo ad arma currente prodigij loco accepta res fuit.

De Iudæis quoque.

Paulò antequam Iudæi gens impia ſeditioſaque propter ſcelus ſuum à Veſpaſiano Auguſto delerentur: diu ſupra vrbem cometes in gladij formã apparuit, ſæpiúſque noctu, aperto ſine humana ope tẽplo, diræ voces clamantiũ: Hinc abeamus, exauditæ fuerunt. Nec ſine Iudæorum terrore (licet aliud eſſe interpretarentur) armorum ſtrepitus tubarũque ſonus ad humanas aures peruenit. In Paſchate quoque ducta ad aram vitula, vt ſacrificaretur, ante aram peperit.

De diuerſis Prodigiis & monſtris.

Sicuti Hannibalis in Italia, Romanorúmque in Macedonia per eadem tempora bellũ crudelitatis plena res fuit, & varietatis mirandæ, propter regnorum mutationes quæ ſecutæ ſunt: ita etiam magna & extra communem naturæ vſum prodigia apparuere. Nam M. Marcelli, & Marci Valerij Tarquiniis. Item Seſſe. T. Qu. Flaminij & Sex. Helij Pæti conſulatibus, ſues humanis capitibus nati ſunt. Fruſinonæ quoque agnus: idem C. Aurelio, & P. Sulpitio conſulibus contigit.

De Cæſare Dictatore.

Cæſaris Dictatoris mors quæ humano generi magno ſtetit, haud obſcuris ſignis oſtenſa eſt. Nam non multò ante quam periret, coloni Capuam Iulia lege deducti, cum no-

uas domos molientes ſepulchra quædam diruerent, in Capys tumulo (qui Capuam fundaſſe dictus eſt) inuenta fuit ænea tabula in qua inciſæ erant literæ monentes: fore cum Capys oſſa detegerentur, vt vnus à gente Iulia progenitus ſuorum manibus occideretur, eiúſque ſanguis magno Italiæ damno vindicaretur. Grex quoque equorum, quos Cæſar traiecto Rubicone conſecrarat, eo tempore cibo abſtinere, claréque lachrymas effundere viſi ſunt. Auis quoque regulus cum in Pompeianam curiam roſtro lauri ramuſculum gerens intraſſet, ab aliis auibus quæ eum inſectabantur conuulſis ſæuè pennis diſcerptus fuit. Addidêre Eutropius atq; Euſebius in agro Romano conuerſum ad aratorem ſuum, bouem planè locutũ fruſtra eum ſtimulis agere: quoniã prius homines quã frumenta defutura erant.

De Claudio Imperatore.

Cùm adhuc priuatus eſſet Claudius, prima die qua conſulatum iniuit Romæ per forum tranſeunti, aquila dextro eius humero inſedit. In eo enim imperium oſtẽdit ad quod poſtea Claudius conſcendit.

De Agrippina Aug. atque Tito Veſpaſiano.

Mira quoque res, ſed quæ infœlicitatem portenderet Agrippinæ contigit, Claudij vxori anno antequam moreretur. Nam cùm eſſet in Germania in Vbiorum vrbe quæ ab ei⁹ nomine Agrippina Colonia poſtea fuit dicta, in ea vrbe agróque magnis hiatibus aperta tellus ignem emittebat, omnia quæ contingerentur cõſumentem: qui neque aquis, neque alio humore extingui poterat ſaxiſq; aut pannis dũtaxat, opprimebatur. Id quod imperante quoque Tito contigit, anno poſt Veſuuij incendiũ, nec multò ante eius mortem in Vrbe Roma. Ignem enim terra emittebat, quo Capitoliũ compluráq; alia ædificia (vt Dion Grecus ſcripſit) incenſa fuerũt. Neq; ab hoc multũ diſſimile fuit quod parentum noſtrorũ ætate contigit, cum Carolus Burgundiorum dux Geldrenſem cepit vrbem. Incenſa enim humo nulla conſpecta flãma herbarũ arborúmq; radices cõburebantur, atque ab ea regione penè in Burgundiã vſque malum illud penetrauit, neq; remedia populi ad id ſatis inueniebant, & ſi ingentib⁹ foſſis incendio precidere viam viréſq; conabãtur.

De Prodigiis quæ apparuerunt in fine ſtirpis Cæſarum.

Vt in Nerone finis fuit Cæſarum ſtirpis naturalis ado-

ptiuæque : ita eius etiam ingenria apparuerunt ſigna. Liuia cum recens Auguſto nupſiſſet per Veientanam villam ſuam eunti, aquila in gremium eius gallinã candidam, in ore lauri habentem ramũ demiſit. In bonam partem augurio accepto, cum curari diligenter gallinam iuſſiſſet, magnus ex ea candidorũ pullorum numerus prouenit. Plantatus quoque lauri ramuſculus ingens lauretum protulit, ex qua ſylua obſeruatum poſtea fuit vt triumphaturi laureum ramũ ſumerent, quem manu in triumpho geſtabant, peractóque triũpho reſtitutus ramus plantaretur, radicéſque mitteret. Illud quoque notatum fuit deſiccatum eiuſmodi ramuſculum, præſagium fuiſſe mortis illius, qui eum in triumpho geſtaſſet. Cæterum poſtremo Neronis anno, vt propinqua eius mors Cæſarum quoque defectura ſoboles oſtẽderetur, gallinarum candidarum ſtirps tota deperiit, lauretúmque ex toto aruit defecítque. Præterea ſtatuis Cęſarum fulgure decuſſa fuerunt capita, ſceptrúmq; de manu Auguſti ereptum.

De Nerone Imperatore.

Anno ante Neronis mortem in agro Marrucino in poſſeſſionibus Vectij Marcelli, qui procurator erat Neronis: pratum oliuetúmque occa motum, viam, quæ vicina erat tranſiliit, atq; ab alia viæ parte cõſtitit: vt à Nerone ad alios oſtenderetur tranſiturũ eſſe imperium. Ipſo quoque anno quo Nero periit Mauſoli, in quo Auguſtus erat fores ſpõtę patuêre, ex eóque audita vox Neronem ad ſe vocantis.

De Sergio Galba Imperatore.

In prodigiis Neronem Galba ſicuti in Imperio ſequitur. Eius auo qui ſacrificio fulgur procurabat, cum è manibus exta victimæ aquila rapuiſſet, atque in propinqua quercu repoſuiſſet, augures monuerunt ipſius domui imperium ſerum quidem, ſed certum portendi, quibus ipſe, rem nullo modo fieri poſſe oſtenderet, Reſpondit id demum fore, cùm mula peperiſſet. Nec verò Galbã ipſum cum à Nerone defecit ad imperij ſpem res vlla magis cõfirmauit, quàm cum ei nunciarum fuit mulam peperiſſe: verbi auiti memoria reuocata.

De eodem Galba.

Non minus euidentibus ſignis mors eius quam imperium ſignificara fuit. Venienti enim Romam ex Hiſpania cũ per viam vtrinque in eius honorem ſacra peragerentur,

Taurus è manibus ſacrificantium accepto iam vulnere elapſus, in pedes anteriores ad Galbæ lecticam ſe erexit, eámq; ſanguine ſuo totam reſperſit. Deinde cum vrbem Romam iniret, terra tremere ac mugire audita eſt. Calend. poſtea Ianua. ſacrificanti è capite lapſa eſt laurea, & cum è more milites alloqueretur, obſeruatum fuit ei ſellam paratam non fuiſſe, & in Senatu curulem præpoſterè poſitam eſſe.

De Aulo Vitellio Imperatore.

Et Galbæ de vita & Vitellio, quæ de eius Imperio euentura erant prodigia oſtenderunt. Nam cum audito Galbæ morte exercitus partem vnam Vitellius præmiſiſſet, aquila eius partis ſigna circumuolans, lætis omnibus diu præceſſit: ipſi autem vt cum reliqua exercitus parte ſe mouit ex capite laurea quam geſtabat in amnem prolapſa eſt. In terrã quoque ſtatuæ, quæ in eius honorem poſitæ fuerant effractis cruribus corruêre. Item Viennæ pro tribunali ius dicẽti, pullus in eius humerum, poſtmodum in caput volans, illud roſtro fodiebat, quę omnia cum fine imperij ipſius congruere putata ſunt. Nam vt Legatorum opera atque exercitus quem præmiſerat parte imperium peperit, ita poſtea quã res gerere per ſe cœpit, illud corruit. Item poſteaquã ab Antonio primo, cognominato Becco, Veſpaſiani nomine, prælio victus cæſúſque fuit, quod per eum pulli in caput roſtro fodientis augurium fuit expreſſum.

De Veſpaſiano Imperatore.

Vt Vitellio Imperij finem aduerſa prodigia, ita Veſpaſiano qui ei ſucceſſit fœlicitatem læta oſtenſa prænunciarunt. Nam vt Veſpaſiæ matris tribus partubus, in eius villa haud longè ab vrbe ingens quercus per ſingulos partus ab imo ſtipite ramum emiſit. Primus alijs ſubtilior cito exaruit, eiúſque fortunam primò orta puella, quæ cito defecit, æquauit: ſecundus ſurculus in ſatis magnam altitudinem firmitatémque ad fruges excreuit. Tertius arborem ipſam magnitudine roboréque æquauit, ob eam rem cum pater Sabinus matri (quæ Veſpaſiani fuit auia) natum ei nepotem dixiſſet, qui imperaturus erat, ſubridens reſpõdit, Mirari ſe quod cum auus eſſet integro ſenſu, filius eius deliraret, His verbis augurij neglecto effectu, quem tamen in Galbæ Ottoníſque ac Vitellij diſcordiis Veſpaſiani virtus verum fecit.

De eodem.

Antequam ad Bebraicum haud longè à Brixello, Otto atque Vitellius manum confererent, conſpectæ ſunt in cœlo inter ſe duæ aquilæ dimicare, earúmque victricem à tertia quæ ab Oriente veniebat, depelli. Ita enim Imperij ſors oſtenſa fuit. Siquidem victorem in eo prælio Vitellium teuertens ab Oriente Veſpaſianus ſuperauit.

De Domitiano.

In prodigiis parem Veſpaſiano Domitianum filium ponemus, quamuis moribus longè diſpar eſſet. Nam paulò antè eius mortem, in Capitolio cornix audita eſt Græcè loqui, Omnia bene erunt, ſicuti verè fuit Domitiani ſuperbiæ & crudelitati ſecutis Nerua Traianóque, manſuetudine clementiáque inſignibus. Hócque facit vt minus videatur mirum conſulibus Marco Lepido, & Quinto Luctatio Catulo in Ariminenſi agro legatur Gallum eſſe locutum.

De Tito Veſpaſiano.

Non minus horrenda fuêre prodigia quæ ante Titi mortem (is Domitiani frater fuit) apparuêre. Nam in Campania propè Veſuuium montem, terra nõ ſine ingenti hominum pauore tremuit: claréque & in cœlo & in terra gigantum ſpecies ac ſimulachra conſpecta, etiam interdiu vſque ad ipſam vrbem fuere. Veſuuius quoque poſt eas res mirũ in modum ignes euomuit, fauillis in vrbem vſque penetrãtibus. Aër etiam per multos dies in noctis ſpeciem caliginoſus, & in fumo gigantum ſimulachra apparebant, tubarúmque ſonus magno omnium terrore (vt Dion Græcus ſcriptum reliquit) exaudiebatur.

De Antonino Pio Imperatore.

Vt oſtenderet fortuna Antonini Pij in Imperio fœlicitatem lætiſſimis ſignis id præmonſtrare viſa eſt, Nam in Cilicia à Deorum ſimulachris ſponte & ſine vlla humana ope laurea in ſinum eius tranſlata eſt atque in ipſius Imperio vno partu mulier quinque liberos enixa. In Myſia quoque in arborum cacuminibus hordeum natum, quatuórque leones ſponte ſua manſuefacti, vltro ſe comprehendi tulerunt. Quare omnia eò fortè tetenderũt, vt Antonini in Imperio fœlicitas humanitaſque oſtenderetur. Sub eius exitũ ſerpens crinita ingentis magnitudinis apparuit, quæ apprehenſa mordicus cauda ſemetipſam ſupra dimidiam partem

deuorauit. Infans quoque biceps natus eſt, vt ex iis oſtenderetur ab annis, id eſt, ab æuo Antoninum cõſumptum iri, ac Philoſophum, & Verum ceu duo capita ei ſucceſſuros.

De M. Antoninio Philoſopho Imperatore.

Antonini Pij mentio ſecum M. Antoninij Philoſophi memoriã trahit, qui natus octo annos inter Salios ab Adriano, connumeratus, cum ſecundum morẽ in ſacro puluinari Saliorum iacerent ſerta, ipſius tanquam manu hominis poſitum eſſet, in Martis capite fuit inuentum.

De Thimoleonte Corinthio.

Thimoleontis Corinthij ſimilitudo in prodigio faciet, vt aliquantiſper omiſſis Romanis hic de eo loquamur. Nam à Corinthiis dux belli aduerſus Siculos declaratus cum in Delphico templo Apollinem conſuleret, à donariis quæ in templa affixa erant, ex alto in caput eius corona tam aptè concidit, ac ſi manu ei compoſita foret. Quod in eam acceptum eſt partem, vt quod res fuit intelligeretur, ex demandato bello victoriam reportaturum.

De Commodo Imperatore.

Crudelis Commodi Imperatoris exitus, quem ſæua prodigia anteceſſere, cogit me ab iis qui proſpera vſi fuerunt fortuna ad eos qui infelici fuerunt, iterum redire. Nam præterquam quod diu in eius morte cometes apparuit, à multis templis quę erant in vrbe cum ſimulachris Deorum effigies quoque abire viſæ ſunt.

De Pertinace Imperatore.

Pertinaci qua die occiſus fuit, id euenit, quod Iulio Cęſari contigiſſe minimè in obſcuro eſt: ſacrificante enim eo, in victima cor inuentum non eſt, quod cùm ei malum ominari videretur, & propterea iterum quærendo laboraret, hepar quoque defuiſſe compererunt.

De eodem.

Paucis diebus antequam periret, fertur dixiſſe, ſe cum in viuarium inſpiceret, in aqua vmbram conſpexiſſe, quæ ſtricto gladio mortem minabatur.

De Septimio Seuero.

Seuero Imperatori & mors & fortuna gentis ſuæ manifeſto prodigio oſtenſa fuit. Nam Circenſibus ludis, à ſuggeſtu vnde is ludos ſpectabat, ex tribus victoriæ ſimulachris quæ de more appendebantur, ea quæ Seueri nomine inſcri-

ptá erat in terram concidit: altera quam in Getæ honoreṁ expreſſerant, cædens tota confracta eſt: tertia autē cui Baſſiani erat inſcriptum nomen, è manu palma dilapſa eſt. Poſt hunc caſum haud diu Seuerus vixit, Getam Baſſianus occidit, Baſſiano autem, ad imperium tranſlato, nec diu frui vita contigit, & imperium in gloriam fuit.

De duobus Maximinis.

Maximino patri ſcutum ad ſolem accenſum eſt, & haſtá fulgure percuſſa à ſumma ad imum vna cum ferro in duas diſciſſa eſt partes: vnde aruſpices dixerunt, ex eadem gente futuros Imperatores eodem nomine, qui paruo tempore durarent. Ita enim contigit: pater enim & filius ambo Maximini, ſimul paruóque tempore imperarunt.

De Aureliano Imperatore.

Aureliano dum naſceretur fœlicia fuerunt prodigia; In pelui enim in qua lauabatur ſæpius, ſerpens inuenta eſt in nodos inuoluta, quæ nūquam occidi potuit: & aquila ex cunis leniter raptum in propinqua ara, quæ forte ſine ignibus erat, repoſuit. In patris quoque villa natus eſt vitulus candore eximio inſignis, in cuius latere purpureis maculis effigiata erat corona. Patre eius viuo adhuc inope & priuato, hæc prodigia contigerunt, quæ Aurelianus parto poſtea per virtutem Imperio omnia vera effecit.

De Publio Annio Tacito Imperatore.

Tacito ſimiliter Imperij mortis ſigna contigêre. Sacrificanti in Herculis fano candidum vinum in rubens conuerſum eſt. Item, vitis quæ vuas albas ferre ſolebat, eo anno rubentes permultas edidit. Martis autem præſagia fuêre ſponte patefactum parentis ſepulchrum. Item quod iam mortuæ matris vmbra ei apparuit: neque ſine horrore diuerſa in ſpecie locóque fratris manes.

De M. Bruto.

Perſpecta à Tacito materna vmbra, monet ne præteream id quod non minore horrore à M. Bruto cum in Europam traiiceret perſpectum fuit. Nam cum noctu ſolus in tentorio eſſet, coram terrifici aſpectus vmbram intuitus, quænam ea eſſet, pro animi magnitudine qua præditus erat, interrogauit. Illa genium eius eſſe reſpondit, foréque vt iterum eam in Philippicis campis videret. Itaque poſteaquam in Macedoniam peruenit, in Philippicis campis, nocte ea,

quæ poſtrema vitæ Bruti fuit, iterum eandem ſicuti prædictum erat, vidit.

De Dione Syracuſano.

Virtutis prodigiiſque ac mortis ſimilitudo, ſuadent ne à Bruto Syracuſani Dionis memoria ſeparetur. Is cum poſt ſolis occaſum, iam lucem certam dies amiſiſſet, atque in fine porticus, in qua ſolus erat ſtrepitum ſenſiſſet, ad ſtrepitum conuerſus, vt inter tenebras poterat, vmbram fœmineam ingentem macilentámque conſpexit, in infernarum furiarum effigiem formatam, quæ vertere domum videbatur. Quo prodigio territus (& ſi natura minimè timidus erat) ingentem edidit clamorem. Nec multo pòſt huius ſimulachri conſpectum à feneſtris filius in terram ſe præcipitem miſit, & ipſe crudelem in modum cæſus fuit.

De Curtio Ruffo Romano.

Veterum prodigiis quæ phantaſmata efficiebant, hoc quoque addemus, aliis de quibus diximus in hoc diſſimile: quod illa acerbæ mortis, hoc autem fœlicitatis præſagium fuit. Cum Adtumeti (quæ ciuitas eſt Africæ) Curtius Ruffus penes quæſtorem, in cuius familia nulla inſignis dignitate ageret, per meridiem in porticu deambulans, fœmineã vmbram auguſtiore forma, longè ſuprà humanam vidit, à qua hæc verba accepit. Tu Ruffus es, qui in hanc prouinciã proconſul venies. Eo prodigio ad bonam ſpem erectus, haud multo pòſt à Tyberio Africæ proconſulatum obtinuit. Id quod viſionis euentum impleuit.

De Lazate Adiabenorum rege.

Vox quoque haud diſſimilis Lazatis Adiabenorum regis ortum nuntiauit. Nam cum eius mater Helena fœtu cum Monabozo (qui Bozeus eſt dictus) fratre eodémque marito Adiabenorum rege iaceret, & is illius ventrem manu tractaret: vocem audiuit monentis, vt modeſtè tangeret, ne filium offenderet, qui æterni Dei iudicio principium finémque miræ fœlicitatis erat habiturus, ſicuti re ipſa poſtea perſpectum fuit. Nam in regno patri ſuccedens, ab idolorum impietate populum ad Iudaicum cultum tranſtulit, vir bonitatis non modò, verum etiam fœlicitatis in viſis vocibúſque iam dictis fuit, eò miſeriarum pleniora fuere quæ ſequuntur.

RECENTIORA.

De Conſtantio & Fl. Cl. Iuliano Imperatore.

Conſtantino Imperatori infelicis prodigij phantaſma in Aſia apparuit, paucis diebus antequam moreretur, perſpecta ſæpius vmbra, quæ ei offerebatur mœſto valde aſpectu. Iuliano quoque Imperatori ea nocte quæ dies mortẽ ipſius in Perſide anteceſſit, cum in tentorio lectioni operam daret, horroris plenam vmbram offerri ſibi intuitus, & præ formidine conſurgens, vt è tentorio eam egredi conſpexit, putauit genium ſuum eſſe, qui morti iam vicinum deſereret.

De Mauritio Cappadoce Imperatore.

Phantaſmata ſequentes, Mauritij quoque Imperatoris mortem quæ crudelitatis multum habuit, ſubtexemus, eam in Conſtantinopolitano foro quidam religioſa veſte amictus, gladium manu tenens prædixit. Nuſquam poſtea ante id tempus à quoquam conſpectus. Quod fecit vt non homo, ſed potius ſpiritus aut phantaſma putaretur.

De Matthæo Vicecomite qui Mediolani rerum eſt potitus.

Haud multo antequam Henricus ſeptimus Imperator moreretur non ſine Vicecomitum gentis clade (vt Muſatus ſcribit cui Franciſcus Petrarcha aſtipulatur) in area ædium Matthæi Vicecomitis, qui magni cognomentũ meruit, poſt ſolis occaſum cum iam adueſperaſceret viſus eſt vir armatus in equo longe humana ſpecie maior: vbi à multis conſpectus per horæ ſpacium poſtea euanuit, magno eorum qui rem viderant horrore. Triduo quoque pòſt tertia noctis hora eodem in loco, duo equites pari ſpecie diu inter ſe dimicantes conſpecti fuêre, qui poſt aut ante alios ſolus, euanuerunt: interdiu quoque circularis ſpecies ſolis orbem ambire viſa eſt.

De Ludouico Alodiſio Imolæ Domino.

Quæ hactenus dicta fuerunt prodigia appellari fortaſſe poſſunt, ſed quòd ſequitur ob prodigij tranſgreſſum & magnitudinem miraculi nomen ſibi vendicat. Non indignum quod hîc ponamus, cùm adhuc in phantaſmate pergamus. Ludouici Alodiſij pater, qui Imolæ rerum potitus eſt, haud diu poſtquam deceſſerat, homini à ſecretis, quem filius Ludouicus Ferrariã mittebat in itinere equo inſidens cum accipitre (vt in aucupio mos ei erat tenere) apparuit, huícque quamquam magno capto formidine dixit, Vt filium moneret,

ſet, vt poſtero die in eum ipſum veniret locum, qnoniam magni momenti res ei prædicturus erat. Ea re audita Ludouicus, tum quia non credebat, tum quòd inſidias verebatur, alium pro ſe miſit. Ei illa ipſa vmbra quæ ante apparuerat obuiam facta vehementer indoluit, quòd filius non veniſſet: longè enim plura ei dicturam ſe fuiſſe affirmabat. Sed tunc illud tantum referri iuſſit, quòd tranſacto, ſcilicet. 22. anno, ac prætereа vno menſe die quoque ſpecificè addito, vrbis imperium quòd obtinebat, eſſet amiſſurus. Vt tempus quod vmbra prædixerat, aduenit, adhibita magna cura ea ipſa nocte, quam patris manes ſuſpectam fecerant, ducis Philippi Mediolanenſis (cui is fœdere iunctus propterea ab eo non timebat) milites glacie magna conſtrictis foſſis ad muros penetrarunt, adhibitiſque ſcalis, vrbem cum ipſo principe cœperunt. Sed iam ab iis ad lætiora tranſeamus prodigia.

De Apoſtolis.

Si capiti circumfuſus ignis Seruio Tullo regnum, ac C. Mario victoriam portendit, non minus mirus, ſed fœlicioris prodigij is ignis eſt habendus, qui linguarum ſpecie Apoſtolorum capita circumfulſit: qui eorum cordibus charitatem ſapientiamque eam infudit, quà totum terrarum orbem poſtea ad diuinum cultum incenderunt.

De Martino Turonenſi Epiſcopo.

Hoc igne correptus in Gallia Martinus qui ad Turonenſem Epiſcopatum aſſumptus fuit, magna ſpectantium admiratione, dum Chriſtianam hoſtiam immolaret, ingentem flammam emiſit, vt ex eo qui aderant intelligere poſſent, quam celebre clarúmque ſanctitatis nomen in Dei eccleſia eſſet habiturus.

De Ambroſio Mediolanenſi Epiſcopo.

Dum Ambroſius quem Epiſcopum Medioláneſes habuere, quartum & 40. pſalmum interpretaretur: flamma ingens circum caput micare, atque per hos pectus eius irradiare viſa eſt, vt diuinitus immiſſum in eo ſacrum dogma putetur, & propterea iis quæ ſcripſit obiicere nullus valeat: cui etiam addemus (ne ſoli Platoni apes mel in os inſtillaſſe dicantur) grauiſſimorum virorum teſtimonio ſcriptum eſſe: idem ei infanti cõtigiſſe, vt ex eo verè præmonſtraretur eloquij eius futura ſuauitas & magnitudo. Hac enim effecit, vt Theo-

doſii auguſtale faſtigium eccleſiæ cenſuram non aſpernaretur. Hac Auxentii Arriani Epiſcopi furentes impetus cohibuit, aut potius vicit: qui doctiſſimis luculentiſſimíſque ſcriptis labentem catholicam fidem ſuſtinuit, qui mellis prodigio hoc maiores dedit effectus, quò falſis vera & ſolida maiora eſſe duci debent: & propter hoc excellentior Steſichoro poëta habendus eſt, in cuius ore philomela auis ſuaues cantus conciniſſe fertur.

De Bamba Gotho Hiſpaniarum Rege.

Quæ diximus prodigia morum ſanctitatem ac doctrinã, cæterum quòd in Bamba apparuit bonitatem ſynceritatis immenſæ oſtendit. Nam cũ in Toletana eccleſia ab Archiepiſcopo Quilico pro regni Hiſpanienſis dignitate vngeretur, ab iis qui aderant viſus eſt ab oleo quo vngebatur, vapor clarus ad cœlũm conſcendere, & eandem ſequi viam, qua vertice ipſius egrediebatur flamma..

De Pertharite Longobardorum Rege.

Spoliatus in Italia paterno regno Perthariтes aliâs Pertaris Longobar. à Grimoaldo Beneuentano duce, quem in diſcordia frater eius ad ferendam opem vocârat, cum ex Gallia in Britanniam omnium egens traiiceret, prodigio fœliciore, quàm Mancinus, vocem ſine vllo certo authore audiuit, monentis Grimoaldum mortuum eſſe, & propterea hortantis vt ad paternum regnum rediret. Is igitur in Italiam conuerſus, nullo labore regnum quòd amiſerat recepit.

De Anaſtaſio Abbate.

Inter multa regum prodigia abbati quoque Anaſtaſio locus dabitur, quoniam prodigii magnitudo non abhorret. Is enim à ſaxo quod monaſterio ſuo imminebat, vocem exaudiuit, ſecum quinque alios vocantem, cuius vocis authorem nullum videbat: nec multo pòſt ſeptimus quoque fuit vocatus, qui omnes eo ordine quo vocati erant, haud multo pòſt mortui ſunt, hæc legimus: quod ſequitur ab eo cui res euenit, audiuimus.

De Opicino Cacia Nouarienſi.

Cum domi ſuæ Opicinus Cacia Nouariæ per meridiem ſolus deambularet, cogitabundus vocari ſe nominatim, neminem videns, audiuit, & poſteà dici: velléſne vt filius tuus moreretur? cui cum nulla ad cogitandum mora interiecta, Velle, ſe dixiſſet. Deinde ad ſe reuerſus ſtatim quòd an-

nuerat, negaſſet, ob prodigii atrocitatem mœroris plenus erat. Itaque intra triduum Ioannes Baptiſta eius filius, quem vnicũ habebat, in aduerſam incidit valetudinem, & biduo poſt deceſſit, & ne vllum prodigiorũ genus omittatur eorũ, quæ vel legim⁹ vel vidimus, à cœleſtibus principiũ ſumem⁹.

De Prodigio magno.

Cum in Oriente valens Atrianus imperaret, anno primo, quo Gratianus in Occidente geſſit imperium, in Gallia ſcriptum eſt diem vnam pluiſſe lana iuxta vrbem Attrebatenſem, prodigij interpretatione in ambiguo relicta. Vtrum per eam pluuiam Gratiani bonitas, an Valentis perfidia declararetur: id quod poſtea detectum eſt in Valentini fratris morte.

De Prodigiis quæ aduentum Longobardorum anteceſſerunt.

Ad declarandum Longobardorum in Italiam aductum. qui anno ſalutis 568. fuit ipſi Italiæ atque imperio calamitoſum antè horroris plena prodigia apparuêre. Triennio enim antè in cœlo viſæ ſunt armatorum turmæ, infeſtis ignibus pro telis concurrere qui ſanguinem effundebant.

De Prodigiis peſtem nunciantibus.

Italiæ quoque vaſtitas, quam peſtis intulit prænunciata fuit. Hæc autem totam penè occidentalem plagam occupauit Anno ſalutis milleſimo duodecimo, Pontificéque Benedicto octauo. Terræ enim motus ingentes fuére lunáque tota ſanguineo colore erubuit. In Gallia quoque in Lothoringia fons multos dies ſanguine manauit. Ante etiam imperante Ludouico cognomine Pio, Pontifice Paſchali primo, in Italia penè diem totam lapidibus pluit. Dicta iam prodigia peſtem, at quæ ſequentur bella ſciſſuráſque in Catholica eccleſia ſignificarunt.

De Prodigiis bellis ſignificantibus.

Imperante Ottone primo, Ioanne autem duodecimo Põtifice (fortaſſis vt eorum vitæ turpitudo morsque oſtenderetur) non ſine magna omnium admiratione, in veſtibus in Italia cruces rubentes apparuere, è cœlóq; cecidit lapis ſtrepitu ingenti: quæ res credibilius facit id quod Anaxagoræ Clazomenio prędictum fuit, ſcilicet è cœlo caſurum ſecũdo anno, octauæ ſupra L X X. olympiadem ſaxũ, id quod poſtea contigit ad flumẽ Ægos in Thracia, vbi ſpecies eius ad plauſtri magnitudinem apparebat. Item alterius in Abydi

gymnaſio in Caſſandria, quem Plinius ſe vidiſſe ſcribit: & alterius qui in Vocuntiis cecidiſſe dicitur. Sed ne vetera tam diu repetamus, ætate noſtra haud longè à Crema in agro Ripaltenſi cœlo ſereno lapis magno fragore cecidit capitis humani magnitudine, qui ſe in terram penitus vltra duo cubita condidit, & in duram incidens materiam in duas partes ſciſſus eſt. Præterea ætate quoque noſtra anno ſalutis ſupra milleſimum ac quadringenteſimum nonageſimo ſecundo, in Germania ad Rheni ripas propè oppidum Enſsheym, quinque miliaria diſtans à Baſilæa vrbe, ſexto Calend. Decembris triangulari forma lapis ponderis trecentarum librarum cecidit. Sequentíque anno tertius Fredericus mortem obiit.

Ante quoque quàm ſchiſmatici tumultus inter Calixtum ſecundum Burdinúmque orirentur, in Gallia in Leodienſi agro, porcus capite effigiéque humana natus eſt. Anno quoque ſalutis M. C C C. additis quindecim, in agro Veronenſi equus ſimiliter capite humano ortus eſt.

Item anno qui ante ſchiſma Gregorij atque Gilberti Rauennatis Epiſcopi fuit, qui Henrici tertij Imperatoris fauore, Clementem ſe vocari iuſſit, in Britannia ſanguine fons manauit, & pluſquam quindecim dies aues cicures efferatæ ſunt. Hæc quoque Pontifice victore tertio vitantes hominũ conſuetudinem, ad ſyluas nemoráque fugêre: fortaſſis vt hac fuga peſtem quæ poſtea fuit ſalutis anno octuageſimo nono ſupra mille, demonſtrarent.

De Prodigio ingenti.

Anno ſupra mille trecentóſque quartodecimo Calend. Martiis in Italia crux in Luna apparuit, poſteráque die tres ſoles conſpecti fuere in medio trium orbium, qui iridis ſpeciem præbebant. Horum tertius imperfectus altero cornu occidentem, aquilonem altero ſpectabat: quo prodigio forſitan Vgutio cognomento Fagiolanus oſtenſus eſt, qui Piſanarum copiarum ductor Maio proximo Piſarum Lucæque imperium inuaſit.

De Prodigio peſtem ſignificante.

Imperante Lothario imperij eius anno octauo, ad ſignificandam peſtem, quæ eo anno crudeliter ſæuiit in Saxonibus, natus eſt agger, ſiue collis ſex paſſuum milia longus, & grandine mixtis lapidibus pluit.

De Prodigiis quæ deſinente Caroli Magni ſtirpe apparuerunt.

Anno qui Caroli Lotharij filij mortem anteceſſit, quo anno deſinente in Gallia maſculina ſtirpe Caroli regis cognomento Magni, Hugo Capetus Gallicum occupauit regnum, manifeſtè in Gallia frumento, aqua & piſciculis minutis pluit.

De Prodigiis item bellum ac ſchiſma oſtendentibus.

Vt de Prodigiis bellum ac ſchiſma prædicentibus ſcribam, me impellit id quod contigit priuſquam Henricus quintus cum Paſchali Pontifice diſcors eſſet, (ex eorum enim diſcordia bella ingentia ſecuta ſunt, hoc prodigio ſignificata) quod Iunij tertio decimo die in regione quæ quondam Æmilia, nunc ſub Romandiolæ nomine cenſetur, palam ſanguine pluit, Salutis anno quartodecimo ſupra mille centúmque. Anno quoque priuſquam Fridericus primus Imperator cum Alexandro Pontifice ad bellum deſcenderat, clarè effigiata in ipſa luna crux in eius medio apparuit. Item Salutis anno L X I X. ſupra mille centúmque, regnantibus iiſdem Pontifice Imperatoréque nonis Septẽbris tres apparuêre ſoles occidẽtem verſus qui vltra duas horas conſpecti ſunt: poſt quod tẽmpus ſol is qui inter tres medius erat, permanſit. Anno quoque qui Friderici mortem anteceſſit in Italia lapidibus aqua mixtis pluit. Item anno ſalutis C C V I I. ſupra mille imperante Philippo in Germania cum publicè epulum præberet, ſol in tres ſciſſus partes apparuit: quæ haud multo pôſt in vnum orbem conuerſæ ſunt, quod fortaſſe præſignificauit imperij inter Fridericum ſecundum, Philippum, Ottonémque ſciſſionem. Quod poſtea penes Fridericum ſolum permanſit.

De Prodigio ingentis admirationis.

Nónne illud quoque mirum inter prodigia duci debet, quod anno ſalutis decimo octauo ſupra mille ducentóſque in Germania in pago Colonienſis agri, qui Ledon dicitur viſum eſt. Cum in cœlo tres apparuêre colore candido cruces: quarum quæ media erat Chriſti crucifixi imaginem expreſſam habebat.

De Hominum ſimulachris in aëre conſpectis.

Item, Salutis nonageſimo tertio ſupra mille trecentóſque Maio menſe, iuxta Nouionum in Gallia, paulo antequã Philippus Deodatus Britannos Normandiæ finibus pelle-

ret,in cœlo conſpectæ ſunt armatorum turmæ in prælii ſpeciem concurrentes. Idem apparuit Calend. Febr. paulò antequam inter Carolum Simplicem Gallorum Regem eiúſque proceres diſcordiæ erumperent: quod repetitum eſt Ludouico eius filio regnante ad ſtragem ſignificandam, quam Pannonij in Burgundiam intulere. Gens enim rubenti colore in cœlo conſpecta eſt.

De Prodigio iterum ſimulachrorum in aëre conſpectorum.

Matthæi quoque Vicecomitis temporibus, dum Mediolani rerum potiretur, circiter eius mortem, forſitan ad bella, quę poſtea ſecuta ſunt, Item ad filij Galeatii exilium, deinde carcerem, oſtendendum, quæ Ludouici Bauari imperantis manu geſta ſunt. Supra Mediolanum vrbem Modœtiam, conſpecta gens in cœlo multiplex diſcolórque inter ſe concurrere armorum fragore, ſtrepitu equorũ palam exaudito.

De Leodienſium prodigio.

Apertum ſignum non modo prodigiũ videri illud debet, quòd propè vrbẽ Leodiũ in Gallia contigit, paulo antequã orta de vrbis epiſcopatu cõtentione, ab eo cuius partes Burgũdionum Dux Ioannes fouebat, aduerſa pars ſuperata eſt: in quo prælio vtrinq; peréptorũ 30. millia deſiderata ſunt. Eo enim in loco vbi præliũ cõmiſſum eſt, corui impetu facto aquilæ genus illud (quod nunc falconẽ dicimus) nido effractis ouis pepulerũt. Poſtero die reuerſus falco, qui pulſus fuerat magno aliorum falconum numero comitante, coruis quoq; ex aduerſo magnum in numerũ coactis, graue præliũ commiſit. In quo ſuperati corui ad vnũ omnes periêre. Quę res circa Conſtantienſis concilij tempora contigit.

De Venetæ Claſſis prodigio.

Non in congruum videtur propter prodigii ſimilitudinẽ, id quod Venetæ claſſi propè inſulam quæ nunc Sapientia dicitur in Peloponneſo contigit. Illic enim in aëre magna vi coruorum inter ſe dimicante ſuperatáque ea coruorũ parte, quæ ſupra Venetam claſſem erat, in claſſis triremes plumę ſanguíſque deuictorum coruorum concidit. Itaque poſtero die claſſis ipſa quę 36. triremib. & biremibus duabus & viginti conſtabat, à Pagano Auria Genuenſium triremium ſex & triginta præfecto, tota deuicta ac capta fuit, vnà cum Nicolao Piſano Venetæ claſſis præfecto, & Venetis quinque milibus & vltra multo vtrinque effuſo cruore.

De Prodigio Genuæ calamitatem monſtrante.

Cum in Italia Berengarius ſecundus, in Germania autem Henricus Ottonis primi pater rerũ potirentur, Salutis anno 36. ſupra noningentos: Genuæ in vico cui fonticulo nomen erat, (Nunc autẽ Bordigotus dicitur) iuxta portus molem, fons integrũ diem ſanguine manauit. Nec verò minus horroris deſiderare videbatur in prodigio calamitatis atrocitas quæ ſecuta eſt. Genuam enim Sarraceni petiêre, qui captam vrbem non contenti diripuiſſe, totam incenderunt, atque per vrbis vicos cæſorũ ciuium ſanguis haud parcius exundauit, quã fons in ſanguinẽ verſus præmonſtrare videbatur, ſed tamen ingentem ciuium cædẽ ac funera illud etiam ſuperauit, quòd fœdũ in morem matribus familiâs atque ingenuis virginibus ad ſtuprum raptis, eas in Africam in miſera ſeruitute victuras Genuenſes qui ſupererant auferri viderunt.

Iterum de Genua.

Poſt illatam à Sarracenis cladem minimè ab re videtur oſtendere, quod prodigium anteceſſerit, cum Genuenſes in libertatem Imperante Philippo Mediolanenſium duce ſe vendicarunt. Eo enim ipſo temporis momento quo Genuenſis claſſis præfectus Blaſius Axaretus claſſem conſcendit, qua Alphonſum Siciliæ & Aragoniæ regem atque Ioannem ipſius fratrem, ipſum quoque Nauarræ regem cœpit, fulgur in vrbẽ Genua ex apice campanariæ turris fani ſancti Ambroſij, Mediolanenſium patroni, nulla in alia parte læſa turri pietatis marmoreum ſignum decuſſit. Itaque deuictis nauali prælio captíſque regibus ipſis, cũ Blaſius contra officiũ (vt Genuenſibus videbatur) Philippo duci captos reges dediſſet, isq́ue nulla Genuenſium habita ratione, quorum ſanguine atque impenſa parta victoria erat, eos liberaſſet, dolore perculſi Genuenſes ad recuperandam libertatẽ conſpirarunt. Vrbíque ſucceſſit vt quòd non niſi difficillimè fieri poſſe videbatur, ſine vllo publico malo potentiſſimi principis iugum excuteret. Hui⁹ autem prodigij facies haud diſſimilis, niſi in fine ab eo fuit, quòd mihi in patria principi contigit. Nam primis temporibus, quibus rerum potitus ſum, fulgur in turri Farca, vbi è more gentis noſtræ inſignia picta erant, illæſa manente turri, tria in eis foramina effecit: per ea imperij mei numerum annorũ oſtendens. Nocte quoq; diem eam inſecuta, qua in excidiũ meum cõſpira-

tum eſt procella malum defregit, quo in palatio tolli ſigna noſtra conſueuerant, iſque ſupra cubiculi mei tectumconcidit, & familiæ noſtræ ruinam haud obſcurè oſtendit.

De Eugenio IIII. Pont. & de ſchiſmate, & de Florentinis.

Ad prodigiorum finem acceleranti duo fulgurum exempla occurrũt ad ſignificationis euidentiam non minus aperta, quam quæ ſuperius dicta ſunt. Ex iis enim non ſine cauſa intelligetur, veteres cum eiuſmodi res contingerent eas obſeruaſſe. Anno antequam ſchiſma erumperet inter Eugenium IIII. Pontificem atque Amadeum Sabaudienſem à concilio Baſilienſi ad Romanum Pontificatum electum, cui Fœlicis nomen indiderant. Cùm in Germania Eccleſiæ in diuerſa ſtudia ſciſſæ eſſent, atque in Italia bella cædéſque peragerentur: eodem die in vrbe Roma fulgur quatuor templorum Pontificiæ curiæ dicatorum campanarios turres choróſque tantum percuſſit. Similiter eo anno, qui aduentum Caroli octaui in Italiam anteceſſit, in vrbe Florẽtia ſanctæ Reparatæ fanum in ſublimiori parte de cœlo tactum fuit, lapidemque immenſæ magnitudinis quo fornix claudebatur ad terram fulgur deiecit. Quæ res immenſorum malorum illi vrbi præſagium fuit: nam poſtera die mortem obiit Laurentius Medices, potentia prudentiáque Florentinę vrbis primarius, cuius opera plurimum fines ſuos reſpub. Florentina protulerat. Deinde in Florentinorum fines profecto Carolo octauo Gallorum rege, Sergianæ, Petraſanctæ, ac Piſarum imperium Florentini amiſere. Laurentijque liberi, Petri culpa, qui inter eos maior natu erat, bonis omnibus ſpoliati in exilium abiêre.

De Prodigio in Caroli Octaui aduentum in Italiam.

Relicturi lectorum arbitrio quo nomine id appellandum ſit, quod in Italia contigit Caroli octaui vltimis annis, duo hic admiratione non indigna ponemus; quo anno is in Italiam ad Neapolitanam expeditionem venit, cuius paruo labore compos factus, breui etiam partorum poſſeſſor fuit. Is enim ſalutis annus fuit nonageſimus quartus, ſupra mille quadringentóſque, in Ciſalpina Gallia manna pluit, quæ ex arborum frondibus lecta, ad medicinam ſalutaris fuit inuenta: cuius rei Plinius mentione facta (contigit enim aliis temporibus ea pluere) non Manna, quod nomen Hebræũ eſt, ſed cœleſtę mel ac medicinæ non parũ idoneũ appellat.

Biennio quoque antequã in Italiam Carolus veniret, noua ęgritudo inter mortales deiecta, cui nec nomen, nec remedia medici ex veterum authorum diſciplina inueniebant, variè vt regiones erant appellata. In Gallia Neapolitanum dixerunt morbum, at in Italia Gallicum appellabant, alij autem aliter. Nonnullique Iob ſancti ægritudinem eſſe dicebant, cuius vis grauiter artuum iuncturas torquebat, quibuſdam totum corpus vlcere corripiebat, quoſdam autem in gangrenę morem corrodebat. Id autem quod in ea maximè mirum fuit, erat, quod contagionis vires in coitu ſolo exercebat, á genitalibuſque membris primordia ſumebat. Id quoque in ea non leue viſum fuit, quod qui ei curandæ operam dabant, niſi diligenter ſibi viræ modeſtia cauiſſent, poſteaquam morbum euaſiſſe videbantur, tanquam id ab initio pullularet, in id recidebant. In ſenibus quidem ea ægritudo incurabilis apparuit. Quæ peſtis) ita enim viſa eſt) primò ex Hiſpania in Italiam allata, ad Hiſpanos ex Æthiopia, breui totum terrarum orbem comprehendit.

DE SOMNIIS. Cap. V.

OMinibus prodigiiſque haud incongruè ſomnia ſubiũgentur, ſiquidem ſæpe inuenta ſunt verè claréque futura præmonuiſſe. Eorum vt Macr. ſcripſit quinque inueniuntur ſpecies, nomen iuxta eorum qualitates habentium. Primum dicimus Somnium, ſecundum Viſionem, tertium Oraculum, quartum Inſomnium, quintum Apparitionem, quam Græci phantaſma vocitant. Somnium dicitur cum ſub aliqua figura tecta apparet veritas: vt illud fuit quòd de vaccis ſpiciſque Ioſeph Pharaoni Ægyptiorum regi interpretatus eſt. Item illud quod de Polycarpo Ioannis Euangeliſtæ diſcipulo ſcriptum eſt, cui dormienti puluinum cõburere, martyrium futurum viſum eſt igne quem ipſe propter hoc certum prædixit. Neque huic diſſimile quòd Cæſaris matri contigit, quæ inteſtina ſua per aërem ferri ſomniauit. Viſio eſt cum id propriè contingit, quod per ſomnium eſt viſum: vt Veſpaſiano de Neronis dente euenit. Oraculum eſt cum à diuina perſona, ſiue etiam patre aut ſacerdote aliquid in ſomniis nunciatur, ſicuti Magis cùm moniti ſunt ne ad Herodem redirent, & Ioſeph viro Mariæ vt cum puero & matre in Ægyptum fugerent. Hæc tria ali-

quid veritatis ſecum habent, qua prorſus carent duæ quæ reliquæ ſunt ſpecies, videlicet inſomniũ & apparitio. Nã aut cibus groſſiq; vapores, aut mentis agitatio ac labor eorum cauſam præbere videtur. Alij hæc ſomnia in tres partiuntur tantũ ſpecies, naturalẽ, animalem, & cœleſtem. Naturalẽ vocant ea per quã Phyſici de humorib. iudicant, nam ſomniãtibus aquã flegmaticos humores dicunt deſignari, per rubẽtẽ colorẽ ſanguineũ, & per ignes cholerã, tetris autẽ humoribus melancholiã: vt eam de qua Arnaldus philoſophus in ſomniis ſcriptũ reliquit: Nã cũ ſomniaſſet à nigricante cato pedẽ ſibi morderi, in ea pedis parte poſtera die cancer innatus eſt. Animalia dicũtur ſomnia, quæ ab animi paſſionibus, quæ interdiu cõtingunt, proficiſcuntur: ſicuti Apoſtolo Paulo euenit in Macedoniã proficiſcenti. Viſus eſt enim ſibi cũ dormiret à Macedone quodam rogari, vt hominum eius regionis miſereretur. Cœleſtia tantũ illa dicuntur ſomnia quæ rerũ diuinarũ monita eſſe cenſentur, ſicuti de ſtatua fuit quã Babylonis rex in ſomniis habuit, quam propheta Daniel interpretatus eſt. De iis ſub generali nomine Somniorũ dicemus: quibus & ſi catholica fides credere nec prohibeat, nec permittat, & philoſophus veros eorũ effectus caſu cõtingere ſcribat, nos nihil plus fidei dantes quàm oporteat, aliquot eorũ exempla vetera nouaque in quibus veri eorum exitus fuere, ſubiungemus. Ex quibus cognoſcetur hominẽ à Deo ad ſimilitudinẽ eius creatã, cũ ei per corporeum impedimẽtũ permittitur, interdũ mirandum in modũ futura diuinare.

De L. Sylla.

Sicuti L. Syllæ ſomnia victoriam de hoſtibus, ac principatum in patria portenderunt, ita etiam apud nos primum ei locum dabunt. Primo enim bello quod aduerſus Marium patrem geſſit, pridie quàm confligeret cum eo, ſomniauit à Pallade fulgur ſibi dari, moneríque vt eo telo hoſtes percuteret: cuius ſomnij veram effigiem belli exitus tulit. Siquidẽ Marium hoſtem ferro ignéque patria expulit.

De eodem.

L. Syllæ pari modo in ſomnis oſtenſa eſt victoria aduerſus C. Marij filiũ. Nam per quietẽ nocte quæ lucẽ anteceſſit illã, qua Mariũ filium deuicit, viſus ſibi eſt Marium patrem videre iam mortuũ, qui filium monebat ne poſtera die cũ L. Sylla prœliũ cõmitteret, quoniã ea ſibi dies infauſta fuerat,

De Iuda Machabæo.

Nónne ſimiliter Iudas Machabæus clarè in ſomnis ingentem vidit victoriam, qua aduerſus exercitum Syriç regis Demetrij, cuius Nicanor dux erat potitus eſt? longè enim pauciore numero regios adortus, ex eis triginta milia occidit. Cum ante per quietem Oniam pontificem iam mortuum vidiſſet, ad Deum pro Hebræo populo orantem, & poſt illum Hieremiam prophetam gladium aureum porrigentem, à Deo ad ſuperandos hoſtes miſſum.

De L. Lucullo.

Nequaquam tantam fortunam, non minorem tamen rei ipſius certitudinem, ſomnium illud tulit, quod dormiens in Aſia Lucullus vidit, arbitratus dormienti ſibi dictum: Vade Luculle, Autolycus enim venit vt tecũ ſit. Experrectus ſomno cùm rem diligenter inueſtigaret, intellexit à nauibus Cilicum, quas Romanæ inſectatæ erant, ad mare in littore relictam marmoream ſtatuam, quæ poſtea Autolyci fuiſſe cognita eſt, qui olim in Ponto vrbem Sinopẽ muro cinxerat.

De Petitio ciue Romano.

Non minus quoque certũ Petitij quàm Luculli ſomnium fuit, qui dum in Ægæo nauigaret, & naualibus ſociis narraret, ſe per quietem Pompeium ſolum obſoleta veſte amictum vidiſſe, conſpexit à paruo celoce innui ſibi, vt expectaret: cui cum appropinquaſſet, vidit in ea Pompeium cum veſte comitatuque: vt ſomniauerat, quem in naui ſumma recepit, à Pharſalico prælio fugientem.

De Themiſtocle.

Vt Petitius ſomnians alienam vidit miſeriam, ita Themiſtocles periculum ſuum, quod iam imminebat. Nam cũ exul patria procul degeret in vrbe, cui Leonis caput nomen erat, dũ quieſceret viſus ſibi eſt Cybelẽ videre monentẽ, vt Leonis caput euitaret, ne Leonem obuiũ haberet. Excitatus igitur cũ ſine mora inde abiiſſet haud multo poſt ſuperuenere Piſidæ quidã, qui Epixiæ Perſæ impulſu occidere eum quærebant: quorum vim ſomno illo monitus deuitauit.

De Sophocle poeta.

Silentio prætereundum non eſt poëtæ Sophoclis ſomnium, qui ſæpius per quietem conſpecto Hercule furem cũ nominatim accuſante, qui ex fano ſuo aureum vas furto ſubripuerat: vt rem Ephoris detexit, comprehenſus quem

Hercules accuſabat, verum eſſe furtum confeſſus eſt. Quã-obrem ab eo tempore templum illud Vindicis Herculis nominatum eſt.

De Moyſis patre Amrami.

Non minus verum eſt quod ſequitur. Nam non ſub ambage, ſed ſub claro verbo Amramis quoque per quietem vidit à Deo dici ſibi de Moyſe & Aaron liberis quos ſuſcepturus erat, item de eorum perpetuo Pontificatu ac gloria, id totum quod poſtea ſecutum eſt.

De Actia Auguſti matre.

Haud diſſimilis fœlicitas in Actiæ matris Auguſti ſomnio apparuit, quæ pridie quàm Auguſtũ peperit, noctu per quieté vidit inteſtina ſua ad cœlũ vſque ferri, atque illic explicata vniuerſam tegere terram. Id quod comprræhenſus filij imperio terrarum orbis, verum oſtendit fuiſſe.

De Octauio Auguſti patre.

Eadem nocte pater Octauius ex Actiæ coniugis ventre, viſus ſibi videre egredi ſolarem radium, de filij gloria certior factus fuit.

De Qu. Catulo.

Rarò contingit quin natura, aut potius Deus inſignes hominum virtutes ac fœlicitates ſomniis, aut prodigiis antè ſignificet, ſicuti ante de Auguſto dictum eſt, & inferius etiam dicetur. De eo enim Qu. Catulus dedicato Capitolio per quietem vidit Iouem, è multis prætextatis pueris vnum delegiſſe, cui ſigna Romana manu geſtandã dederat, atque ſequenti nocte cùm dormiẽs illũ ipſum puerũ, à Iouis gremio pellere vellet, Iouem dixiſſe, Ne puerum amoueret, quòd ad reipub. Romanæ tutelam eum ſeruabat. Et manè ſequenti in Octauiũ forte incidens adhuc puerulum, ab effigie veſtéque cognouit ipſum illũ eſſe, quem per quietem viderat.

De M. Tullio Cicerone.

Cum in Capitolium Cicero Iulium Cæſarem proſequeretur, eique narraret nocte proxima à ſe viſum Iouem, qui cathena aurea puerulum mira indole à cœlo ad Capitolij portam demiſerat, cui poſtea flagrum in manu dederat. Perſpecto tunc Octauio, quem Cæſar voti ſoluendi gratia in Capitolium duxerat, cognouit eum eſſe quem in ſomniis viderat, Triumuiratúſque eius, verè flagrum inſolentis nimium Romanæ nobilitatis, certum Ciceronis ſomnium fecit.

De Socrate philoſopho.

Quibus veri argumentis Q. Catulus, ac M. Cicero Augusti imperium per quietem viderũt, his Socrates in ſomnis diſcipuli Platonis eloquentiam atque philoſophiam præuidit, nam pridie quàm ad Socratem à patre Plato puer adduceretur, viſus ſibi eſt è ſinu ſuo videre candidum cygnum egredi, qui aërem totũ miris concentibus replebat. Quod ſomnium perſpecto Platone puero ſtatim enarrauit.

De Pub. Cornelio Ruffo.

Eodem modo certi euentus cæterum celerioris effectus ſomnium P. Cornelij Ruffi fuit, qui olim conſul cum Manlio Curio fuit. Nam cùm ſomniaſſet ſe viſum amiſiſſe, experrectus cæcum ſe factum inuenit.

De M. Liberto Plinij iunioris.

Non ſomnium ſed potius miraculum dicetur, quod Marco Plinij ſecundi liberto contigit: nam cùm ſomniaſſet ſedentem quendam in lecto, vbi ipſe erat, caput ſibi tondere, experrectus tonſum ſibi caput eſſe inuenit. Quæ ſequuntur ſomnia, hoc plus habebunt, quod cum veritate iunctam etiam infœlicitatem habuerunt.

De Tiberio principe.

Tiberius paulò antequã è vita diſcederet, Apollinem Temenitẽ ſe videre ſomniauit, cuius ſtatuam Syracuſis aduexerat: dicentem, Fieri non poſſe vt ab ipſo dedicaretur.

De Caligula item Romano principe.

C. Caligula per quietem pridie quam moreretur, vidit ſe cum in cœlo ante Iouem eſſet, ab eo pedis pollice depulſum ad terram concidiſſe.

De Nerone Romano principe.

Vt Caio ſimilis Nero in ſcelere, ita etiam in ſomniis ac morte fuit. In ſomniis enim nauigãti ſibi eripi clauum, atq; ab Octauiæ coniugis vmbra in obſcuras tenebras trahi ſe, atque à formicarũ allatarũ multitudine opprimi vidit. Quæ ſomnia populi motus, atque ipſius mors vera effecerunt.

De Sergio Galba principe.

Non minus quàm ſupradictus Sergius Galba fortunæ ſuę mutationem per quietem vidit: nam cũ ex gemmis quas habebat magnum numerũ delegiſſet, vt torq; Fortunam ſuam Tuſculanam exornaret, deinde mutata ſentẽtia Veneri Capitolinæ torquem dediſſet, in ſequenti nocte Fortuna in

ſomnis ei apparuit, ea ipſa effigie, qua in Tuſculano poſita erat, dixítque: Quia promiſſo munere fraudata erat, breui ſe quoque erepturam quæ dederat. Itaque haud multò poſt Romæ occiſus Galba, quod in quiete viderat, confirmauit.

De Domitiano Romano principe.

Haud diſſimile ſomniũ, nec minus re ipſa triſte vidit Domitianus paulò antequam interficeretur. Etenim viſus eſt videre Mineruam à ſe abeuntem, dicentémq; ei: Non poſſe amplius opem præſtare. Prærerea multa alia adeò horrenda, vt adhuc ſomnolentus à lecto in terram præ formidine ſe deiiceret. Cæterum ſicuti in ſomnis de morte ſua certior factus fuerat, ita etiam quæ ſuccederent in imperio, præuidit, cum in renibus gibbum ſe aureũ habere ſibi videretur. Laus Neruæ ac Traiani qui ſucceſſerunt non mediocris.

De Veſpaſiano Romano principe.

Somnus Domitiano viciñã oſtendit mortẽ ſucceſſoréſq;, ſicuti Veſpaſiano patri imperiũ ſuũ filiorũq;: Nã cũ adhuc priuatus eſſet in Achaia cum Nerone, ab incognito dici ſibi per quietem vidit, Cœpturã ſuam fœlicitatem cum Neroni dens exẽptus eſſet. Experrectus igitur is in quẽ primo incidit, medicus fuit, qui dentẽ oſtendit, quẽ tunc Neroni euulſerat. Itaque haud multo pòſt ſecuta Neronis mors, irẽ Galbæ, ac poſt eos Ottonis ac Vitellij diſcordiæ, Veſpaſiano ad imperium primordia ac vires dedêre. *De eodem.*

Nec verò minus clarè imperij tempus filiorúmque ſucceſſione quàm imperij primordia per quietẽ vidit: ſi quidem in mediis ædibus videre ſibi viſus eſt bilancem, atque in bilancis altera parte Claudium, Neronémque in altera filióſque poſitos eſſe: cuius ſomnij effectum illud oſtendit, quod ad ſui filiorúmque imperij tempus æquè ſe illud quo Claudius Neróque regnauere, extendit.

De Septimio Seuero Romano principe.

Septimius quoque Seuerus haud aliam ob cauſam filium Antonium Baſſianũ vocauit, niſi quod per quietem ſuccedere ſibi hominem viderat, cui Antonio nomẽ eſſet, fortaſſe impulſus ſomnio fidem habere ex viſionis euẽtu, quã quietem habuerat, audito Pertinacis imperio. Dormiens enim videre ſe putauit Pertinacem ab inſigni equo in terrã prouolui, equúmque ad ſe venire, in quẽ ipſe ſaltu conſcendit: nam paulo pòſt Pertinace mortuo, ab omnibúſq; deſtituto

Iuliano, ipſe per virtutem ſibi imperium peperit.

De Hyrcano principe ac pontifice Iudæorum.

Nónne mirum & quod ob veritatem proximè ad Seueri ſomnium acceſſit, illud fuit quod in quiete vidit Hyrcanus princeps ac pontifex Iudæorum? cum dormiens à Deo oſtendi ſibi vidit filium Ianneum qui Alexander appellatus fuit, & dici regnaturum poſt ipſum, ſicuti fecit. Mortuis enim Hyrcano patre, deinde Ariſtobolo Antigonóque filiis, qui maiores natu erant Alexander in regno ſucceſſit.

De Iacob Patriarcha.

Poteſt quidem verius oraculum dici quod Patriarchæ Iacob contigit quàm ſomnium,& tamen inter ſomnia connumerabitur: qui ſucceſſionis ſuæ propagationem dormiẽs (vt hi de quibus dictum eſt) vidit. Nam à patre iuſſus in Haran Berſabee proficiſci: cum è via feſſus ſe in terrã proſtraſſet, vidit per quietem ſcalas à terris ad cœlum vſque iunctas, atque per eas deſcendere atque conſcendere angelos, deúmque in ſummis ſcalis ſtantem, loci illius ſanctitatem, futurámque illic Iacob ſtirpem pollicentem, ſicuti poſtea ædificato eo in loco templo, aucto Iſraëlitici populi numero comprobatum fuit.

De Ioſeph Iacob filio.

Nec verò minus vera efficaciáque fuere Ioſeph Iacob filij ſomnia: cum in Ægypto à parentibus fratribuſque ei cognito honos veneratióq; habita eſt, eo tempore quo fame compulſi ad eum confugêre, & ipſe amanter ſuſcepit, nutriuítque. Id enim re ipſa contigit, quod eis interdum narrarât, fomitémque inuidiæ concitarât, ſcilicet, Vidiſſe quaſi ſolem lunámque & duodecim ſtellas ſe adorantes, fratrũq; manipulos in agris manipulo ſuo cedere, & ſe inclinari.

De Pharaone Aegyptiorum rege.

Fames qua ſæuè laborauit Ægyptus ſeptem annos, nõne Pharaonis ſomnio præuiſa fuit, ſub vaccarum ſpicarumq; velamine, quod Ioſephi verbis interpretatum fuit, nec minus prudenter ei occurſum.

De propheta Daniele.

Mentio de ſomnij interpretatione facta mònet, ne de propheta Daniele omittam ſcribere. Nam cum Nabuchodonoſor Chaldæorum rex terroris plenam rem in ſomnis habuiſſet: experrectúſque ita totius memor non eſſet, vt

coniectoribus narrare eam poſſet: volebat vt coniectores nõ interpretarentur modo ſomniũ, ſed illius quoq; quod oblitus eſſet in memoriã reuocarent, vt ſæpe regibus & magnis eſt mos principibus, quibus poſſibilia omnia quæ velint eſſe videntur. Cum in magno coniectorum numero nullus eſſet, qui tantam efficere rem poſſet, ſolus Daniel adhuc adoleſcens, noctu per quietem vidit, illud ipſum quod Nabuchodonoſor ſomniauerat, & præter illud, ſomnij quoque expoſitionem intuitus eſt. Itaque cũ regi quòd dormiens viderat ex ordine narraſſet, confirmauit rex illud ipſum eſſe, quod ſomniauerat. Quod profecto mirũ videri debuit, vt quod alter ſomniãs vidiſſet, in ſomniis alius quoq; haberet.

De Alexandro Magno & Iaddo Iudæorum Pontifice.

Cum Alexander Magnus Hieroſolymis cum exercitu appropinquaret, infeſto multis de cauſis animo, in magnũ metum illius vrbis populum coniecerat. Quamobrem Iaddus pontifex poſt longas ad Deũ orationes cum in ſomnum incidiſſet, Deum vidit dormienti ſibi dicentem, Ne formidaret, ſed Alexandro põtificia amictus veſte ſe offerret. Credidit Iaddus ſomnio, in eumq; morem qui prędictus erat, ornatus ipſe cum aliis ſacerdotibus ſtolatis, poſtero die Alexandro occurrit, vt venientem exciperet, quem Alexander intuitus ex equo deſcendit, & humi genu innixus eum adorauit, petitáque omnia conceſſit. Quod cum Alexandri duces aliiq; mirarentur, & illud Alexander animaduertiſſet, dixit pridie eius diei, Deum in ſomnis vidiſſe eo habitu, quo Iaddum viderat amictũ, grauiter vitæ eius cõminantem, ſi quid Iudęos offendiſſet. Cui ſomnio cũ fidem non haberet, tunc Iaddi cõſpectum in ea veſte qua amictã Dei effigiem viderat, Deum ſe & non Pontificem coluiſſe. Mirum profectò duorũ diuerſorum hominum ſomnia ita conueniſſe.

De Glafira Archelai Tetrarchæ coniuge.

Iudæorum ſuperius facta mentio, inuitat ne Glafiræ ſomnium prætermittam. Nam cum ei per quietem Alexander cui primo nupſerat ſecũdas cum Archelao nuptias cum primi amoris obliuione exprobraret, dicens, Se breui vt eam ſecum duceret venturum, haud diu pòſt mortua ſomnij impleuit effectum.

De Eudemo Cyprio.

Eudemus Cyprius graui laborans morbo in vrbe Phæra, vt Ari-

vt Ariſtoteles ſcribit, viſus ſibi in ſomnis formoſum iuuenem videre, dicētem, Quod cito ſanus fieret. Ac paulo pòſt Alexander Phæreus qui tyrannidem exercebat moreretur, ipſeque in patriam intra quintum rediret annum: ſicuti per quietem vidit, breui liber ab ægritudine factus eſt, atque inter paucos dies tyrannus interiit, peractóque quinquennio de quo in ſomnis audierat, cum reditum in patriā ſperaret, intra id tempus moriens, non ſolum in ſuum, ſed in communem quoque locum abiit.

De Galeno medico.

Parem in ſomno (quoad veritatem) Galenus Medicus exitum vidit. Nam cùm æger ſomniaſſet quendam dixiſſe, ſi inter pollicem atque indicem ex manu ſanguinem hauſiſſet, vim morbi quo laborabat euaſurum, hauſto ſanguine liberatum ſe offendit.

De fœmina Romana.

Omnibus veterum ſomniorū exemplis finem faciemus, ſi vnum ſubiecerimus, quod ſalutis & admirationis plenum, à Romana fœmina quæ vidua erat, viſum eſt. Nam cum Romæ ſomniaret, ſe in hortis ſuis eſſe, ac videri radicem Cynorrhodon ſe mouere, ac monere, vt ad filiū in Hiſpaniam (in Luſitania enim militabat) ſcriberet, ea radice rabie laborantes curari: cum ſomnium ſecuta, ad filium ſcripſiſſet, in tempore contigit literas ad [illegible]um perferri, nam cum dente rabidi canis vulneratus fil[illegible], iam aquas expaueſcere inciperet, ſtatim ea radice curatus eſt.

RECENTIORA.

De Conſtantino Imperatore.

Recentioribus ſomniorum exemplis initium faciet, id quod verum fœlixque in Conſtantino accidit. Qui cum Romam verſus cum exercitu aduerſus Maxentij tyrāni vim tenderet, nocte viſus ſibi in cœlo fulgentem videre crucem, & moneri quòd in eo ſigno hoſtes eſſet ſuperaturus. Poſita cruce in militaribus ſignis quæ vſque ad eam diem abominabilis fuerat, parta de Maxentio victoria cum eius morte nocturnæ viſioni fidem aſſeruit.

De Maſelcereo.

Miſſus ab Honorio Imperat. Maſelcereus aduerſus Gildonem ad recuperandam Africam, ſomniauit epiſcopum Mediolanenſem Ambroſium videre, qui iam diu mortuus

erat, pedo paſtoreo ter humum percutere, terq́; dicere: Hic atque in hoc loco. Itaque poſtera die in eo ipſo loco, paruo labore Gildonem ſuperauit.

De Gennadio Carthaginenſi medico.

Per viſum in Gennadio quoque Carthaginenſi medico quæ ad rectã fidem ducit, ſalus oſtenſa eſt: quemadmodũ ei de quo dictũ eſt, ea quæ ad tẽpus pertinet. Nam cum de animorũ immortalitate dubitaret, viuerẽt ne poſt mortẽ, an extinguerentur. Viſo bis per quietẽ iuuene, qui primò vrbem pulcherrimã ei oſtẽdit, deinde poſtera nocte reuerſus ab eo petiit, an eum agnoſceret? Reſpõdit, & nolle ſe illũ & ſomnij meminiſſe. Iterũ ab eo interrogatus, vbi eius corpus eſſet & quid ageret? Cũ reſpondiſſet in lecto eſſe ac dormire: argumento cui reſpõdi non poterat, didicit quẽadmodum tunc dormiẽs cernebat per quietẽ, quãuis clauſis oculis corpus in lecto iaceret: ita vita functo homine crederet eius ſpiritum viuere ac videre poſſe, quãuis tumulo clauſum corpus maneret. A ſomno igitur excitatus hoc oraculo, vt rectè crederet monitus eſt. Itaque relicta hæreſi catholicè in poſterũ credidit, quemadmodum Auguſtinus ad Eradium ſcribens affirmat.

De Natali.

Natalis etiam martyr & confeſſor, cum in Theodori hæreſim prolapſus eſſet, quæ Ieſum Chriſtum ſimplicem hominem arbitrata eſt, ac in ea factus eſſet epiſcopus, ſæpius in ſomnis à Deo fruſtra monitus, demum grauiter ſe ab angelo vapulare viſus eſt. Quamobrem cum experrectus plagarum dolorem ſentiret, ad catholicam fidem regreſſus eſt.

De Fl. Valerio Martiano Imperatore.

Martianus quoq; Imperator in ſomnis videre viſus Attilę Hunnorum regis confractum eſſe arcũ. Haud multo pòſt, vt putabat, ea nocte intellexit mortuum eſſe Attilam.

De Mauritio Imperatore.

Mauritij Imperatoris clarum & veri effectus ſomnium adeò alia vincit, quod inter diuina oracula connumerari poteſt. Nam cum ſomniaſſet occiſum ſe cum tota ſtirpe à quodam qui Phocas appellabatur, idq́ue nõ ſine horrore genero Philippico cõmemoraſſet, diligenter quæſitis ſi qui hoc nomine appellarentur, vnus tãtum in toto exercitu qui notarius erat, eo nomine fuit inuentus: à cuius humili fortuna ſatis ſe tutum ratus, priuſquam maiorem rei curã adhi-

bere poſſet, rebellantibus exercitibus quibus retinebantur ſtipendia, creatus Imperator à militibus Phocas, dum Conſtantinopolim exercitus regrediebãtur, Mauritiũ qui Chalcedonem ſe receperat, cum vniuerſa ſtirpe interimi iuſſit. Phocam igitur tam malè euitauit, quàm Caſſandrum Alexander, etſi vt Mauritius per quietem monitus fuerat.

De Varroniano.

Cùm ſomniaret Varronianus ſe conſulem fore, filiumque Iouinianum imperaturum, diu antequam res ſuccederet duobus amicis rem communicauit, id autem mortuo Iuliano poſtea contigit, cum ei Iouinianus ſucceſsiſſet. Cæterum quemadmodum conſulatum ſe adepturum ex ſomnio ſperabat: ipſo repente mortuo conſul factus eſt minor Varronianus Iouiniani imperantis filius. Itaque in ſomnij interpretatione vt ſæpe contingit, deceptus eſt, ſed quoad alias ſomnij partes, nihil defuit.

De Iuſto patricio Romano.

Stirpis ſuæ fœlicitatem, Iuſtus patricius Romanus, cum vitæ ſuæ clade ſimiliter ſomniauit. Imperante Conſtantio, cum is in Piceno iudicis perſonam gereret, è genitalibus membris ſuis, videre ſe per quietem putauit, purpuram egredi, qui color imperantibus dicatus erat: quod à Conſtantio intellectum, ob ſuſpicionem cauſam præbuit, vt eum perderet, ſed nequaquam hominum prouidentia, fatalem ordinem interrumpere potuit. Nam ex Iuſto ſuperſtite, vnica filia, cui nomen Iuſtinæ erat, cum & forma & pudicitia inſigni eſſet, cõſpecta in balneis à Seuera Auguſta eique familiaris facta, atque marito Valentiniano ſeniori laudata, ita Valentiniani incendit animũ, vt cum poſtea vidiſſet, ardenter eam diligeret. Itaque lata prius lege, vt duas ducere vxores liceret, adoleſcentulam Iuſtinam, in matrimonium duxit, eamq; Seueræ reluctãti comitem dedit, fidémque paterno ſomnio dedit, purpureo Auguſtorũ amictu exornata.

De matre Echelſtani ſiue Athelſtani Britannorum regis.

Ex parte ſimili ſomnium fuit ruſticanæ puellæ in Britannia, quã nunc gentili ſermone Angliam dicunt. Hæc enim comitibus ſuis cum communicaſſet, ſomniaſſe ſe ex ventre ſuo egreſſam lunam, quæ totam Britanniam illuſtraret. Re ab vxore regij paſtoris audita, quæ regis Britannici filium lactabat, domi puellam hanc excepit, eius amore captus

regius infans, firmior poſtea factus, puellæ vterum impleuit, ex qua natus eſt Echelſtanus, qui poſtea Britannorum regnum obtinuit, qui virtute victoriisque clarus, verè vt luna illuſtraſſe Britãniam dici poteſt.

De Altreda matre Gulielmi Normandi ducis.

Vt Iulij Cęſaris mater antequam eum in lucem ederet, in ſomnis vidit inteſtina ſua per terrarum orbem ſpargi, ita Altreda Gulielmi (qui cognomine Nothus, Normandorum dux fuit) mater, viſcera ſua per omnem Normandiam atque Britanniam diſſeminari, per quietem nocte antequam eum pareret, vidit. Id quod re ipſa Gulielmi virtus ratum fecit. Nam ad Normandiæ ducatum euectus, ducatui regnum quoque Britannicum adiunxit.

De Elyſabella Darca quæ virginis Gallicæ, Pullicellæ nuncupatæ, fuit mater.

Altredæ ſomnio, haud diſſimile fuit, quod Elyſabellæ Darcæ contigit, nam genere Lothoringa, & inter ruſticanas mulieres, in tenui fortuna nata, cum vicinis narraſſet: Videri ſibi magnum fulgur parere: ab eis haud longè poſt irriſa fuit, puellã enim enixa, nihil minus quam vllius magni effectus partum edidiſſe videbatur. Cæterum puella quę nomine Iana nũcupata eſt, virtute prudentiáque ſua, victores Britannos (vniuerſam enim penè Galliam occuparant) prælio ita afflixit, vt verè in eo bello fulgur fuiſſe viſa ſit, exemplo antea inaudito, vt paſtoralis mulier, in prima ætate prudenter magnóque animo, Gallicum exercitum ductando, in quo magni principes multíque belli ſcientia inſignes erant, de hoſtibus victoriam reportaret.

De Eceliuo Romano, ita ab oppido eius nominis dicto.

Ecelinus quoque cognomento Monachus, per quietem filiorum vidit fortunam, ea nocte qua primum cum vxore cõgreſſus eſt, quę Adela nomine, Tuſca ex comitũ antiquorum Montaionis gente fuit. Viſus eſt enim ſibi videre collem, in quo Romanũ oppidum ſitum, ita efferri exaltaríque, vt culmine cœlum contingeret, eundemque paulò pòſt veluti niuem liquefieri, adeóq; demitti vt amplius nõ extaret. Liberorum caſus hũc effectum tulêre. Nã primus natu filius, & ipſe Ecelinus nomine Veronæ, Patauij, Vincentiæ, Feltrij, Ciuidalíſque ac Marchiæ imperium occupauit. Alter iunior Albericus Taruiſij aliorúmque locorum tyrannidem

inuaſit. Cæterũ poſtea variante fortuna, ſalutis anno ducenteſimo quinquageſimo ſexto ſupra mille, cũ apoſtolicus legatus, Guelphiq; ſimul in Ecelinũ arma mouiſſent, Patauiũ cũ toto agro amiſit. Cum autem conſideret ſe aſtu Mediolanum vrbem occupaturũ, & ob id Abduam amnẽ traieciſſet, circumſeſſus ab hoſtibus, prælio victus, vulnere accepto, iuxta Soncinum captus, eo ipſo in loco periit ac cõditus eſt. Hoc caſu frater Albericus perculſus, cum diffideret Taruiſium retinere poſſe, in ſancti Zenonis arcem ſe recepit, vbi ſalutis anno ducenteſimo ſupra mille à ſuis proditus in hoſtium poteſtatẽ venit. Illic intuitus coram ſe ſex filios occidi, vxorémque Margaritam cum duabus puellis comburi, ipſe minutatim per ſingulos artus cæſus, Romanam gentem ſuam ſicuti in ſomniis pater habuerat, finiri ſecum vidit.

De Alfredo Britannorum rege.

Ad mentionem de Britannis factam redeuntes, ſomnium & verum & mirum deſcribemus. Nam cum Britanni graui bello ab Aubone & Aguero Cimbrorum Dacorúmque regibus premerentur, & eo tempore dormiret Alfredus Britannorum rex, per quietem vidit Cuthbertum Britannum epiſcopum iam mortuum mira ſanctitate inſignem, dicentem: ne animo terreretur quoniam hoſtes ſuperaturus erat. Victoriæ autem illud ſignum eſſet habiturus, quod quanquam aſtrictæ glacie eſſent aquæ, piſcatores tamen ad paruum miſſi amnem, magnam piſcium vim allaturi eſſent, vix expergefactus piſces allatos vidit. Auditáque matre ſomnium eiuſdem generis quod ipſi quoque contigerat narrante, impetu in hoſtes facto partem eorum occidit, partem ſecum retinuit, & baptiſmo dignatus, Chriſtianos fecit, reliquos inſula pepulit, anno decimo ſeptimo Ludouici ſecundi Imperatoris, qui Lotharij pater fuit.

De Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo, & Luciano ſacerdote.

Par penè viſio, quæ Alfredum victoriæ commonuit, Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo, corpora martyrum Geruaſij Prothaſiiq;, quæ ad eam diẽ vbi eſſent ignorabatur, detexit: cum ſe ipſos ei in ſomniis, quales inuenti ſunt oſtendiſſent. Idem Hieroſolymis Honorij imperij ſeptimo anno, in ſomniis Gamaliel, Luciano ſacerdoti locut' eſt: & apparuit, atque vbi eſſet corpus ſuum detexit, filiiq; Abibæ, ac ſimul protomartyris Stephani, neque verò ſomnio fides ante ad-

hibita eſt, quàm ter hoc idem per quietem vidiſſet, corpora enim eo numero & forma, quam in ſomniis viderat inuenit. In huius rei teſtimoniū his quoque temporibus, catholica Eccleſia, diem feſtū ſub Stephani inuentione celebrat.

De Petro ſacerdote.

Pari admiratione veritatéque Andreas apoſtolus, ſacerdoti Petro Pontio, ſimplici viro apparuit, lanceámque qua ſaluatoris Chriſti traiectum fuit latus, quæ Anthiochiæ terra obruta erat, in templo petro dedicato reuelauit: cuius inuentione, ciuitas, quæ à Turcis obſeſſa fame premebatur, bona ſpe repleta, in prælium egreſſa, Corbanam ſuperauit, qui Belſech Turcæ perſarum regis auſpicio, vrbem obſidebat, à Nicæno Epiſcopo in prælium inter armatorum turmas eam geſtante.

De quodam ciue Mediolanenſi.

Quemadmodum illi, de quibus eſt ſcriptū, res ſacras ſomnio moniti, ita Mediolanenſis quidam, ſcripturam inuenit, qua ſatisfactum eſſe ab eius patre oſtendebatur, pro pecunia quæ mortuo iam patre, ab ipſo repoſcebatur. Per quietem enim viſus eſt videre paternam vmbrā, vt geſta res erat, & vbi ſcripturam inuenturus eſſet, monentem, qua creditor ſibi eſſe ſatisfactum fatebatur. Itaque ſomno expetrect⁹, quæ viderat ſomnio captus, vera eſſe omnia re ipſa inuenit, quēadmodum Auguſtinus doctor, ſe vidiſſe ſcriptum reliquit.

De Ioanne Ægyptio monacho.

Incertos nos relinquit, ſomniumne, an verum miraculum appellare debeamus, id quod nunc de monacho Ioanne Ægyptio ſcripturi ſumus, qui vitam heremiticam agens, cum fœminarum cōſpectu ſemper abſtineret, rogatus à Romano Tribuno, vt eius alloqui vxorem vellet, quæ de hoc inſtanter cum viro agebat: Reſpondit, Se quod conſtituerat, de mulierum non videndarum propoſito, mutare nolle, cæterum proxima nocte in ſomniis ei appariturum, id quod re ipſa impleuit: euigilata enim mane Tribuni vxor viro quis eſſet veſtitus, ſermoque & effigies Ioannis, atque ea quæ in ſomniis ſibi ab eo dicta erant enarrauit, quod inter miranda ponendum eſt, ſiquidē nulla in parte mulier à vero aberrauit, & ſe heremita ad eam dormientem per viſum acceſſiſſe, ea ſpecie quæ viſa erat, & ea dixiſſe, quæ mulier narrauerat, affirmauit.

De Benedicto Abbate.

Ioannis monachi ſomnio, & rerum & auctorum ſimilitudo, ſubtexere quod ſequitur me cogit. Tarracinam Benedictus Abbas in Caſſinati ſaltu, duos monachos miſerat, vt ordinis ſui monaſterium inchoarent: quibus cùm ſe proxima die affuturum ad monaſterij formam deſignandã promiſiſſet, ipſe autem neque eo neque poſtero die profectus eſſet, & monachi Caſſinum reuerſi eſſent moleſtiæ pleni, quod Benedictus promiſſa non ſeruaſſet, reſpondit Benedictus, ſe affuiſſe in ſomniis, & ædificationis formam declaraſſe. Renouata igitur ſomnij memoria, ambo Tarracinam regreſſi monaſterium iuxta ſomnium ædificarunt.

De Præſtantio.

Par admiratio in Præſtantij ſomnio fuit, ſicuti Auguſtinus teſtatur. Nam cum à quodam Philoſopho rem dubiam ſolui petiiſſet, isque ſe id facturum negaſſet, noctu poſtea, & ſi vigilabat viſus eſt Philoſophum ad ſe venientem videre, qui poſtulata interpretaretur ac ſolueret. Itaque poſtridie Præſtantius à philoſopho quærens, quamobrem quod primò negaſſet, poſtea vltrò ei patefeciſſet? reſponſum hoc ab eo tulit, in ſomniis vidiſſe ſe dubitationem illam ſoluentem. Non eſt ergo minus mirum, Præſtantium per quietem vidiſſe, quod Philoſophus ſomniabat, quàm Tribuni Romani vxorem, aut Benedicti monachos, ea quæ Ioannes heremita, Benedictúſque animo agitabant: ſed iam ſomnia relinquamus, & ad ea tranſeamus per quæ homines verum ſalutis effectum præuiderunt.

De Innocentia Carthaginenſe.

Innocentia Carthaginenſis mulier, cum cancro obſeſſam haberet mamillam, ſomnio monità, vt proximo paſchate, ad baptiſterium profecta, à fœmina quæ primò ei obuia foret, baptizari ſe & ſanctæ Crucis ſigno pectus ſignari curaret, quoniã ita eo morbo liberanda erat: peractis ritè quæ in ſomniis habuerat (mira profecto res) eo morbo liberata eſt.

De Ildrico Leodienſi Epiſcopo.

Ildricus Leodiẽſis epiſcopus, cum circa annum cancro laboraret, nullamque medici ſalutem ſponderent, iuſſit ſe in Turones ad beati Martini fanum deferri, illic cum ſeptimum diẽ, inter lachrymas gemitúſque iuxta arã ageret, & feſſus in ſomnum incidiſſet, viſus eſt videre Martinum,

Britiúmque ſimul de ipſius morbo loquentes, atque Martinum crucis ſigno frontem eius notare, ac pedo quod manu gerebat morboſam contingere partem: itaque à ſomno experrectus, præ lætitia magna voce exclamauit. Ad quem eius familia, cum clamorem mirata accurriſſet, amotis faſciis, quibus læſa pars deligata erat, liber eſt inuentus, ſolaque cicatricis parua nota in eo eſſe loco, vbi cancer erat.

De Ioanne monacho.

Nónne penè ſimile, quo ad fœlicitatem admirationemq; fuit, quod Ioanni monacho Romæ in ſomniis contigit? qui grauiter laborans, atque medicorũ ope deſtitutus, cùm ſomniaſſet, ſenẽ ſe videre, qui virga quã manu gerebat, eũ tangeret, Vt è ſtrato ſurgeret quoniã ſanus erat: cæterũ diu ſuperuicturus non eſſet: magna eorum qui ipſum viderunt admiratione, mane valens è lecto ſurrexit, & poſt tertiũ annum deceſſit: ſicuti, Gregorius, inter ſanctos relatus, teſtatur.

De Franciſco Petrarcha.

Salutem etiam portendit Franciſci Petrarchæ ſomnium: nam de amici vita propter grauem valetudinem deſperans, cũ dolore ac lachrymis feſſus aliquantulum indormiuiſſet, per quietem viſus eſt ægrum videre dicentem: Non poſſe ſe diutius cum eo manere, quoniã ad cubiculi oſtiũ quidã appropinquaret, qui mutuũ colloquiũ impeditur⁹ erat, ei vt ſe cõmendaret orabat, affirmans ſi adiurus eſſet, vim morbi ſe euaſurum. Tunc igitur vno medicorum ad Petrarcham ingrediente, qui ægrum pro mortuo reliquerat, & veniendi ea ſola videbatur cauſa, vt Petrarcham conſolaretur, excitatus Petrarcha lachrymarum plenus ſomnium narrauit, magniſque precibus impetrauit, vt ad ægri curam reuerteretur; quod cum medicus feciſſet, æger vt in ſomniis Petrarcha viderat, liberatus eſt.

De Auenzoaro Albumaſare medico Arabe.

De ſe Auenzoar medicus ſcribit, quod oculo laborãs, cui remediũ non inueniebat, per quietẽ viſus eſt, ſibi medicũ nõ multo ante mortuũ, tanquã viuẽtem alloqui, & ab eo remedia audiuiſſe, quibus liberaretur, quæ ſequutus, liberatus eſt.

De Thoma Pagano Peruſino.

Non eſt prætereundum ſomnium, quod admirationis plenum ter Thomæ Pagano Peruſino exuli contigit. Nam cum Brachius qui eum patria exegerat, Aquilã vrbem obſi-

deret, viſus eſt Thomas Brachium videre prælio vno multos hoſtium in fugam vertere, atque occidere, & cum ei appropinquaret vt eadem vi in eum vteretur, ipſum impetu in Brachium facto, vulnus in guttur intuliſſe, atque occidiſſe. Eo igitur die quo Iacobum Caudolam prohibere Brachius voluit, ne obſeſſis opem ferret, commiſſo prælio, cum iam milites terga verterent, à Thoma eo ipſo in loco, qui in ſomnis viſus erat, prætereà etiam in capite vulnus accepit, primaque ea Brachij mortis cauſa fuit.

De Ecelino primo Patauij ac Veronæ tyranno.

Ecelinus qui Patauij ac Veronæ tyrannidem exercebat, Brixiæ per quietem mortem ſuam (ſicuti Paganus vt dictũ eſt) alienam vidit: dormiẽs enim videbatur venatũ ire ac locum ſtatuiſſe vbi quieturus eſſet. Itaque cũ defeſſus aliquantiſper reuerteretur, miniſtri tunc dixerunt: Soncini præparata eſſe, quæ ad quietem pertinerent, neque alibi poſſe eum quieſcere. ſicuti verè contigit, cum tentata incaſſum Mediolanenſi expeditione ab hoſtibus circumſeſſus, ac captus Sõcinum fuit perductus, vbi moriens ſepultus fuit.

De Eugenio quarto Pontifice.

Reuertemur iterum ad ſomnia fœlicitatem portendentia, de Gabriele Gondelmario Veneto ſcribentes. Nam cum grauiter laboraret, per quietem Petrum ac Paulum apoſtolos videre viſus eſt, incolumitatem ac Pontificatum, qui non longè aberat ei promittentes: vi eius morbi ſuperata, ad Pontificatum ſub Eugenij quarti nomine, effectus ſomnij fœlicitatem impleuit.

De Nicolao quinto Pontifice.

Huius ſomnij ſimilitudo ſecum Thomæ Sarzani mentionem trahit, qui magno dolore affectus, propter obitum Nicolai Albergati Cardinalis tituli ſanctæ Crucis, quem is dominum habuerat, illius vmbram in ſomnis vidit: quæ cum fœliciter habere ſe dixiſſet, ſubiũxit, poſtea ipſum breui Pontificem futurum. Quod ſomnium idem Thomas cũ iam ad Bononienſem epiſcopatum prouectus, in Germaniã à Pontifice legaretur, in itinere Mediolani Franciſco Philadelpho amico narrauit, nec multo põſt ſub Nicolai quinti nomine ad Pontificatum aſcendit.

De Gerontio monacho.

In tam multorum fœlicium ſomniorum fine, pauca infœ-

licia ſubiungemus,quorum primum monachi Gerontij erit qui æger vidit in ſomnis lecto ſuo duos ſenes candida veſte amictos appropinquare,dicereque: Hinc miſſos faciamus aliquot ex iis,qui Gregorij ſunt fratres, nec multò pòſt poſita in albo eorum nomina recitauerunt, ac poſtremò ſubiunxerunt:Addamus hunc quoque qui in lecto iacet. Poſtera igitur die cum res fratribus declarata eſſet, qui nominati fuerant eo ordine quo facta nominatio erat, mori cœperunt, poſtremúſque deceſſit qui iacebat in lecto, non ſine magna eorum qui illic erant admiratione, ac præſertim Gregorij, qui poſtea Pōtifex fuit, qui eo tempore monaſterij illius præfecturam gerebat. Et rem hanc vt veram mirandámque ſcriptam reliquit.

De Traſilla Æmiliana monachiſſa.

Idem de tribus amiſſis ſuis monachiſſis ſcribit, inter quas Traſilla,huic olim auus Fœlix nomine ,ſacerdos in ſomnis apparuit, eamque qua die moritura eſſet commonuit, ipſa quoque iam fato functa quod in prædicenda morte ſecum auus egerat, Æmilianæ ſorori præſtitit , addiditque tertiam ſororem Gordianam relicta religione matrimonium ſecuturam,ſicuti breui magna omnium admiratione contigit.

De Monica Aurelij Auguſtini matre.

Quod in Gordiana propter relictam religionem admirationis fuit, id antea in Aurelio Auguſtino perſpectum fuerat, dum à Manichæis ad verè catholicos iuxta matris ſomnium ſe tranſtulit. Nam cum ipſa rectè de Chriſti fide ſentiret, Auguſtinum filium quia hæreticus erat, lachrymis proſequi non deſinebat. Cæterum ſomno correpta, cum fles in menſa quadam ſedere ſibi videretur,audire viſa eſt,ſupra eandem ſedere filium: conuerſaque illum iuxta ſe accumbentem vidit:ab eo tempore certam putauit filij ſalutem,atque ita re etiam eſſe perſpexit.

De Malpaga Sagittario.

Verum,cæterùm infœlix ſomnium fuit Malpagæ Sagittarij Galeatij Sforriæ Mediolanenſis ducis, qui ei inter domeſticos neque ingratus erat miniſter : pridie enim quàm Galeatius occideretur, noctu per quietem tanquam rei ipſe intereſſet, vidit vulneribus confoſſum eum eodem loculo cum patre componi. Id quod poſtea ipſe vigilans agi mortuo Galeatio perſpexit,dum proprius ei loculus fieret: quem

viſum idem Malpaga antequam dux occideretur comitibus ſuis terrore attonitus, narrauerat.

De Ambroſio Grmaldo ſiue Genuenſi.

Ambroſius Grimaldus, cum inſula Chios eſſet vrbe à Veneris obſeſſa atque oppugnata, quo tempore rerum Genuæ dux Mediolanen. Philippus potiebatur, ſomniauit ſe ab horrido angue qui flammas euomebat, occidi. Itaque decreuit eo die prælio atque armis abſtinere, ſed cum hoſtes muris nimium appropinquarent, atque Genuenſes ducerẽt eruptione magis offendi hoſtes poſſe, Ambroſius intra armatorum multitudinem inuitus, præter animi ſui ſententiam erumpentium impetu ab vrbe ablatus eſt: retrò tamen cedens, ita vt muris tegeretur videndi nimia cura captus, cum pugnantium clamorem ac ſtrepitum exaudiret, prolato aliquantiſper capite, ſtatim bombarda in caput accepta periit, ſomno infœlicem effectum accipiente.

De Marco Antonio Taurello Guaſtallæ comite.

Non minus certum aut infelix, ſed tamen clarius fuit ſomnium Marci Antonij Taurelli Guaſtallæ comitis, qui cũ in Neapolitano regno militaret, eo bello quod Ferdinandus ſenior Aragonius rex cum Renato rege Andegauenſi gerebat, in ſtatiuis quæ in Apruciana regione habebat, manè è ſtrato ſurgens, iis qui eum circumſteterant militibus ſuis narrauit, ſe in ſomnis viſum in aqua ſubmergi, & propterea decreuiſſe à natione cui aſſueuerat abſtinere. Cæterum cum in meridie poſt ſomnum militari chlamyde deſuper nudo amictus ſpaciatũ, ad vicinum lacum eſſet profectus, ac quoſdam è ſuis natantes videret, nocturni ſomnij immemor, aut fortaſſe ita trahentibus eum fatis, natandi gratia in lacum ſe cum aliis quibuſdam demittens, iuxta ſomnium quod viderat ſubmerſus eſt, cum ſuorum nullus opem ferre poſſet.

DE MIRACVLIS.

CAPVT VI.

Immenſa Dei maieſtas interdum variis in rebus potentiæ ac virtutis ſuæ magnitudinem oſtendens, dũ ea operatur, quæ humanis ingeniis fieri poſſe non videntur, in admirationem homines conuertit, & ab hoc eiuſmodi res

miraculorum nomen acceperunt. Quibus cum Chriſtiana religio, gratiæ pluſquàm aliæ aſſecuta ita abundârit, vt infinita ſit eorum multitudo: ſi quis omnia comprehendere velit, præſens volumen in magnitudinem immenſam augere velle videbitur, atque aut de alia reſcribere nolle, aut in eo laborare, vt Oceani aquas quæ menſuram non patiuntur paruo vaſculo comprehendat. Quamobrem ex omnibus quæ nobis hiſtoria offeret electis præſtantioribus tam ex noſtris, quàm peregrinis, alia ceu rem infinitam omittemus, plus rerum ſimilitudinem quàm tempora quibus ea contigerunt ſequentes.

De Iuda Machabæo & de Iudæis.

Eo prælio quo Timotheum Antiochi Eupatoris Syriæ regis ducem Iudas Machabæus vicit, quinque in equis ornatu aureis apparuere, è quibus duo Machabæum defendebant, ne in medio prælio vulneraretur, tres autem alij, ante primam aciem acriter hoſtes inuadebant. Item alio prælio quo Iudæi contra Lyſiam dimicauerunt, in quo magna hominum ſtrages facta fuit, procedere in aëre viderant duos equites armis aureis ac candidiſſimis equis inſignes, non minore fœlicitate pro Iudæis, quam Caſtorem Pollucémque apud Regillum lacum aduerſus Tuſculanos pugnare.

De Aureliano Imperatore.

Cum aduerſus Zenobiam propè Edeſſam Aurelianus Imperator certaret, & iam Romanus equitatus terga daret, pari admiratione vt in ſuperiori exemplo in medio prælio perſpecta eſt diuina imago Romanos ad prælium hortari. Itaque redintegrata à peditibus pugna, victoriam de hoſtis manu Romani extorſerunt.

De Locrenſibus.

Cum Locrenſes aduerſus Crotoniatas dimicarent, in Locrenſium acie perſpecti ſunt, in candidiſſimis equis duo iuuenes, alios in prælio antecedere, parta victoria nuſquàm poſtea viſi: quæ victoria eodem momento quo parta fuit Athenis, Lacædemone, atque Corinthi, etſi à Locris atque Crotone ea loca plurimum diſtant, declarata fuit.

De populo Romano.

Hoc quod de Locrenſibus dictum eſt, facit vt minus mirum videatur, quod victoria de L. Antonio parta, qui à Domitiano deſciuerat, in Germania eo ipſo die quo parta fuit

Romæ palam intelligeretur, populo theatrales ludos ſpectante, quæ victoria poſtea per certos nuncios, & ſi magnis venere itineribus, intra multos dies cognita non fuit.

De Cornelio ſacerdote.

Non ceu rem dubiam, ſed tanquam præſentem ſacerdos Cornelius vir integerrimæ vitæ, Pharſalicum prælium, & quomodo vtraque moueretur acies, ac demum Pompeij Magni fugam narrauit Patauij, iis qui eum circumſtabant, eadem die horáque qua poſtea cognitum eſt prælium fuiſſe commiſſum.

De Hircano Iudæorum Pontifice.

Eodem modo Hircanus Iudæorum Pontifex, poſteaquàm in ara munus thura dandi pro more peregit, ad populum ingenti lætitia conuerſus, nunciauit illa ipſa hora à filiis ſuis iudicibúſque prælio Antiochum Cyzicenum ipſorum hoſtem victum eſſe, & ſi locus longè à Hieroſolymis aberat. Illa ipſa hora victoriam fuiſſe partam, allatæ poſtea ab exercitu literæ oſtenderunt.

De Apollonio Tyaneo philoſopho.

Par Cornelij ſacerdotis facto admirabiliúſque quàm Hircani id fuit, quod Apollonius Tyaneus Philoſophus in Epheſo cum diſputaret, oſtendit. Nam animo penè abalienatus intentíſque oculis, tanquam ſi in re præſenti fuiſſet, ſæpius dixit: Percute peccatorem Stephane, percute. Poſtremóque addidit: Mortuus eſt tyrannus. Qui cùm magna omnium qui aderant admiratione auditus eſſet: poſtea acceptum eſt eadem die, atque ipſo horæ momento Romæ occiſum fuiſſe Domitianum Auguſtum ab homine, cui nomen Stephano erat, ſicuti tunc Apollonius declarauerat. Non minore rei certitudine quàm Propheta Heliſæus, & ſi à facto aberat, cum ipſo temporis momento ſciuit Giezi diſcipulum munera à Naaman Syro accepiſſe, & Petrus Apoſtolus pecuniam ab Anania retentam eſſe. Cæterùm vt hi res quæ tunc quanquam remoto loco gerebantur, viderunt, ita futura is qui ſequitur perſpexit.

De Barthabace Cybelis ſacerdote.

Barthabaces Cybelis ſacerdos, quo tempore C. Marius aduerſus Cimbros bellum gerebat, Senatui prædixit à dea ſe monitum fore, vt Marius hoſtes ſuperaret. Et cum id populo declaraturus eſſet, Aulus autem Pompeius Tribunus

plebis id prohiberet, ſubita ardentíque febre tribunus correptus eſt, nec multo pòſt victoriæ allati fuere nuncij.

De Veſpaſiano Cæſare.

Si res quæ longè aberant, ij de quibus ſcriptum eſt tanquàm præſentes perſpexiſſe videtur, id quod profectò admiratione dignum eſt, non minus mirabimur Veſpaſiano (cum Alexandriæ in Ægyptii Serapidis templum ſolus iuiſſet) oblatum Baſilidem Ægyptium, qui æger longè aberat, flores coronáſque quibus Deum veneraretur, porrexiſſe.

De Aureliano Imperatore.

Capta Thiana vrbe Aſiæ quæ rebellauerat, Aurelianus Imperator dum ſolus in tentorio irarum plenus de euertenda cogitaret, coram oblatum ſibi non ſine magno horrore Apollonium Tyaneum Philoſophum vidit, qui diu ante mortuus erat, ceu crudelia quæ agitabat damnantem, & niſi ea omitteret mala interminantem: cuius rei miraculo motus Aurelianus, euertendæ vrbis propoſitum omiſit.

De Athenodoro Philoſopho.

Admirationem quoque ædes illæ Athenis meruêre, de quibus in epiſtolis Plinius ſcribit. In quibus nocte vmbra ingens ac macilenta cathenarum ſtridore ædes ipſas, quibus vincta videbatur, replebat: propter quam rem cum habitare eas nullus auderet, ad exiguum precium locatio redacta erat. Itaque cum Athenodorus Philoſophus Athenas profectus, allectus precij vilitate, pluſquam terrere eiuſmodi poſſet phantaſma, domum conduxit, perſpectáque audacter vmbra eam per ædes ſecutus, vbi vidit in quo apparere deſiuerat, humum effodit, illícque corpus cathenatum vmbræ ſimile, quæ apparuerat, inuenit: itaque ſublato cadauere, horrore ædes liberauit.

De Propheta Abacuc & Apoſtolo Philippo.

Admiratio quæ meritò ſequitur, vt viuens aliquis temporis momento in longinquum locum transferatur (niſi veræ hiſtoriæ teſtimonium haberet, phantaſmatis potius quã veri nomen nanciſceretur) huiuſcemodi illud fuit, quod Abacuc prophetæ contigit: qui momento ex Iudæa in Babylonem tranſlatus fuit, vt pulmento quod meſſoribus ſuis ferebat, Danielem in lacu leonũ paſceret, in Iudæam ab eo loco pari celeritate relatus. Hoc Philippo quoque Apoſtolo euenit, qui poſteaquam Eunuchum Candaces Æthiopũ

reginæ baptizauit, in via quæ ab Hieroſolymis in Gazam ducit, ſubitò inuentus eſt in Azoto.

De Areſconte Argiuo & quibuſdam aliis.

Mira fuerunt quæ diximus. Sed non minus videntur miranda quæ ſequuntur, magis tamen propter raritatem rei ignorationéſque cauſæ, quam quod à poſſibili remotiora ſunt. Licinius Mutianus vir grauiſſimus dixit, Areſcontem Argiuum à ſe viſum, cum fœmina matrimonio coniuncta eſſet, & Areſcuſa nominaretur, eundémque poſtea cum barba, prolatis etiam aliis virilibus ſignis vxorem duxiſſe. Neque verò de Areſconte tantùm hæc dicit, ſed etiam de alio qui Smyrnæ in Aſia fuit, id quod etiam antè conſulibus Fabio Maximo quarto, & Claudio Marcello tertio Spoleti in alio contigerat.

De L. Coſsitio Tisdritano.

Plinius quoque ſcriptor non minus verax quàm eruditus affirmat à ſe viſum in Africa L. Coſſitium ciuem Tisdritanum, ea ipſa die qua ceu noua nupta ad virum ducebatur, mirum in modum eſſe in marem conuerſum.

De C. Mœcenate.

Illud quoque admiratione non caruit C. Mœcenatem donec vixit, febri laboraſſe, trienniòque ſuæ vitæ poſtremo nunquam ſenſiſſe ſe dormire.

De Puerulo miræ in curſu celeritatis.

Poteſt etiam hoc inter vehementer miranda numerari quod à Plinio ſcribitur Fonteio Vipſanóque conſulibus cõtigiſſe: videlicet puerum nouem natum annos, curſim, vno die ſexaginta quinque confeciſſe paſſuum millia.

De Phæreo Iaſone.

In eodem ponemus ordine Phærei caſum, qui deſperata ſalute in Apoſtematis morbo quo diu laborauit: quia in medicis opem nullam inueniebat, in prælium ad comparãdam mortem, vt ita morbi moleſtiam finiret, deſcendit: vulneréque in aduerſum pectus accepto, quo apoſtema vires ſuas effudit, ſalutem quam antea neque medici, neque eorum remedia præſtare potuerant, ab hoſte retulit.

De Propheta Iona.

Multo magis mirum fuit quod Prophetæ Ionæ euenit qui cum ab Ioppe Tarſim verſus nauigaret, & orta graui tempeſtate iactis ſortibus ipſe inuentus is eſſet, cuius culpa

tempeſtas orta erat, faſſus quod contra Dei imperium vrbem Niniuen fugeret, in mare à nautis vt periculum ipſi euaderent, præcipitatus eſt. Sed cum Cete ingens ipſum deuoraſſet, tertio die poſt Euxinum mare incolumem eum in ſicco reuomuit.

De Ioſue, Helia, Heliſæo, ac Moyſe.

Non minori admiratione antea Ioſue cum vniuerſo exercitu ſiccis veſtigiis Iordanem amnem traiecerat, & eodem modo Helias, Heliſæus, ac Moyſes Mare rubrum. Quod eiuſmodi hominum virtuti, id elementum contra naturæ iura parebat. Adeo enim Deus iis qui ipſum diligunt, atque ei fidelem operam nauant, vires ſuas impartitur, vt ipſis cœlum, aquas ac terram ſubiiciat. In eo autem tantum homini hæc non parent quantum ipſe Deo non paruiſſe inuenitur. Sicuti Ioſue quoque tunc oſtendit, cum coniectos in fugam hoſtes Chananeos, ne ad plenam victoriam tempus deeſſet, ſoli, ne ad occaſum tenderet, niſi parta victoria impetrauit, ſolq; ei paruit. Moyſis etiam ſimplici imperio terra tremuit, atque Dathan & Abiron abſorpſit, Heliæque verbis è cœlo ignis deſcendit, qui ſacrificium combuſſit: deinde cum ab Ocoziæ militibus quæreretur, cœleſti igne omnes abſorpti fuerunt. In Heliſæi quoque verbo oleum & farina viduam (cum valida fames regionem vrgeret) non deſtituit, item Syriorum exercitus ceu lumine captus ab eodem quò ipſe voluit, fuit perductus. Hoc etiam cum Æſculapij viuēte ſerpente qui vrbem Romàm peſte liberauit, conferre præponeréque poſſumus. Moyſis enim ſerpens qui æneus erat tantum conſpectus venenoſis morſibus ſalutaris erat. Cæterum vt nimis lato campo fræna currenti equo cohibeamus, curſúmque temperemus, cui impares vires noſtræ ſunt: huius generis exemplorum relicta maiori parte, quæ in ipſorum hiſtoriis quæſita, non minus habent admirationis, ad alia ſtylum noſtrum vertamus.

De Ioſaphat Hieroſolymarum rege.

Subitus Ethruſcorum ac Veientum terror in eo prælio quod contra Publicolam initum fuit, quo conſternati, nihil poſtea ad ſe tuendos tentauerunt. mihi in mentem maiorem reuocat metum Ammonitarum Moabitarúmque, cum contra Ioſaphat Iudæorum regem valido exercitu vrbem Gaddi obſiderent: Nam contra eos profectus Ioſaphat, iuxta ea

quæ

propheta Iezel monuerat regem ipſum cum hymnorum cā-tu præeuntibus ſacerdotibus in loco formáque quam pro-pheta prædixerat hoſtes inuenit, ſubito confuſos terrore er-roréque ſimul arma in ſe vertiſſe, atque in mutuam perni-ciem ſæuire, ita vt Iudæis non pugnando aduerſus hoſtes, ſed in ſpoliandis qui occiſi erant, eſſet laborandum.

De Theopompo Hiſtorico ac Theodecte Tragœdo.

Lenius animaduerſum eſt in Theopompi & Theodectis cauillationes, quam de Daphnide Valerius ſcripſit. Primus enim penè ad inſaniam deuenit, alter haud longè cæcitatem euitauit, à quibus malis conualuêre, poſteaquam eos pœnituit, voluiſſe ſacras Moyſi Hiſtorias libris ſuis, quibus gē-tiles hiſtoriæ fabulæq́ue continebantur, inſerere.

De Peſtilentiæ arca.

Inter miranda illud quoque commemorandum eſt, quod in Babylonis regione, in vrbe Seleucia contigit, imperante M. Antonio. In templo enim Apollinis, fracta capſula aurea, auiditate quorundam auidorū Caſſij militū, egreſſus eſt peſtilens ſpiritus, qui totā eam regionem peſte vaſtauit, víſque eius Romam vſque, atque in occidentem ſe extendit.

De Ælio Adriano Imperatore.

Permittit nonnunquàm immortalis Deus, quanquàm occultis, iuſtis tamen cauſis miranda fieri, etiam ab iis qui inter ſeruos eius non ſunt annumerandi, quæ ipſa à fidelibus petita impetrari non potuerūt: quæ res idcircò quod de catholica fide male ſentiat, & à recta ſemita aberret, neminē mouere debet. hoc in Adriano perſpectum eſt. Nam cum ei grauiter laboranti mulier quædam diceret, per quietem à diis ſe monitam vt eum hortaretur, ne ſicut morbi tædio videbatur conſtituiſſe, ſe occideret, quoniam breui valetudinem recepturus eſſet. Mulier ipſa quia principis valetudo in tempore dictis non reſpondebat, ſe excæcauit. Denuo etiam monita vt Adriani genua oſcularetur, & aqua quæ in templo erat oculos lauaret, monita per quietem ſecuta, ſtatim viſum recepit. Similiter quidam à natiuitate cæcus, è Pannonia profectus, tacto Adriano, oculorum lumen aſſecutus eſt, & Adrianus ad priſtinam bonam valetudinem reſtitutus.

De Veſpaſiano Auguſto.

Sed quoniam hoc quod nuper diximus apud Spartia-

num certam prorſus non habet fidem, aliud ſubiungemus omnino ſimile, quod duo clariſſimi ſcriptores minimè incertæ fidei Tacitus ac Suetonius affirmant, ſe ab iis qui viderunt audiuiſſe ſcilicet quod dum Veſpaſianus Alexandriæ eſſet in Ægypto, initio imperij belliique Vitelliani, quendam manu ceu ſidere debilitatum, pede ab Veſpaſiano tactum valetudinem bonam recepiſſe, ſaliuáque eiuſdē cæcum lumen recuperaſſe.

De Pyrrho Epirotarum rege.

Minus quoque mirandum non eſt, Epirotarum regem Pyrrhum ſolo contactu pollicis dextri pedis ſplene laborantes curaſſe: & cum in funere eius corpus rogo cremaretur, combuſtis aliis partibus, ſolum eum digitum incombuſtum remanſiſſe.

De Seleuco Mentore Syriæ rege.

Pariter inter miranda venit quod Seleucus qui Syriæ regno, poſtea etiam Aſiæ iura addidit, ipſe cum poſteris naſceretur coxa anchoræ imagine ſignata. Nec minus mirum matrem eius ſomniaſſe ſe ex Apolline grauidam factam, & præmium concubitus ab eo annulum accepiſſe, cui anchora ſicut in filij coxa erat inſculpta, quem annulum poſtea ad bellum cum Alexandro eunti Seleuco mater dono dedit. & miraculum quo annulum aſſecuta erat, narrauit.

De vxore Loth.

Cum Sodomæ propinquarúmque vrbium ſcelera Dei iuſtitiam ita ſtimulaſſent, vt ſicuti ad grauem iuſtámque vltionem ita etiam ad explendi æternitatem aduerſus obſtinatos in criminibus delerentur, quemadmodum duo quanquam incogniti ad Simonidem poëtam ab ædium ruina liberandum venerunt. ita vt Loth ex patriæ incendio eriperetur, duo cœleſtes nuncij ſub humana effigie diuinitus miſſi fuerunt. Deducto autem Loth extra patrios muros cū duabus filiis, atq; vxore, contra diuinum imperium vxor ſupra quàm fas eſſet curioſior, cùm incendii fragore mota retro reſpexiſſet, in ſtatuam ſalis fuit conuerſa: eam Ioſephus Hebræus vir doctiſſimus à ſe viſam ſcribit.

De Stagnis Palici ac fonte Iouis in Aſia.

Mira quoque erant Palici ſtagna in Sicilia iuxta Symethum amnem, vbi miro quodam modo iuramentorum experimenta edebantur. Illis morientibus ſemper, qui fal-

ſum iurantes in eis ſe lauiſſent, contra autem vera iurantes nulla in parte lædebantur. In Aſia quoque iuxta Thyanam fons Iouis appellatus, frigidus vehementer ebullit, ac potantes ex eo periuros ſtatim graui vlcere manibus, ac pedibus eorum percuſſis, magno dolore illic vera fateri cogebat: vera autem iurantes nihil prorſus lædebat, quemadmodum Philoſtratus ſcribit.

De alio miraculo.

In Vulcani colle iuxta Agrigentum penè pari euentu cognoſcebatur, ſi quæ poſcebantur iuſta erant, viridia enim ligna quæ aræ ſuperimponebantur: ſi preces iuſtæ erant ſpõte ignem concipiebant, quod ſi iniquæ nullum concipiendi ignis ſignum edebant.

De Feroniæ Templo in Soracte.

In Soractis montis radice Feroniæ erat templum magnæ venerationis, vbi cùm eius peragerentur ſacra, multi ipſius afflati numine, vt homines rebantur, nudis pedibus ſuper accenſos carbones illæſi perambulabant, immorabantúrq;.

De Palladis Templo apud Cyzicum.

Nec minus mirũ quod Palladis templo euenit apud Cyzicum vrbem Aſiæ, cum à Mithridate obſideretur. Nam cũ ſacrorum ſolenni die vaccã nigram ſacrificare mos eſſet, & ea in bello clauſa vrbe haberi nõ poſſet: atque ob eam rem ſacerdotes in graui moleſtia verſarentur, non ſine miraculo cõſpecta eſt, in mari eiuſmodi beſtia ad terrã annatare, vltróque templo ſe offerre, vbi à Cyzicenis immolata fuit.

De mortuis ad vitam ſuſcitatis.

Solent Philoſophi quidam nonnulli, etiam Hebræi, adeò pertinaciter negare fieri poſſe, vt qui mortui ſunt amplius reuiuiſcant. Quod in miraculorum numerum duxi omiſſis naturalibus rationibus, tanquàm ad hanc rem parũ facientibus, experimenta ſcribere eorum quæ in hac parte viſa ſunt: neque verò eos commemorauerim, quos Helias Chriſtúſque humani generis redemptor, vitæque ipſius dator, aut eius Apoſtoli, ſanctíve alij viri iam mortuos ad vitam reuocarunt: quorum ingens numerus ſatis in hiſtoriis celeber habetur, in quibus diuinum numen vim ſuam oſtẽdiſſe palam eſt. De eis tantum faciemus mentionem, qui ſponte ad vitam redierunt: vt deuicti qui reſurrectionem credere nolunt tandem cognoſcant, contra experimentum

argumentis locum non eſſe. Siquidem res nulla experimẽto aut certior aut verior eſt, & ſi verò inter eos ponere illum poſſemus, qui in via à latronibus occiſus, in Heliſæi tumulum proiectus, vt celeriter reuixit (viſa in eo enim eſt plus prophetæ virtus quàm alia res valuiſſe) tamen eo omiſſo de aliis ſcribemus. Varro antiquus autor & doctrinæ plenus, affirmat quendam ad tumulum elatum pedibus ſuis domum rediiſſe: idémque Aquini alium feciſſe. Heraclides autem fœminam narrat poſt ſeptimum diem, qua deceſſerat, ad vitam rediiſſe.

De Corfidio equite Roma.

Magis etiam mirũ illud fuit, quod duobus fratribus equitibus Romanis euenit: ex quibus maior natu nomine Corfidius, cum ab omnibus pro mortuo haberetur, & iam tabulæ teſtamenti recitarentur, quo alterum fratrem hæredẽ inſtituebat, in medio funebris apparatus, in pedes magna ſe lætitia erexit, dicens: Se apud fratrem fuiſſe, qui filiam ei commendauerat, & oſtenderat. vbi certam vim auri ſub terra conditam haberet: quo ſepulturæ eius exequias ex funerali apparatu facto celebraret. Quo hæc dicente magna eorum qui aderant admiratione, allatum de morte fratris nuncium fuit, & aurum vbi dixerat inuentum.

De Ero Armenio.

Plus admirationis in Eri Armenij reſurrectione fuit, qui decimo die poſtquàm in prælio cæſus fuerat, cum iam aliorum eo prælio cæſorum corpora putreſcerent, ad vitam reuerſus multa narrauit, permittentibus iudicibus, quibus in mortem præſentatus fuerat, qui ob id redire eum permiſerunt, vt pro vera hiſtoria à Platone ſcriptum eſt.

De Enarcho.

Pari admiratione dignus eſt etiam Enarchi caſus. Nam à medicis pro mortuo habitus & relictus (vt in libro de anima Plutarchus ſcribit) non multò poſt ad vitam reuerſus verè reſurrexiſſe, ſpiritúſque eos qui eum vita abſtraxerant grauiter ab ipſorum principe increpitos fuiſſe affirmauit, quod eum pro Nicauda Cotiario accepiſſent, qui eodem die & hora febri correptus, cum in lecto iaceret eo morbo deceſſit. Neque verò hac re contentus ad teſtandam reſurrectionem ſuam Plutarcho, qui tunc laborabat, breui incolumem eum fore prædixit, atque ita contigit. Cæterum

quoniam ſatis multa de antiquis dicta ſunt, ſi vnum addiderimus ad recentiora tranſibimus.

De Hermotino Clazomenio & Ariſteo Proconneſio.

Hermotini Clazomenij ſpiritus quantum videbatur relicto corpore ceu mortuo per varia errabat loca, eáque poſtea referebat quæ ab iis ſolis intelligi poterant, qui rebus ipſis interfuiſſent: idem de Ariſteo ſcribunt Herodotus, & Maximus Tyrius philoſophus.

Recentiora.

De Chriſto Ieſu.

Qui innumera mirandáque à te geſta, paruo volumine collecturum ſe arbitraretur, ò generis humani Saluator, æquè graue opus aggrederetur, ac ſi in cæca nocte, paruula candela fulgentes ſolis radios repræſentare, aut ſtellarum numerum, qui infinitus eſt, finito vellet numero recenſere. Quamobrem, cum illuſtrationi tuæ, ſine alia ope ſatis tibi ſit propria luce tua, qui nobis & lucis & vitæ cauſa es, tanquam à re, quæ vires noſtras nimium excedit, & quæ cum diuina ſit, ſemper cum venerationis timoriſque præfatione nominanda eſt, ſtylum à materia de te ſcribendi cohibebimus. Neque enim decet admirandarum rerum tuarum maieſtatẽ, vel inficere, vel minuere, hominum qui ſerui tui ſunt ſocietate, cũ creaturæ nequaquã idoneus ſit locus, vbi creator eſt. Tuarum igitur rerũ diuinitatẽ venerabũdi, religioſo ſilentio præteribimus, vt æquum eſt, eam adorantes, neque verò cum diuinitati, quæ tecum coniuncta eſt, res vlla non modo impoſſibilis, ſed ne difficilis quidem ſit, quicquid à te geſtum fuit, quanquam hominibus mirum videri poſſit, haud ſcio, an ſatis rectè miraculum nuncupari debeat. Cæterum quoniam cœptum opus in mortuis, qui apud veteres reſurrexerunt relinquimus, ad recentiores manum ponentes, qui ipſi quoque reſurrexerunt, attingere incipimus.

De Reparato Romano.

Reparati, de quo Gregorius ſcribit, caſus ſimilis Enarcho fuit, de quo ſuperius eſt dictum. Is rigens frigidúſque, pro mortuo à ſuis conclamatus, ſtatim ad vitam reuerſus, miſit ad Laurentij in Damaſo fanum, in vrbe Roma, qui ſuſcitaretur de Tyburtio ſacerdote, quid nam eſſet? atque interim dum nuncius reuerteretur, narrauit à ſe illum eſſe

viſum in inferno magno ignibus cruciari. Reuerſo autem nuncio, qui ea ipſa hora mortuum eſſe Tyburtium affirmauit, Reparatus quoque ſtatim mortuus eſt.

De Stephano Romano.

Stephanus Romanus vir, & virtute & opibus clarus, Coſtantinopolim rerum ſuarum gratia profectus, cum deceſſiſſet, iam die ad veſperam inclinata, & ob id curari tunc funus eius non poſſet, vſque in poſterum diem domi retentus eſt, quo tempore ſuſcitatus à mortuis, dixit, Se ante quendam iudicem deductum, illícque magnis clamoribus reprehenſos eos à quibus fuerat perductus, quod iudex non illum, ſed Stephanum Ferrarium eius vicinum deduci iuſſerat, miſſique ad illum ipſum Ferrarium, nunciauerunt eum illa ipſa hora mortuum eſſe. Hoc autẽ Gregorius ſe ab ipſo Stephano audiuiſſe teſtatur, meo quidem iudicio, nec mors nec reſurrectio dubia videri poteſt, in iis quæ diximus, id quod fortaſſe non tàm certum in duobus ſequentibus videbitur, in quibus vtcunque res fuerit, negari non poteſt, quin admirationem mereatur.

De Curina.

Interdum ſpiritus humani corporibus incluſi manent. Cæterum motus occulti ſunt, deuinctíque ſenſus adeò, vt viuant ne, an non eiuſmodi corpora, non facile intelligatur. Hoc facit vt nonnunquàm à mortuis ſuſcitati eſſe dicantur, qui verè nondum perierant: ſicuti experimento cognitum eſt, cum ſepulti ſunt aliqui, quos poſtea euidenter cognitum eſt, adhuc viuos fuiſſe, ex quibus nonnulli miranda narrantes, videntur illic fuiſſe vbi nunquàm fuerunt, ſed eorum ſpiritus in ſeipſum collectus, ea comprehendit ac videt, quæ bene habens in varia abſtractis cogitationibus propter corporeum viſum non cognoſcit, quemadmodum Auguſtinus de Curina ſe vidiſſe teſtatur. Hic pagi incola erat in Africa agri Hipponenſis, qui cum in aduerſam valetudinem incidiſſet ab omnibus penè pro mortuo habebatur, cum amiſſis ſenſibus nullo nutrimento aleretur. In hoc ſtatu cum aliquot dies fuiſſet, id ſolum ne ſepeliretur propinquos retinebat, quod aliquantiſper per nares in eo reciprocare anima videbatur. Cæterum cum poſtea omnes eum deceſſiſſe arbitrarentur, repentè apertis oculis dixit, vt ſtatim aliquis ad Curinã Ferrarium fabrũ, qui vicinus erat

viſum quid ageret, properaret: & cum ea ipſa hora mortuum eum nunciaretur, affirmauit ſe coram iudice quodam ductum, qui vehementer eos ſpiritus increpuerat, à quibus ipſe erat deductus: quoniam Curinam fabrum ferrarium, & non ſe volebat, ob eamque cauſam ſe vitæ reſtitutũ, in hac extaſi viſum à ſe paradiſum multáque alia narrabat, atq; inter alia Hippone ab Auguſtino ſe baptizatum ac monitum vt ita faceret: quoniam quod tunc videbatur factum, viſio erat. Bonæ igitur valetudini reſtitutus monita impleuit.

De quodam paſtore ſuſcitato.

Cum peſtis in vrbe Roma ſæuiret, Italiã procurante, Narſete Exarcho, peſte in Valeriani aduocati domo correptus eſt, iuuenis natione Liburnus & paſtor, ingenio moderato miniméque malo: qui cum putaretur penè mortuus, ſtatim ad ſe reuerſus, vocato domino, nunciauit ei: Verè ſe in cœlo fuiſſe, ibíque intellexiſſe, quot & qui ex ea domo peſte morituri erant, eíſque nominatim declaratis, affirmauit dominum ſuperuicturum, & vt fides dictis haberetur, oſtendit ſe linguas omnium didiciſſe: atque ea ipſa hora, cum domino Græcè locutus, aliarum linguarum, cum iis qui earum notitiam habebant, periculum fecit, cum antea ſolam Romanã didiciſſet. Cum biduum ita vixiſſet, penè in rabiẽ verſus mordicus apprehenſis manibus iterum mortuus eſt, eúmque ſecuti quos nominauerat morituros domino ſuperſtite, prædicta ab eo impleuêre.

De Euerardo Ambula equite Germano.

Erit etiam inter mira commemorandum propter occultam cauſam, id quod in Germania, ſub Pontifice Innocentio tertio contigit Euerardo equiti Germano. Grauiter enim laborans cum aliquantiſper ceu mortuus manſiſſet, poſtea reuerſus, dixit, ſpiritum ſuum à malignis ſpiritibus in vrbem Hieroſolymam perductum, deinde in Saladini caſtra (is enim eo tempore Ægypti regnum obtinebat) mox ab eo loco perlatum in Lombardiam, vbi in quadam ſylua Germanum amicum ſuum alloquutus eſt.

Poſtremò ad vrbem Romam perlatum, deſcripta ipſius ſitus ac locorum ædificiorúmque forma, atque effigie principum ipſorum graphicè vt erant, his futura multa addidit quæ ſecuta ſunt. Quæ omnia cum mirandam rem faciant, illud tamen admirationem auget, quod is quo

um in ſylua ſe locutum aiebat, colloquium habitum eo in loco temporeque quo is dixerat, confirmabar.

De Hoc Abbate, item de Seruo ac Maria Ægyptia.

Non minus quàm linguarum ſcientia, quã tàm paruo momento paſtor eſt indeptus, habuit admirationis literarum ſcientia, quam triduo orans Seruus quidam eſt aſſecutus. Item Hor Abbas Ægyptius, vt Hieronymus atque Auguſtinus affirmant, id quod etiam Mariæ Ægyptiæ euenit.

De Clerico Germano.

Mirum proculdubiò illud etiam fuit, quod Federici ſecundi tempore notum eſt, cuidam Germano clerico contigiſſe qui ex petra ſancti Michaëlis ortus erat. Is à vena hauſto ſanguine, ſeruata aliarum rerum memoria, literas tantum oblitus fuit, nec plus aut legere, aut ſcribere norat, quã ſi vtrunque nunquam didiciſſet, annumque in hac obliuione manſit, poſtea eodem tempore, atqui ex eodem loco iterum hauſto ſanguine (mira res eſt) ad eandem legendi ſcribendíque ſcientiam quam ante habebat, reſtitutus eſt: his, qui rem intellexerunt non minus in admirationem propter hoc motis, quàm Athenienſes propter caſum, de quo Valerius in memorabilibus ſcripſit. In eo enim percuſſum caput ſi memoriam offendit, haud mirum eſt, ſiquidem in occipite ſedem eſſe memoriæ ferunt: at in Germano Clerico, intacto capite, ſanguinis hauſtus, ab eadem vena per temporis interuallũ, ademit primo literarum memoriam, deinde reſtituit.

De Ioanne Damaſceno.

Maius referam, quàm quod de Germano clerico dictum eſt. Siquidem obtruncatam manum, poſt temporis interuallum, corpori à quo abſciſſa erat reſtitutam eſſe, haud dubiè humanam ſuperat fidem. Theodoſius Imperator, falsò ſuſpectum habuit Ioannem Damaſcenum monachum, ne ad Perſas ſcriberet, apud quos captiuus fuerat. Itaque abſciſſa manu eum mulctauit, quæ Saluatoris noſtri Matris virginis ope, nulla remanente offenſa, palàm reſtituta eſt vt ante erat & ſi Eccleſiæ valuis affixa, multos manſerat dies, quæ res etiam Damaſceni innocentiam teſtata eſt.

De Hirene virgine Cypria ac Spiridione Epiſcopo.

Miraculo à falſo crimine liberatus Damaſcenus, propter rei ſimilitudinem ſecum trahit quod Spiridioni Salaminio epiſcopo in inſula Cypro contigit, à quo cum pecunia re-

poſceretur, quæ penes eius filiam Hirenem virginẽ depoſita dicebatur, cuius moriens virgo nullã fecerat mentionẽ, cum Epiſcopo inopia ſoluendi modum non daret, & alia ratio inueniendæ veritatis non offerretur, creditorẽ Epiſcopus ſecũ ad ſepulturæ locũ, vbi filia Hirene erat ſita perduxit. Filiæ igitur tumulo incũbens, ac Deum orans, ab ea petiit, vt de petita pecunia veritatem detegeret. Itaque Hirenæ vox palã audita eſt, reſpondẽtis, Vbi eam pecuniam condidiſſet, quęſitáque eo ipſo in loco quem dixerat, inuenta eſt.

De Donato ſacerdote Aretino.

Donatus quoque, qui tum erat ſacerdos, ſed poſtea Aretinorum factus fuit epiſcopus, impulit Eufroſynam Euſtachij Aretini fiſci exactoris coniugem, vt quanquam ante mortua & ſepulta, loqueretur, ac detegeret vbi pecunia eſſet, quam ante mortem condiderat, & nemini reuelarat.

De Machario Ægyptio.

Macharius Ægypti⁹ monachus, Abbatis Antonij diſcipulus, cum ad eius antrum quidam profugiſſet, opis petendæ gratia, quia magiſtratus tanquam reum patratæ tunc cædis inſectabatur, is autem inſontem ſe affirmabat, nominis ſui reuerentia magiſtratuum vim repreſſit, & quia ſuſpicio tantùm, non teſtes hominem vrgebant, vt veritas palam fieret, egit, vt qui occiſus fuerat, à tumulo omnibus qui adetant audientibus loqueretur, qui quoniam affirmauit, nihil cædem ſuam ad eum pertinere, cui tunc crimini res dabatur, magiſtratus hominem quem inſectabatur, Machario auctore abſoluit.

De Benedicto Abbate ac D. Martino.

Non minus quàm hoc, de mortuis vocalibus, mirum videri debet, Benedictum abbatem Totilæ regi futura prædixiſſe, cum ad eum profectus eſſet, experiendi gratia an propheticum ſpiritum (vt ferebatur) haberet. Nam quanquam ad Benedictum mutata veſte Totilas acceſſiſſet, & alium regio habitu ornatum pro ſe miſiſſet, ſtatim Benedictus eum agnouit, prædixitque redacturum vrbem Romam in poteſtatem, & item in Siciliam traiecturum, ſed demum decimo anno poſt moriturum, quæ omnia vt Benedictus dixerat contigerunt. Idem à Martino Turonenſi epiſcopo factum fuit, Maximo tyranno, quemadmodum Seuerus Sulpitius teſtatur.

De Ioanne monacho Ægyptio, item de Maria Ægyptia.

Ioannes monachus Ægyptius, vir morum ſanctitate clarus, præter ea quæ de futuris victoriis & aliis rebus Theodoſium præmonuerat, Hieronymo quoque, quemadmodum ipſe teſtatur, affirmauit, eo die quo Hieronymus eum alloquebatur: Alexandriam perlatum eſſe nuncium de Theodoſij contra Eugenium victoria, quæ prorſus ignorabatur, neque de ea adhuc aliud homines ſuſpicabantur. Quæ res ita contigiſſe inuenta eſt, vt ipſe tunc prædixerat. Maria quoque Ægyptia, permulta Zozimæ monacho ægyptio nunciauit, partim futura, partim remotis in locis tunc geſta, eumque quem antea non viderat, nominatim compellauit, ac ſimiliter de eius Abbate egit.

De Paulino Nolano Epiſcopo.

Paulinus Nolanus epiſcopus, cum in Africa apud Vandalos captiuus haberetur: Vandalorum regi obitus diem prædixit, Verum quia in iis quæ dicta ſunt, numen aliquod videri poteſt fuiſſe, nonnulla addemus, quæ aliter credi poſſunt, fortaſſe hanc vim non habuiſſe.

De Clemente quarto Pontifice.

In iis Clemens quartus pontifex erit, cum aduerſus Carolum primum Conradinus Germanorum Rex, ad recuperandum Neapolitanum regnum, cum valido exercitu proficiſceretur: quanquam id ei à Pontifice interdictum erat. Dum autem is Viterbij conſternata metu aula, in Prædicatorum fano, inter miſſarum ſolemnia concionaretur, ad ſolandas hominum mentes apertè monuit, Ne qui ſecum in aula erant formidarent, quoniam malorum hominum ſuaſu Conradinus ad eam expeditionem, velut ouis ad occiſionem ducebatur. Affirmauit autem à Deo habere ſe, hoc pro comperto, vt poſt Catholicæ fidei articulos, hac re nihil certius putaret, nec multo poſt ſuperatus prælio Conradinus à Carolo, Neapoli capite mulctatus fuit.

De Edouardo Britanniæ rege.

Edouardus primus Britannorum rex non minore admiratione, quàm ij de quibus dictum eſt, tanquam rem præſentem eam narrauit, quæ propter loci longinquitatem perinde atque ſupradicta in futurarum numero haberi poterat. Nam dum in templo oraret, vultu in ridentis ſpeciem ad eos conuerſus, qui aderant, dixit: Frothonem Daco-

rum regem,qui contra ipſum magna claſſe veniebat ea ipſa hora cum quadraginta nauib.ſubmerſum eſſe,idque paucis diebus ab iis qui inde venerunt confirmatum fuit, ita ea hora contigiſſe vt ab Edouardo dictum fuerat.

De Florentinis.

Iam non ita mirum videatur Caſtorem ac Pollucem Romæ Poſthumij contra Tuſculanos victoriam nunciaſſe, ea ipſa hora,qua eam Poſthumius eſt aſſecutus. Item P. Vatinium eo die captiuitatem Perſæ ſciuiſſe,quo captus fuit, & ſi magno locorum interuallo diſiunctus erat. Quandoquidem apud Florentinos par exemplum contigit,quo die Aretinus populus in Campaldini campis ſuperatus fuit, nam cũ vrbanus magiſtratus,penes quem Imperium eſt, nocturnis vigiliis defeſſus, per meridiem quieſceret, clarè pulſantium ad hoſtia ſtrepitum audiuit, qui prælio victos Aretinos nunciauerunt. Excitato hoc nuncio magiſtratu, cum propter rei magnitudinẽ à tota vrbe ad prætorium fieret concurſus, nunquam victoriæ quæ nunciata erat autor eſt inuentus, neque ante de proſpera pugna literæ Florentiam, quã nocte,quæ eã ſequuta eſt diem,allatę fuêre, quia neque etiã loci interuallũ afferri celerius humana ope permittebat.

De equite Hieroſolymitani ordinis qui genere Neapolitanus erat.

Aliis diuinationũ exemplis, meo quidem iudicio, annumerandũ eſt,id quod ſub Clemente quinto pontifice contigit.nam cũ Philippi regis cognomẽto Pulchri opera & ſuaſu,Clemens Templariorũ equitũ religionẽ damnaſſet,atque eorũ multos,variis in locis ſupplicio affeciſſet,poſtremò ad eũ vnus eſt deductus,natione Italus,patria Neapolitan⁹,qui minimè intrepido ſe animo gerebat.Dãnatus enim vt viuus, ſicuti ante alij, cremaretur, dũ in Vaſconibus in Burdegala vrbe ad ſuppliciũ deducitur,conſpectis in feneſtra Pontifice ac Rege,magna voce in hæc verba prorupit. Sæuiſſime Clemens tyranne, poſteaquàm mihi inter mortales nullus iam ſupereſt,ad quẽ appellem pro graui morte,qua me per iniuriã afficis,ad iuſtũ iudicem Chriſtũ,qui nos redemit appello ante cuius tribunal te voco,vnà cũ Philippo Rege tanti mali ſuaſore, vt ante eũ,intra annũ diemq́ue ambo appareatis, vbi cauſam meã exponã,& ius ſine prauo vllo affectu miniſtrabitur.Mirũ profectò, neque enim tempus quod dictũ ab

equite fuerat, abiit. quod Clemens repente morte eſt correptus:nec multo poſt Philippus quoque interiit, neque enim pauciores huius equitis verba vires, quàm Calani ad Alexādrum cum mori conſtituiſſet,habuere.

De duobus Hiſpanis equitibus.

Ex toto ſimile hoc fuit,quod ſequitur,niſi quod citationis tēpus breuius fuit, celeriúſque vires ſuas exercuit aduerſus Ferdinandū quartū Caſtulonenſem regem cū falſis criminibus,proditionis duos equites Hiſpanos morti dānaſſet.Nam cum ab ingenti ſaxo pręcipitarētur,fruſtráq; de innocentib. ſumi ſuppliciū exclamarent,tandē cum nihil proficerent, ad Ieſum Chriſtum appellarunt,qui viuorū & mortuorum iudex eſt,atque vt intra triginta dies coram in eo appareret regem citauerunt, qui intra id tempus repente deceſſit.

De Pirata quodam Cathalana.

Cogit me rei ſimilitudo,vt de quodam ſcribam, qui temporibus noſtris fuit. Nam cum Genuenſium triremes, aduerſus piratas inſtructæ, biremem Cathalanam cepiſſent, interim dum extra Drepanum vrbem, in Cathalanorum atque Siciliæ inſulæ contemptum,Genuenſes, biremis rectorem furcis noctu appenderent, & miſer iniquè, ſe id pati à Genuenſibus quereretur, cum nunquam eos violaſſet, poſteaquam perſpexit fruſtra à ſe ea dici apud eos, qui plus odio gentis,quàm hominis cauſa mouerentur, pro iniuria ad Deum appellauit:citato patrono Genuenſium,eo penes quē grauior mortis ſuæ culpa videbatur, vt intra ſextum menſem,coram Deo compareret,intra quod tempus is patronus quem citauerat,mortuus eſt. Ad hæc exempla quid aliud dici poteſt:niſi,Vbi humanum deeſt ſubſidium, pro iuſtitia diuinum à Deo mitti. Et quia permulti inueniuntur penes quos nulla futuri iudicij fides eſt,aliqua eius ſigna Deum in præſenti oſtendere vita,vt hac ſpe, impotentium oppreſſio, recreationem habeat,& inſolentium proteruia atque malignitas contundatur. Quod ſi etiam eiuſmodi mortes caſu contigerunt,tamē quia intra deſignata tempora euenere, vt miræ res viderentur, effectum eſt: ſicuti fortaſſe nonnullæ, quia tempora prędicta præterierunt, & propterea pro miraculo habitæ non fuerunt,earum obſeruatio neglecta eſt. Quæcunque verò huiuſmodi rerum cauſa fuerit,negari nō debet,quin quod ita cōtigit, obſeruatione dignæ videantur.

De Conſtantio Auguſto.

Non poſſunt autem humana ingenia tam altè efferri, vt verè eiuſmodi rerum cauſas intelligant. Itaque propter hoc experimentis ſtare cogimur, ſicut in iis de quibus ſcriptum eſt. Apud Cõſtantium accuſatus fuerat Amphilochius Tribunus, quòd in eius vitam conſpiraſſet, accuſatoribus autem reſponderat Conſtantius, ne moleſti ei eſſent, poſteaquam res non conſtabat, ſed ſinerent vt conſcientia ſua Tribunus torqueretur, ſe enim præſente, ſi in eo culpa eſſet, ipſos ſigna aperta viſuros eſſe. Poſtero igitur die cum ludos ſpectaret, & præ lætitia inter ſpectantes motus fieret, ſuggeſtum in quo è regione Conſtantij Tribunus erat ad terram proruit, læſique leuiter qui in eo erant, ſolus Tribunus in ea ruina periiſſe inuentus eſt.

De Iuliano ſecundo Imperatore.

Præſens ſe diuinum oſtendit numen Hieroſolymis ingẽti hominum formidine, cum Iulianus ſecundus Imperator in Chriſtianæ religionis contemptum, Iudæos inſtaurare dirutum ſub Tito templum eorum permiſit, demandata eius cura Antiocheno Philippo. Nam poſt iactos in fundamentis primos lapides, terra edito ingenti mugitu, vehemẽter tremuit, cœptúmque iam murum à fundamentis, mixta flamma cum ingenti fabrorum ſtrage reuomuit, omnibus, quæ illic erant vſque ad ferramenta ipſa conſumptis. quæ res vt opus intermitterent effecit, proximâque nocte multis Cruces in veſtibus, quæ deleri non poterant apparuêre.

De Olympio Arriano epiſcopo.

Nec verò minus ſe diuinum oſtendit numen in Olympio epiſcopo, qui regnante Theodorico, dum Carthagine in balneis ſanctam Trinitatem, quã non credebat, blaſphemaret, omnibus qui aderant videntibus, ignitis tribus punctis, quæ ſimul erant ambuſtus, totus cõſumptus fuit: Trinitatis vim quam contemnebat in perniciem ſuam expertus.

De Valente ac Theodoſio Auguſtis.

Mira res, neque ea parua, ſub Valente Auguſto contigit, cum transferre Conſtantinopolim Ioannis Baptiſtæ caput vellet. Currus enim cui impoſitũ erat, moueri loco nunquã potuit, itaq; omittere coactus eſt opus, quod ſuſceperat. hoc autem ipſum caput, poſtea facillimè à Theodoſio perlatum fuit, in eo enim diuinũ numen oſtendit, quantũ Valentem

propter Arrianam perfidiam abominaretur, & quantum propter fidei ſynceritatem ac bonitatē Theodoſiū diligeret.

De Heracleo Imperatore.

Pari miraculo Heraclij Auguſti pōpa, vt Valentis perfidia ſpreta fuit, cruce enim ex Perſide recepta in qua pendens Ieſus nos ab æterna dānatione redemit, cū eam in locū ſuum Heraclius in Caluariæ monte vellet referre, ditiſſimo apparatu regióque amictu atq; diademate ornatus, in collū eam ſicuti redēptor noſter tulerat, cepit, vt verò ad portam peruenit, qua ad Caluariæ cliuū via ducit, progredi nunquam potuit. Itaque cū omnes mirarētur, monente vrbis Patriarcha fortaſſe, Chriſto qui toti terrarum orbi humilitatis atque inopiæ ſe exemplum præbuit, opulentā illā ſuperbámque pōpam eſſe moleſtam, quæ rarò iuſtitiæ eſſet cōiuncta, mutata rerū facie, Heraclius cum abiectā veſtem induiſſet, nudis pedibus facilè quo voluit, crucem pertulit. Quæ res profectò ſatis poteſt oſtendere, ſi multa ſanctorū corpora, noſtris temporib. admiranda tam multa vt olim non faciāt, eius rei cauſam illam eſſe, ꝙ principū diuitúmque hominū, qui per omne ſcelerū genus coaceruatis opibus fulgere pulchrum putant, impietas charitatē in eiuſmodi ſanctis extinguit, quæ olim cū ſanctius homines viuerent, promptos faciléſque ad concedenda quæ poſcerentur, eos pręſtabat. Fallimur igitur pleríque, qui cū auaritia nobis ſuadeat, in opibus ſummam felicitatem eſſe ponendam: etiam in religione ſanctiora gratioráque Deo ea putamus loca, quæ gemmarum atque auri maiore copia refulgeant. At non ita veteres patres atque Eccleſiæ rectores Ambroſius, Paulinus & alij, qui vt hominum egeſtatem ſuſtentarent, non modò ſuperuacaneis ornamentis nuſquam vſi ſunt, ſed ne vaſis quidem quibus ſacrificabatur pepercerunt, vt modus ad famē ex pauperū viſceribus pellēdam ſuppeteret. Omni igitur theſauro gratior Deo eſt in pauperes pietas: neq; aurū à nobis aut gēmas is poſcit, aut ad ea nos in meliore vita inuitat. ſed in Euangelio ad iuſtitiam ac pietatem nos vocat.

De Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo.

Non Iudæos ſolum Romanóſque in prælio iuuêre cœleſtium corporū apparitiones, verū vt Fabricio aduerſus Lucanos Brutioſq; pugnāti, Martem adfuiſſe dictum eſt, ad victoriam parandam, viſus & in Macedonia cōtra Brutū Cæ-

ſar, ita verius contra Barbaros quos Leodriſius Vicecomes, ac Maſtinus Scaliger aduerſum Actiũ Vicecomitem Galeatij primi filiũ mercede conduxerant, prælio ad vicum Parabiagum cõmiſſo, cum iam Luchinus Actianarũ copiarum dux captus eſſet, redintegrato prælio ab auxiliaribus copiis quæ ſuperuenerunt, clarè conſpectus eſt Ambroſius vrbis epiſcopus iam mortuus, flagello barbaros inſectari: cuius numine conuerſa eius prælij fortuna receptus eſt Luchinus Vicecomes, atque hoſtiles deletę copiæ. In huius autem memoriam victoriæ, Ambroſij ſimulachro ab eo tempore flagellum, quod non ante pingebatur, addi cœpit.

De Iacobo Apoſtolo atque Hiſpanis.

Quod Ambroſius Actio Vicecomiti, populóque Mediolanenſi, aduerſus Barbaros præſtitit, id Iacobus quoque Apoſtolus, erga Hiſpanos egit, eo enim prælio quo Ramirus Hiſpaniarum rex aduerſus Saracenos decertauit iuxta Calagurium ab omnibus qui interfuere, conſpectus eſt Iacobus Apoſt. albo vexillo Chriſtianorum aciem antecedere atque in fugam Saracenos vertere.

De Aimaro epiſcopo Anicienſi.

Quo die Gotofredus Bolionius, cum aliis ad Syriacam expeditionem profectis prælio Hieroſolymas adortus eam vrbem expugnauit, ſimiliter vt in iis de quibus diximus, à multis perſpectus eſt, Aimarus epiſcopus Anicienſis in prælio alios præire, & cum primus in muros euaſiſſet, aliis vt conſcenderent innuere, quanquam pro certo haberetur, multis menſibus antè eum Antiochiæ deceſſiſſe, ſicuti Gulielmus Tyrius epiſcopus ſcribit.

De Balduino tertio Hieroſolymarum rege.

Cum Balduinus Hieroſolymarum rex, ex Arabia regrederetur, fruſtra vrbem Boſtrenſem occupare adortus, eúq; Turcæ acriter inſectarẽtur, atque in ea regione via aberraſſet, biduo ab equite qui rubens vexillum præferebat ductus eſt. In vexillo autem Crucis ſignũ erat poſitum, longéque is exercitum anteibat, qui nuſquã conſpectus eſt, poſteaquã incolumis rex cum copiis in tutum ſe locum recepit.

De Venetis.

In periculo Hiſpanos Iacobus Apoſtolus, itẽ alij alios, vt ante dictũ fuit, iuuerunt. Venetos quoq; Bartholomæo Gradenico duce, Euangeliſta Marcus protexit, nam cum aquæ

ſupra conſuetum excreuiſſent,ita vt non leue periculum Venetæ vrbi immineret, mane piſcator ſenex retulit,dum tempeſtas ſæuiret, à tribus ſe venerandi aſpectus requiſitum, eos vſque in portus fauces tuliſſe, qui ſedata tempeſtate, omnes in vrbe remanſerunt, In ſancti Gregorij fano vnus, alius in ſancto Nicolao, tertius cum alios duos Gregorium & Nicolaum eſſe dixiſſet, ſe Marcum eſſe Euangeliſtam oſtendit, imperauítque, vt quod viderat narraret, quia ab vrbis principe abundè laboris ſui,dum eos traiiceret, mercedem eſſet accepturus. Vt autem iis quæ narraret fidem penes homines inueniret,annulum donauit,quem piſcator oſtendebat. Itaque re audita, Veneti conſtituto piſcatori annuo ſtipendio, ſupplicationes decreuerunt.

De templo quod per miraculum fuit dedicatum.

Nónne mira fuit templi eius dedicatio, quod propè Pariſiorum vrbem Dionyſio eſt ſacratum,dum in Gallia Dagobertus primus regnaret. Pontificibus enim, qui ad dedicationem conuenerant, leproſus quidam, qui in eo templo nocte illa excubuerat, narrauit,Chriſtum à ſe viſum,alióſque ſanctos templum dedicantes, iubente Chriſto vt quod viderat pôtificibus ad dedicationem profectis referret. eiúſque rei, ne forte fides deſideraretur, ſignum oſtenderet, illud quod eſſet à lepra mundatus, cutíſque ex facie, quæ tuberculis eius morbi vlceroſa eſſet, tota eſſet ſublata. Ei igitur non fides tantùm eſt habita, ſed etiam à dedicatione pôtifices abſtinuerunt. In rei autem memoriam, nunc quoq; detracta ex leproſi vultu cutis, aurea pyxide cõdita oſtenditur,& dies quotannis inter ſolennes celebratur.

De Rhoderico Gotho Hiſpaniarum rege.

Hiſpanorum recordatio, de quibus paulo antè mentionem fecimus, inuitat, vt quiddam mirum ſcribamus, quod Rhoderici Gothi Hiſpaniarum regis temporibus Toleti cõtigit, vbi veteribus ædibus, quæ diu clauſæ manſerant, contra omnium ſententiam à Rhoderico apertis, qui theſauros ſe in eis abſconditos putabat inuenturum,effracto cophino ferrato, Attalici operis pannus duntaxat in eo repertus eſt, hominum figuris barbaris effigiatus, cum hac inſcriptione: Quod quo tempore hic pannus eſſet inuentus, gens ea forma, quæ in panno erat expreſſa, totam penè eſſet Hiſpaniã deletura omnibus ea re territis, in locum vbi prius erat, pã-

nus reſtitutus eſt, & palatij fores vt ante erant concluſæ,nec longè itum eſt, cum Arabes ſimulachris in panno expreſsis perſimiles, in Hiſpaniam traiecerunt, vbi Rhoderico occiſo, conpreſsis magna ex parte Gothis, maiorem melioremque Hiſpaniæ partem, ditioni ſuæ ſubegerunt.

De Hirene Auguſta.

Imperante Conſtantino, cum Hirene matre, in veteri ſepulchro Conſtantinopoli cadauer inuentum eſt, cuius pectori ſuperpoſita erat aurea lamina, in qua hæc verba inciſa erant: In Chriſtum credo, qui ex Maria virgine naſcetur O ſol imperantibus Conſtantino & Hirene iterum me videbis. Quæ res poſteaquàm publicè recitata fuit, in locum reſtituta eſt, vbi antea condita manebat.

De miris rebus quæ igne conſumptæ non fuerunt.

Tanquã rem miram antiqui ſcripſerunt incenſo Saliorũ ſacrario, omnia quæ in eo erant combuſta fuiſſe excepta Romuli virga. Item Seruij Tullij & Claudiæ ſtatuas incolumes locis ſuis manſiſſe, templis in quibus erant incenſis. Nec ſatis cogitarunt inueniri quędam lignorũ genera, quæ igne corrumpi nequirent, ſicuti hebenus eſt, & alia eiuſmodi naturam habentia. Præterea poſſe arte ligna quædam ad id redigi, vt ignis iniuriam non patiantur. Itaque non incongruum, neque inutile duxerim ſuper huiuſmodi rebus, quę cum facile cõburi potuerint in mediis ignib. illæſæ manſerint, exempla quædam edere. Sed quoniam in his trium puerorum quos Babylonis rex in ſuccenſam fornacem præcipitari iuſsit, qui cõbuſtis tãtũ vinculis incolumes, cum cæteris rebus mãſerunt, exẽplũ fortaſſe nimis antiquũ, ſatíſque notũ putari poteſt: nõnulla alia ſcribemus, quæ nõ minus vera ſunt, ſed non tam nota & longè etiam recentiora.

Coprus ſiue Copres in Aegypto monachus, rectè de catholica fide ſentiens, cũ de fidei Chriſtianæ articulis, cum Manichæo monacho viro pertinaciſsimo cõtenderet, vt re aliqua mira ea probaret quæ verbo dixerat, medios ignes ingreſſus in eis horam dimidiã manſit, non incolumis modo, ſed ne minima quidem læſa capillorũ parte. Quédam monachũ nomine Benedictum, qui haud lõgè ab vrbe Roma habitabat Gregorius narrat, cum in cella clauſus eſſet, magna lignorũ ſtrue circumpoſita atq; accenſa(& ſi ea quæ circa erant combuſta fuerunt) ipſum tamẽ vnà cum cella,

eo incendio inuiolatum fuiſſe. Quare indignatos Gothos quod iis quæ in monachum agebant, nec ſuam nec Totilæ regis iram explere poſſent, arbitrarentúrque caſu monachũ cellámque extincto incendio incolumen manſiſſe, monachum ipſum ſuccenſo furno penitus incluſiſſe: ad quem poſtridie reuerſos non ſine ingenti admiratione incolumen in furno integris veſtibus eum inueniſſe. In villa quoque Gallica ad amnem Matronã, tactum de cœlo templum ſuccenſum eſt, cũ omnibus iis quæ eo erant, ſoláque Chriſtiana hoſtia, quæ aſſeruari in templis ſolet, eam vim nõ paſſa eſt.

De mirandis quæ in aquis perſpecta ſunt.

Non in igne ſolum temporibus noſtris, verumetiam in aquis contrario ei elemento miranda perſpecta ſunt. Nam Ægyptia Maria Iordanem amnem ſicco veſtigio, neque ſemel tantum tranſgreſſa eſt: qui fluuius ſi ſola naturæ vis inſpiciatur, traiici ſine naui non poteſt. Regnantibus Autarico Longobardorum rege, item Mauritio Auguſto in Pelagij pontificatu, cum Atheſis qui Veronam vrbem mediam ſecat, adeò excreuiſſet, vt ſuperato alueo, eius aquæ iã vſque ad feneſtras fani vbi Zeno colitur aſcendiſſent: in ipſũ tamen fanum, neque à valuis, neque á feneſtris & ſi apertæ erant, eius humoris pars vlla ingreſſa eſt. Sed magis etiam illud mirum videtur, quod homines qui fortè in fano inuenti ſunt, vbi aquæ ſæuiebant à porta ex eis biberunt, & in vaſa ceperunt.

De redemptoris ſanguine miranda.

Facilè omnia credere non oportet, quæ miraculi faciem habere aut dicuntur, aut ſcribuntur: nam ſub eiuſmodi nomine ſæpe hominum mentes falluntur, cõtra quoque haud prorſus pertinaces ſe præbere homines debent, vt ea ſiue recentia, ſiue vetera ſint, quæ vniuerſalis Eccleſia probauit non credant: nam & ſi crimina, quibus immerſum eſt humanum genus tantum munus mereri non videntur, extincta in humanis cordibus charitate, tamen meminiſſe oportet, à Saluatore dictum eſſe: Infirmis & non valentibus medico opus eſſe. Itaque credendum eſt, pro bonitate ſua, immortalem Deum, non deſinere hoc medelæ genus, ad calefacienda mortalium corda mittere, prudentia ergo opus eſt, vt neque credamus miracula omnia, neque negemus, ſed cum ratione fidem diſpenſemus. Itaque hic nonnulla ſub-

nectemus ad ſanguinem mirum pertinentia, quia & rariora ſunt: & plus admirationis habent. Imperantibus Ottone Philippóque in bello quod pro Germanico imperio inter ſe geſſerunt, cùm permulti ſe cum rebus ſuis in fanum ſancti Gouari, haud longè à Treuiris receipiſſent, quia & natura & manu ſatis munitus videbatur is locus, eóque oppugnaturus templum Vernherus Bolanus veniſſet, qui intus obſidebantur, cum ſuſpectam haberent feneſtram, ne ea hoſtes aditum ſibi in templum facerent, poſita in eo loco crucifixi Chriſti imagine quæ lignea erat, ſatis cauiſſe rebantur, ne inde hoſtes venirent. Sed cum auaritia pro Deo aurum colat, ſagittarius quidam populationis ſpe ſagittam in eum ipſum locum direxit, vbi in Chriſti imagine cõfixa fuit: quamobrem, ſic Deo viſum eſt, tanquam ex viuente corpore à lignea Chriſti effigie ſanguis manauit, quare territus Vernherus, cruce ſumpta, mare ad bellum contra Chriſti hoſtes gerendum traiecit, imago autem ſagittáque ſanguine conſperſæ, veneranter in hunc quoque diem aſſeruantur.

Salutis anno ducenteſimo nonageſimo ſupra mille, in Pariſiorum vrbe quidam Iudæus, per inopem mulierculam, cui veſtem quam ab ea oppigneratam habebat, ſe gratis reſtituturum promiſerat, Chriſtianam hoſtiam in paſchate aſſecutus: cum accenſo igne in ſartagine vellet aſſare, vt perſpexit eam non mutare formam nec colorem, gladiò eam pupugit, ex qua confeſtim ſanguis manauit, re autem detecta, ſuperuenientibus Chriſtianis, hoſtia in loco ei dicato reſtituta, Iudæi domus in templum conuerſa eſt, quæ etiam nunc Saluatoris bullientis nomine compellatur, vbi hoſtia gladiúſque etiam nunc oſtenduntur. Temporibus noſtris, eo bello quod Carolus octauus Gallorum rex geſſit aduerſus Annam eius Galliæ partis, quæ Britannia dicitur ducem, quam poſtea in matrimonio coniunctam habuit, Britãnus quidam, cum ea militabat, qui Remenſi vrbe egreſſus, cum aliis ex hoſtili terra prædatum, pagum ingreſſus, vbi templum erat, in quod meliorem rerum ſuarum partem agreſtes detulerant, capſam confregit, arbitratus ſecularium hominum eſſe, repletoque ſinu his rebus quas auferre ſecum poterat, poſteaquam domum rediit, dum res raptas agnoſcit, in eis particulas quaſdam

lineas vidit, haud abſimiles his, quæ ad naſi purgationem conficiuntur, miniméque arbitratus ex eo genere eſse, quibus ſacerdotes pro mappa ſuſtinendam Chriſti hoſtiā vtūtur, neque enim Gallia ita hæc vt ab Italis inſtiuuntur: fœminæ in ea domo in qua ex hoſpitio accipiebatur eas dono dedit, cum autem ſanguine infectas cerneret, primum manus ſuas inſpexit, quas cum illæſas cerneret, neque inde ſanguinem manaſſe ad fœdandam telam videret, in ſinū ſuum oculos deflexit, vbi integra pectoris cute, diploidem quoque interiore tunica ſanguine illitum animaduertit, quanquam vehementer miraretur: tamen eius rei cauſam intelligere non poterat. fœmina quoque quæ munus acceperat, cum ad amnem lotura hos pannos tuliſſet, non modo ex pannis huius ſanguinis maculæ non abibant, ſed aqua quoque cruenta fluebat. Itaque vehementer territa, cum rem narraſſet, ſuſpicata ſacram eſſe tellam, eius ſacrilegij error inuentus eſt, & pro comperto miraculum inuentum, & palam omnibus factum. Quod haud ſimile eſt ei rei, quæ Leoni pontifici contigit, qui petentib⁹ à ſe ſanctas reliquias, eius mappæ quæ corporale dicitur, partem ſecabat & dabat. Cæterū cùm ſemel quidā eam rē deſpiceret, Leo illo præſente mappam pupugit, claréq; illi oſtendit ſanguinem ex ea manare.

De Genarij epiſcopi Beneuentani ſanguine.

Mirandi ſanguinis mentio, quæ ſuperius eſt facta, impellit ne ſanguinem prætereamus Genarij martyris, qui Beneuentanus epiſcopus fuit, Neapoli pro Chriſti fide capite mulctatus. Diuerſis igitur templis conditū caput, ſanguisq; eius ampulla concluſus, quo die per vrbem ſolenniter feruntur, ſanguis qui in pilam induruit, cum in caput incidit (mirum dictu, ſed tamen verum eſt) liqueſcit totum in ampulla, non aliter quam tum cū primùm cæſo capite ex martyris corpore defluxit. Cum autem à capite diſiungitur, in ſphæricam formam, vt ante erat, dureſcit. Id & ſi ſatis patet, nos tamen vt certius rem intelligeremus, eorum qui in re præſenti fuerunt, intentiſque oculis diligentes ſe ſpectatores præbuerunt, teſtimonium habere voluimus.

De trium virginum corporibus.

Sicut deos penates ex Alba longa, Lauinium vnde abducti erant, reuertiſſe credidit vetuſtas, ita verius Ottonis & Philippi imperatorum bello, Coloniam viſa ſunt redire in

templum vndecim miliũ virginum, trium Regum corpora ab abbatia Fuldenſi in Turingia regione, ad quam à Colonia fuerant tranſlata. Mane enim dum nocturni pſalmi cãtarentur, abbas monachíque eius monaſterij egredi templo corpora ipſorum trium perſpexêre Regum, quæ haud multò poſt Coloniæ in tẽplo vbi antea erant fuerunt inuenta.

De hoſtia Chriſti immolata.

In Germania Erchembaldus Brabantiæ dux, cum æger ſacram peteret communionem, & interrogatus, Si eum manifeſtæ cædis, quæ in nepotem perpetrata erat pœniteret? isque quia iuſtam putaret, pœnitere negaret: Epiſcopus cum Chriſtiana hoſtia, ad templum reuertebatur: nec verò ad tẽpli valuas peruenerat, cum ab ægro reuocatus, rogatus eſt, vt tabernaculũ in quo hoſtiam ipſam ferebat recluderet, vbi cum non inueniretur hoſtia, æger in ore ſe eam habere oſten dit, quo miraculo oſtenſum eſt, Deum qui falli non poteſt, de illa cæde aliter quã epiſcopus fecerat, iudicaſſe.

De Vmando Heſdinenſi.

Eccleſiaſticus quidam, Heſdinenſis pagi incola, in Leodienſi agro, cum religionis gratia Hieroſolymam perrexiſſet, poſt comites Hieroſolymis ſubſtitit, vt paſchatis die diuina illic celebrari, quæ alij omittebant, audiret: veritus autem poſtea, ne traiiciendi in Europam facultatem ob eam moram amitteret, Ioppen ad mare properabat. Itaque defeſſus in itinere, equitẽ offendit qui miſericordia ſe motum oſtendens, eum in equi tergum accepit, ab eoque eo ipſo die, magna omnium ſuorum admiratione in pagum ſuum Heſdinum perductus fuit. Ibi re expoſita, vt contigerat, cum accolæ aberrare à recta mente putarent, in Hiſpaniam ad ſancti Iacobi fanum profectus eſt, atque inde reuerſus, priuſquam ab Hieroſolymis comites in patriam regrederentur: ab eis cum eſſet affirmatum, poſt ipſos eum Hieroſolymis ſubſtitiſſe, tunc quod ille de reditus celeritate narrauerat, fidem cœpit haberi.

De Aquinate Thoma & imaginibus quæ locutæ ſunt.

Sicuti Fortunæ ſtatua, item Iunonis apud Veios locuta eſt Romam ſe venire velle, rectéque dicari: ita minimè doloſè, vt illa Neapoli in prædicatorum templo cruci affixa Chriſti effigies, Aquinati Thomæ reſpondit, Rectè eũ deſcripſiſſe: cum Thomas librum tenens, quem aduerſus Græ-

eorum errores ſcripſerat, Chriſtum oraret vt ſe moneret, ſi qua in parte eius libri erraſſet, quod eum ad Lugdunenſe concilium Vrbani quarti iuſſu laturus erat.

In vrbe quoque Caſtrenſi opinio eſt, Dominico Crucifixum locutum, qui hoc quoque tempore veneranter colitur, atque oſtenditur.

Item Franciſco haud longè ab Aſſiſio vrbe, quæ ei patria fuit, in ſancti Damiani fano, cum eum reparare domum ſuam iuberet.

De quibuſdam Aphris Epiſcopis.

Cum non minus mirum ſit hominem lingua carentem, quàm ligneam loqui ſtatuam, Siquidem ſine lingua egrediens ab humano corpore ſpiritus, aërem verberare nõ poteſt, id quod formare vocem dicitur. Non incongruum videtur his de quibus dictum eſt multorum Epiſcoporũ exépla ſubnectere, quos in Aphrica, quia rectè de catholica fide ſentiebant, Honoricus Vandalorum rex Ariana impietate laborans, qui illic rerum potiebatur, lingua radicitus quantum fieri potuit, abſciſſa mulctauerat, & tamen loquendi facultatem non amiſerunt. Id enim experimento conſpectum eſt, ipſum Epiſcoporum quibuſdam imperante Iuſtiniano Conſtantinopolim profectis, aperto enim ore, cũ ſectæ vſque ad intimas gutturis fauces palam linguæ viderentur, articulatè tamen plenéque vt alii homines, loquebãtur.

Quam multa etiam illa ſunt quæ natura in hominum corporibus operatur, quæ miraculorum penè loco habentur? Sicut id fuit inter alia quod de Epirotarum Rege Pyrrho ſcriptum eſt: nam pro dentibus in ſuperiore oris parte, os perpetuum habuit in dentium ſimilitudinem paruis notis diſcrimina tum.

Item de Craſſo eius auo, quem Parthi occiderunt: qui idcirco ἀγέλαστος nominatus eſt, quod nunquam riſiſſe viſus eſt. Id quod etiam de Imperatore Philippo legitur, qui cum eiuſdem nominis patre imperauit.

Nónne etiam mirum fuit Antoniam Druſi per omnem vitam nunquam expuiſſe. Item quod de Tritani filio legitur, qui cancellatim tranſuerſos per omnes artus habebat neruos, eques vt Varro refert, in Pompeiano exercitu fortiſſimus habitus.

De Carolo & Franciſco Guarnis ciuibus Salernitatis.

Miranda quoque res ætate noſtra contigit Neapoli regnante Ferdinando primo. Nam cum Ludouicus Guarna Salernitanus ciuis, quinque filias ſuſcepiſſet, quarum natu maioribus duabus alteri Franciſcæ, Carolæ alteri erat nomen. Poſteaquam ad quintumdecimum annum peruenerunt, ambabus genitalia membra in marium morem erupere, mutatóque habitu pro maribus habiti ſunt, Franciſcus & Carolus nuncupati.

Item Ebuli ſub eodem rege, puellæ quæ iam quatuor annos viro promiſſa ſponſæ habuerat nomen. qua nocte primum viro tradita cũ eo cócubuit, ſiue ex confricatione, ſiue ob aliam cauſam quæ ignota ſit, effractis membranis quæ vt mulier videretur, efficiebant, virilia membra prodierunt: domúmque reuerſa in iudicio dotem repetiuit, in virorum numero poſtea habita.

De Margareta Hollandiæ comite.

Oſtendi quoque loco habitum eſt, quod à Virginis partu trecenteſimo quartodecimo ſuper mille cum in Germania Luxenburgenſis Henricus imperaret, Margareta Hollãdiæ comes, qua parte Rhenus Oceanum illabitur, trecentos ac ſexaginta filios viuos, ita vt baptiſmi characterem acciperent, vno partu edidit.

De Medardo & Gerardo fratribus geminis.

Poſſunt iis quoque annumerari Medardus ac Gerardus Galli fratres gemini, non ſolum eodem nati die, verumetiã eodem ad Epiſcopatus honorem ad Rhotomagenſem alter, alter ad Nouiodunenſem eccleſiam euecti: & ne quid ad paritatem deeſſet, mortui etiam eodem die, animis etiam ita concordes, vt nequaquam eis eſſent philoſophi Hippoclydes & Polyſtratus anteferendi, & ſi verò hæc atque alia de quibus ante dictum eſt mira ſint, quæ tamen rationes factorum afferri poſſent? niſi ita rerum omnium conditori, rationibus quamuis incognitis, iuſtis tamen placuiſſe, ſicuti etiam de iis dici debet, quæ ſequentur.

De Gigantibus.

Gigantum immenſa magnitudo ſicuti ratione probari non poteſt, ita etiam perpauci ſunt qui eam credant: fabuloſam rem exiſtimantes in gentilibus, ſcripturis ſacris quoq; illud opponentes quod de gigantibus in figura loquebantur.

Suetonij quoque Tranquilli verba, tanquam de re falſa dicentis interpretantur: cum in Auguſti vita ſcribit, Eum villas ſuas oſſibus magnarum beluarum quæ gigantum fuiſſe dicta ſunt, exornaſſe. Tamen Cretenſi bello exundantium fluuiorum impetu ſiue motu terræ, vt Plinius ſcribit, in imũ diſciſſa humo inuentum eſt cadauer trium ac triginta cubitorum longitudine, quam idem Plinius ſex ac quadraginta cubitorum fuiſſe narrat. Ad quod ſpectandum admiratione moti, Lucius Flaccus legatus ac Metellus iuerunt.

In Tingi quoque Mauritaniæ vrbe Plutarchus ſcribit, à Sertorio apertum fuiſſe ſepulchrum quod Antei eſſe putabatur: in quo corpus humanum fuit inuentum, quod dimenſum ſexaginta cubitos impleuit, hoc idem etiam Strabo affirmat.

Ab huius magnitudine haud longè diſcrepat, id quod in annalibus pro re certa ſcriptum eſt, ſcilicet, in vrbe Roma, Pallantis corpus inuentum fuiſſe, altitudine quæ vrbis muros excedebat, Henrico ſecundo, qui Conradi filius fuit imperante, imperij eius anno decimo quarto.

Ioannes Boccatius in deorum genealogia ſcribit temporibus ſuis, in Sicilia haud longè à Drepano vrbe nõ ſine eorum qui rem viderunt ingenti admiratione, gigantis corpus inuentum, quod cum attrectatum fuit in puluerẽ eſt reſolutum. Coniectura autem ex coxæ oſſe inita, quod integrũ remanſerat, longitudinis 200. cubitorum fuiſſe exiſtimatũ eſt. Tres autẽ illius dentes qui ſoli inuenti fuere, idem põderis trium rotulorum (ita regia pondera nominat) fuiſſe ait: qui vt memoria rei ſeruaretur ante arã Virginis (cuius titulus annunciationis dicitur) poſiti fuerunt, pleriſque exiſtimantibus illud Erycis corpus fuiſſe. Regnante Carolo ſeptimo Gallorum rege in montanæ Narbonenſis Galliæ parte iuxta Valentiam vrbem, Rhodanus ſepulchrum detexit, cuius magnitudo permultos ad eam rem viſendam pertraxit. Aperto enim tumulo inuẽta in eo ſunt hominis oſſa, cuius dimenſio triginta pedes impleuit. nos quoque cũ eo iter faceremus ſepulchrum vidimus, & oſſium aliquam partem quæ ab accolis tanquam res mira aſſeruatur.

De Satyris ac Centauris viſis, & de Aſina quæ locuta eſt.

Satyrorum atque Centaurorum mentio non minus, quã quæ de gigantibus habetur fabuloſa putata eſt. Et tamen ex

vera hiſtoria habemus, Antonium abbatem in Ægypto cũ in eremo Paulum eremitam quæreret, in Centaurum incidiſſe, ea effigie qua deſcribitur, ſcilicet hominis figura equo mixta: itaque ſiue illud phantaſma ſiue res vera fuit, quemadmodum Hieronymus ſcripſit, negari non poteſt miram fuiſſe. In eadem eremo idem Abbas Satyrum alloquutus eſt, cornigero capite pedibúſque caprinis, reliquis partibus homini perſimilem, ab eo cum audiret ſe ab aliis gregibus ad alios ſui ſimiles legatum mitti, damnatâque vetuſtate quæ eos tanquam numina colebat, nati Redemptoris mentionem facere. Quis mirum iam putauerit, ſi aſina qua Balaam geſtabatur indignata ſe ab inſeſſore plagis nimium vrgeri, locuta ſit?

Damidis relatu Philoſtratus ſcribit Apollonium Tyaneum in Æthiopia viuum Satyrum cepiſſe, qui cuiuſdam pagi fœminas in ea regione infeſtabat, audiuiſſe quoque alium Mithylenis captum. Eos autem Apollonius dæmones Satyros vocitabat.

Cum igitur eorum authores qui Satyros viderunt, quíq; de eis ſcripſerunt fidem facere valeat, verè hæc mõſtra fuiſſe, Pliniúſque pro certo ſcriptum reliquerit, Claudio Cæſari ex Ægypto perlatum vnum ſale condîtum. Item alium Conſtantino Cæſari cum Antiochiæ eſſet ſale condîtum, quem Hieronymus Alexandro perſpectum à multis cùm adhuc viueret, affirmat. Adduci poſſumus vt credamus verum quoque illud fuiſſe, quòd à Plutarcho ſcribitur, ſcilicet haud longè ab Apollonia in Nympheo ſaltu captum fuiſſe Satyrum, & ad dictatorem Syllam deductum, qui in morem capræ vocem ederet, ab eo in ſyluam remiſſus fuit.

Pari quoque modo fieri non poſſe multi putarunt, vt in Caſtoreo duæ eſſent naturæ: quod etiam vix creditum eſt, poſteaquam inſpiciundi facultas fuit. Lutræ enim illud animal perſimile eſt, niſi quod poſteriores pedes anſeris videntur, & cauda in piſcem deſinit, ſquamoſa tota: quanquã reliquæ corporis partes pilis veſtiantur, caudam autem quantum fieri poteſt humidis locis declinat, vt pote magis piſci congruentibus.

De Hominibus capite carentibus, & iis qui vnum tantum oculum habent.

Multis quoque fabuloſum putatur, quòd à Plinio mul-

tíſque aliis hiſtoricis traditum eſt. Blemmios ſcilicet in Æthiopia homines eſſe capite carentes, & aliis vnum tantum oculum fronti ineſſe. Quod proculdubiò creditu difficile videretur, niſi Auguſtinus (cuius teſtimonium omni exceptione maius eſt) in octauo ſupra trigeſimum ad Eremitas ſermone affirmaret, à ſe eos in Æthiopia viſos eſſe, cum ad eos Epiſcopus iam factus prædicatum iuiſſet, quos ratione vti, & non feras eſſe ſcribit.

De Syrenibus, & aliis monſtris marinis.

Quot etiam inueniuntur qui non credunt Syrenas eſſe? & tamen Auguſto Cæſare Galliarum legatus ſcripſit in littore inuentas mortuas Nereides Syrenéſque multas ea forma qua pinguntur. Tyberio quoque Auguſt. retulerunt Vlyſſonenſes legati conſpectum marinum hominem paruo cornu inſonare: & ſimiliter marinarum Nympharum corpora humanis corporibus ſimilia, niſi quod cute anguillis perſimili tegebantur: deinde imperante Phoca in Cycladibus iuxta Sdillarum inſulam duæ apparuerunt, ex toto penè humanam habentes effigiem.

Sed quid tam vetera repetimus? Eugenio quarto pontifice apud vrbem Sibinicũ in Illyrico, captus eſt marinus homo qui ad mare puerum trahebat. Is à currentibus qui rem inſpexerant lapidibus fuſtibúſque vulneratus, in ſiccum retractatus eſt. Huius effigies penè humana, niſi quod cutis anguillæ ſimilis erat, & in capite duo parua habebat cornua manus quoque duorum tantum digitorum formã exprimebant: pedes autem in duas veluti caudas finiebantur, à quibus ad brachia alæ vt in veſpertilione extendebantur.

De Echeneide ſiue Remora piſce.

His quæ in mari miranda ſunt Echeneidem ſiue Remoram addemus, cuius quanquam longitudo ſpithamam non excedebat quantumuis magna nauigia, ſi adhæſerit, remoratur. Spirent licet venti, veláque tumeſcant. ac remis nautæ acriter incumbãt, adeò ei magnas natura vires dedit, plus in paruo piſce quàm in illis omnibus momẽti eſt. Cuius rei experimentum viſum in naui quam Periander miſit, & Actiaca pugna Antonij naue immobili manente, ita vt ei in aliã deſcendere neceſſe eſſet. Poſtremò in triremi qua Cæſar Caligula vehebatur, cũ ab Aſtura Antiũ nauigaret, quo in loco cæteris triremibus curſum ſuũ tenẽtibus, cũ admiratio

omnes cepiſſet, principis triremem immobilem ſtare. Miſſi ſunt vrinatores qui annexum triremis fundo hunc piſcem inuenerunt, quo ſublato triremis mota eſt, vt cæteræ: & quod mirum videatur, Remora in naui manente, ſe aquam non tangente, nauis curſus non impediebatur.

De Equabus quæ vento concipiunt.

Inter illa admiranda quæ de animalibus feruntur, annumerari poteſt, id quod Plinius ſcribit in ſecundo rerum ruſticarum ceu rem miram & tamen certam. Varro, item Solinus in mirabilibus affirmant. In Luſitania cuius pars hac ætate ſub Portugalenſis regionis nomine eſt, equas prope vrbem Vlyſbonam vere ſpirantibus fauoniis, quos non ſine magna voluptate per ſexum ſuum in corpus recipiunt, ſine maribus concipere, id quod etiam in gallinis conſpicimus. Pariunt autem equos velociſſimos, ſed qui vltra triennium non perdurent, nec generationi ſufficiunt. In Cappadocia quoque idem accidere Auguſtinus ſcripſit.

De lacu Aſphaltide.

Mirum quoque videri poteſt, quod de Aſphaltide lacu Iudææ ſcribitur, quem aliqui mortuum mare nuncupant: in eo enim viuens res nulla mergitur, à fundo quoque ceu picẽ euomit, quam etiam bitumen appellant, & pro pice in nauibus vtuntur. Quæ res cum adhuc humida ab aqua educitur, aiunt alio remedio diſiungi, atque à ſe ipſa ſeparari nõ poſſe, niſi mulieris menſtruo ſanguine aut vrina.

De fluuio Sabbatico.

Mirus quoque fluuius is qui inter Archamam Raphaneãque labebatur, in ea Iudææ parte in qua regnauit Agrippa, qui quanquam ſatis ingentibus aquis præcepſque decurreret, ſabbato ſemper deficientibus aquis exiccabatur. Poſtera die in conſuetam altitudinem excreſcens, ab eo facto Sabbaticus appellabatur.

De fonte qui eſt apud Gratianopolim, & aliis miris rebus.

Mirum quoque dicere fontem debemus apud Gratianopolim Gallicam vrbem. Nam quamuis calentes aquas non habeat, tamen ſimul cum ipſis aquis flammas perſæpe emittit: duobus eodem loco temporéque ſimul manentibus inter ſe contrariis elementis. In Lycia quoque non ſine magna admiratione regio, quæ Epheſtion dicitur herbido florentéque ſolo terra ſi effodiatur, ignes euomit, qui-

bus nulla in parte flores aut herbæ aduruntur, vel decorem ſuum amittunt, ſicuti ad Lucullum Seneca ſcribit.

Non caret etiam admiratione fons in Britannia, qui eſt in Diœceſi Lincolnienſi intra Lundam & Northantonam vrbes, qui experimento cognitum eſt, ligna in proximis cæſa ſyluis, ſi in fonte demergantur, intra annum lapides fieri.

In regione quoque vbi Gothorum ſedes in ſeptentrione erat, fons eſt, cuius experimentum à Friderico primo factum Albertus cognomento Magnus ſcribit, miſſa manuum ſuarum theca, in qua ne falleretur ſignum ſuum in cera impreſſerat, cuius dimidia pars fronti immerſa in lapidē induruit, reliqua parte ſub corij ac ceræ ſpecie vt ante erat remanēte.

In Gallia quoque in paruulo lacu iuxta oppidum qui Locis dicitur deprehenſum eſt arbores, qui in eum iam diu ceciderunt in lapides conuerſas.

Mille paſſibus à Senenſi oppido Lucaniæ in Neapolitani regni parte, ea quam nunc Baſilicatam vocant, fons ſalſis manat aquis, ad eum ſi quis acceſſerit, nihil locutus, neque retro conuerſus fontem pluris clariſque fluentem aquis inuenit. Quod ſi ſecus dum proficiſcitur, egerit, turbatum offendit fontem. Si verò ſeruatis quæ ad claram fontis aquam inueniendam fieri oportere dicta ſunt, illuc profectus loqui cœperit, loquendo turbari fontem perſpicit. Sed quoniam de aquatilibus aquiſque ſatis eſt dictum, nunc terreſtria attingemus, quæ cauſam aliquam habent admirationis.

De inſulis quæ ortæ ſunt.

Vir magnæ doctrinæ magnæque fidei Plinius affirmat Rhodum Delumque inſulas ortas eſſe; & præter eas nonnullas alias: ſed procul dubio trigeſima quinta ſupra centeſimam olympiadem inter Cyclades Theram, Theraſiam cum ante non apparerent emerſiſſe. Inde centeſimo atque trigeſimo anno poſt inter eas Hieram ortam alio nomine Automatem appellatam. Ab ea haud longius duobus ſtadiis ipſius Plinij temporibus, M. Syllano & L. Balbo conſulibus Thiam emerſiſſe. Theram Seneca teſtatur à ſe viſam: præterea Conſulibus Sp. Poſthumio Albino & Q. Fabio Labeone haud longè à Sicilia ortam inſulam Vulcaniam. Temporibus quoque noſtris in Cycladibus haud longe à Centurine repente emerſit parua inſula in nauis magnitudinem cuius facies haud alia quam terræ aduſtæ videbatur.

Quod de natis repente inſulis dictum eſt, mirum poteſt videri: ſed nec minus eſt mirandum,quod de naue refertur temporibus noſtris. Id ſalutis anno quadringenteſimo ſexageſimo ſupra milleſimum,in cuniculo per quem metalla effodiuntur,centum brachiis ſub terram, apud Heluetiorum pagum Bernam inuenta. In qua nauis quæ maritimæ perſimilis erat (quod magis mirum,cum ea pars Alpium longè abſit á mari) & quadraginta hominum corpora cum velis effractis anchoríſque inuenta fuerunt. Quam rem plurimi graues viri perſpexerunt,& nos ab iis accepimus, qui in re præſenti fuere. Arbitrati autem ſunt nonnulli, magni diluuij tempeſtate immerſam eam nauem, temporis ſucceſſu aucta humo montibúſque ſepultam in ea profunditate mãſiſſe,in qua eſt inuenta. Alij per ſubterraneas aquarum venas,quæ per terræ concaua loca largius fluunt, mari demerſam,aliquo caſu nauem in eum locum perlatam. Cęterũ vtcunq; res fuerit admirationis nõ mediocres relinquit cauſas.

De Gemmis & Lapidibus naturaliter ſculptis.

Quam multa alia fert natura? quorum ratio nulla poteſt afferri. Inter hæc Pyrrhi regis commemorabitur gemma, in qua nullo artifice ſculptæ,ſed adeo tenuibus ſegmentis, vt pictæ viderentur nouem cum inſignibus ſuis expreſſæ erãt Muſæ,cum Apollinis effigie media inter eas ſedentis.

Plinius quoque temporibus ſuis ſcribit marmoreum lapidem ſectum in Paro inſula(in medio naturaliter ſculptã) Sileni,vt ab antiquis pingebatur,effigiem oſtendiſſe.

Albertus item Magnus affirmat Venetiis ſe regis caput diademate ornatum vidiſſe, in marmore naturaliter nullius artificis opera expreſſum,in quo frontis pars imperfecta videbatur. De alio item capite huic ſimili in vrbe Mantua viſo, noſtris temporibus affirmatum eſt. In agro quoque Placentino temporibus noſtris lapis Alabaſtrites inuentus eſt, in quo poſtea ad leuitatem ſuam per artifices perductus fuit inter claritatem obſcuritatémque quam lapis præ ſe fert, figura apparet mortui capitis humani. Item Bergomi in maiori fano in porphyrite lapide, qui ad Baptiſterij ornatum eſt poſitus, tanquam picta ſerpens in orbes circumuoluta perſpicitur. Prope vrbem Gratianopolim in Gallia Italiæ propinqua vetuſta eſt turris,quæ araneas non gignit, neque aliam venenoſam rem: quin potius ſi quid eiuſmodi in eam

inferatur, vt experimento cognitum eſt, ſtatim emoritur. Idem in inſula Hyberniæ quæ nunc Irlandia dicitur contingit. Illius enim terram ſoliumque natorum in ea animãtiũ, venenoſæ beſtiæ deuitant fugiuntque. Experiendo enim homines didicerunt hæc animalia ſi in ancipiti ponantur, vt vel ea vel ignes contingant, in ignes ipſos potius ſe recipere. Triclinium quoque eccleſiæ Anicienſis, quæ vulgo de Puy dicitur, non ineũt venefica animalia, neque muſcæ, & ſi aliunde inferantur ſtatim mortem obeunt. Quæ res admirationem tollit quod veteres ſcripſerint Romę in Herculis fanum nec muſcas nec canes vnquam ingreſſos.

De antro Hieropolitano.

Mirum quoque propter occultam eius cauſam eſt, quod de Hierapolis antro Dion perhibet ſe vidiſſe. Nam cum mortiferum exhalet ſpiritum, omnia in eo intereunt animãtia, niſi quæ caſtrata viriliratem amiſerunt.

De admirandarum virium herbis.

Quæ ratio quoque afferri poteſt quarũdam herbarum admirãnda vi? de quibus prope terreſtria ſcribendum duxi. In Iudæa ad Macherũntam vrbem in valle quæ Babra dicitur, denominata à valle herba naſcitur, quæ ſanguinei coloris habet radices, & noctu lumen præ ſe fert, neque verò facile hominum manu conuelli poteſt, niſi cum mulieris ſanguine menſtruo, aut vrina attingitur, alirer enim contra vellentem niti ſeque in contrarium retrahere videtur. Neque tunc quidem niſi eius vitæ periculo qui extirpare quærit diuelli poteſt, niſi ſi quis manu de radice geſtauerit, aut circumfoſſa humo ita vt parum ſe radix teneat, alligatus ei canis quod ſupereſt nitendo conuellat. Tunc enim in canem omne periculum conuellentis tranſit. Hac illi radice curari dicuntur quos immundi ſpiritus vexant, ita vt amplius eo malo non laborent. Linum quoque quod Aſbeſtinum appellant nonne viſu admirandum erat? fertur in vltimo oriẽte naſci, cuius ea vis eſt, vt confecta ex eo tela in mediis ignibus poſita non cõburatur. Plinius quoque ſcribit mappas ex eo lino, poſteaquã vſus infecit, ignibus impoſitas, cõbuſtis ſordibus ipſas incombuſtas in priſtinum cãdorem nituiſſe. Iuxta Firmium Pannoniæ vrbem, interdum vitibus capreoli ineſſe reperti ſunt verè aurei, confectaque eſt ex eo auro moneta. Quod ipſum multi præſtantes viri tempo-

ribus noſtris vidêre, vt illud negare nimium impudentis hominis habeatur.

De auibus animalibúſque aliis admirandis.

Ad animalia admirandæ naturæ tranſituri à Farfallis auibus incipiemus, quæ à Græcis Pyrauſtæ nominantur. Hæ in Cypro in metallorum fornacibus inueniuntur, per medias flammas illæſæ volant, & ſi forte longè ab ignibus auferantur, paruo temporis momento intereunt. Res profectò mira huiuſmodi aues in violento (quod alia viuentia omnia perimit) elemento viuere.

In inſulis Hyberniæ quam nunc vt etiam ſupra diximus Irlandam dicunt, & Orcade quibuſdam in locis quæ mari alluuntur, arbores ſalicibus perſimiles naſcuntur in quibus ortæ paruæ quædam pilæ, paulatim creſcendo aues anatum formam habentes effigiantur, roſtro ab arboribus pendentes: & cum ad maturitatis tempus peruenere ſui ipſarum nixu arboribus excuſſæ, in mare decidunt atque euolant. Britanni vulgo Bernetas appellant, & quia ex auiũ genere non oriuntur, iis quadrageſimali ieiunio ſale conditis homines veſcuntur, vt ab his qui viderunt certiores facti ſumus. Neque verò me latet Albertum Magnum aliter ſcripſiſſe. Sed res tam multorum virorum grauium teſtimonio, qui hoc viderunt probata eſt, vt minimè dubia duci debeat.

Anatis mentio quæ facta eſt, in mentem redigit mihi de ea auerem mirandam, quam ego ſcripturus non eram quia parũ fidei habitura videbatur, ſed adeò nota eſt vt falſę rei ſuſpicionem nullam accipiat. In ea Galliæ parte quæ olim ſub Venetorum Morinorũmque nomine cenſebatur (nunc Britanniam dicunt) propè vrbem Redonenſem oppidum eſt Monsfortis nomine, vbi Decembri menſe cum ſancti Nicolai ſolennia celebrantur, à paruo lacu haud longè ab oppido, ea hora qua vel Miſſa vel veſpertinæ orationes cantãtur, anas templum init cum tredecim pullis, quæ poſteaquã aram circumdedit, ad eundem lacum regreditur vno pullorum quos ſecum veniens duxit, ſemper deficiente: neque verò quo is ſe recipiat intelligitur. Quod ſi quis vt rei experimẽtum faciat, aut quia rei nullam fidem habeat comprehẽdere aut occidere tentauerit, confeſtim rabie corripitur ac moritur, aut in grauem morbum ſubitò incidit.

Quis fieri poſſe arbitretur? aut quas rationes afferre poſ-

ſit eius rei quæ à Geruaſio Tibelleſio Arelatenſis regni Mareſcallo ad Ottonem quartum ſcripſit. In lacu enim eius regionis monuit quoſdam piſcationi operam dantes, hyeme multas ciconias veluti mortuas rete in ſiccum traxiſſe, quæ tanquam ſimul iunctæ mutuò roſtra hamo infixa habebāt, & calefactæ viuæ fuerunt inuentæ.

In Lotharingia quoque iuxta Metenſem vrbem, in quodam alio lacu, Salutis anno quadringenteſimo ſexageſimo ſeptimo ſupra mille, permultæ aliæ ciconiæ ſimiliter inuentæ fuerunt, quæ in thermis calefactæ reuixerunt. Hæc autem res effecit, vt quidam ſub aquis abdere ſe ciconias putarent, ea ratione moti, quod vſque in præſentem diem nec ſcriptum ſit, nec ſatis intellectum, quò ſe ibides deſinente æſtate recipiant, cum tam multi apud Græcos Latinóſque fuerint, qui diligenter animalium naturam inueſtigarunt.

Cæterum ſi ſub aquis ciconiæ viuūt aliquo modo, & ſpirandi & ſe alendi viam habere videntur. Sed de ingenti bufone in medio ſaxo inuento in Auguſtoduno Virodunenſis agri arce, quæ ratio adduci poteſt? nam in ſaxo quod vt eo vterentur ædificantes medium ſecuerunt, nulla ingreſſus ad ſpirandum alimentáque accipienda ſigna apparebant, animalq; illud tamē in eo vixerat, quod à multis perſpectū fuit.

In Latio quoque ſimili modo Martino quinto pontifice, ſerpens viua in media petra cum ſcinderetur, fuit inuenta.

Ad animalium prędictorum quomodo vixerint rationem oſtendendam dici poſſet: ita creata vt nullo cibo veſcerentur quemadmodum in Chameleonte cernitur. Quod animal lacertæ perſimile eſt, niſi quod in maius quam lacerta excreſcit, hoc certę nullo alitur cibo, ſed aëre tantum veſcitur, quem aſſiduè aperto ore ad ſe trahit, cuius generis permulta in Africa ſunt.

De his qui ſine cibo vixerunt.

Sed quoniam in ſcribenda Chameleontis natura mentio incidit, de his qui ſine cibo vixerunt, hoc ipſum quod in brutis perdifficile videtur, in homine fieri non poſſe putatur. Nam cum in homine cibi abſtinentia quartum aut ad ſummum ſextum diem non tranſgrediatur, vltra hoc tempus inediam perferre humanæ rationi conſentaneum non videtur. Itaque cum nōnulli inuenti fuerint, qui longè plus quàm hunc quem diximus dierum numerum cibo caruerint, vt

rint, vt Heliam, Moyſen, Ægyptiam Mariam prætereamus operæ precium viſum eſt eos qui hoc fecerunt attingere, vt intelligatur quàm magnæ ſint naturæ vires, phyſicóſque permultos, qui ſcire omnia ſibi perſuaſerunt longè falli, indoctum vulgus propter ignorantiam ſæpenumero inter miracula numerare, ea quę etſi raró fiunt, natura tamen producit. In quo etiam hoc beneficij erit, vt quanti doctrina ſit facienda, intelligatur, quæ lumine ſuo à vulgo doctos ſeparat, facitque vt neque ceu alij indocti omnia mirentur, nec præda fallacium hominum ſint, qui factis miraculis aluntur, nec vt vulgus in plano tanquam in confragoſa via ceu caſuri atque præcipites eant.

In Germania in vrbe Colonia Frederico ſecundo regnante ſæpius quidam ab alienato ſenſu ſeptem hebdomadas cibo caruit, ſola aqua interdum epota, cum Albertus Magnus Ratiſponenſis epiſcopus, vt rem cognoſceret diligenter eũ obſeruaſſet, qui etiam mulierem quandam Germanicam dies viginti ſine cibo manſiſſe ſcriptum reliquit.

Item Auguſtinus cum Caſulano reſcriberet, affirmauit temporibus ſuis quendam quadraginta diebus ſine cibo vixiſſe. Alium quoque Petrarcha ponit Venetiis idem feciſſe, à multiſque eius rei experimentum fuiſſe factum.

Hoc etiam magis mirum eſt quod Olympiodorus Platonicus ſcripſit, Ariſtotelis, qui rem vidit, teſtimonio, fuiſſe hominem, qui donec vixit neque manducauit vnquam, neque dormiuit. Cæterum in ſole manendo alimentũ accepit.

In Gallorum annalibus editum eſt, ſalutis anno trecenteſimo vigeſimo ſecundo ſupra mille in agro Tullenſi puellam fuiſſe duodecimum annum non ſuperantem, quæ triennium poſt ſumptam ſacram hoſtiam vixit, nullo alio aut potu aut cibo ſumpto, & poſt id tempus ad conſuetam viuendi normam rediiſſe.

His quoque temporibus Peruſiæ Palumba Interamnenſis annos nata viginti, eadem hoſtia nullo alio ſumpto cibo ſeptem annos vixit, id quod Innocentius octauus Pontifex re quæſita diligenter inſpexit.

Fuit Eugenio quarto Pontifice Gallus quidam nomine Iacobus qui in aula Romana amanuenſis erat. Is graui valetudine affectus, cũ in patriam rediiſſet, Hieroſolymitanã peregrinationem vouit. Inde ergo Romã Nicolao quinto põ-

tifice reuerſus,magna eorum admiratione qui rem inſpexerunt,dum obſeruaretur nec bibere, nec eſſe vnquam inuentus eſt, iuréque iurando affirmauit, ſe iã bienniũ ita vixiſſe.

Anno quoque ſalutis quadringenteſimo ſexageſimo poſt mille,Nicolaus Heluetius Vnderualdenſis poſt ſuſceptos ex coniuge quinque liberos, cum haud longè ab oppido ſolitariam ageret vitam,peracto quintodecimo anno ſine vllo potu ciboque deceſſit,veráque inuenta fuerunt quæ prædicebat futura,vitáque prorſus auſtera fidem faciebat,nihil ab eo de cibi ac potus abſtinentia fingi,& tamen Conſtantienſis epiſcopus,in cuius diœceſi agebat,profectus ad eũ ipſum locũ,vbi Nicolaus erat diligenter rem perquiſiuit, inuentáque palàm literis mandauit, qui vt de re certior fieret ſub obedientiæ imperio recuſantem parũ cibi ſumere coëgit,ob quã rem triduũ grauiter ſtomachi dolore laborauit.Id quod ipſe vereri ſe antè monuerat. Nec verò Epiſcopo illi tantũ, verum multis quoque principibus Germanicis,Gallis atque Italis qui eò profecti ſunt res hæc explorata fuit. Nos quoque cũ his locuti qui viderunt ac ſermones vnà ſeruerunt, rẽ extra ambiguũ ponimus, præſertim quod de hac cibi abſtinentia diligentius quæſitum eſt, de qua ipſe parcè loquebatur,remque non miraculo,ſed naturæ tribuebat.

Cęterũ vt tandẽ huic materiæ finis fiat, Valerium quantũ pro ingenij imbecillitate fieri poteſt imitantes,in huius primi libri fine non de vno, vt ipſe ſed de tribus Draconibus loquemur. Primũ ſcribit Poſſidonius ſe prope Damaſcũ vidiſſe mortuũ,qui hominem in equo ſedentem deuorauerat, fuiſſéque eius longitudinem ducentorũ ac quadraginta pedum.De alio teſtatur ſanctus Hieronymus, cuius longitudo quantũ ipſe arbitrabatur quindecim cubitorũ fuit,qui ægypti deſerta incolebat. Tertiũ Diodorus ſcribit viuũ in Alexandriam fuiſſe perductum Ptolemæo ſecundo regnante, cuius longitudo triginta cubitos ſuperabat.

De Polypo immenſo.

Sed quoniam maiores quoque dracones inuenti fuerunt, de Polypo quodam ſcribemus: cuius adeò ingens magnitudo fuit vt in genere ſuo alios omnes ſuperaret. Cum in Hiſpania piſcatores qui thynnos condiunt, ſingulis noctibus aliquid iis quæ iam parauerunt ſubtrahi animaduerterent, & propterea diligentius rem obſeruarent, non ſine in-

genti formidine cùm latratu ſuo canes ad rem inſpiciendam inuitarent, perſpexerunt vaſtam terribilémque belluam ingenti ſpiritu brachiiſque à ſe canes abigentem ad quos defendendos accurrentes, qui aderant variis inſtructi armis magno labore tandem feram confecerunt, cognouerúntque Polypum eſſe, qui eiuſmodi cibi auidiſſimus ſuperioribus noctibus quod piſcatoribus deeſſe querebantur, rapuerat. Huius belluæ caput immenſum horrendúmque fuit, quo Lucius Lucullus qui illud inſpexit putauit quindecim amphorarum, quæ in nauticis rebus Bottæ dicuntur menſuram contineri, brachia autem ingentia adeò vt vix hominis complexu cingi poſſent, internodiáque crurum magnæ ollæ amplitudinem complere, id autem in miraculi teſtimonium ſepoſitum fuit ſeptingentarum librarum pondus exceſſit.

LIBRI SECVNDI DE PRISCIS INSTITVTIONIBVS.

CAPVT PRIMVM.

SEcundum Librum auſpicaturi de antiquis moribus ac inſtitutis ſcribemus. Nonnulla etiam recentiora addemus, quæ fortaſſis haud parum à ratione videntur abhorrere, cum eorum contemplatione in quibus virtus ac bonitas eſt, corrigere noſtra quæ mala ſunt poſſimus.

De Romanis ſponſis.

Nouæ nuptæ apud Priſcos Romanos maritorum domus ingreſſuræ, in primo limine Caiam Cæciliam (alio nomine Tanaquilem nuncupatam) ſemper nominabant, quæ Tarquini priſci Romani regis vxor fœmina fuit, pudicitia atque omni virtutis genere inſignis, vt dum eam nominarent, imitari mores eius meminiſſent: poſtpoſitis quoque aliis ornamentis colus fuſúſque eis præferebatur. His enim inſtitutis

Martias,Portias,atque Lucretias Romani pepererunt.

De Iudæis.

Optimus quoque Iudæorum mos ille erat, in quo Tribu ſua deligere mulieribus ſuis viros cogebantur, hiſque imprimis quas bonorum hæreditas ſequebatur, alienis enim opibus alienas locupletari Tribus iniquum ducebat. At nunc infœlicia tempora noſtra in hoc quoque quantum à prudentibus degenerauêre? Sordẽt inter ſuos nuptiæ,& ſpretis contribulibus ſuis partas magno ſudore atque ſanguine opes à ſuis,ad Barbaras quoque gentes transferunt.Nec antè malorum conſiliorum pœnitentia ſubit, quàm exhauſta gente ſua:tum cum pœnitentiæ locus non eſt palam perſpiciunt maritos non virtutem ac genus in huiuſmodi nuptiis, ſed opes ſpectauiſſe.

De Babylonijs.

Quanta prudentia Babylonij matrimonia ſua tractabant? quotannis enim ſtato die locoque puellas ſuas viro maturas congregabant,forma præſtantiorem plura offerenti,deſpondebant:deformiorem autem minori dote acceptuiro nuptui dabant,dotemque,ex accepta in formoſioris collocatione pecunia,perſoluebãt. Ita ex formoſioribus deformiorib' dos parabatũr, ditéſque precio formoſarum matrimonia nanciſcebantur,minúſque formoſæ in quibus ambitionisetiam min' eſſe debet,ſine cuiuſquam iniuria ad tenuiores thalamos tranſibant.

De Gallorum conſuetudine circa matrimonia.

Haud malus Gallorum is mos erat, quo in locandis matrimonio puellis vtebantur.Nam ne propter ingratum matrimonium puellæ parentes incuſarent, parata magno inuitatorum numero cœna virgini permittebant, vt ex inuitatis maritum ſibi deligeret. Electionis autem illud ſignum erat, cui ipſa ante alios aquam manibus dediſſet.

Item de Gallis.

Solebant etiam contracto matrimonio agere, vt mariti tantundem de fortunis ſuis acceptæ doti cumularent, ſfructuum quoque qui inde percipiebantur ratio à viro vxoréque ſimul quærebatur, vt ſuperſtitis illud totũ eſſet quòd ſimul cum capite coactum inueniretur. Ita enim facta inter virum vxorémque par conditio plus amoris retentura in matrimoniis putabatur.

De Lacedæmoniis.

Apud Lacedæmones grauis pœna iis conſtituta erat, qui nunquam vxorem duxiſſent, aut qui vltra communem morem ducere diſtuliſſent. Grauiore etiam mulctabãtur, ſi qui maiorem ſequuti dotem, ex aliena tribu duxiſſent, quando ſua probatis moribus inueniſſent.

De Britannis qui Scoti dicuntur.

Hac cura in Britannia populi, qui nunc Scoti nuncupantur, carere viſi ſunt. Siquidem Hieronymus ſcribit fœminarum communem eos habuiſſe vſum.

De Leptitanis.

Apud Leptim Africæ vrbem ſcribitur hunc fuiſſe morem, vt quo die noua nupta primum in mariti ædes veniſſet, à ſocru mutuò ollam peteret. Socrus autem eam negaret, vt à primo ipſo die quæ ſponſæ erant, ſocrus ſuas ferre diſcerent.

De Germanis.

Solebant apud Germanos qui mariti vellent fieri, vxores dotibus comparare, id quod tempotibus quoque noſtris veteres meminerunt, apud Celtiberos in Pyreneorum parte quam Biſcaiam nunc dicunt, vſitatum fuiſſe.

De Lituanis.

In Lituania quæ Germaniæ pars eſt, fœminæ in magna fortuna conſtitutæ, palàm alere multos iuuenes ſolent, quos matrimoniorum auditores vocant, palámque ſecum eos cubitum ducunt, neque tamen ob id viris licet concubinas habere. Stultos profectò homines, qui pronum per ſe, neque in libidinibus vnquam defeſſum fœminarum genus, hac licentia certi nihil in matrimoniis relinquere permiſerunt.

De Herulis & Indis.

Plus honeſtatis fœminæ apud Herulos habuêre, dum ſedes trans Danubium is populus incoleret, quoniam iuxta maritorum ſepulchra, vxores ſemper ſuſpendio vitam finiebant. Quod etiam magis mirum videtur, cum earũ viri adeò impudicè agerent, vt beſtiis quoque cõmiſcerentur, & ſenio confectos, ſi aduerſa valetudine laborarent, ne eos alendi onere grauarentur, occideient. Indorum quoque coniuges vſque in præſens tempus, ſeruauêre morem, vt in maritorũ rogo comburerentur, quod nõ veteres ſolum recentioréſque hiſtorici tradunt, verum etiam ab iis affirmatur, qui in India per hæc tempora fuere.

De Romanis Conſulibus.

Mos erat Romanis conſulibus lictoribus ac faſcibus per vices vti,quiſque menſe ſuo his vtebatur. Vtendi autẽ principium is faciebat, cui in bello mortuus eſſet filius, vel cui vxor eſſet,etiam ſi iunior haberetur, ſi alter quanquam ſenior vxore careret.

De veteribus Hebræis Zelotypis.

Illa quoque miranda commemorandaque videntur inſtituta eſſe,quæ longo tempore Iudæi ſeruauerunt, cũ adulterij ſuſpectam haberent coniugem. Ad ſacerdotem enim eam perducebant, qui oblato iuſiurando membranam ſacris verbis conſcriptam aqua lauabat,adeò vt inde ſacra verba delerentur, conſperſaque muliere pauimenti, aut parietum templi puluere præſente viro huiuſmodi aquam ea potabat. Mira profectò res,nam ſi adulterij crimine carebat validior inde mulier abibat:quod ſi peccaſſet,hydropiſi corripiebatur,venterque eius marceſcebat. Verum quia ſatis de matrimoniis eſt dictum,nunc ceu ab arbore ad fructum, ita à matrimoniis ad liberos tranſibimus.

De Romanis.

Adeò veteres Romani, magni ſemper in liberos paternũ ius fecêre, vt regum temporibus patri filios bis vendere permiſſum eſſet,niſi ei pater vxorem dediſſet, aut vltrò ducere volenti aſſenſum præſtitiſſet.

De Athenienſibus.

Contra haud immeritò Athenienſes vtebantur, vt filius qui artem aut alicuius induſtriæ genus à patre nõ didiciſſet, minimè in neceſſitate parentem iuuare cogeretur.

De iiſdem.

Æquè etiam ſpurios parentum iuuandorum obligatione liberarunt: quod non vt filios procrearent, verum vt voluptati operam darent, ſe cum huiuſmodi filiorum matre miſcuiſſe,pater putari poterat.

De Hebræis.

Quàm ſeuerè apud Hebræos crimen non pulſati tantum verũ etiam maledicti patris vindicabatur?Nam qui ita male de parentibus meriti eſſent, niſi prima parentum admonitione corrigerentur, furcarum ſupplicio multabantur.

De Ægyptiis.

Ægyptij multare parentes à quibus cæſi eſſent filij non

ſolebant: parum enim conuenire viſum eſt, vt is qui filij vitæ cauſa fuiſſet, ob filiorũ mortem ipſa vita priuaretur. Triduum autem continuum circa filij mortui corpus eum habebant, nam ita & doloris magnitudine quam filij præſentia augebat, & perpetratæ mortis pœnitentia eum ſatis excruciari poſſe arbitrabantur.

De veterum pontificum electione.

Veteres Pontifices cum à populis quorum curam geſturi erant eligerentur, experimento ipſo cognitum eſt, enixè ſtuduiſſe vt honeſtè vitam ducerent. Manans enim de eorum modeſtia in populos fama gratiores ipſos faciebat: ſiquidem multitudinis non imperitæ iudicium frequentius rationi obſequitur. Id ita eſſe res ipſa oſtẽdit cum Gregorius, Ambroſius, Leo & Zacharias propter virtutem quanquam inuiti ad Pontificatum euecti fuerint. Virtutis enim ac doctrinæ opinio quam re præſtiterunt, populos ad id impulit. Contrà autem quos principum fauor & gratia promouet, viros impuros & ſcelerum omniũ miniſtros, qui doctis & modeſtis viris præferuntur, pro bonitate ac doctrina impudicitiam, atque malorum omne genus ſpirare conſpicimus.

De modeſtia veterum ſacerdotum in veſtitu.

Quantò etiam melior erat vſus, cum pontifices ſacerdotes noſtri pari veſte cum aliis, cæterum forma grauiores præ ſe mores ferente vtebantur. qui ſecularium negotiis ſe non immiſcebant, neque iis opibus templa locupletare quęrebant, quæ ſpoliatis melius reſtituerentur. Quæ res Ambroſium mouit, vt iis qui à veteri modeſtia diſceſſerant, haud iniuria diceret: Tum ſacerdotes aureos fuiſſe, cum ligneo calice ſacrificarent, in præſentia autem ligneos factos, poſtquam aureis calicibus vti cœperunt: omnis enim ſacerdotũ luxus à Syluestro cœpit, cum à Conſtantino Auguſto, à priſca modeſtia paupericque ad opes euectus huius ambitus & cupiditatis, qua nunc ætas noſtra laborat, ex ſe ſemen protuliſſe viſus eſt. Inde ſacerdotes etiam ad imperia acceſſi. De iis ſenſiſſe videri poteſt Chriſtus, cum Phariſęos taxauit: cum dilatationem fimbriarum & primos in conuiuiis accubitus, cum magiſterij nuncupationem, atque inſuper earum rerum imperia, quæ inſupportabilia ſunt, quæ ne digito quidem ipſi attingere volunt, improperauit.

Quid enim noſtri temporis ſacerdotibus cum à recta via

De Romanis Conſulibus.

Mos erat Romanis conſulibus lictoribus ac faſcibus per vices vti, quiſque menſe ſuo his vtebatur. Vtendi autē principium is faciebat, cui in bello mortuus eſſet filius, vel cui vxor eſſet, etiam ſi iunior haberetur, ſi alter quanquam ſenior vxore careret.

De veteribus Hebræis Zelotypis.

Illa quoque miranda commemorandaque videntur instituta eſſe, quæ longo tempore Iudæi ſeruauerunt, cū adulterij ſuſpectam haberent coniugem. Ad ſacerdotem enim eam perducebant, qui oblato iuſiurando membranam ſacris verbis conſcriptam aqua lauabat, adeò vt inde ſacra verba delerentur, conſperſaque muliere pauimenti, aut parietum templi puluere præſente viro huiuſmodi aquam ea potabat. Mira profectò res, nam ſi adulterij crimine carebat validior inde mulier abibat: quod ſi peccaſſet, hydropiſi corripiebatur, venterque eius marceſcebat. Verum quia ſatis de matrimoniis eſt dictum, nunc ceu ab arbore ad fructum, ita à matrimoniis ad liberos tranſibimus.

De Romanis.

Adeò veteres Romani, magni ſemper in liberos paternū ius fecêre, vt regum temporibus patri filios bis vendere permiſſum eſſet, niſi ei pater vxorem dediſſet, aut vltrò ducere volenti aſſenſum præſtitiſſet.

De Athenienſibus.

Contra haud immeritò Athenienſes vtebantur, vt filius qui artem aut alicuius induſtriæ genus à patre nō didiciſſet, minimè in neceſſitate parentem iuuare cogeretur.

De iiſdem.

Æquè etiam ſpurios parentum iuuandorum obligatione liberarunt: quod non vt filios procrearent, verum vt voluptati operam darent, ſe cum huiuſmodi filiorum matre miſcuiſſe, pater putari poterat.

De Hebræis.

Quàm ſeuerè apud Hebræos crimen non pulſati tantum verū etiam maledicti patris vindicabatur? Nam qui ita male de parentibus meriti eſſent, niſi prima parentum admonitione corrigerentur, furcarum ſupplicio multabantur.

De Ægyptiis.

Ægyptij multare parentes à quibus cæſi eſſent filij non

ſolebant: parum enim conuenire viſum eſt, vt is qui filij vitæ cauſa fuiſſet, ob filiorũ mortem ipſa vita priuaretur. Triduum autem continuum circa filij mortui corpus eum habebant, nam ita & doloris magnitudine quam filij præſentia augebat, & perpetratæ mortis pœnitentia eum ſatis excruciari poſſe arbitrabantur.

De veterum pontificum electione.

Veteres Pontifices cum à populis quorum curam geſturi erant eligerentur, experimento ipſo cognitum eſt, enixè ſtuduiſſe vt honeſtè vitam ducerent. Manans enim de eorum modeſtia in populos fama gratiores ipſos faciebat: ſiquidem multitudinis non imperitæ iudicium frequentius rationi obſequitur. Id ita eſſe res ipſa oſtẽdit cum Gregorius, Ambroſius, Leo & Zacharias propter virtutem quanquam inuiti ad Pontificatum euecti fuerint. Virtutis enim ac doctrinæ opinio quam re præſtiterunt, populos ad id impulit. Contrà autem quos principum fauor & gratia promouet, viros impuros & ſcelerum omniũ miniſtros, qui doctis & modeſtis viris præferuntur, pro bonitate ac doctrina impudicitiam, atque malorum omne genus ſpirare conſpicimus.

De modeſtia veterum ſacerdotum in veſtitu.

Quantò etiam melior erat vſus, cum pontifices ſacerdotes noſtri pari veſte cum aliis, cæterum forma grauiores præ ſe mores ferente vtebantur. qui ſecularium negotiis ſe non immiſcebant, neque iis opibus templa locupletare quęrebant, quæ ſpoliatis melius reſtituerentur. Quæ res Ambroſium mouit, vt iis qui à veteri modeſtia diſceſſerant, haud iniuria diceret: Tum ſacerdotes aureos fuiſſe, cum ligneo calice ſacrificarent, in præſentia autem ligneos factos, poſtquam aureis calicibus vti cœperunt: omnis enim ſacerdotũ luxus à Syluestro cœpit, cum à Conſtantino Auguſto, à priſca modeſtia paupertieque ad opes euectus huius ambitus & cupiditatis, qua nunc ætas noſtra laborat, ex ſe ſemen protuliſſe viſus eſt. Inde ſacerdotes etiam ad imperia acceſſi. De iis ſenſiſſe videri poteſt Chriſtus, cum Phariſęos taxauit: cum dilatationem fimbriarum & primos in conuiuiis accubitus, cum magiſterij nuncupationem, atque inſuper earum rerum imperia, quæ inſupportabilia ſunt, quæ ne digito quidem ipſi attingere volunt, improperauit. Quid enim noſtri temporis ſacerdotibus cum à recta via

aberrant, confecto aureo ornatu diademate, veſtiúmq; immodicarum firmato, quæ ſine aliena ope trahere nequeunt, ſtudiũ quoque principalis nominis, ſanctiſſimæque appellationis, item pedũ deoſculationes etiam á regibus & auguſtis factæ, nónue iuſtè obiici poſſunt: cũ prima nomina á ſatis humilibus primordiis incepta, in militaré atq; tyrannicã poteſtatem tranſtulerint. Verũ ne longius progrediamur iis reprehendendis, quæ principũ ignauia diu ferendo incorrigibilia effecit, ad vetera exempla iis meliora tranſibimus.

De maiorum ſupplicationum origine.

Si primorum ludorũ originem á Romanis voto ob grauem peſtem ſtabilitã, quanquam á vero Dei cultu remotã, inter veteres ritus annumerandã eſſe, vt Valerius multæ doctrinæ atque prudentiæ vir duxit, quanto nos vtilius cenſere debemus Chriſtianarum Supplicationũ primordia oſtẽdere, á veteribus pontificibus noſtris modeſtioribus quidẽ, quàm Romani eſſent, cæterum non propter minus ſæuam cauſam inſtituta? Nam cũ vrbem Romã peſtis acerbè vexaret, Gregorius primus Romanus Pontifex ſupplicationes quæ Maiores dicuntur, & ſexto Calendas Maias celebrari etiam nunc ſolent, inſtituit. Cum ante Mamertus Claudianus Viennenſis epiſcopus vir morũ ſanctitate clarus minores in Gallia ſalutis anno quĩquageſimo octauo ſupra quadringenteſimum ordinaſſet, quę triduo ante Domini aſcenſum eduntur, quo tempore rei atrocitate territis Gallis in ipſo meridie lupi feræque aliæ vrbes ingreſſæ in homines graſſabantur, quotidiéque aut tellus moueretur, aut de cœlo tacta loca, vel ruerent, vel comburerentur. Quibus malis in Gallia Romæque per hæc remedia finis putatur fuiſſe inuentus. Quamobrem poſtea á Leone tertio Roma. pontifice in Aurelianenſi concilio per vniuerſam eccleſiam huiuſmodi ſupplicationes ſtabilitæ fuerunt.

De Ægyptiorum regibus.

Ægyptio regi peracto ſacrificio ſacerdotes quotidie hominum qui virtute excelluiſſent exempla legebant: ac deinde præſentis regis laudatis virtutibus ante omnia clementiam eius extollebant.

De iiſdem.

Ægyptiis regib. domi nec ſerui, nec vili fortuna homines miniſtrabant, ſed ſacerdotum liberi virtutéque inſignes

viri, qui vigeſimum annum tranſcenderunt, vt horum conſpectu moti à ſcelere atque intemperantia continerentur.

De Aegyptiorum iudicibus.

Ex eius colloqui inter Ægyptios iudices primarium obtineret locũ, numinis imago pendebat gẽmis & auro cõfecta, quod numen ipſi Veritatem nũcupabant. Hoc enim ſigno oſtendebãt iudicis cordi oriq; veritatẽ ineſſe ſemper debere: & cũ conſpicerent eam, omnibus præferre rebus oportere.

Item de Ægyptiis.

Cogebant quotannis omnes apud magiſtratũ nomen & artes ſuas profiteri, & quos mentiri, aut turpi quæſtu viuere inueniſſent, morte multabant.

De Romanis Cenſoribus.

Haud valde erat diſſimile id ꝙ à Romanis agebatur. Electos enim duos inſignes virtute ciues, morũ magiſtros ſine prouocatione conſtituebant: qui intẽperanter dicta factáque ſeuerè notabant. Neque verò mirum videri debet, ſi cũ hac diſciplina vterentur, alios virtute præſtiterunt.

De Priſcis Romanis.

Haud aliam ob rem Plutarchus ſcribit, priſcos Roma. inſtituiſſe, vt ſecurib. quæ præferebantur magiſtratib. virgarũ alligarentur faſces, niſi vt dũ faſces ſoluerentur, magiſtratui ſpacium cogitandi daretur, ne iratus ea fieri imperaret, quorum poſtea eum fruſtra pœniteret.

De Aurelio Alexandro Imperatore.

Longè omnes Roma. ritus, iuſtitia atque prudẽtia id antecellit, ꝙ facere Alexãder Seuerus cõſueuerat, qui in albo palam nomina eorũ edebat, quibus gerendos magiſtratus erat demãdaturus: vt omnib⁹ liceret eorũ vitia palã facere, affectis ea pœna delatoribus ſi obiectũ crimen non probaſſent, quæ accuſatis debebatur, ſi obiectũ crimen verũ eſſe inueniretur. His autem qui probantur veſtes, argentea vaſa, ſeruos ac concubinas commodabat, vt per hæc adiuti in magiſtratu pro maieſtate Romani nominis laurè viuerent. Neq; inopia aut libidine, quæ ſæpè à recto calle hominũ mẽtes auferunt, ad rapinas aut adulteria cõuerterentur. Quã longè hoc melius agebatur quã his tẽporibus? cũ ſubtracto magiſtratibus ſalario promiſcuè omne rapinarũ, & iniuſtitiæ genus permittitur. Quod ſi quis pro ſcelere multatur, multa principes locupletantur, & non ſpoliatis quod ademptum

eſt, reſtituitur. Cæterum quoniam ciuiles adminiſtrationes ſatis attigimus,tempus eſt ad militaria tranſeundi.

De fœcialibus & Patre patrato.

Conſueuere veteres Romani non niſi laceſſiti bellum inferre, præmiſſo ſemper fœciali aut Patre patrato, qui ereptas res ab hoſtibus repeteret, aſſignatis ad reſtitutionem triginta diebus, niſi forte armis ipſi peterētur. Quod ſi intra præfixum tempus res reſtitutæ non eſſent, nō ante tamen in hoſtilem terram arma proferebantur, quàm per fœcialem hoſti bellum indixiſſent. Longè enim pluris ritè iuſtéque ſe. feciſſe, quàm vllam rei bene gerendę occaſionem faciebant.

Item de Romanis.

Romanis mos erat neminem ſuorum permittere aduerſus hoſtem pugnare, quemadmodū ſenior Cato ad filium ſcribit, niſi prius ſacramento addiceretur. Id autem agebatur, vt non niſi coactus ad alios perdendos ire videretur, & vt ducibus quibus addicti erant, ſi ex acie fugiſſent, morte eos, quia contra iuſiurandum egerant, multandi ius eſſet.

Iterum de Romanis.

Illa quoque cōſuetudo prudentiæ plena erat, qua Romani manipulos aut cohortes, quæ timore vel negligentia ordines reliquiſſent, aut in exercitu ſeditioſæ fuiſſent, ſorte ex eis delecto decimo quoque capitali pœna mulctabant. Ita enim omniū timore quibus illud imminebat ſupplicium, & tam paucorum morte militarem diſciplinam ſeruabant.

Item de Romanis.

Vt puniendo ſeueri, ita iis qui bene virtutem meruiſſent ornandis, Romani minimè reſtricti fuerunt. Nam confecto prælio poſteaquàm duces in eos animaduerterent, quos in prælio præ ignauia, aut quia non paruiſſent, malè viderant rem geſſiſſe: tum eorum laudes qui bene pugnaſſent, pro cuiuſque virtute celebrabant. Vt duplici aculeo laudis atque ſupplicij cùm excitarentur, ad omnia milites pericula promptiores,& firmiores redderentur.

Iterum de Romanis.

Ante omnia autem in ſeruandis ſuis quàm hoſtibus perdendis diligentiores. Eum qui in prælio ciuem ſeruaſſet, ciuica corona donabant, quæ quernа fronde conficiebatur: quia paſſim inuenta quercus facultatem præbebat publici honoris ſtatim in illum conferendi, qui eo ſe dignum

præſtitiſſet,& in rebus gerendis oblatus honore alios ad ſpẽ eandem accendebat: fronde autem & non auro huiuſmodi ornamentum dabatur,ne pluris aurum quàm humanũ ſanguinem, aut laudem quæ ex virtute proficiſceretur facere viderentur. Adeóque hic laudis amor patriæque charitas veterum inſedit animis, vt nemo apud eos inuentus fuerit, qui ciuicæ frondis honorem auro permutare vellet.

Iterum de Romanis.

Militaris diſciplinæ cura, quam diligenter Romani ſeruarunt, ab eorum exemplis abire me non patitur: equitibus enim obeſi vaſtíque corporis, vt eos ignominia notarent, equos adimebant. Nam cum ſe per crapulam patriæ inutiles feciſſent, publico quoque patriæ voluerunt honore carere.

Iterum de Romanis.

Illa inter militares animaduerſiones minima habebatur, cum ex ignauorum brachio ſanguis hauriebatur. Nam per hunc modum ſparſo ſanguine quem pugnando effundere metuerant, palam fieri eorum ignauia putabatur.

Iterum de Romanis.

Laudandus quoque in Romanis mos ille erat quo renouari prohibebantur hoſtium ſpolia, poſteaquã longo æuo conſumpta inuenirentur: odium enim quod ſtãtibus ſpoliis retineri videbatur, tempore cum ſpoliis ipſis deleri curabãt.

Iterum de Romanis.

Ne illa quidem in eis conſuetudo laude ſua caruit, vt omnes qui pedibus militarent palum ſuum, id eſt, valli partem ferrent, quo ſemper caſtra munirentur. Perſæpe enim eo munimento magnam hoſtium vim arcuerunt, quam immunitis caſtris non ſuſtinuiſſent. Quanto enim hoc ſapiẽtius? quàm quod noſtrorum temporum milites ſolent, qui dum laborem deuitant, ſine munimento poſitis caſtris, ingentes ſæpe clades accipiunt.

Iterum de Romanis.

Vt in milite fides augeretur, & in iis quos alea vel aliud malum profuſiores faciebat, frenum poneretur (quidam enim in his penſi nihil habentes ſæpe euertuntur) omnium congiariorum dimidiam partem ponere apud ſigna militem cogebant: vbi decem ſaccis pro numero cohortium quibus legio conſtabat, ſanctè in maiores militum ipſorum vſus cuſtodiebatur. Qui mos ſi his temporibus ſeruaretur,

transfugarum minor eſſet numerus, multique alij qui ſæpe in ganeis, aut alea omnibus quæ militando acquiſiuerunt conſumptis cauponas exercent, aut rebus deſperatis ad heremum confugiunt: ad ſenium perducti honeſtè iis alerentur, quæ iuuenes militando pepererunt.

De Germanis.

Adeò indecorum penes priſcos Germanos putabatur in acie ſcutum amittere, vt cui hoc contigiſſet publicum conſilium ineundi ius auferrent, atque vbi ſacra fierent intereſſe prohiberentur: qua ignominia multi cum premerentur, mortem manu ſua ſibi conſciuerunt.

Iterum de Germanis.

Tãtum erat apud Germanos armorum ſtudium & amor, vt nunquam vel ad conſilium, vel ad diem feſtum niſi armati conuenirent. In conſiliis autem aſſenſum ſuum armorum crepitu declarabant. Itaque mirum videri non debuit, ſi diu ſuam libertatem ſeruauere, qui tum demum à Romanis bello victi ſunt, cum per diſcordiam qui virtute non cedebant, impares facti fuerunt. Horum mos quidem laude dignus, cæterum non tam probandus qui ſequitur.

De Carinthiis.

In Clageſurtino Carinthiorum ſolent iis quos furti ſuſpectos habent, haud diligenti inueſtigatione prius facta in furcis ceruices frangere. Triduo autem poſt inquiſita re per iudicem, ſi verè furtum feciſſe, quo arguebantur inuenti ſunt, furcis appenſos relinquunt. Quod ſi innoxij fuiſſe iudicantur à furcis detracti, impenſa publica cum honoris præfatione ſepeliuntur.

Iterum de Carinthiis & aliis.

Nouus quoque ritus is videtur, quo principes qui Auſtriæ cognominantur vti ſolent, cum primo poſſeſſionem ineunt Carinthiorum ducatus (illis enim Carinthij parent) neque tamen hoc ab re fieri videtur. Nam haud longè ab oppido quod ſancti Viti dicitur in conualle, vbi adhuc reliquiæ cõſpiciuntur ingentis vrbis, cuius nomen de viuentium memoria excidit, magnum lapidem qui illic eſt erectus, quo die Auſtriæ princeps ad ineũdam Ducatus poſſeſſionẽ venturus eſt, Ruſticus ſorte in ea gente delectus cõſcendit: mediúſque inter macilentos bouem atque equam magna ruſticorum manu ſeptus conſiſtit. In vallem autem deſcendit

Auſtriæ princeps ruſtica amictus veſte, quem permulti eius regionis principes armati cum ſignis adeunt, inter quos Goritiæ comes primarium obtinet locum. Ruſticus à longè venientem principem conſpicatus, ceu admiratione captus, Liburnica lingua (qua illi vtuntur) aſtantes alios ruſticos rogat: Quis ſit is qui tam ſuperbo inceſſu atque apparatu ad ſe veniat? Illi aiunt regionis ipſius principem eſſe. Iterum ruſticus petit, An is æquus ſit iudex? communem patriæ ſalutē curæ habeat? liber an ſeruus ſit? ſi honore dignus, & ſi ritè Chriſtianus? quæ omnia cum aſtantes affirmarint, iterum rogat, Quo iure is à lapide ſe velit abigere? Ad hoc tunc Goritiæ comes iam factus vicinior, reſpondet. Abigere te vult, datis ſexaginta aureis nummis, híſque animalibus quæ circum te ſunt, te cum familia tua onerum immunitate donato vltra principales veſtes quas depoſuit. His auditis ruſticus leniter percuſſa principis maxilla monet, vt iuſtus eſſe velit. acceptíſque animalibus quæ iuxta extãt, domum reuertitur. Princeps autem ſaltu in lapidem ſe recipit, ſtrictum vibrat enſem, atque omnib. qui petierint iuſtitiam ſe miniſtraturum pollicetur, & deſcēdens inde templum ingreditur, principaléſque veſtes atque officium reſumit. Poſtea peracto conuiuio in pratis Tribunal ad audiēdos populos conſcendit. Hodie in Gallia vbi tam ingentes opes ſunt, dum regnum ineunt reges, veſte amiciuntur in veterem Germanicum morem formata, quam in hũc vſum religioſè ſeruant, ſicuti in Pannonia diadema, quod ſancti Stephani quondam eorum regis fuiſſe arbitrãtur, alio enim creatum regem inſignire nefas putant. Id declaratum fuit in Vladiſlao, qui etiam Poloniæ regnum habuit, nam cum hoc diadema, penes Fridericũ tertium eſſet, diu coronationē diſtulit, id quod ſex annos etiam egit Matthias Coruinus. Adeò penes multos antiquarũ conſuetudinũ religio valet.

De Gallis.

Haud caruiſſe feritate ea apud Gallos conſuetudo viſa eſt, cum bella ſuſcepturi, armatam iuuentutem edicto ad conſilium vocarent, vltimum enim ad conſilium profectum diuerſis cruciatibus perdebant.

De Catthis gente Germanica.

Ab immanitate Catthorum quoque, abiiſſe mos in Germania putatus eſt, apud quos nefas erat, barbam ponere,

aut capillũ ſecare,aut alio modo exornari,niſi ex prælio occiſi à ſe hoſtis caput retuliſſent. Nã ignominiæ in qua prius fuiſſe putabantur,eiuſmodi facto facere finẽ exiſtimabatur.

De veteribus Indis.

Crudele etiam veterum Indorum inſtitutum, & ſi forſitan ad victoriam non inutile erat.Nullum enim in exercitu præda impartiebantur, qui occiſi hoſtis caput nõ retuliſſet.

De iiſdem.

Illa eorundem Indorum non minus vtilis, & quæ magis ad humanitatem accederet conſuetudo viſa eſt, per quam bella gerentes hoſtium agricolas inuiolatos ſeruabant. Stultum enim eſſe dicebant, eos lædere qui vt frugifera humus eſſet labore ſuo curabant: ſiquidem & in bello parti vtrique fruges neceſſariæ eſſent, & inclinante ad alterutrum victoria qui ſupereſſent, fructus cum cæteris rebus in eius ditione futuri eſſent,qui victoria potiretur.

De Iudæis.

Obſeruare Iudæi quoque hoc ſolebant, vt in vrbium obſidionibus,frugiferam arborem nullam violarent.

De iiſdem.

Antequam manum cum hoſte Iudæi conſererent, publico edicto faceſcere ab exercitu cogebant ſponſos, qui nondum vxorem domum duxiſſent. Item qui vineam plantaſſent,ſed nondum ex ea vinum bibiſſent. Item cœptam domum non expleuiſſent. His ignauos quoque & timidos omnes addebant,ne illos inchoatarum rerum deſideria,hos autem ignauia ita caperet, vt male rem in prælio gererent, atque ea re, fortes audacéſque terrerentur.

De Britannis, qui nunc Angli dicuntur.

Quantum laudis ſecum is Iudæorum mos habebat, qui dictus eſt,tantum feritatis atque ſtultitiæ Britannorum cõſuetudo (quæ vſque ad Seueri imperatoris tempora, & fortaſſe vltrà etiam) quanquàm id non legatur, perdurauit. In prælio enim nudi proficiſcebantur, arcu tantum aut ſcuto lanceàque armati: herba glaſto, ora corpúſque infecti, vt hoſtibus trucior eorum eſſet aſpectus.

De iiſdem.

Stultum pariter atque crudele illud erat, quod incolæ eius inſulæ ſeruabant, quæ iuxta Britanniam olim Vectis nunc Mona nuncupatur. Deos enim ſuos captiuorum ſan-

guine placabant, quos ante aras pro victimis immolare conſueuerũt, donec Romani per Suetonium Paulinum ſub Nerone ſuperatos, ad mitiorem cultum redegerunt, euerſis templis, combuſtíſque ſyluis, vbi ea ſacra peragebant. Nunc relictis Barbaris ad noſtros tranſeamus.

De Alberico Barbiano Cunij comite.

Alberici Barbiani ſingularis virtus inter ea præcipuè connumerari debet, quæ in antiquis maximè laudata fuerunt. Nam cum eius ætate nõ niſi barbaro milite bella apud Italos gererentur, id quod in fœdam ſeruitutem Italiam redegerat, primus ipſe Itali generis armare homines cœpit, in eũ morem qui nunc habetur, perſecuturúſque Barbaros omnes Italia expulit. Cum autem omiſſa militari diſciplina, artes quoque quæ ei coniunctæ ſunt in deſuetudinem veniſſent: decoctóque iuxta primorum ſeculorum morem corio arma conficerentur, vſum reſtituit ferro ea conficiendi. Itaq; equeſtrem militiam quæ nũc habetur non reſtituiſſe tantũ, verùm etiam inueniſſe ac verus ipſius parens dici poteſt.

De Italica conſuetudine.

Veterum Italorum mos erat non aſpernandus, apud quos quanquàm in bello Barbarorum equites adhiberentur, tamen totius exercitus robur Romanorum ciue Italóque homine conſtabat. In quo duplex erat vtilitas & quod ſui generis homines armorum dediſcere vſum non permittebant, ac propterea ſumma rerum Barbarorum arbitrio fideíque non credebatur: & cum è ſuis maior pars exercitus conſtaret, ſoluendis ſtipendiis ad alienos pecuniam ſuam non transferebant. Item cum claſſes ad bellum ornarent, ſorte ciues ſuos in eas deligebant. Quæ conſuetudo cum ætate noſtra exoleuerit, deſides atque ignaui depoſito armorum vſu omnium Italicarum vrbium ciues facti ſunt: nulla tam potens ciuitas eſt, quæ vel mediocris exercitus vim ſuſtinere diutius poſſit. Quamobrem ſi quod nuper vidimus, & nunc etiam magis inſtare videtur malo Italiæ fato, tranſalpina manus aliqua numero potens in eam deſcendat, cum qui in Italia ferre arma poſſunt, vix ob paucitatem eius conſpectum laturi videantur. Quis niſi Deus iam obſtare poſſit, vt de omnium ſalute, nedum de dignitate actũ non dicatur? In hæc igitur mala nos ciuiũ luxuria deduxit, ac multo magis qui in Italia rerũ potiti ſunt,

quos partim auaritia, partim alienæ virtutis formido eò impulit, vt nihil ſibi tutum, niſi in theſauris atque exarmatis Italis hominibus arbitrarentur. Hoc idem malum ad ea tranſiit, quæ naualibus bellis præſtare Italia poterat. In quo ne vetuſtiora repetamus, Venetiæ atque Genua vrbes ſatis documento his temporibus eſſe poſſunt, nam quanquàm imperium terræ latius extenderint quàm cum olim inter ſe bello decertarent, tamẽ conſtat nunc ab eis tot, neque onerarias naues, neque triremes in bellicum vſum inſtrui poſſe, quàm tunc cum minore imperio inter ſe diſſiderent. Quod malum non aliunde ortum eſt quàm à ciuium deſidia, quibus adeo militaris labor eſt grauis, vt nunc ne pecunia quidem comparari in belli vſum homines valeant.

Item de Italis.

Conſueuere quoque Itali imperantibus Otthonibus ac Fridericis Germanis, magna ex parte in prælium militaria ſigna carris infixa deferre: fortaſſe ob eam cauſam quod in fuga difficilius ſeruari poſſent. In quib. cum grauior militaris infamia ſi amitterentur conſiſteret, effugiendi dedecoris neceſſitas, conſiſtere in prælio milites cogeret.

De primo tormento quod bombardam vocant.

Vetus Romani populi in oppugnationibus induſtria, Archimedis quoque ſingulare in conficiendis machinis ingenium, quod in tuenda Syracuſarum vrbe, dum eam Marcellus obſideret, maximè oſtenſum eſt, nunquam tam prõptum, neque rebus gerendis adeò aptum tormenti genus inuenit, quàm tempora noſtra habuerunt. Huius inuenti primum Germani honorem ferunt, quo Veneti in Italia ante alios apud Clodiam foſſam aduerſus Genuenſes vſi dicuntur: & ſi nonnulli quoſdam alios primò eſſe vſos aſſerant, quod vt verum ſit, haud multò ante fuit. Huius generis tormentorũ adeò poſtea vſus atque induſtria creuit, vt Carolo ſeptimo in Gallia regnante, cum is oppidum Cariburgi nomine, ad mare poſitum oppugnaret, quod in Britannorũ, qui nunc Angli dicuntur, poſſeſſione erat. Galli cum perſpexiſſent vrbis partem maritimam, cum mare reflueret in ſicco manſiſſe, in ea bombardas ſtatuerint, indéque vrbis muros verberarint, vt autẽ oceanũ ad vrbem redire conſpexerunt, hæc tormenta præparatis grandib. burſis, quas vncto vehemẽter corio confecerant, ſtatim incluſerunt, retro autẽ

fluente

fluente oceano, bombardas in ſicco locis ſuis ſtabiles cum inuenirent, in vrbem agere pergebant. Quod Britanni conſpicientes, quia ab ea parte plurimum vrgebantur, quam natura munitiſſimam rebātur eſſe, & propterea manu vt defendi poſſet induſtriæ minus erat adhibitum, haud diu morati deditionem fecerunt. Idem Carolo octauo regnante in Morinis, qui nunc Britones dicuntur, cum vrbs Maclouium oppugnaretur, fieri noſtri temporis homines viderunt. Quanquam autem perdifficile videatur, in eo loco Bombardis vti, quem aquæ ſuperemineant, longè tamen magis mirum fuit, quod hac ætate viſi ſunt Genuenſes agere, cum per bombardas, centum quadraginta librarum lapides, in turrim marmoream Labronenſis portus emiſerunt, bombardis in rate ſtatutis, penè mille ac quingentis paſſibus lōgè à littore, anchoris inter duas onerarias Genuenſium naues firmatis. Huius autem inuenti laus, penes Andreā Metellum fuit, aliis fieri poſſę negantibus, vt in mare tanti pōderis Bombardæ, vel nauigij genus vllum vel ratis ſufficeret. Sed à militaribus conſuetudinibus, iam ad alios vſus ſparſim tranſeundi eſt tempus.

De Lacedæmoniis.

Haud indigna quæ plurimum commendetur Lacedęmoniorum erat conſuetudo, qua in conuiuiis virorum virtute excellentium laudes, contráque ignauorum ſordes ac dedecora, contemptúſque decantabant.

De iiſdem.

In conuiuiis quoque adhibere ruſticum aut extremæ ſortis aliquem hominem ſolebant, quem per ebrietatem à recto ſenſu abalienabant: vt eo in iuuenum ſuorum conſpectum producto, ingenua iuuentus ex rerum turpitudine quas temulenti incurrebant, atque ex contemptu in quo penes bonos omnes eiuſmodi erant homines, ipſi diligentius ebrietatem euitarent.

De Athenienſibus.

Non ſine magna ratione apud Athenienſes ea conſuetudo fuit, quam ipſi Oſtraciſmum appellabant. Quotannis enim ſtato tempore omnibus ciuibus coctilis quadratæ formæ terra (quam Græci oſtracum nominant) dari mos erat; in ea terra is cui dabatur nomen cuiuſcunque ei videretur, deſcribebat. Collectis autem cum hac nominum inſcriptio-

ne coctilibus formis, ſi numerus earum ſex millia tranſcenderet, is cuius nomen frequentius in ipſis Oſtracis notatum inueniebatur, decem annos exulatum abibat. Hoc modo in vrbe libera potentium ciuium ambitio, effrenatique animi continebantur.

De Ægyptiis.

Apud Ægyptios hic mos erat, vt quicunque perpetrare furtum decreuiſſet, ſacerdotum principi deſcriptum nomen ſuum præberet: furtúmque perpetratum ad eundem deferret. Hi quoque quibus bona furto erepta erant, ad eundem ſacerdotem euntes, rei furto amiſſæ ſigna tempúſque denũciabat. Hac ratione amiſſa domini, ſi quartam pretij partẽ perſoluiſſent, recuperabant. Fur quoque quarta hac parte contentus, nullo alio periculo furti pœnam deuitabat.

De iiſdem.

Singulis quoque ægritudinibus ſingulos adhibebant medicos, neque ij qui curandi capitis rationem profiterentur, aliam corporis partem curandam ſuſcipiebãt. Arbitrabãtur enim fieri non poſſe, vt vnus omnium curarum diſciplinam rectè teneret, quamuis in vna doctus haberetur. Cautius autem quàm apud nos agebatur, penes quos medici omnium ægritudinum curam inuadentes, ſæpè magno ægrorum dãno ignorantiam & cupiditatem ſuam detegunt.

De iiſdem.

Quàm modeſtè quoque apud eoſdem illud fiebat, quod defunctos laudatur, nulla opum aut nobilitatis mentione facta (ſiquidem hæc non hominis propria, ſed fortunæ bona dicunturi) in eis religionem iuſtitiámque extollebant. Vt hoc laudis genere exornata mortuorum memoria, viuẽtes ad has ſectandas virtutes efficacius accenderentur.

De Scythis.

Veteres Scythæ aſtronomos ſagáſque qui falſa apud eos prædixiſſent, accenſo carro impoſitos occidebant.

De iiſdem.

Adeò autem omnes peregrinos mores deuitarunt, ceu qui inſitam genti illi frugalitatem corrumperent, vt non ob aliã cauſam Anacharſim occiderint, niſi quod Græco more Cybelis ſacra coleret.

De Fpidauris.

Aliqua in parte idem mos Epidauriis fuit, qui cum cerne-

rent ſceleratorum conſuetudinem plurium bonis moribus officere,ſciréntque Illyricos multorum vitiorum labe infectos, mercatoribus ſuis commeandi ad eos facultatem interdixerunt. Ne autem iis commodis deſtituerentur,quæ Illyriorum regio afferre poterat: ætate grauem virũ inter Epidaurios deligebant,cuius fama moréſque probarentur, illũ ſolum penetrare ad Illyrios, ſinebant. Iſque ſolus in emendis vendendíſque rebus, aliorum ciuium deſideria explebat.

De Iudæis.

Et mira & bonitatis plena Hebræorum conſuetudo erat, qui metendis frumentis relictas ſpicas non colligebant, neque vindemiæ vuas quæ forte vindemiatorum diligentiam effugiſſent. Hæc enim ad pauperum nutrimenta relinquebantur, neque ex agro peregrinum aliquem qui in eo eſſet pellebant, ferentéſque ad torcularia vuas, nemini qui in cibum dari ſibi peteret, negare fas putabant.

De iiſdem.

Si cuiuſpiam ſub onere iumẽtum cõcidiſſe perſpexiſſent, non prætergrediebãtur, niſi prius vt conſurgeret, iuuiſſent.

De iiſdem.

Modeſtiæ quoque plena illa eorum fuit inſtitutio, qua Iubilæum annum quinquageſimo quoque anno conſtituerunt, vt eo anno ſine alia ope æs alienum nexúſque ſolueretur: diuenditæ quoque res inita fructuum augmentíque ratione ad primos dominos reuertebantur.

Item de Romanis.

Commendationem etiam Romanæ nobilitatis mos merebatur. Geſtare enim liberos bullas à collo pendẽtes aſſueuerant, vt cum ſerui eos ex bulla ingenuos eſſe cognouiſſent, cum eis turpiter atque impudice agere abſtinerent, id que Romanos ipſos eſſe monerent.

Item de Romanis.

Romana plebs in patritiorum equitúmque, id eſt totius nobilitatis tutela erat, per clientelas diuiſa. Ipſius cauſas patritij equitéſque gratis tuebantur. Populus quoque nobilibus cum peterentur honores,ſuffragiis ſuis aſſiſtebat. Plebi puellarum dotes patritij perſoluebant atque in bello captos redimebant, à neutris autem hæc officia improperabantur. Sed haud diuturnus tam ſanctus inter eos mos mãſit, qui inter ipſos amoris ac fidei verum firmúmque vincu-

lum erat, & Romanis rebus fœlicitatem afferebat.

De Parthis.

In conuiuiis Parthi non vxores ſed concubinas adhibebant. Ne ſi forte largiore vino perfuſi licentius egiſſent, cōiuges quarum pudicitiæ conſulendum erat, exemplo ad indecora prouocari viderentur.

De Perſarum moribus.

Apud Perſas mos erat, tria præcipuè liberos ſuos docere: equitare videlicet, arcu vti, ac verum dicere.

De iiſdem.

Tria quoq; apud priſcos Perſas vehemēter dānabantur, mētiri, inter ærarios eſſe: item in amnē rem immūdam edere.

De iiſdem.

Laudanda etiam apud veteres Perſarum reges conſuetudo erat, nunquam enim alio veſcebantur cibo, quàm pane, pulte, cardamo & ſale. Nam ea vitæ temperantia non mēte modò, verumetiam corpore magis valere ſe putabant.

De modo quo veteres Ægyptiorum reges ſepeliebantur.

Priſcis Ægyptij temporibus cum ad ſepeliēdos reges ſuos conuenirent, dum regis vita à ſacerdote legeretur, omnibus fas erat ea damnare quæ reprehenſione digna cognouiſſent. Quod ſi in eo dedecora, per virtutem geſtas res ſuperare viderentur, ſepulturæ regius honor ac pompa adimebatur. Mos profectò prudentia plenus, ita enim ſine populorum periculo regum potentiam, quæ dum viuunt cenſuram non admittit, refrenabat ſcrupulus ille, ne propter turpem vitam eis in ſepultura honos negaretur.

De Æthiopibus.

Nec minus Æthiopum mos laudem merebatur. Nam qui regum perſonæ aſtabant in partem incommodorum malorúmque ſubibant, quæ regibus ſuis accidiſſent. Sponte enim aut mortem obibant, aut membris illis ſe priuabant, quæ malo fato ipſi reges amiſiſſent. O ſanctum morem, ô amicitiæ vinculum ſingulare, non Barbaris qui in extremo orbe poſiti ſunt, ſed Romano ſenatu dignum. Huic autem cum rem vnam ſolam ſimilem inuenerimus, ſi de ea prius ſcripſerimus, relictis veteribus inſtitutis ad militarem diſciplinam tranſibimus.

De Soldurijs Gallica ſocietate.

In Galliæ populis qui Sontiates dicuntur, quædam ſocie-

tates erant atque amicitiæ vincula (eiuſmodi homines illorum lingua Soldurij nominabant) inter hos mutuus amor adeò arctè colebatur, vt quicquid amico vel in fortunis, vel in corpore contigiſſet, ipſi in eodem amicitiæ iure eſſent, ad eadem ſimul ferenda præſto eſſent, vel ſi vita quia amicus eam amiſiſſet, effundenda foret.

DE MILITARI DISCIPLINA.

CAPVT II.

NVllus penè eſt, qui militarem diſciplinam nō laudet, cum tamen illorum perexiguus ſit numerus, qui eam rectè teneant. Hæc enim virtus tantò aliarum humanarum rerum ſcientiam anteire ſolet, quantò in humano corpore pedibus caput præſtantius habetur. Præſertim cum ſine ea exercitus ipſi quamuis ingentes ſint, nulli rei magis quam obcæcato Polyphemo comparari poſſint. Id in Dario Alexander Macedo oſtendit. Themiſtocles contra Xerxen, aduerſus Tigranem Lucullus, & Pharnace Ptolemæóque deuictis Iulius Cæſar: item contra Rhadagaſium Stilicon, ac poſtremò ſuperatis ſæpius Gothis Beliſarius. Nam cum paruo ſuorum numero ingentes hoſtium copias fuderint, docuerunt profectò quiddam præcipuum militari diſciplina atque virtute contineri. Quid enim ab initio Macedonum regnum extulit? quid adeò Romanum Imperium auxit? vnde Turcarum potentia in hanc magnitudinem excreuit? quid Ægyptiorum regem Sultanum ac Mamalucos ad tantas opes ac regna euexit? profectò per hanc vtilitatis atque honoris plenam militarem diſciplinam, hæc cateráque quæ terrarum orbis vnquàm habuit, habiturúſque eſt imperia peperiſſe ac parituram inuenimus. Quæ non ſine magna ſapientiæ laude reliquis diſciplinis tantum prælata fuit, quantum olympicis ludis coronatus victor præconi conſueuit anteferri. Itaque de hac diſciplina ſcripturi haud iniuria inter memorabilia exēpla eorū, qui hac militari virtute inſignes fuerunt, à Thebano Epaminunda ordiemur.

De Epaminunda Thebano.

Is enim cum Thebani exercitus aduerſus Lacedæmonios dux eſſet, & tempus eligendorum magiſtratuum appeteret, id quod niſi præſente ipſo (nam Prætor erat) fieri non poterat, Thebas profectus eſt, Steſimbroto filio reli-

cta exercitus cura, ſub ea lege, ne cum hoſte manum conſe-
reret, filius autem plus hoſtium contumeliis motus (nam
præ ignauia eum detrectare certamen increpabant) quàm
paterni imperij memor, in aciem progreſſus hoſtes peni-
tus fudit. Itaque reuerſo patri cum ſe tanta victoria lætum
obtuliſſet, ab eo primum vt victor coronatus eſt, deinde
ſtatim quia imperium neglexerat, morte multatus eſt.
Nunc ab Epaminundæ ſeueritate ad Cæſaris clementiam
deſcendemus.

De Iulio Cæſare.

Iulius Cæſar qui Dictator fuit inter Romanos modera-
tæ militaris diſciplinæ ſingulare exemplum fuit. Ita enim
interdum crudelitas bonos milites ad indignationem per-
mouet, vt eos nimis ſæua irritent fræna. Itaque is diſcipli-
næ ſuæ ſatis humana nobis documenta reliquit. In milite
non philoſophorum auſteritatem, ſicut nonnulli duri mi-
litaris modeſtiæ exactores, ſed ciuilem modeſtiam ac vir-
tutem ad res gerendas requirebat. Quamobrem longinquo
hoſte liberiora militibus diſciplinæ fræna remittebat, vt
poſtea propinquior factus cum ita militum animos & vires
recreaſſet, promptioribus diligentioribúſque aduerſus ho-
ſtem vteretur. Nunquam prælij aut expeditionis tẽpus mi-
liti prædicebat, vt omnibus horis præſto eſſe ſe debere, at-
que in mediis deliciis ſi iuberentur, deſcendendum eſſe in
prælium ſcirent. Quæ norma multas ei peperit victorias,
atque hoſtes in magnas deduxit calamitates.

Quod ſi nimia indulgentia milites ad contumaciam de-
ſcendiſſe animaduertiſſet, aut ſeditionem in exercitu moue-
re; quæ militaris diſciplinæ mortiferum eſt venenum, ceu
bonus inſeſſor, moderatè fræna contrahendo militare im-
perium ſibi vendicabat. Id ciuili bello apud Placentiã oſtẽ-
dit, vbi ſeditioſum exauctorauit, neque antè priſtino hono-
ri reſtituit quã de ſontibus pœnas ſumpſiſſet. Romæ quoq;
Decumanos nimis petulanter ac temerè miſſionem ac præ-
mia poſcentes, ſimiliter cum ignominia dimiſit, quos, cum
erroris pœnituiſſet, atq; in Africam ſecuti fortem in eo bel-
lo operam nauaſſent, omni tamen prorſus præda, & prædio-
rum quæ promiſerat tertia parte priuauit.

De Cæſare Auguſto.

Sequetur patrem Iulium in militaribus exemplis, quem-

admodum in imperio adoptiuus filius Auguſtus. Nam militaris diſciplinæ diligens obſeruator, equitem Romanum qui pollices duobus filiis in manibus ſecuerat, vt hoc modo militari munere excuſarentur, ipſum bonáque eius haſtæ ſubiecit:& cum videret publicanos ad haſtam accedere, liberto ſuo bona donauit,atque in eis donec viueret equitem relegauit.

De eodem.

Si cohors aliqua turma in acie locum deſeruiſſet, aut quæ mandabantur tranſgreſſa eſſet, decimum quemque multabat,reliquos adempto frumento hordeo paſcebat. In nonnullos quoque centuriones haud ſecus quàm gregarios milites capitali pœna animaduertit.

De P. Æmilio.

Solebat P. Æmilius noctu exploratores mittere exarmatos,vt ſe armis tuendi ablata ſpe,vigilantiores in excubiarum munere eſſent.

De Piſiſtrato Athenienſium tyranno.

Piſiſtratus quoque Athenienſium tyrannus, cum vigiliæ nocturnæ munus obeuntem dormire offendiſſet,occidit:dicens ſe eum vt inuenerat,reliquiſſe.

De P. Sulpitio equitum tribuno.

Pari ſeueritate vſus eſt P. Sulpitius equitũ tribunus dum Galli capitolium obſiderent, cum ſomno captum vigilem ab eo loco præcipitauit, per quem Galli (eos enim non ſentiebat)ad arcem conſcendebant, quos inde M. Manlius poſtea reiecit.

De Licinio Craſſo Rom.conſule.

Cum triennio continuo multi Romani exercitus à Sparthaco fugitiuorum duce pulſi ſuperatíque eſſent ad eam expeditionem miſſus à populo Romanorum Licinius Craſſus antequam manũ cum hoſte confereret, exercitum priſcæ diſciplinæ atque ſeueritati reſtituit. Iunctis enim legionibus quæ ante ſæpius victæ fuerant, cum iis quas ipſe ducebat,decimum quenque ſorte ex eis delectum occidit. Cæterum quanquam occiſorum in ea animaduerſione numerus ad quatuor milia conſcenderet,cum poſtea hoſtem ſemper vinceret, docuit plus virĩu ea animaduerſione exercitui additum,quàm occiſo tanto numero eſſe detractum.

De Tyberio Cæſare.

Tyberius Cæſar antequam ad auguſtale ſolium conſcen-

dixiſſet, cum in Germania exercitum ductaret, præfecto legionis legato ignominiæ notam intulit, ob id ſolum, quod cum liberto ſuo paucos quoſdam equites venatum trans Rhenum non petito commeatu, miſerat, quia vt ab hoſte intercipi poſſent, periculum adiuuerat.

De Sergio Galba.

Sergius Galba priuſquam ad principatum eueheretur cum ſub Claudio Africæ præeſſet, & parcè ob penuriam militibus frumentum diuideret, intellexit militem quendam diuendito tritici modio centum denariis, frumentum à Quæſtore vt ali poſſet poſtulare: cui neque ipſe dedit, nec vendi ab aliis eſt paſſus. Itaque miles fame cōſumptus aliis exemplo fuit datam à ſe auaritiæ operam, nihil aliud ipſi quam mortem peperiſſe.

De Tito Veſpaſiano Cæſare.

Non minus ſeuerum ſe in Iudæa Titus Veſpaſianus quam antè Galba in tuenda militari diſciplina præſtitit. Nam cum equos quibuſdā Romanis equitibus à Iudæis ereptos intellexiſſet, quia præſidio præfecti iis qui lignatum in operū obſeſſæ vrbis vſum iuerant, vt ſuo equorumque labori parcerent, ademptis frænis paſtum ire paſſim equos permiſerāt, & propterea facto repente à Iudæis impetu, recipere equos nequiuerant: vno ex eis morte mulctato, alios admonitionis rigiditate ab huiuſmodi negligentia deterruit.

De Ælio Adriano Imperatore.

Adrianus quoque Imperator inuenta militari diſciplina poſt Auguſtum, per ignauiam valde corrupta in Germaniā proficiſcens. Et ſi in pacato erat, tamen haud ſecus quàm ſi propinquus eſſet milites exercuit. Tabernacula frondibus facta aut in ſubterraneis locis ad minuendam caloris vim inuenta ſubuertit: atque vt ex ipſius patientia ferendi laboris exemplum alij haberent, interdum pedibus viginti paſſuum milia peragebat. In propatulo veſcebatur lardo caſeóque tātum inſtructa menſa, nec potaturus, alio vino quam poſca ſiue lora vtebatur, quemadmodum antea Scipiones Marcelliique factitârant, vt aliorum ſeuerus eſſe reprehenſor poſſet, exemploque ſuo ferendi laboris excuſationem adimeret. Magno enim ingenio perſpexit, non minus delicatioribus cibis corporis atque animi vires, quibus militaris conſiſtit virtus, quàm intenſiore febri humana copora frangi:

quia experimento Hannibalis didicit Carthaginenſi exercitui plus Campanas delicias, quàm ingentes in Alpibus niues aut Apuliæ feruidos nimium offeciſſe ſoles.

De Peſcennio Nigro.

Peſcennius Niger militaris vir, qui virtute ad imperium conſcendit, nunquam alio quàm militari cibo vſus, exercitui vinum ferri non patiebatur, ſed acetum ſolum, vtpote quod facilius vbique inueniretur. Quamobrem militibus quibus Ægypti finium cura demandata erat cum vinum poſcerent, reſpondit: debere eis amnis Nili aquam ſufficere. Neque verò niſi reliquus exercitus ſub tecto manſiſſet, ipſe tentorium aut frondea tabernacula ſubibat, ſed ſubdio manens, alios exemplo ſuo ad patientiam hortabatur.

Iterum de eodem.

Hic militaris diſciplinæ æquè ac ſuæ ſuorumque abſtinentiæ ſeuerus cuſtos, cùm intellexiſſet à milite ſuo gallinam ruſtico cuidam eſſe per vim ereptam, atque ad illius aliarumque nonnullarum rerum epulas raptorem, decem alios adhibuiſſe comites, ingenti labore, cum ob hoc ipſum ad rebellionem ſpectare exercitus videretur, vix retentus eſt quin omnes capitali pœna multaret: lenitáque animaduerſionis ſeueritate effecit, vt denæ per ſingulos gallinæ ei cui erepta erat perſoluerentur, eorumque nullus durante ipſo bello in tabernaculo ſuo ignem accenderet, ſolóque pane atque aqua vitam duceret.

De Macrino Imperatore.

Non minus ſeuerè Macrinus Imperator in militari diſciplina parendi ſtudium exegit. Is tribunum quòd eo modo quo mandârat exploratores non miſiſſet, morte crudelem in modum affecit. Currui enim pedibus alligauit ac per tota caſtra trahi iuſſit, donec in fruſta lacerum corpus prorſus diſcerperetur.

De Septimio Seuero Imperatore.

Nullum in magnis exercitibus perniciòſius malum, quàm nimia licentia ac reuerentiæ neglectus inuenitur. Inde enim orta perſæpe paruarum rerum momenta, immenſa ſecum mala traxerunt. Id ſenior Seuerus cum prudenter videret, non tulit. Nam cum podagra laboraret, & propterea impediri quam decreuerat expeditio videretur, maiorem natu filium eius Antonium Baſſianum exercitus Auguſtum ſalu-

tauit, arbitratus in eo ſceleris nihil à ſe perpetrari. Quod Seuerus cum audiſſet lectica ſe in tribunal deferri, citatiſque primis huius conſilij authoribus ſecuri percuti iuſſit, qui omnes humi proſtrati, & cum eis vnà reliquus exercitus lachrymans miſerabili voce excuſabilis erroris veniam peterent, vix tandem adduci potuit, vt petentibus in hæc verba erumpens, veniam daret. Nunc demum intelligitis non pedes ſed caput imperare. Per quæ verba affecti corporis impedimento animi magnitudinem atque prudentiam contulit. Quàm ſeuerè igitur arbitrari poſſumus in alterius generis ſeditionem animaduerſurum fuiſſe, cum filij dignitatem, cuius poſt ſe cupidiſſimus erat, à militibus priuatim procuratam, tam acerbo ſupplicio vlciſci vellet?

De M. Aureliō Antonio Baſſiano Caracalla Imperatore.

Sub tali diſciplina nutritus filius Antonius Baſſianus Caracalla cum patri in Imperio ſucceſſiſſet, præterquam quod ſæpe ſe cum militibus exercebat, pedibus iter armatus faciebat, ac ſæpe magnum ſpacium militaria ſigna ipſe ferebat: ne tum quidem cum laſſus in tentoria ſe receperat, delicatiore cibo reficiebatur. Sed cum aliis militibus eo pane veſcebatur, quod ipſe ſibi pinſuerat: & tunc in ardenti cinere decoxerat. Scypho quoque ligneo bibebat, per hunc modum aucta bona valetudine magis etiam à militibus diligebatur, cum fraternè ſe erga omnes ipſos gereret.

De Aurelio Alexandro Seuero Imperatore.

Quæ ſcripta eſt in ſuperioribus principibus fuiſſe militarem diſciplinam adeò diligenter exactam, cum ipſi in armis aut conſenuiſſent, aut ſaltem nutriti eſſent, ne mirationem mouere debet. Illa magnis miranda eſt quæ in Alexandro Seuero Auguſto extitit, qui vix annos viginti natus in ſumma rerum affluentia, magnoque Imperio, & ipſe ſe egregium militaris diſciplinæ exemplum præſtitit, & à militibus vt idem agerent, exegit. Neque enim alio quàm militari cibo vtebatur, apertóque tentorio vt omnes conſpicerent veſcebatur. Si quis dum agmen incederet in priuatorum poſſeſſiones ſe immiſiſſet, plagis multabat: ſi gregarius miles eſſet, appellans, An ita calcari agrum ſuum vellet? Stipendia militi largè perſoluebat, neque ferebat vt vel legati vel aliorum ordinum ductores, ſicuti interdum fieri ſolet, ſtipen-

dia decimarent. Militem enim bene veſtitum, caligatúmque ac ſaturum aiebat, ſi quid præterea nummorum in baltheo ſecum geſtaret, ſemper dicto audientem fore: quia inopiæ plerunque deſperatio coniuncta eſſet. Hæc cum ipſe præſtaret, à militibus contra ſeuerè exigebat, vt diligenter militarem diſciplinam ſeruarent. Antiochiæ accepit equites nonnullos balneis conuiuiíſque deditos, in iis omnia conſumere, itaque comprehendi atque in cuſtodia haberi iuſſit. Qua re motus exercitus cum tumultuaretur, ipſe in tribunal conſcendit ac perpetrati erroris grauiter milites increpuit. Cæterum cum ipſi pene minabundi fremerent, ſolus inermíſque toruo vultu grauiterque ſonante voce omnem exercitum militia exauctorauit, iuſſitque vt ſtatim arma dederent. Mira res profectò, ſed tamen vera fuit, vnam principis vocem tam multos iratóſque exarmaſſe milites. Nam ad primum eius verbum eodem omnes momento arma in terram abiecerunt, quæ vnà cum ſignis per populum Antiochenum ad palatium Alexander ferri iuſſit, nec verò multo pòſt cùm eos in priſtinum militiæ honorem recepiſſet, ab eis vllum fortis militis aut diſciplinæ officium in Parthico bello deſiderauit.

De Maximino patre.

Maximinus ſenior priuſquam ad Imperium conſcenderet, ſub Alexandro de quo diximus militauit. In quinto quoque die in armis exercitum educebat, militaríque more quotidie currendo atque luctando exercebat. Ipſe quoque quanquam iam grandis natu campeſtrium exercitationum labores cum eis ſubibat.

De Aureliano Imperatore.

Tam multis antiquorum exemplis operæ precium duxi Aureliani Auguſti epiſtolam ſubnectere, ad quendam ipſius vicarium ſcriptam. Ex ea enim ſeueritatis eius magnitudo vetúſque militaris diſciplinæ ratio comprehēdi poteſt, verba ipſius hæc fuerunt. Si Tribunus eſſe vis, aut potius ſi tibi vt viuas curæ eſt: fac militum manus ab alieno cōtineas. Nemo alienum pullum accipiat, alienam ouem tangat, ab aliena vinea vuam decerpat, aliena ſata calcet, oleum, ſalem ac ligna petat, taxato ei commeatu contentus maneat, prædáque hoſtium non lachrymis ſubditorum alatur, nitida habeat arma, ferramentáque omnia parata teneat, calciamenta

ſint firma, veterem veſtem noua excludat, ſtipendiúmque eius in baltheo & non in culina maneat, torquem, armillam atque annulum ferat, equum ſuum maiorem ipſe perfricet, animal ex hoſte captum non vendat. Mulúmque qui eius ac comitum impedimenta gerit, diligenter curet, mutuóque ſibi milites vt ſerui auxilio ſint, á medicis ſine præmio curentur. Aruſpici & ſagis nihil dent, honeſtè in ſtatiuis ſuis viuant, & qui rixabitur vapulet. O miram diſciplinam non modo antiquis militibus, ſed religioſis quoque viris dignã? Quem enim temporis noſtri militum, tentoriorum, lectorum, vaſorum, ciborúmque ac veſtium, quibus nimis molliter vtuntur, vnà cum rapinis quibus miſeros populos, quos tueri debent populantur, cum hanc epiſtolam legerint, vt ignauiſſimos vehementer non pudeat?

De Romano exercitu.

Quàm continẽtes ſe ſub M. Scauro milites Romani oſtẽderunt nã cùm ſemel caſtra mouerent, in caſtrorum aggere inuenta eſt arbor, optimis fructibus onuſta: quia milites ea diſciplina inſtituti, decerpere ex arbore fructum nullum auſi erant.

De Iuliano ſecundo Imperatore.

Seuerè etiam Iulianus Auguſtus militari diſciplina vſus eſt. Nam cũ bellũ aduerſus Perſas gereret, & tres cohortes à paruo hoſtium numero in fugã compulſæ eſſent, decẽ à quibus primò fuga cœpta erat, militia exauctoratos capite multauit. Ea enim animaduerſione cũ par periculũ fugæ ac pugnæ feciſſet, reſiſtendi hoſtibus dubitationem ademit, atque ita in prælio milites audaciores fortioréſque reddidit.

RECENTIORA.

De Belliſario Conſtantinopolitano patritio.

Belliſarius Conſtantinopolitanus, vt penè antiquos Romanos omni virtutis genere ęquauit, & ita ſcribentis iudicio militari virtute ac diſciplina ſuperauit. Cum ad recuperandam è Gothorum manibus, Italiam à Iuſtiniano miſſus eſſet, adeò ab omni maleficio milites continuit, vt cũ iter facerent quanquam defeſſi ad decerpendos fructus, qui in via ab arboribus pendebant, nunquam manum extenderint, neque in opacum locum pabulatum frumentatumque iuerint. Quæ res admirationem omnem aufert, quod Itali

eius ſingulari continentia moti, ſpretis his malis quæ ab hoſte poterant perferre, miro omnium conſenſu Belliſarij virtutem paruasque eius copias Gothorum multitudini in omne cupiditatum genus corruptæ, antepoſuerint.

De Piſanis.

Rigoris etiam plena fuit Piſanorum diſciplina, qua ſalutis anno ducenteſimo nonageſimo ſupra mille vſi ſunt, cum è duabus turribus quibus Labronenſem portũ tuebantur, Genuenſes alteram à fundamentis ſubruiſſent, & eius caſu atque ruina in mare oppreſſi eſſent, qui in ea præſidio erãt. Nam qui in altera erant ſimilem perſpiciẽtes imminere caſum, deſecta quoque ipſorũ magna in parte turri, Genuenſium ſe fidei crediderunt. Qua re Piſani audita, eorum fortunas populari, liberos coniugéſque ipſorum in carcere macerarunt: & quotquot ex ipſis qui in præſidio erant in poteſtatem habere potuerunt, ſuſpenſis ceruices fregerunt: obiecerunt enim ſi tantopere iis chara erat vita, debuiſſe tuendarum illarum turrium prouincia abſtinere. Quam ſi alij maiore præditi animo ſuſcepiſſent, fortaſſe per id tempus quo turris poſtrema caſum differebat, aut aduerſa tẽpeſtate pulſis inde Genuenſibus, aut miſſo Piſis præſidio effici potuiſſe, ne tanto detrimento atq; dedecore patria afficeretur.

De Genuenſibus.

Non minus ſeuerè diſciplinã Genuenſes exercuêre quo tempore vrbs eorum ciuilibus armis inter Guelfos Gibellinosque diuiſa contendebat. Eo enim tempore Guelfi qui rerum potiebantur, ſeptem viros qui Phaream turrim totam penè à fundamentis ſubuerſam Gibellinis dediderant, ab vrbe ceu ſaxa, per hæc tormenta, quibus ſub Manganorum nomine prior ætas vtebatur, in hoſtes emiſerunt.

De iiſdem.

Priſci Genuenſes diligentiſſimi militaris diſciplinę cuſtodes, Lanfrãcum Barbarinũ maritimarum copiarum ducem ſub eo nomine, qui Admiratus vulgo dicitur, cum ſeptem & viginti triremiũ præfectis, euerſis antè domibus, magno auri pondere ac præterea exilio multarunt, quod in Sicilia à Venetis quatuor ac viginti triremibus, cum ipſe ſeptem & viginti haberet, nullo ante tentato prælio in terram deſcendens, fuit ſeparatus. Perſuaſum enim habuerunt Genuenſium virtutem propter ſolam. Admirati præfectorúmque

ignauiam Venetæ claſſi ceſſiſſe, adeò illa ætate etiam minima criminis ſuſpicio, magni apud Genuenſes habebatur. Itaque minimè mirũ videri debet, ſi poſtea Piſanos Venetóſque, ſimul præterea Cyprum Hiſpanienſeſq; reges, alios quoque multos ingenti virtute ſæpius vicerint fuderíntque.

De Bernardono Vaſcone Florentinarum copiarum duce.

Seuerum ſe quoque Bernardonus Vaſco Florentinarum copiarum aduerſus Piſanos dux in tuenda militari diſciplina oſtendit. Edixerat enim ne in certam Piſani agri partem pabulatum populatúmque iretur: quod ei in magnæ rei gerendæ quam deſignauerat, ſubſidium parci volebat. Itaque cum intellexiſſet Battholomæum Pratenſem ordinũ ductorem, qui vir manu promptus & bello clarus habebatur, imperium neglexiſſe, comprehendi, nullaque eius habita ratione ſecuri ſtatim percuti iuſſit.

De Tamburlano.

Grauem ſe quoq; & ſeuerũ in militari diſciplina Tamburlanus geſſit: id quod inter cætera ſemel cum exercitum per minorem Aſiam duceret, quæ nunc Turcia dicitur, viſum eſt, Nam cum ei lachrymabunda mulier ſe obtuliſſet, queręns ab eius milite nullo dato precio coctum lac, parũq; caſei erepta eſſe, ſtatim conſiſtere iuſſit exercitum: atque inde agmen ordinatim incedere, vt mulieri facultas eſſet eum agnoſcendi, qui vim fecerat. Agnito igitur rex per pectus ſe præſente aperiri corpus iuſſit, in cuius ſtomacho lac quod mulieri eripuerat fuit inuentum: cui ſupplicio mulier deſignata erat, niſi eius rei qua ſe ſpoliatam queſta erat, ſigna fuiſſent inuenta. Hac enim ſeueritate aſſequebatur, vt copiæ quas habebat immenſas, cum tutus ad caſtra omnibus eſſet acceſſus, omni commeatu ſemper abundarent.

De Venetis.

Non caruiſſe ſeueritate illa quoque dici poteſt pœna, qua Veneti Nicolaum Canalem affecerunt, quod Venetæ claſſis dux, cum Mahumetus Turcarum rex Eubœam inſulam oppugnaret, præ ignauia obſeſſis opem non tuliſſet. Reuerſum enim perpetuo exilio damnarunt. Inutilem eum ciuem ducentes, qui pluris vitam quàm Chriſti religionem patriæque honorem, atque tam multorum aliorum conciuium ſalutem feciſſet. Res profectò vrbe illa digna, cuius imperium tam multos annos in Italia incolume manſit.

DE IVRE TRIVMPHANDI.

CAPVT III.

POſt militarem diſciplinam triumphandi rationem, vt pote excellentis operis præmium aggrediemur. Hęc autem poſteaquam Romanam rem à libero ſtatu in tyrannidis ſpeciem Imperatores redegerunt, & plura per libidinem quàm ratione geri cœperunt, ſæpius atque in diuerſos modos variata atque interrupta eſt, vt multis Romanis exemplis oſtendetur, quibus haud abs re erit etiam recentiorum temporum quædam ſubiungere.

De M. Valer. & M. Horatio conſulibus.

Mirum profectò min⁹ videri debet, ſi ætate noſtra in qua corruptis moribus viuitur, plus ambitioni quàm legibus dari perſæpe inuenimus. Quandoquidem in Romana Republica (quæ ab initio moderationis plenos homines habuit) legimus idem etiam factũ fuiſſe. Nam cum Valerius conſul Æquiculorum gentem bello deuiciſſet, & M. Horatius eius collega Sabinos, negante eis triumphũ Senatu, penes quem honoris illius dandi ius erat, quia nimiũ populares habebãtur: à populo eum impetrantes (id quod antea nunquam factum erat) non ſolum non permittente ſenatu, ſed penè in eius contemptũ ambo triumpharunt. Veterũ igitur morem, per Senatũ eiuſmodi honorem obtinendi, tum Senatus parua æquitatis ratio, tum ipſorũ conſulum ambitioſa mens euertit. Contigitque, vt ſæpe in eiuſmodi rebus ſolet, vt huius contentionis vtraque pars infamiam ferret. Senatus videlicet antiqui honoris amiſſi, & Conſules quod eius rei authores fuiſſent, cui totis viribus obſiſtere debebant.

De C. Mario conſule.

Quanto meliùs humanam cupiditatem Marius frenauit qui cum conſul Theutones bello viciſſet, Romam vocatus triumphum diſtulit, conſpicatus patriam aduentantibus Cymbris in periculo verſari. Catulo igitur collegæ iunctus, apud Vercellas eos fudit, & cum ob geminatam victoriam duplex triumphus offerretur, vno tantum contentus, voluit vt collega ſimul triumpharet.

De Cornelio Balbo Gaditano.

Non permiſit Romanus ſenatus etiam in peregrino homine præmio ſuo virtutem carere, vt eo exemplo ciuium

animi ad eam magis accenderentur. Cornelio enim Balbo Gaditano, Æthiopibus atque Garamantis bello ſuperatis, cum ciuitatis iure, vt triumphans quoque vrbem iniret, nouo exemplo conceſſit.

De Cn. Pompeio.

Cn. Pompeius cum Syllanis temporibus Domitium in Africa ſuperaſſet, nondum neque conſul, neq; ſenator ſed tantum Romã. eques per importunitatem á Sylla triumphum extorſit. Et cum non ſatis ſibi duceret curru vrbem inire, quem quatuor inſignes equi traherent, pro equis elephantos adhibuiſſet, niſi portarum vrbis anguſtiæ per quas iunctæ belluæ ingredi non poterant, hoc agere volenti obſtitiſſent. Adeò inſuetarum rerũ ambitio homines interdũ obcæcat & gloriæ cupidine omnes ducuntur, quæ ita iudicium confundit, vt maior pars cum in ſui æſtimationem venit, plerunque opinione fallatur: ante alios id malum generoſiores inuadit mentes, & longius á ratione quàm alios aufert. Quæ res & ſi ſæpe magnas ſecum traxit calamitates, id tamen eam interdũ tolerabilem facit, quod perſæpe comes ei virtus aliqua inſignis eſt, per quam ingens alicuius geſtæ rei conſcientia hominem effert.

De M. Antonio Triumuiro.

Et ſi Pompeio non minus virtutis magnitudo iuuenili ætati coniuncta, quàm Syllana indulgentia triumphũ, quem meritus erat impartiuit, id pernicioſo tamen exemplo actũ putatur, vt plus amicitiæ quàm legibus tribueretur. Rerum enim ſumma poſtea ad pauciores redacta, deteriores etiam effectus peperit. Siquidem Antonius Triumuiratu Orientem ſortitus, cum Partico bello rediret, fortaſſe Syllano exẽplo motus, vt pro lege voluptatem haberet. Et ſicut in Pompeio ætatem Sylla, ita ſibi ipſe locum diſpenſaret, non Romæ quæ orbis caput & domina erat, ſed nouo more Alexãdriæ magna exercitus indignatione triumphauit.

De Tyberio Cæſare.

Eodem abuſu Tyberius Cæſar viuente adhuc vitrico Auguſto (quãquam nec res in Rhœtis atque Vindelicis geſtæ, neque ætas triumphum mererentur) omnia ouationis nomine, triumphalia habuit ornaménta. Nam cùm mos eſſet vt ouantes vrbem laureati quidem, ſed pedibus inirent, ipſe curru inuectus nullo veri triumphi honore, niſi nomine caruit.

ruit. Primúſque huiuſmodi ouationis author fuit.

De eodem.

Quod inſolenter in ouatione ſibi ſumere viſus eſt, illud correxit cum decretum à Senatu triumphum propter deuictos domitóſque Illyricos diſtulit, vitrico, atque vrbe tota propter Varrianam cladem conſternata. Prudenter enim plus habere apud ſe virium publicum dolorem, quàm priuatum ſuum honorem, atque lætitiam, oſtendit.

De Septimio Seuero Imperatore.

Septimius Seuerus deuictis Parthis triumpho vti recuſauit. Nam cum vehementer podagra laboraret, triumphalis currus agitationem ac tædiũ vitare, quàm ſequi triumphalis pompæ cupidinem maluit. Fortaſſe Veſpaſiani memoria commonitus, qui cum de Iudæis triumpharet, faſtidio longi apparatus tantæq; agitationis affectus, ea ſe meritò perpeti tædia, dixit: quia iam ſenio confectus triumphalis pōpæ vanitatem appetiiſſet.

De Ælio Adriano Imperatore.

Longè maiori temperantis animi laude triumphum Adrianus renuit, quàm ij de quibus dictum eſt, non appetiuerunt. Nam cum Senatus populúſque Romanus vellet vt ſicuti Traiano in principatu ſucceſſerat, ita etiam quia Traianus morte interceptus, triumphum de victis Parthis ducere nequiuerat, ipſe pro eo triumpharet, effecit vt pro Traiano Traiani effigies triũpharet, æquius enim duxit & moderationi ſuæ conuenientius, curare vt honos Traiano debitus eius ſtatuæ ipſo mortuo deferretur, quàm ſe eos ferre honores qui pro alienis rebus decernebantur. Cæterum quò maior in iam dictis principibus fuit modeſtia, eò inſolentiores fuiſſe videbuntur, qui nunc ſequentur.

De Aureliano Imperatore.

Aurelianus Auguſtus in aliis rebus temperatiſſimo habitus animo, plus triumphali honore quàm æquum eſſet ardore incenſus, contra mores legéſque de Tetrico viro ſenatorio ciue Romano, quem in Oriente vicerat, & de Zenobia triumphare voluit. Huius honoris nimio ſtudio maculatis aliis permultis, quæ glorioſè ac magna virtute geſſerat: quem enim honeſtum triumphandi prætextum habere potuit, ob ea quæ aduerſus ciuem Rom. atque fœminam geſſiſſet? Cæterum hoc etiam eius cupiditatem magis detexit,

quod non contentus leges triumphandi parum ſeruaſſe in iis contra quos bellum geſſerat: vrbem iniuit curru, non quem equi vt mos erat, ſed quem cerui traxerunt. Sed hoc ſi ſequentibus conferatur, iam tolerabile poterit videri.

De C. Caligula Imperatore.

Caius Caligula iuuenilibus annis nimiáque fœlicitate abſtractus, cui non raro coniūcta inſolentia inuenitur. Cum valido exercitu in Germaniam profectus, non modo non cæſo, ſed ne viſo quidem hoſte circumactis legionibus machinísque omnibus, qua parte oceanus terram alluit, milites omnes conchas, atque illa quæ in littus mare euomit, colligere iuſſit: dicens ſe ac palatio ea digna eſſe ſpolia, & de rebus illis tanquam deuicto ſpoliatóque oceano magna pompa inſanientis potius, quā triūphantis more laureatus vrbem iniuit.

De Nerone Imperatore.

Non minore quoque dedecore ſuo magnóq; populi Romani dolore, Nero pluribus in locis de muſica arte triumphauit. Nam cum ex Græcia rediret, vbi aſſiduè inter citharistas cantoréſque de muſica certauerat, quorum multi vt principi blandirentur, ſuperatos ſe dicebant, Neapolim inire curru voluit, quem albi traherent equi magna murorum diruta parte, vt triumphantes hieronicas imitaretur. Idem cum Antij quoque atque Albæ factum eſſet, poſtremò vrbem Romam purpurea veſte amictus ſtellis aureis conſperſa, coronatúſque intrauit, maioris Circi fornice, qui prætereunti impedimento futurus videbatur, ad terram proſtrato atque inde per velabrū ad Apollinis templū perrexit, tanquam ad numen quod muſicæ arti præeſſe putatur: nulla habita ratione quod ita imperij maieſtatem ac ſolennem triumphandi pompam, tam vanæ victoriæ titulo macularet. ſed relictis tandem inſolentium principum exemplis ad moderatiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Conſtantio Imperatore.

Quanquam non tam aperta eſſet, vanitatis tamen plurimum habuit cauſa, qua mortuo Maxentio Conſtantius Auguſtus triumphans vrbem Romam iniuit. Hoſtis enim Maxentius non externus, ſed ciuis Romanus fuit, neque à

Conſtantio, ſed per ſeditionem à ſuis cæſus: quanquam Conſtantius putetur, eo prætextu vſus, vt tunc primum vrbem eſſet initurus, per eam ſpeciem Romanis opulentum oſtentaret exercitum.

De Belliſario.

Modeſtiorem ſe æquiorémque in eo appetendo honore Iuſtinianus Auguſtus oſtendit, cum per Belliſarium ducem ſuum, ſuperatis Perſis Vandalorúmque rege Vildemare ſiue Gilimere, atque recepta Africa non ſolum non occupauit duos illos triumphos, ſed illi conceſſit, qui ſudore ac ſanguine ſuo rebus fœliciter geſtis eos meruerat. Itaque quantum legendo inueni poſtremus fuit Belliſarius, qui ſub Imperatoribus poſt Auguſtum triumphauit.

De Caſtritio Caſtracane Lucenſium tyranno.

Poſteaquam Italiam Gothi iam inuaſerant, atque nutante Roma. imperio Romani quoque vt triumphis, ita etiam vincendo finem fecerant: abiectus fuit ſimul cũ virtute etiã mos eius per publicum honorem colenda. Itaque Barbari in quorum poteſtatem Italica res venerat, nullum iam triũphali honore dignabantur. Hunc autem honorem vt multa alia ad militarem virtutem pertinentia, ceu longè poſtliminio in Italiam reuocauit Caſtritius Lucenſium princeps, Piſis, Piſtorio magnáque Ethruriæ parte armis parta, cum ad altum paſſum Florentini populi copias capto Raimũdo Cardona eatũ duce fudiſſet: veteri enim more quantum fieri potuit reuocato, triumphali curru vrbem Lucam iniuit. ſalutis anno trecenteſimo vigeſimoſexto ſupra mille.

De Alphonſo ſeniore Siciliæ & Aragonum rege.

Alphonſus ſenior Siciliæ atque Aragonũ rex pari virtute Neapolim vrbem triũphali curru eſt inuectus vigeſimo anno, poſtquam multo labore magníſque periculis ſuſceptum bellum in Neapolitano regno omnibus in poteſtatem redactis, abſoluit.

De Franciſco Sfortia Mediolanenſi duce.

Cæterum meo quidem iudicio multo plus laudis meritus eſt Franciſcus Sfortia, cum Mediolanenſium totiuſque penè Lõbardiæ parto imperio, vrbem Mediolanũ eſſet initurus, Paratum enim cũ triumphali honore auratum currum renuit. Dicens eiuſmodi ornamenta Imperatoribus deberi. Eodem enim facto victoria illa quæ rara hominibus con-

tingit, & hoſtes & inſolentis animi affectus, qui plerunque victoriarum ſunt comites, ſuperauit. Nam rebus fœliciter geſtis triumphũ mereri haud paucis cõmune fuit: cæterùm honore illo quem meritus eſſet, & paratũ haberet præ modeſtia non vti, fortaſſe vnius ipſius Franciſci Sfortiæ, aut ſi plurium, certè perpaucorum aliorum fuit.

DE CENSORIA NOTA.
CAP. IIII.

QVo ſtudio priſci in vrbe Roma homines à milite omnia militari diſciplinæ debita exigebãt, eodem in pace operam dabant, vt illæſa ciuilis diſciplina ſeruaretur: duóſque huic rei ac ſimul nonnullis aliis Cenſores præfecerunt. Hi enim malos mores peruerſóſque ritus nimiúmque in diuitibus luxum: quin etiam ipſa immodeſta verba ſeuera animaduerſione corrigebant, quam Cenſoriã appellabant notam. Verum poſteaquam publicæ res in vnius arbitrium ceſſerunt, huius officij parte vt multorum aliorum ab Imperatoribus occupata, & ſi tantum vt Cenſores rebus modum non adhibuerunt, quædam tamen memoratu non indigna egerunt, eorum pauca quædam, cæterum haud pœnitenda, additis nonnullis quæ alij geſsêre, hîc commemorabimus.

De M. Catone Seniore.

Quàm ſeuera fuit ſenioris Catonis cẽſura illud oſtendit, quod Manilium virum nobiliſſimum ſenatu mouit: quia interdiu vxorem præſente filia deoſculatus erat. Hoc enim verbo vſus eſt, dum eũ reprehenderet. Se à ſua nũquam niſi cum tonaret præ timore cõplexum eſſe. Quã excultos ciuiũ mores per ea tempora fuiſſe credere debemus? cum hæc tam parua, animaduerſione tamen digna cenſerent.

De P. Scipione Naſica, & M. Pompilio cenſoribus.

P. Scipio Naſica, & M. Pompilius cum equites atque eorum equos recenſerent, à quodam equite petierunt quamobrem cum ipſe pingui nitidóque corpore eſſet, equũ haberet macilentum atque ſtrigoſum. Qui cum reſpondiſſet, equum à Statio ſeruo curari, ſe autem ipſum ſui curã habere. Intemperantis verbi inſolentia magis quàm facto ipſo Cenſores moti, inter ærarios eũ retulerunt, atque adempto

equo ſuffragii iure in publicis rebus priuarunt. Indignum enim aliquo populi Romani honore putarunt, qui tam impudenter Cenſoribus reſpondiſſet.

Praclarum cenſura exemplum.

Adeò quodam tempore Romani veteres in bonis retinēdis ſeueros ſe geſſerunt, vt aduocatum quendam nimis altè coram cenſoribus oſcitantem, parum abfuerit quin graui multa damnarent: niſi iureiurando affirmaſſet ſe eiuſmodi graui oris oſcitandi morbo laborare.

De M. Attilio Regulo & P. Curio Philone cenſoribus.

Seuera quoque M. Attilij Reguli, & P. Curij Philonis cenſura fuit, cum duo milia iuuenum Romanorum inter ærarios retulerunt, iuréque ſuffragij in publicis rebus priuarunt. Quia Hannibale bello Italiam premente quadriennium ſine legitima cauſa non militarunt. Indignos enim in ſuffragiis publico honore duxerunt, eos quibus ſanguis ſuus quàm patria charior fuiſſet.

De Fuluio Flacco.

Rigidum cenſuræ exemplum Fuluius Flaccus in cenſura oſtendit, Fratre Fuluio ſenatu moto, quod legionem in qua tunc Tribunus militauerat, ſine conſulis iuſſu dimiſiſſet.

De Cenſoria nota in Sabaconum.

Marius magno labore Præturam aſſecutus, cùm accuſaretur largitione eam obtinuiſſe, atque inter coniecturas illud adduceretur quod Sabaconi miniſter Caſſius intra ſedilia conſilij ire viſus erat. Sabaconus de eo interrogatus, excuſauit à ſe Caſſium accerſitum, vt ex cātharulo quem ſecum habebat biberet, quem ei poſteà ſtatim remiſit. Is igitur à Cenſoribus fuit notatus, nam ſiue largitione vſus id negaret ob Præturam, ſiue verum eſſet eum ob id ſolum vt biberet Caſſium vocaſſe, ob intemperantiam nota dignum cenſuerunt: quod publico in loco vbi munus publicum gereretur, bibere non erubuiſſet.

De Claudio Nerone Imperatore cenſore.

Claudius inter multa quæ ineptè in cenſura, & propterea reticenda geſſit, vtcunque rem vnam memoratu dignā egit. Nam cum apud eum accuſatus eſſet iuuenis Romanus tanquam ob diſſolutos mores nota dignus, & is citatuś cum patre ad eum profectus eſſet, qui principi filium bonū ac virtute præditum affirmabat. Nulla alia expectata re eū Claudius

iudicio liberauit, affirmans illum domi ſuum habere cenſorem. Prudenter enim oſtendit nulli maiorem quàm patri curam de filio eſſe debere: poſſéque vrbem publica carere cenſura, ſi omnes domi ſuæ cenſores eſſe vellent.

De Veſpaſiano Imperatore.

Memorandum quoque Veſpaſiani Auguſti verbum fuit apud quem vtpote ad cenſorem quidam Senatori in verborum cõtentione accuſabatur, maledixiſſe. Reſpondit enim Senatori, non debere maledici, cæterum pro maledicto referre maledictum licere. Sapienter enim declarauit nõ minus indecenter Senatorem maledicendo, aliorum proteruã loquacitatem irritare, quam alios non laceſſitos ſenatoriam deſpectu dignitatem habere.

De Domitiano Imperatore.

Domitianus Auguſtus, vt principibus plerunque mos eſt, in alios ob ea crimina ſæuius animaduertere, quæ ipſi frequentius admittunt, cum Cenſuræ munus ſuſcepiſſet, ciuem Romanum quæſturę functum honore, Senatu mouit, quod choreis ac mimicis geſticulationibus nimium daret operã. Impudicas quoque palam mulieres ſuccedẽdi in legatis iure, atque in publicum lecticæ vſu priuauit. Arbitratus eas quæ gentis ipſius vnde eſſent orta, ac priuatum ſuum publicúmque honorem contempſiſſent, non debere vllius publici honoris aut priuati commodi partem habere.

Iterum de Domitiano.

Idem quoque equitem Romanum iudicij honore priuauit, quia vxorem quam vt adulteram repudiauerat, in coniugalem thalamum recepiſſet. Sed iam finis Cenſoriæ notæ ponatur, & ad publicæ exiſtimationis maieſtatem quæ veneratione digna eſt, veniamus.

DE MAIESTATE.

CAPVT V.

SIcut opes regnáque ſæpius fortunæ beneficio & nullo virtutis merito conceſſa, homines interdum in venerationem adducunt, multis quæ alioquin pudenda eſſet infelicitatis vmbra latentibus: ita ſæpius per virtutem eiuſmodi honor verius firmiúſque paratur. Hunc nos honorẽ ceu diuinam verendámque rem, maieſtatem aut exiſtimationem nuncupabimus, eorúmque nonnulla ponemus exẽpla,

qui plus eiuſmodi ſibi maieſtatem excellenti virtute pepererunt: quàm permulti homines regéſque per opum magnitudinem ac potentiam non tulerunt.

De Themiſtocle.

Omnem inter homines laudẽ ea excedere putari debet, quæ ceu ita extorquente virtute ab hoſtis ore proficiſcitur, quia ſuſpicione prorſus carere videtur. Id quod Athenienſi Themiſtocli contigit, quem virtus partæque ingentes victoriæ in eam nominis exiſtimationem extulerunt, vt patria pulſus cum ad Barbaros ſe recipere cogeretur, Xerxes Perſarum rex Græci nominis acerbiſſimus hoſtis ſingulari cum honore lætitiáque exceperit, ſæpiúſque vt traditum eſt, inter ſuos dixerit, videri ſibi fœlicem ſe eſſe quod ei fortuna Themiſtoclem amicum dediſſet, cuius rei tanta eum lætitia cœperat, vt ſæpe noctu experrectus miniſtros rogaret, An ſecũ Themiſtocles eſſet. Huiuſmodi autem verbis congruentia addidit facta, vrbes enim opéſque ingentes ei dono dedit. O venerandam maieſtatem maioríque laude,quã vt mediocri poſſit cuiuſquam efferri facundia,dignã! Tantũ tamque ſuperbum regem pluris exulem hominem (quem hoſtem habuerat) quàm tanti regni faſtigium tãtáſque opes quantas poſſidebat, ob vnam virtutem facere quæ Themiſtoclis animum ſecuta erat victoriis ingentibus ornata: adhuc enim perſico ſanguine penè madebat.

De Platone Philoſopho.

Reuerſus ex Sicilia Plato cum in Olympiam perueniſſet, populi qui ludorum gratia eò conuenerant, vt eius aduentũ intellexerunt, relictis ludis ad eum excipiendum omnes cucurrerunt, eum ceu diuinum hominem è cœlo miſſum venerantes atque admiratione capti ſpectãtes. Quod ſi quis Græcorum vanitatem Olympiorum ludorúmque ſtudia conſiderauerit, contráque quam paruis natalibus Plato eſſet ortus, intelliget, quanti eiuſmodi eſſet honor faciendus, quẽ Græci nunquam antè principi vlli aut regi exhibuerant.

De Philopœmene Megalopolitano.

Non minora virtutis præmia, nec minorem in homine maieſtatem oſtendit, id quod Nemeis ludis, Philopœmeni Megalopolitano Græci præſtiterunt, poſteaquã apud Mantineam nobilem illam victoriam conſecutus fuit. Luſtrato enim illic exercitu, cum citharistæ permulti cantoréſque

intereſſent, canente hos verſus. Pylade, per hunc ducẽ Graeciæ vrbes libertate omnes ornatæ fuerunt. Conuerſi omnes populi in Philopœmenem maximo ac lætitię pleno clamore eius virtuti hos conuenire verſus teſtati ſunt.

De Ariſtotele Philoſopho.

Quanti etiam Ariſtotelis doctrinæ maieſtas facienda? cum Philippus Macedonum Rex, vir prudentiſſimus, nato Alexandro ad eum ſcripſerit. Non tam ſe ſuſcepto filio lætari, quàm quod Ariſtotelis natus ætate ab eo poſſet ita erudiri, vt dignus Macedonico regno euaderet. Maiore ſpe in eius inſtitutione poſita, quàm vel in regno, vel in cæteris qui tunc viuerent philoſophis.

De Photione Athenienſi.

Photioni integritas atque iuſtitia eam peperit maieſtatem, quam victoriæ atque doctrinæ iis dedêre de quibus eſt ſcriptum. Nam quoties ab Athenienſi populo cum exercitibus aut claſſibus dux mitteretur, ab amicis ciuitatibus fœderatíſque apertis vrbium portis liberè cum militibus excipiebatur, atque non vt Athenienſis, ſed tanquam ipſarum vrbium ciuis ab omnibus conſpiciebatur, cum longè ſecus alio cum exercitu aduentante ageretur. Clauſis enim portis ac porticibus cathenatis armati, tanquam non amicos expectarent, ſed ceu inſidiarum plenos hoſtes arcere oportęret, omnes pro muris excubabant.

De Zenone Cittiæo Philoſopho.

Quæ regna? aut quæ victoriæ? vel quæ doctrina tantum maieſtatis in homine aliquo potuit, quantum integritas bonitáſque Zenoni Cittiæo Cyprio philoſopho peperit? Apud eum enim dum Athenis moratus eſt, ciues portarum vrbis claues poſuerunt, tutiore eas eſſe loco quàm quouis in templo putantes. Certius illi quamuis peregrino communem ſalutem, quàm vlli conciuium ſuorum credentes, cuius virtutem vt populus Athenienſis quanti à ſe facta eſſet, teſtaretur, aurea ſtatua corona inſigni donauit.

De Pyrrho Epirotarum Rege.

Interdum res ita fortuna ſortitur, vt cum virtute aſpectum quoque eum coniungat, à quo mira proficiſcitur gratia, hominémque eum in quo hæc conueniunt etiam hoſtibus verendum faciat. Id in C. Mario apud Minturnas oſtẽſum eſt. In Pyrrho quoque Epirotarum rege palam conti-

git, cum agros ingreſſus ſuis cedentibus ne feneſtra dimiſſis ſaxis ad terram proſtratus fuit, tum enim humi iacens à Zotypo inuentus, cum vt caput adimeret, galeam ei Zotypus detraxiſſet, parũ abfuit quin inuiolatus ab eo relinqueretur, adeò Pyrrhi conſpectu perterritus eſt. Cæterùm facinoris horrorem vincente auaritia, Zotypus ob præmium quod inde ſperabat ad demetendum caput reuerſus, adeò verenter operi manum appoſuit, vt vultum conſpicere non auderet, ſed citis ictibus gladio collum, & pro collo interdum os ipſum percutiens, vix tandem adimere reliquo corpori caput potuit. Neque profectò mirum videri debet, vt Pyrrhi Regis excellens virtus intrepidúſque animus, quæ etiam in mortuo corpore videbantur præfulgere, à ſe Zotypi vilem cupiditatem, vtpote à regis virtute prorſus alienam iniecto horrore repellerent.

De Alexandro magno.

Poſteaquam Antonio Cleopatrâque in Ægypto deuictis, Auguſtus Alexandriam ingreſſus eſt, id quod primum in ea vrbe optauit conſpicere, Alexandri Magni corpus fuit, quod non verborum ſolum, ſed etiam coronæ proſecutus honore totum floribus conſperſit, rogatúſque an Ptolemæorum Ægypti regum inſpicere corpora vellet. Reſpondit reges ſe, & non mortuos videre voluiſſe. Graui teſtimonio oſtendens inter eos reges vnum eſſe Alexandrum, qui virtute ac fama viueret. Laus profectò quæ ſine alio teſte Alexandri maieſtatem teſtaretur. Cùm ab orbis terrarum principe profecta in quo prudentia eſſet, adulatione atque errore putari debet, caruiſſe.

De Pelopida Thebano.

Apertè tunc oſtenſum fuit, quantum venerationis ſecum ij ferant, penes quos prudentia atque iuſtitiæ cultus eſt. Cum bello inter ſe decertantes Ptolemæus atque Alexander Macedonum reges, ſpretis multis vicinis regibus, ſolum te, ô Pelopida, controuerſiarum ſuarum arbitrum fecerunt, pluris bonitatem tuam quàm regna vireſque aliorum facientes. Tuum enim ſolum verbum plus ad frænandã duorum præpotentium regum cupiditatem valuit, qui vicini atque hoſtes armati erant, quàm magni exercitus vires effeciſſent. Nam nullo ſtricto gladio, nullo effuſo ſanguine pacem quam tu dixiſti ſeruarunt.

De Numa Pompilio Romano rege.

Quod fidem duo reges Pelopidæ habuerunt, virtutis eius ac maieſtatis magnum argumentum fuit,ſed non minus illud eſt quod Numæ populus Romanus habuit.Cum per legatos eum vt Romam regnatum veniret vocauit, id autem haud ſine difficultate impetratũ eum ipſum populũ Romanum Numa adeò audiẽtem dicto ſemper habuit,vt ipſo regnante nulla vnquam ſeditio mota fuerit, nullóſque is corporis cuſtodes habuerit. Vrbem autẽ quæ Marte orta martialibúſque rebus aucta erat, iiſque etiã alebatur, nominis ſui maieſtate,atq; virtute ad religionẽ anteactæ vitæ prorſus contrariã traxit. Quod igitur maioris vnquã maieſtatis exemplũ, aut huic par inueniemus?ſcilicet peregrinũ hominẽ in priuato ortum educatúmq; ſtatu precibus ad id vocari,ad quod nonnulli conſules ſenatoréſq; cum aſcẽdere armis quæſiuiſſent,nequiuerunt,aut ſaltẽ ſine armis aut ſuſpicione non retinuerũt.Hoc nõ vires Numæ,nõ ingenij ſagacitas aut opes, ſed virtutis, fœlix profecto maieſtas pepetit.

De Cn. Pompeio Magno.

Maximam quoque Cn. Pompeij Magni maieſtatem penes populum Roma.arbitrari debemus fuiſſe:vel ob id ſolũ quod in comitio oſtenſum eſt cum congregato populo, vt Mithridatico bello prætor crearetur, Roſcius obſtaret:monito populo vt alium eligeret,ac conitem ei Pompeium daret digito eum deſignãs vt qui audiendi facultatẽ in tumultu non habebant,digito qui deſignabatur intelligerẽt. Nam tunc arbitratus Pompeij maieſtatem lædi populus ſi comes fieret,indignatione vniuerſus eſt motus, ſublatóque in eam magnitudinem clamore, vt ſuperuolantes corui in populũ attoniti,caderent,nõ antea comitiis diſceſſit, quam vni Põpeio Prætura, & quicquid ipſo diſtante expeditioni videretur neceſſarium eſſe, decerneretur.

De M. Antonino Philoſopho.

Legitur Antoninum philoſophum propter doctrinam virtutémque in eam veniſſe exiſtimationem, maieſtatémque, vt eo imperante ferrent palàm homines Platonis impletum eſſe verbũ. quo dicebat. Tum orbẽ terrarũ fœliciter habiturũ, cũ contigiſſet vt philoſophi rerum potirẽtur. Ob id igitur ipſo mortuo velut incæſtus,atq; ſacrilegus eſt habitus ciuis,qui domi eius nõ habuiſſet imaginẽ, dignũ ducẽtes

vt aut metallo aut ſaltem pictura eius virtutis ſeruarent memoriam, cuius vitam natura diuturniorem paſſa non erat, id quod in contrarium ante de Caio Nerone, ac Domitiano viſum erat: quorum memoriam extinguere propter ſceleratam nefandamque vitam quæſiuerunt.

De Tito Liuio Patauino.

A Gadibus homines Romam veniſſe, Hieronymus ſcribit, vnius Liuij videndi ſtudio cum facundiæ eius fama ipſos traxiſſet, maiori admiratione Liuium intuiti, qui populi Romani res geſtas ſcripſiſſet, quàm vrbem illam quæ res ipſas ediderat, multis admiratione captis, quod in vrbe orbis terrarum principe, in qua innumerabilia erant, quæ ſpectare homines cupere poſſent aliud eſſet, quod ii Gaditani plus quàm vrbẽ ipſam cernere deſiderarẽt. Fortaſſe enim ij putarũt ex Liuij aſpectu melius ſe veterem Romanã frugalitatẽ, fidem, ſynceritatem, atque integritatem: & his virtutibus ferocium ciuium adiunctos animos lacteo eloquentiæ fonte expreſſos, quam ex ſtatuis aut ædificiorum magnitudine comprehenſum.

RECENTIORA.

De Apollonio Thyanæo philoſopho.

Ad recentiora maieſtatis exempla tranſeuntes, vnde melius quam ab Apollonio Thyanæo philoſopho ordiemur? Nam excellenti doctrina ſua ac ſingularis innocentiæ fama quanquã adhuc ſileret, nodũ peracto Pythagoreorum quinquennio, multas Aſiæ inter ſe decertantes vrbes ſolis nutibus ad pacẽ redegit. Id præcipuè Aſpendij egit (quæ vrbs in Pãphilia eſt) nã cũ illic propter annonæ caritatẽ, inopes contra opulentiores tumultuarentur, nutu inopes repreſſit, ditibúſque perſuaſit vt erga tenues, largos ſe præberent. Quibus ex rebus aucta eius veneratio, etſi inops nudíſque pedibus iter faceret: non ſolũ apud Aſiæ vrbes, apud quas ceu numen colebatur, verum etiam à Babyloniis Indíſque regibus magnis honoribus exceptus fuit, & omni neceſſaria re adiutus. Tantum enim venerationis maieſtatíſque ſecum fert doctrina ingens innocentiæ vitæ coniuncta, vt vbi ne tutum quidem ſe arbitrabatur, illic ſummo in honore haberetur.

De Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo.

Cum in Gallia Arbogaſtes comes eſſet, & poſt longa

bella multáſque de hoſtibus victorias pacem inuiſſet, in cœna cum Galliæ principibus, rogatus eſt ab eis, An Ambroſium nouiſſet? qui cum & noſſe ſe, atque ab eo amari reſpondiſſet. Subiunxerunt principes qui id petierant: Haud igitur mirum eſt, ſi nos bello viciſti, qui Ambroſij amicitia vteris, nam ſi ſtare ſolem iuberet, dicto is audiétem eſſet habiturus ſolem. Partas igitur de nobis victorias, non amplius Arbogaſtes tibi, non Romani Imperij viribus, non Romanorum exercituum virtuti, ſed Ambroſij vnius ſanctitati tribuimus. Adeò in ingentem apud omnes maieſtatem ſanctitatis quam virtute atque ſapientia parauerat, Ambroſium fama extulerunt.

De Moyſe Ægyptio Heremita.

Non minor etiam apud Saracenos habita eſt Moyſis Ægyptij heremitæ maieſtas, quàm illi virtus & morum ſanctitas peperit. Nam Mauuam Saracenorum reginam præpotentem ab idolatrico cultu ad Chriſti fidem perduxit. Valentiniano enim Imperatori ſcripſit ſi Moyſem Ægyptium heremitam, & non alium ad eam epiſcopum ac fidei doctorem mitteret, ad Chriſtianam religionem ſe tranſituram eſſe. Perſuaſa ſibi ſine illo non benè ſe hoc opus impleturam.

De Benedicto Abbate Caſinate.

Maieſtatem quam in Moyſe Mauua regina reuerita eſt, Totila Gothorum rex in Benedicto coluit. Fama enim illius impulſus, ad eum in Caſſinatem montem profectus eſt videndum, & ſi tunc ipſum ſuſcepta aduerſus vrbem Romã expeditio occupatum habebat, vt igitur in eius conſpectum venit, & ſolus ſederet ſenio, & ſqualore obſitus Abbas, tamẽ vt eũ intuitus eſt, quanquam adhuc longè ab eo eſſet, immanis ac barbarus rex, quem Imperij Romani magnitudo non mouebat, ſenis & inopis Abbatis exiſtimatio mouit. Ad terram enim concidit, humi vtroque nixus genu, ſanctóque homini, ceu eius conſpectu indignus appropinquare non audebat. Neque Abbatis hortationibus ante ſe mouit, quam Abbas ad eum profectus manu ſua ipſum leuauit. Potuit enim homunculi virtus apud ferocis regis verendam potentiam id efficere, quod nulla humana potentia vt præſtare Totila vellet, regi alicui, ne dum priuato homini effeciſſet. Tali igitur experimento edocemur, longè plus virtutum morumque ſanctimoniam ſæpe quàm arma efficere.

De Paulino Nolano Epiſcopo.

Hoc ipſum in Paulino quoque Nolano Epiſcopo oſtenſum eſt. Nam in Valentiniani tertij Imperatoris morte à Genſerico Vandalorũ rege cũ Nolanis ciuib⁹ permultis captiuus in Africã perductus, ob conſpectus venerationẽ mãſuetóſque mores, atque ingentẽ virtutẽ dignus habitus fuit, qui non ſolũ liberaretur, verũ etiam vt reliqui Nolani captiui cũ eo datis nauibus, atque in multos menſes commeatu, ſine vllo precio in patriam remitterentur.

De Epiphanio Papienſi Epiſcopo.

Magna etiam viſa fuit Epiphanij Papienſis Epiſcopi maieſtas, cũ à Theoderico Gothorum rege ad Gundabaiũ Burgundionũ regẽ, qui vaſtata Liguria, cũ ingenti præda ac captiuorũ manu redibat, miſſus, magnã auri vim ad redimendos captiuos ſecum ferret. Nã præterquã quod paruo auro multos redemit, in ea virtutis atque ſanctitatis opinione habitus eſt, vt ſex milia ſine precio impetraret. Itaq; apud hunc atque Paulinũ non minus exiſtimatio, in quam propter ſingularem vitæ innocentiam atque virtutem venerant, quam apud Pyrrhum Fabricij militaris virtus valuit.

De Petro Morono heremita.

Vacante apoſtolica ſede, iam ſecundo anno, per Nicolai Quarti pontificis mortem, propter graues Cardinalium in eligendo ſucceſſore contentiones, vnanimes tandẽ conuenerunt Cardinales, vt Petrum Moronũ heremitã pontificem crearent, arbitrati illũ vnũ, ad tantã dirimendã contentionẽ, lapſǽque in deterius Eccleſiæ corrigendos mores, remediũ eſſe poſſe. Boni enim illius viri ſanctitatis opinio, inopiáque humili conſociati ſpiritu, plus valuit, quã verſuta eorum doctrina, opéſque qui locũ, quem ipſe non quærebat, inuadere moliebantur. Electus igitur à ſacro ſenatu ſecularibúſque multis principibus in Æquorum vrbem Aquilam exceptus, vetulus heremita aſinæ inſidẽs, horrida amictus veſte, omnes in admirationem venerationémque ſimul haud aliter permouit, quã ſi redemptorẽ Hieroſolymã palmarum die ineuntem viderẽt. Humilis enim illius veſtis, atque peruilis animalis, quod ſenex inſederat, Imperium, cardinalium fulgens purpura candidíque equorum greges ſubierunt, virtutẽ ceu cœlitus miſſam, quæ ſub tam humili latebat habitu adorantes. huic enim humilitati Deus, hoc ceu prærogatiuę mu-

nus cõceſſit, vt qui ei aduerſarentur, eámque fugiunt, in aliis ipſam adorare cogautur.

De Bernardo Abbate Clareuallenſi.

In ſciſſura quam Chriſtianæ Eccleſiæ contentiones illæ iniecerant, quibus inter ſe de Pontificatu decertabant Innocentius ſecundus ac Petrus Leo ciuis Romanus qui Anacletum ſe nominauit, cum Innocentius ſe in Galliam recepiſſet, vt ſaluti ſuæ conſuleret, vrbi Romæ multíſque aliis gentibus inuiſus, adeò vt iam Gallorum quoque ſtudia erga Innocentium nutarent, Bernardus Clareuallenſis abbas, qui in Gallia ſacras habebat conciones, Innocentij partes tanquam veri Pontificis ſuſcepit, itaque Galli eius virtutem doctrinámque tanti fecerunt, vt nullo alio facto iudicio, Bernardi ſententiam in deligendo ex Pontificibus altero ſecuturos ſe affirmârint. Nam etſi ſecularium principatuum ea res non parum intererat, atque vrbs Roma cum ingentibus prouinciis viríque doctiſſimi permulti pro altera parte ſtarent, Galli tamen vni Bernardo plus tribuentes, Innocẽtium Pontificem acceperunt.

De Franciſco qui Paulæ dicebatur heremita.

In eandem penè exiſtimationem venit Franciſcus Paulæ heremita, vir natione Calaber, cum à tertiodecimo anno, vſque ad ſexageſimum heremiticam egiſſet vitam, obſonio nullo cibos ſuos molliente. Quamobrem miſſis à Ludouico vndecimo Gallorum rege, ad Ferdinandum ſeniorem Neapolitanũ regem oratoribus, qui precibus multis hoc peterẽt, vix tandem Sixto quarto Pontifice ita iubente, adduci Frãciſcus potuit, vt in Galliam ad Ludouicum ſe conferret: à quo per omne regnũ, quo iter habuit præmiſſis ſacris, ceu ſi Cardinalis cum legationis honore illuc tenderet, exceptus fuit, quanquam literarum expers eſſet, ab eo Rege eiúſque filio Carolo Octauo, conſiliis de magnis rebus adhibebatur, ſententiáque eius præferebatur, Alexandróque ſexto pontifice, hoc præbente, princeps quintæ regulæ factus fuit, quę poſtea ab eo nomen accepit.

De Symonetto Camertino heremita.

Ardebat longo bello Italia, decertantibus inter ſe Franciſco Sfortia Mediolanenſi duce, ac Veneto Senatu, quorũ diſcordias componere, cum multi Chriſtiani principes fruſtra tentaſſent, Symonettus Camertinus heremita, ſuſcepto

negotio, quod propter vitæ bonitatem nullo precio putabatur adduci poſſe, vt magis ad alteram inclinaret partem, ad pacem ambos redegit, quæ ei poſtea cognomentum peperit.

De Balduino tertio Hieroſolymarum rege.

Poſt tam multa religioſorum hominum exempla ſecularia nonnulla addituri, à Balduino tertio Hieroſolymarum rege quinto rem ordiemur. Nã ſeptem & viginti natus annos, cùm mortẽ obiit ſine vllis liberis, & à Berytho Hieroſolymas efferretur, quod in ea vrbe ſepeliri voluerat, non eius regionis ſolum Chriſtiani homines lachrymis ipſius mortẽ proſecuti ſunt qui vndique ſpectandi gratia ad viã qua ferebatur concurrebant, verum etiã multi Turci doloris ob eam mortẽ ſocios ſe præbuere. Quinetiã cũ Noridanũ Damaſcenorũ Sultanum quidam monerent, in ea morte occaſionẽ offerri, Chriſtianos homines qui in Syria, degebant, dum rege carerent atque in dolore verſarentur, opprimendi, mortui regis virtute motus Noridanus reſpondit. Nullo modo ſe aſſenſurum, vt Chriſtiani vexarentur, donec iuſto dolore defunctum bonum regem ſuum proſequerentur, quem eiuſmodi eſſe dicebat, vt ei ſimilis in orbe reliquus nullus eſſet. O admirandæ virtutis vires, in tenera ætate iam maturæ, quę hoſtem quoque ad regem illum laudandum verendumque etiam in morte coegiſti, quæ odium, quod motum bellum alebat, quæ diuerſæ religionis ſtudia, quæ ſolent plerunque implacabilia eſſe, ſuperaſti. O nunquam reticenda barbari hominis in colenda virtute bonitas, cum militarem auaritiam, dum funeris cerimoniæ peragerentur à præparata præda continuiſti.

De Iagello Lituanorum principe.

Pari etiam reuerentia eadem virtutis opinio Polonos Chriſtianos populos rege carentes compulit (aliis regionis quam ipſi incolebant poſtpoſitis, quorũ in propinquo multos habebant) gentis ſuæ regnum ad Iagellum idolorum cultorem Lituaniæ principem deferre, qui poſteà in ſacro fonte per baptiſmum regeneratus Ladiſlai nomen accepit, adeò omnes illæ nationes iuſtum eum, & humano ingenio eſſe, nulláque regia carere virtute putabant.

De Franciſco Sfortia principe inſigni.

Franciſcus Sfortia inter Italos principes clariſſimus adeò

grato venerandóque fuit aſpectu, tantumque nomen ei virtus etiam inter hoſtes pepererat, vt maieſtatis plenum dicere poſſumus fuiſſe. Hoſti quoque formidoloſus, quod raro coniunctum inuenitur, apud eundem venerationis habebat plurimum. Id eo bello quod Mediolanenſi populo mouerat, quo poſtea ad Ducatum euectus fuit apud Bripium in amnis Abduæ ripa clarè apparuit: nam cum vt opem ferret caſtellis quibuſdam, repentino hoſtium incurſu laborãtibus progrediendi ſtudio, aperto capite inter hoſtes perlatus eſſet, ab eis genu humi poſito adoratus, deoſculandæque manus ſtudio omnibus ad eum accurrentibus, communis omnium militum patens nouúſque Mars ſalutatus fuit. Quid enim aliud hoſtibus circumſpectum te Franciſce tũc defendit, quam maieſtas nominis tui? quæ vt te mirarentur ac venerarentur omnes eos compulit, ad quos te contuliſti. Nempe multò maius id in te fuit, quàm in Scipione cum in latrones incidit, quod illi vt ſpectarent Scipionem, ad eum iuerant: hi correptis armis caſtella Franciſci Sfortiæ inuaſerant, vt adimerent.

De eodem.

Haud mirum fuit ſi gregarij milites huius principis maieſtate compulſi, vim in eo abſtinuerint, imò potius eum coluerint. Quippe antea omnes Italiæ principes iuſtitia inſigni eſſe ac virtute ſingulari iudicauerant. Nam cum graue bellum in Italia gereretur, & ipſe Venetarum copiarum dux eſſet, Veneti vt Philippus Mediolanenſis dux, cum fœderatis ſuis controuerſiarum arbitrum fecerunt Franciſcum non minus illius fidei credentes, quàm antea ſæpe militari eius virtuti feciſſent. Eius igitur iudicio pars vtraque ſtetit, & ipſe omnium Italicorum principum militaris dux creatus, initæ etiam pacis cuſtos, atque conſeruator, quod antè nemini aut rariſſimis contigit, declaratus fuit.

BAPTISTAE FVLGOSII, LIBER III. DE INDOLE.

CAPVT PRIMVM.

EXperimento cernitur arbores quarum ea eſt natura, vt bonos fructus ferant cum flores emittunt, plerunque bonæ frugis ſigna oſtendere. Homines quoque qui ad magnam virtutem euaſuri ſunt, ſæpe in tenera ætate quales futuri ſint, præ ſe ferunt. Ea præſignificatio Indoles dicta eſt, de ea ſcripturi ab Alexandro qui magnus eſt dictus primordia ſumemus, vt hîc ei atque aliis in rebus locum illum tribuamus, qui virtuti ipſius debetur.

De Alexandro Magno.

Cum Philippo regi equus inſigni capite, qui idcirco Bucephali nomine nuncupabatur, perductus eſſet, neque inueniretur qui ob nimiam eius ferocitatem inſideret equo, atque eum regere poſſet. Alexander filius adhuc puer, caſu tunc ad patrem profectus, magnis precibus, vix ab eo impetrauit vt in eum aſcenderet, idque cum non ſine magna arte atque conſilio feciſſet, currentiſque peritiſſimè frena moderaretur, ridentibus aliis, prudentiæ plenus pater, aliud in hoc ſpectans, præ lætitia excuſſis lachrymis, iam aptum qui regere regnum poſſet filium iudicauit.

De eodem.

Quàm manifeſtè etiam puer futuram animi ſui magnitudinem declarauit. Nam cum puerulo in literario ludo victoria quam pater Philippus pepererat, narraretur ſuſpirans dixit: ſi pater omnia viciſſet, nihil ſibi ſuperfuturum. Cui cum aſtantes reſpōdiſſent, Ipſi hæc omnia parari. Dixit parui ſe ducere, quod latè regnaret, quando parandæ gloriæ materia eriperetur. Iam in ea ætate orientales victorias animo viſus eſt concipere.

De C. Martio Coriolano.

Caius Martius adhuc adoleſcens, eo bello quo poſtremo

Tarquinius regno pulſus cum Latinis, qui reſtituere eum in regno conabantur, aduerſus Romanos geſſit. Cum vidiſſet ciuem Romanum ab hoſte ſuperatum de ſalute laborare accurrens cum audacia ſeruauit, hoſtemque à quo magis premebatur, interemit. Quamobrem à Dictatore ciuica corona donatus, eum honorem in tenera ætate tulit, quem rarò ſenes virtute præſtãtes aſſequuntur. Hoc enim adoleſcentiæ ſuæ flore, eius fructus oſtendit ſigna, qui poſtea adultior ætate, Coriolani cognómen ei peperit.

De Alcibiade Athenienſi.

In prima ætate Coriolanus armis quàm fortis atque audax futurus eſſet, oſtendit. Longè etiã minori ætate Alcibiades aſtutũ ingeniũ cum audacia ſimul declarauit. Nam cum puer in via cum æqualibus ſuis luderet, ſuperueniente plauſtro, obuiã bubulco factus, cum fruſtra precibus impetrare tentaſſet, vt plauſtrũ ſiſteret quoad eius ludi ratio quę cœpta erat, perficeretur. Poſteaquã illius tranſitu fore vidit, vt ludus perturbaretur, in terrã ſe ante boues ſtrauit: monito bubulco vt ſi vellet per eius corpus, tranſiret. Hoc aſtu atque audacia non ſine magna aſtantium admiratione, bubulcum continuit, donec ludi incœpta ratio eſſet perfecta. Hoc enim facto oſtendit quantum creſcente magis ætate, ac corporis viribus audaciam, ingeniíque vires & aſtum eſſet aucturus, quæ tantæ in eo fuerunt, vt poſtea per quoddam tempus Athenæ ab eo regerentur.

De eodem.

Non minus hoc quod ſequitur futuram in Alcibiade animi magnitudinem, atque argutiã declarauit. Nam ad magiſtrũ ludi vt Grammaticam diſceret, miſſus rogato magiſtro an Homerici operis aliquod haberet volumen. Cum is reſpondiſſet non habere. Indignatione motus quod docere Grammaticam profeſſus Homerica non haberet opera, in vultum magiſtrum pugno percuſſit. Profectúſque ad alium ludimagiſtrũ cum idem petiiſſet, & magiſter habere ſe bonum, à ſe caſtigatum volumen reſpondiſſet. Subridens, tum ei inquit, Et tu qui Homeri caſtigatorem te dicis, ad erudiendos puerulos ludum aperis? Argutè in altero ignorantiã iactantiam in altero reprehenſione proſecutus.

De Cyro Perſarum rege.

Cyrus adhuc puerulus, cum inter paſtores incognitus

aleretur,& in ludis quos pueri exercere ſolent, vt plurimum rex crearetur,eos qui erraſſent verberibus ſeuerè caſtigabat. Aſtyagi Medorum regi à paſtoribus ob eam rem accuſatus, cum à rege reprehenderetur, haud ſe in tam tenera ætate vilibúſque pannis regio occultante animo, reſpondit, Regibus conuenire vt peccantes corrigerent, ſéque id ceu paſtorum regem feciſſe. Quamobrem ab auo Aſtyage cognitus, cum putaret de ficto regno ſomnij quo perterritus nepotem exponi iuſſerat,vires euanuiſſe, eum inter paſtores verum & non fictum regem vidit.

De M. Aurelio Claudio Flauio Imperatore.

Claudius Flauius poſtea virtute Imperium peperit, cum adhuc tener & priuatus cum quodam luctaretur, ſtatura ſe maiore,& is apprehendens eum in baltheo teſtes apprehendit,pudore doloréque ſimul permotus Flauius, ſilentio dolorem premens,pugno facie illius ſtrenuè percuſſa,ſanguine dentibúſque quos loco ſuo dimouerat,guttur totum oppleuit:nulla periculi habita ratione quod ſubibat, cum coram Imperatore Decio res gereretur.Etenim ea re oſtendit qualis aduerſus Gothos alióſque Barbaros futurus eſſet, à quibus Imperium erat liberaturus.

De Herode primo Iudæorum rege.

Herodes primus ab Antipatro Galileæ præfectus, cum nondum annum quintumdecimum excederet, & præter communem illius ætatis morem,relictis ludis ſe armis dediſſet,latronum ducem Ezechiam occidit,qui magna manu Syriam infeſtabat.Eo enim principio declarauit (ſi crudelitas non obiiceretur) facile penè omnibus Iudæorum regibus poſſe anteponi.

De Samuele propheta.

Samuel adoleſcentulus nondum duodecimum excedens annum,cum apud Heli ſacerdotem educaretur, virtute annos ſuperante,dignus habitus eſt, vt ſæpius cum eo Deus loqueretur,munúſque futura præuidendi monédique,quod alij vix longo ſenio aſſequebantur,in tam tenera ætate conſequeretur: illa ætate oſtendens quàm matura in eo virtus eſſet futura,& per eã non indignũ fore, vt diutiſſimè Iſraëliticum populum gubernaret, ac penè pro arbitrio Iudæorũ regno regibúſque vteretur.

RECENTIORA.

De Origene Adamantio.

Indolis exemplum Origenes Adamantius inter recentiorum temporum homines haud leue oſtendit, cum pater propter chriſtianam fidem in carcere cuſtodiebatur, ob teneram ætatem in martyrio eſſe comes non poſſet (neque enim ſeptimumdecimum annum ſuperabat) & diligenter à matre obſeruabatur, patri ſcripſit ne propter filiorum charitatem à recta fide erga Deum auerteretur. Iam ea ætate oſtendens, qualem eum & quàm intrepidum præconem chriſtiana religio eſſet habitura.

De Theodorico Oſtrogothorum rege.

Theodoricus Theodomeri filius, cum adhuc puerulus eſſet, manifeſtam indolẽ oſtendit eius virtutis, qua Herulos Odoacrumq́ue Italia pulſurus erat, eáque ſuo atque Oſtrogothorũ Imperio ſubacturus. A Græcia inſcio patre profectus, paruo comitatu Sarmatas (qui nunc Ruſſorũ ac Polonorũ pars eſſe dicuntur) inuaſit, ab eiſque in patriam cum ingenti præda ſe cum comitibus incolumen recepit.

De Grimoaldo Longobardorum rege.

Grimoaldi Longobardi egregia indoles non patitur ſilentio ſe præteriri. nam cum adhuc admodum puer à Cacano Auarorum rege cum aliis Longobardis, qui Forum iulium incolebant, præter datam fidem ad mortem deduceretur, vt barbaricam perfidiam cognouit, in ipſo cædis tumultu inde ſe fuga, cum duobus fratribus abripuit. Verum poſtea ſequente hoſte cùm puero ad fugam vires, vt aliis non ſufficerent ab equite comprehenſus iterum ad mortem ducebatur. Cæterum ipſe ferro quo cinctus erat (quod haud magnum in ea ætate eſſe poterat) illum ipſum à quo ducebatur, nihil minus quàm à puero id timentem, occidit, ac fratres conſecutus in tuta ſe loca recepit. Incredibili hac audacia oſtendens quo animo quóve ingenio ad parandum regendumq́ue Longobardorum regnum eſſet futurus.

De Balduino III. Hieroſolymarum rege.

Magna etiam indoles illa fuit quæ in pueritia (neque enim quintumdecimum ſuperabat annum) Balduino tertio Hieroſolymarum regi viſa eſt. Nam cũ ad eũ Stantax Turca profectus eſſet, propter diſcordias quas cum fratre ſuo Meieredin Damaſci Sultano habebat (tribuere enim nimium

cuidam militari duci ſuo putabatur) iſque vrbem Boſtrum Balduino in Arabia (quam nunc Buzeret appellant) abſtuliſſet. Item arcẽ Selcho quæ in eadem regione magni momenti habebatur, ſi haud diſparem rem ei Balduinus in Iudæa daret, contra omniũ opinionẽ Balduinus negotiũ ſuſcepit, quatriduũque cũ exercitu profectus, cũ in via penè ſemper cum hoſte pugnaret, vt Boſtro vrbi appropinquatum eſt, inuenit ciuitatem Sultano deditionem feciſſe. Itaque infectis quorũ cauſa tantum viæ erat emenſus, cum amiſſa reditus ſpe quidam eum hortarentur, vt cruce accepta, in qua mundi ſalus pependerat (in caſtris enim eam habebat) cum duobus comitibus itineris peritis, velocibus equis, fuga ſe inde abriperet, dixit, Malle ſe cum ſuis mortem oppetere, quam deſeruiſſe exercitum videri. Itineri igitur ſe credẽs, non ſine magnis incommodis cum Turcæ ſiccas herbas ac prunas ſuccendiſſent, iuſſis epiſcopis deſcendere ac dei veniã poſcere, vento in contrarium flante incendio liberatus, in Syriam incolumis regreſſus eſt. Apertè oſtendens qui vir futurus eſſet cum adhuc puer tale facinus edidiſſet.

DE FORTITVDINE Cap. II.

De L. Sylla.

FOrtitudo virtus profectò inſignis, quæ cum ſimul animo inſidet, corporis quoque robur coniunctum habet. Cæterum feritas potius quàm fortitudo dicenda eſt, cum à valido corpore abeſſe animi virtus iſta inuenitur, cui periculorũ cũ ratione contẽptus ineſt. Hęc tanquã fructus flori ſuo propinquus, poſt indolem de ſe mentionem fieri petit. In ea igitur oſtendemus, qui in periculis conſtantes, in prælijs fortes mortẽ, quæ gloriã ob publica cõmoda ſecũ traheret minimè expauerunt. Inter hos à L. Sylla vt pote à militari duce, qui fortiſſimus habitus eſt primordium faciemus. Is cum in Orchomeno fuſam aciem ſuam ab Archelao Mithridatis duce videret, ex equo confeſtim deſcendens, ſigno arrepto in medios irripuit hoſtes, Exclamans, hîc milites Romani mori volo. Sed vos cũ rogabimini vbi ducẽ veſtrũ amiſeritis, mementote petentib. reſpondere: in Orchomeno. Hac ipſius voce moti milites, ad ordines regreſſi, redintegrata pugna, victores iam hoſtes in fugam verterunt.

De M. Sergio.

Vrbs Roma omnium virtutum atque viciorum inexhauſtus fons, cæterum militaris fortitudinis vera parens, eius mirũ exemplum in M. Sergio ciue ſuo nobis præbebit. Cui cum antè ſemel tantum in bello fuiſſet amiſſa in prælio dextra, aliam ferro confecit, quaterque in prælio ita decertauit, vt ſub eo duo confoderentur equi, & cum iam amplius viginti acceptis vulneribus vix pedibus conſiſteret, penéque manuum vſum amiſiſſet, Cremonam tamen atque Placentiam obſidione liberauit, duoſque hoſtiles exercitus in fugam conuertit, pluſquam aduerſus debilitata vulneribus membra ſua, quam cum hoſte pugnando. Omnes qui eum viderunt in admirationem mouebat, vt pedibus illis qui vix incedendi vſum ei præſtabant: & manibus quæ vt cibum ori poſſent inferre, non niſi magno labore ſufficiebant, non ſolum ſæpe dimicaret, verum etiam è ferociſſimis hoſtibus victorias reportaret.

De Manlio Capitolino.

Admiranda Manlij quoque Capitolini fortitudo fuit, qui nondum expleto decimo ſeptimo anno, duo ſpolia de hoſtibus retulit. Primúſque inter Romanos corona murali donatus, ciuicas ſex & ſeptem, ac triginta militaria dona per virtutem aſſecutus, tres ac triginta cicatrices in aduerſo corpore oſtendebat, vulneréque in humero & ſimul altero in coxa accepto P. Seruilium magiſtrum equitum in prælio iam ab hoſtibus circunuentũ liberauit. Inſuper captum penè à Gallis Capitolium defendit.

De L. Glauco.

Nauali prælio quo Metellus Haſdrubalque decertauere L. Glaucus eques Romanus cum Haſdrubalis nauem apprehendiſſet, nullis vulneribus abſterreri potuit vt eam deſereret, quoad amiſſis ambabus manibus cum naue etiam manus reliquit. Sed iam ad animi fortitudinem tranſeamus.

De Octauio Conſule.

Magnam animi fortitudinem ciuili bello Octauius conſul oſtendit, cum vrbem Romã Cinna Marióque ineuntibus, ab amicis atque aruſpicibus ſuaſus, vt abiret: reſpondit, Se cũ Conſulatum gereret, patriam, niſi cum vita non relicturũ. Itaque cum conſularem ſellam cum conſularibus ornamentis conſcendiſſet, quanquam tunc quoque eſſent, qui

qui vt fuga ſibi conſuleret hortarentur, optimo equo ad fugam oblato, ipſeque Cenſorinum à longè venientem videret, quem ad ſe perdendum miſſum eſſe ſciebat, nunquam aut loco, aut vultu immutatus eſt, ſed intrepidus, eodem loco manens, ſæuiente Cenſorinò caput amiſit.

De Alexandro Magno.

Alexandri Magni fortitudo, paruáque ſalutis ſuæ ratio habita, cum adeunda erant pericula, etiam in gregario milite mira videri potuit, nedum in tanto rege, pro cuius ſalute totus decertat exercitus. Cæterum in eo res illa vehementer laudanda, quod cum cæteris rebus agendis principem ſe præberet, inferendis præliis in poſtremo agmine non maneret. Id quod in Niſſa vrbe oppugnanda non obſcurè oſtendit. Nam cum milites ſuos in traiiciendum amnem, quo ab vna parte vrbs cingebatur ſegniores videret, ipſius amnis altitudine territos, ipſe ſcuto ſuo innixus quod pectori ſubiecit primus fluuium tranauit. In India aliam quoque vrbem oppugnare adortus, primus ſcalis appoſitis in vrbis muros euaſit. In quibus cũ effractis ſcalis cũ duobus tantum remãſiſſet comitibus, quanquã multis acceptis vulneribus, nunquã de ſe hoſtibus dedendo verbũ fecit, ſed vt erat confoſſus, à muris ſaltu ad ſuos ſe recepit.

De Pyrrho Epirotarum rege.

Quam generoſo etiam animo Pyrrhus Epirotarum rex fuit? qui cum in Sicilia Erycem arcem munitiſſimam oppugnaret, primus ſcalis in muros conſcendere voluit. Vbi hoſtium à quibus premebatur, aliis occiſis, aliis conſpectus ſui atrocitate territis, vi primus in muros euaſit, illicque tam diù ſolus hoſtium vim ſuſtinuit, quoad milites qui deorſum erant receptis animis, ac ſtimulante, præterea ob ea, quæ regem egiſſe viderant, pudore, omnes impetu facto muros conſcenderunt.

De eodem.

In Pyrrho egregiæ animi atque corporis vires de fortitudine dicentem, iterum de eo facere mentionem cogunt, & pulcherrimi eius facinoris quod ex Sicilia in Italiam reuerſurus, impetu magno in Mamertinorũ exercitu facto edidit. Nam cùm inter primos pugnans vulnus accepiſſet, atq; ad illud medẽdum ſeceſſiſſet, vt intellexit ob eam rem cunctos hoſtium animos, àtque ex eis cæteris aliis validiorem

quendam nominatim ſe vocantem, in prælium rediit, vbi inuento eo qui in certamen prouocabat, manum cum ipſo conſeruit, gladióq; ita in caput eum percuſſit, vt ſtatim moreretur. Qua re Mamertinorum exercitus adeó perterritus eſt, vt inde poſtea pacatum iter habuerit.

De Philopœmene Megalopolitano.

Cum Philopœmenes Megalopolitanus in caſtris cum Antigono Macedonum rege eſſet, in eo bello quod is aduerſus Cleomenem Spartatum regem gerebat, nimio pugnæ ardore non expectato ſigno, primus qui in hoſtes irrueret feriretque fuit. Itaque dum prælium continuaret, vtramque coxam ſagitta perfoſſus, cum veluti vinctus (euelli enim ſagitta non poterat) remaneret, altera coxarum in partem contrariam extenſa ſagittam in duas partes effregit, atque ita eam conuulſit. Eo igitur vulnere nihilo inualidior factus, redintegrata pugna tantum animi fauoriſque ſuis iniecit, vt eo die Philopœmenis virtute, Antigonus prælij victor remaneret.

De Gedeone Iſraelis Iudice.

Omiſſuri miram virtutem Dauidis, qua gigantẽ Goliath perdidit, item ea quæ in Samſone fuiſſe leguntur, ſimúlque in athleta, Milone Diotiani filio, ceu quæ aut diuinitus facta, aut fabuloſa ſint, nonnulla fortitudinis exempla referemus, quæ in viris Hebræis extitit. Gedeonémque primum referemus Iſraëlis Iudicem, qui cum cæteri Iudæi virtutem atque animũ amiſiſſent, Arabum atque Amalechitarũ exercitus magnitudine cõterriti (impetu enim facto gentes illæ Iudæam omnem vaſtabant) ex omni Iudæorũ numero ſolos trecentos delegit, atque eo tantum comitatu, noctu hoſtes in ipſis caſtris inuaſit, coniectáque omni eorum multitudine in fugam ex ipſis centum millia occidit, à reliquis Iudæis in cæde ſolum fugientium adiutus. Hîc igitur Græcia ſileat, quæ Spartanum Leonidam fortitudine omnibus anteponit. Tanto enim numero Gedeon non minorem exercitum inuaſit, de eoque cæſis centum milibus victoriã peperit, quam Leonidas cum munitiſſimum inſideret locum, pugnans Perſarum ſuſtinuit regem, ac poſtremò cum omnibus ſuis occubuit. In eo Gedeoni tantum par, quod pro publica ſalute periculum mortemque non extimuit, in cæteris longè inferior, & diſpar.

De Dauide Iudæorum rege.

Inter multa Dauidis Iudæorum regis admiranda fortitudinis facinora, illud vnum narraſſe contenti erimus, quod aduerſus Ammonitas Syrióſque edidit, quos longè inferior numero adortus, cum ipſe inter primos fortiter dimicaret, Ammonitarum ducem Chadam, qui Sobachus dicebatur, virum fortiſſimum manu ſua obtruncauit. hoc M. Marcello haud diſſimilis, cum Viridomaro Gallorum rege interempto ſpolia opima retulit.

De Saule Iudæorum rege.

Cum in fortitudinis parte ſit quenquam ab hoſte ſuperatum, liberum tamen ſeruare animum, potiúſque aut mortem ſibiipſi conſciſcere, aut hoſtili telo confoſſum vitam effundere, quàm hoſti animum ſubiicere, nonnulla de ea re ex variis gentibus exempla ponemus, vt omni genti omnique tempore ac modo, ſemper integrum eſſe intelligatur (modo animi paucitas non obſtet) ſe à ſeruitute liberare, nullúmque cathenæ genus tam validum eſſe, qui inuitum generoſi animi ſpiritum coërcere valeat. Id inter alios Iudæorum rex Saul oſtendit, qui quanuis non ignoraret ad certam ſe mortem proficiſci, vt ei à Phytoniſſa prædictum fuerat, tamen totam noctem iter continuauit, vt prelio cum ſuis intereſſet, in quo cum omnia præſtitiſſet, quæ à rege nō prudenti ſolum, verum etiam forti expectanda erant, tandem vt ſuos in fugam conuerſos vidit, vnà cum ſuis illic oppetere mortem quàm fugere maluit.

De Iuda Machabæo.

Iudas Machabæus cum ab Antiocho cum duobus hominum milibus rebellaſſet, eumque Bacchides cum duobus equitum milibus ac triginta milibus peditū perſequeretur, præ timore multis Iudæorum abeuntibus, ſolus cū octingentis viris remanſit, qui cum hortarentur eum, vt inde abiret, ingenti reſpondit animo, Emori malle quam vt eius fugientis terga hoſtes inſpicerent Prælio igitur inito, vnà cū ſuis, in eo campo vbi certauerat, vitam amiſit.

De Eleazaro fratre Iudæ Machabæi.

Non minus fortitudinis eius frater Eleazarus cognomento Mauonus, eo prælio oſtendit, quod aduerſus Antiochū Eupatorem Syriæ regem cōmiſſum fuit, in eo conſpicatus elephantem ſuper alios ornatus magnitudine inſignem,

Antiochum eò vehi exiſtimauit. Itaque in vna re & prælij & belli finem fore ratus, ſi Antiochum oppreſſiſſet, impetu in hoſtes facto ad illum ipſum elephantem, quem deſignauerat penetrauit, atque ſub eius ventrē cū ſe immiſiſſet paruo gladio inteſtina elephantis effodit, qui ſupra Eleazarū corruens mole ſua eum oppreſſit, totúmque contudit, ita vt audacis facinoris lætitiam ſentire non poſſet.

De quibuſdam Iudæis Iotapatenis, & aliis.

Etſi qui ſibiipſis mortem conſciſcunt à philoſopho inter fortes numerandi non videantur, idque inter alios multos etiam ſanctus non minus quàm doctus vir Auguſtinus cenſeat, omnes enim genus illud mortis veluti fugam atque rerum aduerſarum impatientiā appellant: veluti eam qua hæretici Donatiſtæ in Africa, ne ſe catholicæ fidei crederent, nedum ad mortem magiſtratibus ſe offerebant, verū ipſi ſibi mortem conſciſcebant. Quæ res impetus atque rabies potiusquam fortitudo vocari debet, tamē quia quoſdā ex iis in fortiū numero hiſtorici poſuere, quod vitæ contēptores fuiſſe viderentur, de nōnullis hîc ſcribemus. De quibus liberū lectoribus iudicium relicturi ſumus, quanquā vt ab Auguſtino ſcriptū eſt: Deus miraculo voluntariā quærendā mortem approbauerit, id enim egiſſe videntur ne pudicitiā amitterent. Vnum igitur ex his exemplū à Ioſepho auſpicabimur, qui cū poſt. Iotapatę captiuitatem ſe cum quadraginta Iudæis in ſpeluncis abdidiſſet, ante ſe mutuis confodere vulneribus, quam hoſti dedere omnes maluerūt, vnúſque Ioſephus cum ſolo comite ex eo numero, non ſine magna induſtria euaſit.

De Iudacillio Aſculano.

Multum auſus eſt Iudacillius militaris dux ex eo bello quod ſocij aduerſus populum Romanum geſſere. Nam cū ſciret à Pōpeio Aſculū vrbem patriam ſuā obſideri, vrbem ingreſſus, ſed non tanto numero vt tueri eam poſſet, quia ab Aſculanis parum adiutus fuerat, egredi vrbe vt ſaluti ſuæ conſuleret, neglexit. Cæterum occiſis prius aduerſæ factionis ciuibus, qui dum vrbem ingrederetur ſeruari eius ordinem prohibuerant, pyráque ingenti lignorum in medio cōgeſta templo, in ea cum amicis cœnauit. Atque poſtea hauſto veneno, ſuccenſáque pyra ſibi patriæque per hunc modum malorum finem inuenit. Inuicto enim animo ſe ab

hoſtibus,quibus ſolos reliquit cineres,liberauit.

De Aſtapacenſibus.

Non plus etiam Romano exercitui, quem Marius P. Scipionis auſpicio,ad eos duxerat, Aſtapaceni in Hiſpania reliquerunt,idque ita egerunt vt citra controuerſiam virorum fortium nomen lauſque eis adimi non poſſet. Nam ſi vnà cum opibus patriam combuſſerunt, ſi vxores filióſque interemerunt,ſaltem hoc aſſecuti ſunt,quòd multi perire atq; ignauiæ ſuſpicionem relinquere noluerunt. Ferocibus enim animis Aſtapaceni tractandíſque armis apti, Romanum hoſtem, apertis portis inuaſerunt, qui quanquam militari induſtria, atque armorum vſu numeróque ſuperior eſſet, animi tamen fortitudinę longè inferior extitit. Itaque vix tandem Aſtapacenum populum delere potuit. Sed quid delere dico? ſiquidem pugnãdo inferiorem numero opprimere, id vitam, ordinem atque conſtantiam animorum adimere dici debet. Neque enim ex toto illo populo vllus qui in aciẽ prodierit, aut ordinem, aut locum deſeruiſſe aut dimicãdi quã vincendi finẽ feciſſe, aut vnquam retro aſpexiſſe inuentus eſt. A Romana enim multitudine circumuẽti in veſtigio ſuo,vt in prælio erant ſtantes corruerunt,cũ in vrbe illo ipſo tempore conſpecta aduerſa pugna, qui in acie ferre arma ætate aut ſexu prohibiti erant, mutuis ſe vulneribus cædentes,vrbem cum iis quæ in ea remanſerant,ſuccẽderũt.

De latrone Arabe.

Nonnũquam in generoſo ſanguine, ſeruitutis indignitas coniunctam habere viſa eſt, ceu promptitudinem quandam ad mortem, quæ gloriam aliquam ſecum traheret, ſed in obſcuro homine haud ſæpè hoc eſſe contigit. Admiranda tamen ſupra modum ea fuit promptitudo, quam Arabs quidam latrocinio vitam agens, oſtendit. Nam cum huius generis hominum multitudo ingens, inacceſſibiles montiũ ſpeluncas incideret, infeſtámque regionem faceret, Herodes Iudæorum Rex, coacto exercitu, allatíſque bellicis machinis expugnationem adortus eſt. Itaque cum multis occiſis pars eorum deditionem feciſſet, quidam inter ipſos maior natu ab Herode ad colloquium vocato, magno verborum conuitio eum perſecutus, & ſi ſibi ſuíſque vitam atque libertatem videbat offerri, ſi Herodis fidei ſe crediidiſſet, in antri ore cõſtitit. Illicque ſeptem filios quos habebat

occidit, deorſúmque ad Herodem, atque eius exercitum, & poſt eos vxorem, ſéque ipſum mortuos deiecit. Admirandam profectò animi fortitudinem, & regio quàm latronis ſtatu digniorem, Catoníque Vticenſi laudibus præferendã, ſi tam forte magnúmque facinus anteactæ vitæ, quę latrocinio infamis fuerat, ſcelere non maculaſſet.

De Eleazaro Iudæo.

Non minus animi Eleazarus Iudæus oſtendit, qui cum diu contra Romanos Hieroſolymis arma tuliſſet, poſt captas Hieroſolymas, in arcem Maſſadæ cum nongentis Iudæis ſe recepit. In ea obſeſſus à Sabino Flauio Romano præfecto, cum iam euerſi eſſent muri, vt parua ſui tuendi ſpes reſtaret, minimè vel fuga ſibi conſulere, vel pacem ab hoſte, vt multi eiuſmodi in ſtatu egerunt, petere tentauit. Sed animi ac fortitudinis plena oratione, cõfirmatis ſociorum animis, eos demum in hanc ſententiam ſecum traxit, vt fortè decem eligerent, à quib⁹ omnes vnà cum liberis atque vxoribus occiderentur. Itaque re peracta illi ipſi decẽ ſuccenſa arce, ne quid prædæ ad hoſtem perueniret, integra ab incendio ea tantum quæ victui parata erant ſeruauere, vt vera virtus & non fames intelligeretur, ea fuiſſe quæ ad tam efferatum conſilium eos perduxerat. Poſt hæc igitur ipſi quoque decem ad id facinus relictis, mutuis ſe vulneribus trucidarunt, neque ex tanto numero vllus ſuperfuit, præter fœminam vnam, quæ audita illius deliberationis atrocitate, in ſubterraneos cuniculos, cum quinque puerulis ſe recepit. Illicque dum res perageretur, latuit, à qua poſtea vt res geſta erat, intellectum fuit.

De Gallogræcis.

Simili neſcio deſperatione dicam, an animi fortitudine Gallogræcorum exercitus in Græcia vſus eſt. Nam cum ab auſpicibus commonerentur, multum eſſe ſanguinem effundendum, foréque vt eorum deleretur exercitus, quanquàm retro tuta in loca recipere ſe poterant incolumes, tamen liberis atque vxoribus occiſis prælio decertare cum Antigono Macedonum rege, atque pugnando occumbere omnes maluerunt, quã ſeruata ſalute, timoris ſignũ hoſti reliquiſſe.

De Xanthiis.

Xanthij Aſiaticus populus, cum viderent Brutum occupata eorum vrbe aduerſus Octauium arma parare, indigna-

tione ſimul atque deſperatione moti, ſumptis armis diù cõtra acriter reſtiterunt, quorum motibus & ſi poſtea publico edicto ignoſcebatur, tamen omnibus trucidatis, ita vt vltra quinquaginta fœminas in ea nullus ſupereſſet, vrbem incẽdere, quàm precariò videri vitam obtinuiſſe, maluerunt.

De Buthe Perſa.

Buthes Perſa Thraciæ præfectus, à Cymone Athenienſium duce, in vrbe Eione obſeſſus, cum vt idem facerent, aliis qui vnà ſecum obſidebantur, perſuaſiſſet, incenſa prius vrbe, ne ad hoſtes ex ea victoria commodum vllum perueniret, vnà cum obſeſſis omnibus mortem ſibi conſciuit.

De Ariarthe Cappadocum rege.

Ariarthes Cappadociæ Rex, cum à Perdica obſideretur, ne ex victoria aliquo commodo Perdicas augeretur, ſe ſuóſque vrbe incenſa interemit, cinere tantum ruiníſque hoſti relictis.

De Cleomene Lacedæmonum rege, atque eius comitibus.

Quàm mira etiam fuit Cleomenis Lacedæmonum regis animi fortitudo? cum regno pulſus ab Antigono Macedonum rege ad Ptolemæum Ægypti regem, ceu ad amicum profugit, fretus ad recipiendum regnum quod amiſerat, opem ab eo ſe habiturum. Cæterum nulla ope adiutus, verum vt captiuus in cuſtodia habitus, cum tredecim ſolis comitibus remanſit. Mira igitur arte cuſtodia elapſus, cùm Hipitha comitum vnus, cui læſa iſchia vires corporis erant imminutæ, vt quanquàm ad effringenda vnde effugerãt loca ſuffeciſſent, conſequi tamen euntes vltra nequiret, orauit ne eius cauſa tam magnum facinus committeretur, & ne in hoſtium manus perueniret, rex eum occideret. Sed nõ propter hoc à rege Cleomene deſtitutus eſt, quin potius deiecto equo quem primum habuerunt obuium, illi Hipitham impoſuerunt atque per vrbem diſcurrentes duos Ptolemæi regios præfectos, qui magna manu ſe oppoſuerant, obtruncarunt. Tum fruſtra ad libertatem diu vocatis ciuibus, cum viderent tandem ſibi in Ptolemæi poteſtatem eſſe redeundum, demandata Pantheo cura, qui poſtremus moriturorum erat futurus, vt quos nondum planè mortuos videret, ad obeundam celeriter mortẽ iuuaret, mutuis ſe vulneribus interemerunt, is autem diligenter quæ demandata erant curatis, iuxta Cleomenem regem ſedens, pectus ipſe

ſibi gladio traiecit.

De Cleomenis Filio.

Animi virtutem qua Cleomenes rex prædirus fuit illa ſequetur, quã ipſius quoque filius oſtendit: vt quos natura ſimúlque virtus & exempli ſimilitudo coniunxit, hîc à me nõ ſeparentur. Nam cũ ex parentis ſuæ lachrymis patris mortem ſuſpicaretur nulla re dicta à ſummo ædium culmine ſe præcipitem demiſit, egítque ea re, vt omnes Cleomenis filium fuiſſe intelligerent. Cui ſi tantum fœlicis ætatis quantum animi fortuna conceſſiſſet, non minus quàm pater ſe Lacedæmoniis dignum regem oſtendiſſet.

De Adoleſcente Lacedæmonio.

Fortitudinis exempla quæ in puerili ætate tantò plus laudis merentur, quantò rariora atque difficiliora ſunt, cogunt, ne miram alterius Lacedæmonis adoleſcentis animi virtutem prætercam. Nam cum domino cui ſeruiebat, in cæteris diligentem promptámque operam patienter nauaret, iuſſus matulam ferre: in eo vno ſeruili genere propter rei obſcœnitatem, amiſſæ libertatis reuocata memoria, parere recuſauit. Quare cum dominum indignatum aſpiceret, in hæc erumpens verba: Diſce alios emere, ab altioribus ædium feneſtris ſe præcipitauit.

De Eutycho Lacedæmonio.

Fortitudo quam Lacedæmoniorum animis natura infudiſſe viſa eſt, me ab eorum exemplis abire non patitur. Nam quo tempore Leonidas Spartanus ad Thermopylas Perſarũ expectabat exercitum, atque propter oculorum valetudinẽ Ariſtodemum Eutychúmque ab exercitu patriam redire iuſſiſſet: in via Eutychum reditus pœnituit, dedecoríque ſibi ratus, cum aliis præliando non mori, ad exercitum rediit: qui plus aurium vſu quàm oculis adiutus, cum cœptũ iam prælium animaduertiſſet, miro animi vigore incenſus, cum ſæpius in via pedibus offenderet, à ſeruo in prælium deduci iuſſit. Vbi cum ciuem ab hoſte non diſcerneret, vt poterat, cum aliis Lacedæmoniis pugnando interiit.

De P. Furio.

A contemptu vitæ qui Spartanis magnus, ad Romanorum fortitudinem, quæ temperantior fuit, tranſibimus. P. Furius fratris Titi Quintij conſulis legatus, cum aduerſus Equorum gentem pugnaret, & cum paucis ab eorum mul-

titudine circumuentus hortantes eos audiret, vt abiectis armis ipſorum miſericordia vitam ſeruaret. ſpretis hoſtium promiſſis, mori pugnando maluit, ne pluris ignauam vitã, quàm honeſtam mortem feciſſe videretur.

De Sabino Romano equite.

Ferox Lacedæmoniorum animus in Romanis pectoribus, Sabini equitis Romani memoriam mihi reuocat. Nam cum ei Claud. Cæſar impunitatem polliceretur, quod cum Caligulæ percuſſoribus interfuiſſe eius cædi putabatur, poſteaquam alios, qui cædi interfuerant occiſos eſſe cognouit, ſpreta impunitate quæ offerebatur, vt fortis veréque Romanus eodem pugione quo Caligulam occiderat, ne in Claudij poteſtatem veniret, ſeipſum interemit.

De Romano equite in exercitu Ottonis Imperatoris.

Inter clara fortitudinis exempla quæ poſuimus, inuſitata inſignı́ſque virtus Romani equitis locum ſibi depoſcit. Nam poſt primum prælium quo apud Bebriacum, Vitellij Ottoniſque exercitus dimicauere, cum Ottonem milites eius, vt iterum certamen tentaret hortarentur. neque ſibi ipſi deeſſet, cum magis non ſeruatis ordinibus, quàm virtutis paucitati tribuerent, quod primò reiecti fuiſſent. Vnus antè alios conſtitit, & dixit: Scito Cæſar, nos omnes vt te tueamur, ita facere paratos, hocq; dum diceret, pectore pugione traiecto mortuus corruit. Hoc quis fortior animus? quæve maior virtus inueniri poſſet? vt non ignominioſæ mortis metu, neque alia neceſſitate compulſus, verum ſolum vt aduerſam pugnam excuſaret, & ſuam comitúmque virtutem teſtaretur, tam fortiter aliquis manu ſua in ſeipſum ſæuiret.

De Ottone Imperatore.

Fortaſſe huius militis exẽplo motus Otto Imperator mortem ſibi ipſi cõſciſcere auſus eſt multis in ambiguo relictis, Vtrum carceris metu, an principatus amiſſionem metuens, vel patriæ caſum miſeratus, quam ciuilia arma perdebant, cum adhuc aduerſus hoſtem vires ſufficerẽt, & præterea ĩngentia auxilia expectaret, Mortem quæ non ſine gloria videbatur fore, omnium aliarum rerum ſpei antepoſuit.

De Igino Imperatore.

Iginus quoque, Romanis legionibus in Pannonia aduerſus Galieni Auguſti ignauiam Imperator creatus, cùm

infelici pugna ſuperatus eſſet, neque niſi cum imperio viuere conſtituiſſet, audacter ſe vt Otto interemit.

De Decebalo Dacarum rege.

Dacarum rex Decebalus ingentis animi vir, ſecundo prçlio Marci Vlpij Traiani Auguſti viribus ita attritus, vt amplius ſpes non ſupereſſet, ne hoſti lætiorem faceret victoriam, ſi captus vinctúſque in triumpho victorem antecederet, ſibiipſi vitam ademit.

De Maximino patre Imperatore.

Maximinus pater qui cum Maximino filio poſtea imperauit, cum adhuc priuatus in adoleſcentia ludos ſpectaret, à Septimio Seuero Auguſto natalitio Getæ die editos, à Seuero ludendi poteſtatem petiit, cui quod priuatus erat cum ludendi cum equite negata eſſet facultas, permiſſum fuit, vt cum gregariis luctaretur. Ex horum numero, ſexdecim ad terram proſtratis, partóque præmio quod victori paratum erat, cum Seuerus etiam grauiori in re virtutem eius experiri vellet, adhibitum inter eos, qui pedibus officium equo inſidenti præſtabant, longo curſu magníſque circuitionibus equum priuſquàm Maximinum defatigauit. Ad eumque non ſine admiratione conuerſus, petiit, An adhuc luctari vellet, qui nulla laſſitudine oſtenſa, cum adhuc luctandi conditionem accepiſſet, ſeptem equites validos viros proſtrauit. Neque verò hæc ſola fortitudinis exempla edidit. Nam ſæpius onuſtum plauſtrum, ſolus loco mouit, equoque dentes pugno eliſit. Propter quæ Milo, à nonnullis etiam Hercules, aut Antæus appellabatur.

De A. Iunio Valente.

Admirationis plenum fuiſſe legimus robur in A. Iunio Valente, qui ſub Auguſto centurionis locum tenuit. Vtribus enim onuſtum plauſtrum ſolus dum deponeretur onus ſuſtinebat, currúmque magna equorum vi tractum manibus in contrarium reuocabat. Quæ fortitudinis exempla, cum multis aliis illius monumento inſculpta fuerunt.

De Abiſai Hebræo.

Quàm ingens etiam animi corporíſque robur in Abiſai Hebræo fuit, qui cum iter faciens leonis qui in foſſam conciderat rugitum ſentiret, ſolo fuſte armatus in foſſàm intrepidus deſcendit: ſtatímque maioris audaciæ opus quàm quod de Hercule perhibetur, leonem occidit. Si quidem

maius

maius fuit Abiſai in arcto aduerſus valentem feram forte inuentam fœliciter rem gerere, quàm Herculi ſpatioſo in campo præparatam clauo, vel vincere vel interimere.

De Lyſimacho Macedonum rege.

Lyſimachus adhuc priuatus ab Alexandro magno in cõclaue, vnà cùm leone feritatis immenſæ incluſus, minimè vt plerique quanquam ſciret morti ſe expoſitum, animo cõcidit. Cæterum chlamyde in caput belluæ coniecta ſtatímque gutture ea veſte circumuoluto, feram tam diu tenuit, quoad eam oppreſſit. Quod facinus quanquam neceſſitas expreſſiſſe videtur, magnæ tamen audaciæ magnarúmque virium fuiſſe putatur, quam rem Alexander ne irremuneratam omitteret, Lyſimachum vita donauit, effecítque, vt ſeruatus in Macedonico regno ſuccedere poſſet.

De Aurelio Valerio Probo.

Non eſt etiam omittenda inter vetera fortitudinis exẽpla Probi virtus, qui antequam ad imperium eueheretur, in Africa proconſul Aradionem fortiſſimum virum ſingulari certamine interemit, proſequutúmq; honore ſepeliuit, animi egregia virtute corporis robori coniuncta. Res profecto cuius temporum noſtrorum principes ac duces militares ſuppudere debeat. Neque enim ſingularia certamina tantum, ſed ipſa quoque prælia, quibus iuſta acie decertatur præ ignauia deuitant: intentíque ad regna victoriáſque aliorum ſudore ſanguinéque parandas, armati ceu ſpectatores alienæ virtutis ſe præbent.

De Andragatio Comite.

Antequam recentiora fortitudinis exempla adducam in his qui proprij ſanguinis prodigi cenſentur fuiſſe, Andragatium comitem commemorabimus. Is enim ſtatim vt intellexit Maximum tyrannum, quem is principem ſequebatur, ingenti victoria à Theodoſio ſuperatum, intrepido animo in mare ſe deiecit, atque ſubmerſit. Maluit enim moriẽdo Maximum ſequi, quam Theodoſio magno ab eo aſſequutus ſeruire, ea parte quam ſemel ſuſceperat relicta.

De Arbogaſte.

Parem animi fortitudinem Arbogaſtes oſtendit cum Eugenio, vt ipſe optabat ad tyrannidem aduerſus Theodoſiũ euecto. Nam in certamine vt ad hoſtes inclinare victoriam vidit, enſem quem hoſtium ſanguine cruentauerat, pectori

ſuo condidit, vt ita ſe ſeruitutis fœditate liberaret.

De Theſelide Argiua.

Animi robur quò rarius in fœmineo ſexu inuenitur (etenim haud parum ei ſexus infirmitas obſtat) tantò plus vbi inuentum eſt admirationis laudíſque meretur. Fortiſſimis igitur viris, de quibus ſcriptum eſt, Theſelidem Argiuam fœminam ſubiungamus. Hæc cum Argos, quæ ei patria erat, viris orbata eſſet, alias fœminas ad capienda arma hortata, virtute patriam à Cleomene Spartarum rege, qui eam valido exercitu oppugnabat, defendit.

RECENTIORA.

De Ioanna virgine Gallica.

Vt veterum exempla Theſelis Argiua, animi ſui vigore clauſit, ita recentiorum caput ac princeps apud nos erit, virgò Gallica, Ioanna nomine quam Pullicellam vocauerunt. Nam vt Argiuorum vrbem viris orbatam, Theſelis defendit, ita Ioanna multò maiori admiratione non tutata eſt ſolum, verum etiam ex Britannorum manibus recepit Galliam, diu ante à Britannis oppreſſam. Regnante enim Carolo ſexto, qui inſanus dicebatur, cum Pariſiorum vrbem magnámque Gallici regni partem Britanni poſſiderent Ioanna Iacobo Arco patre orta, inope paſtore, in Lotharingorum pago, qui Damptemum dicitur, cum nondum 15. annum ſuperaſſet, propter admirandas viſiones, fatidica putabatur. A Carolo igitur Lotharingorum principe, ad Robertum Baudiricurtum in Vallicore militarem Gallorū ducem, & ab ipſo ad Carolum. V I I. regem in Gallia deſignatum miſſà fuit. Huic cum largè victoriam polliceretur, non ante fides habita fuit, quam experiendo in multis quæ futura prædicabat, verax inueta eſt. Ita fidē indepta, delatā tādem Gallici exercitus ſummam atque imperium ſuſcepit. Armata igitur atque ingenti equo inſidens cum voce geſtúque à vero militari duce non abeſſet, ingēti animo Aurelianorum vrbem arcta obſidione ab eis oppreſſam liberauit, vbi pugnando vulnus in humero accepit, nec verò armorū fragor, effuſúſque in prælio ſanguis, & ſæua mortis genera, quibus cadere in prælio pugnantes intuebatur, virginis animum terruerunt, ſed ceu efferata anima, & ducis & militis munia impleuit. Inde exercitu ad Trecas perducto, vrbem

eam contra omniũ ſententiam adorta cepit. Carolúmque Septimum, qui deſignatus rex erat, diademate vt moris erat Rhemis inſigniri vt regẽ iuſſit, ſalutíſque anno quadringẽteſimo vigeſimonono ſupra mille, cum Pariſiorum vrbem oppugnaret, inter primos milites in muros aſcendit, neque quanquã crure ſagitta traiecto ab incœpto deſtitit, tãtúmq; formidinis de ſe Britannorum animis iniecit, vt quẽadmodum antè Britannorum Galli conſpectum non ſuſtinebant, ita poſtea Pulicellam Britanni ferre non poſſent.

De Vallaſca virgine Bohema.

Vallaſca virgo Bohema, quam Libuſſa tertia Bohemorum dux, virtute fœmina inſignis aluit: tanto ſtudio dominæ mores imitari ſtuduit, vt ea defuncta cuipiam amplius ſeruire dedignata, Amazonum Lemniadúmque exemplo, permultas Bohemas mulieres ad perdendos viros impulerit, arreptíſque armis, vt imperium ſibi eius gentis vendicaret, Primiſlaum Bohemorum ducem in Viſegradi arce, quæ munitiſſima erat obſedit. Quam rem vt ſupra vires ſuas difficilem animaduertit, haud longè à loco munitiſſimo, oppidum ſtatim condidit quod Dieuizon nuncupauit. Id verò illius gentis lingua virginem ſignificat. Non multo verò pòſt prælio cum Bohemis commiſſo, vera virtute eos vicit, atque in fugam compulit, occiſis manu ſua in eo prælio ſeptem viris, quæ cum virtute inuicta putaretur, à Primiſlao prodita vnà cum aliis, quæ cum ipſa erant fortiter pugnando non antè libertatem quàm vitam amiſit.

De Maria Puteolana virgine fortiſſima.

Vallaſcæ exemplum illud non indecorè ſequetur, quod Franciſcus Petrarcha in epiſtolis ſcribit ſe vidiſſe, ſcilicet Puteolis, haud longè à Neapoli virginem Mariam nomine, abiecta muliebri veſte, propter ſeditiones, quibus ea regio erat infeſta, virilem amictum armáque induiſſe, belli adeò ſtudioſam, vt quocunque in loco cum hoſte manus conferendæ eſſent, prima prælium iniret poſtremáque: neq; id niſi editis ante claris facinoribus acceptíſque multis vulneribus ex acie ſe reciperet. Viribus ingens hæc virgo, in militari exercitatione ſudẽ ferreã iaculãdo, alios viros, id quod ſe præſente ſæpius factum Petrarcha teſtatur, corporis robore ſuperabat: ita vt omnes in ſui admirationẽ cõuerteret. Sed longè illud in ea præclarius, quod aſſiduè inter viros

verſata, in armis agens in ſumma viuendi libertate, incolumem pudicitiæ laudem ſeruauit. Decus profectò non rarũ modo, verumetiam prorſus admirandum, vt ex eo hoſte, quem natura humanis præcordiis in viridi ætate infixit, ſecúmque mortales in ea ætate plerunq; ferunt, aduerſus quẽ nec clypeo nec pugnari haſta poteſt, & qui de mortalib' victoriã penè ſemper reportat, ipſa victrix, triumphũ referret.

De Vrſina Taurella Guaſtallæ comite.

Haud diſſimili virtute, apud oppidum Guaſtallam, Vrſina, Guidonis primi Taurelli coniunx, cum intelligeret bello à Venetis moto, viro abſente Guaſtallum Venetorum armis oppugnari, arma virili animo induit, factóque in hoſtes impetu, oppidum multis hoſtium, atque inter eos aliquot manu ſua occiſis, egregiè defendit.

De Montisfortis Comite, fœmina egregia.

Mortuo ſine liberis Morinorum duce, quos poſterior ętas viciato nomine, pro Britannis Britones nuncupat, Ioannes Montisfortis comes, vt hæres in ducatu ſucceſſit, initáq; ſocietate cum Eduardo tertio Britanniæ rege, qui etiam Gallici regni titulũ ſibi adſciſcebat, in Nannetenſi vrbe, ciuibus id permittentibus, à militibus Philippi Valois gallorum regis captus, atque ad Pariſiorum vrbem, vbi periit perductus eſt. Itaque cum Ioannes Bleſenſis comes, agnationis iure, Britonum ad ſe pertinere ducatum duceret, eiúſque poſſeſſionem tentaret, Montisfortis comes, Ioannis qui à Gallis captus dolo fuerat coniunx, armis intrepidè arreptis, terra maríque Bleſenſi comiti obſtitit, neque antè deſtitit, quã eo in prælio occiſo, filiis ſuis liberũ Britonũ ducatum reliquit.

De Margarita regina Dacorum Noruegiæ & Suetiæ.

Pari virtute Margarita Vuoldemari Suetiæ regis filia, Aquini Noruegiæ regis vxor, horum regnorum propter patris coniugíſque, item Daciæ propter Olai filij mortem hęres, Cum ei Albertus Magnopolenſis dux bellum intuliſſet, haud ſecus quàm ſi in patris ac viri regnorum hæreditatem quoque eorum cepiſſet, comparato exercitu, armata ipſa aduerſus Albertum profecta prælio eum vicit, cepítque, Romanóque more de capto triumphauit.

De Orieta Auria Genuenſi inſigni fœmina.

Meretur Orieta Auria, Genuenſis fœmina, ne inter eas quæ virtute clarum nomen habuere prætereatur. Nam quo

tempore Gataluſij Mithylenis in Leſbo rerum potiebantur, profecta Amurathis Turcarum regis ingens claſſis, vt inſulā occuparet, Molagū oppidū oppugnare cœpiſſet, vbi Lucas Orietæ coniunx magiſtratum gerebat: ſola ipſa tribus comitibus, non vt mulier, verum ceu fortiſſimus vir, ſumptis armis, non modo pugnando pericula omnia ſubiit, verùm horrandis quoque qui iam attoniti deditione conſilia inibant, ſapiētis ducis munia impleuit, agendóque atque hortando ita effecit, vt Turcas ab oppido multis occiſis, ingentíque eorum dedecore repelleret.

De Marulla Mithylenenſi.

Quod de Orieta ſcripſimus, cogit me, ne Marullæ quoq; virtutē prætercam. Nam bello Venetis à Mahometo Turcarum rege moto, cum claſſis ingens Mithylenas adorta eſſet, Coccinúmque oppidum in ea oppugnare cœpiſſet, virgo Marulla nomine, virtutem ſupra omnem credulitatē pręſtitit. Eruptione enim facta, cum in Turcas oppidāi acriter pugnarent, Marulla vt patrem inter pugnantes occubuiſſe cōſpexit, Coccinorúmque aciem ad fugam ſpectare, non lachrymis aut fœmineo vlulatu proprio dolori communíque ſaluti occurrit, ſed veluti muliebri abiecto ſexu, patriſque aſſumpta virtute, ante oculos paterno clypeo gladióque armata, in primam aciem prodiit, vbi acriter pugnando, hoſtes, qui iam iam ſe oppidū irrupturos ſperabāt, vera virtute à muris repulit, cum eam ſequeretur Coccinus populus, quē ſuppuduit armis arreptis, ea virginē efficere, quæ antea populus totus auſus non erat. Cæterùm quoniam octo exempla inuſitatæ virtutis fœmineo ſexu in tuendis oppugnandíſque vrbibus ſatis ſufficere videntur, vt permultos viros, quibus natura rerúmque vſus in armis plus præſtitit, ignauiæ ſuæ pudeat, ad aliorum exempla tranſibimus.

De Ioanne Ziſca Bohemo.

Mira profectò res videri poteſt in fœmineo ſexu, cui imbecillitatem natura coniunxit, tantum roboris atque animi inuentū eſſe, ſed longè plus admirationis Ioānes Ziſca Bohemus Troſnouienſis bene conſideranti habere videbitur. Qui poſt Vuēceſlai domini ſui mortem, cum iam altero oculo captus eſſet, quem in prælio amiſerat, Huſitanorū qui tunc eſſe cœperant, ducem ſe præbuit, ædificatáque Thabor vrbe admodum munita, corúmq; ſocietate quę Thaboritica

nuncupatur inſtituta, Bohemiæ partem maiorem imperata facere coëgit. Dum autem Rabi caſtellum oppugnaret, vulnus accepit, quo altero qui ſupererat oculo orbatus eſt: & quanquam prorſus amiſſo lumine, ita vt aliena manu cibũ capere eum oporteret, tamen exercitum ducebat, biſque Sigiſmundo Imperatore qui Bohemiæ regnum hæreditario iure repetebat ſuperato, eorum exercitum qui cruce ſignati aduerſus patum fideles arma ferebant, in fugam compulit. Orta verò cum reliquis Bohemiæ proceribus Pragenſiꝗue populo diſcordia, ab aduerſariis, qui numero plus poterant, pulſus fuit. Itaque alienorum oculorum vſu propriáque induſtria adiutus, vbi ſe in eum locum, quem animo rebus gerendis deſignauerat perductum intellexit: nactus rei bene gerendæ occaſionem, in hoſtes ſe conuertit, eorum cęſo numero, Pragam vrbem obſedit, & quoad ſuperſtes vita fuit Bohemiæ rerum potitus eſt. Cum cæcus non regeret modo videntes, verum ingentes quoque de hoſtibus victorias reportaret, vt qui amiſſi in eo prorſus luminis incommoda, atque alia ex parte rerum quas cæcus geſſit magnitudinem penſitare voluerit, tantum Hannibali Sertorióque, altero tantum oculo captis, eum ſit præpoſiturus, quãtum ipſi propter lumen, ei qui prorſus cæcus erat, præponendi viderentur. Hac enim gloria quæ ingens ac rara eſt deceſſit, quod dum vixit maximis prœliis victor, nunquam ab hoſte ſuperatus fuit, qui non minus cum natura certaſſe putari debet, quam ſenior Marius aut Scæuola. Nam quanquam grandes natu, multiſque vulneribus debilitati eſſent, hominis tamen ſpeciem ſeruabant, à quibus tantum Ioannes Ziſca ob cæcitatem abſuit, quantum à viuente mortuus. Neque enim inter videntes cæcus, alius quàm mortuus appellari poteſt.

De Ioanne Decimo Bohemorum rege.

Luminis amiſſi difficultas, Ioannem quoque Decimum Bohemorum regem non retinuit, quò minus & cęcus, & ſenio confectus, Philippo Valeſio Gallorum regi pro affinitatis iure, aduerſus Britannos opem ferret: qui inito prœlio in medius hoſtes cum ſe intuliſſet, quanquam lumine captus, atque ſenex deletis apud Cretiacum Gallorum copiis, inter præliantes occubuit.

De Clodoueo Gallorum rege.

Quantum etiam laudibus ornanda eſt Clodouei Gallo-

rum regis virtus, vigórque, quę in Pictonibus aduerſus Viſigothos oſtendit, à Vaſconũ vrbibus quas incolebat aduerſus eum profectos. Nam & prælio ingẽti eos fudit, & regem eorum Alaricum inter primos dimicans, manu ſua occidit.

De Clotario ſecundo Gallorum rege.

Silentio quoque Clotarius ſecũdus Gallorũ rex prętereundus non eſt. Nam cũ iam ſenior in Auſtraſiam ſe contuliſſet, Dagoberto filio aduerſus Saxones Germanicã gentem opem laturus, cum Saxonũ ducem Bertoldum caſtris ſuis appropinquare intuitus eſſet, vt fortaſſe diligentius caſtrorũ formam inſpiceret, ipſe quoque ſolus eum inſecutus, cum aliquantiſper pugnatum eſſet, manu ſua interemit.

De Ferdinando Conſalo Caſtulonis comite.

Inter tanta regum exempla, animi vigor non immeritò locum Conſalo Ferdinando Caſtulonis comiti, quanquam fortuna minor eſſet, virtute tamen minimè diſpari, vendicabit. Nam cum aduerſus Celtiberos, quos Nauarrienſes præſens ætas appellat, in prima acie pugnaret, & infeſta haſta in Sancium Nauarrienſem regem currens incidiſſet, ad terram mortuum proſtrauit, vnóque ictu atque vnius morte, bellum confecit.

De Heraclio Imperatore.

Singulare quoque Heraclij Imperatoris & animi & corporis robur fuit, non occidendis tantum manu ſua ingentibus feris, vtpote leones atque Elephantes ſunt (id quod perſæpe ſpectante populo egit) verumetiam aduerſus hoſtes ipſos, quod ſatis apertè teſtatur facinus in Perſide magna virtute geſtum, cum ſingulari certamine prouocatus, ſolus Perſarum ducem interemit.

De Gotifredo Bolionio Lotharingiæ duce.

Quis etiam tacitus ſine reprehenſione Gotifredi Bolionij Euſtachiúque fratris audaciam fortitudinemque prætereat? Nam in Hieroſolymarum expugnatione laboris atque periculi plena, in qua vtrinque obſeſſi, atque obſidentes, plurimum ſanguinis effuderunt, primi in muros euaſerunt, ponte iacto à lignea turri quam ipſi muris admouerant. Viam enim militibus virtute ſua ad capiendam vrbem, vt præſtantes duces decet ipſi ſtrauerunt, nulla ad eam inueniendam rem militum induſtria vſi.

De Balduino primo Hieroſolymarum rege.

Pari animo Balduinus eorum frater,cui Hieroſolymarum obtigerat regnum,cum illud defenderet, neque vltra ducentos ſexaginta equites,peditéſque non gẽtos Chriſtianos haberet, Caliphæ exercitum in Iudæa prælio fudit, in quo equitum nouem milia, & viginti milia peditum erant: quo in prælio quinque equitum milia, ex hoſtili exercitu deſiderata fuerunt.

De Theia Oſtrogothorum rege in Italia.

Quanta etiam laude digna fuit Theiæ Oſtrogothorum regis animi fortitudo ac virtus. Nam cum apud Nuceriam aduerſus Narſetis copias pugnaret, perfoſſo ſagittis clypeo, ita vt eo commodè amplius vti non poſſet, atque eo in pugna impediretur, non modo ob id locum in acie non deſeruit,ſed ne retrò quidem aſpexit. Clara tantum voce miniſtrorum vnum iuſſit integrum clypeum ad ſe perferre. Itaque dum clypeum mutat letali accepto vulnere, in veſtigio vbi erat immobilis manens,in hoſtem pectore,vt erat verſo, mortuus corruit,

De Gulielmo Condiſaluo Galliciæ comite.

Non iniuria vrbs Roma Attilium,& Græcia Cynegirum fortiter pugnaſſe, & propterea laude dignos commemorat, id quod ab eis præſtitum eſt,cum nullo morbo laborarent, propter quam rem maiore gloria cumulandus erit, Gulielmus Condiſaluus Galliciæ comes, qui cum diu Legionem vrbem in Hiſpania defendiſſet, & muris ab hoſte perfoſſis honeſtæ ſaluti conſulere poſſet,quod graui morbo affectus ferre arma prohibebatur.Maluit in ea vrbe mori,quàm ſuſceptam eius tuendæ curam omittere. Itaque arma indutus cum inualido corpore vix ad inceſſum vires ſufficerent, ferri ſe ad locum iuſſit, vbi plus erat periculi, illicque iacens (neque enim conſiſtendi facultas erat) inuictus animo hoſtium telis confoſſus,parta fama qua ſemper nomen eius viuet,vitam amiſit.

De Equite Caſtulonenſi.

Eo prælio quo Vrracæ Caſtulonenſis reginæ exercitus aduerſus Alphonſum Aragonium ipſius virum decertauit,cum vltimum agmen Gomericus comes ſignis ſuis clauderet, & inclinata ad Aragonios victoria hoſtes iam ad vltimi agminis Caſtulonenſium ſigna penetraſſent,Eques qui vexillum

ferebat, diu magna virtute ſignum defendit, & quanquam ambæ manus ab hoſte vt relinquere ſignum cogeretur, obtruncatæ eſſent, brachiis vexillum amplexus, oleáque inclamans(id enim principis eius erat inſigne nomen)non ante vexillum quàm vitam amiſit.

De Gulielmo Epiſcopo Aretino.

Certamine illo quo Florentinus populus apud Campaldinum Aretinorum copias fudit,cum Gulielmo Aretino Epiſcopo nonnulli ſuaderent, vt ſaluti ſuæ conſuleret, quod tuendi Aretinos,ſpes nulla ſupereſſet,petiit an recipi ex prælio Aretini poſſent?cum negaretur fieri poſſe, vt amplius ſe ex acie reciperent,dixit,ſe cum eis mori malle,quàm ſine eis incolumen vitam ſeruare.Itaque in prælium reuerſus, inter medios hoſtes irruit, & fortiter pugnans cum aliis ſuis in campo mortuus corruit.

De Simone Montiſfortis comite.

Non minore animo,fortuna tamen magis fauente, Simõ Mõtisfortis comes,cruce ſignatorum dux, aduerſus Albigeſios hæreticos in vrbe Murello, cum non amplius ſecum haberet militum, quam ducentos ac ſexaginta equites, peditéſque quingentos, à magno Aragonij regis exercitu, vnà cum comitibus ſancti Iulij & Fois obſeſſus, repente in obſidentes eruptione facta, tanto impetu irruit, vt paruo tempore, palantes in fugam compulerit, ac decem & ſeptem milia ex eis occiderit, non pluſquam octo è ſuorum numero deſideratis.

De Pagano Auria.

Fortem profectò inuictíque animi virum, Paganus Auria ſe oſtendit,cum in Oriente trium & quadraginta triremiũ Genuenſium dux,quo tempore inter Genuenſes ac Venetos bellum gerebatur,cum ſciret hoſtium claſſem, iunctis Græcis ac Cathellanis,decem ſupra centum triremium numerũ impleuiſſe,atque aduerſum ſe omnes eos iter habere, minimè territus eſt,neque fugæ alicuius conſilium iniuit. Sed potius induſtria, magno quam habebat animo addita, ne niſi à fronte pugnare cogeretur, ad Thracium Boſphorum qua in Euxinum mare itur: (id autem nunc ſancti Georgij brachiũ appellant) ſe recepit, eo in loco diem noctemque totam ab hoſtium claſſe grauiter oppugnatus, cum ventus quoque aduerſus eſſet,omnibus iis ſuperatis difficultatibus,

Pancratium, Iuſtinianũ, Venetæ, & Pontiũ Cathellanæ claſſium duces occidit, captóque magno triremium hoſtilium numero, victoria vt ſudoris ſanguiníſque, ita gloriæ quoque ingentis plena potitus eſt. Nunc quia de Genuenſibus dicere orſi ſumus, nonnulla alia de eis ponere pergemus.

De Iano Fulgoſio Genuenſium duce.

Cum pro me veritas ſtet, haud deterrebor quod nimius mihi meorũ affectus ab ignaris harum rerum fortaſſe obiici poſſit, ne gentilium meorum præclarè res geſtas, eorumque virtutem cõmemorem, præſertim cum ad te fili Petre ſcribam. Domeſticarum enim rerum exempla, quę cum vel laudem, vel vituperationem merentur, plus quàm alia ſiue ad audendum, ſiue vt animos pudor ſubeat, habere momenti ſolent. Siquidem iis neque ad virtutem vehementiores ſunt aculei, neque vt à vitiis cohibeantur homines grauiora frena inueniuntur. Ianus Fulgoſius cum ſex fratribus patruelibus, inter quos auus tuus parens meus erat, cũ patrio honore patriáque ipſa careret, vt permulta eius egregia facinora omittã, quibus quadriennium hoſtes vexauit, omnium rerũ premente neceſſitate. Cum præterea virtus quoque ſtimularet, & ſi ſatis norat Barnabam Adurnũ aduerſæ factionis principem, qui cum ducis titulo Genuæ rerum potiebatur, præter ſexcentos Aragonij Alphonſi milites, magno alio militari numero ſeptum eſſe, intrepidus vna triremi, Salutis anno ſeptimo ac quadrageſimo ſupra mille quadringentoſque, Genuam nauigauit, noctéque intempeſta, cum quinque atque octoginta fortiſſimis viris vrbem ingreſſus, non antè deſtitit quàm ad palatium peruenit: illic prætorium ipſum prælio adortus, cum penè omnes vulneribus confecti eſſent, inter quos erat auus tuus crure atque facie ipſa ſaucius, paucitate incommodíſque virtute atque animo ſuperatis, ducatum Genuenſem, & quod maius fuit, immortalis gloriæ famam, ex eo prælio retulit.

De Petro Fulgoſio duce Genuenſium.

Vererer ne paterna laus à filio profecta propter inſitam à natura pietatem, ab hiſtorica veritate diſceſſiſſe putaretur: & proprerea manum à ſcribendo contraherem niſi ita mihi indecorum eſſet, veras patris mei laudes omittere, quam infecta mentiendo cõmemorare velle. Sed hunc mihi ſcrupulum ademit, quod eius virtus per Italiam, nequaquam

obſcura fuit,& permulti viuunt,qui de patre ex fide me ſcripſiſſe,& nihil ſupra verum amori dediſſe teſtari poterunt. Quamobrẽ cum loco illo nõ fraudabimus,quem ipſe virtute ſibi inter fortium virorum exempla peperit. Is cum in patria principatum obtineret, Aragonij Alphonſi regis Siciliæ armis atque potentia preſſus,Carolo ſeptimo Gallorum regi,eius quem ipſe hoſtem habebat, hoſti vrbe atque Imperio ceſſit. Cęterum cũ Caroli miniſtri promiſſa non præſtarent,iuſto neceſſarióque dolore compulſus, bellum ei nullo maiore militum numero intulit, quàm Galli eſſent, qui rerum in vrbe potiebantur. Miro igitur animi vigore atque induſtria per muros vrbem ingreſſus eſt,Salutis anno quinquageſimo nono ſupra mille quadringentóſque, pridie idus Martias. Vbi cũ militum quos ſecum duxerat præfecti, Imperata non feciſſent, ſolutis militum ordinibus, atque ipſis in fugã conuerſis,Petrus (ita enim vocabatur parens meus) quia retrocedere difficile indecorúmque putabat,duobus ſolis comitatus viris à quibus haud multo pòſt deſertus fuit, armatus,atque equo inſidens infeſta haſta inter medios hoſtes viam ſtrauit,& porta quæ Vaccarum dicitur, veteres vrbis muros ingreſſus,nullo obſiſtere auſo, ſolus vrbis longitudinem currẽdo emenſus eſt. Tũ portam quam ſancti Andreæ dicunt prætergreſſus ad vltimos vrbis muros peruenit: vbi niſi clauſam offendiſſet portam, quæ in ea vrbis parte erat,proculdubio incolumis ad ſuos ſe recepiſſet. Facinus eo glorioſius quàm in Aſellio equite Romano, cum Tauream apud Capuam perſequeretur, atque per hoſtium vrbis portas ad ſuos ſe recepit: quò facilius Aſellio fuit nemine inſequente aperta egredi porta. Petro autem quem vndique hoſtium tela ſaxáque de feneſtris miſſa petebant, vt ingenti animo cœpta fortiter perficeret,non hoſtiũ arma, non ipſius atque equi defatigatio ac vulnera , ſed ſola quæ clauſa erat porta obſtitit. Itaque retro in vrbem conuerſus, cum hortãtium ad deditionem nullum audiret, multis vulneribus ipſe cum equo confoſſus,cum in mediis hoſtibus corruiſſet,exanime corpus hoſti reliquit. Cæterum creatori ſpiritum quẽ acceperat liberum reddidit.

De Galeacio Bardaſſino equite Siculo.

Cum finis eorum exemplorum,quæ de fortitudine eduntur, appropinquet, paucis de Galeacio Bardaſſino equite

Siculo, cuius animi ac corporis robur inſigne fuit, perſtringemus. Nam præter alia ingentia facinora, cum Alphonſus ſenior Neapolitanus rex, Plumbinum obſideret, ita in Tuſco littore contra inſulam Iluam oppidum vocatur, conſpicatus tres hoſtium equites, cum multis aliis vrbe egreſſos, ad ſe venire, qui à ſuis longe aberat, vltrò ad eos acceſſit, atque eorum vnum gladij capulo in galea percuſſum, attonitum ad terram poſtrauit, alium brachiis vinctum ab ephippio extraxit, longéque abſtulit, tertium fugientem ad portas vſque inſequutus eſt. Qui perſæpe vt virium ſuarum periculum faceret, totus armis tectus, ephippio inter coxas accepto, ingentem equum crinibus apprehenſis, ſaltu conſcendit, ſtatímque nullis firmato vinculis ephippio, equum ad curſum adegit, coxarum ac crurum firmitate pro cingulis vſus. Qui vbi non in Italia modò verũ per totum Chriſtianum orbem aliquem virtute ac viribus inſignem norat eſſe, illuc profectus ſingulari certamine prouocabat, ex quibus victoriam ſpoliáque ſemper retulit.

De Sordello Vicecomite Mantuano.

Sordellus quoque Mantuanus, qui ſalutis octuageſimonono ſupra mille centumque natus eſt, in variis exteríſque regionibus de tribus ac viginti equitibus fortiſſimis viris, cum ſingulari certamine cum eis dimicaſſet, victoriam retuliſſe inuentus eſt. In his maximè eius enituit virtus, cum in Pariſiorum vrbe, vno die cum tribus videlicet Iachelino Leopardóque Britannis, demúmque cum Fraſſato Burgundione pugnauit. Tantò enim animi ac corporis robore Aſellium, Torquatum, Coruinum atque alium quemcunque ciuem Romanum ſuperauit, quantò vnitas trium viginti numero minor eſt, & triplicis certaminis perpeſſus, vno die laborem, vnius tantum certaminis laudem debet anteire.

De Betto Biſſoli, & Guidone Aſſiano Florentinis.

Inter priuatorum equitum egregia facinora, duos Florentinos connumerabimus, cum Cardinalis Gebennenſis Gregorij pontificis legatus, vrbem Bononiam obſideret, atque in exercitu Britannorum magnum numerum haberet, quo tempore eam vrbem populus Florentinus defendebat: duo Britones virtute atque animo ingentes, accepta fide, Bononiam ingreſſi, quæſierunt, Si illic aliquis eſſet præſtanti

virtute vir, qui ſingulari certamine pugnare vellet? Conditionem acceperũt Bettus Biffolis & Guido Aſſianus, diéque ad prælium conſtituta, cum legatus egrediundi Florentinis militibus poteſtatem feciſſet, inter caſtra vrbemque ipſam pugnatum eſt. Biffolis primus Britonem, quo cum pugnabat, ad terram proſtrauit, & cum ad occidendum eum ab equo deſcendiſſet, ſuperatum hoſtem, petenti Legato dono dedit. Guido Brito que alter, cum ſe infeſtis haſtis ambo ad terram ab equo ſtrauiſſent, tandem victoria penes Guidonem manſit, qui ſimiliter ſuperatum hoſtem, cum perdere poſſet, Cardinali condonauit.

De Ioanne Germano comite Sonnenburgenſi.

Nuper quoque eo bello quod Sigiſmundus Auſtraſianus dux ab Tridento Venetis intulit, quorum copias Robertus Sanſeuerinus vir bellica virtute inſignis regebat. Cum Ioãnes Germanus Sonnenbergius comes prouocaret, ſi quis in Venetis caſtris eſſet qui ſingulari certamine dimicare vellet, pugnandi munus Antonius Maria Roberti filius ſuſcepit. Itaque vt manus conſeruerunt, equi vitio Antonius Maria inter ſepti cancellos illatus, cum equo corruit: ab eo quoque deſcendente comite, cum etiam Antonius ab equo ſe explicuiſſet: Poſteaquam incaſſum aliquantiſper mucronibus pugnatum eſt, lacertorũ mutuo nexu ſe colligarunt, vbi cũ ſuper Antonium Mariam Germanus ſe dimiſiſſet, Antonius Maria duobus acceptis vulneribus hoſti deditionem fecit, á Germanoque victore ob virtutem muneribus datis, ad patrem habitus fortuna non virtute inferior, rediit.

De Petro Daubuſſone Rhodiorum equitum principe.

Quia ſingularia certamina de quibus eſt ſcriptum, victoribus haud magno ſanguine conſtiterunt, minore etiam periculo quod vno tantum deditionis verbo obtinere ſalutem poterant. Fortaſſe quod animi fortitudinem minus ea virtutis habuiſſe homines cenſere poterũt. Quamobrem operæprecium putauimus vnum ſubiungere certamen, in quo tantũ periculi exhauſtum eſt, tantarúmque viriũ opus fuit: vt non ſolum ſingulæ eius partes ſingularem virtutem id habuiſſe teſtentur, ſed etiã quia res ipſa temporibus noſtris geſta eſt, certiſſimam habeat fidem. Cum Mahumetes Turcarum rex Rhodum ætate noſtra validiſſimo exercitu petiiſſet, atque inſula potitus arcta obſidione vrbem premeret,

tormentorum vi ita quaſſatis muris, vt nullo labore in eos per ruinas hoſtes cõſcenderent, iam in ſummos muros Turcarum ingens numerus peruenerat. In tam graui periculo Rhodios illa res iuuabat, quod intrinſecus vrbis ſitus admodum depreſſus erat, Turcæque qui per ruinas in eam irruere nitebantur, niſi in præceps ſe ac manifeſtum mittere periculum vellent, vnis tantum lapideis ſcalis quibus in muros Rhodij cõſcendebant, deſcendere cogebantur. Cum eo in loco periculi ſumma verſaretur Petrus Daubuſſon natione Gallus, Rhodiæ religionis princeps, tuendum ſibi eum deſumpſit, ſecum duobus nepotibus ac quatuor aliis militibus adhibitis. Is illic tantis viribus tantóque animi robore pugnauit: vt quanquam è comitibus perplures aliis ſuffectis, occidiſſent, & ipſe quinque acceptis vulneribus perfoſſa, fractáque haberet arma, Turcarũ tamen nullum eam in vrbem penetrare permiſerit, ſed ingenti repulſos cæde ſoluere obſidionem coëgerit: ea in ſcalis tuendis edita animi & corporis viribus, quàm Cocles Horatius Roman. aduerſus Hetruſcos, dum Sublicius pons reſcinderetur, præſtitit: tãto maiore virtutis laude quanto maiorẽ ſuſtinuit hoſtiũ vim: neq; enim Turcis immanitate Hetruſci fuerũt conferendi.

De Seniore Brachio Peruſino.

Finem facturus exemplis eram, quæ de fortitudine ſcribenda mihi ſumpſeram, atque ad ea tranſiturus, quæ inſignem aliquam patientiam præ ſe tulerunt. Cæterum Brachius Senior Peruſinus, militaris dux, occurrit, iniuriam ſibi fieri querens, quod cum & prudentis & fortis militaris ducis, omnium iudicio laudem tulerit, fortium virorũ exempla nulla ipſius mentione facta, claudere velim, egregiíque facinoris me admonuit, quod in Piceno apud Contratam arcem, aduerſus Bonifacium pontificem patrauit. Nam cum præſidio centum tantum equitum profectus, vt ſitum molendini inſpiceret, quod manu munire decreuerat, ab hoſtibus, qui exploratum profectionem eius miſerant, ſeptingentis equitibus, duce Angelo Pergulano, impetus in eum factus fuit. Itaque cum venientes Brachius à longè intueretur, ita vt recipiendi ſui temporis ſatis eſſet, conſiſtere, ne metu retroceſſiſſe videretur, atque cum eis decertare, decreuit. Cum autem extractum in noctem ipſam certamen tenebris diremptum eſſet, nõ modo integras ex prælio copias

ipſas quas habebat Brachius recepit, verumetiam ita hoſtes perterruit, vt militũ ipſorum populorúmque qui in hoſtili parte erant, magna pars deditionem fecerit, adeóque atrox prælıũ fuit, vt Spinta Brachianus miles, centum ac quinquaginta, item Mecha ſeptuaginta vulnera acceperint.

DE PATIENTIA.
CAPVT III.

CVm inter tormenta vis illa animi, qua per virtutem dolores perferuntur, vera magnaq; fortitudinis pars, aut primaria potius filia dici debeat: hanc ipſam quæ patientia nuncupatur, fortitudini veluti matri filiam ſubnectemus, & quãquam ex ea patientis quidem, ſed non adeò ingentis animi ſigna, vt ex libera fortitudine proficiſci non ſoleant. Palã tamẽ eſt, eam nõ minus propterea excellentiũ animorũ pectora incolere, quẽadmodũ multorũ exẽplis oſtẽdetur.

De Ageſilao Athenienſi.

Cum Themiſtoclis frater Ageſilaus, quo tempore ingenti exercitu Xerxes ad euertendam Græciam veniebat, & pro exploratore in hoſtium caſtra proficiſceretur, munus ſuſcepiſſet, conſpecto in caſtris homine Perſa, amictu conſpectúque ante alios inſigni, arbitratus Xerxem eſſe, poſſeque fieri vt morte eius, patriæ ſalutem ſeruaret, ſenſim homini appropinquans, eum interemit. Itaque cõprehenſus atque ad Xerxem perductus, qui ea ipſa hora ſacrificabat, nullo aut vultu aut voce dolorem perferentis edito ſigno, ignibus, quibus in ara ſacrificabatur dexteram iniecit, totámque cõbuſſit. Cum autem tanta patientia Xerxes obſtupuiſſet, fertur ei Ageſilaus dixiſſe, Tales Athenienſium animos eſſe, atque vt in ea re maiorem faceret fidem, paratum ſe obtulit, ſi permitteretur aliam quoque manum ignibus iniicere. Quod Xerxes prohibuit tanta virtute motus, & abeundi Ageſilao vnà cũ ſupplicij remiſſione facultatem permiſit.

De Zarmonochaga Indo.

Maior quoque patientia illa fuit, quam authore Nicolao Damaſceno, in Geographia ſua Strabo poſuit. Nam Indorum regis legatum ad Auguſtum ſcribit, cum demandatum ſibi munus à Poro rege ſuo fœliciter expleuiſſet, neq; vltra vexationem vllam perferre vellet, Indorum more ſeipſum combuſſiſſe, vultu in ridentis ſpeciem ſemper ſeruato.

De Septem fratribus Machabæis.

Apud Priſcos Iudæos in omni ætate ſexúque ceu á natura inſita genti illi patientia fuit, quemadmodũ multis exemplis oſtendi poteſt, ac præſertim cum Antiochus Epiphanes Iudæos ad idolorum culturã trahere conaretur. Nam cũ Machabæam cũ ſeptem filiis comprehendiſſet, neque promiſſis aut minis in ſententiam ſuam deducere eam poſſet: filiorũ primo ſartagines ingentes feruenti oleo plenas oſtendit, comminatus ſe in illas eum proiecturum, niſi quod ab eo petebat effeciſſet. Cum autem conſtantiorem quàm antea conſpiceret, abſciſſa lingua detruncatiſque digitis capiti cutem ademit, ita vt carne os detectum maneret. Quibus tormentis cũ minimè flecteretur, tandem feruenti oleo ſemiuiuum torruit. Cum autẽ arbitraretur matrem fratréſq; tormentorum acerbitate territos in ſententiam ſuam, venturos eſſe, vt denuò colere idola vellent, rogauit. Multò ad negãdum prõptiores eos inuenit, qui non modo de idolis imperata facere recuſabant, verũ Antiocho ipſi numinum eius ſtultitiæ plenam legem improperabant, illã ipſumque cum eius tormentis deſpicientes. Itaque cũ eos vno tãtum ſuperſtite occidiſſet, Poſtremus cum matre non minus fortis eſt inuentus, neque fratrũ territus tormentis, neque iis victus quæ poſtea in corpore ſuo pertulit, haud aliter quam duo Zenones, item Anaxarchus Theodorúſq; philoſophi cum matre patientia inſignis: tãtò autem eorũ patientia his maior, quantò magis mirũ videri debet in tenera ætate pueros matrẽque duplici pietatis erga ſuos ac propriorũ malorum tormento non victos eſſe, imò ne lachrymulam quidem aut ſuſpirium in his malis emiſiſſe: quorũ conſpectus aut etiam ſola cogitatio etiam hoſtem ſi modo homo erat, commouere debebat. Patientia igitur hæc admiranda omnino fidem excederet, niſi á multis veríſque authoribus ederetur.

De matre Hyrcani Iudæorum principis.

Cum Ptolemæus per perfidiã ſocerũ Simonem Pontificẽ & Iudæorum principem occidiſſet, captáque ſocru duobúſque liberis, cũ eis ſe in Draconis arcem recepiſſet, Hyrcanus Simonis filius qui Ptolemæi ſororis viri vim effugerat, firmato patris imperio, dum vlciſci acceptas iniurias nititur, Ptolemæum in arce in quam ſe receperat, obſedit, & iam eò redegerat vt in arcto res conſtituta videretur. Cæterum

rum Ptolemæus primo ſceleri nouam crudelitatem adiungens, dum ab hoſtibus oppugnatur, in muris ſocrum ſuam Hyrcani matrem, ſæuiſſimis tormentis diſcruciare cœpit, mulierem autem non ſexus imbecillitas, nõ ſenium mouit, quin clara voce filium oraret, ne oppugnatione propter ipſius tormenta auerteretur. Quæ ira patienter in ſenili corpore ferebat, vt ea non ſentire videretur. Cæterùm plus in Hyrcano filio materna pietas, quã vlciſcendi iuſtus dolor cum poſſet, egit, vt ab oppugnatiõe deſiſteret fretus ita matris tormento ſe finem factur ũ. Cæterum Ptolemæus ſoluta obſidione effugiendi idem viam nactus, matre fratribúſq; Hyrcani occiſis, in Philadelphiam ad Zenonem ſe recepit.

De quibuſdam Iudæis qui Zelotæ nuncupati ſunt.

Vltima Iudęorum rebellione qua ciuitas eorum à Romanis deleta fuit, inter ſe ea gens ſocietatem iniuit quam Zelotarum, id eſt amatorũ atque obſeruantium legis nuncupabant. Primarium inter eos erat inſtitutum, vt vnum Deum dominum agnoſcerent. Ex hac gente quæ præter euerſas Hieroſolymas miſeranda multa in Ægypto pertulerat, cum magnus propter nouas ſeditiones motas captus numerus eſſet, nulla tormentorũ eorum vllus vi vnquã adduci potuit, vt Cæſarem dominum ſuum appellare vellet. Idolorũ enim cultum ceu tetram nefandámque rem Romanis obſtinatè improperabat: magnificis verbis intrepidóque vultu nihili ſe tormenta facere oſtendebat. Adeò autem huius rei tenax propoſitum penes omnes fuit vt nedum firma ætas, verum muliebris quoq; ſexus ac pueri, inter tormenta ipſa, conſtãter perſeuerantes, ridentium ſpeciem ſemper præbuerint.

De Iudæo Iotapateno.

Hoc bello, quo deletas fuiſſe Hieroſolymas dictum eſt, cum vrbs Iotapata obſidione premeretur, captus à Romanis militibus illius vrbis ciuis, cum à Veſpaſiano de obſeſſorum ſtatu rogaretur adhibitis inter tormenta ignibus, nunquam compelli potuit vt aliquid fateri vellet. Quin ridentis facie in ipſis tormentis mortem, cuius comminatione Romani eum terreri poſſe putabant, contemnere non antè deſtitit, quàm in crucem ſublatus vitam amiſit. Nunc à Iudæis ad Romanos Græcóſque tranſeamus.

De C. Mario Romano conſule.

Caius Marius Romanus cõſul, cum varicoſus eſſet, atque

vt curaretur ex cruribus alterum ſecandum medico porrexiſſet: non modò non vinculis vllis, vt mos eſt vinciri, aut ab aliquo teneri ſe paſſus eſt, ſed ne verbo quidem aut gemitu aliquo plus dolorem patientis ſigna edidit, quàm ſi vel ſectio in alieno corpore fieret, vel ipſe ſenſu omnino careret. Cæterum poſteaquã alterius cruris adoriri curationem medicus tentauit, ei Marius dixit cum ægritudo quam patiebatur deformitatis tantùm dãna ſecum ferret, haud operæ dignũ eſſe precium, vt eius rei gratia tam grauem cruciatum perferret. Quo verbo, grauiter quidẽ dũ crus ſecaretur ſe affectũ fuiſſe declarauit, ſed animi prudentia ferendóque dolorẽ diſſimulaſſe. Facinus ꝓfectò illius virtute atq; animi magnitudine dignũ, qui antè tam multa glorioſè geſſerat.

De adoleſcente Lacedæmonio.

Ne grauiter pro inuicta virtute tua C. Mari feras, ſi ſtatim poſt te inter patientiæ exempla, puer nulla ſublimi fortuna inſignis, ceu tibi in hac re par ponatur. Nam cum victorias regnáque ingentia tradere fortuna poſſit, in cuius manu eiuſmodi res eſſe putantur, virtutem animique patientiam cuiuſcunque ætatis ac fortunæ homines nanciſci poſſunt: nec minus ſæpe in abiecta fortuna, teneríſque annis, quàm in magno genere atque in diademate, conſularibúſque virgis, hæ quæ laudis plenæ ſunt animi dotes inueniuntur. Quare cum promiſcuè omnibus ad has virtutes conſcendere liceat, quod patientia parari poteſt, Lacedæmonio adoleſcenti non negabis. Nam cum pro patriæ more furto leonis catulum ſubripuiſſet, quem veſte tectum auferebat, fera quæ vt in arcto contineretur ferre non poterat, adoleſcentis vterum coxáſque dentibus atque vnguibus lacerauit, nec tamen adoleſcens vllius doloris ſigna oſtendit: quoad domũ leonis catulum deportauit.

De Læna meretrice.

Mira profectò adoleſcentis Lacedæmonij patientia fuit, cum ætas tam tenera eſſet, ſed & ſexus cui virtutem natura coniunxit, & patria diſciplina ætatis ſupplere defectum potuit. Itaque longè magis admirandum eſt tantundem pluſque etiam & virtutis & patientiæ in fœmina atque meretrice inuentum eſſe. Imbecillitas enim ſexus & anteactæ vitæ turpitudo, ab omni fortitudinis atque patientiæ actu auer-

tere eam debere videbatur. Huius admirationis exemplum Læna meretrix erit, quæ conſiliorum Harmodij atque Ariſtogitonis, qui in Hipparchi tyranni vitam conſpirauerat conſcia, diu diſquiſitione habita, cum acerbè torqueretur, nihil vnquam eorum, quæ norat fateri voluit. Sed non minor patientia in hoc fuit quod ſequitur.

De Epichari liberta.

Liberta Epicharis nomine, cum fortè in notitiam veniſſet Piſonianæ conſpirationis aduerſus Neronem, audentior conſtantiórque ſupra fœmineum ſexum, non ſatis habuit tantæ rei notitiam habuiſſe, ſe inter participes quoque annumerari voluit. Puteolos igitur in Campaniam profecta, miris modis operam dedit, vt præfectum naualium Voluſium in coniurationis partem traheret. Cæterum is longè vilior quàm muliercula rem omnem Neroni detexit, quam ob rem variis grauiſſimíſque cruciatibus torta Epicharis, quanquam Voluſius coram quæ ab ea accepiſſet, teſtaretur, nunquam adduci potuit vt confeſſione ſua rem vllam aperiret, ſed cum iam tortores defatigaſſet, & lacero corpore ingratam haberet vitam, ſe ipſam laqueo ſuſpendit. In fragili enim ſexu, quem nullius doctrinę robur armârat, plus ineſſe virtutis atque potentiæ oſtendit, quam veterum philoſophorum permulti fecerunt.

De Quintilia Mima.

Sed Quintiliæ quoque Mimæ virtus patientiaque non minor quàm Epicharidis fuit; quanquam fœliciorem exitum nacta eſt. Nam licet theatralibus ludis vſque ad id tẽpus enutrita, ab omni virtute atque patientia longè videretur abeſſe debere. Tamen à Timidio accuſata, quod Pompilij ſenatoris animi ac conſiliorum aduerſus principem Caligulam conſcia eſſet, ignorare ſe eam rem ſemper dixit. dum ad tormentorum locum duceretur, coniuratorum vni qui aderat dum tranſiret, pedem pede ſuo calcans innuit, vt bono animo eſſet, quod eum nominatura non erat. Atque inter tormenta in hac ſententia fortiter perſtans, tandem vt quæ per iniuriam hos cruciatus pertuliſſet liberata fuit, permultis ad lenienda mala quæ pertulerat collatis muneribus. Cæterum ne priſci homines ſoli patientiæ laude inſignes putentur fuiſſe, recentiorum hominum nonnulla exempla ponemus.

RECENTIORA.

De Barbara virgine Nicomedienſi.

Quanquã patientiæ exempla, quæ ſcripta ſunt, rectè conſideranti, propter multa magnáque, quæ in eis ſunt, miranda videri debeant, tamen diligentius ea intuentes, inueniẽt tormenta ipſa minorem malorũ partem fuiſſe, quæ laturi videbãtur, neq; enim dubiũ erat, ſi non coniurationes, quarum crimine accuſabantur, faſſi eſſent, crudeli eos morte affectũ iri. Quanto igitur maiori laude dignos cenſere debemus, qui longè minori ætate, nec minus debili ſexu, voluntariè propter iuſtitiam tanta, maioráque etiã maiori patientia pertulerunt, læto vultu, grauibúſque verbis, ea nihili eſſe facienda oſtendentes, cum in eorum manu eſſet, ſi idolis ſacrificare vellent, quibus eorum maiores aſſueuerant, non modo ea deuitare tormenta, verumetiam ingentia munera, non ſine magna laude inter ſuos cõſequi. Fieri hęc non potuiſſe videntur, & profectò grauia duráq; fuerunt, & tamen in antiquis martyribus, tanta multitudo eiuſmodi hominũ inuenitur, vt prius ipſe ſcribendo deficere valeam, quàm vel minima eorum pars à me recenſeatur. Prætermiſſis igitur quæ mira patientiæ laude, inter crudelia innumeráque tormenta, Apoſtoli tulerunt, vtpote quæ naturæ vim recentem Chriſti agnitionem tranſgreſſa ſunt, ex martyrum numero non excellentiora quæque notabimus, ſed ea tantum, quæ prima nobis ſe offerent, ſequemur. Qui enim auidiores omnia noſcendi erunt, his ab hiſtoria petendi ea facultas erit, quemadmodum autem in his quæ proximè commemorauimus, patientiam in fœmineo ſexu deſcripſimus, in eodem ſexu recentiora ſcribentes: initium à Barbara virgine Diaſcoridis Nicomedienſis filia faciemus. Hæc cum tenella adhuc Chriſtianum nomen induiſſet, à patre ad Martium prætorem deducta, neque promiſſis, neque minis vnquam mota eſt, itaque cum diu grauibus plagis cæſa eſſet, neque id tormenti genus curare videretur, pedibus appenſa iterum cædi cœpit, tunc quoque immobilis in ſententia perſtans, per brachia appenſa fuit, & ne tũ quidem quanquam ardentibus lampadibus pedes atque latera ei adurerentur, à ſancto propoſito diſceſſit. Demum deſectis vberibus, cũ neque etiam tunc ea tormenta curaret, ſed patrẽ grauiſſimis ac prudentibus increparet verbis, eum in tantam

compulit rabiem, vt manu ſua Barbaram interimeret, patiẽtia profectò minimè fœminea, atque tãtum Sceuolæ præponenda, quanto muliebris mollicies à virili robore, puellaríſqueque ætas à militaribus prædurísque annis ſuperatur, præterquam quod ipſe Scæuola, vt grauiora euitaret mala, ignibus manum iniecit. Barbaræ cauſa patiundi ſola voluntas fuit.

De Catharina virgine Alexandrina.

Qua etiam patientia fuit Catharina Alexandrina virgo? quæ læto vultu patientérque ſæua flagella, præacutis ſeptas gladiis rotas, denique mortem ipſam pertulit, virorum ipſorúmque philoſophorum deuicta in tenera virginalique ætate patientia.

De Agatha Catinenſi virgine.

Non minus miranda Agathæ Catinenſis virginis patientia fuit, cuius nomen, ob id ſolum, quia Chriſtiana ferebatur eſſe, tanquam maleficæ mulieris, apud Quintianum Catinenſem prætorem, cum delatum eſſet, ſpretis promiſſis minisque ac plagis atque fidiculis neglectis, cum inſuper à pectore deſecta eſſent vbera, atque ex pedũ plantis deraſa cute, ſuper tegularum fragmẽta incedere cogeretur, intrepido vultu verbiſque ceu eam tormenta non attingerent, defeſſis tortoribus, ipſa tamẽ inuicta mortem in carcere obiit.

De Eulalia virgine Hiſpana Emeritenſi.

Deficiet me dies, nec labori ſufficiam, ſi omnia fœminarum patiẽtiæ exẽpla in Chriſtiana religione ſcribere voluero, itaque modũ eis poſiturus, quæ ſi religionis cultus abſit, fidem nullam inueniant, Eulaliam ſolum virginem Hiſpanam, Emerita vrbe ortam, ponemus. Hæc omnibus cruciatibus grauius, quàm vllus vnquam pro Chriſti nomine torta, cum tertium decimum annum non impleret, mirũ dictu, ne verbo quidem, aut vlla lachrymula donec animam efflauit, mutati animi aut doloris ſigna vnquam oſtendit.

De Petro Diocletiani Auguſti cubiculario miniſtro.

Diocletianus Auguſtus acerbus Chriſtianorum perſecutor, cum ſciret Petrum vnum è cubiculariis miniſtris ſuis Chriſtianæ religioni initiatum eſſe, dum ab ea deducere ipſum ſtudet, plumbeis flagellis cædi, & deinde præacutis clauis dilaniari iuſſit. Cum autem inter hæc tormenta læto perſtaret vultu, aceto ſaléque totum perfundi, ac deductum, vt erat nudus, in ferrea crate diſtendi iuſſit, vbi len-

tis ignibus aduri cœptus eſt, vt tormenti diuturnitas ſæuius dolorem acueret. Cæterum ne ita quidem victus quo vultu fuit, cùm inchoarentur tormenta, hoc ſibiipſi conſtans, & vitæ & tormentis finem fecit.

De duobus iuuenibus Antiochenis.

Duorum Antiochenorũ iuuenum miranda patiẽtia quæ lõgè Romanum Scæuolam prætergreſſa eſt, iniuriã pateretur ſi eam ſilentio præterirem. Nam cum eorũ nomen imperante Diocletiano quod Chriſtiani eſſent delatum eſſet, & propterea Diocletianus cuſtodiri eos iuſſiſſet, blanda oratione diu tentatũ eſt vt ad colenda Idola deſcenderent. Cæterum cum incaſſum laboraretur, & paratis tormentis ante aras vt ſacrificarent, Diocletianus eos ſtatui iuſſiſſet, cõcordibus animis reſponderunt patientiæ ſuæ periculum ſe facere paratos. Ne quis conſideret tormentorum magnitudine poſſe eos à Chriſtiana fide deduci. Quod cùm dixiſſent, ambo manus ſacrificij ignibus iniecerunt, nullóque doloris oſtenſo ſenſu tam diu in eis manus tenuerunt, quoad vrendo deſiccata carne nuda oſſa reliquerunt. O non mira iam ſolũ, ſed prorſus diuinitus data in ferendis duris conſtantia! quam digna es, vt non in cœlo ſolum præmia feras, ſed etiã in hoc ſeculo ſcriptorem nanciſcaris, cuius facundia tantæ virtutis magnitudo, vt geſta eſt, repræſentari poſſit.

De Ioanne Boneto Veronenſi.

Recentior, ſed non minus inſignis Ioannis Boneti Veronenſis patientia fuit, cum ab Ecelino, quem à Romano oppido nuncupabant, Veronæ ac Taruiſinæ Marchiæ principe, qui omnes crudelitate ceu nouus Phalaris ætate ſua anteibat, ad prætorem Paraoium Anſedinum ipſius crudelitatis miniſtrum miſſus eſſet, diu promiſſis primò allectus, deinde tormentis diſcruciatus, vt initæ in tyrannum coniurationis quoſdam nominaret, quos ipſe inſontes norat, ne fortè doloris magnitudo ad ea dicenda cogeret, quæ ipſe ſpõte ſua nunquam faſſurus erat, in ipſius prætoris conſpectu, ſibiipſi dentibus linguam abſcidit, atque haud multò póſt, inter tormenta defecit, quemadmodum eius pater Thomaſinus, eadem de cauſa ante defecerat.

De Bardilone Vincentino.

Quadam in parte Bardilonis quoque Vincentini patientia haud diſſimilis fuit, qui cum aduerſæ factionis accuſa-

tionibus. quæ falſæ erant premeretur, & propterea magiſtratui in cuſtodiam traditus eſſet, & diſquiſitione habita torqueretur, cum tormentis putaretur adduci poſſe vt falſa fateretur, & ita perdi poſſet. Prius verbis ſe excuſauit, ne dolore vinci poſſe crederetur, deinde dentibus linguam abſcidit, ſanguinéque inde largius manante Anaxarchum imitatus, periit.

De Ioanne atque Hieronymo Hus Bohemis.

Patientia quę virtus alioquin eſt inſignis ob malos comites, quibus nonnunquam adhæſiſſe inuenitur: interdũ mutata appellatione in obſtinationis nomen tranſit. Hæc in Ioanne atque Hieronymo Hus Bohemis cõtigit, qui ſacerdotij honore inſignes, neque indocti ad Conſtantienſe cõciliũ iuerunt, vt rationibus hæreſim eam tuerentur, quę Huſitana appellata eſt, de eccleſiaſticorũ pauperie, & Redẽptoris corpore ſub vtraque ſpecie ſumendo. Illic multis argumentis re tractata, cũ eos catholici conuiciſſent, in cuſtodiã miſſi ſunt. Vbi cum in peruerſæ opinionis ſententia perſtarent, ad locum in quo cremandis extructa erat pyra deducti Ioannes, aliquantò antequam Hieronymus, cum eos neque amicorũ preces neque tormenti ipſius præparata ſpecies flecteret, poſteaquã ſuccenſa fuit pyra, clara voce Pſalmos ambo decantantes, conſumpti ſunt, Chriſtianis martyribus, niſi quod cauſa diſpar videbatur, patientia ſimiles.

De duabus Bohemis mulieribus.

In Bohemia, poſt Vuenceſlai regis mortem, cum Huſitana hæreſis regionem, quemadmodum incultos hortos, malignæ herbæ, cito infeciſſet, Gallus quidam natione Picardus, nouæ hæreſis ſcelus in eam intulit. Is Adami nomine, inter ſectatores vſurpato, cum adoptiuum ſe Dei filium appellaret, atque redigere gentem ad primos hominum ritus vellet, inſtituit, vt nudi degerent, ac promiſcuus fœminarum vſus eſſet, cuius turpitudinis magnitudinem abominatus Ioannes Ziſca, qui eo tempore magna ex parte Bohemorum genti imperitabat, quanquam Huſitana hæreſi laboraret: gentem hanc, quæ Litmericij amnis inſulam incolebat, adortus, omnem occidione deleuit, ſuperſtitibus tantũ fœminis duabus, quod eas grauidas eſſe inuenerat. Hæ autem, cum neq; ante, neque poſt partum diſcedere à ſceleratæ diſciplinæ inſtituto vellent, & propterea ſupplicio ſuccenſæ

rogo ignibus iniectæ afficerentur, carmina modulantes, nũquam donec eas vita defecit, canere deſiuerunt.

De Margarita Tridentina, & aliis Hæreticis Albigeſiis.

Parem quoque obſtinationi coniunctam Nouariæ patiẽtiam oſtendit, Tridentina mulier Margarita nomine, fratris Dulcini hæreſiarchæ coniunx, cuius hæreſis haud multum ab ea abhorrebat, de qua nuper dictum eſt, in eam ſectam cum ingentem traxiſſet numerum, crudeliter comburi maluit, quàm ſcelus quod profitebatur deſerere: id quod in Bonifacij octaui pontificatu actũ fuit. Eodem quoque modo ſalutis anno ducẽteſimo ac decimo ſupra mille, in Occitanis, capto Bitera oppido, quod gentem eam Albigenſium hęreſis teneret, populi qui cruce ſignati aduerſus ipſos alióſque male de fide ſentiẽtes expeditionem ſuſceperant, optione omnibus ſeruandæ ſalutis facta, ſi ad catholicã fidem reuerterentur, centũ octuaginta illic inuenti ſunt, qui cõburi, quàm erroris pœnitere maluerunt. Idem quatuor & ſeptuaginta contigit, ex eiuſdẽ ſectæ hominibus, obſidione capto oppido Carcaſſone, in regione quam nunc Guienne dicunt, nam cum poteſtas eis facta eſſet, euitandi ſupplicij, ſi abnegare hęreſim vellent, hilari vultu præparatum ſupplicio ſuo rogum, quæ iam ſuccenſa erat, canentes conſcenderunt.

De Georgio Cella Nouarienſi.

Ætate noſtra Georgius Cella Nouarienſis ciuis, cũ Bononiæ hæreſeos conuictus eſſet, eúmque nec promiſſa, nec minæ à propoſito deducerent, vt viuus combureretur, damnatus fuit. Non vt cæteri quibus in eo mortis genere opera datur, vt laqueo appenſi ad minuendos cruciatus celerius emoriantur: ſed in ſumma pyra ſine laqueo vllo conſtitutus, veſte ſeuo delibuta amictus eſt, vt tormẽti aucto terrore facilius à fero propoſito reuocaretur. Verum cum in ſententia perſtaret, vt ad pœnitentiam quoque regreſſus relinqueretur, in ima pyra prius coniectus ignis, ita eam ſenſim ſuccendebat, vt adhuc ſpacij permultum Georgio ad ſalutem retinendam, ſi eum pœniteret, daretur. Cæterùm quò periculum magis augebatur, eò obſtinatius, in hæreſi permanens, & carmina ſemper decantans, paulatim donec pars vlla ſuperfuit combuſtus eſt.

De Hieronymo Olgiato Mediolanenſi ciue.

Quæ hactenus ſcripta ſunt à nobis exempla, ea aut legẽ-

do,aut ab iis qui viderunt audiendo, ad notitiam noſtram peruenerunt. Vnius in hoc virtus genere nunc in mentem nobis venit, quod certò à nobis viſum poſſumus affirmare, vt ex hoc quod ipſi vidimus,quo patientiæ laude maius nihil poſſe eſſe videtur: eorum quæ non vidimus certior fiat ac magis cõfirmetur fides. Hieronymus Olgiatus ciuis Mediolanenſis,ex quatuor vnus fuit, qui Galeatium Sfortiam Mediolanenſem ducem occiderunt.Hic captus atque in cuſtodia acerbè diſcruciatus, vt eius cædis conſcios detegeret, & ſi ſecundum ac vigeſimum annum nondum excedebat, effigie mollique corpori virgini quàm viro ſimilior, neque armis aſſuetus, vnde in hominum animis vigor robúrque comparatur, funi quo torquebatur appenſus,ceu ſi tribunali inſideret: procul ab omni dolore clara voce intrepidóque animo & ſuum & comitum facinus commendans, nullum vnquam pœnitentiæ ſignum oſtendit. Intermiſſis inde tormẽtis ſoluta oratione carminibúſque ſuas, & ſociorum laudes deſcripſit. Demum ad locum vbi excarnificaretur deductus, Carolum Francionúmque comites, qui præ timore exanimati videbantur, cohortatus carnifices orauit: vt à ſe prius inchoarent, vt eius exemplo comites patiẽtiam diſcerent. Nudus igitur in diſco protenſus cruribus brachiiſque ad diſci pedes deligatis,cũ eos qui aſtabant præparatæ mortis ſpecies atque horror auerteret, ipſe ſpecioſis verbis atque intrepida voce peractum facinus extollens, nequaquam ſe quod tunc inſtabat ſæuum mortis genus, curare oſtendit. A ſummo igitur humero vſque ad medium pectus lanij falce diuiſus, nec verbis nec voce mutata, vitam ſimul cum catholica ad Deum oratione finiuit. O admiranda patientia, ô virtus priſcis illis in quibus tantum animi robur fuit anteferenda, ſi alio in facinore eius experimentum facere contigiſſet. Iniquè profecto fortuna egiſſe videtur, cum tanto animi ac corporis robore ornatum virum non eò contulit, vbi aduerſus catholicæ fidei hoſtes oſtenderet, quãta Chriſtiani hominis pectori virtus inſideret. Nunc iniectis in principem ſuum manibus, quid Hieronymus egiſſe dici poteſt? niſi in Galeatij morte Italicam pacem turbaſſe? & tãtorum malorum, quæ poſtea mors illa in Italia, atque Europa euerſis vrbibus ac regnis ſecum traxit: quorum nullũ adhuc finem intueri licet, cauſa fuiſſe?

DE IIS QVI HVMILI FORTVNA *orti clarum ſibi nomen vendicarunt.*

CAPVT IIII.

VIrtus cui vt inuidia ita etiam plerunque fama comes eſſe ſolet, vt ſe nullis contineri vinculis oſtendat, non ſemper nobilitatem aut opes ſequitur: ſed veluti toti humanæ amica naturæ eam quærentes amplectitur, perſæpéque ad eos profecta qui humili loco orti ſunt claros facit, atque in ora hominum euehit: ſpémque minimè ingratam facit, eſſe omnibus integrum, & dum fruuntur vita, & poſteaquàm mori contingit famam laudémque, vt infamiā quoque ac dedecus, prout ratio vitæ fuerit cōparare. Quorundam igitur exemplis oſtendemus, ignobili fortuna ortos famam ingentem obtinuiſſe.

De P. Virgilio Marone poëta.

Virgilio Maroni quod pater vt victum pararet, figulinam exercuerit, aut etiam vt quidam alij, operarius eſſet, non obſtitit, quin inter eos qui obſcuro orti loco grande nomen compararunt, principatū excellenti fama non teneat. Quod ei nomen & doctrinæ magnitudo & carminis excellentia inter poëtas peperit.

De Qu. Horatio Flacco & Statio Papinio poëtis.

Horatiū quoq; Flaccū lyrici carminis venuſtas, & Statiū Papinium Thebais ac Syluæ ad grande nomen pertulere. Neque obſtitit quod Libertinus parés vtriq; dicatur fuiſſe.

De Æſchine oratore.

Æſchinis fama maior eſt, quàm vt vllius teſtimonio egeat, & tamen certis authoribus traditum eſt, Athenis natum patre inopi abiectóque, in tantum vt publicè lucanicas venundaret.

De Theophraſto Philoſopho.

Quanquam Thyrtamus Æſchine dicendi præſtantia minor non eſſet, qui tanquam diuinitus datum loquendi genus haberet, Theophraſtus poſtea fuit appellatus, tamen nihilo ſanguinis genere nobilior fuit. Nam ſi illi fartor parens fuit, fullo Theophraſtum genuit.

De Menedemo Athenienſi Philoſopho.

Menedemo Philoſopho Athenis ob ingentis virtutis ac doctrinæ meritum, quod rarò aliis contingit, poſitæ fuerunt

ſtatuæ, atque in eo maior virtutis quàm natalitium habita ratio eſt. Patre enim ortus eſt, qui mœchanicum opus conſuendis tentoriis conficiebat.

De Alpheno Varrone Cremonenſi.

Non minore fama Romæ atque in Italia Alphenus Varro Cremonenſis, quam Menedemus Athenis fuit: cuius mẽtio his quoque temporibus inter claros iureconſultos non ſine honore ſeruatur. Quanquam Cremonæ adoleſcens tonſtrinam exercuerit, à qua profectus paruo tempore ſub Sulpitio ad tantam ciuilis diſciplinæ ſcientiam peruenit, vt Romæ conſul factus fuerit, & mortuus quod raris contingit, de publico ſepulturæ honorem aſſecutus ſit.

De Pythagora philoſopho.

Pythagoras philoſophus quanquam ob doctrinæ magnitudinem non minus famæ quàm ſuperiores obtineret, & ob id eius ſectæ princeps fuerit, quàm poſtea Italicam nominauerunt. Tamen quantum legendo deprehenditur honeſtiore loco quàm illi natus non eſt. Etenim Nexarchus pater eius in tenui fortuna annularius ſculptor fuit. Sed iam relictis qui per doctrinam excelluerunt, ad eos tranſeamus, qui aut partis regnis, aut inſigni militari virtute magnum nomen adepti ſunt.

De Iphicrate Athenienſi.

Iphicrates Athenienſis vir militari ſcientia admodum inſignis, poſteaquam Lacedæmonios prælio deuicit, atque Epaminundæ feros animos retudit, in eam exiſtimationem venit, vt perſarum rex Artaxerxes Ægypto arma illaturus, ducem eum quæſierit. Miniméque Barbarus rex magnitudine plurimum elatus, indignum ſibi duxit Grææ ſe virtuti ſubiicere, & tamen tanti viri nequaquam in incerto eſt, patrem ſutorem fuiſſe.

De Eumene Cardiano.

Eumenes quoque Cardianus inter Alexãdri Magni ſucceſſores annumeratus, virtute atque prudentia nullo eorũ inferior, adeò inope abiectóque patre in Pelopõneſo natus eſt vt ſe familiámque vecturis quas curru præſtabat aleret.

De Viriato Luſitano.

Quàm ingens victoriarum curſus egregiorúmque facinorum fama fuit, in Viriato Luſitano in Hiſpania? Nam cum Romanis quatuordecim continuos annos bellum geſſit,

exercitibus ducibúſque eorum victis atque etiam captis. In priuata enim fortuna hoc annorum ſpacio populi illius potentiæ reſtitit, cui Carthaginis, cui Antiochi, cui Tigranis ac Mithridatis, totius denique terrarum orbis immēſæ vires atque opes non ſuffecerant. Maioráque etiam pręſtitiſſet, niſi à ſuis proditum, cum maiora moliretur mors intercepiſſet, & tamen parentes eius ipſumque paſtoritia exercuiſſe ferunt. Quibus initiis venator, ac poſtea latro factus, militari virtute eò euaſit, vt in Hiſpania, quia inde ortum ſuum duxerat, alius nullus maiore fama res geſſerit.

De Arſace Parthorum rege.

Arſaces qui poſt Alexandrum Magnum Barbarorum primus in Parthia regnauit, à quo poſtea Parthorum reges Arſacidæ, ſicut Romæ qui poſt Auguſtū imperarunt Auguſti ſunt cognominati. In quam famam, quantúmque regnum aſcendit? cuius primi originis ob nimiam humilitatem notitia nulla habetur, niſi quod premente inopia primam ætatem latrociniis exercuit, à quo vitæ genere audaciæ coniuncta virtus, in ampliſſimi regni Imperium ingenſque nomen eum euexit.

De Ptolemæo Syriæ atque Ægypti rege.

Ptolemæus primus Lagi filius fuit, Lagus autem ſub Philippo Macedonum rege inter equites annumeratus eſt, nullo alio honore maior. At Ptolemæus ſublimiore gradu apud Alexandrū militauit. In cuius morte Syriæ atque Ægypti regnū ſibi vendicauit, à quo qui ſecuti ſunt reges, per longum tempus Ptolemæi nomen ceu peculiare tenuerunt.

De Agathocle Syracuſano rege.

Longè vilior Agathoclis parentis fortuna fuit, nec tamen paternę obſcuritatis filium puduit, qui quanquam pene tota potitus Sicilia, quia figulinam pater exercuerat, in conuiuiis inter aurea vaſa fictilia quoque adhibebat, vt eodem tempore & paternæ obſcuritatis, & magnitudinis in quam ipſe euaſerat, ſpecies repræſentaretur.

De Dauide Iudæorum rege.

Haud excellentiores putari oues quas Dauid patérque eius Ieſſe, atque maiores pauerunt, quàm Agathoclis fictilia poſſunt, & tamen vt hic Syracuſis atque in magna Siciliæ parte regnauit, ita ille meliore fortuna partum totius Iudææ regnum poſſedit, tanta morum ſanctitate ac ſapientia, tanto

animi atque corporis robore, vt poſt eum Iudæa verum regem nullũ habuiſſe putetur, qui ex Dauidis ſtirpe non deſcenderit. Hoc quoque tempore per terrarum orbem, vt ſapiens ſanctúſque ac fortitudine clarus habetur, cuius Pſalmi dum per omnem terram diuinas laudes reſonant, qualis & quàm Deo gratus vates eſſet, oſtendunt.

De Veſpaſiano Auguſto.

Veſpaſiani qui ad Romanũ Imperium virtute conſcendit, ac duos filios qui in Imperio ſucceſſerunt reliquit, maiores Rheatæ orti ſunt & vixerũt. Inter eos Titus Petronius Centurionis ordinem, Sabinúſque filius Primipili honorem non exceſſit. Primipili igitur honos magnus ad Romanum Imperium conſcenſus fuit, ſed maior etiam fuit eius qui ſequitur.

De P. Ælio Pertinace Imperatore.

Omnis fatetur hiſtoria Pertinacem, qui virtute ad Romanum Imperium ſibi viam aſtruxit, etiam antequam ad Imperium conſcenderet, virtute ac ſapientia inter eos, qui mirandi ſunt annumerandum fuiſſe. Neque tamen eius virtuti ignobilitas obſtitit (etenim pater eius Ælius ſucceſſus libertino patre, atque eodem mercatore ortus, interdũ mœchanicum opus in Liguria exercuit) quò minus ipſe ab obſcura ſtirpe ad Imperij culmen eueheretur. Laudi quippe ſibi generis obſcuritatem ducens, paternam officinam marmore exornauit, vt eo ornatu clarius appareret, quàm vili ex loco tanta virtus emerſiſſet.

De Aureliano Imperatore.

Orbi terrarum toti perſpecta fuit inſignis Aureliani virtus ac fama, & tamen eius patria propter ignobilitatem adhuc in occulto manet. Quidam in Sirmio, nonnulli in Mœſia, alij in Dacia ortum eſſe dicunt. Et quemadmodum de patria eius diſcordes ſunt ſcriptores, ita omnes eius maiorũque humilitatem affirmant.

De C. Aurelio Valerio Diocletiano Imperatore.

Diocletianus qui ingenti animo conceſſum, ab exercitu ſenatúque Romanum Imperium diu rexit, clariſſimiſque victoriis illuſtrauit, adeò abiecto humilíque loco ortus eſt, vt patrem eius quidam notarium, alij libertum fuiſſe tradiderint.

De Maximo qui Pupienus dictus eſt, Imperatore.

Par quoque originis obſcuritas Maximum Pupienum per virtutem vnà cũ Balbino eò deduxit, vt ipſum Senatus populúſque Romanus aduerſus Maximinos Imperatorem delegerit. Etenim ferrario fabro ortum fuiſſe quidam dicunt: alij fabro qui plauſtra conficeret, tradiderunt.

De M. Iulio Licinio Imperatore.

Nihilo clariore ortu Licinius ad Auguſtale culmen aſcendit, propter virtutem bellíque gerendi ſcientiam Galerio Maximo Auguſto comes datus. Is in Dacia puer patrem admodum inopem, in ratione cultúque agrorum iuuit. Cæterum poſtea ruſtico opere in militare munus conuerſo, quatuordecim annos Imperatorium ſceptrum miſerando tamen fine rexit.

De Bonoſo Imperatore.

Bonoſus Imperator non modo ciuis Romanus non fuit, ſed peregrino ſanguine in Britannia natus, patre inope ac magiſtro ludi literarij ad Auguſtale ſolium euectus eſt. Verũ iam tandem vetera omittentes ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Petro Apoſtolo, & Ioanne Euangeliſta.

Piſcatores piſcatorúmque filij fuerunt Petrus Apoſtolus ac Ioannes Euangeliſta, tantúmque his initiis poſtea diuinę gratiæ virtutíſque aſſecuti ſunt, vt nominis ſui ſanctimonięque magnitudine totum terrarum orbem repleuerint: quorum memoria iam poſt tot ſecula apud Chriſtianos omnes, ceu qui in cœleſtium numero primariis locis à Deo recepti creduntur, ſumma in veneratione eſt. Cui ſecularium regnorum maieſtas quanquam inter principes alios emineat, ſubiicere ſe minimè pro indecoro duxit. Quinetiam templum, honores adorationéſque quibus humana potentia atque adulatio regum, atque Imperatorum quoſdam proſecuta eſt, longè excellentiores atque in plures gentes ſparſas, Apoſtolis ſingularis ipſorum virtus ac ſanctitas peperit. Quãdoquidem communis fidelium omnium conſenſus Apoſtolorum ſucceſſoribus omnium, quæ in humanis rebus excellentia habentur, maieſtatem conceſſit.

De Mahumete ſceleratæ legis authore.

Mirum profectò videtur ex diuerſis valdéque contrariis cauſis ſimiles prouenire effectus. Nam veritas, continentia,

cæteræque virtutes Petrum atque Ioannem Apoſtolos, in eam gloriam, de qua diximus, extulerunt. At mendacium, libido cæteráque ſcelera (ne fideles ac iuſtos exercendi materia deeſſet) in non minorem venerationem ac famam Mahumetem euexerunt. Is in Arabia ex Arabe patre ortus, vectigales camelos agebat, vbi arte atque perfidia in eam magnitudinem conſcendit, vt rex creatus propheta etiam putaretur. Mortuus quoque in eam exiſtimationem venit, vt dimidium terrarum orbem, ac multo plus in ſceleratam diſciplinam traxerit, vitæ quidem turpitudine: cæterum ſagaci vafróque ingenio parta tanta gloria famáque, quantam innumerabiles philoſophi prophetæque virtute ac ſcientia, ac martyres Chriſtiani ſparſo ſanguine magna in parte non obtinuerunt. Mahumeti enim id quod Heroſtrato contigit: nam Dianæ Epheſiæ templum ſuccendit, vt apud poſteros diuturnum ſibi nomen compararet. Mahumetes quoque ſceleratè agẽdo docendóque, cum fama diuinos quoque in terris apud ſectatores ſuos aſſecutus eſt honores.

De Lamuſio Longobardorum rege.

Melioribus artibus, ſed non minore fortuna ad regium ſolium magnúmque nomen Lamuſius tertius Longobardorum rex aſcendit, qui à matre quæ publicè quæſtum faciebat, cum aliis fratribus tunc cum ipſo ortis in foſſam proiectus, vbi aqua ſtagnabat (quæ Longobardorũ lingua Lama nuncupatur) fortè in ea ab Agelmundo Longobardorũ rege conſpectus eſt, atque haſta quam is manu tenebat tactus, quia infans eam apprehendit & tenuit, Agelmundus illius tam teneri vigore permotus nutriri infantulũ iuſſit: atque à Lama in qua eũ primò viderat Lamuſium nominauit. Is hoc initio Lamuſius adeò virtute excelluit, vt Agelmundo in regno ſuccederet, atque eius ſtirps magna gloria vſque ad Alboinum in Longobardis regnaret.

De Primiſlao tertio Bohemorum rege.

Non minus famæ inter Bohemos ſibi peperit Primiſlaus, qui inopi atque ruſtico patre dum araret, ſicuti Romæ Cincinato contigit, à Bohemis ad ducatum vocatus, Libyſſæ ipſorum duci vir datus eſt. Id autem equi augurio Bohemorum gens egit: quod infrenatus recta ad Primiſlaum ſupra aratrum manducantem equus cucurrit. Ea re impletum arbitrata quod ei prædictum erat, ſcilicet apud Bohemos

regnaturum qui ſuper ferream menſam manducabat. Eius adeò fœlix principatus fuit, vt Pragam vrbem muro cingeret, permultáſque leges quibus Bohemi vixerunt, conderet. Ea autem viri illius apud Bohemos reuerentia fuit, vt in primario templo ligneas ſoleas quibus arans vtebatur, diutiſſimè ſeruarint, eáſque ceu ſacram rem nouis regibus dum diademate ornarentur, præferrent. Vbi autem cum ad ducatum vocatus fuit, arans eſt inuentus, templum conditum eſt: accolęque pagi illius in quo ipſe agebat, omni onere immunes facti fuerunt.

De Tamburlano Perſarum rege.

Tamburlanus quem auorum noſtrorum ætas, armis iuſtitiáque priſcis principibus ęqualem, regni autem atque exercitus magnitudine Xerxe maiorem, nedum parem vidit, quantum percipi potuit à Scythis ortus eſt, non regia ſtirpe aut inſigni aliquo ſtemmate, ſed patrem extrema inopia paſtorem habuit. Inter paſtores ipſe nutritus & puerilibus ludis à paſtoribus rex creatus, aſtu nouáque induſtria eos vt iureiurando imperata ſe facturos pollicerentur, impulit. Pecora igitur venundare eos, atque vt à tam inopi vita ſe vendicarent, arma equóſque comparare iuſſit. Hoc numero (ad quingentos enim peruenerant) quaſdam mercatorum ſocietates, quæ per eas regiones magno numero præſidij gratia commeare ſolent, & vulgo Carauanæ dicuntur, armis deuicit, atque in partienda præda adeò ſe inter comites iuſtum liberalémque præſtitit, vt mutatæ conditionis paſtores non modo non pœniteret, ſed fide amoréque enixius ei deuincirentur. Ad compeſcendam prædonum audaciam mille equitibus dux in eius regionis fines, vbi hæc aduerſus mercatores geſta erant, à Perſarum rege miſſus, cum à latronum duce in colloquium vocatus eſſet, latronis arte verbíſque delinitus ex hoſte comes ei factus eſt. Interim inter Perſarum regem fratrémque eius orta controuerſia, fratris cauſam latronum duces ſuſceperunt: cui poſtquam regnum aſſeruere, maiori exercitus parte ab eo impetrata, dum cum eo fingunt in exteris gentibus Imperium parare velle, compúlſis ad rebellandum populis breui ſe qui antè latronum princeps erat, Perſarum regem fecit. Quod autem iſchia debilitatus erat, eius nomini Temir (quod Scytharum lingua femur ſignificat) lang Perſæ addiderunt. Quod verbum

priſca

priſca lingua iſchia debilitatū oſtendit, coniunctíſque ambobus verbis Temirlang nuncupatus fuit. A nobis autē verbo ob linguarū diſſimilitudinē viciato pro Temirlang Tāburlanus eſt dictus. Hic Perſico regno Armeniam, Syriam, Babylonémque, atque ingentes alias gentes addidit, vrbemque Samarcantā ambitu maximo condidit. Sibi ingenti parta fama omnibúſque quamuis paruo infœlicique ortis loco ſpe facta, vt corporis animique virtute atque induſtria ad quæuis ingentia regna imperiáque euadere poſſint.

De Abdelmonio Africæ ſiue vt nunc dicitur Barbariæ rege.

Abdelmonio qui ſe totius Africæ regem fecit, parens dicitur fuiſſe figulus. Cæterum à falſis prophetis Mahumetanæ legis eum ſibi populorum fauorem conciliauit, vt pulſo vero regium nomen inuaderet: atque rex creatus Africæ magnam quoque Hiſpaniæ partem adderet. Sed iam barbaros omittamus, & de Italis ſcribere adoriamur.

De Sfortia armatorum duce inſigni.

Italos autem à Mutio Attendulo auſpicabimur, qui Cotiniola tenui vico, vt tunc erat inter Fauentiam Rauēnamque vrbes ortus Sfortia ipſe nuncupatus, Sfortianæ genti primū nomen dedit. Is Ioannem patrē cuius nondū obſcurata memoria eſt, inopem Cotiniolæ accolam habuit agrorum cultorem. Ipſe autē Mutius caſtra ſecutus prima militiæ rudimenta inter lixas calonéſque poſuit: virtutéque ad eum cōſcendit locum, vt Ioannæ quæ poſtrema Andegauenſis generis Neapoli regnauit, omniū militariū copiarum dux eſſet & magni Coneſtabilis honorem cum ea geſſerit, multorum populorum in eo regno Imperium aſſecutus. Moriens autē Franciſco filio qui poſtea Mediolanēſem ducatum adeptus eſt ingentem exercitum reliquit non ſine magna fama; & Sfortiacæ factionis nomine, cui complurium regum, atque Imperatorum affinitas coniuncta fuit.

De Nicolao Picinino & ipſo militari duce percelebri.

Nicolai Picinini Peruſini ciuis, parens lanius fuit, cuius nomen ob ignobilitatem in obliuione ſepultum eſt, tam tenui vilique principio ortus Nicolaus, virtute in immenſum auctus, ingentes exercitus per Italiam ductauit, multis atque inſignibus prælijs victoria potitus, vnde fama nomini ſuo parta, macello in vrbe patria non minus honoris quàm Romæ Terentius Varro contulit.

De Franciſco Carmaniola.

Picininus à Peruſino macello ad inſigne nomen euaſit, à paſcendis quoque porcis non minus grande aſſecutus eſt Franciſcus Carmaniola ingentibus editis facinoribus. Vniuerſarum Philippi ducis Mediolanenſis copiarum omnium dux creatus, nec verò minus pace clarus, dum vrbem Genuam ſingulari moderationis laude rexit, ingens ſibi nomen peperit, adeò vt inuidorum delationibus à Philippo ſine exercitu diſcedere coactus, primi militaris ducis apud Venetos vltro delatum honorem acceperit. Tanta verò in eo ſe virtute atque prudentia geſſit, vt cum Carmaniola à Philippo duce, ſecundæ etiam fortunæ, atque victoriæ ad Venetos tranſiſſe viderentur. Hacque inſigni laude mortuus eſt, quod partis ingentibus victoriis nullus vnquam exercitus, cui ipſe præfuerit aduerſæ fortunæ damna pertulit, lõgéque, eo per fraudem ſublato, plura Veneti amiſere, quàm ipſe, cui licet ſerius decedere è vita contingeret, omninò tamen moriendum erat.

De Blaſio Axareto Genuenſi ciue.

Inter tam multa inſignia eorum exempla, qui ab humili loco, ad magnum fortunæ gradum aſcenderunt, haud per iniuriam annumerabitur Blaſius quoque Axaretus ciuis Genuenſis, Is enim aurifice patre ortus, & ipſe in Tabellionum ordinem aſcitus, quod vna tantum triremi piratarum triremem ceperat, tantum ſibi nominis comparauit, vt claſſi ſuæ Genuenſes aduerſus Alphõſum Siciliæ regem præfecerint, quo tempore, arcta obſidione is Caietam vrbem premebat. Nauali igitur prælio Blaſius regem ipſum vnà cum Ioanne fratris Nauarriæ & ipſo rege, magnoque aliorum principum atque equitum numero deuicit, ac captos ſecum duxit. Itaque à Philippo, vt eius virtuti honos haberetur, in Vicecomitum gregem adoptatus, cum aliis quoque expeditionibus præfectus, victoriam retuliſſet, per omnem Italiam celeberrimus eſt factus. Huius igitur ortus ex argentario operario, quem in vrbe Genua nobilis fortunæ locum dici poteſt habuiſſe? quæ verò duobus vno prælio captis ingentibus regibus, cum magna procerum manu, dici poteſt victoria maior? aut dignior de qua homines cum laude loquerentur? Profectò & ortus ignobilitatem magnam omnes fatebuntur, & huius victoriæ gloriam, nulli

eorum cedere, qui gloria plurimum inſignes fuerunt, nam ſi non armis, ſed dolo Iugurtha capto Marius adeo gloriatus eſt, vt armis cum Sylla decertârit, quia Iugurthæ capti gloriam ſibi vendicabat. Si Perſa quoque rege deleto, qui alioquin inter ignauos annumerandus erat, Paulus Æmylius, propter laudis cupidinem in eam ſui obliuionem venit, vt duorum filiorũ funera, ſine doloris ſignificatione prętcriret, quanto Blaſij gloria maior cenſeri debet, qui Paulo Marioque fortuna inferior, duos reges, Perſa atque Iugurtha maiores, nõ dolo, ſed vera virtute, vnà cum multis principibus cepit? hoc quidem ſolo fortaſſe Mario atque Paulo minor videri poterit, quod illis partis victoriis triũphorum honos exhibebatur, Blaſius quod captiuos reges, duci Philippo, qui Genuenſi Imperio potiebatur, & non patriæ tradidit, tantæ victoriæ fulgorem, alicuius perfidiæ nota maculaſſe putatus eſt.

De Ioanne vigeſimo ſecundo Pontifice Maximo.

A ſecularibus viris ad eccleſiaſticos tranſituri Ioannem vigeſimum ſecundum Pontificem commemorabimus, quod is ad Pontificatum virtute atque doctrina conſcendit. In quo mores non per luxum ac deſidiam corrupit, ſed veri Pontificis ſuſtinendo perſonam, Ludouici Bauari Imperatoris efferatum animũ atque ſuperbiam armis atque animi vigore contudit. Cui rei cum multa alia per virtutem præclarè geſta addidiſſet, à vita diſcedens Eccleſiaſticũ Imperiũ opibus, atque exiſtimatione longè maius quàm acceperat, reliquit: & tamen pro explorato habetur, patrem ei natione Gallum, tanta inopia fortunæque humilitate fuiſſe vt cerdonica arte vitam tueretur.

De Nicolao V. & Sixto IIII. Pontifice Maximo.

Ætate noſtra Sarzanenſis ciuis Thomas, qui poſtea ſub Nicolai quinti nomine Pontifex Maximus fuit, cuius mater oua pulloſque vendebat, & Franciſcus Ruuerus Minorum fratrum ordinem profeſſus, Sauonenſis ciuis, qui & ipſe Pontificatum ſub Sixti quarti nuncupatione adeptus eſt. Patre ortus qui ſemper nauticam exercuit, multis in ſacro ſenatu præteritis, qui in magnis opibus principum ſanguine nati erant, ambo ſola virtute doctrinàque adiuti, ad Apoſtolatus apicem per temporis interualla aſcenderunt, magnáque laude ac fama claues tenuerunt, vrbe Roma

ita ædificiis exornata, vt eorum temporibus depoſito ſenio ad iuuentæ honorem reſtitui videretur. Neque vlla in parte vel Nicolai maternorum ouorum, vel Sixti patris remorum non modò ſuppudere,ſed lõgè magis tã obſcuræ originis vilitate, cui ingens coniuncta fuit virtus, quàm multorum aliorum Pontificum magnis natalibus, ſine virtute videatur gloriari debere.

De Ioanne Antonio Campano.

Ioannes Antonius Theramnenſis epiſcopus, omni ſcriptorum genere nulli ætate noſtra ſecundus, vtpote qui priſcorum in dicendo laudem ſi non ſuperauit, eis minimè pudendus æquare ſaltem viſus eſt. Cauellis Campaniæ pago vnde ei Cãpano cognomentũ fuit,ortus eſt,atq; in eo puer, paſtoriciã vt ante patet atque eius maiores exercuit. O quãta in his virtus laude digna eſt, qui nõ opib. nõ generis nobilitate adiuti,ipſi ignobilitatis nubẽ, qua tecti latebant diſcuſſerũt,& virtute ceu face prælata,ſe orbi manifeſtos oſtẽderũt,contrà tantò ij magis culpandi,qui non modo nullam præſtant operã,vt eos propria aliqua laus virtúſque illuſtret, ſed ſcelere atque ignauia,relictum virtute opibúſque maiorum ſplendorem,obfuſcant.De iis ceu de fœda re,vt adoleſcentes eorum exemplo, ab ignauia ſceleréque deterreantur, quædam pauca ſubiungemus exempla.

DE HIS QVI CLARIS ORTI parentibus degenerarunt.

CAPVT V.

De Cteſippo Cabriæ Athenienſis filio.

Cabriæ Athenienſis qui magnis virtutibus magniſque victoriis apud Athenienſes excelluit,& qui multo fœlicior fuiſſet,ſi nullis procreatis liberis è vita diſceſſiſſet, Filius fuit Cteſippus adeò à paterna virtute degener, vt perſæpe Photionẽ eius tutorem virum alioquin patientiſſimum vecordia Cteſippi dicere coegit:ea quæ ob Cteſippi ſtolidam mentem perferebat, ad referendam cumulatè pro acceptis à Cabria meritis gratiam,abundè ſufficere.

De Gerſa & Eliezer Moyſis filiis.

Tam nota eſt Moyſis gloria ac virtutis magnitudo, vt indicari non egeat,& tamen qui olim paſtor Hebræum popu-

lum dura ceruice ſeditionibuſque inſignem rexit, magniſque contétionibus perpetuum ſacerdotium fratri ac ſucceſſoribus reliquit, nónne Eliezer & Gerſam filios iuxta legem ex ſe ortos indignitatis ſucceſſione præteriit. Etenim in eis neque ingenium, neque vllum intuitus eſt virtutis genus, quod tanto poſſet oneri ſufficere. Atque ob eam rem in Hebræorum hiſtoria de eis niſi perexigua, vt de abiectis mos eſt, mentio eſt facta.

De C. Caligula Imperatore Germanici filio.

Quantùm Germanicus animi vigore, prudentia, atque morum honeſtate præſtitit, tantùm eius filius Caligula animi ignauia, libidinibus atque ſtultitia ab eo degenerauit. Quem quamuis ad Romanum Imperium fortuna euexerit, permulti tamen Germanici virtutem in alicuius priuati hominis fortuna, quàm Caligulæ in tanto ſcelere Imperium maluiſſent. His additur quod defunctum Germanicum non Romanus tantùm populus amicæque gentes, ſed barbari quoque lachrymis, ceu communem parentem proſecuti ſunt. At filius Caligula ob eius ſcelera nedum lachrymis, aut alio inſigni honore, ſed ne publica quidem ſepultura dignus eſt iudicatus.

De Commodo Imperatore M. Antonini philoſophi filio.

Marcus Antoninus Philoſophus qui Romæ imperauit omnium virtutum ſingulare exemplum, Commodum filium Imperij, & non virtutum hæredem habuit, atque ob eam rem non ſine magno dolore magnum perſæpe ſui deſiderium reliquit. Etenim Marci bonitate in filij Commodi malitiam mutata, clementiâque in atrociſſimam crudelitatis carnificinam, cum eum ferendo Rom. populus eſſet defeſſus, Commodum interimere coactus eſt: cum iam palam in vrbe ferretur Commodum non Marci, ſed laniſtæ gladiatoris filium fuiſſe. Neque enim fieri poſſe putabant vt è tanta Marci virtute tanta ſcelerum labes prodiret, neque Marci gloriæ aliud magis defuiſſe, quàm vt filiis orbus vitam finiret, videbatur.

De Licinio Galieno Imperatore P. Cornelij Licinij Valeriani filio.

Valerianus Auguſtus virtutis magnitudine inter clariſſimos principes commemorandus erat, ſi virtuti, par in eo felicitas fuiſſet. Hoc patre ortus eſt Galienus, adeò propter ſce-

ſceratos mores patri diſſimilis, vt propter inſignem impudicitiã atq; vecordiã, nõ paternos tantũ militares duces ab Imperio rebellare cõpulerit, verũ etiã egerit vt Zenobia atque Victoria imbecilles mulieres (quod antea nunquã viſũ fuerat) aſciſcere ſibi Imperij habenas auderent. Itaque quod ingens atq; pacatũ à Valeriano patre Imperiũ acceperat, imminutum atque lacerum miſerandum in modum reliquit.

De Carino Imperatore Cari filio.

Carus qui Probo Auguſto æquè animi bonis, vt in Imperio ſucceſſerat, & qui animo ingenti finibus auctis ſingulari ſanctitate populos rexerat, Carinum filium Imperij ſucceſſorem habuit, moribus adeò patri diſſimilem vt prorſus ſimile nihil haberet. Fuit Carus animo magno, nulliúſque rei magis quàm iuſtitiæ moderationis atque continentiæ cultor, At contra Carinus impudicus, iniuſtus, animoque prorſus efferato: adeò vt pater cum eius ſuppuderet de ſucceſſore regni creando, atque etiam ad minuenda publica mala, de adimenda ei cum cæſarea dignitate vita cogitaret, effeciſſetque niſi iniqua nimis Romano Imperio fortuna hæc animo agitantem Carum repentina morte intercepiſſet.

De filiis Samuëlis prophetæ.

Quod Carus ob ſceleratam Carini filij vitam agere decreuerat in Romano Imperio, Samuel propheta qui iudicia in Iſraël habebat ob filiorum ſcelera peregit. Nam cum propter grandem eius ætatem filij populum regerent rapiniſque dilaniarent, Saulum primum ac nouum regem in Iſraël conſtituit, ne filiorum auaritia & ſcelus (id quod iam agi cœperat) ipſius iuſtitiam ac bonitatem macularet, adeò vt per diſſimiles filios ex fulgenti ſole tetra nubes prodiiſſe videbatur, id quod in recentioribus quoque nonnullis intueri licet, è quibus pauca quædam exempla ſubiiciemus.

RECENTIORA.

De Henrico Imperatore Henrici ſecundi filio.

Orbi ſatis ſine alio teſte patet Henricum II. iuſtitiæ, pietatis atque catholicæ fidei cultorem fuiſſe. Nam prudentia atque autoritate ſchiſmata compreſſit, atque eccleſiam ſemper tutatus eſt. Henricum tamen tertium reliquit à paternis virtutibus prorſus degenerem. Inſigni enim cru-

delitate notus, non modo vt pater non cõpreſſit, ſed malignitate ſua cõcitaſſe,aluiſſeq́; ſchiſmata putatus eſt. Ob quę crimina tãdem Auguſtalis culminis maieſtate priuatus eſt.

De Vinciſlao Cæſare Bohemiæ rege Caroli quarti filio.

Carolus quartus Bohemiæ rex magnis virtutibus ad imperium vocatus, catholicæ fidei cultor animi plenus atque doctrinę habitus eſt. Itaque non pacatum ſolum tenuit imperium, verum etiam virtute ſua obtinuit: vt Romanorum Rex Vinciſlaus filius creatus paterni imperij ſucceſſor deſignaretur. Sed cum pro virtute venerem voluptatesque amplexus, paternos mores deſeruiſſet, & mortuo patre non eſſet, qui virtute ſua filij errata regeret, ob ſcelus atque ignauiam non modo patri in imperio non ſucceſſit, ſed etiam ea quã iã aſſecutus erat dignitate, vt indignus eſt priuatus.

De Noradino Damaſceno Sulthano Saladini filio.

Æquè Noradinum propria ignauia ab imperio deiecit, quod ei patris Saladini virtus pepererat. Damaſci enim regnum ei Saladinus reliquerat, vnde ob ignauiam à populis exactus eſt, Saphadino patruo ei ſuffecto. Adeo autem à paterna virtute degenerauit: quod vbi Saladinus auctum regnum moriens optimique principis quantum infidelium vllus ante eum vnquam nomen reliquit, ita hic amiſſo per ignauiam patrimonio eò redactus eſt,vt fratrum miſericordia vitam tueretur, atq; ita cum ignauiſſimi hominis dedecore moreretur.

De Ioanne Vicecomite primi ducis Io. Galeatij filio.

Animo ingẽti liberalique atque omni virtutis genere ornatus, quæ in magno principe deſiderari poterat, habitus eſt Ioannes Galeatius, qui Mediolanenſis ducatus titulum primus indeptus eſt. Suis charus atque hoſtibus formidoloſus magnam Italiæ partem poſſedit, quam ingenti virtute ac gloria parauerat, adeò vt multis Chriſtianorum populorum regibus ſuperior,potiúſquam par putaretur. Inter filios quos reliquit vnus Ioannes nomine ei in ducatu ſucceſsit, Phalaride ipſo crudelior, & in omni virtutis genere à patre adeò alienus, vt acerbus hoſtis ei videretur. Quod virtute ſudoréque pater pepererat, is amens ridendo magna in parte amiſit: ſuiſq́; demum inuiſus, atque contẽptui factus ab eis occiſus eſt. Alius Gabriel ſine matrimonio natus haud amentia diſpar, amiſſis Piſis quas poſſidebat Genuæ ſecuri

palam percuſſus eſt. Horum duorũ calamitoſi exitus amiſſas in patris morte prorſus eſſe eius virtutes oſtendebant, niſi tertius filius Philippus, ceu inter mortuos ducatu potitus aliqua in parte excitaſſet.

De Franciſci Sfortiæ filiis.

Soceri veſtigia ſecutus Sfortia, qui ei in Mediolanenſi ducatu armis ſucceſſit, omni virtutis genere inter Chriſtianos principes plurimum excelluit, neque verò Traiano humanitate ceſſit, aut Alexandro pro fortunæ ſuæ captu, liberalitate inferior habitus eſt; à tanta virtute filij degeneraſſe putantur, quod natu maior Galeatius ambitioſior eſſe ferebatur, & in libidinem haud parum propenſus, id quod tamen ætas, neque enim ſecundum ac vigeſimum annum excedebat, cum ad Ducatum conſcendit, excuſare poteſt. Addunt præterea nequaquam animi vigore eum elatę menti reſpondiſſe, ſed vt minimis ſucceſſibus efferebatur, aduerſis etiam effœminatè nimis cedebat. In Philippo qui ſecundus fuit, ſi corpulentiæ quam in iuuenta præ ſe tulit, par ingenium fuiſſet, de eius vecordia, concitati rumores dicendi minorem materiam præbuiſſent. Sequitur Ludouicus, nam præter Aſcanium, qui magnum ſe virum, quanquam aduerſa eſſet fortuna oſtendit, & Sfortiam legitimè ortum, cuius quanta eſſet virtus, apparere non potuit, quia cum armis redire ab exilio in patriam moliretur, fata hominem interceperunt, alios commemorare nihil refert; de Ludouico igitur grauior aliquantò fama manauit, nam religionis atque iuſtitiæ, cuius nos cultorem vidimus, inſtitutionem fingi ab eo, ad continendos facilius in fide populos ij ferebant, qui in caſibus ſuis, ſub ipſo remedia non tulerunt. elati quoque animi, id quod nimiis fortunæ ſucceſſibus accidere ſolet, & auaritiæ infamia laborauit: quorum poſtremum miniſtrorũ culpæ ex toto aſcribi poſſet, qui ſub eius nomine diuinis humaníſque rebus turbatis, omnia in priuatam vtilitatem ſuam retulerant, niſi ipſius hoc crimen proprium eſſet. Nam in adminiſtrando ducatu, dum primi honoris titulum vt acciperet, perſuaderi ſibi paſſus eſt, pecuniæ publicæ præfectis, ad id pecuniam neceſſariã pollicentibus, nimis temerè in ſe atque in populos ius omne permiſit. Libidinum quoque intemperantia id ei contigiſſe putarunt, qui molli fractóque eum animo, in aduerſis re-

bus eſſe viderunt: vtcúnque ea fuerint, illud inficias irí non poteſt partum armis á patre imperium quod in ſingulari omnium beneuolentia ac charitate vſque ad mortem poſſedit, ipſe motis à Ludouico duodecimo Gallorum rege armis, cùm numero militum ſuperior eſſet, ſextodecimo die amiſit. Cæterum ne viuẽtes fortaſſe lædantur, manũ contrahamus, & iam ad eos tranſeamus, qui fortuna illuſtri, in veſtibus atque aliis rebus, communem morem, dum licere ſibi omnia putant, tranſgreſſi ſunt.

DE HIS QVI PATRIÆ CONSVETudinem in veſtibus & aliis ornamentis exceſſerunt.

CAPVT VI.

PRopriæ virtutis confidentia atque immenſis fortunæ ſucceſſibus, interdum homines compelluntur, vt in veſtibus aliiſque ornamentis patriæ morúmque eius obliti, plus ſibi quam per bonos mores licet, indulgeant. Aliquot igitur exempla illuſtrium virorum commemoraturi ſumus qui eiuſmodi in rebus ſibi frena laxarunt. Neque verò Neronem attingemus, quod in cithariſtarum habitu inceſſerit, ſibíque ea forma poni ſtatuas voluerit, nec Caligulã ſcribemus quod fœminea veſte vteretur. Nec enim digni ſunt qui inter illuſtris fortunæ principes enumerentur, cũ ſcelerum caligine in obliuione ſe demerſerint. Verum de his tantum dicemus qui maiori parte, aut virtutis aut victoriarum magnitudine hanc ſibì licentiam vendicarunt.

De Alexandro Magno.

Macedonum rex Alexander ſuperatis Perſis abiecta Macedonica modeſtia, veſtem patriam, Perſicis ornamentis mutauit, qua re Macedonum animos á ſe auertit, quibus nõ Macedonum arma de Perſis, ſed Perſarum deliciæ de Alexandro triumphare videbantur. Et ſi ob id re ſæpe oſtenderit cum patria veſte Macedonicam quoque militarem virtutem non exuiſſe. Nam poſt eam mutationem de hoſtibus multas magnaſque victorias ſæpius peperit.

De Gn. Domicio Ænobardo.

Gn. Domitiús Ænobardus deuictis Aruernis Allobrogibusque, quos hæc tempora Delphinenſes & Sabaudienſes appellant, noua atque inuſitata facie elephãto vectus, inter

legiones ceu triumphans per totam Italiam ad vrbem Romam profectus eſt.

De M. Antonio Triumuiro.

Non minus inſolenter ſe geſſit in triumuiratu M. Antonius, qui poſt partas ingentes victorias ſummámque dignitatem ardente terrarum orbe, ciuili bello Athenis Græca veſte vtebatur, ocioſúſque deambulabat: deinde ea leuitate motus, quæ ei à natura erat inſita, præter omnem Romanum morem, & ipſe & filij quos ex Cleopatra genuerat, in aureo throno ſederunt, & quia ſtirps eius ab Hercule dicebatur manaſſe, ſuper arma leonis pellem induit.

De Sex. Pompeio.

Pari quoque modo Sex. Pompeius Magni Pompeij filius, nauali bello potitus victoriis aduerſus Octauium magis ventis quàm alia re adiutus, paludamento cæruleo vſus eſt. Marini enim & cœleſtis coloris eſſe fertur, cum geſtare purpureum Romanus mos eſſet.

De Zenobia Palmyrenſium regina.

Zenobia Palmyrenſium regina cum deſertũ in oriente imperiũ Galieni Auguſti ignauia ipſa tueretur, ſumpto à virtute præclaris facinoribus ſuis animo, quoties alloqui exercitũ volebat, armata virilẽ induebat veſtem, atque eo more quo cæteri Cæſares atq; Auguſti Rom. ſe oſtẽdebat. Quinetiam vt veſtem imperatoriam, ita etiã nomen vſurpabat.

De Aelio Adriano Imperatore.

Non minus in Ælio Adriano ambitionis fuit, cum vt noua ſpecie vteretur primus inter Rom. Cæſares Barbarorum regum more barbam nutriuit, vt ita ab aliis qui ante eum fuerant, differre videretur.

De Aureliano imperatore.

Æquè ac Zenobia confidentis animi ſigna Aurelianus Imperator reliquit, qui multis partis victoriis aduerſus barbaros atque tyrannos cum triennio totum pacaſſet imperiũ, quod vix expeditus homo peragrare poſſe videbatur, Auguſtorum primus regio diademate vti voluit. Cum vſque ad id tempus alij imperatores quibus modeſtia inerat, haud à cæteris diſparem habuiſſent habitum, niſi quod ſoli cum magiſtratibus purpura vtebantur.

De Ca. Aurelio Valerio Diocletiano Imp.

Diocletianus quoque cum pacatis in Oriente rebus im-

perij fines protuliſſet, impulſus victoriarum ſucceſſu, qui plerunque inſolentiam parere ſolet, primus inter Auguſtos poſt ignauum atque eundem vaniſſimum Caligulam, veſte, atque calceamento gemmato vti cœpit, atque ante alios inſtituit, vt Romani eius pedes deoſcularentur.

De Dauide Iudæorum Rege.

Iudæorum reges ab aliis Iudæis ſolo nomine diſcerni mos erat. Cæterum poſtea quàm Dauid Ammonitas bello ſuperauit, vrbémque eorũ munitiſſimã nomine Rabath vi cepit, diadema aſſecutus quo eorũ rex vtebatur, quod magni erat pretij geſtare incepit, vt inſigni diademate non venerabilior ſolum, magíſque conſpicuus in poſterum eſſet, ſed vt ſimul quoque ingentis victoriæ recordatio repeteretur.

De Ariſtobolo Iudæorum rege.

Ariſtobolus quoque cum patri Hyrcano in Iudęorũ pontificatu atque principatu ſucceſſiſſet, deuictis Ituræis incircuncisíſque, quia Dauid hoſtile diadema vſurpare cœpit, ita ipſe primus Aſſamonæorum Machabæorum anno vno & octuaginta tribúſque menſibus poſt quadringentos, à prima Babyloniorum captiuitate, Iudaicum principatum in regni nomen conuertit: gentique ſuæ diadematis inſigni reſtituto primus illud capiti ſuo impoſuit, atque Pontifex & rex appellatus eſt,

De Gratiano Imperatore.

Gratianus Auguſtus parta ingenti victoria in Gallia aduerſus Germanos, haud longè ab Argentuaria vrbe, cum percharos haberet milites quoſdam Alani generis armíſque Alano more vteretur, magna Romanarum legionum indignatione, equo quoque atque amictu, vt cæteri Alani cœpit vti. Quare Maximo, qui ab eo rebellarat, de ſe faciliorem victoriam fecit.

De Leonegildo Hiſpaniarum rege.

Inter recentiores etiam Leonegildus Gothus Hiſpanorũ rex partis ingentibus victoriis, ac multis gentibus ſubactis fortaſſe ex fortunæ ſucceſſu, quo perſæpe in vitia virtus delabitur, regio diademate primus vti cœpit, cũ ante id tempus alij Gothorum reges non alia re magis, quam nomine cæteris gentis ſuæ hominibus dignoſcerentur.

De Carolo Caluo Imperatore ac Gallorum rege.

Pari inſolẽtia animi Carolus Caluus Gallorũ rex poſtea-

quam regno imperatoris nomen addidit, depoſito amictu quo cæteri Gallorum Auguſti ante eum vſi erant, Græca veſte perpetuóque diademate ornatus inceſſit, capite orientalium regum more inuoluto.

De Ludouico X I. Gallorum rege.

Contra Ludouicus I I. Gallorũ rex Caroli ſeptimi filius, gloria regnóque atque in primis liberalitate quantum vllus ſuperiorum regum ingens, multis victoriis clarus. Cùm alij reges auro ſericóque amicirentur, lana aut bombyce induebatur, aſinúmque pro equo nonnunquam in vſum adhibebat, & quo precioſiore veſte vt fulgerent alij curauerant, ipſe vt viliore amictus inſpiceretur, operam dabat. Fortaſſe ob eam cauſam, vt cum inter Chriſtianos reges omniũ maximus liberaliſſimúſque haberetur, qui viderent eum, habitus humilitatem mirarentur.

Alphonſus Aragonius patre Ferdinando primo ortus poſteaquam Turcas deuicit, à quibus magno Italiæ periculo Hidruns vrbs in extrema Calabriæ ora occupata fuerat, armatus, falcata enſe in Turcarum morem fortaſſe, vt nobilis victoriæ memoriam excitarèt, perſæpe vtebatur. Cæterũ huius generis exempla tandem omittamus, & ad ea tranſeamus, quæ ſui ipſius ingentem fiduciam habuerunt.

DE SVI IPSIVS CONFIDENTIA. CAPVT VII.

SVi ipſius confidentia ſi à militari egregia virtute, aut ab emendatiſſimis moribus aut ingenti doctrina proficiſcatur, vt plurimum fœlicem nanciſcitur ventum. Id quod contra euenit cum confidentiæ immodica audaciæ magnitudo, aut impudens iactantiæ ſtudium cauſa eſt, ſicuti ſequentibus exemplis oſtendetur.

De Cleone Athenienſi.

Cum Athenis in republica adminiſtranda perpetuas contentiones Cleon atque Nicias exercerent, quorum Nicias peritiſſimus rei militaris dux habebatur, Contigit vt Græcis prælio ab Athenienſium exercitu ſuperatis, quadringẽti Lacedęmones ſe in Stagyram inſulam reciperent, eos in poteſtatem ſuam redigere Athenienſes plurimum cupiebant, & propterea in inſula ab Athenienſium copiis obſidebãtur.

Sed cum potiti inſula quanquam magnis laboribus defunctos Athenienſes, hyems ſæua ſimúlque loci ſitus egregiè munitus,ac præterea obſeſſorum ſingularis virtus non pateretur, hac de re Nicias Cleonque ſæpius contenderunt. Itaque quod ea res voto non reſponderet, culpa Niciæ quia dux rei gerendæ fuerat aſcribebatur, adeò autem inter ipſos contentio exarſit, vt Cleon, ſi illius expeditionis munus ei ſoli demandaretur,ſe breui & fœliciter finiturũ offerret. Decreta igitur ei prouincia, tantum fiduciæ Cleon præ ſe tulit, vt Athenis abiens dixerit intra viginti dies ſe Lacedæmonios qui obſidebantur aut occiſurum, aut in poteſtatem viuos habiturum. Huius fiduciæ fortuna quoque aſpirauit, vt quod Nicias militaris dux præſtantiſſimus perdifficile cenſuerat, Cleon intra deſignatum tempus fœliciter conficeret. Virtutem enim, victa tẽporis ac loci difficultate, ſimul hoſtium qui obſidebantur fractis viribus parte eorum cæſa, alios captiuos Cleon Athenas perduxit.

De Ageſilao Lacedæmoniorum rege.

Lacedæmoniorum rex Ageſilaus ipſe quoque in prima iuuenta,cum non ſine ingenti Græcorum omnium trepidatione grauis fama manaret, Perſas ingenti exercitu in Græciam traiecturos, ciuibus ſuis paruo exercitu obtulit ſe non defenſurum modo patriam, ſed in Aſiam quoque traiecturum, atque inde de Perſis aut victoriam, aut honeſtam pacem reportaturum. Huius animi fiducia freti Lacedæmones, decem milia armatorum ei dederunt,quib. copiis Ageſilaus in Aſiam profectus,prælio Perſas deuicit, ac deinde à ciuibus ſuis in patriam reuocatus, integras copias lætus victórque domum reduxit.

De Alexandro magno.

Ingentem animi fiduciam Alexander oſtendit,cum antequam in Aſiam tranſiret, immunitates reddituſque ingentes in Macedonia donaret. Cum autem Perdica amicorum vnus ei diceret: Omnia dando quid ſibi retineret? reſpondit, Spem, bonáque Perſarum. Admirabili fiducia oſtendens, ſe quod adhuc in poteſtate hoſtium erat ceu rem propriam ducere. Ea permoti ſpe Macedones ſpretis muneribus, quæ tunc Alexander repræſentabat, ſola ipſa ſpe cum ipſo contenti manſerunt, longè pluris eam quæ nondum venerat, quàm præſentia munera facientes.

De Aurelio Valerio Probo Imperatore.

Probus quoque Imperator non minorem ſuiipſius fiduciam oſtendit, cum captis Ptolemaide Coptóque vrbibus, Narſetis Perſarũ regis oratoribus, qui cum ingentibus donis ad ſe miſſi erant, dixit, Vt regi ſuo referrent: mirari Probum, quod è tantis rebus, quæ cum iam captis Probi futuræ erant, iiſque bene vſurus eſſet, tam paruam ad ipſum partem miſiſſet? Qua animi confidentia Perſæ moti, præ formidine pacem petierunt, qui vſque ad eam horam bellum Romanis inferre auſi erant.

Iterum de Probo.

Quanta etiam laude digna fuit eius confidẽtia? cum perdomito Oriente toto, dixit, Cõfidere ſe breui efficere poſſe, vt Romanũ Imperium milite amplius non egeret, Sanctitatis profectò plenum verbũ. Quid enim aliud hoc eſſe poterat? niſi pace iuſtitiáque omnia moderari, vt vltra nec bellũ, nec belli ſuſpicio eſſet futura, quia omnes ſorte ſua contenti eſſent mãſuri. Opus profectò tam cæteris excellentius rebus magíſque laudandũ, quãtò illius imperij magnitudo omnẽ alium principatũ excedebat. Neque verò ab animi vanitate atq; iactantia proficiſci vox illa videri poterat, cum nihil temerè ſibi Probus vnquàm arrogare videretur: etenim virtutis eius experimento in Oriente facto iam in prouerbiũ venerat. Ita Probi ſapientia in Oriente res compoſitas eſſe, vt illic nemo quidem immodeſtam vocem edere auderet.

De Antigono Macedonum rege.

Cum Antigonus Macedonum Rex, cum claſſe apud Andrum eſſet, & militum vnus hortaretur, vt inde abiret, quia hoſtium claſſis nauium numero maior appropinquare dicebatur, vt qui ingentis animi plenus erat, Antigonus reſpondit. Et me pro quanto nauium numero cenſes? Hoc enim modo animi ſui vigore æqualem hoſtium multitudini oſtendit ſe eſſe poſſe.

Iterum de Antigono.

Quæ hactenus de animorum confidentia ſcripſimus omnia ad militarem virtutem pertinuerũt. Nunc ea quæ ſequuntur ex parte vitæ ſynceritatem ac morum temperantiam teſtabuntur, Virtus profecto nec minus rara, nec propterea paucioris facienda. Huius exemplũ Antigonus quoque de quo diximus præbebit. Nam cũ ad regiam dignitatẽ

recens aſcendiſſet, & haud obſcurè populi eam rem queri dicerentur, virtutum ſuarum conſcientia fretus, in populorum conſpectu, diadema ſceptrúmque depoſuit, palámque monuit, Si alium quempiam ſe regno digniorem inuenirent, ad eum ex arbitrio diadema ſceptrúmque deferrent. Cõmemoratis antè iis rebus quas magna virtute gloriáque geſſerat, ita huius animi fiducia populos mouit, vt vltrò omnes ad capeſſendum denuò regnum hortarentur, ac magnis precibus peterent, quod ipſe conſtanter renuit; niſi antè de ſeditionis auctoribus ſupplicium ſumeretur.

De M. Catone.

Non minorem ſui confidentiam ſenior Cato in Cenſura petenda aduerſus competitores oſtendit, cum altiorem conſcendens locum palam dixit: Romanos mores ſeuero medico, non autem molli egere. Atque ob hanc rem illos qui animi morbo laborarent, quia eis notus eſſet, ipſius cenſuram deuitare, ſuffragiáque ad competitores deferri, ne eſſet qui ipſorum errata corrigeret. Itaq; ſi populo Romano virtus curæ eſſet, odióque vitia proſequeretur, atq; Romanos mores ad priſcã frugalitatẽ reſtitui vellet, Valerio Flacco ſibiq; cenſuram deferrent. Hac oratione moto populo, cum alius prælatus eſſet, cenſurã aſſecutus tanta integritate adminiſtrauit, vt ei in foro populus Romanus ſtatuã poneret, addito titulo qui teſtabatur Catonem Cenſorem ſtatuæ illius honorẽ meritum eſſe, quod ſolutos Romanos mores prudentia ſua ad priſcam frugalitatẽ atq; virtutem reſtituiſſet.

De L. Sylla Dictatore.

Lucius Sylla dictator poſt multos ciues patria exactos, ſparſúmque ciuilibus bellis ſanguinem, depoſita Dictatura cum in foro deambularet: Interrogatus quomodo tam multis crudeliter, atque auarè perpetratis rebus, à tam ſublimi loco, vbi imperabat, iterum ad priuatam vitam redire auſus eſſet? reſpondit. Si neceſſe eſſet, omnium quæ in Dictatura geſſiſſet, ſe rationem redditurum. Quo verbo fortaſſe innuit, crudelitatem rapináſque ceu medicinam ad coercendum ſeditioſum auarúmque populum neceſſarias fuiſſe, vt in grauibus morbis contingere ſolet. Perſæpe enim inſulſis cibis guſtúque in humanis pharmacis, nonnunquam etiam ſectione ignibúſque medentium ars, malè valentibus afferre opem quærit, quæ omnia moleſtia plerunq;

interdum etiam doloris plena ſunt, & tamen ſine his recipi ac retineri ſalus non poteſt.

De Epaminunda Thebano.

Memoranda quoque eſt Epaminundæ Thebani confidētia, in qua multò plus quam in Sylla temperamenti fuit, qui à ciuibus ſuis aduerſus Lacedæmonios in Peloponneſum miſſus, quanquam ſciret apud Thebanos capitale eſſe, præture præfixo tempore non cedere. Tamen perſpiciens eo bello Thebanos ſuperatum iri ſi finito preturæ tempore, expeditio aliis demandaretur, præteritorum facinorum ſuorum conſcientia fretus, collegis perſuaſit, vt adhuc quadrimeſtre tempus in Imperio, quod ſolis Prætoribus dabatur perſeuerarent. Quo tempore bello Lacedæmonios deuicit, & Thebas reuerſus collegas monuit, ſi accuſarentur, quod tempore quod per leges debebant imperium non tradidiſſent, ipſi vni culpam omnem aſſignarent. Id quod ab eis cum actum eſſet, ipſe in iudicium vocatus, non negauit legem ſe tranſgreſſum eſſe mortémque mereri. Quod ſi vt morte mulctaretur volebant, illud petebat, vt ſaltem tumulo inſcriberent: Epaminundam morte mulctatum eſſe, quia Thebanos apud Leuctram ſuperare Spartiatas coëgiſſet: quorum ora ante id tempus Thebanus nullus inſpicere auſus erat. Horum verborum confidentia, omnium confeſſionem extorſit, verè ab Epaminunda patriæ victoriam, ipſiſque gloriam & ſalutem partam fuiſſe.

De Viro Lacedæmonio.

Cuiuſdam Lacedæmonij minimè ſpernenda fuit confidentia, qui cum in clypeo pictam (vt vera videretur) muſcā ferret atque ei diceretur, Inſigne nimis paruum id eſſe, neque ab hoſtibus viſum iri, reſpondit. Se ita hoſti appropinquaturū, quod longè maior quàm eſſet, ei muſca videretur.

De M. Antonino Philoſopho Imperatore.

Plus rationis M. Antonini philoſophi Imperatoris cōfidentia ſecum habuit, cum periniquo animo ferre ſe oſtenderet, quod Aufidius Caſſius qui rebellauerat deinde prælio erat victus occiſus fuiſſet. Nam quodam ex iis qui aſtabant dicente: Si Aufidio vincere contigiſſet quid is feciſſet? ſtatim magna animi fiducia reſpondit. Non ita nos cum diis hominibúſque gerimus, vt Aufidius vnquam bello vincere nos deberet. Fiduciæ profectò ingentis verbū, ſed non maior ta-

ior tamen, quam illius virtus & morum ſanctitas requireret.

Iterum de eodem.

Haud minorem tunc quoque confidentiam oſtendit, cũ virtute atque innocentia fretus, vt bonitatis ſuæ periculum faceret, ſolus Eleuſinæ Cereris templum ingreſſus eſt, quod non ſine periculo niſi ab innoxiis adibatur. Neroni profecto conſcientia longè diſpar fuit, qui cum ſe parricidã meminiſſet, eo templo abſtinuit.

De Verrito & Malorige legatis Germanis Phriſiis.

Imperante Nerone, cum orta eſſet inter Germanos controuerſia, Germani quidam legati Phriſij Romam venerunt, & Theatrum ingreſſi, vt populi Roma. magnitudinem inſpicerent, mirati eius in ſedendo ordinem, nonnullos minimè Romana veſte amictos inter ſenatores ſedere animaduerterunt, cum, Qui eſſent illi interrogaſſent: vt intellexerunt, vrbium quæ fide ac virtute alias antecedebant legatos eſſe, propria virtute ac fide freti, quoque ſeſſum inter ſenatores iuerunt: dicentes, Nationem nullam eis notam eſſe, cui ob militarem virtutem ac fidem locus ille magis quam ipſis deberetur, & ob id à Senatu læta fronte accepti, Romani ciues creati fuerunt.

De C. Fabritio.

Caius Fabritius ab omni leuitate atque iactantia alienus quæ virtutis ſuæ fiducia eſſet oſtendit. Cum legatus ad Pyrrhum miſſus ab eo rogatus eſt, vt inter duces atque amicos ſuos primum vellet accipere locum. Ei enim in aurem reſpondit: Non hoc Pyrrhe ex re tua fieri poſſet, nam qui nũc virtutem tuam mirati te ſuſpiciunt, téque amant accolunt, cum me experti eſſent, à me potius quàm à te regi cuperent. Tantúmque eius viri exiſtimatio apud Pyrrhum potuit, vt non modo verbum illud patienter ferret, ſed vt verum quoque probans, illi vni captiuos quorum cauſa iuerat dono dederit. Sed iam ab ea confidentia quæ à propria virtute, aut rebus bello geſtis proficiſcitur, ad eam quæ à doctrina quæ illi propinqua eſt virtus tranſeamus.

De Næuio poëta.

Magnam Næuius quoque poëta doctrinæ eloquiíque fiduciam oſtendit, cum tumulo ſuo iuſſit, à ſe confectum epigramma hoc poni,

Si immortalibus fas foret,

Mortalem aliquem lugere: Muſæ
Næuium nunc lugerent
Poëtam. Poſt cuius mortem par non erit
Romæ, neque ſciatur, neque vltra curetur
Latinum eloquium.

Sed inſoleſcat iudicium fortaſſe de ſe ipſo arrogans, niſi à doctioribus quoq; non minorē doctrinæ laudem acciperet.

De P. Ouidio Naſone poëta.

Ouidius quoque ingenio excellenti poëta, peracta Metamorphoſi ſua, doctrinæ ſuæ magnitudine fretus, nónne operis finem carminibus illis clauſit, quæ oſtendunt peractum ab ipſo opus eſſe immortalis famæ, dum terrarum orbis ſtaret duraturum? Cuius iudicio euentus quoque fœlicitas ſatis hactenus viſa eſt reſpondere.

De Mænandro poëta Comico.

Ratione iocóque non caruit fiducia quā Mænander quoque oſtendit, cum prælato Philemoni qui in theatralibus concertationibus fauore ambitúque, vt victor declararetur ſæpius obtinuerat, ſubridens dixit: Heus Philemon? Quæſo dic mihi ſine ambage, nunquid non erubeſcis cum me ſuperas? Comico nobili ac ſuaui verbo, ſuam Philemoníſque doctrinam artéſq; ſimul quibus ille vincebat, cum aduerſarium iudicem faceret oſtendens.

De Chryſippo Philoſopho.

Pari quoq; modo Chryſippus Philoſophus doctrina ſua fretus, amico petenti, cuius doctrinæ filium traderet? Sibiipſi daret, reſpondit, Nam ſi alium ſe doctiorem ſciret eſſe, ad illum audiendū, ea ipſa hora ſe profectutū affirmabat. Neque vero ad arrogātiam id ei debet aſcribi, ſed rectum de ſe ipſo iudicium putari. Etenim ætate ſua ſolus ſapiens habitus eſt, cum cæteri ſola doctrinæ vmbra dicerentur.

De Aſclepiade Pruſienſi Medico.

Non minor quoque Aſclepiadis fiducia in medendi arte fuit, cum diceret. Ne medicus fuiſſe diceretur, ſi vnquam in vita aduerſa valetudine laboraret. In qua re fœlix vſque ad ſeptuageſimum fuit annum, mortuus cum è ſcalis fallente veſtigio forte corruiſſet.

De Zeuſi pictore.

Magnā quoq; artis ſuæ fiduciā Zeuſis pictor oſtendit, cū athletæ quē pinxerat, in quo ſibiipſi ſatis feciſſe videbatur,

carmen inſcripſit in hanc ſententiã, Opus ſcilicet illud eſſe cui facilius præclari poſſent inuidere pictores, quàm quicquã imitari. Sed omiſſis veteribus iam ad alia transeamus.

RECENTIORA.

De Edgaro Britannorum rege.

Inter recentiora in quibus fiducia inſignis viſa eſt, Edgarus Britannorum Rex, primus à nobis ſcribetur: nam cum reges omnes qui ei parebant, in conuiuium adhibuiſſet, eíque eſſet relatum, Rinandum Scotorum regem (cum eum ſtatura puſillum inſpexiſſet, cum aliis) dixiſſe, Non mediocriter ſe mirari, quod ipſe aliique reges viri fortes proceróque corpore, tam paruo homini ſubiectos ſe eſſe paterentur. Nulla prorſus re dicta venatum deduxit eum, datáque opera vt ſolus cum eo ab aliis diſiunctus eſſet, Rinando alterum è duobus gladiis quos ſecum tulerat obtulit: dixítque fortitudinis eius periculum facere velle, vt ſciret, An verbis in eo facta reſponderent. Quare Rinandus vehementer territus, errori veniam petens tandem eam impetrauit, cum ei Edgarus generoſo facto ſingularíque virtutis ſuæ fiducia oſtendiſſet, virtute ſe non ſorte electum regnare, ei vt hoc experiri poſſet poteſtate facta.

De Gulielmo Normanniæ duce.

Ingens etiam militaris peritiæ confidentia illa fuit quam præ ſe tulit Gulielmus Normanniæ Dux, cum in Britannia aduerſus Heraldum eius inſulæ regem exercitum traieciſſet. Nam detectis captíſque hoſtium exploratoribus ſua exercitúſque ſui virtute fretus, deduci eos per tota caſtra iuſſit, & omnia eis oſtendi: deinde cibo recreatos cum muneribus ad ſuos remitti. Neque verò multò pòſt haud leuiter, temeréque ſe expeditionem ſuſcepiſſe oſtendens, prælio adortus Britannos, vicit, Heraldúmque occidit, & primus Normannorum illius inſulæ regno potitus eſt: haud mutata virtute, quæ vt in inſulam deſcendit, in eo perſpecta eſt. Etenim vt exercitui oſtenderet in ſola virtute ſpem ponendam, illícque aut vincendum aut moriendum eſſe, naues quibus venerat ſtatim omnes incendit.

De Genuenſibus ac Piſanis.

Potentiæ virtutíque ſuę Genuenſes quoque ac Piſani plurimum fidere oſtenderunt graui bello quod inter ſe ſalutis

Anno ducenteſimo ſexageſimo ſecundo, poſt mille geſſerunt. Nam cum vtrique in alterorum vrbem, ſub aliarũ rerum prætextu, inſpecturos qui apparatus fierent miſiſſent, vtriq; liberè in vrbe ſua iis permiſerunt omnia inſpicere, & ad ſuos inſpectá ſcribere, adeó vterque populus, potẽtiæ militaríque virtuti ſuæ fidebat, quarũ rerum confidentia, diu incerta victoria, paribúſq; damnis bellũ acriter cõtinuarũt.

De Blaſio Axereto Genuenſi.

Inſignis quoque ea fuit fiducia quam Blaſius Axeretus Genuenſis claſſis præfectus aduerſus Alphonſum regem, Caietam obſidentem oſtendit. Nam cum ad eum ab Alphonſo legatus eſſet miſſus, qui ſub prætextu indicendi Genuenſibus belli, claſſem Genuenſem diligenter inſpiceret: ei Blaſius mandauit, vt regi ſuo omnes eas Genuenſis populi naues precioſis mercibus, quæ in orientem mittebãtur onuſtas eſſe referret. Et propterea ſi victoria potiretur, ſciret prædam ſe ingentem de Genuenſibus acturum. Fiducia profecto ingens hominis noui, & qui antè non naualem rem ſed tabellionicam exercuiſſet, minore nauium numero paucioribus militibus, duorum magnorum règum, multorúmque principum rerum maritimarum peritorum eo verbo auaritiam accendere, aut indignatione iram augere. Cæterum victoria quam de eis peperit, audacem eum ac prudentem, & non iactatorem fuiſſe oſtendit.

De Ioanne Ziſca Bohemo.

Cum Ioannes Ziſca Bohemus, quanquam lumine captus multas de hoſtibus victorias peperiſſet, Huſitanámque hæreſim excitaſſet, in aduerſam valetudinem incidit. Itaque populi qui ei parebant periniquo animo eum caſum ferentes, ceu euerſam communem ſalutem deplorabant. Ab eóque petebant, Quid illis, ſi, vt verebantur mortem obiret faciendum cenſeret? ô inuictum animique vigorem nulla vnquam obliuione prætereundum, multis præliis in cæcitate victor euaſerat, mortuus quoque ex bellis ſe victoriam deportaturum rebatur, populis igitur reſpõdit, Vt ſui mortui corpus excoriarent, atque tympanum ex pelle facerent, pollicitus ſi ad illius tympani pulſum, pariter eius nomen inuocarent: hoſtes eis nunquam repugnaturos. Cuius dictum cum populi abominarentur, exercitus pars, duces ſibi non perpetuos, vt ipſum, ſed ad tempus delegit: pars autẽ

cũ omnes poſt Ziſcam velut ignauos ſperneret,& proptetea eorum tæderet, Orphani ab eo tempore appellati fuerunt.

De Gregorio ſexto pontifice Maximo.

Gregorius ſextus Pontifex maximus,cum ęger in vitæ diſcrimine verſaretur, ſcirétque de ipſius acta vita Cardinales male ſentire, idq́ue habitis inter ſe colloquiis eos oſtendiſſe, animi ſui conſcientia fretus, accerſitos ad ſe Cardinales, de iis quæ dixerant vehementer increpuit: & cum efficaciſſimis rationibus, omnem rerum à ſe geſtarum ſuſpicionem purgaſſet, vt omnia de ſe exploratiora eſſent, hoc addidit: Vt defuncti corpus in feretro, ante valuas ædis ſancti Petri ſtatuerent, eáſque antè diligenter clauderent. Quod ſi numine corpus, ſine humana ope, in templum introduceretur male de ipſo cogitata emẽdarent:ſin autem extra templum corpus remanſiſſet,ſacra ſepultura indignum cenſerent. Eo mortuo, cum conditio quam poſuerat ſeruaretur, omnibus admiratione captis,magna ventorum vi reſeratis templi foribus, in templo iacere Gregorij corpus fuit inuentum. Fiducia profectò Gregorij conſcientiæ ingens, & quæ ne temerè iudicemus, retrahere nos debeat, oſtendit enim tantò ab humano iudicium differre diuinum, quantò diuinum occultius atque iuſtius eſt.

De Marcellino Anconitano Epiſcopo.

Fuit etiam admiranda Marcellini Anconitani Epiſcopi confidentia,cum vrbe ingenti incendio correpta,extinguendo igni remedia non inuenirentur, ipſe enim pedibus captus, contra incendij vim deferri ſe iuſſit, vitæ ſuæ meritorũ fiducia fretus, cũ incedendi vſum amiſiſſet. Itaque cum eo appropinquãte ſedatum eſſet incendium, prorſúſque extingueretur,confidentia eius in laudem conuerſa eſt, quæ ſi de extinguendo incendio ſecus ceſſiſſet, temeritas atque ſtultitia, re ab euentu nomen ſortiente putata eſſet.

De Ioanne XXIIII. Pontifice maximo.

Exemplis quæ de ſuiipſius confidentia ſcribere cœpimus Balthaſar Coſſa finem imponet. Qui Bononiæ vbi aliquot tẽpus magna diligentia literis operã nauarat, cũ Romã proficiſceretur:rogatus, Quamobrẽ Romã tenderet? Vt ſe Pontificem faceret,neque id ioco reſpõdit. Atque haud diu poſt ab Alexandro quinto ad Cardinalatus honorem euectus, in Pontificatu ei ſub Ioannis vigeſimi quatti nomine ſucceſſit.

DE CONSTANTIA.

CAPVT VIII.

DE conſtantia quæ ſingularis virtus inter animi leuitatem obſtinationémque media eſt, aliquot exempla ſcripturi, primordia ab iuniore Catone ſumemus.

De Catone Iuniore.

Iunior Cato, qui poſtea ab vrbe vbi mortuus eſt, Vticenſis cognomentum accepit, omnis etiam priuatæ quæ ſuſpecta eſſe poſſet potentiæ, ceu à natura editus hoſtis, nedum apertorum tyrannorum grauis perſecutor fuit. Itaque cum verba faceret aduerſus ciuilem occultámque tyrannidem, in quam Craſſus Pompeiúſque ac Cæſar ſub triumuiratus nomine inuaſerant, Trebonij tribuni plebis iuſſu lictor, cum à ſuggeſtu in quem verba facturus aſcenderat, detraxit. Cum ob id loqui non deſineret, foro ab eodem pulſus fuit, ſed cum conſtanter tunc quoque in triumuiratus potentiam inueheretur, Tribunus in carcerem duci iuſſit. Et cum ne tunc quidem ſileret, multitudinis concurſu de lictorum manu liberatus eſt.

De C. Mario.

Caij quoque Marij miranda ea fuit conſtantia, qua aduerſus Cottæ conſulis voluntatem ferre legem de ambitu voluit: prohibiturus, Ne quis largitione magiſtratum conſequi poſſet. Nam quia in ea re conatus ſui effectum tulit, quanquam ei non Senatus modo conſúlque Cotta, verumetiam Metellus tribunus ſe oppoſuerant, ex conſtanti animo ingentem laudem aſſecutus eſt.

De eodem.

Is autem vt clarior eſſet ipſius conſtantia, in eodem tribunatu in quo de ambitu legem tulerat, aduerſante populo, frumentariam legem ferri conſtanter vetuit. Popularé impetum minimè veritus, cum incompoſitæ plebi veluti de manu panem extorquere magno ſui diſcrimine videretur. Conſtanter enim in vtraque lege altera ferenda, altera reiicienda, quia ita è Republica videbatur eſſe, ſe geſſit.

De Pomponio Equite Romano.

Militarem quoque cõnſtantiam haud ſine laude Pomponius Eques Roma. oſtendit, qui in Luculli exercitu contra Mithridatem militabat. Nam cum vulneribus confectus ac

ſimul in Mithridatis manu captiuus à rege interrogaretur, ſi curatis vulneribus liberaretur, Amicúſne ei futurus eſſet, intrepidè reſpōdit: Fore ſe ſi ipſe quoque Rom. populi amicus foret. Audacia procul dubiò ingens, & animi robur Romano viro dignum.

De Senatu populóque Romano.

Miram etiam conſtantiam Senatus populúſque Romanus oſtendit, Annibale cum exercitu pro portis vrbis Romanæ manente. Nam quanquam ſummo in diſcrimine rei Romanæ ſumma verſaretur, tamē nunquam à Capua exercitus ſuos reuocauit, & ob id cū Annibalem ſpes fefelliſſet, deſperatis rebus deditionem coacti fecerunt.

De Plantio Laterano.

Plantius Lateranus Piſonianę coniurationis aduerſus Neronem particeps, cum vt mortem obiret, à Tutio tribuno, qui eiuſdem coniurationis conſcius erat deduceretur, non modo eum nō detexit, verū ne verbum quidē dixit, aut aliquid innuit, vnde Tutius in ſuſpicionem venire poſſet.

De Magiſtona Elienſi: & eius comitibus.

Quod natura fœmineum ſexum inconſtantem ac timidum feciſſe videtur, Magiſtonæ Elienſis animi conſtantia magnitudóque merito ſuo, alias fœminas laudibus ſuperabit. Hæc cum Ariſtotimo immani tyranno, vnà cum filiis multíſque aliis fœminis in carcere obſeruatetur, ipſiúſq; & aliarum mulierum viri parentéſque, à tyranno patria pulſi, armis eam libertatémque ſimul repeterent, fretus poſſe exules ad pacem redigere tyrannus, ſi vxores filiíque eorum, id per literas petiiſſent, carcerem ingreſſus mulieres captiuas, vt de pace ſcriberent humanis verbis hortatus eſt. Omnes autem ad Magiſtonam conuerſæ, reſpondendi curam ei detulerunt. Magiſtona verò minimè tyranni præſentia mota, non ſolum quod petebat negauit, ſed ne aſſurrexit quidem, aut alio honore tyrannum dignata eſt, paritérque idem cæteræ mulieres fecerunt. Qua re adeò commotus eſt Ariſtotimus, vt ſtatim in carcere Magiſtonæ filium, ad occidendum perquiri iuberet, ſed nē hoc quidem Magiſtonam mouit, vt ſententiam mutaret, verum ipſa manu apprehenſum filium, his tradidit qui tyranni iuſſu eum quærebant, quanquam verò ita tyranni ira ob hæc ſuccenderetur, vt vix quin manu ſua eam interimeret temperare ſibi

poſſet,efficere tamen nequiuit, vt Magiſtonam comitéſque propoſiti pœniteret, atque vel vnum verbum, vt cupiebat ſcriberent,cum plus apud eas induta ſemel cōſtantia, quàm carcer tyranníque minæ valeret.

De Onia Iudæo.

Infœlix quidem quanquam haud indigna laude conſtantia Oniæ Iudæi fuit,qui ab omnib⁹ vir ſanctus,& qui à Deo multa impetraret habebatur. Itaque cum inter Hyrcanum atque Ariſtobolum Alexandri Iudæorum regis filios, de regni ſucceſſione grauis orta eſſet cōtentio,atque ab Hyrcano templū,quod in Ariſtoboli manu erat, & ſacerdotes obſiderentur, ab iis qui Hyrcani partes ſequebantur captus eſt Onias,qui ne alteri partium adhæreret,latebat. Ab eis autem ad templū deductus cum precibus ac minis vrgeretur, vt rogando infeſtum Ariſtobolo Deum redderet,ipſe immobilis contrà nitebatur.Itaque cum illi vrgere, vt ageret non deſinerent,ipſe autem de ſententia non flecteretur, ne ſe eorum contentionibus immiſceret, clarè vt audire omnes poſſent, Deum dixit ſe rogare, ne vllam ipſarum partium aduerſus alteram (quod vtraque populus eius eſſet) audiret. Itaque ab Hyrcani fautoribus ſtatim fuit occiſus.

De Prexaſpe Perſa.

Cum Perſarum rex Cambyſes falſis ſuſpicionibus motus, per Prexaſpem occidi Smerden fratrem ſuum iuſſiſſet, & eo tempore alium Smerden Magum longè bellum gerētem,inueniri contigiſſet,qui regis fratri occiſo perſimilis videbatur:Is hanc ſimilitudinis occaſionem nactus, finxit ſe eum eſſe, qui occiſus erat, atque ita populorum fauore regnum occupauit.Cæterum cum huius fictionis ſuborta poſtea ſuſpicio eſſet, & iam Perſarum populi id ſe aduertere parumque probare oſtenderent,falſo Smerdi viſum eſt hāc dubitationem ex animis populorum pelli poſſe,ſi Prexaſpes palam affirmaret ſe non Smerdem regis fratrem, vt iuſſus à Cambyſe erat,ſed alium pro eo occidiſſe, Smerdémque verum eum eſſe qui regnaret. Deductus igitur ad regem Prexaſpes cum negandi ſublatam facultatem videret, promiſit ſe quod petebatur facturum.In foro igitur congregato Perſarum magno numero, Prexaſpes in altam conſcendit turrim, vt ita facilius ab omnibus audiretur. Primáque Cyri ſtirpe repetita dixit, ſe à Cambyſe iuſſum fratrem eius

Smerden manu ſua interemiſſe: Magumque falſum Smerden regnare, à quo vt falſa teſtaretur in eum locum erat deductus, & propterea eos hortabatur, vt à Medorum tyrannide atque à falſo Smerde Perſæ ſe liberarent. Finitaque oratione præcipitem ſe à turri mittens, voluntaria morte vera ſe dixiſſe teſtari voluit.

De Iacobo iuſto Redemptoris Chriſti fratre.

Conſtantiæ ac mortis ſimilitudo facit, vt poſt Prexaſpem de Iacobo iuſto domini fratre ſcribamus. Nam cum Ananias Iudæorum Pontifex peruiquo animo ferret Chriſtianorũ augeri numerum, arbitratus eſt ſi Iacobus (cuius vitæ ſanctitas apud omnes nota omnibúſque probata erat) adduci poſſet, vt Chriſti fidem reprobaret, omnes eius authoritatẽ ſecuturos eſſe. Cum autem precibus ac minis fruſtra, vt id Iacobus ageret laboratum eſſet, ſupra templi pinnaculum productus fuit, vt niſi ab eo loco populis quæ de Chriſto eius lex continebat, tanquam falſa diſſuaderet, inde præceps deturbaretur. Fretus eſt enim Ananias periculi præſentis magnitudine territum Iacobum, quod vſque ad eam horam negarat, fortaſſe facturum. Sed ne ob id quidem Iacobus ſententia motus eſt locutúſque contraria, id eſt, Chriſtũ verè Dei filium, fidemque eius veram, ſanctam, atque iuſtã eſſe. Indignatis Iudæis eorum impulſu inde deiectus vir ſanctus verba ſimul cum vita finiuit.

RECENTIORA.

De Geſualdo Longobardo.

Pari conſtantia, inter recentiores Geſualdus Longobardus vſus eſt: cum à Romualdo Beneuentano duce Beneuẽti à Conſtantio Imperatore obſeſſo, clam miſſus ad Grimoaldum Longobardorũ regem ipſius Romualdi patrem rogatũ vt filio opem ferret, cum ipſo auxiliario exercitu Beneuentũ reuerteretur. A Grimoaldo enim iuſſus clam anteire ad Romualdum, atque opem quam pater ferebat nunciare, aduerſa eum fortuna in hoſtes tulit, ab eo de propinquis auxiliaribus copiis hoſtes certiores facti, ſpectare eò cœperunt, vt ad pacem Romualdum traherent, arbitratíque ſe id melioribus conditionibus facturos, ſi auxiliorum ſpem Romualdo ademiſſent: Geſualdum monitum antè, vt in eam ſententiam loqueretur, ad Beneuenti muros deduxerunt. Cæte-

rum ipſe ex fide omnia obſeſſis narrauit, breuique affuturũ cum valido exercitu Grimoaldum affirmauit. Qua re indignati hoſtes, ſtatim Geſualdum occiderunt, & poſtera die motis caſtris obſidionem ſoluerunt.

De populo Romano.

Magna etiam illa populi Rom. conſtantia fuit, cum à Gothis, quanquam iam in Græciam Belliſarius eſſet reuocatus, rebellauit. Obſeſſus enim in vrbe à Totila Gothorum rege, in aggeribus murorum, aliiſque per vrbem Romam deſertis locis diligenter frumenta ſeminauit: eáque conſtanter vſque ad maturitatem expectauit. Itaque hac conſtãtia feros Gothorum animos penè contudit. Nunc ad ſacerdotalem conſtantiam tranſeamus, vt ex ea ſacerdotum noſtri temporis leuitatem agnoſcamus.

De Martino primo pontifice Max.

Imperantibus adhuc Romæ Auguſtis, Conſtantius tertius Imperator, neque promiſſis, neque minis adducere Martinum primum Pontificem Maximum potuit, vt Monothelitanam hæreſim confirmaret. Qui cum neque ab Olympio Exarcho poſitis eius vitæ inſidiis flecteretur, & tandem à Theodoro Caliopa captus eſſet, maluit in exilio, amiſſo cum patria etiam Pontificatu emori, quàm de hæreſi illa iuſtum mutare propoſitum.

De Conſtantino Patriarcha Conſtantinopolitano.

Eadem Conſtantinus quoque Patriarcha Conſtantinopolitanus conſtantia, animíque immobile robur fuit, cum à Conſtantino quinto Imperatore, vt Manginorum hæreſi aſſentiretur, apud quos in honore idololatriã haberi putabat, nunquam vt id facere vellet, adduci potuit: quia explosãm à catholica fide, eorum ſententiam ſciebat. Itaque plagis à ſæuo Imperatore cæſus, item in cuſtodia habitus, ac tandem morte affectus, nunquam ſententiam mutare voluit.

De Ignatio Conſtantinopolitano Patriarcha.

In eadem vrbe, parem Ignatius dignitatem cùm obtineret, parem quoque conſtantiam oſtendit, vt Michaëlis Imperatoris filium decebat, prius enim in exilium ire ſuſtinuit, quam vt Bardan alterius Michaëlis Amorij Im-

peratoris patruum, anathemate ſolueret, quo eum enodarat, quod dimiſſa coniuge quam habebat, in eius locum nurum duxiſſet.

De Vigilio primo & Sylucrio Pontificibus Maximis.

Omnem priſcorum Romanorum Vigilius primus Pontifex Maximus conſtantiam ſuperauit. Nam ſi priſci illi Romani furentem populum aduerſóſque magiſtratus altercando conſtanter ſuſtinuerunt, Vigilius Romanæ plebi atque Imperatori in cuius manu ipſius vita erat, tuendæ iuſtitiæ grauiter ſemper obſtitit. Is igitur à Iuſtiniano Imperatore atque Theodora Auguſta eius coniuge monitus, vt Anthemium hæreticum extra Eccleſiæ gremium ab Agapeto Sylucrioque ſummis Pontificibus poſitum, Chriſtianórum communioni reſtitueret, minimè Sylucrij exemplo territus eſt, qui quod eam rem agere noluerat in exilium pulſus mortem obierat. Se igitur id facturum conſtanter negauit. Quamobrem Iuſtiniani Imperio captus cum Romæ in æde ſanctæ Cæciliæ ſacrificaret, atque in Tyberi paruæ cymbæ impoſitus inſana eum plebe fuſtibus ſaxíſque exagitante Conſtantinopolim fuit perductus. Vbi cum in ſanctæ Sophiæ templum cum pontificali honore profectus eſſet, quia reſtituere Anthemium coram Iuſtiniano audacter negauit, cæſus atque contumeliis omnibus ab eiúſque coniuge Theodora affectus, cum inter tot mala illæſam animi libertatem ſeruaſſet, tandem à Iuſtiniano liberatus eſt.

De Adriano primo pontifice Maximo.

Romana Eccleſia à Pipino Gallorum rege multis commodis atque honoribus aucta, hæc quoque acceperat, quòd à Longobardorum potentia, eam defenderat. Carlomano Caroli fratre mortuo, Bertha eius coniunx, malis ſuaſoribus impulſa ad Longobardorum regem ſe recepit, quem cum haud lateret, Gallorum vires ſi per ſeditionē diuiderentur debiliores fore, ab Adriano primo pontifice Maximo petiit, vt Berthæ filium oblato diademate Gallis regem conſtitueret. Quod cum prudens pontifex negaſſet, ei furiata mente Deſiderius bellum intulit, & tamen neque illata ar-

ma,neque occupata Æmyliæ viæ loca (quæ nunc ſub Romandiolæ nomine cenſetur) aliáque permulta , Pontificem vt à propoſito diſcederet,mouere potuerunt.

De Gregorio VII.pontifice Maximo.

Conſtantiſſimus quoque habitus eſt Gregorius ſeptimus Pontifex , qui quod Henricum tertium Imperatorē propter aperta nimis ſymoniæ crimina pro paſtorali officio reprehendebat,grauibus ab eo iniuriis affectus eſt . Itaque iniuriarum magnitudine compulſus , Henricum Gregorius , vt hæreticum Imperij honore priuauit . Cum autem Henricus ſolui eccleſiaſtica cenſura, non emendatione vitæ,ſed armis quæreret,alium creare Pontificem enixus,capta vrbe Roma obſidere Gregorium cœpit. Quæ mala cum Gregorius pateretur,nunquàm tamen à iuſto propoſito dimoueri potuit. Cui quàm ſimiles ſe recentiores Pontifices gerant, cauſis nō pro Dei honore,ſed pro priuatis commodis ſæpe ſuſceptis, qui in eo conſtantes ſunt, vnde ſpes oſtenditur , ipſi norunt, ipſi fateantur.

De Sergio Cœnomanenſi Archiepiſcopo.

Non minori quoque laude digna eſt Sergij Cœnomanēſis Archiepiſcopi conſtantia,dum ei aſſentiri recuſat , quam alij fecerant epiſcopi,ſcilicet Arnoldi Remenſis Epiſcopi , à dignitate quam ſuſtinebat depoſitioni.Arnoldus enim , natura tantum patruus erat Caroli Gallorum regis,qui poſtremus ex Caroli magni ſtirpe regnauit,quem cum regno ſpoliaſſet Vgo Capeta,ſtirpem quoque illam totam magni Caroli tollere nitebatur:Cœnomanēſem igitur antiſtitem, minis trahere in ſententiam conabatur , vt exautorationis aſſenſorem ſe præberet,quod ille recuſans , cum publicè Vgonē reprehēderet,triennij exiliū perpeti,quā aſſentiri maluit.

De Theone heremita.

Appropinquante exitu eorum exemplorum quæ de conſtantia edere conſtituimus , admiranda Theonis Ægyptij heremitæ,in ea re virtus ſe præteriri non patitur, cui Hieronymus verus ſcriptor teſtimonium perhibet, eum triginta annos cellula incluſum, non alio quam crudo cibo ſemper vixiſſe.Neque vllius alloquio per id tempus vnquam, ne cum ipſo quidem Hieronymo niſi per literas vſum . Conſtantia procul dubiò admiratione digna,vt vnus vir, inuentus ſit, qui triginta annos à loquendo temperare potuerit,

cum ætate noſtra non ſine labore vix vllus inueniatur, qui ſecretum in cuius communicatione interdum de vita agitur, vix diem vnam celare poſſit, cum in reliquis loquendi facultate ei non ſit interdictum.

De Paterno Scotto Monacho.

Paterni Scotti Monachi obſtinationem, potiúſquã Conſtantiam appellarem, cum Padebornæ quæ in Germania eſt, flagrante vrbe tota omnes fugerent, ipſe conſtanter maneret, ne præter longi temporis inſtitutum, cella ſua egrederetur, verum eius ſanctitas obſtare videtur. Etenim imperij Henrici tertij anno ſecundo, ſæpius vrbis illius incendiũ cùm prædixiſſet, profectò id deuitare poterat: niſi Deo ita volente, cuius conſilia abyſſus multa ſunt, ſatius duxiſſet, in cella permanendi propoſitum non violare.

DE ANIMI MODERATIONE LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

INTER animi anguſtias abiectionémq;, atque alia ex parte ſuperbiã & honorum cupiditatẽ, media eſt inſignis virtus, quæ modeſtiæ nomen ſibi vendicat. De hac haud iniuria exempla quędam edituri ſumus, non modo vt eum ordinem ſequamur, quem Valerius obſeruauit, verumetiam quia res ipſa cognitu digna eſt, & ad cõpeſcendas cupiditates vtilitatis plurimum allatura. In his autem non tam temporum ordinem, quibus res ipſæ geſtæ fuerunt quàm vt inter ſe magis congruere videbuntur in ipſorum exemplorum ſerie obſeruabimus. His verò exẽplis haud obſcurè perſpicietur omnes opes, omnia imperia, animorum moderatione ſuperari, qua homines paruo contenti fiunt: opulenti autem, & qui magnis imperiis potiuntur tutiores ſunt, magíſque amantur, ſibi alíiſque minus incommodi minúſque turbulenti. Quod ſi temporis noſtri Pontificum atque principum pectora non opum, atque regnorum augendorum cupidine, ſed hac inſigni virtute fla-

grarent, quietius maioríque rerum decore in toto terrarum orbe homines agerent, & priſca ætas illa quæ magis ob virtutum quàm opum magnitudinẽ aurea eſſe ferebatur, quæ vnà cum modeſtia propter hominum ſcelus iam diu à mortalibus exulat, ceu lõgo poſtliminio reuocata in terrarũ orbem reuerteretur. Etenim quis inficias ibit, quæ armis aut doctrina parata ſunt, ſi ab iis modeſtia abſit (niſi ſupra verũ blãdiri nobis velimus) nõ honores aut vera bona, ſed latrocinia ambitioſorumque pectorum aſtus appellari debere?

De T. Largio & Qu. Chlœlio conſulibus.

Senatus populúſque Romanus cum ei propter externa bella ciuiléſque motus neceſſarium videretur Dictatorem dicere T. Largio & Qu. Chlœlio coſs. quorum virtuti fidebat, alteri ipſorũ dictatorem dicendi munus demandauit. O ingentem temperati animi modeſtiam, quas contentiones alij ſuſcepiſſent, vt ipſis hic honor demandaretur, id totum inter eos conſumptum eſt, vt ipſum honorem collega acciperet, biduóque conſumpto in tam honeſta mutuo transferendi in collegam honoris concertatione, vix tandem Senatus ac collegæ precibus victus, Dictaturã T. Largius ſuſcepit, ſemper affirmans, eo honore Chlœlium ſe digniorẽ eſſe, cui non minus laudis, ac gloriæ hæc tanta animi moderatio atque temperantia peperit, quàm ſi primus in vrbe Dictaturam obtinuiſſet.

De Ariſtide Athenienſi.

Non minus etiam laudanda Ariſtidis Athenienſis animi moderatio fuit, cum ipſe Miltiadéſque inter decem Prætores aduerſus Darium creati eſſent. Nam cum propter ducũ multitudinem, expeditionem illam corruere animaduerteret, per vices enim ad ſingulos imperandi munus tranſibat, vt ei ſors imperandi contigit, partes ſuas in Miltiadem militaris artis peritiſſimum tranſtulit, atque exemplo ſuo aliis vt idem facerent author fuit. Hac enim animi moderatione ſibi Præturam ademit, vt patriæ victoriam, quæ de Dario optabatur, traderet.

De Othane Perſa.

Othanes Perſa, coniuratorũ aduerſus Magos falſumque Smerden primus, cũ egregio perpetrato facinore, diu fruſtra laboraſſet vt ſociis perſuaderet, vt nullo vltra creato rege, Perſidem patriam liberã relinquerent, poſteaquam vi-

dit eos omnino ad creandum regem inclinare, cum eis ita conuenit, vt quò ad ſe, neque domini, neque ſerui conditionem ſubiret. Nam vt regiæ dignitatis honore ſe priuabat, ita ſeruitutem quoque non induere volebat. Verè profectò generoſi moderatíque animi indicium, cũ prorſus inter ſe duo aduerſa ſeruitutem atque regnũ æquè abhorreret.

De Scipione Africano primo.

Ingentem modeſtiã primus qui è Cornelia gente Africani nomen aſſecutus eſt, oſtendit, cum in Hiſpania poſt deuictum Aſdrubalem ab omnibus Hiſpanis rex ſalutatus eſt, declinato enĩ ſuperbo regis nomine, Hiſpanos grauiſſimis verbis, vt in populi Romani fide permanerent, hortatus eſt.

De L. Sylla dictatore.

Maior quoque L. Syllæ modeſtia fuit, cum magnis laboribus magniſq; periculis partam in patria Dictaturã, atque principatum nulla neceſſitate compulſus poſtea depoſuit. Nam cũ ad priuatam vitam reuerſus, nullo præteritarũ rerum ſtimulante metu Romæ in foro deambularet, ab immodeſto adoleſcente minis contumeliiſq; vexatus, ne ſibi nihil temperans eũ proſequeretur, Sylla ſubmiſſa voce aſtãtibus dixit: Faciet huius adoleſcentis immodeſtia, quod in poſterum alius nullus Dictaturam deponet. Nam non ſine admiratione cõſpexere Romani L. Syllam à quo in Dictatura duo equitum Rom. milia, ac præter eos ſexcenti, à quo decem conſules occiſi fuerant, à quo tot patria pulſi, tot ſepulturæ honore prohibiti, palam tanta animi moderatione immodeſtum adoleſcentem ferre: cuius animi impotentia antea vrbem totam non tulerat. Hac igitur animi moderatione tantum laudis reportauit, quãtum antea ob nimiam iram ſuperbiamque criminationis incurrerat.

De Simili præfecto palatij.

Rebus verbíſque ingentem animi moderationẽ Similis oſtendit, cum depoſita Palatina Præfectura, ſub Adriano Cæſare, quæ dignitas Auguſtorum magnitudini proxima erat moriens ordinauit, vt tumulo inſcriberetur. Hic Similis iacet, cuius ætas multorum fuit annorum & tamen ex eis ſeptem ſolùm vixit. Annorũ enim in ambitioſo magiſtratu multitudinẽ in mortis ſorte computauit, ſolos paucos quos in priuato ocio degit, ad vitam referens, quemadmodum rectè æſtimantibus verum eſſe inuenietur.

De Germanico Cæſare.

Moderatiſſimo animo Germanicus Cæſar fuit Caligulæ imperatoris pater, nam cum poſt Auguſti mortem exercitus Imperatorem creare eum vellet (Tyberij enim crudelitatem abhorrebat) priuatam agere vitam contentus, magna vi, ne id ageret obſtitit.

De Triario Materno.

Triarium Maternum poſt Commodi Imperatoris mortem, quia Pertinax ſenior, & propterea tanto oneri parum idoneus videbatur, exercitus creare imperatorem volebat, retinentibus eum militibus, & electioni hortantibus aſſentiri, relicta veſte quam milites apprehenderant, nudus ab eis profugit. Extollant nunc Fabium homines Africanumque, aut Metellum, quod triumpho aut conſulatu qui pauci tēporis honor erat, & qui haud magnā vtilitatem ſecum trahebat, aliqua animi moderatione abſtinuerint, & hos de quibus ſcripſimus, aut etiam ſcripturi ſumus, qui Rom. imperij culmen (perpetuus enim honos erat, & in eo rerū ſumma continebatur) cum vltrò offerretur non acceperunt, ſine laude in obliuionis ſilentio prætereant.

De Salluſtio Palatij præfecto.

Cum occiſo in Perſica pugna Iuliano, Roman. imperiū ad interregnum veniſſet, magnis precibus egit vniuerſus exercitus apud Salluſtium, Palatinam præfecturam ſuſtinentem, qui non ſolum diligens verumetiam audacis animi vir erat, vt imperij honorem ſuſcipere vellet. Sed fruſtra laboratum eſt, Salluſtio parū proſperam valetudinem ſeniūque excuſante. quæ res exercitū mouit, vt Iouinianum ferret, qui nulla publica autoritate, eum honorem vſurpauit.

De Val. Aurelio Diocletiano Imperatore.

Inter alia qui moderato animo extiterunt principum exempla, primas partes (niſi nos iudicium fallit) Diocletianus obtinere debet, qui virtute partum imperium cum multos annos rexiſſet, ingentique animo tueretur, vt ſenio grauari ſe ſenſit: ne ipſius imbecillitate imperium euerteretur, in eorum manu depoſuit, qui ſe iuniores erant ac magis proſpera valetudine vtebantur. Se autem apud Salonas vrbem, in priuati hominis ſtatum contulit, vbi cum multos egiſſet annos hortantibus Maximiano atque Galieno vt imperium reſumeret, reſcripſit, Si herbarum ordinem quas ipſe in horto

in horto ſuo ſeuerat, viderent, nunquam ipſos de reſumendo imperio mentionem ei facturos. Nam cum inter rariſſimos fuerit, qui bene imperare ſcirent, ſapientérque priuatam agerent vitam, multos in ancipiti conſtituit, qua re maiorem is ſe oſtenderet, acquirendóne ac regendo imperio, an illo ſponte ſua deponendo? longè enim plus ſe imperium egere, quàm ſe imperio oſtendit.

De Lydiade Megalopolitano.

Lydiades diu Megalopolis patriæ vrbis poſſeſſo imperio, nulla neceſſitate impulſus, ad priuati hominis ſtatū ſe contulit. Longè pluris priuatum ocium faciens, quam vrbis in qua natus erat principatum.

De Conſtantino claro Imperatore.

Plenum quoque modeſtia ſe Conſtantinus oſtendit, qui cum Galerio Maximianóque poſt depoſitum à Diocletiano imperium, Imperator creatus, cum ſorte ei ad regendum Italia Africáque ac Gallia obtigiſſent, relictis aliis duabus regionibus collegis ſuis, ipſe ſola Gallia contentus fuit, atque in ea adeo modeſtè ſe ſemper geſſit, vt conuiuia celebraturus alienis vaſis ea ornare cogeretur, adeo ab alieno continentes reſtrictáſque, atque largiendo largas, neque id ſine ratione, habuit manus.

De Agide Lacedæmoniorum rege.

Tam moderato animo fuit Agis quoque Lacedæmoniorum Rex, vt cum opibus atque delitiis, quemadmodum plerique regum agere ſolent, ſuperare alios poſſet, non ſolum augendi fortunas ſuas deſiderio abſtinuit, verum renouatis quoque Lycurgi legibus voluit, vt inter ciues omnes fortunæ æquarentur, & vt à ſe huius rei exemplum proficiſceretur, omnes opes ſuas in commune tranſtulit, atque aliis Lacedæmoniis ſe opibus æquauit.

De Xenocrita Cumea.

Res profecto ſingularis videri debet ea animorum modeſtia, de qua excellentium virorum exempla nonnulla poſuimus, cæterum longè pluris facienda eſt, cum in fœmineo ſexu (cui natura opum honorúmque, cupiditatem indidit) non minus quàm in viris reperiri contingit. Huius rei Xenocrita Cumea nobile præſtitit documentum, cuius opera cum Ariſtotimus qui vir eius erat, & Cumas tyrannide premebat occiſus fuiſſet, velléntq; eam ciues honore cō-

modíſque cumulare, quod ipſa ob patrię charitatem, & marito à quo diligebatur & principatu ſe priuaſſet, præ modeſtia animi omnibus quę offerebantur ſpretis, ſolum Ariſtotimi viri ſui corpus, ad ſepeliendum voluit.

De Aretaphila Cyrenæa.

Aretaphila Cyrenæa Nicoſtrati tyranni coniunx, ab eo ſingulariter amata, vt patriæ charitas in qua tyrannidem Nicoſtratus ſæuè nimis exercebat, in viri comparationem venit, duplici experimento oſtendit nihil eſſe in humanis poſt Deum, quod patriæ præponi debeat. Nam & Nicoſtrati fratrem Leandrum, magno conſilio impulit, vt Nicoſtratum occideret, & cum ſe Leander fratre immitiorem gereret, & quod de eo occidendo egerat, non patriæ charitate ſed auaritia egiſſe palam feciſſet, eadem Aretaphila conſilio ſuo effecit vt Leander quoque occideretur, liberæque Cyrenæ eius morte remanerent. Cum autem eius opera duobus liberatæ immanibus tyrannis Cyrenæ, inter ea, quibus Aretaphilæ virtutem honore proſequi decreuerant, principem eam publicorum conſiliorũ atque omnis publicæ adminiſtrationis facere vellent, ipſa omnibus ſpretis ſe in ſacrarum virginum conuentum contulit, atque inter eas humana ambitione moleſtiáque procul vitam egit.

De Alexandro Seuero Imperatore.

Fœmineæ ambitioni leuitatíque puerorum ætas ſatis cõferre videretur. Nam quod muliebris præter rationem ſexus appetit, id in pueris annorum infirmitas frenare nõ nouit. Hoc igitur facit vt ſatis Alexandrum Seuerum mirari nequeamus, qui vix annos ſexdecim natus, cũ à Senatu Imperator creatus, ob virtutis magnitudinem patriæ quoque parentis, & Magni cognomine decoraretur, nunquã in animum vt hos acciperet honores induxit. Oportere enim aiebat, vt res geſtæ maturiórque ætas ea nomina pararent. Nomina igitur quæ alij ad honeſtandam fortunam omnibus ſtudiis aſciſcere ſibi laborarunt, ipſe adoleſcens adhuc oblata, ſingulari animi moderatione nõ admiſit. Sed ne cõiugem quidem precioſioribus vti gemmis quã cæteræ Romanæ ciues permiſit, & ſi quæ dono data erãt, eas vel vendi iuſſit vel templis donauit. Affirmabat enim minimè ſe velle, vt à coniuge ſua pomparum atque profuſionum exempla proficiſcerentur. I nunc, & veſtes Neronis tecum reputa

retilóſque aureos, atque his adde coniugis eius Poppeæ gẽmatas veſtes, iumenta quoque argento auróque calceata. Poſtea Caligulę calceos margaritis cõtectos infinitáque alia priſcorum temporum noſtrorúmque deteſtandæ profuſionis ornamenta, atque his Alexandri ætatem quæ pubertatẽ nondum exceſſerat, atque imperij magnitudinem confer. Concedes profectò, huius tam raræ moderationis admiratione captus, quam aliis quoque permultis rebus oſtendit.

Iterum de eodem.

Etenim adeo Senatum legéſque in honore habuit, vt ſe penè æqualem aliis faceret, quod cum ei à matre atque coniuge obiiceretur, diceretúrq;, ab eo Auguſtalis maieſtas ad imum atque in ordinem nimis redacta, is reſpondit, Tutiorem ſe, duraturámq; magis eam feciſſe. Neque enim amori minus viriũ dabat, quã alij armis timoríque conceſſiſſent, nec minus quietis illi ob modeſtiam ſuam, quã iis qui cõtrà ſentirent anguſtiarum & moleſtiæ ex inſolentia prouenit.

De L. Murena.

Quanquam animi moderatio ſatis in gloriæ cupiditate frenanda oſtendatur, non minoris tamen facienda eſt dum vltionis cupiditate accenſa, propter iniuriarum indignitatem ira cohibetur. Quamobrem de hac animorum moderatione exempla quædam ſcripturi à L. Muræna primordia ſumemus. Is enim M. Catonem obiecto corpore ſuo, à Metelli armis Tribuni plebis in eum irati protexit, quamuis anno ante à Catone ambitionis atque largitionis accuſatus, magno in diſcrimine ſalutis verſaretur, niſi eloquentiæ pater Cicero eum defendiſſet. Nam quanquam aliorum opera vlciſci ſe poſſe inimicum videbat, patriæ tamen charitatem acceptarum iniuriarum dolori prætulit, hoſtémq; quod multo glorioſius cenſetur, laborantem ſeruauit.

De Auguſto.

Moderatiſſimum quoque Auguſtus ſe oſtendit, cum lata lege qua iudicandi de adulteriis forma ſtatuebatur, apud eum adoleſcens perpetrati cum Iulia filia adulterij accuſaretur. Indignationis enim doloríſque magnitudine compulſus, manu ſua cædere adoleſcentem cœpit. Cum autem is contra exclamaret, Violari ab Auguſto legem quam de adulteriis ſanxerat, repente eius ira concidit, adoleſcentémq; dimiſit. Atque eo die præ dolore cibo abſtinuit, adeo

grauiter à ſe erratum duxit, cum legem quam condiderat ipſe violaſſet. Nam quanquam legibus præeſſet, æqnum tamen ducebat, non minus ſe quàm alios legibus parere.

De Tyberio Cæſare.

Vitrici exemplum priuignus Tyberius Cæſar ſecutus, cum Rhodi Diogenem grammaticum ſabbatis tantum diebus diſputantem, extra ordinem, de alia re quam propoſita erat interrogaſſet. Diogenes, vt ad ſe primo die reuerteretur Tyberio reſpondit. Cum autem poſtea Diogenes ad Imperatorem Romam veniſſet, nullo acerbiore dicto factóve Diogenem vltus eſt Tyberius, niſi quod per ſeruum reſpondit, vt poſt ſeptimum annum rediret.

De Hadriano Imperatore.

Ælius Hadrianus Imperator quo die ad imperij culmen euectus cuidam quo cum graues exercebat inimicitias, & propterea noui imperij magnitudine is vehementer territus erat, palam dixit, Euaſiſti. Eo enim verbo ſingularíque animi moderatione oſtendit, minimè conuenire cum publicam induiſſet perſonam, priuatas amplius vlciſci inimicitias velle.

De Dauide Iudæorum rege.

Maior etiam animi moderatio in Dauide fuit, cum adhuc priuatam ageret vitam, eúmque Iudæorum rex Saul infeſtè nimis, vt perderet perſequeretur. Nam cum in antro lateret, eandémque ſpeluncam fortè Saul vt ventris onus deponeret, illic Dauidem eſſe ignorans, ſolus eſſet ingreſſus, Dauid cum perdere eum, hoſtémque vlciſci, & ſimul regẽ ſe facere poſſet, magna ſe animi moderatione continuit. Suſpenſo enim gradu cum regi appropinquaſſet, regiæ veſtis partem abſcidit: vt eo ſigno oſtenderet ſe perdendi regis occaſionem nactum, ea vti noluiſſe.

De Diogene Stoico.

Id temperamenti atque moderationis quod interdum mortalium animis natura largitur, ſtudiis quoque ac philoſophia nonnunquam parari videtur. Id perfacetè Diogenes philoſophus Romæ teſtatum reliquit. Nam cum de conſtantia atque patientia diſputaret, Lentulus Romanus adoleſcens parum modeſtus, cum buccam adhibita cura vehemẽter ſaliua impleuiſſet, eam totam in os Diogenis expuit. Quo facto minimè mutato vultu, aut propoſito Diogenes

abſterſa facie, ridens dixit: In poſterum affirmare te buccã habere porero. Quibus verbis oſtendit ſe quæ de conſtantia atque patientia verbis diſſerebat, animo etiam ſentire.

De Socrate Philoſopho.

Non minus moderatum facetúmque ſe Socrates Philoſophus Athenienſis oſtendit. Nam cum inſolens atque immodeſtus iuuenis, pugno faciem eius percuſſiſſet, nihil aliud egit dixítque, niſi, Sibi permoleſtum eſſe, quod neſciretur, quando cum galea domo egrediendum eſſet.

De Ariſtide Athenienſi.

Ariſtides Athenienſis nullo crimine inimicorum, tantum inuidia in exilium pulſus oſtraciſmi gratia, non vt plerique feciſſent aduerſus patriam ingratóſque ciues indignatus, in blaſphemiam vllam prorupit: ſed cum Athenas egrederetur, omnibus audientibus Deos rogauit, Vt ea fœlicitate patriam ſuam complecteretur, ne vnquam Ariſtidem meminiſſe oporteret.

De Pittaco Mithyleneo.

Singularem quoq; animi moderationem Pittacus Mithyleneus oſtendit, cum miſſo ad eum Cumeis ciuibus in vinculis eo, qui Tyrrhæum eius filium occiderat, vt arbitratu ſuo filij mortem vlciſceretur, ſtatim eum liberauit. Pœnitentiæ enim veniam miſericordiámque præferri debere dixit.

De Stephano leuita, & Iacobo iuſto.

Inter alia moderati animi exempla, quæ præbere nobis innumerabilia Chriſti diſcipulorum atque martyrum numerus poteſt, Stephanum Leuitam atque Iacobum iuſtum ſolos commemorabimus: quorum alter lapidibus cæſus, alter è templi pinnaculo in præceps deturbatus vſque ad extremum ſpiritum, pro perſecutoribus orare Deum, ipſorum crudelitatem, ſub ignorantiæ nomine excuſare vterque non deſtitit. Adeò temperato animo, vt plagarum mortíſque dolor nunquam eos ad odium irámve accenderit, Chriſtum magiſtrum ſuum imitatos.

RECENTIORA.

De Venceſlao Bohemiæ duce.

Recentioribus moderati animi exemplis nõ iniuria principium Venceſlaus Bohemiæ dux faciet. Etenim non præſentiũ ſolum, ſed priſcorum homnium hac animi æquitate

iudicio noſtro primarius cenſeri debet, qui tanto philoſophorum moderationem, quanto alios philoſophi, hac ipſa animi virtute tranſgreſſus eſt. Architæque aut Platonis, vel Speuſippi modeſtia, ſi huic conferatur, iocus, ludibrium, ac veluti pueriles ludi intra viriles actiones videbuntur. Nam mortuo patre dux Bohemiæ creatus, cum ſciret Boleſlaum fratrem vitæ ſuæ inſidias tendere, nunquam eum à facinore niſi verbis deterrere voluit, cum ei declararet quàm iniuſtè ipſum odio proſequeretur. Quibus verbis cũ prauum Boleſlai ingenium non flecteretur, ac ſummo manè à templo redeuntem Venceſlaum Boleſlaus offendiſſet, in eum cum aliquot comitibus impetum fecit. Nemine accurrere auſo, quod Boleſlaus, inter eos qui vim moliebantur, primum ſe oſtentârat, atque fratri vulnus intulerat. Quo in loco Venceſlaus humanus vir, cæterum minimè ignauus, magna vi ſe in Boleſlaum immittens, ad terram proſtrauit gladiúmque ademit, quem cum manu teneret, atque iniquo fratri perfidiam exprobraret, & quid in eum poſſet, oſtenderet. Enſem ei poſtea reſtituit, illud monens: Malle ſe, vt frater Deo ſanguinis rationem redderet, quam ipſe in fratrem manus iniiceret, fraternæ necis cauſam apud Deum dicere cogeretur. Neque verò hac in ſe fratris manſuetudine perfidus frater à ſcelere deterritus eſt, ſed Venceſlaum crudelem in modum occidit.

De Boemundo Normando.

Boemundus Normandus, qui ſub crucis ſignò ad Syriacam expeditionem cum Gotifredo Bolionio ſe cõtulit, dum vrbem Antiochiam ipſe permultíque alij principes obſiderent, à Pyrrho qui Antiochiæ plurimum poterat monitus, de dedenda vrbe, ea conditione vt ipſe principatum eius ſumeret (etenim ob ſingularem animi virtutem ac corporis robur eum vnicè diligebat) Boemundus conditionem antè non accepit, quàm re exercitus ducibus narrata, eorum conſenſu princeps creatus eſt.

De Vraia Gotho, ac Ludouico Thuringiæ Landtgrauio.

Quis in barbaro tantã animi mõdeſtiã inueniri poſſe crederet, quantã Vraia Gothus oſtendit? nam poſt Vitigẽ Gothorum regem patruũ bello captũ, quẽ Beliſarius Conſtantinopolim captiuum miſerat, cum ad Vraiam ob ſingulares virtutes Gothi regnum deferrent, minimè aſſentiri voluit,

affirmabat enim quanquam captiuus eſſet Vitigis patruus, tamen quia legitimus Gothorum rex eſſet, locum eius dum viueret, quia iniuſtè id fieret, occupaturum non eſſe. Itaque cum Gothi ſine rege manere nollent, Idualdum pro eo regem crearunt. Pius quoque pontifex ſcribit, ætate ſua Ludouicum Thuringiæ Landtgrauium, ad Imperatoriam maieſtatem electum, virum armis clarum, iuſtitiáque inſignem, cum literas ſe neſcire excuſaret, rem Imperio pernecceſſariā, electione de ſe facta vti noluiſſe.

De Beliſario patricio.

Facta de Gothis mentio, in mentem mihi reuocat, haud diſſimile, cæterum excellentius etiam Beliſarij factum. Nam cum haud longè Gothi abeſſent, vt à Beliſario armis victi viderentur, antequam prorſus arma ponerent, vehementer Gothi apud eum egerunt, vt qui ipſos Iuſtiniani auſpicio armis perſequebatur, Italiæ ſe Regem facere vellet, polliciti, ſi id agere voluiſſet, ſe ſine contentione, cum eo imperata facturos: adeo propter immenſas virtutes eum amabant, Iuſtiniani autem auaritiam abhorrebant. Is enim cum ambiguis verbis annuiſſe videretur, dicto audientes aliquod tempus Gothos habuit, Rauennáque atque Vitigi potitus eſt. Cæterum poſteaquam ob eius rei ſuſpicionem, ab Italia Iuſtinianus eum reuocauit, ipſe ſtatim parere conſtituit, quanquam etiam inuito Iuſtiniano manere potuiſſet: Gothi verò cum intelligerent profectionem eum parare, Papiæ Idualdum regem crearunt, qui ſtatim ad Beliſarium miſit, qui offerrent, ſi ipſe Italicum regnum ſuſcipere vellet, ſe ad eum iturum, & regno quod à Gothis delatum habebat ei ceſſurum, quam rem tunc Beliſarius apertè abnuit ſe facturum: maiore enim induſtria atque arte vſus eſt, ob animi temperantiam, in recuſando regno quod ipſe armis ac virtute ſua pepererat, quàm multi vt potirentur egerunt, quanquam in eum ingratè ſe ob auaritiam Iuſtinianus habuerit, parumq́ue æquus tantæ virtutis æſtimator viſus fuit.

De Carolomanno Franconiæ principe.

Promiſſum regnum recipere Beliſarius recuſauit, fortaſſe fidem datam ſecutus, aut periculo deterritus, ſed Carolomannus Pipini frater, eius partis quietus princeps, quæ de Franconia cum fratre diuiſa ei obtigerat, ingenti

animo cæterum moderato,& qui ſecularem vanitatem contemneret,vt verè philoſophus religioniſque cultor , relicto fratri regno , Soracte ſe apud vrbem Romam habitatum contulit,& inde ad Caſſinatem montem, vbi ſub Benedicti diſciplina vixit.

De Ina Britanniæ rege & Gelulfo.

Similiter Inas Britannorum rex, vxoris Ethelburgæ hortatu,relicto regno Romam profectus, eremiticam duxit vitam. Id quod Eteluolphus quoque poſt eũ egit, relicto Egberto fratri patrueli regno. Erubeſcant nunc ætatis noſtræ docti viri,de huiuſmodi viris ſilendo, qui profecto numinum inſtar ſunt, ſcriptis ſuis quoſdam philoſophos non ſine admiratione laudib⁹ efferre, quod viles taſulas aut agros virtutis gratia reliquerint.Nam his ſcriptoribus ea quæ præſens fert ætas priſcis comparata,vilia duci debere videntur, At meo quidẽ iudicio contra eſſe duco, quia efficaciora virtutis ſtudia in præſentibus videantur, & longè plus recentia lectorem quam vetera mouere ſolent.

De Stratiqua Bohemo. & Adelberto Pragenſi epiſcopo.

Quod in duobus, de quibus nuper dictum eſt ob inſignẽ modeſtiam laudari ſatis non poteſt, in Stratiqua quoque Bohemo,Boleſlai ſecundi Bohemiæ ducis fratre,parem meretur laudem.Is cum ſe monachum feciſſet, Pragenſem põtificatum renuit,cum ei ceu digniori ab Adelberto illius vrbis epiſcopo eſſet oblatus. At Adelbertus nihilominus Epiſcopatu dimiſſo, tandem vt Chriſtianum cultum augeret, in ſumma inopia,ad Prutenos idololatras profectus,dũ prędicando àd Chriſti fidem eos deducere conatur, ab eis crudelem in modum occiſus eſt.

De Auenir & Ioſaphat Indorum regibus.

Modeſtiæ commemoratio, quæ de Stratiqua à nobis facta eſt,duorum Indorum regum memoriam apud me excitat. Hi fuerunt Auenir filiuſque eius Ioſaphat, anno enim Chriſtianæ ſalutis octuageſimo ſupra tercentos , quemadmodum Damaſcenus Ioannes ſcripſit,relictis regnis , heremiticam vitam vixerunt, plus animorum quiete contenti quanquam in magna inopia, quàm opibus atque moleſtiis quas regna trahere ſecum ſolent.

De Ioanne Armeniæ rege.

Quis Ioannem Armeniæ regem , niſi impius prætereat?

moderatúmque ipſius animum ſilere poſſit? Nam Clemente quinto Pontifice, relicto Leoni nepoti regno eremum ſolus incolere, potiuſquam regno vti maluit. Cum Cuteni poſtea Turcæ Armeniam infeſtarent, maléque Leo eam tueretur, à populis regnum ſumere coactus, magno animo diu defendit. Oſtendens neque animi paucitate, neque inertia impulſum antea ſe regnum reliquiſſe, neque poſtea ambitione aut leuitate reſumpſiſſe.

De Amurato Turcarum rege.

Non ſolum inter noſtri temporis Chriſtianos homines hæc animi modeſtia, verùm in Turcis quoque à catholica fide alienis inuenta eſt. Id Amuratus Turcarum rex teſtatur cum Mahumeto filio adoleſcentulo ſub Calybaſſæ tutela regnum viuens reliquit, ſéque ad heremiticam contulit vitam. Quanquam poſtea populorum precibus arma reſumere coactus ſit, vt eos qui Ioannis Vaiuodæ armis infeſtabantur defenderet. Itaque graui ac periculoſo prælio cùm eum viciſſet, paulo pòſt naturæ conceſſit, eodem Mahumeto filio regni ſucceſſore relicto. His autem exemplis ſatis clarè oſtenditur quanta ſit quietis moderatorúmque animorum iocunditas. Quandoquidem & priſcis & recentioribus temporibus, ingentibus animis, magnáque rerum gerendarum gloria inſignes viri inueniantur, quietem magnis Imperiis regníſque prætuliſſe: præſertim Amuratus de quo dictum eſt, qui antea Ladiſlaum Poloniæ atque Pannoniæ regem prælio victum occiderat, ac deinde Vaiuodam potentia virtutéque clariſſimum armis intra fines ſuos illata clade compulit; quæ apertè teſtantur, in eo animi robur ſapientiámque fuiſſe, neque ignauia aut ſtultitia, ſed conſilio potius tanto regno ceſſiſſe.

De Imberto Delphino Vienneñſi.

Magna quoque Imberti Viennenſis Delphini (huius enim honoris nomine priſcorum Allobrogum pars à recentioribus vocitatur) animi moderatio fuit. Vendito enim Delphinatu Philippo Valeſio ſexto Gallorum regi, poſt quem Gallorum regum primogeniti Viennæ Delphini vocari cœperunt, diſtributa in pauperes pecunia, ſalutis anno treceinteſimo ac quadrageſimonono ſupra mille, Lugduni Prædicatorum religioni ſe dicauit. Sed ne in hac re principum ſolum mentio fiat, ad ſacerdotes tranſeamus, in qui-

bus quod rarior eſt modeſtia animi, cum inuenitur, laude dignior ac magis miranda eſt.

De Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo.

Quantum perfidiæ ambitioniſque recentior ætas in quibuſdam ſacerdotalis ordinis habuit, contrà in eo tantum modeſtiæ fideique ſuperioribus tẽporibus inerat. His enim virtutibus honores opéſque atque autoritatem quibus ſacerdotio inſignes nunc fungi perſpicimus, pepererunt. Inter bonos illos Priſcorum temporum Ambroſius Romanus patricius erat, qui cũ Mediolanenſem præfecturam gereret, videretque à populo Mediolanenſi ad ſe deferri epiſcopatum, abiectiore vitæ genere contentus, ſequenti nocte Mediolano profugit. Cæterum à populo retractus, coactúſque Epiſcopatũ aſſumere, ea integritate virtutéque adminiſtrauit, vt poſtea eius memoriam ceu ſanctiſſimi hominis Mediolanenſes ciues ſemper coluerint.

De Benedicto tertio Pontifice.

Eadem modeſtia vſus eſt Benedictus tertius Pontifex Maximus, qui poſt Leonem cum ad Pontificatum vocaretur diu lachrymis reſtitit, dum ſe tanto honore indignum diceret. Sed tandem eum honorẽ aſſumere coactus, ita geſſit vt electionis autores nunquam pœniteret.

De Nicolao primo Pontifice Maximo.

Benedicto Nicolaus primus vt in Pontificatu, ita in animi quoque moderatione ſucceſſit. Nam cũ ad Põtificatũ ſe electũ intelligeret, clam ab vrbe Roma profugit, magnoque labore à Romanis inuentus, maiore vi, collatum accipere Põtificatũ vt vellet, cogi vix potuit. Atque haud minus in hoc laboratum, quàm his temporibus plerique ſoleant, qui ad ſacerdotij apicem malis artibus viam aſtruunt.

De Gregorio primo pontifice.

Poſt Pelagij Pontificis mortem Gregorius primus cũ ſciret à Romanis ei ſe electum ſucceſſorem (etenim tẽporibus illis Pontificũ electio parum valida erat, niſi eam qui tunc imperabat confirmaret.) ſtatim ad Mauritium Auguſtum Conſtantinopolim ſcripſit, ne electioni de ſe factæ aſſentiri vellet. Cæterum à Romanis nuncio cum literis intercepto, Mauritius populi precibus eum confirmauit.

De Leone nono Pontifice Maximo.

Similiter poſt Damaſi mortem, cum miſſis populus Ro-

manus legatis ad Henricum ſecundum Imperatorem peteret, vt arbitratu ſuo hominem idoneum ad pontificatum eligeret, & Bauonem Tullenſem epiſcopum elegiſſet, atque cũ Pontificiis inſignibus eum Romam mitteret, in via Bauo in Hildebrandum incidit, à quo monitus quod erraret Pontificalem ſumere habitum, priuſquam à Rom. clero eſſet electus, ſtatim præ modeſtia habitum Pontificium, & cum eo honorem quoque, quem antè gerebat, abiecit, & nouæ electionis diſcrimen Romæ ſubiit. Qui quanquam peregrino habitu Romam profectus eſſet, à clero tamen populoque electus eſt, ſub Leonis noni nuncupatione.

De Petro Damiano atque Andrea ordinem minorum profitente.

Inter clara Pontificum exempla, locum ſibi virtute ſua, duo Cardinales vendicabunt, & facinoris excellentia dignitatem, quam perſonis minor erat, æquabit. Nam Petrus Damianus, qui Cardinalatus honore inſignis, Hoſtiẽſis epiſcopatus titulum gerebat, Pontifice Gregorio ſeptimo Cardinalatus dignitati atque eius pompæ, longè maiori animo quàm plerique eam parare nitantur, renunciauit, atque in eremum ſe tranſtulit, ſapienter intuitus, quot labores maláque Cardinalatus purpura tegat, contráque quantum quietis atque bonæ ſpei eremus polliceatur. Andreas quoque minorum ordinem profeſſus, modeſtiæ plenus ingenti animo Cardinalatum abnuit, quem ei patruus Alexander quartus offerebat.

De Celeſtino quinto Pontifice max.

Petrus Muronus, vt omnes alios pontifices modeſtia ſuperauit, ita poſtremus penè in clericali ordine inuenitur, qui magnus modeſtiæ cultor eſſet. In eo enim clericalis characteris bonitas feciſſe videtur, quod accenſę lucernæ lumen conſueuit, ſcilicet vt deficiẽte materia, atque propinquo luminis fine, ſupra conſuetum flammam in maius effundat. Nam mortuo Nicolao quarto, cum iam biennium interregnum continuaret, ſacer ſenatus, quod diſcors de noui pontificis electione contendebat, demum Petrum ipſum Muronum omnibus ſuffragiis elegit, cum autem diu laboratum eſſet, vt is delatum acciperet honorem, ſpreta omni pompa, quantum fieri poterat, ſeruare eremiticæ vitæ, quam antea degebat, formam nitebatur: tandémque pontificias curas

faſtumque abhorrens,nulla neceſſitate compulſus, quin potius multis contranitentibus atque ne id ageret obteſtantibus,poſt quintum menſem , Pontificatum ſolemni ritu ſeruato , in Cardinalium manu depoſuit , eremiticámque vitam atque habitum reſumpſit.

De Hilarione palæſtino.

Gloria quæ ſanctorum animis , non minus quam auaritia officit,imò longè grauius vexat ; quo occultioribus modis eos apprehendit,ſi deuitetur,non minorem laudem, quã auaritiæ fuga ſecum fert:nam cum perſæpe ita virtuti gloriç cupiditas coniuncta inueniatur, vt vix diſcerni vitium poſſit,magno ingenio,magnáque prudentia opus eſt, vt ſecerni colligique virtutis fructus , non admixtis inanibus gloriæ frondibus , valeat . Huius diligentiæ quæ ad gloriæ euitationem perneceſſaria eſt, clarum Hilario Palæſtinus exemplum propoſuit , qui relicta patria in Ægyptum , vbi olim Antonius abbas erat , cum ſe tuliſſet , poſt aliquod tempus, in patriam rediit , vbi cum mentis ſuæ quietem concurrentium ad ipſum hominum multitudine impediri videret,iterum in Ægyptum profectus eſt . Hic quoque haud diu mãſit, cum ob virtutis magnitudinẽ in honore haberi ſe, atque coli videret.Itaque vt id gloriæ deuitaret clam Siciliam traiecit,vbi nullo alio adiumento vitam trahebat , niſi quantũ paucula ligna,quæ orando defeſſus à monte in vrbem vendenda ferebat, ſubminiſtrare poterant . cum illic quoque cognitus in honore haberi cœptus eſſet , ad vrbem Epidaurum in Dalmatiam ſe contulit , vt illic occultior eſſet : verum ceu ſol , qui quanquam ſigna mutet,mortalibus tamen ſemper fulget , cum illic quoque noſci cœpiſſet , eũque homines ſequerentur,gloriam fugiens (quæ non ſecus ac peſtis bonorum animos inficere ſolet) in Cyprum nauigauit. Vbi cum ea mentis tranquillitate,quam cupiebat degere nõ poſſet,deſertum quendam illius inſulæ montẽ conſcendit , vbi & fugiendi & viuendi finem fecit , his erroribus actus duntaxat,vt id fugeret, quod plerique inter mortales adipiſci laborant, gloriam videlicet , & magnã famam: quæ quò ipſe longius abibat,illò inſtantius ſequebatur : quanquam verò ſæpe fallax ſoleat eſſe,tunc vera ceu tuba multiplici ore,Hilario de virtutũ tuarũ magnitudinẽ populis reuelabat,quç tu præ modeſtia tegere laborabas,etenim diuinit⁹ hoc videtur,

vt gloria propter Deum eam fugiétibus,aut dum viuunt,aut ſaltẽ poſt fata cumulatior referatur. Secus aũt hos qui famæ nimiũ appetentes ſunt,multis experimentis cognitum eſt,& in vita & in morte obſcuros manſiſſe. Sed iam tempus eſt,vt ab Eccleſiaſticis ad ſeculares homines redeamus.

De Iacobo Tepolo patricio Veneto.

Mortuo Ioanne Dandulo Venetiarum duce,cum vniuerſus populus ei ſucceſſorem Iacobum Tepolum nominaret reiiceretque quicunque præter eum nominatus eſſet, ipſe præ animi modeſtia clàm nauẽ conſcendit: atque in Africã nauigauit, vbi ſecretus tam diu manſit quoad certior factus fuit Petrum Gradenicum ducem creatum fuiſſe. Cæterum quoniam frequens in ea vrbe modeſtia fuit, alia quoque de Venetis ciuibus ſubiungemus.

De Ioanne Particiatio, qui Baduerius dictus eſt, Venetiarum duce.

Modeſtiam quoque animi ſingularem,Ioannes Particiatius Venetorum dux oſtendit, qui ſexto anno poſt initum ducatum, cum nihil eum vrgeret, ſponte ſua depoſito honore,ad priuatam rediit vitam: cui cũ Petrus Cãdianus ſucceſſiſſet,atque prælio cum Sclauis cõmiſſo, occiſus eſſet, cogente Populo, denuo Ioannes ducatũ reſumpſit, atq; in eo ſex tantũ menſes cõmoratus, dum ciuiles quaſdã ſeditiones cõponeret, denuo domum ſuam,in priuatam abiit vitam.

De Petro Vrſeolo Venetorum duce.

Quod antea Ioannes Baduerius fecerat, non multò pòſt egit Petrus quoque Vrſeolus,qui ducatus ſui anno ſecundo, depoſito honore, relictis cum patria vxore liberíſque, vt maiore animi quiete viueret, Deóque magis vacaret, noctu clàm Venetiis abiit, ſimúlque cum Romualdo heremita, in Galliam vt ſolitarius viueret, profectus eſt.

De Raphaële Adurno Genuenſium duce.

Longè ab hiſtoriæ fide abeſſe debet, vt qui ſcribendi munus ſuſcipit, aliquo animi affectu ductus veritatẽ vel omittat, vel offuſcet. Hanc igitur legem ſecutus egregium Raphaëlis Adurni Genuenſis ducis facinus, quo ſingularem animi modeſtiam oſtendit minimè præteribo. Nam hortantibus ciuibus, quibus patriæ libertas curæ eſſe videbatur, vt principatu cedere vellet, aſſerebant enim ſi ita fieret, ſublato factionis metu, concordes fore ciuiũ animos,atque in

communem libertatem conſpiraturos, ſponte nullíſque armis coactus ducalem dignitatem depoſuit, atque ab vniuerſo populo in priuatas ædes ſuas deductus, omni laudis atq; honoris genere cumulatus fuit. Cæterum quanquã res ipſa vt optabatur, vrbis libertatem non peperit, ipſe tamen pro virili ſua vt libera eſſe poſſet, effecit. Spoliare enim ſe honore quem gerebat, vt libertati locum daret non recuſauit, atque honeſtæ famæ gloria quæ æterna erit ducatum permutauit, quem aut mors aut alius caſus, ſicuti in humanis rebus contingit, vt ſemper retinere poſſet, paſſurus non erat.

De Alberto Bauariæ duce.

Moderati etiam animi exemplum quod ſilentio præteriri non debeat, Alberti Bauariæ ducis fuit. Nam cum ingens ad eum legatio totius Bohemiæ populorum nomine profecta eſſet, oſtẽderétque mortuo ipſorum rege Alberto Auſtrio, qui Ladiſlaum infantem filium in cunis reliquerat, quia tandiu expectare infantis grandiorem ætatem populi nolebant, ipſum omnibus ſuffragiis ab omnibus populis regem electum eſſe. Ipſe ingenti moderatóque animo renuit, ac multis ſanctè facundéque in hanc ſententiam dictis, populum vt regem ſuum paruum expectare vellẽt hortatus eſt. O animum verè excellentem, & laudib. omnibus celebrandum, qui meo quidem iudicio dum oblatũ ſpreuit regnum non minor fuiſſe quàm Alexander appetendo cẽſeri debet. Illud quidem haud dubium erit honeſtiorem ſanctioremque Alexandro fuiſſe.

De Friderico Marchióne Brandeburgenſi.

Par quoque Brandeburgenſis Friderici modeſtia fuit, cũ vacante Poloniæ regno in Vladiſlai morte per legatos ad regnum accerſitus, vt pote qui inter eos nutritus plurimũ diligebatur, accipere abnuit. Hortatus populos vt Caſimirũ Lituaniæ ducem defuncti regis fratrem, quia id æquius erat, regem acciperent.

De Alphonſo rege Siciliæ.

Hi de quibus ſcriptum eſt ambitione abſtinuerunt. At Siciliæ rex Alphonſus (vt Architas) furentem in medio curſu iram temperauit: in qua non minus laudis modeſtia, quàm in frenanda gloriæ cupiditate meretur. Nam cũ Pyrrhum pocillatorem ſuum iuſſiſſet Gaſpari vni ex eius aula quo cũ graues inimicitias Pyrrhus gerebat, patera quã ma-

nu ferebat propinare, Pyrrhúſq; imperium geminanti non paruiſſet, haud iniuria Alphonſus ita ſuccenſus Pyrrhum ſtricto gladio inſecutus, vt in eum ſæuiret, ſtatim vt aſſecutus eſt, cum vulnus iã inferre pararet, iræ ſtatim fræna contraxit, abiectóque gladio, præ modeſtia in Pyrrhum ſæuiẽdi ſibi poteſtatem ademit. Et ſi neque vltionis, neque caſtigationis reſpectus vllus erat, qui eum mouere deberet.

De Ludouico duodecimo Gallorum rege.

Nullus quoque timor Ludouicum duodecimũ Gallorum regem continuit, vt quò die Carolo octauo vxoris ſuæ fratri in regno ſuffectus fuit, miniſtrorum ſuorũ vni, quẽ percharum habebat, morem non gereret. Nam ob rei fœlicitatem publicari, ac dono ſibi dari fortunas petenti Aurelianenſis ciuis, qui in Ludouicũ ipſum hoſtili animo ſemper fuiſſe putabatur, id quidem negauit; atqui alia maiora pollicitus eſt. Quid enim ad tantũ ſublatus regnum iam vereretur, ne inimicũ priuatum hominem pro arbitratu ſuo vlciſceretur? Modeſtiæ igitur ſola cura, id non concedendi cauſa fuit: reſponſi enim genus ita eſſe teſtatũ reliquit, cum dixit, Iniquum proculdubio videri Gallorum regem, velle Aurelianenſis ciuis iniurias vlciſci. Quin illud etiã magis à modeſtia hoc profectũ eſſe declarauit, quod repente ac prę ter expectationem in tantám fortunã euectus, omnium iniuriarũ immemor, omnes eos qui Carolo paruerant, locis ſuis in honore apud ſe tenuit, ita vt excepta regis perſona, quæ mutata erat, nihil in Caroli aula mutatum ex conſueta ſpecie videretur, mirũq; omnibus eſſet, Ludouico eos regi ſtipatores eſſe, qui olim captiuum ex prælio duxerant, & eidem in honore illos aſtare, qui vt in cuſtodia tam diu ſeruaretur, cõſuluerant. Atq; ipſos qui in carcere eũ aſſeruarãt, ea vultus lætitia, hiſq; animis, quibus Carolo operã dederãt inſeruire illi, quem antè vt hoſtem captiuum habuerant.

De Ioanne Gualberto equite Florentino.

Si Architæ Tarentino, quod in ira abſtinuerit villicũ cędere, quia male agros coluerat, ſi pariter Platoni, quod iratus ſeruo alteri caſtigationem mandarit, tantũ peperit laudis, quanta Valerius eos magnificis verbis cumulauit, quãtò illis anteponemus, maioribúſque etiã efferemus laudib. modeſtiæ plenum Ioãnis Gualberti Florentini equitis facinus? Nam cum ex agro in vrbẽ magno hominum numero

comitante rediret, eíque forte obuius eſſet is, à quo haud multo antè frater, quem ſolum habebat, fuerat occiſus, neque diuertere poſſet: Ioannes iam gladium, vt fraternā necem vlciſceretur ſtrinxerat, ſed cū humi proſtratus fraternæ necis auctor, vt ſibi ob Chriſti crucifixi reuerentiā parceretur, oraret, ſingulari modeſtia, Ioannes iram cōpeſcuit, atque illum gladiúmque, quē vlciſcenda iniuriæ gratia ſtrinxerat, in tēplum quod primū offendit deduxit, & crucifixi imagini, quam in eo vidit vtrunque præſentauit. Mira res ſed tamen vera narratur, ſcilicet Chriſti imaginem cernentibus omnibus qui aderant, demiſſo capite, aperta ſigna dediſſe, omiſſæ gratia ſuæ vltionis, munus acceptū atque gratum habere. Quod factum ita Ioannis quoque animū pupugit, vt relicta patria, relictis fortunis, & ſeculari vita, princeps condendæ congregationis quæ ſub Vmbroſæ vallis nomine cenſetur, perhibeatur fuiſſe: Imago autem, quæ hoc feciſſe dicitur, poſtea ſingulari veneratione in ſancti Miniati fano, haud longè ab vrbe Florentia aſſeruata eſt.

DE IIS QVI CVM INIMICI AVT *etiam hoſtes eſſent, non inimicitia modo, ſed etiam affinitate ſe deuinxerunt.*

CAPVT II.

HAud incongruè iuxta eos qui moderatò animo fuerunt, tanquam ramos in arbore ſua, eos ponemus qui ex inimicis amici facti ſunt, aut etiam reconciliatam amicitiam affinitate ſanxerunt.

De Cn. Pompeio & M. Craſſo.

Cum conſulatum Cn. Pompeius & M. Craſſus parū amico inter ſe animo geſſiſſent, fertur conſulatu ad finem tendente Sex. Aurelius in Senatu, vbi ambo erant Conſules dixiſſe, in ſomnis ſe à Ioue monitum, vt conſulibus reuelaret, priuſquam conſulatu abirent, poſitis ſimultatibus, mutuam beneuolentiam redintegrarent. Quo audito Craſſus, quanquam natu maior, primus conſurgens Pompeio dextrā porrexit, haud indecorū ſibi ducens, & ſi ſenior erat, à ſe prius Pompeium ad copulandum amorem vocari: cum eum Senatus quanquā in prima adhuc iuuenta magni cognomine honeſtaſſet, ac deinde cū per ætatem Senator nondum eſſe

poſſet,

poſſet, decrētis duobus triumphis inſignem reddidiſſet. Cui contrà cum Pōpeius mutuam oſtendiſſet voluntatem, conciliatam ea hora amicitiam, quoad vixerunt incolumem ſeruauerunt.

De Cymone & Pericle Athenienſibus.

Magnæ inter Cymonem Periclémque Athenienſes amicitiæ fuerunt, adeò vt Periclis opera Cymō in exiliū pelleretur, cōciliatoq; demū inter eos amore Periclis opera, Cymō reſtitutus, claſſi quæ in Cyprum mittebatur, præfectus fuit.

De Maſſiniſſa Numidarum rege atque Scipione.

Romanorum ab initio Maſſiniſſa poſtea quàm Numidarum regnum adeptus eſt acerbiſſimus hoſtis, vi omníque ope, quantum in eo fuit, aduerſus Scipionem Carthaginenſes iuuit. Sed demum Scipionis virtute allectus ſtudia mutauit, atque à Carthaginenſibus ad Romanos amorem ita conuertit, vt Maſſiniſſa fideliorem nullum Romani inuenerint. In amore autem Maſſiniſſa dum vixit perſtitit, & vt ita eſſe palàm fieret, moriens ſenatum Romanum Scipionémque liberis ſuis tutores reliquit.

De Veſpaſiano & Licinio Mutiano.

Inter Veſpaſianum cum adhuc priuatam ageret vitā Liciniúmque Mutianum, vt inter pares plerūque ſolet, inimicitiæ haud mediocres erant. Cæterum cum poſtea Vitellius imperium laceraret, Veſpaſiano aduerſus Iudæos bellum gerente, Mutianus qui Ægypto atque Syriæ præerat, primus fuit qui Imperatorem Veſpaſianum ſalutaret, atque Syriacos orientíſque exercitus in Veſpaſiani partes traheret. In eáque beneuolentia atque fide dum vixit Mutianus perſtitit. Contra quoque Veſpaſianus Mutiani inſolentiam, vt inter amicos par eſt, pertulit ac texit.

RECENTIORA.

De Alphonſo Caſtulonenſi alióque Alphonſo Legionenſi regibus.

Non minores quoque inimicitiæ inter duos Alphonſos Caſtulonenſem Legionenſémque reges fuère, ſed Heleonoræ Caſtulonenſis reginæ opera finitæ, affinitatem contraxerunt, quod Legionenſis Alphonſus alterius Alphonſi gener factus eſt.

R

De Veremundo Caſtulonenſi & Garſia Nauarræ regibus.

Graues etiam inimicitias inter ſe diu geſſere Veremundus Caſtulonenſis Garſiaſque temulentus Nauarræ reges. Cæterum cum Sarracenorum armis Veremundus infeſtaretur, vt primum ab eo ad ferẽdam opem Garſias vocatus eſt, poſitis ſtatim inimicitiis, belli partem ſuſcepit, factiq; eo bello amici ſociíque, mutuum dum vixerunt amorem ſeruauêre.

De Roberto Guiſcardo Apuliæ duce & Nicolao ſecundo Pontifice.

Apuliæ dux Robertus Normandus, quia quædam Eccleſiaſticæ ditionis loca occupabat, à Nicolào ſecundo Pontifice iudicatus hoſtis, factúſque extra fidelium numerum, ab eodem Pontifice tandem non eccleſiæ ſolum reſtitutus, verum titulo quoque Apuliæ atque Calabrię ducis inſignis factus, feodíque iure Eccleſiæ addictus, ſæpius in bello Nicolao ipſi atque eius ſucceſſoribus ingentem opem tulit.

De Carolo ſexto Gallorũ & Richardo Britannorũ regibus.

Graues inter ſe Carolus ſextus Gallorum, atque Richardus ſecundus Britannorum reges inimicitias ac bella geſſerunt, & tamen in colloquium deducti, ita abiêre, vt non inimicitia ſolum, verũ affinitate quoque, Iſabella Caroli filia, in matrimonium Richardo collocata, iungerentur.

De Renato Lotharingiæ & Barri duce, atque Antonio Validi montis comite.

Non minus quoque odiis inter ſe decertauerunt Renatus Andegauenſis Barri atq; Lotharingiæ dux, qui poſtea regni Siciliæ titulum vſurpauit, & Antonius Validi montis comes, adeò vt cum Renatus Validum montem obſideret, ab Antonio ipſius loci comite, Burgũdionibúſq; fuſus, Diuionum captus, eo prælio fuerit perductus. Vbi Philippi Burgundiæ ducis opera, ambo poſitis inimicitiis, ad mutuã beneuolentiam conciliati, affinitatem quoque ducis filia in matrimonium comitis filio locata iunxerunt, auctóq; indies amore cum ducis ſtirps deficeret, Renatus ex nouo matrimonio natus, materni aui magna ex parte hæres fuit.

De Carolo Aurelianenſi & Philippo Burgundiæ ducibus.

Quam graui cruentoque inter ſe bello diſſiderent duo inſignes duces Aurelianenſis Carolus, & Burgundus Philippus toti Galliæ his quoque tẽporibus notum eſt. Etenim huius belli cauſa magna eius pars ferro & igne vaſtata eſt,

magnúſq; in eo virorũ numerus occubuit cũ hæc inter ipſos odia arderent. Etenim in Pariſiis Aurelianenſis Caroli pater, patris Philippi ducis Burgundiæ opera cæſus fuerat, & dum Carolus patris mortem vlciſci quærit, Philippi quoque pater interficitur, expleta vtrinque ira ambo mutuam amicitiam affinitatemque inierunt. Philippi Burgundiæ ducis nepte in matrimonium Aurelianenſi duci locata.

De Ludouico Gallorum rege, atque Edouardo Plantagineto Britanniæ rege.

Ætate quoque noſtra hoſtes inter ſe fuêre Ludouicus vndecimus Gallorum atque Edouardus Plãtaginetus Britannorum reges. Cum autem Edouardus cũ valido exercitu in Galliam traieciſſet, priuſquam præliũ committeretur, in colloquiũ reges venêre, atque inde conciliata amicitia atq; affinitate, ambo retro in patriã ceſſere, Edouardi filia Ludouici filio, qui penè infans erat, in matrimonium promiſſa.

De Ludouico Gonzaga Mantuæ principe, & Bernaboue Vicecomite.

Graui olim bello obſedit atque preſſit vrbem Mantuam Bernabo Vicecomes cum in ea Ludouicus Gonzaga rerum potiretur. Tandemq; inter eos non pax tantum inita fuit, verum affinitas quoque conciliata, Bernabouis nepte in matrimonium Vgolino Ludouici nepoti locata, accipitris auis annuo cenſu conſtituto, pro vrbe Rhegio, quam is reſtituere Bernaboui dicebat, à Feltrino patruo armis retentam.

De Galeatio Vicecomite, & Actio Eſtenſi Ferrariæ domino.

Idem inter Galeatium Vicecomitem Matthæi filium, & Actium Eſtenſem Ferrariæ principem antè contigerat. Nã cum crudelem in modum odia inter ipſos arderent, armatíq; ambo in agro Cremonenſi ad Abduam amnem, infeſtis exercitibus conueniſſent, inita pace atque affinitate inimicitias poſuerunt, Galeatio in matrimonium ab Actio ſorore Beatrice data, quæ mortuo Nino priore viro Gallitiæ iudice (ea enim poteſtas inſignis in Gallicia erat) Alberti Scoti filio, qui Placentiam obtinebat, promiſſa fuerat. Iraque cum poſtea Alberti Scoti opera, vt prælatum ſibi Galeatium vlciſceretur, Galeatius cum Matthæo aliiſque Vicecomitibus patria pulſus eſſet, magna fide ab Actio exceptus, eum qui tanto caſui neceſſaria præſtaret, promptum habuit.

De Lotho Piſano, & Oberto Spinola.

Diu mutuis grauibúſque inter ſe odiis Genuenſes atque Piſani decertauêre, cum Piſas Vgolinus comes, Genuã autem duo Oberti Auria & Spinola gubernarent. Itaque cum ſalutis anno ducenteſimo atque octuageſimoquarto, ſupra mille, deleta Piſanorum ingenti claſſe, Lothus Vgolini comitis filius, in prælio captus, quadriẽnium in Genuenſium poteſtate fuiſſet, eo tempore Gibellina factio, Piſis Lothi parentem atque fratres obſeſſos fame confecit. Cæterum cum poſtea initam Piſani cum Genuenſibus pacem violaſſent, Lothus è carcere mittitur, atque à Genuenſibus ciuitate donatus, & Oberti Spinolæ gener factus ab hoſtibus ſalutem honoresque aſſecutus eſt, cum à ciuibus ſuis fratres eius miſerum in modum periiſſent.

De Sfortia Attendulo, & Pandulfello Alopo.

Fuerunt ſimiliter graues inter Sfortiam Attendulum inimicitiæ, cum Ioannæ ſecundæ Neapoli regnantis copiarum militariũ dux eſſet, & Pandulfellũ, ab eadem Ioanna pluſquam pudicitiæ ratio pateretur, amatum. Itaque cum apud reginã plus ob amorem poſſet Pandulfellus, Neapoli Sfortia cuſtodiri iuſſus eſt. Cæterũ poſtea aduentante Iacobo rege cõmunis timor, ex inimicitiis amorem inter vtrumq; peperit, collocatáq; Catharina ſorore in matrimonium cũ Sfortia, Pandulfellus beniuolentiam affinitate confirmauit, vt Sfortia magnus in Neapolitano regno Coneſtabilis (ea poſt regiam maior poteſtas erat) crearetur.

De Petro Fulgoſio Genuenſi duce, & Ioanne Philippo Fliſco.

Quæ grauiores cruentæque magis inimicitiæ fuerunt, quàm inter Petrum Fulgoſium Genuenſem ducem, ac Ioannem Philippum Fliſcum? Septenniũ durauêre tanto animorum odio, vt nullum Petrus hoſtem haberet, quẽ ſtatim Ioannes Philippus in Petri iniuriam beniuolentia nõ complecteretur: tantúmque ſanguinis atque auri hæc odia exhauſêre, vt quibus videre ea tẽpora contigit, horrore penè exanimarentur, & tamen, poſteaquam Alphonſi regis potentia, peſte inſuper conflictatus deſerere Petrus principatũ coactus fuit, Ioannes Philippus in eum amorem cũ eo rediit vt nunquam poſtea niſi communem menſam lectúmque haberent, & tã acriter Ioannes Philippus ad recuperandam Petri dignitatem decertauit, vt pro ea vitam amiſerit.

De Alphonſo rege Siciliæ, ac Mediolanenſi duce.

Longo tempore Alphonſus quoque Siciliæ rex, & Philippus Mediolanenſis dux graues inter ſe inimicitias geſſêre, & tamen poſteaquam apud Caietam captus Alphonſus per Philippum libertatem obtinuit, is inter ambos amor conciliatus eſt, vt poſtea non minus laborauerit Philippus, ad reſtituendum in regno Alphonſum, quàm antea vt inde eum pelleret egerat, pariter quoq; Alphonſus ab eo tempore, ceu parentem Philippum coluit, hoſtéſque eius amicóſque omnes & pecunia & militibus, non aliter quàm ſi cum Philippo ſtipendia faceret promptiſſimè, vt res poſcebat, vel offendit vel iuuit.

De Hercule Ferrarienſi Duce & Friderico Gonzaga Mantuæ Marchione.

Atroces quoque inimicitias inter ſe exercuerunt Hercules Eſtenſis ac Fridericus Gonzaga Mantuanus Marchio, propter Nicolai Eſtenſis mortẽ (quia Ferrarienſis ducatus cõpetitor ad eum adnitebatur) ab Hercule occiſi. Friderico cũ arcta affinitate iunctus erat, adeò autẽ inter ambos exarſerunt odia, vt cum vterque cum populo Florentino ſtipendia faceret, in iiſdem caſtris in Ethruria, prælio inter vtriuſque milites exorto ſummã rerũ niſi quod Alphonſus hoſtis aberat, penè in extremũ diſcrimen adduxerint: & tamẽ haud multo pòſt conciliata inter ambos amicitia, Hercules Iſabellam filiam, Franciſco Friderici filio, coniugem dedit.

DE ABSTINENTIA ET CONTINENTIA. CAPVT III.

Res iam exigit ad continentiam abſtinentiámque tranſeamus, in quibus virtutibus magna ſunt ad humanas cupiditates cohibendas frena. Tanto autem plus in principibus laudis merentur, quanto quod cum ſola ipſorum voluntas explere appetitum poſſit, miræ magis eiuſmodi virtutes, ſi eas habuerint, videri ſolent. Quod ſi in virtutis neglectum hæc frena cupiditatibus laxarint principes, eò cæteris pernicioſiores ſunt, quantò alios potentia etiam magis antecellunt. Perſæpe enim principum exempla populi ſequuntur: atque vt vel ſolutis moribus vel frenatis cupiditatibus vixerunt. Quia ita publicos mores vel iuuant vel

lædunt,aut laudem aut reprehenſionem merentur.

De Senatu ac populo Romano.

Inter hos primus à nobis ponetur populus Romanus, cuius plerúmque geſta omnifariam ſingularem abſtinentiam animíque magnitudinem oſtenderunt, eò autem pluris hæc virtus facienda eſt, quò rarior in publicarum rerum adminiſtratione inuenitur, præſertim vbi grauia premunt bella, in quibus perſæpe verecundiam neceſſitas vincit. Præſertim quod vbi plures in commune conſulunt, maior numerus eò plerúmque inclinat, vbi vtilitatis ſpes maior, quam honeſti ratio effulget. Erat Senatus populúſque Romanus, tum longo ac graui Hannibalis bello, tum iis quoque quibus nunquam ſatis victæ Hiſpaniæ, præterea Galli Græcique exercere vires Romanas non intermittebant, adeò preſſus, vt quanquam animo inuictus, viribus tamen defeſſo proximus eſſet. Quo tempore non ſine magna animorum ſollicitudine (neque enim propter hoſtis potentiam quem exitum res habitura eſſet ſatis perſpici poterat) contra Antiochum Syriæ atque Aſiæ regem ſumere arma coactus eſt. Itaque cum Ægypti rex Ptolemæus, propter magnam vim frumenti mille auri, atque totidem argenti pondo ei offerret, Philippus quoque Macedonum Rex, milites auxiliares, pecuniam,& frumenta: Senatus populúſque Romanus, verbis grauiſſimis cum gratias egiſſet, nulla re accepta à Philippo, hoc ſolum accepturum ſe dixit, Vt Romanis ducibus, aduerſus Antiochum eam opem, quæ ipſi videretur ferret, vbi re aliqua eis opus eſſe contingeret. Maſſiniſſæ quoque regis oratoribus, quæ quingenta frumenti modiorum milia, ducenta ac quinquaginta hordei, præterea equos quingentos, elephantóſque viginti offerebant, reſponſum fuit Senatum populúmque Roma. frumentum duntaxat vænale accepturum. At Carthaginenſium legatis, poſt eos de quibus dictum eſt, cum ingentes commeatus claſſémque offerent, atque inſuper tributum multorum annorum, qui nondum lapſi erant (ô animorum ingentium reſponſum) dici iuſſerunt. Nihil Senatus ac populus Romanus à Carthaginenſibus, niſi quod facto tenerentur, velle.

De Philopœmene Megalopolitano.

Quantam æſtimare debemus Philopœmenis Megalopolitani continentiam fuiſſe? cum cupientibus Lacedæmo-

niis aliquo inſigni munere, pro acceptis ei beneficiis gratiā referre, oratores qui ad eum cum centum viginti talentis miſſi erant, perſpecta eius vitæ abſtinentia, nunquam de danda ei hac pecunia hiſcere auſi ſunt. Cæterum data Timoleonti, vtpote qui ei familiaris erat, huiuſmodi cura, ne ipſe quidem prima aut ſecunda vice verbum ei facere auſus eſt. Sed tandem tectis verbis cum Lacedæmoniorum animum oſtendiſſet, turbatus eſt grauiter Philopœmenes, Lacedæmonémque profectus, in Senatu Lacedæmonios grauiter increpuit, quod amicum, quem ſine vlla impenſa habebant, coëmere pecunia tentarent. His quæ ei iuſſerant offerri non minore moleſtia ſe affectum oſtēdens, quam pleríque ſoleant ſi eis nihil tribuatur.

De Epaminunda Thebano.

Epaminundæ fama virtutéque motus Artaxerxes Perſarum rex, cum ſibi eum facere amicum cuperet, hoc munus cum pecunia ſimul Diomedonti dedit. Qui de hac re Epaminundam compellare non auſus, quinque talenta iuueni cuidam Epaminundæ familiari, vt ipſe cum eo hoc munere fungeretur, dedit. Epaminūdas autē vix auditis primis illius iuuenis verbis, Diomedontē vocari iuſſit, dixítque, Secū pecunia opus non eſſe, quoniam ſi de bona re apud Thebanos eius opera deſideraretur, ſemper eam ſine præmio facturus eſſet: Quod ſi mala foret, totius orbis aurum, vt ab ipſo obtineretur non effecturum. Quare vehementer territus Diomedontes ab Epaminunda, petiit ab eo, Vt cum præſidio mitteretur. Cui Epaminundas libenter aſſenſus eſt, ne ſi fortè pecunia erepta foret, ſuſpicionem à ſe acceptæ relinqueret. Thebanum quoque iuuenem cui quinque talenta Diomedontes dederat, accepta reſtituere iuſſit.

De Phocione Athenienſi.

Inſignis quoque abſtinentia fuit, reſponſúmque ingenij ac bonitatis plenum, quo Phocion Athenienſis cum Alexandri oratoribus vſus eſt. Qui cum centum auri talenta ad eum tuliſſent, priuſquam aliquid ab eis diceretur, petiit. Quamobrem Athenas ad ſolum ſe munus deferrēt? qui cum reſpondiſſent, Id ab Alexandro agi, quod ſolum bonum iuſtúmque Athenis ipſum eſſe iudicabat, dixit: Sinite eum me eſſe, viderique quem rex veſter iudicat, & aurum veſtrum ad eum referte.

Item de Phocione.

Similem abſtinentiam oſtendit cum Menylli qui Athenis Antipatri præfectus erat munera reſpuit, dixit enim, Cũ Antipater Alexandro maior non eſſet, neque honeſtior dãdi cauſa, nihil ſibi cur accipere deberet, videri. Quod cum Menyllus filio ea dare munera vellet, Phocion reſpõdit, Filium ſi patri ſimilis foret, neque illis, neque aliis muneribus opus habiturũ: verum ſi diſſimilis ſolutos haberet mores, ei neque Antipatri munera, neque longè maiora ſuffectura. Quamobrem non iniuria Antipater dicere ſolebat, Se duobus amicis quos Athenis habebat, neq; Demadem vnquam explere, neque Phocionem vt acciperet, adducere potuiſſe.

Item de eodem.

Tantò autem ad abnuenda munera promptior, quantò ad accipienda multi præſto eſſe ſolent, cũ Harpalus ab Alexandro Athenas fugiens, pecunia eũ conciliare amicũ vellet, ſpretis ſeptuaginta talẽtis, quæ ad eum Harpalus miſerat, renunciari ei iuſſit, Niſi pecunia Athenienſes corrumpere abſtineret, inde ad eũ graue malum peruenturum fore.

De Ageſilao Spartarum rege.

Ageſiſao Lacedæmoniorum Regi, qui in ſumma rerum inopia verſabatur, cum à Tithrauſtis grandis pecunia oblata eſſet, ſi ab eorum damnis abſtineret. Reſpondit, Lacedæmonios longè maius ducere exercitus ſuos, quàm ducem locupletare.

De eodem.

Difficulter auaritia vincitur, longè difficilius animi libido & Veneris intemperantia, in ſolo enim animo auaritia ſedẽ continet, Venus autem & animum & corpus ſimul occupat: Illa cupiditati laxatis habenis paratur, hæc nobiſcum ſimul oritur, quamobrem quantò hoſtis fortior, atque homini familiarior eſt, quia difficilius vincitur, tantò etiam pluris facienda victoria eſt. Hac potitus eſt Ageſilaus, cũ Magabatẽ Perſam formoſiſſimum puerũ, iuxta Spartarum morem diligeret, nam cum eum Magabates pro Perſarũ conſuetudine deoſculari vellet, cubito eum Ageſilaus auertit. Quare cum indignatum puerum eſſe animaduertiſſet; per iocum aſtantem quendam monuit, vt iterum ad tentanda oſcula puerũ impelleret. In quo cum certior fieri puer vellet, ne ſi Ageſilaum inuitaret iterum reiiceretur, Reſpondit Ageſilaus, ne

vnum quidem ſe oſculum accepturum, licet ditiorem ſe formoſiorémque mortalium omnium facturus eſſet, atque omnia quæ intueretur in aurum ei conuerſurus.

De Antiocho tertio Aſiæ rege.

Non minore continẽtia rex Aſiæ Antiochus, Epheſo ſtatim abiit, ne amore captus, cum formoſiſſima virgine, quæ Dianæ ſacerdos erat, patrare inceſtum cogeretur. Prudenter enim prælio abſtinendum cum eo hoſte duxit, qui vix, neque id niſi fugiendo vincitur.

De Iuliano Imperatore.

Continentiſſimus quoque Iulianus Imperator fuit, qui mortua coniuge Helena quanquã iuuenis admodũ, multos annos in cœlibatu ſine vllo Veneris cõmercio, egiſſe creditur. Captáq; in Perſide vrbe Maiozanalcha in qua formoſæ permultæ mulieres erant, non modo nulla abuſus eſt, verùm vt continentior eſſet, ipſarũ quoque conſpectum deuitauit.

De Ioſepho Patriarcha.

Alia profectò continentiæ exempla omnia ſuperat, id quod tu Ioſephe inſignis adoleſcens egiſti. Cum in Ægypto ſeruus, in prima ætate, cui difficulter reſiſtitur, immoderatos dominæ complexus renuiſti: quæ formoſa formoſum te in tenera ætate deperibat, adeò vt fœminei pudoris oblita, flens oránſque te ad ſtuprum compellaret. Compeſcuit enim in te iuuenilem ardorem audaciámque, ſeruili timori addita virtus in teneris annis tuis, veluti præcoces fructus, in nouæ arboris ramo præmatura, neque ad ſcelus deſcendere paſſa eſt, contrà autem libidine incenſa mulier paritérque in rabiem ob denegatos complexus verſa, cum pro amore odium ſuſcepiſſet, vt occidereris falſis criminibus enixa eſt. Quamobrem quantò continentia tua blanditiis malíſque propoſitis grauius oppugnata, in magna te pericula deduxit, tantò maiores ei laudes debentur.

De Cn. Pompeio magno.

Continentiſſimum ſe quoque Pompeius oſtendit, cum ſuperato Mithridate rege Ponti, captiſque permultis quæ forma inſignes erãt eius cõcubinis, rem cũ nulla habere voluit. Quin potius cũ nobili genere ortas intelligeret, cognatis illæſas reſtitui iuſſit. Quanquam iure belli arbitratu ſuo de eis ſtatuere poſſet. Hac enim cõtinẽtia quod ſeipſum ſuperauit, nõ min⁹ quã Mithridate deuicto laudis deportauit.

De Valerio Diocletiano Imperatore.

Diocletianus Imperator cum bello vxorem filiáſq; Narſei Perſarum regis cepiſſet, magna earum pudicitiam diligentia incolumem ſeruauit. Ea autem continentia non minus magnum ſibi apud hoſtes, quàm armis nomen peperit. Quæ res Perſas mouit, vt quod ante de Rom. imperio occuparent, reſtituerent, atque in Romanis pluris virtutem, quã arma facientes, ab eis pacem peterent.

De Monima Mileſia.

Quò muliebrem ſexum omni iure, præcipuéque in re venerea fragiliorem natura effecit, quàm virilem, eò laudãdæ magis, quæ in eo ſexu viros continentia ſuperaſſe inueniũtur. Inter has enumerari Monima Mileſia debet, quæ quanquã haud magnis natalibus orta eſſet, cum eã Armeniæ rex Mithridates ingenti pecunia, atq; promiſſis in Venerẽ ſollicitaret, aſſentiri nunquam voluit, ne eam vxorem atq; ad regium ſoliũ Mithridates duceret. Quippe caſtũ pectus aduerſus duos ingentes hoſtes auaritiã ac Venerem pudicitia protexit. Quę duo mala non imbecillis ſolum mulieris animũ, ſed viros quoque ipſos atq; philoſophos: ſed quid dico? regna ipſúmque terrarum orbem expugnare potuiſſent.

De Hieronis Syracuſani cõiuge, itẽ de Bilia Duellij Ro. vxore.

Qua debemus credere continẽtia fuiſſe Hieronis Syracuſani coniugẽ? cum quærenti viro, Quod fœtere ei animam nunquã dixiſſet, & idcirco ab aliis non ſine dedecore de eo monitus eſſet. Reſpõdit, Arbitratam ſe aliis viris idẽ odoris eſſe. Quo etiam reſponſi genere, Bilia cũ Duellio viro vſa dicitur, qui primus in vrbe Roma, naualẽ duxit triumphum.

De Zenobia Palmyrenſium regina.

Zenobia Palmyrenſium regina, præterquam quod ab omni alio Veneris genere ſe contineret, cubitum cum viro non redibat, niſi ex muliebribus ſignis ſe grauidam non eſſe animaduerteret. Poſt mortem autem viri diu bella gerẽdo, inter milites ſanctiſſimè ſine vlla infamia vixit. Grandis profectò res atque idcirco vehementer laudanda, vt ab eo contineret, quod in coniugio permiſſum erat. Liberáque inter militares ſolutis moribus viros viuens, in alicuius infamiæ labem non incurreret. Quam continentiæ laudem tẽporibus noſtris ſacræ virgines tot frænis, tot oculis, muris cuſtoditæ perrarò aſſequuntur.

De Catone Iuniore.

Quanquam libidini fræna ponere durum videatur, haud expertes tamen laudis cenſeri debent, qui alios quoque humanos affectus, aut ob virtutem ſolam, aut vt exemplum aliis darent, cohibere potuerunt. Quemadmodum Cato Iunior fecit, qui cum per Libyæ feruidas arenas iter faceret, & propter ſolis ardores laboréмque totus exercitus ſiti grauiter laboraret, Porrecta ei galea aquæ plena à milite, quã ſolam vix inuenerat, vt tolerantiã ſuam oſtenderet, neque ſitientibus aliis ſolus ſitim expleret, in exercitus cõſpectu aquã à galea in terram effudit, vt qui potu ora militum explere nõ poterat, oculis atque exemplo ſuo expleret: idque aſſecutus eſt, vt aqua quæ hauſta vix vnius ídque fortaſſe ægrè ſitim ſedaſſet, ea ſparſa, ſitim facilius omnes perferrent.

De Alexandro Magno.

Alexander cum Darium Perſarum regem prælio victum perſequeretur, grauiter ſiti vexatus, incidit in quoſdam è ſuis, iumenta aquis onuſta agentes, è quibus vnus ſitienti in galea aquam cum porrexiſſet, Alexander priuſquam guſtaret, petiit, quónam eam ferrent, & reſpondente eo, Ad filios ſe ferre, qui etiam ſi morerentur, diu ſuperuiuente Alexandro, copia liberorum ei defutura non eſſet. Alexander cum iam manu teneret galeam vt biberet, dixit, Nolle ſe bibendo aliorũ augere ſitim, atque aquã illi à quo acceperat, reſtituit. Expertus ſitim ſolis ardore, atque animi corporíſque laborẽ partam, facilè huius abſtinentiæ magnitudinem intelliget. Quod ſecus in ocio aſſuetis eſt, qui cum orientem ſolem nunquam ſobrij videint, ſempérque eis vino ſtomachus nauſeat, abſtinentiæ vires nullas ſentire poſſunt.

De Dauide Iudæorum rege.

Cum Palæſtini Dauidem Iudæorum regem obſiderent, íſque orandi gratia in arcẽ conſcendiſſet, hoſtilem exercitũ intuitus, atque ex re vna in aliam, vt humani ingenij motis eſt, cogitando trãſiens, aquis Bethleẽ, quod propè portã erãt permultũ laudatis, chariores eas ſi tunc vti poſſe cõtingeret, quàm magnam auri vim ſe habiturũ, dixit: Quod cũ Eleazarus Ieſebes & Semeia viri fortes audacéſque intellexiſſent per medios profecti hoſtes eius aquæ vaſculum non ſine ingenti periculo attulerunt. Dauid autem quanquam multum eam deſideraſſet, quia magno periculo allatam ſciebat,

& propterea humani ſanguinis inſtar eã haberet, potu abſtinuit, Deóque eã pro triũ ſalute, qui ipſam tulerãt, obtulit.

De Origene Adamantio.

Inter continentiæ exempla à nobis Origenes Adamãtius ponetur, nam præter continuas vigilias, ieiunia, calores, frigora quæ ferebat, nudis pedibus, vna tantum tunica tectus, cum nec carne nec vino vnquam veſceretur, vitam in graui voluntariáque inopia ducens, non ſatis duxit corpus ab omni venerea labe mundum ſeruare, vt ſuſpicione quoque careret, nec minus famam quàm corpus ſine labe teneret, ſectis genitalibus membris, eunuchum ſe fecit.

De quodam iuuene Ægyptio.

Etſi Origenis continentia ingens videatur, nullum tamen de ſe tam grande fecit periculum, quàm iuuenis quidã Ægyptius, quem Hieronymus fidelis teſtis imperante Valeriano, quia Chriſtianus erat captum ſcripſit. Et cũ Valerianus facilius rebus venereis ob ætatis incentiua, quã aliis tormentis à catholica fide ſe abducturũ confideret (etenim omnis ven⁹ extra matrimonium Chriſtiano homini interdicta eſt) in amœniſſimis hortis nudũ in lecto florib⁹, atq; omni odoramentorũ genere inſtructo molliter deligaſſet, lateri eius formoſam mulierem ipſam quoque nudam addidit. Quæ frequenti amplexu cũ iuuenẽ foueret, ſuauia quoque ad corrũpendũ iuuenis animũ immodeſtiſſimè impingeret, haud lõgè aberat adoleſcens, quin in venerẽ ipſius ſolueretur corpus carne (quanquã conſtãter perſtaret animus) Veneris tã acres ſtimulos vix iã ferente. Itaque Iuuenis cum id agnoſceret, neque aliud ſupereſſet remedium, admirationis plenam laudéque ſuper omnia quæ vlli vnquam egerint philoſophi digniorem, vt Veneris ardorem compeſceret, viam iniuit: dentibus enim linguam abſcidit, eiúſque rei dolore affectum totum corpus libidine qua iam mouebatur extinxit, maioribúſque viribus huic animi morbo quàm Xenocrates philoſophus & ebrius & ſenex reſtitit. Nam propter vinum ſeniúmque factus ſomni quàm Veneris auidior, tuto cũ Phryne meretrice Athenienſi ſalua pudicitia cubare potuit.

RECENTIORA.

De Totila Gothorum rege in Italia.

Ingentẽ animi continentiã Totilas in Italia Oſtrogotho-

rum rex oſtendit,cũ bello aduerſus Romanos ſuſcepto,& ſi eorũ rebellione grauiter exacerbat⁹ erat, in Cãpania Cumas vrbem cepiſſet,nam cũ in ea permultas nobili genere mulieres Romanas offendiſſet, ſeruata ſingulari diligentia earum pudicitia,parentibus propriiſque viris eas reſtituit.

De Henrico primo Imperatore.

Druſi Germanici ornatiſſimis verbis continentiam Valerius laudauit,quod coniugalẽ fidẽ nunquã violaſſet,quæ res profectò pro merito in ea præſertim ætate quæ ſolutos mores habebat,laudari ſatis non poteſt. At Hẽrici primi Imperatoris kunegundęque Auguſtę coniugis virtutẽ in eo genere,quibus vnquã præconiis ſatis efferre poterimus? Iuuenes enim principeſque atque natione Germani (quæ omnia ad Venerẽ virentes ſecum aculeos ferunt)non modo omni alia Venere abſtinuerũt, ſed inuiolatũ quoque virginitatis florẽ ſeruauerũt. Quod fortaſſe apud pleroſq; fide careret,niſi miraculorũ magnitudo (neq; enim aut aut falli fallere diuinũ iudicium ac teſtimoniũ ſolet) veram de vtriuſque virginitate famã eſſe teſtarentur. Sed quid illa miramur , cum hac quoque ætate,in vrbe Bononia, duo ferantur eſſe nobili genere orti,quibus abundè opes ſuppetunt, matrimonio in adoleſcẽtię flore cõiuncti,qui iã decimũ & octauũ annũ,in eodem thalamo eodemque lecto virginitatem illæſam cuſtodiunt.

De Almarico Pannonio.

Almaricus quoque Pannonius Stephani filius, qui Chriſtianorum primus apud Pannonas regnauit, non minorem continentiæ laudem meruit. Cum iuuenis cum coniuge agens,id eſt ignem inter nutrimẽta ac fomites tenens, neſcius Veneris,ſe incolumi virginitate ſeruauit.

De Alphonſo ſecundo Legionis Hiſpaniæ rege qui Caſtus cognominatus eſt.

Similis etiã ex parte Alphonſi continentia Legionis regis fuit.Nã non ſolũ omni alia Venere abſtinuit, verũ etiã cum vxore caſtitatẽ ſeruauit.Amõ Ægyptius adhuc adoleſcens,à parentibus vxorẽ ducere coactus, poſteaquã cũ ipſa lectum iniit,ei perſuaſit vt incolumen virginitatem ſeruare vellet, ipſa in hanc ſententiam deducta decem & octo annos cum eo vixit,ſpretis his commodis ac voluptatibus quas coniugium permittit. Sola enim animi ſui conſtantia libidini fręna poſuit,quàm vix fugiendo in paruis momentis nedum in

tanta re, homines vincere poſſunt.

De Luchino Viualdo Genuenſe.

Satis patet, Veneris appetentiam amorémque, & ſi inter ſe propinqua ſint, ac ſimilitudinem habeant, differre tamen, reque ipſa diſiungi. Etenim exercendæ Veneris cupidi homines eſſe poſſunt, & tamen non amabũt, quanquam amor quoque perſæpe ſine Veneris deſiderio ſit, notæ quoque amborum vires, cum ſimul eſſe contingit, ſiquidem ſingulis vix aut morte, aut ſenio, vel etiam impotentia: nonnunquã etiam ſeruandæ pudicitiæ propoſito reſiſtitur. Quamobrẽ, ſi hæc duo ſeparata difficulter vincuntur, de coniunctis longè difficilius victoria parari ſolet, maioríque laude digni iuuenes ſunt, qui ne ab iis vincantur aſſequi poſſunt. Inter hos Luchinum Viualdum Genuenſem commemorabimus, qui iuuenis in magnis opibus, cum Genuenſem fœminam matrimonio locatam deperiret, & ipſa amori aſſentiri recuſaret, non deſinebat tamen in amore perſiſtere. Itaque cum caſus tuliſſet, vt propter bella, quibus tunc mare infeſtum erat, in Sardinia huius mulieris vir caperetur, ipſa quæ ob eam rem in egeſtatem coniecta, non habebat vnde ſibi filiíſque alimenta præberet, vltima neceſſitate premente, cum amoris Luchini ei in mẽtem veniſſet, miſit qui eum ad colloquium inuitarent, profectúſque ad eam Luchinus, cum veniſſe tempus arbitraretur, vt amata potiri poſſet, mulier pedibus eius prouoluta, manantibus lachrymis, dixit: Mentem quidem ſibi ſemper fuiſſe, vt inuiolatam coniugi fidem ſeruaret, ſed extrema inopia preſſam victámque paruulorũ pietate liberorum, quos fame iam confectos videbat, cogi ſe vt ſuam filiorúmque vitam eius miſericordiæ commendaret. Quibus verbis auditis Luchinus, amore in pietatem virtutémque conuerſo, ne manu quidem mulierem contigit, ſed ſtatim domum reuerſus, omnia vxori communicauit, atque per eam, ne mulieris fama macularetur, pecuniam & cętera ad victum neceſſaria miſit, neque vltra ei in mentem venit, vt eam aliter quàm ſororem diligeret.

De Sordello Vicecomite Mantuano Goiti accola.

Haud diſſimilis Sordelli Mantuani inſignis equitis continẽtia fuit, erga Beatricẽ Ecelini Romanẽſis ſororẽ, qui tyrãnus latè rerũ in Taruiſina Marchia potiebatur. Nã ab ea, nec precibus nec lachrymis, neque forma aut amore, quo

illa furebat,vinci ſe tulit:quin in ſecretũ quoque locũ inuitatus,cũ à muliere precibus minæ adderentur, omnia ſpreuit,ne erga eius fratres, à quibus amanter Veronæ exceptus erat,ingratus videretur: tunc quoque cũ illa à fratribus profuga in virili veſte,Mantuã eũ proſecuta eſt,non antè,quod ab ea optabatur effecit, quàm Ecelinus frater, vt ipſa ei nuberet contentus fuit,cum illius flammis, ac dignitati formæ, ſemper honeſtatẽ opponeret,plus veræ laudis ex hoc occulto periculoſóque prælio, quàm tribus & viginti perduellionib⁹ aſſecutus,ex quibus variis in locis victoriam reportârat.

De Hildegunda virgine Germanica & aliis.

Verè continentẽ fuiſſe Mantuanũ Sordellum dicere debemus,ſed vix, ſemélque tantũ continentiæ ſuæ documentum dedit:At Hildegũda virgo Germanica, in qua ob ſexũ nataléque ſolũ minus viriũ ad cohibendã venerẽ latere videbatur,non ſemel de ſeſe, ſed longo tẽpore continentiæ ſuæ periculũ fecit. Hæc Nuſſiæ orta,quod oppidum haud longè à Colonia vrbe in Rheni ripa poſitum eſt,multis agitata caſibus,poſt permulta quæ non ſine ingenti admiratione ei acciderant, anno ſalutis centeſimo octuageſimóque octauo ſupra mille,in puerili habitu monaſticam diſciplinam ſubiit in Abbatia quę prope Vuormatiam vrbem Schuuabenheim dicitur. In ea diu incognita vixit,cum Ioſephi nomine appellaretur:inter viros ſingulari continẽtia ac ſanctitate ſemper verſata, vſque ad eam diem qua deceſſit,ne tunc quidem mulier eſſe cognita fuiſſet, niſi dum lauaretur detecto corpore ſexus patuiſſet. Hoc quoque Euphroſina Alexandrina puella Smaragdi nomine ſexum mentita, item Marïna ſub Marini appellatione in monachorum conuentu egiſſe, à ſacris ſcriptoribus perhibentur.

De Franciſco Sfortia Mediolanenſi duce.

Franciſcus Sfortia princeps illuſtriſſimus , qui multarum virtutum ætate noſtra ſingulare exemplum fuit. Cum Florentini populi copiarum dux eſſet, vi capto Caſanoua oppido: quidã milites inſigni forma puellam captiuam ducebant clamãtem,vt ad primarium ducem deduceretur. Ad eũ perducta,interrogante Franciſco Sfortia, Quamobrem ad ſe venire cupiiſſet?reſpondit vt eius voluntati obſequeretur, modo incolumem eam à militum iniuria ſeruaret. Cum forma inſignis videretur, & ætatis flos ipſe eſſet, parum

ſe erraturũ Franciſcus putauit ſi volente ea potiretur. Itaque in lectũ eã noctu ſecũ adhibuit: & cũ appropinquare atque eã complecti vellet, puella lachrymarum plena ad virginis Dei matris imaginem conuerſa (quam lecto è more affixam Franciſcus ſingulari veneratione colebat) rogauit, Vt per illius quæ in tabella erat venerationẽ, item per famã quæ de ipſius bonitate apud omnes erat, ne eã virginitatis honore priuaret, ſed marito intactã potius reſtitueret, qui cũ aliis captiuis in vinculis cuſtodiebatur. Adeò ingens Fráciſci continentia fuit, vt quanquã & formoſam, & puellã in bello captã, nudã, propè ſe in lecto, ſentiret, pudicitiæ eius cõſpecto ſtudio, ſtatim lecto proſiluerit, manéque accerſito ad ſe viro eã publicè reſtituerit, adiurans nihil cũ ea ſibi fuiſſe. Scipionẽ in pari facto non ſolũ imitatus eſt, ſed etiam quod in ætatem minus bene moratã perueniſſet, iudicio meo ſuperauit. Prȩſertim cũ illud accedat quod cum nobili orta genere eſſet, quæ ad Scipionem perducta fuit, Scipióque in vrbe libera viueret, fortaſſe ex violata mulieris pudicitia cenſuræ iudicium expectare potuiſſet. At in Franciſco nihil prorſus erat, quod eum ab explenda cupiditate, ſi abeſſet naturæ bonitas, ob vllam metus ſuſpicionem continere deberet.

De Pambo monacho.

A Veneris cõtinentia iam ad auri abſtinentiã tranſeundũ eſt. In qua re non minus auari quã in venere libidinoſi laborãt, ex eorũ numero qui propter virtutẽ Deúmque auro ipſo opibúſquue abſtinuerunt, qui numerus ſatis latè patet, trib⁹ tantũ contenti erimus. Primũ ſcribemus Pambũ Ægyptium monachũ. Huic cum ſportellas texeret, vt iuxta monachorũ morem labore ſuo parto pane veſceretur, Meliana Romæ patricio ſtemmate nata, quæ tunc in Ægypto agebat, quadringenta argenti pondo dedit, quã pecuniã cũ Pambus vix aſpexiſſet, iuſſit monachũ propè ſe ſtantem vicinis monaſteriis, quorũ inopia nota eſſet diuidere, nihilque pro ipſius monaſterio retinere. Neque enim minus quàm Curius aut Fabius abſtinẽs fuit, vtroque quidem longè pauperior erat.

De Clemente quarto Pontifice.

Inexplebilis habendi ſitis immenſaque cupiditas quæ in quibuſdã ſacerdotibus noſtri temporis viſa eſt, eccleſiaſticis opibus quæ Dei atque pauperũ ſunt, filios in immenſum locupletaudi, difficiliorẽ mirámque magis Clementis quarti abſtinen-

abſtinentiam faciet. Is in agro Narbonenſi ortus, iureconſultus, ad Petri apoſtoli ſolium conſcendit, ad eum iam Pontificem cum duæ filiæ quas antè ex matrimonio ſuſceperat veniſſent, fretæ illius opera ſe matrimonia non ex priſtina fortuna, ſed ex Pontificatus magnitudine conſequuturas, neque ipſarum, neque aliorum cognatorum precibus adduci Clemens vnquam pótuit, vt rem vllam ex Pontificatus bonis aut redditibus daret, quorum poſtulatis ſemper reſpondit: Pontificibus Rom. filios non eſſe, neque eis licere quod ſuum non eſſet, propinquis date. Et propterea cõtentas debere eſſe, ſi fortunas quas ante Pontificatum habebat, omnes eis reliquiſſet: quibus opibus cum conditionẽ in matrimonio ex ſententia ſua non inuenirent, ambæ ſacrarum virginum pudicitiam matrimonio præpoſuerunt. Nepotẽ quoque è tribus Canonicatibus quos habebat duos dimittere coëgit. Rara profectò abſtinentia, ſed tamen quæ plurimum laudetur haud indigna. Filiarum lachrymis tam ſublimi fortuna id non impartiri, quod permulti non modo filiis, verum cynœdis quoq; ac meretricibus mimiſque largiſſimè donant. Nam filiis non theſauri ſolum dantur, verum principatus quoque ac regna deſignantur, & vt ea aſſequi valeãt ipſi, qui à Deo pacis cuſtodes relicti ſunt, bello terrarum orbem inflammare non verentur. Nec verò ſacerdotia tantum ſingulariter filiorum aut nepotum vni conferuntur, ſed cum Cardinalatus honore quod permultorum Epiſcoporum eſſe deberet, certatim vni accumulantur.

De Tamburlano Tartarorum, qui Scythæ dicti ſunt, ac Perſarum rege.

Inſigne quoque exemplum abſtinentiæ Perſarum & penè totius orientis rex Tamburlanus oſtendit. Nam quodam tempore cum iter per Syriam faceret, obtulit ſe ei arator, qui tunc in ingens vas aureæ monetæ arando impegerat. Cum autem omnes qui cum rege erant, regis aurum illud eſſe dicerent, quoniam inuenti qui occultantur theſauri fiſci putantur. Iuſſit rex agricolam ad ſe monetam deferre, qui iam omni ſpe retinendi inuenti auri deciderat. Inſpecta moneta rex, ab aſtantibus petiit, Putarẽtne patris ſui imaginem eſſe, quam pecunia impreſſam habebat? Cui cum reſpondiſſent, Romanorum principum effigiem eſſe, Rex dixit: Si ergo hæc pecunia maiorum meorum non fuit, ara-

tori eam relinquamus ad quem Deus eam detulit. Abſtinentia profectò ſingularis & quæ in permultis principum noſtrorum optanda ſit. Neque enim contenti ſunt, inuentos ſibi rapere theſauros, verum quotidie illa quoque rapiunt, quæ priuatorum multo labore ac ſanguine parta ad coniuges liberóſque eorum alendos neceſſaria ſunt.

De Genuenſibus.

Adeò priſcæ Romanorum abſtinentiæ, de qua antea inter vetera exempla mentio facta fuit, perſimilis vna eſt, qua olim Genua vrbs mihi patria vſa eſt, vt me admoneant, ne hîc inter recentia eius facere mentionē omittam. Anno ſalutis ducenteſimo quinquageſimo octauo ſupra mille, cum in Syria propter priuatas contentiones, quibus nulla adhibita fuerant remedia, inter Genuenſes Venetóſque graue bellum ortū eſſet, non ſine Genuenſium detrimento, quod eodem tēpore Piſani quoque hoſtes erant, Lucenſis ciuitas, inſignes oratores Genuā miſit, qui marcharum (ponderis id genus eſt) auri duo milia Genuenſibus dono offerrent. Rogantes ne munus Genuenſes, ſed animos mittentiū munus inſpicerent, eoque interim auro vterentur Genuenſes, dum Lucenſes aliam quoque pecuniam pararent. Summa ea minimè in tanta rerum neceſſitate contemnenda erat, & tamen ingenti Genuenſes animo, veluti palma quæ contra onus nititur, hilari vultu Lucenſiū tunc acceptū munus poſtridie integrū oratoribus reſtituerūt, atque vt ad grauiores caſus Lucenſes eam pecuniam ſeruare vellent, hortati ſunt.

De Alphonſo Seniore Siciliæ rege.

Nullius virtutis memorabile exemplū proponitur, in quo Alphonſus Senior Siciliæ rex partes ſuas ſibi non vendicet. Is cū Iacobi Candolæ copias quæ ex parte Vulturnum amnem traiecerant, reieciſſet: illicq; inclinato iam ſole cōſiſtere decreuit, vt prohibere Candolam poſſet, ſi iterū traiicere exercitum tentare vellet. Sed quod repentè illuc Alphōſus iuerat, ſub dio manere in armis exercitum nulla ad veſcendum re parata oportuit. Alphonſo autē cum miles panē cū raphano & paruo caſeo in tali caſu munus ingens miſiſſet, laudato militis animo, munus accipere recuſauit, dicens: Parum conuenire vt ieiuno exercitu, ex vlla re veſceretur.

Priſcæ abſtinentiæ cum ea quæ recentium temporum eſt, comparatio.

Non ſine magna laude admirationéque Diogenē philoſophum Valerius ſcribit auſterè, & in magna rerum tenuitate vixiſſe, alij quoque ſcriptores aliorum tēporum philoſophos, penè ad iactantiam abſtinentiæ modeſtiæque præconiis efferunt. Quod autē eiuſmodi homines nacti ſunt ſingulari eloquentia præditos laudatores, qui exculto dicēdi genere eos illuſtrarent, idcircò poſteris digni de quibus ſcriberetur viſi ſunt. His ſcriptoribus quia recentior ætas caruit, ſepulto cum pleriſque aliis bonis etiā literarum cultu, quanquam ſingulis philoſophis, qui continentiæ famam aſſecuti ſunt, innumerabiles habuerimus mares fœmináſq;, qui eos non illo tantum virtutis genere, quibus illi laudantur, ſed permultis aliis longè vicerint, tamen quia qui ſcribendo memoriā eorum, in tanto tēporis curſu ſeruaret, nullum habuerunt, in obliuione latent. A priſcis ſcriptoribus Xenocrates Sophoclēſque laudantur, itē Socrates ac Plato, continentiæq; eorū magnitudo carminibus decantatur, & tamen plerique vxorē duxerunt, ac pleráq; alia fortunæ bona poſſederunt, qui etſi in delitiis nō vixerunt, reiū tñ neceſſariarū cōmodis non caruerunt. Nos autē ſilentio Ioannem Baptiſtā præterimus, ſimiliter Ioannē Euangeliſtā, Iacobū que domini fratrem, cęteróſq; apoſtolos, vt alios omittā infinitos, qui in ſumma inopia auſteritateq; vitā traxerūt, qui nedū ſe ab illicita venere cōtinuerunt, ſed virginitatis quoque candorem illæſum ſeruarunt: Catharinæ quoq; ac Luciæ, itē Margaritæ, Euphroſinæ & Agnetis, atq; aliárū innumerabiliū virginum vita, quid aliud quā perpetuū atque ingens aduerſus vicia mundumq; certamen fuit? Paulus primus heremita caryotis & aqua tantū vixit, & ſolis palmarū foliis corpus à nuditate defendit. Antonius hordeaceo pane neq; eo niſi quarto quoq; die veſcebatur. Philtrio bis tantū in hebdomade, pulte atq; aqua alebatur, eadem abſtinētia non ipſe ſolū, ſed infinitus penè numerus, herbis radicibúſq; crudis ceu feræ per ſyluas nutriti, omni mundana cupiditate ſuperata, aſſiduè cū vitiis atque aduerſus carnē prælíátes cœleſtes potiuſquā humanos poſſederunt animos. Dominico, Franciſco, Benedicto atq; Hieronymo & Origeni, nō ſatis erat omni veneris cōmercio abſtinere, vt ex animis omnes quoq; radices euellerent, vnde veneris aliqua poſſet oriri cogitatio, præter vitæ in cibis auſteritatē, nudis pedib. frigora

caloréſque ferendo, in vltima rerum inopia quam ſponte ſubibant, per niues per ſaxa ſpináſque domitis laceratíſque corporibus omnem Veneris ſcintillam prorſus extinxerunt. Sed hos tranſeamus, apud quem veterum ſcriptorum, vnquam inter philoſophos auſteritatis genus aliquod lectum fuit illis Ægyptiis ſimile? aut etiam permultis, quæ ætate noſtra mediis parietibus incluſæ mulieres vitã agunt? Itaque ſi temporibus noſtris id facundiæ inueniretur, quod veteres habuerunt, qui dicendo recentiorum hominum virtutem atque abſtinentiam illuſtrarent, proculdubiò veluti ſolis iubar minores ſtellas, ita priſcorũ philoſophorũ laudẽ recentiorũ virtus offuſcaret. Quin potius crebra noſtrorũ exempla, admirationẽ ſui videntur ſuſtuliſſe: vt ætatis credatur eſſe magis, quam virtutis calcare omnia vitæ cõmoda, & voluptatem ponere in contemptu voluptatum. Quæ res ſcriptoribus laborem ademit tanquam ſuperuacuum, quoniam per ſe lucem eſſet adepta publicam, & aliunde nõ exigeret teſtimonium, cùm ſit teſtatiſſima, ac iam in hæreditatem multis quaſi per manum tradita. Huius rei non leue argumentum, ex iis paucis accipi poteſt, quæ ante diximus quibus nemo philoſophorum veterũ alicuius ſani hominis iudicio comparandus videbitur, quæ pauca nos ne volumẽ in immenſum creſceret delegimus, omiſſis tanquam rem notiſſimam, multis virginibus viriſque ſacris, quos ætas noſtra tulit, qui vt his conferri non poſſint, de quib. diximus, philoſophos tamen longè ſuperare inueniuntur.

DE PAVPERTATE.

CAPVT IIII.

NEmo negauerit inopiam voluntariã, matrem plurimarum eſſe virtutum, ſicuti ex aduerſo palam eſt ex opibus rerumque affluentia ingentia mala oriri. Quemadmodum autem grauis paupertas eſt iis, qui in eam inuiti inciderunt, ita lætam fœlicemque eam ducunt, qui abiecta opum cupiditate libenter eam complectuntur. Ita verũ eſſe Chriſtus redẽptor noſter, qui ſola ſapientia fuit nobis oſtẽdit, in ſeipſo enim exẽplum nobis propoſuit, quæ ad virtutem recta nos via ducere poſſet. Nam cũ hortaretur vt opes deuitarentur, palã fecit voluntariã paupertatem multis virtutibus ſolidũ eſſe fundamentum. Fieri enim non poteſt, vt

cũ ea ſimul ambitio,venus atque auaritia maneant,quæ tria ceu peſtis humanas inficiunt, atque prorſus obruũt mentes: adeò autem Chriſtus inopiæ ſtudioſus fuit,vt diceret, Aues feráſque nidos & foueas habere in quas ſe reciperent,ſolum auté hominis filiũ nihil habere,quod ſuũ eſſet, vbi reclinare caput poſſet.Hanc autem doctrinã diſcipulis cũ reliquiſſet, quanquã à nouis Chriſtianis ad eos ingentes theſauri in cõmuné vſum deferrentur, tamen paupertatem ſecuti, datorũ bonorũ non poſſeſſores, ſed diſpenſatores eſſe maluerunt. Quamobrem de hac vera pauperie quæ longè arctior quàm vllius vnquam Romani fuit, quædam dicturus ex innumerabilibus quæ volenti occurrent, pauca recentiorum hominum exempla minus vulgata attingere decretum eſt,ſi prius nonnulla quæ priſcorum hominum fuerunt,poſuerimus.

De Lyſandro Lacedæmonio.

Primus inter eos à nobis ſcribetur Lyſander Lacedæmonius,qui inter multorum exercitum Spartanorum dux fuit, & Athenas vrbem potentiſſimam Lacedæmoniis parere coëgit.Is moriens nullam argenti drachmam reliquit, quin cum eius generi, non inuenirent vnde vxores doté aſſequerentur,dimittere eas decreuerant, niſi magiſtratus vt eas retinerent,propoſita graui pœna coëgiſſet.

De Epaminonda Thebano.

Similiter Thebanus ciuis Epaminondas, cuius virtute egregiiſque facinoribus nullus audiendo ſatis expleri poſſet in tanta rerum inopia deceſſit, vt domi eius vnum tantum ferreum ſpiculum, neque præterea alia res vlla neceſſaria ſit inuenta.Itaque cum è ſuo nihil haberet,vnde funus duceretur,publica impenſa tumulatus eſt.

De Ariſtide Athenienſi.

Ariſtides Atheniẽſis,qui domi foriſque Athenienſem Rép. diu ex ſententia ſua rexit, adeò rerũ omniũ inops mortuus eſt,vt cũ nõ inueniretur è ſuo vnde in ſepulturã impenſa fieret,de publico elatus ſit.Ex iis intueri ſatis poteſt Athenas Thebáſque ac Spartam fœlices fuiſſe, ingentibúſque victoriis potitas,dũ hac continentia ciues rectores habuerunt. Contráq; in ſeruitute redactas euerſáſque fuiſſe, cũ pluſquã virtuti auro (quod ferro nocentius eſt metallum) operã dederũt.Nam ferrum & corpora & domos tollit, aurum auté præter corpora domóſque, cum eis famã quoque & Deum

ipſum adimit, cum virtutem pellat, & ſecum vitia trahat.

De M. Valerio Leuino.

Leuinus quem Romani conſulem habuerunt, & qui Corintho vrbe armis potitus eſt, cuius ſpoliis non vrbs Roma ſolùm, ſed penè tota Italia exornata fuit, tam pauca de Corinthi atque aliarum vrbium quas deuicit præda ſibi retinuit, vt à Senatu cum ipſe non haberet, filia eius de publico dotem acceperit.

RECENTIORA.

De Philippo Balearium regis filio.

Temporibus noſtris Philippus, Balearium regis filius, multorũ ſacerdotiorum, quæ poſſidebat cura depoſita, eò ſe volens redegit, vt vno adiutore contentus viueret, atque ex inopia eam voluptatẽ capiens, quam alij ex magnarũ opum vſu conſequuntur, ab eo tempore victum mendicauit.

De Alexio Romano patricio.

Quam fuit paupertatis ſtudioſus atque cultor Alexius quoque Romanus patricius, Euphemiani viri ditiſſimi filius? qui vt expeditius virtutem Deúmque coleret, atque aſſequeretur patria parentibúſque relictis, opes ceu peſtem deuitauit. Romam poſtea reuerſus, in patris domum incognitus, ſub mendici ſpecie ſe recepit. In tantâque rerum tenuitate, quod vitæ ſupererat egit, vt vix nuditate vilibus pannis tecta, ſub ſcalis haud ſecus ac canis ageret, Diogene ipſo inopiæ magnitudine ſuperato.

De Antonio Ægyptio.

Nónne paupertatis amator Antonius Ægyptius fuit, qui à patre in magnis opibus relictus, bona quæ acceperat pro Chriſti nomine, diſperſit, monachorúmque multorũ rector, in tanta rerũ inopia deceſſit, vt teſtamento nihil præter melotem palliúmque Athanaſio, Serapioni alteram melotem, & diſcipulis qui eum ſepeliuerunt, cilicium reliquerit.

De Palæſtino Hilarione.

Non minus quàm Antonius opum ſpretor fuit Hilario, neque plura moriens teſtamento reliquit. Diſcipulis enim Euangeliorum librum quem ipſe ſcripſerat cum pallio trito & cuculla nihilo meliore reliquit. O verè cœleſtes animos, qui ea ſpreuiſtis quæ tantoperè alij appetunt! Quibus ſi alij mortales eſſent ſimiles, plus pacis & fœlicitatis orbis ha-

beret, iterúmque aurea rediret ætas, quam auri nimium ſtudioſi pepulerunt.

De Elizabetha Andreæ ſecundi Pannoniæ regis filia.

Elizabetha Andreæ ſecundi Pannoniæ regis filia, atque vxor Ludouici Turingiæ Lantgrauij (id in Germania dignitatis nomen eſt) poſt viri mortẽ à populis ceu prodiga principatu deiecta eſt (omnia enim quæ habebat pauperibus impartiebatur) itaque exul ad tantã rerũ inopiã redacta fuit, vt veſte vario pãno ſarta tegeretur, colóque ac lana victũ pararet, ſpretis omnibus, quæ poſt illum caſum ei à patre aliíſque propinquis offerebantur, atque Cornelia pauperior facta eſt, quæ ſi maluiſſet, longè ditior eſſe poterat.

De Alexandro & Mechtilde Scotiæ regis filiis.

Par penè fuit Alexandri Scotiæ regis filij inopiæ ſtudium atque amor, qui ſororis Mechtildis hortatu à patris regno atque opibus ceu à peſte in Galliam ſimul cum ea profugit. Illic ouium religioſi conuentus paſtor factus, omnem vitam egit, nullíſque ad mortem notus.

DE PVDORE. CAPVT V.

PVdor vtile verúmque ad omnia vitia frænum, atque inſolentiæ iactantiæque acerbus hoſtis, qui vera ratione honorem famámque, & ex aduerſo infamiæ dedecus atque tenebras metitur, cogit me, ne eius mentionem ſilendo prætercam. Primordiáque exemplorum in ea à populo Roma. ſumam, quemadmodum ipſe quoque in reliquo terrarum orbe primas partes obtinuit.

De Populo Romano.

Appius Claudius Sabinus acerbus atque perpetuus inſolentiæ Rom. Pont. hoſtis, cũ ſeipſum occidere maluiſſet, quã à tribunis citatus adeſſe, A propinquis in forum delatus, vt iuxta veterem morem honoraretur funus, ſepulturæ honore à tribunis prohibebatur. Cum autem ſuppuderet populũ Rom. vt tanti ciuis corpus, cuius virtute atque victoriis Imperij fines aucti erant, funeris honore fraudaretur, voluit vt contra Tribunorum decretũ, ſicuti virtuti eius par erat, honorificè efferretur. Frequenſque non minus promptè funus celebrauit, quam antè dum viueret accuſationi eius affuerat.

Iterum de populo Romano.

Cum Romam Paulus Æmilius parta de Perſe victoria

rediiſſet, quia parum largè præmia militibus diuiſerat, in comitiis vbi de eius triumpho agebatur, ita aduerſum habuit populũ, vt à prima tribu, idque Sergij Galbę opera, honor ille ei negaretur. Quam rem cũ M. Seruilius animaduertiſſet virtutis Paulique amicus, in eminentẽ locum conſcendit, atque inde cum virtutem Pauli, réſque ab eo geſtas commemoraſſet, veluti indignabundus addidit, Velle ſe ex eminenti loco conſpicere, cui tam à recto ſenſu mens auerſa eſſet, vt ſuffragio ſuo Pauli virtuti atque victoriis debitum negaret honorem. Hac Seruilij oratione cum totus populus pudore ſuffuſus eſſet, nihil prorſus in contrarium luctatus, omnibus ſuffragiis triumphum, ira, honeſto pudori cedente, Paulo Æmilio decreuit.

De Æmylio conſule, ac Cornelio Lentulo.

Deletis Cānenſi prælio Romanis exercitibus, vbi pluſquã arma Romanos fuga defendit, inter eos qui prælio viui exceſsêre Cornelius Lentulus, Æmylium conſulem vulnere confectum, extra viam perſpexit. Qui quanquam hoſtes inſequerentur, plus pudore quam mortis metu motus, propè Æmyliũ ab equo deſcendit, atque eum Æmylio obtulit, obteſtatus multis verbis, Ne morte ſua grauiorem populo Rom. eam cladem facere vellet. Etenim ſe iuuenem aiebat corporis robore adiutum, pedibus ſalutem inuenturũ, quod ſi alterutri moriendũ eſſet, referre ad reipublicæ ſalutem, vt ipſe potius quàm conſul moreretur. O contentionem verè Romanis animis dignã! puduit Æmyliũ alterius ciuis morte ſuam ſeruare vitã, prorſúſque recuſans equum, Iuuenem, vt in tutũ ſe locum reciperet, hortatus, mandata magni momenti, quæ ad Senatum populúmque Roma. perferret, dedit, nec multo pôſt ab hoſtibus oppreſſus fuit.

De Romano equite.

Reginus à triumuiris proſcriptus atq; hoſtis iudicat⁹ erat: capitale autẽ ſine vlla veniæ ſpe habebatur, ſi quis proſcriptũ hoſpitio iuuaret, aut cũ poſſet non caperet, & cõtrà proſcriptorũ percuſſori ingens præmiũ propoſitũ. Mutato habitu, is igitur fugam moliens, aſinũ frondoſis faſcibus onuſtum agebat, iámque ad vrbis portas vt egrederetur peruenerat, cum illic à milite cognitus eſt, qui aliàs ſub eo militauerat. In eum non modo militem puduit manus inijcere, verum vt ducem ſuum ſicuti olim fuerat, ſalutauit, fugiendíque in-

de viam dedit. Plus enim apud militē ſanctus pudor, quàm mortis metus aut præmiorum ſpes valuit.

De Octauio Conſule.

Pudorē quoque non ſine magna laude, ciuili bello Octauius cōſul oſtendit. Nā ei cū ſuaderetur vt ſeruos ad pileum vocaret, armarétque, quod ciues quibus ſeruiebant, eos liberaturi erant, & illis in bello aduerſus Marium vteretur, reſpondit, Nunquam ipſius animū laturū eſſe, vt ſeruos ea ciuitate donaret, à qua C. Marium depuliſſet, qui à Teutonibus Cimbríſque eam liberauerat. O pudorē ſanctiſſimū, cui inter arma ciuiliáque bella locus patuit, vbi nec fidei nec pietati locus eſſe ſolet: ſed in omnem crudelitatis, perfidiæ, iræ atque auaritiæ genus fræna laxantur. Quid enim præſtate tibi magis potuit conſul Romanus, cum maiorem tui quàm propriæ neceſſitatis rationem habere voluit?

De Panthite Lacedæmonio.

Quantæ ſint veri pudoris vires, Panthites quoque Lacedæmonius oſtendit. Is cū in trecentorum numero eſſet, qui cū Leonida aduerſus Perſas Thermopylarū ſaltum inſederant, à Leonida in Theſſaliam cum literis miſſus, cum aliis qui in Thermopylis pro patria pugnando occubuerant, eſſe non potuit. Cùm poſteà eum cæteri ciues deſpectui haberent, arbitrati non in Theſſaliam à Leonida miſſum, ſed præ ignauia ex prælio fugiſſe, quanquam & verè & honeſtè excuſari poſſet, tamen præ pudore, cum dedecus ſuſtinere non poſſet, vltrò ſe ipſum ſuſpendit.

De Vxore Panthei Lacedæmonij.

Coluiſſe ſe pudorē, non ſine magna laude oſtendit Pāthei Lacedæmonij vxor. Nā virū ſecuta in Ægyptū, quo is cum Cleomene ſe receperat, poſt viri mortē, cū Ptolemæus ipſam quoque cū cæteris Lacedæmoniis mulieribus, quæ illic erāt, occidi iuſſiſſet, prius quàm occideretur, veſtē diligenter pedibus obuoluit, omnémque aliam corporis partem texit, nudo iugulo relicto: vt honeſtè cadens pudorem, quem per omnem vitam ſeruauerat, inuiolatum relinqueret.

De Olympia Alexandri Magni matre.

Olympia quoque Alexandri Magni mater, cum eam Caſſander interimi iuſſiſſet, diligenter cauit, ne cadens in morte aliquam corporis partem detegeret, quæ celanda pro matronali pudore videretur.

RECENTIORA.

De Alexandrina virgine Ægyptia.

Inter recentia pudoris exempla orationem Alexandrina virgo ægyptia auſpicabitur, quemadmodum in externis apud Valerium Spurina inchoauit: nam cum aſpectu decoro eſſet, veteri tumulo ſe incluſit, illícque duodecim continuos egit annos per paruum foramen cibo cæteríſque neceſſariis acceptis, rogata autem quamobrem his tenebris ſe damnaſſet, reſpondit, Cognouiſſe ſe, ſui amore iuuenem exarſiſſe, & ne ei vltra aut alteri huiuſmodi flammis animum incenderet, tumuli carcerem pro remedio delegiſſe: quæ tantò Spurinæ pudorem ſuperauit, quanto ipſius ſexus fragilior erat, duodecímque annos in tumulo perſeuerauit, vix autem téporis momentum Spurina dum faciei decorem deformauit, doloris moleſtiam ſenſit.

De Abbate & monachis in Ptolomaide.

Fortaſſe Spurinæ facto ſimili⁹ videbitur, quod Abbas mulier, cum virginibus ſuis in Ptolomaide (quę nunc Acris aut Acra dicitur) egit: cũ ſalutis anno ducẽteſimo nonageſimo primo ſupra mille, vrbe à Saracenis capta, cũ plus veneris vĩ ſacræ mulieres quam mortem vererentur, ipſæ ſibi naſos deſecuerunt, arbitratæ fieri poſſe, vt hac deformitate ab iniuria tutæ forẽt, ídque eas minimè fefellit. Nam vt ita affectas Saraceni perſpexerunt, nulla re dicta, omnes interemerunt.

De Michaële Imperatore Conſtantinopolitano.

A fœmineo pudore, ad virilem tranſeundum eſt, atque in eo rariora tantum attingemus. Michaël Conſtantinopolitanus Imperator, cum in bello victor ſemper extitiſſet, quia contigit, vt ſemel prælio à Bulgaris (qui veteri nomine inter Scythas cenſentur eſſe) vinceretur, pīæ pudore Imperium depoſuit, & quod vitæ ſuperfuit, religioſè ſemper in ſolitudine tranſegit.

De Almanſore Arabum rege in Hiſpania.

Mirus quoque Almanſoris pudor fuit, qui Arabum in Hiſpania agẽtium rex erat. Nam cũ antè de Chriſtianis victoriam ſemper reportaſſet, poſtremo à Garſia Caſtulonenſi comite (nondum enim comitatus in regium nomen tranſierat) atque Veremundo Legionis Hiſpanienſis rege bello ſuperatus, conſpectu Arabum atque alloquio humano omníque cibo abſtinuit, atque ita citò confectus eſt.

De Gotifredo Bollionio Lotharingiæ duce.

Hoc pudore ne afficeretur Gotifredus Bollionius, dum Imperatoris iudicio, cum agnato quodã ſuo de Lotharingij ducatus parte, quam ille petebat prælio decertaret, vſque ad capulum enſem cõfregerat. Quod conſpicati principes qui aſtabant, cum ne vinceretur, intuerent, cõpoſitionis mentionem intulerunt. Cæterum ipſe obaudiens omnibus viribus nixus, ita capulo hoſtem contudit, vt attonitum humi proſterneret. Itaque ipſe ex equo delapſus hoſti ademit gladium, principéſq; cõpellans, à quibus ad rẽs componendas fracto gladio inuitabatur, dixit, Tunc cum prælio hoſtem viciſſet, poſſet ſine dedecore ad paciſcendum deſcendere.

De ipſo quoque iam Hieroſolymarum rege.

Modeſtiæ laudíſque immenſæ plenus is pudor fuit, quo idem Gotifredus vſus eſt, cum à toto exercitu qui ad Hieroſolymitanam expeditionem profectus erat, rex ſalutatus fuit: aureo enim diademate recuſauit ornari, quod iniquũ eſſe diceret, Seruum mortalémque hominem ac peccatorẽ, auro gemmíſque confectam coronam eo in loco geſtare, vbi Chriſtus Dei filius, qui cœlum & terrã condidit, vt à nobis culpam auferret, acutiſſimis ſpinis ad contumeliam confectum diadema tulit.

De Ioanne Altauilla.

Quibus eloquentiæ viribus ſatis laudari ex merito pudor poteſt, qui in Ioanne Altauilla perſpectus eſt, cũ Ferdinandus iunior rex Neapolitanus, apud Seminariã vicum in Lucania, à Berardo Stuardo Albigniaci domino, qui Caroli octaui Gallorũ regis Vicarius, inferiorem illius regni partẽ regebat, prælio ſuperatus eſt. Nam fugienti Ferdinando ita laſſo equo, vt vltra eum vix ferret, Ioannes Altauilla, vt eum conſpexit, ſuum integris viribus obtulit, quem cum Ferdinandus præ pudore recuſaret, enixè monuit Ioannes, vt acciperet, quod ſibi ſimiles permulti eſſent, cæterum ipſi qui cum eo eſſent regem ſolum ipſum Ferdinandum haberent. Itaque Ferdinandus accepto equo, haud longè illinc profectus erat, cum aduenientes Galli Ioannem interemerunt. O ſingularem virtutem pudorémque ſilentio nunquam prætereundum, quibus enim laudibus Ioannes ſatis efferri poterit? quod in ipſo fugæ & quaſi præſentis mortis terrore omnibus attonitis, pudori tantum apud ſe locum

relinqueret? Spernendus quoq; is pudor non eſt, quē fugiēs Ferdinandus oſtendit, cum tam periculoſo tempore equum ſtatim non accepit, ſed aliquātiſper vitæ pudorē præpoſuit.

DE CONIVGALI CHARITATE.

CAPVT VI.

Fateor minores meas in ſcribendo vires eſſe, quàm vt ex merito coniugalis amoris laudes proſequi poſſim, & pro rei dignitate ipſius magnitudinem referre. Quis enim non eximius tantæ rei copiam dicendi parem afferat? & tamen quia ordo ita exigit, quædam ea de re exempla ſcribemus. Nam quæ nos inculto ſtylo non aſſequemur, rei ipſius excellentia per ſe in lucem proferet.

De Cyanippo Theſſalo, & Æmylio Sybaritide.

Ardens Cyanippi Theſſali & Æmylij Sybaritani amor fuit, vterque enim venationis ſtudioſus, quanquam diuerſis locis temporibúſque, eundem tamen incurrit caſum fatúmque, atque ex eo argumentū ingens mutui amoris oſtēditur. Nam cum eos nimium ſuſpicioſæ coniuges vſque in ipſas ſyluas ſecutæ eſſent, atque illic inter prunos dumetáque laterent, ad eáſque propter frondium motum ceu ad feras excitati canes accurriſſent, prius canum dentibus dilaniatæ occiſæque fuerunt, quàm earum mulieres atque multo minus coniuges eſſe vidiſſent. Cum autem amborum erga vxores mutuus eſſet amor, doloris vterque impatiens ſibiipſi manu ſua mortem conſciuit. Cum tànti amoris in maritis perrara ſint exempla, de vxorum charitate ſcribemus.

De Panthea vxore Abradatæ.

Immenſus Pantheæ erga Abradatam virum amor fuit. Nam cū is in Cyri exercitu aduerſus Babylonios militaret, cæſus in prælio ab hoſtibus, poſtea quàm ab vxore iuxta gentis morem deploratus ornatúſque fuit, neque aliud iam funeri, niſi vt ſepeliretur ſupereſſet, ſupra mortui viri corpus ſe peremit.

De Phila Demetrij regis coniuge.

Philæ erga Demetrium regem virum ſuū inſignis amor, animi quoque magnitudinem coniunctam habuit. Nam cum eum accepiſſet prælio victum in Caſſandriam amiſſis regnis ſe recepiſſe, neque ferre poſſet regno priuatum videre, quem regem victoriis inſignē amaſſet, ingenti compulſa

amore, veneno ſe ipſam extinxit.

De Ligarij Romani coniuge.

Durante triumuirorum lege, qua par pœna proſcriptis propoſita erat, atq; iis qui proſcriptos recepiſſent, cuius metu permulti viros, fratres, parentes & filios prodiderunt. Ligarius proſcriptorum vnus fuit, quem diu coniunx eius, ac ſerua ſola, ſecretum Romæ tenuerunt, verum tandem à ſerua deductus ab iis qui eiuſmodi curam gerebant, interemptus fuit. Vxor autem amore ſtimulata, virum cum adduceretur, obſeruatis veſtigiis ſecuta, cædis eius miniſtros orabat, vt ſe quoque perderent, quod ipſa etiam per legem mori debeat, quia proſcriptum virum domi tenuerat. Inter has voces vſque ad triumuiros peruenit, cæterum cum audire eam nemo vellet, domum reuerſa, cibo abſtinuit, atque in magno mœrore, & fame & lachrymis ſimul cõfecta eſt.

De Paulina vxore Senecæ.

Cum Senecæ, Nero, generis mortis arbitrium obtuliſſet, ipſéque defectis venis delegiſſet, vt in balneo cum ſanguine ſimul etiã vitã effunderet, Paulina eius vxor, cõiugali amore compulſa (quanquã Seneca repugnaret) mori tamen ipſa quoq; decreuerat, vt nõ minus in morte quam dũ vixerat viro fidiſſima comes eſſet. Cæterum cũ rem Nero præſciuiſſet, miſit qui ſanguinẽ ſiſterent, atque eã in vita retinerent. Itaque cum iam multũ eſſet ſanguinis effuſum, pallida ſemper mãſit, atq; in vultu pudici amoris ſui ſigna ſemper retinuit.

De Triaria L. Vitellij coniuge.

Triaria L. Vitellij coniunx, Auli Vitellij Imperatoris fratria, nõ ſecus atque Mithridatem Hipſicratea virum armata ciuili bello, quod aduerſus Veſpaſianum Vitelliani geſſerunt, ſecuta eſt. Ac nocte qua vir Terracinam magno militum numero egreſſus eſt, ipſa inter ſtrictos gladios audendo augendóq;, dum hinc illincq; manu ſua hoſtes obtrũcat, nulli ſe cõmilitonũ virtute inferiorẽ oſtendit. Adeò audaci animo muliebre pectus maritalis amoris flãma repleuerat.

De Annia Romana.

Hæc coniugalis flamma Anniæ Romanæ prudentiam inſpirauit, cum hortaretur, vt vidua iuuenis formoſáque iterũ nuberet, reſpondit, Nolle, ſi enim bonum cõiugem, vt primum habere contigiſſet, perpetua, ne eum amitteret moleſtia, torqueri: quod ſi contra in malum incidiſſet virum,

nimium graue ſemper habituram illud malum, quod nulla neceſſitate cogente, ſibi ipſa peperiſſet.

De Valeria Romana.

Perſimile quoque Valeria maior Meſſalarum fratrum ſoror, quanquàm aliis verbis reſponſum fertur in pari cauſa dediſſe: dixit enim, Seruiũ, qui eius vir fuerat, etſi aliis mortuus videretur, apud ſe tamen adhuc viuere.

De Vxore Stratonis Sydòniæ principis.

Magnum quoque verè coniugalis amoris experimentum illud fuit, quod Stratonis Sydoniæ principis vxor edidit, cũ vrbe à Perſis obſeſſa verita eſſet, ne in hoſtiũ poteſtatem vir veniret, id autẽ etiam morte, ſi fieri poſſet, deuitare decreuerat. Itaque cũ iam accepiſſet hoſtes vrbẽ ingreſſos eſſe, atque haud longè abeſſe, vt viro eius potirentur, adempto ei gladio, manu ſua ipſũ occidit, corpúſque eius quantum pro tempore potuit, decenter exornauit. Cui poſtea ſuperincumbens, ipſa gladio ſe ipſam traiecit, vt eadem in morte viro qua viuens charitate comes eſſet. Vna enim re ſimul & coniugalis charitatis, & animi ſui magnitudinem, atque inſuper honoris quoque curam, cum ne viui hoſtium manibus indigna paterentur, prouidit, palam teſtata eſt.

De Piſcatoris vxore.

Non minus etiã magnum cõiugalis amoris illud ſignum fuit, quod Plinius in epiſtola narrat, in Piſcatoris coniuge, quæ cum viro inſulam Larij lacus incolebat. Nam cum piſcator læſa haberet pudibunda ægritudine, quæ moleſtiæ plena curari poſſe non videbatur, vxor cum diù à viro quẽ ægritudinis ſubpudebat hoc petiiſſet, tandem impetrauit, vt morbi locum inſpicere poſſet, pollicita, Se liberè quid de morbo ſentiret poſtea detecturam, perſpectum locum vt curari non poſſe animaduertit, amoris animique ſimul plena ex fide omnia quæ ſentiebat viro narrauit, Hortataque ne ſemper in tanto cruciatu vitam ageret, vt cum vita morbi quoque dolorem finire vellet. Cũ ipſe ei annuiſſet, arctiſſimis vinculis ſe cum viro ſimul collocauit, atque ita de rupe ambo in lacum præcipites miſſi ſimul interierunt.

De Arria Romani ſenatoris coniuge.

Ingentem erga virum Pætum amorem Arria oſtendit. Nam cum Pætus in Scriboniana coniuratione nominatus, atque in Illyrico captus Romam perferretur, ipſa precibus,

lachrymis atque muneribus diù contendit, vt ſimul duceretur, nam Pæto in naui operam ſuam præſtare cupiebat. Quod cum fruſtra tentaſſet parua celoce nauem qua Pætus vehebatur ad vrbem vſque ſecuta eſt, vbi à propinquis diligenter cuſtodita, quod nimio amore ne ſe occideret verebantur, cum aliam rationem nullam inueniſſet, erecta, impetu facto, caput in murum impegit, & cum inde ab aſtantibus reuocata quod optabat non effeciſſet, gladio pectus tranſegit, atque nõ minus animo fortis quàm amoris plena eductum gladium, intrepida viro porrexit. Affirmans vulnus quod fecerat nihil dolere, vt exemplo ipſe quoq; animaretur, atque in hæc verba dum virum hortatur, moribunda corruit.

RECENTIORA.

De Pandoëri Perſæ coniuge.

Non eſt ætas noſtra inſignibus exemplis coniugalis amoris fraudata, & ob id vnum Arriæ Romanæ perſimile ſcribemus. A Iacobo Perſarum rege, qui Vſſon Caſſani filius fuit rebellauerat militarium ducum vnus, nomine Pandoërus, hic formoſiſſimam habebat coniugem, quæ ſextumdecimum non excedebat annum, à qua ardenter diligebatur. Ab ea diù rogatus Pandoërus, ne cum hoſte confligeret, cũ aſſentiri coniugi nollet, petiit vxor vt ante prælium ſaltem eam occideret, ne poſt eum viueret. Id quoque cum negaſſet, prælium iniit, in quo victus occiſúſque fuit, & vxor eius ab hoſtibus capta, militarium ducum vni à rege data eſt. Cum is eam in matrimonium ducere vellet, ipſa diù reſtitit, & cum ad extremũ vim parari cerneret, ſumpto in ea re ad deliberandum tempore, in parua ſchedula cum ſcripſiſſet, nunquã ferent homines Pandoëri vxorẽ diù poſt eum vixiſſe, gladio ſe traiecit, virum moriens ſecuta, poſteaquàm aduerſante fato viuum non potuerat.

De Cecilia Barbadica Veneta.

Idem fecit temporibus noſtris Cecilia Barbadica Veneta, quæ mortuo viro Philippo Vendramino, in tam pertinaci ſe dolore immerſit, vt nec monitis nec precibus propinquorum ad veſcẽdum aliquo modo impelli poſſet, nullo igitur vnquàm reſponſo dato, mortua eſt. Nunc etiam ad virorum amorem tranſeamus.

De Dominico Cataluſio Lesbio principe.

Singulari etiam memoria dignus eſt amor, quẽ Dominicus Cataluſius, qui Leſbi rerum potiebatur, erga vxorẽ oſtẽdit. Quæ cum in lepram incidiſſet, vir mimimè veritus à contagione infici poſſe, aut aſpectus horrore auerti (etenim illuuies magis, quàm viuum corpus videri poterat) neque tetro odore quem vlcera mittebant, nunquã aut menſa aut lecto cõmuni eam prohibuit. Coniugalis enim charitas apud eum contagionis timorem, tetrúmq; conſpectum odorémq; in ſecuritatem ac voluptatem verterat, quod eam iuxta Dei verbum eandem carnem ſecum eſſe arbitrabatur.

De Neapolitani regni quodam accola.

Reſiſtere nequeo, quin agricola Lentiſcolenſis in Neapolitano regno ortus, humili fortuna ſe quoque magnis viris, vbi de coniugali charitate agitur, inſerat. Is cum iuxta mare agrum coleret, vxórque ab eo aliquantiſper diſiuncta, à piratis Mauris, qui in littus prædatum deſcenderant, capta eſſet, ſtatim vt vxorem non apparere, triremémque piraticam haud longè anchoras ieciſſe conſpexit, arbitratus id quod erat, in ea vxorem eſſe, ad triremem ſtatim adnatauit, atque eius gubernatore vocato, dixit, Se idcircò veniſſe, quod ſequi vxorem ſtatuerat. Minimè barbarie illa territus, nationis fideíque Chriſtianæ inimica, neque ingenti miſeria, qua remigio addicti laborant: omnium horum immemorem coniugalis amor eum fecerat. Quam rem, cum Mauri non ſine ingenti admiratione audiuiſſent, permultos enim eius regionis accolas viderant, prius perpeti mortem, quam illam miſeriam, malle, atque eam poſtea per ordinem Tunetenſi regi narraſſent, tanta hominis charitate motus rex, & virum & vxorem liberos eſſẽ iuſſit, atque inter regiæ cuſtodiæ milites, virum adoptauit.

DE AMICITIA.

CAPVT VII.

QVàm venerabile ſanctúmque amicitiæ nomen, réſque ipſa ſit, & quanti verus amicus fieri debeat, permultis experimentis cognoſci poteſt. Verum quam rara & ſæpè non intellecta ſit, ſola aduerſæ fortunæ facies oſtendit, nam quemadmodum igne aurum excoquitur, & per eum quod reprobum eſt detegitur, & purum perfectius fit, ita ſæuis temporibus

temporibus amicitia quæ vera eſt declaratur, cuius in eo vis præcipua eſt, vt vera niſi inter bonos eſſe non poſſit. Nam in aliis rem noménque permutat, quemadmodum multis exemplis oſtendetur.

De Epaminonda & Pelopida Thebanis.

Adeò inter Epaminundam atque Pelopidam Thebanos arcta fuit amicitiæ neceſſitudo, vt cũ ambo in eo prælio eſſent apud Mantineã quod Lacedæmonij Thebani ſociíque eorum aduerſus Arcades commiſerunt, & iam inclinante Thebana acie humi vulneribus confoſſus Pelopidas iaceret, quanquam omnes mortuum putarent eſſe, Epaminondas tamen, vt erat pectore brachióque ſaucius, deſerere eum noluit, donec à Lacedæmoniis lata ope, vnà cum Pelopida tutum ſe in locum recepit. Quantum igitur credendum eſt Epaminondam adnixurum fuiſſe, ſi Pelopidam viuum credidiſſet, cum pro defuncto corpore tanta fide amoréque nõ ſine vitæ diſcrimine ſaucius depugnauit.

De Lucilio & Bruto ciuibus Romanis.

Quod pro Pelopida Epaminondas fecit, ob id fortaſſe mirum minus videri poteſt, quod in prælio fortes viri honoris & gloriæ gratia maximis ſe periculis obiiciunt, neque in eis tam certa mors eſt, vt euadendi quoque ſpes aliqua non ſuperſit. Itaque pluris illud faciendum videtur, quod Lucilius vt Brutũ à morte redimeret in ſe ſuſcepit. Vltimo enim prælio quod in Philippicis campis cõmiſſum fuit, Brutum fugientem barbari equites Antoniani grauiter inſequebantur, quod conſpicatus Lucilius dum Brutum ſe fingit eſſe, inſequentes tam diù remoratus eſt, vt Brutus ab eis longè abeſſet. Capto igitur Lucilio, Antonius ad quem is perducebatur, obuiã ſe lætitiæ plenus Brutum eſſe arbitratus præbebat, cum autem Antonio Lucilius iam ita propinquus eſſet, vt inuicem audiri poſſent, magna voce exclamauit. Antoni ne vnquàm Brutum viuum vinctum expecta, ego cum hos Brutum inſequi equites cernerem, Brutum me finxi, vt is fugiẽdi tempus haberet, & ita ad te perductus ſum, eo animo, vt quæcunque in me ſtatueris perferam. Qua re attonitus Antonius tantæ amicitiæ reuerentia Lucilium ſeruauit, atque in amicorum numero habuit.

De Caleno Romano & Varrone philoſopho.

Quo tempore Triumuirorum proſcriptio durabat pro-

poſita iis graui pœna, qui proſcriptos re aliqua iuuiſſent aut non accuſaſſent. Contràque propoſitis iis qui accuſaſſent ingentibus præmiis, cum inter proſcriptos Varro philoſophus eſſet, Caleni peramicus, eum domi ſuæ Calenus aliquod tempus celauit. In quā domum cum perſæpe Antonius ſpaciatum ſe conferret, nunquā territus eſt, aut animum mutauit Calenus. Etſi aſſiduè vel animaduerti, vel præmia dari prout edictum, aut violaſſent homines, aut ei paruiſſent, cernebat.

De Auguſto & Arrio philoſopho.

Ingens amicitiæ exemplum Auguſtus oſtendit, cum deuicta Cleopatra, in Ægypto Alexandriam vrbem cepit. Alexandrino enim populo qui in theatro conuenerat tribus de cauſſis ignoſci à ſe dixit. Primam affirmans vrbis eſſe pulchritudinem: ſecundā autem Alexandri amorem, qui eius vrbis conditor fuerat: tertiam verò ſuum eſſe in Arrium philoſophum amorē, quem amicum habebat, manu eum deſignans vt à populo cognoſceretur. Neque enim in eum minus humanè ſe geſſit, quàm erga Epheſtionem Alexander, id quod Valerius magni ſe facere oſtendit.

De Demetrio Antigoni regis Aſiæ filio & Mithridate.

Res illa quoque, qua Demetrius erga Mithridatem amicum & comitē vſus eſt, non mediocris amicitiæ argumentū fuit. Nam cum à patre Antigono accepiſſet, ſe ſomniis monitum, ſtatuiſſe Mithridatem occidere, quanquā iureiurando pater eum aſtrinxiſſet, ne cui eam rem aperiret, pluris amicitiam quàm ſacramenti religionem, aut paternum imperium fecit. Spaciatum enim è more cum Mithridate profectus, aliquantiſpérque ab aliis ſecedens, haſta quā manu tenebat in terra deſcripſit. Fuge Mithridates, quam rem is, vt prudens cum vidiſſet, nocte proxima profugit in Cappadociam, vbi ipſe poſterique eius poſtea diu regnarunt.

De Ionatha Sauli Iudæorum regis filio.

Haud diſſimili ratione in amicitia Sauli Iudæorum regis filius Ionathas erga Dauidem amicum & comitem vſus eſt. Nam cum reſciuiſſet iureiurando adactus patri ſtatutū eſſe Dauidem occidere, haſta in harena ſcripſit vt fugeret, & ſi norat non obſcurè, Dauidem idcirco patri Saulo ſuſpectum eſſe, quod Dauid ad Iudæorum regnum aſpirabat. Etenim regni reſpectus apud eum amicitiæ ceſſit.

De quodam miniſtro Sauli Iudæorum, regis.

De Saulo nuper facta mentio me monet, ne prætercam vnam rem, quã veri amoris teſtimonium miniſtrorum vnus erga Saulum geſſit, eo prælio quo victus Saul interiit. Nam cum ab hoſtibus circundatum ſe Saul videret, atque vulneribus confectum, ne viuus in eorum poteſtatem veniret, miniſtrum qui propè aſtabat magnis precibus orauit, vt eum interimeret. Quod cum miniſter ob pietatem in dominum recuſaſſet, Saul vt id ipſe ageret, tentauit, ſed propter vulnera deficientibus viribus cũ ipſe non poſſet, id ab alio petere coactus eſt. Quod cũ impetraſſet, idque miniſter qui operam ſuã in eo negârat vidiſſet, in ſeipſum manum conuertit, quam domino præſtare noluerat: & qui domino mortem inferre noluit, vt amorem fidémq; ſuã teſtaretur, mortis eius comes vltrò eſſe voluit.

De Publio Catieno Philotimo.

Et gratum, & amicum Publius Catienus Philotimus erga patronum ſuum ſe oſtendit, à quo bonorum omniũ hæres relictus erat: Viuum enim ſe rogo iniecit, in quo patroni corpus iuxta priſcorum moré ardebat: cum eóque ita emori voluit, vt quorũ animos ſingulari amicitia vita coniunxerat, corpora in morte non diſiungerentur.

De quibuſdam equitibus M. Ottonis Imperatoris.

Exempli magna ſimilitudo temporum ordinem peruertens, cogit ne præclarum amicitiæ facinus, quorundam M. Ottonis militum prætercam. Hi poſtea quam Ottoné mortuum viderunt, facie eius item manibus pedibúſque deoſculatis, ſeipſos ſupra illius corpus interemerunt. O inæſtimabiles amicitiæ vires, quæ alios ſine vlla commodi ſpe ad vitam relinquendam cogat, cuius ſeruandæ gratia tantis laboribus ac curis homines conficiuntur, quod eam viuentium pars maior rebus omnibus antepoiiit.

De M. Vlpio Traiano imperatore & Surra.

Quicunque diligenter veterum recentiumq; principum ſuſpiciones, atque multorũ in eo numero mortes inſpexerit, quas aut propinqui, aut qui putabantur amici procurarũt, proculdubio neq; ſine admiratione iudicabit, quã altè cum adhuc priuatam vterque vitã ageret, inter M. Vlpium Traianum imperatorem ac Surram amicitia radices iecerat. Nã cum mane Traiano ſignificatum eſſet, Surram in ipſum

conſpirare, veſpere eius diei non inuitatus ad eum Traianus cum duobus ſolis comitibus cœnatum ſe contulit, radique ab eius tonſore voluit, atq; oculos ab eius medico inſpici. Eidem poſtea cum denuò de cõſpiratione affirmaretur, ridens reſpondit, Se nullo modo vt crederet, adduci poſſe, quod eo die periculum ipſius rei fecerat, ita vt Surra ſi voluiſſet id de quo inſimulabatur, agere poſſet. Itaque in amicitia firmus perſtitit, nec multò pòſt tribunatum Surræ detulit, & cum vt mos erat ei enſem traderet, eumque non vagina tectum, ſed ſtrictum porrigeret, Surræ dixit, Vt acciperet enſem, ſi bene imperium regeret, tuendi eius gratia: occidendi autem, ſi male imperaret.

De Diocletiano & Maximiano Herculeio imperatore.

Experiméta non rara ſolum verum penè vnica veræ amicitiæ ea fuerũt, quæ inter ſe Diocletianus & Herculeius Cæſares ediderunt. Diocletianus enim ſolus in auguſtali ſolio Herculeium, neque eum nationis ſuæ virum imperij participem elegit, ad quem locum eorum nullus qui ante ipſum imperarunt, præter admodum paucos, neq; fratres, neq; filios vnquam vocarant, & ij quidem qui vocaſſe inueniuntur, ex toto vocatos ſibi non æquarunt, hi autem in eo cõcordes ſemper vixerunt, quod non modo in aliis hominũ gradibus, ſed in ipſis quoque filiis cum parentibus diſcordiam ſerere, ac cruentos edere effectus conſueuit. Herculeius auté iam imperij dulcedinem expertus (ô inæſtimabilis amicitiæ vires) ſola comitis admiratione motus, ex tãto faſtigio ad priuatã fortunã reuerſus, in eo comitis quieti aſſenſus, in quo ne filio quidé poſtea qui Romæ ei in parte, nec Conſtantino genero qui ſimiliter in Gallia ſucceſſerãt, ne cum vitę quidé diſcrimine ac morte aſſentiri voluit. Plus enim Diocletianã amicitiam vir alioquin ferus atq; armis aſſuetus, quàm Romanum imperium, aut imperandi cupidinem, rem in humanis rebus potentiſſimam, aut denique vitam ipſam fecit. Ex quibus rebus haud falsò iudicari poteſt, hanc firmiorem earum omniũ amicitiã fuiſſe, de quibus vnquã ſcriptum ſciatur. Nam cũ propter priuatas opes quæ interdum puſillæ quoque ſunt, non lites ſolum inter ſe ſerere inueniantur, etiam arctiſſimi propinquitatis gradus, verum ad cædes quoque ipſas prorumpere, hi duo, imperiũ quo maiorem potioremque orbis terrarũ partem continuit,

per concordiam poſſederunt, in cuius primordiis ob vnam paruamque Romam, Imperij cupidine gemini fratres, fraterno ſe ſanguine macularunt.

RECENTIORA.

De quodam equite Garſiæ Nauarrienſis regis.

Poſitis quorundam veterũ de amicitia exemplis manum ad recentiora extenſuri, duobus, ſed iis quidem inſignibus contenti erimus. Cum in Hiſpania inter ſe bello decertarent Ferdinandus Legionenſis atque Garſias Nauarrienſis reges, Garſias quod ſuperbus audaxque nimiũ ſæuè regni ſui proceres habebat, in magno eorũ odio verſabatur, idque cũ animaduerteret vnus militũ eius qui puerum Garſiam aluerat, arbitratus ſi prælium committeretur, Garſiam à ſuis deſertum iri, vt qui ex fide eum diligeret, re detecta quam intellexerat Garſiæ ſuaſit, vt prælio abſtineret. Cæterum Garſias immodici ſpiritus, amicorum æquè atque inimicorum contemptor decertare prælio cum hoſte decreuit, quam rem cõſpicatus is, qui vt dictum eſt contrà ſuaſerat, in hæc verba prorupit: Quantum aduertere poſſum tibi ſtatutum eſſe video, vt omninò moriaris, cui rei poſteaquam aliud afferre opis nequeo, id ſaltem enitar, ne te vel mortuum vel victum videam. Itaque galeam atque thoracem exutus, ac ſolo gladio haſtâque armatus, in hoſtium aciem ingenti animo irrupit. Vbi ipſe haud multò poſt cæſus, & Garſias à ſuis vt ipſe monuerat deſertus fuit.

De Sanctulo ſacerdote Nurſino.

Sanctiùs quàm Damon Pythiáſque Pythagoræi amicitiæ vinculum Sanctulus ſacerdos Nurſinus in Diacono oſtendit. Capt⁹ enim à Lõgobardis Diaconus, haud in paruo diſcrimine verſabatur, pro quo penes Longobardos adeò Sanctuli efficax opera fuit, vt pro ipſo vadem ſe præbente, ea nocte cuſtodiendus ei Diaconus daretur. Acceptum autem apud ſe Sanctulus, vt fugeret hortatus eſt. Diaconi autem tanta erat bonitas, vt vix Sanctulus id ab eo magnis precibus impetraret. Itaque cum poſtea dies illuxiſſet, captiuuſque non appareret, indignati Longobardi, comprehendi Sanctulum iuſſerunt, vt capite mulctarent, à quo mortis genere ob id ſolum ſeruatus eſt, quod dum id ageretur, Longobardi miraculo territi, à cæde eius abſtinuerunt.

DE LIBERALITATE.

CAPVT VIII.

POſt amicitiam cuius ſanctitas inter mortales omnia ſuperat, quid conuenientius ſcribi à nobis poteſt quam de liberalitate? quæ non tam in munerum magnitudine, quàm in dandi modo rationéque conſiſtit. Etenim ſi menſura deſit quæ ei debetur, interdum in prodigalitatis vicium tranſit. Idcirco eum tantùm liberalem vocabimus, qui iuxta fortunæ ſuæ vires erga bonos propter honeſtas tantum cauſas largum ſe præbet. Hinc auaritia, inde prodigalitate deuitata, Nam ſi horum alteri adhæſerit, de inſigni virtute in perniciosum vicium corruet.

De Alexandro Magno.

Graui iniuria affici videretur Alexander cognomento Magnus, cum omnes liberalitate anteceſſerit, ſi alteri in huius virtutis commemoratione primæ partes darentur. Quãobrem ne eum honore ſuo fraudemus, ab vno ipſius liberalitatis genere ſermonem ordiemur. Eum Perillus rogarat, vt ſe ad parandam filiæ dotem iuuaret, cui cũ Alexander quinquaginta dari talenta iuſſiſſet, & Perillus decem ſibi ſatis eſſe dixiſſet, Alexander reſpondit, Quanquàm tibi qui ea accepturus es decem ſatis ſint, mihi à quo dantur ea non ſufficiunt. Magno enim liberalique animo non tam honeſti amici neceſſitatem, quàm fortunæ ſuæ vires metiri voluit.

De eodem.

Cum idem diſpenſatori mandaſſet, vt Anaxarcho philoſopho daret quantum popoſciſſet, petiiſſet autem poſtea cẽtum talenta, veritus diſpenſator, tantam ſummam dare, niſi id antè regi ſignificaſſet, & propterea ei Anaxarchi poſtulatum declaraſſet, reſpondit Alexander, Anaxarchum noſſe eum ſe habere amicum, qui hanc ſummam & longè etiam maiorem dare & poſſet & vellet.

De eodem.

Nequeo in his quæ ad liberalitatem pertinẽt ab Alexandri exemplis ſecedere adeo ingens ſcribendi eorum numerus ſe offert, & tamẽ vt aliis quoque locus detur, vnũ adhuc poſuiſſe contenti erimus. Superato Dario cum in itinere videret Alexander Macedonem agaſonem, qui mulum defeſſum auro onuſtũ agebat, à mulo in humeros ſuos ſarcinã tran-

ſtuliſſe, verentem quia Alexandri aurũ illud erat, ne eo amiſſo ipſe quoque vitã perderet, & tamen ipſum quoque agaſonem ſub onere, quod ingens erat deficiente, vltra progredi non poſſe, Agaſoni vicinior factus, dixit. Vt tibi hic labor minus grauis ſit, in tabernaculum tuũ hoc aurũ deferes, quia iam hac hora tuum eſſe iubeo. O liberalitatem immẽſam, pluris quàm auri vim tantam agaſonem facere.

De Ptolemæo Philadelpho Ægypti rege.

Non tantorum populorum rex ſed tamen non minus liberalis fuit Ptolemæus Philadelphus Ægyptius rex. Nam quod Iudæorum legem in Græciam ex Hebraica lingua transferri, per Eleazarum ſacerdotum principem curauerat, vt huius operæ gratiam interpreti referret, vltra ingentem vim auri dono Hieroſolymorum templo datam, Iudæorum quoque gentis captiuos omnes per totam ægyptum conquiſitos, ſub prioribus regibus bello captos (quanquam centum milium numerum æquarent) pecunia ſua à dominis omnes redemit, ac libertate donauit, vt ſine populorum iactura (quod ab omnibus regibus fit) ipſius liberalitas exerceretur. Magnum profectò liberalitatis argumentum, & Ptolemæo rege dignum, & ſi tanta res in longè quoque potentiore pluſquam ingens videri debuit.

De Demetrio rege.

Si tãto opere Valerius Flaminij liberalitatẽ laudauit quod à Philippi armis liberata Græcia vno edicto omnibus Græciæ vrbibus cum conſul eſſet, & non dominus, veterem libertatẽ reſtituit, quantò magis Antigonus & poſt eum Demetrius filius efferẽdi laudibus ſunt, qui ſæua Caſſandri tyrannide liberatis Athenis, quanquam ab Athenienſi populo inuitati Athenas inire, tamen nunquam voluerũt priuſquàm in poteſtatẽ redactis omnib. munitis locis, eos populo Athenienſi reſtituerunt, affirmantes ſe Athenas niſi liberas non ingreſſuros. Cum autem non deeſſent qui Demetriũ monerent, vt ſibi Athenas retineret, reſpondit. Semper putaſſe beneuolentiam verum firmumque regnorum fundamentum. O rem vocémque tanto dignam rege, & quæ omnia de liberalitate ſcripta exempla ſuperat. Nam ſi alij pecuniã profuderunt, vidimus ea ſæpè homines vſos, vt principatus regnáque vel pararent vel parta augerent, ac confirmarent. Verum potẽtiſſima eademque clariſſima vrbe cũ potireris Demetri,

retineréque eam poſſes, liberam faciendo & populi arbitrio remittendo, longè omnium, qui liberalitate inſigne nomen adepti ſunt, largitatem exceſſiſſe videreris.

De Platæenſi populo.

Perſæpè non minus odij atque bellorum inter vicinas vrbes de finib⁹ oritur, quàm inter magnos reges propter regna, ipſa prælia feruntur. Idcirco inſignis ducenda eſt liberalitas, qua Platæenſis populus magna agri ſui parte Athenienſibus data vſus eſt. Nã bello quod toti Græciæ Xerxes intulerat, cũ Ariſtidi qui Græcorũ omniũ nomine cõſuluerat, Delphicũ reſpondiſſet oraculũ, Vt in ſacris Eleuſinæ Cereri campis dimicarent. Neque alibi locus eſſet vllus Cereri Eleuſinæ, niſi in Athenienſi agro ſacer, nemini dubium erat quin iuxta oraculum in Athenienſem agrũ redeundum foret, quod ſi fieret gerendi belli rationibus vehementer id aduerſari putabatur. Itaque cũ conſilio incerti omnes manerent, dicerentque aut oraculo aut militarib. conſiliis, in quib. communis ſalutis ſpes poſita erat, deeſſe oportere, Platæenſes qui cæteris populis viciniores Athenis erant, in quorũ agro Græcorum tunc caſtra erant: ne ab eo loco exercitus cederet, qui rebus fœliciter gerendis opportunus videbatur, & vt ſimul oraculo ſatisfieret, quod agri inter vrbem ſuam Athenáſque poſſidebant Athenienſibus donarunt. In quo cum & Græcorum caſtris, & ad pugnandum ſatis eſſet ſpacij, idque dono Athenienſium eſſet factum, & propterea Eleuſinæ Cereri ſacrum dici iam deberet, egerunt Platæenſes, vt cum oraculo militare quoque conſilium congrueret, atque ita penes Græcos eius prælij victoria iam maneret. Huius rei gratia Alexander non liberalis ſolum ipſe, verum etiam liberalium amator & ſtudioſus cum Platæarum vrbem muro nudatam offendiſſet, pecunia ſua muros ſepſit in liberalitatis præmiũ, quo Platæenſes vniuerſam affecerant Græciam.

De Trœzeniis.

Eodem bello magnã liberalitatẽ Trœzenij oſtenderunt, cum monitis oraculo Athenienſibus, vt cõmunẽ ſalutẽ muris ligneis tuerẽtur, iuxta Themiſtoclis ſapiens conſiliũ, omnes qui arma ferre poterant, relicta vrbe naues conſcenderunt, mulierib. ſenibúſque cũ omni imbelli ætate Trœzenã miſſis: qui à Trœzenio populo lætè omnes ſuſcepti, graui neceſſariarũ omniũ rerum impenſa adiuti ſunt, publico cõ-

ſecto decreto, vt Athenienſib. fructus omnibus in locis qui eis viderentur, ſine precio ſumere liceret.

De Maßilienſibus.

Haud diſſimili liberalitate erga Romanos vſi ſunt Maſſilienſes, cum audita clade qua Romanos Galli affecerant, publico funere mortuos Romanos proſecuti, aurum quoque Rom. populo miſerunt, vt facilius ſe à Gallis redimerét, quod cũ Maſſilienſes egerint, nondum aliqua ſocietate aut fœdere Romanis coniuncti, proculdubio & amoris & liberalitatis laudes ferre maiores debent.

De Neapolitanis.

Non minus etiam Neapolitani populi erga Romanos commemoranda liberalitas eſt, cum durante adhuc Annibalis bello, Mar. Attilio. & Gemino Seruilio Muſitano conſulibus Romam quadraginta aureas pateras magni ponderis per legatos munus populo Rom. miſerunt, omnéſque alias fortunas ſuas obtulerunt. Cæterum non minor populi Romani grauitas atque abſtinentia fuit, qui minima lance ex munere accepta, alias ingentibus actis gratiis reſtituit, quanquàm diuturno bello impenſarumque magnitudine preſſus, in magna neceſſitate coniectus eſſet.

De Pythio Lydo.

Digna quę cõmemoretur liberalitatis contentio eſt, quàm inter ſe Xerxes Perſarum rex ac Pythius Lydus exercuerunt. Quo tempore Xerxes in Græciam cum decies centum milium & ſeptingentis milibus hominũ proficiſcebatur, quem Pythius Lydus diem integram, impenſa ſua cũ toto exercitu aluit. Et pręterea regi ipſi ingentem pecuniam obtulit, quam rem ſuperbus rex miratus, quæ Lydij Pythij conditio eſſet, interrogauit: atque vbi accepit virum priuatum quidem, ſed in magnis opibus eſſe, & aliâs Dario patri eius vité platanumque auream dono dediſſe, præter cœnam qua totum eius exercitum exceperat, conuerſus ad Lydum Xerxes petiit, quantam haberet pecuniam. Cui cum Lydus reſpondiſſet duo milia habere argenti talenta, aureáque darica quadringenta milia, ſeptémque tantũ huic deeſſe numero milliáque libenter omnia ei dono dabat, quod ad bellum proficiſcenti magno theſauro opus eſſe duceret. Xerxes admiratione captus reſpondit: Magno mihi dedecori foret, vt tu qui me cum innumero exercitu tam largè hoſpitaliterque

accepiſti, inſuper hoſpitalitati pecuniã quoque adderes: verũ ne te lateat penes gratum liberalitatem tuã collocatam eſſe, tibi ipſi retinebis quæ mihi obtuliſti. Vt numerus quadringentorũ milium Daricorũ impleatur, volo ſeptem milia quę deeſſe dixiſti ex theſauris meis capias, & tu perge liberalitatem exercere, quoniam ipſius te nunquam pœnitebit.

De Cymone Athenienſi.

Cymon Athenienſis bello aduerſus Barbaros geſto partis immenſis opibus, agros ſuos ſepibus ac muris nudauit, vt omnibus integrum eſſet, quod volebãt ex eis capere: cuicunque inopi, qui in eius domum diuertiſſet aſſiduè potus cibúſque dabatur, & cum è domo in publicum egrederetur, magno nobilium iuuenum numero ſeptus erat, qui pulchris nouíſque veſtibus amicti, ſi in probos viros, cæterum tritis veſtibus tectos incidiſſent, cum eis veſtes ſuas commutabant. Iidem per vicos euntes ſecretò ſacculos pecunia plenos geſtabant, egentibúſque omnibus nummos impartiebant, modò hi non indigni hac ope viderentur. Hoc modo cum benè partis opibus Cymon vteretur, Leontinus Gorgias Cymonem dixit opes paraſſe, vt vteretur, vſúmque eſſe, vt ex eis ſibi honorem pararet.

De T. Pomponio Attico Patricio Romano.

Vera Põponij Attici patricij Romani liberalitas fuit, qui Bruto Caſſióque in bello aduerſus Aug. conferre cũ reliquis patriciis nihil voluit. Verùm poſteaquàm Roma pulſus fuit Brutus, dono miſit ei ſeſtertiorũ centum milia, & totidẽ in Epiro præberi ei curauit. Contra penè omnium conſuetudinẽ Brutum dum fœlix fuit nihil iuuit, verùm poſteaquam pulſus aduerſa laborare fortuna cœpit, largè opem tulit.

De Tullo Hoſtilio rege Romano.

Tullus Hoſtilius è ſeptem Romanis regibus vnus, quot agrorum cæteri reges in vſum ſuum ſeruabant, publicè pauperibus diuiſit, multorũ regum moribus diſſimilis, qui quod pauperum eſt ſibi vſurpare conſueuerunt.

De Porſenna Ethruſcorum rege.

Quàm multi reges fuerunt, qui de ſuo populis ſuis largirentur: ſed qui hoſtibus dono darent rariſſimè inuenti ſunt. Huius liberalitatis Porſenna Ethruſcorum rex exemplum fuit. Nam cum inita cum Romanis pace, caſtra ab vrbe Roma moueret, militibus imperauit, ne præter arma aliquid ſe-

eum ferrent: verum omnia alia in tabernaculis relinquerent, quod ea Romanis dono dabat.

De T. Veſpaſiano Imperatore.

Ne inter liberalitatis exempla Iulium Cæſarem aut Auguſtum commemorem, id me retinet, quod quamuis ingentia dederint, id egerunt vel ambitione moti, vel vt muneribus occupata plebis mente, facilius publicam libertaté perderent. Neque enim vera dici liberalitas debet illa, quæ aliis rapta ſuis largitur, aut vt immenſa parentur mediocria donat. Nam congiaria, publicæ cœnæ, aut ludi quos alij Imperatores ediderunt, quanquam magnò conſtarent, tamen ſi immenſis principum ipſorum opibus collata eſſent, aut minimæ res aut certè non grandes iudicarentur, vt Aureliani factum teſtari poteſt, qui ſine precio, Romæ toti populo, panem, oleum, & ſuillam carnem diuiſit. Hos igitur omnes omittimus, vt Titum Veſpaſianum Imperatorem commemoremus, qui meo quidem iudicio liberalitate alios anteceſſiſſe videtur. Nam pecunia ſua incendia reſtituit, & quæ in vrbe Roma, & quæ in Veſeuo eius temporibus facta fuerunt, idque non parandi Imperij gratia egit, quod rebus pacatis ſine hoſte impetrabat. Sed quia liberali benignóque ingenio ad iuuandum humanum genus inuitabatur: ſemel quoque in cœna queſtus eſt, Diem illam ſe perdidiſſe: quia nulli ea die beneficium contulerat.

De Nerua Cocceio Imperatore.

Conferre me ad recentiorum qui liberales fuerunt exempla parantem, ſenior Cocceius Nerua, in hac poſtrema parte, inter priſcos liberalitate inſignes ſe mihi obtulit. Nam commemorauit ſe decrepita penè ætate (quæ auri ſolet auidior eſſe) his mẽſibus, quibus imperauit in egenorum vſum decies ac quinquies centum milium aureorum nummûm ſummam diſpenſaſſe, præfectis ſenatoribus, vt agros ad eorum ſuſtentationem coëmerent, atque iis diuiderent, quos ob inopiam ope dignos animaduerterent. In quos vſus ipſa quoque aurea vaſa aliáque Imperatoria ornamenta adhibuit, vir profectò principatú dignus, & qui populorum non dominum, ſed patrem ſe exhiberet oſtendens.

RECENTIORA.

De Pipino Gallorum rege.

Cùm recentiora tempora, non minus inſignes liberalitate

viros, quàm priſca tulerint, ingratus mihi viderer, niſi de eis pro ingenij mei captu ſcriberem, principiúmque à Pipino ordirer Gallorum rege, in quo inter permultas virtutes liberalitas plurimum enituit. Is Gregorij tertij Pontificis precibus, bis in Italiam cum ingenti exercitu impenſa grandi pecunia deſcendit, aduerſus Longobardos, quibus cum Rauēnam Exarchatúmque ademiſſet (hæc enim Longobardorum dignitas erat) atque in ea Æmiliæ viæ pars (ſub Romādiolæ nomine) deſignata, Ferrariáque continebatur, item quicquid inter Ariminum Placentiámque comprehenſum eſt ſpreto magno auri pondere, quod Conſtantinus Imperator offerebat, ſi ei cuius ea loca antè fuerāt reſtituerentur, Pontifici atque catholicæ eccleſię omnia dono dare maluit.

De Carolo Magno Gallorum rege.

Non minus liberalem ſe, quā Pipinus pater, Carolus Magnus oſtendit, qui vt Adrianum Pontificē aduerſus Deſiderij Longobardorum regis arma tueretur, bis in Italiam deſcendit, domitáque Longobardorum rabie, dono data à Pipino Patre confirmauit, eiſque Parmā, Mantuā ac Lucā, & cum eis haud contemnandem Ethrurię partem addidit, quæ omnia ſi voluiſſet, retinere ſibi poterat.

De Richardo Britanniæ rege.

Quanquam Richardi Britannici regis munus, iis quę Pipinus Carolúſque dederunt æquari non poſſit, animo tamē haud minus liberalis eſſe viſus eſt. Nam cum mirè apparato conuiuio animaduertiſſet, duos ex equitibus ſuis attētius quædam mirari vaſa aurea, & vnà ſermones ſerere, ad eos acceſſit, petiítque quibus de rebus vnà loquerentur, qui cum reſpondiſſent, Inter ſe locutos, quod ſatis ſe opulentos fore putarent contentíque viderentur, ſi duo tantum ex eorum vaſorum numero haberent: ſubridens rex dixit, Ne ob id contenti eſſe deſinerent, ſe enim ea ipſa hora dono vaſa dare, quæ in ipſorum manu poni iuſſit. Verum quod ſculpturæ in eis excellens erat opus, neque ſine tantæ artis iniuria deleri poſſe videbantur, in medio cōuiuio inſpici eorū pondus iuſſit, & pro vaſis duodecim aureorum nummûm milia (tanti enim eſſe cenſebantur) ambobus repræſentauit.

De eodem.

Natalitiis Chriſti Saluatoris diebus, cum idem rex auro gemmíſque ſacram ædem, quam in palatio habebat pro

more exornaſſet atque Aquenſis Epiſcopus Bonifacij Pontificis legatus, mane in ea ſacrificium peregiſſet, dum is pontificias exueret veſtes, ex aræ ornamentis nihil moueri Rex iuſſit, apprehenſóque poſtea humanè per manum legato, cũ ad aram acceſſiſſet, dixit. Æquum non videri, ea die Põtificium legatum in aliena veſte ornamentíſque ſacrificare, & propterea quæcunque tunc in ea æde eſſent, ei dono ſe dare.

De Serapione Ægyptio monacho.

Exempli ſimilitudo annectere Paulino Serapionẽ Ægyptium Monachum cogit, qui inopibus cum veſtes ac denique Euangeliorum librum, quem ſolum habebat dediſſet, incidit in mulierẽ viduã, quæ fame cum liberis paruis grauiter laborabat, cũ nihil ei ſupereſſet, quod vltrà donaret, precio libertatẽ ſuam vendidit, atq; illud viduæ mulieri dedit.

De Martino Turonenſi Epiſcopo.

Martini Turonenſis Epiſcopi adeò in pauperes omnes quos nôrat liberalitas & prompta & ingens fuit, vt cum in iuuenta militaret, & vrbis Ambianorum portam egreſſus, adhuc catechumenus in nudum mendicantẽ incidiſſet, quia alterius rei quam daret facultas nulla erat, ſtricto gladio, chlamydem qua erat amictus diuiſit, atque altera parte nudi corpus, vt poterat contexit. Epiſcopus poſteà factus, non contentus in egenos diſpenſate annuos poſſeſſionum redditus, non dimidias, vt antè in chlamyde egerat opes, ſed totas vix trita ſibi relicta veſte dedit.

De Apollinari Alexandrino Patriarcha.

A ſacerdotali ſolio, ita virtus omnis iam aliquod tempus propter quoſundam malos mores exulare videtur, vt rarior phœnice ſit, ſi quis in eo ordine liberalitate inſignis inueniatur: cum autem inuenire quempiam contingit, eò enixius quò rarior eſt laudari meretur. Inter hos cum Alexandrinus Patriarcha Apollinaris locum ſibi pepererit, miram hac in parte eius liberalitatem ſcribemus. Fuit enim eius temporibus Alexandrinus ciuis Macharius nomine, qui in magnis opibus à patre relictus, paruo tempore iuuentæ mala ſecutus, omnibus conſumptis ad inopiam redactus eſt, quæ idcirco ei infeſtior erat, quod mendicitatem erubeſcebat. Hoc cum Apollinaris reſciſſet, arbitratus id quod erat ſanctum Macharium vt aliquid eleemoſynæ nomine acciperet, præ pudore nunquam adductum iri, nouum inuentũ

vt eum iuuaret, excogitauit. Pinxit enim in antiquis Alexandrinæ eccleſiæ ſcripturis vetus inſtrumētum eſſe inuentum, quo oſtendebatur ſuperioribus temporibus Alexandrinam eccleſiā contracto nexu quinquaginta auri libras annuas eius patri debuiſſe, atque ea arte inſtrumentum erat confectum, vt quāuis tunc Patriarchæ opera factum eſſet; multorum annorum ſenium præ ſe ferret. De huius inſtrumenti inuentione, cum palàm Patriarcha feciſſet, idque ſe præ animi conſcientia reuelare Machario velle dixiſſet, ad ſe eum acceſſiuit, orauítque vt re inuenta, quam nullus ita fore ſperabat, vellet, vnius anni penſione contētus pro reliqua ſumma eccleſiam liberare. Hoc contentus cùm eſſet Macharius, repræſentari ei quinquaginta auri libras iuſſit. Huius enim inuenti modeſtia & Macharij pudorem, & ſuā largitionem texit, ea ad dandum induſtria vſus, qua plerique honore Apollinari ſimiles, in extorquenda ab aliis per iniuriam pecunia dies ac noctes vtuntur.

De Archebio Ægyptio monacho atque heremita.

Si duo de quibus diximus Pontifices, pecuniam veſtéſque donarunt, & ſi in eo genere liberalitatis laude fraudādi non videntur, nihilominus ob largitionem eis nihil defuit: & idcircò in hoc virtutis genere, Archebius Ægyptius monachus, eis eſt anteferendus: qui cū eremum in Ægypto incoleret, cellulam quam ſibi iam quinquagenarius ipſe ædificauerat, Ioanni Caſſiano monacho, qui illuc ab extera regione ſe contulerat, cum omni ſuppellectile dono dedit, ſub eo nomine, quod cuicunque monacho deinde contigiſſet illuc venire, eam daturus eſſet. Cæterū vt cella Caſſiano ceſſit, ſtatim aliam ædificare cœpit, quam ſimiliter aduentanti peregrino monacho dedit, tertioque idem repetiit. Tecum igitur reputa lector, quid inopi heremitæ, hæc totiens danti remanere poterat, & comparatum ei Macedonem Alexandrum auarum iudicabis.

De Alexandro V. Pontifice.

Adeò liberalis Pontifex Alexander quintus fuit, multis in virtute præditos homines, inſigniáque opera impenſis, vt perſæpe amicis familiariter narrare ſoleret: ſe olim ditem Epiſcopū fuiſſe (Nouarienſi enim eccleſia potitus erat) poſtea Cardinalem factū eguiſſe, atque deinde Pontificatu ornatum, ad mendicitatem penè redactum eſſe. O fœlicem

virum qui virtute fortunáque inter mortales tam ſublimem nactus honorē, eo bene vti quod perrarò contingit, ſciuiſti. Cum amicos atque bonā famam opibus vtiliores honeſtioréſque, atque minus animi laboribus obnoxios, quàm aurū in quo omnia in contrarium inueniuntur, eſſe duxiſti.

De Luciano Auria Genuenſi ciue.

Illud quoque, quod admodum generoſo animo Lucianus Auria egit, cum Genuenſi claſſi præfectus aduerſus Venetos, in Illyrico bellum gereret, minimè prætereundū eſt. Nam cum à Genua ſtipendiū non mitteretur, & iam claſſis rerum omnium inopia laboraret, quanquam ipſe, neque rem propriam gereret, neq; piraticam exercere vellet, vt ex raptò vndequaque claſſem aleret, eo quoque quod poſtremum relinqui videbatur, & ſi iuſtè poterat vti noluit, vt imperfecto bello cum claſſe domum rediret. Ingentis igitur animi vir, ac verè liberalis, impenſa omni pecunia, quā è ſuo habebat, argenteaque ſupellectile inter naues diuiſa, vt ea ſe nauales ſocij ſuſtentarent, cum eorum vnus pecuniam peteret, neque iam vltra quod daret aliquid ſupereſſet, à Baltheo ornamētum argenteum quod pendebat, abſcidit, atque ei dedit: quod non precij gratia, verum propter rem ipſam (plura enim daturus videbatur ſi plura habuiſſet) magni eſt faciendum.

De Alphonſo ſeniore Siciliæ rege.

Sine ſe liberalibus viris finē imponi Alphonſus ſenior Siciliæ rex queritur, cū ſui temporis liberales principes anteceſſerit, cuius liberaliter geſta, ſi cōplecti omnia voluero, hac re ſola volumen cōplebitur. Itaq; vnum tantū ipſius factum cōmemoraſſe contenti erimus. Geſtare in digitis annulos ingentis precij Alphonſus cōſueuerat, & ne lauandis manibus gēmis officeretur, loturus annulis digitos exuebat, ſeruandóſq; miniſtris qui opportunius ſe offerrent dare ſolebat. Cuidam igitur ſemel cùm annulos tradidiſſet, qui oblitum regē arbitrabatur, & propterea in vſū ſuum eos verterat, Alphonſus rem diſſimulauit, atq; pro eis alios induit annulos, conſuetumque morē ſeruauit. Itaq; poſt aliquot dies loturo Alphōſo cum idē aſtaret, qui primos habuerat & non reſtituerat, manum porrexit tanquā à rege annulos, vt olim egerat accepturus. Alphōſus autē retracta ad ſe manu in aurē ſubmiſſa voce ei dixit: Hos obſeruādos tibi annulos

dabo, ſi prius alios quos dedi, reſtitueris. Liberali profectò rege humanóque atque animo ingenti prædito digna vox, quæ maiori laude quàm ſtyli mei vires ferent efferenda videatur. Sed cum Alphonſo, Franciſci Sfortiæ, Borſii Eſtenſis, ac Nicolai quinti ingentes liberalitates vna ac eadem ætas admirata eſt. De Sixto IIII. verſiculus ille notiſſimus eſt. MITRA CAVE, INSTITVIT DICERE, SVM QVOD ERAM.

DE BONITATE ATQVE CLEMENTIA, LIBER QVINTVS.

CAPVT PRIMVM.

HVMANITAS atque Clementia, quę mortale hominum genus magna in parte à feris diſtinguit, in omni hominũ ordine laudem ſuã meretur. Sed in regibus atque aliis qui rerum potiuntur eò clarior atque excellentior eſt, quò etiam pluribus prodeſſe poteſt. Idem enim iræ atque crudelitati eorum contingit, quæ plus virium nimúſque ad compeſcendum fræni habens, plus etiã quàm priuatorum iracundia perniciei malorúmq; ſolet afferre. Hæc clementiæ atque humanitatis inſignis virtus Cæſarem, deinde Auguſtũ ac poſtea Antoninos Pium ac Philoſophum, plus quã alia præclarè ab eis geſta, quæ proculdubiò ingentia fuerunt, vt pro numinib⁹ colerentur, effecit. Huius principes omnes cultores eſſe eãmq; amplecti oporteret. Nullis enim exercitibus, nullo munimenti genere coguntur populi, vt principum ac regum dicta magis ex animo audiant, aut libentius eos colant. Neque verò ipſorum corporibus fidelior ſanctiórque cuſtodia, quàm hæc humanitas clementiáque inuenitur. Hoc priſcis, hoc recentioribus temporibus exempla, quæ vndequaque ſe offerunt teſtari poſſunt. Nam qui clementes fuêre maxima ex parte vſque ad ſeros annos tutò vixerunt, contrà autem qui ſuperbia crudelitatéque inuiſos ſe fecerunt, aut à populis ſuis cæſi,

cæſi, ſuperbiæ ac crudelitatis pœnas luerunt. Itaque cũ ſatis ex merito hæc laudari virtus nequeat, ſtylum ad commemoranda quæ in ea excellenter geſta fuerunt, conuertemus.

De Furio Camillo.

Et humanum & clementem profectò multum ſe Furius Camillus oſtendit, cum capta Veientium vrbe, ab arce cõſpicaretur, à Romano exercitu eam diripi. Nam quanquã ſciret Veientes populo Rom. graues fuiſſe hoſtes, tamen ex his humanos repẽſans caſus, lachrymas cõtinere nõ potuit.

De Cn. Pompeio.

Aduerſus hoſtem populo Romano non minus grauem humanitate ſingulari Cn. Pompeius vſus eſt. Audita enim Mithridatis morte, qui deſperatis rebus ſibiipſi vim intulerat, quanquam ſciret eum obſtinato nimis animo contra populum Rom. geſſiſſe bellum, permultaque eum hominũ milia, per id tẽpus inermia, ſine cauſa crudelẽ in modũ occidiſſe, tamen plus miſerando eius caſu motus militarique diſciplina, quæ ſine modeſtia nomine ſuo indigna eſt, quã his quæ permulta hoſtiliter Mithridates geſſerat, inhonoratum relinquere corpus eius noluit, ſed iuſſit vt regia põpa in regum ſepulchris conderetur.

De Auguſto.

Humanum perſæpè Auguſtus ſe oſtendit, ſed tum maximè, cum deambularet cum Diomede liberto ſuo. Effractis enim caueis aper proruperat, rectaque ad Auguſtum tendere videbatur, itaq; libertus in quo formidinis quàm prudentiæ plus erat, apprehenſo Auguſto ſe poſt eum texit. Ea re (periculi enim permultum habuit, & fortaſſe haud paucos ad vlciſcendum libertum impuliſſet) Auguſtus neq; iræ, neque commoti animi aliqua ſigna oſtendit, prudenter enim aduertit eos qui puſillo corde ſunt, vbi de vita agitur, omnis rationis iudicium amittere.

Item de Auguſto.

¶ Adeò autem clementi ingenio Auguſtus fuit, vt ſibi ſimiles amicos omnes optaret. Id pãtuit cum eo apud Pollionem cœnãte, ſeruus criſtallinum vas confregiſſet, nam domini iuſſu murenarũ pabulo dãnatus in viuariũ perferebatur, qui cum ducentiũ manus effugiſſet, ſe Auguſti pedibus prouoluit, id vnum petens, vt alio mortis genere periret. Auguſtus vt mortis cauſam genusq; intellexit, ſolui ſeruum

iuſſit, vaſculáque omnia Pollionis criſtallina perfregit, viuariaq; euertit. Se enim cauſam dixit adimere Pollioni velle, ne in animi perturbationē incideret, aut ob eiuſmodi cauſā in poſterū ſeruū aliquē tam crudeliter perderet, qui cuiuſcunque eſſet generis, in hoc ipſo quod homo erat, pluris quàm omnia, quæ terrarū orbis haberet vaſa faciēdus erat.

De eodem.

Neq; verò qui in aliena iniuria quanquā parua flecti ſe ad humanitatem oſtendit, in iis quæ contra ſe ipſum patrari inuenerat, & ſi grauia erant inclementem ſe præbuit. Nā cum poſt triumuiratum, apud eum Cinna, Cn. Pompeij nepos accuſaretur, in Gallia inſidias eius vitæ tetendiſſe, vxoris Liuiæ quæ haud imprudens fuit ſuaſu, Cinnam ſolum in cubiculum acciuit, eiq; omnia patefecit, quæ de hac re acceperat. Quare Cinna perterritus, cum neque deprecaretur crimen, neq; negaret, Auguſtus humaniſſimè omne odium remiſit, atque in ſequentem annum Conſulē deſignatum in familiarium amicorum numero habuit. O diuinam prorſus clementiā, ei qui vitæ inſidias tetēdiſſet honores illos impartiri, qui vix illis præſtandi eſſent, qui periculo pro tuenda dantis ſalute vitam obieciſſent.

Item de Auguſto.

Cum idem pari clementia obtrectatorum malignitatem perferret, atque eius patientiam Tyberius carperet, hortatus vt ex eis aliquod vlciſceretur, reſpondit, Satis ſibi eſſe ne quis eum plus quàm dicto lædere poſſet.

De Artaxerxe primo Perſarum rege.

Exempli ſimilitudo præteriri non patitur, quod Perſarum rex Artaxerxes Alcidi Samſoni, à quo vbique carpi ſolebat, dixit. Nam cum aliter vlciſci hominē pro maledictis nollet, ei iuſsit renunciari, Licere ipſi regem arbitratu ſuo criminari, ſed ſimiliter regi quoque integrum eſſe, & dicere & ſtatuere in eum quæ ipſi collibuiſſet. Eodem enim verbo & eo quidem humano Alcidis temeritatem, & potentiam atque clementiam ſuam oſtendit.

De Philippo Macedonum rege.

Eadem humanitate vſus eſt Philippus rex erga Nicanorem Macedonem, qui omnibus in locis quantum poterat Philippum criminabatur. Nam cū Sinycithus aliíque Philippi amici ſuaderent, vt in eum rex animaduerteret, Recu-

ſauit illud Philippus, dicens: Haud malum eſſe virum Nicanorem ſibi perſuaſum eſſe, cùm igitur inopiam eius noſſet, dono ei pecuniam miſit, poſt quod factum, cum à Sinycitho moneretur Nicanorem non criminari vt antè, ſed regem laudibus efferre, Philippus Sinycitho fertur dixiſſe: Nunquid non vides in manu noſtra eſſe, vt quæ volumus à populis de nobis audiamus.

De Agrippa Iudæorum rege.

Cum in Cæſarea moraretur Agrippa Iudæorum rex, reſciit Hieroſolymis ſe publicè à Simone Iudæo criminatum, tanquam Iudaïcæ legis eſſet euerſor. Itaque cum Simonem in theatrum ſpectante populo vocaſſet, aſſideréque ſibi hominem iuſſiſſet, interrogauit, In quo Iudaïcam legem violaret? & vt id palàm loqueretur monuit. Simon regis iram veritus, ſe ad eius abiecit pedes veniámque errori petiit, cum igitur ſupplicem manu ſua rex ſuſtulit, neque veniam modò pro crimine petenti dedit, verum muneribus quoque affectum domũ remiſit. Sapiens profectò ne dum clemens Agrippæ factũ, quo enim pacto melius & ſibi bonitatis nomen comparare, & detrectatorem à maledicentia reuocare potuit? Sed non ita omnes ſe principes gerunt, adeò enim in deterius labuntur res, vt eos plerunque grauiter vlciſcãtur, qui ius fieri petunt, & illatas iniurias queruntur. Quod fortaſſe contingit, quia iuxta vetus adagium: Nemo acrius quàm ſi verũ obiiciatur ſolet cõmoueri, & quod etiam ſuperius cõmemoratorũ regũ virtus innocéſq; vita freta animi conſcientia eiuſmodi maledicentia nihil mouebatur.

De Auguſto.

Auguſti humanitas ingens iterum me ad eius exempla reuocat, cogítque, vt præter ea quæ antè de ipſo ſcripſimus humanitaté quoque oſtendamus, qua Alexandriæ M. Antonium hoſtem proſecutus eſt. Nam cũ gladiũ vidiſſet quo ſeipſum Antonius peremerat, ſeceſſit, lachrymíſque acceptũ ex eius morte dolorem expreſsit, atque regio honore ipſum Cleopatrámque ſimul tumulari iuſſit.

De M. Aurelio Claudio ſecundo Imperatore.

Humanum quoque ſe præſtitit Claudius ſecundus Imperator erga Aureolum tyrannum, qui in Illyrico auguſtalem dignitatem noménque vſurpauerat. In prælio enim cæſum, ſepulchri honore dignatus eſt, iuxta pontem quem ab ipſo

Aureolum nuncupauit: epigrammáque addidit, quo oſtē-debat cupere vt adhuc viueret, modo id aduerſus rempub.non eſſet. Quàm humanum igitur aduerſum amicos credere debemus fuiſſe, qui hoſti mortuo hunc rerum verborúmque honorem tribuerit.

De Dario Perſarum rege.

Perſarum rex Darius cum ei caput Hyſtiæi Mileſij quem hoſtem iudicauerat allatum eſſet, non quemadmodū principum fortaſſe permulti agerent, ad alios terrendos ſiue etiā inſolentia elatus contumelia aut dedecore affecit, ſed ſtatim lauari & honorificè ſepeliri iuſſit.

De Cleomene Lacedæmonio rege.

Lacedæmonis rex Cleomenes, cum Achæorum exercitum ſuperaſſet, magnúmq; hoſtium numerū intereniſſet, omnia ad ſepulturā petita corpora libenter conceſſit. Inter alia autem cū inuentum Lydiadis corpus eſſet, qui olim Megalopoli tyrannidem exercuerat, & ſponte ſua liberatis Megalopolitanis ad priuatā vitam redierat, purpurea veſte tectum, corona quoque exornauit, magnóq; apparatu à ſuis vſque ad Megalopolis portas deferri iuſſit, ne is patriæ ſepulturæ honore careret, qui illi libertatem donarat.

De Dromichete Getarum rege.

Ea humanitatis ſigna, quibus in mortuos vti homines ſolent, quia periculo carere videntur, fortaſſe plus ad iactantiam accedere quā ad clementiam videntur. Sed quæ viuis bellóque ſuperatis hoſtibus tribuuntur, iracundia & ea quæ victorias ſequi ſolet inſolentia deuicta, futurorum quoque periculorum aut etiā eorum quæ iam præterita ſunt ſpreto reſpectu, non poſſunt niſi vera atque ingentia dici. Quemadmodum Dromichetes Getarum rex egit, quo tempore regem Lyſimachū qui nulla laceſsitus iniuria vltrò arma intulerat, prælio deuictū cepit. Nam quanquam barbarus, ferox & inops, magnas in eum itarū anſas haberet, tamen depoſita illati belli iracundia, familiariter (vt alij oſtentare opes ſolēt) ipſe ſuā populorúmque ſuorū pauperiem oſtendit, atque ea ſe valde contentum viuere affirmans, ipſum liberauit, & ex rerū copia quam habebat muneribus affecit. Datæ quoque libertati ac muneribus, conſilium addidit, ne in poſterum cum his bellum Lyſimachus gereret, quibus deuictis nihil eſſet fortunarū quod lucri facere poſſet, quin

potius eiuſmodi hominibus amicis vteretur. Eodem enim facto audacem ſe, prudentémque ac humanitatis cultorem, ſed auaritiæ quoque atque ſuperbiæ non minus, quàm hoſtium domitorem eſſe oſtendit.

De Veſpaſiano Imperatore.

Veſpaſianus quoque Auguſtus, humanitate clementiáq; ſingulari vſus eſt. Nam quanquã Vitellius Sabinũ eius fratrem occiderat, & filiũ vt occideret acerbè perſecutus erat: tamen poſteaquã vrbem attigit, Vitellij filiã, magna cura ingentíque collata dote ac muneribus nuptui dedit.

De Tito Imperatore.

Patris humanitatem imitatus eſt filius Titus, ad ſe enim accerſitis duobus patricij ordinis viris, qui affectare imperium dicebantur, modeſtè eos coarguit. Docens fato imperia & non ingenio, aut vlla alia induſtria dari, quod ſi quid cuperent, eos id vt peterent hortabatur, quia libenter aſſenſurus eſſet: ambos quoque cœnæ ſecũ adhibuit, idq́ue, qui alterius eorũ matri renunciarent, celeriter miſit. Ne cum detectam coniurationẽ intelligeret, verita filij vitam in diſcrimine verſari, ſibiipſi mortẽ conſciſceret. Poſtero quoque die in theatro aſsidere ſibi vtrunq; iuſſit, & vt ipſe oblata gladiatorũ tela inſpexit, ea vtriſque inſpicienda porrexit. Itaque cũ hac ingenti humanitate amandũ ſe omnibus præberet, minimè mirũ videri debet, ſi is populi Roma. iudicio, humani generis deliciæ appellaretur.

De Cocceio Nerua Imperatore.

Par quoque clementiæ erga Craſſum Calphurniũ Imperatoris Neruæ exẽplum fuit, cum eius vitæ inſidias tetendiſſet, clementia verè Dei potiuſquã hominum, vt tam ſublimi fortunæ gradu collocatus tantæ iniuriæ veniã daret, & munere ſuo fruendam ei relinqueret vitam, qui ipſi per inſidias ſalutem eripere tentaſſet.

De M. Antonino philoſopho Imperatore.

Omnes clementia atq; humanitate M. Antoninus philoſophus Imperator longè ſuperauit, id inter cætera in Aufidio Caſsio eiúſq; familia cũ ab eo in Ægypto rebellaſſet, clarè oſtenſum eſt. Nã cum Senatus acerbè Aufidium propinquóſq; eius perſequeretur, Antoninus pro eis tanquam amici forent, deprecatorẽ ſe ſemper exhibuit, in quo quoniã perdifficilè mihi foret verbis meis eã partẽ orationis expri-

mere, quâm ad ſenatũ habuit, hic eam vt apertius eius bonitas agnoſcatur, totidem verbis ponemus. Quod autem ad Caſſianam rebellionem pertinet, obteſtor vos Patres conſcripti, vt depoſita cẽſuræ veſtræ ſeueritate, veſtram meãque clementiã ſeruetis. Neq; per ſenatũ aliquis occidatur, nec ſimiliter in ſenatorem animaduertatur, nullius patricij ſanguis effundatur, religati redeant, & exulibus bona ſua reſtituãtur, atq; vtinã multos qui interẽpti fuerunt, ad vitã reuocare poſſem. Nunquam in Imperatore proprij doloris vltionẽ probaui, quæ quanquã perſæpè iuſtiſſima ſit, pletiſq; tamẽ ſemper acerba videtur, quamobrẽ Aufidij Caſſii liberis generoq́ue eius atq; vxori veniã dabitis. Sed quid veniam dico? quandoquidem nullus eorum errauit. Viuant igitur ſciantq́; tutos ſe ſub Marco viuere. Viuant in ſui patrimonij parte, veſtibus, auro atq; argento vtantur: neque opulenti modo, verũetiam tuti ſint, tutò ſe ac liberè ad omnia conferre loca poſſint, vt per totum terrarum orbem in populorũ conſpectum veſtræ meæq́; clemẽtiæ, verũ atque certiſſimum exemplum præ ſe ferant. Neq; tamẽ hæc Patres conſcripti magna eſt clemẽtia, vt rebellium liberis atque vxoribus ignoſcatur, peto igitur, vt omnes ſenatores equiteſq; Romanos, qui inſimulati ſunt, mortis pœna exilioq;, itẽ formidine, odio, infamia, iniuriáq; liberetis. Date hoc præſentibus meis temporibus, vt in his coniurationibus, quæ ad tyrannidem initæ ſunt, eorum tantum, qui in tumultu ipſo cæſi ſunt, mors afferatur, neque vltra pœna progrediatur. Hæc oratio adeò Senatui populóq; Roma. placuit, vt Marci clementiam miris laudibus efferrent.

De Pertinace Imperatore.

Simili clementia Pertinax Imperator erga Falconẽ imperium affectantem vſus eſt, cuius vitæ fortuníſque vim vllam inferri nunquam voluit.

De Flauio Iuliano Imperatore.

Inſignis quoque clementia Iuliani Imperatoris illa fuit, quam Antiochiæ oſtendit, cum à collitigatoribus apud eũ accuſatus eſſet Talaſſius, qui ſub Conſtantino miniſter à ſecretis fuerat. Nam cum Galli Cæſaris qui Iuliani frater fuerat, mortis conſcius fuiſſe diceretur, faceto verbo reſpondit, Aequũ eſſe, cum hac in maiori re ipſius, quàm collitigantium cum Talaſſio iniuria eſſet, ſibi quoque prius ſatis

fieret, & cum hoc dixiſſet, præfecto imperauit, ne in Talaſſij cauſa aliud ageretur, niſi prius ſecum in gratiá eum rediiſſe intellexiſſet. Ita enim cauere voluit, vt non modò ipſius maleuolentia Talaſſius non læderetur, verũ ne ipſius quidẽ odij opinio apud alios aliquo modo detrimentum afferret.

De Piſiſtrato Athenienſi tyranno.

A tot humanis clementibúſque Romanorũ principum exemplis ad quædã Græca ac Barbara trãſibimus. Piſiſtrati Athenienſis tyranni vxorem publicè conuitio iuuenes quidam inceſſerãt, qui cum poſtridie errorem ſuũ agnouiſſent, & præ formidine profuſis lachrymis veniã à Piſiſtrato peterent, ipſe nequaquã ad iram aut vltionem animo permotus, reſpondit, In poſterũ modeſtiores eſtote: quanquam vxor mea, ſicut vos arbitramini, heſterna die domũ egreſſa non fuerit. Verbo in quo nõ minus prudentię quàm humanitatis fuit, iuuenũ errorem, & illatum vxori dedecus texit.

De Mithridate Ponti rege.

Humanũ generoſumq́; Mithridatis regis factum quo vſus eſt cum Thoridoracem Galatam, qui in ipſum conſpirauerat, occidi iuſſiſſet. Nam verentibus omnibus eum ſepelire, adoleſcentula inſignis, quæ eũ deperibat, vt ſepeliret, corpus exornauit. Cum autẽ ab ea Mithridates (deducta enim ad ipſum fuerat) intellexiſſet, amore captam illud egiſſe, non modò eius quẽ amauerat corpus illi ad ſepulturã conceſſit, verùm vt funus quoque exornaret pecuniã impendit. Longè enim pluris hoc veri amoris humaníque ingenij ſignum in puella, quàm illatam ſibi à Thoridorace iniuriam fecit.

De Iazate Adiabenorum rege.

Parthorum rex Artabanus, principum regni ſui coniuratione preſſus, minimè ſe in eo poſſe tutò manere arbitrabatur, & cum vires vt principes ad officiũ cogeret ei deeſſent, ad Iazatem Adiabenorũ regem, & ſi ei notus non erat, conferre ſe decreuit. Itaque dum ad eũ tendit, incidit in ipſum per regnũ obequitãtem, vt eum vidit, ab equo ſtatim deſcẽdit, expoſitoque caſu ſuo, rogauit vt ope ſe ad repetendum regnũ iuuaret. Cum Iazates eum agnouiſſet, ipſe quoque in terram ab equo deſcendit, coactúque Artabanum in equũ conſcendere, pedibus eum proſequi volebat, quod ætas ipſius prætertitaque fortuna pluſquam præſens neceſſitas apud ſe valeret. Deductum igitur in regnum amicè Artabanum

ſolatus eſt, & ceu parentem ſemper in honore habuit. Sumptis denique armis in regnum quoque reſtituit.

De Pericle Athenienſi.

Periclis quoque Athenienſis humanitas ac clementia inſignis fuit, qui cum longo tempore Athenas arbitratu ſuo in multis ciuium contentionibus rexiſſet, & iam haud longè abeſſet, vt moreretur, nec vires modò, verumetiam ſenſus penè eum defeciſſent, contigit vt inter amicos qui in lecto iacenti aſtabant, de eius victoriis atque eloquentia, quæ in eo mira fuit, mentio haberetur, eámque ceu admiratione capti laudibus efferrent. Hæc autem cum ipſe audiret, apertis oculis aliquantiſper nixus vt loqueretur, Mirari ſe, dixit, quod victorias eloquentiámque in eo laudarent, quod earũ rerum partem fortuna ſibi vendicabat, ſe ipſos quidem potius laudare debere, quod cum longo tempore Athenas rexiſſet, nemo ipſius cauſa lugubrem veſtem vnquã induerat. Sed cum de priſcis ſatis multa ſcripſerimus, tempus eſt, vt iam ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Totila Gothorum rege.

Cum Totilas in Italia Gothorum rex vrbem Romam recepiſſet, quæ in primo Belliſarii aduentu à Gothis ad eum defecerat, accuſata eſt Ruſticiana primi Theodorici, qui Gothos in Italiam traxerat, ſtatuas euertiſſe. Quã ob cauſam cum iratus in Ruſticianam animaduertere Totilas decreuiſſet, poſteaquam Boëtij coniugem & Symmachi ſororem amborum fortuna virtutéque inſignium virorũ fuiſſe intellexit, qui falſis criminum ſuſpicionibus à Theodorico interfecti fuerant, adeò apud ferum barbarúmq; regem ratio valuit, ob iuſtum mulieris nobiliſſimæ dolorem, vt irã qua percitus erat, in clementiam verteret.

De Iuſtiniano primo Imperatore.

Si laudandus Totilas eſt, quod Ruſticianæ clementer crimen remiſit, quod ipſa iuſto cõpulſa dolore incurrit, longè magis laudanda videtur clementia, qua Iuſtinianus in Vitigem Gothorum regem po. Roma. acerbum hoſtem, vſus eſt, cum à Belliſario captiuus Conſtantinopolim miſſus fuit, quoniam non vt hoſtem captiuúmque, ſed vt amicum habuit, Patricia enim dignitate decoratum, magnæ eum

prouinciæ Perſis finitimæ præfecit, vbi honoris & opum plenus aliquod tempus vixit.

De Iumpertho, Ariperti filio Longobardorum rege.

Gratam profectò in Iumperthi animo Ariperti Longobardorum regis filij clementia ſedē inuenit, cū prælio victū Alchuinū Longobardum, qui Tridenti ducalem honorē gerebat, (nam ab ipſo atque ab eius patre rebellauerat) quanquā illud pater grauiter ferret, non liberauit modò, verumetiā, ne ſine principatu viueret, pro Tridento Brixiam dedit.

De Rhoderico Viuario qui Cid nuncupatus eſt, Hiſpano equite.

Rodericus Viuarius Hiſpanus , & humanitate & animo excellens , coacta ſatis grandi manu , ex amicorum propinquorumque numero, præter ėos quos ipſe pecunia ſua conducere potuerat , vt Mauris qui Hiſpaniæ partem Beticam occupabant, bellum inferret, dum ad Mauros tendit , & iam finibus regni Petri Aragonij regis appropinquaſſet , à Petro armis ac bello petitus eſt . Dum ingenti animo illatam vim à ſe propulſat in prælio regem cepit , ab eóque , quanquam ob acceptā iniuriam, haud iniquè id poſſet, neque regni partem neque pecuniam vllam exegit , ſed liberè cum dimiſiſſet, ad Mauros vt cœperat iter continuauit.

De Ferdinando Legionis Hiſpanienſi rege.

Penè eadē clementia cū Alphonſo Luſitaniæ rege Ferdinandus Legionenſis rex vſus eſt , nā cū eius arma repelleret (multa enim de ipſius regno occupauerat) in prælio captum, atque effracta coxa debilitatū, præter quàm quod curari diligēter iuſſit , menſæ quoq; honorē ei ſemper cōmunem fecit, ac coxa liberatū, nulla prorſus eatū rerum, quas offerebat accepta, iis dūtaxat quę occupauerat receptis dimiſit. Clemētia profecto etiā Cn. Pompeio ac Paulo Æmylio, qua in Tiganē alter, alter autē erga regē Perſam vſus eſt, præferenda.

De Alphonſo vndecimo Caſtulonenſi rege.

Non hominis aut etiam regis fuiſſe, ſed prorſus diuina putari clementia debet , qua Caſtulonenſis rex vſus eſt , cum Algeziram vrbem à Mauris poſſeſſam obſideret . Ad eum enim Maurus quidā, ceu Scæuola vt ipſum interimeret profectus, cum captus eſſet atque habita diſquiſitione fateretur eius rei gratia iuiſſe, vt pro patria diiſque ſuis vitam offerret nouis amictum veſtibus, data inſuper pecunia, multis contrà

Toloſam cum toto comitatu perlaturos.

De Hugutione Fagiola Piſarum ac Lucæ principe.

Similiter Hugutio Fagiola cognomento egit, qui Piſis ac Lucæ rerum potiebatur, cum oppidum Montem catinum obſidione premeret, atque inde eum pellere Roberti Gallorum regis Florentinorum fœderati ac Florentinæ copiæ tentarent. Nam quanquam in eo prælio filium Franciſcum, inſignem virtute iuuenem, Hugutio amiſiſſet, tamen deletis hoſtium copiis, dum mortuos recenſeret, inuentis corporibus Petri, qui Tempeſtatæ cognomentum ferebat, Roberti regis fratris, & Caroli eiuſdem regis nepotis, ea cum filio Piſas detulit, magnóque pro eorum fortuna funere tumulauit. Plus enim mortuorum dignitati, quam proprio dolori, vir ingentis animi, indulgere voluit.

De Thuriſmundo Gepidarum rege.

Si erga mortuos ij de quibus ſcriptum eſt, clementes ſe præbuerunt, quanquàm ex eo non paruam laudem meriti ſunt, non videtur tamen eorum tanti facienda virtus, quanti eorum, qui in pari cauſa, non minus humanè erga viuentes egerunt, quod aduerſus eos vltio atque ira explere magis dolorem poſſe, haud æquè læſo honore videtur: quemadmodum Thuriſmundo Gepidarum regi contigit. Nam cũ ad eum ſe recepiſſet Alboinus Audoins Longobardorũ regis filius, vt ipſius manu equeſtrem honorem atque ornamenta acciperet, quæ barbarorum more, fas accipere niſi regis, & eius quidem externi manu non erat, eum & dignitate militari, & muneribus menſæque honore, dum manſit apud eum proſequutus eſt. Neque verò eum latebat Alboini manu, in prælio Thuriſmundum filium, eodem quo ipſe erat nomine interfectum, acerbiſſimis enim verbis in ſuos inuectus eſt, qui eum interimere volebant.

De Thoma Fulgoſio Genuæ duce.

Cum longè pluſquàm alia moueant domeſtica exempla, præclarum aui tui Petre, cui volumen inſcripſi, cuius refers nomen, facinus tibi commemorabo, vt cum eius tibi referre nomen contingat, virtutum quoque imitator exiſtas. Hoſtes vrbem Genuam irruperant, quos cum virtute nouáque arte auus tuus profligaſſet, atque inter captiuos Raphaël Adurnus, cum filio qui aduerſæ factionis princeps erat, item Orlandus Fliſcus Ioannis Philippi frater numerarentur,

cum quibus erat Ludouicus quoque Fulgoſius, cum multis eius factionis viris, verentibus omnibus, ne quid durius in eorum vitam ſtatueretur, auus tuus vt erat armatus, omnes data dextera bono eſſe animo iuſſit, atque omnes aut equis aut pecunia donatos, eadem ipſa hora liberauit. Qui quanquam prudenti vir ingenio præditus, non ignoraret, ſublatis ex aduerſa factione principibus, quietius ſe in poſterum regnaturum, tamen clementiæ nomen, magna ſua laude ſecuritati ſuæ anteponendum duxit.

De Alphonſo Aragonio Siciliæ rege.

Aui tui facta mentione, Alphonſi regis humanitatem ne prętercam me admonet. Nã cum vrbem Caietam obſideret, Caietani, vt in eiuſmodi caſibus nonnunquàm fieri contingit, commeatibus parcere cupientes, imbellem ætatẽ mœnibus exegerant, qui ſenum, mulierũ, atque puerorũ numerus cum ab hoſte minis ſaxiſque ad vrbem repelleretur, neque eos Caietani recipere vellent, inter duos hoſtes miſeri mortales conſtituti, planctu & lachrymis omnia replebant. Quã rem poſteaquàm Alphonſo exploratores retulerunt, omnibus qui in exercitu erant ſuadentibus, vt hæc ætas in vrbem repelleretur, quoniam non ipſorum culpa, ſed Caietanorum obſtinatione, quorum ſanguis ipſi erant, in eam neceſſitatẽ compulſi eſſent. Ipſe inſigni rex pietate, contra omnium ſententiam recipere eos conſtituit, Affirmans malle ſe regno depelli, quàm tot præſertim innocentium hominum, cũ ſeruare eos poſſet, mortis attuliſſe cauſam videri. Itaque ad ſe vocatos, omnes cum antè vnde alerentur, dediſſet, quò vellent ſe recipiendi poteſtatem fecit.

De Saladino.

Rei ſimilitudo hic me cogit inter Alphonſi exempla, memorabile humanitatis facinus interſerere, quo captis Hieroſolymis Saladinus vſus eſt. Nam cũ eius pedibus Chriſtianorũ militũ, qui in prælio occiderãt lachrymis oppletæ vxores obuoluerentur, petentes vt pacto promiſſa pecunia, nihil prorſus habentibus remitteretur, nõ blando ſolùm alloquio lenire earũ dolorem nixus eſt, verùm & pactam remiſit pecuniã. Et præterea tam largè è ſuo eas donauit, vt haberent, quomodo ſe in Chriſtianæ ditionis loca recipere poſſent. Tecum lector conſidera, quàm auarè crudeliterque in Chriſtianos aduerſæ religionis populi bella gerere ſoleant, item

alia ex parte in eos multorum Chriſtianæ religionis populorũ feroces animos quos partim religionis diuerſitas, partim etiam armorum ipſorum atque diuturni belli conſuetudo alit, & ita facilius quanti hæc Saladini humanitas ſit facienda cognoſces. Nunc ad Alphonſum redeamus.

Item de Alphonſo.

Mos erat Alphonſo quocunque in loco Euchariſtiam ferri perſpexiſſet, relicto equo quo ferebatur, pedibus eam proſequi, in locum quo perferebatur. Dum hoc peragit, contigit ſemel in vetulæ domum ingredi ſanguinis fluxu laborãtis. Cum autem certior factus eſſet eiuſmodi morbo plurimum Iaſpidem conferre, miſit ſtatim, qui vnum quem habebat perferret, ipſéque mulieris manui eum inſeruit. Breui autem liberata anus, cum poſt aliquot tempus ad Alphonſum veniſſet, gratias pro accepto beneficio actura, excuſauit ſe quod iaſpidem non retuliſſet, ne ei daretur vitio, quia ſiniſtro caſu eum amiſerat: cum autem qui aſtabant grauiter eam increpaſſent, ſubridens Alphonſus, Mater, inquit, mea, hi qui valetudinis ſuæ nullam rationem habent, mirãtur, ſi tu vt valere poſſis, iaſpidem retinuiſti. O humanitatem inſignem, regem clariſſimum, cum vetula tam humanè vrbanéque ſe gerere.

Iterum de eodem.

Vt Macedonum rex Philippus erga Nicanorem, ita Alphonſus erga Ioannem fortem militem ſuum humanè ſe geſſit. Nam regi Ioannes infeſtus factus, propter cuiuſdam arcis præfecturam, quam ademerat, omnem Italiam pererrabat, vt vbi eius hoſtes inueniſſet, illic eius nomini detraheret, tandem egeſtate premente ad Alphonſum redire coactus eſt. Rex autem longè in ſeruanda humanitate, quàm Ioannes in perdenda diligentior, non modò nulla ex parte Ioannis maledicentiam vlciſci cogitauit, ſed data pecunia, eius neceſſitatem ſubleuauit.

De eodem.

Exigua illius fortuna qui Alphonſum maledicentia læſerat, fortaſſe eum mouit, ne dignum duceret, quem pro illata iniuria vlciſceretur: & propterea eius clemẽtiam minorem, quam re ipſa fuit videri facit. Sed quid in eam dici poterit, qua vſus eſt erga Antonium Caudolam Andegauenſis factionis fautorem, atque ipſius Alphonſi pertinacem ho-

ſtem?cũ poſtremus omniũ Neapoli, vrbe iam capta, in bello adhuc contra Alphonſum perſtaret. Eo enim prælio victor Alphonſus, cum locis omnibus quæ is poſſidebat potitus eſſet, non modô non induxit in animum, aliquid in eum grauiter ſtatuere, ſed etiam paternum ei principatum reliquit, atque ex bonis quæ mouebantur, quæ permulta eſſe videbat, quanquã longo bello exhauſtus eſſet, & propter odiũ Antonius videretur venia indignus eſſe, nihil prorſus præter criſtallinum calicem, quo biberet accepit.

De Philippo Maria Mediolanenſi duce.

Mirùm profectò videri non debet, ſi Alphonſus tanta clementia præditus, hoc ab immortali Deo aſſecutus fuit, vt pari inſignes bonitate hoſtes haberet. Æquũ enim fuit vt humani ingenij bonitatíſque ſuæ, ceu optima ex arbore non inſuauem fructum colligeret, neque iracũdum atque ſuperbum ſupercilium ſubiret, qui ſe tam humanè gerebat, quẽadmodum ei contigit, cum apud Gaietam nauali prælio victus, in Philippi Mediolanenſis ducis poteſtatem venit. Etenim non ceu captiuus ab eo habitus eſt, ſed feſtis, ludis, conuiuíiſque honoratus, ſine precio dimiſſus eſt qui ſe ingenti pondere libenter redemiſſet.

De Renato Lotharingiæ duce.

Poſtremum tantorum humanitatis & clementiæ exemplorum locum, ceu in principum agmine claudet Renatus Lotharingiæ dux. Qui principatu ſuo omnibus incenſis, à Carolo poſtremo Burgundiæ duce pulſus, poſtea Heluetiorum fœderatorũ ope adiutus, eum ipſum, à quo tam multa tulerat prælio vicit & interemit. Is haud paruo labore Caroli corpus in conferta cæſorũ multitudine inuentum, non vt fortaſſe ſe aliquis ad explendam irã laniauit, aut aliquo ludibrio habuit, ſed ceu prudenti animo inſignique virtute princeps, ad Nanceium oppidum, in ſancti Georgij fanum detulit, cum omni aula ſua eum honoris gratia atratis veſtibus proſecutus, tanto ſacerdotum facumque numero adhibito, quantus tunc inueniri potuit. Signa enim doloris omnia edidit, dum hoſtem grauiſſimum efferret, qui in ipſum omnéſque alios ſuperbus atque immanis fuerat, non aliter ac ſi verum parentem ſuum extuliſſet.

DE GRATIS. CAPVT II.

HVmanitati atque clementiæ haud aliter quam matri non iniuria ſe gratitudo coniungit, in omni amicitia ad eam ſeruandam vinculum maximè neceſſarium, Huius gratitudinis præclara facinora eò excellentiora videbuntur, quo illa quæ per ingratitudinem fiunt, deteſtabilia magis & perniciosa ſunt: quæ ſi cum gratitudine conferantur, tenebris ipſis collatum lumen clariſſimum videbitur.

De Celtis Hiſpanienſibus.

Celtæ qui in Hiſpania degunt, ſe erga gentis ſuæ fœminas gratos oſtenderunt, ciuili bello quo inter ſe decertabant. Memores enim earum oratione lachrymíſque ſe depoſitis ſimultatibus in gratiam rediiſſe, ſtatuerunt vt in poſterum omnibus conſiliis ſuis fœminæ intereſſent, & quicquid inter eos contentionis oriretur, fœminarum iudicio dirimeretur. Inter fœdera quoque quæ cum Hannibale inierunt, ſcribi voluerunt, vt ſi Celtæ cuipiam, Carthaginenſes iniuriam in Hiſpania feciſſent, ea res à Carthaginenſibus diiudicaretur, contrà autem ſi Cathaginenſem Celta læſiſſet, iudicium penes Celticas fœminas foret. Hoc enim honore fœminarum ſuarum prudentiam proſequi voluerunt.

De Syracuſanis.

Non minor Syracuſanorum quoque erga Timoleontem Corinthium gratitudo fuit, cuius opera Dionyſij ſecundi tyrannide liberati fuerunt. Nam cum poſtea Syracuſis quod ſupererat ætatis peregiſſet (etenim vſque ad vltimam decrepitam viuere ei contigit) nihil quod publicam rem attingeret, per id tempus Syracuſani decreuerunt, niſi prius in conſilium perlato Timoleonte eius ſententiam perquiſiuiſſent, à qua diſcedere nefas erat. Cum autem Timoleon deceſſit, candidatus populus Syracuſanus, coronatúſque eum extulit, laudes eius in magna lachrymarum vi decantans, publico edicto declarata funeris impenſa, vt quanti ea conſtitiſſet omnes intelligerent, in medio foro ſepultus eſt, ſepulchri area magna porticu circumſepta, quæ è Timoleontis nomine vocata eſt, in quo loco quotannis ludi in Timoleōtis memoriam edebantur.

De Platæenſibus.

Platæenſes in agro ſuo, quod in eo commiſſum à Græcis aduerſus Perſas prælium fuerat, quotannis in Græcorum

memoriam, qui illic pro communi libertate occubuerant, ſolenni pompa ſacra peragebant.

De Sicyoniis.

Grati quoque Sicyonij erga Aratum fuerunt, qui eos tyrannide liberarat. Defunctum enim extra Sicyonis fines, coronatus populus ingẽti pompa decantatis in eius laudem carminibus Sicyonem intulit, miríque operis & impenſæ ſepulchro, ab ipſius appellato nomine eũ honorauit. Quotanníſque illic diem Arati natalem ſacrificiis ludíſque apparatis celebrauit. Et quem eius gentis illic eſſe contingeret, eo die, vt honoris gratia alios anteiret cogebat.

De Alcibiade Athenienſi.

Facetè ſe in eum Alcibiades gratum oſtẽdit, qui eius amore captus, omnibus quæ habebat diuenditis, munus ei centum ſtateres tulerat. Nam poſteaquam ſimul cœnarunt, Alcibiades reſtituto munere monuit, vt poſtridie mane eum in foro conueniret. Vbi cum Athenienſium vectigalia ſub haſta auctionarentur, quæ ſocietas quædam conducere quotannis conſueuerat, ea conditione vt præſentis anni vectigalis ſolutio in ſequentem tranſiret annum, amicum monuit, vt ſummam quæ oblata erat augeret, quod cum eſſet actum, publicanorúmque ſocietas id ęgrè ferens à magiſtratu peteret, vt qui ſummam auxerat ad ſatiſdandum cogeretur, audita re, qui auxerat fugam meditabatur. Sed Alcibiades eum retinuit, atque pro eo ſpopondit, Publicani autem ne in maius ſumma augeretur, hunc Alcibiadis opera retraxerunt, datoque talento, vt ab auctione deſineret impetrarunt. Alcibiades igitur pulchrè erga amicum & amatorem gratus, plus quàm ipſe daturus fuiſſet, vt per ſe aſſequeretur, effecit, atque vt gratus eſſet in amicum, plus ingenio vſus eſt quàm pro ſe ipſo feciſſet.

De Athenienſibus.

Superius facta de Athenienſibus mentio exigit, vt illud quoque addamus, quod erga Ariſtidis liberos gratè ipſorum ciuitas egit. Eorum enim memor quæ Ariſtides pro Athenienſium ſalute Perſarum bello egerat, honeſtè dotatas à publico Ariſtidis filias, ex publico palatio ad maritorum ædes deduxit, Lyſimachoque filio centum argenti minas, & totidem agri iugera, quadragintáque drachmas in ſingulos dies vnde viueret, contulit.

De Artaxerxe Perſarum rege.

Artaxerxi Xerxis filio Perſarum regi cum per regnum obequitaret, è more munera populi offerebant. Ruſticus autem quidam tranſeunte eò rege, habere ſe nihil quod daret cernens, ſtatim ad proximum amnem ſe contulit, vnde impletis aqua manibus ambabus alios qui cum muneribus anteceſſerant currendo conſecutus, regi aquam obtulit. Eo amoris argumento motus rex, mille daricos, & cùm eis cãtharum aureum ruſtico, quia gratitudine vinci ſe nolebat, dono dedit.

De eodem.

Eadem etiam gratitudine vſus eſt, cum inopem militem ditauit, quod ei ex vtre aquæ potum præbuerat, quo die aduerſus Cyrum fratrem decertauit, & prælio defeſſus, magno animi corporiſque æſtu torquebatur.

De Demetrio Aſiæ atque Ptolemæo Aegypti regibus.

Gratis ſe animis eſſe mutuo Demetrius Aſiæ atque Ptolemæus Aegypti reges oſtenderunt, & ſi inter ſe bella gererent. Nam cum Demetrium Ptolemæus prælio victum etiam impedimentis ſpoliaſſet, regium tentorium, cum aliis opibus captiuíſque charioribus Demetrio remiſit, dicens: Inter ipſos de gloria non de opibus certamen eſſe. Ei Demetrius cum gratias egiſſet, dixit, Deum ſe magnopere orare, vt citò parem ei referre gratiã pro accepto munere poſſet. Nec multò poſt, cum aduerſus Demetrium Ptolemæus Cilem copiarum ſuarum ducẽ miſiſſet, Demetrius prælio victum, atque captum Ptolemæo cum omni aliorum captiuorum manu dono remiſit.

De Philippo Macedonum rege.

Macedonum rex Philippus, cum ſubhaſtationis quorundam captiuorum ſpectator eſſet, veſte ſupra genua collecta ſedebat. Cum autem captiuorum vnus rogaret, vt eum liberare Philippus vellet, quia amici eius fuerat filius, petiit Philippus, Vt nomen exprimeret, cui cum captiuus ipſi ſoli id ſe dicturum reſpondiſſet, vicinior factus hoc vnũ dixit: Veſtem rex quam ſupra genua collegiſti, demitte, neque enim ita ſedendo decorem ſeruas. Quo verbo audito Philippus, ſtatim veſtem demiſit, & vt amicæ admonitionis gratus eſſet, captiuum ſtatim vt amicum liberauit.

De Ioſue Iudæorum iudice.

Cum Ioſue Iudæorum iudex (ea enim ſuprema dignitas

erat(vrbem Hiericontē in poteſtatē redegiſſet, & ita à Deo iuſſus,non vrbē ſolū euertiſſet,ſed accolas quoq; omnes peremiſſet, non Raab Cananæam tamen fœminā ſolam, verū omnes quoque alios quos ipſa domi receperat, incolumes ſeruauit. Miſſos enim à Ioſue exploratores quos Hiericontis rex vtperderet inſectabatur,domi Cananæa texerat,ita vt regis iram euaderent.Neque verò Ioſue ſatis duxit Cananęā ſeruare, agros quoque vnde viueret ac pecuniā largè dedit: quanquàm à Deo iuſſus erat omnes quos in Hiericonte inueniſſet,occidere. Neque enim crimen à ſe admitti arbitratus eſt,ſi vt in tali re gratus eſſet diuinū Imperium trāſgreſſus videretur, in quo non peccaſſe eum res ipſa oſtendit.Siquidem Deus qui voluntatis ſuæ tranſgreſſores grauiter caſtigare ſolebat,in Ioſue nihil animaduertit.

De Agrippa Iudæorum rege.

Factam de Iudæis mentionem, haud iniuria Agrippæ regis gratitudo ſequetur, qui in priuata fortuna, cum Romæ eſſet, & eum propter falſas ſuſpiciones Tyberius cathenis ante palatium ad arborem vinciri iuſſiſſet, vt inde in carcerem duceretur, in eo loco propter ſolis ardorem animíque moleſtiam magna ſiti torquebatur. Et cum prætereuntem Thaumaſtem vidiſſet Caij ſeruum, aquæ prægelidæ vas ferentem, orauit, vt bibere ſe ſineret, quod ille cum amanter feciſſet,dixit Agrippa,ſe pro ipſa re gratiam aliquando ei relaturum. Haud multò poſt igitur Tyberio Caius in principatu ſucceſſit, à quo Agrippa, qui in eius cōtemptum captus fuerat,liberatus,atque in Iudæa rex conſtitutus fuit, qui tūc à Caio impetrauit,vt eius precibus Thaumaſtes liberaretur. Itaque poſtea ſuorum numero acceptum regni procuratorem fecit, moriénſque teſtamento cauit, vt vxor ac liberi, eodem apud ſe loco Thaumaſtem retinerent. Quæ res exemplo ſatis eſſe poteſt,omnibus inſeruiendum, quantum fieri poteſt, ſemper eſſe, præſertim his qui magno orti ſanguine,aduerſa fortuna premi conſpiciuntur. Perſæpè enim contingit, vt ob paruam rem gratiæ, cum magno fœnore referantur.

De Romano ſenatu.

Quę de gratitudine exempla hactenus à nobis poſita ſunt à Gręcis aut Barbaris ſumpſimus.Itaque iam tēpus exigit,vt de Romanis dicamus, atque ab eorū ſenatu ordientes ipſius

in Horatiũ Coclitem declaremus gratitudinem. Nam cum vnus irruentibus ad vrbem Ethruſcis Porſennæque ipſi obſtitiſſet, dum Sublicius pons reſcinderetur, Pontéque effracto incolumis poſtea armatúſque ad ſuos Tyberim tranaſſet, Senatus decreto, Romani omnes vnius diei cibaria domũ Horatio pertulerunt, & inſuper dono ei Senatus dedit, quantũ agri vno die circumarare poſſet. Gratitudinis profectò honor ingens ea ætate, quæ licet opũ indiga eſſet, (quas qui contempſit his non videtur indigere) caſtos tamẽ, quod maius erat habebat mores, in qua pro ſola gloria, ampliandíſque finibus dimicabatur. Itaque minimè mirũ fuit, ſi poſtea ꝓ tã grata gẽte, plurimi ſe periculis ac morti obiecerũt.

De eodem.

Non minus etiã ſe gratos præſtiterunt Romani aduerſus Latinos, quos cum paulò antè hoſtes eſſent, in amicitiam ac ſocietatẽ receperunt. Nam cũ Volſcorum legatos ad ſe miſſos vt à Romanorum ſocietate auerterentur Latini cepiſſent, ac cathenis vinctos Romam miſiſſent, opem in eo bello, & ſi minimè requiſiti fuerant, offerentes, Romani ſex hominũ milia Latini nominis, quos captiuos habebant, carcere liberarunt, omnéſque nouis amictos veſtibus, domũ, ope quæ offerebatur, ad grauiores caſus reſeruata, remiſerunt.

De Largio ciue Romano.

A publicis ad priuatorũ exempla tranſeuntes, non minore dignum laude hoc quod ſequitur ponemus. Cũ Largius ciuis Romanus, in triumuirali proſcriptione nominatus eſſet, fortè inuentus à militibus qui eam prouinciam obeuntes, alium inſequebantur, præ miſericordia ab eis dimiſſus eſt, qui cum nondum ab eis longè abiiſſet, animaduertit ab aliis militibus, qui proſcriptos ipſi quoque diſquirebant ſe detectum. Cum autem videret ſe nullo modo eorum poſſe manus euadere, in ea animi perturbatione, in qua de ſalutis periculo torquebatur, memor accepti à prioribus militibus officij, qui eum dimiſerant, ſanguine ſuo, poſteaquàm aliter non poterat gratum ſe eis præſtare voluit. Itaque ad eos reuerſus, dixit: Velle ſe, vt ad ipſos potiùs capitis ſui præmiũ perueniret, quia quantum in eis fuerat eum liberarãt, quàm ad illos qui ſine vlla miſericordiæ ſpecie ipſum inſectabantur. O ſæuam nimium fortunam, cur hunc potiſſimum inter triumuiros non creaſti, vt ab eo triumuirorum

ipſorum quiuis exilio multatetur? Ita enim tantæ gratitudini conueniens videbatur fore.

De Alexandro Magno.

Adeò inſignis quibuſdam gratitudinis virtus viſa eſt, vt ea non tantùm erga homines, ſed in bruta quoque animalia vterentur, quemadmodum Alexander erga Bucephalũ equũ ſuum egit, ipſius nominis vrbe eo in loco condita, vbi ſub eo confoſſus fuit, eum conſpicuo quoque ſepulchro decorauit. Quod non leuitate compulſus egit, ſicut permulti principes qui peruersè omnia agentes, in aues atque alia animalia hac pietate vtuntur, præterita ſine vllo honore amicorum memoria. Nam vt hic in equum gratus fuit, ita erga amicorum permultos, inter eos qui grati fuerunt, primos honores primáſque partes voluit.

De Athenienſibus.

Vt Alexander erga Bucephalum grato ſe animo præſtitit, ita Athenienſes cum mulis, qui magno labore ad Hecatõpylon ferenda materia opus fecerant. Ab eo enim tempore, omni labore immunes fecerunt, permittentes vt ſoluti paſſim vbi vellent depaſcerentur.

De Xantippo Athenienſi.

Non minus erga canem ſuum Xãtippus Athenienſis gratus extitit, quia maria pernatans, vſque in Salaminam eum ſecutus fuerat, quo tẽpore adueniente in Græciã Xerxe, maior Græcię pars in eam ſe inſulam recepit. Nã ne tanto amori ingratus foret, mortuo cane, in Salaminę arce ſepulchrum ei condidit, quod diu Cynotaphium appellarunt.

De populo Romano.

Neque verò ſingulares tantum inuenti ſunt homines, vel priuati vel principes, qui erga irrationalia quoque animalia animi gratitudinem exercent: ſed ipſum quoque populum Romanum non puduit, perpetuo gratitudinis honore, anſeres proſequi, quod dormientibus vigilibus, cum Galli iam in ſummum Capitolium perrepſiſſent, clangore Roman. milites excitarunt. Statuit enim vt in eo loco in poſterum, magnus anſerum numerus, publica impenſa aleretur, ad eamque rem, Cenſores inter tot publica onera publicanos primò obligarent: ne autem minus ſe ſeuerum quàm gratũ populus idem præberet, ipſo die, quo hoc contigerat, in loco deſignato, quotannis aliquot viuos canes ſuſpendebant.

Quod ipſi quibus maximè inuigilandum fuerat, anſeribus vigilantibus, dormiuerant.

De eodem.

Imperante Tyberio Cæſare, Populus Rom. coruum ſepeliuit, ferentibus feretrum duobus Æthiopibus ſeruis, præcinente tibicine ac muſicis, cum prius eum qui coruum occiderat, lapidibus obruiſſet. Hoc autē egit, quia hæc auis, nominatim mane Druſum ac Germanicũ Cæſares, ac multos præterea alios, poſtremóque totũ Populum ſalutabat. Huius igitur honoris vltionîſque exemplo, patet quantum laudis gratitudo mereatur, quæ in homines exercetur, cũ erga irrationale animal, victor gentium Populus, ea vti voluerit.

De cane T. Sabini.

Cum de hominum in beſtias gratitudine ſcripſerimus, haud ab re fuerit, etiam brutorum in homines oſtenſam declarare, vt homines qui ingratitudine laborant, tantò plus pudeat, cum ſibi cui ratione vti conceſſum eſt, videant id deeſſe, quod in brutis, quæ ratione carent, permulti ſcriptores fuiſſe tradiderunt, & quotidie aliquo exemplo perſpici poteſt. Primus autem à nobis ponetur T. Sabini canis, quoniam eius fides mira fuit, is enim dominum in carcere nunquam deſeruit, eóque poſtea ad ſcalas Germonias deducto, in gementium morem latrando ſemper domino aſtitit, mirantibúſque hominibus, panem qui oblatus erat, nõ mãducans, ori domini admouebat, qui poſteaquàm in Tyberim proiectus fuit, in amnem ſecutus dominum, vt poterat ex aqua caput eius eleuabat, quem viuere adhuc arbitrabatur, quibus enim potuit modis gratias referre enixus eſt, quod ab eo enutritus & dilectus eſſet.

De Cane Iaſonis Lycij.

Iaſonis Lycij canis, poſteaquàm dominum ſuum conſpexit mortuum eſſe, omni cibo abſtinuit, ne ei ſuperuiueret, à quo dũ viueret ſingulariter amatus fuerat. Eo enim modo, quo ipſum natura permiſit, gratum ſe in dominum pro illius in ſe beneuolentia teſtari voluit. Cuius exemplo oſtenditur, quàm ſceleratè faciant ij; qui illos, qui bene de ipſis meriti ſunt, male habent, aut etiam perdunt.

De canibus Lyſimachi regis & Hieronis.

Non minus etiam ſe gratos oſtendere Duridis canes in regẽ Lyſimachum, & Pyrrhi in Hieronem. Nam cũ dominis

perchari fuiſſent,vt eorum amori reſponderent, in ipſorum dominorum rogos ſe iniecerunt. Vt dominos in morte non dcſererent,à quibus cum viuerent nunquàm diſcedebant.

De alio cane.

Scribit Ambroſius in Hexęmero canem domini corpus noctu à milite in Antiochia occiſi,ſemper cuſtodiuiſſe, iuxta vt poterat gementem. Ad quem ſpectandum, quia res mira videbatur,cum poſtridie multi conueniſſent, atque in eis is eſſet, qui eam cædem patrârat, quia ignotum ſe cæde noctu peracta arbitrabatur, à cane dentibus comprehenſus, cum inſuper latratu vrgeretur,& ipſe præ animi conſcientia plurimum perturbaretur, ſuſpicionem perpetratæ cædis fecit.Itaque captus, à magiſtratu confeſſione criminis extorta, mulctatus eſt.

De equo Antiochi.

In omni animantium genere homini exempla oſtenduntur, vt ipſe quoque ad eam virtutem ardentius accendi poſſit. In equum Antiochi regis ,Centaretus Galata, cum regem in prælio occidiſſet,conſcendit, quo facto, viſus eſt equus ſentire tergo ſuo domini hoſtem inſidere, itaque dentibus apprehenſo freno,ita vt nulla iam ratione habenis regi poſſet,ad altiſſimum ſaxum citato curſu contendit, atque ab eo,ſe,inſidentémque ſimul hoſtem, præcipitauit,ſua domini ſui mortem vltus.

De Aquila & Virgine quadam Seſtia.

In vrbe Seſto,nutrita à virgine aquila, vt educationis gratiam referret, aues quas captabat, ad virginem deferebat, & cum poſtea virgo deceſſiſſet, eodem rogo quo illa ardebat, vltro in eum deuolans,cum virgine combuſta eſt.

De Aſpide atque Ægyptio.

Aſpis in Ægypto,in domo pauperis enutrita,illic peperit, & cum vnius filiorum morſu interemptum hoſpitis filium vidiſſet,hæc ſerpens filios ſuos omnes occidit,neque vltra in ea domo conſpecta eſt.O admiranda Dei virtus! Aſpis fera hoſpiti ſuo gratam ſe, etiam filiorum morte oſtendere voluit,& homo qui rationale animal eſt, aſpide perſæpe longè crudelior,hominem & hoſpitem perdet!

De Panthera.

Feritate inſigni inter bruta omnes pantheram putant, & tamē à Demetrio phyſico traditum eſt, cum in foſſam pan-

theræ catuli cecidiſſent, matrem in celebrẽ viam profectã, cum hominẽ cõſpicata eſſet, qui Philenis philoſophi parens fuit, leniter vt poterat mordicus apprehẽſa eius veſte, ad locũ in quẽ catuli conciderant deduxiſſe. Et quanquam vir ille haud leui timore tenebatur, tamẽ qui aliter non poterat, ad locũ perueniſſe, vbi ſtatim cauſam agnouit, quæ feram vt eum iliuc deduceret, impulerat. Itaq; ei catulos ab foſſa eduxit: cuius meriti vt gratiam referret, per totum illud iter hominem proſecuta, ab aliis eum feris hoſtibúſque defendit.

De Elephanto.

Cum Pyrrhus vrbẽ Argos irrupiſſet, elephas inter alios vnus Victoris cognomẽto, in vrbis porta, magiſtrũ à quo regebatur mortuũ præſenſit, cuius rei dolore percitus, ſine diſcrimine amicos hoſtéſq; vrgendo inter hoſtes progreſſus prius nõ deſtitit, quàm magiſtri corpus adinuenit. Captũ autem proboſcide ac dentibus retro in tutum ab hoſte locum retulit. Et militem non pudebit in hoſtium poteſtate interdum domini corpus deſerere, cum belua ingenio fera, tanto labore periculoque ſuo magiſtrum redimere voluerit?

De Leone & Androdo Seruo, & aliis animalibus.

Appion Polyhiſtor Græcus, vir doctiſſimus ſcribit, quemadmodum A. Gellius in noctibus ſuis refert, mirum in modũ leonem quendã gratũ extitiſſe erga ſeruũ, nomine Androdũ, quem ipſe ad beſtias damnatũ vidiſſe affirmat. Is Androdus cũ leone in theatro poſitus, quia morti dãnatus erat, præ timore penè exanimis iacebat, cui leo appropinquans, magna totius populi admiratione, manus & crura lambere & cauda quantum poterat blandiri cœpit, quare miſer Androdus reſumpto animo, cũ ex hoc leonẽ agnouiſſet, ipſe quoq; leoni cœpit blandiri. Itaque cum admiratione capti omnes eſſent, à Cæſare vt Androdo ignoſceretur, petierunt. Annuit Cæſar, deductúmque ad ſe Androdũ rogauit: Quæ huius rei cauſa fuiſſet? cui Androdus in hęc verba reſpondit. Gubernante Africam domino meo, nimiis verberibus ab eo profugere coactus, in Africæ deſerta me contuli, ibique forte in quoddam antrum me recepi, haud multo poſt leo quoque in eãdem ſpeluncam venit, qui querula voce pede ſe debilitatum oſtendebat, vnde perterritus

penè concidi. Sed tandem à leone conſpectus, qui pede ſublato querulus ad me venit, & ſi vehementer terrore mouebar, cũ alia mihi conſulere ratione non poſſem, neceſſitatem in qua conſtitutus eram in virtutem audaciámque conuerti. Manu feræ pedem apprehendi, atque conſpicatus in eo confixam grandem ſpinã, vt melius potui à pede euulſi. Itaque ab eo die fera ex venatione ſua partem meliorẽ mihi ſemper impartita eſt. Ego autem trienniũ cum ea moratus, non alio cibo, niſi quem leo afferebat vixi, eum in ſole quia ignis copia nulla erat, decoquens, Sed cũ hæc vita grauis mihi videretur, profecto in venationem leone, ſpelunca egreſſus, haud longè abij, cũ captus ad dominũ quem antè habebam perductus fui, qui me ad beſtias damnauit: & nunc ab hoc leone agnitus, ex ſignis eum ipſum eſſe aduerto, quo cum in antro vt dictum eſt trienniũ vixi. His auditis populus Romanus, à Cæſare ſerui liberationem impetrauit, & ſimul vt cum libertate leo quoque ei munus daretur. Quem ſeruus dum per orbem ductaret, lucri ad vitam ſuſtinendam adiutorem habuit. Huius leonis exemplum adducere nos facilius in ſententiam poteſt, vt credamus ſanctum Hieronymum ad onera ferenda parentem habuiſſe leonem, quem pede debilitatum veluti hic, de quo diximus, ipſe curauerat. Item vt Machario Ægyptio heremitæ, leæna cuius catulos oculis captos, cæcitatis damno liberârat, quemadmodum Ruffinus ſcripſit, pecudum ferarúmque aliarum, vt inde indumenta conficeret, pelles detuliſſe.

RECENTIORA.

De Flauio Valerio Martiano Imperatore.

Ad recentiora gratitudinis exempla tranſituri Flauium Valeriũ Martianum, primum citabimus. Nam cum adhuc in priuata fortuna eques, in Lycia à Taciano & Iulio fratribus apud quos hoſpitio ſuſceptus erat, grauiter laborans, ingentia beneficia accepiſſet & inde profecturus, mutua quoque pecunia adiutus eſſet (hæc enim reuerentia in eum moti præſtiterant, quod dormienti, per æſtatem in agro, aquilam in aëre leniter ſe mouentem, patentibus alis ſolem auertere viderant) vt ad Imperium euectus eſt, omnibus poſtpoſitis, Lycios ipſos fratres vocari iuſſit, alteróque Illyrico, altero Conſtantinopoli præfecto, datis aliis quoque munerib.

non vt plerique ſolent in tam ſublimem euectus gradum, beneficiorum, quæ in parua fortuna acceperat oblitum ſe oſtendit. Præclaro enim exemplo, per eum omnibus in mẽtem reuocatur, perſæpè collata etiam in humilis fortunæ homines beneficia, ob fortunæ varietatem plurimum gratiæ beneficiorum authoribus conferre.

De Admirato Turcarum, natione Arabe.

Non minor quoque gratitudo fuit, Admirati Turcarum Arabis, nam cum Balduinus Hieroſolymarũ rex eum in Arabia prælio fudiſſet, & captã coniugem, cum aliis multis (quia vicino partu grauiter habentem, ne grauitas læderetur vir in itinere reliquerat) in optimo lecto tentoriis circũcluſit, ſeruis quoque atque omnia alia re neceſſaria adiutã, inſuper pro ſtragula veſte, cuius eo in loco copia nulla erat, chlamyde ſua cooperuit, atque Admirato eam illæſo pudore reſtituit. Itaque contigit poſtea Balduino, vt à Turcis acie victus, in vrbem Rhamã immunitam ſe reciperet, ad eum ergo idem Admiratus noctu profectus, plus accepti beneficij, quàm ob religionis aduerſitatem odij, aut etiã prædæ quã ſperare poſſet memor, periculi magnitudinem quæ eminebat, aperuit. Oſtendit enim poſtridie mane Turcas impetũ facere in eum cõſtituiſſe, à quo periculo, ſi ſe ſequeretur incolumẽ ſeruaturum eum obtulit, cui cũ oblatis vſurum ſe Balduinus reſpõdiſſet, fidem gratitudinẽmque ſimul pro iis quæ antè ipſe præſtiterat, in Turca expertus eſt.

De Genuenſibus.

Prætereunda non eſt ingens gratitudo, qua Genuenſes Petrum Fulgoſiũ proauum tuũ proſequuti fuerũt, cum Genuenſis claſſis Admiratus, aduerſus Cyprios inde parta victoria, atq; in poteſtatẽ redacta vrbe Famauguſta in patriã rediit. Nã præter prædæ partẽ, quæ ei ſeu Admirato publico decreto obuenerat, decẽ quoq; aureorũ nummûm milia ciuitas addidit, cũ immunitate, qua ipſe ac liberi fruerentur. Decreto quoque edito, vt in poſterũ quotannis, omnes vrbani magiſtratus, in gratã victoriæ memoriam, religionis Minorum pallium perferrent, & qui ex Petri recta linea perferendo muneri intereſſent, omnes, poſt principem ciuitatis, eo die anteirent. Mirum autẽ videri nõ debet, ſi poſteaquam eſſe deſiuerunt, qui tam gratè magnorum facinorum authores proſequerentur, perrari quoque inueniantur,

qui ingentes victorias parere & ſciant & velint.

De Foroliuienſibus.

Inſignis quoq; Foroliuienſis populi erga Franciſcũ Sfortiã gratitudo fuit, cũ Eugenij quarti Pontificis copiarum dux, in inſidias quas Sigiſmundo Malateſtæ Foroliuienſes tetenderant, ipſe incautus incidit. Nã cũ in ipſius populi manu eſſet, vt ſine ipſorum diſcrimine caperetur, nõ vt hoſtilium copiarum ducẽ torue conſpexerunt, ſed ceu amico dextera data, omnia amoris ſigna cum eo ediderunt. Cuius rei cauſa fuit, quod iuſſus arma Foroliuienſibus inferre, id quanquam Apoſtolici legati repugnarent, niſi indicto antè bello agere noluit, villarumq; incendio abſtinuit. Quod magno documento eſſe poteſt, etiam hoſti fidem ſeruandã eſſe, & damna niſi neceſſariò populis inferri non debere.

DE INGRATIS. CAP. III.

De Leonida erga Agidem.

VT contentiones quibus Lacedæmoniorum ciuitas laborabat, cõponerẽtur, vtile putauerunt ciues, vt Leonidas vnus Lacedæmoniorum regũ (duo enim ſemper regnabant) in exilium mitteretur. Cũ autem Ageſilaus in regno ſuffectus, vt Leonidas occideretur operam daret, Agides alter rex obſtitit, nec minus quàm pro ſalute ſua totis animi àc corporis viribus in eo contendit. Verum poſtea, vt nonnunquam fortuna fert, quæ loco ſtare neſcit, Leonidas in priſtinam fortunam reſtitutus, omnium ab Agide acceptorum meritorum, ita ſe immemorem præſtitit, vt non prima ſolum ſuffragia de Agide regni honore deiiciẽdo tulerit, verũ crudelẽ quoque in modũ vnà cũ matre eum in carcere ſtrangulari iuſſerit, vir prorſus ingratiſſimus nefandúſque, cum ei vitã ademit, per quẽ ipſe ſuã ſeruauerat.

De Ptolemæo Cerauno erga Seleucum Nicanorem Aſiæ & Aſſyriæ regem.

Haud minor fuit ingratitudo, qua vſus eſt Ptolemæus cognomento Ceraunus erga Syriæ regem Seleucum, quẽ nullo pudore deterritus eſt, vt manu ſua occideret, quanquam à patre pulſus (minorem enim natu filium, vt magis gubernando idoneum, in regno ſuffecerat) in Syria à Seleuco exceptus, diu non ſine magna impenſa, magno in honore habitus eſſet.

De Macharide Boſfori rege aduerſus Mithridatem patrē.

Quanquā erga omnes ingratitudo crimē infandum ſit, tamen ea, qua in parentes filij vtuntur, haud immeritò non ſceleſta tantum, ſed ſcelus ipſum nominari debet. Hoc crimine Macharides laborauit Mithridatis Ponti regis filius. Nam cum à parente omnia quæ communiter à parentibus liberi ſolent beneficia accepiſſet, & inſuper Boſfori regno ab eodem honeſtatus eſſet, bello quod Romani aduerſus Mithridatem geſſerunt, non modo patri auxilio non fuit, ſed omnibus in rebus vt hoſtem proſecutus eſt. Verū cum poſtea Mithridates Macharidem vlciſci coactus eſſet, mortē ſibiipſi procurarat Macharides, ingratitudinem qua in patrem peccarat, ipſe vltus eſt.

De Tyberio Cæſare erga Liuiam matrem.

Qua ingratitudine erga patrē Macharides peccauit tantorū in ipſum beneficiorū authorem, eadē Tyberius Cæſar erga Liuiam matre vſus eſt, nihilominus de ipſo, quàm de Macharide Mithridates eſt, benemeritā. Nam poſt Auguſti mortē, ſemper eam depreſſit, decretóſque ei in morte à Senatu honores, haud obſcuro odio abnuit, eius amicos hoſtili animo proſecutus. Quanquā præterea quæ cōmuni naturæ iure matribus à filiis debentur, ipſe illius innumera ſuſtineret officia. Liuiæ enim gratia Auguſtus Tyberium adoptarat, & eiuſdē opera ad imperiū Tyberius cōſcēderat.

De Syracuſanis aduerſus Dionem.

Neque tam mirum videri, neque tam abominabile poteſt, ſi in vno hoc ingratitudinis ſcelus inueniri contingit. Illud magis mirum deteſtandumque prorſus cum tota ciuitas in id crimen incidit, quemadmodū Syracuſani fecerūt, qui Dionis opera non ſine ingētibus eius periculis, magnaque impenſa, Dionyſij tyrannide liberati, non multo pòſt vrbe eum pepulerunt, illíque mortis, obiecto proditionis falſo crimine, authores fuerunt, qui eis libertatem, cum vitæ ſuæ diſcrimine pepererat.

De Athenienſibus erga regem Demetrium.

Non occiderunt quidem Demetrium Athenienſes, ipſius ope ſæua Caſſandri tyrannide liberati. Nam integrum ipſis non erat in eius vitam ſæuire, ſed contemptu contumelioſiſſimíſque verbis (quo tēpore is à regibus hoſtibus, ex eorū numero qui Alexādro ſucceſſerūt, ſuperatus eſt) apertè

oſtenderunt, quanta eorũ crudelitas, ſi data eſſet facultas futura fuiſſet. Experimento vetus adagium confirmantes: Quod penes quos ingens doctrina eſt, apud eoſdem ingẽtia etiam vitia, æquè ac virtutis inueniri ſolent.

Iterum de Athenienſibus erga Timotheum.

Iidem non minus ingratè ſe in Timotheum habuerunt, cuius virtute atque opera Athenienſium imperio ſubactæ multæ inſulæ fuerant, cadentibúſque Lacedæmoniis maritimum imperium populus Athenienſis pepererat. Nam cum conſiliarium Mneſtheo ſocero Timotheum dediſſet, quem aduerſus Samios claſſi præfecerat, & is populo Mneſtheum accuſaſſet, quod eius culpa Samo potitus eſſet, Mneſtheus autem in generum crimen reiiceret: ingratus credulúſque nimium populus, pro eo quod imperitiæ Mneſthei aut tempeſtati tribuendum erat, centum talentis Timotheum mulctauit, & cum Timotheus ſoluendo non eſſet, in exilium ire oportuit, vbi haud multò poſt mortem obiit. Athenienſéſque praui iudicij pœnitentia ducti, Cononi Timothei filio, mulctæ nouem partes remiſerunt decima ad vrbis muros inſtaurandos aſſignata, quos Timothei pater Conon, ex hoſtium præda conſtruxerat.

De Hebræis erga Moyſen.

Non minora Moyſis in populum Hebræum quàm Lycurgi in Lacedæmonios merita fuerunt, quin æſtimanti lõgè maiora videbuntur, etenim ipſius opera miſera Aegyptiorum ſeruitute liberati fuerunt, Pharaonem fugientes, ſiccis veſtigiis, mare rubrum traiecerant, mari demerſos in ſequentes hoſtes viderant. Denique ne omnia commemorem, eius manu diuinam legem acceperant, & tamen creberrimis ſeditionibus motis Hebræi, ſeductorem eum prauumque virum appellabant, & ne à lapidatione quidem in eo abſtinuerunt.

De Adado Syriæ rege.

Quis neſciat etiã Adadi Syriæ regis ingratitudinẽ aduerſus Achab Iſraëlis regem? quo bis prælio captus, atque amicè habitus ac liberatus, poſt initam pacem, cum iniuriarum loco beneficia accepiſſet, iterum Iudæis bellum intulit, atque vt oſtenderet quam ingratè Achab regis meritorum memoriam ſeruaret, milites ſuos iuſſit, aliis in prælio quantum poſſent parcere, vimque in vnum Achab ad eum

perdendum, quemadmodũ factum fuit, vertere. Hac gratia pro acceptis beneficiis rege optimè merito relata.

De Cn. Pompeio erga vxorem Antiſtiam.

Magna quoque Cn. Pompeij erga vxorem Antiſtiã ingratitudo fuit. Nam cum Syllano bello, eius pater, quod Pompeianus haberetur, interemptus fuiſſet, eius filiæ Antiſtiæ, ſine legitima cauſa repudium miſit, vt Æmiliam Syllæ priuignã duceret. Syllæ enim fauorem, virtuti & charitati Antiſtiæ, atque ſoceri pro ſe ſparſo ſanguini, antepoſuit.

De Fuluij coniuge erga virum.

Vt ambitio in Pompeio ingratitudinis cauſa extitit, ita quod zelotypa erat Fuluij vxor, in virũ proſcriptũ crudelis atque ingrata fuit. Nam cũ ad eam Fuluius, tanquã ad coniugem, & propterea vt rebatur ſui amantem & fidelem (ſeruam enim liberauerat & coniugio dignatus erat) vt aliquo modo occultaretur ſe recepiſſet, mutatam animo atque indignatam, quod alterius fœminæ captum amore ſuſpicabatur, pro coniuge hoſtem inuenit: ab ea enim Triumuiris accuſatus, miſerandum in modum periit. Hinc enim quãtæ ſint zelotypiæ vires deprehendi poteſt, cum tantorũ meritorum, quanta hæc à Fuluio, de ſerua vxor facta, acceperat, extincta recordatione, ad huius ingratitudinis ſcelus impietatémque progreſſa eſt.

De Auguſto erga C. Toranium.

Non fuit ingratitudinis expers Auguſtus, Triumuir enim Toranium proſcripſit, qui patri eius in ædilitate collega, & ipſi pupillo optimus tutor fuerat.

De C. Caligula Imper.

Vt omnibus aliis in rebus immania horroríſque plena Caligulæ principis ſcelera fuerunt, ita ingratitudinis quoque crimine, non alios modo mortales, verum feras quoq; ipſas immanitate inſignes ſuperauit. Id in eo præcipuum erat, quod omnes, à quibus amabatur odio habebat, magis hoc patuit, cum pro eius valetudine, quæ in diſcrimine erat, quidam ſe depugnaturum vouiſſet: Morbo enim liberatus, vt votum ſolueret exegit, neq; abire cãpo niſi victorem paſſus eſt, omni arte enixus, vt qui pro eius ſeruanda ſalute, diſcrimini vitã obtulerat, pro gratia mortẽ reportaret.

De eodem.

Alium qui vitã pro eo vouerat, cũ intelligeret, ad mortẽ,

ſoluendi gratia voti, nequaquam properare, vinctum pueris tradidit, qui eum per vrbis vicos flagellatum, ab aggere demum præcipitarent. Res profectò non ſolum Imperatore nequaquam digna, ſed quæ ne in truculentiſſimo quidem carnifice commemorari vt de homine debeat. Tanta enim ſæuitia meritus eſt, vt mortales omnes amore in odium conuerſo, & ipſi & ſtirpi eius vitam adimerent, atque ſepultura prohiberent.

De eodem.

Huius ſi ſingula ingratitudinis crimina exequar, vt in omni alio ſcelerum genere infinitum aggrediar opus, & propterea vno tantum adhuc eius exemplo contenti priſci temporis ingratitudini finem faciemus. Caligulam ſi quis in teſtamento hæredem nominaſſet, & poſtea fœliciori fato ſuperuiuere ei contigiſſet, queſtus ſe ab eiuſmodi homine contemptui haberi, percuſſores ei mittere conſueuerat.

RECENTIORA.

De Theodato Gothorum rege erga Amalaſuntham.

Theodatus Gothus, qui Ethruriæ regebat populos, regni particeps, & ſucceſſor ab Amalaſuntha, quæ in Italia Gothorum regina erat, Theodorico patre orta, cum Athalaricus eius filius deceſſiſſet, cooptatus, vt pro tanto beneficio inſignem bonitate reginam promereretur, in inſula, in Vlſiniorum lacu, in carcere eam condidit, ac deinde ſtrangulauit, vt eam morte afficeret, per quam ipſe regnum acceperat.

De Alexio erga Iſaac fratrem Conſtantinopolitanum Imperatorem.

Pari ingratitudine erga fratrem Iſaac Imperatorem Cõſtantinopolitanum, à quo vnicè diligebatur Alexius eſt vſus. Nam quanquã à Turcis culpa ſua captus, ab Iſaac fratre ſtatim magno auri pondere redemptus, dominum ſuũ, nedum fratrem, tanti muneris authorem, vir perfidus ingratúſque, oculis ac imperio ſimul priuauit.

De Philippo Maria duce Mediolanenſi.

Ingratitudine quoque Philippus dux Mediolanenſis erga Beatricem coniugem non caruit. Nam cum adoleſcens

eſſet, & propter Ioannis fratris immanitatem, magna paterni imperij parte amiſſa, pars quæ ſupererat magno in diſcrimine verſaretur, omnium egens, Beatricem Facinl Canis militarium copiarum ſuarum ducis vxorem ipſius Facini hortatu, qui paulo pòſt deceſsit in matrimonium duxit, quia & militum animos, qui ei aſſueuerant, & pecuniam qua Facinus abundabat, cum nuptiis ſecum trahebat. Eius igitur ope compoſitis rebus, quia ætas longè diſpar erat, neque Philippo coniunx ſed auia ſuperinducta videbatur, vt ſe graui matrimonio liberaret, Philippus turpitudinis inſimulatam, clàm vt aiunt, iudicio tamen antè facto interimi iuſſit.

De Venetis erga Franciſcum Foſcarum ipſorum ducem.

Illud quoque inter ingratitudinis exempla commemorandum eſt, quod à Venetis erga Franciſcum Foſcarum ipſorum ducem patratum eſt. Nam cum iuxta vrbis morem perpetuum Ducem eum creaſſent, isque & prudenter, & iuſtè diù rem Venetam rexiſſet, paruóque tempore ip ſius auſpiciis Brixia, Bergomum, Crema & Rauenna imperio Veneto partæ eſſent, quartum atque octuageſimum ætatis ſuæ annum, Ducatus autem quartum & trigeſimum agentem, cauſati eius decrepitam ætatem rerum adminiſtrationi magno eſſe impedimento, abire magiſtratus honore coëgerunt. Quæ iniuria, præ doloris magnitudine, ita hominem concuſſit, vt vix pauciſſimos dies ſuperuiueret. Ita qui in tam longo ſenio diuturnitatem ſibi in vita ſpondere non poterat, erepta ob eam iniuriam pauci temporis vita, magnam nomini Veneto ingratitudinis, atque inuidiæ notam reliquit.

De Iuſtiniano primo Imp. erga Beliſarium.

Quæ verba, cuiúſve eloquium ſatis vnquam, pro rei indignitate Iuſtiniani primi Imperatoris, erga Beliſariũ narrare ingratitudinem, atque pro merito ſcelus damnare poſſit? nullius profectò magis quàm Beliſarij ipſius. Nã cùm à Iuſtiniano per inuidiam falſaque crimina erutis oculis, omnibus opibus ſpoliatus, in publica via victum mendicaret, aiebat: Nummũ puſillum Beliſario date, quem virtus

extulit, atque in imum inuidia coniecit. His verbis prætergredientes omnes acerbè Iuſtiniani crudelitatis atque ingratitudinis commonebat. Tecum nunc lector cōſidera & diligenter animo repenſa. Hinc Beliſarij virtutem, victos ab eo Perſas, Gothos ac Vandalos, horum populorū reges bello captos, atque ad Iuſtinianū miſſos, præterea recuperatas Siciliam, Africā, atque Italiæ maiorem partē, paruo militum numero, minoréque impenſa. Item militarem diſciplinam lōgo poſtliminio legibus ſuis reſtitutam, demumque animi ipſius integritatem, cū oblato Italico regno abſtinuit, atque ad hæc addas, affinitatem qua Iuſtiniano iūctus erat. Illinc autem ipſum luminibus captum, atque ad mendicitatem redactum, his malis ab eo affectū, cui ipſe tam multa, quibus in humanis rebus maius nihil eſt contulerat. Ira profectò moleſtiaque nimia (neque hoc dubium) moueberis, & longè magis quàm Beliſarius patientia, vt aliis virtutibus inſignis, dentibus in Iuſtinianum fremes, & iis quæ meritus eſt malis, ſi in manu tua foret, cū afficeres.

De Friderico II. Imp.

Quis princeps vnquam, quis ve inter Auguſtos numeratus, tantis & tam magnis à Rom. eccleſia meritis cumulatus fuit, quàm Fridericus? Huius pater Henricus quintus, Siciliæ regna à Celeſtino tertio aſſecutus eſt, deinde imperij diademate inſignis factus, moriens hunc Fridericum filium, in prima ætate ſub Rom. eccleſiæ tutela reliquit. Eū Innocentius tertius, amanter vt filium aluit, ac poſt Innocentium Honorius tertius, Rom. imperij titulo decorauit. Tantorum meritorum immemor, Honorium ſucceſſoreſque, ac demum vniuerſam catholicam eccleſiam, hoſtili odio proſecutus, eius omnium temporum hoſtes crudelitatis acerbitate ſuperauit. Hocque in Rom. eccleſiam animo vir ingratiſſimus animum egit.

De Rolando Petri Siciliæ regis fratre & Comiola.

In claſſe quā Petrus Siciliæ rex, Liparitanis auxilio aduerſus Robertum Neapolitanum regē miſit, cum aliis principibus magniſque viris Rolandus erat, Petri regis frater ſpurius: qui deuicta à Roberto rege ea claſſe, in captiuorū numero fuit. Cum autem vt in eiuſmodi rebus contingere ſolet, captiuorum propinqui ſatagerent, vt captiuitate ſuos liberarent, eius cladis indignatione motus rex Petrus, quia

Siculorū

Siculorum ignauia paruoque eorum animo amiſſa claſſis videbatur, Rolandum fratrem redimere negligebat. Itaque miſer carceris pedore tenebriſque macerabatur. Contigit ea tempeſtate Meſſanæ adoleſcentem adhuc fœminã viduam eſſe, Senenſem in magnis relictam opibus, Comiolam nomine Toringam, quæ Rolandi audita calamitate, viſa ſibi eſt videre à fortuna viam parari, vt regij ſanguinis virum ſperare poſſet, cum ipſa ſatis fortunarum haberet. Itaque ſecreto miſſis, qui Rolandi mentem explorarent, ſi huius puellæ pecunia è manibus hoſtium redemptus foret, eam ducturus eſſet vxorem? vt compertum eſt, eum tanquam cœlitus miſſi muneris loco rem hanc accepturum, matrimonio ritè per procuratores ſtabilito, ipſum duabus auri vnciarum milibus mulier redemit. Reuerſus in hunc modum Meſſanam Rolandus, non modo deſponſationem abnegauit, ſed ne liberationis quidem officio mulieri gratias agere voluit, præ ſe qui regio ſanguine ortus erat, ceu humili ortam loco ciuem deſpiciens, cuius ſi charitas defuiſſet, in carcere vitam erat acturus. Comiola iuſto compulſa dolore, nam & ingentem pecuniam impenderat, & ſparſa de matrimonio fama, ſi id infectum maneret eius nomini notam afferebat, ad Eccleſiaſticum tribunal Rolandum conuicit. Itaque rem propinquis & amicis Rolandi improperantibus, tandem is perſuaderi ſibi paſſus eſt, vt Comiolam duceret. In publico igitur conuentu, ſicuti in eiuſmodi rebus mos eſt, cum Rolandus arbitraretur ſe cũ Comiola de nuptiis tranſacturum, Comiola, vt Rolandi ingratitudini atque ignauiæ par erat, commemoratis ſuis in eum meritis, illiúſq; in ſe, quod tam impudenter fidem violaſſet, ingenti ingratitudine, palam dixit. Se pactioni de nuptiis cum eo renunciare, neque vt tam ignauo homini nuberet, æquum ducere: ſed ſe pro nuptiis virginitatem opeſque ſuas, Dei ſeruitio dicare. Animus profectò ingenua virgine dignus, vt Siculis, tanto animo, Rolandi ingratitudinem, ac ſimul cum pudica mente generoſum etiam cor ſuum, oſtenderet.

DE PIETATE ERGA PARENTES.
CAPVT IIII.

De Antigono Macedonum rege.

CVm prælio captus à Seleuco Syriæ rege Demetrius Aſiæ atque Macedoniæ rex eſſet, Antigonus filius, regni quietus poſſeſſor, regiam purpuram lugubri veſte mutauit, atque inter continuas lachrymas ad vicinos reges legatos oratum miſit, vt pro patris liberatione operã dare vellent. Ipſe quoque ad Seleucum miſit,qui regnũ,ſe quoque ipſum obſidem pollicerentur, ſi carcere patrem liberaret. Qui poſteaquam reſciuit patrem mortuum eſſe, ingentem claſſem inſtruxit vt ad accipiẽdum defuncti corpus proficiſceretur: cum autem nauigans patris corpus obuium habuiſſet, à Seleuco in Macedoniam remiſſum,tanto apparatu lachrymíſque illud excepit, vt omnes in admirationem cõmiſerationémque ſimul conuerteret. Stabat Antigonus in puppi magnæ quinqueremis, eius apparatus gratia ædificatæ, atra veſte indutus, mortuum parentẽ lachrymans, cuius in aurea vrna conditi, inter vexilla ipſe continuus ſpectator erat. Illic cantu aliíſque muſicis modis defuncti regis virtus inſigniáque facinora decantabantur, canentium autẽ voces ad pietatem lamentabiléſq; modos cõpoſitæ. Remiges quoque remorum pulſum eo ordine ad dolorem exprimẽdum temperabant, vt Corintho claſſe appropinquante, ipſa quoque ſaxa ad lachrymas mouerentur.

De Artaxerxe Perſarum rege.

Artaxerxes primus Perſarum rex, Statyram coniugem ardenter diligebat, quam & ſi norat matris Pariſatæ fraude veneno extinctam eſſe, tamen penes eum maritalem amorem, materna pietas vicit, adeóque matris iniuriã diſſimulauit (quanquã perſæpe contrà fieri videatur) vt non modo de vlciſcendo eius ſcelere nihil loqueretur, ſed ne minimo quidem nutu, offenſæ voluntatis ei ſignum dederit.

De Alexandro Seuero Imperatore.

Perſimilis erga matrem Mameam Alexandri Seueri charitas ac reuerentia fuit, qui nihil queſtus, tulit vt propter muliebres contentiones ambitioſorum animorum, mater exulatum eius vxorem mitteret in Africam, quam paulò antè ipſe ab ea acceperat, maiúſque penè matris in regendo imperio,quàm ipſius arbitrium eſſet.

De Licophrone Periandri Corinthij tyranni filio.

Periander Corinthius tyrannus, occiſa Melita coniuge,

ſuſceptos ex ea filios, ab Epidauro vbi apud maternũ auum alebantur, accerſiuit. Aui nomen Procles erat, qui priuſquã nepotes à ſe dimitteret, ſeorſum vocatos, monuit his verbis. Ignorare vos nolo, Periandrum patrem veſtrum, ſine vllo iure, filiam meã parentem veſtram Melitam occidiſſe. Nullámq; rem vltrà locutus, pueros ad patrem dimiſit. Ea verba quæ maior natu filius paruifecit, altius in minoris natu pueri, qui iam ſextumdecimum agebat annum, nomine Licophronis animo, tantam indignationem mouerunt, vt poſteaquã Corinthum peruenit, nec alloqueretur parẽtem, nec appellanti reſponderet. Quãobrem domo pulſus à Periandro patre, apud quoſdã comites alebatur. Cum nec ob id quidem ſententiã mutaret, Periander omnibus interdixit, ne eum exciperent. Itaque cum ipſum iam excipere nullus auderet, Licophron in foro, locíſq; publicis diuerſabatur, iis rebus tantũ vitam agens, quæ præ miſericordia offerebantur. Cum ne hoc quidem incõmodo Licophron à propoſito diſcederet, tandem à Periandro edictum eſt, vt ſub capitis pœna, nemo eũ alloqueretur, neque re vlla iuuaret. Itaque triduum ieiunus Licophron manſit, & cum ad eum poſtea pater acceſſiſſet, & miſeriæ in qua erat admonuiſſet, ſpe facta ſi ſententiam mutaſſet, principatus ſe ſucceſſorem eum relicturum, filius hæc pauca reſpondit, Pœnam pater incurriſti, quia contra edictum tuum me allocutus es. Vnde magis indignatus Periander, Licophronem in Corcyram miſit, & cum iam annoſus morti ſe vicinũ putaret, accerſiri Licophronem iuſſit, vt ei Corinthium regnũ dimitteret, arbitratus eum ingenio ac virtute alios anteire fratres. Cæterũ Licophron immobilis perſtans apertè reſpondit, ſibi nunquam mentem dari poſſe, vt in ea vrbe maneret, in qua is moraretur, qui parentem ſuam peremiſſet. Itaque priuſquã Corinthum attingeret, hoc ingens Licophronis ſuæ in matrem charitatis exemplum fuit, ſed non minus paternæ quoque in eum indulgentiæ.

De Opij ciuis Rom. filio.

Opius ciuis Romanus, à Triumuiris proſcriptus, cum nimio ſenio debilitatus eſſet, & filiũ haberet, qui domi manere poterat, maluit filius cum vitæ ſuæ periculo patrem debilitatum, morti quæ domi parata fuiſſet eripere. Sublatum igitur in collum, magno labore, ab vrbe tulit, ſub men-

dici ſpecie latentem, atque cum eo in Siciliam peruenit, vbi Sex. Pompeius proſcriptos omnes recipiebat. Tandem hac ſingulari in parentem charitate à populo Romano patriæ reſtitutus, inſuper ædilis quoque factus eſt. In eo magiſtratu cùm bonis ſpoliato, ad feſtos ludos edendos, opes nullæ eſſent, ne is conſueto honore careret, theatrales artifices dono ei operas ſuas dederunt. Ludorum apparatui neceſſaria, populus quoque Romanus vniuerſus, priuatim in theatro tantum ei contulit, vt non modo agendis excellenter ludis ſufficeret, verum ex eo, quoque quod ſuperfuit, vehementer ditaretur: à populo Romano mirum in modum laudata ipſius in Opium patrem charitate.

De Metellis patre ac filio ciuibus Romanis.

In ciuilibus bellis quibus inter ſe Antonius atque Octauius decertauerunt, quemadmodũ ſæpe euenit, contigit vt fratres cũ fratribus & cum filiis parentes diuerſa acie concurrerent. Itaque poſtremo prælio, quo apud Actiũ Octauius Antoniũ deuicit, cũ captiui recenſerentur, ſicuti mos erat, Metellus ad Octauiũ deductus eſt: cuius quanquam facies propter anxietatem carcerémque à conſueta videretur mutata eſſe, à filio tamen Metello, qui cum Octauio militabat agnitus fuit. Itaque lachrymabũdus ſtatim in patris amplexum cucurrit, deinde lachrymarũ plenus ad Octauiũ conuerſus dixit. Hic tuus hoſtis mortẽ meritus eſt, ego autẽ præmio ſum dignus, quia tibi inſeruiui. Oro igitur te, vt pro eo munere, quod mihi à te debetur, hunc ſerues incolumẽ, & me pro eo occidas. Ea pietate motus Octauius, filio Metellum patrẽ, quanquã infenſiſſimus hoſtis eſſet, dono dedit.

De Arriani filio.

Arriani, qui proſcriptus erat, filius, cum minimè eius proſcriptionis pœnæ addictus eſſet, & rem & pericula omnia ſpreuit, cum arte patrem carcere eripuit, & cum eo profugit. Quæ res quanquã fortaſſe haud magna, præditis pietate filiis videbitur, tamen non omittenda mihi viſa eſt, quod per multi, & priſcis temporibus & præſenti quoq; ætate inuenti ſunt, qui non vitã modò ſuam, ſed ipſas quoque opes quãquam tenues pluris quàm paternã ſalutem fecerunt, & ſceleſtiores alij ipſos parentes nõ opibus modò, ſed vita quoque priuarunt. Itaque eorũ ſcelus fortaſſe de Arriani filio ſcriptũ charitatis exemplum vt excellentius videatur, efficiet. Nunc

veteribus omiſsis ad recentiores tranſeundum eſt.

RECENTIORA.

De Roſimunda Longobardorum regina.

Alboinus Longobardorum rex, qui primus in Italiam venit, cum Veronæ iuxta immanem gentis moré, in conuiuio ſolenni biberet, in calua Turiſmundi Gepidarum regis filij, qui & ipſe eodem vocabatur nomine, vtpote clarioris hoſtis quem occidiſſet, quanquam ſciret eum Roſimundæ coniugis patrem fuiſſe, tamé quod fortaſſe vino incaluerat, caluam ad coniugem miſit, monens vt eum patre biberet. Roſimunda etſi ante patrem in prælio cecidiſſe norat, à Longobardis cæſum, eam tamen rem, vt cõmunes caſus homines ſolent, perferebat. Cæterum ea propinatione certior facta, Alboini manu patrem interiiſſe, plus paterna charitate, quàm coniugalis thalami facibus mota, patré vlciſci, & eius rei gratia virum regnumq; ſimul amittere decreuit. Cum autem è puellarũ numero, quas in obſequio habebat, vnam ab equite Longobardo Himichildo nomine diligi ſciret, egit vt vocatus in obſcurum cubiculũ, tanquam cum amata puella cubiturus, ſecum is, re minimè detecta, commiſceretur. Et vt poſtea quid perpetraſſet eum non lateret aperiri cubiculi feneſtras iuſſit, interminataq; niſi Alboinũ virum ſuum occideret, ſe perpetrati flagitij eum accuſaturũ, adeò enixè inſtitit, vt is verbis miniſque victus, noctu in lecto iacentem Alboinum occideret. Facinore autem perpetrato, Rauennam ambo regno, honore, vitaque paternæ necis vindictæ poſtpoſita profugerunt.

De Alexio Imperatore Conſtantinopolitano.

Cum Iſaac Conſtantinopolitanus Imperator ab Alexio fratre imperio luminibuſq; ſimul priuatus eſſet, Iſaachi filius, et ipſe Alexius nomine, Balduini, atque aliorum principum, qui ea tempeſtate ad Syriacam expeditionem pro Chriſti fide proficiſcebantur, ope adiutus, armis imperium recuperauit. Et quanquam eum omnes Imperatorem ſalutarent, eo nomine abſtinuit, eductumque è carcere patrem in cõſuetum honorem reſtituit, atq; Imperatoriam dignitatem paternæ charitati poſtpoſuit, quemadmodum pro fortuna ſua hic quoque qui ſequitur egit.

De Bernardo Carpio.

Alphonſi ſecundi Legionenſis regis, qui cognomēto Caſtus dicebatur, Vermena ſoror, cū clam fratre, comiti Sanctio Santillanenſi nupſiſſet, atque ex eo filiū peperiſſet nomine Bernardum Carpium, rex ſororis matrimonio vehementer perturbatus, eam inter virgines monaſterio incluſit, comitem autem cui illa nupſerat, perpetuo carceri damnauit, natum autem ex eis filiū amanter aluit. Qui cum in virum magna præditū virtute euaſiſſet, meritis atque obſequio primū liberare patrē enixus: vt id non ſuccedere conſpexit, Mauris cōiunctus, quid armis efficere poſſet tētauit, neque vnquā viuente Alphonſo deſtitit, neque intermiſſa vnquam poſt eum ea opera, cū Veremundo primo, Ramiro primo, & Ordonio primo, qui omnes eo ordine in Legionenſi regno ſucceſſerunt, tandē regnante Alphonſo tertio, armis patrem recepit, iam non decrepitum modo, ſed cæcum quoque. Tantum enim penes filium paterna valuit charitas, vt neque temporis longitudo eius vinceret animū, neque aduerſa religio quam Mauri colebant, ab incœpto eum abſterreret, ſed aduerſiis tam multorum regum potētiam, viribus longè inferior, indefeſſo animo ſemper contendit, donec voto poriretur, quæ res quantò rarior inter mortales inuenitur, tantò plus laudis Bernardo cōparauit.

De quodam Hiſpano Toletano.

Inter tā multa inſignium virorum charitatis erga parentes exempla, vnum Toletani hominis annectemus, in quo quod fortunæ defuerat, id rei magnitudo æquauit. Huius pater aurarius faber, à Petro primò Caſtulonis rege, ob falſas ſuſpiciones morti damnatus erat, filius amore erga patrē cōpulſus, lachrymis precibúſq; agere nō deſtitit, vt ſeruato patre, ipſe pro eo occideretur, quod aſſecutus vitā amiſit, vt in vita eum ſeruaret, à quo ipſe per genituram acceperat vitam, tantò omnibus aliis in hoc charitatis laude præferendus, quantò aliis omnibus rebus vita charior eſt.

DE PIETATE ERGA FRATRES.

CAPVT V.

POſt filiorum erga parentes charitatem, haud immeritò eam quæ eſſe inter fratres debet, deſcribemus. Etenim

gradu proximior eſt, & propterea inſignia quædã de ea ponemus exempla. Te autem Petre fili diligenter monitum velim, ſi inter mortales fidus amicus magni eſt faciendus, theſaurísque omnibus præferendus, longè magis æſtimandum eum eſſe, qui frater eſt: quia nullum beneuolẽtiæ vinculum cum eo conferri poteſt, quod nõ delectus aut cõmodum, ſed natura ipſa conciliauit. Diligenter igitur cauendũ eſt, ne quod natura tam arctè deuinxit, ſanctúque in hominibus eſſe voluit, id ambitione aut auaritia euertatur. Huius igitur amoris magnitudo ſequentibus exemplis oſtendetur.

De Antiocho qui Accipiter cognominatus eſt.

Antiochus Accipiter Syriæ rex, cũ de regno cũ fratre Seleuco contenderet, atque à Gallogræcis prælio victũ, atque cæſũ fuiſſe eum accepiſſet, plus fraterno amore, quàm bello quod cũ fratre gerebat motus, abiecta purpura omnibusq; regiis ornamẽtis, atrã inter lachrymas ſumpſit veſtem. Nec multo pòſt, cum reſciuiſſet falſum ſe de eius morte nunciũ accepiſſe, pro eius ſalute in vniuerſo regno ſacra fieri & diis immortalibus gratias agi, feſtóſque ludos fieri iuſſit.

De Eumene atque Attalo Aſiæ regibus.

Orta falſa fama, Aſiæ regem Eumenem, Perſei inſidiis mortuum eſſe, Attalus frater, ſumpto diademate vxorem eius matrimonium duxit. Sed cum poſtea Eumenes rediret Attalus autem obuiam profectus, vt venientem exciperet, timoris expers non eſſet, ob ea quæ falſa inductus fama egerat, Eumenes minimè ſe commotum oſtendens, ſummiſſa voce Attalo in aurem dixit. Nolito alias vxorem ducere, niſi antè certò ſcieueris, qui mortuus fuerit. Cæterum cum haud diu pòſt moreretur, & ſi ex vxore filiũ procrearat, fratri tamen Attalo vxorem regnúmque reliquit, Attalus autem ne fraterna charitate vinceretur, & ſi ex vxore multos poſtea procreauit liberos, vnum tamen ab Eumene relictum, in ſpem regni aluit, & vt aptum regendo vidit, regno ei ceſſit, diúque poſt hoc priuatam egit vitam. Horũ enim fratrum pietas apertè fraternã beneuolentia maius nihil eſſe oſtendit, cum poſtpoſitis propriis filiis, regno inuicem liberaliter ceſſerint.

De Pharnace rege Parthiæ.

Pharnaces Parthiæ rex, fratri Mithridati, & ſi minimè liberis orbatus erat, moriens regnum reliquit.

De L. Lucullo.

Lucius Lucullus ſenator Roman. quanquam natu maior quam Marcus frater, fraterna charitate compulſus, præter conſuetum Romanorum morem, nunquàm magiſtratum petere voluit, donec ad legitimam ætatem petendi frater perueniſſet, propter quam rem, abſentes ambos populus Rom. ædiles creauit.

De Catone Iuniore.

Cum in Aſia eſſet iunior Cato, & fratrem Cepionem in Aſiam venientem accepiſſet Theſſalonicæ graui affectum valetudine ſubſtitiſſe, & ſi hyems ſæuiebat, neque ſatis idoneam haberet nauem, tamen vrgente fraterna pietate, cum duobus ſolis comitibus, mari hyberno ſe tempore credidit, & ad viſendum fratrem perrexit. Quem cum mortuum offendiſſet, non ſatis duxit ingentibus lachrymis (fortaſſe pluſquam Philoſopho homini æquum eſſet) proſequi funus, ingenti apparatu atque impenſa procurauit, neque eam impenſam cum nepte in diuidenda hæreditate computauit.

De Timoleonte Corinthio.

Ingentem fratri Timoleon Corinthius, amorem oſtendit, cum inito aduerſus Argiuos prælio fratrem qui vulneribus confectus in terràm ceciderat, ſaltu tranſgreſſus clypeo ſuo protexit. Et quanquam illic ipſe quoque permulta accepiſſet vulnera, nunquam ſe in tutum locum, niſi fratre recepto veſtigia mouit, pluriſque illius quàm ſuam ſe facere ſalutem oſtendit.

De vxore Itaphernis Perſæ.

Inter tam multa fraternæ charitatis exempla, haud iniuria vnum è ſororiis annectemus, vt palàm fiat, in omni ſexu hanc ſanctam beneuolentiam locum ſibi vendicare atque laudem comparare. Perſarum rex Darius, ob quædam crimina Itapherné filióſque, atq; omnes ex eius gente morti damnarat, Itaphernis vxor, cum ad Darij palatium profecta, planctu lachrymiſq; omnia repleret, Darium ad commiſerationé mouit. Itaq; miſit qui dicerent, regem vitam ei dono dare vnius dãnatorum qué maluiſſet: mulier fratrem petiit, qui in dãnatorũ numero erat. Miratus Darius quod fratré viro ac filiis prætuliſſet, cauſam ab ea petiit, quæ reſpondit, Se cũ patre careret, fratrem, ſi hunc amiſiſſet vltra ſperare non poſſe, ſed cũ adhuc viridi ætate eſſet, & virum

inuenire & ſperare liberos poterat. Quo reſponſo motus Darius, quia fraterna charitate ac prudentia plenũ erat, præter fratrem mulieri maiorem quoque natu filium dedit.

De Dyetento & Fratre Cappadocibus.

Cũ Adiatorigẽ Cappadocẽ regulum cum vxore liberíſque Auguſtus bello cepiſſet, Romãque in triũphum duxiſſet, decreuit, vt cum maiore natu filio pater occideretur. Quamobrẽ cùm miniſtri ad hanc rem deſignati peterent, quis ipſorũ fratrum natu maior eſſet, vehementer inter ſe contendebãt, vtroque maiorẽ ſe eſſe aſſerente, vt alterũ fratrẽ morte ſua ſeruaret. Et cum diù in hunc modũ pietate inter ſe cõtendiſſent, vix tandem Dyetẽtus matris precibus, quæ per eũ facilius ſe ali poſſe videbat, ceſſit, tulitque vt pro ſe minor tanquã natu maior moreretur. Re poſtea ab Auguſto intellecta, non modo factum indoluit, verumetiã illum qui ſuperſtes fuerat, cum matre honeſtè habuit. Tantũ reuerentiæ & bonæ exiſtimationis, etiam inter ipſos hoſtes, hoc fraternæ charitatis ſanctum nomen comparare ſolet.

De P. Rutilio.

Ad feruida magis fraternæ charitatis exempla tranſeuntes. P. Rutilium attingemus, qui quanquam leui affectus valetudine domi cubaret, audita fratris repulſa in conſulatus petitione, mortuus inuentus eſt.

De Ligariis.

Duo Ligarij fratres in triumuirali proſcriptione nominati, cũ ambo eodẽ in loco laterent & ſomnus eos oppreſſiſſet, alter eorũ mortuus eſt inuentus. Fugiens alter vt alterũ occiſum eſſe accepit, à põte ſe in Tyberim præcipitauit, adiutúſque à piſcatoribus, qui propè eum locũ erant, arbitrantes, aut lapſum fortè, aut deiectũ in amnem alterius opera fuiſſe, vehementer enixus eſt ne inde traheretur. Et cũ ita inter eum piſcatoréſque contenderetur, ſuperuenere, qui proſcriptorũ diſquiſitionẽ procurabant, ab ipſiſq; vt optabat, occiſus fuit.

De duobus aliis proſcriptis.

Non minori duos proſcriptos fratres, inter ſe charitate fuiſſe Appianus ſcribit: quorum alter cum à militibus captus eſſet, alter qui ſe proſcriptum ignorabat, ad eos profectus, magnis precibus orabat, vt dimiſſo fratre ſe pro eo occiderent, verum vt cognouerunt ipſum quoque proſcriptum eſſe, vtrunque interemerunt.

De Iona Hebræo.

A tam ardēti charitate ad remiſſiorē aliquantò tranſituri, Ionæ Hebræi mentionē faciemus. Cui cū Agrippa Iudæorum rex, Pontificātū max. daturus eſſet, accipere nunquàm voluit, ſed magno ſtudio precibúſque ingentibus eum fratri, quem meliorem ſe aptioremq; eſſe dicebat, impetrauit.

De Tito Veſpaſiano Imperatore.

Quanta etiam Titus Veſpaſianus imperator in Domitianum fratrem charitate fuit? nam quanquam ſciret eum de ſe immodeſtè loqui, exercitúſq; ad rebellionem ſollicitaſſe tamen ob id, in minore eum exiſtimatione non habuit, neque ab aliis haberi voluit, conſortem eum ac ſucceſſorem imperij appellans. Cum præterea ſeorſim ab aliis habitum non ſine lachrymis ac magnis precibus obteſtaretur, vt in ſe eo amorē eſſe vellet, quo ipſe eum proſequebatur. O charitatem fraternam, profectò ingentem, maiorem natu fratrem qui rerum potiebatur, non modo tanta in fratre perferre, verū adeò quoq; clemēter atque humanè cū eo agere!

De Iazate Adiabenorum rege.

Iazates Adiabenorum rex quanquam quatuor & viginti filiorum pater eſſet, vni tamen moriens Monobazo fratri regnum reliquit.

RECENTIORA.

De Luiba Gothorum rege in Hiſpania.

Luiba Gothorum rex in Hiſpania, ſecundo regni ſui anno, Lenogildum fratrem hæredem ac ſucceſſorem regni cōſtituit, & aliquod tempus ante obitum ſeruata ſibi tantum Narbonenſi prouincia, reliquis regni partibus ei ceſſit.

De Ramiro Primo, qui Decimus in Hiſpania poſt Arabum aduentū regnauit.

Nónne Ramirus quoq; fratris ſui Garſiæ amans fuit, cui cum in Hiſpaniæ regno iam ex parte de Arabum manibus recepto (quia primogenitus erat, vt mos eſt, antelatus fuiſſet) ſponte ſua, regni ſocium aſciuit, cum plus apud eum regni in communicatione fraternus amor quam ambitio poſſet: quæ non fratrum modò, ſed parentis quoq; filiorum extinguere charitatem ſolet.

De Heliodoro qui Pius dictus eſt Britannorum rege.

Clarius fraternum amorem Heliodorus Britannus, oſten-

dit,ob quam rem Pij poſtea cognomentum adeptus eſt, & idcirco locum ei hîc dedimus. Quanquam ob temporũ rationem inter priſcos cõmemorandus fuiſſet,aliquanto enim Iulij Cæſaris ætatẽ anteceſſit,ſed qui arei ſimilitudine cum Ramiri exemplo coniunctionem magnam habet, item quia nulli penè cognita eius hiſtoria eſt, inter recentiores poni debere viſus eſt.Hic à Britannis fratri Archigallo ſuffectus quem populi ob nimiam crudelitatem atque auaritiam regno pellere coacti fuerant, in ſylua venationi intentus, in ipſum fratrem incidit,in quo afflictam fortunam,lacera veſtis ſquallórque ſatis teſtabatur: quem vt agnouit, quanquã ſciret antea vi,atque arte enixum, vt in regno reſtitueretur, tamen amanter complexus, occultè in Aldeludum vrbem deduxit, vbi ſimulata ægritudine tanquam teſtamento ſuas atque regni res ordinaturus regni proceres ad ſe vocauit. Et cum ſingulos priuatim alloqui velle oſtendiſſet, captis vt in cubiculum ſinguli ingrediebantur, omnibus mortem interminabatur,niſi fratri peperciſſent,& aſſentirentur,vt per ipſum in regno reſtitueretur.Et cum omnes per hunc modum in ſententiam deduxiſſet,rem poſtea corã omnibus aperuit, atque Archigallum in regnum reſtituit, cui & poſt paucos annos mortuo,& cum ingenti gloria ſucceſſit.

De Cicho Ordelapho.

Ingens quoque Cichi Ordelaphi Foroliuienſis fraternus amor fuit,erga fratrẽ ſuum Scampertam, qui captiuus in regis Roberti manu in Caſtricari arce cuſtodiebatur, Forumliuij quoque vrbem idem rex obtinebat,quo tẽpore vinario vaſe latens Cichus, curru in vrbem bubulco tem ignorante deductus eſt,amicorũmque ope adiutus,per hunc modũ vrbe potitus, magno auri pondere fratrem redemit, atque ei ſtatim vrbis principatum reſtituit. Quantum ei Pinus frater diſſimilis fuit? qui ſalutis anno quadringẽteſimo ſeptuageſimo ſexto, poſt mille, Cicho fratre principatu deiecto cauſa fuit,vt Foroliuiẽſis res,in externorũ man⁹ perueniret.

De fratribus Vitellijs.

Non minus memoranda, ratiórque etiam inter Vitellios fratres Ioannẽ,Camillum,Paulum,& Vitelloſium,Nicolao Vitellio natos, in Tifernate vrbe primario viro, fraterna charitas fuit: nam patris primo,deinde eo mortuo,illi ex fratribus,qui inter eos natu maior erat, dicto ſemper audientes

fuerunt. Nam & ſi inter eos, qui in Italia arma ferrent, exercitúſque ductarent, ob virtutis magnitudinē inſignes habebantur, magniſq; ſtipendiis conducebantur, tamen etiā ductis vxoribus, patriū nomen aſſecuti, ne minima quidē inter ſe ambitione laborarunt, neque prorſus vlla amoris offenſio cū eis interceſſit, maioreque natu inter ipſos moriente in ætate proximiori imperandi maieſtas transferebatur. In cæteris nulla re inter ſe diſpares erant, adeò vt inter fratres, par eis exemplum inueniri poſſe, diffidam.

DE CHARITATE ERGA PATRIAM.

CAPVT VI.

CVm multi propter patriæ charitatē nō opes modo, verū vitā quoq; ipſam profuderint, eiuſmodiq; hominū laudib⁹ fama nomēq; efferatur, Iure credēdū eſt poſt deū mortales hanc vnā habere, cui maiorē nauare operam debeant. Quod vt apertiùs oſtendatur, nōnulla de ea exēpla ponem⁹.

De Lycurgo Lacedæmonio.

Lycurgus ordinandis ſcribendíſque legibus, quibus Lacedæmonij viuerent, præfectus, cū eas diligenter ſcripſiſſet, populo oſtendit ſibi Delphos eundū eſſe rerū gratia ad eas leges pertinentiū. Et ne interea dū abeſſet, incœpta iā per leges turbarentur, populū iureiurando adegit, ſe contra ipſas non iturū, quoad Delphis Lycurgus rediiſſet. Profectus igitur, cū reſponſum ab Apolline accepiſſet, leges ab ipſo rectè conditas eſſe, ne Lacedæmonē ipſo redeunte populus ſacramento ſe ſolutum arbitraretur, decreuit antè perpetuò à patria exulare, quàm redeundo ſalutem Lacedæmoniorum, quæ legibus illis conſtabat in diſcrimen adducere. Itaque monitis Lacedæmoniis quæ reſponſa ab oraculo accepiſſet, ſibiipſi ne in patriam rediret mortem cōſciuit. Maiori charitate patriam quàm vitam ſuam proſequutus.

De Anchyro Midæ regis Lydiorum filio.

Cum regnante Mida apud Phrygios ingenti hiatu terra apud vrbē Celænon patuiſſet, indéque vis aquarū, quæ ingēs eruperat & ædes & mortales permultos abſorpſiſſet, monit⁹ eſt Midas rex oraculo, Si in eum hiatum res admodum precioſa demitteretur, humum in conſuetam faciem reuerſurā. Cum autē demiſſis in eum locum gēmis auroque ad priſti-

nũ ſtatũ terra nõ rediret, Ancharus Midæ filius, patriæ quàm ſalutis ſuæ amantior, interpretatus oraculum in hanc ſentẽtiam. Quod vitæ hominis conferri res nulla inter humanas poſſit, prius patrẽ vxorémque cõplexus, in eã voraginem, vt Caliſthenes in hiſtoria tradit, equo inſidens ſaltu ſe demiſit.

De Spartio & Bulide Lacedæmoniis.

Cũ Lacedæmonij Xerxis caduceatorẽ interemiſſent, grauique peſte laborantes, ob eã cædẽ morbo illo ſe affectos arbitrarentur, exiſtimarunt ipſorũ malorum ſe finẽ nunquàm habituros, niſi prius pro cæde violatóque iure gentiũ Xerxi ſatisfeciſſent. Itaque edixerunt, Si quis pro patria mori vellet is ad Ephoros (ita eorum magiſtratũ vocabant) ſe conferret. Spartius Bulidéſque Lacedæmonij oblati ſe morituros in Perſidem vſque ad Xerxẽ profecti ſunt, & rem ordine narranres propter quam ad ipſum iuerant, ad corrigendã caduceatoris cædẽ, violatúmque ius gentiũ morituros ſe obtulerunt. Eam rem plurimũ miratus Xerxes, non ſolum iniuriæ ſatisfactionem, cũ vita dono eis dedit, verũ ingentibus quoque promiſſis apud ſe eos retinere contendit. Cui vterque reſpondit in hæc verba: Quam rem arbitraris ô rex tanti apud nos eſſe poſſe, vt à patria nos ſeparet, cuius gratia tam longum iter emenſi vitam ipſam effundere voluimus?

De quodam Præneſtino.

Cum iuniorẽ Mariũ ciuili bello Sylla ſuperaſſet, in Præneſtinos ſæuire cœpit, & quò magis iram ſuã ſatiaret, interimi ſeparatim ſingulos iubebat, ex quorum numero vnum tantũ familiarem ſuum ſeruauerat. Demum mora & tam diù ſpectandi faſtidio affectus imperauit, vt vnà omnes interimerentur. Imperio audito, Præneſtinus cuius vitæ parcebatur, cum iam deſperaret alium ſeruari poſſe, quod antè in diuturnitate perpetrandi ſupplicij fore non diffidebat, ira incẽſus, ad Syllam ſe conuertit, dixítque, Nullo modo per eum viuere velle, qui ex toto patriç ſuæ euerſor eſſet: ſéque in numerum morti deſtinatorum recepit.

De C. Mario Conſule.

Syllæ facta mentio, ſecum C. Marij recordationem trahit. Ei cũ aduerſus Cymbros prouincia eſſet deſignata, in ſomnis monitus eſt de hoſtibus victoriã reportaturũ, ſi filiã Calphurniã ſacrificaſſet. Id egiſſe eum Dorotheus Græcus libro tertio Italicarum rerum tradit. Cymbrorum quidem victo-

rem euaſiſſe, nulli qui eius geſta legerit dubium eſt.

De Erectæo.

Cum Erectæus graui bello cũ Eumolpo contenderet, deorum reſponſis monitus eſt, victoria de hoſte potiturum, ſi propriam filiam immolaſſet. Patriæ igitur charitate incenſus, vxori Praxitheæ rem communicauit, peractoque ſacrificio victor euaſit, ſe priuſquã hoſte ſuperato: paternũ enim in filiam animum charitatis in patriam magnitudine vicit.

De Matre Cleomenis regis Spartani.

Fœdus cum Ptolemæo Ægyptio rege Cleomenes Spartanus rex, aduerſus Antigonum Aſię regem atque Acheos inierat, matrémque ac filium manſuræ cum eo fidei, id eſt, ipſum ſine eo pacem cum hoſte non facturum obſides dederat. Cum autẽ mater eius reſciuiſſet, Cleomeni pacẽ Acheos honeſtiſſimis conditionibus offerre, ſcripſit, ne propter vetulæ corpus, eam pacem omitteret, quam patriæ honeſtam ſalutarémque duceret. Maiore enim animo, quam pro fœminæ captu, vitam pro patria obtulit.

De M. Bruto.

Perſæpè æquè videtur graue acceptarum iniuriarum indignitati, ac ipſi vitæ cedere, idcirco prætereundum minimè videtur, M. Bruti facinus. Nam cũ Syllano bello, Pompeius Murinæ Bruti patrem occidiſſet, & bello, quod poſtea inter Cæſarem Pompeiumque ortum eſt, videret Brutus id Cæſarem eniti, vt patriam opprimeret, pluris patriæ, quàm ſuam fecit iniuriam. Itaque patriæ quod à Pompeio acceperat iniuriarum condonauit, atque in ipſius partes, quem nunquã ad id tempus alloquio dignatus erat, ſe contulit.

De Caſsio Cherea Tribuno.

Patriæ Brutus iniurias ſuas condonauit, at Caſſius Cherea vitam ipſam, cùm neque inde præmium ſperaret, neque iniuriis compulſus, aut vt alicui inſeruiret, eum animum induiſſet. Sola enim in patriam charitas eum mouit, vt Caligulam qui eam crudeliſſimè dilacerabat, manu ſua occideret cuius rei nunquam adduci potuit vt pœniteret, & ſi ob eam rem ipſe morte affectus fuit.

De Pub. Rutilio Romano.

Clarè Rutilius quoque quãta ipſius in patriam charitas eſſet, oſtendit. Nam cum exulem ipſum amicus moneret, parari ciuile bellum, vnde reditum in patriam breui ſperare

poſſet. Reſpondit ei, Quibus te incommodis vnquam affeci, quod mihi maiori acerbitate reditum in patriam, quã inde profectus ſim, exoptare, oſtendis? Ciuium enim meorum quietem pluris quàm reditum meum facio, malóque vt exilij mei eos pudeat, quàm vt propter reditum meum patria defleat. O verè Roma. homine dignũ verbum, in quo priſcorum exemplorum fine facto, ad recentiora tranſibimus.

RECENTIORA.

De Flauio Valerio Zenone Imperatore.

Cõſtantinopolitanus Imperator Zeno, cum apud Chalcedonẽ bellũ gereret, vt accepit ab Verrina ſocru, fratrẽ Baſilicũ Imperat. eſſe creatũ, etſi permulti vt Cõſtãtinopolim rediret hortarentur, ſpe data armis in Imperiũ reditu ũ (quia ea res permultis in vrbe moleſta acciderat, ſumpturos ſe pro eo arma pollicebantur) patriæ charitate motus, cuius quietẽ Imperio potiorem ducebat, reſpondit: Nolle vt ſui gratia inter ciues arma mouerentur, atque vt omnes ſuſpicione liberaret, in Iſauriam ſe recepit. Vnde haud multò poſt depulſo Baſilico, populus eum reuocauit, atque Imperio reſtituit. Rarum profecto exemplum & cuius memoria celebretur dignum, pluris patriæ quietem, quàm Imperiũ facere, quod à multis etiam vitæ propoſitum fuit.

De Farinata Vberto equite Florentino.

Scipionis facto haud diſſimile fuit, quod Farinata Vbertus eques Florentinus egit, qui vnà cum cæteris Gibellinæ factionis, vrbis recuperata adminiſtratione, de firmando ciuitatis ſtatu, in conſilio erat: Miſſis ad fœderatas ciuitates legatis, quia imminere bellum putabatur, multi in eam ſentẽtiam ibant, vt deſerta vrbe, quàm propter Guelfi nominis multitudinem diu ſe retẽturos diffidebant, ciues omnes, qui tum in vrbe erant, in propinquas, eoſdem maioréſque etiam honores quam Florentiæ habituri, migrarent. Surgens igitur Farinata magna voce, Se nunquam paſſurum dixit: vt ſe præſente patria deſereretur, pro qua vitam effundere paratus erat, atque in hæc verba conſilium dimiſit, pluſquam ſe ipſum diligi à ſe patriam oſtendens.

De quodam Sarraceno.

Non minoris faciendum eſt, vt quis pro patria certæ morti ſe offerat, quam vt pro ea vitã ſibi adimat. Quemadmodũ

in Syria Sarracenus quidã egit: quo tẽpore Gotifredus Bolionius, ac comites eius, pro Chriſti fide in Syriã traiecerũt. In medio enim foro Tyri vrbis, principẽ Cõradũ Bonifacij Mõtis ferrati Marchionis filiũ occidit, ſtatimque ipſe quoque eodẽ in loco occiſus eſt. Nam cũ videret ob ſingularem Cõradi virtutẽ, magna Sarracenis inferri dãna, voluit moriendo patriæ ac gentis ſuæ legi, tanta virtute præditũ hoſtẽ adimere. In hoc Scæuolæ Rom. tantò præferendus, quantò fœlicius rem quam ſuſceperat, tranſegit.

De alio Sarraceno.

Alius quoque Sarracenus eodem ſtudio compulſus, Eduardum Britannicum regem, qui Ptolemaide aduerſus Chriſti hoſtes Chriſtianis in præſidio erat, ſecretum colloquium ab eo petens, occidere tentauit. Sed Eduardus audacia periculum diſcuſſit. Nam & ſi duo vulnera à Sarraceno accepit, ei tamen manus iniecit, vitam ſuam perempto Sarraceno ſeruauit.

Item de alio.

Parentum quoque noſtrorum ætate miſſus à Sulthano Sarracenus, vt ſub prætextu ferendarum literarum, Iacobum Luſignanum Cypri regem confoderet, arbitratus ſe eum interemiſſe humerum gladio traiecit, captúſq; atque acerbiſſimis tormentis diſcruciatus, ingenti animo, quia id ſe patriæ præſtitiſſe dicebat, vitam egit.

De quodam Mauro Betica incola.

Parem erga patriã temporibus noſtris charitatem, Maurus quidã in Betica oſtendit. Nam cum Ferdinandus & Elizabeth Caſtulonenſes reges Malacham vrbem à Mauris in Betica poſſeſſam obſiderent, fretus quidam Maurus eius regionis incola, ſe patriã eo bello liberaturum, ſi regem reginamq; bellum inferentes, interimere potuiſſet, finxit ſe cõditiones ferre, quibus finiri bellum poſſet: atq; ita ad Hiſpanorũ caſtra venit. Qui dũ poſtea ad reges deduceretur, in tentorium ornatiſſimum, cuiuſdam Hiſpani principis vocatus, cũ vxore cubantis, & audire quæ Maurus perferret cupientis, ornamentorum ſpecie deceptus, regem & reginam putauit eſſe. Et veluti nouus Scæuola, in vtrunque impetu facto, quanquam vulneribus eos affeciſſet, tamen miniſtrorum interuentu prohibitus, quod decreuerat explere nequiuit.

De Fœliciano equite Pannonio.

Audax quoque animus atque in patriã charitas ſingularis fuit, Feliciani equitis Pannonij, cũ indignatus, quod Panno-niæ regnũ, ad exterã gentẽ, id eſt ad Carolũ Robertũ Martel-li Galli filiũ perueniſſet, Carolũ regẽ, cum coniuge ac liberis occidere decreuit. Solenni igitur Paſchæ die quo mos erat vt reges liberíque eorũ vnà veſcerentur, rege, vxoréq; Eliza-betha, Poloniæ regis filia, vulneratis, cũ Ludouicũ Andreã-q; eorũ filios petere vellet, ab iis qui aſtabãt ꝓhibitꝰ occiſuſ-q;, feri animi ob patriç charitatẽ cogitata explere nequiuit.

De Simone Vignoſo & quibuſdam aliis Genuenſibus.

Finẽ facturus exemplis, quæ de ciuiũ in patriam charitate hactenus narrata fuerunt, vnũ virorum Genuenſiũ, quia cõ-munis patria, vnde nobiſcũ orti fuerunt, hoc poſcit, annecte-re decreui: neque enim aut publicanis, aut ſeruorum domi-nis, aut etiã equeſtris ordinis hominibus, de quibus Maximꝰ Valerius ſcripſit cedere videtur, ſed potius illa longè anteire. In vrbe Genua, duce Ioanne Morta, cũ inſtruere claſſem ne-ceſſe eſſet, neque ad inſtruendam claſſem è publico pecunia vlla, in promptu eſſet, edictum propoſitũ eſt: Si quis tũc pri-uata pecunia, onus inſtruendæ claſſis ſubire vellet, intra bre-ue tempus, ei pro impenſa quæ facta foret, ciuitatem ſatisfa-cturam. Ea re moti noue & viginti ciues plebæi, quorũ pri-marius Simon Vignoſus fuit, ſinguli ſingulas triremes, pri-uata pecunia inſtruxerũt. Cum autẽ poſtea per Cycladas na-uigarent, in publicam expeditionem, propter quam inſtru-ctæ fuerant, non amplius neceſſariæ, quia ea tẽpeſtate Chios inſula à Græcis tenebatur, petere eã, atque in eius Imperium redigere decreuerunt. Eo quoque tempore, in orientẽ Vien-nenſis Delphinus tendebat, qui cũ Genuenſem claſſem Chiũ petere velle intelligeret, Simoni dena aureorũ milia annua, & alijs triremiũ dominis, triginta milia ſemel tantũ obtulit, ad reſarciendã impenſam, quã in claſſem fecerant, ſi ei, vt in-ſulã illam peteret, permiſiſſent. Quãquã omnibus ipſis inte-grũ eſſet, neq; enim amplius ciuitatis nomine claſſis teneba-tur, conditionẽ quæ offerebatur accipere, tamen propter pa-triç vtilitatẽ, Delphini poſtulata abnuerunt, & Chiũ profe-cti, ipſi inſula vrbis Genuæ auſpicio potiti ſunt ſalutis anno trecẽteſimo quadrageſimo ſexto ſupramille, atq; inſulç pro-uentus ſibi, ad impenſam quã fecerãt reſarciendã retinuerũt.

DE PARENTVM INDVLGENTIA *erga liberos.* CAPVT VII.

De Catone Seniore.

POſt patriæ charitatem quædam aliæ amoris ſpecies eárúmque exẽpla ſubiungenda ſunt. Itaque à parentum in filios charitate, quæ amori qui patrię debetur proximior eſt, inchoabimus, Catonémque ſeniorem in hac re principem citabimus, cuius nunquam tantæ neque tam multæ fuerunt occupationes, vt cum recens natus Cato filius lauandus eſſet, omnia non relinqueret, vt ipſe lotioni ſemper intereſſet. Cui poſteaquam ætas ad diſcendum idonea fuit, nunquã aliũ quam ſe magiſtrũ dare voluit, & cum ab amicis moneretur, vt eã curã alicui erudito ſeruo traderet, reſpondit, Ferre ſe non poſſe, vt ſeruũ inſpiceret filio aures diuellicantem. Cũ præterea illud quoque ſpectaret, ne cuiquam ſeruo filius literariam inſtitutionem deberet. Qua cura ſi nunc multi vterentur, quam ſtultè aucupio & venationibus intenti, in aues aut canes conferunt, non tam ſæpe contingeret, vt ex generoſa arbore, pro pruno arbutei fœtus legerentur.

De matre Antiſtiæ Cn. Pompeij vxoris.

Catone feruidiorem ſe in Antiſtia amanda mater oſtendit: nam cũ vidiſſet à Pompeio repudiatam filiam, & pro ea Æmiliam ipſum duxiſſe, manu ſua ſibi mortem conſciuit.

De Blauo ac filio.

Blauus filiúſque à triumuiris proſcripti fuerunt, itaque cum abire in Siciliam decreuiſſent, ad maritimam vrbis partem, ſeorſum profecti ſunt, vt minus ſuſpecta eorum profectio haberetur. Cum autem falſò pater filium qui anteceſſerat accepiſſet in trimuirorum milites incidiſſe, & ab eis cæſum fuiſſe, ad ipſos milites vltrò ſe contulit, atque ab eis vt interficeretur impetrauit.

De Arantij coniuge.

Proſcriptus & ipſe à triumuiris Arantius, cum petere Siciliam conſtituiſſet, vxoris ſuaſu filium ipſum quoque proſcriptum præmiſit, qui cum nauem conſcendiſſet, atque aduerſa tempeſtate actus, neque procedere poſſet, neque retrò ad terram reuerti, ita eum fato vrgente, fame conſumptus eſt: quod cum mater intellexiſſet, magis eam premente dolore, quia eius conſilij ipſa auctrix fuerat, haud mul-

tò poſt ſeipſam interemit.

De Gordiano ſeniore Imp.

Gordianus ſenior Aphricæ proconſul, à Pœnis, atq; exercitu aduerſus Maximinorum crudelitatem Imperator creatus, cum filium, eodem quo ipſe nomine, contra Cappellianum Maximinorum ducem miſiſſet, accepiſſetque victum eum atque cæſum fuiſſe, præ mœroris magnitudine, clam ſe iu cubiculo ſuſpendit.

De Ptolemæo primo Ægypti rege.

Perſæpè perſpecti ſunt principes regéſque propter affectati principatus ac regni ſuſpicionem filiorum morte non abſtinuiſſe, hoc agit, vt tantò magis mirum videatur, Ptolemęū primum Ægypti regem, cum adhuc proſpera valetudine vteretur, non ſolum regno ceſſiſſe minori natu filio, verum tanquam cum eo ſtipendia faceret, inter vigiles eius fuiſſe, maiori affectus gaudio quod regis pater, quàm quod ipſe rex eſſet. Ab hac ingenti in filios charitate, quoniam inſignia exempla iam deſunt, ad patris in filios ſeueritatem, quæ rigidiora ſunt exempla, tranſeamus.

DE PARENTVM SEVERITATE *in filios.* CAPVT VIII.

De Pauſaniæ matre.

CVm Pauſanias Lacedęmonius, cum Perſis aduerſus patriam conſpiraſſet, atque ad vrbem ab Ephoris reuocatus animaduertiſſet, illud agi vt comprehenderetur, in Palladis aſylum confugit. Vnde cum religio eſſet, vi eum deducere, decreuerunt Ephori in eo incluſum ad mortem fame cõpellere. Quod eius mater cum intellexiſſet, ipſa eſſe voluit, quæ ante alios ad obſtruendas templi fores materiam perferret. Hac enim ſeueritate in filium pro patria, vti voluit: quanquã vnicum illum haberet, & is præter multas virtutes quib⁹ ornat⁹ erat, multas quoq; inſignes victorias peperiſſet.

De Damatria Spartana.

Non minus ſeuera erga filium Damatria Spartana fuit, quæ cum accepiſſet eum vili atque ignauo animo eſſe domum reuerſum, manu ſua occidit, ac Græcis verſibus ſepulchro inſcripſit.

Hunc timidum mater Damatrion ipſa peremit,
Nec dignum matre, nec Lacedæmonio.

De alia Lacedæmonia fœmina.

Alia erga filium ſimiliter ſeueriſſima fuit Spartana fœmina, quæ ex prælio redeuntem filium, cum interrogaſſet, Quo in ſtatu res patriæ verſarentur? & is, Mortuos omnes reſpondiſſet: arreptam tegulam, in filij caput ita impegit, vt eo vulnere moreretur, dixit enim, Ergo te ſolum ad rem ſæuam triſtémque nuncium miſerunt?

De Talantia Spartana matre Pedareti.

Cum Spartam veniſſent Chij quidam exules, apud Ephoros Pedaretum gubernatorem accuſantes, id vt mater eius Talantia intellexit, Chios ipſos ad ſe vocauit, diligentérque audita eorum querimonia, cum haud iniuſtè queri arbitraretur: ipſa de filio ſtatuere voluit, ad quem literas in hęc verba ſcripſit. Aut te melius in Chij adminiſtratione gerito, aut iſtic perpetuò maneto, neque domum redeas, quod ſi Spartam redieris, non eſt quod vltra te victurum ſperes.

De Tigrane rege Armeniæ.

A fœminarum ſeueris exemplis, iam res poſcit, vt ad viros in eo genere tranſeamus. Tigranē igitur ponemus Armeniorum regem, qui in venatione collapſo equo, cum humi iaceret, præſentéſque duo eius filij eſſent, maiorem natu, quia parentem non iuuit, & mortuum arbitratus, eius diadema capiti ſuo compoſuit, ſtatim vt à caſu ſurrexit interimi iuſſit. Regnúmque minori natu filio tradidit, quia & patrem iuuit & ex caſu dolorem ſe accepiſſe oſtendit.

De Mithridate rege Ponti.

Tigranis mentio Mithridatis qui in Ponto regnauit, memoriam ſecum trahit: etenim ei ſocer fuit. Is cum aduerſus Boſphoranos & Colchos, qui ab eo rebellauerant, exercitū duceret, Colchi ſe imperata facturos oſtēderūt, ſi eis Mithridatē filiū principē dediſſet. In ea re cū eis morē geſſiſſet, poſitis armis Colchi pacatos ſe præbuerunt. Cęterum haud multò poſt, is filiū Mithridatē ſub aliarū rerū prætextu vocatū ad ſe, quia eius opera defeciſſe Boſphoranos & Colchos putabat, cathenis aureis vinxit, & poſtremò mori coēgit.

De rege Byſaltidis in Thracia.

Cum aduerſus Græcos innumerabilē exercitū Xerxes duceret, Byſaltidū populorū, qui in Thracia ſunt Rex, cū nullo

modo adduci poſſet, vt eius imperata facere, aut cũ eo aduerſus Græcos militare vellet, intra montes in loca difficillima ſe recepit, quibus niſi longo tẽpore, pelli non poſſet: his qui in regno remanſerant imperauit, ne aduerſus Græcos militiã inirent: ſed filij ſpreto paterno Imperio, Xerxem ſecuti ſunt. Itaque cũ poſtea finito bello, ſex ex eis domũ reuerſi, nihil ob eã rẽ impendere ſibi à rege periculi putarent, ipſe ob ſpretũ Imperiũ ira ſuccenſus, omnibus ſeuerè erui oculos iuſſit.

De Mathone Carthaginenſi.

Carthaginẽſes deteſtandũ patriæ morẽ ſecuti (cõſueuerãt enim ducũ ſuorum culpæ aſcribere, quæ aduerſa fortuna cõtigiſſent) Mathonẽ cum toto exercitu exilio mulctarãt: quia peſte magna ex parte conſumpto exercitu in Sicilia atque Sardinia victus fuerat. Hi autem in deſperationẽ verſi, naues conſcenderunt & Carthaginẽ profecti, male de ſe merẽtem patriam obſidere cœperunt. Contigit vt eò iter faceret Carthalo ſacerdos Mathonis filius, qui Tyro ſacrorũ cauſa reuertebatur, is à patre vocatus, ſubſiſtere neglexit, ſed recta Carthaginẽ tetendit, id vt debebat religione motus patienter Matho tulit. Sed nõ multo poſt Carthaginenſiũ permiſſu, Carthalo ſacerdotali veſte amictus, atque corona ornatus in caſtra ad viſendum parentem venit, indignatus Matho tãto ornamento, cũ antè filiũ corripuiſſet, quod in tam ſuperbo habitu, ad miſerũ parentem cõciuéſq; exules veniſſet: quippe qui ita eorum caſibus inſultare videbatur, in altiſſimam crucem ſublatum, mori coegit.

De Saulo primo Iudæorum rege.

Cum Saul primus Iudæorum rex, prælio Paleſtinos inſequeretur, qui Ionathæ filij virtute in fugam conuerſi erant, edicto prohibuit, Ne quis in exercitu cibo vſque ad noctem veſceretur, vt ſine intermiſſione omnes dum territi eſſent, hoſtes perſequerentur. Cùm autem Ionathas valde defeſſus, fortè oblatum ſibi fauum mellis inueniſſet, paruámque ex eo partem ſumpſiſſet, id Saul vt fortibus reſciit, Ionatham comprehenſum morte affecturus erat, niſi orto tumultu, Iudæi eum è patris manibus eripuiſſent.

De Herode Antipa Iudæorum rege.

Longè crudelior, non modò magis ſeuerus Herodes primus fuit Iudæorum rex, qui falſis ſuſpitionibus criminatos, Ariſtobolũ atque Alexandrũ filios crudeliter in carcere ene-

cari iuſſit,vt ob eã rẽ,non immeritò Auguſtus diceret: Malle ſe Herodis porcũ quàm filium eſſe. Nam propter Iudæorũ legem,ſue non veſcebatur,filios autẽ crudeliter occiderat.

RECENTIORA.

De Lenogildo Gothorum rege in Hiſpania.

Lenogildus Gothorum rex, in Hiſpania Arriana hæreſi laborabat,eamque veram fidem eſſe rebatur. Cùm autem ſciuiſſet Hermogildum filium ex Arriano catholicum effectum, idque vxoris Nigegundæ Childerici Gallorum regis ſororis,item Leandri Hiſpalenſis epiſcopi ſuaſu egiſſe, arbitratus eum vehementer erraſſe,cum ſeuerè fidem ſuam tueri vellet,crudeliſſima morte affecit.

De Clothario Gallorum rege.

Seuerus in filiũ fuit Lenogildus,ſed Clotharius Gallorum rex ſæuiſſimus habitus eſt. Nã cũ Vaſconibus Aquitaniſque Craniũ filium præfeciſſet,& is iuuentę feruido ingenio act⁹, neque amicorũ monita audiret, & patris poteſtatem atque imperiũ aſpernaretur, & ob eam rẽ palam ab eo rebellaſſet, Clotharius pater aduerſus eum cũ ingẽti exercitu profectus, cedere vſque in Morinos Venetóſque, ſiue vt præſentia nomina ſunt,in Britones filiũ coegit: illic demũ victus captúſq;,& vnà vxor ac liberi ei⁹ ſtatim Clotharij iuſſu ſimul colligati,in paſtorali caſa,viui,ſpectante patre cõbuſti ſunt. Cũ eũ neque paterna charitas,neq; innocentiũ tenera ætas, quæ permultũ tãgere auorũ corda ſolet,vlla in parte cõmoueret.

De Hirene Auguſta Imperat.

Hirene quoque Auguſta Conſtantinopoli nimis ſeuerè acceptam à Conſtantino filio iniuriam vlta eſt. Nam cum eã filius ab adminiſtratione Imperij deieciſſet, in qua poſt Leonis quarti viri ſui mortẽ,ſimul cum filio perſeuerauerat, contigit,vt poſtea filius,cũ male rempublicam gereret, à populo in vincula coniiceretur, & Hirene mater Imperio reſtitueretur.Itaque carcere manenti mater effodi oculos iuſſit,vbi præ dolore is haud diu ſuperuixit. Hinc quis ſit fœmineæ ambitionis impetus intelligi poteſt, cum matrẽ eius oblitam pietatis,quam ei natura erga liberos indidit,in vnicum filium,vt tam crudeliter ſæuiret,impulit.

De Deutera Gallorum regina.

Quantò fragiliorem natura muliebrem ſexũ feciſſe,quàm virorum,tantò plus etiam alia parte ſuſpicionis ei inieciſſe

videtur, atque impetus, vt vel minima quæque vlciſci cupiat, & minus etiã ad cohibendã iram fræno vti valeat. Id ante in Hirene perſpectum, apertius etiam hic in Deutera regina oſtendetur. Hæc vidua cum eſſet, Theodeberto Gallorum regi nupſit, ſecumque formoſiſſimam ex primo viro ſuſceptam filiam duxit. Suſpicata Theodebertum, ad hanc animum adieciſſe, nulla adhibita cura, vt certior eſſe poſſet, interimi puellam iuſſit, leuiſſimæq; ſuſpicioni, qui tam potens eſſe conſueuit, maternus amor, ceſſit.

De Friderico ſecundo Imperatore.

Nonne immanis illa quoque ſeueritas fuit, qua Fridericus ſecundus Imperator, erga filium Henricum vſus eſt? cum enim in carcere peremit, ſuſpicatus ſentire cum Gregorio Pontifice, quo cum Fridericus ipſe bellum non ſine magna odij acerbitate gerebat.

De Carolo Caluo Gallorum rege atque Imperatore.

Carolus Caluus Gallorum rex atque Imperator, luminibus filiũ Carlonẽ priuauit, quia iam ad Diaconatũ euect⁹ abiicere ordines ſacros atq; rebelliõnẽ ſpectare videbatur.

De rege Bulgarorum.

Iuſtior ea fuit ſeueritas, qua in filium vſus eſt quidã Bulgarorum rex. Hæc autem gens eſt Scythica, quæ cum Conſtantino fœdere inito, vtraſq; Danubij ripas inſedit, nam rex ſacris Chriſtianæ legis initiatus, relicto regno ei ex filiis qui natu maior erat, in monaſterium ſe cõdidit, vbi auſterè viuendo Deo inſeruiebat. Sed poſt aliquod tempus cũ præter alia quæ in regni adminiſtratione perperam filius agebat, intellexiſſet, eum ad priſtinam decreuiſſe gentilitatem redire, abiecto religioſo cultu, arma reſumpſit, filiumque regno oculiſque ſimul priuauit. Et cum poſtea minori natu filio, in quo plus obſequij cernebatur, regnum dediſſet, ad monaſterium, vnde diſceſſerat, reuerſus eſt.

De Vſſuncaſſano Perſidis atque Armeniæ rege.

Quid ſatis etiam dici poterit de ſeueritate, ſed quod dixi parum eſt: potius enim de ſæuitia dicere debemus, qua Vſſuncaſſanus Perſidis ac Armeniæ rex, erga Maſubeum filiũ vſus eſt? Eum enim ſecũ ſemper in vinculis duxit, atque ad extremũ mori coëgit: quia cum matre ipſius Gurlumonech qui ab eo deſciuerat ſenſiſſe dicebatur. Nõne iure fatebimur in regibus ambitionis eas eſſe vires, vt irritata oẽs humanos

vincat affectus? Illud quoque haud falſò dicetur, Verè miſeros eſſe eos parentes, qui ſuorum morte ſuppliciòque regna ſtabilire quæſiuerunt. Pariter etiam ſceleratos eſſe filios, qui violata parentali pietate vel leuitate, ambitione, aut quod etiã ſępius contigit, malis ſuaſorib⁹, in eã retrahi ſententiã ſe permittũt, vt vel ſola cogitatione, in parẽtes peccare velint.

De Antonio Veniero Veneto duce.

Nónne ſeuerus, aut potius immanis Antonius quoque Venierus Venetus dux aduerſus Ludouicum filium fuit? cum eum in carcere ad mortem adegit, quia amicæ indignatus, noctu, mariti eius valuis, multa cornua affixit: verè ſæuiſſe dici poteſt. Sed aliquantò iuſtius, quam id quod de Perſarũ rege dictum eſt: illata enim in aliũ iniuria per iuſtitiam caſtigari poſcit: quam autem tu accepiſti) cuius eſt penes te vlciſcendi poteſtas, per clementiam vbi velis, ſine iuſta alterius querimonia, eam temperare potes.

De Comite Fois.

Quàm durus immaníſque comes Fois (loci enim Gallici nomen eſt) erga vnicum filium Vaſconẽ nomine fuit? nam cũ ei dotalem pecuniam, Celtiberorum (qui nunc Nauarien. dicuntur) rex, vxoris frater deberet, ſororque ad eam repetẽdam profecta nihil profeciſſet verita ad virum propter eius iracundiam redire, ſe apud fratrẽ continebat: filio qui ad eã viſendam, à patris domo profectus erat, rex, dum eũ dimittit, poſteaquam de comitis ingenio quædam locutus: iniquè ipſum aduerſus coniugem pueri ipſius matrem agere dixit: puluerem in paruo folle dedit, oſtendens ſi ea pater veſceretur, fore vt vxorem diligeret. Ita fore puer arbitratus, ab illegitimo fratre, quo cum de ea re verba fecerat, apud patrem accuſatus eſt, & pulueri venenum ineſſe experimento cognitum fuit. Quamobrem, in vincula à patre coniectus, morti damnabatur, niſi populi re intellecta, ad principem conueniſſent, veniámque ætati, in qua dolus non erat, impetraſſent. Cæterum durus pater, contumelioſo nomine, proditionem filio ſemper exprobrans, turpi ſupplicio affecturum ſe eum comminabatur, atque in tetro carcere macerare pergebat, qua immanitate filius in deſperationem coniectus, cum morte finire contumeliæ dolorem ſtatuiſſet, obſtinato animo, omni cibo abſtinebat: à qua ſententia, vt deduceretur, molliorem ſe in eum pater oſtendens, quia blandiendo

nō proficiebat, verberibus eū affecit: ſed filius in ſententia perſtans, interiit: cum in Gallia Carolus ſextus regnaret.

De Simone Vignoſo Genuenſi.

Seuerus quoq; erga filium Simon Vignoſus fuit, cum ingentis Genuenſium claſſis præfectus, in Oriente Chium inſulam Genuenſium imperio ſubegit, ac eo tempore edixiſſet, Ne quis ex ſociis naualibus, vineam aut hortum accolarū eius inſulæ peteret, pœnāq; virgarū edicto non parentibus, propoſuiſſet, Franciſcum filium, quem quidam Chij cū non noſſent, in vinea deprehenſum, ad præfectū ipſum deduxerant: virgis iuxta edictū nulla in parte ſeueritate remiſſà, Simon cedi iuſſit. O ſeueram, cęterū laude tamen dignam hominis iuſtitiā, quàm tēporibus noſtris inoleuiſti? quis enim ſit, qui in eiuſmodi re, etiam ſeruū nedū filium excuſatū non velit? ſed iam ab hac dura ſeueritate, de parentibus, qui in filios ſe moderatè geſſerunt, ſcribamus.

DE PARENTVM IN SVSPECTOS *filios moderatione.*

CAPVT IX.

De Dario ciue Romano.

DArius ciuis Romanus, etſi filium in manifeſto crimine, poſitarum vitæ ſuæ inſidiarum deprehenderat, ob eam rem tamen, ei ſtatim iratus non eſt, ſed quanquam eo tempore, parenti in filium, quæ vellet ſtatuere fas eſſet, Auguſtum atque alios amicos in conſilium adhibuit. Qui cū damnarent omnes filium, vt eum quem palam erat deliquiſſe, ipſe filio, quanquam is patris, id eſt, eius cuius ipſe erat ſanguis rationem non habuerat, ignoſcere voluit, Maſſiliamque relegare ſatis habuit.

De Dauide Iudæorum rege.

Moderatior quoque Dauid rex erga Abſalohem filium fuit, nam non contentus Abſalon Ammonem fratrem per proditionem occidiſſe, à patre rebellaſſe, eum regno deieciſſe, vt magis iura paternæ pietatis à ſe neglecta oſtenderet, palam paternis cōcubinis abuſus eſt. Dauid enim pater, cum in eum exercitū educeret, plus paternæ charitatis, quā acceptarū à filio iniuriarū memor, enixè ab omnibus militibus petebat, ne in Abſalonem filium ſæuirent, & cum is

cæſus in prælio eſſet, eiulans inde Dauid, eum amare luxit.

RECENTIORA.

De Fulcone Andegauenſi Comite.

Non minus ſe mitem erga filium Gaufredum, Fulco Andegauenſis Comes præbuit. Nam poſteaquam viuens Comitatus honorem ei tradidit, armis poſtea laboréq; magno quia acerbè populis imperabat, honore deiecit, in quē haud multò poſt eum reſtituit: quia filius agnita culpa ad patrem venit, iumentariáq; ſella in tergum recepta, patris pedibus obuolutus veniam petiit. Quem cum pater pede ter calcaſſet, improperans, tandem victū eſſe: ei filius haud conſternato animo reſpondit: A te pater, fateor me victum, quia cum pater ſis, æquum eſt: cæterum cū aliis omnibus longè aliter ſentio: quibus verbis ſe magni animi virum, erga patrem humili corde verentem filium eſſe oſtendit. Id quod patrem magnopere ad ignoſcendum mouit.

De Carolo Magno Imperatore ac Gallorum rege.

Non minus ſe miti ingeniíq; ſimul animo Carolus Magnus oſtendit, neque tamen truciorem Fulcone ſe patrē eſſe, cum iam ſecundò Pipini filij ſpurij coniuratio, in eū detecta eſſet. Nihilo enim iratior, quia primo ignouiſſet, parentem ſe magis quàm regem oſtendens. Quē alius fortaſſe capitali pœna mulctaſſet, ipſe non vltrà in eum animaduertit, quàm vt profiteri monachalem religionem cogeret, quæ pœna eiuſmodi fuit, vt eius pœnitere nunquā poſſet.

De Ludouico cognomine Pio Gallorū rege & Imperatore.

Caroli Magni filius Ludouicus, patri in Galliarum regno imperioque ſucceſſor, à Lothario filio, non minus quā pater à Pipino læſus eſt. Nam cum ab eo in carcere habitus eſſet, quem ipſe pro paterna charitate imperij conſortem fecerat, (id enim etiam grauius filij crimen reddidit) poſtea procerum opera, in honore reſtitutus, Lotharium in iis regnis, quæ ante dederat, viuens confirmauit: à volente enim patre, cum honore ea accepit, quæ ipſe per impietatem parare contenderat.

De Carolo ſeptimo Gallorum rege.

Carolus ſeptimus Gallorum rex, cum maiorē natu filium Ludouicū rebellem haberet (etenim paternis hoſtibus ſemper adhæſerat) moriens tamen, quanquā minorem natu obſequentem haberet, regni ſucceſſione non priuauit.

De Blanca Vicecomite Mediolanenſi duce.

Blanca Vicecomes Mediolanẽſis dux, etſi à Galeatio filio ducatus adminiſtratione, poſt viri Franciſci Sfortiæ mortẽ priuata, magnis quoq; aliis in rebus, graues ab eo iniurias tulerat,& alij eam filij vehementer reuererentur, tamẽ, cum Cremona vrbe dotali iure potiretur, quã ſi aliis liberis reliquiſſet, grauiter Galeatiũ vlciſci poterat, in morte oblita Galeatij iniuriarũ, ne inter filios diſcordiæ ſererentur,teſtamento,vrbis prouentus æquis partibus inter liberos diuiſis, Galeatio,vtpote maiori natu, vrbis imperiũ reliquit. Nunc cum de moderatione erga filios ſcriptũ ſit, de iis qui æquo animo filiorum mortes tulerunt,iam aliqua tradamus.

DE PARENTVM ÆQVITATE ANImi in ferenda filiorum morte. CAP. X.

De M. Craſſo.

MArcus Craſſus cum filium quem vnũ habebat, prælio cum Parthis inito, occiſum eſſe, & ob id exercitum animo conſternatum intelligeret, diſſimulato dolore, qui altius tamen in corde ipſius inſederat,quia ſenio confectus, alium procreandi, ſpem nullã habebat: ingenti animo, per totum agmen profectus, magna voce dicebat, Ne vnius militis iactura tantopere cõmouerentur. Verum fortiter dimicantes,& ſui, & patriæ decoris meminiſſent, huius doloris vltione ipſi ſoli relicta.

De M. Bibulo Conſule Romano.

Quanta patientia M. Bibulus Conſul Romanus cæſorum ſimul duorum filiorũ nuncium tulit? profectò longè fortius quam inſolentiam importuni ipſius collegæ Iulij Cæſaris. Nam partim pudore, partim dolore quo collegæ iniuriis afficiebatur, toto conſulatu domi manſit, eo excepto die,quo de filiorum morte certior fuit factus, eo enim frequens in curia munus ſuum obiuit. Indignũ profectò ſe oſtendens eſſe, duobus acerbis illis caſibus, quorũ alterum ob patriæ charitatem, alterum propter propriam ipſius virtutem, humanis ſuperatis affectibus, fortiter tulit.

De Tyberio Cæſare.

Tyberius Cæſar,magno animo magnóq; iudicio,in Druſi morte, quem vnum habebat filium putatus eſt. Nã cum

haud magni momenti eum duceret, quippe qui pluris virtutem, quàm ſanguinem faciebat, à funere eius, recta ad Curiam, ad publica munia obeunda, vt antè ſolebat, nullo doloris expreſſo ſigno perrexit.

De M. Antonino Philoſopho Imperatore.

Marcus Antoninus Philoſoph⁹, mortuo filio, deſecta poſt aurem vomica, non modò dolorem ipſe non oſtendit, verũ attonitos quoque medicos ſolatus, prohibuit, ne vltra quinque dies iugeretur, & ſi alij è more diutius lugebãtur. Neq; hoc funere tulit, vt ludi Iouiales intermitterẽtur.

De Dione Syracuſano.

Dion quoque (quod longè maius eſt) ſermonem cũ amicis in cubiculo cœptum non intermiſit, cum audito ingenti ſtrepitu, accepit filiũ de feneſtris collapſum, mortuum eſſe. Nam cũ mulieribus ſepeliendi eius curam demandaſſet ipſe incœptum ſermonẽ continuauit, nullo doloris edito ſigno.

De Dauide Iudæorum rege.

Maiore prudentia, quanquam nec patientia minore, Dauid rex mortem tulit filij. Quem vnicè non ob id ſolum diligebat, quod filius erat, verumetiam quod ex Berſabe, quã ſingulariter amabat, eum ſuſceperat. Is donec in ægritudine filium viuere ſciuit, ieiunio lachrymíſque operam dedit & ſacco indutus, in cinere verſabatur, à Deo petens, vt filius ſeruaretur. Mortuo autem filio, cum nemo id regi nunciare auderet (quod ex his quæ viuente adhuc filio regem feciſſe viderant, coniiciebant, ex morte eius præ mœrore deceſſurum) ipſe ex his quæ gerebantur, atque aſtantiũ vultu cum ſuſpicaretur filiũ deceſſiſſe, eius rei certior fieri voluit: itaque intellecta eius morte, præter omnium opinionem, ab humo ſurgens, cineres excuſſit, regiámque veſtem indutus, læto vultu vt epulæ afferrentur, imperauit. Quod cum omnes mirarentur, dixit: Donec ſpes ſupereſſe viſa eſt, precibus humilitérque agendo, vt filius ſuperuiueret à Deo petere ſe non deſciuiſſe: ſed poſteaquam intellexit, mortuũ eſſe, & ſe tantæ virtutis eſſe non duceret, vt precibus ſuis Deus illum ſuſcitaret: orandi atque in ſqualore manendi irritum laborem putare. Et cum Deo collibitum eſſet, vt is moreretur, eius voluntati impium duceret conformare ſe nolle. Ad quod accedebat, quòd luctus qui mortuis nihil prodeſt, inter viuentes faſtidiũ ſolũ parit. Hoc reſpõſo, quo

prudētius aliud inuenire non potuiſſet, omnibus ſatisfecit.

De Muliere Spartana.

Doloris abſtinentia in filiorum morte, quanquam in omni ſexu laudem meretur, fortaſſe in viris, qui robuſtiores, & doctrina ac ſeueritate magis confirmantur, minor in eo, de quo ſcriptū eſt æſtimabatur, quā in Spartana muliere, quoniam eius ſexum, natura in contrarios affectus rapit. Hæc cum quinque liberos haberet, in eo prælio, quo haud longè ab vrbe decertabatur, venientem inde quendam rogauit, Quo in ſtatu Lacedęmoniarum rerum ſumma verſaretur? Reſpondente autē illo, Filios eius omnes interiiſſe: mulier ad eū, Malo tuo fato, hoc à te non petii, ſed vt patria res ſe habeat rogaui: & cū is poſtea ſubiunxiſſet, Omnia bene cedere: mulier, iam filiorū morte, non dolere dixit.

De alia Spartana.

Similiter alia Lacedæmonia mulier, vt intellexit in prælio filium eſſe cæſum, monuit, Vt quemadmodū habebat eum ſepelirent: quoniā pro eo alium ad prælium miſſura erat.

De Felicitate ciue Romana.

Quod de quinq; liberis Spartana, id de ſeptem Fœlicitas in vrbe Roma egit imperante Antonino Vero, cū crudeliter pro catholica fide, morte affici eos videret: neque enim vel lachrymas miſit vnquā, vel ſuſpiria traxit, ſed cōſtanti animo hortabatur, vt fortiter eam mortē perferrent: & poſtea Xenophontis aut Anaxagoræ virtutē laudibus in immenſum extollemus, quod mortuos liberos nō luxerunt, cū hæc nullo doctrinæ genere, aut etiā ſexus robore adiuta, ſeptem neq; dum morti damnarentur, neque poſtea inter tormenta crudeli morte in eius conſpectu affectos, & quæ ſi voluiſſet eripere eos morti, poterat: prorſus nō fleuerit. Obſecro qui hæc lecturus es, tecū pietatem maternā cogita, atq; alia in parte, animo propone, tot taliūque filiorum corpora, in matris conſpectu per carnifices dilaniari, cui proculdubio & ſanguis & viſcera, quotiens eos feriri videbat, cōturbabantur: & ipſam ſuperato naturali affectu, quo maiorem eſſe nullū puto poſſe, ſiccis oculis, ad ferēda tormenta, filios vt fortes eſſent hortari, & ſponte tua mirā ac rariſſimā hanc rem fuiſſe indicabis! quæ non laudibus ſolum efferri, verū etiam perpetuæ memoriæ cōmendari debeat: omnia enim gentilium exēpla, virtutis magnitudine longè ſuperauit.

De Blandina Lugdunenſi.

His de quibus dictum eſt, Blãdinæ Lugdunenſis patientia ſimilis fuit in morte filij, quẽ ad ferendam fortiter mortẽ, hortata eſt Lugduni, Imperante Antonino Vero. Neque verò diu morata eſt poſt filium, eandem ob cauſam, id eſt propter Catholicam fidem, ipſa quoque interempta fuit.

RECENTIORA.

De Lamba Auria Genuenſi.

Lamba Auria Genuenſis claſſis præfectus, dum in Adriatico ſinu, cum Venetis confligeret, vbi magno eos prælio ſuperauit, cum in medio prælij ardore, ei nunciatum eſſet, filium pugnando interfectum fuiſſe, nullo alio doloris edito ſigno, vt in certamine pergerent, & ad victoriam eniterentur, alios hortatus eſt: & quòd ad filium pertineret, in mare eum proiicerent, quod nullo nobiliore ſepulchro tumulari poſſet, quã illic, vbi pro patria pugnans, parta à ſuis victoria, mortem oppetiiſſet.

De Homulo Iuriſconſulto Neapolitani regni.

Pari patientia Homulus Iureconſultus, Neapolitani regni accola, Xenophontem imitatus, Romæ cum in palatio cauſam ageret, nunciata filij morte, neque voce neque vultu mutato, magna conſtantia peregit, quæ dicenda ſuſceperat. Poſtea ad clientes atque aduerſarios conuerſus orauit, vt æquo ferre animo vellent, dum vnam tantum horã, paterno affectui operam daret, atque his dictis, in cubiculum in ipſo palatio ſeceſſit. Nec pluſquam horam moratus, ad perficienda quæ ſupererant, reuerſus eſt, nulla in parte ab eo mutatus, qui ante filij nuncium viſus erat.

De Marzucco Piſano.

Marzuccus Piſanus Iureconſultus, & equeſtri dignitate inſignis, relicto ſeculo, in fratrum minorum ordinem ſe recepit. In eius ordinis diſciplina, plus ad parandam moderationem ac patientiam animi, quàm permulti philoſophi lõgiſſimis ſtudiis, profecit: vnde cum ſciret, Farinatã filium, à Bentino Caprarienſi occiſum fuiſſe, non ſolum filij funeri ſine lachrymis interfuit, ſed vt verius iniuriam ſe remiſiſſe intelligeretur, Bentini filij percuſſoris manum deoſculatus eſt. Mirandum profectò patientiæ exemplum immẽſæque virtutis vis religionis cultu cõparata; quã benè congrueret, vt facũdũ ſcriptorẽ nacta, quibus digna es laudibus

efferreris, vt omnes in tui admirationem conuerſi imitatores etiam eſſe vellent.

De Carolo octauo Gallorum rege.

In ea patientia, ad quam religio Marzuccum in filij morte deduxit, prudentia, quæ à natura inſita erat, Caroli octauum Gallorum regem confirmauit, egitq́;, vt in filij morte, quem vnicum & iam primum habebat, nequaquam animo perturbaretur, neque aut veſtem mutaret, aut feſtos ludos omitteret. Nam filiis orbatus ſenatum ac populos ſuos terrere noluit, ne parata ad repetendum Neapolitanum regnum arma refrigerarent. Grauiſſimis igitur verbis, lætoque vultu, Deo gratias egit, plus animi, quàm antea ad obeundam expeditionem oſtendit: naturali tantum prudentia adiutus, in eiuſmodi re philoſophos doctóſq; permultos, quanquam adoleſcens iuuenis, atque in regio ſolio conſtitutus, id quod pleroſque timidiores facit, longè ſuperauit.

DE PVDICITIA LIBER SEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

SCripturū de pudicitia, cui illa quoq; virtus, quæ honeſtas dicitur coniuncta eſt, vtraque muliebris ſexus ſingulare ornamentum, eius recēſere laudes oporteret, vt ex eo, quod ſexum illum maximè venerabilem facit, homines bona intelligerent, eos manentia, qui huic virtuti operam darent. Sed de ea ſatius ſilere duxi, quàm parcè loqui. Quis eſt enim, qui paucis verbis exequi valeat, vel minimam eorum partem, quæ tantæ rei præconio debetur? Ad exempla igitur tranſibimus, ex quibus idipſum, quod nunc omittitur, facile proueniet, vt ſcilicet, pudicitiæ laudes, clarius per ea pateant, quàm ſi nunc longa oratione ſimul enarrare vellem.

De Alexandro Magno ac Thimoclea Thebana.

Captis ab Alexandro Thebis, atque eius vrbis præda exercitui conceſſa, quidam eius milites Thraces, Thimocleæ

nobilis fœminæ domum ingreſſi, bona omnia diripuerũt, ipſorũ autem militũ præfectus, ea nocte mulierem, ad augendũ maiore iniuria eius cladem, vt ſecum miſceretur, coëgit. Arbitratus autem ea re factã amicã, petiit, ſi conditũ domi aurum haberet, ad quam rem, illa tantæ iniuriæ minimè obliterata memoria, reſpondit, In ſicco puteo, auri vim magnã depoſuiſſe. In eum auarus hoſtis, dũ diligenter intueretur, ſine vllo arbitro, ne alius in lucri partẽ veniret, Thimoclea pedibus ſublatum in caput ad fundũ putei deiecit, atque ſaxis illum obruit. Cum rem comites reſciuiſſent, ac Thimocleam ad Alexandrum deduxiſſent, Alexander, vt rẽ ſicut geſta erat, atque eius cauſam intellexit, non modò pro homicidio in mulierem non animaduertit, ſed reſtitutis etiã bonis, vnà cum liberis (quia motã iuſto dolore arbitrabatur) inſuper immunitate donauit.

De L. Lucullo & Damone Peripolta Cheroneo.

Damon Peripolta, inſigni forma adoleſcens, à Romano, qui Cheroneæ præerat, ardenter amabatur: à quo cũ perſæpe in venerem inuitatus, minimè aſſentiri voluiſſet, certior factus præfectum velle, quia blandiendo non profeciſſet, vim inferre, adhibitis ſecum aliquot adoleſcentibus, vt armis pudicitiam tuerentur, ora fuligine tincti, ne facile agnoſcerentur, præfectum in foro ſacrificantem obtruncarunt, atque peracta cæde vrbe exceſſerunt. Cheronæi ciues, Romanorum iram veriti, adoleſcentes illos morti damnarunt. Cum poſtea ſub id tempus Conſul Lucullus in Aſiam tenderet, Cheroneæ eius rei gratia ſubſtitit, req; vt erat intellecta, adoleſcentes iudicauit (iuſtè ob turpem iniuriam motos, præfectum occidiſſe.

De Pauſania Macedonico.

Illi de quibus eſt dictum, cædem patrarunt, vt pudicitiã tuerentur, qui autem ſequentur armis vſi ſunt, vt violatam pudicitiam vlciſcerentur. Eorum autem apud nos primus Pauſanias erit adoleſcens, in quo ætatis florem, egregia decoris ſpecies commendabat. Ei cum fœdè Attalus vim intuliſſet, atque primæ iniuriæ maiori alia addita, deductum in conuiuium, iis qui cuperent abutendum permiſiſſet: ipſe autem pro eo ſcelere apud Philippum Macedoniæ regem queſtus, non modo remedium iniuriæ ſuæ nullum retuliſſet, ſed cum riſu dimiſſus contemptui haberetur, ira ſimul

pudoreque

pudoréque ſuccenſus, abiecta ſalutis ratione, Philippũ occidit, eius ſanguine, arbitratus, ſe ſtupri notam abſterſiſſe.

De Cyane Syracuſana virgine.

Non minus ſæuè, Cyane quoque Syracuſana virgo, violatam ab ebrio patre, pudicitiam vlta eſt. Etenim ex ea re, cum graui peſte Syracuſæ laborarent, oraculáque reſpondiſſent, De ſcelerato ſacrificandum eſſe, cũ nemo intelligeret, ad quem ea res pertineret, Cyane, parentem capillis apprehenſum, ad arã traxit, illicq; manu ſua eum pro victima mactauit, atque ſuper occiſi corpus, ſe quoque interemit.

De Medulina virgine Romana.

Medulina virgo Romana, in bacchanalibus ab ebrio patre, obſcuro in loco vim paſſa, vt ſtupri authorem agnoſceret, digito eius annulum detraxit, quem aliquandiu ſeruauit, quoad maiuſcula facta ex annuli ſigno patrem iniuriæ authorem cognouit. Itaque tunc denuò deprehenſum ebrium, capite ſertis, vt erat redimito, ad Iouis fulgurantis aram traxit, atque illic multis cõnſperſum lachrymis, tanquam pudicitiæ ſuæ violatorem ſacrificauit.

De Papyrio Volucre.

Qua in parentem ſæuitia vſa eſt Medulina, eandẽm Papyrius Volucer, erga liberos exercuit. Nam cũ filiam Camillam, à Romano fratrẽ grauidam eſſe factam inueniſſet, miſſo ad filiam gladio, quo ſe perimeret, filio alterum vt idem faceret, tradidit.

De Simeone & Leui fratribus.

Cum Iacob Patriarcha, ſecundũ eorum temporum morem, cũ liberis in Cananeam propè vrbem Sichimam veniſſet: vbi tunc dies feſtus magno conuentu celebrabatur, Dina filia, quæ ſola vt quædã neceſſaria coëmeret vrbẽ ingreſſa erat, quia & forma inſigni perbenignóque ingenio erat, inuitæ Sichem filius Hemor, qui tunc Sichimæ regnabat, vim intulit. Quã rem cum Hemor reſciuiſſet, vehementer indoluit, egreſſúſque ad Iacob, Dinã filio vxorem deſponderi petiit, cui rei Iacob aſſentiri veritus, neque enim Hebræorum legem Hemor colebat, & propterea affinitatem cũ eo iungere lege prohibebatur. Cum etiam propter illius vires apertè ei negare non auderet, ad deliberandum cũ filiis tempus ſumpſit. Eis igitur cũ rem vt erat, aperuiſſet, Simeon & Leui, Dinæ ex eodem vtero fratres, iniuriã vlciſci decre-

uerunt. Itaque noctu arreptis armis, vnà cum magna ſeruorum manu Sichimæ muros tranſgreſſi, cũ vino epuliſque grauatos, arcto omnes ſomno dormire inueniſſent, ſeruato muliebri ſexu, in lecto regẽ, omnéſque alios obtruncarunt.

De Abſalone.

Abſalon quoque Amon fratrẽ crudeliter interimit, quia immodeſtè Thamar, communem ſororem deperibat, eique vim intulerat. Illius enim morte, violatam in ſorore pudicitiam vltus eſt, quod eadem matre ſecum nata erat.

De vndecim tribubus Iſraël.

Eadẽ ſeueritate vndecim tribus Iſraël, violatæ pudicitiæ, in Leuitæ cuiuſdã vxore, iniuriam vindicarunt. Nam cum is iter faceret cũ vxore, nox eum cõprehendit, ita vt in vrbe Gabaa ſubſiſtere cogeretur: ea autẽ vna vrbiũ erat ex tribu Beniamin. Illic violata eius vxor, dolore pudoreque ſimul tanti dedecoris oppreſſa eſt, atque ea ipſa nocte vitam egit: vir autem corpus eius in duodecim diuiſit partes, & ad ſingulas tribus, ſingulis miſſis partibus orauit, vt illatum dedecus vlciſcerentur. Congregatæ vndecim Tribus ad Gabaonitas miſerunt vt authores ſceleris pœna afficerent, qui neglecta vndecim tribuum legatione, vltrò vndecim ipſis tribubus arma intulerunt, atq; haud multo pòſt manus conſeruerunt. Bis vndecim tribus, à Beniamitis acie ſuperatæ, de ſuorum numero ſex & triginta milia deſiderarunt, & tamen tanta eos vlciſcendæ contribulis ſuæ cupido accenderat, vt denuo maioribus viribus bellum repararent. Itaque cum in fugam Beniamitas vertiſſent, occidione eam totam tribum deleuerunt, cum nulli ſexui, nulli ætati peperciſſent, ita vt è ſex & viginti milibus (ad quem numerũ Beniamitæ aſcendebant) ſoli ſexcenti fuga ſalutem ſibi pepererint. Direptam autem Gabaã vrbem poſtea ſuccenderunt, decreto edito, Ne vndecim tribus, in poſterum cum eorum aliquo qui ex acie effugerant, affinitatẽ iungerent. Hæc autem cũ aduerſus Gabaam egiſſent, arma in Galatidem tranſtulerunt, atque illic Iabitas peremerunt, quod iuſſi cum ipſis tribubus arma capere recuſarant. Morte dignos eos cenſentes, qui violatam contribulis ſuæ pudicitiam neglexiſſent.

De Dimocle Adoleſcente Athenienſi.

Dimocles mira ſpecie adoleſcens Athenienſis, cum eius amore Demetrius rex teneretur, nullo modo regis libidini

morem gerere decreuerat. Contigit autem vt cum balnea forte ingreſſus eſſet, ad ea haud multò poſt Demetrius quoque veniret, illic à Demetrio nudus, vt erat apprehenſus eſt, ab eius autem complexu diu luctatus, euaſit. Cæterum cum tamen eius manus ſe diutius non euaſurum cerneret, neque alia ad effugium ſpes relinqueretur, ingenti labro, in quo ad balnei vſum aquæ feruebant, operculum detraxit, atque nudus in illud ſe demiſit, eo facto quanti pudicitiam faceret teſtatus. Nam vt eam ſeruaret incolumem, feruenti dolio immergere ſe, atque in eo emori non recuſauit.

De Sophrenia Romana.

Sophronia Romana, matrona nobilitate inſigni, quæ Maxentio imperante præfecti vxor erat, cum à Maxentio vt ſecum in Venerem ſentiret, ſollicitaretur, ita vt niſi volens, Maxentio morem gereret, vim imminere facile appareret, viro omnem rem enarrauit. Cum præ formidine virum ſceleri animaduerteret aſſentiri, auro gēmíſq; ſe quam impenſe potuit excoluit, & cum eam à Maxentio miſſi viri expectarent, ipſa vna tantum comitata ancilla, cubiculum ſuum ingreſſa eſt. Vbi poſteaquam longiore oratione ſe Deo excuſauit, ſi ante ſtatutam diem vitam relinqueret, cultello ſibi ipſi mortem conſciuit: Lucretiæ Romanæ in eo anteferenda, quod ipſa ne vel corpus, vel animum, quæ duo inſigni pudicitiæ candore fulgebant, labe aliqua inficeret, manum ſibi iniecit. Illa vt læſum iam pudorem excuſaret, ſanguinem cum vita effundere voluit.

De quadam Thebana virgine.

Captis euerſiſq; à Nichatore Thebis, is in Thebanæ virginis flammas incidit, & muneris loco quod ab eo diligeretur, accepturam arbitratus, tamen diu rogando nihil profeciſſet: virgo imminere vim verita, cum in partē ſeceſſiſſet, aliud à ſe agi velle fingēs, mortē manu ſua ſibi cōſciuit.

De quibuſdam Spartanis virginibus.

Hoc idem quinquaginta quoque Spartanæ virgines fecerunt. Nā cùm ad Meſſeniorū vrbem, ſacrorū cauſa profectę eſſent, ſicuti ex fœdere promiſſū erat, Meſſenij iuuenes, in Venerē eas ſollicitabant, quorū vim vt effugerent, incolumi pudicitiæ vitam poſtponentes, mortem oppetierunt.

De duobus Bœotiis virginibus.

Inſigne quoque pudicitiæ exemplū illud fuit, quod duæ

Leuctris, Scedaſo patre, in Bœotia ortæ virgines ediderũt. Nam cũ abſente patre, duos iuuenes, pro veteri hoſpitio domi excepiſſent, ab iis vim paſſę, eodẽ ferro die poſtera, ambæ cõcordes cũ prima eo vſa, alteri eius vſum conceſſiſſet, ſe interemerunt. Hoc teſtimonio declarantes, & ſi corporibus vis illata erat, animos tamen culpæ inſontes manſiſſe.

De quibuſdam Antiochenis virginibus.

Imperante Diocletiano Auguſto, qui grauiter Chriſtianum nomen inſectabatur, mater cum duabus puellis comprehenſa, & plauſtro impoſita, Diocletiani iuſſu, Antiochiam, & illinc (quia Chriſtianæ ferebantur eſſe) ad proſtitutarum locum deducebantur, vt demum, niſi diis, quibus princeps volebat ſacra peregiſſent, omnes occiderentur. Ipſæ vero cum neque pudicitiam violare, neque Chriſtiano nomini renunciare vellent, vt fortè dum ducuntur, ad amnem quendam peruenerunt, petierunt vt plauſtro deſcendere liceret, quia naturæ neceſſitatibus ſatisfacere cogebantur. Illic cum aliquantiſper à cuſtodibus seceſſiſſent, in caput demiſſæ, in amnem corpus aquis, & animam innoxiæ creatori Domino reddiderunt. Duę quoque ex eodem loco, mari, ob eandem cauſam, cum Antiochiam deducerentur, è naui deſilientes, immerſæ ſunt.

De C. Iulio Cæſare.

A ſæuitia quam hactenus aut in ſeruanda aut in vlciſcenda pudicitia ſcripſimus, ad mitiorem vltionem, quæ tamen nõ minus inſignis eſt, tranſibimus, rerũ ſimilitudine, magis quàm temporũ ordine ſeruato. C. Iulius Cæſar, vxori repudiũ miſerat, quia domi eius P. Clodius, fœmineo habitu deprehenſus erat, & tamen poſtea citatus, vt aduerſus Clodiũ ob violatas Cereris ceremonias (quæ eius domi celebrabãtur) teſtimonium diceret: Negauit aliquid apud ſe de ea re compertum eſſe: cũ autem peteretur, quãobrem vxorẽ dimiſiſſet? reſpondit, Vxorem Cæſaris non crimine ſolum, verum etiam criminis ſuſpicione carere oportere.

De Auguſto.

Auguſtus quoque, cuius poſt patrem haud immeritò fit mentio, nulla tanta cura filias neptéſque obſeruare potuit, vt eas ab adulterio compeſceret: & quanquam ab earum viris rogarętur, vt crimẽ condonaret, in inſula Pandataria eas incluſit. Nullo eas vnquam alio dignatus nomine, quam

vt vomicas & carcinomata appellaret, moriénſq; teſtamento prohibuit, eas ſepulchro ſuo inferri, tanquã illarum oſſ piaculum corpori ſuo illatura eſſent.

De M.F.Valerio Conſtantino Max. Imperatore.

Adeò ſeuerus in vlciſcenda ſuorum impudicitia Conſtãtinus fuit, quod apud ſe filium Criſpum Spurium, iam virum, ac militari virtute multis experimentis inſignem, à nouerca Fauſta accuſatum, tanquã eam ſtupri compellaſſet, ſtatim fide accuſationi habita, Polæ (quæ in Hiſtria eſt) capite mulctari iuſſit. Cæterum poſt aliquot tempus, cum re detecta cognouiſſet, non à Criſpo nouercam compellatã, ſed à nouerca Criſpum, & ab ea, non præſtiti aſſenſus dolore, accuſatum, Fauſtã quoque capite multauit. In his enim quæ duo in humanis affectibus plurimum poſſunt ſeueriſſimum ſe oſtendit.

De Hierone Syracuſano.

Quàm ſeuerum ſe quoque in iis quæ ad cuſtodiendã pudicitiam pertinent, Hieron Syracuſanus præſtitit, qui Epicharmũ comicum poëtã multauit, quod ipſius coniuge pręſente, laſciuos verſus recitauerat. Voluit enim, vt domi ſuæ, non cæteræ tantũ corporis partes, ab impudicitia cuſtodirẽtur, ſed ne aures quidem immodeſtam rem vllam audirent.

De Martia Varronis filia.

Non minus cuſtodiẽdę pudicitiæ ſtudioſam Martia quoque Varronis filia ſe oſtendit. Nam cum virginitatis candorem illæſum ſeruaret, & ſculpendi pingendique arte inſignis haberetur, quia ea ætate imagines ſtatuæque plerunque nudæ fingebantur, ipſa præ pudore, ne in viris pudibũda exprimeret, aut ob id imperfectum relinqueret, à fingẽda virili figura ſemper abſtinuit.

De Eugenia Romana virgine.

Res penè tragica, non quoad ſcelus quidem, ſed pro incõmodi atque perſecutionis magnitudine, videri poteſt, id quod Eugeniæ Romanæ virgini contigit. Nam Philippi proconſulis Alexandrini filia, cum à Cõmodo Imperatore, nimis ardenter diligeretur (neque enim minus opibus quã forma excellebat) vim verita, quæ appropinquare videbatur, monachi habitũ ac nomẽ mẽtita, profugit, in quo ſtatu cũ ſub falſo nomine occulta maneret, Æmiliana Romana, quæ magno orta genere religionis gratia in Orientem pro-

ſecta Alexandriæ morabatur, eam ardenter diligere cœpit, & cum æquè in conſuetudinem alium nullum admitteret, quia in viri habitu erat Eugenia, ob inuidiam, tanquã cum Æmiliana adulteraret, apud proconſulem accuſata, neceſſitate ita premente, proconſuli ſe & fœminã & filiam eius eſſe detexit, ſtatímque iudicio liberata, ad virgines tranſiuit. Sed poſtea quia in Chriſtianos perſecutio augebatur, ſub patris ſucceſſoribus, cũ abnegare Chriſtum nollet, vt ei cui inſeruiebat placeret, occiſionis mala pertulit. Sed iam ad recentiora tranſeamus, quæ meo quidem iudicio, minus excellere non videntur.

RECENTIORA.

De Pithomena virgine Alexandrina.

Pudicitia quanquam præcipuo candore inſignis habeatur, minimè tamen ſeruilia quoque pectora incolere perhorreſcit, quippe quæ cupientem eam, neminem aſpernatur. Ita eſſe experimento docuit Pithomena Alexandrina virgo, quæ Romani ciuis ſerua, ab eo, & propter formã, & propter virtutem vehementer diligebatur. Eam cum diu promiſſis minîſque fruſtra oppugnaſſet dominus, tandem amore in odiũ conuerſo, ad iudices eam, ceu Chriſtianam detulit. Cum autem propter hoc puella, de ſententia non moueretur, ferueuti pice immerſa, hoc tormento vitã agere, quàm pudicitiam violare maluit. Pudicitiam profectò mirandam! quis enim facile credat in ætatis flore, ſeruam, propoſita morte, & vt grauior eſſet, publicè inter grauiſſima tormenta (cum alia in parte libertas opéſque ſi annueret oſtenderentur) omnibus reſiſtere? nedum vel parua in re aſſentiri velle? Quàm multæ noſtrorũ temporum virgines, prorſus erubeſcerent, ſi hæc deſcripta legerent, legendo pēſitare vellent? quarũ permultæ conſpiciuntur quotidie, non modo vbi vel periculum vel minæ immineant, obſiſtere nolle, ſed vltrò parentibus relictis, ſpreto familiarũ in quibus ortæ ſunt decore, acrius impudicitiã ſequi, quã hæc, ne impudica eſſet, omnia quæ in vita ſunt formidoloſa ſubire.

De Anaſtaſia nobili fœmina Conſtantinopolitana.

Conſtanter Pithomena pudicitiam ſuam defendit: ſed non minus indignabundam Anaſtaſia ſe, ne ſuam macularet oſtendit. Nam cum eam Theodora Auguſta, ſuſpicata

à Iuſtiniano Auguſto viro ſuo diligi, acerbo verbo carpſiſſet: vt vero experimento declararet ſe ea in re Iuſtiniano non reſpondere, Alexandriã profugit: atque illic inter ſacras virgines latuit, vbi poſtea Theodoræ audita morte: & ſe impenſius quàm antea à Iuſtiniano, Theodoræ iugo liberata, diligi audiret: verita ne tandem vis inferretur: eum declinauit amorem quem permultæ magno ſtudio ſequi voluiſſent. Itaque viriles amicta veſtes ad extrema Ægypti deſerta aufugit, vbi Anaſtaſij tanquam vir eſſet, nomine ſumpto, diu auſterè ac ſanctè vixit.

De Dugna Aquileienſi.

Cum Attila Hunnorum rex Aquileiam vrbem oppugnaret, Dugna in ea vrbe nobilitate atque pudicitia inſignis, quæ Barbaros iam vrbem irrumpere videbat: quos acceperat in diripiendis vrbibus crudeliter, auareque rem gerere, neque à mulierum pudicitia iniuriam, abſtinere, ne eã vim incurreret, cum domum in amnis ripa poſitam haberet, à feneſtris in eum ſe præcipitem miſit. Cæterum quoniam ſatis de his ſcriptum eſt, quæ ingenti ſeueritate pudicitiam tueri voluerunt, iam de illis ſcribamus qui acerbè violatum hunc pudorem vlti ſunt.

De Iuliano Gotho Comite Septenſi.

Cum Rodericus Gothorum poſtremus, qui in Hiſpania regnarunt, Iachabæ Iuliani comitis filiæ, quam in aula penes reginã habebat, vim intuliſſet, puellæ pater adeò grauiter eam iniuriam tulit, vt clam in Africam traiiceret: quo tempore, in ea Abenialiber Miramamolinus, rerũ potiebatur, quem vt in Hiſpaniam, ad delendam Gothorum gentem, traiiceret inuitauit. Is verò inuitantis conſiliũ ſecutus, cum duce Muza copias ingentes in Hiſpaniã miſiſſet, ſalutis anno ſeptingenteſimo quartodecimo, crudelius in Gothos Iulianus ipſe, quàm Mauri deſæuiit, omnibus in rebus filiæ pudicitia cui vis illata fuerat, ſemper cõmemorata.

De Ioanne Rata Caſertæ comite.

Simili indignatione compulſus, Ioannes Rata Caſertæ comes, poſtea quàm reſciit violatam vxoris pudicitiã à Mãfredo Siciliç rege, iniuriã vltus eſt. Nam cũ Carolus primus, Pontif. Rom. Neapolitani Siciliæq; regnorũ iure inueſtitus, Manfredo arma inferret, Ioan. Rata, Manfredi copiarum dux, quẽ Manfredus rem prorſus, quã cum eius vxore

habuerat, ignorare arbitrabatur, vt iniuriam vlciſceretur, non ſolum ad hoſtes tranſiuit, verùm, viā quoque intra regni fines eis aperuit, cuius rei cauſa mortuus Mãfredus, ſceleris ſui primũ violata Ioannis coniuge, deinde quod tanta iniuria affecto, rem ſuā credidiſſet, pœnas quas debuit, luit.

De Nicolaò Eſtenſi Marchione Ferrarienſi.

Non minus ſeuerus violatæ pudicitiæ vltor fuit, Nicolaus Eſtenſis Ferrarienſis Marchio: nam cũ accepiſſet Hugonem filium ſuum, iuuenem forma virtutéque eximium, parum pudicè Pariſinæ nouercæ, quæ gente Malateſta erat conſueſcere: ne temerè in tanta re fidem habuiſſe videretur, noua arte operam dedit, vt rem ipſe inſpiceret. Itaque poſteaquam ita certior factus eſt, vt iam non falli ſe credendo ſciret, adeò pro tanto facinore excanduit, vt abiecto viri patríſque affectu (quo maximè mortales mouentur) coniectos in vincula ambos, capite haud multò poſt, cum omnibus conſciis, mulctauerit.

De Ioanne Malateſta.

Minus in vxore impudica vltionē Ioannes Malateſta diſtulit, quæ Franciſca nomine, Polenta gente orta erat. Eam enim in complexu Pauli Malateſtę fratris ſui deprehenſam gladio eo ipſo momento, vnà cum adultero tranſfixit.

De Ludouico Seneſchallo Normandiæ.

Pari ſeueritate Ludouicus Normãdiæ Seneſchallus (id in Gallia honoris nomen eſt) vt accepit, cum Ioanne Lauerno, domus ſuæ gubernatore, Carolottã vxorem, eodem in lecto ſimul miſceri, ſtricto gladio, locum ingreſſus, in quo iacebant, primo impetu adulterum, deinde vxorem occidit: nihil prorſus motus, quod illa communes complexa liberos, inter lachrymas errori veniam peteret, nec quod Ludouici vndecimi Gallorum regis ſoror eſſet: quoniam rex ipſe, qui frater erat, non minus quàm vir ipſe, ſeuerè Carolottæ pro crimine infenſus, ne minimam quidem, pro eius nece, offenſionem ſe accepiſſe oſtendit.

De Philippo Gallorum rege.

Philippus Gallorum rex cognomento Pulcher, non minus ſe in nurus ſuas ſeuerè, quàm Nicolaus Eſtenſis, atque alij, de quibus eſt dictũ, in vxores geſſit. Huic tres filij erãt, Ludouicus Nauarrenſis rex, Carolus Marchiæ, & Philippus Pictonum comites: maioris natu vxor fuit Margarita

Borbonienſis ducis filia, ſecundi Blanca Burgundiæ comite patre orta, cuius etiam filia fuit Ioanna, quæ poſtremo filiorum nupſerat. Cum igitur Philippus Pulcher, has minus pudicè agere, quàm regias, id eſt pudicas nurus æquum erat, in cuſtodia obſeruari iuſſit, ac criminum diſquiſitione habita, Pictonúmque comitis vxore, crimine, quia innocens erat, facto iudicio, liberata: alias duas perpetuo carceri addixit, vt in eo miſerè vitam agerent, Philippum autem atque Gualterum Andegauenſes fratres, qui adulteri erant, adempto ab eorum tergo i e corio, ſuſpendit.

De Erkembaldo Brabanto.

Par facinus ad vlciſcendam pudicitiam, & penè Mario perſimile Erkembaldus Brabantus, vir nobilitate inſignis, ac præpotens in Germania patrauit: qui cum graui valetudine laboraret, & à cubiculo ſtrepitum exaudiuiſſet, quo reſonare ędes videbantur, eius rei petiit cauſam, & cum tandem accepiſſet, ſororis ſuæ filium, vim cuidam domeſticarũ mulierum voluiſſe inferre, vehementer indignatus, miniſtris imperauit, vt nepotem ſuſpenderent, quod cum miniſtri agere diſtuliſſent, diſſimulauit dolorem, quoad iuuenis arbitratus auunculum rei immemorem factum, cubiculo cœpit obuerſari. Itaque conſpectum, in cubiculum ad ſe vocauit, lætumque ſe ſimulans, aſſidere ſibi iuuenem coëgit, & altero brachio eũ cõplexus, altero gladium, quẽ habebat clam eduxit, ac iugulauit. In eo enim pudicitiæ reſpectus, ac ſtudium affinitatis iura atque affecti corporis vires ſuperauit.

De Bartholino Siſtro Papienſi.

Muro ſepiebat ingentes fundos Galeatius Vicecomes, iuxta Papienſem arcẽ, vt eis ad venationẽ alere feras poſſet. Cũ autẽ eo muro, poſſeſſiones Bartholini Siſtri ciuis Papienſis, incõmodè diuiderẽtur, Bartholinus cũ Galeatio quæſtus, & ſi optata non retulerat, tamen aliquot dies rẽ patienter tulit. Cæterũ cũ poſtea in dies dãnũ graui⁹ appareret, quod diuiſa poſſeſſio ſecũ ferebat, ad Galeatiũ rediit, qui in Papienſi foro equo inſidens, ſubſtiterat, cũ autem ſperaret ſi publicè rẽ ei narraſſet, fore vt ad reſpiciẽda damna quæ inferebat, magis moueretur, ei appropinquauit, ac modeſtè inter cætera dixit: Si hoc ipſum incõmodo afficeret: quid tandẽ tot filiabus, quas iã nubiles habebat, agendum foret? periniquè autẽ ferens Galeatius, huius querelis voluptarium locũ impediri,

iracundiæ plenus reſpondit: Si neſciret, quo alio eis modo conſulere, illas ad proſtitutarū cellas mitteret: quo pudicus ciuis excāduit, etenim parua nimis, vbi de pudicitia agebatur eius à principe ratio haberi videbatur. Itaq; in furorē rabiēque verſus, pugionē quē ferebat, ſtrinxit, arbitratus Galeatij pectus ſe petere, in zonæ fibulā, gladij mucronē impegit, qui inde delapſus coxam perfodit. Quę res, & ſi non multò poſt Bartholinus occiſus fuit, ſatis tamen magno documēto eſſe poteſt, agendi loquendíque modeſtiā, quæ in omnibus deſideratur, Principes ita decere, vt in eos permulti, quod nullam ob aliam rem egiſſent, verborum atrocitate perciti ſęuierint.

De Præfecto arcis Nucerinæ.

Quod nuper diximus, de neceſſaria in principibus agendi loquendíque modeſtia, Nucerinę quoque arcis pręfectus, in Nicolao Bartholomæóq; Trinciis Fulginatū dominis quib' ipſe ſeruiebat, oſtendit. Nā cùm animaduertiſſet Nicolaum ſæpe Nuceriā venientē, vxori ſuæ vim intuliſſe, ad edendam venationē cū cū fratribus inuitauit, noctéq; proxima, cū labore defeſſi, graui ſomno capti eſſent, duos ipſorū fratrū in lecto peremit, atq; ad libertatē populū vocauit, verū cū Conradus tertius frater, re intellecta Brachij (qui Peruſiæ rerum potiebatur) opē imploraſſet, atq; illuc aduolaſſet, præfectus ſpe diutius retinendæ arcis adēpta, à turri vxorem pręcipitauit, cui ipſe à Cōradi militibus cōfoſſus haud diu ſuperuixit.

De Petro Temacoldo.

Pari crudelitate Socinum Viceſtarinum Reipublicæ Laudenſis dominum vltus eſt Petrus Temacoldus, neque eum mouit, quod Socinus Ludouici Bauari Imperatoris vicariū ſe gereret, In carcere enim, pedore faméque eum conficere non erubuit, quanquā à molendino ad honeſtam fortunam ab eo eſſet euectus. Sæuiendi autem in Socinū ea fuit cauſa, quod eius propinquæ, quæ haud in magnis erat opibus, Socinus viciū intulerat. Ab hoc igitur initio, rē Laudenſem inuaſit, cuius Imperio vti, ſimulque in Viceſtarinā gentem ſęuire non deſtitit, quoad ipſe ab Actio Vicecomite, qui Mediolani rerum potiebatur Laude pulſus fuit.

De Opicio Laudenſi qui Verguſius dicebatur.

Actij auo Mathæo Vicecomiti, quia Galeatius eius filius, cum Placentinam præfecturam gereret, Blanchinæ vxoris Opicij Laudenſis, qui Verguſius cognominabatur, pudicitiā

viciare tentauerat, Opicius, non ſine ingenti omnium Marthæi rerum periculo, aduerſam factionem ſecutus, vrbẽ Placentiam ademit, diúque ea potitus eſt. Adeò acerbè tulit eũ quem amicum putabat, vxori vicium inferre voluiſſe.

De Raimundo Aſſa Græco.

Temporibus quoque noſtris, Neapoli Friderico Aragonio regnante, Raimundus Aſſa, in Græcia nobili ortus genere, & ſi patria Turcarũ armis pulſus, graui rerum inopia laborabat, quantum violatus pudicitiæ decor eum mouiſſet, oſtendit. Nam publicè in regio cubiculo, Bernardinum Sanſeuerinum Biſſignani principẽ, apud quem viuebat, ſtricto gladio inuaſit, duóque aduerſo eius pectori vulnera inflixit, quod is ſorori, quæ apud eum alebatur, vim intulerat. Cuius rei cum ad ſupplicium duceretur, nulla vnquàm ductus eſt pœnitentia. Quin affirmauit cum principi familiaritate cõiunctus eſſet, tutò vlciſcendæ iniurię magnas occaſiones habuiſſe, ſed eis vſum non eſſe, quia nobilitati inſigni viro, occulta vltio ſordida foret: & propterea palàm vlciſci hãc grauem iniuriam quam acceperat, coram rege voluiſſe, neque iam cum id egiſſet, acerbam ſibi mortem putare.

De Siculis.

Quanquam exempla de quibus diximus, ſatis palàm faciant, nullis aliis incommodis, æquè ad rebellionem populos impelli, quàm vbi apud eos, per reges ac principes aut eorum magiſtratus, ac milites pudicitia violatur, idque teſtatum reliquerit populus Romanus qui Tarquinii ſuperbum dominatum, ſe ægrè ferre non oſtendit, niſi poſteaquã Lucretiæ vitium oblatum fuit, neque decemuirorum tyrannidem exuere prius cogitauit, quàm Appius Claudius, Virginij filiam violare tentauit: hoc tamen apertius etiam declaratur, Siculorum pręſenti exemplo. Gallorum enim ſæua libidine, quam in Siculas mulieres effræni exercebãt perciti Siculi, in vnum conuenêre, vt ad campanarum pulſum, quibus decantandas eſſe veſpertinas orationes ſignificari ſolet, per omnem Siciliam, Gallos quicunque in ea erant obtruncarent. Tanta edita in eos ſæuitia, vt matrum vtero vi diuulſos liberos, humi allideren, duabúſque horis conſtat eo tẽpore, octo Gallorum milia occiſa fuiſſe. Regni illius poſſeſſione Carolo primo adempta, in cuius locum Petrum Aragonium regem, Siculi ad ſe vocarunt.

De Franciſca Manfreda.

Audax quoque proculdubiò Franciſcę Bentiuolæ facinus, ob pudicitiæ ſtudiũ tẽporibus noſtris fuit. Nam cũ duos adhibuiſſet, qui Galeotũ Manfredum virũ ſuũ principẽ Fauẽtinũ necarent, intuita eũ magnis viribus ſalutem defendere, ſtricto pugione, quo ipſa erat accincta, manu ſua eum virili magis quã fœmineo animo, à duobus adiuta interemit: ad quod facinus eã læſæ pudicitiæ deſperatio compulit. Nã in vrbe Fauentia, affirmabatur Galeotũ, antequã ipſa ei nuberet cũ Fauentina ciue matrimoniũ contraxiſſe, & re occultata, honeſtiores poſtea nuptias cum ipſa ſecutum. Quos rumores, cum Galeotus nullo modo reprimeret, ſuſpicionem rei veræ videbatur relinquere.

De quadam fœmina Eſenſi.

Haud dubium eſt, quod in Eſa, quæ in terræ nouæ comitatu, non longè à Nicæa eſt in Narbonẽſi prouincia, mulier quædam patrauit. Noctu enim dormienti viro, genitales partes abſcidit, factum excuſans, quod ipſa viro fidem præſtaret, ipſi quoque æquũ eſſet, eandem à viro ſeruari, & quia is coniugalem fidem violarat, plecti debere ea corporis parte, qua peccauerat, arbitrabatur.

De Franciſco Gonzaga.

Non minus etiã ſeuerus vlciſcendæ pudicitiæ vltor Franciſcus Gonzaga fuit, cum coniugi Agneti, Barnabouis Vicecomitis filiæ, qui Mediolani rerum potiebatur, caput adimi iuſſit, quia eam manifeſtè in adulterio deprehenderat.

De Rudolfo Gonzaga.

Rudolfus quoque Gonzaga, Friderici Mãtuani Marchionis frater, cum eſſet in caſtris, vxorem parum pudicè agere certior factus eſt, itaque inde profectus, ad ea loca, in quibus vxor cũ adultero erat, ambos manu ſua cecidit, cũ ante vxoris faciem adulteri ſanguine reſperſiſſet, non ſine graui verborum contumelia, nulla quod nobiliſſima gente orta eſſet habita ratione. Quanquã autem & Italorũ & Gallorũ principum nobiliúmque hominũ, in hanc materiã permulta occurrant exempla, vnũ tamen tantum, in quo ſæuitia incredibilis fuit, adhuc ponere cõtenti erimus, vt iã finis rei permoleſtæ fiat. Nam cũ perſæpe nimium ſuſpicioſi viri, & in quibus natura iracunda eſt terminos caſtigando tranſgrediantur, & grauius quàm pro peccati magnitudine ad mulctam

rapiantur,huiuſmodi hominum facta,ad feritatē magis,quā ad vllius laudandæ rei decorem accedere iudicari debent.

De Tiſone de Campo ſancti Petri.

Quo ergo nomine Tiſonis facinus compellare debemus? pudicúmne an ſceleratum dicemus? Rem in medio ponemus,vt pro ingenij qualitate integrum lecturi habeant, vel impium vel ſeuerum pudicitiæ vltorem eum nominare. Is matrem Copizam,cū in adulterio cum Aymo Burgundione deprehendiſſet,hortante matris fratre Marſilio Carrarienſi,heu ſæuum facinus,ambos occidit.

De Othone quarto Imperatore.

Libet in fine tam multorū, in quibus ad vlciſcendā pudicitiā coniuncta ſæuitia fuit,exēplum vnū ponere,à quo & ſi ſæuitia abeſt, animi tamen virtus inſignis in eo conſpicitur.Cū Otho quartus Imperator,Florētiæ eſſet,& inter multas forma atque ætatis flore inſignes fœminas Gualdratam Berthā ipſe plurimū laudaret,puellæ pater, qui aderat, Bellincionus nomine,obtulit,facturū ſe,ſi ita eius ferret anim9, vt deoſculandæ puellæ copiā haberet,quod cū puella audiſſet,reſpondiſſétque,Nullius vnquā, niſi eius qui vir ſuus foret,ſuauiū accepturā,adeò modeſto principi ea res placuit,vt indignū duceret,ſine pręmio puellā dimittere.Itaque eam in matrimoniū Guidoni Germano locauit,viro non armis ſolū atque virtute,verum generis quoque nobilitate inſigni,& totā eam vallē quæ ſub Caſentini nomine in Aretino agro cenſetur,cū comitatus honore dono vtriſq; dedit. A quibus poſtea familia manauit quæ Comitū Guidorū nūcupata eſt.

DE IIS QVÆ LIBERE VEL FACTA *vel dicta ſunt.* CAPVT II.

IN dictis factíſque libertas, quemadmodū laudē meretur, ſi à libero animo profecta ratione modóque non careat: ita ſi ei9 cauſa ſit animi malignitas aliqua, aut praua loquēdi conſuetudo(quemadmodū ſæpe fieri ſolet)authores nonnunquā in exitiū deducit: & ſi etiā prima cum in malignos auditores incidit,periculo non careat. Cæterū cum eius ſatis certa norma dari nequeat, ad eorum exempla recurremus, quod per ea melius vires ipſius, effectúſque declarabuntur. Illud autem non omittendū eſt,ſi in iis aliqua parte peccan-

dum ſit, ſatius eſſe parum iſta, quàm nimis attingendo peccare.

De T. Quinto Flaminio conſule.

Quintus Flaminius, cum aduerſus poſtremum Philippum Macedoniæ regem bellum gereret, & in tractanda pace delectus, ad colloquium locus eſſet, poſteaquam loco appropinquarunt, Philippus fraudem veritus, obſides à Flaminio petiit: affirmans, Romæ multos eſſe Flaminios, ſed apud Macedones vnum eſſe Philippum, ad quem Flaminius ſtatim reſpondit, Id ipſius Philippi culpa accidere, qui amicos & propinquos omnes interemiſſet. Romano, id eſt, libero verbo, crudelitatē atque perfidiam Philippo improperauit.

De Paulo Æmilio Conſule.

Paulus Æmilius conſul, aduerſus Perſam Macedoniæ regem creatus, cū mos eſſet in eiuſmodi rebus pop. Rom. gratias agere, vt ſuam in dicendo libertatem ſeruaret virtute atque innocentia ſua fretus, ad populum dixit, De duobus cōſulatibus quos erat adeptus, primum ſe ſui ipſi⁹ gratia petiiſſe, hunc autem ſecundum, ab ipſo populo delatū ſuſcepiſſe: huius igitur poſtremi cauſa gratias non agere, quin potius ſi quem ſe meliorem ad eā expeditionem populus inueniret, eum eligeret, quia id ipſe æquo animo eſſet laturus, verū ſi quid in eius virtute ſpei repoſuiſſet, ſine verbis dicto ei audiens eſſet. Quod ſi populo ſtatutū eſſet imperare malle, & non imperāti parere ſciret, ludibrio omnibus Romanorum expeditiones fore. Ita enim ea libertate animi, populū Romanum, qua virum quemcunque priuatum allocutus eſt.

De Cn. Pompeio.

Petebat Cn. Pōpeius, partis iam multis victoriis, triumphū à L. Sylla dictatore ſibi decerni. Cū autem ætas & lex obſtaret, neque enim adhuc ſenator aut conſul creatus fuerat, Sylla pertinaciter cōtrà reluctabatur: quare minimè motus Pōpeius, ſe triumphum à populo impetraturum dixit: & cum ei relatum eſſet, Syllā, ſi id tentaret dixiſſe, Se ei aduerſaturum, reſpondit, Neque ſe ob eam rem ab incœpto diſceſſurum, cū plures nationes per terrarum orbem inuenirentur, quæ oriētem quam quæ cadentē ſolē venerarentur. Eo enim mordaci dicto, Syllæ ſenio, iuuentā ſuam, præpoſuit, atque exacerbata his verbis Dictatoris ira ſæuitiáque, qui multa Romanorū virorū milia longè minorē ob cauſam occidi iuſſerat,

extorſit, vt Sylla exclamaret: Triumphet, & ita potius eſt triumpho Pompeius.

De Fabritio.

Cornelius Ruffinus vir rapax & auarus, cæterum in bello animo ingens manuque promptus, cum bellum immineret, in Conſulatu obtinẽdo, C. Fabritij opera adiutus eſt viri ipſi⁹ quidẽ omni integritatis laude digni, qui ob prauã vitam, Ruffino ſemper aduerſus fuerat. Cæterum ab eo tẽpore ob belli ſuſpicionem, quia ignauos deſidéſque ipſius competitores videbat, ſententiam mutauerat, quam rem Ruffinus miratus cum Fabritio impenſè gratias egiſſet, ſubridens ad eum apertè Fabritius, Noli mirari Ruffine, quia rapinis imminui malo quàm vendi: commodè enim acuteque Ruffini rapacitatem & competitorum ignauiam taxauit. Oſtendit enim ſatius ſe ducere ab auaro Conſule, eodẽque gnauo homine, & rebus agendis idoneo rapinis vexari, quàm iis ad conſulatum euectis, qui per ignauiam rem cõmunem predituri eſſent, vinctum ab hoſte venundari.

De C. Iulio Cæſare.

Sedenti pro tribunali L. Sylla cum prætor eſſet, atq; Cæſari adhuc priuato iratus diceret, Se officio ſuo vſurum, reſpondit Cæſar, Rectè tuum appellas officium, quod pecunia tua comparaſti: neque enim magiſtratus maieſtate deterritus eſt, quin ei, qua arte magiſtratum eſſet aſſecutus, coram exprobraret.

De Geminio ciue Romano.

Cum triumuir Antonius, in Aſia degeret, atq; vnà eſſet Cleopatra Ægypti regina, cuius nutu Antonius, eius amoribus nimiũ vinctus, regebatur, per id tempus graues inter ipſum atq; Octauiũ controuerſiæ exarſerunt. Amici igitur, ab vrbe Roma, ad Antoniũ in Aſiã Geminium miſerunt vt omnia tentarẽtur, per quæ, cũ Octauio redintegrari cõmunis amicitia poſſet, atque in mutuã concordiam rediretur. Cũ autem Geminium Antonius in cõuiuiũ excepiſſet, præſente Cleopatra, monuit vt mandata quæ habebat exponeret: ad quẽ Gemini⁹, poſt ſalutẽ dictã nulla aut ipſius amplitudinis, aut Cleopatræ præſentis ratione habita, Reliqua dixit, Antoni quæ tibi dicere iuſſus ſum cũ ſobrio & alio loco, quàm vbi nũc ſumus tractanda ſunt, ſed vtcunque rẽ vnam, vel ebrius dicere mihi poſſe videor, ſcilicet res tuas omnes

bene ſucceſſuras, ſi Cleopatram in Ægyptũ dimiſeris. Paucis enim liberiſque verbis & Antonij ebrietatem, & eius in Cleopatram immodicum amorem, ſapienter carpſit.

De Rubrio Flauio, & Sulpitio Aſpero tribunis militaribus.

Valdè profectò libera Rubrij Flauij tribuni militaris oratio fuit, quo tẽpore conuictus, conſciũ ſe Piſonianæ conſpirationis eſſe, rogante Nerone, Quamobrẽ eius vitæ inſidias tetendiſſet, reſpondit, Nullus vnquã erga te fide maior me fuit, dũ vt amari poſſes, dignũ te præſtitiſti, ſed poſteaquã matris patricida fuiſti, vxorẽq; tuã occidiſti, itẽ auriga factus es, & mimicã artem exercuiſti, vrbẽque ac patriam communẽ incendiſti, mortaliũ omniũ etiam odio dignum te feciſti. Sulpitius quoq; Aſper, eadem dignitate qua Flauius, & item pari culpa inſimulatus, cum ſimiliter, Qua re motus cõſpiraſſet, rogaretur, Non minus liberè, cæterum paucioribus verbis reſpõdit, dixit enim, Se in Neronẽ conſpiraſſe, qui aliam rationem, finiendorum eius immẽſorum ſcelerũ, non inueniebat. His verbis Nero magis conſternatus eſt, quàm omnibus aliis, quæ in ea coniuratione continebãtur. Neque enim vera, vt maior principum pars audire conſueuerat. O miram in dicendo libertatẽ, ô verè Romanos animos, coram eo, atq; in eũ, qui terrarũ orbis imperium obtineret, & crudelitate immanes alios omnes anteiret, non moueri animo, neque minore in eum vti libertate, cum in eius manu vincti eſſent, quàm ſi ipſi imperantes, vinctũ eum, coràm quo dicebant, habuiſſent.

De Iſidoro Cynico philoſopho.

Non minus quoque liberè Neronem, Iſidorus Cynicus allocutus eſt, cum ei magna voce palàm dixit: Bene eum Nauplij mala cantare, & male bona ſua curare.

De quodam ſeruo bubulco.

Quidam bubulcus ſeruus, iam ſenio penè confectus, cũ aſſumpto ad imperium Veſpaſiano domino, propter nouæ fortunæ fœlicitatem, meritum ſe putaret, quem dominus munere dignaretur: venienti in vrbem Veſpaſiano ſe obtulit, & libertate ſe donari petiit. Cum autem minimè aſſentiri Veſpaſianum videret, continere ſe ſeruile pectus nequiuit, quin vt poterat dominũ vlciſceretur: magna enim voce exclamauit, Vero adagio dici, Vulpẽ pilos non mores mutare.

tare. Ita enim veteris dñi auaritiã natura inſitã, exprobrauit.

De Mimi mordaci dicto.

Valdè liberũ mordáxque Mimi cuiuſdã aduerſus Tyberiũ Cæſarem verbum fuit, cum is Auguſti hæres, ab Auguſto legata populo non impleret. Nam cum fortè coram eo mortuus ad ſepulturam efferretur, Mimus ſublata voce, mortuo inclamauit, Vt nomine ſuo referret Auguſto, nondum pro eius legatis populo Romano ſatisfieri. Minimè veritus hac libertate, quæ ei exitium attulit, Tyberium hæredem cuius ea erat culpa, mordere. Inde enim factum eſt, vt Tyberius Mimo pro eius parte ſatisfaceret, & poſtea interfici, atque ei dici iuberet, Vt Auguſto nunciatum iret, iam cœpta eſſe eius legata perſolui. Quo exemplo, haud obſcurè oſtenditur, non ſemper dicendi libertatem, etiam in re vera tutam eſſe, diligenterque penſitandum, cui, quomodo, & quando atque vt tibi loquaris.

De alio Mimo & ipſo mordaci.

Non minus liberũ & mordax, illud quoque verbum fuit alterius Mimi, in triumphali pompa, quam Galienus ignauiſſimus Imperator ducebat. Nam cum nonnulli in Perſico veſtitu comparuiſſent, & Mimus quidam eos ſtudioſius cõtemplari videretur, fuerunt qui peterent, Quid ſibi tanta illa cura quæreret? quibus reſpondit Mimus, Inter hos Perſas Galieni ſe patrem quærere. Hoc enim verbo Galieni ignauiam carpſit, qui patrem iam diu apud Perſas captiuum, armis ab hoſte recipere nõ curaret, & nunc de puerorum more, ſimulatis Perſis triumpharet.

De duabus vetulis liberè locutis.

Non minoris faciẽda fuit, Macedonicæ vetulæ erga Demetriũ regẽ libertas, & alterius erga Adrianũ Auguſtũ, quæ quanquã diuerſis fuerunt tẽporibus, tamẽ hic propter ſimilitudinẽ coniunctim enarrantur. Indignatæ enim quod loquendi petita poteſtate, hi duo principes, audiendi ociũ ſibi non eſſe reſpondiſſent, eis dixerunt: Ergo reges non eſtote. Quod verbũ cum eos acriter pupugiſſet, in poſterum, cum alijs vterque humaniorem faciliorémque ſe præbuit.

De Homulio ciue Romano.

Antoninus Pius, ſingulari humanitate princeps, Homulij ciuis Romani ædes ingreſſus, cum porphyriticas colũnas vidiſſet, petiit, Vnde Homulius eas habuiſſet? cui is reſpondit,

In aliena domo, hominem mutum ſurdúmque eſſe oportere. Libero enim verbo, fortaſſe magis, quã apud Imperatorem æquum eſſet, nimiam Antonini curam momordit.

De Valerio Aſiatico.

Cæſo C. Caligula Imperatore, pop. Rom. in forũ conuenit, arbitratus principẽ Senatus opera interfectũ eſſe, itaq; cum id grauiter quereretur, Caligulæ largitionibus aſſuetus, interfectorũ nomina, vt in eos animaduerteret, requirebat. Id cõſpicatus Valerius Aſiaticus, ſenator, honore quẽ gerebat non indignus, cũ indignaretur vehemẽter, moleſtè populũ eam rem ferre factam eſſe, quam propter tyranni crudelitatem populum ipſum facere oportuiſſet, in eminentem locum conſcendens, clara voce populũ increpuit, quod cædis authores quæreret, ſubiũxitq;, Magni muneris loco acceptutũ ſe fuiſſe, ſi ipſe huius rei author eſſe potuiſſet: quã libertatem, ob viri reuerentiam populus æquo animo tulit, nihil in eum motus, etſi haud multo pòſt in omnes ſæuiit, qui in Caligulæ vitam conſpirauerant.

De Frontone conſule.

Pari libertate poſt Domitiani peſſimi principis mortem, de Cocceio Nerua principe optimo atque eodem patientiſſimo, vt Aſiaticus, ad populum Fronto conſul locutus eſt. Nam cum videret nimium populo indulgeri, permittique vt in eius eſſet manu, vel accuſare vel occidere, quẽ Domitiani miniſtrum fuiſſe diceret: clara voce dixit: Malum eſſe ſub principe viuere, qui nihil agi permitteret, ſed lõgè deterius, ſub eo, qui fieri nihil prohiberet. quod Nerua cũ audiſſet, modum accuſationibus impoſuit.

De Cymone Athenienſi.

Cymon Atheniẽſis, haud minus liberè, neq; minore ſuo periculo, quàm duo de quibus eſt dictum, locutus eſt. Nam cum per totam vrbem diſſeminatum eſſet, à Delphico oraculo reſponſum eſſe: Vnũ Athenis virum eſſe, qui aduerſo omnibus aliis ciuibus animo eſſet, & cui præſentium rerum adminiſtratio inuiſa eſſet, populũ apertè monuit, Ne quis quærendo laboraret, ſe enim eum liberè fatebatur eſſe, cui nihil eorum placeret, quæ per id tempus in adminiſtranda republica gererentur. Verbo enim & aperto & libero, eius temporis adminiſtrationem carpſit.

De Elpinice Cymonis ſorore.

Non minus libera Elpinice Cymonis ſoror erga Periclem fuit,cum à deuicta Samo reuerſus, funere ingenti cæſos in prælio honoraſſet, laudibúſque eorum virtutem extuliſſet. Nam cum Athenieſes mulieres poſtea flores ſertáque è more rogis iniicerent,Elpinice Cymonis ſoror,non ſine magna indignatione erupit. Sunt profectò iſta floribus ac ſertis digna Pericle:qui nos tot pręclaris viris orbaſti:neque hoc bello contra Phœnices aut Medos ſuſcepto, ſicut Cymon frater meus,egit,ſed vrbem atque inſulam nobis beneuolentia propinquitatibúſque coniunctam ſubegiſti. Animo magis quam virili auſa Periclem palàm carpere, qui gratia & arte omnium rerum moderamen Athenis ſibi vendicarât.

De Demarato Corinthio.

Quo tempore Philippus Macedonũ rex, ortis diſcordiis, cum vxore ac filio diſſidebat, ad eum viſendi gratia profectus eſt Demaratus Corinthius: qui cum interrogatus eſſet, Quàm bene inter ſe Græciæ ciuitates conuenirent, faceti ſſimè ei reſpondit,Magnæ profectò tibi curæ eſt Philippe, vt de Græcorum concordia certior fias,ſiquidem haud iniuria id ad te pertinet, poſteaquam cum coniuge tua ac filio tam concorditer,tantóque in amore viuis, Quod facetum,nec minus mordax verbum, ità Philippum pupugit, vt poſtea cum vxore ac filio in gratiam rediret.

De Demochare Athenienſi.

Cum Athenienſes ad eundem Philippum in Macedoniam legatos miſiſſent,acerbum quidem,ſed occultum, ipſorum hoſtem: confecta legatione,Philippus eos dimittens,vt mos eſt,dicere cœpit,Si quid aliud eſſet quod Athenienſium gratia facere poſſet: neque vltra ad finiendam orationem pergebat.ſtatim legatorum vnus Demochares,cęteris audacior, ſubiunxit:Vt te ſuſpendas, apertè ei verum faſſus, qui fictè operam ſuam Athenienſibus videbatur offerre. Quæ libertas magno ei malo conſtitiſſet, niſi eum plus ficta Philippi humanitas, quàm propria prudentia texiſſet: neque enim aliud Philippus egit,niſi quod ad alios legatos conuerſus dixit:Referte Athenienſibus, eum qui tàm acerbum verbum, minimè indignatus audiuit, longè eo qui verbum nihil laceſſitus pronunciauit,modeſtiorem erga vos fuiſſe.

De Dercilide Spartano.

Non minus liberè Dercilides Lacædemonius, miſſus à

Spartano populo, ad regẽ Pyrrhũ legatus, egit. Nam cum eũ Pyrrhus grauibus verbis vrgeret, vt Lacedæmonij Cleonimũ regem, quẽ pepulerant in regnũ reciperẽt, nulla illius dignitatis ratione habita, reſpondit: Si Deus es nobis, minimè timendũ à te ducimus: nam cum iuſtam habeamus cauſam, Deus qui iuſtus eſt, nihil aduerſus nos molietur: quibus tu, ſi non Deus, ſed homo es, melior profectò non es, & propterea tantoperè nobis formidandum non eſt.

De Samæo Phariſæo.

Herodes adhuc priuatus, cũ apud Hyrcanũ Iudæorũ pontificẽ, ac regẽ, à multis eius gentis nobilibus præpotentibúſque viris accuſaretur, Hyrcanus qui eũ diligebat, monuit, Vt in iudiciũ, habita ſalutis ratione veniret: itaque is purpuratus, & armatorũ ſeptus corona, in iudicio conſtitit: cũ igitur eo cõſpecto territi iudices, in ipſum hiſcere nihil auderent, Samæus qui inter eos vir erat, & prudens & liber, dixit: Tu Hyrcane rex, vóſque iudices, ni fallor, nunquàm in iudiciũ capitis venire aliquẽ vidiſtis, niſi ſquallidũ, & atra, neque ea niſi trita veſte amictũ, quamobrẽ cum hic Herodem, & nitida cute fulgentẽ, & veſte ornatũ adeſſe videatis, armíſque tectũ, dici non poteſt aliud eniti velle, niſi vt vel armis iudiciũ ad liberationẽ ſuam extorqueat, vel ſi id nequiuerit, vt nos iudices occidat. Itaque ſi hoc ei, vos iudices, per ignauiã permittitis, ipſe quidem, quod reo in periculo conducere videtur, egerit: at vos, mihi creditote, haùd multò poſt fore, vt iudices omnes qui hic ſedemus, túque rex vnà cũ iudicibus ab Herode occidamini. Audax enim libérq; Samæus, veritus non eſt, coràm Herode ea dicere, quæ audiendo alij, præ formidine contremiſcebant. Secutũ eſt igitur, vt breui Herodes regnũ occuparet, & Samæi verba, quæ dixerat, vera inuenirẽtur: ſolus autẽ Samæ⁹ ſeruat⁹ eſt, cui Herodes nõ modo ob virtutẽ pepercit, ſed ĩter amicos etiã habere eũ voluit.

De Platone philoſopho.

Diu in Sicilia commoratus Plato, quem Dionyſius, apud ſe tenuerat, cum tandem dimitteretur ab eo ad cœnam vocatus eſt, atq; inter alia quæ cœnãtes fabulabãtur, cũ Dionyſius diceret: Nónne ô Plato, cum Athenis eris, cũ aliis philoſophis de nobis obloqueris? Ei Plato ſubridens, reſpondit. Nunquàm philoſophos qui Athenis viuunt, ita vacare, aut de tam vili materia inter eos tractari poſſe, vt loqui de Dio-

nyſio valeant. Acutè enim, ſed modeſtè tamen, vitam eius, vt digna era, momordit.

De Antagora.

Non minore libertate, argutiáque Antagoras poëta Antigono regi reſpondit: nam cum ſolus caſtra Antigonus perābularet, & ad Antagoræ tabernaculum veniſſet, conſpicatus congrum decoquere, vt faceto verbo poëtam morderet, dixit: Putas ne Antagora, Hometum cum Iliadem ſcriberet, congros decoxiſſe? cui facetus atque extemporaneus poëta. Nunquid & tu rex Antigone arbitraris, Agamemnonem cū ea gereret, quæ ab Homero ſcripta ſunt, caſtra Græca perābulaſſe, quærentem, ſi quis congros aut aliam rem decoxiſſet? celeri enim acutóque reſponſo, Antigoni nimiam curā, loquacitatémque ſatis aptè repreſſit.

De Laberio equite Romano.

Quemadmodum etiā egit Laberius eques Romanus mimorū fabularúmque ſcriptor: nam cum iā grādis natu à Iulio Cæſare penè coactus ſaltaret, & fabulas quas ſcripſerat, ipſe ageret præter ætatem, id vt potuit vlciſci decreuit: perſonam igitur Syri ſerui induit, & tanquàm à domino vapulaſſet, fugientis ſpeciē præbens clamauit: Quirites profectò libertatem amiſimus, ficto eo ſermone, perſonáque, Cæſaris tyrannidem haud obſcurè taxauit, quam ob cauſam poſtea Laberius Cæſari nunquàm gratus fuit.

De alio poëta Græco.

Liberum Laberij verbum fuit, ſed non minus Græci poëtæ cum Auguſto, factum: nam cum hic poëta Auguſto ſæpè verſus dare conſueuiſſet, neque vnquàm ab eo aliquid tuliſſet, niſi quod poſtremò epigrammate, tanquàm in omnium ſatisfactionem donatus fuerat, Poëta egregiè laudato Auguſto appropinquauit, atque ex pera ſumptos nūmos quoſdam minimos, in Auguſti manu poſuit, dixitque, Non hos quidem ex fortunæ tuæ amplitudine ô Auguſte dedi, ſed quoniam maior copia non erat, hæc qualiacunque malui quàm nihil dare. Quare omnibus in riſum conuerſis, largiſſimè ab Auguſto pro omnib. remunerationem tulit.

De quodam equite Romano.

Ab equitis quoque Romani libero verbo tactus, æquo animo eius libertatem tulit? nam cum Cenſor Auguſtus eū reprehendiſſet, tanquàm fortunas ac bona ſua decoxiſſet, eo

ipſo tẽpore eques à ſe auctas fortunas eſſe oſtendit. Item cũ ab eodem carperetur, tanquam de matrimoniis legem non ſeruaſſet, ſtatim teſtibus quoque crimen reiecit, oſtenditque non ſolũ vxorem duxiſſe, verum etiam ex ea trium liberorũ patrem ſe factum. Itaque eques aliquantiſper commotus his addidit: ô Cæſar alias cum de probis viris certiorem te fieri voles, eius rei onus probis quoque & non maledicis dato. Aſperum profectò reſponſum, ſed liberum & equite Romano, ad Imperatorem eundemque Cenſorem, dignum.

De alio equite Romano.

Non minus etiã liberum verbũ factumque alterius equitis fuit, qui cũ aucupij peritia magnus haberetur, magnóque labore vix noctuã cepiſſet, quæ rure Auguſti ſomnũ moleſto carmine rũpebat, ab Auguſto laudatus, cum non vltra mille denariorum ſummã dono tuliſſet, muneris exiguitate indignatus: dixit, Malo noctua viuat, atque in hęc verba eam dimiſit, nulla eius quem offendebat, habita ratione.

De Diogene Cynico philoſopho.

Quàm liberum etiam Diogenis Cynici philoſophi verbũ fuit, qui captiuus in caſtra ad Philippum Macedoniæ regem deductus, cum interrogaretur à rege, Quis nam eſſet? reſpõdit, Se exploratorem eſſe ad ipſum profectum, vt inſatiabilẽ eius rapacitatem videret: quamobrem ea libertate dicendi victus Philippus, ſtatim eum dimitti iuſſit.

De Philode Athenienſi.

Poſt exempla de quibus ſcriptum eſt, in quibus ſatis libertas apparuit, nonnulla alia libertatis omninò plena, ſed quibus ob infelicem euentum magnò libertas conſtitit, ſubiungemus. In prælio captus Philodes Athenienſium dux, cum à Lyſandro qui eum ceperat, interrogaretur, quid is meritus eſſet, qui de Lacedæmoniis tantum, vt ei vitio dabatur, oblocutus eſſet? interritus reſpondit, O Lyſander, noli eum accuſare, qui iudice careat, ſed iam tandem aduerſus Philodem id exequere, quod ipſe iam in te feciſſet, ſi tantũ in ipſius manu eſſes, quam ipſe in tua eſt. Quamobrem eum Lyſander occidi iuſſit.

De Pelopida Thebano.

Non minus dicendo liber, cæterũ felicior Pelopidas Thebanus fuit: nam cum ab Alexandro Pheræo captus, haud admodum arcta cuſtodia teneretur, per id tempus, populos

Alexandro ſubditos, ſollicitare non deſinebat, monebatque breui Alexandrũ pœnas daturũ. Quod cũ Alexander reſciuiſſet, miſiſſetque qui Pelopidã monerent: Niſi linguã compeſceret fore vt ei mortis cauſam afferret: nuncio reſpondit, vt Alexandro referret, Pelopidam mirari, quod tàm diù diſtuliſſet, cũ ipſe adeò in eũ hoſtili animo eſſet, vt ſi vnquã euadendi facultas daretur, ad dandas pœnas pro eis quæ impiè in populos ſuos, nulla eorum culpa ederet, ipſum coacturus eſſet: nec longè res ea abiit, quod Pelopidæ opera Alexãder à ſuis interemptus fuit.

RECENTIORA.

De Marete Chalcedonenſi epiſcopo.

Perſæpè graues caſus, magnæque calamitates in hominibus audaciam augent, atque imperterritos reddunt: ceu qui ſatis ſecuri videantur, non poſſe in ipſis mala augeri, atque eis morte finẽ imponi, quemadmodum antè de Pelopida diximus, & nunc de Marete Chalcedonenſi epiſcopo ſcribemus. Ei propter ætatem decrepitam luminibus capto, cum eſſet Conſtantinopoli nunciatum, Iulianum Imperatorem in templo Fortunæ ſacra facere, clara voce Iulianum apoſtatam compellauit. Cui cũ indignatus Iulianus reſpondiſſet: Galilæum (ita enim Chriſtum appellare ſolebat) ei viſum non reſtituturum: exclamauit ita vt ab omnibus audiretur: Deo ſe pro cæcitate gratias agere, quod ita ei facultas Iulianum impium imperatorem videndi erepta eſſet: quo verbo attonitus Iulianus, loquendi cum Marete finem fecit.

De Martino epiſcopo Turonenſi.

Collocutorũ ſimilitudo, ad Martinũ Turonenſium epiſcopum, atq; Maximũ ea tempeſtate Galliam tyrannide premẽtem, me trãsfert: Maximus enim, primo cõpulſa ad rebellionẽ Britannia, in qua Imperatorium nomen vſurpauerat, in Galliam aduerſus Gratianũ traiecit, quo per fraudem occiſo, Galliam maiorẽmq; Germaniæ partem, nõnulláque alia ſubegit, deinde pulſo ab Italia Valentiniano, vt de ſe bonam opinionẽ relinqueret, Martinum ad cœnam inuitauit: ſed ſanctus libérque epiſcopus ire recuſauit, affirmans, Se cum eo in epulis communem menſam nunquam habiturum, qui duorum dominorũ quos habebat, alterũ occidiſſet, alterum Imperio pepuliſſet. Itaque antè vt iret adduci non potuit,

quã Maximus ſcelus culpa in milites reiecta excuſauit, quõ rum ſeditione vt imperaret coactũ ſe dicebat, in quo ſe pro viribus enixurum, vt placarentur, promittebat: O ſingularem libertatem, quæ ab animi ſinceritate, moruníq; ſanctimonia proficiſcebatur: quã temporũ noſtrorum Epiſcopis neceſſaria foret, vt malis principibus ea palàm dici poſſent, quæ alij in minore fortuna poſiti dicere non audent.

De Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo.

Maiore etiam libertate cum Maximo vſus eſt Ambroſius Mediolanenſis epiſcopus, cum à Valentiniano imperatore, legatus ad eum vſq; in Treuerim vrbem miſſus fuit, ad fratris Gratiani, ab eo occiſi repetendum corpus: nam publicè in concilium deductus, cum Maximus aſſurrexiſſet, vt oſculo Ambroſium exciperet, ipſe veſtigio, ſe ne cum vocaretur quidem mouit, quin potius liberè grauiterq; eum cũ pro proditione cædeq; in Gratianũ increpuiſſet, illic palàm omnia in Maximum reiecit, quæ ad purgandum crimen ipſe in medium adducebat.

De Agapeto Pontifice.

Quam grauis & quam liber Agapetus quoque Pontifex maximus fuit? cum à Theodato qui in Italia Gothorum rex erat, Conſtantinopolim placandi Iuſtiniani gratia miſſus, loquendo deprehendit Iuſtinianum Eurychena hæreſi laborare, in qua re aliquandiu conatus de ſententia Iuſtinianum dimouere, cum fruſtra laboraſſet, ſanctus Pontifex, veritate atque conſcientia fretus, continere ſe non potuit, quin imperatori mentẽ ſuam aperiret: dixit enim, Ad Iuſtinianũ Chriſtianiſſimum Imperatorem veniſſe me arbitrabar, ſed quantũ intueri poſſum, ad Diocletianum me veniſſe video.

De Sabino & Syluano Cteſiphontinis.

Indignationis quoque magnitudo, loquẽdi libertatẽ vſurpat, quemadmodum hic duorum exemplo oſtendetur. Cum pace inita cum Perſarũ rege, Iouinianus Imperator, quædam loca à Romanis poſſeſſa, & inter alia Cteſiphontem vrbem, Perſis conceſſiſſet, præſenſque vrbem eam traderet, contrà totis viribus, quantum valebant, nitebantur ciues, ſed cum impedire rem non poſſent, ceu muneris loco quærebant, vt eis permitteretur, ſeſe, ſi poſſent defendere: quod cũ à Iouiniano negaretur, & penè in deſperationẽ ciues coniecti eſſent, inter eos Sabinꝰ liberè dixit: Cõſtãtius interdũ à

Perſis victus, ita afflicta fuit fortuna, vt eum viderim panē ab anu inopi petentem,& tamē nihil vnquā de imperij finibus Perſis reliquit: tu autē principatus tui initio, Cteſiphōtem vrbē, locaq; propinqua, quæ Romani imperij clypeus, & ceu repagulū aduerſus hoſtes dici poſſunt & debent, hoſtibus tradis? Inter hæc verba ciues,cum è more coronā auream imperatori muuus darent, quā difficulter Iouinianus adduci potuit, vt acciperet, Syluanus non minus Sabino liber, premēte animi impetu, Ita te cæteri coronare poſſint, dixit, Eo verbo Iouiniani ignauiam & animum oſtendens.

De Ioanne Capocio Romano.

Diſſidentibus inter ſe Othone quarto & Friderico ſecundo imperatoribus, cum Innocentius tertius Pontifex apertè fauiſſet Othoni primò,deiude poſt aliquod tempus ad Fridericum ſtudia conuertiſſet, videbatur multis Pontifex harum diſcordiarum cauſas ſerere, itaque cū per quadrageſimæ tempus, Innocentius, è more conciones haberet, mirātibus omnibus eius in dicendo facundiam, Ioannes Capocius ciuis Rom. Othoni deditiſſimus, cum Pontificem de concordia magno ſtudio prædicantem audiret, quia ab eo omnes has diſcordias ceu oblato fomite ali videbat, continere ſe quin erumperet, non potuit: ſurgens igitur, non expectato Pontificis orationis fine,dixit: Verba tua,pater ſancte, Dei ſunt, cæterum facta, quæ verbis longè contraria ſunt, diaboli videntur eſſe: neque in hoc clauium poteſtas, neque arma quæ ſimul in Pontificis manu erant hominem hunc quin liberè loqueretur, deterrere potuerunt.

De Velano, Prouinciæ in fratrum Minorū ordine præfecto.

Nihil etiam plus penſi habuit Velanus, qui Prouinciam in ordine fratrum Minorū gerebat, inuehi in Ioannem vigeſimum ſecundū pontificem, cum ad eum Auinionem deductus fuit: propterea quod in eccleſiaſticis concionibus pontificem hæreticū nominarat, quia eo tempore excitatam illorum ſocietatem, qui Fraterculi opinionis nuncupati ſunt, pontifex improbabat, ab eis enim dicebatur, Sacerdotes omnes apoſtatas eſſe, qui apoſtolorū paupertatem nō ſequerentur. In concilio igitur ea omnia confirmauit, quæ alibi dixiſſe accuſabatur: denuóque coram, eum verè paupertatis apoſtolicæ eccleſiaſticæque euerſorem vocauit, & propterea eum hæreticum atque apoſtatam dici debere:

quamobrem Velanus ductus in carcerem, nunquam quæ antè dixerat, ob id mutare voluit.

De quodam Epiſcopo & Gregorio vndecimo Pontifice.

Cum iam ſeptuaginta annos in Gallia Romani pontifices egiſſent, contigit, vt per id tempus Gregorius vndecimus ad pontificatum aſſumeretur: is cum abſente ab vrbe Roma Pontifice, videret magnis incommodis catholicam eccleſiam affici, & ob id ad repetẽdam vrbem Romam, animum inclinaret: fortè euenit, vt ſe Pontifici epiſcopus quidam offerret, quem cum Gregorius hortaretur, ad petendã eccleſiam ſuam, illicque commorari, vt in ea dominicum gregẽ ei creditũ gubernaret: epiſcop⁹ dicẽdo ſatis liber, ad ea; Et tu ſancte pater, reſpondit, à quo mihi aliiſq; bene agendi exemplũ proponi debet, cur ab epiſcopatu tuo abes? qui propter abſentiã tuã permulta incõmoda perfert. Quo reſpõſo Pontifex, ad eã diem in petenda Italia anceps quod cũ patriæ amor Galliarũq; reſpectus mouebat, Romã petere decreuit. vbi poſtea haud multò poſt cũ deceſſiſſet, cauſa fuit, vt in poſterum Romæ Pontifices remanerent.

De Conuerſo Ciſtertienſis ordinis.

Non minus liberè arguteq; vir religioni inter poſtremos Ciſtertienſis ordinis additus, Cardinalẽ allocutus eſt, quàm ii de quibus dictũ eſt, pontificem cõpellarunt, & ob id res ipſa non indigna videtur, de qua inter iam dictos mentio fiat. Nam cũ Henricus ad Cardinalatum à Ciſtertienſiũ ordine euectus, à Clemente pontifice legatus in Germaniam mitteretur, vt aduerſus Chriſti hoſtes crucẽ prædicaret, in comitatu aliquot habebat monachos: itaque cum iter faceret, ab eis petiit, Vt aliquis eorum, aliquid ad leuandum viæ faſtidiũ loqueretur, vnde audientium animi fructũ aliquem accipere poſſent: monachus autem cum inter ipſos vnus eſſet, ex eo numero, qui quód ad ſacros ordines non promouentur, ſed in monachorũ ſeruitia ali ſolent, Conuerſi appellantur, nõ ſine difficultate eũ impulerunt, vt is eſſet, qui tunc loquendi onus ſubiret. Ad cardinalem igitur ſubridens ſe conuertit, & dixit: Cũ mortui erimus, id quod haud multò tempore pòſt erit, & ad paradiſi valuas perducemur, Benedictus ordinis noſtri primus parens, obuius nobis erit, vt in paradiſum nos inducat: cum is te Domine mitratum conſpiciet, quia ignorabit, petet quis nam ſis: &

ſi è numero ipſius monachorum te eſſe reſponderis, dicet monachorum non eſſe, capitibus cornua geſtare: cæterum poſtquam tu multa ad hos ornatus excuſandos dixeris, vt certior de te fieri poſſit, regni cœlorum ianitori imperabit, vt tibi in terra extenſo, ſtomachũ aperiat, & ſi herbis leguminéq; te paſtum eſſe inuenerit, monachũ eſſe credat, atque in paradiſum inducat: quod ſi delicatioribus cibis enutritũ eſſe cognoſcet, ſciat verum non eſſe monachũ: quid tunc Domine mi dicturi erimus? cũ in has difficultates cõiectos eſſe nos videbimus? ô libertatem ingentem, verbúmque quanquàm ab homine profectũ, qui in humili erat fortuna, ſapiens tamen & aſtutum, & quod longè plus in receſſu relinqueret, quàm in fronte polliceretur.

De Bubulco Germano.

Penè ſimili dicendi libertate vſus eſt arator quidã ſenex, in Germania, erga epiſcopũ ducémque Colonienſem, cum iter armatus faceret, & magnus armatorum numerus, vt in Germania mos erat, eum proſequeretur. Magno enim riſu arator ſolutus, interrogatus eſt, Quæ tanti riſus cauſa eſſet? arator autem, cũ negare ſe rem videret non poſſe, reſpondit, Ridere ſe, quòd Petrus Apoſtolus clericalis ordinis princeps, in tanta inopia mortuus eſſet, & poſteros in eo ordine tantopere locupletaret: reſpondente autẽ epiſcopo, ſe ſimul & ducem eſſe & epiſcopũ, & eo tempore, vt ducem armatum eſſe, & cũ armatis iter facere, & cum in templo eſſe contingit, illic vt epiſcopum agere: maiori etiam cachinno ſolui arator cœpit: denuo igitur cauſam rogatus, dixit. Vellem equidem declarari mihi, cum mortuum hunc ducẽ, cuius perſonã geris, in inferno eſſe contingет, quò putes epiſcopum eſſe iturum? arguto enim liberóque reſponſo, oſtẽdit, quàm ſtultum eſſet in eodem ſubiecto, duas diuerſæ profeſſionis perſonas agere velle. Etſi in altera peccaret, putare ſe in altera pœnas errati non ſenſurum.

De Franciſco Aragonio ordinis minorum.

Liberum quoque & valdè conſideratum, id quod ad virum iuſtum ac ſanctimonia inſignem pertinet, verbũ illud fuit: quod Franciſcus Aragonius, minorũ ordinem profeſſus, Sixto quarto Pontifici, qui ab eodem ordine, ad põtificatum aſcenderat reſpondit, cũ primum ad eum pontificem venerandum ſe contuliſſet. Oſtendente enim ei pontifice,

nonnulla quæ precij ingentis erant, dicentique Frater mi, iam dicere, vt Petrus Apoſtolus, non poſſumus, auro argẽtoque nos carere: reſpondit, Pater ſancte, ne tu quidẽ claudo dicere poteris, Surge, & liber factus, vt ille dixit, ambula. Hac dicẽdi libertate oſtendens, quẽadmodũ Petrũ apoſtolũ opibus ſuperabat, ita ipſe ab eo vitæ ſanctitate vincebatur.

De Dunſtano Archiepiſcopo Cantuarienſi.

Cum Dunſtanus Cantuarienſis archiepiſcopus Ethelſtanum Britanniæ regem coronaturus eſſet, & peractis aliis ceremoniis, poſtea capiti eius diadema impoſuiſſet, clara voce vt audiri poſſet, dixit: Quia hoc regnum fratris tui ſanguine morteq; affectaſti, præterquàm quòd tota Britãnia hoc factum grauiter latura eſt, ne tu quidem ex eo lætum exitum feres. Nouo enim immaniq; regi, crimen ſuum palàm improperare veritus non eſt.

De Gerardo epiſcopo Zaladienſi.

Liberior etiam Gerardus epiſcopus Zaladienſis in Pannonia fuit: cum requiſitus, vt Petrum Hungarię regem diademate inſigniret, qui Stephano regi ſucceſſit, eius rei agendæ munus abnuit. Improperauit enim crimen ingens quod perpetrarat, cum quadraginta ſenatorij ordinis viros inſignes, conſiliarios ſuos turpi morte affecit, adacto per media eorum corpora palo, quod eius voluntati obtemperare nolebant. Quem cum poſtea ab aliis epiſcopis coronari inſpiceret, pulpitum conſcendit, adhibitoq; interprete, qui Pannonia lingua pronũciaret, quæ ipſe Italica dicebat, denuo regi crimẽ ſuum exprobrauit, tẽpúſq; ac viam mortis, quæ breui eum maneret, prædixit.

De quodam Hiſpano iuuene.

Adminiſtrationem Toletanam Hiſpanus iuuenis, ab Alphonſo octauo Caſtulonenſi rege poſcebat, quem cũ propter iuuenilem ætatem rex reiiceret, audax liberq; iuuenis reſpondit. Et tu princeps, cum adhuc lacte infantem te nutrix aleret, iam rex eras, & quotidie permulti, in magnis muneribus apud te conſpiciuntur, qui pueri tecum alea ludebant: me autẽ, quia tecum non luſi, exiſtimas, ætate ingenioque parum valere? quæ verba à libero profecta animo, ita Alphonſum mouerunt, vt muneribus ornatũ, vltrà deſiderare quod optabat, non pateretur.

De Hyro Gallo militari duce.

Mordax liberum atque ſimul facetum verbum fuit Hyri militaris ducis in Gallia, Carolo ſeptimo regnante: nam ab exercitu ad regem miſſus, cuius auſpiciis Guiennæ in Aquitania aduerſus Britannos bellum, non ſine Gallorum detrimento gerebatur: cunctante rege, vt voluptatibus operam daret, contra belli neceſſitatem in longum trahebatur: itaque cum ei rex, à quo neceſſaria ad alendum exercitum expectabat, voluptatum apparatus, item ludos puellaſque & conuiuia oſtentaret, ac peteret ab eo. Quid de eis ſentiret? reſpondit Hyrus, Nunquàm alium regem qui ſua lætius quàm ipſe perderet vidiſſe: cuius verbi aculeo, ab ocio voluptatibúſque experrectus, rex confeſtim confici, ea quorũ cauſa Hyrus venerat iuſſit.

DE SEVERITATE.
CAPVT III.

INter crudelitatem quæ mortalibus odio eſſe debet, & clementiam, quam omnibus natura gratam atque deſiderabilem fecit, media conſiſtit virtus, ſeueritas nuncupata, regendis imperiis admodũ neceſſaria, modo ad ſanguinem, id eſt, ad ſæuitiam, nimiũ ne declinet. De ea ſcripturus quædam exẽpla, Valerij ordinẽ ſecutus, à Rom. in quibus plurima hæc virtus fuit, incipiendum duxi.

De Q. Sertorio.

Quintus Sertorius, qui bellis ciuilibus vnus Marianarũ partium erat, cũ in caſtris tabernaculum ſuum ſatis propinquum ſeruis haberet, qui à Mario liberati militabant: quia nimis licenter, opibus, Romaníſque mulieribus abutebantur, imparatos eos, vt pote qui vim non vererentur, adortus, quatuor ex eis milia occidit: affirmans, Malle ſe illis militibus, & ſi magnopere neceſſarij erant carere, quàm Romanis illatas iniurias non vlciſci.

De Themiſtocle Athenienſi.

Cum legatos Xerxes ad Græciæ ciuitates miſiſſet, eas ad imperata facienda hortantes: contigit, vt vnà cum eis eſſet Græcus interpres: Themiſtocles autem qui eo tempore Athenis præturam gerebat, interimi eum curauit: indignã rem arbitratus, quod ad Barbarorum arbitrium, in Græciæ detrimentum Græca vteretur lingua.

De Lacedæmoniis.

Seueri fuerunt erga Archilochum poëtam Lacedæmonij. Eum enim, quanquàm genere Spartanus eſſet vrbe pepulerunt, quod carmen ſcripſerat,in quo oſtendi videbatur: Satius eſſe in prælio arma, quàm vitam amittere: nam eo doctrinæ genere arbitrati ſunt, homines ignauiæ atque timiditatis plus habituros.

De Philippo Macedonum rege.

Cum Philippus Macedonum rex, Antipatri amici rogatu, quendam in iudicum collegium adhibuiſſet,eumq́; poſtea barba capilloq́; tincto inſpexiſſet, honorē,quem dederat, ademit: affirmauit enim, Nunquàm eum fidelem conſtantémque fore, qui barbam capillumq́ue mentiretur.

De Senatu Romano.

Eadem ſeueritate, erga Fuluium Argentarium vſus eſt Romanus Senatus, quod ſecundo bello Punico, à feneſtris, per meridiem in forum roſeo ſerto coronatus, ſpectare viſus erat: carceri enim per omne tempus eius belli damnauit, vt intempeſtiuum gaudium, quo laborante patria vſus erat, carceris moleſtia corrigeretur.

De Auguſto.

Auguſtus, & ſi humano ingenio erat, ſeuerus tamen in Herotheum Ægypti procuratorem fuit. Nam quia coturnicem manducarat, quæ alias pugnando vincebat, nauis malo configi eum iuſſit.

De Tiberio Cæſare.

Tiberius Cæſar, quendam Romanum quæſtura priuauit, quia vxorē decimo die, poſteaquā eam duxerat,repudiauit: ſine fide atque conſtantia eſſe eum arbitratus,qui in re tanti momēti, tam paruo tēpore, vanum ſe variumq́; oſtendiſſet.

De Galba Hiſpaniæ Proconſule.

Galba, qui poſtea imperauit,cum in Hiſpania proconſul eſſet, quibuſdā menſariis præcidi manus iuſſit & mēſæ eorū affigi,quia fraudulenter pecuniā tractare comperti erant.

De Veſpaſiano Auguſto.

Seuerior Veſpaſianus imperator fuit, qui Romanum iuuenem ad eum profectum, vt pro data præfectura gratias ageret, quia vnguenta olebat, non contentus manu reieciſſe,contumeliā hoc verbo antè præfatus, ſcilicet,Mallem allium oboluiſſes: literas quoq; datæ præfecturæ reuocauit:

ſeuero exemplo oſtendens, quod quemadmodum nobili genere ortum iuuenem, lautitia & terſi corporis cultúſque mũditia decet, ita fœmineos cultus atq; odoramenta, viro dedecori eſſe, præſertim ei, qui aliorum regendorum curam ſuſtineat. Muliebres enim mũditias in viro, leuitatis atque impudicæ vitæ iudicia eſſe, aiebat.

De Septimio Seuero Legato Romano.

Profecto in Africam Septimio legato, obtulit ſe amicus, & vt antè conſueuerat, præ lætitia eum amplexus eſt. Ea re indignatus Septimius, palàm cædi eum grauiter iuſſit, Præcone magna voce eum monente, ne ipſe homo plebeius, in poſterum tam ſtultè dignitatis non habita ratione, legatũ Romanum cõplecteretur. Illius enim principi ſeueritate, iam indicabat qualis futurus eſſet imperator.

De Aurelio Seuero Alexandro imperatore.

Alexander Seuerus imperator, militem qui anum hoſpitam ſuam pulſauerat, non contẽtus militia exauctoraſſe, ſeruum atq; aurigam ipſius mulieris eſſe iuſſit: vt qui iniuriæ in eam autor fuerat, ipſius commodis atq; neceſſitatib. in poſterum operam ſuam addictam, haberet.

Item de eodem.

Idem in ipſa via, qua eius ſerui à Palatio in villã migrare ſolebant, vnũ ex ipſis cruci iuſſit affigi, quia centum aureos nummos propter nauatã cuidã in aula ſua operã acceperat.

De eodem.

Similiter quia amicus eius Thurinus multa ad ſpem aut ad timorẽ referebat, mentitus, tanquàm ea à principe accepiſſet, & inde pecuniam haud paruam congerebat, publicè fumo extingui iuſſit: præcone valenter clamante: Fumo morere, quia fumum vendidiſti.

Item de eodem.

Adeo autem in eo ſeuera fuere facta, ſicuti etiam nomen erat, vt palam edici iuſſerit, ne vllus, qui in magiſtratu munera acciperet aut aliter aliena raperet, coram eo appareret: conuictos enim huius ſceleris, capite mulctaturum ſe, nulla hominis alicuius habita ratione, denunciauit: quam longè ab huius temporis morib. hic princeps? Nunc enim eorum qui rerum potiuntur, permulti inueniuntur operam dare, vt per huiuſmodi largitiones aut rapinas, miniſtri opes congerant, quia eius lucri pártem ab eis accipiunt.

De Peſcennio Nigro Galliæ gubernatore.

Peſcennius quoque Niger, cum Galliam regeret, imperante Septimio, tribunum lapidari iuſſit, quia militum ſtipendia decimaret.

De Aureliano Imperatore.

Militis, qui hoſpitam violarat, Aurelianus imperator, duabus magnis arboribus ad terram deflexis, alligari crura iuſſit, qui redeuntibus vi ſua in conſuetũ ſtatum arboribus, in duas partes diſcerptus eſt. Cæterũ quoniam ſatis de veteribus eſt dictum, iam ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Gulielmo Normandiæ duce.

Gulielmus Normandiæ dux, qui Normandorũ primus, Britanniæ regnum adeptus eſt, cũ in eam Inſulam aduerſus Heraldum traieciſſet, conſpicatus Normandum militem in Heraldum adhuc ſæuire, poſteaquã ſagitta ictus ad terram conciderat, eum ignominiæ nota exauctoraui: vir enim bello clarus atque virtute inſignis, æquè indecorum exiſtimauit, viuenti hoſti terga dare, & iam mortuum aut ad terram delapſum ferire.

De Senatu populóque Conſtantinopolitano.

Defuncto Heracleo Conſtantinopolitano imperatore, imperij ſucceſſore relicto filio Conſtantino, Martina nouerca, Heracleonque frater, Pyrrhi olim patriarchæ conſilio, Conſtantinum veneno ſuſtulerunt: qua re palàm facta, Senatus populúſque Conſtantinopolitanus id grauiter ferentes, ſeueriſſimè vlti ſunt: nam præciſa Martinæ Auguſtæ lingua, atque deſecto Heracleoni naſo, ambos in exilium miſerunt: Pyrrhum autem, facto in eum impetu à populo, peremerunt, creato imperatore Conſtantini filio. In ea autem re non minus perpetrati ſceleris, quàm eorum in quos admiſſum erat crimen honoris, quo olim potiebantur, rationem habuerunt.

De Conſtantino Pontifice Maximo.

Inter tot ſeueritatis immenſæ exempla, Pontifices quoque noſtræ religionis admittemus, è quibus multi ita à priſcorum moribus degenerarunt, vt nimium familiares facti, iam in contemptum venerint. Haud igitur his fuit ſimilis Conſtantinus Pontifex, nam Philippicum Imperatorem

qui Bardanus dicebatur, non contentus per literas reprehẽdiſſe, quod de catholica fide male ſentiret, poſteaquàm monitus redire ad ſanitatem neglexit, nulla in eo imperatoriæ maieſtatis ratione habita, ceu ſchiſmaticum extra catholicę eccleſiæ gremium eſſe declarauit, nomenque eius, omnibus publicis rebus detrahi iuſſit, vt eius qui propter hæreſim indignum ſe feciſſet, qui aliis imperatoribus annumeraretur, nomen quoque in obliuione ſepeliret: æquè enim in eum inuectus eſt, ac ſi nullo vnquàm inſignitus imperatorio honore, priuati hominis ſtatum non euaſiſſet.

De Innocentio primo Pontifice.

Extra communem fidelium gregem Innocentius quoque primus Pontifex, Arcadium Auguſtum atq; eius coniugem Eudoxam fecit, atq; id palàm declarauit: quod Chryſoſtomo patriarchatus ſui honore depulſo, Theophilum Alexãdrinum patriarcham ſuffecerant.

De Nicolao primo Pontifice Maximo.

Non minus ſeuerus Nicolaus primus, regem Lotharium, Ludouici ſecundi imperatoris fratrẽ excõmunicauit, quod repudiata vxore Therberga, Gualdradũ iuſtæ vxoris loco palàm haberet. Præterea Regnaldũ Treuirenſis, & Guntramum Colonienſis eccleſiarũ archiepiſcopos, quod operam ſuã in ea re præſtiterant, dignitate qua fungebâtur, priuauit.

De Gregorio ſeptimo Pontifice.

Gregorius etiam ſeptimus Pontifex, Henricũ tertium nõ contentus anathemate mulctare, tandem imperatorij quoque honoris dignitate priuauit, quia eccleſiaſtica ſacerdotia vænalia habebat, & admonitũ, vt corrigi ſe pateretur, durũ inuenit: neq; verò ante anathematis vinculo liberauit, aut ad priſtinũ honorem admiſit, quã per hyemẽ nudis pedibus, in niue, collo indutus zonã, multas horas ad Canuſſiæ oppidi portas in Rhegienſi agro, vbi tunc Pontifex agebat, erroris ſui veniã petiit: vbi vix tandem Mathildis comitis fœminæ clariſſimæ, quæ in ea regione latè imperitabat, & Adelini Allobrogum, vel vt nunc dicimus, Sabaudiæ comitis, victus precibus, vt deoſculari pedes poſſet eum admiſit.

De Alexandro tertio Pontifice.

Alexander tertius Pontifex, Fridericum Ænobarbũ imperatorem, quod ſchiſma in eccleſia cõcitauerat, excommunicauit: neque antè anathemate ſoluit, quàm Venetiis pro

ædè ſancti Marci pronus in terram, pedes eius oſculo veneratus eſt, ac criminis ſui veniã petiit. Ne autẽ putentur Pontifices, in ſeculares tantũ homines, hac ſeueritate vſi eſſe, de his iam ſcribemus, qui in eccleſiaſticorũ acta ſeueri fuerunt.

De Leone quarto Pontifice.

Leo quartus Pontifex maximus, Cardinalatus honore Anaſtaſium Tituli ſancti Marcelli priuauit, quia cõtra Canones, quinquennium à parœcia ſua abfuerit.

De vrbano Sexto Pontifice.

Vrbanus quoque ſextus Pontifex maximus, ductos mari à Nuceria ad vrbem Genuam ſeptem Cardinales, qui clam cum Clemente conſpirarant, cum ipſo de Pontificatu contendente, nulla mitiore pœna dignatus eſt, quàm vt ſaccis ſeorſum incluſos, in mari demergeret.

De Caſtrutio Caſtracani Lucenſium Domino.

Ab eccleſiaſtica ſeueritate, ad ſecularem iterum redeũtes, Caſtrutij Caſtracanis Lucenſium domini, facinus ſeuerum enarrabimus. Cum ſciret menſariũ prædiuitem ſolum vertiſſe, nec multò pòſt, parua pecunia, cum creditoribus pacta, menſam repetiiſſe, atque magnificas ædes ædificare cœpiſſe, in vincula coniecit, atque vocatis edicto creditoribus, pro tota ſumma ſatisfieri iuſſit: & quod vltrà menſario ſuperfuit in publicum redegit. Appenſo autem menſario iuxta menſam, in qua aduerſus eos, qui eius fidem ſecuti erant, fraus cõmiſſa erat, ceruices fregit, neque enim minus ſupplicio dignum eſſe arbitratus eſt, quã illos, qui in viatores graſſantur. Siquidem fallaces menſarij fraude eos circũueniunt, qui eorum fide ducti, pecuniam ſuã menſæ crediderunt: at graſſatores non ſine vitæ ſuæ diſcrimine, diſpoliare habent. Quod ſi hac ſeueritate, in noſtri temporis fallaces mercatores animaduerteretur, quanquã fortaſſe carnifices ſupplicio non ſufficerent, rapaciũ tamen hominũ ſcelus cõpeſceretur, & boni mercatores, iuſtiq; homines, tutius negociationes ſuas, ac maiore omniũ vrbium cõmodo atque honore tractarent: ſicuti nunc contra, cũ dedecore atque iactura, quotidie multorũ fortunas impudentium ſcelere, qui ablato alieno, vertere ſolũ non erubeſcunt, euerti videmus.

De Senatu Veneto.

Marinus Falerus Venetæ vrbis dux, deprehenſus cũ quibuſdam plebeiis conſpiraſſe, vt ex Duce, cuius poteſtas mo-

deramine finita eſt, tyrannidem inuaderet, coniectus in vincula, à Senatu capite mulctat⁹ eſt ad Palatij ſcalas, dirutíſq; ædibus, inuſta eius nomini perpetua ignominia fuit. Siquidem in eo conclaui, in quo omnium Venetorum ducem effigies pinguntur, Marini thronum ſedémque, atro colore operuerunt, inſcriptione addita eum eſſe Marinum Falerũ, cui propter crimen caput fuit ademptum.

De populo Florentino.

Magna quoque ſeueritate vſus eſt Florentinus populus, ſalutis anno quadringenteſimo ſeptuageſimo octauo ſupra mille, in eos, qui turbare ciuitatis ſtatum tentarunt. Inter quos cum Franciſcus Saluiatus eſſet, Piſanæ Eccleſiæ archiepiſcopus, quod per fraudem occupare palatium voluiſſe inuentus erat, ipſum ad eius palatij feneſtras ſuſpenderunt, Iacobúmque Patium, equeſtri honore, magníſque opibus inſignem, ei ad eaſdem feneſtras addiderunt, quia in coniuratorum numero eſſe deprehenſus erat: nec infami eius mortis genere contenti, mortuum pueris, vt per vrbem ab aſino traheretur tradiderunt, ac poſtea longo ludibrio affectum, in profluentẽ Arnum proiecerunt, publicatis quoque bonis, ignominiæ grauiorem notam appoſuêre, ſanctione facta, vt ea gens ex Florentina vrbe deleretur: item vt vicus, qui à Saluiata gente dictus erat, in poſterum alio nomine appellaretur. Honorem etiam recenter excuſſi ignis ſabbato ſancto, quem magno apparatu, ea familia per vrbem circumferebat, vt volentibus impartiretur, ad priores (is magiſtratus eſt) lanificio præfectos trãſtulerunt: vt autem huius acerbæ ſeueritatis perpetua memoria extaret, ad feneſtras vbi appẽſi fuerunt, illi in quos animaduerterũt, effigies eorũ, in eo ſtatu, in quo ſuſpenſi mãſerant, pingi iuſſerunt.

De Matthia Hungariæ rege.

Exemplis quæ de ſeueritate ponẽda duximus, finẽ Matthias Coruinus Hungariæ rex imponet. Is tonſori ſuo, quẽ pergratum habebat, locupletauerátque, labra ac naſum deſecuit, atq; in lance ferri iuſſit: quod is in regio cubiculo, miniſtris Aragonij Cardinalis legati, vxoris ſuæ fratris, poſteriores veſtium partes, per iocum mutilauerat, & ipſe rogatus eius facti cauſam exprimere, ridens regi falſus erat, cui pœnæ tum rex damnauit, vt qui in maleficio ridebat, ſemper exertis dentibus etiam cum fleret, ridere videretur.

DE IIS QVÆ GRAVITER DICTA vel facta ſunt. CAP. IIII.

GRauitas in verbis rebúſque, cũ ſuperbia aut iactantia caret, in omni hominum genere laudatur, & tamen iis præcipuè, qui in ampliore fortuna conſtituti ſunt, cõgruere magis videtur. Eius igitur nonnulla à nobis exempla ſcribentur, ex iis quæ in eo genere clariora ad manũ nobis venerunt, atque eam rem ab Athenienſibus ordiemur.

De Athenienſibus.

Relictus in Græcia à Xerxe Mardonius, cum ingenti exercitu, vt Græcos ad imperata facienda cogeret, optimũ in ea re duxit, ſi ſerere inter Græcos diſcordiam poſſet: itaque ad Athenienſes ſcripſit, Si diſcedere ab aliorũ Græcorum ſocietate vellent, offerre ſe, eorum vrbem, quam Xerxes incenderat, pecunia ſua reſtituturũ, Græciæque adminiſtrationem, poſteaquã ſubacta fuerit, Athenienſibus relicturũ. Ea re audita Lacedæmonij, quia graui inopia preſſos Athenienſes videbant, quod eorum vrbem Xerxes direptam incenderat, veriti ne rerum neceſſitate magis, quàm iudicio compulſi, conditionem acciperent, legatos Athenas miſerunt, qui populo offerrent: Si Spartam coniuges liberóſque mittere Athenienſes vellent, eis Lacedæmonios rerũ omniũ ad ducendam vitam libenter gratis copiam facturos: quibus Athenienſes reſponderunt, Non miratos ſe, ſi Perſæ putaſſent auro Athenienſes adduci poſſe, vt aliquid præter dignitatem facerent: quia pluris aurũ quàm membra ſua, atque ipſam vitam Perſæ facerent: mirari quidem, nec mediocriter commoueri, cum à Lacedæmoniis ea audiant, quibus oſtendi videtur, ipſos præſentem Athenienſium neceſſitatem intueri, ſed nihil prorſus eorum animi magnitudinem meminiſſe: itaque reſpondere Lacedæmoniis legatos iuſſerunt Athenienſes, Quicquid auri intra terræ viſcera conditum eſt, & ſupra humum per totum terrarum orbem conſpici poteſt, cum Græciæ ſalute non collaturos eſſe. Perſarũ igitur literis reſponderunt, Dum eum curſum ſol tenebit, quem tenuiſſe hactenus Perſæ viderant, Athenienſes bello perſequi Perſas non deſituros, antequam violata Athenarum templa incenſaſque domos, pro vrbis dignitate vlti fuerint.

De Conone Atheníenſi.

Non minori grauitate vſus eſt cũ Perſis Conon, cum ſuperatis à Lyſandro Athenienſibus, coactus Pharnabazum adire, Artaxerxis Perſarum regis generum ac ſatrapã, vt eius opera, opem aduerſum Lacedæmonios impetraret: ab eóq; miſſus ad Xerxem, vt Thiſapherne ſatrapam tanquã ſuum, atque Athenienſium hoſtem, accuſaret, Poſteaquam ad valuas regiarũ ædium peruenit, & miniſtros regios quis eſſet docuit, ab eis monitus eſt, vt ſi Xerxem alloqui vellet, morem Perſicũ ſeruaret, ac ſe regi indicaret: quod ſi facere nollet, quæ corám ſi ipſe loqueretur, dicturus eſſet, ſcripta daret. Conon & ſi ſatis intelligeret ſe corã loquentem, melius rei ſuæ ſatisfacturum, reſpondit miniſtris, Sibi nequaquam graue vnquam futurum, omni honore ac reuerentia Perſarũ regem proſequi, cæterum vereri, ne patriæ dignitatem imminueret, ſi cum miſſus eſſet eius vrbis legatus, quæ ſemper imperare conſueuiſſet, Perſarum, & non vrbis ſuæ morem ſeruaſſet. Itaque ſcripta dedit ea, quæ dicturus erat.

De Themiſtocle Athenienſi.

Ab Athenienſibus abire nos non patitur, quæ in ea vrbe frequentiſſima fuit grauitas. Itaq; à Conone ad Themiſtoclem tranſibimus, qui cũ ad mare deſcendiſſet, vt occiſorum Perſarum ſtragem inſpiceret, cùm paſſim humi, cum mortuorum militum corporibus ſparſos torques, & armillas aureas videret, ad amicum conuerſus, dixit: Tu qui Themiſtocles non es, iſta collige: grauiſſimo verbo oſtendens, conditiones quibus hominum gradus diſcriminãtur, eas eſſe, quæ faciant, vt aliquid agere aut deceat aut non.

De eodem.

Cum Simonides poëta, prætoris Themiſtoclis operam pro amico in re iniqua peteret, reſpondit Themiſtocles: Nec Simonidem fore bonum poëtam, niſi menſuram modúmque in canẽdis carminibus, quæ ſcribebat, curaret: neque ſe bonum Prætorem habitum iri, ſi legibus ac iuſtitiæ, alicuius gratiam præpoſuiſſet.

De Lacedæmoniis.

Grauiter Lacedæmonij quoque Philippo Macedonũ regi reſponderunt, cũ rem iniquã ab eis petiiſſet: hoc enim reſponſo vſi ſunt Lacedæmonij Philippo regi. De eo quod ad nos ſcripſiſti, οὔκ. Nulla alia vel excuſatiõe vel verbo addito.

De Syagro Lacedæmoniorum legato.

Grauiſſimum etiam fuit reſponſum Syagri, Lacedæmoniorum legati, cum vnà cum Athenienſibus, quo tempore Xerxes expectabatur, ad Gelonem tyrannum Syracuſanum miſſus fuit, vt in eo bello, opem ab eo peteretur. Nam cum Gelo offerret ducentas triremes, duo equitum, & octo peditum milia, ac præterea grandem pecuniam ac vim magnã frumenti, ſi Græci in eo bello ducem eũ creare vellent: Syagrus reſpondit, Non accipere ſe conditionem, quia ad quęrendos milites, & non ad ſumendum ducem, miſſus erat. Pluris enim patriæ dignitatem, quàm eam neceſſitatem, in qua eos fortuna deprehenderat, facere voluit.

De Sene Lacedæmonio.

Cum in Spartanorum conſilio, quidam vitæ parum probatæ, cæterum lingua promptus, ſententiam ſuam apprimè prudenter dixiſſet: quoniam maiorem Senatus partem magnopere mouerat, & propterea dictum erat, vt in eius verba decretum conſcriberetur: ſenex quidam inter alios vehementer Senatum reprehendit, quod ab illaudatæ vitæ homine, aliquo modo conſilium cepiſſe videri vellet, oſtendens eiuſmodi rem vehementer grauitati Lacedæmoniorum aduerſari. Sed cum omnes illius tamen ſententiam laudarent, perſuaſit, vt eandem ipſam rem, quam eloquens, cæterum parũ bonus dixerat, ab alio, quanquam non æquè diſerto, bono tamen viro dici iuberent, & ſub eius nomine Senatuſconſultum conficerent. Quamobrem, ne vt (monebantur) grauitatis immemores fuiſſe viderentur, bono vſi conſilio, authoris nomen præterierunt.

De Eumene Cardiano.

Eumenes Cardianus, qui inter Magni Alexandri ſucceſſores annumeratus fuit, cũ ab Antigono Aſiæ rege, in Norana arce, in Cappadocia obſideretur, de pace in colloquiũ, cũ Antigono venit. In eo ingẽti ſernata verborũ grauitate, nunquã de ſalute ſua mẽtionẽ fecit, ſed tanquã ipſe Antigonũ ſuperaſſet, reſtitui omnia poſtulauit, grauitatis ſuæ minimè immemor, & ſi premente fortuna grauiter affectus erat.

De Gallis.

Mentio hic de Alexandro facta, in memoriam me trahit, grauis cuiuſdã reſpõſi, quod Gallorum legati, qui in propinquo agebant, ad petendã ipſius amicitiã profecti, dederunt. Nam cum ab eis cauſam timoris Alexander peteret, propter

quem ipſius amicitiam eo tēpore poſtularent: arbitranti dicturos, Eius rei præpotentes ipſius vires cauſam eſſe: ſubridentes legati reſponderunt: Nihil aliud Gallos metuere, niſi ne in ipſorum caput cœlū rueret, & tamen ingentis animi regum, ſicuti decebat, amicitiam magnifacere.

De Romano Senatu.

Ingenti grauitate Romanus ſenatus vſus eſt, cum vrbe à Coriolano atque Volſcis obſeſſa, quanquam Senatuſconſultum de pace conſcripſiſſet, aperiri tamen nunquam voluit, niſi prius Romano agro Volſci, cum exercitu exceſſiſſent, ne aliquando diceretur, Timore coactos Romanos pacem cum Volſcis feciſſe.

Item de eodem Senatu.

Non minor etiam in eo grauitas habita fuit, cū tertio die poſt Cannenſem cladem, Annibalis legatis, qui accepta fide, cum quibuſdam captiuis venerant, vt de redimendis ageretur, & ſub eo prætextu, pacis mētionem inducerent: Lictorem extra vrbē miſit, qui iuberet, vt eo die Romano agro cederent. Tam afflicta fortuna, cui iam vix vltra reſiſtere amplius poterat, eiuſmodi grauitatem auſterè oſtendit, qui ex præſentis fortunæ ratione optare, nedum non fugere, factam de pace mentionem debebat.

De Scipione Africano maiore.

Cum Scipio maior, in Africam traieciſſet, & Carthaginenſes bello defeſſi, aliquot legatos ad eum de pace miſiſſent, dimiſit eos, ita ne amplius redirent, niſi Terentium ſenatorem Romanum, quem captiuum habebant ſecū adduxiſſent. Deductum igitur ab eis Terentium, lateri ſuo aſſidere iuſſit, atque ita Carthaginenſium legatos audiuit, ac pacem quam petebant dedit. Vſus enim quæ virum Romanum decebat grauitate, egit, vt Terentius eodem die Carthaginenſium captiuus, atque pro tribunali ſedens, petitæ à Carthaginenſibus pacis arbiter eſſet.

De P. Licinio Conſule.

Publius Licinius cōſul, cum aduerſus Perſam Macedoniæ regē, bellū gereret, quanquam primo prælio, duo milia ac quingētos equites amiſiſſet, de pace à rege Perſa cōpellatus, grauitatē ſuā nō omiſit, dixitq́; , Vt Perſa totū Macedoniæ regnū, omniaq́; alia quæ poſſidebat, Romanis relinqueret, ſeq́; eorū arbitrio dederet: quibus rebus nihil maius a Perſa

peti poterat, ſi eum Licinius prælio deuictum penitus afflixiſſet. Oſtendere enim voluit Licinius, acceptũ in prælio incommodum, non animum ei, ſed equos ademiſſe.

De L. Cornelio Sylla.

Bellum gerente in Aſia L. Sylla, aduerſus Mithridatem, Romæ C. Marius in vxorem, fortunas atque amicos Syllæ inuectus, grauiter omnes affecit: vt hac iniuria affectus Sylla redire Romam poſſet, in colloquium de pace cũ Archelao Mithridatis copiarum duce, venit: hortatus autem Syllam Archelaus, vt Romã ad vlciſcendas iniurias reuerteretur, regis ſui nomine daturũ ſe offerebat claſſem, pecuniam ac milites, modo ei Aſia aut Ponto cederet: cui non ſine animi indignatione Sylla reſpondit, Er tu Archelaë, quãobrem non adduceris, vt cũ po. Rom. amicitiã ineas, & tibi Mithridatis regnum aſſumas? Itaque cum eiuſmodi proditionem Archelaüs abominaretur, rurſum Sylla dixit: Tu qui Archelaüs es Cappadox, Barbari regis ſeruus, precio coëmptus, ne tantũ tibi regnum pares, pudore deterreris, ne vnquam regem tuum prodidiſſe dicaris: mihi qui Romani exercitus dux ſum, & L. Sylla, audes proditionis me compellare, veluti ſi is Archelaüs non eſſes, qui poſteaquã parua celoce ab vrbe Roma profugiſti, centum viginti milia virorum bello amiſiſti? Quæ verba poſteaquam Archelaüs audiuit, pacem his conditionibus, quas Sylla volebat, accepit.

Item de L. Cornelio Sylla.

Qua grauitate Sylla cum ſeruo vſus erat, eandem, maiorémque etiam, cũ Mithridate rege, ſerui domino oſtendit: nam cum ad Syllã oratores rediiſſent, nunciãtes, regem Mithridatem ratã habere pacem, quæ cũ Archelao compoſita erat, in qua id noui inducebatur, quod Mithridates retinere Paphlagoniam volebat. Sylla quanquã magnis neceſſitatibus premeretur, tamen non ſecus, ac ſi apud eum omnia quietiſſima eſſent, animi magnitudine aduerſæ fortunæ ſuperata neceſſitate, grauiter ſe oratoribus cõmotum oſtendit, dixítque, Arbitratus eſſem, Mithridatem omni alia re contentum remanſurum fuiſſe, ſi modò à me dextera ei relinqueretur, qua ſcripſi, vt tam multi Romani ciues, vno tempore trucidarentur: quod cum Mithridati à legatis relatum fuiſſet, in propinquum tutúmque locum ſe contulit, vt in colloquium cum Sylla veniret. Illic cùm Mithridates,

vt mos eſt Syllæ dexteræ, ſuam iungere vellet: Sylla retroceſſit dixitque, Scire ſe prius velle, vtrũ hoſtis an amicus Mithridates veniſſet. Cui Mithridates cum lõga oratione, cauſam ſuam vt poterat defendens, conatus eſſet perſuadere, vt Paphlagoniam ei dimitteret: ad eum Sylla, Haud me latebat ô Mithridates, te eloquentia plurimũ valere, & tamen id in præſentia magis, etiam animaduerti, cum tot ac tam ſpecioſis verbis, cauſam tuam, quæ iniquiſſima eſt, perſuaſiſti tibi, æquam poſſe probare. Sed quæſo reſponde: Accipíſne pacem cum Archelao factam? cui cum Mithridates, Accipere ſe, reſpondiſſet, Sylla eum amicè complexus eſt.

De Qu. Sertorio.

Poſt L. Syllæ ex Aſia diſceſſum, cũ Mithridates adhuc bellũ Romanis in Hiſpania mouere vellet, ad Sertoriũ legatos miſit, qui ciuilibus bellis pulſus, in Hiſpania Iberiam, nullo Romani Imperij permiſſu, poſſidebat: pecuniã autẽ ac claſſes Sertorio obtulit, ſi vt populi Romani proconſul, Aſiam prouinciã ei conceſſiſſet. Cæterum, quanquam omnes, quos ſuper his Sertorius in conſiliũ adhibuerat, ſuaderent, vt quæ Mithridates offerebat accipere Sertorius vellet: arbitrabantur enim, cum à patria exularet, regis auxilia plurimum cauſæ eius collatura, præſertim, cum à Sertorio nihil daretur niſi vanũ nomen eorum, quæ ipſe non haberet. Sertorius quãquam eum neceſſitas premeret, tamen conſuetam grauitatẽ non omiſit, dixítque, Se nunquã adſenſurum, vt Aſia à Mithridate in pacis conditionibus accepta, ipſius Sertorij ſcriptura aut conceſſione, Mithridati data videretur. Etſi patria exul Romanorũ armis infeſtaretur, id tamen tanti apud ſe non eſſe, vt Mithridati Aſiæ poſſeſſione cedendum duceret. Se quidem contentum fore, vt prouinciæ Cappadocia atque Bithynia ei darentur, quod hæ iuris populi Romani non erant. His addebat, nõ ſe cũ hoſtibus decertare, vt Romanum Imperiũ minueretur, ſed vt illud potius pro viribus augeret, quoniã etiam ſalus atque vita ipſa, iis poſtponenda ſit, quæ dedecus ſecũ traherẽt. Quæ Sertorij verba, cum Mithridates accepiſſet, fertur aſtantibus dixiſſe, Quid arbitramini facturum Sertoriũ fuiſſe ſi & domi & conſul eſſet? cũ exul atque in extremo terrarũ orbe poſitus, etiam leges imponat & cõminetur. itaque quas Sertorius voluit, conditiones accepit.

Item de eodem.

In conditionibus quas cum Mithridate aduerſus Romanos Sertorius iniuit, miſſo in Aſiam Mario prætore, vt ſuo ac populi Romani nomine, eam prouinciam obtineret: cauit, vt cum faſcibus Mithridatem Marius præcederet, donec in ea prouincia Mithridates maneret, neque enim exilium aduerſæque res, animum eius infregerant.

De Eleazaro Iudæo.

Grauitatem non omiſit Sertorius cum Mithridate, eius quoque in vinculis Socrates non oblitus eſt, cum oratione Lyſiæ, quod ipſius iudicio nimis humiliter ſe demitteret, vti velle negauit. Grauior vtroque Eleazarus Iudæus fuit, cum Antiochus Epiphanes Syriæ rex ad idololatriam transferre Iudæos tentans, cogere Eleazarum, vt carne ſuilla veſceretur, enixus eſt, ad quam rem cum adduci nullo modo Eleazarus poſſet, ne vi quidem, eius aperto ore, tandē ad mortem deducebatur. Id quod grauiter cum nonnulli qui eum amabant, perferrent, ſeorſum deducto dixerunt: Satis ad effugiendam mortem eſſe, ſi veſci fingeret, quanquam re ipſa nihil manducaret, quibus turbato vultu Eleazarus reſpondit: Egóne, qui iam nonageſimum exceſſi annum, qui ſcriba, qui nobili genere inter alios Hebræos inſignis habeor, vt puſillum vitæ ſpacium mihi prorogem, hac in re fingere incipiam, à qua multi qui nunc in iuuentæ flore conſtanter in lege noſtra perſtant, exemplo meo mori præuaricabunt? Nolo igitur non modo hoc admittere crimen, ſed ne id quidem committere, vt illud perpetraſſe me homines ſuſpicentur. Longè enim eam infamiam exemplúmque quod inde manare poterat, amiſſa grauitate, pluris fecit, quàm mortem: eam enim præſentem intuebatur. Si quidem ſtatim poſt illud reſponſum occiſus fuit.

De Catone iuniore.

Pulſus Ægypti regno Ptolemæus, & opis petendæ gratia Romā profectus, è re ſua fore putauit, ſi cū iuniore Catone de cauſa ſua loqueretur, itaq; quod optabat, Catoni ſignificari iuſſit, ſperans re intellecta, eū, ad ſe venturū. Exonerabat ventrē Cato cum id accepit, ita reſpondit, Si quid à ſe Ptolemæus vellet, domum ad ſe veniret: ne tum quidem, cum ad ipſum acceſſit, obuiam ſe Cato præbuit, ſed penè ceu prorſus priuatæ fortunæ hominem excepit. Quare Ptolemæus vehementer turbatus, quod Catoni, ſub liberæ populariſque

vitæ nomine,tantũ ineſſet ſuperbiæ, poſteaquam grauẽ eius ſermonem audire cœpit, odium in admirationem conuertit. Reprehendere enim eum cœpit Cato, quod propter diſcordiam,quæ ei cũ popularibus ſuis eſſet, Romam opis petendæ gratia ad eos veniſſet, qui præ auaritiæ magnitudine eum expilandi nullum finem facturi eſſent:itaque eum hortari,vt cum ſuis reconciliare amorẽ vellet,ſeque eius rei gratia in Ægyptum vſque profecturum offerre,ſequeſtremque concordiæ fore. Catonis conſilium probabat atque illud ſequi conſtituerat,cæterũ poſtea in contrariam ſententiã aliorum ſuaſu deductus, diuerſam ab ea quã Cato propoſuerat, viam inire cœpit,tardéque eum pœnituit errati, dum quod Cato ſuadebat,omiſit,quia experiendo longè melius quàm alios,rebus ſuis Catonem conſulere palàm perſpexit.

De Probo Imperatore.

A rigido Catonis animo,ad Imperij culmen tranſibimus, vbi ſeueritatis ſimilitudo fuit. Cum ab orientalibus exercitibus Valerius Probus Imperator, nec quærens, nec volens creatus eſſet,militibus qui eum elegerunt dixit: Non eſt è re veſtra,Imperium meum ô milites,neque vt arbitror mecum conuenietis:quoniam ego vt vobis blandiar adduci nunquã potero. Magna enim grauitatis ſuæ commendatione rigiditatem ſeuerámque vitam ſuam oſtendit.

De Zenobia regina Palmirenſium.

Regina Palmirenſium Zenobia, cum ab Aureliano Auguſto capta eſſet,Aurelianus ab ea petiit,qua re freta, æquare ſe Romano Imperatori auſa eſſet? Ipſa quanquam captiua,atque in vltima fortuna cõſtituta,reſpondit: Te qui vincere ſcis Imperatorem agnoſco, ſed Galienum, Aureolum atque alios eis ſimiles, nunquã Imperatores duxi, itaque ſi optatis meis fortuna reſpondiſſet, Imperij conſors ac ſocia tibi eſſe volebam. Mira res profectò fuit, fœminam captiuámque de participando Imperio, cum Romano Imperatore mentionem facere auſam eſſe. Nunc quia de priſcis ſatis eſt dictum,ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Rollone Normando.

Rollo Normandus,cum Caroli opera cognomento Simplicis,Gallorũ regis, qui Imperatoris etiã appellatione inſi-

gnis erat, recens cum ſuis ad catholicā fidem eſſet perductus, Roberti nomine nuncupatus, Neuſtriæ ducatus iure (quam poſtea à ſe Normandiam Normandi vocitarunt) à Carolo, vnà cum regione Britannia dicta, quę eſt in Morinis in Gillæ Caroli ipſius filię dotem donatus. Qui cū Roberto erant, eum monuerunt morē exigere, vt in eiuſmodi re, deflexo genu, pronus, Carolo pedem deoſcularetur, ſed cū is meminiſſet ſæpè deuictos à ſe Gallos eſſe, arbitrabatur profectò indecorum, vt ipſe eorum regem tā veneranter adiret. Itaque nequaquam pronus, Carolo pedem cepit, atque ita eleuauit, vt ſtans ipſe, cum altè in ſolio Carolus ſederet, deoſculari eū minimè deflexis genibus poſſet: quæ res egit, vt nimium elatis pedibus Carolus è ſolio ſupinus caderet.

De Hugone Cæſarienſi equite Gallo.

Hugo Cæſarienſis, Gallus eques, ab Almarico Hieroſolymaium rege, legatus ad Elhadechū Calyphā Cayri vrbis miſſus, vt aduerſus Calypham Baldacēſem cū eo fœdus iniret, cū, è more data vtrinque dextra, res ſtabilienda eſſet, vt vidit Hugo, Calyphā non dignari eum dexteræ ſuæ contactu, & idem Sulthanum Suar, & Admiratos facere, dicentes Calyphæ perſonam humanā exceſſiſſe conditionem, & ceu ſacram fas non eſſe ab homine cōtingi, præſertim qui diuerſa coleret numina: denunciauit ſe infectis rebus inde abiturum, niſi Calypha eo modo, quo ipſe Almarici regis nomine dextera data, ac iureiurando fœdus ſanciret. Coactus igitur, cū ita rerum neceſſitas vrgeret Calypha, dexteram Hugoni, ſed ſeriçeo velatam panno porrexit, contingere autem eam Hugo abnuit, niſi cū ipſe nudam porrigeret dextrā, nuda etiam à Calypha porrigeretur. Itaque Hugonis grauitas extorſit, vt nudam ipſe quoque dextram Calypha daret.

De Georgio Deſpoto Seruiæ.

Nequaquam Eleazaro, de quo diximus, diſſimile illud fuit, quod Georgius Seruiæ, ea Mœſiæ pars eſt, princeps ac dominus egit, quanquam re ipſa, à vera ſapientia magis aberrarit. Nam cum Græcorum errorem ſequeretur, in catholica fide, & regno ſuo à Turcarū rege Mahumete pulſus eſſet, ad Ladiſlaum Hungariæ regem, in Auſtriam ſe contulit, vt opem ab eo peteret. Cum autem fortè eueniſſet, vt cum Ioanne Capiſtrano, qui ordinem minorum profitebatur, atque eo tempore aduerſus Chriſti hoſtes, in ea regione ma-

gna apud eos populos exiſtimatione concionabatur,ſermones per interpretem ſereret,hortari Georgium Ioannes cœpit,vt ad Romanæ eccleſiæ dogma veniret, quia id non animæ ſolùm,verùm mouendis quoque vehementius Hungaris, viciníſque gentibus ad opem ferendam plurimum eſſet collaturum: reſpondit, Haud decenter id agi poſſe, vt cum iam nonageſimum attingeret annum,neque aliam induiſſet vnquam religioſam diſciplinam, niſi quæ ei à maioribus tradita eſſet,nunc quanquam infœlix, prudens tamen, inter ſuos habitus,mutato dogmate,hac ætate, leuis vanúſque iudicaretur:ſubiungenſque, Malle ſe regno priuatum laqueo vitam finire, quàm à paterna ſuorúmque ſuorum religione diſcedere:à colloquio ſeceſſit.

De Sergio ſecundo Pontifice Maximo.

Ludouicus à patre Lothario, qui Imperatoris nomen habebat,Auguſtus creatus, atque Imperij conſors & ſocius nominatus, cum magnis viribus grandique apparatu vrbem Romam peteret, vt ei Pontificis manibus diadema impoſitum ſanctus haberetur, à Sergio ſecundo Pontifice ad ſancti Petri valuas,quæ argentearũ nomen habent, quæ è more tunc Pontificis iuſſu clauſæ erant,deductus eſt. Cum autem manu ſua eum Põtifex teneret,ſenio confectus, inermíſque ac ſolus, iuueni Ludouico nulla eius virium habita ratione, omnibus audientibus hæc dixit: Si Ludouice pacato animo veniſti,recludãtur fores,atque ingredi templum tibi licebit: quod ſi alio veniſti animo,caue ne has fores contingas,quia vindex Dei gladius,in tuum tuorúmque caput ſæuiet. Cui cum humanè Ludouicus de animo ſuo reſpondiſſet, recluſis foribus templũ iniuit,atque illic è more fuit coronatus.

De Hildebrando qui poſtea Pontifex Gregorius ſeptimus fuit.

Non minus grauis Hildebrandus fuit, qui ad Pontificatũ electus,cum ſciret conſuetudinem eſſe,per id tempus,ne electus Pontificatũ iniret, niſi antè ab Imperatore confirmatus eſſet,ad Henricũ tertiũ,qui Auguſtus erat ſcripſit,vt à Simonia abſtineret,denuncians ſe in Pontificatu cõfirmatũ, illud crimen ſi pergeret,non eſſe laturũ.Res profectò graui Pontifice digna,ſed non minus grauis eſt quæ ſequitur.

De Rodulpho Imperatore.

Fuit Rodulphus Habſpurgenſis comes, in Ottochari Bo-

hemi regis aula, magiſterij domus honore inſignis. Ottocharus autẽ alio nomine Primiſlaus fuit dictus, hic Rodulphus, virtute ad Imperiũ ſibi viã fecit: itaque cũ ab Ottocharo, qui iam ei propter Imperij nomen ſubiiceretur, peteret, Vt ſecũ fidei atque obedientiæ ſacramento adigeretur, indignatus Ottocharus, ei parere, cui iam ipſe imperare conſueuiſſet, imperium neglexit. Rodulph⁹, qui cum nomine, animũ quoque Imperatoriũ induerat, ne ius ſuum amitteret, armis id repetiturus venerat. Sed amicorũ opera, tandem Ottocharus perſuaderi ſibi paſſus eſt, vt iuraret, modò inter paucos ea res ageretur, quod ſuppudebat eũ, vt coram Rodulpho deflexo genu, in adorantis ſpecie conſpiceretur. Rodulphus vt grauis vir, & animi ingentis, ſed nec minore ingenio, ſuperbo regi annuit, vt intra tentoriũ ſuũ iuraret. Ad eum igitur poſtero die Ottocharus, rem occultam eſſe arbitratus, ſe contulit. Dum igitur in tentorium proficiſcitur, inſpicit Rodulphum chlamyde atque diademate Imperatorio ornatũ, in aureo throno principibus ſeptũ ſedere: itaque ſtupore captus, cũ quid conſilij iniret, non videret, quia iam ad pœnitentiam regreſſus non erat, deflexis genibus, ad Rodulphi pedes iacuit. Vbi dum ſcriba longis verbis iuramẽti formulã recitaret, tẽtorij latera, quæ ad eam rẽ per Rodulphum compoſita erant, cum ad terram corruiſſent, Rodulphũ diademate inſignem, Germanis Bohemíſque in throno ſedentem, Ottocharúmque ad eius pedes iacentem, oſtenderunt. Eo facto Bohemus rex vehementer indignatus, cum poſtea in Rodulphum arma cepiſſet, vitam amiſit. Oſtendere enim Rodulphus Ottocharo voluit, pro fortuna animum habendum eſſe, & qui olim cum ei pareret, officio non defuerat, poſtea mutata fortuna, alium quoque induiſſe animum, atque ſibi quoque alium deberi honorem.

De Geme Ottomanno.

Qui diligenter intuebitur, quæ iam de grauiter rebus geſtis ſcripta ſunt, & hoc quod de Geme Ottomãno ſcripturi ſumus: hoc ipſum tantò aliis maius videbitur, quantò hoc etiã pl⁹ eſt, quod ſuperiores cum liberi eſſent, hic autẽ captiuus id geſſit, quod grauitatis nomen ac laudẽ tulit. Mortuo Turcarum rege Mahumeto, Gemis patre, contentione orta cũ maiore natu fratre Baiazete, Gemes armis pulſus: in Petri Daubuſſonis poteſtatem venit, cum Hieroſolymitanorũ

equitum primarius, Rhodi rerum potiretur, ab eo poſtea ad Innocentium octauũ Pontificẽ, Romam miſſus, & ſi aliud fingebatur, re tamen vera Baiazetis fratris arte atq; pecunia, vt captiuus cuſtodiebatur. Dum igitur Romam perductus, ad Pontificẽ in conſiſtorium tendit (id ſacri ſenatus nomẽ eſt) petiit antè, qui mos eſſet Pontificis adeundi? Itaque ei, neq; pedem, neq; manum vt opinio erat, ſed humerum tãtum deoſculatus eſt. Cardinales autem ſolo complexu, nec alia re dignatus, inde diſceſſit, haud aliter ſeruata grauitate quàm ſi quietus regni ſui poſſeſſor eſſet.

DE IVSTITIA. CAPVT V.

GRauitati iuſtitiam annectemus profectò inſignẽ, neque verò hanc, aut leges, aut id quod ad exercendas leges magiſtratus gerunt, intelligimus: ſed vim ipſam æqui & honeſti, qua boni cauere ſolent, ne alteri faciant, quod ſibi fieri nollent. Cui ſemper pudor comes eſt, qui continere ab omni re hominem ſolet, quæ etiam, ſi lege permittatur, aut in ea vtilitatis ſpecies ſit, honeſtati tamen prorſus coniuncta non videtur.

De Collegio Tribunorum.

Cũ Tullus Hoſtilius Mancinus ædilis curulis, Maniliam meretricem ad populũ accuſaſſet, quod nocte, prætereunti eius ædes, ſaxũ in ipſius caput demiſiſſet, vulnúſq; ad faciẽdã acceptæ iniuriæ fidẽ, oſtendiſſet, Manilia autẽ tribunos appellaſſet, dicens: Mancinũ poſt cœnæ tẽpus fortaſſe plus æquo potũ, ad ædes eius acceſſiſſe, vt ingrederetur, & quia nõ admittebatur, fores euertere moliẽtẽ, ſaxis à foribus eſſe repulſum. Tribuni, maiori iuſtitiæ quàm dignitatis ac magiſtratus Mancini, aut etiã quã Maniliæ turpis vitæ habita ratione, iudicarunt ædilẽ iure ab eo loco depulsũ fuiſſe, quẽ adire ipſi honeſtè nõ licebat: & propterea prohibuerũt Mancinum, Maniliam ad populum in iudicium trahere.

De Auguſto.

Auguſtus iam rerũ potitus, cũ accepiſſet à Caſſio Seuero, veneficij reum factũ eſſe Nouiũ Aſprenatem, amiciſſimum ſuũ, veritus ſi pro Nouio in iudicio comparuiſſet, ne ipſius præſentia iuſtitiæ officeret: & ſi comparere abſtinuiſſet, ne præiudicium amico faceret, tanquam de eo male ſentiret:

Senatum conſuluit, quidnam ſequi eum oporteret? multorũ igitur ſuaſu ad iudicium profectus eſt, vbi neque pro Aſprenate, neque in Caſſium aliquid locutus, eam rationem tenuit, vt neque amicitiæ deeſſet, neque iuſtitiam violaſſe putaretur. Ita igitur exemplum reliquit ſummæ moderationis plenum, vt ſcilicet amicorum quidẽ periculo ſubueniatur, ſed ita tamen, ne aliorum iuſtitia opprimatur: & ſi in alterutro peccandum ſit, debere homines præſertim qui publicam perſonam ſuſtineant, amicitiæ iuſtitiam anteferre.

De eodem.

Et ſi in triumuiratu durus admodum habitus eſt, tamen in proſcriptione, cum eorum notaret nomina, quos proſcribere volebat, equeſtri dignitate ornauit Titum Iuniũ Philippomenem, quod non ſine periculo patronum ſuum occultauerat, quanquã per triũuirales leges, grauẽ incurriſſet pœnã. Magis enim honeſtatẽ quã leges inſpiciendas duxit.

De Populo Romano.

Proſcriptus Atherius, à ſeruo ſuo accuſatus eſt, qui triũuirali lege liberatus, fortunas etiam patroni eadem lege cõſequebatur. Seruus igitur, cum patroni filios deſpectui haberet, & ipſi rei atrocitate, præſertim cum adhuc tenella ætas eſſet, territi, lachrymantes ſilentéſque eum ſequerentur, veluti ſæuam nimis illam rem, omnis populus abominatus eſt, atque ea triumuiris declarata, voluit, vt ingratus ſeruus denuo apud Atherij filios in ſeruitutem rediret, eiſque patris bona reſtituerentur. Inter tam multa proſcriptionis infanda facinora, in quibus crudelitas quoque ingens vndique oboriebatur, aliqua iuſtitiæ imago, eiuſmodi in rebus ſupetuiuere adhuc oſtendebatur: ſiquidẽ veteri prouerbio nõ inſipiẽter dicitur, Fieri non poſſe, vt illic homines diutius viuãt, vbi omni ex parte iuſtitiæ reſpectus ſit extinctus.

Item de eodem.

Eadem cauſa, motus à triumuiris petiit, vt is ſeruus libertate donatus præmium quoque acciperet, qui in ſpelunca, in qua eius latebat dominus, ipſius loco ſe conſtituit, vt pro ipſo moreretur. Et mortuus eſſet ſeruato domino, niſi à conſeruo detecta res fuiſſet: qui ob eam rem muneris loco, quod ei triũuirali decreto debebatur, cruci affixus fuit.

De Neruâ Cocceio Imperatore.

Eodem modo, Nerua quoque Cocceius, iuſtitiæ cultorẽ ſe oſten-

ſe oſtendit, ſtatim, vt Domitiano occiſo, ad imperij ſucceſſionem vocatus fuit. Nam ſeruos omnes, à quibus ipſorum dominos accuſatos inuenit, ceu ingratos perfidóſque iuſſit occidi, vt exemplum omnibus illius ordinis conſtitueret, ne ingratè eos accuſarét, quorum ſeruitutis iure, acerrimi propugnatores eſſe debebant.

De Vitellio Imperatore.

Vitellius in Germania à militibus Imperator creatus (aduerſus Galbam Romæ imperantem, qui per id tempus ab Othone interfectus fuerat) cum poſtea Othonem in Bebriacis campis ſuperaſſet, inter Othonis ſcripta commentarium inuenit, centum viginti virorum, ab Othone præmia poſcentium, quod Galbæ morti, ad eam procurandam interfuiſſent: quanquam autem ipſe inimicus Galbæ fuiſſet, iniquum tamen arbitratus eſt, non modo eiuſmodi hominibus præmia dare, ſed ne perpeti quidem, vt viuerent, cum principem ſuum precio occidiſſent: quæſitos igitur diligenter omnes, quos nactus eſt, interemit.

De Maximino Imperatore.

Eadem iuſtitia vſus eſt Maximinus, à quo Oſdroëni rebellauerant, & Titum, ſiue vt Herodianus ait, Quarciuum Imperatorem elegerant: uam comiti eius Macedonio, qui Titum ipſum occidit, & in caſtra Maximino caput eius tulit, poſteaquam longa oratione gratias egit, quod hoſtem Romani imperij occidiſſet, cum poſtea, quia ſocium ſuum proditione interemerat, ſecuri percuti iuſſit.

De Aureliano Imperatore.

Aurelianus Imperator, cũ in Aſia Tianam vrbẽ obſideret, quia vi capere eam non poterat, Heracleonis Tianæ ciuis (qui in ea vrbe opibus plurimum poterat) opera in vrbem admiſſus, tulit vt à militibus Heracleon occideretur: quia eius, qui patriam ſuam prodidiſſet, cõſpectũ ferre non poterat: & ne auaritia id egiſſe putaretur, quia vir ditiſſimus Heracleon erat, eius fortunas omnes liberis incolumes ſeruauit. Cum autem ad Manlium Chilonem rem vt geſta erat ſcriberet, oſtendit, à ſe proditores diligi nõ poſſe: neq; illis eum fidem vnquam ſeruaturum, qui patriæ non ſeruaſſent.

De Alexandro Magno.

Alexander Magnus, haud in diſſimili re, ſibi quoq; perfidiã gra[illegible] eſſe oſtendit. Nam poſtremo prælio quo Perſarũ

regem euertit,cum Beſſum cepiſſet qui fugientẽ regem (quã-quàm ei arcta affinitate propinquus) occiderat,ab eo petiit: Quamobrẽ id facinus perpetraſſet? reſpondentem autem,Id ſe,vt ipſi rem gratam faceret,egiſſe: pedibus eum deflexis ad terram duabus arboribus alligauit, indéque in priſtinũ ſtatum redeuntibus arboribus in duas partes eum diuiſit, illius perfidiæ ac ſceleri munere,ex rei qualitate adinuento.

De Dauide Iudæorum rege.

Eodem iuſtitiæ genere Dauid erga Rechab & Banaa Iudæos vſus eſt,cum occiſo Iſboſeth Saulis filio ad regnũ aduerſus Dauidem aſpirante,facinus, ei veluti rem pergratam nunciarunt: nam & grauiter eum caſum indoluit, & ſtatim percuſſores ipſos interimi iuſſit, manúſque ac pedes eorum ſupra piſcinam Hebron affixit.

De Mithridate Eupatore rege Ponti.

Si in aliena iniuria,iuſtũ ſe præbere,laudem meretur, quo præconio ſatis pro merito extolli poterunt, hi, qui ne vitæ quidẽ ſuæ periculo adducti ſunt, vt iuſtitiæ terminos excedere vellent, præſertim cum in principatu conſtituti, arma gererent:& non ingenio ſuo tantũ, verumetiam vſu immanitati aſſueuiſſent, ita egiſſe inuentus eſt Mithridates Eupator Ponticus rex. Nam cum bellũ aduerſus Romanos gereret,Attilius Romanus ſenator,exilio mulctatus, ad Mithridatẽ ſe contulerat,tanquã illic tutò futurus,re autẽ vera,ſperabat ſi eũ occidiſſet,reditum ſe in patriã conſecuturum. Sed re detecta Mithridates Attiliũ conſcióſque morte cũ affeciſſet,ſolis ſeruis ignouit,arbitratus vt regẽ æquum decuit, ſeruitutis nexu coactus,fortaſſe, ſtudio etiam ac beneuolentia in dominum omnib. in caſibus fidem præſtarę voluiſſe.

De Cynnamo Parthorum rege.

Cum Parthi ciuilibus diſcordiis regno Artabanum regem deieciſſent,& is Iazatis Adiabenorũ regis armis adiutus, redire in regnũ ſatageret, Parthi non modò propter imminẽs bellũ,verumetiam aliis rationibus moti, cũ depulſi Artabani eos pœnitetet,ad ipſum atque Iazatem legatos miſerunt, monentes,Libenter,ſe ab eis optata facturos. Sed cum depulſo Artabano ei Cynnamum in regno ſuffeciſſent, & ceu regi fideles ſe fore iuraſſent, à iureiurando diſcedere religio erat. Quam rem cum Cynnamus intellexiſſet, Artabano atque Iazati ſcripſit,vt venirẽt, quoniam Parthico regno Ar-

tabano ceſſurus eſſet. Hi autē cũ venirent, Cynnamus regia veſte diadematéque ornatus obuiam profectus eſt: & cum primũ Artabano appropinquauit, ab equo deſcendens, ita loquutus eſt: Cum Parthi te regno pepuliſſent Artabane, atque ad aliũ transferre ademptum tibi vellent, eorum rogatu illud accepi, ſed poſteaquam cognoui, eis cordi eſſe, vt te verũ propriúmque ipſorum regem, in regnum reſtituant, vnũ-que illud obſtare, ne id inuito me ab eis agatur, non modo eis non obſtiti, verum quemadmodum vides, ſponte mea, neque ob aliam rem vllam regnum tibi reſtituo. Et cum hæc dixiſſet detractam capiti ſuo tiarã ipſe Artabani capiti, manu ſua compoſuit. In eo enim iuſtum ſe præbuit, propter quod mortales non modo iuſtitiam deſerunt, verum omni quoque ſcelere manus noméque maculare nõ reformidant.

De Artaxerxe Longimano Perſarum rege.

Artaxerxes Longimanus Perſarum rex, ſemel rem iuſtiſſimam, & omnibus exemplo futuram peregit. Nam cũ Sathybarſes à cubiculo, pergratus eius miniſter, rem ab eo enixè peteret, quam Artaxerxes iniuſtam eſſe perſpiciebat, ſcirétque inde ad Sathybarſem Daricorum triginta miliũ munus peruenturum, perferre coram totidem quæſtorem ſuum iuſſit, eáque Sathybarſi dono dedit: monẽs, Hac ſumma data nihilo ſe pauperiorẽ fore, cæterum ſi quod Sathybarſes petebat egiſſet, minus ſe iuſtũ habitũ iri: & re & verbo verè regio, reges principéſque alios monens, quantò pluris iuſtitiã quàm amicos aut theſauros facere debeant: neque eum largum ac liberalem dici poſſe, qui alienũ largiatur.

De Antiocho tertio Aſiæ rege.

Antiochus tertius Aſiæ rex, omnibus regni ſui vrbibus ſcripſit, Si quid in literis, quæ eius nomine ſcriberentur eſſet, quod legibus aduerſum videretur: crederent, ignaro ſe, einſmodi literas ſcriptas fuiſſe, & propterea eis non parerẽt. Sanctiſſimum profectò verbum, & quod iuſto regi maximè conueniat, vt quemadmodum ipſe populis præeſt, ita ipſi leges atque æquitatem præeſſe intelligatur.

RECENTIORA.

De Guntramo Burgundionum rege.

Perſimilis quibuſdam de quib. diximus, Guntrami Burgũdionum regis iuſtitia fuit, qui cum bellum gereret aduer-

ſus Gondoaldum,qui ſub falſo,tanquã eius frater eſſet, nomine occupata Burgundiæ parte, regni titulum inuaſerat, cum Sagittario atque Monnialo epiſcopis, quibus Gõdoaldũs ceu amicis plurimum vtebatur, Guntramus rationem iniuit,qua Gondoaldus occideretur: quod cum fieret,ipſos quoque epiſcopos,quia miniſtri fuerant, interimi iuſſit, ne peſſimum exemplum maneret, vt aliquis prodere eum auderet,quem ſemel dominum agnouiſſet.

De Sancio tertio Caſtulonenſi rege cui Deſiderati cognomentum fuit.

Quam laudanda etiam Sancij tertij Caſtulonenſis regis iuſtitia fuit,cum is voluit vt fraternus amor, & ipſa quoque ambitio cederet, peculiare principũ penè omniũ crimen ac venenũ. Nam delatorum impulſu, qui ceũ præſentaneũ venenũ,amicitias principumq; aulas ac regna euertere ſolent, Ferdinandus ſecũdus Legionẽſis rex, Pontio comiti Minerbæ,veteri paterno amico,bellũ intuliſſet,multáque iam ademiſſet,Sancius re audita,ſtatim comparato ingenti exercitu, aduerſus fratrem profectus eſt.Is autem minimè talẽ caſum veritus,repẽtinóque ac inexpectato hoſte perterrit⁹, in equũ conſcendens,paucis comitantib.in fratris caſtra perrexit, ſeque ſupremũ ipſius ius agnoſcere velle obtulit: arbitrat⁹ alia nulla ratione,in tali caſu ſuum ſe regnum ſeruare poſſe.Sanctius autem vt iuſtus rex, ac minimè impius frater, ſpretis omnib.quę obtulerat,dixit:Non idcirco ſe arma mouiſſe,vt vel regni eius poſſeſſionem cuperet,vel eum ditioni ſuę ſubigeret,ſed id ſolum ſpectaſſe, vt comiti Pontio, ablata reſtituerentur,cum is cõmuni parenti verus amicus fuiſſet, fortẽque ei operam,aduerſus Mauros præſtitiſſet:quo facto, retrò vnde venerat,in fines ſuos ſe recepit.

De Ferdinando rege Aragonio.

Inſigne quoque inter iuſtitiæ egregia facinora illud fuit, quod Ferdinandus patrauit, qui poſtea per creationem, ad Aragonium regnũ conſcendit.Hunc Henricus frater Caſtulonenſis rex tutorem filio puero reliquit, is autẽ regnũ tanta iuſtitia rexit,quod in magno Caſtulonenſium conuẽtu actũ eſt,vt ad ipſum Hiſpanienſis regni titulus deferretur: quem honorem,cum ſe accepturum oſtendiſſet, omnéſque, in locum rei agendæ deſignatum conueniſſent, ipſe ingentem chlamydem regio more amictus, in qua nepotem puerum

occultum tenebat, cum omnium ſententiam poſtulaſſet, quę eiuſmodi fuit, vt ad ipſum Hiſpaniarum regnum deferretur, repente nepotem paruum, è chlamyde extulit, & cum collo ſuo impoſuiſſet, exclamauit: En Caſtulonenſes regem veſtrum: cui reſtituto poſtea regno, auctíſque omnibus rebus, oſtendit, quàm in eum iuſtus fuiſſet.

De Tancredo Normando.

Iuſtus quoque Tancredus Normandus fuit, qui cum apud Boëmundum patruum, Antiochiæ principem, in Syria eſſet, patruo eius in prælio ab infidelibus capto, pro patruo tres annos principatum rexit, auctíſque finibus, auctóque theſauro, grandi precio patruum redemit, eique omnia reſtituit: non minus in patruum ipſe iuſtus, quàm Ferdinandus in nepotem fuerat.

De Balduino Burgenſi tertio Hieroſolymarum rege.

Huius iuſtitiæ atque fidei non minora experimenta, maiore etiam periculo, Balduinus tertius edidit: cũ mortuo Rogerio, propter puerilem nimis ætatem, Boëmundi iunioris, qui Rogerij nepos Boëmundo ſeniore patre natus erat, & ea tempeſtate in Apulia agebat, ab Antiochenis ciuibus, datam Antiocheni principatus adminiſtrationẽ, ſuſcepit. Nam non ſolum ingẽti impendio, periculóque principatum defendit: verumetiam illi' gratia, à Turcis captus fuit, è quorum manibus biennio poſt, magno auri pondere ſe redemit. Et tamen, cũ ad eũ Boëmundus iunior, repetẽdi principatus gratia veniſſet, liberè ſtatim illum ei reſtituit, quem à Rogerio patruo, antea impetrare nequiuerat. Admirandus profectò iuſtitiæ cultus, in eo iuſtũ ſe prębere, in quo mortalium plerique ius violant, & impietatem exercent.

De Saladino Sultano Ægypti.

Digna eſt profectò Saladini Sultani Ægyptij iuſtitia, de qua mentio fiat, cum in Oriente Syriáque, vbi ea quæ nuper diximus iuſtè geſta eſſe narrantur, is humanũ ſeuerúmque ac ſimul iuſtum ſe oſtendit. Seuerum quidem, cum captos in prælio Guidonem Luſignanum Hieroſolymarũ regem, & cum eo multos alios principes omnes humaniſſimè habuit, excepto Raynaldo Caſtiliono, qui Antiochiæ principatum obtinebat, cui manu ſua caput ademit, quod contra induciarum fidem bellum ei intulerat. Humanum poſtea erga eos qui in arce Crach (olim deſerti petra nuncupata)

biennium obſidionem poſt amiſſas Hieroſolymas, Syriámque omnem ſuſtinuerunt, cum vltrà fames reſiſtere eos prohiberet: non modò enim incolumes omnes ſeruauit, verum filios quoque, atque vxores in obſidione diuenditos, vt vnde alerentur, haberent, redemit, ac præterea ingentem pecuniã dono dedit, & cum præſidio in Chriſtianorum populorum fines remiſit. Dignos arbitratus qui iuuarentur, quia fidelem fortémque operam præſtiterant. Omnes enim, proût vel ſcelus, vel bonitas ac fides, aut pœna, aut munere dignos fecerat, proſequutus eſt.

De Abenyuza Sultano Marrochi.

Quanquam in parte longè diuerſa, ab ea in qua Saladin' illa geſſit, quæ ſcripſimus, iuſtum tamen æquè Abenyuza Marrochi rex ſe oſtendit. Alphonſum duodecimum Hiſpaniarum regem, magnis delatorum artibus, Sanctius quartus eius filius regno pepulerat, atque ira eius fortunam attenuauerat, vt diadema pro magna auri ſumma Abenyuzæ Mauro Marrochi regi, pignus dare cogeretur. Abenyuza autem, vt iuſtus atque ingentis animi rex, audita Alphonſi neceſſitate, non ſolum pecunia iuuit, verum magno quoque exercitu ei opem tulit, magnáque in parte regni, pecunia ſua eum reſtituit. Aiebat enim, Regibus indecorum eſſe, vbi poſſent, alios reges opera ſua non ſubleuare, præſertim qui filiorum impietate regno pulſi inuenirentur, cũ in his quæ ad parentes pertinent, filij ad eos inſequendos, iuſtam habere cauſam nequeant: verbum verè regium, & quod iuſtitię cultorem ſummopère deceat. Abenyuzæ igitur factum, quis ſatis ex merito laudauerit? quem nec religionis diuerſitas, nec bellorum odia (quæ diu inter ipſum Alphonſúmque acerbè fuerant geſta) retinuerunt, quo minus eum pecunia militibúſque iuuaret, ac corpus etiam ipſum, dum mare traiecit, atque in exteras gentes ſe contulit, periculis ingentibus obiiceret, vnde commodum nullum expectabat. In quo illud etiam non parua laude dignum eſt, quod antequàm arma moueret, per legatos conciliare patri Sancium filium non omiſit, id quod magis etiam Mauri bonitatem teſtatur. Nam hoc bellum, quod niſi bonitate Abenyuzę moueretur, aliis rationibus haud incommodum habiturus videbatur, finire quærebat, atque in eo iuſtitiam, quàm commodum ſuum enixius penſitabat.

De Conrado imperatore.

Iuſtus quoque in eo Cõradus imperator fuit, cũ in imperio Henrico ſucceſſit, à quo Venciſlaus Poloniæ dux, olim prælio victus, & imperio tributarius factus, poſtea rebellauerat & regẽ ſe dixerat. Huic cũ Miſias, in regno atq; contumacia erga imperiũ ſucceſſiſſet, Conradus fratris opera coegerat eũ deſerta Polonia ad Vlrichũ Bohemiæ ducẽ cõfugere, qui ea tẽpeſtate, erga imperiũ hoſtilem animũ gerebat. Vlrichus igitur ſpreta hoſpitali fide, Conrado ſi ipſius res cõponere vellet, obtulit ſe Miſiã captiuũ ei in poteſtatẽ daturũ. A quo ſcelere ita abhorruit iuſtus imperator, vt ſtatim Miſiã periculi, in quo verſabatur moneret. Ea re in qua iuſtitiæ cultus inſignis apparebat, motus Miſias, qui antea Cõradi armis nunquã ceſſerat, ad Conradũ profectus, diadema depoſuit, & conſuetum tributum confirmauit.

De Arnaldo Geraldo Carthalano.

Inter tam multa regum atque principum inſignia exempla, Arnaldo Geraldo Carthalano eum dabimus locũ, qui ei pro immenſa ipſius iuſtitia debetur. Hic in naue ſua oneraria, cum Gulielmum Auriam perferret, quo tẽpore Piſani Genuenſéſque graui inter ſe bello diſſidebãt, à Piſanorum nauib. captus, quæ Genuenſiũ tantũ merces, ac bona quærebant, nec minis nec promiſſis adduci vnquam potuit, vt duo milia & quadringentos aureos nummos, qui duplices appellantur detegere vellet, quam pecuniam dum ab hoſtibus oppugnaretur Gulielmus Auria ei commodauerat: quia norat Piſanos, nõ in Cathalanorũ ſed ſolũ in Genuenſium bona inuehi. Arnaldus igitur poſteaquã eum Piſani dimiſeſũt, ſecũ eã pecuniã ad Genuẽſes ſimul deferẽs, vt primũ in Baleatides peruenit, pecuniã tanto labore ſeruatã, Conſuli Genuenſiũ in Balearibus præſentauit, vt ipſe eã Gulielmo reſtitueret. Facinus profectò nobiliſſimũ & quod ætas noſtra fallax plurimũ notare debeat: in qua non pecuniã modo eius generis, quæ ſine arbitro tradita eſſet, verum depoſitam quoque, aut mutuo datam, auarum hominum genus, negare non erubeſcit. Pro eo autem facto Genuenſes erga Arnaldum grati, ciuitate, multiſque aliis commodis, ſcripto honorificis verbis diplomate cum donarunt.

De Carolo comite Carolois Philippi Burgundiæ ducis filio.

Ioannes Dinus, Ioannem Coſtanum Burgundionem

accuſauit, compellatum ſe ab eo dicens: Vt accepta grandi pecunia venenum perferret: quo Carolus Carolois comes, de medio tolleretur. Is comes poſteaquàm Coſtanum ſecuri percuſſit, Dinum quoque ad ſe vocatum, interrogauit, Si Coſtanus pecuniam quàm promiſerat non pręſtitiſſet, eúmne accuſaturus fuiſſet? Cui Dinus ne mentiretur, fretus quoque ſibi indultum iri palam faſſus eſt: Se eũ non detecturũ: quãobrem Comes iuſſum Dinum Chriſtiano more ſacerdoti crimina ſua fateri, eadẽ hora ipſum quoque ſecuri percuſſit. Iuſta neque tarda mercede ei data, duarum proditionum, quas & amico & domino ſuo ſimul patrarat.

DE FIDE PVBLICA ATQVE PRIuata. CAPVT VI.

PVblicam priuatámque fidẽ, non patietur ſolum iungi ſibi iuſtitia, verũ etiam veluti mẽbrum capiti ſuo pernecеſſariũ inuitabit, & ceu porrecta manu, vt ſibi coniungatur, & rogabit & annitetur. Sublata enim fide quid erit, aut quomodo iuſtitia conſiſtet? Fides quoque ſublata iuſtitia, quid aliud, niſi nomen eſſet inane? quãobrem cũ vtramque natura coniunxerit, à nobis minimè diſiungentur. Huiúſque fidei quædã à nobis, vt antè de iuſtitia fecimus, exempla commemorabuntur: ex quibus apertè deprehendetur, fidei præſidio, Imperia, theſauros, vitam denique non aliorum modo, ſed inprimis ipſorum regũ, & principum cuſtodiri. Hac fide per inducias atque oratores fidem immanibus bellis imponi: per hanc paruæ papyri tutela, aut etiam ſine literis conſueta teſſera, ac ſymbolo, inter medios hoſtes iter incolumes facere homines, atque ab iniuria ſeruare. Itaque iure noſtro affirmare poſſumus, ſublata ex terrarum orbe hac fide, pacem atque hominum commercia bonáque alia, omnia ex humano genere ſublatum iri, mortaléſque ſine ea, ferarum animos, moréſque in humanis corporibus ſeruaturos fuiſſe.

De Ieſu Naue, alio nomine Ioſue, duce Hebræorum.

Cum Ieſus Naue filius, alio nomine Ioſue nuncupatus, Moyſi in Iſraëlis principatu ſucceſſiſſet, atque in terrã à Deo promiſſam, Hebræos induxiſſet, & iuxta diuinum Imperium, Cananeos omnes, quos capere contingebat, occideret,

Gabaonitæ ipſi quoque Cananei, qui loca propè Hieroſolymas incolebant territi, ad eum legatos miſerunt, dicentes: Quanquàm longè à Cananeis abeſſent, ad eum, ſe ceu ad amicũ miſſos, vt cum ipſo pacem ac fœdus inirent, & vt regionis ſuæ longinquitatem, vero ſimilem facerent, tritis veſtibus venerant. Ea Ioſue arbitratus vera eſſe, pacem cũ eis compoſuit, ac fœdus percuſſit, atque vtrãque rem iureiurãdo ſanxit. Detectum poſtea fuit, eos longinquitatem mentitos, & Cananeos eſſe, itaque & ſi ſciret Ioſue, ſibi à Deo imperatum, ne cuiquam Cananeorũ parceret, tamen cum ad iuſiurandi vim animum adieciſſet, atque fidei iam datæ honorem penſitaret, eam cæteris rebus prępoſuit. Perſuaſus ſibi, Deo ante omnia cordi eſſe, vt illæſa ſeruaretur fides, ſicuti experimento deprehenſum eſt. Siquidem nihil plus de ea re, quàm de cæteris, à Deo reprehenſus fuit.

De Senatu Romano & Publicola Conſule.

Inita pace, à populo Rŏmano, cum Porſenna Ethruſcorum rege, ſolutaque obſidione Porſenna, initæ pacis pignus obſidéſque decem patriciorum filios, vtriuſque ſexus accepit. Facta autem virginibus balneandi copia, quia cuſtodes honoris gratia ſeceſſerant, ipſæ traiecto amne, penè omnes Romã abierunt. In eis Valerij conſulis filia erat, qui ſuperato paternæ charitatis affectu, ſenatui perſuaſit, vt virgines ad Porſennã remitterentur, & publica fides illæſa maneret.

De Abydenis.

Parem Saguntinis erga Romanos fidem, Abydeni erga regem Attalũ Rhodióſque fœderatos ſuos, ſeruauerunt: nã cum ab eis triremem, & aliquot milites in vrbe præſidij gratia accepiſſent, oppreſſi à Philippo Macedonio rege Abydeni, ita vt vltrà ſe tuendi ſpes iam non supereſſet, oratores ad Philippũ, de vrbe tradenda miſerunt, petentes vt incolumes ſeruarentur, quos à fœderatis ſubſidio miſſos, in vrbe habebant. Hoc cũ eis Philippus negaret, ſtatuerunt potius ſeruata amicis fide emori, quàm eos qui auxilio venerãt feſelliſſe videri: quãobrem omni auro, quod habebant, nauibus impoſito, reliquas opes in mediũ forum contulerunt, & profecti ad eã muri partẽ, quæ hoſtium vi diruta, plus periculi habebat, illic iuuẽtus ſe hoſti oppoſuit, eo ordine, vt ſi ſuccubuiſſent, hoſtiſq;, ipſis mortuis, vrbe potiturus videretur, ſeniores incẽſis iis quæ in foro poſita erãt, ac nauib. quæ

in portu aurum continebant demerſis, reliquos omnes occiderent, vrbémque inanem hoſti relinquerent. In hãc igitur deliberationem inito prælio ſeniores, vt acceperunt iuuentutem maiori ex parte cæſam, ad Philippum dedendæ vrbis gratia miſerunt, quod cum pauci iuuenes, qui prælio ſuperfuerant intellexiſſent, occiſis primò ſacerdotibus qui iuſiurandi principes fuerant, ne vrbs dederetur, deinde ſenioribus, cum omni alio ſexu, demerſis nauibus in portu, vrbem quoque totam ſuccenderunt. Eam rem ob furoris magnitudinem Philippus vehemẽter miratus, ab oppugnatione abſtinuit, edixítque, triduum Abydenis concedi, vt ex commodo ſuo ſe interimerent. Fides profectò hæc & rara, & cuius perpetuò memoria ſeruetur digna.

De Sexto Pompeio.

Memoranda quoque Sexti Põpeij, qui Magni filius erat, fides fuit: nam diu poſt patris mortem, cum Siciliæ Sardiniæque & aliarũ inſularum poſſeſſor eſſet factus, & propter Cæſaris mortem triumuiris videretur, ex quiete publica eſſe, pacem cum eo inire, data acceptáque fide, per legatos apud Puteolos ad cœnam ſe inuitarunt, & cum cœnarũ ſors prima Sexto obtigiſſet, Octauius & Antonius apud eum in ipſius triremi cœnauerunt. Dum autem epulis opera intenderetur, Menodorus Pompeianæ claſſis præfectus, qui olim ſeruus eius fuerat, miſit, qui in aurem Sexto dicerent: Meminiſſe in triremi ſua habere ea per quæ paternam fratríſq; mortem vlciſci, atque inſuper imperio toto potiri poſſet, & propterea niſi ipſe id fieri nollet, ſe ita claſſem ordinaturũ: vt ne vnus quidem eorum, quos in triremi habebat, euadere poſſet: cui Pompeius reſpondit: Nulla re dicta, Menodorum potuiſſe id efficere, qui nec promiſerat nec iurarat, verum poſteaquàm illud ei ſignificauerat, nullo modo fidẽ quam dederat violari velle: hoc reſponſo, fidem hoſti datam, ſanguinis ſui vltioni atque imperio ipſius populi Romani antepoſuit. Cæterũ quoniam temporis longitudo interdum hiſtoriç fidem incertam facit, recentiora in medium adducemus.

RECENTIORA.

De Petro Alceres comite.

Alphonſus Aragonius rex, qui Vracam Alphonſi ſexti Caſtulonenſis regis filiam vxorem duxerat, cum ea quod

parum pudicè viueret diuortium fecit: ad eam Caſtulonenſis regni, per patris mortem, hæreditas obuenerat, & communi nomine eam cum viro poſſederat: cæterum dimiſſa, in paternum regnum cum ſe recepiſſet, præfectos munitorum locorum, ac minores populorum dominos, qui Caſtulonenſi regno fidem obſtrictam habebant, requiſiuit, Vt ſibi ſoli tanquàm patris hæredi, in poſterum parerent. Petrus Aleres comes Caſtulonenſis, cum inito ab Vraca matrimonio cum Aragonio Alphōſo, in Alphonſi manu iuraſſet, nunc à regina poſtulatus, inter has difficultates, hanc vt vir iuſtus, non ſine vitæ ſuæ diſcrimine rationem iniuit, qua vtrique fidem datam ſeruaret. Loca enim munita, & alia quæ in manu ſua habebat Vracæ dedit, cum iure ei, quæ patris erat hæres deberentur. Vt verò Aragonio quoq; Alphōſo pro fide, quā ei dederat ſatisfaceret, inſigni Comitum veſte amictus, mane ad eū profectus eſt, cū omnis purpuratorū numerus adeſſet, & reſte in collū accepta, regi dixit: Loca omnia quæ fidei meæ credita erāt, quia in Caſtulonenſi regno poſita, reginæ Vracæ, vt pote quæ mihi domina eſt, hæreditario iure debebantur, ab ea iuſſus tradidi. Verū vt noſti, cū eā duxiſti vxorē, tibi quoq; fidē pro eis locis ſacramēto obſtrinxi: itaq; pro ea tibi fide, corpus meū, manúſque illas quæ iurauerunt, tibi præſens aſſigno, vt veluti eorum dominus in ipſa quod pro æquitate ac iuſtitia tua duxeris, ſtatuere valeas. Quam rem cum rex omnéſque qui aſtabant non ſine ingenti admiratione audiuiſſent, Petrus iuramento ſolutus eſt, quoniam eum omnes, pro vtriuſque fidei nexu, ſatisfeciſſe iudicarunt.

De Alphonſo Petro Guſmano.

Inſigne etiam fidei exemplum fuit illud quod Alphonſus Petrus Guſmanus egit, qui cum Tariffæ vrbi, Sanctij quarti Caſtulonenſis regis nomine præfectus eſſet, atq; in ea arcta Maurorum, Ioannisque Sanctij, domini ſui fratris hoſtiſque obſidione premeretur, nunquam aut precio aut precibus ad deditionem faciendā flecti potuit: cū autē Ioannes, eius filium, quo in obſequio vtebatur, ad muros deduxiſſet, fretus filij periculo, patrem motum iri, non modo id pater neglexit, verumetiā à muris gladiū porrexit, dixitq;: Nolle vt ei modus ad occidendum filium deeſſet: quo autem vultu de muris enſem deiecit, eodem occiſi filium, nihil ab

eo mutatus inſpexit. Ratum fidei exemplum.

De Marco Guterio Hiſpano.

Cum graui longeq; bello Alphonſus nonus Legionenſis rex, cum Vraca nouerca,& fratre eius Didaco Harro decertaret, pulſis è regno ambobus, arcem Giuatram longa obſidione preſſit: arci præerat Didaci nomine Marcus Guterius, qui aut mortuis, aut profugis comitibus, quos in arce habebat,ſolus ad eam tuendam remanſerat,loci munimento adiutus. Cæterum cum ſuperatis aliis malis,fames hominem ita cõfeciſſet, vt conſiſtere amplius non poſſet, appenſis collo ſuo arcis clauibus in ipſa porta,vt illic incolumi fide moreretur, ſe proſtrauerat: hoſtes mirati, ab arce nec tormentis, qui in præſidio erant, aliquid eniti, nec ſtrepitũ vllum exaudiri, appoſitis ſcalis in arcem aſcenderunt, vbi penè exanimem Marcum iacentem inuenerunt, quem ſtupore capti, cum ad Alphonſum tuliſſent, illic hortando aliiſq; neceſſariis rebus vt in vita maneret impenſè laboratum eſt, poſteaquam ita Marcus ad ſeſe rediit,vt loqui poſſet, indoluit plurimum, quod emori ipſum, in ea arce non permiſiſſent, vt prorſus fidem quã promiſerat præſtitiſſe videretur. Dimiſſus igitur ab Alphonſo, poſt paucos dies, ad Didacum principẽ ſuum perrexit,qui tunc in Africã ſe contulerat. Cum in eũ,vt in ſingularis fidei virũ, laudes ab omnibus cõgeſtæ eſſent,quia Didacus dixerat, quanquã Marcus egregiã fidem præſtitiſſet, tamen arcem ſe ſuã optare,in eo Marcus aliquid deſiderari putabat, quod præſtare vltra debuiſſet: abiecta igitur omni viuẽdi ſpe, in extremæ fortunæ habitu, ad Alphonſum reuerſus eſt,atque vbi eius canes ſtabulabantur, habitatum ſe contulit. Alphonſus intellecta reditus cauſa, & quam ob rem ingratam habere ſe vitam Marcus oſtẽderet, precib. lachrymiſq; ipſius motus, Giuarræ arcem ei reſtituit.Marcus receptam paulò pòſt,confecto prius inſtrumento, illius neceſſitatis, in quam erat coniectus, Didacũ monuit ne fidei eius vltra obiici aliquid poſſet, Alphonſo, quia retinendi modũ nullũ eſſe, inſtrumento declaratum erat, eam reddidit: longè plus perfidiæ ſuſpitione, quàm ipſius mortis periculo motus: quo facto, triplicis rei iudiciũ, in ambiguo relictũ eſt:Fueritne hic maior Marci fides, an Didaci erga eum ingratitudo, aut inſignis in Alphonſo animi nobilitas?

De Almenone Arabe Toletano rege.

Non inter Chriſtianos tantùm magni fidem factam eſſe conſtat, verùm inter Mauros quoque atque alias aduerſæ religionis nationes. Hoc ita eſſe Almenonis Arabis exemplum ſatis oſtendit. Cum enim Sanctius ſecundus Caſtulonenſis Nauarrenſiſq; rex fratrem ſuum Alphonſum, Legionis Luſitaniæque regem cepiſſet, & inuitum monaſticam religionem profiteri coëgiſſet, clàm prius fide accepta, ad Almenonem Arabem Toletanum regem Alphonſus à monaſterio profugit. Ab eo benignè exceptus, cum ceu filius haberetur, Sagi quibuſdam notis Almenoni oſtenderunt ſe deprehendere, hunc Alphonſum aliquando Maurorũ imperij euerſorem fore, & ob eam rem, vt interimeret hortabantur: aſſentiri illa ſuadentibus Maurus nunquàm voluit, ſed iuſiurandum modo ab Alphonſo cepit, dum viueret, vim Toleto non illaturum: Cum haùd multò poſt, defuncto Sanctio, ad Alphonſum ipſum, non regna modo, quæ antè habebat, occupatore mortuo, verumetiam quæ fratris erant, hęreditario iure peruenirent, Almenoni denuo ſuaſum eſt, vt Alphonſum retineret, quia tantorum regnorum dominus, maximi auri pondere redimi poterat: ſed Maurus, in fide perſtitit, dimiſſumque in Caſtulonenſe regnum, comitatu ingenti, ac munerib. proſecutus eſt: quia norat, Alphonſum à ſuis clàm de fratris morte monitum (etſi non deerant qui contra ſuaderent) abire ipſo inconſulto noluiſſe. Qui igitur quatuor ingentia regna ſecum conſiderauerit, cum magnis theſauris ad Alphonſum perueniſſe, & præterea à natura inſitum Mauris aduerſus Hiſpanos odiũ, quæ duo, non Maurum modò hoſtem, ſed quemuis alium ab officio deducere potuiſſent, Almenonem fidei maximum cultorem fuiſſe iudicabit, nec minus Alphonſum, quod ob eaſdem cauſas, non modo clàm profugere non tentaſſet, ſed datam fidem præſtiterit, atque vt Almenonem aduerſus Cordubenſem regem iuuaret, Toletum ſe, in eius poteſtatem contulerit. Sed nec ceſſit Almenon, cum Alphonſi fidem ſecutus, poſtea in eius caſtra profectus eſt.

De Populo Romano.

Rebellauerat Traſemundus Longobardus dux Spoletanus à Luitbrando Longobardorum rege, Luitbrandus igitur coacto ingenti exercitu, paucis diebus omnia Traſe-

mundo ademit. Is cum iam in vltimum diſcrimen ſe deductum videret, fide à Gregorio pontifice ac Stephano patritio Rom. populi Rom. nomine accepta, fore ipſum apud eos incolumẽ, Galeſi arcem, quæ iuxta Tyberim poſita eſt, populo tradidit: Luitprandus autẽ minis ingentibus Traſemundũ dari, virũ ſibi ſubditũ ac rebellẽ depoſcebar, Romani obſtare Traſemundo datam fidẽ aiebant. Indignatus igitur Luitprandus, vaſtato agro vrbem obſedit, diripuitq; oppida quædã agri Romani quæ ademerat: omnia tamen ferre Romani quàm datam violare fidem maluerunt.

De Genuenſibus.

Non eſt illa quoque prætereunda fides, quàm diligentiſſimè Genuenſes ſeruauerunt, quo tempore Gibellina factio (ita enim appellabant) in vrbe rerum potita, Obertum Auriam, & alterum Obertum Spinulam capitaneos habebat. Nam cum miſſi eſſent in exilium permulti Guelfæ factionis ciues: hi, vt mos exulum eſt (quibus in patriam reditus ſemper cordi eſt) Ottoboni Fliſci Cardinalis opera (qui ſub Adriani nomine ad Pontificatum euectus fuit) Carolo primo Neapolitano regi propoſita magnorum commodorum ſpe, perſuaſerunt, ſe breui Genuenſe imperium ei daturos, ſi vnà cum ipſis bellum Genuenſibus inferret: Carolus igitur imperij ſpem, atque auri cupiditatẽ ſecutus, nulla fœderis, quod cum Genuenſibus habebat habita ratione, nullo prius indicto bello, vt belli mala, aduerſus Genuenſes, maiore ſuo cõmodo auſpicaretur, Genuenſes mercatores cum mercibus, quotquot in Sicilia atque Neapolitano regno erant, comprehendi iuſſit. Siculi autem mercatores, ac Neapolitani regni, item Narbonenſis prouinciæ accolæ, veriti, ne idem ipſi Genuæ paterentur, vndique vt poterant latebras quæritabant: quam rem, cum Genuenſis populus intellexiſſet, ſtatim edictum propoſuit, vt quicunque in vrbe ſua, qui regi Carolo parerent inuenirentur, quadraginta dies, in vrbe Genua inuiolati manerent, atque intra id tẽpus, rebus quas in vrbe Genua habebant, ac corporibus ſuis tuto conſulere poſſent. Voluerũt enim hoſti qui fidem violarat, ipſi eam incolumen præſtare.

Item de Genuenſibus.

Eo quoque tempore, quo inter Genuenſes Venetóſque bellum gerebatur, atque induciis factis, belli mala ſuſpenſa

manebant, in quatuor Genuenſium triremes, haud longè à Græciæ littoribus, quatuor Venetæ irruerunt: Genuenſes virtute ſuas tutati triremes, Venetas ceperunt, & cũ calente adhuc prælij ardore ſimúlque indignatione, quod in induciis illata eſſent arma, præterea vulnerum quæ acceperant, dolore cõpulſi,ſæuire haud iniuria in captos poſſent, ipſorũ iram induciarum fides leniit, & vt ad ſe ſolum reſpiceretur cõpulſit: itaque ſolum triremiũ præfectum retinuerunt, alios cum triremibus dimiſerunt. Cum autem Meſſanam in Siciliã perueniſſent, triremiũ præfectum quem captiuum habebant, Conſuli Veneto tradiderunt, vt is Venetias eum mitteret, vbi erroris ſui pœnas dare cogeretur.

Item de Genuenſibus.

Non minora etiam fidei experimenta dederunt erga Venetos, cum poſt longum ac graue bellũ, quo inter ipſos tertio decertatum fuerat,vbi auri atque ſanguinis vis immenſa effuſa eſt, cũ occaſio ſe obtuliſſet,magno Genuẽſium commodo,rei feliciter aduerſus Venetos gerendæ, fidẽ,inita paulò antè pace, Venetis datã, cõmodis dolorique acceptorum in bello malorũ, antepoſuerunt. NamCretenſes Venetique qui Cretã incolebant, conſpiratione facta, à Venetis defecerant, ac Genuam legatos viros grauiſſimos miſerant, qui Inſulæ deditionẽ facerent. Ea autem expeditio, & ſi nullius periculi, magniq́ue cõmodi futura videbatur, minorémque ob cauſam, finitum paulo antè bellum, aduerſus Venetos ſuſceptum fuerat,tamen legatis reſponderunt: Vehementer dolere, quod integra fide ob pacẽ cum Venetis factam, ea, quæ Cretenſes offerebant, accipere non poſſent,quanquàm adeò recens ea pax confecta eſſet vt multi vulnera, quæ eo bello acceperant,nondum ad cicatricem perduxiſſent.

DE VXORVM FIDE ERGA MARITOS.

CAPVT VII.

De Chilonia Spartana Cleombroti Spartani regis vxore.

A Publica priuatáque fide, ad vxoriam erga viros tranſituri Chiloniam ante alias commemorabimus. Hæc Cleombroti Spartani regis vxor fuit, ac Leonidæ filia, qui item Spartanus rex erat. Nã cũ ciuilibus diſcordiis, Cleombrotus vir,Leonidam eius patrem in exilium miſiſſet,à viro

patris reſtitutionem impetrauit. Cum autem mutata fortuna, Cleombrotum poſtea Leonidas ab vrbe depuliſſet, Chilonia pari opera apud parentem pro viro vſa, cum nihil proficere animaduertiſſet, & ſi feliciter apud parentem in patria agere poterat, maluit cũ viro eius exilij comes eſſe.

De vxore Panthei Lacedæmonij.

Depulſo Cleomene Spartarum rege, ab Antigono Macedonum rege, cum is in Ægyptum ad Ptolemæum regem ſe recepiſſet, ac Pantheum ſequi vxor vellet, à parentibus prohibito magno ſtudio ſeruabatur. Cæterum ipſa aſtu ingenti adinuento equo ad mare noctu ſe contulit, atque incognita, nauem conſcendens, in Ægyptum ad virum peruenit, ambóque illic vitam peregerunt.

De Sara vxore Abrahæ.

Miranda quoque fides, atque amor Saræ erga maritum Abraham fuit, quæ cũ ſe virúmq; iam grandes natu orbos inſpiceret, viro perſuaſit, vt cũ ipſius ancilla Agar concũberet, tentarétque, Si ex ea filios procreare poſſet: quod cum Abraham feciſſet natúſq; eſſet Iſmaël, non aliter ac filium ex ſe natũ Sara eum ſuſtulit: nam præter aliarũ morem prudens, atq; viri ſui amãs fœmina, zelotypiæ graui in mulieribus malo, propagandæ viri ſui ſtirpis reſpectũ antepoſuit.

De Stratonica Deiotari Galatarum regis vxore.

Stratonica quoque Deiotari Galatarum regis vxor, cũ aduerſante valetudine, cũ viro filios ſe concipere non poſſe videret, ei perſuaſit, vt liberis cũ alia operam daret, ad eúmque deduxit Electram cubicularem ſuã miniſtram, moribus atque forma inſignem: ex qua Deiotarus aliquot filios procreauit, quas Stratonica, poſt viri mortem, amanter, non ſecus ac ſuos aluit, atque in regno ſuccedere permiſit.

De Liuia Auguſti vxore.

Longè etiam maior Liuiæ erga Auguſtum virũ fides atq; indulgentia fuit, quæ cum ſciret Auguſtum puellis nondũ maturis oblectari, clàm magna diligentia perquiſitas, ſecretò ad eum deduci curabat: præ nimia fide amoréque id marito concedens, cuius gratia, nonnullæ, cum pellicem ferre non poſſent, interdum viros peremerunt: atque idcircò tãtò magis laudanda, quantò eius exempla rariora inueniuntur. Anteponenda etiam Liuia, Tertiæ Æmiliæ fidei erga Scipionem virum, quantò maius eſt rem ipſam ſpõtè agere,

quàm

quàm contra ipſius mentem, ab alio factam perferre.

De Octauia M. Antonij vxore.

Cum Antonius Octauiam vxorē Romam remiſiſſet, frater Auguſtus, Octauiæ ſuadebat, ne in Antonij domo habitaret, cœptum enim iam inter eos bellum erat: ei igitur Octauia reſpondit, Se nunquam adduci poſſe, vt in alia domo habitaret: quamobrem eodem animo Antonij amicos quo antea vidit, & priuignos haud ſecus habuit; ac ſi ex ipſa procreati eſſent, conata quantum permittebatur, fratrem ab armis in Antonium dimouere. Dedecere enim plurimū aiebat, vt duo terrarum orbis gubernatores, vnus quod alter ſorori ſuæ amicam anteferret, alter autem nimio erga amicam amore captus, inter ſe bellum gererent.

De Herodiade Herodis Tetrarchæ vxore.

Ingentem quoque fidē, Herodias viro Herodi Tetrachæ oſtendit, cū ad vrbem Romā cum eo profecta, vt Agrippam fratrem accuſaret, rem in contrariū cedere vidit: viro enim Lugdunū exulatum in Galliam miſſo, etſi multū à fratre, ac fratris cauſa à Caligula Auguſto rogata fuerat, vt redire in patriam vellet, principatus parte, quā vir obtinebat oblata, maluit relicta patria, in Gallia cū viro inopem vitā degere, quàm ſine eo, ingentes opes in patria poſſidere.

De Antonia Flacilla Priſci vxore.

Piſonianæ conſpirationis conſcius, apud Neronem accuſatus Priſcus, perpetuo exilio mulctatus eſt, Antonia Flacilla vxor, cum Romæ in magnis opibus manere poſſet, patriæ atque opibus, exilium cum viro prætulit.

De Egnatia Maximilla Galli vxore.

Egnatia Maximilla, Flacillæ exemplum ſecuta, omnibus relictis, virum Gallum ſequi voluit, ob eandem qua Priſcus conſpirationem damnatum.

RECENTIORA.

De Giberti Corregienſis vxore.

Singulare quoque fidei exemplum, Giſbertj Corregienſis vxor oſtendit, cū propinquorum conſpiratione, & eorum quidem, qui ipſius factionis erant, ab vrbis Parmæ imperio Giſbertus eiectus fuit. Inter conſpiratos autem, cum vxoris frater Rolandus Roſcius eſſet, & ſororem in tumultu rogaret, vt populi impetum in domos ſuas declinare vellet, qui eiuſmodi erat, vt etiam fortem virum terrere poſſet, ipſa

torua facie, ad fratrem conuerſa, proditorem eum compellans, reſpondit: Dij faxint, ne me prophanem eius domus ingreſſu, quæ in propinquum ſuũ adeò perfida fuit, neq; eo pane veſcar, quem canes quoque ob perfidiæ labem, etiã in ingenti fame deuitarent: quin potius ad virũ meum profectura ſum, quẽ nuptiarum mearũ pignore feſelliſti, & corã eo me conſtituam, vt hanc tuam iniuriã in meipſa vlciſcatur. Hæc cum dixiſſet nudis pedibus, paſſíſque capillis, ad Caſtrum nouum, vbi vir erat profecta, eius pedibus obuolui cœpit, & flens rogare, vt ipſius morte, acceptam à Rolando fratre iniuriam vlciſceretur. Cæterum cum iam ſatis ſcriptum ſit de vxorũ fide in viros: nunc de Seruorũ ſcribamus, quæ multis rationibus non minus laudanda eſt.

DE SERVORVM FIDE ERGA dominos. CAPVT VIII.

De Seruo Menenij.

SI vxorum fides erga viros, ingentem meretur laudem, & digna eſt cuius exemplo mortales plurimũ moueantur, quæ tamen res & natura, nexu & propriis bonis multifaria indiſſolubilia vincula ſentit, quantò pluris facienda erit, ſi tanta aut maior etiam, in ſeruili genere inuenietur? Hæc enim naturæ nulla ope iuuatur, ſed maximè in contrarium tendit: ſi quidem libertati nihil magis cõtrarium eſt, quàm ſeruitus & nonnunquã ſeruis commodum à domini morte naſcitur, idcircò, quò hæc ſeruilis fides rarior eſt, atque difficilior, eò etiam pluris facienda & laudãda magis. Quamobrem de ea quædam ſcripturi exempla, initium ſumemus à Menenij ſeruo, ceu ab eo, cui ſimilis aut nullus, aut pauciſſimi fuerunt. Inter proſcriptos Menenius erat, & cum eius domum circũſeptam armatorum corona, qui Menenium quærebant ſeruus videret, ſpreto omni præmio, quod propoſitum erat, ſpretis periculis ac denique vita ipſa, vt domini vitam ſeruaret, lecticam vbi Menenius manere conſueuerat ingreſſus, ferri ſe ab aliis ſeruis iuſſit: Menenium eum eſſe milites arbitrati, ipſum illic occiderunt, & moriens cum milites feſelliſſet, dominum ſeruauit: qui ſeruilem veſtem amictus, alia via, cũ multis quos eadem fortuna vrgebat, in Siciliam ad Pompeium profugit.

De alio proſcripti ſeruo.

Alius quoque proſcripti ſeruus, ad mare profectus, quærendæ nauis gratia, qua dominum in Siciliã traiiceret, dum reuertitur dominũ offendit, letali vulnere à Tribuno percuſſum, qui proſcriptorum conquiſitioni præerat, adhuc ſpirare: itaque ad eum acceſſit, dixitque: Domine aliquantiſper morare: & cum hoc dixiſſet, Tribunum interemit, & ſuper vtrunque ipſe quoque gladio incubuit.

De Herone Triumuiri M. Antonij ſeruo.

Poſtremo prælio, quo ab Actio Antoniana claſſis Alexãdriam profugit, cum Cleopatra intellexiſſet, Antonium ſuſpicari, ipſius culpa eam cladem acceptam eſſe, eius iram veritа, in ſepulchra locum inexpugnabilem ſe recepit, miſitq; qui Antonio nunciarent: Eam eſſe mortuam. Antonius autem longè grauius Cleopatræ cõmotus morte, quæ leuiter de ſuſpicione ſua nuncio crediderat, quàm propter cladem, abiecto viuendi deſiderio mori conſtituit. Vocauit igitur clàm Heronem ſeruum ſuũ, quem antè polliceri coëgerat, quando iuſſiſſet ipſum occiſurum, iuſſitque vt tunc eum occideret: at Hero domini vitæ, quàm ſuæ ſtudioſior arrepto gladio, dum fingit Antonium ferire, in ſeipſum gladium conuertit, & ſe interemit.

De L. Piſonis ſeruo.

Inchoante Veſpaſiani imperio, Domitianus res vrbanas, abſente patre adminiſtrabat; ab eo miſſi in Africã milites, vt L. Piſonem interimerent, eo tempore Africæ proconſulatum gerentem, cum Carthaginem ingreſſi, ad L. Piſonis ædes veniſſent, vbi Piſo eſſet, petierunt. Piſonis ſeruus veſte aſpectúque conſpicuus, cum rem quò tendebat animaduerteret, vt dominum ab eorum vi ſeruaret, ſeipſum Piſonem eſſe mentitus eſt: occiſus autem, dominum tamen non ſeruauit, quia re detecta, Piſonem quoque interemerunt.

De Cluentij Peligni ſeruo.

Cluentij Peligni ſeruus, cum videret dominum ſuum cõprehenſum, vt ad Põpeium deduceretur; fide animóque in dominũ ſingulari decreuit, & dominũ & ſe ſimul à crudeli ſupplicio turpitudinéque liberare. Repentè enim, in mediis militibus eum, & poſtea ſeipſum cum eo, interemit.

De Fimbriæ ſeruo.

Idem Fimbriæ ſeruus fecit, nam cum à legionibus ſuis

Fimbria proditus eſſet, ab eo iuſſus, vt turpi morte liberaretur, ipſum, ſeque poſt eum interemit.

De Micito Anaxilai ſeruo.

A fidelibus ſeruis, qui atrocia moliti ſunt, ad æquè fideles, ſed minus truces tranſibimus. Anaxilaus Meſſenius, qui olim Meſſanam in Sicilia condidit, & poſtea tyrannidem, apud Rheginos exercuit, moriens, filios in Miciti ſerui ſui tutela reliquit. Is autem tanta fide, bonitate atq; iuſtitia cõmendatam ſibi adminiſtrationem rexit, vt Rhegini ciues, haud indecorũ ſibi ducerent, à ſeruo æquè vt antè ab Anaxilao domino regi. Cæterũ poſteaquã Anaxilai liberi adoleuerũt, vrbis adminiſtrationẽ ſeruus eis tradidit, ipſeq; pauca ſecum accepta pecunia, Olympiã habitatum ſe contulit.

De quibuſdam ſeruis matronæ Adrumentanæ.

Cum Adrumentũ obſidione premeretur, à matrona Adrumentana, ſerui quidã in hoſtiũ caſtra profugerũt, vrbe autẽ poſtea ab hoſtibus capta, ſerui quoq; profugi, cũ eis in vrbẽ irruperunt, ſtatimque ad matronã, cuius ſerui fuerant profecti, eam magna minati ceperunt. Et cum durũ ſeruitium vlciſci velle dicerent, tanquam hoſtes eſſent, extra vrbem in tutum ab hoſte locum eam deduxerunt, ſempérque ei fidem quam debebant, præſtiterunt.

De Patauinorum ſeruis.

Cum Aſinius Pollio acerbè Patauinos vrgeret, vt pecuniam armáq; præſentarent, & ob id omnes laterent, edicto ſeruis libertatẽ propoſuit, qui latentes dominos detegerent. Mira res profectò fuit, ſeruum neminẽ inuentum, qui non conſtanter eo modo propoſitam libertatem ſperneret.

De Cepionis Seruo.

Accuſatus Cepio, quod in Auguſti vitam conſpiraſſet, ad Tyberim à ſeruo ſuo in corbe tectus, & inde Hoſtiã, noctéque proxima propè Laurentũ perlatus fuit: ab eo loco nauem conſcendens, contrariis ventis Cumas vſque reiectus, comite ſeruo Neapolim perrexit, ibiq; cum ſeruus eum abdidiſſet, à Centurione qui eum perſequebatur, captus ſeruus ipſe, nec promiſſis, nec minis, ſed ne tormento quidem adduci vnquã potuit, vt dominũ vbi eſſet, detegere vellet.

De Seruo P. Cornelij Scipionis qui maior eſt dictus.

Publius Cornelius Scipio maior, prælio aduerſus Annibalẽ grauiter vulneratus, à ſeruo in equo reſtitutus eſt, & cũ

cæteri eũ deſtituiſſent, ab illo ſeruo, in caſtra perductus eſt.

De Era & Charimo Cleopatræ ancillis.

Inter virorum exempla, quæ de ſeruis tradidimus, vnum de duabus ancillis addemus, antequam finem in antiquis de hac re faciamus: Eras & Charimum reginæ Cleopatræ ancillæ, cum eſſent cum ea, quando ſe interemit, eamque regio ornatu compoſuiſſent, Eras præ dolore ad Cleopatræ pedes mortua concidit. Charimum autem dum capiti coronam accommodat, vigilum clamore excitata, cum nondum peregiſſet reſponſum, ipſa quoque mortua eſt.

RECENTIORA.

De duobus ſeruis Cozagiani Perſæ.

Inter fidei inſignia recentiorum ſeruorum exempla, hoc quoque ſcribemus, de quo tamen nihil præter auditum habemus. Cozagianus Perſa, cum tenuis fortunæ mercator, in Indiam Cambaiam vrbem vſque penetraſſet, ab Indo rege, ad magnam fortunam ſublatus eſt, opéſque ingentes apud eum congeſſit: poſtremò apud regem (vt in aula mos eſt) per inuidiam falſis criminibus accuſatus, ab eo morte affectus eſt: hic cum ad regem ingreſſus occideretur, duos in exteriori conclaui ſeruos reliquerat, qui poſtea à rege in cubiculũ vocati, vt ab eis de domini pecunia certior fieret, ſtatim vt iacentem humi herum mortuum viderunt, adeò eos in dominum charitas incendit, vt ſpreta vita ambo vnanimes, cultellis quos ſecum habebant, regem occiderent, atque haud multo pòſt ipſi quoque interierint.

De Franconio Ioannis Andreæ Lampugnani miniſtro.

Quanquã hactenus de ſeruis tantum ſcripſerimus, hunc tamen liberæ conditionis miniſtrum addemus: qui quod in humili natus erat fortuna, & quod inops, vili precio operã ſuam locabat permultis ſeruis, de quibus ſcriptum eſt, inferior haberi poterat: itaque haud iniuria inter ſeruos annumerabitur à nobis. Hic Franconius nomine, Ioãni Andreæ Lampugnano ſeruiebat, qui cum patronũ, mane eius diei, qua Galeacium Sfortiã Mediolanenſem ducẽ occidit, turbato vultu tumultuariè omnia gerere conſpexiſſet, orando, blandiendoq; adeò inſtitit, vt ad ea detegenda, quæ animo moliebatur, patronũ expugnaret: itaque re intellecta, in eius periculi parte eſſe voluit, minimè territus mortis metu, quæ impędere videbatur, neque etiam præmio, quod re detecta

ſperare poterat, â fide in Ioannem Andreã reuocatus. Quatenus igitur in eorum fuit numero, qui tantum facinus adorirentur, paruo tantum pugione armatus in militari cohorte, quæ Galeacij corporis cuſtodiam obibat. Omnia enim pro nihilo duxit, vt patrono fortem aliquam præſtare operam poſſet. In hoc autem, quia arbitror, par aliud exemplum non inueniri poſſe, de ſeruorum fide finem faciemus.

DE MORVM AC FORTVNAE *mutatione.* CAPVT IX.

MOrum atque fortunę mutatio, quam perſæpè in multis videre contingit, quẽadmodum ad bonã nos ſpem erigere debet, vt ex quocunque etiam deteſtandæ vitæ genere fortunáque, lætum cernere exitum poſſimus, ita etiam continere nos debet, ne primordia rerũ, in quibus boni aliquid eluceſcit, nimis citò laudemus: Neq; præſentis fortunæ fœlicitati nimium fidamus, cũ vtriuſque rei ingẽtes fieri mutationes videamus: quæ res, vt magis etiã appareat, de ea veterum recentiorúmq; exempla permulta hîc annectemus.

De Fabio Gurgite.

Fabius, in vrbe Roma nobiliſſimo genere ortus, â prima ætate, quam multis infecerat notis, abſumptis perditè paternis opibus, Gurgitis cognomentum ſibi comparauit. Cæterum poſtea relictis primæ ætatis libidinibus (id quod etiam nunc interdum fieri contingit) in eam temperantiam peruenit, vt dignus haberetur, cui populus Romanus morum cenſuram crederet. Senex enim inſigne ſe virtutis ac modeſtiæ exemplum patriæ præſtitit, cui iuuenis, in venere gulaque nimius, atram nubem obtenderat.

De Auguſto.

In triumuiratu, qui magiſtratus vndique rapinas ac ſæuitiam ſpirabat, nullus legitur Auguſto acerbius in ſanguinẽ atque fortunas ciuium ſæuiiſſe: nam durum ſe, atque inexorabilem in multis præbuit, ad quæ cæteri inclinabant, & falſis paruíſq; criminibus motus, ciuium ſanguinem opéſque auarè crudelitérque nimis hauriebat. Cæterum poſteaquam ſolus rerũ potitus eſt, nemo neq; antè neq; pòſt, illo vel humanitate maior, vel bonitate legitur fuiſſe: neq; enim contentus fuit illis peperciſſe, qui in eius vitam conſpiraſſe

conuicti erant, ſed multos quoque ex eis affectos beneficiis, vt amicos ſibi conciliaret enixus eſt. Sed iam, à mali in bonum mutatione, ad eam quæ contraria eſt tranſeamus.

De Tiberio Cæſare.

Longè magis varia fuit Tiberij Cæſaris vita atque fortuna, qui ab Auguſto ſocero, atque eodem vitrico, non ſine vitæ periculo Rhodum relegatus, haud multo pòſt ad imperium conſcendit: humanum ſe ab initio, atque ciuilis bonitatis ſtudioſum oſtẽdẽs, omnẽ rerũ adminiſtrationẽ Cõſulibus permiſit: ad id patiẽtiæ perductus, vt palã in Senatu etiã perexiguæ exiſtimationis Senatores ei cõtradicerẽt. Cęterũ cũ ætate mutatis etiam moribus, adeò crudelis, ſuperbus atque immanis fuit, vt mortuũ populus Romanus exclamauerit, in Tyberim proiiciendũ eſſe. Hic igitur, & fortunã & mores tam varios habuit, vt ac extremo, nulla mediocritatis ratione ſeruato, ad aliud extremum tranſilierit.

De C. Caligula.

Non minor etiam mutatio illa fuit, quæ in C. Caligula Imperatore viſa eſt: nam poſteaquam ad imperium conſcendit, vt timore omnes liberaret, factas aduerſus fratres, quos Tyberius occiderat, accuſationes publicè combuſſit, & vt clarius humanitatis ſtudium oſtenderet, legere chirographum recuſauit ad ſe miſſum, quo inita contra ſalutem eius conſpiratio detegebatur, Ob id, vt dicebat, ne aliquem ſupplicio afficere cogeretur. Sorores quoque, vt fratrem æquum erat, vehementer dilexit. Cæterum ficta eiuſmodi virtus bonitáſque haud lõgè abiit, neque diu oſtẽſum antè ingenium perſtitit, breui enim fratrem occidit, crudeliter ſorores vrbe expulit, in Romanorum ciuium, qui nobilitate fulgerent, quanquã innocentium vitam atque fortunas, atrociter ſæuiit: adeò, vt iis, qui eum antè norant Caligula ille non videretur, quem ab initio aliis moribus ad principatum conſcendiſſe viderant.

De Nerone Imperatore.

Quis Nerone in morũ mutatione magis varius fuit? qui à prima ætate, matris obſeruãtiſſimus, vt qua bonitate eſſet clarius appareret, perlatis ad eum literis, quibus damnati hominis ſuppliciũ mandabatur, vt eis è more ſubſcriberet, dixit: Quàm vellẽ neſcire literas: ne cuiuſquam mortẽ mãdaſſe viderer. Vectigalia aliaque grauia populis impoſita

onera, diminuit, Senatoribus fortunæ caſibus, nulla ſua culpa ad inopiam vergentibus, de publico ſalaria conſtituit. Sed poſteaquã ætas inualuit, in matrem impius, mortem eius procurauit, Senatores claróſque alios permultos viros, leuiſſimis de rebus interemit, nec eo contentus, tormentis intereſſe voluit, multas in ſe tanquã factæ eſſent coniurationes finxit, vt ſæuiendi materiã haberet. Cum autem in prouincias Procuratores mitteret, præter generalem normã augendorum vectigalium, monebat ſeorſum, Scire ipſos, quæ ipſius neceſſitas eſſet: tãdémq; in diuites omnes, ceu in hoſtes inuectus eſt, virtutibus, quas adoleſcẽs præſeferebat, in cõtraria longéque maiora vitia conuerſis, vt non homo, ſed infandũ monſtrum, inter homines emerſiſſe videretur.

De M. Othone Syluio Imperatore.

Illi de quibus eſt dictum, ſemel tantũ mores mutarunt, at Otho, de quo ſumus dicturi, ſæpius: nam à prima ætate, impudicitiæ nota laborauit, & præterea iniuſtus habebatur. A Nerone in Luſitaniam miſſus, eam ſingulari iuſtitiæ laude, vt omnibus mirum videretur, rexit: factus poſtea Imperator, ad primas libidines conuerſus eſt, denique moriens, adeò ab eo, qui antè videbatur, diuerſum ſe oſtendit, vt animi fortitudine Catonem Brutúmq; ſuperaret: breui vitæ ſuæ curſu, ſæpius morum mutatione facta.

De Domitiano Imperatore.

Domitianus primis imperij initiis, non abhorrere modò videbatur, vt humanus ſpargeretur ſanguis, verum etiã, ea loca, tanquam moleſta deuitabat, in quibus cæſis ad veſcẽdum animalibus, eorum cruor manabat. Relictas quoque hæreditates repudiabat, ſed vt alij de quibus diximus, ex bono in peſſimum conuerſus, leuiſſimis de rebus, nobiliſſimos viros permultos occidit, bonáque eorũ publicauit, mortuorũ bona inuaſit, qui vel vno teſte probarentur dixiſſe, Velle bonorum ſuorum hæredem principem eſſe: prorſus igitur à bonitate atq; abſtinentia, quam primis initiis oſtenderat, ad ingentem immanitatem atque rapacitatem ſe tranſtulit.

De Antonino Caracalla Imperatore.

Huic perſimilis Antoninus Caracalla fuit, qui in prima iuuenta, ſi quem ad ſupplicium deduci vidiſſet, oculos in aliam partem, manantibus lachrymis auertebat. Is poſtea mortuo patre immanis factus, ſine cauſa Antoninũ Getam

fratrem, item Senatores, permultóſque alios, crudeliter interemit.

De Diogene Cynico philoſopho.

Non minor quoque ea fuit morum mutatio, quam Diogenes Cynicus philoſophus fecit: qui Synope ortus, vrbe Pōtica, adulterinæ monetæ infamia notatus, à patria pulſus fuit. Is poſtea Athenis data philoſophiæ opera, in tāto opes odio habuit, vt nudus degeret, atque nautico dolio pro domo vſus, à nullo vel pecuniam, vel aliam rem acciperet.

RECENTIORA.

De Saulo Apoſtolo.

A priſcis exemplis, mutatis moribus ac fortuna, ad recentiora tranſituri, Saulum Tharſenſem primò commemorabimus. Quis enim tam crudeliter in oues lupus, quàm ipſe in Chriſtiani nominis homines ſęuiit pro virib⁹ ſuis, vſquequaque vbi inueniri per Syriam eos contigit? nam id vſque adeò enixè egit, vt quanquā admodum adoleſcens, ad lapidandum Stephanum Leuitam, cum eius perſecutoribus cōueniret, mutatis poſtea moribus, mutato etiam nomine, eius fidei, cuius fuerat acerrimus perſecutor, dux atque prædicator extitit, & qui martyrum ſanguinem ſparſit, dum Chriſtianam fidem impugnaret, ſuum poſtea vt eam tueretur effudit. Nec minus ſtudioſum ſe, promptūque Chriſti diſcipulum, quàm antè ſæuus fuiſſet hoſtis, oſtendit.

De Auguſtino Aurelio Epiſcopo Hipponenſi.

Aurelius quoque Auguſtinus, Manichæę hæreſis ſectator, Catholicam fidē acerbè impugnauit: modica ortus fortuna, ſed ingenio tanto, vt ei neque antè, neque poſtea vllus, videbatur poſſe præferri. Is poſteaquā Ambroſij opera, ad catholicæ fidei gremiū ſe conuertit, mutatis moribus, Manichæorum cæterorúmque hæreticorū dogmata impugnauit infregítque: ac tantū in Chriſtiana eruditione profecit, vt è quatuor (quorū ſcripta ad alios in catholica fide erudiendos recepta ſunt) vnus, nec is quidē niſi clariſſimus habeatur, nulla re minus, quam Hipponenſi epiſcopatu notus.

De Maria Ægyptia.

Maria mulier Ægyptia, primā ætatem, vulgato corpore, vt fœdiſſimū ſcortum egit, vino etiam plus æquo vſa: ſed poſteaquā petitis Hieroſolymis, antè actæ vitæ eam pœnituit,

& alios mores induit, profecta trans amnem Iordanem in deſerta Syriæ loca, ætate ſua, ſingulare virtutis, ac præſertim abſtinentiæ atque honeſtatis exemplum extitit: libidinum quibus adoleſcentiam macularat, poſt mutationem hoſtis tam ſæua, quam ante petulantiam, ad alios in venerem rapiendos, pronam ſe præbuerat.

De Pelagia Mima Antiochena.

Huic ſimilis Antiochena Mima, non modo corpus vulgauerat, verum Antiochiæ quoque ſcenæ ac theatro operam ſuam locabat. Hæc poſtea mutato viuendi genere, cum in deſerta loca ſe contuliſſet, libidines delitiaſque in vitæ rigiditatem ſolidámque virtutem commutauit, ita, vt abſtinentia, aliíſque virtutibus, permultos monachos atque heremitas ſuperaret, editíſque, & dum vixit & poſteaquam mortem obiit, miraculis, in ſanctarum numerum referri meruit.

De Mutio latrone.

Mutius latro Ægyptius, ita in hominũ corpora, ſicuti in animos Pelagia ſæuiebat: alienis enim opibus inhians, vias obſidebat, atque in eos, qui iter facerent, graſſabatur, poſtea autem quã cor eius de cœlo tactum fuit, & is viuendi ſtudia mutauit, ad eremũ profectus, non modò per virtutem plurimùm profecit, verum ſancti quoque nomen conſecutus eſt.

De Dauide latrone Ægyptio, & Moyſe Æthiope.

Dauid quoque Ægyptius æquè vt Mutius latrocinium exercuit, atque inſuper latronum dux fuit in Thebaide ſuperiore apud Heliopolim: hic immutata ſimiliter vita, monachalem ordinem profeſſus, ad ſingularem morum ſanctitatem peruenit. Idem quoque Moyſes Æthiops egit, cum monaſticam vitam latrocinio permutauit.

De Ptolemæo & Herone heremitis.

Contrà hæc quæ ſcripſimus, Ptolemæus ægyptius quindecim annos in eremo commoratus eſt, atque vitam, ſolo pane ac rore ducens, orando tempora ſua tranſigebat, ſed poſtea ad priorem ſceleſtam vitam reuerſus, apoſtatauit. Hero quoque Alexandrinus, cum magnam temporis partem auſterè atque cum virtute egiſſet, religione cum virtute relicta, ad ſecularem vitam, vt inter ſcorta viueret, conuerſus eſt. Cæterum illius etiam vitæ pœnitentia ductus, ad eremũ denuò ſe recepit.

De Gulielmæ Gienæ duce & comite Victonenſi.

Gulielmus dux Giēnæ (ita enim in Aquitanis vrbs nunc dicitur) cũ in prima ætate ſæuus eſſet, & multipliciter catholicam impugnaret eccleſiam, tandem vitã moreſque mutauit: nam cum ſeculo renunciaſſet, heremiticam egit vitam, thoracémque quẽ olim aduerſus eccleſiam induerat, ſuper nudo indutus, macerandi corporis apud ſe inſtrumẽtum eſſe voluit; congregationem quoque religioſorum hominum, ſalutis anno cẽteſimo ac quinquageſimo quinto ſupra mille, inſtituit: qui ab eo Gulielmitæ appellati ſunt.

De Alphonſo I I. Neapolitano rege.

Fuit magna quoque morum fortunæq́ue mutatio, quam Alphonſus ſecundus Neapolitanus rex fecit: nam ſimul cũ iuuenta, armis literiſque relictis, hortos vnã cum vino epuliſque ſecutus eſt, itaque ex forti manúque prompto, ac militaris prudentię pleno egit, vt ſecors, ac propter obeſum corpus, ad res gerendas ineptus, poſtremo penè amens etiam haberetur. Amiſſo enim vigore, ad primũ Caroli octaui Gallorũ regis aduentum, cum is in eum arma moueret, attonitus, Ferdinando filio regnum tradidit, ac nauem conſcendẽs, in Siciliã terroris plenus profugit, cum & hoſtis iuuenta, quę conſilij plerunque indiga eſt, itẽ parum copioſa rei pecuniariæ ratio (ita enim eſſe docebat, corrogata in primo aduentu, ab omnibus pecunia) præterea hyems quæ venientem hoſtẽ adoriebatur, ſatis magnam ſpem facere poſſent, vt non reſiſteret modò, ſed in Galliam ipſam illatum bellum transferret, id quod haud difficulter poterat, cum affatim milites & pecunia ei ſupereſſent. Cæterum animo captus, omnibus neglectis, cum precioſa permulta præproperans, item arma atque innumerabiles equos, prætereà munitiſſima loca relinqueret, qui in iuuenta inexpugnabiles arces deuicerat, qui Turcas ipſos, magno labore expugnata Hydrunto vrbe, Italia depulerat, nihil vltra quæſiſſe videtur, niſi vt ſe ac rationem aliquam indulgendi genio ſeruaret. Sed ne Sicilia quidem, in quam ſe profugus recepit, longo tẽpore ad ſeruandã vitam adiumento fuit, ſiquidem illic nulla re minus, quam hoſtium armis oppreſſus, ſine regno in ea breui diem ſuum obiit, manu vehementi cancro debilitatus. De Pyrrho Epirotarum rege, qui in prima ætate armis ac bello par videbatur, inclinata ætate, non Dionyſius quidem poſtremus

(nã Dei atque religionis,quanquã fortuna affectus, nunquã ſe immemorẽ oſtendit)ſed tamen, ab eo qui in iuuenta fuerat,tã diſſimilis,quã obſcurũ ſydus ſoli comparatum,factus.

De Io. Iacobo Triultio Gallici regni Mareſcallo.

Quanquam mores vno tenore incolumes ſeruaſſe videatur, Ioannes Iacobus Triultius in Gallico regno Mareſcalli honore inſignis,variè tamen cum fortuna habuit: adeo vt quamuis de viuente ſcribenti pudor atque aſſentationis ſuſpicio difficilem materiã faciant, tamen propter rerũ magnitudinem,in quibus vitæ curſum hactenus tranſegit, ſine iniuria præteriri videatur nõ poſſe,in eorum numero, de quorũ varietate fortunæ mentionem facere cœpimus. In paucis enim enixius vires ſuas fortuna exercuiſſe videtur,ſi diligenter primordia eius cum mediis, mediáque cũ poſtremis collata fuerint. Sub principe nato honeſtior ortus contingere vix potuit,quam vt Mediolani parentẽ nanciſceretur, Franciſco Sfortiæ, & ante & poſt indeptum ducatus honorem, propter generis nomen ac virtutem gratiſſimo, quum vt ab eodem principe,ipſe quoque vehementer in prima ætate diligeretur:ſed nec minore gratia, apud Galeacium fuit, qui Franciſco patri in regno ſucceſſit,inter eius præcipuos ſodales ſemper annumeratus. Ad potentiam quoque maiorem conſcendit,poſtea ſub Bona Galeacij coniuge, ſiquidẽ poſt Galeacij mortem,in eorum aſcitus fuit numerum, qui primas in principatus adminiſtratione partes tenebant. Cæterũ his ſucceſſibus,plurimum etiam addidit, poſteaquã Mediolanenſis ducatus moderatio,ad Ludouicũ Sfortiam, Galeacij fratrem tranſlata fuit: omnibus enim tam externis quam domeſticis bellis, quæ Ludouicus, dum nepotis perſonam ſuſtineret,geſſit,magna ex parte primarios honores Triultius ſuſtinuit.Id oſtenſum fuit, cum iis qui ad Venetos Parmenſi agro defecerant, illata arma fuerunt, cum Ferraria, quàm Veneti inuaſerant defenderetur, cum motum ab eiſdem bellũ,à Mediolanenſis vrbis finibus, in Brixianum atque Veronenſem agrum tranſlatum fuit: cum Innocentius 8.pontifex, ſuſcepta contra Ferdinandum Aragonium arma,omittere coactus fuit:cum Bochalini tyrannide liberatam vrbem Auximum,Innocentio 8. atque Romanæ eccleſiæ ipſe reſtituit.His rebus blandiri plurimum Triultio, & tanquam indulgens in eum parens eſſe viſa eſt fortuna, quæ

haud multo pôſt,ceu nouerca facta,cum erga eum Ludouici immutaſſet animum,Nônne ea,quæ citra mortẽ homini grauiſſima ſunt,intulit, cũ patriæ finibus ipſum cedere coëgit,& illa cum Aragoniis regibus, Neapoli ad ſuſtinendam vitam quærere, quæ domi debere propter res benè geſtas, largè ad augendam dignitatem expectare videbatur ? ſed haud longo tempore immorata his malis fortuna, præſtitit, vt Triultium exilij ſedes altius eueheret, & ab Aragoniis regibus inter primarios militares duces creatus,nihil de priſtina fortuna,dum res ipſorum ſtetit,& tueri ſua armis voluerunt,deſiderare poſſet.Quid poſtea Carolo 8.Gallorum rege Neapolitani regni poſſeſſore facto, Nônne ab eo benignè exceptus priſtinam fortunam incolumen ſeruauit ? qui vnus ipſe quoque prǽſtitit,vt in Galliam rediturus,cum parua manu, Italiæ longitudinem,inter armatos populos, hoſtiléſque exercitus calcaret, & Aſtam vſque, id eſt, in ſuos, incolumẽ ſe reciperet.Idem etiã cùm Ludouic⁹ 12. qui paulo pôſt Carolo in Galliarum regno ſucceſſit, repetere tanquam hæreditario iure debitum Mediolanenſem ducatum, armis decreuiſſet, Nônne effecit, vt quanquam viribus minimè inferior Ludouicus Sfortia,16.die omnibus relictis, in Germaniam profugeret ? atque inde quinto menſe pôſt reuerſus, cum iam ducatus magnam partem recepiſſet, apud Nouariam in regis poteſtatem veniret?Alia quoque, ad fœlicitatem, cum virtute teſtandam Triultius egit, vt magis fortunæ varietas oſtenderetur, ſed quia expeditionum altos habuit comites,non eſt, vt vnius decori aſcribamus ; quód ad plurium laudem pertinere poſſe videretur: illud quidem ipſius erit proprium, quo magis quanta ſit fortunæ vis pateat, quod in patriam reuerſus, eorum poſſeſſor eſt factus, quæ ab iis parata fuerant, quorum ópera ipſe patria caruerat. Quod autem de expeditionibus, quas communiter à Triultio cum aliis confectas diximus, ad Tranſalpinorum motus id pertinet, quibus reprimendis, etſi ipſius virtus enituit, ſolius tamen decori, ea res cedere non debet, cui Carolus Amboſia intererat, qui magno nomine, regis perſonam in Italia ſuſtinebat: qui paucis annis pôſt, armis de Ioannis Bentiuoli manu vrbem Bononiam extorſit, ac Iulio ſecundo pontifici, atque Romanæ eccleſiæ liberam reſtituit.

DE IIS QVI AB HVMILI FORtuna in grandem emerſerunt.

CAPVT IX.

NOn minus mira res eſt atque inconſueta, vt ab ignobili ſtirpe humiliſque fortuna, ad magnam aliquis dignitatem, magnúmque rerum ſtatum conſcendat, quam vt mores ſicut antè diximus, in contrarium vertat. De hac igitur mutatione ſcribemus, vt hi qui in paruis fortunæ vitio, & maiorum ſuorum culpa inueniuntur, ad ſpem excitentur, ſciántque fieri poſſe vt virtute laboréque, viam ad excellentiorem fortunam ſibi aſtruent.

De Abarthomio Sydoniæ rege.

Huius rei primum exemplum in Abarthomio oſtendetur, qui cum irrigare hortos Alexandro Magno conſueuiſſet, ab eo Sydoniæ rex conſtitutus eſt, vt eo facto Alexandri magnitudo teſtata maneret.

De Seleuco Syriæ atque Aſiæ rege.

Hoc quoque Seleucus teſtabitur, qui inter Alexandri ſucceſſores annumeratus eſt: hic Aſia Syriáque, ac multis aliis rebus potitus, cum obequitanti Alexandro pedibus officium præſtare conſueuiſſet, virtute in tam excellentem fortunam conſcendit.

De Spartaco gladiatore.

Idem oſtendit Spartacus Thrax, Romæ inter gladiatores, ad edendos ludos aſſeruatus: inde enim cum profugiſſet, cum quatuor ac ſeptuaginta aliis gladiatoribus, adeò vires auxit, vt confecto ſeptuaginta milium virorum exercitu, triennium cum Romanis bellum geſſerit, partis ſæpius ingentibus victoriis, qui demum ad eas vires atque in eam exiſtimationem peruenit, vt ſolus Licinius Craſſus Romanorum omnium illius tempeſtatis potentiſſimus, idoneus haberetur, qui ei reſiſtere poſſet. Tantum enim ſibi nomen armis comparauerat, vt de ſeruo ac gladiatore, gerendo bello par Romanis factus videretur.

De Opilio Macrino Imperatore.

At non meliori fortunæ gradu, ad longè maiorem Macrinus fortunã conſcendit, quem ſeruũ quidam putauerunt, ſed liberatũ poſtea, lupanari operam ſuam locaſſe, relegatúque

non multò poſt in Africã,cauſarum actorem factũ eſſe(alij gladiatorẽ fuiſſe aiunt.) & poſtea in Africam munerũ cauſa miſſum. Vndecunque autem emerſerit,hoc liquet,ex humili fortuna,virtute atque induſtria ſua, per Caracallam palatio præfectum , ad imperium deinde conſcendiſſe.

De Maximino.

Maximinus parem fortunam tulit, Miceæ Gothi & Ababa Alanæ filius, in prima ætate, ſub parentibus pecora pauit, arma poſtea ſecutus, à Romano exercitu ad Auguſtale culmen euectus eſt.

De Martiano tyranno.

Ad hunc honorem, à ſeditioſis exercitibus, in Germania aduerſus Galienum promotus eſt Martianus , quanquam triduum tantum, poſt creationem vixerit. Is in prima iuuenta ferrarius faber fuit, quod ei in contumeliam, à percuſſore, qui eum interemit obiectum eſt,cum diceret: Martianum ipſum enſem excudiſſe quo occidebatur. Verum iã à liberis ad ſeruos tranſeamus.

De Fœlice ac Pallante.

Quantum etiam Fœlici atque Pallanti Claudij Cæſaris ſeruis fortuna aſpirauit? & ad quantam potentiam eos extulit? Pallas enim imperium regebat: tanta exiſtimatione, vt offerente ei ſenatu conſularia ornamenta, oſtenderit dignitati ſuæ indecorũ ea accipere: opes autẽ ipſius adeò creuerunt, vt querẽte Claudio inopia ſe laborare, dictũ fuerit, vt à Pallante ſe adoptari curaret, quoniam ita diues futurus: neque vero hæc ipſius fortunæ ſatis fuerunt, conſulatus, præturæ atque alij magiſtratus ipſius conſilio atque arbitrio dabantur. Fœlix autem Iudeæ gubernãdæ præfectus, in eum dignitatis ſublimem gradum peruenit, vt Agrippæ regis neptem vxorem duceret.

De Cleandro.

Haud minorem gradum, apud Commodum Imperatorem Cleander habuit, ipſe quoque ſeruus: is enim vnus imperatorio cubiculo præerat, atque ipſius imperatoris cuſtodiæ curam habebat, quinetiam Palatinæ præfecturæ curam gerebat,in tantis opibus tantáque exiſtimatione, vt putatus fuerit ad imperium aſpirare. Sed auaritia rapiníſque populo Romano inuiſus factus, cum ad mortem vocaretur,Cõmodus occidi eum cum filiis iuſſit, corporáque ipſorum

per vrbem trahi. Ludi,quibus in eos ſępè fortuna vtitur,qui in principum aulis nimia honorum cupidine incenſi, vltrà quam fas eſt conſcendere non verentur.

De Hermia Eunucho.

Hermia Eunuchus Trapezuntij ciuis ſeruus, Athenas profectus eſt,vt ſtudiis operam daret. audito igitur aliquod tempus Platone, doctus euaſit. Itaque Aſiã quæ patria erat, cum domino reuerſus, virtute ſua, patriæ vrbis imperium ſibi peperit: ab infima enim fortuna, quæ ſeruilis eſt, debilitatoque per euirationem ſexu, in eum excellentem gradum induſtriæ, quam per doctrinam parauerat euectus eſt: ſed poſtea finis miſerabilis fuit. Captus enim cùm in colloquium cum Menone Rhodio veniſſet, & ab eo Perſarum regi datus, ſuſpendio vitam finiuit. Verum quoniam ſatis de veteribus ſcriptum eſt, iam tempus videtur, vt ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Narſete Eunucho.

Quoniam de Eunuchis mentionem facere cœpimus, veluti de his, quorũ infima eſt fortuna, nõ modo propter ſeruitutis humilitatẽ,verumetiam ob debilitatem ſexus: qui facit, vt nihilo meliores Eunuchi quàm fœminæ dici poſſint, in recentioribus enarrandis, ab Eunuchis non diſcedemus, vt quò humilior eorum fortuna eſt, eò magis mirus ipſorũ in tantam altitudinem conſcenſus videatur. Primum autẽ Narſetem Eunuchum, vt virum admodum virtute inſignẽ, commemorabimus. Is à Iuſtiniano imperatore, ex muliebri ſeruitio ſumptus, ſecretis ac regiæ gazæ præfectus, deinde cum Exarchatus honore in Italiam miſſus, magna induſtria, multiſq; præclarè geſtis Gothicã barbariem pœnitus Italia depulit: quã 17 annos tãta prudentia iuſtitiáque rexit, vt cum à Sophia Auguſta, Valerij Iuſtini ſecũdi (qui Iuſtiniano ſucceſſerat) cõiuge, per inuidiã reuocatus eſſet, Italia ab Auguſta rebellare potius decreuerat,quàm illi parendo perpeti,vt Narſetes Exarchatu cederet. Ioannis autẽ tertij Pontificis opera, poſtea Iuſtino reconciliatus, conſul creatus fuit. Per id tempus, & Romæ & Venetiis, de manubiis atque hoſtium præda permulta templa cõdidit. Itaque quĩ eius victorias conſiderauerit, ac ſimul tempus, quo diu

Italiam ac conſulares faſces, atq; Italicum Exarchatum, ex tã infima fortuna naturáq; euectus rexit, longè maiori, ad ea gerẽda ætate, quã ille vixit opus eſſe dicet, fortaſſeque ſi Scipione ſuperior non videbitur, illi eũ æquando nõ errauerit.

De Eutropio Eunucho.

Pari fortuna, ſed diſſimili virtute, Eutropius Eunuchus ab Archadio factus eſt Conſul, adeò in homine natura moribúſque tàm vili, fortuna vires ſuas oſtendit. Nam ſi orientales populi ſeruituti aſſueti, à ſeruis reguntur (id quod noſtra quoque ætate fieri videmus) inſita à natura ignauia, longúſque vſus facit, vt res non tam noua, & propterea non mira videatur: ſed quod Romanus exercitus, ingenio ferus, in quo par animi ac corporis ineſſe robur, conſueuit, homini eunucho (ſi modo euiratus ſexus hominis nomẽ recipit) paruerit, quò res ipſa plus habuiſſe difficultatis videtur, eò etiam magis eſt miranda, Hoc igitur cogit, vt huiuſmodi hominum ſiue virtutem, ſiue fortunam dicere malimus, non ingentem ſolum, verum maximam quoque fateamur fuiſſe.

De Eurythrio eunucho.

Idem Eurythrio Eunucho contigit, qui à Leone Imperatore, Exarchus in Italiam miſſus fuit, vt ſemi vir, qui paulò antè culinæ ſeruiuerat, tot tantóſque regeret populos: Sed quoniam ſatis de eiuſmodi diximus, iam ad alios ſublimiores nos conuertamus.

De Eugenio Tyranno.

Eugenius tyrannus, qui à Theodoſio rebellare auſus eſt, antè magiſter ludi fuerat, mox Valentiniani à ſecretis ſcriba, poſtremò Auguſtum ſe compellare auſus eſt.

De Fl. Val. Iuſtino.

Longè minore fortuna, poſt Anaſtaſiũ ad Imperiũ proſiliit Iuſtinus prim', nepotẽque Iuſtinianum reliquit: Thrax enim ignobili loco ortus, ſubulcus ob inopiam fuit, inde bubulcus factus, poſtremò operã ſuam lignario fabro locauit.

De Mauritio Imp.

Mauritius, qui ab initio notarius fuit, deinde vigilum præfecturam, ſub Iuſtino ſecundo geſſit, in Oriente Imperator creatus, Tiberio ſocero ſucceſſit, vigintíque annos Imperium rexit.

De Theodoſio III. Imperatore.

A ſimili officio, ad Imperium Theodoſius tertius in Orié-

te conſcendit, publicanorum enim ſcriba fuit.

De Baſilio Imp.

Baſilius qui olim Abbati miniſter fuerat, à Michaële Cõſtantinopolitano Imperatore, in eam fortunæ magnitudinem euectus eſt, vt poſt Imperatorem primus haberetur: is demum, domino per ſcelus occiſo, ad Imperium in eius aſcendit locum: non minus infamię propter proditionem, quã honoris propter auguſtale nomen aſſecutus. In eo enim verum eſt inuentum vetus adagium, quo ferunt: Homines ab infimo ad ſummum gradum, raro niſi per magnam virtutem, aut grande nefas conſcendere.

De Mahumete Auelanaginaro Arabe.

Inſignis ab infima fortuna, ad ingentem aſcenſus, Mahumeti Auelanaginar Arabis in Hiſpania fuit: regnante enim Alphonſo Legionenſi rege, adeò is fauentem habuit fortunam, vt è bubulo, à Mauris, ad Beticæ (ſiue vt nunc ferunt) Granatæ regnum fuerit euectus.

De Roberto epiſcopo Atrebatenſi.

In ſacerdotali quoque ordine, perſępè miranda hæc fortunæ incrementa conſpiciuntur, ad eum igitur tranſibimus. In eo ordine Robertus fuit fabri ferrarij Carnotenſis filius, quem ipſius fœlicitas, ad Atrebatenſem Tornacenſemque ſimul epiſcopatum euexit.

De Ioanne Balua Cardinale.

Similiter Ioannes Balua Cardinalis, in Pictonibus caligarij ſartoris filius, aſtu fœlicitateq; ſimul, in eã fortunam, cum Ludouico XI. Gallorũ rege peruenit, vt regẽ vnus pro arbitrio regeret, & per eum ſe ad Cardinalatũ euexit. Quanquàm poſtea depræhenſus in regem conſpiraſſe, in vinculis diu habitus fuerit, ac demum Sixti Põtificis opera liberatus, Romam inops iuerit, vbi eum ſe geſſit, vt ſub Innocentio octauo, poſtea mortuus ingentes reliquerit opes.

De Gulielmo Briſſonetto Cardinale.

A ſimili gradu, ad maiorem Gulielmus Briſſonettus Turonenſis cũ Carolo VIII. Ludouici filio conſcendit: nam apud eum ita gentem ſuam extulit, vt in eius propinquis quatuor Galliæ totius primarię publicæ pecuniæ procurationes ac quæſturæ, permultique alij magiſtratus inuenirentur: ita, vt per ipſum eiúſque propinquos, omnis regia pecunia tractaretur, quibus eas ſibi ſuíſque quas volebat partes

faciebat, eóque puerilem Caroli ætatem perduxit, vt penes Carolum regis tantùm eſſet nomen, cæterum regendi fruendique regni poteſtatem arbitriumque, Gulielmus haberet: ob quam fœlicitatem Cardinalatus honore inſignis factus, inſuper Rhemenſem epiſcopatum, atque titulum vnius è duodecim Galliæ Paribus accepit.

De Ludouico Patauino Patriarcha.

Simili fortuna, Ludouicus Patauinus vſus eſt, qui Chirurgus erat, cum ab Eugenio quarto, in cardinalium numerum receptus fuit & Aquilegienſis patriarchatus honore factus inſignis, opum magnitudine, & apparatus magnificentia, excedere, nedum multos æquare reges putatus eſt.

De Petro Riario Cardinale.

Ætas noſtra, non ſine admiratione, Petrum Riarium Sauonenſem vidit, ordinem minorum profitentem, qui quanquam non ignobili prorſus genere ortus, inops tamen panē vt ordinis eius mos eſt, mendicabat: eum Sixtus quartus, cui diu in ordine ſuo miniſtrarat, ad Cardinalatum euexit, & præterea Conſtantinopolitani quoque Patriarchatus honore decorauit. Is in tantis opibus, tantáque aureorum vaſorū, ædificiorum, ac omnis generis veſtium pompa, tam prodigè ne largè dicamus, vixit, vt æquari multis regibus poſſet, Lucullóque potius ac Xerxi, quam Franciſco aut Bernardino (quorum ordinem profitebatur) videretur conferendus: atque omnes qui eius originis notitiam haberent, in admirationem conuerteret.

De Hieronymo Riario Imolæ ac Foroliuij comite.

Petri frater Hieronymus nomine, nulla maiori fortuna, quàm frater, cū honeſtiore ſe negocio exercere non poſſet, in patria, vili mercede, publicanorum ſcriba fuit. Is à Sixto Pōtifice auctus ac Foroliuij atque Imolæ vrbium, nonnullorúmque aliorū locorum principatu honeſtatus, ad Neapolitani quoque regni Coneſtabulatum (qui poſt regem primus eſt honor) & militarium Pontificis copiarum ducatum, aſcendit: in cuius manu ita eſſe Pontificis voluntas putabatur, vt regum principúmque legati, item magni antiſtites, Pontificis aliqua in re aſſenſum cupiētes, prius Hieronymū adirent, tanquàm ad Pontificis flectendam mentem perneceſſarium. Neque verò is ſolus fuit, qui per Sixtum Pontificem, ab infima ad magnam fortunā creuerit: etenim haud

paruus eorum numerus fuit,quos propter ſanguinis propinquitatem humillimo natos loco (vt alia minora taceã commoda) Cardinalatus honore, ducatibus ,ac vrbis Romanæ præfectura,inſignes reddidit.

De Iacheo Corde Bituricenſi.

Cum autem ab eccleſiaſticis ad ſeculares tranſierimus, Iacheũ Cordẽ Bituricenſem ponemus,qui inops,minora mercimonia,per propinquam patriæ regionem venditabat, idẽque ob rerum tenuitatẽ, mercibus ſuis non inſtitoris modò nomen,ſed iumenti quoque officium præſtabat: verũ is poſtea apud Carolum V I I. in eam peruenit gratiã, vt principes ipſos,opum magnitudine ſuperaret,& quod maius putari debet,per eum,Carolus regnum totum adminiſtraret.

De Sulthanis Ægypti.

Sed quàm aliã magis mirandã, ab humili ſordidóque loco mutationẽ, ad ingentẽ fortunam , quàm Sulthanorũ eſſe dicem'?Eos enim videm' prius oportere ſeruos fuiſſe, quàm ad eum honorẽ conſcendant,manumque illam quę aureum tantorum regnorum ſceptrum acceptura eſt,neceſſe eſt antè defricandis equis,aut culinæ immundis miniſteriis deſeruiſſe.Ex tã ſordidis autem initiis,in eam principatus ſublimitatem efferuntur,vt ceu numina à populis ſuis colantur,eiſque Ægyptus tota,item Arabia,Iudęa,Palęſtina,Meſopotamia, denique Syria omnis pareat,quorum ſingulæ partes , quondam magnorum regum ſedes fuêre.

DE HVMANIS CASIBVS AC FORtunæ Varietate. CAPVT XI.

De Marco & Barbula.

DE variis Caſibus,quæ materia ſuperiori coniuncta eſt, ſcripturus : à Marci prætoris , ac Barbulæ mutatione, quæ peruaria fuit incipiemus.Marcus cum in Bruti partibus prçturam geſſiſſet, hoſtis iudicatus eſt,& poſtea acie in Philippicis campis ſuperato Bruto , vt pleríque alij captus fuit: aſtu verò, cum ſeruum ſe fingeret , à Barbula coëmptus eſt, qui cum in eo & prudentiam & ingenium animaduerteret eſſe,aliis eum ſeruis ac ſimul domui gubernandæ præfecit: ſed cùm in dies re ipſa videret,modeſtiæ atque veræ vrbani-

tatis plus in eo quàm cõmuniter in ſeruis ſoleat eſſe, ſecretò cõpellatum efficacibus verbis vrgere cœpit, vt ſi in rebellium numero eſſet, illud ne occultaret, quoniam eius liberandi rationem initurus eſſet: ſed Marcus riſu diſcutere rem quærebat, negans eo ex numero ſe, ſed verè ſeruum eſſe, eos quoque quibus antè ſeruiuerat, tempuſq́ue quo venundatus fuerat, ceu rem veram appoſitè narrabat. Verum Barbula, vt certiora hac de re argumenta eliceret, dixit, Velle ſe Marcum Romã ſecum ducere, ratus ſi inter rebelles haberetur, præ timore Romam ire recuſaturũ. Marcus autem nihilominus quàm Barbula ingenioſus affirmat, libenter ſecuturum. Profectus igitur ad vrbem cum Barbula: dum ad Conſulis valuas dominũ moratur, à ciue Romano agnitus eſt: qui Barbulæ, ceu amico, eum detexit. Is nulla mentione de hoc cum Marco facta, ſtatim ad Agrippam profectus, per eũ ab Auguſto impetrat, vt Marco ignoſceretur, atque eum poſtea ad Augu. deduxit, à quo in amicorũ numerum acceptus eſt. Nõ multo pòſt Barbula inter Antonij amicos, poſt Actiacam pugnam captus eſt, atque incognitus à Marco emptus, ſed cum Marcus paulò pòſt Barbulam eſſe cognouiſſet, ab Auguſto ſalutem eius impetrauit. Horum caſibus fortuna ſatis varietatẽ ſuam expreſſiſſe videtur, cum eũ qui Prætor fuerat, ſeruum fecit: nec multo pòſt egit, vt dominum, cui Prætor ſeruiuerat: Marcus ſeruum haberet.

De Lepido & Balbino.

Varij quoque & mirandi caſus, Lepidi atque Balbini fuerunt: nam Lepidus olim Triumuirorum primus, vtpote, qui potentior erat, ius vitæ fortunarúmque in Romanos ciues habuerat. Sed poſtea ab Octauio triumuiratu depulſus, Romam venire coactus eſt, illic Balbinum rogare oportuit, qui ſuperiore anno proſcriptus fuerat: ſed poſtea, pace cum Põpeio facta, Romam reuerſus, Conſulatum obtinuerat: paruo enim tempore, fortuna quæ Lepidum ad tantam potentiam extulerat, eò deiecit, vt rogare eum cogeretur, qui Lepido rerum potiente, vnus maximè infelix ipſum rogabat: cuius etiam calamitas hoc magis augebatur, quod Balbini ſeruis inuiſus, aditu ad Balbinum prohibebatur. Qui enim aliis audiendo ſe difficilem præbuerat, apud alium ſibi quoque reſtrictum ad res agendas aditum ſenſit.

De Appio proſcripto.

Cum Appius proſcriptum ſe à Triumuiris noſſet, opes quas habebat, ſeruis ſuis diuiſit, & cum eis nauem conſcendit, vt in Siciliam traiiceret. orta ingenti tempeſtate, ſerui eũ in lembum demiſerunt: monentes, illic à tempeſtate tutiorem fore, & ipſi cum naue atque opibus abierunt: ſed ita pro iuſtitia agente Deo, qui tutius ſe in naui futuros duxerunt, paulo pòſt cum naui demerſi ſunt. Appius autem, quem ſerui in lembum demiſerant vt mergeretur, in Siciliam, ventorum vi incolumis perlatus eſt.

De Vitellio Imperatore.

Varij quoque ac graues Auli Vitellij caſus fuerunt, à Galba enim in Germaniam ad regẽdos exercitus miſſus, in viaticum pecuniarũ rationem nullam habebat, niſi vxoris margaritas vendidiſſet: quæ poſtea cum ſocru, in parte alienarũ ędium habitauit. Ipſe quoque, dum ab vrbe diſcederet, vix à creditorib9 explicare ſe potuit, is tamẽ ex tã humili fortuna, ab exercitu in Germania creatus imperator, Romam venit Auguſti nomine ſalutatus: cæterum fortuna, quæ tam feliciter arridere iis iniuriis viſa eſt, breui tantam fœlicitatem in miſeriam luctúmque conuertit, captũ atque vinctum, Veſpaſiani militares duces per vrbem traxerunt, appoſito gladij mucrone ſub mento, ne vultum obtegere ab iniuria poſſet, cum cœno ſordibúſque eũ pueri inceſſerent, cæſus per hunc modum, & ad ſcalas gemonias coniectus, ad quas aliorum corpora proiiciebantur, quibus ſepeliendi ius negatum erat. Tam variam fortunæ vim habuit, vt qui tam paruo tempore, vtriuſque fortunæ caſus, tam variè tam grauiter tulerint, perpaucos fuiſſe arbitrer.

De Celſo tyranno.

Imperante Galieno, cum Celſus priuatam in Aphrica vitam ageret, vbi Tribunus aliquod tempus fuerat, ob inſignẽ iuſtitiam venerabilẽmque aſpectum; Paſſiani opera qui in Aphrica procõſul erat, item Pomponiani, qui fines Libycos tuebatur, ab exercitibus Imperator creatus fuit. Sed cœptum hunc fauorem, mutante fortúna, Galienæ opera, Galieni imperatoris propinquæ, poſt ſeptimum diem interfectus eſt & corpus à canibus deuoratum.

De Maximiano Herculeio.

Quàm varia Maximiani quoq; Herculeij fortuna fuit? is

Diocletiani opera iuſſuque è priuato homine Auguſtus factus, nõ multo poſt Diocletiani ſuaſu, imperiũ depoſuit, atque ad priſtinum vitæ gradum reuerſus eſt, cum autẽ breui poſtea huius facti eum pœnituiſſet, Diocletiani filiũ Maxentium ſpoliare regno (quod eũ Maxentius exercitui præfecerat) conatus, vix militum effugere impetum potuit. In Gallia quoque, quò ſe ad Conſtantinũ generũ contulerat, cum depræhenſus eſſet pares tetendiſſe inſidias, in fuga cõprehenſus, miſerè ſuſpendio vitam finiuit.

De Conſtantio Cloro Cæſare.

Meliorem quidem exitum ſortita eſt, ſed non minus tamen antè varia fuit in Gallia Cõſtantij pugna, qui magni Conſtantini parens fuit: nam à Germanis prælio victus, atque in Lingones profugere coactus, cum oppidani, præ hoſtium metu, aperire portas non auderent, fune per muros in vrbem receptus eſt, in quam magna pars eius copiarum ſe contulerat: cum eodem tempore, aliæ quoque eius copiæ ſuperueniſſent, eruptione in hoſtes facta, eodem ipſo die quo victus fuerat, hoſtes deleuit, è quibus, eo prælio, ſexaginta hominum millia deſiderata fuerunt.

De Zenobia Armeniæ regina.

A Romanis ad aliorum exempla tranſeuntes, Zenobiam Rhadamiſti Armeniæ regis vxorem annectemus: quæ propter populorum rebellionem, cum vnà cum viro fugeret, & in via pariendi dolore capta eſſet, ita vt vltra progredi non poſſet, virum rogauit, Vt eam occideret, neque in hoſtium manus venire pateretur. Vir poſt multas lachrymas vxorẽ amplexus, ne dedecus pateretur apud hoſtes, ferro iugulum eius petiit, & mortuam eſſe arbitratus; in Araxem fluuium qui propè erat proiecit, ne corpore hoſtes potirentur. Sed poſtea à quibuſdam inuenta paſtoribus, cùm adhuc viuere perſpiceretur, ad Tiridatem mariti hoſtem, perlata fuit.

De Saulo Iudæorum rege.

Inter hos fortunæ varios caſus, annumerari poteſt illud quoque quod Saulo iuniori contigit: nam cum duas aſellas amiſiſſet, ad prophetã ſe contulit, vt amiſſas inueniendi ab eo iudiciũ acciperet, ſed propheta Saulum Iudæorũ regem, vnctione ſanxit. Itaque qui rei vtilitatẽ quam Saulus quærebat (vix enim inter iumenta aſino vilius aliud dici poteſt) & eius rei magnitudinem quam à propheta vnctus accepit,

non modò non petitam, ſed ne optatam, quidem conſiderauerit, & varia & mira res eſſe profectò videbitur.

De Hyrcano pontifice ac rege Iudæorum.

Nónne etiam & varij & miſerandi caſus fuerunt, Hyrcani Iudæorum regis atque Pontificis? qui à fratre Ariſtobolo pulſus, & poſtea per Pompeium recuperato regno, cum omnibus quæ antè poſſederat, eius poſſeſſionem quadraginta annos quietè retinuit. Deinde à nepote Antiocho, Ariſtoboli filio, atque Parthis pulſus, deſectis auribus, in Parthiam captiuus eſt deductus. Cum autem temporis lapſu poſtea Antigono Herodes ſucceſſiſſet, & arte magniſque promiſſis, iterũ in Iudæã perductus Hyrcanus poſt tãtam calamitatẽ in priuata fortuna quieturũ ſe ſperaret, propter falſas ſuſpiciões ab Herode occiſus fuit, in eóque Aſſamoneorũ regnũ finẽ accepit. In quo fortuna viſa eſt voluiſſe, quã magnæ varietates atq; incõſtãtię ipſi⁹ vires, oſtẽdere.

De Sedechia, qui etiam Ioachim dictus eſt. IIII. Hieroſolymarum rege.

Quàm miſerãdi quoque caſus fuerunt Malachiæ, qui etiã Ioachim dictus eſt? cũ opera Nabuchodonoſor Chaldæorum regis deiecto à Iudaico regno Ioachim qui Iechonias quoque dictus fuit, ipſe nepotis loco ſuffectus eſt, cũ nominis in Sedechiam permutatione. Sed cũ vana ſpe inductus, præſtare pactũ tributũ negligeret, à Nabuchodonoſor rege, magnis viribus obſeſſus, dũ euaſurũ ſe arbitratur, vndecimo quo regnare cœperat anno, cũ vxore ac filiis captus, omnes antè filios interimi, patriã ac tẽplũ ſimul incẽdi cũ vidiſſet, erutis oculis Babylonẽ perductus, illic cũ cõiuge, in carcere inter homines lingua moribúſque diuerſos diẽ ſuum obiit.

De Perſeo Macedoniæ rege.

Nequaquam fœliciore exitu vitã fortunámque terminauit Rex Perſeus, qui amiſſo regno, ſimúlq; ingẽtib. theſauris à Paulo Æmilio ductus in triumphũ, perpetuo carceri dãnatus eſt: cuius cũ vigiles tæderet, ſomno ab eis prohibitus, eo tormento periit. Neque verò his malis ipſius fortuna contenta fuit, ſed filiũ eius Alexandrum, in eam coniecit, miſeriam, vt notarium profeſſus, ſcribendo vitam duceret.

De Adonibezech Chananeorum rege.

Quid verò de Adonibezech Chananeorũ rege dicemus? qui in prælio à Ioſue Iudęorũ iudice captus, amputatis ma-

nuum pedũq; digitis,in hunc modũ miſerrimè in vita ſeruatus eſt, Siquidẽ viuere is dici poteſt qui eo modo habitus,in longã potius mortem cõiectus videtur? faſſus enim fuit ea ſe morte,ſeptuaginta reges vicinarũ vrbiũ affeciſſe: cũ lõgo eos tẽpore,veluti canes ſub menſa ad pedes ſuos pauiſſet.

De Demetrio Nicatore Syriæ rege.

Eorum de quibus diximus, varij fuerunt caſus, ſed longè incõſtantiores Demetrii eius, cui Nicatoris cognomentum fuit: nam cum in prælio pater Demetrius Soter, Seleuci filius, aduerſus Alexandrum Balantem, qui ſe Antiochi Epiphanis filium ferebat, vitam cũ Syriæ regno amiſiſſet, & ob eam cauſam ipſe in Cretam profugere coactus eſſet, inde amicorum ope adiutus, Alexandro magnis virib. reſiſtente profeciſſet, niſi fortuna inexcogitato caſu eum ſubleuaſſet. Nam cum Ptolemæus Philometer cuius filiam Alexander duxerat, genero opem in eo bello magnis virib. ferret,detecta proditione, quã in eum Alexãder moliebatur, mutata in Alexandrũ volunrate,iniuriã vlciſci decreuit.Itaq; ereptã ex eius matrimonio filiã Demetrio Nicatori coniũxit,fœderéque inito,cũ in Alexandrũ arma, quæ antè pro eo habuerat conuertiſſet, Alexãder in Arabiã pulſus,illic eſt occiſus,relicto filio Antiocho,quẽ Græci Theon appellarunt:qui Diodori Apameni Triphonis cognominati opera, Demetriũ in Syria perſecutus, paruo tempore, vt pater, regno eum deiecit. Nicator verò, cum ſe in Ciliciã recepiſſet, ſeruante eum ad alios grauiores caſus fortuna, miſſo Syriaco bello,à Græcis quibuſdam vocatus, in Parthiam ſe contulit, fretus Parthica expeditione confecta, facilius Syriæ ſe recepturum eſſe regnũ: ſed in contrarium res ei ceſſere: quippè in prælio à Parthis captus, apud eos in carcere eſt aſſeruatus. Variãte autẽ ſæpius Syriæ fortuna, poſt Antiochi,Theonis ac Diodori mortem, item fratris Antiochi Soteri, qui in prælio à Parthis cæſus fuerat, Nicator à Parthis liberatus eſt, atque in aui regno reſtitutus. In quo variante iterũ fortuna haud diù manſit: nam ab Alexandro Zebenna, qui apud Ptolemæum Phiſconem regem Ægypti, in magna gratia erat, motis in eum armis, ſuperatus pulſúſque, cum Ptolomaidem ad Cleopatrã coniugẽ ſe recepiſſet, ab ea reiectus dum ceu attonitus inde abiret, in fuga captus, ac demum crudeliſſimè interemptus fuit: cũ inter hos varios caſus Nicatoris

finem, vt perſæpè ſolet, lachrymis fortuna terminaſſet.

RECENTIORA.

De Romano Conſtantinopolit. Impe.

A Priſcis Græcorum atque Barbarorũ exemplis, ad recentiora tranſituri, inter eos Roman. II. qui Diogenes dictus fuit Cõſtantinopolitanum Imperatorẽ primò ponemus, qui in bello, à Belſech Turca Perſarũ rege captus, deinde auro redẽptus, cũ ſe tutiore putauit eſſe loco, conteptus à ſuis ceu iners & excors, luminib⁹ ſimul atq; imperio priuatus eſt.

De Iuſtiniano II. Impe.

Quanquam re vera tragica res magis, quàm hiſtorica Iuſtiniani II. Cõſtantinopolitani Imperatoris caſus dici poſſint, quorum recordatio, mortalium mentes mœrore poſſit afficere, nedum propter ipſius in ſæuiores ſemper caſus varietatem, vt mirentur, moneret: tamen quia veri fuerunt, vt exemplo terreantur, quorum inſolentia, propter nimiam felicitatem creſcit, & qui in miſeriam deuenerunt, ſperare poſſe diſcant, haud ab re putamus eſſe eos enarrare. Iam decimum annum Iuſtinianus imperabat, cum eo ipſe tempore, quo ſe in imperio firmiorem arbitrabatur, à Leontio patricio captus, & imperium & naſum ſimul amiſit, atque in exilium Cherſonam, quæ in Ponto eſt, miſſus fuit. Leontius tertio anno poſt malè adeptum imperium, pari ſorte, qua Iuſtinianus & naſo & imperio priuatus, à Tyberio Abſimaro quem Punici exercitus, per ſeditionem ad occupandum imperium iuuerant, in carcere ita vt erat aſſeruatus eſt. Deiecto Leontio, Tyberius imperium occupauit, ſuſpitionum plenus, vt eorum natura ferr, qui malis artibus in magnam fortunã conſcendunt. Is cum accepiſſet iuuenem patricium, Philippicũ Bardanium nomine, in ſomnis vidiſſe, capiti ſuo aquilam inſidere, arbitratus ea re imperium portendi, in exilium Cherſonam eum miſit; tollere quoque è medio Iuſtinianum decreuerat. Cæterũ Iuſtinianus re intellecta, ex virtute cõpulſus opem ſibi parare, ad Chaganũ Turcarum regem profugit, atque eius ſorore in matrimonium accepta, cùm eius quoque opera, cum Trebellio (Bulgarorum qui inter Scythas numerantur rege) fœdus iniuiſſet, magnis viribus, ab vtroque adiutus, depulſo Tyberio imperium recuperauit, inuentúmque in carcere Leontium, poſt longa tormenta publicè interemit, & propter priora

mala ſuſpicioſus, vt Tyberius, cum eum bello cepiſſet, ipſum quoque occidit. Cum eodem modo perdere Philippicum vellet, & Cherſonam euertere, quod in ea exulem ſe contẽptum fuiſſe dicebat, contra multorum ſententiam, qui ad humanitatem atque clementiam eum hortabantur: magna claſſe Cherſonam profectus, à Cherſoneuſibus atque Philippico, quos deſperatio ad rebellionem impulerat, armis exceptus, atque inſuper ab exercitu proditus in fuga, vnà cum Tyberio filio captus fuit. Ambos Philippicus exul, vt erat, ſecuri percuſſit, qui de exule imperator factus, nec multo pòſt ab Anaſtaſio proditus, & lumina & imperium amiſit. Gaudente fortuna ex Iuſtiniani caſu, velut ex equo Troiano, non milites, ſed alios caſus atque calamitates creãdo, dum de imperatoribus exules, atque de exulibus rurſum imperatores facit, atque eoſdem ad grauiorem etiam quam antè haberent, miſeriam deducit, in vtroque fœlicitatis ac miſeriarum ſtatu quantæ ſint eius vires, & quàm ipſa varia atque ſæua, nihil in rebus humanis certi ac firmi relinquat, oſtendens. Huic autem Iuſtiniano, cum exituum ſimilitudine, vnius imperatoris ac duarum reginarum caſus reſpondeant, eos ſubiungemus.

De Andronico imperatore.

Pulſus in exilium Andronicus, à patruele fratre Emanuële ſecundo imperatore, ortis ſeditionibus ad Turcas profugit: cæterum poſtea reuocatus, ab eodem prouinciæ Põticæ præfectus eſt. Interim, cum Emanuële defuncto, filium impuberem, qui ſucceſſerat, Alexius patruus regeret auaricia, atque crudelitate inſignis, vt eius adminiſtratione, quę omnibus inuiſa erat, remediũ daretur; Andronicus à populo vocatus eſt, qui Conſtantinopolim profectus, & pupillum & patruum occidit, cum ipſorum ſtirpe, ita vt vnus Iſacius eam vim effugeret. Per hunc modum Andronicus imperio potitus, dùm acerbè Iſacium inſequitur, quia fuga parere ſibi ſalutem deſperaret, coëgit, vt impar præter omnẽ rationem arma tentaret: quãobrem, id quod omnium minimè Andronicus verebatur, & propterea paratos milites in vrbe nullos habebat, nocte Iſacius Conſtantinopolim ingreſſus populum ad arma exciuit, obſeſſóq; in palatio Blaquerna Andronico, paruo tẽpore locum expugnauit, atque Andronico manus iniecit: quẽ primũ effoſſo oculo, nudum

in aſino auerſum cõſtituit, aſini cauda pro imperatorio ſceptro data, cũ caput illi reſte, tanquã diademate cinxiſſet: deductus autem per totam vrbem Andronicus cũ in hoc ſtatu eſſet tandem furcis ſuſpenſus, fœdiſſimè vitam amiſit.

De Iezabel Regina Samariæ, & Brunichilda regina Gallorum.

A me ſcribendo, ſeorſum nequaquam ponentur Iezabel & Brunichilda ambæ reginę: cnm eas aduerſa fortuna, quãquam diuerſis tẽporibus, grauiũ caſuũ atrocitate ſimiles fecerit. Fuit Iezabel Ionabal, Tyri atque Sydoniæ regis filia, Achab autem cõiunx, qui in Samaria regnabat, ac Iotã mater: & tamen quæ fœlix viſa eſt eſſe, ab Iehu milite duce ſuo, qui ab ea rebellauerat, filio regnóque ſimul priuari ſe conſpexit, & poſtea ab alta turri præcipitem demitti. Cum demum corpus eius equorum pedibus detritũ, eſca canibus daretur: ita vt cũ Iehu conquiri corpus ad ſepulturã iuſſiſſet nihil præter manuum digitos fuerit inuentum. Fuit ſimilitet Btuneuſch Atanagildi Gothi Hiſpaniarum regis filia, Sigiberti Metenſis regis vxor, quæ cum poſtea ex Arriana catholicam ſe feciſſet, & mutato nomine Brunichilda diceretur, haud multo pòſt viro à fratre eius Childerico Gallorum rege occiſo, ipſa in exiliũ acta fuit: cum autẽ clàm Meroueo Childerici filio nupſiſſet, vt noua affinitas in eam Childerici animum leniret, cõprehenſo Meroueo, ab irato patre, quia inuiſas ei nuptias fecerat, denuo vidua facta eſt: quia Meroueus cum patris iram ferre non poſſet, ſibiipſi manus iniecit. Poſt autem aliquod tempus, cum Childericum, qui in regno Metenſi patri ſucceſſerat, accepiſſet mortuum eſſe: magno labore aſſecuta eſt, vt ad regendam nepotum Theodeberti atq; Theoderici infirmam ætatẽ proficiſci poſſet: quibus liberíſq; eorum mortuis, à Clotario ſecundo, qui ad ſe vnum Gallicarum rerũ ſummam traxerat, regno ſe priuari vidit: atque inde grauiſſimis criminibus, falſo inſimulatã, miſerandum in modũ diſcruciari. Nam nõ cõtenta fortuna, nudã nudo ac macilento equo impoſuiſſe, atque per tota caſtra ſpectandã traduxiſſe: egit, vt pedibus ipſi equo alligata, per ſaxa, per vepres ac dumeta traheretur, dilaniatáque crudelẽ in modũ corpus totum vitã ageret. Res profectò & mira & cõmiſeratione digna vt regũ filiæ, regũ coniuges, ac regum matres, in eam calamitatem venirent,

ad quam ne humili quidem fortuna ortus, niſi rariſſimè & grauibus patratis facinoribus, vllus vnquam peruenit.

De Elizabetha & Maria Vngariæ reginis.

Similitudo caſuum, magis quàm ordo temporum facit, vt iis de quibus eſt dictum reginis, duarum aliarum caſus ſubnectam, & ſi atrocitas aliquanto diſpar fuit: ex eis enim cognoſcetur, quanquã fœmineus ſexus, multis rationibus à violentæ mortis ac vulnerum periculo abeſſe videatur, ad vtranque tamen fortunã nouos aduenire modos & caſus. Mortuo Ludouico Vngariæ rege, Maria eius filia, regni hæres, ſub matris Elizabethæ tutela regebatur: réxque & non regina, gentis illius more nuncupabatur. Neapolitanus rex Carolus, qui eo nomine poſtremus fuit, Mariæ patruus, à multis Vngarici regni proceribus vocatus, cum ad eius regni fines, cũ valido exercitu veniſſet, & ſi quo animo venerat (quamuis ipſe propinquitatis beneuolentiã prætenderet) reginas non latebat, tamen quia reſiſtendi facultas nulla erat, exceptus fuit. Primò ſub gubernatoris illius regni nomine, deinde cũ deteriora impendere viderentur, vt ipſarum reginarum poſtulatione Vngariæ regno coronaretur. Cum hæc, non ſine reginarum ingenti dolore fierent, & ſi fortuna riſum ab inuitis extorquebat, atque ipſæ quanquã in priuatam iam fortunã redactæ, in arce tamen Budæ manerent, ſub aliarum rerũ prætextu, rex Carolus in inferiorem arcis partem, vbi reginæ habitabãt, ab eis vocatus, Elizabethæ reginæ cõſilio, in caput letale vulnus accepit, infuſóq; vulneri veneno, cũ præterea in carcere cõditus eſſet, haud multò pòſt animã egit, infantib. Ladiſlao & Ioãna ſecunda, liberis Neapoli relictis. Ad hæc in Carolũ patranda, reginas Pãnonius eques iuuerat, qui gentis illius more, dũ iter facit armatus, ſub ducendæ vxoris prætextu ad eas iuerat: per eum igitur reginæ tota arce potitæ, priſtinã fortunam recuperaſſe videbantur: ſublato enim hoſte, paruo negocio, conſilio atque arte magis quàm viribus, in regni quod eis magno exercitu Carolus ademerat poſſeſſionem redierant. Itaque cum eo metu ſolutæ, & Budã profectæ, inuiſere regni fines vellent: Ioannes Horuathbanus (id præfecturæ nomen eſt) multis barbaris comitatus, in eas impetũ fecit: cum autem in earum conſpectu, omnibus qui Caroli neci interfuerant, caput ademptum fuiſſet, in tam fœdo ſpectaculo, in quo

omnia ſanguine madebant, reginæ, vt in ipſas quoque crudeliter ſæuiretur, expectabant. Sed tunc à vi temperatum eſt, & conuitiis ingentibus oneratæ ad arcem, quæ in Ioannis poteſtate erat deductę fuerunt. Illic ab Elizabetha iureiurando multipliciter certior factus Ioannes, filiam Mariã conſpirationis in Carolum factæ conſciam non fuiſſe, eam in carcere aſſeruauit: Elizabetham autem, id eſt matrem, vulnere affectam, dum primus in mulieres ipſas impetus fuit factus, noctu in flumen demerſit: neque verò hoc ſatis fortunæ viſum eſt, oſtendere enim in tanta calamitate voluit, quantæ ipſius vires eſſent: nam cum eo ipſo tempore, quo Carolus interẽptus fuit, reginæ, Sigiſmũdum Marchionem Brandeburgenſem, quod ei Maria deſponſata fuerat, vocauiſſent, is iam ad regni fines venerat: Quamobrem territus Ioannes Horuath, cum Mariam reginã ſacramẽto adegiſſet, vt omnem iniuriam remitteret, ad virum eam dimiſit: à quo igitur, ea in arce, quam tenebat obſeſſus, captúſq;, in magnis cruciatibus mortem obiit. Cum autẽ intra breue tempus, Sigiſmundus ad imperium cõſcendiſſet, Maria quę paulò antè de regno, ac paulò pòſt de vita, magno in diſcrimine verſata erat, Auguſtæ nomen indepta, quàm varij ſint fortunæ caſus, & quàm etiam in miſeris rebus, ſpes tamen haberi poſſit, exemplo mortalibus extitit.

De Adaleda Auguſta.

Non minus varia Adaledæ fortuna fuit. Nam mortuo eius viro Lothario Italiæ rege, à Berengario, qui imperium occupauerat, in carcere habita eſt, in Gardenſi arce: in qua aliquo tẽpus tam anguſtè vixit, vt rerum omnium inopia premeretur. Inde cum clã Veronam profugiſſet, in Leardi epiſcopi domũ atque ab eo in villa ſua occultata, eius opera Ottoni primo nupſit, recuperataque libertate ſimul cum imperio, cum ex viro Ottonem II. genuiſſet, ab eo Berengarios euerti, & carceris ſui graues pœnas ſumi vidit.

De Othone II. Imp.

Matris exemplum filius ſequetur Otto II. qui ex Germania in Italiam profectus, cum in Calabria aduerſus Græcos bellum gereret, ab Alexio atque Conſtantino Imperatoribus prælio ſuperatus eſt. Fugiens autem, cum in paruam nauem conſcendiſſet, incognitus à piratis eſt captus, atque in Siciliam perductus: illic precio redemptus, cum Romã

rediiſſet, intra paucos dies captos ipſos piratas, qui eum ceperant, omnes ſuſpendit.

De Sanctio ſecundo Caſtulonenſi rege.

Magna quoque Sanctij Caſtulonenſis regis fortunæ varietas fuit: nam cum ingentibus copiis, fratrem Garſiam, Galliciæ atque Portugalliæ (Luſitaniæ enim portio eſt) regem obſediſſet: is in rerum deſperatione, ab vrbe eruptione facta, prælio Sanctium ſuperauit ac cepit: interim autem dum Garſias fugientes inſequitur, Aluarus Hauez Sanctiũ ab hoſte recepit, & cum ei Rodericus Biuar cognomento Cidus ſe coniunxiſſet, ſtatim prælij mutata fortuna, ambo ex victore Garſiam captiuum fecerũt. Inde cum ſe hoc fortunæ ſucceſſu, Sanctius in alium fratrem Alphonſum Legionenſem regem cõuertiſſet, conſerta manu ſuperatus eſt. per noctem autem collectis copiarum ſuarum reliquiis, Sãctius ex rerum deſperatione, ad tentandam fortunam compulſus, fratrem Alphonſum ob victoriã ſecurè nimis agentem & propterea imparatum adortus, fudit ac cepit. Cæterum inſtaurato validius à Legionẽſibus exercitu, cũ iterum pugnaſſet, nouo prælio fuſus Sanctius, ducebatur captiuus, niſi fortè Cidus ſuperueniens, denuò ex hoſtium manibus eum recepiſſet, & cum Legionenſibus egiſſet, vt contenti Alphonſo, qui ipſorum rex erat, liberato, Sanctium liberè dimitterent. Ita paruo temporis momento, Sanctius bis ſe dominum eorũ inuenit, à quibus, ipſe captus fuerat: quo experimento clarè oſtenditur, nullius prœlij quenquã victorem dici poſſe, niſi poſteaquam bellum finitum eſt.

De Petro Caſtulonenſi rege, & de eius fratre Henrico.

Nónne etiam admodum varia Petri Caſtulonenſis regis fortuna fuit, atque Henrici eius fratris? Petrus Alphõſi X I. filius magnis criminibus populis inuiſus, ab eis regno pulſus fuit, atque Henricus eius frater nothus ei ſuffectus, quamobrem premente fortuna, Petrus Bononiam ad Galetanum principem Eduardi III. Britannici regis filiũ, ſe recepit, eius ope adiutus Henricũ eiecit, qui in Aragoniã ſe cõtulit: vnde prius exul, ad capiẽdum regnum à populis vocatus venerat. Illic cum exul miſeram traheret vitam, ægrè ferẽtibus Gallis, Petrum Britannorum armis reſtitutum, Beltramus Claquignius, Galliæ magnus Coneſtabulus (ea enim poſt regem ſuprema dignitas eſt) Henrici cauſam ſuſcepit pro-

fectis iam inde Britannis, Petrum in arce Menteila obſedit. Cum autem vltra reſiſtere poſſe deſperaret, duplex ab eo caſu fama manauit: alij ferunt noctu accepta fide, ad Coneſtabuli tentorium veniſſe, alij profugum ab arce in hoſtium manus incidiſſe: vtcunq; res fuit, conſtat, cum in Coneſtabuli tentorio eſſet, Henrici fratris manu, qui tunc forte illic erat, interemptum fuiſſe.

De Rhadagaſo Gothorum rege.

A ſecundis caſibus, ad infœlices tranſituri, miſerandum Gothorũ regis Rhadagaſi caſum ſcribemus. Qui cũ in Italiam aduerſus Honoriũ, cum ducentis equitum milibus veniſſet: à Stilicone conſule, inter Feſulanos montes obſeſſus, cum eius fugeret exercitus, ipſe in Stiliconis poteſtatem venit, à quo cathenis vinctus, & per omnem Italiam deductus, turpiter interiit, omnibus admiratione captis, cum eũ captiuum atque vinctum cernerent, ad cuius famam paulo antè omnes præ formidine contremuerant.

De Conradino Germaniæ rege.

Conradini Germanici regis, haud multum à Rhadagaſi caſu diſſimilis fortuna fuit: is in Italiam aduerſus Carolum I. Neapolitanum Siciliæque regem venit, cum ius ſibi in illis eſse regnis diceret. Illic cum ſuperatus ac mutata veſte fuga ſibi conſulere vellet, captus, inuſitato miſerandóque in regem more, in medio Neapolitano foro ſecuri percuſſus, carnificis manu caput amiſit, quod Germaniæ, Siciliæ atque Neapolis regnorum diademate ornari conſueuit.

De Gulielmo III. Neapolis atque Siciliæ rege.

Non minus etiam varia atque miſeranda antè ſors fuerat Gulielmi tertij Neapolitani Siculique regis. Nam cum Gulielmus hoc nomine ſecundus, in eis regnis, ſine liberis deceſſiſſet, regnaque ad Tancredum hæreditario iure perueniſſent, aduerſus Pontificem pro feudo contumaciter agentem, Celeſtinus III. Põtifex ex Panormitano virginũ monaſterio, Coſtantiam olim Rogerij regis filiam, iam anum, ad ſe acciuit, eámque matrimonio coniunxit, cum Henrico Friderici Aenobarbi filio: hinc graue cum Tancredo bellũ eſt ortum, in quo cum ipſe deceſſiſſet Gulielmus tertius eius filius, in regno ſucceſſit. Cum eo Henricus inſidiosè pacem cùm iniuiſſet, fraude Gulielmum cõprehendit, quem cum tribus ſororibus vinctum, in Germaniam miſit, illic non

contentus cum luminibus priuaſſe, vt ſpem quoque ſucceſſionis adimeret,genitales partes deſecuit: itaque Gulielmus exemplum humanæ varietatis, ſatis grande reliquit, cum ſe ex ingenti rege,cum ſororibus ad eam gentem captiuum vidit deductum, cuius linguã non norat, & deſectis genitalibus, non tolli ſolum propagandi nominis ſui ſpem, ſed ad grauiorem etiã calamitatem reſeruari,prorſus extincta Guiſcarda gente, ex qua olim permulti magni reges prodierãt.

De Franciſco Iuniore Carrarienſi Patauino principe.

Recentior,quanquã non minùs ſæuus variúſque Franciſci Carrarienſis iunioris caſus fuit, qui à Galeacio Vicecomite Patauino principatu deiectus, patre eius in vinculis poſito, cum in Germania aliena ope victũ quæreret, mutatis rebus, vt ſæpe ſolet, Venetorũ Florentinorumque armis adiutus, Patauinum principatum recepit, eiq; etiam Veronam addidit,qua fœlicitate non contentus, cum pro more humani ingenij, maiora etiam parare cuperet, molitus Vicentiam Venetis adimere, prælio ſuperatus & captus, vniuerſa quæ poſſidebat amiſit: deductúſq; Venetias cũ duobus ex liberis quos habebat, vnà cum eis miſerandum in modum ſtrangulatus eſt, ſalutis anno 406. ſupra mille.

De Sarra Columnenſi.

Ne tam multorum infœlicium caſuum cõtinuatio, faſtidium moueat, ad aliquantò fœliciorem fortunã, quãquam totã laboris plenã trãſibimus.Cũ Bonifacius 8.Anagnia vrbe in Latio ortus, nimiũ Guelfo nomini addictus, acerbè Iacobũ Ioannémq; Columnenſes cardinales ambos, item Sarrã eorũ fratrem,inſequeretur, non cõtentus eccleſiaſticis eos honoribus priuaſſe, patrimoniũ etiam atque alia bona, quæ poſſidebant ademit. Itaq; cũ vitæ ſuæ Sarra vehementer timeret, diu per nemora errans furtim his cibis, quos à paſtoribus accipere poterat alebatur, nemini propter Bonifacij odium, ac vires ſe credere auſus. Squalore igitur cõfectus, cum inſuper promiſſa barba demiſſique capilli totum obtegerent hominem,effigiem prorſus à cõſueta ſpecie mutauerat, ac lacera veſte tectus, feræ potius, quàm homini ſimilis videbatur: huius vitæ, iam propter lõgitudinem impatiens, ad mare deſcendit, vt videret ſi quo modo, inde ad tutiora loca, abeundi viam inuenire poſſet: illic à piratis Cathelanis, qui vt pecora in victum raperẽt, ad terram deſ-

cenderant,captus, non auſus ſe, ne Bonifacio pontifici venderetur, deregere, remigariam ſeruitutem, patienter accepit. Cum poſtea piratæ, cum triremibus Maſſiliam attigiſſent, non ignarus Sarra, inter Philippum Gallorum regem cognomine Pulchrum, ac Bonifaciũ pontif. graue odium atque inimicitias eſſe, clã ſe ei detexit, redemptúſq; à piratis, in Galliam ad Philippum perducitur, qui cum in Italia mortuus putaretur, in eam cũ pecunia miſſus eſt, iuſſique pauci quidã Galli milites, non ſimul, ſed ſeorſum ſequi, vt ſub alio prætextu Italiam petiiſſe viderentur. Sarra igitur cum Anagninis ciuibus Gibellinæ factionis inita conſpiratione, ſcalis vrbem ingreſſus, Bonifacium ſecutè in patria agẽtem, neque aliquid minus, quàm Sarræ arma verentem, cepit, ei primum theſauros omnes ademit, deinde re, verbóque non ſecus atque in hoſtem inuectus, vinctum ad vrbem Romã deduxit, vbi eum Tyberi immerſiſſe putatus eſt: quanquã quidam ſcripſerunt, Sarram à vi in Bonifacium temperaſſe: ſed Bonifacium,nimia indignatione,propter hunc caſum, in furorem verſum interiiſſe: ſed vtcunque Bonifacius perierit, non eſt quin in ipſo atque Sarra, in vario caſu, fortuna quantæ ſint eius vires, oſtenderit.

De Caſtrucio Caſtracano duce Lucenſium.

Varij fuere eorum caſus, de quibus iam dictũ eſt,ſed Caſtrucij Caſtracani Interminelenſis admirandus extitit: hic vrbe Luca pulſus, per Guelfam factionem, in Gallia atque Britannia aliquod tempus militauit. Inde Lucam reuerſus, vbi rerum potiebatur Vgucio Fagiolanus, non Lucenſium ſolum, ſed etiã Piſanorum princeps, Vgucioni, quia Gibellinæ factionis fautor Caſtracanus putabatur, ſuſpectus, in vincula coniectus fuit. Cum autẽ Vgucio, Nerio filio ordinaſſet, minimis quibuſdã criminibus Caſtrucio obiectis, vt eum capite mulctaret, Nerius verò Piſas ad patrem ſcripſiſſet: Non poſſe id ſine tumultu fieri propter amicorũ, quos Lucæ Caſtrucius habebat multitudinem, Piſis Vgucio diſcedens, vt huius rei gratia Lucam peteret, vix ex vrbis conſpectu abierat, cum populus Piſanus, clauſis portis, arma arripuit, ſtatímq; de eo Lucenſem populũ certiorẽ fecit.Lucenſes quoque ex cõpoſito arma capiũt,& vrbis portas claudunt,ita paruo momento, Piſis atque Luca Vgucio excluſus, pulcherrimũ principatũ amiſit.Cæterũ à Lucenſibus per

tumultum effracto carcere, Caſtrucius liberatus, vt vir præſtans,& Vgucionis hoſtis,à Lucēſibus princeps creatur, & à Ludouico Bauaro Imp.titulum Lucenſiū ducatus impetrat, cui haud lōgè pòſt Piſas atque Piſtoriam vrbes addidit:fortuna igitur rebus,vt eius eſt mos, variè mutatis, principatū ademptū ei qui Caſtrucium morti damnauerat, ad damnatum tranſtulit: & eum qui dominus fuerat in exilium egit.

De Petro Vngariæ rege.

Vt Italicis exemplis egrediamur, minuendi faſtidij gratia, ad Pannonas redibimus: illic Petrus, qui rex erat,cum à proceribus pulſus eſſet, Aba in regno ſufficitur. Petrus, Hérici Imperatoris ope adiutus, Aba interempto, regnum recuperauit. Sed quo tempore firmiorem ſe in regno eſſe putauit, noua eum grauique calamitate fortuna circumuenit: nam à principibus Vngaricis clàm vocato Andrea, qui è regis Stephani ſtirpe ortus, ab Vngaria pulſus, per orbem terrarum inops errabat, captus atque oculis priuatus, in carcere haud diu poſt miſerandum in modum periit. Sed ne Andreæ quidem fœlix hæc, vt videbatur, fortuna, perpetuam ſe præbuit:nam cum filium admodum puerum, diademate impoſito, regni ſucceſſorem, imò præſentem poſſeſſorem facere vellet, Bela eius frater, qui mortuo Andrea ad regnū aſpirabat, adeò grauiter rem tulit, vt illato bello, eum prælio vicerit atque interemerit. Itaque partū poſt exilium Pānonium regnum, ei acerbæ mortis cauſa extitit: ſatíſque apertè oſtenſum eſt,in occulto manere,ea quæ meliora ſunt, perſæpeque ab hominibus mala ſua optari.

De Bela II,cæco rege Vngariæ.

Belæ mira fortuna, præter multa alia, quæ diximus, ſatis docere poteſt, humano conſilio, aut nunquam, aut perrarò fata mutari, quæ res perſæpè efficit, vt prudentes parum videntes,& præcipitis conſilij homines,ſapientes atque audaces videantur. Fuit Bela in Vngaria dux(quæ ſecunda à rege in Vngaria poteſtas erat) ipſe cum à patre à Colomano Vngariæ rege propinquo, luminibus priuatus, quanquā in eas tenebras ac miſeria coniectus, minimè tamen animum cū lumine amiſerat: itaque in Græciā profugit vt meliori ſe fortunæ ſeruaret,quæ non defuit: nam mortuo Colomano, eius filius Stephanus Belā in patriam reuocauit, & cum ſine liberis mortuus eſſet, in regno Bela ſucceſſit. Itaque cum

annos nouem cæcus regnaſſet, filium Geiſam ſecundum ſucceſſorem reliquit.

De Matthia Coruino Vngariæ rege.

Perrarò puerorum regna, quietem atq; iuſtitiã ſortiſtur, ſicuti inter alios, & in Ladiſlao Alberti filio perſpectũ fuit: nam cum ad eum per mortem patris Vngariæ Boëmiæque regna, præterea etiam Auſtraſiæ ducatns perueniſſent, ipſéque regi potiuſquã alios regere dici poſſet: adeò creuere odia, inter Ioannis Huniadis Vaiuodæ Vngariæ gubernatoris filios, atque Vlrichũ Ciliæ comitem Auſtraſiæ gubernatorem, Ladiſlao affinitate coniunctũ, vt Ciliæ comes, eorum opera, in vrbe Alba dum in tẽplo eſſet, occideretur. Ob eam cædem, reuerſus Budam rex cõprehenſis Vaiuodæ filiis, maiorẽ natu Ladiſlaum ſecuri percuſſit, minorem natu Matthiam in cuſtodia aſſeruauit: cũ autem ſecum poſtea in Boëmiam eum deduxiſſet, & ſine liberis illic deceſſiſſet, Georgius Pogibratius, illius regni gubernator, à Boëmis ad regnum vocatus fuit, in Pannonia quoque legitimus rex in Ladiſlai morte ereptus erat. Itaque cum intelligeret Georgius, Matthiã & propter virtutis paternæ memoriã, & propter magnas propinquitates ſimiliter, à Pannoniis electum regem, multis ab eo promiſſis oneratus, in Pannoniam ad capeſſendum regnũ dimittitur. Vbi qui antè cathenis in cuſtodia fuerat vinctus, regio diademate decoratus fuit.

De Iacobo Luſignano Cypri Rege.

Matthię Coruini caſibus, haud diſſimilis Iacobi Luſignani fortnna fuit: nam in Petri Cypri regis adhuc pueri coronatione, cũ controuerſia inter Venetos atque Genuenſes de procedendi forma eſſet orta, atque Iacobi opera, regis patrui quidam, Genuenſis nationis cæſi fuiſſent, Genuenſes vt iniuriam vlciſcerentur, miſſa in Cyprum ingenti claſſe, præfecto Admiratóq; Petro Fulgoſio, Dominici ducis fratre, vrbem Famauguſtam per arcẽ ingreſſi ſunt, reginæ viduæ opera 'quæ cum filio male à Iacobo habebatur. Illic inter alios captus Iacobus, ac Genuã perductus, cũ quibuſdam aliis in turri Pharea aſſeruatus eſt. In ea cũ nouem mãſiſſet annos, mortuo demũ Petro rege, ſine liberis, quia iure hæreditario regnũ Iacobo debebatur, à Cypriis populis ad regnũ electus eſt, miſſique Genuam ab eis legati Iacobum à Genuenſibus petierunt. Genuẽſes autẽ accepta Famauguſta

magnúmque pacti cenſus nomine auri pondus atque alia quædam, Cypriis Iacobũ dedêre. Qui à Genuenſiũ duce ac magiſtratibus, à turri in qua captiuus, ſine vlla libertatis ſpe degebat, ad nauẽ ingẽti honore, ſub vmbella perductus eſt.

De Argon Cham.

Haud diſſimili fortuna Argon Tartarus, cũ arma in patruum cepiſſet, Tangodor Cham, id eſt, Tartarorũ in Perſide atque Armenia regem (qui alio nomine Mahumetes dicebatur) prælio ſuperatus ac captus, cum ad mortem dãnatus, Tauriſium in Armenia perduceretur, incidit in principem Tartarum, olim Argi parentis miniſtrum, à quo nocte proxima vi facta, liberatus eſt: & Tartarorum princeps ſalutatus, Tauriſiúmque vbi morti deſignatus erat, vt princeps eſt deductus. Coactis autem illic copiis, in Mahumetẽ inuectus eũ interemit, atque per hunc modum in ipſo Tartarorum regnum firmatum fuit, anno ſalutis ducenteſimo octuageſimo quinto ſupra mille.

De Melechnaſer Sulthano Aegyptio.

Magnam quoque ſimilitudinem cum iis habuêre varij caſus Melechnaſer, qui fratri Melacaſſaraph in Ægypti regno, ita volentibus Mamaluchis ſucceſſit, ſalutis anno ducenteſimo nonageſimo quinto ſupra mille. Nam cum propter teneram nimis ætatem, gubernator ei Gurboga Tartarus eſſet datus, qui alio nomine Melechadel dicebatur, regno ſpoliatus ab eo, in carcere conditus fuit, vbi aliquod tẽpus infœlicem duxit vitam. Sed quãquam Gurboga regno à Lachin Melechnaſer pulſus eſſet (tamen nunquam captiuitatis finem habuit, niſi poſteaquam Lachimes à ſuis cæſus fuit) tunc per Mamaluchos liberatus Melechnaſer, atq; in regno reſtitutus, longum tempus regnauit.

De Caſimiro Poloniæ rege.

Caſimirus quoq; alio nomine Carolus appellatus, adhuc puer, poſt mortem Meſtui regis Poloniæ patris ſui, à regno in exilium pulſus, in Abbatia Cluniaca, Monachali habitu ſumpto, ſeptimo exilij ſui anno, cum minimè amplius ſe in regnũ putaret reuerſurum, tũc apertã in regnum viam inuenit. Nam cum ſine duce regnum diſcordiis eſſet agitatum, & propterea dilaniaretur vicinorum præda factum, cum tantis malis vnius ipſius reditu occurri poſſe videretur, à populis in regnum vocatus fuit, atque à Benedicto nono

pontifice ei conceſſum, vt monachali habitu depoſito, regnum ſuſcipere, atque vxorem ducere poſſet, quod cum egiſſet, liberos procreauit, & regni ſucceſſores reliquit.

De Henrico quarto & Richardo ſecũdo Britanniæ regibus.

Variam valdè fortuna ſe oſtendit in Henrico quarto, & Richardo ſecundo ambobus Britanniæ regibus. Indignatio vehemens Britannos populos ceperat, quod Richardus cum Carolo ſexto Gallorum rege, pacem atque affinitatem iunxerat, cum antè ipſe ob eam ſuſpicionem Patruum ducem Glocestrenſem interemiſſet, & filium Henrici Derbicenſem comitem, fratrem patruelem, in Parrhiſios relegaſſet. Poſt autem aliquot annos, cũ Richardus parata claſſe, aduerſus Iilandenſes (Batauorum enim populi ſunt) nauigaturus eſſet, Londinenſis primarius Britanniæ populus, ad ſe Henricũ vocauit, coniunctiſq; viribus, vtrique arma in Richardum mouerunt, cũ omnes eum deſeruiſſent, in vrbe Fluic obſeſſus, breui Henrici fidei ſe credidit. Demum in Londinum vrbem deductus, cum iudicium de eo ritè actum fuiſſet, indignus regno Richardus iudicatus eſt, atque coram eo ipſius magiſtratus occiſi. Eo metu impulſus Richardus regia veſte, atque diademate ornatus cum palam per contumeliám nothum ſe, atque ſacerdotis filium appellari audiret, Henrico regnum tradidit, impoſito ei manu ſua regio ornatu, quem ipſe duos & viginti iam annos geſſerat. Ita exauctoratus & in carcere conditus, mortem obiuit. Henricus autem confirmatis cum Gallorum rege induciis, de exule rex ob eam ipſam cauſam factus eſt, propter quam Richardus regno pulſus fuerat.

De Henrico VI. Britanniæ rege.

A variis caſibus principum qui exitus fœlices habuerunt, iterum ad infœlices reuertemur. Scripturi enim ſumus de Henrico ſexto, qui tempeſtate noſtra Britannicum regnum obtinuit, is cum duodecimum annum non excederet, patri Henrico quinto ſucceſſit. Britannicis autẽ populis per diſcordiã ad arma cõpulſis, ipſe in prælio à Varuicẽſe comite captus fuit, ſed haud longè poſt, apud ſanctum Albanum à regina Henrici coniuge amicisq; eius ſuperato Varuicenſe Comite, captiuitatem exuit. Cæterum cum ad Londinum vrbem Henricus cum victore exercitu veniret, Londinenſi populo ſeditione agitato, cui Varuicenſis ac Marchię comi-

tes opem tulerunt, iterum Henricus prælio ſuperatus capitur, regnúmque ad Marchiæ comitem poſtea Eduardum quartum nuncupatũ defertur. Sed hoc non contenta fortuna, poſt duodecimũ annum quo Henricus carcere maceratus erat, Varuicenſis comes, aduerſus Eduardum amorem in odium conuertit, coniunctóq; Georgio Clarencenſi comite, Eduardi fratre, Henricus liberatus atque in regno reſtitutus eſt. Eduardus autẽ in Belgicæ Galliæ partem, quæ nunc Flãdria nuncupatur, fuga ſe recepit, vnde poſt ſex mẽſes in Britanniã cum exercitu reuerſus, Henricũ non ſolum regno depulit, verum etiã cepit, atque in carcere interemit.

De Moſeyde Tartarorum rege.

Ex parte Moſeydis quoque Tartarorum regis, magni Tãburlani nepotis, caſus ſimilis fuit. Nam cum aduerſus Vſſancaſſanum Perſarum regem, cum innumerabili exercitu profectus eſſet, quod ei in gerendo bello conſilium deerat, fuſus, ac captus, atque ad Vſſancaſſãni pedes, cum vxoribus deductus, quarum ex gentis more magnum numerum habebat, Primùm diuidi eas vectoribus, deinde multis contumeliis affectum, ſe captiuum dedi Vzaibaicharæ, qui ab ipſo rebellauerat vidit, à quo per dedecus necatus fuit.

De Carolo Simplice Gallorum rege.

Nónne miſerabilis quoq; Caroli cognomento Simplicis Gallorũ regis fuit caſus? cum partis multis victoriis, egregiéq; rebus geſtis, Herberti comitis, Veromãdorũ ſuaſu, ac verbis Peronã deduci ſe paſſus eſt, vbi carcere cõditus interiit.

De Ludouico quarto Gallorum rege.

Non minus varia, ſed exitu fœliciore, fortuna habita eſt Ludouici quarti, qui Caroli filius fuit, cum eo adhuc puero pauoris plena mater, poſt viri mortem, in Britanniã ad patrem ſe contulerat. Cum Rodolphus Burgundio, Gallicum regnũ occupaſſet, quo poſt aliquot annos defuncto, cum Galli principes Ludouicum reuocaſſent regnum recepit ac patrem vltus eſt. Sed haud multò pòſt, cum Normandi in bello captũ in carcere aſſeruarent, fortaſsè illic vitã amiſiſſet, niſi Lothariũ filium obſidẽ, pro his quæ ab eo Normandi petierant, dediſſet, per eum modum carcere liberatus eſt.

De Ludouico Comite Flandriæ.

Perſæpè contingit, vt prælio vincantur, qui honeſtis conditionibus pacem abnuunt, quemadmodum Ludouico

Flandriæ comiti eueniſſe, parentum noſtrorum ætas vidit: nam cum Gandauenſem vrbem, quod ab eo rebellauerat, longè ab ea poſitis caſtris obſideret, in magnam populum Gandauenſem rerum neceſſariarũ egeſtatẽ coniecerat: itaque cum miſſis oratoribus, lachrymantes veniam errori ſuo peterent, Ludouicus ſuperbè reſpondit, Se id nunquam facturum, niſi pedibus nudis, abiectis exterioribus indumentis, aperto capite, extra vrbem fune in collũ accepto ad petẽdam veniam venirent. Tunc igitur cum id egiſſent, ſe reſpõſurum dicebat: hoc reſponſo cõmota ciuitas, cum nullum iam niſi audendo remedium ſaluti ſuę ſupereſſe putaret, decreuit armis ſumptis, potius in acie cadere quam per hunc modum venia petita ludibrio haberi. Egreſſi igitur ad eruptionem tentandã, cum quinque milium numerum non excederent, magnámq; tormẽtorum vim in curribus, & ſimul quatuor dierum cibaria ſecum deferrent, prius Chriſtiana confeſſione luſtrati, aduerſus Comitem, qui in vrbe Brugẽſi cum ſuis agebat, agmen direxerunt. Cum longè ab eo abeſſent munitis iam Caſtris, in eos Comes cum circiter triginta hominum milibus impetum fecit, ipſi autem omnibus tormentis vno tempore in Comitis exercitum vſi, & vnà omnes Caſtris egreſſi, ingenti ſublato clamore, tanto animorum ardore in eum irruerũt, vt temporis momento omnes eius copias funderent. Fugientes autem inſecuti, ſuperueniente nocte, cum eis Brugenſem vrbem ingreſſi ſunt, nec multũm abfuit, quin Comes in ea clade caperetur, qui cum ſe in furnarij lecto abdidiſſet, proxima nocte, vrbem pedes egreſſus, vix ad Inſulas (ea vrbs eſt) tutum in locum recipere ſe potuit. Cum autem poſt paruum tempus ſine liberis deceſſiſſet, gener eius Philippus Burgundiæ dux, vir ſocero longè temperatior, omnem eum motum atque controuerſiam compoſuit.

De Ioanne Gallorum rege & Eduardo Vualenſi principe Eduardi tertij Britannici regis filio.

Memorandus quoque caſus, & ei perſimilis, quem de rege Iuba Valerius ſcribit, ſalutis anno trecenteſimo quinquageſimo ſexto poſt mille, nono Calend. Octobres, in Pictonibus Gallico populo cõtigit. Eduardus Vualenſis princeps, vir magni animi magnæque virtutis, non maiore quã octo miliũ hominũ numero in Galliã penetrarat, aduerſus eum,

Ioannes Gallorum rex ingenti exercitu profectus eſt, vtpote qui ſupra ſexaginta hominũ milia, potiorémque Gallorum principũ partem ſecũ duceret. Eduardus qui biduum ſenſim cedendo, iam abire longius ſe nõ poſſe, quin prælio decertaret videbat, quia lõgè impar virib⁹ erat, obtulit: Capta ſe eo bello reſtituturũ, atque inducias cum Gallis in ſeptimũ annum confirmaturũ: ſed ob militum eius paucitatem, ſuperbè nimis elati Galli oblata ſpreuerunt, atque in ipſa munimenta, aduerſus Eduardum impetum fecerunt. Erant autem munimenta, ſepe, frequentibus prunis denſa ducta extrinſecus foſſa, illic cum diu præliatum eſſet, atque in eo Eduardi milites, magnum Gallorum numerum ſagittis eminus confixiſſent, conſpicati eos iam laſſos, raróſque in acie ordines nõ ſeruare, magno impetu, in eos cum bipennibus abiecto arcu eruperunt, atque in mediam potiſſimum aciem inuecti, omnes in fugam verterunt: captus in eo prælio Ioãnes rex fuit, à Picardo exule, nomine Dionyſio Morbequo, & Principi datus: captus quoque Philippus eius filius, & principes alij permulti, oſtenderunt quæ ſint fortunæ vires, cum honeſtæ pacis conditiones reſpuuntur.

De Ferdinando Caſtulonenſi rege.

Ferdinandus Caſtulonenſis, itẽ Siciliæ atq; Aragoniæ rex, qui Beticæ partem (nũc Granatã nuncupatam) octingentos annos à Mauris poſſeſſam perdomuit, cũ Barchinonem veluti in ſpeciem triumphi veniſſet, fœliciſſimus ab omnibus habebatur, & tamen illic variante res humanas fortuna, parum abfuit, quin vitam regnumque ſimul amitteret: quidam enim Canemas nomine, Cathelanus, qui iã diu atra bili laborare videbatur, gladio eum confodere conatus, collũ ingenti vulnere petiit, neque eius facti, per omne tormentorũ genus alia elici cauſa potuit, niſi quod interempto Ferdinãdo regẽ ſe futurum ſperabat, id quod ſibi ſæpius ab Angelo nũciatũ dicebat: adeò paruo momento regna conſiſtunt, vt ſæpè in veſani hominis manu, ea poſuiſſe fortuna videatur. Quod idcircò contingit, vt fortunæ, aut potius Dei, cui hoc fortunæ nomen ſeruit, vires immenſæ cognoſcantur eſſe, & nihil humana ſuperbia vanius atque incertius haberi.

De Henrico Pomeraniæ duce.

Ætate noſtra miſerabilẽ in caſum Henricus incidit, qui olim Pomeraniæ ducatum obtinebat: ea autem regio, Polo-

nis paret, ad mare Balthicum ſita, quæ pars recentiori nomine, Sterlingorum ſinus dicitur. Nam cum Aquinus Noruegiæ rex, Olao filio impuberi, teſtamento matrem Margaritam tutricem reliquit, & ante pubertatem filio decedente, Margaritæ ipſi regnum: ipſa virtute inſignis fœmina, ac potius inter excellentes belli duces, quàm inter mulieres referenda, aduerſus Albertum Naupolenſem ducem armis regnum egregiè defendit, bellóque ſuperatum hoſtem in triũphũ duxit: quæ poſtea mortuo Olao filio, regni ſucceſſorem Henricum conſtituit, quem Pomeraniæ ducem diximus, qui ei vicinus erat. Is cũ in Noruegia, Suetia, Daciáque annos quinque & quinquaginta regnaſſet, quo tempore ſeniũ ſe per quietẽ traducturum arbitrabatur, à Chriſtophoro Bauariæ duce, tam multarũ prouinciarum regno pulſus eſt, ſola ei Gothica inſula conceſſà. Sed poſtea mortuo Chriſtophoro, cui Carolus ſucceſſit intra breue tempus, ipſa quoque puſilla inſula, vbi exulare magis quàm regnare dici poterat, Henrico adempta eſt, qui iam decrepitus in Pomeraniam miſerandum in modũ redire coactus fuit. Neque verò Carolo fortuna certior fuit: nam cum aduerſus Deum hominéſque impiè ſe gereret, Ioannis epiſcopi opera concitatis ad arma populis, ipſe quoque in exiliũ, in parua fluminis Viſtulæ inſula pulſus fuit, in qua diem ſuum miſerè obiuit.

De Ioanne XIII. Pont.

Ad ſacerdotalem quoque ordinem, conuertere orationem oportet, vt eorum ſtatus, quem permulti à varietate tutum arbitrabantur, intelligatur, non minus quàm cæteras humanas res in fortunæ arbitrio eſſe. Experimento ita eſſe Ioãnes XIII. Pontifex docuit, qui populo Rom. ad arma per ſeditionem compulſo, in vinculis habitus miſerrimè diem obiit, vt quidam tradidêre, fame confectus.

De Ioanne XXIII. Pontifice.

Magis varia quidem fuit, ſed non tam ſæuum exitũ Ioannis 23. fortuna habuit, qui poſt quartum indepti Pontificatus annum, cũ eſſet in Conſtantienſi concilio, damnationem ſuam confirmare, deinde Pontificatum deponere coactus: cum fugam tẽtauerat, in inſula Rheni, cui ſancti Marci nomen eſt, in carcere aſſeruatus eſt, atque ab eo loco, ad Bauariæ ducem trãſmiſſus, in vrbem Dalbergam, illinc Manheyta in caſtrum deportatus, triennium per ignominiam, in

rerũ omnium neceſſitate peregit. Coëmpta demũ (ab occultis amicis adiutus) magno auri pondere fuga, Florentiam petiit, vbi Martinus quintus erat, eius in Pontificatu ſucceſſor. Illic non ſine omnium admiratione ac ſimul cõmiſeratione quia in fugitiui hominis forma, lachrymabundus humi genu nixus, ſupplicare aliis cernebatur, cui principes, reges, Imperatórque ipſe non modo paruerant, verumetiam pedes venerabundi conſueuerant deoſculari: qui præterea multos ad Cardinalatus honorem euexerat, qui tunc in eo concilio Pontifici aſſidebant, Pontificatu priuatus, ingentis muneris loco Cardinalatum accepit.

De Ioanne Vitellio Cardinale ac Patriarcha.

Duobus Pontificibus, Cardinalẽ vnũ annectemus, is fuit Ioannes Vitellius, paruo loco, Corneti ciuitate Ethruſca ortus, à prima ætate literis operam dedit: poſtea mutatis animi ſtudiis, libros armis atque equis mutauit, ſtipendia cũ Tartalia (militaris is inſignis dux fuit) prima fecit, eius quoque precibus à Martino quinto Pontifice protonotariatus honorẽ adeptus eſt. Deindę ab Eugenio quarto in Cardinaliũ numerũ receptus, eccleſiaſtico equitatui præerat, atque per hanc potentiam, aut vi, aut alia arte, Eugenio ſucceſſurus putabatur, aut fortaſſe viuentem etiam Pontificatu deiecturus. Sed fortuna quæ ad eam diẽ vehementer arriſerat, eũ quẽ in tam ſublimem locum extulerat, terga dare cœpit: nã cum armatus eccleſiaſticum equitatum, trans amnem Tyberim duceret, per Pontem qui arci ſancti Angeli adhæret, repentè tenſis cathenis, ad Pontis portãm, ita vt vltrà progredi prohiberetur, cernentibus ſuis, vulneratus ac captus, intra arcem tractus eſt, eáque nocte vt emori poſſet adiutus, tum nudus in publicum elatus eſt, vt per ludibrium à populo Romano ſpectaretur. Exemplũ profectò memorabile, ne nimium ſe homines lætæ fortunæ credant, ſed ea, tanquam quæ mutari in horas poſſit, fruantur.

De Corſo Donato ciue Florentino.

Ne vllus hominum ordo prætereatur, ad priuatos quoque ciues deſcendemus. Corſus Donatus, ciuis Florentinus, & opibus & amicorum numero in patria plurimum poterat, ciuilibus diſcordiis in exilium pulſus, Caroli Senzaterræ opera, qui eum ad Pontificem miſerat, vt vrbem Florentiam pacaret, in patriam reſtitutus eſt. Illic Nigræ parti

adiunctus, Candidã eiecit, neq; Nigrorũ ſolũ, ſed totius vrbis princeps habebatur: adeò enim opes aliáque omnia adiumẽta auxerat, vt ciuilem ſtatum tranſcendiſſe videretur, præſertim poſteaquam Vgutionis Fagiolani Piſani principis filiã duxit vxorẽ. Quamobrem populo in ſuſpicionem venit tãquam tyrannidem in vrbe affectaret, furens igitur arma populus, libertatis vexillum cepit, & ad Corſi ædes profectus, oppugnare eas cœpit. Ipſe autem fruſtra conatus ſe armis tueri, cũ in momenta ſingula, augeri aduerſum ſe populi arma, eóſque qui pro ſe arma ceperant, imminui videret, clàm in equũ conſcendit, & cum milites quidam inſequerentur, ipſe aduerſo caſu, ab equo delapſus cum pes ephippij retinaculis vinctus adhæſiſſet, colliſus detritúſque in equi fuga, vitam amiſit, illic ſine vllo honore tumulatus. Cum aliis exẽplis oſtenſum ſit, magnò his ſtetiſſe, qui nimiũ fortunæ crediderunt, in hoc particulatim declaratur, multò plus eos delirare, qui populari gratia freti, ad honores conſcendere nituntur, cum plebis animis nihil incertius ſit. Nam quod cito eius opera homines conſequuntur, id longè celerius per ruinam & cladem adimitur.

De Paulo Guiniſio.

Haud fœliciorem finem ſortitus eſt Paulus Guiniſius, qui ex priuato ciue, patriæ ſuæ Lucæ factus tyrannus, inter opulentiſſimos Italiæ principes nomen aſſecutus erat. Mirum enim in modum fortuna eum extulerat, & cum eius temporibus bello Italia arderet, is in ſumma pace, ac rerum ſuarum quiete verſabatur. Triginta igitur iã annos Lucæ rerum potitus, cum liberos adultos haberet militari arte præditos, ad omnes fortunæ caſus ſatis ſe munitum tutúmque arbitrabatur, cum repentè à populo Florentino bellũ eſt illatũ. Sed cũ ſubſidio, ei Philippus Mediolanenſis dux, Franciſcũ Sfortiã miſiſſet, orta ſuſpicione, tanquam cum populo Florentino Paulus de vendenda ei Luca ageret, captus à Franciſco cum liberis ac fortunis, Mediolanum miſſus fuit, vbi in arce Modœcienſi, tetro carcere conditus, miſerè vitam finiuit. Filij quoque tandem liberati, vitam per omnia extrema traxerunt: quod auri Venetiis, à Paulo cum fœlix eſſet, vt ad grauiores caſus ſubſidio foret, depoſitum erat, Veneti inuaſerunt, quia quibuſdã in rebus à Paulo violatam fidem eſſe criminabantur: oſtenſum eſt igitur, finem ſolũ in rebus hu-

manis,verum de fœlicitate iudicium ferre,neque quenquam conſilio rebúſque eniti tantũ poſſe,quin illud leni momento poſſit fortuna ſubuertere.

De Aluaro Luna.

A ciuili varietate,ad aulas tranſibimus, vt ita fortunæ caſibus finẽ celerius faciamus. Aluarus Luna Aragonius,quanquam nobili ortus genere, tamen quia minimè legitimus erat,in magna rerum inopia verſabatur: cæterũ vir erat magna induſtria, maioríque animo prǽditus: his virtutibus, apud Ioannẽ Caſtulonenſem regẽ, in eam gratiã conſcẽdit, vt non contentus rex etiam eũ ad Sancti Iacobi magiſteriũ, atque ad Caſtulonenſem Coneſtabulatũ euexiſſe,ab eo & ſe & regnum regi pateretur,vnus pecuniã publicam,vnus arma tractabat,vni etiam ſecreta omnia credebantur:propter hęc, tantum ſibi contraxit inuidiæ,vt eum patrueles regij, regina ipſa,filius quoque regius graui odio inſectarentur. Itaque ob eam rẽ per factiones diuiſum regnũ, grauiter laborabat, ſed tandem mutata fortuna,rex Ioãnes, qui ad eam diẽ immobilis erga Aluarũ manſerat,expugnari ſe delatorũ ſcelere permiſit,tulítque,vt Aluarus comprehenderetur, atque publicè in valle Oletana bonis publicatis interficeretur,ad tantam miſeriam ex ingenti fœlicitate deiectus.

De Petro Vinea.

Fuit Petrus Vinea ciuis Cãpanus,obſcuro natus loco, cæterũ doctrina atque eloquentia,quantũ ætas illa tulit, apprimè inſignis: quem ob eã rem Federic. Secundus adeò dilexit,vt arcanorũ ſuorum omniũ participem faceret, ac penes ſe omnium rerũ moderatorem haberet. Cæterũ per inuidiã, quæ in aula & oritur, & nutrimenta habet, atque virtutis perpetua eſt inſectatrix, Federico in ſuſpicionem adductus, tanquã cum Pontifice ſentiret, (quo cum Federicus bellum gerebat)luminibus eſt priuatus,cuius rei impatiens,atque ob id in furorem conuerſus,in ſancto Miniato, quod Ethruriæ oppidum eſt,ſibi ipſi manum conſciuit.

De Petro Brochia,& Enguerra Marigniano.

Inter omnes mortaliũ gradus, quos verſare fortuna conſueuit,nullus eo incertior minúſque ſtabilis habetur, quã is, qui á principum voluntate pendet,quorũ beneuolẽtia,veluti in fœmineo ſexu,vt leuibus momentis perſæpè paratur, ita etiam facilè dilabitur,& in alios mutatur affectus: id quan-

quam ex iis, quæ iam fuerunt ſcripta ſatis pateat, clarius etiã ex nonnullis aliis oſtendetur. Primus in his erit Petrus Brochias, qui ex Chirurgo per Philippum Gallorũ regem, ingẽs factus, honorem primũ cum eo obtinuit, inter eos qui regij cubiculi adminiſtratione inſignes habebantur, ſolúſque omniũ rerum moderamen ſuſtinebat. Tandem inſimulatus, quod regis arcana detegeret, publicatis eius fortunis, ſuſpendio vitam finiuit. Similiter Enguerra Marignianus, cum diù poſt Philippi mortem, Philippum cognomine Pulchrum ita rexiſſet, vt vnius ipſius arbitrio omnia in eo regno gererẽtur, à Carolo Valois comite, pueri regis tutore, paruis quibuſdam, & nullius momenti criminibus aſperſus, publicè ſuſpenſus fuit: ex tam magno rerum faſtigio, in extremam calamitatem deturbatus.

De Calir Baſſa.

Altius Calir Baſſa cum Mahumete Turcarum rege, atque eius patre, quàm Enguerra cum Philippo conſcenderat: nã domi belliqꝫ cum conſilio armíſque polleret, omnia penes Mahumetem patrémque eius, moderamine ſuo gerebat, & tamen nulla legitima declarata cauſa, ſiue quod eius magnitudo Mahumeti ſuſpecta eſſet, ſiue quod eius theſauris, qui ingentes erant, inhiaret, Mahumetes mane vnius diei Calir ſtrangulari iuſſit.

De Petro Landoës, Britonici (vt nunc dicitur) ducatus quæſtore.

Quantò aularum fortuna, citius ſolet in magnam homines interdum fœlicitatem euehere: tantò etiam maiora, non à principibus ſolum ipſis, verum etiam ab aliis ſecum pericula fert: contingit enim ſæpius, vt ab iis qui penes principes plurimum poſſunt, longè plures lædantur, quàm beneficium accipiant. quemadmodum Petrus Landoës, inter alios exẽplo eſſe poteſt, qui caligarij ſartoris filius, non Quæſtor tãtum, ſed principis ſui ducis Franciſci, qui poſtremus fuit, in Venetis & Morinis (quibus vt ſæpe dictum eſt, nunc Britonum nomen eſt) ceu dominus factus, in eam apud omnes inuidiam venit, vt ducis nepos Orangiæ princeps, atque alij quidam Britonici proceres, in ipſum manus iniicerent, & ſuſpendio interimerent.

De Oliuerio Dama.

Hoc quoque ipſum Oliuerio Damæ contigit, poſt Ludo-

uici vndecimi Gallorum regis mortem: nam cum ei tonſor fuiſſet (quanquam natus in Belgica parte Galliæ, cui Flandriæ eſt nomen) immenſis congeſtis opibus, in eã apud regem gratiam peruenerat, vt omniũ conſiliorũ eius particeps permulta quæ alios latebant, ipſe nota haberet, magníſque de rebus multas legationes obiret. Cæterũ mortuo Ludouico, qui filium ipſius Carolum, adhuc impuberem regebant, obiectis quibuſdam criminibus, eum vnà cũ fortunis omnibus damnarunt. Is igitur apud Parrhiſiorũ vrbem, vbi furcæ extructæ ſunt, ſuſpenſus, miſerabiliter vitam amiſit.

De Philippa Catinenſi.

Inter varios virorũ caſus, quos aula extulit atque perdidit, veluti rem inſuetã, & propterea quę magis ad eã notandam, monere homines debeat, mulieris Catinenſis ſubiungemus exemplum: in quo quoniam magna regnorum fuit varietas, eiúſque ante hoc tempus notitia fortaſſe ad paucos peruenit, haud ab re putauerim, aliquantò pluribus verbis eius ſeriem enarrare. In Siciliam traiecerat Robertus dux Calabriæ, Caroli ſecundi Neapolitani regis filius: atque in ea aduerſus Fredericum, vrbem Panormum obſidebat, in caſtra Robertum virum, Iolanta ducem ſecuta erat, fortéque euenit vt pariendi neceſſitas eam vrgeret: cum aliæ illic matronæ non eſſent, obſtetricis officium diligenter præſtitit Catinenſis mulier Philippa nomine, quæ quondam piſcatoris vxor, lauando victum quæritabat: illi poſtea ortus puer alendus eſt datus, qui etſi haud multò poſt deceſſit, Philippa tamen in aula ad Iolantæ ſeruitia manſit. Præerat eo tempore Roberti culinæ, Raimundus Campanus, is ſeruum Maurum emerat, quem baptiſmatis charactere inſignitũ, à nomine ſuo appellauit. Cum autẽ ipſe ad maiorem eſſet fortunam euectus, curauit vt Raimundo Mauro, culinæ præfectura traderetur. Inde Cãpano Raimundo, rex Philippã coniugẽ dedit, cum antè equeſtribus eum ornamentis donaſſet. Interim Iolanta decedit, & Robertus Sanctiã ducit vxorẽ, penes eã quoque, hõneſto loco Philippa remãſit. Ei Robertus ad regnum euectus, Ioannam primam ex filio Carolo Calabriæ duce neptẽ, regendam dedit, & Philippæ virum, domus adminiſtrationi præfecit, cui in eo honore mortuo, filius ſufficitur: & cum is quoq; deceſſiſſet, relicta Sanctia filia, Robertus alius frater, in eo honore ſuccedit.

Interim auo patreque defunctis, Ioanna prima regnum accipit, atque Andreæ patrueli, qui in Pannonia erat nubit. Cum in hoc ſtatu res eſſent, tanta fuit Philippæ fœlicitas & induſtria, vt filius ei⁹ Robertus, à domus adminiſtrādę præfectura, ad magni Coneſtabulatus honorem conſcenderet, & neptis Sanctia, Morconi comiti in matrimonio collocaretur, ipſáq; arbitratu ſuo regni habenas moderaretur. Cæterum cum poſtea Andream Ioanna ſuſtuliſſet, atque ex Pannonia profectus Ludouicus rex, Ioannæ ad vlciſcendā Andreæ fratris mortem arma intuliſſet, à principibus Neapolitani regni Ludouici ſtudioſis, Philippa cum omnibus ſuis capta eſt, cum ipſa Andreæ mortem molita putaretur: habita per varia tormenta eius rei diſquiſitione, omnes è Philippæ ſtirpe, Philippa ipſa ſpectante, occiſi ſunt, & poſt eos ipſa quoque, inter omnium conuicia, cadentibus forficibus totum dilaniata corpus, viua tandem combuſta eſt: quam fortuna viſa erat, ex lotrice, in eum ſublimem gradū, ad regendum ingens regnū euexiſſe, vt quo altior eius fuiſſet fortuna, grauior quoque caſus atque ruina foret.

De Ioannino Carazolo Neapolitano.

Non minus apud Ioannam ſecundā, quā Philippa Catinenſis, cum prima gratia valuit, Ioanninus Carazolus Roſeus, ignobili gente ortus: nam qui nobiles putantur, non Roſeorum, ſed Schirzorum cognomētum ferunt: hic, cum in aula amanuenſis eſſet, in eius flammas Ioanna ſecunda incidit, ita vt perditiſſimè eum deperiret, primum Auelinij comitatu, ſub vxoriæ dotis nomine eum donauit, poſtea ad Melphitenſem quoque ducatū, atq; ad magnū Coneſtabulatū extulit. Illū poſtea finē, quem aula infida, atque inconſtans præſtare ſolet, Ioanninus tulit: ab ea enim magnitudine, ad quam turpis amor repentè eum extulerat, non minus quàm aſcenderat celeriter corruit. Nam eius imperio, quæ tam multa propter amorem dederat, crudeliter opibus honoribúſque ſpoliatus, ac cæſus fuit.

De Cicho Simoneta.

Ceu agmen tam multorū, qui in aula variè à fortuna habiti ſunt, claudet Cichus Simoneta, quē nos ipſi vidimus, qui alia pleraque quæ ſcripſimus, apud bonos tamen tantū legimus: hic nō magnis, honeſtis tamen natalibus ortus, in Calabria, Franciſci Sfortiæ Mediolanēſis ducis, & poſt eū

Galeatij

Galeacij filij conſiliorum in moderando Imperio particeps, ob fidem egregiam, atque longi ſeruitij merita, & opibus & honoribus plurimũ auctus erat, & quem locũ apud Sfortianos principes patrem ac filiũ habuerat, incolumẽ etiam, apud filij coniugẽ, illiúſque filiũ tuebatur: atque diutius obtinuiſſet, (Nam & ſingulari prudentia præditus erat, & in multorũ beneuolentia verſabatur) ſed fortuna inuidit, quæ in humanis rebus firmi atque diuturni nihil eſſe patitur: eum enim, ceu ſcopulũ inter Galeacij fratres ac coniugẽ obiecit, & quia Cichus, vt viduæ ducis ac pupilli ſaluti conſuleret, Galeacij tres fratres, cum Roberto Sanſeuerino, quorũ magnitudo animúſque iam formidoloſus eſſe cœperat, in exilium egerat, Ludouicus ac Robert⁹, armis in patriam reuerſi, cũ res ſuas cum Galeacij coniuge compoſuiſſent, in Cichum fœmina duce permittente, ſæuierunt: direpta domo, popularis poſſeſſionibus, filiis per orbem terrarum ſparſis, ipſum demũ poſt grauia tormenta, ſenio iam confectum, neque de dominis quos habuerat, neque de populis aliqua in parte male merentẽ, in Ticinenſi arce ſecuri percuſſerunt.

De Ludouico Sfortia Mediolanenſi duce.

Vererer ſi Ludouicũ Sfortiam omitterem, de his ſcribens, quos variè fortuna affecit, atque in graues coniecit caſus, id odio ne feciſſe viderer, quod ante omnia abeſſe ab hiſtorico debet. Nã patrui ſcelere, olim à Genuenſi principatu deiectũ ipſe quoque Nouenſi oppido me, vt patruo meo morem gereret, profugere ſeminudum coëgit. Sed vt hæc in me egerit, erepta poſt aliquot annos reſtituit, nec minus iucũda fuerũt, quæ poſtea amicus præſtitit, quàm grauia, quæ hoſtis antè fecerat. Poſt Cichum igitur ei locum dabimus, quia non minus ſæuè à fortuna habitus, in ancipiti relinquit, dulciora ne fuerint, quæ ſecunda fortuna aſſecutus eſt, an acerbiora, quæ omnib⁹ honoribus, quos optare poterat cumulato, ceu irata poſtremò inflixit? Pueritiam eius non commemorabimus, in qua magnam indolem præ ſe ferebat, non parentes, niſi quatenus ducibus patre, auo, ac proauo ortum, cum poſtremò omnia amiſit, oſtendamus in grauiorem caſum coniici non potuiſſe: reſecabimus igitur omnia, in quibus nulla inſignis in eo viſa eſt fortuna fuiſſe. Ab exilio reuerſus (nam mortuo Galeacio fratre, cedere patrio ſolo coactus fuerat) non exilio ſolum finem fecit, verum ſuſcepta etiam nepotis

tutela, diu Mediolanenſis rei moderamen, ſine controuerſia obtinuit. In eo ſtatu, bello quo Florentinus populus Sixti IIII. Pontificis ac Ferdinãdi regis Neapolitani armis premebatur, finem fecit. Idem Ferdinandum ipſum, occupata à Turcis regni parte, grandi pecunia iuuit, Robertum Sanſeuerinum in adminiſtranda Mediolanenſi re honoris participem, finibus expulit. Parmenſis agri principes, qui cum Venetis ſentiebant, cum per alios debilitaſſet: poſtea præſens ipſe debellauit. Ferrariam contra Venetorum arma, defendit. Illatum Mediolanẽſi agro à Venetis bellum, in ipſorum viſcera, per magnos militares duces tranſtulit, ac deinde dãdæ pacis, penes eum honor fuit. Haud multò pòſt, iterum laborantem Ferdinandũ principum ſuorum rebellione, in regnũ armis aſſeruit, atque Rom. eccleſiæ opẽ tulit, vt de Boccalini tyranni manibus vrbs Auximum eriperetur. Genuam quæ ſub duce Bona Galeacij coniuge defecerat, vt imperium agnoſceret, compulit. Alexand. VI. Pontificis inopiam, pontificatus initio (nã parando pontificatu omnium egens factus fuerat) gratuita pecunia, atque ingenti ſuſtentauit. Carolo Sabaudienſi duci, vt principatus ſui proceres ad officiũ cogeret, auxilio fuit: ac poſtea Ludouicũ Saluciẽſem Marchionẽ patria extorrẽ & cũ eo alios proceres, quia per inuidiã pulſos apparebat, in reb. ſuis reſtituit. Blancam neptem, Maximiliano Romanorũ regi, matrimonio iunxit. Venienti Carolo VIII. Gallorũ regi, ad Neapolitanã expeditionẽ, cũ odia cum Aragonio Ferdinando, atq; eius filio Alphonſo intercederent, & pecuniam & arma dedit: redeuntẽ cõfecta expeditione, quia ſuſpectus erat factus, vnà cũ Venetis, prohibere conatus, ad Tarrũ amnẽ, in Parmenſi agro, non ſine ſuorũ clade pugnauit, & cũ antè Aſtam vrbẽ Aurelianenſi duci eripere tentaſſet, vt ſibi in aperta ſuſpicione à Gallorũ armis caueret, ipſe Nouariam amiſit, ac demũ cõfecta cum Gallis pace, recepit. Non contentus titulo regendi nepotis, rei fauentẽ fortunam habuit, vt Dux ipſe à Romanorũ rege crearetur. His rebus quid maius, aut ipſe optare, aut fortuna præſtare potuit? & tamen omnia, quæ in vita optare poterat aſſecutus, ea momento penè amiſit: mutata enim fortuna, quod dũ ad recipiendas Piſas Florentinũ populũ, veterẽ quidẽ amicũ, ſed tunc nullo fœdere coniunctũ iuuare cõtendit, Venetos fœderatos, parum cautè læſerat: Ludouici XII.

Gallorum regis,& Venetorum ipſorũ bello diuerſis partib9, eodem tẽpore petitus,partum patris virtute Mediolanenſem ducatũ,cum neque milites,neque pecunia deeſſet; Alexãdro pontifice ſimul annitente,intra 16. diẽ(quia ita trahere fata videbantur)amiſit:cũ interim è tanto eorum numero, quos ipſe in periculo ſeruauerat,nullus opem ferret: & domeſtici, quos in magnam fortunã extulerat,eũ prodidiſſent. Sed hæc vtcunque ferre poterat, quia amiſſo principatu, libertate tamen fruebatur:cæterũ hanc quoque amiſit. Ex Germania V. menſe pòſt reuerſus,cũ Nouariam de Gallorũ manibus,magna virtute recepiſſet:Tranſalpinorũ enim magnà manu cõducta,cum plus apud eos hoſtium artes ac pecunia,quàm fides valuiſſet, non modo deſertus ab eis, ſed etiam ducibus Gallis venundatus fuit,à quibus in Galliam perductus, non ſe ſolũ atque Aſcanium fratrem captiuũ ſenſit,ſed inſultãtiũ quoque inimicorũ, quorum ipſe vitæ neciſque poteſtatem habuerat,in caſu ipſo,contumelias ac iurgia coram pertulit. Cuius vt fortuna grauior fieret, cum poſtea ſpes aliqua liberato Aſcanio fulgere viſa eſſet,Romę ad cumulandas ęrumnas deceſſiſſe eum audiuit: exemplo humano generi ſemper futurus,vt neque nimia mortales optare velint, & quàm periculosè ſpem in eorum ope reponant,qui diuerſam habeant linguam, diuerſiſque moribus vtentes, hoc etiam mali habeant,quòd in longinqua regione agentes,vt velint, raro in tempore opem ferre longinquitas permittit.

De Eliſabella Aragonia.

Reprehendi opus noſtrum magnopere poſſet,ſi inſignem varietate fortunæ fœminã,quàm pręſentia tempora tulerũt, quamuis etiam nunc viuat præteriremus : hæc fuit Eliſabella Aragonia, cui quid maius ad honeſtandos natales, dari potuit,quam vt magnorum regum filia, neptis atque proneptis,fratrem,ac mox etiã patruum Neapolitani regni poſſeſſores videret? quàm vt ipſa auunculi filio ętate forma atque fortuna clariſſimo,vtpote qui in Mediolanenſi ducatu, patri ſucceſſerat, ipſa quoque in ætatis flore nuberet? ſed poſtea,quæ acerbiora hoſtilem in eam induta animum fortuna infligere potuit, quam vt aui regnum puella, Turcarum armis infeſtum,in ſummo diſcrimine verſari videret? quam vt parentem,fœminam omnibus animi bonis in cœleſtium numero magis,quã inter mortales referendam,ante nubiles

annos amitteret?quam vt nupta,cum viro, quamuis integra ętate eſſent,ceu pupilli grauius,quam ſub tutore tenerentur? quam vt auo, à Gallorum rege Carolo VIII.inferri arma videret?quam vt belli formidine, è bona mente depulſum, parentem à regno profugum,& fratrem à patre ſucceſſorem regni factum,inimicorum armis eiectum audiret? Grauiſſima hæc fuerunt,ſed quid,quod poſtea frater, recuperato regno,in ipſo flore ætatis ereptus eſt? & patruus,qui fratri ſucceſſerat, Gallicis armis tunc regno depulſus eſt, cum rebus compoſitis, ſe quietum regni poſſeſſorem fore putaret? Accedunt etiam miſerandæ magis fortunæ mala,quod viro orbata,filium in paterni ducatus ſucceſſione præteriri, & ſe ipſius iure priuari,vidit,ac deinde ſibi auunculi manu extorto Mediolanenſi ducatu,dotem adimi, filium quoque ipſum, in Galliam apud exteras gentes in cuſtodiam duci: Minus quidem ſæua ſunt, quæ poſtea ei contigerunt, ſiquidem in Neapolitanum regnum profecta Barienſem ducatum, alias quoque nonnullas vrbes indepta, principatus formam aliquam retinere videretur:ſed priſtinæ ac maiorum fortunæ, ſi hæc conferantur, non plus veterem reſtituiſſe dignitatis ſplendorem dici poſſunt, quàm ſolis fulgorem nocturnum atque exiguum ſydus æquare.

DE FOELICITATE
LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

De Enoch & Helia.

EXigit ordo, vt poſt fortunæ varios caſus, in huius libri primordio de fœlicitate ſcribamus: de qua minimè mirum videri debebit, ſi tot inſignia exēpla, quot aliis de rebus iam ſcriptis edidimus, à nobis poſita non fuerunt. Nam cum inter mortales in hac communi vita fœlicitas non exiſtat, quomodo quod nō inuenitur,tanquam ſit deſcribi poterit? Im-

poſitæ enim mortalibus à natura neceſſitates quibus permultæ corporis moleſtiæ coniunguntur: item auaritiæ ac libidinis ardor, ac ſimul leuis ambitionis & gloriæ aura, quibus rebus plurimum hominum mentes perturbari ſolent, ad quas res humanæ conditionis natura accedit, non inſatiabilis modò, verum etiam irrequieta, hunc ipſum fœlicitatis effectum, ex viuentium ſocietate auferunt. Nec verò Valerio crediderim, Q. Metellum inter fœlices annumeranti, quandoquidem vis ei ab Catinio Labeone Macerio tribu. plebis illata eſt, quam neque publicè, neque priuatim vnquam vltus eſt. Præterea pater eius in extrema ætate, luminibus captus, ne fœlix eſſe poſſet, id eſt, vt omni corporis & animi affectu atque moleſtia careret, effecit. Idem de Aglao quoque Pſophidio dicemus, quem quanquam temperato fuiſſe animo fateri poſſimus, tamē ſi in eo ſolo fœlicitas conſiſteret, fœlices philoſophi quidam, item fœlices permulti Chriſtianæ religionis viri nominari poſſent. Quos tamen non idcirco cæteris fœliciores pluſquam Afros inter Æthiopes candidos eſſe fatebimur. Nec verò Apollinei oraculi atteſtatio me mouet, cum mentiendi pater in Apolline locutus, non patiatur, vt ipſum qui veritatis eſt hoſtis, vera dixiſſe credamus. Ab hoc quoque numero Alexandrum Macedonem, Cyrúmque excludemus, neque plus, eos quam C. Cæſarem aut Auguſtum inter fœlices admittemus. Nam præterquam, quod iis malis non caruerunt, quæ omnibus mortalibus generatim ineſſe diximus, ipſorum plerique grauibus vitiis, aut priuatis incommodis atque indecoris rebus vehementer laborarunt. Cæterum cum vitæ fœlicitas in animi ac corporis quiete conſiſtat, quæ futuri alicuius mali timore expers ſit, affirmabimus ob hanc rem, in his ſolis fœlicitatem inueniri, qui præcipuo Dei munere, mentem corpúſque ſyncerum, atque ab omni humani affectus contagione illæſum, nullius mali formidine territi, melioráque ſemper ſperantes ſeruauerūt. Quod diuinum munus, quantum hactenus conſequi legendo potui, nemini alteri conceſſum eſſe deprehendi, niſi ſanctis Enoch & Heliæ prophetis: quia putantur à Deo, cum adhuc viuerent, ad eas incolendas ſedes deducti, quarum fœlicitatem, nimia cura ſua primus hominum parens amiſit. In quibus ſedibus non modò moleſtia nulla ſentitūr, quæ vel corpus vel mentem poſſit afficere, ſed vna

lętitia eorum mentes capit, cũ certa melioribus ſemper fruẽdi ſpe. Idcirco hos ipſos duos inter viuentes, & non alios videmur poſſe ſolos connumerare fœlices.

DE SAPIENTER DICTIS aut geſtis. CAPVT II.

SIcuti rem veram imitari vmbra ſolet, ita fœlicitatem ſapientia ſequetur. cuius dicta factáque ſcripturi, ab Amaſi Ægyptio rege incipiemus: is enim magna animi dexteritate, dignitatem ſuam ſine inuidia (quod difficillimum eſt) à cõtumelia atque neglectu vindicauit.

De Amaſi rege Ægypti.

Amaſis ignobili ortus familia, ad Ægypti regnum conſcendit, qui propterea, cum ſe æquè ac alios reges, qui ante eum fuerant, non haberi in honore cerneret, ſtatuam numini condidit, ex quorundã vaſorum auro, in quibus Ægyptij, cum interdum regum conuiuiis adhiberentur exonerare ventrem, atque euomere ſolebant, quod numen, cum poſtea ab Ægyptijs reuerenter coleretur, Amaſis habita oratione, eis oſtendit, ſtatuam quã colerent, ex eo auro confectã eſſe, in quo cum vaſorũ formã haberet, omnes ventrem leuauerunt: quod aurum, quoniam nunc in numinis formam mutatũ erat, adorare ipſi minimè aſpernabantur, idem de ſe eſſe dicebat: Qui quanquam, cũ in priuata fortuna eſſet, abiectus videretur, tamen cum poſtea ad regnum aſcendiſſet, dignus erat cui honos atque reuerentia haberetur.

De eodem.

Non minus quoque ſapiens fuit illius verbũ erga Polycratẽ Samium tyrannũ amicũ ſuum: nam cũ audiret omnia illi proſperè cedere, ſcripſit, Vt tentaret aliquo quoque incõmodo affici, quia fieri non poterat, vt fortuna præter naturæ ſuę curſum, conſtans maneret: cuius conſiliũ cũ ſequi Polycrates cõſtituiſſet, in mare demiſit magni precij annullũ, quem percharum habebat, quod eo incommodo ſecundæ fortunæ tenorem iuxta Amaſis conſilium, interrumpi poſſe putabat: ſed cum cũ annulũ breui in piſce inuentũ eſſe à ſe Amaſim monuiſſet, prudenter anidmaduertit Amaſis, Polycratem ad grauiorẽ quam vnius amiſſi annuli caſum, à fortuna reſeruari. Itaque vt illius ruina minus doleret, ad eum miſit, qui cõmuni amicitię renunciaret. Polycratis autem exitus, ſapiẽ-

ter ab Amaſi iudicatum fuiſſe oſtendit: neque enim longè res abierunt, cum Perſæ illatis armis, Polycratem regno deiectum, vita quoque priuarunt.

De Philippo Macedoniæ rege.

Simili verbo, non ſine prudentiæ laude, Philippus Macedonum rex vſus eſt, cum eodem die nunciũ accepiſſet, quadrigas ſuas in Olympicis ludis, alias curſu viciſſe: item Parmenioné ducé ſuũ hoſtes prælio fudiſſe: ac præterea natũ ſibi filium eſſe Alexandrũ: Veritus enim, ne fortuna cum tot bona eodem tépore cumulaſſet, mutata grauioribus malis hanc fœlicitatem repéſaret, dixiſſe fertur: O fortuna celeriter potius, aliquid paruæ moleſtię, ad penſanda hæc tanta bona, quam differendo, maiora mala, afferto.

De quodam Lacedæmonio.

In eandem ſententiam fuit verbum quoque cuiuſdam Spartani erga Diagoram Olympicis ludis: nam cum victores Diagoras, vidiſſet coronari filios, atque ex filia filióque nepotes, eaque re multum lætaretur, dixit: O Diagora, nũc pulchrum moriendi tempus eſſet. Magna enim prudentia oſtendit, fieri non poſſe, vt tantus fœlicitatis cumulus, alicuius rei infœlicitate, ante mortem non compenſetur, & tunc moriendum eſſe cum viuentem plus vita delectat.

De Themiſtocle Athenienſi.

Eorum dicta, de quibus ſcriptum eſt, plurimum prudentiæ credita ſunt habuiſſe, ſed non minus ſapiens Themiſtoclis factum fuit, cum ingraueſcente fama, de Perſarum ad petendam Græciam apparatu, Athenis magiſtratuum petendorum tempus appeteret. Nam cum Epicides electus fuiſſet vir lingua ſolum promptus, propter quam rem viri, quibus aliquid exiſtimationis inerat, magiſtratum abnuebant, ne ille eis collega daretur, Themiſtocles patriæ ſtudioſus, atque in hoc, quemadmodum in reliquis prudens, Epicidem ſuadendo impulit, vt magiſtratui renunciaret, eo ipſo tempore, tantum ei largitus, quantum eo anno, ſi magiſtratum obiuiſſet, conſequi poſſe videbatur. Eo modo, in quo & prudentiæ & quietis plurima ratio habita eſt, hominem tantæ rei tractandæ, quanta impendebat, ineptum, non turbatis publicis ordinibus, ab adminiſtratione dimouit, viámque aliis ad magiſtratum, expeditioni magis idoneis patefecit.

De eodem.

Non minus quoque prudentem ſe eo tempore oſtendit, cum ducta Græcorum claſſe ad Artemiſium, vt cum Perſis confligeret, quanquam & ipſe dux Athenienſium, & nauiũ numerus, quas Athenienſes in ea claſſe habebant maior eſſet: tamen cum accepiſſet, Eurybiadem Lacedæmoniarum triremium ducem, velle cum eo de præcedendi ratione cõtendere, ſine vlla verborum controuerſia, locum ei primum conceſſit: affirmans, eum primarium ducem habitum iri, qui aduerſus Perſas pugnando maiorẽ melioremque operã nauaſſet: neque enim ex publica vtilitate putauit, cũ eſſet confligendũ de eiuſmodi re, quæ minima erat, contendere. Si quidem tunc nulla alia re facilius, quàm hac contentione, hoſtis victor euadere potuiſſet. Itaque haud multo pòſt deleta Perſarum claſſe, partæ victoriæ laus, ac gloria penes ſolos Themiſtoclem atque Athenienſes manſit.

De Alcibiade Athenienſi.

Alcibiades quoque prudẽter feciſſe putatus eſt, cum cani mirè ſpecioſo, quẽ paulo antè magno precio coëmerat, caudam penitus abſcidit, ac paſſim ire permiſit: nã cũ ex amicorum numero factũ quidã reprehendiſſent, dixiſſentque, illud perperã actũ eſſe: reſpondit, Voluiſſe ſe paruo illo errore, materiã ſui criminãdi Athenienſibus dare: vt dum de eo loqueretur, de maioribus, quæ pertinerent ad ipſum, ſilerent. Perſpicaci enim ingenio animaduertere viſus eſt, difficulter fieri, vt qui virtute aut dignitate aliis ſupereminceat, ita hominũ linguas cõpeſcat, quin aliqua in re male audiat. Et propterea enitendum eſſe dicebat; Vt populo, de leuioribus rebus loquendi materia daretur.

De eodem.

Sapiens illud eius verbum habitum fuit, cum miſſus in Siciliam cum exercitu, paulo pòſt ad iudicium reuocatus eſſet; nam cum in iudicio apparere nollet, & nonnulli eum monerent, debere ipſum patriæ fidere; reſpondit, In his, quibus hominis vita contineatur, ſe ne matri quidem crediturum: ne fortaſſe cum ſuffragium ſuum datura eſſet, errore ducta, nigrum pro candido calculum porrigeret.

De Pyrrho Epirotarum rege.

Cum Pyrrhus Epirotarum rex vouiſſet, Palladi in Athenienſi arce rẽ ſacrã facere; Athenienſes liberè eum in vrbem

atque arcem receperunt: verum poſteaquam vrbe egreſſus fuit, Pyrrhus dixit: mirum in modum gratam extitiſſe fidẽ, quam ſibi Athenienſes habuiſſent, cæterum ſi ſaperent, in poſterum regi nemini portas aperturos eſſe. Eo enim verbo oſtendit, non eſſe ex re liberæ ciuitatis, in cuiuſquam principis manu libertatem ſuam credere. Cuius conſilium non ſecuti Athenienſes, cũ poſtea Caſſandrum quoq; in vrbem accepiſſent, magna atq; innumerabilia mala ex eo tulerunt, re ipſa experientes, à Pyrrho ſapientiſſimè monitos fuiſſe.

De Cabria Athenienſi.

Habitum quoque ſingularis prudentiæ Cabriæ verbum fuit: cum dixit, Magis timendũ eſſe ceruorum exercitũ, cui leo dux præſit, quàm leonum, qui ducem ſeruum habeant. Acutè enim declarauit, ducis vel vilitatem vel virtutem, totius exercitus vilitati vel virtuti præponendam eſſe.

De Piſiſtrato tyranno Athenienſi.

Prudens Cabriæ verbum, cæterum ſapientius etiam Piſiſtrati factum fuit, quo tempore Athenis tyrannidem exercebat: nam cum ſimultas ei, cum filiis orta eſſet, ſcirétque, ea re inimicos lætari, in magno ciuium cætu dixit: Se à filiis quædam exegiſſe, quæ bona eſſe arbitrabatur, & cum duros, vt patri obſequerẽtur inueniſſet, ſe tandem, ne cum eis ſine amore viueret, ſuam in filiorum voluntatem mutaſſe. Ex quo omnes noſſe volebat, familiam ſuam concordem eſſe: ſapienter enim præuidit, perſæpè ex inimicorum vultu, veluti per ſpeculum homines moneri poſſe, quid in rebus ſuis cogitare ac decernere debeant: ſemperque damnanda eſſe quæ inimicis placere videantur: & ſatius multò eſſe, ſuis obſequi, quàm ob ſuorum indignationem, id cum inimicis agere. Cum plerunque his, qui adultos habeant liberos, neceſſe ſit, vt in alterutrum incidant.

De Theopompo Lacedæmoniorum rege.

Cum Theopompo Lacedæmoniorum regi dictum eſſet, eo tempore, bene Lacedæmoniis eſſe, quòd bene regere reges didiciſſent: prudentiſſimè is reſpondit, Id potius accidere, quod populi parere didiciſſent. Eo enim verbo oſtendit, bonã popularium vrbium adminiſtrationem, non tàm principũ regimine, quàm in populorũ obedientia conſiſtere: nam ſi populi in diuerſum à principibus traherent, difficillimũ arbitrabatur eſſe, vt principes bene regere poſſent.

De Dionyſio Seniore tyranno Syracuſano.

Dionyſius Senior, Syracuſanus tyrannus, cum filium reprehenderet, quòd Syracuſani cuiuſdã ciuis vxori vim intuliſſet, atque inter alia diceret: Si vnquam audiuiſſet, à ſe rem ſimilem factam fuiſſe? filius ex tempore reſpondit: Id accidit quòd nunquam patrem regem habuiſti: ad quem pater: Ne tu quidem fili, niſi hæc facere deſiueris, filium vnquã habebis, qui regnum obtineat. Cuius verbum, res ipſa, verũ oſtẽdit: nam cum Dionyſio Seniori filius ſucceſſiſſet, haud multò pòſt ob prauam vitam Syracuſis pulſus fuit.

De Ageſilao Lacedæmoniorum rege.

Quàm prudens quoque, Ageſilai Lacedæmonij regis verbum fuit? aiebat enim, Non minus laudatoris inſpiciendos eſſe mores, quàm eius qui laudatur: nam eo verbo ſignificare voluit, perrarò contingere, vt aliquis, quæ moribus ſuis contraria ſint laudare velit, Forſitanque, etſi aliter videretur, perſæpè ex laudatoris ingenio, poſſe eius quoque mores qui laudetur agnoſci.

De eodem.

Cum à quodam ei ſemel diceretur: Ageſilae, ſcito te eam mihi rem promiſiſſe, ad regiam autem fidem pertinet non verba modo, verum capitis quoque nutus ſeruare: atque huiuſmodi verbis Ageſilaum vrgeret, vt promiſſa præſtarẽt, quia res parum honeſta videbatur, & propterea Ageſilaus fidem in eo præſtandam eſſe, non putabat: reſpondit, Scito tu quoque neminem à rege iniuſtam rem petere debere. Acuto enim reſponſo oſtendit, rem inhoneſtam, quæ importunitate promiſſa, aut conceſſa videatur, laudabilius reuocari: quàm vt conſtantiæ fama paretur, mala quæ promiſſa ſint præſtari. Sed iam ab huiuſmodi exemplis, ad philoſophos tranſeundum eſt.

De Ariſtippo philoſopho.

Sapiens profectò Ariſtippi verbum fuit, cum naufragio facto, in littus apud Rhodum nudus eiectus, ob doctrinam inuenit, nõ modo qui neceſſaria ad victũ, verumetiam, qui veſtes ipſi atque comitibus præberet. Cũ autẽ redeuntes domũ, quidã ex ipſis comitibus petiiſſent, ſi quid ſuis Ariſtippus mandare vellet: reſpondit, hoc tantũ ſe mandare, vt nomine ſuo cognatos monerent, vt filiis opes eas pararent, quas aduerſa maris tempeſtas perdere non poſſet. Oſtendit

enim quàm precioſa ſit doctrina, in quam neque fortunæ, neque tempeſtati aduerſæ ſæuiendi poteſtas eſſet.

De Diogene Cynico Philoſopho.

Salis atq; acrimoniæ plurimũ habuit Diogenis, aduerſus muſicos dictũ, Quos mirari ſe dicebat, quod cum tantum operæ conuenientiæ vocum impenderent, vt mores prauos, penitúſque à ratione diſcordes ad rectam viuendi normam redigerent, negligere penitus viderentur.

De Chilone philoſopho.

Non prudens ſolum, verum diuinum quoque Chilonis putatum eſt verbum quo dixit: Noſſe ſeipſum quẽque debere, atque idcircò Apollini aureis literis ſacratum fuit: nã qui ſe rectè noſſet, animam atque corpus, vt æquum eſt diligeret, neque quod vni eſt impartiendum, alteri præberet. Quod cum pleriq; perperam faciant, id nullius alterius culpæ eſt aſcribendum, niſi quod nos ipſos, id eſt humanã cõpactionem agnoſcere nolumus.

De eodem.

Non minus etiam ſapienter dixiſſe putatur, cum monuit, Hominũ bonitatem, ita auro probari, quemadmodũ aurũ eo lapide, per quẽ in bonitate diſcrimen inſpicitur: oſtendit enim, permultos qui aliis vitiis diu reſtiterint, opũ auiditate perſæpè à virtute deduci: & qui aduerſus opes cõſtãs fuerit, eũ de cæteris vitiis facilius victoriam reportaturum.

De Solone philoſopho.

Nónne etiam ſapientiſſima lex habita eſt, quam Solon Athenienſibus præfixit: Vt diuiſis per ſeditionem ciuibus, capitali pœna multaretur, qui alterã partiũ non ſequeretur: profundis enim ſapientiæ ſecretis, docuit id iuſtiſſimũ eſſe, quod plerunque iniuſtũ homines putant: videlicet alicuius in ſeditione fouere partes. Nam ſi boni ſimul ſentirent, fore eam partem aiebat victricem, ad quam ipſi ſe contuliſſent ſed ſi vel timore vel ignauia ad neutram partem accedentes, concertationis ſpectatores ſe præberent, perfacile putabat fore, vt durante ſeditione, tota ciuitas interiret.

De Platone philoſopho.

Plato philoſophus ſapienter auditores monebat, vt iratos ſe vel ebrios, in ſpeculo contemplarentur. Nam cum faciem ſuam furibundam, per omnia phrenetico ſimilem viderent; perſuadebat ſibi, eo dedecore territos homines, in

poſterum ab ira atque ebrietate ſibi temperaturos.

De eodem.

Dicebat quoque omnes qui perditè amarent, in alieno viuere corpore, atque in ſuo mortuos eſſe.

De eodem.

Eò etiam differre doctum ab indocto dicebat, quò beneualentem ab ægro videmus: mentis enim ſanitatem, ac lumen à doctrina perſæpè: ab ignorantia autem, ægritudinē, manifeſtis rationibus proficiſci.

De Cynea Philoſopho.

Cum Cyneas philoſophus, Pyrrhum Epirotarum regem, Italico bello imminere cerneret, eique vehementer inhærere, cum vt prudens periculis, eam rem plenam putaret, fretus ingenij dexteritate, poſſe Pyrrhum de ſententia deduci, oblata occaſione ſolum alloquendi, dixit. Noſti Pyrrhe, Romanos imperio præpotentes, animo corporéque pollere multáſque feras gentes domuiſſe: ſi dij nobis tam fauentes eſſent, vt victoria potiremur, quid tibi vltra agendum putares? reſpōdente Pyrrho, Quod habita de Romanis victoria, totius Italiæ imperium tractura ſecum eſſet: atque ab Italia ſe poſtea in Siciliam traiecturum: Cyneas, His deuictis, ait, quid vltra agetur? Aphricam traiiciemus, inquit Pyrrhus, quò profectus olim Agathocles, penè in fugitiui formā, paruo exercitu magna geſſit, atque ab Aphrica, quātum ego coniicio, non habebimus qui nobis reſiſtere valeat: ei Cyneas, His demum partis, quibus rebus tempora noſtra tranſigemus? tum Pyrrhus, Læti vnà inter feſtos dies ludoſque agemus. Cyneas autem, Quis prohibet fine tantis laboribus ac periculis, quin vel hac hora, cum tu ſatis magnus atque opulentus rex ſis, læti ſimul viuamus? Argutè enim ſapienterq; hominum inexplebilem cupiditatem oſtendit, quæ incognita, eos ad infinita pericula deducit: huic ſi Pyrrhus obtemperaſſet, neque in Italia vulnus accepiſſet, neque Argis poſtea oppreſſus vitam amiſiſſet. Si alij quoque quos orbis terrarum habet principes, in ſe ipſis, iſta quæ Cyneas ſapienter Pyrrhum monebat, metiri vellēt, ambitioſas curas magis frenarent, atque ſibi terrarúmque orbi, ad quietioris vitæ curſum, rectius conſulerent: nunc prauos maiora habēdi impulſus ſequētes, nō modo id aſſequuntur, vt anxij ſemper viuant, verūetiā vt in grauiſſimas

calamitates,atque in ipſam mortem,ſine remedij vllius ſpe, cum populorum perturbatione incurrant.

De Athenodoro Philoſopho.

Athenodorus Philoſophus, vir doctiſſimus, in poſtremo congreſſu, cum ab Auguſto abeundi veniam peteret, monuit eum, Vt quoties in iram incideret, ne quid prius vel ageret, vel diceret, quam alphabetum ſecum recitaſſet: ea enim paruula mora, iræ impetũ deferuere aiebat, fieríque, vt quicquid poſtea vel loqui vel agere vellet, tranquilliori mente efficeret, vnde minus poſtea doleret.

De eodem.

Idem quoque, multum eos damnari debere aiebat, qũi longis orationibus Deum fatigarent, eáq; peterent,quæ peti ab eis homines ſcire nollent: rogandũque,ſolũ de eis Deum eſſe,quæ minimè moleſtè homines ferant, etiã ſi ab omnib' intelligantur. Addebat etiam, ita cum hominibus homines viuere debere non ſecus, ac ſi Deus eorum ſemper actiones intueretur: hoc enim modo illos carpebat, qui iniuſta à Deo petentes,ipſi ſibi ne exaudirẽtur, impedimento eſſent.

De Diagora Philoſopho.

Non ſolum prudens, verùm argutum quoque Diagoræ philoſophi verbum fuit, in eum, qui Deum ex eo arguebat eſſe, quod miranda quæ fecerant, in ipſorum templis picta inſpicerentur. An neſcis, inquit, pictos eos non eſſe, qui quamuis à Diis opem petiiſſent, tamen perierunt? carpſit enim eorum leues animos qui facile omnia credentes, perſæpe in magnos incidunt errores.

De quadam Anu.

Inter ſapienter à philoſophis dicta, haud erubeſcemus anum etiã enumerare: ſal enim,quo eius verbũ conditũ fuit, hoc loco minimè indignũ facit. Thales philoſophus ſiderũ, atque cœleſtium rerũ valde ſtudioſus& indagator,cum cœlum aſtráq; iret faciens intueretur, & aduerſo fato, in foſſam præceps ruiſſet, dum eum anus inde educeret, audiuit argutè ſibi ab ea dici: En, quomodo te in cœlo quæ ſunt ſpectare poſſe credis, ſi quæ inter pedes poſita habeas, non diſcernis? mordaci enim verbo, homini philoſopho nimiã eorum curã, quæ perfectè ſciri non poſſent,exprobrauit.

De Seniore Catone.

Sapiens quoque M. Catonis ſenioris ſententia fuit, cum

ſemper ſe harum rerum pœnituiſſe dixit, videlicet: Si mulieri arcana ſua detexiſſet. Aut ſi mari profectus eſſet, quò terreſtri itinere eundi facultatem habebat. Item ſi per negligentiam, diem fruſtra elabi permiſiſſet.

De eodem.

Affirmabat idem inſanos prudentibus longè vtiliores eſſe, quàm inſanis ſapientes: quippè qui ſapientes, cum ſtultorum errata inſpicerent, ob id in melius vitam mutare ſolerent. At amentes cum diſcendi capaces non ſint, ex ſapiẽtium benefactis, fructum percipere nullum poſſunt.

De eodem.

Et ſapiens & aſtutũ fuit eius reſponſum in Hiſpania cum bellum aduerſus Barbaros gereret: nã cum ducenta talenta pactus, Celtiberorum (qui nunc Nauarrenſes & Aragonij dicuntur) auxilia non conduxiſſet, & ob eam rem, quidam ipſum reprehenderet: reſpondit. Si vicerimus, hoſtili pecunia hanc ſummã perſoluemus, quod ſi victi fuerimus, non habebunt Celtiberi, à quibus hanc pecuniam petant.

De Augusto.

Auguſtus in omni verbo ſuo prudentiſſimus: Eos qui leuem ob cauſam periculis ſe exponerent, ſimiles aiebat eſſe aureo hamo piſcantibus, qui plus dãni amiſſo ſemel hamo acciperent, quam multarũ captiuarum lucro poſſet reparari.

De eodem.

Similiter is quoq; dicebat. Illud ſemper citò factum poſſe dici, quod cum factum eſſet, bene haberet: tarditatem enim quæ tuta eſſet, celeritati anteponebat, cui periculum eſſet coniunctum.

De Homulio ſenatore Romano.

Homulius ſenator prudentiſſimè Traiano dixit: Cum maiori vtilitatis ratione, malum principẽ optari poſſe, qui permultos bonos haberet amicos, quàm bonũ, qui malorũ multorum amicitiis vteretur: ſiquidẽ facilius foret à multis bonis vnum malum, ad bonitatem deduci, quàm ab vno bono, malos multos à malicia auerti.

De Hormiſda Perſa.

Sapiens etiam fuit Hormiſdæ Perſæ reſponſum, cum oſtendenti Conſtantino imperatori, vrbis Romæ magnitudinem atque hominum ædificiorúmque magnificẽtiam, petentíque, Quid de ea ſentiret? reſpondit, Ex tanta re,

quanta ei oſtendebatur, nihil eum delectaſſe magis, neque eſſe, ex quo maiorem fructum conſequi poſſet, quã quod ex iis, quæ videret, verum eſſe comprehendit: in vrbe quoque Roma, quanquam amplitudine opibúſque alias excederet vrbes, tamen ſicut in cæteris orbis terrarum locis homines mori: breui enim ac ſapienti reſponſo, rerum humanarum vanitatem taxauit.

De Miſoniano Hebræo.

Inter multa priſcorum ſapienter dicta factáque, Hebræi quoque equitis, quem Miſonianũ Euſebius appellat, & factum & dictum addemus. Nam cum moratã equitum turmam inſpiceret, in qua ipſe cũ Roman. militibus erat, & moræ cauſam intelligeret eſſe, quod augur prius inſpicere vellet, quid augurij capiendũ eſſet ab aue, quam forte in via offenderet. Miſonianus aliud à ſe agi fingens, arcum tetendit, primáque ſagitta confoſſam auem in terrã deiecit, atque ridens ad comites cõuerſus dixit: Parum conſilij atque opis ab irrationalibus animatis poſſe quenquã ſperare, poſteaquam pateat ea neſcire, quæ ad ſe ipſa pertineant: & re & verbo, auguria vana eſſe, ſtultéq; ei credi, oſtendens.

RECENTIORA.

De Edilberto Cantuarienſi rege in Britannia.

Prudentiſſimum valdéque conſideratum fuit, Edilberti Cantuarienſis regis verbum: nam cum adhuc gentilia numina coleret, audito ſacro Auguſtini hominis Chriſtiani præconio, quem ad eum Gregorius Pontifex miſerat, dixit, Et ſi agendæ ei gratiæ eſſent quod à tam longinqua regione veniſſet, vt Britannorum bono conſuleret, eóſque illa doceret, quæ profutura eis arbitrabatur: eum tamẽ religionis cultum, quem Britanni à maioribus acceptum, vſque ad id tempus ſeruaſſent, temerè relinqui non debere, niſi antè, quæ proponebantur diligentius eſſent inſpecta, id quod poſtea cum egiſſet, temporis interiectu ad Chriſtianam fidem tranſiuit. Neque enim ſine ratione egit, vt ſuper tanta mutatione, inconſiderati nihil fieret, atque illius fidei cultoribus, ad quam inuitabatur, non humanus modo, ſed prudens quoque, antè agnoſceretur. Quæ res ſi à Mahumetanis quoque acta fuiſſet, in eum errorem non incidiſſent, in quẽ ſtultè temeréque Mahumoti credendo venerunt, & tunc in

eos,qui de Chriſtiana religione,apud ipſos verba facere volunt,tam immanes atque impatientes ſe non præberent.

De Mattheo Vicecomite.

Poſteaquam anno ſalutis ducenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo ſupra mille, Otho Vicecomes Mediolanenſis archiepiſcopus, die ſub virginis Agnetis nomine celebri, Turrigeros fudit, in quo prælio, de Turrigeris capti fuere viri inſignes, Muſca Lombardo atque Cauerna, vſque ad annum 302. res Mediolanenſis penes Vicecomites manſit. Tunc poſtea Martinus Turriger Philipponi Languſci, qui Papiæ rerum potiebatur, item Antonij Fiſiragi, penes quem Laudenſe erat imperium,ac præterea Alberti Scotij, in cuius arbitrio res Placentina erat, armis adiutus, Mattheum Mediolanenſi vrbe expulit: qui iam ſenio confectus, cum ſe Veronem recepiſſet, illic Canis Scaligeri ope ſuſtentabatur. Inde autem cum poſteà ad Benacum lacũ ſe cõtuliſſet, miſſus ad eum Martini Turrigeri nomine quidã,penè per ludibrium petiit, quid ageret? & quando reuerſurum ſe in patriam ſperaret? Ei Mattheus (ò ſapiens verbum, & quod minimè negligi debeat) Piſcor, inquit,& ſolus,ne quis piſcationem meam impediat, piſcor: ea autem via, in patriam regredi cogito,qua inde profectus ſum, quãdo aduerſariorũ meorum crimina, peccatis meis præponderabunt: reuerſus eſt autem poſtea Henrici ſeptimi in Italiam aduentu, pulſis enim ob nimiam inſolentiam Turrigeris, Mattheus in patriam fuit reſtitutus, & rerum moderamen recepit. Solus autem in Benaco piſcationi operam dare ſe fingebat, vt occultius quæ de reditu ſuo agitabat, moliri poſſet.

De Saladino Aegyptio.

Saladinus Aſiæ, Syriæ atque Ægypti rex, non minus ſapere ſe in morte declarauit, quàm antè rebus gerendis viuens feciſſet. Iuſſit enim, vt interior lineus amictus quo indui ſolebat, haſtæ prælongæ impoſitus, per caſtra portaretur, Et is qui eum ferebat magna voce omnibus diceret: Saladinum Aſiæ domitorem ex tantis opibus quantas pepererat, vnum hunc lineum amictum ſecum in morte deferre. Sapienter enim & ſi ſerò humanæ miſeriæ commonitus,eo modo alios quoque monere volebat.

De Hieronymo Stridonenſi.

Inter recentiora dicta,quibus ſapientia ineſt, duo Hieronymi

nymi Stridonenſis ponemus, viri prudentis quidē, ſed quod pluris etiam fieri debeat, qui ingenti doctrinę, parem morū ſanctitatem addidit. Is enim & dicere & ſcribere ſolebat, Auaro æque illa quæ habeat, quàm illa quæ non haberet, deeſſe: item facilè ab eo omnia contemni, qui aſſiduè moriturum ſe cogitauerit: verbo ſapienti oſtenſa auaritiæ miſeria, atque humanæ vitæ fragilitate.

De Didaco Hiſpano epiſcopo Oxonenſi.

Non minore quoque prudentia, Didacus Hiſpanus Oxonenſis epiſcopus, duodecim abbatibus Ciſtertienſis ordinis, quos eccleſia Romana, vt ad Albigeſios in fide erudiendos ſe conferrent, elegerat, ſuaſit. Si in demandata cura proficere atque libenter à populis audiri cuperent, mollia indumenta, præterea argentum delitiáſque omnes abiicerent, atque Apoſtolos imitati, pedibus iter facerent, vt diſciplinæ, quàm aliis prædicarent, congruere ipſorum vita inſpiceretur, idq; ipſe primus egit fructúmq; ingentem ex negocio demandato peperit: quod ſi plerique noſtris temporibus eccleſiaſtici præſules ſeruarent, non tanto riſu, ſacerdotum monita exciperentur, cum vitam eos à verbis diuerſiſſimam agere perſpiciant.

De Pio II. Pont.

Pius ſecundus Pontifex, in omni re verbóq; ſuo prudentiſſimus, dicere ſolebat Vxores ſacerdotibus, maiori rationę poſſe reſtitui, quàm ademptæ fuerunt. Nam vir ſapientiſſimus optimè intelligebat, ſublatis vxoribus, minimè actū eſſe, vt non ſacerdotum permulti in ea inciderent mala, propter quæ vxores fuerant ademptæ, ſed longè quoque ab eis quotidie deterius agi. Quod ſi vxorum vſus eis reſtitueretur, fortaſsè ipſorum criminum, in quæ nunc dilabuntur, pars aliqua deſineret.

DE ASTVTE DICTIS ATQVE factis. CAPVT III.

HAud longè à ſapientia abeſt aſtus atque ſagacitas, & ob eam cauſam rectè poſt ſapiētiam à nobis collocabitur. In quo tamen illud homines latere noluimus, quod per hāc obliquè vel cōmodum, vel laus paratur: & propterea ſapientiæ, cui obliqui nihil ineſt, conferri non poſſe. Cui

etiam illud additur, quod in ſapiente ſemper ſagacitas eſt, ſed non omnis ſagax & aſtutus, idcirco ſapiens habetur.

De Papyrio Prætextato.

A faceta igitur aſtutia, eius rei exempla incipiemus. Mos erat in vrbe Roma, priſcis Senatoribus, vt parentes, ſecum filios in ſenatum deducerent: vt adhuc pueri, rebus agendis aſſueſcerent: quos omnes cum abire vellent, iureiurando adigebant, ne quid quod illic eſſet actum reuelarent. Papyrius cum adhuc tener eſſet mater ipſum rogauit, quid eo die in Senatu actum eſſet, cui cum filius, non poſſe id dicere, reſpondiſſet, matri deſiderium intelligendi auxit: itaque cum blandita nihil proficeret, minas quoque addidit. Filius aſtutus, vt ſe hac matris importunæ moleſtia explicaret, mira atque inſueta arte vſus eſt. Matri poſteaquam adeò inſtaret dixit: Actum in Senatu quid Reipublicæ magis conducere poſſet, aut fœminis permitti, vt duos acciperent viros, aut, vt viri, binas ducerent vxores? Mater filij verbis verum ineſſe arbitrata, rem aliis matronis cõmunicat, quæ facto ad Curiam concurſu, cum ſenatu grauiter queſtæ, huius rei factam eſſe mentionem indoluerunt. Miratus Senatus, poſteaquã vnde res profecta eſſet intellexit, cum riſu mulieres hortatus, vt bono eſſent animo à ſe dimiſit, laudatáque adoleſcentis Papyrij aſtutia, virtutis munus, quanquàm ante legitimum tempus, Prætextæ honorem conceſſit, Vnde Prætextati cognomentum ſibi peperit.

De Cleomene Lacedæmoniorum rege.

Cleomenes Lacedæmoniorum rex, cum ſeptem dierum cum Argiuis inducias feciſſet, tertia nocte, cum Argiui ſecuri agerent, nihil per id tempus verentes, Cleomenes incautos adortus, magnũ eorum numerũ cęcidit, atque cepit. Cum autẽ perfidiæ Argiui eum arguerent, Septem dierũ ſe inducias, dixit, pepigiſſe, cæterũ de noctibus nullã prorſus feciſſe mentionem. Hoc enim reſponſo, perfidiam ſuam ex parte velare voluit, quam tamen totã tegere non potuit.

De Amaſi Perſa.

Amaſis à Perſis aduerſus Barceos miſſus, ij enim ſunt, qui poſtea ſub Ptolomaidis nomine, vrbem incoluerunt, cum vi potiri vrbe non poſſet, pacem cum Barceis iniuit. Cæterum nocte ea, quæ pacem anteceſſit, ingentẽ foſſam effodit, totámque poſtea ſubiectis lignis, vt æqua cum alia humo

eſſet, conſtrauit: eo in loco fœdus initum, cum Barceis iuramento confirmauit, cuius vnum erat caput, nunquàm violaturum ipſum eam pacem, dum terra quam calcabant formam quam habebat ſeruaret: eo verbo, Barceos fefellit, arbitrantes intelligi, dum orbis terrarum duraret: itaque proxima nocte foſſam aperuit, atque ita Sacramento ſolutum, ſe arbitratus, Barceos nullam vim, facta iam pace, verentes inuaſit, atque ditioni ſuæ ſubegit.

De Moyſe Aegyptiorum duce.

Pari aſtu Moyſes quoque in iuramenti ſui interpretatione, vſus eſt diuino reſponſo, à Pharaone, aduerſus Æthiopes creatus Ægyptij exercitus dux, eos in quos agebat, magno aſtu repulit, atque vrbem Sabam, quam poſtea Cambyſes à ſorore Meroen appellauit, obſidere cœpit. Cum autem oppugnationi difficultas ingẽs ineſſet, Tharbis Æthiopis regis filia, veluti alia Nyſi Scylla, à muris Moyſem, adhuc in iuuentæ flore pubeſcentem conſpicata, adeò eius amore incaluit, vt per ſecretos nuncios polliceretur, Se vrbem daturam, ſi ſe vxorem duxiſſet, neque vltra Æthiopem aliquem occideret. Aſſenſus Moyſes, atque vrbem ingreſſus, in Æthiopes magna peracta cæde Tharbim poſtea in matrimonium duxit, neque poſt deſpõſationem factam, vltra quenquam occidit: tempus quo cædes præfiniebatur, arbitratu ſuo interpretatus.

De Themiſtocle Athenienſi.

Et laude digna, & mira fuerũt omnia Themiſtoclis opera, ſed omnia, meo quidem iudicio, ingenij magnitudinẽ ſuperauit vna re, quæ à nobis nunc deſcribetur. Diruti erãt Athenarum muri, nec vt inſtaurarẽtur ferre Lacedæmonij volebant: Athenienſes Themiſtoclis conſilio, ſub alio rei prætextu, cum neceſſariã ad ædificandum materiam paraſſent, adhibita ſumma celeritate, inſtaurare muros cœperũt: eam rem Lacedæmoniis per oratores incuſantibus, Themiſtocles ad eos profectus, orator variis excuſationibus tegere opus cœpit: cum autem poſtea vidiſſet, non poſſe vltrà Lacedæmonios ſuſtineri, iamq; aliquantulum muros creuiſſe putaret, in Lacedæmoniorum Senatum ſe contulit, atque appoſita ratione, rogauit Lacedæmonios, ne maledicendo aſſuetis ea credere vellent, quæ Athenienſibus dãnoſa forent, vt autẽ de his, quæ curæ ſibi eſſe oſtendebãt, certiores

fieri poſſent, ſuadere ſe aiebat, vt quatuor ex principibus ſenatus ſui, Athenas mitterent, qui inſpectis rebus Lacedæmoniis vera referrent: ſe autem interim Spartæ obſidẽ manſurum, vt ſi inuentum eſſet Athenienſes vrbis muros condere: ceu in mendacem animaduertere poſſent. Cum Lacedæmonij quæ à Themiſtocle proponebantur, & æqua & tuta putarent, iuxta eius verbum, Athenas legatos miſerũ: is ſtatim Athenas ſcripſit, ne Lacedæmonios oratores antè dimitterent, quàm ipſe à Lacedæmoniis liberatus eſſet, atq; interim opus accelerarent. Cum autem poſtea captos Athenis oratores Lacedæmonios accepiſſet, in ſenatum Lacedæmonium profectus, de legatis atque muris Athenarum res vt erant, ingenti animo liberè oſtendit, atque ita egit, vt tãdem res cum Athenienſibus æquioribus conditionibus Lacedæmonij componerent, atque ipſe Athenas, ad Lacedæmonios legatos liberandos remitteretur. Ipſius igitur induſtria Athenæ inſtauratis muris, munitæ fuerunt.

De Alcibiade Athenienſi.

In Athenienſiũ adminiſtrãda Republica, inter Thucydidem atque Alcibiadẽ graues erant contẽtiones, ob eam cauſam, cum per id tempus Thucydides Athenienſiũ nomine, cum Lacedæmoniis pacem iunxiſſet atque egiſſet, vt ab eis Athenas legati mitterentur, ad ea confirmanda, quæ ipſi cũ eis conuenta erant, Lacedæmonios oratores antè in Senatũ deduxit, vbi ſine controuerſia, facilè de omnibus conueniebat. Cũ igitur Alcibiades vereretur, ne Thucydidis opera ea res tranſigeretur, noctu ad Lacedæmonios legatos clàm ſe contulit, & cũ ſe Lacedæmoniis amicum fingeret, antè quæ legati egerant, laudauit, Deinde Athenienſẽ populũ ſuperbo eſſe ingenio monuit, dicens, Si tam humanè vt in Senatu fecerant, apud eum in concione loquerentur, qui ita putarent ſe rei ſuæ melius conſulturos, in eo vehementer ipſos opinione deceptum iri: quod Athenienſis populus, ſermonis ſubmiſſionem, ceu indicium nimium optatæ pacis accepturus eſſet, & ob eam rem nouas conditiones paci illaturus, Se autem quia omnes Lacedæmoniorum amicum putarent, euitandæ ſuſpicionis gratia, palàm ipſis oratoribus aduerſaturum, cæterum vbi tutò poſſet, eorum rebus ex fide facturum. Lacedæmonij oratores dicentis verbo fidem ineſſe arbitrati, ſe conſilium ſecututos reſponderunt. Alci-

biades autem relictis oratoribus, permultos ex plebe ſubornauit, quibus perſuaſit, id à Senatu agi, vt Athenienſis populus falleretur: quia minimè verum erat, ea Lacedæmonios, quæ ſenatus dicebat, eſſe facturos, id quod clarè populo legati erant oſtenſuri, quia Athenienſes nimium cupidos pacis eſſe animaduerterent. Mane igitur legati Lacedæmonij, coram populo Athenienſi, longè diuerſa ab iis, quæ in Senatu dixerant, non ſine magna Thucydidis admiratione locuti ſunt, quibus Alcibiades, cum in eum modum, quẽ dixerat, reſpondiſſet, atque oratoribus res ex ſententia ſuccedere videretur, adeò mordacibus vtrinque verbis progreſſum eſt, vt in eo conſilio, Athenienſes bello perſequendos Lacedæmonios eſſe decernerent, atque Alcibiadem bello præficerent, qui non minore ingenij dexteritate, quã Themiſtocles apud Xerxem egit, vt hoſtium legati contraria rei ſuæ loquerentur, ad vincendos hoſtes, hoſtibus ipſis vſus. Sed non minor Niciæ, de quo nunc loquemur aſtus fuit.

De Nicia Engionenſi.

Nicias Engionenſis ciuis (eſt autem Engion vrbs in Sicilia, quam poſtea Maceram nuncupauerunt) cum de Siciliæ imperio Romani atque Carthaginenſes bello inter ſe decertarent, multum Engionenſes ciues hortatus erat, vt Romanorum partes ſequerentur. Cum autem ſciret, aduerſarios ob eam rem decreuiſſe, in primo conſilio ipſum interimere, atque fruſtra profugere ab vrbe tentaſſet, nouo aſtu, ad ſalutem, viam ſi poſſet aperire conſtituit. Maceranarum dearum numina, quæ illic ſanctè colebantur, quibus potuit verbis impiè cœpit contemnere, & cum non multò pòſt in conſilio eſſet, vbi verba facere cœperat, in terram veluti mente captus corruit, Exclamánſque in ſe iratas Maceranas Deas flagellis ſæuire, dilacerare à tergo ſuo veſtem cœpit: cum ob eam rem nemo attingere hominem auderet vlulãs, ceu furiis agitatus erexit ſeſe, & ad portã vrbis currẽs, nemine obſtare auſo egreſſus eſt, vxor liberique quemadmodum ab eo edocti fuerant, rerum deſperatione agi ſe fingentes, omnia planctu replebant, atque extra vrbem Niciã in perquirentium morem ſecuti ſunt. Per hunc vafriũ modum Nicias, cum alia ratio, vim aduerſariorum effugiendi non eſſet, ſe ſeruauit, atque ad Marcellum Conſulem Romanum profectus eſt.

De Dauide Hebræo.

Eodem aſtu Dauid vſus eſt, cum iratum Iudæorum regẽ Saulum fugeret Profectus enim in Palæſtinam, vt illic tutò eſſet cum animaduerteret cognitũ ſe à Palæſtinis eſſe, omnéſque loqui ipſum eum eſſe, qui olim tot Palæſtinorum millia occiderat: ne ob eam rem interficeretur, aut Saulo hoſti dederetur, ab ore euomere ſpumam cœpit, atque toruè verſis in contrarium oculis, non inſanum modo, verùm furiis etiam agitatum ſe oſtendit: qui cum nihilominus à Palæſtinis captus, ad Achim ipſorum regem eſſet deductus, Achis vt ita furentẽ vidit, adduci vt Dauidem eſſe crederet, non potuit: verùm potius miniſtros ſuos acerbè increpuit, quod tanta inſania captum hominem, ad ſe deduxiſſent, ſtatímque vt inde pelleretur iuſſit.

De Annibale Carthaginenſi.

Qua in re Annibal quoq; non ſemper aſtutiſſimus fuit? Is cum vereretur, ne Syriæ rex Antiochus, eum Romanis captiuum traderet, poſteaquàm ſuperatus fuit, in Bithiniã, ad Pruſiam regem proficiſci conſtituit, antè autem, in inſulam Cretam traiecit, Illic cum magnam vim auri ſecum haberet, ſcirétque Cretenſes auaritia laborare, eos decreuit rete ſuo, id eſt artibus ſuis capere. Permultas igitur vrnas plumbo repleuit, aurum ineſſe fingens, atque Cretenſibus aſſeruandas in Dianæ templo tradidit, multáſque æneas ſtatuas, quas in ædibus ceu neglectas inordinatim habebat, clàm auro repleuit: per eum enim modum, ablato inde in ſtatuis auro, plumbum auaris Cretenſibus reliquit.

De Pacuuio Calanio.

Nònne etiam aſtutiæ plenum Pacuuij Calanij conſilium fuit? cum accepta à Romanis clade ad Traſimenum ſenatus Campani periculum, quod ei à plebe imminebat, ita diſcuſſit, vt & Senatum incolumem ſeruaret, & plebis gratiam retineret? Ita enim plebi de perdẽdo Senatu, morem ſe gerere velle oſtendit, vt tamen antè de alio ſufficiendo Senatu paciſceretur. Cum autem ſenatorum damnatione incœpta, ipſius plebis iudicio non inueniretur qui honeſtè in Senatu legi poſſet, deteriorumque electionis puderet, atque res eò vergeret, vt nihilominus omnes in damnatorum locum ſuffici ſe cuperent, quia alia ratio tollendæ contentionis, meliorumq; habendorum non erat, de Senatus mutatione

integra res relicta eſt: quæ res in poſterum plebem Senatúmque, vt melius conuenirent, magna Pacuuij apud vtrũque ordinem gratia effecit.

De Eumene Cardiano.

Nouo etiam ſagacíque conſilio, Eumenes Cardianus, hoſtis ſui conſilium diſcuſſit: nam cum Antigoni opera, qui aduerſus Eumenem arma mouerat, in Eumenis ipſius exercitu ſparſæ eſſent literæ, quibus ingens pecunia his proponebatur, qui Eumenem occidiſſent: Eumenes exercitum ad concionem vocauit, egítque gratias, Quod nemo inuentus eſſet, qui fidei pecuniam anteferre vellet, ſubiunxitque, Latere eos nolle, quod ipſe eas finxerat literas, vt fidem militum ſuorũ experiretur. Hoc enim ſagaci conſilio prouidit, ne in poſterum milites, aut nunciis, aut literis hoſtium crederent, veriti ſemper, ne rex Eumenes, experiundæ fidei gratia ea fieri iuſſiſſet.

De Apuleio & Aruntio proſcriptis.

Pulchrum Apuleij, atque Aruntij proſcriptorum, vt imminentem mortem declinarent, cõmentum fuit: nam cum ipſi Tribunorum militarium habitum ſumpſiſſent, ſeruos ſuos, ceu milites armarunt, vrbemque egreſſi, tanquam ipſi proſcriptos inſequerentur: quà iter facerent, liberatis captiuis, in quos inciderant, ſatis magna manu coacta, in Siciliam vnà traiecerunt. Sed iam ab aſtutè ad tuendam ſalutem ſuã factis, ad ea tranſeamus, quibus vafrè agendo, quidam aliorum ſalutem petiuerunt.

De Mneſteo Aureliani imperator. liberto.

Erat Aurelianus imperator, quemadmodum cæteris in rebus, virtute admodum præſtans, ita humani ſanguinis, pluſquàm bono principi æquum eſſet, auidior. Is cùm ad Perſicam expeditionem, cum exercitu iter iam facere cœpiſſet, & propter quædam, haud magna admodum errata, Mneſteo liberto, quem à manu habebat, non ſine interminatione ſuccenſuiſſe videretur. Libertus qui optimè principis ingenium calleret, ſciretque, leuiter eum nec cõminari, nec parcere ſolere, malo eſſe loco ſalutem ſuam putauit, itaque eo ſe timore liberare decreuit. Literas igitur, tanquam Aureliani manu ſcriptas confinxit, atq; in eis quorundã nomina notauit, quos aut parũ gratos principi, aut eis non multo ante ipſum eſſe interminatum norat, inter ea nomina ſuum

quoque ſcripſit. Cum autem non ſine timoris ſignificatione, adactis antè iuramento, rem in occulto ſeruaturos, has literas eorum quibuſdã, qui inſcripti erant, oſtendiſſet, à ſe caſu inuentas dixit, cũ principi excidiſſent, qui eas Tribunis daturus erat, vt nominati in eis interimerentur. Illi præ timore in deſperationem coniecti, cum vera quæ à Mneſteo dicebantur eſſe putarent, tanquàm nulla ſalutis ſpes ſupereſſet, intentatum nihil omittere decreuerunt, vt Aureliani mortem ſuæ anteuerterent. Itaque eum poſtero die occiderunt, quo facto, ſagax Mneſteus, comites adinuenit, per quos magno illorum periculo à morte reciperetur: neque enim illi, niſi de ſalute ſua actum putaſſent, in Aurelianum manus extendiſſent.

De Mithridate Ponti rege.

Mithridates Ponticus rex, aduerſus Ariaratem nepotem, Cappadociæ regem bellum ſuſceperat. Sed cum Ariaratis vires, opinione maiores offendiſſet, aſtu peragere decreuit, quod armis aſſequi ſe poſſe diffidebat: itaq; vt in colloquiũ venire vellet, ab Ariarate petiit, miſſis vtrinque, qui explorarent, ne occultè in colloquiũ arma ferrent, cum is qui Mithridatis corpus prætendebat, manũ ſub veſte ad baltheum poneret, Mithridates ſubridẽs dixit: Caue, ne ſi inferiorem partem manu petieris, alium quàm quem quæris pugionem inuenias. Is virilia dici arbitratus, quærere vltra abſtinuit: remanſit igitur in ea parte, penes Mithridatem paruus pugio, quo nepotem dum alloqueretur interemit: qui plus eius verbi ambiguitate, vt ferrum atque inſidias occultaret, quàm omni alio aſtu profecit. Cæterum omiſſa hac re, quæ parum gratiæ ſecum fert, iam de aſtutis iudiciis dicamus.

De Claudio imperatore.

Cum præſente Claudio imperatore, controuerſia eſſet de muliere, quæ filium abnegabat ſuum eſſe, quod is longo tempore abfuerat, & proptèrea incognitum eum ſibi eſſe mater dicebàt. Probationibus vtrinque factis, cum res non liqueret, Claudius noua induſtria verum adinuenit: decreuit enim, vt mulier quandoquidem filium negabat, virum eum acciperet: itaque quæ immobilis in cæteris probationibus manſerat, cum abhorreret filio cõmiſceri, tandem contentione depoſita, verum detexit.

De Salomone Iudæorum rege.

Subtili quoque atque acri iudicio, antè Iudæorum rex Salomon, in duarum meretricum contentione, de filio qui ſuperuiuebat, altero à dormiente oppreſſo verum eruit: quomodo enim melius veram matrem agnoſcere potuit, quàm cum gladio petito, imperauit in re dubia, vbi ſigna, vbi probationes non erant, vt diuiſus viuens filius, inter eas diſtribueretur? quippè ea potuit mater eſſe, cuius viſcera, in filij periculo magis commota fuerunt.

De Euno Syro.

Haud prætereunda etiã Euni Syri aſtutia fuit, qui in Sicilia, cũ ſibi manes infeſtos oſtenderet, ac Deæ Syriæ ceremonias, ac ſacra populis concionabundus prædicaret, in ore incluſam nucẽ, cũ ſulphure atque igne geſtabat. Per hunc modum cũ loquens perſæpe flammas verbis mixtas effunderet, in eam exiſtimationẽ apud ſeruos, atque infimã plebẽ venit, vt ex ea duo hominũ millia cogeret. Hac poſtea manu, cum carceres effregiſſet, numerũ vſque ad ſexaginta milia auxit, comparatóque iuſto exercitu, Manlium ac Lentulum, Piſonémque Romanos prætores qui arma contrà mouerant, deuicit: & quãquàm poſtea à Perpenna ipſe ſuperatus fuit, induſtria tamen maiora quã viribus ingentibus geſſit.

De Barchochaba Iudæo.

Barchochaba Iudæus, pari aſtu, quo Eunus, præſertim euomendi ab ore flammas, cum prætetea ſtellam ſe à Deo miſſam nuncuparet, leuiter Hebræos ad tumultuandũ exciuit, fretos, per eum, ſe Romani Imperij iugum excuſſuros. Itaque ab Adriano Cæſare domiti, ſeditioſo propheta occiſo, diuerſa omnia ab iis quæ ſperabant, retulerunt: hos exitus, ſæpè falſa hæc commenta, ac temerè concitati tumultus nanciſcuntur.

De Qu. Sertorio.

Quintus Sertorius, cum ſe in Hiſpania contra Syllanas partes tueretur, vt Barbaris populis magnam de rebus ſuis opinionem faceret, Ceruam candidam ita edocuit, vt ſi quãdo magna nunciorum celeritate aliquid fœliciter geſtum accepiſſet, dimiſſa cerua, ad ſedentem pro tribunali Sertoriũ accurreret, atque eius gremio caput apponeret. Itaque cum ipſe poſtea quid accepiſſet, populis proferret: opinionem, tãquàm diuinitus id cerua attuliſſet, magna ſui exiſtima-

tione apud eos faciebat.

RECENTIORA.

De Mahumete falſo propheta.

Mahumetes falſus propheta, & ſceleratæ legis lator, præter plurima alia, quæ magno aſtu confinxit, vt diuinitatis opinionē apud Barbaras nationes captaret, hoc quoque egit, columbā enim ita commodè aſſueuerat, vt ipſo apud rudes populos conciones habente, in eius humerū volaret, roſtróque aurem peteret, vbi eam paſcere conſueuerat. Per hoc egit vt cum prædicaret, populi crederent, ipſo ita affirmante, in columbæ forma ſpiritum ſanctum cælitus deſcendere, vt eum quæ dicenda populis eſſent moneret.

De Euſebio Vercellenſi Epiſcopo.

Quantum Mahumeti aſtus atque verſutia damnari debet, tantò magis laudibus eſt efferendum, ſubtile Euſebij inuentum. Is Vercellenſis erat epiſcopus, qui cum in catholica eccleſia, & doctrina, & moribus in magna exiſtimatione haberetur, á Conſtantino Imperatore Arriano, Mediolanū ad conſilium vocatus fuit: cū autem accepiſſet, arte multos catholicos Epiſcopos compulſos eſſe, vt damnationi Athanaſij, atque Nicęni conſilij derogationi nomina ſua ſubſcriberent, atque in eorū eſſe numero Dionyſium Mediolanenſem epiſcopū, vt perſpexit quam grauiter per eam ſcripturam, vera Chriſti fides læderetur, quæ & ſi, ab iis qui ſubſcripſerāt reuocari poterat, tamen oſtenſa dubiam factura erat catholicā fidem: nouo aſtu euertere etiam eam cogitauit. Itaque requiſitus vt nomen ſuum inſcribere vellet, ſe minimè reluctari velle oſtendit. Poſtquàm igitur, coràm allata fuit ſcriptura, non ſecus, ac ſi de ea nihil antè accepiſſet, vt in principio Dionyſij nomen inſcriptum vidit, ſe vehementer cōmotū oſtendit, quod primariū locū iuniori tradidiſſent: itaque dixit, Vos Arriani affirmatis filio patrem maiorem eſſe, & Dionyſium qui ætate atque doctrina filius mihi eſſe dici debet, dum mihi præpoſuiſtis ipſum, qui minor eſt maiorem me feciſtis. Idcircò petó, vt noua ſcriptura conficiatur, & in ea ſeruato gradu, omnes ſuum inſcribant nomen, quod ſi à vobis fiet, ego vobis morem gerere non recuſabo: vt tandem quæ inter vos eſſe videntur contentiones finiantur. Arriani vera hominem locutum arbitrati, ſuperbiáque impul-

ſum requirere,vt in ſcriptura Antiſtitum ætatis atque dignitatis gradus ſeruarentur,exuſta prima ſcriptura, cui iam plerique ſe ſubſcripſerant nouam confecerunt:quę cum ad Euſebium perlata eſſet,vt nomen ſuum apponeret. Reſpondit rem magni eſſe momenti,exigeréque eius magnitudinem,vt ante diligenter ſuper ea diſputaretur.

De Ioanne ſeptimo qui fœmina inuentus eſt Pontifex.

Ioannis ſeptimi Pontificis Maximi aſtus,omnia in fallendo ingenia, quæ vnquam viderim aut legerim ſuperauit. Nam cum fœmina eſſet Britannica,Agnes appellata, domo fortaſſis,ob impudicitiam profuga, fœmineo amictu, in virilem mutato, data ſtudiis diligenti opera Athenis, ad eam doctrinæ magnitudinem peruenit, adeóque virum effingere ſciuit, vt Leoni quarto, in Pontificatu ſuccederet: quem cum biennium obtinuiſſet, pariendi dolore, cum in ſacra proceſſione iter haberet,emortua eſt:adeò ſagax atque aſtuta, vt iudicium Chriſtianorum omnium falleret, ſubtiliter fingendo aſſecuta,vt non ſolùm vir haberetur, verumetiam digna Pontificatu duceretur, cum ab vtroque, quantum res ipſa docuit,abeſſet.

De Ioanne Comite Cunij.

Mortuo Alberto Eſtenſi Marchione Ferrarienſi,Actius & ipſe Eſtenſis,ſed exul, fiſus ad eum principatum conſcendere poſſe, Nicolao Alberti filio impuberi bellum intulit, ope Ioannis Comitis Cunij adiutus. Ioanni, tutores Nicolai promiſerunt, ſe Lugum atque Conſilicem oppida donaturos,ſi Actium interfeciſſet:Ioannes conditionem non abnuit,& cum virum mortuum actio perſimilem,qui ex compoſito ob eam rē latebat, oſtendiſſet, oppida quæ promiſſa fuerant accepit.Aſtu profecto magno,nec illaudato, ſeruata in primis amico fide,pro ſcelere non patrato, munus, tanquam ſi ſcelus patraſſet aſſecutus.

De Comite Roderico Gutherio,

Cum Rodericus Gutherius comes,in prælio captus eſſet,à Ferdinando Caſtulonenſi rege,in quo prǫlio,ipſius Roderici frater Aluarus mortuus erat; hac cōditione à Ferdinando dimiſſus ęſt,vt iuraret,ſe fratre ſepulto rediturum. Itaque vt promiſſa Rodericus præſtaret, fratris corpus aromatibus conditum, atque capſæ incluſum, quocunque proficiſceretur ſecū ferebat,neq; antè ſepeliuit, quàm Ferdinādū regē

deceſſiſſe, intellexit. Ea enim arte ad Ferdinandũ non redeũdo, ſacramenti religionem ſe ſeruaturum putauit.

De Cacano Bauarorum rege.

Bauarorum rex Cacanus, cum in Carniam atque alia Venetiæ loca, cum ingenti exercitu veniſſet, primo prælio Giſulfum Longobardorum, eius regionis ducem occidit, atque vrbem, vbi Giſulfi vxor erat, Romilda nomine, obſedit. Ea de muris hoſtes conſpicata, vt Cacanum ætatis flore conſpicuum, formáque inſignem vidit, eius capta amore pepigit, Se ſi vxorem duceret, vrbem ac Giſulfi liberos daturam. Cacanus accepta conditione, vt fidem quam dederat, præſtaret: prima nocte, eodem lecto, cum ea maritale munus impleuit, poſtea iis, qui adire eam vellent, vulgo permiſſa, adacto à muliebri ſexu, per totam ipſam palo, ſpectandam omnibus propoſuit: vt ea parte qua peccauerat, criminis ſui lueret pœnas, vrbemque Forumiulij totam euertit, à qua, poſtmodum Regio nomen accepit.

De Gregorio Romano patricio.

Vera non tam aſtutia, quàm fraus & malitia fuit, qua Gregorius Romanus patricius, in eadem Foroiulienſi regione vſus eſt: cum inuitatos Catonem & Taſonem Longobardos fratres, Foroiulienſes duces, vt ad ponendã apud ſe primam barbam (quod priſcis Longobardis amicitię vinculum erat) Opitergium (quæ vrbs Vderzum nunc appellatur) venirent. Vt eos in vrbem accepit, clauſis portis, interimi iuſſit, delatíſque ad ſe ipſorum capitibus, vt fidem præſtaret, ambobus manu ſua barbam auulſit, ita ne cultri raſorij moleſtiam vllam ſentirent.

De Ludouico tertio Imperatore & Attone Epiſcopo Maguntino.

Pariter malitioſè miniméque ſyncerè iuramentum interpretatus eſt Ludouicus tertius Imperator Arnulfi filius, & Atto Maguntinus Epiſcopus. Nam cum Atto Ludouici nomine, Alberto Franconiæ comiti, quem Ludouicus in vrbe Bamberga obſidebat, promiſiſſet, ſi ad colloquium, cum Ludouico ab vrbe deſcendiſſet, in Bambergam, ſe eum incolumem reſtituturum: poſteaquam vrbe Albertus eſt egreſſus, Atto tanquam ſi melius ad hoc cogitaſſet, mutata ſententia, cum Alberto regredi ſe in vrbem velle, vt pranderet, dixit. Affirmans quod hora tardior videretur, Satius eſſe prius

diſcubitum redire, moxque ad Ludouicum ab arce deſcendere. Pranſi igitur, cum ad Ludouicum deſcendiſſet Albertus captus eſt & ſecuri percuſſus, propter Conradi Ludouici patris mortẽ, qua eum Albertus affecerat. Cum autem incuſaret Albertus, non ſeruari ſibi pactam fidem: Atto apertè reſpondit, Se cũ incolumem reduxiſſe in vrbem cum pranſum cum eo profectus eſt: & quia ſemel tantum promiſerat, eum ſe reſtituturũ, idque ſeruauerat, iniuſtè eum queri violatam, quæ data fuerat fidem, fuiſſe.

De Altinerio & Rainhaldo Taruiſinis.

Quo nomine Altinerij Rainhaldíque Taruiſinorum factum, erga Rizardũ Caminum principem ſuum appellabimus? nam cũ vxori atque filiæ eius vim attuliſſent, magnis promiſſis, vnum ex Rizardi militibus impulerunt, vt eum occideret, quem cũ miles præſentibus Altinerio atque Rainhaldo lethali vulnere confodiſſet, ambo, ceu Rizardo fidelẽ præſtare operam vellent, arreptis armis, ſtatim militẽ ipſum obtruncarunt: non modò ne res detegeretur, verumetiã, vt qua mercede dignus erat miles, cũ dominum ſuum occidiſſet, pro pacto præmio, pœna eum afficerent.

De Ricio milite Hiſpano.

Et ſi nonnunquam fortuna homines ita præterit, vt eis nihil aut opum aut honeſtæ originis impartiatur: ingenio tamen eos non fraudat, quin potius perſæpè opum atque nobilitatis damna, ingenij magnitudine compenſat: quemadmodum in ſequenti exemplo videbitur. Ab Eugenio quarto pontifice Baſilienſis concilij, nonnullorúmque aliorũ principum impulſu, ciues Rom. deſciuerant, atque is, ſe clã Florentiam contulerat, à Romanis Eugenij nepote, magno Camerario capto, obſeſſaque ſancti Angeli arce, quæ in Adriani mole conſtructa eſt. Per id tempus Hiſpanus quidam, nomine Ricius, belli fama permotus, vt militũ mos eſt, Romã cũ aliquot comitibus eſt profectus: vbi cũ conditionẽ è ſententia ſua non inueniſſet, magno atque nouo aſtu vti cogitauit: Perſuaſit quibuſdã è Romanorũ primoribus, Si tanquã trãsfuga, in arcẽ recipere ſe poſſet, breui, qui in ea multorum amicitia vteretur, ſe curaturum, vt in poteſtatem ſuam Romani arcem haberent: atque ſub hoc prætextu in arcẽ, cum quatuor comitibus profugit, illic quo conſilio veniſſet, Præfecto arcis ſtatim patefacit, atque ad conſtitutum tempus,

clamore ſublato, tanquam qui in præſidio erant, inter ſe pugnarẽt: haud multo pòſt, ceu victor Hiſpanus diploidem ac caligas Præfecti arcis materia repleuit, ita vt veri Præfecti ſimulachrum appareret, idem de quibuſdam aliis effecit. Atque vt ex compoſito erat, ad murorum pinnas, eos, veluti arcis Imperium adeptus, ſuſpendit. Romani impetu facto, ad arcem, cum enecato arcis Præfecto, fraudẽ abeſſe putarent, aditũ in arcem quærebant: quos Ricius, ſe non permiſſurũ ingredi dixit, priuſquam promiſſa ei præſtarentur: aliquot quidẽ ex Primoribus, interim accepturũ in arcẽ: qui cum ingreſſi eſſent, eos in carcere condi iuſſit, aliam multitudinem ab arce tormẽtis repulit: his quos in arce ceperat, pro Camerarij liberatione reſtitutis, aſtuti conſilij ſui Ricius præmia ingentia, ab Eugenio pontifice retulit.

De Nicolao Picinino.

Cum Nicolaus Piciniinus, qui in Brixiano agro, Philippi Mediolanenſis Ducis exercitui præerat, apud Gardam circa Bencum lacum, à Franciſco Sfortia Venetarũ copiarũ duce, in eũ ſtatum compulſus eſſet, vt neque copiis ſuis iungi poſſet, neque in eo oppido diutiꝰ ſine periculo manere. Si enim apud hoſtem palam factum eſſet, illic eum eſſe, nec fugæ nec defenſionis ſpes vlla ſuperfuiſſet, illinc igitur nouo aſtu abire cogitauit. Sacco (etenim vt nomine, ita & corpore puſillus erat) ſe incluſit, atque à Todeſchino, ita nomen erat, magnæ ſtaturę, maioris etiã fidei viro, qui ei obequitãti, pedibus officiũ præſtabat, & caligas Sfortiano diſcrimine notatas induerat, deferri ſe, per medios hoſtes, ad ſuos in tuta loca curauit, reſpondente Todeſchino cùm quæreretur, quid in ſacco ferret? panem in ſuum ac comitũ ſuorũ vſum eſſe. Neceſſitas enim coniunctáque ei induſtria, militarem Ducẽ, cuius virtute Italia tota perſæpè tremuerat, eò cõpulerat, vt includeretur, atque peditis gregarij ſe crederet fidei. In quo haud facile diiudicauerim, maior ne fuerit neceſſitas, quæ ad hoc Piciniinum coëgerat, an fides, quam ei Todeſchinus magna laude præſtitit.

De Alphonſo Aragonio Siciliæ rege.

Haud ex toto Salomoni diſſimilis aſtus fuit, quo Alphonſus Aragonius, Siciliæ rex, contentionem de ſerua grauida explicuit: nam, Cùm ſe à domino factam eſſe grauidam diceret, per Cathaloniæ autem leges, eiuſmodi mulier libera

iubebatur eſſe, dominus factum negabat: ſed cùm res ſine teſte eſſet, nec ſatis liqueret, decreuit rex, vt qui naſceretur filius, venundaretur. Quæ res, cum domini viſcera, ad cõmiſeratione mouiſſet, in quo plus paterni ſanguinis affectus, quàm pecunia valuit, ſublata contentione, ſuum eſſe filium faſſus eſt, & ſerua libertatem obtinuit.

De Cæco Agrigentino.

Eiuſdem Alphonſi temporibus, Agrigenti quæ Siciliæ ciuitas eſt, vir cæcus fuit aſtutiſſimus, qui per inſulam proficiſcens, ſine vllo errore, etiã videntes interdũ, anteibat. Hic cum haberet quingentos aureos nummos, veritus, ne ſibi furto adimerentur, in agro eos defodit: quod cum fortè quidam vidiſſet, qui ei per baptiſmi ſacra coniunctus erat, & haud longè ab eo loco habitabat, ſequenti die effoſſam inde pecuniam abſtulit. Cæcus poſt aliquot dies ad locum rediit, vt pecuniam quæreret, quã cũ non inueniſſet, coniectura aſſecutus eſt, vt propter, vicinitatem nullum aliũ, quã vicinum, de quo dictum eſt, auertiſſe putaret: itaque rẽ diſſimulat, atque poſt aliquot dies, vicinum illum conuenit, ſub iuriſiurandi fide, vt melius tegeretur aſtus, ceu amico communicat, ſe alias pecuniam defodiſſe, & cum tantundem nunc etiam haberet, petere ſe ab amico conſilium, deberétne ſimul cum alia defodere, aut ſeorſim eam apud ſe retinere. Amicus qui hanc quoque cæci pecuniam, vt aliam ſuam eſſe ducebat, ſuaſit vt cũ alia defoderet: & ne cæcus ſi primam abeſſe pecuniam inueniſſet, hanc, quam ſe habere nunc dicebat, illic deponere abſtineret, primam illic, vt antè erat repoſuit. Cæcus poſtea illuc profectus, cum pecuniã inueniſſet, arbitraretúrque id quod erat, ſcilicet, amicum haud longè ab eo loco abeſſe, exclamauit. Hac in re amice, oculatior vidente cæcus fuit: atque ita cum præſenti ſagacitati puer initium dederit, cæcus ei finem imponet.

DE MILITARIBVS STRATAGEmatis. CAPVT IIII.

POſt ſagacitates atq; aſtutias, de quib⁹ eſt dictũ, de militari calliditate ſiue (vt Valerius appellauit) ſtratagemate nonnulla ponemus exẽpla. His vbi vires deſunt, cũ ſupplere boni Duces ac milites, nõ ſine magna laude, magníſq;

commodis ſoleant, è re futurũ eſſe arbitror, vt de ipſis mẽtio à nobis fiat. Non modo vt eis vti, cũ opus eſt, nos quoque ſciamus, verum vt alienas quoque vitare poſſimus.

De Themiſtocle Athenienſi.

Themiſtocles prudentiſſimus vir, cum videret Græcorũ claſſem, quæ aduerſus Xerxem parata erat, quòd ex diuerſis vrbibus confecta eſſet, perſæpè multis in rebus diſcordẽ eſſe, paruoque tempore ob eam rem, ſimul manſuram, & Græcorum rem omnem ſtatim, vt ſoluta claſſis eſſet euerſum iri, huic rei nouo aſtu occurrere decreuit. Sicinium igitur ſeruum ſuum Perſam ad Xerxem miſit, qui ſignificaret ei Themiſtoclem amicum eſſe, & propterea monere, Græcorum claſſem præ formidine tumultuare, facilèque ipſum totam eſſe capturum, ſi priuſquam fuga diſſiparetur, eam adoriri vellet: id cum Xerxes, vt à Themiſtocle monebatur, egiſſet, eo prælio Themiſtoclis aſtu, qui Græcis abeundi conſilium ac tempus ademit, ſuperatus eſt. Hoſtem enim verbis Themiſtocles pellexit, vt alieno tempore dimicationi ſe offerret.

De eodem.

Illud quoq; magno aſtu, ab eodẽ actũ fuit, cum veritus, ne Xerxes, quia male maritimam cedere expeditionem videbat: omni conatu, terreſtri bello incumberet, & tandẽ omnem Græciam opprimeret. Norat enim parui animi Xerxẽ eſſe, Arſacem eunuchum, quẽ in Perſica claſſe ceperat, noctu ad eum miſit, & per ipſum Xerxi ſignificauit, Græcos deliberaſſe, pontẽ in Helleſponto factũ reſcindere: vt retrocedẽdi adempta facultate, ipſum cũ omnibus Perſis in Græcia intercluderent: quod cum Xerxes ita eſſe arbitraretur, vehementer territus, Mardonio in Græcia cũ exercitus parte relicto, ſtatim ipſe cum aliis copiis, per pontem in Aſiam, atque inde in Perſidẽ regreſſus eſt. Exitus autẽ poſtea docuit, quantũ Græcię Themiſtoclis aſtutia profuiſſet: nam ex periculi magnitudine, in quod ſe coniectos Græci ſenſerunt, cùm profecto rege, ſolus Mardonius, cum parte exercitus in Græcia remanſiſſet, facilè cogitando aſſecuti ſunt, ſi Xerxes cũ aliis copiis remanſiſſet, quantò grauiora laturi fuiſſent. Itaq; haud iniuria dici poteſt, Græciæ rebus atq; ſaluti plus Themiſtoclem conſilio, atque calliditate, quàm reliquos omnes Græcos, ſanguine atque armis contuliſſe.

De Gilippo Lacedæmoniorum rege.

Cum Gilippus Lacedæmoniorum rex,in Sicilia Athenienſium exercitum,cui Nicias præerat,acie viciſſet,atque fuſum in fugam compuliſſet: cum copiarum parte Nicias per inſulam abibat:quem cum ea nocte Gilippus inſequi non poſſet veritus, ne ipſius noctis ſpacio tam longè abiret , vt poſtea conſequendi eum facultatem non haberet: militem in trãſfugæ formam ad Niciam miſit,qui moneret, Cauendum ei eſſe ,ne ea nocte ſe commoueret, quoniam Gilippus aditus omnes obſederat. Cui Nicias cum temerè fidem habuiſſet, ſubſtitit, tempúſque fruſtra contriuit, quo ſaluti fugiens conſulere potuiſſet: itaque poſtridie mane inſeſſis montibus,à Gilippo Nicias, quia temerè crediderat, deditionem Lacedæmoniis facere coactus eſt.

De Zopyro Perſa.

Cum Darius Babylonem obſideret, quod ea ciuitas ab ipſo deſciuerat, atque eius potiundæ ratio difficillima eſſet, Zopyrus Darij militarium ducũ vnus, maxima erga eũ fide atque amore inſignis,ſibiipſi naſum,aures,atque labra deſecuit,atque ita malè cõpoſitus noctu ad Dariũ ſe contulit.Cũ Darius eo aſpectu cõmotus eſſet,Zopyrus ſe rei eſſe authorẽ narrat,ac cõſilium aperit,quo impulſus id egerit, ſtatímque inde ad Babylonios proficiſcitur,eis ſermone ad id compoſito narrat,ita ſe vt videbant,à Dario affectũ,quod eum quibuſdam de rebus reprehendiſſet. Crediderunt Babylonij ea narranti,quia etiam ſigna oſtendebantur, quibus ficti nihil videbatur obtegi poſſe. Itaque quia Zopyrum ingentis virtutis virum norant eſſe,quarundam copiarũ curam ei demãdarunt,his copiis Zopyrus ſæpè,cũ Perſis manu conſerta,victor è prælio excedebat, nec parua incõmoda Perſis inferebat.Itaque cum ſe in magnã apud Babylonios opinionem, per hunc modum inſinuaſſet,Dux omnium copiarum ab eis creatus,haud multò pòſt aſſecutus eſt, vt eo aſtu, per noctẽ Darium in vrbem reciperet. Hoc exemplo oſtendens, nunquam tam grande pignus de hoſte haberi poſſe , vt penitus ei credendũ ſit:eſt autẽ in hac re illud quoque adhuc incertum,fueritne in Dariũ maior Zopyri fides atq; amor, quàm ipſius ad fallendos Babylonios aſtus & calliditas.

De Adathame Cara.

Adathames Cara,cum ab Artaxerxe Perſarum rege rebel-

laſſet, atque aduerſus eum tenderet, monitus eſt, Mitrobarzanem ſocerum ſuum, ad hoſtes profugere. Veritus igitur ne eo exẽplo à reliquis copiis deſereretur, edixit, in exercitu, ſocerum iuſſu ſuo ad Perſas tendere, vt cum ipſe cum Perſis à fronte manum cõſeruiſſet, ſocer Perſarum terga cederet, vt ita facilius vincerentur. Huius rei facta militibus opinione, in hoſtem pergere continuauit: cum autem citato curſu Perſæ eum venire vidiſſent, atque Mitrobarzanum cũ magna manu anteire, arbitrati eum, vt primus Perſas adoriretur præcedere, aut ſub transfugæ ſpecie prodere Perſas velle, ipſum vt hoſtem armis exceperunt: & cum Adathames retrò terga eius cæderet, cum omnibus ſuis paruo tempore Mitrobarzanes cæſus fuit. Dum autem per hoc prẹlium turbatæ apud Perſas res eſſent, Adathaméſque vltrà cũ exercitu in Perſas inueheretur, non antè prælio deſtitit, quàm Perſas fudit. Eo igitur aſtu, cum minimè conſilium ac deliberationem, in Mitrobarzani fuga diſtuliſſet, Adathames duo conſecutus eſt, vt & ſocerum fugientem vlciſceretur, & de hoſte victoriam reportaret.

De Hannone Carthaginenſi.

Eadem penè calliditate, in Sicilia vſus eſt Hanno Carthaginenſis: nam cum ſciret quatuor milia Gallorum equitum propter retenta aliquot menſium ſtipendia, decreuiſſe ad Romanos tranſire, quibus cum eo tempore Hanno bellum gerebat: pacatis miti oratione, aliquantiſper Gallorum animis, repræſentata etiam pecuniæ parte, ordinauit, vt vnus ex iis qui ipſius pecuniam curarent, veluti adminiſtratæ pecuniæ rationẽ reddere non poſſet, à ſe profugeret, atque Octacilio conſuli Romano ſignificaret, Gallos, qui cum Hannone eſſent in expeditionem profectos eſſe, tempúſque ac locum vnde abiiſſent, & quot eſſent moneret. Eos igitur incautos ac nihil tale verentes Rom. inuaſerunt. Galli autem & ſi, dum ſe tuerentur, Romanorum permultos occiderunt, tamen à pluribus circumuenti, omnes ad vnum interierunt. Hanc autem tantis Gallorum impedimentis pecuniam, quã vt eos placaret dederat, magno fœnore redemit: tria haud leuia ea calliditate conſecutus. Nam & permultos Romanos hoſtium, per Gallos interemit, & transfugas ad vnum vltus eſt: & pecuniam quam malè apud eos, qui tranſitionem moliebantur, locauerat, recuperauit.

De Eumene Cardiano.

Cum Eumenes Cardianus in Hyberna in regionem Gabenorum conceſſiſſet, diuiſo per eius regionis loca exercitu, Syriæ rex Antigonus putauit fieri poſſe, vt incautũ adoriretur, atque prius opprimeret, quàm milites ſuos Eumenes coëgiſſet. Magnis igitur itineribus ad Eumenem Antigonus perrexit, ſed ita properare nequiuit, quin Eumenes, callidi vir conſilij, id antè reſciret: Qui ea manu, quàm repentè potuit cogere, culmina montium inſedit, vt à longè conſpectus, quàm multos ſecum haberet, prorſus diſcerni non poſſet, Nocte igitur pro more accenſis ignibus in caſtris, totius exercitus ſpeciem præbuit, opinionémque Antigono ꝙ ad improuiſum ducem veniſſet, ademit atq; Antigonus ſe haud ad incautũ profectũ arbitratus, retro cedendum eſſe, duxit. Interim verò Eumenes reliquo coacto exercitu, cauit, ne vltra eũ Antigonus imparatũ offendere poſſet.

De Alcibiade Athenienſi.

Illa quoque magna calliditas fuit, qua Alcibiades cum Bizantiũ obſideret vſus eſt: nam cum vi capere vrbem ſe non poſſe videret, famã ſparſit, ab Athenienſibus ſe reuocatũ eſſe atque toto exercitu in claſſem recepto, vela dare cœpit, aliquantũque ſpacij iam emenſus, nocte in terrã militum magnã manũ expoſuit: Atque ipſe mane Bizantiũ reuerſus, oppugnare vrbẽ aggreſſus eſt, cũ Bizantij, ad maritimam vrbis partẽ, armati occurrerent, vt inde Athenienſiũ claſſem auerterent: hi quos in terrã expoſuerat, occultis itineribus profecti, antè vrbem ingreſſi ſunt, quam à ciuibus exaudirentur.

De Epaminunda Thebano.

Non minus etiam laudis merita eſt, ea ratio, quam Epaminundas aduerſus Lacedæmonios iniuit, cũ vtraque acies, ſolũ expectaret confligendi ſignum. Ipſe enim, ante aciem magnum equorum numerum excurrere iuſſit, ita vt concitato ingenti puluere, hoſtiũ conſpectus adimeretur. Per id tẽpus in acie ſua, ordines immutauit, ita, vt cum poſtea cõfligeretur, ipſe à tergo in hoſtes, qui id minimè aduerterunt, impetum faceret: quæ res ei victoriam facillimè peperit.

De Titula Serua & de Romanis.

Inter tam inſignia virorum exempla, minimè omittenda nobis videtur ſerua, cum in ea non minus ingenij, atque vir-

tutis,quàm in aliis oſtenſum ſit. Latini populi cũ vrbẽ Romã Gallico incendio adhuc fumãtem,inſpicerẽt nondũ priſtinas vires recuperaſſe, à populo Rom. aliquot virgines petierunt: quæ res,quanquã acerbitatis plurimũ haberet, tamẽ cũ propter recentẽ cladem debilitati,palã negare eã nõ auderent,in magna animi moleſtia verſabantur. Id cũ Titula accepiſſet,& ſi ſerua erat, egit tamen, vt eius conſilio ipſa & nõnullæ eiuſdem ordinis mulieres matronarũ veſtitu exornarentur,atque pro matronis eas ad Latinos Romani mitterent. Latini igitur cũ diem inter feſtos ludos poculáque peregiſſent, ac nocte cibo vinóque grauati,magno ſomno premerentur,Titula iuxta ordinem cum Romanis antè cõpoſitum,in ſylueſtrem ficũ conſcendit,tectáque veſte, ne Latini eã agnoſcerent, ter lumine ſublato Romanis innuit, nullas excubias ab hoſte agi. Itaque Romani magno clamore in eos impetu facto,ſtatim Latinos omnes fuderunt, cædendíque hoſtes tunc finis impoſitus, cum defeſſos cædis magnitudine Romanos ſatietas cœpit. Ne autẽ Titulæ calliditas, ad ſeruandum patriæ decus oſtenſa,ſine præmio ac laude ſua relinqueretur,Romani ſtatuerunt, vt quotannis, ſeruæ, eo die matronali cultu exornarentur, atque eis matronæ miniſtrarent,iſtiúſque diei feſta,à caprifico nominarentur.

De Iudith,ac Bethulianis.

Nónne Iudith ſe quoque dignam fecit,vt cuius mirũ conſiliũ magnáque calliditas,qua patriæ ſuæ ſalutem peperit,ſilentio non prætereatur? obſeſſa enim Bethulia, in qua ipſa nata erat,ab Holoferne Aſſyrij regis Cambyſis duce, cũ ſublata reſiſtendi ſpe,omnia deſperationis plena eſſent, nónne ipſa,re cũ ciuitatis principibus communicata,auſa eſt, & mulier,& formoſa vna tantũ comitata ancilla, hoſtiũ caſtra petere? atque ipſum exercitus ducem adire, tanquã ad eum facilius & Bethulianos & reliquos Iudæos, vincendi rationem afferret? In eum enim ſui amorem hoſtium ducem inflãmauit,vt vnà ducem ipſum,in poteſtate haberet, & ei deſecto capite,illæſo matronali pudore,patriam Bethuliã totãque Iudæam audaci vafróque conſilio ſuo liberaret.

De Artemiſia Cariæ regina.

Sexus atque viduitatis ſimilitudo, vna cum ſingulari virtute ager,vt poſt Iudith Artemiſia Cariæ regina ponatur: hæc in vrbe Halicarnaſſo,à Rhodiis obſeſſa,nouo aſtu,& ſe

obſidione liberauit,& Rhodios deuicit: nam cum Halicarnaſſus,duos haberet portus,altero hoſtes ingredi, & partem vrbis capere permiſit,altero autem portu, per occultam foſſam in eum egreſſa, quem hoſtes ceperant,vbi claſſem nihil tale verentes,inanem reliquerant,vt omnes maiore compẽdio prædæ operam dare in vrbe poſſent,ipſa totam cepit: atque in palantes Rhodios,prædáque impeditos,impetu facto cum noua res perterruiſſet, omnes occidit. Tum Rhodia claſſe militibus ſuis inſtructa, Rhodum nauigauit,nullóque obſtante,cum exercitum ac claſſem, quam Halicarnaſſum miſerant,redire arbitrarentur,in terram egreſſa, facile Rhodum cepit atque diripuit. In cuius facti memoriam duo ſigna ęnea in foro poſuit,vnum vrbis Rhodię,& alterum quo ipſius effigies formata erat,manum extendens,qua in fronte Rhodum ſtigmate notabat.

De Qu. Sertorio.

Cum in vrbe Caſtulone ſtatiua haberet Q. Sertorius,ſub Didio prætore,tribunus militum, atque per noctem Caſtulonenſes in vrbe Gyriſænos hoſtes accepiſſent, vnà in Sertorianos inuehi,atque eos occidere cœperunt. Sertorius exaudito clamore,clã cum paucis ab vrbe egreſſus, haud longè à porta cõſtitit, & fugientes ſuos colligere, atque in aciẽ ordinare cœpit:cũ autẽ iam ſatis magnam manum coactam videret,eadẽ porta,qua hoſtes iuerant,in vrbem regreſſus, hoſtes inuenit,in diuerſa loca ſparſos,vni prædæ intentos: itaque paruo temporis ſpacio eos fudit, atque ipſorũ arma induit,inſtructa per hunc modum acie,ſub Gyriſænorum ſpecie,Gyriſſam contendit,vbi à nihil tale ſuſpicantibus, cum ſuos eſſe,qui redirent arbitrarentur, portarum fores apertæ ſunt:itaq; vrbẽ cepit,totáque diripuit,vt hoſtib.quod Caſtulone malũ dederant,dupliciter ac benè cumulatè rẽferret.

De Hannibale Carthaginenſi.

Quis ſatis pro rei magnitudine Hannibalis calliditatem narrare ac mirari poterit?cũ ſaltum Caſſinatem petere ſe putãs,vt illic commeatus ac pabulationem copioſius haberet, per ducum errorẽ, Caſilinum ſe deductum inuenit:vbi propter loci iniquitatem,ac ſimul ſterilitatem, inſeſſis à Fabio montibus,breui cum exercitu periturus videbatur.quia vallis depreſſa,atque altis montibus obſeſſa, in quibus Fabius cum exercitu conſẽderat, vno tantum aditu, per Vulturni

curſum ad mare patebat. Nónne ſupra humanũ ingeniũ euadendi inde, quàm iniuit Hannibal ratio fuit? quis enim putaſſet, alligatis ſtramẽtis ad boũ cornua, incenſiſque, Romanos milites, qui fauces eius vallis inſidebant, ita terreri poſſe, vt locum deſererent? atque ipſum Fabium Hannibalis antè dolis inuictum, nunc hoc ludibrio capi, ita vt inde egrediũdi libera Hannibali facultas relinqueretur: hac igitur calliditate, qui ſpem amiſerat armis inde ſe emittendi, nullo effuſo ſanguine, ne tentata quidem pugna, liberè euaſit.

De eodem.

Nouo etiam aſtu, cum Antiocho vſus eſt, cum nauali prælio docuit, vt plenas ſerpentibus vrnas, in hoſtium naues demitteret: confuſos enim ſerpentium aſpectu, terroréque ſimul hoſtes ſtatim ſuperauit.

De Scipione Africano ſuperiore.

Scipio quoque nónne artibus ſuis Carthaginenſes in Africa cepit: nam cum aduerſus eum Aſdrubal & Syphax, ingentes exercitus duxiſſent, ſub prætextu tractandæ pacis ſæpius ad Syphacis caſtra oratores mittendo, pro ſeruis tribunos cum eis delegabat, vt Syphacis caſtra, atque eorum formam diligentius ſpecularentur: quæ poſteaquam vt erant ſatis intellexit, Vticam ſe proficiſci ſimulans, nocte clàm in inſidiis aliquot cohortibus, inter duo caſtra poſitis, curauit, vt ignis in Syphacis caſtris clàm iniiceretur: in quibus, quoniam tabernacula ſtramentis, frondibus atque cannis confecta erant, quæ nimiis caloribus in ea regione facilè aruerant, paruo temporis ſpacio, incendium caſtra penè tota peruaſit. Barbari autem cum arbitrarentur non dolo, ſed fortè excitatum eſſe incendium, inordinatim, inerméſque ad extinguendum ignem concurrebant; quo tẽpore adortus eos Scipio, in tanta perturbatione facilè deleuit, ex aliis quoque caſtris, Afri, qui conſpecto igne auditóque clamore ad opem ferendam armati inerméſque aduolabant, cum in eos inciderent, quos inter vtraque caſtra Scipio in inſidiis poſuerat, aut occidebantur aut capiebantur. Ignis igitur aſtu inuento, duos Scipio præpotentes exercitus, qui armis atque interdiu multis rationibus, vinci non potuiſſent, paruo temporis ſpacio, nocturno incendio, deleuit.

De Gallis Boiis.

Galli quoque Boij, in ſylua Litana, nónne aſtu Lucium

Poſthumium conſulem deſignatum, cũ omni exercitu interemerunt? Serra enim arborum magna parte, in inferiori parte deſecta, ita tamen vt ſtare poſſent, Poſteaquam viderunt exercitum Romanum, totum in ſyluam eſſe ingreſſum, deturbatis extremis arboribus, in eas quæ interius in ſylua erant arborum ipſarum caſu, nullo ab hoſte ſtricto gladio, exercitus totus detritus eſt.

De Cominio Atrebatenſi.

Qua arte Boij Romanos vicerunt, ea ad ſe ſeruandũ Cominius Atrebas vſus fuit. Nam cum à Cæſare ſuperatus, in Britanniam profugeret, & acriter eum Cæſar inſequeretur, ſed adhuc in alto eſſet, Cominius cum iam terram attigiſſet, refluente Oceano deſtitutùs, vt mala diſſimularet, in quę cõiectum ſe videbat, vela alta ſemper tenuit. Itaque Cæſar, qui vela & non fundum in quo Cominius eſſet, reſpiciebat, arbitratus eum fœlicibus ventis agi, quia iam aſſequi eum poſſe deſperabat, retrò nauigationem ſuam conuertit.

RECENTIORA.

De Grimoaldo Longobardorum rege.

Sapiens Lyſandri dictum fuit, monentis, vt, Vbi leonis deeſſet pellis, illic vulpina aſſueretur: hoc plurimum Grimoaldo Longobardorum regi profuit, qui cum Beneuentanorũ dux eſſet, Arithperti regnum ſpoliatis eius liberis inuaſerat: hic cum ſciret, ingenti ſe peti exercitu, è Gallia à Clodoueo rege miſſo, caſtra deſeruit, vino rerúmque omnium copia referta. Ea autem ab hoſtibus occupata, non fidem ſolum Grimoaldi timoris fecerunt, verumetiam materiam dederunt, vt neglecto hoſte, liberius vino cibóque indulgerent, atque in excubiis militarem diſciplinam remitterent. Noctu igitur Grimoaldus vino ſomnóque grauatos adortus, facilè omnes fudit atque deleuit.

De Fredegunda regina Gallorum.

Gallorum regina Fredegunda, virum Chilpericũ per adulterum Landericum occidi curarat, atque ſimul cum adultero Galliarum regnum adminiſtrabat: ei bellum intulerat Childebertus Auſtraſię rex, ingenti Longobardorũ exercitu adiutus: cui audax regina, cum impubere filio Lothario, atque adultero, cũ magno ipſa quoque exercitu obuiã prodiit: cũ non longè à Bruniaco (id oppidũ eſt in ea Galliæ parte,

quam nunc vulgo Campaniã dicunt) hoſtilibus caſtris propinqua eſſet, vt improuiſa hoſtẽ adoriretur, calliditate mira vſa eſt. Nam arborum ramos, haud paucos, frondoſos præparari iuſſit, quos quadruplici ordine ante agmen præmiſit, atque inter eos tintinnabula quædam immiſcuit: quæ cũ ſenſim procederent, ſpeciem armenti, in ſylua depaſcentis præbuere. Syluã in qua armenta agerent hoſtes rati eſſe (neque enim quia nondũ certa lux erat diſcerni fraus poterat) caſtris eorum Fredegunda priuſquã hoſtes armarentur, atque prodire in aciẽ poſſent, appropinquauit. Inermes igitur, atque nihil tale verentes adorta fudit, atque in fugam compulit: in quo ſagax mulier clarè oſtendit, fœmineum ingenium, non minus ad omnia mala promptum ac callidum eſſe, quàm ad bona virile ſoleat eſſe.

De Dominguello Hiſpano Mimo.

Muliebri calliditati, quid annectere melius poſſumus, quã Mimi aſtum? is nomine Dominguellus, vir erat vafro ingenio, vt eius ordinis plerique ſolent. Cum autem ſciret Lupum Arenem equitem, Zorithæ arcem furtim Alphonſo octauo Caſtulonenſi regi occupaſſe, atque eius loci præſidio regionem propinquam infeſtã facere, & ob eam rẽ, Lupum regi vehementer eſſe inuiſum, veluti alius apud Dariũ Zopyrus Alphonſo clàm oſtendit ſe rationem iniuiſſe, recipiendæ Zorithæ arcis, modo equitem inueniret, qui ficta contentione, vulnus ſibi in os inferri pateretur: A rege requiſitus Petrus Didacus, coram Alphonſo cum Dominguello verbis contendere cœpit, ac Lupum proditionis infamia criminari: Dominguellus primò humanè tueri Lupum, atque hominem excuſare: ſed cum acerbius eum Petrus vrgeret, Dominguellus ſtricto gladio, os Petri percuſſit, ſtatimque ad Lupum Zoritham profugit: Homini narrat quo modo Petrum coram Alphonſo, famam eius lacerantem vulnerârit, cum etiam per alios, de eo Petrus eſſet certior factus, adeò Mimo blandiri, eum in delitiis habere cœpit, vt vnus ante alios arci præficeretur. Per hunc modum, cum ſe inſinuaſſet Dominguellus, per occaſionem Lupum occidit, atque à muris ſe demiſit, vt cum eius rei nuncio ad Alphonſum aduolaret, haud multo pòſt Lupi nepos ſecutus, Zorithæ arcem Alphonſo reſtituit.

De Alardo equite prouinciæ Narbonenſis, & Carolo primo Neapolitano rege.

Poſſidebat Carolus primus Neapolitanum regnum, atque Siciliã à Roma. Pontifice datam, cum vtranque Manfredo Federici filio, Pontifex ademiſſet. In ea regna, cũ ius ſibi eſſe putaret, Conradinus ſecundus Federici nepos, atq; in Italiam ingenti exercitu traieciſſet, vbi Cæparano in regni primis limitibus appropinquauit, vt cum Carolo manũ conſereret, Alardi iã grãdis natu, equitis prouinciæ Narbonẽſis accolæ conſilio, qui bellicæ artis peritiſſimus erat, Carolus cum exercitu collem inſedit, magnãmque equitũ alã, in valle in inſidiis poſuit, in qua cum regiis ſignis rex ipſe erat, prælium inire alium iuſſit, regi ipſi perſimilem, regio ornatu inſignem, penes quem aliud erat regium vexillum. Hæc manus, paruo tempore fuſa eſt, & captum vexillum regium, atque is occiſus, qui ſe regem oſtendebat, fidem faciebant toto eo bello, penes Germanos victoriam exiſtere. Itaq; iam palantes prædæq;, & non prælio intenti, ordines deſeruerant, cum Carolus ex inſidiis repente conſurgens, cum alia recentium militum manu, cum nouo fulgentiq́ue ſigno, cum præterea ſimul ingens tubarũ ederetur clangor, & terribilis tolleretur victorum clamor, attonitos nouo caſu, defeſſóſque iam hoſtes inuaſit, fudit, & deleuit.

De eodem Carolo.

Nõ minor etiam illa fuit calliditas, qua Matroniũ arcem munitiſſimã Piſanis ademit, ac Florẽtino populo tradidit: nã cũ impeditiſſimis paludibus circũſepta adiri non poſſet, finxit ſe, per cuniculos quos effodere cœperat, ad arcis muros penetrare velle, & vt rei fidẽ faceret, à locis quæ effodiebat rudera, tanquã diruti muri, aſſiũde illuc aduecta, vt deductæ ex cuniculis materiæ ſpeciẽ præberent, in tumulo vt ſpectari à lõgè poſſent collocabat. Ea re, qui in arcis præſidio erãt rudes homines, nihil arbitrati, quo paludib. ad arcẽ appropinquare Carolus prohiberetur, ceu iã eo penetraſſet, attoniti quib. voluit Carol⁹ cõditionib. deditionẽ fecerunt.

De Cane Scaligero.

Plurima laude digna atque permagni eſt momenti calliditas, quæ timore non perturbatur: nã id perrarũ eſt, atque in paucis, præſertim militaribus viris inſpicitur: idcircò magna laude dignus eſt Canis Scaliger, qui Veronę atque Tar-

uiſij principatum obtinebat. Nam cum diſcubiturus eſſet, atroci nuncio perculſus, Patauinos magno exercitu, in prima Taruiſinorum tecta ingreſſos eſſe, magnóque in diſcrimine vrbem illam verſari ea re minimè territus, ſtatim occurrendi periculo ſalutare conſilium cœpit, abiecta prandij cura veſtẽ mutauit, atque in ruſticanũ iumentũ conſcendit, vnóq; ſolo ac fideli comite, magna celeritate Taruiſiũ peruenit, Illic arma induit, atq; in bellatore equo, ante ſe hoſtibus oſtendit, quàm venturum eum ſuſpicarẽtur: fretus id fore, quod accidit, vt hoſtes ipſo conſpecto, veniſſe maiorẽ numerũ aut proditionẽ duplici fraude molitã arbitrarẽtur. Itaq; territi, erepta victoriæ ſpe, cuius ſe iã cõpotes putabãt, prætérea nouo homine, terrore perturbatis ordinib⁹, cũ in eos Canis inueheretur, fuſi ſunt, eorũq; Duces à Cane capti.

De Eduardo rege Britannico.

Philippus Gallorum rex, cognomẽto Pulcher, cũ grauem cladẽ illatam à Belgarum parte, illa quæ nunc ſub Flamingorum nomine cenſetur, quo tempore ab eo rebellauerant vlciſci decreuiſſet, ingentẽ exercitum coëgerat, iámque rebellibus populis appropinquauerat, Vitriacũ oppidum obſidentibus minimé que incerta de eo hoſte victoria fore videbatur, cum Eduardus Britãnicus rex, cui ea res permoleſta erat, veluti Themiſtocles, Xerxẽ verbis, inde Philippũ pellere cogitauit, idq; vt cogitarat ei ſucceſſit. Nã cum vxore, quæ Philippi ſoror erat, graui ſe moleſtia affectũ oſtendit, ob ea mala, quæ ſcire ſe Philippo imminere dicebat: quare diù à coniuge rogatus, vt detegere vellet rem, dixit: Gallos principes multos coniuraſſe, cum Philippus prælium aduerſus rebelles inire cœpiſſet, eum deſerere: de quo Philippus à ſorore monitus, cùm veram eſſe eam rem arbitraretur, incaſſum facta ingenti impenſa, deſudatíſque magnis laboribus, vt Eduardus cupiebat, retró in fines ſuos rediit.

De Prouinciano Syluano ciue Senenſi.

Cum Hetruſcæ vrbes, magno ſuo damno, per Guelfam atque Gibellinam factiones ſe diuiſiſſent, Florentiæ rerum Guelfi potiebantur, Gibellini autem Senas habebant, qui poſt multas preces tandem à Manfredo Neapolitano rege, mille quingentorúmque equitum vſum, in tres menſes tantùm ſubſidio acceperant: his auxiliis incerti, per id tempus quid potiſſimum agerent, excurreréntne per ditionis Flo-

rentiæ loca, prædámque inde agerent,id quod eis neque ſatis laudis, neque commodi poſſe afferre videbatur: an munita loca atque vrbes oppugnarent? ex quo temporis anguſtiæ, vt aliquid magni lætíque ſucceſſus ſperarent,nõ patiebantur. Prouincianus Syluanus, vir magnæ inter Senenſes exiſtimationis, cogitauit optimũ fore,ſi dum apud Senẽſes Manfredi regis equitatus eſſet, cũ hoſtibus prælio decertarent,quod minimè dubia fore victoria videbatur: cui rei vt viam aperiret, duos Senenſes ciues, clàm miſit Florentiam, qui magiſtratui Florentino nunciarent, atque ſimul fictas quorundã ciuium Senenſium literas, in eandem ſententiam perferrent: ſcilicet, Vrbi toti Senenſi graue bellũ illud eſſe, quod cum populo Florentino gereretur, cuperéq; ei finem imponi,cuius culpã nemini dubium erat, penes Prouincianum eſſe.Itaq; ſi eo tempore quoniam Germani equites Senas prædatum egreſſuri videbantur, Florentini ciues, Senis cum copiis ſuis appropinquare vellent,permultos Senenſes, Florentinarum copiarũ præſidio tectos, arma in vrbe ſumpturos eſſe, atque eis Prouincianum vinctũ tradituros. Arbitrati vera Florentini eſſe, quæ nunciabantur de Senenſiũ ciuium aduerſus Prouincianum animo, item de Germanorum equitum profectione, qui egredi ſimularant,cum exercitu Senis appropinquarũt.Illic cum expectarent, vt populus arreptis armis tumultuaretur, ac Prouinciano manus iniiceret, repentè Germani equites erumpunt,eóſque populus armatus eſt ſecutus, hi in Florentinas copias, nihil tale verentes, tanto impetu inuecti ſunt, vt paruo momento, turbatis Florentinorum ordinibus, omnes funderent, fugarétque: quibus eo prælio ſuperatis, Gibellina factio in vrbem Florentiam reuerſa,locum ſuum obtinuit.

De Guidone comite Montisferrati.

Fuit Guido Montis ferrati comes, vir procul dubiò prudens, duxque ſummæ calliditatis, quẽadmodum viſum eſt: cùm in vrbe Foroliuio obſeſſus à Guidone Appia Romandiolæ comite, Martini quarti Pontificis auſpicio operam dedit,vt è ſuorum numero quidam, cum hoſte de tradenda vrbe paciſceretur. Cùm autem hoſtium partem ingreſſam eſſe in vrbem videret,fretus, id quod erat, non omnes, quia non omninò fidem haberent ingreſſuros eſſe, ipſe per auerſam ab hoſte portã, ſilentio egreſſus, eos qui foris manſerãt

adortus, quia nihil tale verebantur, & ſuorum qui in vrbem iuerant exaudito clamore, captã vrbem, & victoriam minimè dubiã eſſe rebantur, pugna minimè opus eſſe putabant, paruo momento omnes fudit atque deuicit. Inde in vrbem regreſſus impetum in eos fecit, qui in vrbem erant ingreſſi. Qui cũ palantes per vrbẽ ſparſi, vni tantum prædæ eſſent intenti, haud difficulter, vel occidit, vel cepit omnes. Hoc igitur aſtu vſus, vt hoſtes diuideret, victoria potitus eſt, quibus ſi coniuncti manſiſſent, par nullo modo eſſe potuiſſet.

De Friderico Aragonio rege Siciliæ.

Pari penè calliditate vſus eſt Fridericus Aragonius Siciliæ rex, cum in ſingula momenta expectaret, vt Robertus Neapolitanus rex, hoſtis in Siciliam deſcenderet, neque plus exploratum haberet, quo in loco deſcenſionem eſſet facturus, quam ſi viribus ei par eſſe poſſet. Itaq; Drepanitanos quoſdam ciues coëgit, clam nuncios obſideſque ad Robertum mittere, hortantes eum, vt Drepanum primo deſcendere vellet, affirmantes ſi ea potitus eſſet vrbe, nullo eum labore inſula tota potiturum. Quibus cum Robertus crederet, & diù eũ verbis Drepanitani traxiſſent, quia vrbs natura, manuque munita erat: & præterea præſidium, in ea validum Fridericus impoſuerat, quanquam inuitus, imminente hyeme Robertus pacem inire cum Friderico coactus eſt, atque obſides reddere, quia amiſſa æſtate, nihil erat quod per hyemem illic ſperare poſſet.

De Melche Chelchemel Sulthano Ægyptio.

Ab Italorum militari calliditate, vt varietas faſtidiũ tollat, ad Barbaros tranſibimus. Honorio tertio Pontifice, Ioannes Hieroſolymarum, item Andreas Vngariæ reges, cũ permultis aliis Germanis atque Gallis principibus in Ægyptum profecti, Carras vrbem obſederant, neque tamen vlla ratione vnquàm Melche Chelchemel Sultanum, vt in certamen cum eis deſcenderet, pellicere potuerunt: quin is pacis mentione iniecta, magno ſe in timore verſari oſtendebat: adeò autem rem traxit, vt Chriſtianos Duces, in id tẽpus deduceret, quo adauctus amnis Nilus, totam regionem inũdare ſolet, quã vt aquis magis infeſtã faceret, ipſe aggeres quibus accolæ amnem coercere ſolent, intercidit. Itaque tecta aquis vniuerſa regione, Chriſtianus exercitus grauiter laborare corruptis commeatibus, atque omni pabulationis

materia cœpit: cum omnes adéptæ eſſent viæ eius regionis ignaris, niſi quæ per aggeres ducerent, quæ etiã duplici incommodo impediebantur, & quod erant anguſtiſſimæ, & quod Sultanus in ipſo tumultu opportunis locis eas caſtellis muniuerat, Quãobrẽ, eo aſtu Chriſtiani principes ac milites, veluti piſcis in naſſa circũnenti, cũ ſalutis ſpẽ omnem amiſiſſent, pacem quam dare Sultanus voluit, acceperunt.

De Tartaris.

Pari calliditate, diuerſa tamen ratione, Tartari (hi enim Scythæ ſunt) regnante Bela quatto Vngariæ rege, in Pannoniam profecti, vt Danubium traiicere poſſent vſi fuerũt: nam cum glacies Danubium amnem aſtrinxiſſet, cuius ripas Vngariæ accolæ armari obſidebant, Tartaros lateret, an tutò exercitus ſuper glaciem permeare poſſet, hanc ad tentandam glaciei firmitatem inìuerunt rationem: motis à Danubio caſtris, tabernacula, vt erant magna, cum aliarum rerum, tum in primis boum atque equorum copia referta reliquerunt: ad quam prædam, inuitati Vngari cum veniſſent, & Tartarorum veriti inſidias morari minimẽ auſi, omnes ſimul greges & armenta per concretum gelu amnem abduxiſſent, Tartari per exploratores facti certiores, Vngarorum experimento exercitui ſuſtinendo glaciem ſufficere, nocte proxima Danubium traiecerunt, atque non ablata modo recuperarunt, verum præda quoque à tota regione abacta, regionis ipſius loca omnia, atque in eis Strigonium vrbem ferro ignéque fœdarunt.

De Petro Roſeo Venetorum militari Duce,

Ad Italos iterum reuerſi, Petri Roſei militaris Venetorum Ducis aſtum, commemorabimus. Is Venetorum auſpiciis, Boguolenræ in Patauino agro arma intulerat, vnáque erat Marſilius Carrarienſis: cum in eum Maſtinus Scaliger exercitum ingentem duxiſſet, Petróque neceſſitas iniecta eſſet, inde egrediundi, quòd eo in loco, commeatuum difficultate premebatur: veritus ne in via cum hoſte confligere cogeretur, quam rem viribus inferior, nequaquam probabat, calliditate aduerſus validiorem vti cogitauit: nam cum hoſtes ad eundem amnem, apud quem ipſius quoque Petri poſita erant caſtra, ſed inferiore amnis parte tenderent, neque aliunde aquationis facultatẽ, quàm ex eo amne haberent, Gualdo herba amnem infecit, ita vt homines iumen-

tâque propter amaritudinem eius, aquas guſtare nollent. Ea re, coactis mutare caſtra hoſtibus, qui congredi & dimicare cum eis non audebat, aſtu inde nullis armis vſus ex rei ſuæ commoditate depulit.

De Brachio Peruſino militari Duce.

Magno item aſtu Andreas Peruſinus, qui poſtea à cognomine familiæ Brachius fuit nuncupatus eſt vſus: cum a Camerte vrbe depulſis Caroli Malateſtæ copiis, quæ ſe Fabrianum poſtea receperunt, ipſe cum parte tantũ copiarum ſequeretur, reliquo pecorum præda captiuíſq; atque aliis rebus impedito exercitu: nam cũ in eo hoſtes bene gerendæ rei occaſionem viderent, ſi ipſi Apennini iuga priores occupaſſent, & Brachius quoque ne id pateretur, è re ſua eſſe optimè intelligeret, cum laſſos iam equos, vltra vel calcaribus vel alia vi vrgere non poſſet, ex captiuo pecore, aliquot equas delegit, atque eas agmen præcedere iuſſit, quarum amor ac cupido, equis adeò acres adegit ſtimulos, vt qui antè calcaribus nullis ſatis impelli poterant, tunc freno vix cohiberi ac retineri poſſent: per eum modũ cum prior Brachius montem occupaſſet, victi hoſtes, Brachij aſtu, cũ eius lædendi ſpem amiſiſſent, retrò vnde venerant, ceſſerunt.

De eodem.

Non minor quoque illa fuit calliditas, qua Turres inter Auerſam vrbem ac Capuam poſitas occupauit, quo tempore aduerſus Martinum quartum Pontificẽ, ac Sfortiam eius militarem ducem, ipſe Ioannæ ſecundæ Neapolitanæ reginæ auſpiciis, bellum gerebat: Audacem enim iuuenem, fœmineo habitu ornauit, quem ad Turres ipſas, veluti deuium & errantem iter facere iuſſit, ab iis, qui in turrium præſidio erant captus, dum tanquàm fœmina eſſet non obſeruatur, in turrem conſcendit, ad ſeque ſublatis ſcalis, iis annuit, qui cum eo à Brachio miſſi, haud longè in inſidiis rei exitum morabantur. Per eum igitur Brachius Turribus potitus, excurſione totam regionem infeſtam reddidit, magnámque inde prædam abegit.

De Friderico Montisferrati comite & Vrbini Duce.

Aſtutia ſingulari vſus eſt Fridericus Montisferrati comes, cum Verruculæ arcem, contra Sigiſmundum Malateſtam Ariminenſem principem obſideret. Fictas enim literas, ita vt omni ex parte Sigiſmundi viderẽtur eſſe, noctu per igno-

tum optimè eruditum hominem, ad præſidij præfectum in arcem miſit, monens ſe auxiliares copias mittere paratum, ſi ipſi opus eſſe videretur. Cum autem ipſe verum Sigiſmũdi nuncium ac literas arbitratus, reſpondiſſet accepturum, Fridericus militibus ſuis Sigiſmundi veſtitu ornatis, omniq́ue alia re neceſſariâ compoſitis, ea nocte miſſis, arcem in poteſtatem ſuam redegit.

De Friderico ſecundo Imperatore.

Nominis ſimilitudo, me ad Fridericum ſecundum Imperatorem trahit, qui cum neceſſariis de rebus, ab Ethruria in Apuliam diſceſſurus eſſet,& multa eum mouerent, vt Saminiatenſem populum ad rebellionem ſpectare arbitraretur: miſit ad eos, qui nũciarent ſe captiuos quos habebat, atque theſaurum Saminiatum mittere velle, & propterea hortari, vt fideliter ea, vſque ad eius reditum cuſtodire vellent. Populus eo inſperato commodo lætus miſit, qui renunciarent ex fide Saminiatenſes ea obſeruaturos. Fridericus igitur armis pro pecunia onuſtis aliquot iumentis, teſtiſque vt ei mos erat, cum pecuniam mitteret, item cathenis iniectis quibuſdam ex militum ſuorum numero fortib. viris, atque ante eos miſſis nonnullis captiuis, inter quos fuit Petrus Vinea (cui illic poſtea oculos defodi iuſſit) Saminiatenſis populus arbitratus veros eſſe captiuos, quia vincula inſpexerat, cum ſarcinis omnes in oppidum accepit. Illi autem poſtea arreptis armis, ſtatim occupato oppido; Friderico defectionis ſuſpitionem quam conceperat, ademit.

De Franciſco Carmaniola Comite ac militari Duce.

Cum Franciſcus Carmaniola Venetorum militaris dux, aduerſus Mediolanenſis Ducis Philippi copias, apud vicum Machalodium in Brixiano agro caſtra poſuiſſet, nec longè ab eo loco eſſent Philippi copiarum Duces, Carolus Malateſta, Nicolaus Picininus, Franciſcus Sfortia, atque Angelus Pergulanus: accidit vt Carmaniolæ eques quidam, cum vno hoſtium equitum contentionem haberet: eã rem Carmaniola arbitratus eſt, poſſe occaſionem alicuius rei bene gerendæ præbere. Itaque ita verbis eã reduxit, vt locum inter vtraque caſtra deligerent, in quo ſingulari certamine ab eis depugnaretur. Euenit autem, id quod Carmaniola fore præuiderat, vt è Ducis Philippi caſtris, maior militũ pars, inermis cum inſidias abeſſe putaret, decertantes perduelles

ſpectatum prodiret. Itaque ipſe potiorem exercitus partem, armatam in tabernaculis manere iuſſit, & cum hoſtes ſpectaculo intentos conſpexit, in equos conſcendere armatos milites ſuos iuſſit, atque pleno curſu in hoſtes tendere, qui inermes inordinatique priuſquam arma induere, aut in aciẽ ad ordines ſuos ire poſſent, fuſi fugatique ſunt. Fugiẽtes autem ipſe inſecutus, cum eis in Mediolanenſia caſtra ſe immiſcet: ficto ſingulari certamine, quatuor inſignibus Philippi ducibus ſuperatis.

De Franciſco Sfortia.

Arte atque aſtu ſuo, non multò poſt à Franciſco Sfortia Philippi copiarum Duce captus eſt Carmaniola: nam cum Franciſcus Sfortia ſciret, in Pado Venetos plura habere eius generis nauigia, quæ in bellicum vſum inſtructa erant, ipſe noctu cũ magno equitum fortium virorũ numero, in Philippi naues conſcendit, & ne idem ab Carmaniola ageretur, pro tranſfugis quoſdam è peditatu ſuo miſit, qui Carmaniolæ nunciarent, Sfortianos in armis eſſe, vt eum illo ipſo tempore adorirentur. Itaque ne ſuos Carmaniola diuideret, opem nullam claſſi Venetæ miſit, & ob eam rem prælio victa claſſis, ex magna parte incenſa atque capta fuit.

De eodem.

In Piceno etiam mira calliditate effecit, vt numero longè inferior ab hoſte victoriam referret. Nam cum manum cum Franciſco Nicolai Picinini filio confereret atque omnibus ſuis equitum turmis in prælium miſſis, Picinino adhuc aliquot ſupereſſent, veritus, ne ſi Franciſcus noſſet, ei amplius nihil eſſe militum in ſubſidiis relictum, his turmis quas ſeruauerat, auctis ſuorum qui decertabant viribus, Sfortianos ita premeret, vt terga dare cogerentur: nouo aſtu occurrendum duxit. Coëgit enim omnes militares pueros, calonéſque ac lixas, & in perrara ſylua ita condidit, vt inſpici quidem, ſed non ex toto diſcerni poſſent, atque in eorum fronte illos quib. Galeæ eſſent ſtatuit, vt ſpeciem magni equitatus præberent. Quare cum ob eam rem Picininus quantũ poterat non eniteretur, & ipſas turmas quæ prælium nondum iniuerant, veluti in ſubſidiis retineret, illa ſola re, qui alioquin victor erat, in eo prælio ſuperatus ac captus fuit.

De Federico Marrabotto Genuenſi.

Cum vrbe Genua ciuilibus bellis lacerata Guelphos, qui in vrbe rerum potiebantur, Gibellini exules infeſtarent Antonius Auria, quatuordecim triremibus, Federicum Marabottum Guelfum, qui ſeptem tantum habebat, vehemẽter inſectabatur. Cum autem nox ſuperueniſſet, neque iam longè à Tiro abeſſent, Marabottus, qui iam penè omnem ſalutis ſpem amiſerat, nouo aſtu ſalutem ſibi peperit: nam cum maritimus in claſſe mos eſſet, vt per noctem ſolus triremium primarius dux, in puppi ſua lumen deferret apertum, ob eam rem, vt aliæ naues eum aſſequi ſcirent: ipſe cũ ante ſuos commonuiſſet, ea nocte ſe ad Maraliam nauigaturum eſſe, lumen in laterna clauſum, clypeo tãquàm cymbæ alligauit, atque in mare conſtituit, triremíſque ſuæ conſuetum lumen extinxit. Cum áutem, vt maris natura eſt, vndæ clypeum cum laterna ad terram eieciſſent, hoſtes arbitrati Federicũ deſperata ſalute, in terram triremes impegiſſe, mutata nauigatione, ab eo curſu, quem ante tenebant naues, ad lumen quod in laterna clypeus habebat, direxerunt, atque ita eluſi Federicum amiſerunt.

De Ammiano Marcellino.

Calliditate qua Federicus in mari vſus eſt, ſe in terreſtri expeditione vſum Ammianus Marcellinus ſcribit: nã cum noctu inſequentes Perſas fugeret, atque latebrarũ ſpes nulla maneret, in equo ſe lumen deligaſſe ait, eúmque ad dextram, qua in parte planicies erat direxit, ipſe autem cũ aliis qui cum eo erant, in læuam conuerſus, ad montes vim hoſtium, qui lumen ad dexteram ſequebantur, effugit.

De Ioanne Fulgoſio.

Inter multa callidè à Genuenſibus mari geſta, hoc vnum connumerabimus: Alphonſus Aragonius Siciliæ rex, in Corſica inſula Bonifaciam vrbem obſidebat, cum Genuæ Thomas Fulgoſius ducatus titulum obtineret, ab eo Ioannes frater, adhuc penè adoleſcens, cum quatuor tantũ nauibus, ad opem ferendã miſſus eſt. Cũ is ad vrbem penetrare non poſſet, quod Alphonſi claſſis, ſimul anchoris connexa, pontibúſq; inter ipſas naues iactis immobilis, ceu humi, magnis firmamẽtis ſtabilita manebat: Ioãnes vt huic rei occurreret, miſſo vrinatore, qui ſupra humanã fidem, ſub aqua morari conſueuerat, in hoſtilibus nauibus anchorarũ

vincula deſecuit, ita vt naues reſolutæ, dum vndis impellerentur pontes inter ſe factos, cõfuſis rebus omnibus cõfringerent, non ſine omnium qui cum Alphonſo erant admiratione. Cum eos ipſius facti cauſa lateret, & nullis ſpirantibus ventis, nullaque vi tentata agitari naues conſpicerent: fieri non poſſe arbitrati, vt viuens quiſpiam, ſub aquis tale moliri opus poſſet. Itaque in Alphonſi claſſe, ob eam rem omnibus confuſis territiſque, Ioanni ad ferendã Bonifaciæ vrbi opem via patuit, Alphonſúſque inde irrito conatu, diſceſſit.

De Petro Fulgoſio Genuenſium Duce.

Cum Petrum Fulgoſium Genuenſium ducem, eodem tempore premerent externæ vires Alphonſi regis, cui Aragoniæ, Siciliæ atque Neapolis regna parebant, & ciuium Genuenſium pars aduerſa, ac Fliſca gens cum ea coniuncta: quæ quanquàm animo diſcors, ea tamen in re aduerſus Petrum conuenerat, apertè perſpexit Petrus, fieri non poſſe, vt ſolus tantam hoſtium molem ſuſtineret. Itaque quod aduerſus eos armis aſſequi poſſe deſperabat, militari aſtu atque calliditate agendum duxit. Arbitratus igitur hoſtes, dum extra vrbem manerent, concordes fore, eoſdemque, vt deuictum eſſe Petrum inſpexiſſent, quod vnuſquiſque vrbis principatum vendicare ſibi niteretur, arma in ſeipſos conuerſuros eſſe: id quod poſtea experiendo verum eſſe cognouit. In Genuenſi arce vxorem cum liberis recepit, fratrémque cum trecentis peditibus, ac viginti equitibus præſidio reliquit, ipſe autem Genua, apertis vrbis ipſius portis profectus eſt, hoſtes qui præ timore fuiſſe Petrum arbitrabantur, ſibiipſis & pugnandi metum iam ademptum eſſe, ſublato hoſte, & confirmatam victoriam ducebant. Itaque cum omnes ad priuati commodi ſpem ſtudia conuertiſſent, ſtatim orta inter ipſos diſcordia, decertare armis inter ſe cœperunt: dum igitur ex vno exercitu, iam in multas partes diuiſi, relicto primo hoſte, hoſtes ſibiipſis facti, inter ſe dimicarent, à ſuis certior factus Petrus, tertio die, poſteaquã Genua abierat, ad vrbem regreſſus, ac ſuis qui in arce erant, coniunctus, hoſtes qui circiter decem milium numerũ excedere dicebantur, inuaſit, atq; haud magno temporis ſpacio, omnes fudit deuicitque. Aſtu igitur cum fugã ſimulauit, eos ſuperauit, quibus ſtando longè impar viribus erat:

atque apertè experiendo docuit, gerendis bellis, non minus calliditate homines quàm armis iuuari.

De Gamali pirata Turcenſi.

Finem recentibus militarium virorum calliditatibus, imponet Gamalis Turca, qui cùm vna tantum biremi piraticam exerceret, vi ventorum per noctem ita acriter eſt actus, vt diluceſcente die, Siciliam in conſpectu haberet: illic fortè offendit Francinum Pauum Cathelanum, duarum triremium præfectum: earum altera, ſtatim inſequi Gamalim cœpit, quæ cum magna vi remorum ageretur, ita vt ab altera amplius conſpici non poſſet, iam Gamalis biremẽ roſtro penè attingebat. Cum igitur nautæ vela colligerent Gamalis in triremem ingenti animo proſiliit, remigéſque ad libertatem vocauit. Dum ergo nauales ſocij, in remiges quos ad rebellandum libertatis ſpes inuitabat, arma mouent, vt eos vinctos ad remigationem continerent, Gamalis momẽto triremi potitus eſt. A biremi autem ſua, in triremem milites, quos habebat cum tranſtuliſſet, à puppi biremem tanquam captiuam trahebat, iuſſiſq; tubicinibus, ingenti clangore canere, ad aliam triremem dirigere curſum cœpit: quæ cum Turcenſem biremem cum Gamali captum arbitraretur, lętitiæ plena ceu victoriam gratulatura, venienti obuiam ſe præbebat, in qua Gamalis, vt in alteram cum ſuis inſiliit, atque ipſam quoque cum nihil hoſtile verentem, atque incautam oppreſſiſſet, ambarũ imperio potitus, in vinculis omnes ad remigariam ſeruitutem poſuit.

DE REPVLSA.
CAPVT V.

VAlerij ordinem ſequentes de Repulſa ſcribemus: eos enarraturi, qui cum ad dignitatem magiſtratus peruenire contendiſſent, à principio repulſam paſſi, poſtea longè maiora conſecuti ſunt. Vt ſi cui in eiuſmodi re, repulſam ferre per iniuriam cõtigerit, his exemplis animum ad iniuriam ferendam validius componat, neque ob eam rem in poſterum à bona ſpe deiiciatur: præſertim cum in his, quos repulſa ſine vllo ſuo crimine preſſit, repulſæ cauſa, aut aduerſi fati atrocitas, aut competitoris potentia, atq; opes plerunque fuerant, & magno compendio rependere ſoleant, quæ antea ademerunt. Sed vt nihil ad repulſæ corrigẽdam

iniuriam fortuna ferat, non leue illud ſolamen eſſe debet, hominem nullius rei ſibi cõſcium eſſe, propter quam competitor anteferri deberet.

De Marcio Coriolano.

Marcius Coriolanus in vrbe Roma nobilitate inſignis, rerum quas geſſerat magnitudine fretus, cum conſulatum peteret, ſatis fauentem populum habuit: ſed cum eodem die peragi quæ ad comitij atque ſuffragiorum rationem pertinebant non poſſent, poſtridie mane, in forum magno patriciorum numero proſequente deſcendit. Itaque mutata populi voluntate, qui maiorem odij ſui in patricios, quam Coriolani virtutis rationem habuit, repulſam ab vniuerſo populo tulit. Etenim ademptus eſt ei conſulatus, quẽ Volſci populi Rom. hoſtes, vt exercitui ſuo præficerent, ob virtutem dignum duxerunt. Vnde haud multò pòſt, in ingentem calamitatem coniectus populus Romanus, ei coactus eſt ſupplicare, cuius antea preces audire noluerat.

De C. Mario.

Caius Marius ſepties conſul, qui Iugurtham, qui Cimbros, qui Teutones deuicit, Romæque quodam tempore omnia arbitratu ſuo geſſit, tamen in iuuenta ambarum ædilitatum vno die repulſam tulit.

De M. Catone Iuniore.

Iunior Cato, qui Romanæ virtutis atque iuſtitiæ ſpecimen, & exemplum fuit, conſulatus repulſam tulit: atque ei Sulpitius præpoſitus eſt, nullam ob aliam rem, niſi quod eum ad reprimendam C. Cæſaris potentiã, honorem illum petere populus putabat: neque enim vidit ignara plebs à ſe cum Catonem repelleret, verum gregis cuſtodem depelli, atque eo depulſo ad lacerandum gregem lupum admitti. In eo quemadmodum in cæteris rebus, Cæſarinas blanditias quibus venenum ſuberat, potiuſquam veram ſalutis ſuæ rationem ſecutus.

RECENTIORA.

De Gabriele Condelmario.

Ad repulſas quorundam ciuium Romanorum quas ſcripſimus, nonnulla recentiorum temporum, quanquam diuerſa in re, exempla annectemus. In quibus primus à nobis ſcribetur Gabriel Condelmarius, patricius Venetus, qui à Gregorio duodecimo Pont. Senenſi eccleſiæ præfectus, à

Senenſibus ciuibus, reiectus eſt, & tamen idem Martino quarto, ſub Eugenij quarti nomine, in Pontificatu ſucceſſit, vniuerſæq; eccleſiæ omniū conſenſu præfectus fuit, qui vnius creatus epiſcopus, ab eius populo repulſam tulerat.

De Leontio Antiocheno patriarcha.

Leontius ſacerdotio nedum repulſus, verumetiam cum eo fungeretur priuatus, haud multò pôſt Antiochenæ eccleſiæ patriarchatum obtinuit.

De Theodoſio Saguntino epiſcopo.

Theodoſius ſacerdotio ab Eugenio pontifice priuatus, ab eius ſucceſſore Gregorio quarto, non modò adempti ſacerdotij honorem recepit, verum Saguntinæ quoque eccleſiæ Antiſtes deſignatur.

DE NECESSITATE. CAP. VI.

De Babyloniis.

NE à cœpto iam ordine diſcedamus, de neceſſitate ſcribemus, re in humanis rebus potentiſſima, cuius rei caſus perſæpè ſuperato pudore, iuſtitiáque, qui ante alios humanis affectibus vim afferunt, ſemper honeſtam ſecum excuſationem perferre videntur. Quis enim iure ei ad crimen illud imputarit, quod quanquā deuitare velit effugere non poteſt? & cui eas vires natura dediſſe videtur, vt reſiſtere ei humani affectus non valeant. Hac igitur in re, vbi de neceſſitate mentio facienda eſt, à Babyloniis ordiemur. Eorū vrbem Darius Perſarum rex obſidebat, à quo deſciuerant, quod inſitum eis à natura in ipſum erat odium: vt autem commeatus, quos in vrbe habebant Babylonij, diutius extenderent, ex toto fœmineo ſexu, cum ſingulas viris omnibus delegiſſent, reliquas, ne eis alendis illorum nutrimenta per quos vrbs defendebatur conſumerent, ſtrangulauerunt.

De Cambyſis Perſarum Regis exercitu.

Non minor illa quoque neceſſitas fuit, qua Cambyſis Perſarum regis exercitus, ſuſcepta aduerſus Æthiopes expeditione, deficientibus aliis omnibus, humano generi cōſuetis alimentis, milites decimabat, quorum carnibus in aliorum alimenta vteretur. Miſerandum profectò atque atrox vitæ genus, comitis adempta vita, vitam ſuam prorogare velle: cum tamen qui eiuſmodi aleretur cibo, longè eo qui decimatus fuerat, infœlicior dici poſſet.

De Athenienſibus.

Et ſi ingens nimiũ dici ea neceſſitas debet, quæ Perſas cõpulit, vt decimato exercitu humanis carnibus veſcerẽtur: nõ minor tamen etiã illa fuit, qua Athenienſes à Demetrio rege Syriæ obſeſſi, adeò laborabant, vt delapſo mure à tecto, pater cũ filio vt eũ ſibi quiſque caperet, non verbis, verumetiam pugnis decertauit: fame ita vrgente, vt nõ modo immunda beſtia veſci non abhorrerent, verumetiam inſitum à natura affectum atque reuerentiam obliuiſcerentur.

De Samaritanis.

Omnem hactenus ſcriptam neceſſitatem illa ſuperauit, quæ Samaritanos circumuenit, quo tempore Ioram Hieroſolymarum rex rerũ potiebatur, & arcta obſidione à Benadab Syriæ rege premebantur, qui alio nomine Adadus & Adeger nuncupatur. Fames enim apud eos inualuerat, vt aſini caput octoginta argenteis nummis vænirer. Itaque cum Ioram vereretur, ne fame oppreſſi deditionem Samaritani facerent, ipſe vrbem circuiendo, murorum cuſtodiam obibat, fretus ipſius præſentia motum populum ſibi à rebellione temperaturum. Cum igitur hoc munere fungeretur, audiuit in propinqua domo tumultuantium ſimul hominum fieri ſtrepitum: cuius rei cauſam cum quæreret, egreſſa mulier, acerbè queri cœpit, quod ipſa cum ſocia muliere pepegiſſet, vt ambæ filiorum carne præſentem fortunã ſuperarent, ipſáque ſuum intetemiſſet, cuius cibo ipſa comeſque mulier in eam horã vixiſſent, nunc comitem fœminam, filium abdidiſſe atque initam pactionem ſeruare nolle. O ſæuam profectò nimis miſerandámq; neceſſitatem! Quid enim aliud de te dicam? cum nullis cohibita frenis maternum affectum, vt vſque ad filiorũ cædem atque veſcendas eorum carnes progrederetur, ſui immemorem reddidiſti.

De Iudæis & Maria.

Non grauis modò, ſed horroris quoque plena neceſſitas illa fuit, ad quam obſidione Titus Veſpaſianus Iudæos deduxit. Nam præter quàm, quod omni immundo cibo, quin ipſo quoque humano ſtercore veſcerentur, & quotidie permultos fames abſumeret inuenta eſt mulier nomine Maria, quæ filium trimum occiſum, igne aſſaret, vt eius carnibus, quem ipſa pepererat, miſerandum in modum ſibi vitã progogaret. Detectáque res eſt per eos, quos ſtimulante fame,

aſſatarum carnium odor, ad eam traxerat. Cum autem in tanta neceſſitate eam deprehendiſſent, præ horroris magnitudine retroceſſerunt, minúſque graue ſibi duxerunt, fame confici, & ipſam mortem obire, quàm impio ſceleratóque cibo in eum morem veſci.

De Cleomene Spartanorum rege.

Non adeò ſæua Lacedæmoniorum neceſſitas fuit: neque enim in ipſorum vitam ſæuitum eſt, ſed cum bellis attriti, non vltra mille ac quingentorum numerum explerent, paucitas Cleomenem ipſum compulit, vt ſeruos ad eum numerum libertate donaret, quo nouem milia conficerentur, atque ſedem ſeueræ nimium gentis, cui nihil erat penſi, pro libertate vitam effundere, ſeruis ſuis communicaret.

De Carthaginenſibus.

Quàm ingens etiam neceſſitas fuit, ad quam Carthaginenſes redacti fuerunt, cum poſtremò Romanorum armis à Mancino conſule deuicti, euerſam Carthaginem viderunt: Nam ad inſtruendam claſſem, cum obſeſſis materia deeſſet trabibus tabuliſque priuatarum ædium vſi ſunt. Et cum Romanis ante arma tradidiſſent, vt alia conficerent, omni quod in priuato vſu erat ferramento, ad noua conflanda arma conſumpto, alia inſuper ex auro argentóque vbi ferrum deerat, confecère: atque vt in arcus funes compararent, cum alia deeſſet ratio, fœminæ comas ſuas in eũ vſum tradiderunt. Ad tantam Carthaginenſes neceſſitatem atque induſtriam, Romana arma, atque ipſorum, vt liberi morerentur propoſitum redegerunt.

De L. Antonio Conſule.

Lucius Antonius conſul, Antonij triumuiri frater, ab Auguſto Peruſiæ obſeſſus, in eas cõmeatuũ anguſtias deductus eſt, vt cũ in ſeruos, quod alimenti habebat, non conſumere decreuiſſet, è quorũ numero propterea quotidie nõnulli fame cõficiebantur, ne ad hoſtes tranſirent, & Lucij neceſſitatẽ detegerent, aut deſperatione acti hoſtes in vrbẽ inducerent, ſeruis carceres impleuit, atque illic fame eos confecit.

De Nerone Imperatore.

Quod L. Antonius, vt in alios ageret neceſſitas compulit, eadem Neronem, vt in ſe pateretur coëgit: nam ab immenſis deliciis, quibus antè vtebatur, in omni re ſua immodicus, omnium odio eum premente, in ſeruũ ſui domum

profugit, atque illic vrgente ſiti, qui aureis gemmatiſque vaſis aſſueuerat, veluti nouus Diogenes, quia aliter non poterat, è caua manu poculum ſibi fecit, & cũ calcei deeſſent, atque ipſi innudis pedibus per cannetum nuperrimè deſectum, tranſeundum eſſet, vt occultè locum peteret in quo latere poſſet, magna ex parte pronus, per terram in quadrupedis ſpeciem perrexit, atque ne acuti cannarum ſtipites læderent, veſtem ſubdidit. Ad hanc neceſſitatem redactus eſt, qui olim vrbes, prouincias ac regna dare conſueuerat, vt calceos in pedes non haberet, manúque pro pedibus vteretur, & deficiente vaſe, manum pro poculo adhiberet.

De Aquileienſibus.

Cum Maximinus Auguſtus crudelitatis magnitudine, diu ferẽdo defeſſum iam Senatum populúmque Romanum ad defectionem compuliſſet, atque is ad vrbem armatus tenderet, Aquileiam vrbem in itinere, quod Senatui pareret, obſeſſam in eam neceſſitatem redegit, vt cum in arcus chordas non haberent, fœminarum ſuarũ comis, ad illud opus vterentur: quemadmodum Romanos quoque feciſſe legimus, cum à Gallis in Capitolio obſiderentur, qui ob eam rẽ Venerem caluam poſtea conſecrarunt. Hoc idem Maſſilienſes quoque aduerſus C. Cæſarem peregerunt, & Carthaginẽſes cum à Mancino eorum vrbs deleta fuit, vt nuper diximus.

RECENTIORA.

De Liguribus.

Fuit etiam maxima ea neceſſitas, qua Italia laborauit, Imperante Iuſtiniano, cum Gothi Beliſarium in vrbe Roma incluſiſſent. Eo enim tempore, cum per totã Italiam fames valida eſſet, in Liguribus inuentæ ſunt quædã matres filiorũ carnibus vixiſſe, quos antè fames ipſa abſumpſerat.

De duabus Ariminenſibus fœminis.

Eo etiam ipſo tempore, Procopius Græcus ſcribit, duas mulieres, quæ apud Ariminum hoſpitatoriam cauponam exercebant, fame coactas, decem & ſeptem homines, diuerſis temporibus interemiſſe, qui fortè ſeorſum apud eas hoſpitatum iuerant, quo tempore cubitum profecti, iam alto ſomno indormiebant, atque eorum carnibus ſibi alimenta paraſſe. Quod poſtea vnus detexit, qui ipſis cædem peragẽtibus inuigilabat, à quo ambæ interfectæ fuerunt: ſed iam ad minus fera neceſſitatis exempla tranſeamus.

De Balduino Conſtantinopolitano Imperatore.

Balduinus ſecundus Conſtantinopolitanus Imperator, cum bello premeretur, quod Græci rebelles intulerant, atque pecuniæ defectu laboraret, Venetis per multas ſanctorum reliquias vendidit: neque eo contentus, filium Philippum, accepta pecunia, à priuatis mercatoribus pignori obligauit, atque eum ad ipſos Venetias miſit. Ipſa quoque templa plumbo, quo tecta erant ſpoliauit ac vendidit, vt inde pecuniam ad ſe tuendum conficeret.

DE IIS QVÆ EX TESTAMENTIS *legitimè factis abolita ſunt.*

CAPVT VII.

IAm nos ordo ad teſtamenta trahit, legitimè facta, in quibus aliquid reſciſſum eſt, & de eis quoque, quæ cum iure reſcindenda fuiſſent, aliquo reſpectu firma manſerunt. Ac demum de his, qui præter communem hominum æſtimationem hæredes reliquerunt. Sed de primis perpauca ſcribemus exempla, quod à Valerij ſeculo, in noſtra tempora ſcriptor nullus exiſtit, qui eam rem attigerit. Si autem inter recentiores aliquod exemplum contigit, perſonarũ ignobilitas, in obſcuro rem reliquit, & res ipſa iudicis authoritatem potiuſquã hiſtoricum requiſiuit. Neque etiam Tiberiũ Cæſarem cõmemorabimus, matris Liuiæ teſtamentũ, odio potius quam iure irritum feciſſe, neque quòd Caligula veluti ingrata, atque inualida ac nulla, iuſſerit eſſe ea teſtamenta, in quibus ipſe inter hæredes numeratus non eſſet. Illud etiam ſilentio præteribimus, quod Domitianus teſtamento hæres ab his ſcriptus, quibus liberi eſſent, perſæpè hæreditatem repudiarat. Sed tantum iudiciaria exempla attingemus.

De Actilia Variola Romana.

Actilia Variola Romana, ab octogenario patre exhæredata, vndecimo die, poſtquam is nouercam ei ſuperinduxerat, centumuirali iudicio, in paternis bonis reſtituta eſt. Reſciſſo teſtamento, quod libidinoſus ſenex feciſſe putabatur, nouæ vxoris illecebris, à recto ſenſu abalienátus.

De P. Virgilio Marone poëta.

Auguſtus quoque, neque id ſine magna ratione, Virgilij teſtamentum, in ea parte ſeruandum non duxit, qua manda-

bat, vt Æneis, quod eam ex ſententia ſua nondum correxerat, combureretur. Longè enim pluris putauit, fructũ quem poſteritas ex lectione conſecutura erat, illius poëmatis, quo eruditionis magnitudine ac ſtyli excellentia, nullus vſque ad eam diem carmen maius ediderat, quàm poëtæ infamiã, ſi quid in eo carmine ſuperſtitioſi caſtigatores, in melius mutandum inueniſſent.

De Ruſco Cepione.

Domitianus quoque Imperator, teſtamenti Ruſci Cepionis eam partem reuocauit, qua hæredes obligabantur, quotannis certam pecuniam Senatoribus dare, qui Senatum frequentarent. Eam enim donationem, ambitioſam, atque parum vtilem iudicauit eſſe.

RECENTIORA.

De Ianuario ſacerdote.

Ianuarius cum religioni initiaretur[k], apud Auguſtinum Hipponenſem epiſcopum, duos filios marem ac fœminam in diuerſis habebat monaſteriis. Itaque cũ bona ſua in pauperum vſum diuideret, partem eius pecuniæ, ſub filij nomine retinuit, vt eam vſque in maturum ætatis tempus illi reſeruaret. Contigit autem vt is mortem obiret, itaque antè teſtamentũ condidit, detexítque pecuniam quam habebat ſuã eſſe, & vt ſuam monaſterio relinquere. Auguſtinus in cuius manu monaſterij adminiſtratio erat, eam pecuniã ceu fraudulentam accipere recuſauit, ſed filiis teſtatoris tradi iuſſit. Affirmans quod non rectè ei poſſet credi, qui cõtra religionis profeſſionem, pecuniam priuatam poſſederat, atque in re dubia, ſatius eſſe filiis teſtatoris eam dari, qui grauiora propter eam pecuniam quàm eccleſia pati poterant. Cum eccleſiæ longè pluris bonum nomen, quàm pecunia cum auaritię nota faciendum eſſet. Hoc Auguſtini iudicio, quis non videat, quæ modeſtiæ formula religioſis viris, in parandis per legata à ſecularibus viris opibus proponatur.

De Aureliano Carthaginenſi epiſcopo.

Illa quoquę Aureliani Carthaginenſis epiſcopi ſanctio quanta laude digna fuit? cum per eam Carthaginenſis ciuis teſtamentum reſcidit: cui nati ſunt filij, poſteaquam is reſeruato ſibi vſu fructu dum viueret, eccleſiæ omnia bona ſua dono dederat.

De Ludouico Patauino Cardinale ac Patriarcha.

Paulus ſecundus Pontifex, Ludouico Patauino Cardinali ac Patriarchæ,ius teſtandi permiſerat,& tamen, quod is bona,non in impios vſos diſtribui iubebat,ſed ob turpem cauſam,vnde & illi ſcandalum, & eccleſiæ ſiniſtra fama manabat,ea relinqueret,teſtamenti partem illam irritam fecit.

De Ludouico vndecimo Gallorum rege.

Ludouicus quoque vndecimus Gallorum rex, putatus eſt prodigè ſe nimis erga ſacerdotes ac templa geſſiſſe,is cum in poſtremo vitæ ſuæ tempore,in Gallico regno, Romæque & alibi templis immenſos redditus aſſignaſſet, atque in pacifica poſſeſſione,eos quibus aſſignauerat,conſtituiſſet,cũ in cęteris, decreta eius ſeruata maiori ex parte fuiſſent, in hoc, quod ad eccleſiaſticas conſtitutiones extendebatur, ex toto quæ ſanxerat abolita fuerunt, ceu quæ nimium profuſa eſſent,atque inutilia ſucceſſori regnóque haberẽtur: quin etiã ſacerdotibus ipſis parum ſalutaria,cum auctis opibus in Dei cultu negligentiores redderentur.

De Gotifredo Bolionio Hieroſolymarum rege.

Idem quoque in Syria antea principes Chriſtiani, qui Hieroſolymas incolebant,in Gotifredi Bolionij teſtamento fecerunt.Nam cum is Imperio patriarchę Hieroſolymitani, Dauidis Turrem,& maiorẽ vrbis partem relinqueret, quippe qui ea Hieroſolymitanæ eccleſiæ iuris putabat eſſe, quæ tamen cum ipſe rectè valeret, petita concedere nunquam voluerat,Poſteri exequi partem eam,ceu regno Hieroſolymitano damnoſam recuſarunt.

DE TESTAMENTIS, QVÆ FIRMA *manſerunt,cum cauſa ineſſet,vt reſcindi deberent,*

CAPVT VIII.

De Sabina Romana.

INter dubia teſtamenta, quæ firma tamen manſerunt, id quod Sabina Romana egit, commemoratione dignum eſt.Nam cũ in teſtamento ſcripſiſſet: Modeſto ſeruo meo, cui vt libertas daretur,ordinaui,talem rem lego. Et cum ea mortua ſcriptũ nihil eſſet inuentũ, neque teſtes apparerent, qui liberationis Modeſti fidem aliquam facerent, Plinius

ſecundus, inter præcipuos hæredes, voluit vt Modeſtus libertate donaretur, Legatúmque à Sabina relictum acciperet. Sabinæ enim voluntatem, quàm expreſſa ipſius voluntatis verba, quæ non inueniebantur, ſequi ſatius duxit.

De Pomponia Galla.

Pomponia Galla, Romana fœmina, exhæredato filio Aufidio Curiano, hæredem Plinium ſecundum inſtituit, qui diù ab Aufidio rogatus, vt hæreditatem maternam ei relaxaret: contentus fuit, cauſas ab eo audire, propter quas male de ſe merentem filium exhæredare, mater non poſſet: & cum ab eo veram nullam cauſam in medium adduci vidiſſet, ipſo excluſo hæreditatem retinuit.

RECENTIORA.

De Ludouico Corteſio.

Inter recentia, pars illa ſtultè poſita, In teſtamento Ludouici Corteſij, qua hæres iubebatur, ipſius exequias, omnium muſicorum, qui in vrbe erãt cantu celebrare: qui illic inſtrumentis ſuis canere, per totum exequiarũ tẽpus, honeſto ſtipendio conducti, non deſinerent: longa diſputatione re tractata, vt neceſſaria iudicata eſt, atque eam exequutus eſt hæres: quod apertè oſtendit, niſi grauibus de cauſis, teſtatorum voluntatẽ, qualiſcunque ſit, ab hærede, prętereundã nõ eſſe.

De Antonio Leonino Genuenſi.

Antonius Leoninus, Genuenſis mercator, cum æger grauiter laboraret, ſeruos ac ſeruas qui ægro miniſtrabant, teſtamento, ſi quid ad priſtinam ſalutem reſtitueretur, omnes libertate donauit. Quod ſi decedere eum contingeret, omnes in ſeruitute retineri iuſſit. Prudenter enim, miniſtris deſiderium ſalutis ſuæ iniecit, propoſita eis libertatis ſpe, & propterea in eius curanda valetudine, vt diligentiores eſſent cauſas auxit.

De Ludouico Arcimboldo.

Ludouicus Arcimboldus, ciuis Mediolanenſis, bis aduerſa valetudine correptus, teſtamento trecentos aureos nummos tonſori, qui ei miniſtrabat, reliquit. Sed cum liberatus eſſet, & poſt aliquod tempus in valetudinem quoque incidiſſet, tonſor, longioris moræ, ad conſequendum legatũ, impatiens veneno vitam eius petiit, atque vt munus impenſa opera ſua dignum acciperet, in foro fracta ceruice vitam amiſit.

DE IIS QVI CONTRA COMMVnem opinionem hærêdes delegerunt.

CAPVT V.

De Velio Bleſo.

Velius Bleſus, vir conſularis, Regulum præſentem, inter hæredes ſcripſit, quia is ægrum diligenter curare videbatur: cæterum poſteaquam ſcriptus fuit hæres, & medicos hortaretur, vt cito Bleſum conficerent, ne diutius ægritudinis moleſtia laboraret, ceu id Bleſus perſenſiſſet, aperto poſt eius mortem teſtamento, Regulus, inter hæredes non inuentus, perfidiæ ſuæ pœnas luit.

De Conſtantio Imperatore.

In Gallia, Iulianus Cæſar, à Conſtantio Auguſto deſciuerat: qui in Oriente aduerſus Perſas bellum gerebat: is autem audita Iuliani rebellione, cum relictis Perſis in Europam ad eos compeſcendos motus regrederetur: in itinere morte correptus, antequam decederet, teſtamento Iulianum hæredem reliquit: tantò præter omnium opinionem, quantò viuentes diſcordibus inter ſe animis fuerant.

RECENTIORA.

De Philippo Maria Mediolanenſi duce.

Philippus Maria Mediolanenſis dux, filiam multóſque alios, è gente ſua in teſtamento præteriit, atque Alphonſum Aragonium Siciliæ regem, non modo affinitate nulla ei coniunctum, verumetiam, aliquando grauem hoſtem, atque extra Italiam natum, hæredem inſtituit.

DE REIS MAGNORVM CRIMINVM QVAS OB RES ABSOLVTI AVT DAMNATI *fuerunt, liber octauus.*

CAPVT PRIMVM.

De Critolao.

CAuſarũ varietates ſcripturi, propter quas magnorum criminum rei vel abſoluti, vel damnati fuerunt, Critolaum Græcũ, primò commemorabimus. Is cum duobus fratribus, aduerſus alios tres fratres, ea cõditione certamen iniuit, vt vtri eorum viciſſent, ita vel Theagetes vel Pheneates controuerſiarum ac belli, quibus antè diu inter ſe certauerant, ius haberent: occiſis tribus aduerſis fratribus, ſingulari Critolaus animo atque induſtria, cum ipſe duos in eo prælio amiſiſſet fratres, victor euaſit. Itaque cum domum, gloriæ plenus, in triumphi ſpeciem rediret: oblata eſt ei ſoror, magno planctu omnia perturbans, quod inter occiſos hoſtes, vir eius erat. Indignatus Critolaus, plus à ſorore virum, quàm patriam ac duos diligi fratres, qui amiſſi erant: illic vbi obuia facta eſt, gladio illo quo accinctus erat, & quo eam pepererat victoriam, ſororẽ interemit. Haud multo pòſt, ad populum is accuſatus, matris precibus, quæ iam duos pro patria filios amiſerat, eo iudicio abſolutus eſt, omni ex parte Romanis Horatiis perſimilis.

De Ariſtide Athenienſi.

Ariſtides Athenienſis, non aliã ob rẽ decennij exilio mulctatus eſt, quàm per inuidiam, multis ægrè ferentibus, eum ob morum excellentiam cognomento Iuſtum appellari.

De Theocrito Chio.

In prælio captum Theocritum Chium, atque ad Antigonum hoſtem deductum, cum qui deducebant hortari, vt bono eſſet animo, vellent: dicebant, fore, vt cum ante Antigoni oculos præſentaretur, veniam impetraret. In tanto is periculo poſitus, à dicteriis abſtinere non potuit: itaque ſi ita eſſet, de ſe actum eſſe, dixit, ſi quidem alterum Antigo-

nus tantum haberet oculum. Cuius verbi acrimonia motus Antigonus, ſtatim eum interimi iuſſit, qui ſi linguæ temperaſſet, incolumitatem aſſecutus videbatur.

De Suſanna Babylonia.

Suſannam Ioachimi coniugem, in Babylone Hebræorũ Iudiciis, à falſo adulterij iudicio ac pœna, nónne Danielis pueri verba liberarunt, cũ exclamaſſet, ad ſe nolle falſi iudicij culpam atque innocentis ſanguinis quem ſpargere Suſanna perempta volebant, vltionem pertinere?

De Quintio Cæſone.

Cæſo L. Quintij Cincinnati filius, à tribunis falſò accuſatus, tanquã ab eo M. Voluſius vir plebeius vapulaſſet, atque verberibus Luciũ interemiſſet, etſi penè exploratum habebatur, accuſationẽ illam calumnioſam eſſe, tamen, quia Cæſo plebis iudicium ſpreuit, & citatus, iudicio adeſſe nunquam voluit, ob eas contentiones quibus inter Senatum ac plebem decertabatur, exilio atque ære mulctatus eſt.

De M. Aquilio.

Accuſatus M. Aquilius repetundarũ, id eſt parum ſyncerè pecuniã publicam tractaſſe, cũ iam in eo eſſet, vt dãnaretur, Marcus Antonius orator, qui eius cauſam defendebat, aperta ipſius tunica, iudicibus ac populo cicatrices oſtendit eorum vulnerum, quæ in pectore pro patria exceperat, quibus moti iudices ſtatim eum abſoluerunt.

De Demetrio Philippi Macedonum regis filio.

Romam profecti erant ciuitatum Græciæ legati, vt iniurias quererentur, quas Philippus Macedonum rex inferebat, & cum in Senatu de ea re ageretur inter Philippi filium Demetriũ, atque oratores, quia Demetri9 non modo argumenta defenſionis, aduerſus tam multa crimina, quæ verè patri obiiciebantur, amiſiſſe videbatur: verumetiam præ pudore vehementer erubuerat, Demetrij honeſtate motus ſenatus, ab accuſationibus ipſum patrémque liberauit. Plus enim iniquæ patris cauſæ, filij ſilentium pudórque profuit, quàm cuiuſuis ingens eloquentia potuiſſet.

De C. Rabirio.

Cum ædilis curulis Cæſar, à ſenatu diſſentiret, ac quoſdam impuliſſet, vt C. Rabirio diem dicerent, qui olim cum ſenatu, Saturnini ſeditioſi ciuis, vim compeſcuerat, in iudicum numero Cæſarem eſſe contigit: itaque is Rabirium

adeo acerbè ac properè dãnauit, vt cũ Rabirius poſtea populum appellaſſet, nulla re ad obtinendã abſolutionẽ magis, quàm ob Cæſaris acerbitatẽ adiutus fuit: cenſuit enim populus, in iudicio plus acerbitatis, quàm iuſtitiæ fuiſſe.

De duobus Romanis equitibus.

Duos equites Romanos, à capitali iudicio illud liberauit, quod alios opprimere in iudicio ſolet. Nã cũ in eorũ numero fuiſſe accuſarẽtur, qui contra Domitianũ conſpirauerãt, nulla re Domitianus magis ad eos liberãdos motus eſt, quã quòd impudicos eſſe norat. Putauit enim fieri non poſſe, vt ſimul impudicitia, & animi vigor ac virtus manerent.

De Cornelia Maximilla veſtali.

Contra in Corneliæ Maximillæ veſtalis virginis cauſa pronunciatum eſt. Nam cum antè abſoluta eſſet, poſtea à Domitiano, non ob aliam rem putatur inceſti damnata fuiſſe, niſi vt crudelitatem ſuam expleret, atque ex his iudiciis, quæ ipſius temporibus facta eſſent, fama & nomen compararetur.

De Valerio Liciniano.

Graue atq; abſonũ valde viſum eſt iudiciũ de Valerio Liciniano ſenatore, çũ inceſti cum Cornelia veſtali accuſatus eſſet. Na idcirco Domitianus cum Pontificũ collegio eũ dãnauit, quod faſſus erat, inceſtũ, quod nũquã eũ patraſſe, omnes arbitrabãtur. Cæterũ ipſe vir aſtutus, cũ Domitianum ſciret nõ iure, ſed ſæuiendi rabie, in eo iudicio moueri: maluit fatendo, pœnę partẽ abolere, quã innocẽtẽ penit[9] perire.

De Didio Iuliano Annonæ præfecto.

Contraria huic cauſa, Didium Iulianum, in Italia Annonæ præfectum, qui Saluianæ coniurationis conſcius eſſe accuſabatur, liberauit: idcirco enim abſolutus eſt, quòd cum permultos iam Senatores Commodus peremiſſet, noluit occiſo Didio, inuidiam magis augere.

De Septimio Seuero.

Septimius Seuerus, qui poſtea imperauit, accuſatus Commodo imperante, quòd in Sicilia Aſtronomos de Imperio conſuluiſſet: ea cauſa, prætorij præfecto demandata, Septimium quanquam eius criminis innoxium, præfectus odio in Commodum, neque aliam ob rem liberauit.

De Romano equite.

Tiberius Cæſar, equitem Romanum, iuramento abſoluit, quod

quod cum ei vxor deſponderetur, nunquam ſe deſerturum eam promiſerat, quia vir, eam cum genero ſe commiſcentem deprehenderat.

De alio equite.

Contrà, alium quæſturá priuauit, quia vxorem repudiauit triduo poſteaquam eam acceperat. Leuiſſimum enim putauit, & qui in re publica, nulla in parte vtilis eſſe poſſet.

De Fabriciano.

Inſignis & admodum iuſta fuit abſolutionis cauſa, quâ Fabricianus iudicium euaſit. Nam cum adhuc in cunis eſſet, per ſororem à matris crudelitate ſeruatus fuit, quæ cum Petronio adulterabat, & ob eam rem cum Valentinum virum ſuſtuliſſet, filiũ quoque occidere quærebat: ſed cum is poſtea adoleuiſſet, matrem cum adultero ſe miſcentem occidit, criminéque occiſæ matris accuſatus, Senatus decreto abſolutus eſt, quod iuſtus dolor & cauſa, ad perdendam matrem impuliſſe videbatur.

De quodam equite Romano.

Et inuſitata, & iuſta tamen, fuit equitis Romani dãnatio, dũ corã Claudio Auguſto litigaret. Nã deprehenſus ſecũ geſtare ſerpẽtis ouũ, ſuperſtitione motus, ꝙ eo litigantes iuuari putaret, tanquã venefic⁹ interfici iuſſus eſt. Inde comparata ſibi morte, vnde ad parandã victoriam, opẽ expectabat.

De Paulo Apoſtolo.

Paulus Apoſtolus, à Felice Iudææ procuratore in vincula coniectus, & in manu Feſti ſucceſſoris relictus, cùm habita diſquiſitione, pluſquã opus eſſet vereretur, Auguſti tribunal compellauit. Itaque Feſtus etſi eum innocentem iudicarat, tamen coactus eſt, ad illum mittere, cuius tribunal Paulus appellauerat. Nero autem vt incenſæ vrbis inuidiam in Chriſtianos exoneraret, quanquam innocentem, poſt aliquod tempus capite mulctauit. Cum appellatio quam ſibi fore Paulus ſaluti arbitrabatur, mortis cauſam ad vrbem Romam miſſo attulit.

RECENTIORA.

De Athanaſio patriarcha Alexandrino.

Athanaſium Patriarcham Alexandrinum, non vitæ ſanctitas, non doctrina protexit, quin apud Conſtantium Auguſtum, à multis Epiſcopis Arrianis ceu magus atque venefícus accuſaretur: nam cum inſuper adderetur, ab eo mutilatũ

brachio Arſenium, vt ex eo veneficia conflaret, conuocato Tyri conſilio, oſtenſóque Arſenio incolumi, tamen non effugit, quin iudicium odio atque iniquitate damnatus, per totum Orientem perſecutionem pateretur.

De Britio Turonenſi Epiſcopo.

Non in Athanaſio ſolum, perſpecta eſt iudicũ peruicacia atque iniquitas, aduerſus innocentiam ſæuiiſſe, ſed id quoque apertè nimis, Gallia in Britio Turonenſi Epiſcopo conſpexit, qui Martino in Turonẽſi eccleſia ſucceſſerat: nã cũ eius ſerua peperiſſet, Britio partus crimini dabatur, quanquam ad purgandam eius innocentiã, abiuratus infans, qui nondum trigeſimum excedebat diem, planè Britij crimen, ortum ſuum nõ eſſe reſpondiſſet. Id enim culpæ ſuſpicionẽ auxit, ſi quidem præterea magum eſſe eum inſimulabant: illud quoque ad purgandam ſuſpicionem, non valuit, quod ignes illæſa veſte deferret, in exiliũ enim actus fuit. Sed poſtremò innocẽtiæ locus ſuus fuit, cum iam duo ei ſucceſſiſſent Epiſcopi: nam ſeptimo anno pòſt reſtitutus fuit.

De Hilarione.

Vehementer ad Hilarionis quoque damnationem aduertendum eſt, quemadmodũ Ruffinus Aquileienſis ſcribit, & ſi illud Hieronymus neget: nã cum hæreticorum fraude viciatus ei liber eſſet, quẽ ipſe catholicè ſcripſerat, & in cella, in eo loco cõditus, in quo primũ habebatur, cũ vitium nullum ineſſet: In cõcilio poſtea Hilario, dũ per cõtumelias res ageretur, hæreticus appellatus, vt obiectũ crimen re ipſa dilueret, librũ quẽ catholicè ſcripſerat, cũ proferre vellet fraudis ignarus, vitioſum protulit: quæ res & ipſum à recto ſenſu, præ admiratione doloréque ſimul abalienatum reliquit, & alienos vehementer in eum cõmouit. Itaque alieno ſcelere, extra eccleſiæ gremium factus, à catholicorum communione, tanquam hæreticus fuit depulſus.

De Clerico ac eius ſorore Arraſſenſibus.

Iuuenis Arraſſenſis clericus, cuius in deterius ibant mores, cũ domi ſuæ hominẽ occidiſſet, vnà cum ſorore eum ſepeliuit: re detecta, ad ſuppliciũ deducebantur damnati, vt ambo viui cremarentur, qui in eo cõſternati, Chriſtiano more fateri crimina ſua, & à Deo veniã petere noluerant. Soror quæ innocens eius criminis erat, cum fratre collachrymabatur, quod innocens cõburi deberet. Itaq; cũ iam ſuppliciũ

inſtaret, & diuinitus monita luſtrare animam confeſſionē decreuiſſet, fratri, vt idem faceret ſuadebat, ſed frater prorſus rem abnuebat. Ipſa igitur ſola Eccleſiaſtico ſacramento ſatisfecit: cum autem intra pyram vnà ducti eſſent, vt comburerentur, quia iuſtiora Dei iudicia ſunt quàm hominum, Deo ita agente ſuccenſa pyra, clericum ſolum, incolumi atque omni ex parte illæſa ſorore, combuſſit.

De Kunigunda Auguſta & aliis.

Quemadmodum vitæ atq; famæ ſuę innocentiam Tutia, prodigio defendit, cum perfoſſo cribro, è Tyberi aquam tulit: ita Kunigunda Auguſta Henrici primi coniunx, falſo adulterij inſimulata, innocentiam ſuam purgauit: quin ſe etiã veneris neſciam probauit, cum quindecim paſſus, ſuper candẽs ferrum, nudis pedibus, illæſis plantis perambulaſſet. Gãgolphi autem Burgundionis vxor, adulterio commaculata, cum probare vellet innoxiam ſe eſſe, in frigido fonte demerſa manu adiurauit, ne eam ſine prodigij ſpecie, ſi culpam ferret inde poſſet leuare: mira, & à Deo res facta fuit, cum à fonte manum tolleret, deſiccatam extraxit, non aliter, quàm ſi in mediis eam ignibus tenuiſſet. Itaque ob prodigium à viro ſeparata fuit. Sæpè igitur ignis & aqua, ad eruendum verum, pluſquam conſuetus naturæ curſus efficiunt, cum, vt veri vis inueniatur, effectus adeò naturæ ſuæ contrarios parturiant.

De Ioanne Chryſoſtomo patriarcha Conſtantinopolitano.

Si ſcriptorum hactenus iudiciorum, cauſæ prodigioſę fuerunt, Ioannis quoque Chryſoſtomi, variam ac præter ordinem fuiſſe dicemus: nam cũ is ad Synodum vocaſſet, Theophilum Alexandrinum Patriarcham, propter crimina, quæ ei obiiciebantur: Conſtantinopolim cum alia impiorum Epiſcoporum manu, Theophilus venit, atque aliam Synodũ fecit, qui citatus Chryſoſtomo cõparere debebat. Quinetiam Chryſoſtomum ipſum citauit, cuius quanquam maior eſſet poteſtas, tamen quia citatus non iuerat ad Theophilum, ab eo damnatus eſt: quod dũ concionaretur, Auguſtam Iezabelam vocauerat; cuius cauſa Archadius quoquē exilio Chryſoſtomũ mulctauerat. Poſt quam rem, cũ grauis terræmotus, vrbem atque propinquam regionem infeſtaret, populus ſuperſtitione motus; quia eius rei cauſam eſſe

Chryſoſtomi exiliū putabat, magnis honoribus, eum in patriam reuocauit. Cæterum cum is etiam damnaret, vt in foro pro æde diuæ Sophiæ, ſtatua Auguſtæ poneretur, denuo vocata in eum Synodo depulſus eſt, quod redierat non à Synodo, ſed à populo reuocatus. Adeò variæ fuerunt damnationum eius & abſolutionum cauſæ.

De Narciſſo Hieroſolymitano Epiſcopo.

Impia etiam ac ſceleris plena fuit cauſa, propter quã Narciſſus Hieroſolymitanus Epiſcopus, fuit damnatus, miranda quoque illa, qua abſolutus: imperante enim Septimio Seuero, tribus falſis teſtibus conuictus, iudicio ceſſit, & ad deſerta ſe contulit loca, atque ei in Epiſcopatu alter fuit ſuffectus. Cum triũ teſtium primus dum teſtaretur adiuraſſet, niſi vera eſſent quæ teſtabantur, vt comburi poſſet incendio, cũ omnibus quæ habebat abſumptus eſt: reliquorum duorũ, cum alter imprecatus eſſet, vt lepra corripi poſſet: alter autẽ vt luminibus caperetur, niſi vera teſtarẽtur, intra paucos dies vterque iis malis, quibus ſe adiurauerat affectus eſt: quibus prodigiis, ceu crimine liberatus Narciſſus, abſolutus iudicio fuit, & in locum ſuum reſtitutus.

De Hildebrando.

Euidenti prodigio damnatus ſimoniaco crimine fuit archiepiſcopus Ambrunenſis, ab Hildebrando apoſtolico legato. Nam cum ſimonia cum crimẽ factum negaret Archiepiſcopus, Legatus autem affirmaret, quia Spiritusſancti epiſcopalis dignitas munus eſſet, illi ipſi ſe hoc iudicium remiſſurum eſſe, & propterea ab Archiepiſcopo peteret, vt clara voce verſiculum recitaret, qui ab eccleſia in omnium Pſalmorum fine dici ſolet. Archiepiſcopus conditionẽ accepit, cum autem recitando, ad Spirituſſancti nomen veniſſet, implicata ad dentes lingua, illud verbum enunciare nunquam potuit. Itaque ob eam rem damnatus eſt, & quod ante damnationem exprimere nõ potuit, poſt damnationem ab epiſcopatu deiectus, planè pronunciauit.

De Petro Papienſi Archiepiſcopo Florentino.

Non minus etiã memoranda eſt damnationis cauſa, Petri Papienſis Archiepiſcopi Florentini: hic ob ſimoniæ notam à Ioanne Gualbertho, viro morum ſanctitate inſigni, qui primus Vallisumbroſæ monachalem congregationem inſtituit, cũ eſſet grauiter increpitus: re ad populum, vt diiudi-

caretur deducta, ſuper ea monachus poſt peracta miſſæ ſolennia, cum ita conuentum eſſet, itinere habito inter duas lignorum ſuccenſas pyras, inter quas vni tantum peruius limes erat relictus, viuus atque nulla in parte læſus euaſit. Itaque & prodigij magnitudine, & ſimul vt populi impetus compeſceretur, Petrus ab Alexandro pontifice, à Florentina Eccleſia deiectus eſt: ſed quoniam ſatis de ſacerdotali ordine dictum eſt, iam ad ſecularia tranſeamus.

De Ioanne Iuuenali Vrſino, Præpoſito Pariſienſi.

Quanquam miranda fuerunt, ea quæ de iudiciis hactenus ſunt ſcripta: non minus tamen illud inſigne eſt, quod pertinet ad Ioannem Iuuenalẽ Vrſinum Pariſiẽſem Præpoſitũ: ita enim vrbis illius præfectura nuncupatur. Regnante Carolo ſexto, qui penè amens habebatur, apud eum Philippi Burgundiæ ducis opera, accuſatus eſt is, quẽ præfuiſſe Pariſiorũ vrbi dixim9, & cauſa iis demãdata fuerat, qui in Præpoſitum hoſtili erant animo, iamque circiter quinquaginta teſtes clàm interrogati falſum dixerant: cum contigit, vt iudices in eadem caupona omnes ſimul cœnarent, & cum cœnari ſcripturas agnoſcerent, volumen illud, quo teſtium dicta continebantur, ſub menſam delapſum, iudicũ diligentiã fefellit: ita enim abierunt, vt penes aliquem ipſorum eſſe volumen arbitrarentur. Catellus autem, qui ſub menſa erat, laſciuiens, volumen ſub lectum detulit, vbi veſpere iam facto, cauponis coniunx illud inuenit, ac viro tradidit. Caupo autem, vt rem ad Præpoſitũ pertinere vidit, volumen ad eum detulit. Cum autem iudices aliud non haberent exemplum, & Præpoſitus apud teſtes iis eſſet vſus remediis, quæ ad cauſam ſuam neceſſaria putauit eſſe, repetitis teſtibus, iudicum errore, atque catelli caſu abſolutus fuit.

De Bethiſacho Gallo.

Cum multa Auxitani populi quererentur in ſe auarè & crudeliter geſta eſſe, ſub adminiſtratione Biturigis ducis, qui Caroli ſexti Gallorũ regis patruus erat, à regio Senatu capi iuſſus erat Bethiſachus, per quem dux ille omnia geſſiſſe videbatur, quia ducem ipſum compellare non audebat. Bethiſachus autẽ omnes culpam in dominũ reiiciebat, cuius Imperio quæ fecerat geſſiſſe ſe oſtendebat: itaque iam vt innocens habebatur, cum per fraudem ei ſignificatum fuit, iudicio ipſum, vt vel ſtrangularetur, vel combureretur damna-

tum iri. Itaque cum ea re Bethiſachus attonitus, cum iis qui illud nunciarant conſilium, ad inueniendam opem iniret, monitus eſt, Si ſe hæreticum dixiſſet, (Nam ita aliud tribunal cauſa requirebat) fore vt Auenionem ad Pontificem mitteretur, è cuius manu dux Biturigenſis, facilè eum poſtea recepturus eſſet. Huius conſilio motus Bethiſachus hæreticum ſe, & qui iam multos annos in Chriſtum non crederet, faſſus: adeò ira atque indignatione omnem Senatum mouit, vt ſtatim tãquam peſſimus vir, nulla vltra eius defenſione audita, Senatus decreto cremaretur.

DE INSIGNIBVS PRIVATIS *iudiciis.*

CAPVT II.

De Archidamo Zeuſippi filio.

PVblicis iudiciis, priuata quoque addemus, quæ inſignia ſunt, aut aliquo modo ordinem exceſſiſſe videbuntur. Exemplorum primum ponemus, Archidamum Lacedæmonium Zeuſippi filium: qui inter duos collitigantes, arbiter electus, cum ambos in Chalcidicæ Mineruæ templum deduxiſſet, eos iureiurando adegit, vt quod ipſe iudicaſſet obſeruarent. Quibus præſtitum iuramentum imperauit, ne eo templo excederent, priuſquam poſitis diſcordiis mutuam beneuolentiam redintegraſſent: hac ſacramenti religione, ambos vt lite diſcederent perduxit.

De M. Syluio Ottone.

Otto, qui poſtea imperauit, cum adhuc priuatam ageret vitam, à duobus de finibus arbiter electus, agrum emit, de quo orta erat controuerſia. Et alteri contendentium dono dedit, atque ita inter ipſos litem ſuſtulit.

De populo Romano.

Contrà populus Romanus, Tarquinio Capitolino, & Au. Furio Agrippa Coſſ. inter Ardeates atque Aricinos de finibus contendentes, arbiter electus, haud ſatis ex tanti populi pudore atque modeſtia, agrum de quo contendebatur, non Aricinorum aut Ardeatium eſſe, ſed ad ſe pertinere adiudicauit. Ex arbitro & communi amico, præ auaritia prædo, atque hoſtis factus.

RECENTIORA.

De Natello Ceua Commarchione.

Temporibus noſtris, Natellus è Ceuæ Marchionum numero vnus, inter duos Ceuenſes arbiter electus, ambos iurare coëgit, ei ſe daturos quod ipſe iudicaſſet. Iudicij autem ipſius fuit ſumma: Quicquid illud erat, de quo inter collitigantes controuerſia eſſet, non ipſorum collitigantium, ſed ſui Natelli eſſe.

De Georgio Neocæſarienſi epiſcopo.

Inter recentiora tempora, Georgij Neocæſarienſis epiſcopi inſigne iudicium fuit. Nam cum de piſcoſo lacu, qui admodum fructuoſus erat, duo inter ſe contendentes fratres digladiarentur, multíque iam in ea contentione homines eſſent interempti, fratrum ipſorum voluntate iudex creatus, ad lacum de quo erat contentio, cum ambæ partes adeſſent profectus eſt, & extenſis in orantis morem ad Deum manibus rogauit, vt eum lacum exiccaret, qui inter fratres tantarum contentionum materiam præberet: Nondũ autem huius precationis verba ex toto protulerat, cũ vtraq; inſpiciẽte parte, exiccatus lacus, & aquæ & liti ſimul finem impoſuit.

De Aimone Sabaudiæ comite.

Cum mutuis odiis inter ſe contendentes, Emanuël atque Andronicus fratres, Caloianis Conſtanrinopolitani Imperatoris filij, quod vterque patri in Imperio ſuccedere volebat: Andronicus Thenedon inſulam populo Genuẽſi, Emanuël autem Venetis qui eam ædificata arce muniuerant, tradidit, ea de re, graue inter Venetos atque Genuenſes bellum exortũ. Cũ autẽ in aliquot annos vtrique decertaſſent, finiẽdi belli arbitriũ, Aimonem fecerunt Sabaudiæ, quæ Allobrogũ pars fuit, comitẽ. Is autem prudentiæ minimè expers, ita iudicauit, vt dirutis locis, quæ in inſula Veneti muniuerant, neutra partium eam inſulam poſſideret.

DE FOEMINIS QVÆ DOctrina excelluerunt.

CAPVT III.

De Sappho Lesbia.

CVm longè commendabilius ſit, mulieres excellenti doctrina extitiſſe, atque ſcribendo philoſophis poëtiſque pares fuiſſe, quàm ipſas, coram magiſtratus oraſſe, &

cauſas ſuas egiſſe ſatius de illis ſcribere duximus. Has enim audacia ac ſimul loquacitas fœmineo ſexui à natura inſita, atque ſimul defendendi ſui neceſſitas, ad hoc vt publicè cauſas agerent, impellere potuit: ſed vt doctrinam inſignẽ aſſequerentur, ac poëtico more, verſus modularentur, haud ſine diuino numine aſſequi potuerunt. Exemplo eſt adoleſcens Sappho Leſbia, quæ multis Græcis vatibus, non inferior, & doctè & ſuauiter verſus ſublimi ingenio conciniuiſſe non contenta, Sapphici carminis, cui ipſa nomen dedit, fuit inuentrix.

De Erynna.

Sapphõ tanquã magiſtram, imitata Erynna Rhodia, ſiue vt alij volunt Theia aut Leſbia, poëma ſcripſit Dorica lingua, quod carminis excellentia, cum Homero contendiſſe putatum eſt.

De Damophila Græca Pamphili vxore.

Damophila quoque, Sapphus in doctrina comes atque imitatrix, amatorios libros, carmine compoſuit, atq; hymnos permultos, quemadmodum Philoſtratus Dauidis Syri relatu ſcripſit.

De Corinna.

Pariter Corinna quoque, adeò eruditione excelluit, quẽadmodum Suidas tradit, vt pręter ea quæ ingenti laude ſcripſit Thebis de poëtica, cum Pindaro contenderet, ac quinquies(quæ rara fuit) gloria eum ſuperaret.

De Themiſtoclea.

Quanquam exploratum non ſit, Themiſtocleã ſcripſiſſe, tamen non minus perita, quàm hæ de quibus eſt dictum habita fuit. Nam vt Ariſtoxenus ſcribit philoſophus Pythagoras Themiſtocleæ frater, admodum ſubtilia multa, quæ à ſorore, vt à doctiore acceperat ſcripta reliquit.

De Aretha Cyrenaica.

Aretha etiam Cyrenaica, Ariſtippi patris Socratici dogma ſecuta, adeò excelluit, vt mortuo patre idonea haberetur, quæ patris ſcholam in philoſophia regere poſſet, rexitque ingenti gloria dum vixit.

De Leontio Græca.

Leontium adoleſcentula Græca, non ſatis duxit, tantum aſſequi doctrinę, vt doctiſſimis philoſophiæ par eſſet, quia vt clarius ingenium eius oſtenderetur, etiam contra Theo-

phraſtum, diuinum penè philoſophum, non ſine ingenti inter Græcos laude ſcripſit.

De Cleobulina Lindia.

Cleobulina Lindia & ipſius Cleobuli philoſophi vnica filia, tantum etiam eloquentiæ ſtudio ſibi peperit, vt permulta verſibus ſingulari laude conſcripſerit, & eius ſcripta dictaque philoſophi clariſſimi, pro teſtimonio in medium afferre non dubitarint.

De Theſſelidi Argiua Hipparchia.

Theſſelidis Argiua fœmina (quod in eo ſexu rariſſimum eſt) fortiſſima, præter alias virtutes tẽporibus ſuis doctiſſima habita eſt. Epigrammata atque alterius generis carmina peritiſſimè ſcripſit, nec verò minus clara in philoſophia fuit Hipparchia. Verum ne Græci ſolum eiuſmodi doctrina inſignes fœminas habuiſſe videantur, quaſdam barbaras atque Latinas annectemus.

De Argentaria Polla atq; Calphurnia Plinij ſecũdi coniuge.

Argentariam Pollam Lucani vxorem, tanto ingenio doctrináque fuiſſe ſcriptũ eſt, vt cœptos à viro permultos verſus, ipſa eadem ſtyli grauitate atque elegantia perficeret, atque Epigrammata etiam peritiſſimè conſcriberet. Idem de Calphurnia coniuge Plinius ſecundus ſcripſit.

De Cornificia Romana.

Cornificia adoleſcens Romana, adeò excelluiſſe doctrina, imperante Auguſto putata eſt, vt in omni poëticæ genere, Cornificio fratri, poëticæ inſigni, par haberetur.

De Sulpitia Romana.

Quàm ingens etiã Sulpitiæ Romanæ doctrina fuit? quæ heroico carmine illaudata Domitiani Auguſti tẽpora defleuit, tãtáq; peritia ac virtutis ſimplicitate habita eſt, vt Martialis Epigrammate eam celebrare, decori ſibi duxerit eſſe.

De Proba Adelphi Coniuge.

Proba iuuenis Romana, Græcis atque Latinis literis eruditiſſima fuit, adeò vt Virgilianis verſibus truncatis atque ſimul ad diuerſam materiam contextis, de Chriſti geſtis, morteque opus nobiliſſimum compoſuerit: quod à ſimilitudine Centones appellauit, carmine quoque Homerico idem feciſſe dicitur.

De Amalthea Sybilla Cumana.

Quam ingens eruditio atque ſapientia Amaltheæ Sybil-

læ Cumanæ fuerit, his libris, quos ipſa populo Rom. reliquit, facilè oſtēſum eſt. His enim populo Rom. nō ſecus ac diuinis oraculis, in imperij adminiſtratione ſēper credidit.

De Zenobia Palmirenſium regina.

Fortaſſe in his, de quibus ſcripſimus fœminis, quia priuatam vixerunt vitam, non tàm mira videtur fuiſſe doctrina, quàm in Zenobia Palmirenſium regina. Nam & regni adminiſtratio, præterea delitiæ quæ in regnis atque ampla fortuna conſtitutos, mortales plerunque ſequūtur, literarum ſtudiis adimere tempora ſolent, præter quàm quod qui in eiuſmodi loco ſunt, tædere laboris ſolet, ſine quo proficere in diſciplinis homines nequeunt. Zenobia igitur, his ſuperatis difficultatibus, Græca eruditione non contenta, Ægyptium Perſicámque linguam calluit, rerumq́ue Alexādrinarum hiſtoriam non illaudato ſtylo ad compendium redegit. Sed ne ætas noſtra, magis in hoc quàm in alio virtutum genere, de quo ſcripſimus defeciſſe videatur, recentiorum fœminarum exempla nonnulla, ſubnectemus.

RECENTIORA.

De Roſuida Saxona.

Prima igitur inter recentiores fœminas, doctrina inſignes à nobis referetur Roſuida, quæ in Germania apud Saxones orta eſt, Ioāne ſeptimo, qui fœmina eſſe deprehēſus eſt, Pōtifice Lothario primo regnante. Hæc Græcè atque Latinè omnium bonarum artium peritiſſima, permulta non ſine magna commendatione ſcripſit, præſertim ad monachas ſuas, dum eas ad diuinum cultum atque virtutem hortaretur. Sex quoque comœdias edidit: præterea carmē inſigne, de Othonum Cæſarum rebus geſtis: item ſanctarū fœminarum, atq; in primis virginis, quæ mortalibus redēptorem tulit, vitam laudeſq; earum, luculenta oratione perſcripſit.

De Elizabeta Germanica abbatiſſa.

Roſuidæ diſciplinam, atque ſtudia, Elizabeta Schonaugiæ abbatiſſa, apud Treuiros ſecuta, Latinè permulta quæ diuinitus monita eſt, item ſuaſorias orationes ad conuentus ſui ſorores, atque ad alios egregiè conſcripſit: opus etiā de viis, quibus ad Deum incedit, ac ſimul erudītiſſimarū epiſtolarum volumen.

De Baptiſta prima Malateſta.

Baptiſtà prima Galeatij Malateſtæ Piſaurenſis principis

filia, & Guidoni monti Feltrenſi Vrbinatium comiti matrimonio coniuncta, miræ eruditionis, qua prædita erat, perſæpè periculum fecit. Nam cum doctiſſimis viris ſæpè non ſine laude diſputauit, & Latinè de humana fragilitate, atque de vera religione, luculentos quoſdam libros edidit.

De Iſota Nouarula virgine Veronenſi.

Iſota Nouarula, Veronenſis, cum philoſophiæ ſtudia nõ verbo tantum, verum re quoque profiteretur, literarum ſtudiis, ac perpetuæ virginitati ſe dicauit. Orationes permultas ad Nicolaum quintum, Pium ſecundum pontifices viros doctiſſimos ſcripſit, Theologiæ ac Philoſophiæ ſtudioſa, dialogum confecit, in quo diſputatum eſt, qui prius ac magis, Adam ne an Eua peccauerit.

De Caſſandra Fidele, virgine Veneta.

Quæ autem nunc quoque viuit, & ceu prodigioſa res doctrina ſingulari eminet, Caſſandra Fidelis Veneta non ſolum ad lyram commodiſſimè concinit Latinos verſus, quos ipſa magna eruditione cõponit, verùm Patauij quoque, in vniuerſitate diſputando, ingentem laudem hactenus ſemper retulit: cum omnibus in omni doctrinarum genere appoſitè reſponderet, & vt clarius eruditionis ſuæ documentum præberet, de ordine ſcientiarum librum edidit. Sed vt Valerij ordinem teneamus, neceſſe eſt ad iudiciales res iterum egredi, & idcirco de diſquiſitione, quæ per tormenta fit, ſcribere aggrediemur.

DE DISQVISITIONE PER tormenta. CAP. IIII.

De Æſopo Demoſthenis liberto.

Aeſopus Demoſthenis libertus, diu diſcruciatus, nunquam ad patronum fateri voluit pertinere adulterij culpam cum Iulia, niſi prius multorum teſtimonio conuictus Demoſthenes, ipſe crimen faſſus eſſet.

De Agathoclis comitibus.

Agathocles, qui poſtea in Sicilia regnauit, cum adhuc priuatus Syracuſis viueret, & mare clàm prædaretur, nunquam à comitibus, qui cum eo capti fuerant, quanquã grauiter diſcruciati eſſent, accuſatus fuit. Itaque etſi crimen exploratum habebatur, conſtans comitum animus, ſingulariſque

earum patientia, id in purgādo Agathocle effecit, vt iudicio tanquam innocens abſolueretur.

De Tyrone & filio.

Cum Herodes Iudæorum rex, Alexandrum filium ſuſpectum haberet, & ob eam rem Tyronem miniſtrum eius in vincula conieciſſet, quia tonſor quidam fatebatur, ab eo ſe inuitatum, vt Herodem occideret, vt eo defuncto Alexander filius eius regnaret: Tyro diu vnà cū filio cruciatus eſt, cum tonſor coram eſſet, amborum corporibus crudelem in modum dilaniatis, Tyronis filius, ſiue nimis ad dolorem recens, ſiue quod patris commiſeratio eum moueret, cum ei promiſſum eſſet, tormentis finem impoſitum iri, faſſus eſt, ſæpius patrem decreuiſſe, vt Herodem occideret, cum vt ſolum adoriri poſſent occaſionem aucuparentur, & id ob eam rem tantum, vt Alexander poſt eum regnaret. Illius igitur confeſſione, quæ poſtea falſa eſt inuenta, motus Herodes, Alexandrum filium interemit.

De Aretaphila Græca.

Aretaphila Nicocratis vxor, qui Cyrenis tyrannidē exercebat, cum plus eam patriæ charitas, quàm viri amor moueret, vt patriam tyrannide liberaret, aduerſo fato detecta eſt conſilium iniuiſſe, Nicocratem virum veneno tollendi. Itaque variis ac longis cruciatibus affecta, à Caluia ſocru, quanquā res penè manifeſta eſſet, adeò conſtanter tormenta pertulit, atque ita eam rem ſemper excuſauit, vt tanquam innoxia, in primum honoris gradum, apud virum reſtitueretur, quem tamen ipſa haud multò poſt interemit.

De Farione Ægyptio.

Contrà autem Fation Ægyptius, tormentorum metu, ea latrocinia faſſus, quæ nunquam patrârat, Alexandriæ dùm deduceretur ad locum, vbi ſecuri percutiendus erat, fortè in Appollonium Tyaneum philoſophū incidit, cum is vel diuino nutu, vel magica arte (id enim non conſtat) innocentem eius criminis Farionem deprehendiſſet eſſe, dedita opera eum remoratus eſt. Cum autē cæteri, iam à miniſtris capite mulctati eſſent, Farion reuocatus eſt, cum noxij quidā in diſquiſitione, quæ de eis habebatur, ipſa illa hora, innocentem Farionem, eius criminis eſſe dixiſſent.

RECENTIORA.

De duobus adulterij accuſatis.

Vercellis, quemadmodũ Hieronymus ſcribit, à viro vxor adulterij accuſata, dum torqueretur, cõſtanter crimen ſemper negauit. Iuuenis autem quo cum adulteraſſe dicebatur, tormentorum impatiens, quod non patrarat, patraſſe ſe faſſus eſt, atque ob eam rem, ambobus à Conſule, in quo rigoris plus quàm iuſticiæ erat morte damnatis, prodigio veritás detecta eſt. Iuuenis enim mendax, gladio percuſſus, caput ſemel ictus amiſit: ſepties autem cùm fœmina gladio percuſſa eſſet, non cæſim modò, verumetiam iugulo punctim petito ferrum, retro ab eius carne veluti à ſilice ſemper reſiliit, præterquàm in extremo ictu. Seruandæ enim illius animæ gratia percuſſa, pro mortua vt ſepeliretur elata fuit, atque tunc viua inuenta, curato vulnere, cum demum iudicio abſoluta eſſet, verum inuentum eſt.

De Iacobo Fuſcaro Patritio Veneto.

Cum Hermolaus Donatus, Venetiis, inter decemuiros principum vnus haberetur, atque is fortè in vinculis adoleſcentem haberet, impudicitiæ reum, qui tormentis nullis vt crimen fateretur adduci poterat: contigit, vt adoleſcentis amator (fortaſſè fretus, ita ſe amatum adoleſcentem liberaturum) Hermolaum poſt ſecundam à ſolis occaſũ horam à palatio domum regredientem, vno ſolo comitatum, extincto eius lumine, vno vulnere occidit. Cum autem caſus illius atrocitas vehementer ſenatũ Venetum perculiſſet & cædis autor ignoraretur, coniectura eius facti veritatem diſquirere decreuit: itaque cum in mentẽ rediiſſet, inter Hermolaum atque Iacobum Fuſcarũ qui vnicus Franciſci Fuſcari, eo tempore Venetorum ducis filius erat, graues olim contentiones fuiſſe: arbitratus ſenatus, Iacobum patris honore fretũ illius cædis autorem fuiſſe, in vincula poni eum iuſſit: qui illic variis acerbiſque tormentorum generibus diſcruciatus, quanquam nihil fateretur, tamen cum pertinaciter Senatus in ſententia maneret, ab eo Hermolai cædẽ procuratam fuiſſe, & tamen inconfeſſum morte mulctare non poſſet, tandem in Cretam eum relegauit. Cum autem haud multo pòſt, Iacobus in exilio deceſſiſſet, qui cædem eam patrauerat, cum ſe religioni dicaſſet, morti proximus, rem geſtã à ſe faſſus eſt. Quæ res ſatis apertè monet nõ eſſe

magnopere tormentis credendum. Perſæpè enim tormenta eos, qui in dolore recentiores ſunt, etiam quæ non egerunt, fateri cogunt: quoſdam quoque veneficio à ſenſu alienatos vidimus tormentis, ceu in lecto iacerent doloris expertes, indormire. Nullam ergo de morte hominis, quæ peracta irreuocabilis eſt, cunctationem nimis longam ducere debemus: neque enim ab re, Romanarum legum conditores ſtatuerunt, ſolam criminis confeſſionem, quæ per tormenta extorqueatur, ad damnationem non ſufficere, ſi cum ea ad probandam rem, aliud nihil conueniat. Contra etiam tormentorum patientiam, ſi in contrarium probationes eſſent, ad abſolutionem ſatis non eſſe, ſed prudentia in vtraque re opus eſſe cenſuerunt.

DE TESTIBVS. CAPVT V.

SEcundum Valerij ordinem ſcribenti hoc loco de teſtibus dicendum eſſet: ſed cum hoc tempore, populi, vel Senatus non hi ſint, qui iudicia peragant, quemadmodũ apud Romanos fieri conſueuerat, nihil mihi quidem, quod operæprecium mereatur ſcribere poſſe videor. Cum eiuſmodi res aut legum formulam habeant, aut à principibus iudicẽtur, in quibus plus appetitum perſæpe, quàm ius valere videmus. Itaque ſolum nobis ſupereſſet, vt teſtium exẽpla è litigantiũ libellis atq; iudiciis requireremus, rẽ profecto obſcuram, neque hoc libro ſatis dignam vbi inſignia tantum poſituros nos profeſſi ſumus. Itaque hãc partẽ ſilentio prętermiſſuri ſumus, cum illud ſatis eſſe putemus monere, permultum de teſtibus dubitari poſſe, quanquam & dites ſint, & in ambo dignitatis ſtatu collocati, niſi adhæc vitæ honeſtas, atque in primis Dei timor accedat. Neque enim fides amplas ædes, aut multo auro plenas arcas, ſed hominum pectora inhabitat, vbi iuſtitiæ ſedes eſt, quam & honeſtas & religio nunquam incomitatam relinquunt.

DE IIS QVI IN ALIOS ANIMADuerterunt, ſuper iis quæ ipſi aliquando patrarunt. CAPVT VI.

De populo Iſraelitico.

DE iis ſcripturi, qui in aliis caſtigauerunt, quod ipſi, interdum geſsêre, Iſraëliticum populum primò citabimus, qui ſeuerè atque atrociter Cananæos, alióſq; vicinos populos, quod idola colerent, euertit: cum ipſe tamen vniuerſus, primò in deſertis locis, dum ab Ægypto remigraret, & poſtea decem tribus eiuſdem populi, idem peregiſſent.

De Saulo Iudæorum rege.

Saulus primus Iudæorum rex, cum Ariolos & Phytoniſſas, qui ei parebant interemiſſet, ipſe quoque ab officio diſcedens, de bello phytoniſſam conſuluit, qui poſtea pro crimine illo, ea pœna, quã aliis irrogarat, à Deo multatus eſt.

De Pericle Athenienſi.

Pericles Athenienſis ciuis, cũ plurimum in patria poſſet, autor fuit vt filij qui naturales tantùm eſſent, ciuiũ numero non haberentur: cui cum poſtea functis vita legitimis liberis, ſolus qui naturalis erat ſuperſtes fuiſſet, dũ ciuiũ numero eum habuit, primus fuit qui conditam à ſe legem violaret.

De L. Sylla.

Inter Romanos quoque L. Sylla dictator, cum per legem modum funeribus atque conuiuiis præfiniuiſſet, in Metellæ coniugis funere, atque in epulo quod ſæpius populo exhibuit, nimia profuſione pompáque, legem à ſe factam tranſgreſſus eſt.

De Nerone Imperatore.

Nero quoque Imperator, lege condita de moderando in victum ſumptu, edixit: Ne caupones in vrbe Roma, aliud quàm legumen atq; herbas vẽderent, pœna pro delicatioribus cibis impoſita. Neq; verò diu cunctatus, cũ exquiſitiſſimorũciborũ cœnis ſumptuariã legem ipſam violauit, atq; ipſe in cauponas atq; apothecas, quas in Tybridis ripa conſtruxerat, excolendorum ciborũ gratia ſe conferret.

RECENTIORA.

De Maſſelzere.

Gildo Aphricæ præfectus, in Theodoſij primi morte, eam prouinciam occupauit, & cum in eandem perfidiam Maſſelzerem fratrem ſuum trahere nequiuiſſet, fugientis inde vxorem liberóſque peremit. Honorius autem atque Archadius fratres, imperio potiti Maſſelzerem ad repetendã Aphricam, aduerſus Gildonem fratrem miſerũt, quẽ is prælio victũ occidit, recuperatáq; omni Aphrica in eundem in

quem Gildo incidit errorem, quia ab Honorio atque Archadio rebellauit.

De Heracliano.

Heraclianus ab Honorio Auguſto, aduerſus Attalum tyrannum, in Hiſpaniam miſſus, cum eum deuiciſſet, Hiſpania recepta, ipſe quoque rebellauit: ſed cum poſtea ad vrbem Romam, cum ingenti exercitu veniret, à militibus ſuis occiſus eſt.

De Eleutherio Conſtantinopolitano patricio.

Calabriam atque Apuliam Heraclei Imperatoris nomine, Ioannes Campſinus Græcus patricius regebat. Itaque ab eo cuius auſpiciis ipſas prouincias adminiſtrabat deſciuit: ad perſequendum eum ab Heracleo miſſus Eleutherius, Conſtantinopolitanus Patritius, haud longè ab vrbe Neapoli, in prælio Ioannem occidit, pro quo merito, ne ſine munere ab Heracleo præteriretur, Italiæ Exarchatum accepit. Cæterum ipſe dato honore non contentus, rebellauit atque ſe Regem appellauit. Quãobrem à Romanis legionibus, quas ſecum habebat poſtea interfectus fuit, atque ipſius caput à militibus Conſtantinopolim miſſum.

De Innocentio ſeptimo Pontifice.

Innocentius ſeptimus cum nondum ad Pontificatũ conſcendiſſet, adhuc ſolo Cardinalatus honore inſignis, perſæpè Vrbanum ac Bonifaciũ Pontifices, qui ante eum Rom. eccleſiæ præfuerant, reprehendit, quod de tollendo à catholica eccleſia ſchiſmate, paruam gerere curam viderentur. Cæterùm poſtea ad Pontificatum euectus, in eoſdem ipſe quoque incidit errores, à quibuſdam autem Romanis ciuibus rogatus, vt ad tollendum ſchiſma curam adhibere vellet, cum eos ad nepotem remiſiſſet, ipſius nomine reſponſurum, à nepote pro reſponſo id tulerunt, quod à feneſtris præcipites deiecti fuerunt: Illud enim, is affirmauit ſuum eſſe reſponſum. Eſt autem cum in permultis aliis ſæpe hoc crimen, vt quod in aliis reprehendunt, illud reprehenſores ipſi agant, tum maximè ſacerdotum ordini velut à natura inſitum, à Chriſto redemptore longè ante enunciatum, cum dixit: à ſacerdotibus grauia aliis onera imponi, quæ ipſi ne digito quidem leuare volunt.

DE

DE STVDIO ATQVE INDVSTRIA
CAPVT VII.

INduſtriam ſtudiúmque multarum virtutum, omniũque artium veluti indicem atque originem eſſe palàm perſpicimus. Neque enim ſine iis, niſi perrarò proficere quẽquam in diſciplinis, aut arte vlla contingit. Et ſi quando inuentũ eſſe aliquem accidit, qui aut nullo aut perexiguo impenſo ſtudio excelluerit, id aut ingenij magnitudine, aut prodigio factum videri debet. Itaque ne eius quem imitamur ordinem deſeramus, de his dicere aggrediemur. Nec verò aut Neronem, aut ei ſimiles commemorabimus, qui induſtriam ſtudiúmque enixè his artibus impenderunt, quæ prorſus regibus atque imperatoribus erant indignæ: quid enim ille, dum ſe & vomitu, atque leuando ventre tanto opere purgabat, aliud quæſiuit, quàm vt vocem magis ſonoram haberet? vt in theatris atque foro clarius decantaret? Qui etiã ob eandem rem porro oleo condito veſcebatur, & plumbeam laminam, pectori appoſitam gerebat, omnia vt inter cantores annumerari poſſet, perpeſſus. Quamobrem ab eorum ordine, qui ſequuntur ipſum tollemus, & ad eos in quibus plus laudis fuit nos conferemus.

De C. Iulio Cæſare.

Quantum Iulius Cæſar literis impenderit ſtudij, ex eo facilè intelligi poteſt, quod ne in bello quidem, nunquàm ſtudium, quod literis impendebat, intermiſit: neque ludos aut alia publica munera, ſine lectione ſpectabat: ac omnium teſtimonia, de hac re ſcribentium, cõmentarij de rebus ab eo geſtis ſcripti longè ſuperant, ab eo inter armorum ſtrepitum, ac bellorum tum externorum, tum ciuilium curas, literis mandati, vt ſcriptoribus materia pararetur. Ita eruditi limatíque habiti ſunt, vt nullus eis apponere manum auſus ſit, cum ſtyli nitorem, militarémque illam, ſine vllo fuco facũdiam, nõ ſuperare modò ſed ne æquare quidem poſſe, haud iniuria nemo ſibi perſuaſit. Fuit autẽ in omni diſciplinarum genere, hæc ipſius tanta eruditio magis miranda, quod honorum cupidus, atque ingenti ambitione laborãs, inter arma magiſtratúſque omnem tranſegit ætatem.

De Auguſto.

Iulij Cæſaris ex ſorore nepos, atque idem per adoptio-

nem filius Auguſtus,ei in literarum ſtudio perſimilis:quanquàm prima ætas imperij adminiſtratione occupata eſſet, multa facundè ornatéque carminibus Græcè Latinéq; ſcripſit, Mutinenſique bello, cum omnia armis obſtreperent, ſemper vel legit vel ſcripſit, vel declamauit: cum nec vita quæ in ſummo diſcrimine verſabatur, nec militaris cura ac moleſtia eũ auerterent, quò minus aſſiduè ſtudiis lõgè enixius quàm alij in magno otio ſoleant, operam impenderet.

De Adriano Imperatore.

Adrianus imperator habitus eſt tàm doctus, atque poëtices ſtudioſus, vt perſæpè ei ad crimen aſcriberetur. Arithmeticæ peritiſſimus,item Geometra fuit,pinxit egregiè,muſicen excellenter calluit, & ante alia Aſtronomiæ ſcientia, ætatis ſuæ omnes anteire viſus eſt. Neque verò (& ſi imperij occupationibus diſtinebatur) antè vnquã earum diſciplinarum ſtudium intermiſit, dum ſimul ſcriberet, dictaret, audiret, loqueretúrque. Itaque pro prodigio numerari poteſt, tam multarũ rerum ſcientiã in imperatore fuiſſe, cuius vel dimidia pars, in priuato atque eodem otioſo homine, ſi inueniretur, id etiam ampliſſimum videri poſſet.

De Helio Sophiſta.

Hoc etiam Helio Hippiæ Sophiſtæ contigit, qui præter literarum ſtudia, in quibus ætate ſua nulli ſecundus fuit, Olympicis ludis zonam, veſtem, calceos, ampullam, annulum, gemmam, in qua ſignum ſculpſerat,omnia ab ipſo fabrefacta, nõ ſine admiratione homines cõſpexerunt. Quippe in vno tantarum rerum artem, ac ſcientiam viderunt, quantæ permultos ornare mortales potuiſſent.

De Aurelio Alexandro Seuero.

Non minus admirationis meretur, ſtudium quoque atq; induſtria,qua in re literaria Alexander, quanquàm occupationum magnitudine in imperio penè opprimeretur, plurimum excelluit. Fuiſſe enim legitur optimus aruſpex, excellens augur,muſicus inſignis, & qui ſolutã orationẽ carménque eruditiſſimè ſcriberet. Quibus rebus, tantum impendit operæ, vt in conuiuiis conſueuerit, vel legentes audire, vel ipſe aliis veſcentibus legere.

De M. Antonio philoſopho Imperatore.

M. Antonius philoſophus Imperator, vltra publicas curas, quas nũquàm deſeruit (cuius rei argumentum eſt, quod

diù pacatum tenuit Rom. imperium) plurimum ſtudij literis impendit, cum de philoſophia vel ſcriberet, vel diſputaret. Itaque eius dicta ſcriptáque inter Philoſophos, eo tempore magni facta fuerunt.

De Cynea philoſopho.

A principibus ad priuatos nunc deſcendemus: Cyneas philoſophus, à Pyrrho ad populũ Rom. legatus, poſtridie quàm in vrbem Romã venit, curiam ingreſſus, Senatum, atque equeſtrem ordinem ſalutauit, vnoquoque propriis nominibus appellato, idq; ipſe peregrinus facilè peregit, qđ Romani in vrbe nati, nullo modo facere potuiſſent.

De Eſdra Propheta.

Longè etiam maius memoriæ experimentum Euſebius tradit, in libro temporũ, ſcribens Eſdram Hebræum, omnes Moyſi libros memoriter recitaſſe, quos Chaldæorum reges ſuſtulerunt, ita ne amplius extarent: & ex eius recitatione tranſcriptos, hunc vſum qui poſtea habitus eſt præbuiſſe.

De Carneade Græco.

Carneadem Græcum, Plinius ſcribit, vt memoriæ periculum faceret, libros quos in aliqua Bibliotheca legiſſet, confeſtim omnes memoriter recitaſſe.

De Democrito Abderita.

Adeò doctrinæ ſtudioſus atque amator Democritus Abderites fuit, vt omnibus relictis, in Chaldæã proficiſceretur, ob id ſolum, vt Aſtronomiæ operam daret: neque eo contentus, in Perſidẽ tranſiuit, vbi Geometriæ mẽſuras didicit, Athenas poſtea profectus, doctrinæ penitus amore captus, vt ei magis ex ſententia ſua vacaret, neq; vllius rei gratia ab ea auerteretur, luminibus, vt à quibuſdã eſt ſcriptũ ſe priuauit, corporíq; tenebras obiecit, vt animo plus cernere poſſet.

De C. Plinio.

Omnium ſtudia, diligentiámque C. Plinius ſtudio ſuo ſuperauit, qui quãquam in armis & magiſtratib. obeundis, totam tranſegerit vitam, neque aliquid quod agendum eſſet omiſerit, tam multa, tam doctè atque ornatè ſcripſit, vt etiã ocioſo perdifficile ſit, omnia quæ is ſcripta reliquit, perlegere. Nam præter naturalis Hiſtoriæ libros, opus diffuſum atque varium, infinita penè alia edidit. Neque verò cum ociũ eſſet, tantum literis operam dabat, ſed in menſa quoque legentem audiebat, aut notabat etiam, cum aliud agere

eum oportebat, qui lectica quoque vtebatur, vt in via vel legere vel ſcribere poſſet. Et ſi equo ferebatur etiam inter tempeſtates miniſtrum manuleatum in pugillaribus excipere iubebat, quæ ab ipſo dictabantur. Intelligendi autem tãto ſtudio tenebatur, vt dũ nimis progreditur, incendij quo Veſuuius deflagrabat cauſas inſpecturus, fumi magnitudine præfocatus, interierit.

De Dioſcoride.

Eadem diligentia atq; induſtria vſus eſt Dioſcorides medicus, atque equeſtris dignitatis honore decoratus: qui cum herbarum petrarũque vires ſcriberet, atque inſuper animalium atque aromatum ſpecies proſequeretur, in eis deſcribendis non leuiter famam ſecutus eſt, ſed in omnibus graues autores legere, atque magna ex parte eorum omnium periculum facere voluit.

De Diodoro Siculo.

Par ſtudium atque induſtria in Diodoro Siculo fuit, qui triginta annos, dum orbis terrarum hiſtorias ſcribendo cõplecteretur, conſumpſit. Et ne in eis erraret, in quibus permultos erraſſe agnouerat, magno ſuo incommodo, maiorem Aſiæ atque Europæ partem perluſtrauit.

De Epicteto philoſopho.

Mira profectò res, & quæ ante alia, in quibus ſtudium atque induſtria enituit, efferri laudibus debeat, ea fuit, quã Epictetus philoſophus præſtitit: nam ſeruus atque omnium inops, adeò vt vnde fores obſeraret pauperis tugurij non haberet: his ſuperatis incommodis, permulta in philoſophia peritiſſimè ſcripſit.

De Plauto Poëta comico.

Plautus quem Varro vir doctiſſimus, adeò eleganter locutum ſcribit, vt ſi Muſæ Latinè loqui voluiſſent, eas affirmaret Plautino ore locuturas fuiſſe: cum graui inopia preſſus, magnum temporis ſpacium moleret, vt ita victum pararet, quod temporis ſupererat, non quieti, cæterum legendo atque ſcribendo impartiebatur. Quàm credibile igitur eſt, longè maiora confecturum fuiſſe, ſi otij atque opum, quibus alij affluenter abundant, partem nactus fuiſſet? cum in tantis & temporis & rerum anguſtiis, perpetuo penè labore preſſus, de literarum ſtudiis, tàm multa ſcribendo, benè mereri voluerit.

De Phedone philoſopho.

Haud diſſimile Phedonis Elei ſtudium atque induſtria fuit, qui adoleſcentulus, cum Athenis in ſeruitute eſſet, à domino vt proſtaret, in lupanari conſtitutus: quantum iniunctæ neceſſitatis turpitudinem vitare poterat, cum Socrate incluſus, philoſophiæ operam dabat. In qua re ita egit, vt parto precio, ab ea turpitudine ſe redimeret, atque inter philoſophos doctiſſimus euaderet.

De Simone Coriario.

Non minus etiam Simonis Coriarij ſtudium fuit, cum ad eius apothecam Socrates perſæpe commoratus, de philoſophia diſputaret: tanta enim Socratem diligentia audiebat, atque eius dicta excipiebat, vt quædã de eis, non incõpoſitè, volumina ediderit.

De Cleante philoſopho Stoico.

Cleantes quoque philoſophus, permagno ſtudio atq; induſtria vſus eſt, qui cum pugil eſſet adeò ſe philoſophię ſtudiis accendit, vt cum ob inopiã coëmere in ſcribendi vſum papyrũ non poſſet, qđ audiebat, in tegula vel oſſe notabat.

De Prothogene Pictore.

In pictura Prothogenes, non minore induſtria, quam alij in literarum ſtudiis vſus eſt: nam cũ Ialiſij imaginem pingeret, ſolo lupino aqua macerato alebatur, vt ita ſiti faméq; depulſa, minus curando corpori occuparetur: cibóq; perſico cum vteretur, vaporibus, quibus delicatiores cibi caput petunt, eius in cõſiderando ſtudium, ac ratio minus læderetur.

De Nicaula Ægypti atque Æthiopiæ regina.

Sed non in viris modò tantùm doctrinæ ac ſapientiæ ſtudium fuit, inuentæ quoque (id quod earum ſexus perrarum facit, atque ideò etiam magis mirum) fœminæ fuerunt, adeò intelligendi ardore incenſæ, vt neque viarum longinquitate, neque regni, in quo erant magnitudine detinerétur, quò minus ad capeſſendam doctrinam peregrè proficiſcerentur: exemplo fuit Nicaula Ægypti atque Æthiopiæ regina, quæ audita Salomonis ſapientia, ab extremo orbe in Iudæam iuit, vt eum audiret: & pro eorum temporum more, cum ſubtilia quædam quæſiuiſſet, Salomon difficultates eas abſoluit. Hoc autem facit, vt minus Pythagoram, Platonémque & Apollonium terrarum orbem peragraſſe miremur, cum hæc & fœmina, & regina, neque ſexus debilitate, neque

amittendæ dignitatis formidine, deterrita ſit, vt diſcendi ſtudio, tantum terrarum ſpacium obiret.

De Appollonio Tyaneo philoſopho.

Nicaulæ longum iter ad Salomonem audiendum, vt de his quæ dicendi ſtudio impulſus, Apollonius Tyaneus Aſiaticus philoſophus peragrauit, ſcribere velim, me admodum inuitat: nam quanquam ſexus imbecillitas, vt mira videantur, quæ illa egit efficiat, in Apollonio longè maior & longitudo peregrinationum & laboris difficultas fuit. Is ſatis non duxit, temporis ſui philoſophos, in ea regione, in qua ipſe viueret doctrina æquaſſe, Veſpaſiano, atque poſt eum liberis imperantibus, mirum in modum diſcendi ſtudio incenſus, omnia petebat loca, in quibus aliquid diſcere ſe poſſe intelligeret, neque eum viarum longitudo incommodáue neque pericula, aut impendia retinuerunt. Nam vt Brachmanum ſcientiam haurire poſſet, Perſas, Caucaſum ipſum Albanóſque ac Scythas atque Maſſagetas prætergreſſus, in Indiam penetrauit, denique Phyſonte amne ſuperato, ad illos ipſos, quos optabat philoſophos Brachmanes peruenit. Vbi audito Hiarcha, in his quæ ad naturalem philoſophiã atque aſtronomiã pertinerent, permulta quoque alia ab eo didicit. Inde autem per Elamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Parthos, Aſſyrióſq;, Phœnicas, Arabes atque Palæſtinos in Ægyptum, omnibus aliis, in omni ſcientiarũ genere doctior regreſſus eſt. Sed ne tunc quidem extincta hauriendarum ſcientiarum ſiti, in Æthiopiam ad Gymnoſophiſtas, tranſiuit: vbi eorum principem Theſpeſionem audiuit, vt ab eo quoque erudiretur. Tunc diſcendi ſibi modum ponens, cum viuere deſtitit, pane herbiſque ac ſimul aqua tantum veſcebatur, ob id ſolũ vt ingenio ad diſcendũ promptior eſſet. Paternas autem opes, quæ ſatis magnæ fuerunt, non ſtultè quemadmodum Crates Thebanus in mare proiecit (vt expeditius vacare philoſophiæ poſſet) ſed parte fratri tradita, quod ſuperfuit pauperibus, qui propinquitate, aut amicitia iuncti eſſent, diſtribuit. Itaque minimè mirum videri debuit, ſi philoſophus atque Magus, alios doctrinæ magnitudine ſuperaret, adeò vt illa quæ ab ipſo fierent, præ admiratione mortaliũ mentes caperẽt, atque ob id eum permulti numen habere crederent, eſſentque etiam extra catholicè credentium numerum, qui ea quæ veluti

præſtigiator Apollonius ſupra cõmunis naturæ curſum gereret, redemptoris rebus, verè mirandis, anteferre auderent.

De Anthiſtene philoſopho.

Quanto etiam doctrinæ ſtudio Anthiſtenes tenebatur? nam cum diſputantem Socratem audiiſſet, ipſius diſciplinæ amore captus, ad diſcipulos, quos ipſe habebat conuerſus, vt alium præceptorem quærerent, monuit, ſibi enim ſe præceptorem inueniſſet aiebat: & cum ita dixiſſet illis, fortuníſque omnib. relictis, vno tantum pallio tectus, Socratem poſtea ſecutus eſt, opibus liber, atque humanis curis, quæ eum à ſtudiis auertere poſſent.

De Laſthenia Mantinea & Axiotea Phliaſia.

Pari ſtudio ſcientiæ arſerunt, Laſthenia Mantinea, & Axiotea Phliaſia, quas Dicæarchus ſcripſit, virilem amictũ induiſſe, vt expeditius Platonis doctrinam ſequerentur: minimè à fragili laſciuóque ſexu impeditæ, quò minus cũ aliis Platonis diſcipulis, diligentia ſtudioque proficerent.

De Hipparchia Maronea.

Quemadmodum Thebanus Crates opes contempſit, vtpote, Ne diſcendi, quo tenebatur ſtudium, his impediretur, ita Hipparchia Maronea, & diues & formoſa fœmina, doctrinæ capta ſtudio, viros quorum matrimonia honeſtiſſimis conditionibus offerebantur, vnà cum opibus ſpreuit, vt inopem Cratem philoſophum ſequeretur: quo cum, vt Cynicam ſectam planè imitaretur, nudis pedibus orbem terrarum philoſophando peragrabat.

RECENTIORA.

De Paula Cornelia.

Inter recentiora exempla Paula Cornelia, Romæ principum genere orta, non ob id tantum clara, quod Hebraïcis, Græcis atque Latinis literis plurimũ excelluit, ſed etiã quod veriorem philoſophiam, atq; peritiorem doctorẽ ſecuta, relicta patria, in Palæſtinam abiit, vt illic Chriſtiana dogmata, quib' nulla maior eſt philoſophia, à Hieronymo, qui illic agebat, audiret. Illícq; opes, quas ingentes habebat, ne à cœleſtium contẽplatione abſtraheretur, in pia opera diſtribuit.

De Amalaſunta Oſtrogothorum regina in Italia.

Amalaſunta Oſtrogothorum regina, Theodorici Oſtrogothorum regis in Italia filia, & Græcè & Latinè eruditiſſima fuit, diſtinctéque omnibus linguis locuta eſt earum

nationum Barbararum, quæ in Occidente imperium vnquam vexaſſent. Et poſtea mirabimur Cyrum, Mithridatémque ſi alter nomina totius exercitus ſui militibus reddidit: alter autem duabus & viginti nationibus linguis propriis, ius reddebat: cum & fœmina & regina, regni adminiſtratione occupata, tam docta extiterit, & adeo variis linguis loqui nouerit.

De Quinto Aſconio Pædiano.

Quintus Aſconius Pædianus Grammaticus atque hiſtoricus, cum ſeptuageſimo ætatis ſuæ anno, oculis captus eſſet, atque ita duodecim annos vixiſſet, eleganter quaſdam hiſtorias, diligentia atque induſtria ſuperato ætatis atque oculorum impedimento, perſcripſit.

De Didymo cæco Alexandrino.

Omnium induſtriam ac ſtudium quos vnquam legerim Didymus Alexandrinus ſuperauit; qui amiſſo oculorũ vſu, cum ad quadrageſimum ætatis annum perueniſſet, in Grãmaticum, Geometram atque Dialecticum conſummatiſſimum euaſit: nam cum in ſupputandis numeris, dimenſionibúſque, atque in ſcribendo aliena vteretur manu, multa ſubtiliſſimè ſcripſit, atque haud pauca in ſacra ſcriptura cõmentatus eſt. Viſus eſt enim Deus hunc potiſſimum ob id creaſſe, vt alios omnes experimento doceret, diligentiæ atque induſtriæ inuium nihil eſſe, cùm Didymus ea re, quæ ante alias doctrinæ perneceſſaria eſt, priuatus, induſtria tamen tantùm doctrinæ aſſecutus fuerit.

De Ioanne Fernando.

Quod per induſtriam, in Didymo poſt amiſſum oculorũ vſum contigiſſe certum eſt, id ætas noſtra, in Ioanne Fernando vidit, cuius pater Hiſpanus fuit, ſed ipſe in Belgica parte (cui Flandriæ eſt recentius nomen) ortus, in ea vixit: nam cùm naſceretur cæcus erat, & eã inſuper calamitatem pauperies aggrauauit. His duobus ſuperatis, quæ permultũ doctrinæ atq; muſicæ repugnant, Poëta, Logicus, philoſophus, Muſicúſq; tã excellenti arte atq; doctrina euaſit, vt ſolus memoriter quatuor vocum carmen cõponeret, id quod vix alij ſcribẽdo cõſequi poſſent. Præterquã, quod aliis muſicis inſtrumẽtis, tã peritè ſonos modularetur, vt audientiũ aures, non ſolum ſuauitate demulceret, ſed etiam artificij magnitudine, veluti captas admiratione detineret.

De Nicaſio VVerdano Belgico eius partis quæ Brabantia dicitur.

Quod primus viſum amiſit Nicaſius VVerdanus Belgicæ nationis (quæ Brabantia dicitur) incola, & quod idem inſigni doctrina præditus fuit, duobus ſuperius poſitis exemplis, à nobis annectetur, in quibus amiſſis luminibus, quid per induſtriam aſſecuti homines fuerint, haud obſcurè patet. Imperante enim Federico tertio, in Colonienſi ſtudiorum vniuerſitate, Nicaſius Canonica atque ciuilia iura profeſſus eſt, & in Louanienſi gymnaſio, Theologiæ peritiſſimum eſſe, ſtudiorum præfecti eum cenſuerunt. Diù ſactarum rerum concionator extitit, & aliena vſus manu, in inſtitutionum interpretatione, atque item ſuper ſententiarum libros multa ſcripſit, quibus etiam Theologales quæſtiones, atque epiſtolas eruditas addidit.

De Origene Adamantio Alexandrino.

Didymi conciuis, Origenes Adamantius, quanquã magna premeretur inopia, quod paternas opes, catholicæ fidei cauſa miſerat, ſex milia voluminum (vt Hieronymus ſe vidiſſe teſtatur) ingentis doctrinæ ſcripſit, cũ aſſiduè ſeptẽ notarios ſcribendo, ac totidem additos ei pueros, fatigaret.

De Aurelio Auguſtino Hipponenſi Epiſcopo.

Immenſum quoque Aurelij Auguſtini Hipponenſis Epiſcopi ſtudium fuit, qui ad ſeptuageſimum annum perductus orandi, prædicandi, ſcribendíque operam nunquam intermiſit: ſed tum demum ſtudiis finem fecit, cum viuere deſiuit. Itaque minimè mirum fuit eum tanta ſcripſiſſe, quanta vix pauci perlegere poſſunt.

De Ambroſio Mediolanenſi Epiſcopo.

Perrarò ad magnam doctrinã, ſine ingenti ſtudio peruenitur, id quod clarè docuit Ambroſius, qui æger ad mortem, ſenióque confectus, his duobus abſterreri non potuit, quin aſſiduè aliquid dictaret. Et cũ poſtremis diebus æger iaceret, Pſalmũ quadrageſimũ tertium commentabatur, quam commentationem, morte interceptus non peregit.

De Hieronymo Stridonico.

Hieronymus Stridone oppido, in Iſtria natus, quatuor eccleſiaſticorum doctorum vnus, ceu alter Plato, aut Pythagoras, doctrinam per totum terrarum orbem ſecutus, Syriam, Iudæam atque Ægyptum peragrauit, vt ea oculis ſuis prius

luſtraret,de quibus poſtea ſcripturus erat, ſuperatíſque quas natura obiecerat difficultatibus, vt expreſſius Hebrææ Babyloniceǽque linguæ ſtridores,verius quàm voces pronunciare poſſet,lima diminui ſibi anteriores iuſſit dentes. Et tandem cum Græcè,Hebraicè,Babylonicè,Syrè, atque Latinè calleret,ac ad putum linguarũ ſummũ perueniſſet, omnem ſcripturã,quam ſacram religio Chriſtiana appellat, in Latinum vertit ſermonẽ.Cuius traductionis elegantia, atque veritas, omnes ante eum factas traductiones excluſit:nam ſtatutum fuit,vt Hieronymi ſola traductione , Catholica vteretur eccleſia.Itaque ſi Ennius, quod tribus vti ſciret linguis, vt A. Gellius tradit,trium ſe cordium hominẽ iactabat eſſe,multò verius , quinque Hieronymum habuiſſe corda fatebimur, cum quinque optimè calluerit linguas.

De Andalono Negrono Genuenſi.

Magnus quoque Genuenſis Andalonus, Negrona gente ortus,rerum inquiſitor fuit, qui cum Aſtronomiam optimè calleret,penè totũ terrarũ orbem peragrauit, ob eã rem ſolã, vt climatum locorúmque horizontes,veterum normę ac regulis æquaret,vt omniũ earum rerum facto periculo,Aſtronomicæ artis peritior certiórque eſſet : verũ quoniam à ſtudio atque induſtria ſacerdotali ſumus egreſſi,vnius exempli gratia ad eandem reuertemur.

De Aquinate Thoma.

Thomas Aquinas, vitæ ſanctitate atque doctrina vir mirandus,ob ea quę in diuerſo doctrinarum genere luculentiſſimè ſcripſit, ceu alter Ariſtoteles inter Chriſtianos populos habitus,cum Pariſiis eſſet à Philippo Gallorum rege,aut vt Campanus ſcribit,à rege ſancto Ludouico, ad cœnam inuitatus,interim dum rex epulis operã daret , ipſe animo abalienatus,cum ne oculis quidem conniueret, omnéſque præ admiratione in eũ conuertiſſet , percuſſa manu menſa clarè dixit,Aduerſus Manichæos concluſum eſſe : cuius rei , cum ab eo cauſam rex quæreret,atque Thomã vehementioris illius geſtus ſuppuduiſſet, tandem reſpondit , dum ita abſtractus cogitando eſſet , argumentum ſe inueniſſe, quo Manichæis reſpondere iuſſus , eorum dogma penitus euerteret. Quid igitur putare debemus , cum cum ſtudiis operam daret, feciſſe, cum regis menſæ adhibitus , ab doctrinæ tanta contemplatione,ſibi non obtemperauit,quæ quoniam in re-

gibus rarior inuenitur,atque idcircò magis laudanda eſt, regum exemplis manum apponemus,

De Fl. Iuliano Auguſto.

Iulianus Auguſtus,non modò doctus verumetiam literarum ac philoſophiæ auidiſſimus fuit, adeò vt per noctẽ, in exercitu aduerſus Perſas atque Germanos,quanquam preſſus curarum laborúmque , quos bella ferunt, magnitudine (quorum nullam partem omittebat,tempora quæ alij dabãt quieti, ipſe vigilans, vel ſcribendo vel legendo tranſigebat, multáque per id tempus Græcè compoſuit.

De Alphonſo decimo Caſtulonenſi rege.

Mirum Alphonſi decimi Caſtulonenſis regis ſtudium atque induſtria fuit, in qua re priſcis illis doctiſſimis penè æquiparandus videtur: nam quanquam regnorum curis, gerendíſque bellis occupata haberet tempora , aſſiduè tamen ſtudiis operam dedit,in quibus ante alia Aſtronomiæ deditiſſimus fuit . In ea verò tantum excelluit , vt tabulas ipſe compoſuerit(opus in ea arte difficillimum) quæ ab eius nomine dictæ,nunc quoque ab Aſtronomis , in magna exiſtimatione habentur.

De Alphonſo Aragonio Siciliæ rege.

Vt in alio virtutum penè omnium genere,ita inter ſtudioſos quoque atque induſtrios Alphonſus Aragonius Siciliæ rex,locum ſibi vendicat:quem non ſeptem regnorum adminiſtratio, curæque, non bella ingentia quæ geſſit, retinere potuerunt,quò minus rex iam quinquagenarius, qui tot populis imperitabat,literario præceptori ſe ſubiiceret, ne Latinè loquendi vſu careret , & ne Hiſpani literarum expertes, Liuiana lectione fraudarentur,ipſe Liuium,è Latina in Caſtulonenſem linguam tranſtulit.

De Ioanne Pico Concordiæ comite,atque Alberto Pio Carpi principe.

Locum hunc dabimus Ioanni Pico Concordiæ comiti, atque Alberto Pio Carpi principi , non tanquam doctrina, aut ſtudio inferioribus iis, de quibus eſt ſcriptũ,ſed quia tẽpore poſteriores fuerunt: graue enim iniuriam ætati noſtræ fieri putarẽ, ſi aut negligentia , aut inuidia omnino præterirentur. Nam planè omnia ſcribere , quibus per doctrinã atque virtutem excelluerunt,quis poſſit? cum vterque tantum progreſſus ſit , vt non plus illis inter doctrinam inſignes

viros,quàm ſoli,inter ſidera pares inueniantur. Ioannes enim in Italia natus,familia illuſtri,in magnis opibus, forma inſigni(id quod prodigij habendũ eſt loco) quanquam puer poſtea in tenera iuuenta,nunquam vel ab ocio, cuius ſimiles ei plerunq; nimis amatores ſunt: vel à voluptatibus (quibus penè pro piaculo eſt, nobiles viros ea ætate non eſſe demerſos) à literarũ ſtudiis abduxiſſe paſſus eſt. Itaque in omni diſciplinarum genere,adhuc tener tantum profecit, vt diſputando ſcribendóque, re oſtenderit ad ſummum ſe omnium ſcientiarum perueniſſe: id quod vix perpaucis etiam in longo ſenio contigit. Arcana quoque permulta, in ſacris, naturalibúſque diſciplinis, per eum è tenebris in lucẽ eruta, ceu diuinitus homini illi, ad alios erudiẽdos infuſa videtur. Albertus quoque & fortuna & opibus,atque generis nobilitate minimè impar, natu minor, parem in literis rationem ſecutus,viuendo fœlicior Pico,qui iuuentam non impleuit, à Pici meta minimè diſiungitur. Qui inteſtinis diſcordiis agitatus,quibus rerum ſuarum parte magna carebat, earum defenſionem,quam ſtudia literarum deſerere maluit, atque earum artium quæ à raris habentur(id quod etiã Picus agebat) magno ſtipendio domi magiſtros alebat: perſępéque ob nimiam diligentiam,ad dies,noctiũ totarum lucubrationes adiunxit,ita vt iam mirum deſinat videri, ſi vterque ingeniũ nactus,longè maius,quàm mortalibus plerunque impartiri natura ſoleat,tanto ſtudio atque induſtria, tantum doctrinæ lumen aſſecuti fuerint. Aſſequatur etiam nunc Ioannes Franciſcus Pici nepos,qui memoria incredibili, in omnibus per patrui veſtigia,ad omnes bonas artes via, ceu in paluſtri ſolo,per virtutem ſibi munita,non recuperauit modò amiſſa in patruo,ſed etiam maiora reſtituit,atque ad eaſdem,filium qui adoleſcentulus eſt,manum ſecum trahit.

DE OCIO. CAPVT VIII.

CVm in omni arte, ſtudióque ociũ ita ſit homini neceſſariũ,vt currenti animæ,ſpiritus reciprocatio,ordo exigit,vt poſt ſtudium atque induſtriam ocium ponamus. Ocium,inquã,appellantes non deſidiã,qua frãguntur animi,& corpora in hominibus emolliuntur,ſed longi laboris ac cogitationis quandam intermiſſionem,quæ non memoriã bo-

narum artium,& ſcientiam aufert,ſed eam qua corpora animíque ſimul ad nouos labores nouúmque opus promptiora redduntur. Quam enim ob rem conditor rerum omnium Deus, in hebdomada ſeptimũ quieſcere mortales diem iuſſit(niſi vt eo exemplo doceret,poſt certa ſpacia,animi atque corporis in labore, interlaxamentum quærendum eſſe,ob id præcipuè,vt cum eius cultu operam damus, agendarum pro tot eius meritis gratiarum non immemores ſimus.Tum poſtea vt etiam ſalutari hoc exemplo doceamur, longos labores,vt leuiores fiant, intermiſſione aliquando oportere leniri; vt per hunc modum inſtauratis viribus, recentiores animo corporéque,ad nouos perferendos labores reddamur. De hoc igitur ocio locuturi, Domitianum omittemus, qui ſæpè vt vacaret,in cubiculo ſe condẽs,muſcas captabat:puerile profectò aut potius ſtultum reſpirandi interlaxamentum:alios quoque principes tacebimus, qui omiſſis neceſſariis negociis,turpiter tempora tranſigebant,ſed de iis tantum mentionem faciemus,qui cum laude ocia neceſſario tempore non ſpreuerunt.

De Auguſto.

Auguſtus poſt aſſiduas curas atque moleſtias, quibus neceſſario propter Imperij magnitudinem obſidebatur, interdum vt animum relaxaret,ventoſo folle ſe exercebat,aut piſcabatur. Verùm poſtea ingraueſcente ætate, talis, aut nucibus,cum Syris Mauríſque pueris ludebat,ex eorum contentionibus riſum captans, vt ſpiritum quo terrarũ orbẽ regebat,permultóſque ſuperbóſque reges domuerat,publicis defatigatum curis hoc ludorum genere recrearet.

De M. Antonino philoſopho Imperatore.

M. Antoninus philoſophus Imperator,diu in Imperij adminiſtratione curarum mole, item philoſophiæ ſtudiorum aſſiduitate defatigatus,laſſum iã animum,aut pila aut pictura recreabat:altera enim corpus exercebat, altera immutato cogitandi genere,vnà cum corpore ſpiritum renouabat.

De Aurelio Alexandro Seuero Imperatore.

Alexander Imperator, quanquam ſimiliter adminiſtrando Imperio,neceſſarias curas non deſereret, non tam pictura,aut muſica (& ſi in vtroque plurimum excellebat) quam catulorum ſucularúmque concertatione,aut perdicum concurſu,otij ſui tempora recreabat.

De Ioanne Euangeliſta.

Oſtendit etiã nobis Ioannes Euangeliſta, viuenté hominé in negociis perpetuò verſari non poſſe, ita, ne aliquando ocium attingat: itaque is ſæpè cum perdice ludebat, propter quam ré, cum eum adoleſcens irrideret, arbitratus parũ conuenire ſeni homini, qui ſanctimoniæ exemplum atque ſpecimen eſſet, vt ocioſus cũ aue animi laxamétũ quæreret, Ioãnes pendere arcum ab eius humero conſpicatus, petiit, Vt arcum tenderet, quod cũ egiſſet adoleſcens, ſæpiúſque ſagittaſſet: demum à Ioanné dimiſſus, arcum remiſit: rurſus Ioannes remittendi cauſam quæſiuit: reſpondente autem adoleſcente, Arcui funem detraxiſſe, vt cum vti eo neceſſe fuerit, quia nimis tenſus fuerat, ſagittationi inutilem non inueniat: tunc Ioannes, Et ego & cæteri mihi ſimiles, honeſtò ocio interdum relaxamur, vt maioribus viribus, orationi atque ieiunio ſufficere poſſimus, quod fieri non poſſet, ſi ſemper eodem rigiditatis tenore viueremus.

De Attalo Aſiæ rege.

Graue potius quã à ratione alienum prorſus dici poterat ociũ Attali Aſiæ regis, qui fundendis ære ſtatuis interlaxare curas, aque ea re fatigatus hortum ſuum fodere ſolebat.

RECENTIORA.

De Sarocho Tartarorum rege.

Haud plus in ocio ſuo rationis, tempeſtate noſtra habuit, Sarochus Tartarorum rex, qui Magni Tamburlani filius fuit: is enim vt regni curis defatigatus animũ recrearet, ſagittas in arcus vſum, flagelláque manu ſua conficiebat, vt ea poſtmodum in foro vænirent.

De Mahumete Turcarum rege.

Mahumetes quoque Turcarũ rex, regno longè maiore quã Sarochus potitus, cuius ipſe maioré partem armis, atque virtute pepererat, animi gratia pingere aut ſculpere ſolebat: regníque curis, aut etiam ſtudio, cui magnam tépotis ſui partem impendebat, defeſſus, hortum colere ſolebat: nunc raſtris fodienda humo, nonnunquam putandis arboribus, fructúſque qui ex eo capiebantur, magno ſtudio vendi curabat: non vt auatus plura congereret, ſed voluptate captus eorum laborum, quos in curando horto pertulerat.

De Ludouico vndecimo Gallorum rege.

Inuſitata recreandi animum ſpecies illa fuit, qua Ludo-

uicus vndecimus Gallorum rex vſus eſt: nam cum æger venationi, cui aſſueuerat dare operam amplius non poſſet, per conclauia in quibus morabatur, in mures immittere catellos ſolebat, atque aduerſus papiliones auiculis vtebatur, pro aquilis, quas nunc falcones appellamus.

De Innocentio ſeptimo Pont. Max.

Innocentius ſeptimus Pontifex, prorſus pontificias curas non omiſit, & tamen ſuccisiuas horas, quas tranſigere ocioſus poterat, non vt Pius Pontifex, nonnullique alij ſtudiis dabat, ſed perſæpè putandis hortorum ſuorum arboribus impendebat.

QVANTAE SINT ELOQVENTIÆ VIRES. CAPVT IX.

QVantæ ſint eloquentiæ vires, de Orpheo atque Amphione à Poëtis fictæ fabulæ declarant, cũ ſyluas atque ſaxa eos canentes, dicerẽt eſſe ſecuta: In quo profectò nil aliud innuere vates voluerunt, niſi illorũ vtrunque vi dicendi id aſſecutum, vt agreſtes viros, ad manſuetiorem vitã, & ad colendam virtutẽ traheret. Idem nunc quoque eruditorũ ſacerdotum concionibus non ineruditis fieri quis nõ videt? cum perſæpè ab eis perſuaſos videamus mortales nõ reliquiſſe modò, quod haberent ſceleris atq; vitij, verũ etiam è ſummis opibus pauperiem profitentes, ad religioſorum hominum conuentus, vt innocenter vitam agerent ſe contuliſſe. Vt igitur euidentius inſpici poſſit, quæ ſit facundi hominis vis, inſignia quædam exẽpla enarrabimus.

De Epaminunda Thebano.

Magnas eloquentiæ ineſſe vires, Epaminundas Thebanus oſtendit, cũ in totius Græciæ conſilio, Lacedæmoniorũ tyrannicam ſuperbiam, tanta facundia lacerauit, vt Gręcia, cui Lacedæmones permultos annos præfuerant, eamque in ſentẽtiam ſuam ſemper traxerant, Epaminundæ oratione mota, tota eos deſeruerit: itaque non iniuria quidam dixerunt, Plus mali Epaminundã verbis, atq; oratione Lacedęmoniis, quã cũ eos armis apud Leuctrã deuicit, intuliſſe.

De Philopœmene Megalopolitano.

Quamuis ingentes eloquentiæ vires iſtæ putãdæ fuerint, quibus Græciæ Epaminundas perſuaſit, vt Lacedæmoniis

in poſterum non ſubigeret ſe: tamẽ quia à natura omnibus inſitũ videtur, vt ſeruitutẽ deuitẽt, atque principatum appetant, fortaſſe tanti Epaminundæ, quãti Philopœmenis Megalopolitani fieri factũ nõ debere videbitur: nã cõciues ſuos Megalopolitanos, qui Meſſeniã profugerant, occupata Megalopoli, à Cleomene Spartarũ rege. per inſidias ſcalis vrbem ingreſſo, hortatus eſt, ne in patriã tunc redirent: oſtendit enim Cleomenẽ ſine populo vrbẽ Megalopolim diutius nõ retenturũ: itaq; ſi patria aliquod tẽpus vt carerent in animum Megalopolitani inducere poſſent, neceſſariò eam cũ laude recuperaturos eſſe, in quã, ſi reditum accelerare vellẽt, & irrito conatu id moliri contigiſſet, ſeruitus eos minimè incerta manebat. Vnus igitur Philopœmenes, totum populum (in quo plerunque plus ſuorum poſſidendorum cupiditas, quam conſilium ac ratio valere conſueuit) eloquentia retinuit, ne tunc periculosè reditum tentaret: quia, ſub patriæ priuatarúmque fortunarum deſiderio quod proponebatur, fœdiſſimæ ſeruitutis venenum latere declarauit.

De Themiſtocle Athenienſi.

Quod permulti ſæpè, licet perperam, pluris pecuniã quã patriam facere ſolent, forſitan non minus Themiſtoclis eloquentia, quàm quorumuis aliorum, de quibus eſt dictum, valuiſſe videbitur. Athenienſibus enim perſuaſit, vt argenti fodinarum annuos redditus, qui quotãnis inter populos viritim diuidebantur, ad ædificandam claſſem transferrent: neq; enim parui fuit laboris, auariſſimo populo perſuadere, priuatis cõmodis ſuis, publicam vtilitatem anteuertere. Cæterum quoniã hæc militarium virorum exempla, de eloquentiæ viribus ſufficiunt, in quibus vis ipſa dicendi, verborum floribus culta vtilior fuit, cum rem ſibi coniunctam haberet (Agendo enim fructum ferebant, curam, quæ proponere ac ſuadere eiuſmodi ſolebant vi) nunc ad philoſophorum atque oratorum facundiam tranſibimus, in quibus, ſoli flores ineſſe videntur dicendi, qui, etſi in eo quod benè olent, permultum gratiæ ſecum ferant, minus tamen vtilitatis habent, atque publico commodo, eorum opera minus adiumenti afferre videtur.

De M. Tullio Cicerone.

Omnium conſenſu receptum eſt, M. Tullium Ciceronẽ, ita dicendo valuiſſe, vt vnus Romanæ eloquentiæ verus appellari

pellari parens, & poſſit & debeat: atque vnum de eo exemplum proponemus, ſatis enim in ipſa omnium perſuaſione teſtimonij poſitum eſt, vt eum in eo foro regnaſſe, in cauſis atque in dicendo arcem tenuiſſe putemus. P. Rullus, tribunus plebis, agrariam legem laturus populo erat, in qua, cum de diuidendis in capita poſſeſſionibus ageretur: cui dubium non erat, quin ei populus plurimum inhiaret, & omnia enixurus videretur, vt lex promulgari poſſet: eam rem cum Senatus permoleſtè ferret, neque tamen ad eam impediendam modum vllum haberet, Cicero vnus, habita oratione, adeò populi ipſius mẽtes permulſit atque permouit, vt vltrò legem populus repudiauerit: quid enim hoc aliud fuit, niſi eſurienti populo perſuadere, vt cibum, quem pergratum mordicus apprehenderat, iam dentibus commaſticatum, in guttur ſtomachúmque ne recipere vellet? Vnius igitur Ciceronis eloquium, pluſquam totius authoritas Senatus, ad impediendam legem effecit.

De Carneade Philoſopho.

Romam miſſus legatus Carneades ab Athenienſibus fuit, quo audito, Cenſorius Cato ſenatui ſuaſit, vt citò eum quorum cauſa veneat Carneades, expediret, eúmque à ſe dimitteret. Periculoſam enim diuturniorem ipſius in vrbe Roma moram arbitrabatur, tanta linguæ ac dicendi vis in eo erat, vt ipſo diſputante, à vero diſcerni falſum non poſſet.

De Cynea Philoſopho.

De Cynea philoſopho dicere Pyrrhus ſolebat: plus ſibi vrbium illius lingua, quam armis ſuis partum eſſe: ô eloquentiæ vires immenſas, cui Pyrrhi vigor, virtúſque Hannibali, Scipioníque ipſorum confeſſione anteferendus, Pyrrhi ipſius teſtimonio ceſſit.

De Tyrtheo Poëta Athenienſi.

Illaturi arma Meſſeniis, propter violatas virgines ſuas, Lacedæmonij, ab oraculo Apollinis moniti, opem ab Athenienſibus petierunt: à quibus irriſi, nil aliud quàm Tyrtheũ poëtam, iſchia debilitatum, ſenémque retulerunt. Lacedæmones autem, vt oraculo parerent, exercitui Tyrtheum ducem præfecerunt: illatis autem armis, cum repulſi eſſent, domumque reuerti rex decreuiſſet, Tyrtheus carminibus quibuſdam recitatis, quibus ad virtutem conſtantiámque Lacedæmones hortabatur, atque conſilia quibus bellum gerere-

tur proponebat,adeò omnium commouit animos,vt mutata ſententia,vel vincere vel in acie occumbere, decreuerint: Itaque aliis abiectis,vnius ſepulturæ cura ſuſcepta, omnes, lacertis ſuis inſcripta ſua atque patentum nomina alligarũt, vt ſi mori in prælio contigiſſet,nominis inſcriptio,deformata vulneribus & tabe corpora diſtingueret, vt à cognatis ſepulturæ mandarentur.

De Obed Propheta.

Tyrtheus Lacedæmoniorum ignauiam, ad virtutem tranſtulit:at Obed propheta,iræ incendia compeſcuit, & ad clementiam conuertit:nã cum Phaceas Iſraëliticus rex, Achaz Iudæ regem bello viciſſet, ac fœminarum atque puerorum, alteriúſque turbæ Iudæorum circiter ducenta milia captiua duceret,ei Obed occurrit,adeóque blandè agendo, orando, monendóque profecit,vt ex immani ſuperbóque (ita enim victoria homines facere ſolet) in ſummam clementiam demulceret.Impetrauit enim, vt non ſolum captiui liberarentur,verumetiam, vt qui amiſſis omnibus nudi erant relicti, veſtirentur.Sed iam ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Leone primo Pontifice.

Leo primus Pontifex, Valentiniani Iunioris Imperatoris ſuaſu,ad Padum profectus cum Attila ad Gubernum oppidum in colloquium venit: eum qui Hunnorum rex erat, ab vltima Tartaria(Scytharum ea gens eſt) profectum, nec Alpes, nec munita loca, neque arma auertere potuerant, quò minus in Italiam Veronam vſque deſcenderet, magna Romano Imperio clade illata, cui toti internicionem minitabatur: cum eo autem dicendo adeò profecit Leo, vt perſuaderi ſibi Attila paſſus ſit, vt in Vngariam regredi vellet, neque iam vltra Romanum Imperiũ infeſtaret.Dicendo enim plus Leo,quàm totius Imperij vires armáque profecit.

De Zacharia Pontifice.

Non minus ſe eloquentia Zacharias Pontifex, cum Rachiſio Longobardorum rege oſtendit profeciſſe,quàm cum Attila Leo ageret:nam cũ Rachiſius, magnis viribus Peruſiam vrbem obſideret,ad eum in caſtra Zacharias,cum paucis profectus,verbis aſſecutus eſt illud, quod maximo exercitu efficere difficillimum erat. Nam non ſolum eum impu-

lit vt vrbis obſidionem ſolueret, verumetiam dicendo ita præſentis vitæ vanitatem, præmia, pœnáſque futuras, eius animo impreſſit, vt tradito Aiſtulpho fratri regno, ipſe monachalem ordinẽ Romæ profiteretur. O eloquentiæ ingentem vim, de Barbari regis manu arma conuellere, atque vt regno cederet perſuadere, pro quo parando, multi non ſolũ mille diſcriminibus vitam obiiciunt, verumetiã Deũ ipſum omnium rerum opificem, offendunt.

QVANTVM HABEAT MOMENTI *venuſta actio atque pronunciatio.*

CAPVT X.

COmmoda pronunciatio, concinnúſque corporis motus, adiecta aliqua exteriori re, cum oculis illud infigat, quod per verba aures accipiunt, quantum ad mouendas hominũ mentes momenti habeant, ſequentibus exemplis oſtẽdetur: quanquã vel ſola Demoſthenis authoritas, ſatis clarũ illud feciſſe videatur, cum interrogatus, In quo dicendi maior vis eſſet: ter, In pronunciatione, reſpondit: idque experiẽdo declaratur, quia actus mouere affectus ſolent & lachrymas extorquere, quæ alioquin non manarent.

De M. Manlio.

Marcus Manlius, á Q. Capitolino affectatæ tyrannidis accuſatus, cum populum alloqueretur, & lachrymans Capitolium oſtenderet, quod á Gallorum armis defenderat, adeò actione aſpectúque illum mouit, vt quamuis crimẽ pateret, tamen vt Marcum damnaret, adduci nunquam populus potuerit, niſi poſteaquã cauſæ actio, aliò traducta fuit, vnde aſpici Capitolium non poſſet: adeò enim in omniũ mentibus actio efficax ad cõmiſeratione compoſita, recénſque publici beneficij memoria, cum corã locum oſtenderet, in quo beneficij eius veſtigia videbantur, impreſſa eſſe valuit, vt atrocis criminis præſens nota obfuſcaretur, atque ex populi animis dilaberetur. Mutatione autẽ loci, cũ meiis quoque, vnà cum loco mutata, in populo videretur, ab omnibus damnato M. Manlio, palam oſtenſum eſt, quanti eſſet in oratore momenti, actio commodæ pronunciationi coniuncta.

De M. Antonio.

Occiſo C. Iulio Cæſare, cũ percuſſores fauentẽ Senatum

haberent,& iam in Senatu,non modo nulla de puniẽdis fieret mentio, ſed de remuneranda tyrãnicidarum virtute ſermo haberi cœptus eſſet,Marcus Antonius conſul,qui poſtea Triumuir fuit,cum L.Piſonis opera, delatũ eſſe in forũ Cæſaris corpus, atque ad eum ſpectandum accurrere populum videret,concionabundus, Cæſaris ingentes præclarè res geſtas,atque liberalitatẽ commemorare cœpit: conuerſus indè ad commiſerationem,quod tantus vir à ſuis indignè peremptus eſſet,Cæſaris prætexta,ſanguine perfuſa,atque item cærea imagine ei perſimili producta,vulnera oſtendere, ac ſimul compoſita ad id actione lachrymis plena, inter ſuſpiria connumerare cœpit:quibus rebus, adeò populi animos ad commiſerationem mouit, vt Bruti ac comitum eius virtutis, item partæ per eos libertatis oblitus, impetu facto, ad percuſſorũ domos incẽdendas accurreret: itaque Bruto Caſſióque,ac cæteris percuſſoribus ab vrbe abeundum fuit. Marci igitur Antonij lingua,id egit,quod nullis armis tunc aſſequi potuiſſet:tantum enim aberat,vt pellere eos poſſet, vt vix reſiſtendi ſpes ei certa relinqueretur.

De Seniore Catone.

Quod Marcus Antonius,in Cæſaris percuſſores, id Cato Senior,ad delendam Carthaginem antè egit: nam vt Senatum populúmque Romanum,ad ſuſcipiendum tertium Punicum bellum moueret, plus oratione ſua oſtenſâque ficu profecit,quàm ante Hiſpaniarum,Saguntíque,item Trebię, Thraſymeni,ac Cannarum,commemoratæ clades fecerant: anxius enim,ne iterum vrbi Romæ Carthago exitium moliretur,in Senatu ficum recenter arbore decerptam,oſtendit, & cum peteret à Senatu, Sciri ne poſſe putaret,qua die,ab arbore eſſet decerpta?cum omnes, Recenter decerptam dicerent:affirmauit,Nondum tertium exceſſiſſe diem,cum in arbore Carthagine penderet, & tridui via, propinquos populum Romanum adeò infeſtos habere hoſtes: quibus verbis,ficúque oſtenſa, ſuper tanta re experrectus Senatus Populúſque Romanus, cum id iam agnoſcere ſe oſtenderet, quod antè tot cladibus affectus intelligere noluerat,ſuſcepit tertiò aduerſus Carthaginẽſes bellum,Carthaginéque euerſa, hunc ſibi timorem, hócque à Catône declaratum periculum exemit.

De Scorio Dacarum militari Duce.

Pari arte,ſed ad diuerſam rẽ, Dacas mouit Scorius etiã militaris dux:nã cũ diſſidentibus inter ſe Romanis, Dacas imminere bello in eos mouendo,videret,fretos, quia diſcordes inter ſe Romani, faciliorem de ſe victoriã præbituri viderentur, ipſe magnis rationibus illud improbabat. Cũ autem ſatis orationem eſſe,vt Dacas moueret, non arbitraretur, in conſilium,duos ingentes canes feróſque adduci iuſſit, qui vt ſoluti fuerunt,ſtatim tanquã inter ſe cõmiſſi, mordicus certare inter ſe cœperunt:nec multo pòſt,lupum quoque adduci curauit,quem,vt canes inſpexerunt, nihil morati, omiſſo prælio quo inter ſe concertabant, concordes lupũ ambo petierunt. Ab ea contentione Scorius ſermonẽ iterum orſus, à canum primò,deinde lupi ac canum contẽtione declarauit, Nihil eſſe quod facilius Romanorum dirimere contentiones poſſet,quàm ſi ſe Dacarum bello peti ſenſiſſent : contra autẽ fieri poſſe,ſi foris quieti ſinerentur, vt inter ſe ciuilibus armis conſumerentur,manu deſignans canes quos Dacæ viderant colluctantes Romanos eſſe,Dacas autem à lupo deſignari. Itaque ea oratione prudentique ſpectaculo Dacę permoti, Scorij conſilium ſequi decreuerunt.

De Pupieno Imperatore.

Seditionem Romæ inter plebem ac milites excitatam, in qua permultum ſanguinis effuſum eſt, ſenior Pupienus Imperator,non oratione,non Imperij maieſtate, compeſcere ex toto,ſed ne aliquantiſper quidẽ frenare potuit,quin ſaxis quoque ipſe petitus eſt:remedia igitur tantis malis antè nulla inuenit,quàm ſuſceptum infantulum Gordianũ ſeditioſis oſtendit,illius infantis aſpectu,virtutem,meritáque,ac mortem aui & patris, ſupplici populo, ac militibus commemorans,quibus auditis,omnes ſtatim arma abiecerunt.

De Mario Antherio Oratore.

Marius Antherius orator inſignis, vt quemadmodũ olim Gracchus,pronũciationẽ rebus quas tractabat accõmodaret, ſeruũ poſt terga habebat:ſiue lẽtius rem agentem,ſiue vehementius inuectũ veſtis contactu monentẽ,quòd propter nimiã in dicendo attentionem,proprio iudicio diffideret.

De Timotheo Mileſio Muſico.

Non Oratoribus modo atque Poëtis actio neceſſaria eſt, & agendo permagnum affert momentum, verumetiam in

Muſicis atque cantoribus niſi inſit,omnem aufert decorem: nam & pia canentes, depreſſa mitique voce ſuccinentes, lachrymas quoque ab auditoribus extorquent: contrà autem, ſi ad fortia ſe conuerterint,totum commouent hominem,& ad ardua magnáque tentanda compellunt.Huius rei Timotheus Mileſius exemplo eſt,qui cum Alexandro Macedoni, Homericos verſus,de Achille canens recitaſſet, adeò incendit eum,vt arma peteret: cæterùm ab eodem poſtea voce in remiſſum carmen conuerſa, Alexander repetita menſa, totum ſe immutauit.

RECENTIORA.

De Gregorio nono Pontifice.

Quanquã inter recentiores viros permulti fuerint, qui eloquentia excelluerunt,quos credibile eſt,actionẽ facundiæ accõmodauiſſe, tamen quia de eis perpauca ſcripta fuerunt, nos quoque pauca dicemus.Primúmque Gregoriũ nonũ citabimus,qui,cũ populũ Romanum inclinare ad Fridericum Imperatorẽ,poſtremis temporibus cerneret, neque alia reſiſtendi ratio eſſet:Apoſtolorum Petri & Pauli capita cepit,& lachrymabili voce,ſanctorum reliquias, populo commendans, ita omniũ animos immutauit, vt qui antè rebelles atque hoſtes erant,pro eo in Fridericum arma caperent.

De Laurentio Ridolpho Florentino.

Non minus Laurentij quoque Ridolphi Florentini pronunciatio atque geſtus effecit,cũ preſſus armis Philippi Mediolanenſis Ducis, Florentinus populus ſæpius incaſſum à Venetis opem petiſſet:is enim vltrò,nullo publico nomine, Venetias profectus, poſteaquàm in Senatu facundè multa, de populi Florentini periculo diſſeruit,in peroranda oratione,tanquàm irarum & deſperationis plenus, turbato vultu, turbatáque voce hæc ſubiunxit: Culpa veſtra Veneti, ſuperiore anno Genuenſis populus, cum diutius Philippi ducis arma ſuſtinere non poſſet,dominum accepit atque vrbis ſuę libertatem illius iugo ſubiecit:eum nos quoque, hoc anno regem faciemus,ſequenti autem, vos eum Imperatorio diademate ornabitis; atq; ita dato tergo Senatu egreſſus eſt,cuius verba actióque,quorum deſperatio cauſa eſſe videbatur, pluſquàm ſuperiorum oratorum facundia valuerunt: Veriti enim Veneti,ne deſperatione acta Florentina ciuitas, in

grauem aliquem caſum ſe demitteret, inito cum ea fœdere, iunctiſque armis Philippi impetum compeſcuêre.

De Franciſco Marcheſio iureconſulto & Genuenſium oratore.

Mediolanenſis Ducis mentio facta, apud me ſingularis rei recordationem renouauit, qua vſus eſt Franciſcus Marcheſius iureconſultus, à Genuenſibus ad Galeatium Mediolanenſem Ducẽ orator miſſus: Galeatius enim, eo tempore, rerũ in Genua vrbe potiebatur, ſed vrbs illa, eum liberis admodũ conditionibus principẽ agnoſcebat: qui cũ redigere ad eam ſeruitutẽ Genuenſes niteretur, in qua trans Apenninum Mediolanũ, atque alias habebat vrbes, animi inter ipſum, ac Genuenſes exarſerant: cum autẽ vt Genuenſium ius oſtenderetur, ad Galeatiũ Franciſcus Marcheſius eſſet miſſus, & difficilẽ ad Galeatiũ haberet aditũ, die qua ſancti Ioannis ſacra celebrãbatur, Frãciſcus Galeatio munus Baſilicę herbæ, vas plenũ, miſit: Dux ergo Franciſcũ quia eum non imprudentẽ hominẽ norat eſſe, ſtatim ad ſe acciuit, vt miſſæ eius herbæ cauſas intelligeret: Franciſcus omiſſis iis, quæ à Genuenſibus mandata erant, paucis explicuit. Ego princeps Genuenſium ad te orator veni, & cũ in ea vrbe natus, atque educatus eos agnoſcam, tibíque vera ſeruitute addictus ſim, volui vt Genuenſium ingenij notitiam haberes: eorũ enim natura Baſilicæ herbæ perſimilis eſt, quæ leuiter tacta, ſuauem perfundit odorem, grauius autem attrita, ſcorpiones procreare dicitur. Herbæ illius parabola, cui Genuenſium natura ſimilis dicebatur eſſe, cuius arbuſtum coràm Galeatius habebat, adeò principis illius animũ mouit, vt qui antea rationibus nullis flectebatur, tum ſeipſum cohiberet, & tanquàm quæ antea in re dicta fuerant, auribus tantũ accepta, eũ vltrà nõ mouiſſent, tunc etiam vidiſſe ſe ratus, quæ in Genuenſium re dici cogitaríque poterant: veluti duplici freno cohibitus ſubſtitit, neque vltrà eſt progreſſus.

De Roberto Licienſi Minorum ordinem profitente.

Robertus Licienſis, qui Minorum ordinem profitebatur, & qui ſine controuerſia inter ſacrarum rerum concionatores, ætate ſua principatum obtinebat, in patria ſua apertè oſtendit, quantas in dicendo pronunciatio vires haberet: rogatus enim à cõciue: Vt eius filio ſacerdoti, quoſdã ſermones ex iis quos eo anno ornatiores habuerat, dare vellet.

Cum ei morem geſſiſſet, poſteaquam pater filium eos recitantem audiuit, arbitratus neque efficaces ad rem, neq; ornatos eſſe, cum Roberto grauiter queſtus eſt, ſe ab eo eluſum, quod non eos ſermones, quos ipſe antea ingenti laude ſua, ſingularíque audientium attentione pronunciauerat, ſed alios deteriores dediſſet: cui Robertus, aliter nunquam ſatisfacere potuit, niſi poſteaquam ipſe denuo eoſdem pronunciauit. Egit enim, vt amicus experimento intelligeret, ſermones ipſos, eoſdem & in filio, & in ſe ſemper fuiſſe, ſed veluti in muſicis idem carmen, in diuerſo inſtrumento magiſtróque, ſic eundem ſermonem, ab alio pronunciatum varium etiam atque diuerſũ videri. Licienſis igitur ille, quod ex filio auditum vehementer damnarat, à Roberto cum denuo accepiſſet, mira delectatione affectus eſt.

QVAM INGENTES SINT QVA-
rundam artium effectus.

CAPVT XI.

OPeræ preciũ eſt inſpicere effectus ingentes, quos nonnullæ artes prodiderunt, vt ex eo intelligatur, quantũ induſtria atque diligentia poſſit: quod quoniam exemplis melius, quàm dicendo declarari poteſt, omiſſa longiore oratione, ad ea deſcendemus.

De Hippocrate medico.

Ingens medicinæ artis Hippocrates experimentum oſtẽdit, cum ex aëris intemperie, peſtem ab Illyrico venientem agnouit, atque ad vrbes Græciæ diuiſos diſcipulos miſit: omnibus enim, qui remediis eorum vti voluerunt, mirandum in modum ſalutem reſtituit.

De Aſclepiade medico.

Mirandus quoque effectus, is fuit, quẽ Aſclepiades Prufienſis, in medendi arte præſtiit. Nam cum ſolus animaduertiſſet quendã, qui pro mortuo ad ſepulturã efferebatur, verè mortuũ nõ eſſe, ſubſiſtere eos qui illum efferebant iuſſit, veræque ac priſtinæ valetudini hominem reſtituit.

De Herophilo Cleophante medico.

Herophilus Cleophãtes medicus, ſimiliter vt Aſclepiades, ad vitam reſtituit quendam, pro mortuo vt ſepeliretur elatum.

De Thalete Mileſio.

Magnos aſtrologiæ effectus eſſe Thales Mileſius oſtendit,cũ increpitus,quod eius artis quæ inutilis haberetur, nimis ſtudioſus eſſet,ſe minimè inutili rei operam dare declarauit, ſi eius apud ſe fructuũ lucrum, & non ſcientiæ ipſius voluntatẽ eſſe vellet.Nã cũ ex Aſtrorũ inſpectione.ſequentem annum, oleis vberrimum fore perſpexiſſet, venditores præoccupauit,diù ante olearum eius anni fructibus emptis, quod haud admodum grandi precio aſſecutus eſt, quod aliquot annos ante, ſterilis olearum fuerat prouentus. Itaque cum vt ipſe præuiderat, eo anno copioſæ oleæ, poſteróque infœcundæ iterum fuiſſent, ingens lucrum ex coëmptis cõſecutus, apertè oſtendit, quantum ex ea arte conſequi poſſent, qui ſtruendis opibus operam dare cupiunt.

De Iuda Eſſeo.

Mira quoq; certitudo atq; experientia diuinandi, in Iuda Settẽſi, Hieroſolymarum Eſſeo fuit. Nam cum præuidiſſet diem, locúmque,in quo Ariſtoboli Iudæorum regis frater, Antigonus,occidi debebat,& eo die prætergredientem templum videret, ſciretque diſcipulis à ſe ſignificatum, eo die Antigonum interfectum iri, in Stratonis turri, quæ pluſquã ſexaginta ſtadia à Hieroſolymis aberat. Neque iam fieri poſſet, vt eo die illic Antigonus eſſet, addubitare cœpit, quorſum ea res euaſura eſſet. Cum interim ei nunciatur, in regia Hieroſolymis locum eſſe, quæ Stratonis turris nominabatur, & in ea Antigonum interfectum eſſe: cuius loci nomen cum Iudam lateret, de Antigoni mortis loco addubitabat,quanquàm diuinandi artem veram eſſe ſciret, vt res ipſa docuit: cum neque in tempore, neque in loco, ſed in ſola interpretatione loci erratum eſſet.

De Poſthumio Augure.

Cum apud Nolam L.Sylla eſſet, vt cũ ſeniore Mario decertaret, perturbato admodũ animo,quod rem perdifficilem animaduertebat eſſe, augur.Poſthumius,qui eo præſente rẽ diuinam faciebat,tenſis ad Syllam ambabus manibus dixit, Vt vinciri eum iuberet,ac poſtmodum occidi, niſi eius prælij penes ipſum victoria maneret, fœlicemque euentum nãciſceretur: ex eo quod tunc augurali ſcientia præuidere iuſſus erat. Poſtero enim die vrbem Romam ingreſſus Sylla, inde Marium expulit, animúmque vt optauerat, expleuit.

De Traſyllo Mathematico.

Non minus quoque verax Traſylli Mathematici experimentum erga Tiberium fuit, cum is ab Auguſto vitrico Rhodum relegatus, haud parùm ſaluti ſuæ timeret. nã cum eo iuxta mare deambulans, enixè vt meliora ſperaret, hortabatur: cum Tiberius cõtra ſentiret, atque parũ abfuiſſet, quin, vt erat ira ſuccenſus, in mare præcipitem daret, increpitans atrocibus verbis, Traſylli artem falſam eſſe. Tunc enim Traſyllus aliquantiſper conſtitit, cõuerſiſque ad mare oculis, vt Rhodum verſus venientem vidit nauem, tanta eũ artis ſuæ fiducia cepit, vt affirmare auderet, ea naui fœlicia Tiberio afferri. Non multo autẽ pòſt, naue in portũ delata, literas ab Auguſto Liuiáque Tiberius accepit, quibus Romã reuocabatur, vbi imperij ipſius fundamenta iacta fuerunt.

De Metopoſcopo.

Metopoſcopus, qui inſpecta fronte, prædicere inſpecti hominis fortunã ſolebat, à Narciſco Claudij Cæſaris liberto deductus, vt Britannici filij fortunã inſpiceret, vt vidit eum, negauit imperaturũ eſſe, euentúſque verũ ipſum dixiſſe oſtẽdit, quia ante Claudiũ Britannicus deceſſit. Et cũ iuxta eũ vidiſſet Titũ adhuc puerulũ, manu eum deſignans dixit, Illum quidem imperaturum. Neque id eum fefellit, ſi quidem poſt quinque principes, ei imperium contigit.

De Aſcletarione Mathematico.

Accuſatus Aſcletarion mathematicus, quod Domitiani Cæſaris mortem prædixiſſet, ab eo interrogatus, Si id egiſſet? Ita ſe feciſſe, non negauit. Cum autẽ de morte quoque ſua, qui aliorũ prædicebat fatum, à Domitiano rogaretur: reſpondit, Breui ſe à canibus laceratum iri. Itaque cũ eius dictum experimento confutare Domitianus vellet, interimi eum iuſſit: atque profunda foſſa tumulari, ſuperingeſta præterea magna telluris vi: ſed haud longè res abiit, cum magnis imbribus ab Aſcletarionis tumulo dilapſa humo, nocte vt is dixerat, à canibus erutus ac dilaniatus eſt, miſerando exitu id de ſe firmum eſſe teſtificatus, quod nõ multo pòſt, Domitiano quoque, vt ipſe prædixerat, contigit.

De Adriano Imperatore.

Adeò Mathematicarum & diuinandi peritus fuit Adrianus Imperator, vt quotannis Calendis Ianuarij ſcriberet, quæ toto anno ſibi euentura eſſent. Eo igitur anno, quo è

vita exceſſit, vſque ad menſem tãtum ſcripſit, quo deceſſit: ea re, ſe menſem illum, non tranſgreſſurum eſſe oſtendens.

De Germano Augure.

Cum imperante Tiberio, iuxta palatium Agrippa in vinculis, ad arborẽ teneretur, inſigni amictus veſte, vt eius fortuna ferebat, Germanus augur, qui in vinculis etiam tenebatur, cũ ſuprà Agrippæ caput in arbore cui alligatus erat, bubonem vidiſſet, à cuſtodibus, Quis is eſſet? poſtulauit: cum autem ei cuſtodes illius fortunam narraſſent, ita egit, vt in propinquo ei alligaretur, vt commodè alloquendi copia eſſet. Itaque ei vicinior factus, blandis verbis ipſum ſolari cœpit, atque affirmare, præſentem vinculorũ iniuriam euaſurum, ac Iudæorũ regno fœliciter potiturum: item liberos quibus regnũ relinqueret, procreaturum, ſed ſi in poſterum, capiti ſuo iterum eiuſmodi auem impendere vidiſſet, ſciret morti ſe propinquum fore. Non multo pòſt, Tiberium mori contigit. Caligula autem Tiberij ſucceſſor in cuius contumeliã Agrippa cathenis vinctus fuerat, eũ liberauit, atque Iudæorũ regem conſtituit, qui poſtea in Cæſarea vrbe, cũ eiuſmodi auem conſpexiſſet, in ægritudinem incidit, in qua dolorũ magnitudo ei vitã ademit: regnũq; liberis, queadmodum augur prædixerat reliquit. Sed iã mathematici cedant,& aliquot Magorũ exempla proferamus.

De Ianne & Mambre Ægyptiis magis.

Non minus efficaces in magica arte effectus Iannes atque Mambres Ægyptij oſtenderunt, cum coram Pharaone (is enim Chencrees Ægyptius rex fuit) diuinum numen, quo Moyſes vtebatur, prodigiorum magnitudine auſi laceſſere, vt virgæ quas habebant ſerpentes viderentur, atque vt aqua cruentaretur, naſcerentúrque ranæ fecerunt.

De Simone Mago.

Nónne prodigium illud ingens fuit, quod magica arte, Simon Samaritanus effecit, quemadmodum Ambroſius in Hexemerone, atque Clemens Pontifex in Itinerario teſtatur: qui præter eius artis mira permulta, quibus cum apoſtolo Petro contendit, dum vt aliud pro alio appareret, perſæpè effecit, pennis per ſublimè haud paruum ſpacium, in volantis ſpeciem vectus eſt.

De Apollonio Tyaneo philoſopho, & de Brachmanibus Gymnoſophiſtis.

Omnia alia Magorum præſtigia, de quibus ſcriptum eſt meo quidem iudicio ſuperata ſunt, ab iis quæ Apollonius Tyaneus geſſit: apertè oſtendens, quantum magicam calluit artem, & ſi aſſiduè eam ſe ignorare affirmabat. Nam præterquàm quòd plurima prædixit futura, quæ ita vt prædixit euenerunt, cæcos, claudos, atque, ab immundis ſpiritibus vexatos ſanauit. Epheſum quoque vrbem, graui peſte laborantem liberauit, oſtenſo eis mendico ſene turpíque, quem à populo lapidari iuſſit: qui poſtea lapidum congerie detracta, canis effigiem habere inuentus eſt: quem ipſe dæmonem eſſe affirmauit. Poſtremò autem cum in palatio publicè cuſtodiretur, apud Domitianum accuſatus, ab eius conſpectu euanuit, atque Puteolis eo die inuentus eſt, quò comitem ſuum præmiſerat, atque vt illic ſe expectaret, mādarat. Qui etiam imperante Nerone, cum in Tigilini manu libellus eſſet, in quo eius excuſatio continebatur, prodigioſè effecit, vt apertus liber nulla in parte ſcriptus inueniretur: Non minora etiam perfectæ illius artis ſigna fuerūt, quæ idem Apollonius in India apud Philoſophos Brachmanas ſe vidiſſe aſſerebat, quos arbitratu ſuo, & pluuias inducere, atque ſerenitates aiebat, conuiuia quoque vaſis epulíſque apparatiſſima ſtruere, id quod ſibi ab eis factum affirmabat. Cum tamen qui apparando conuiuio, ferendis mutandíſque ferculis miniſtrarent, nulli conſpicerentur: quin etiam terram ipſorum arbitrio, ingenti motu tremere aiebat. Idem quoque vidiſſe ſe apud Gymnoſophiſtas in Æthiopia confirmabat, qui arbores vt ad humum ſe inclinarent loquerentúrque, efficiebant. Sed ne prodigiorum magnitudo, faſtidium lectori afferat, ſi diutius in ea commoraremur, ad pictores ſculptoréſque tranſeamus.

De Apelle pictore.

Apelles pictor inſignis, etiam cū viueret Alexander, Ptolemæo inuiſus, poſtea aduerſa tempeſtate Alexandriā delatus, per contēptum, cum ignotus eſſet, vt cū Ptolemæo cœnaret inuitatus fuit. Cum autē Ptolemæus ei⁹ eſſet rei ignarus, atq; Apelles in conclaui cū aliis veniſſet, à Ptolemæo toruè interrogatus quāobrem illuc ſe contuliſſet? Inuitatum ſe dixit: & cū inuitatoris nomen ignoraret, ſtatim apprehēſo carbone, in muro illius formā qui eum inuitarat, ita ſignātet expreſſit, vt is à rege cæteríſq; quis eſſet agnoſceretur.

De Prothogene pictore.

Quàm inſignem fuiſſe Ialiſij imaginem à Prothogene pictã putare debemus? Cum eius gratia Demetrius Rhodũ nõ ſuccendit, ne ſimul Ialiſij imago corrumperetur: tanti enim eam fecit, atque eius potiendi tanto deſiderio exarſit, vt dum ea potiri ſtudet, potiri Rhodo poſtea nequiuerit.

De Lyſippo.

Diù in Capitolio ſeruatus æneus canis, Lyſippi opus, vſque ad Vitellij tempora perdurauit, cum ciuilibus diſcordiis, incenſum fuit Capitoliũ: is in lingentis vulnus ſpeciem formatus, adeò proprius & viuenti ſimilis erat, vt cum ij, quorum curæ ac fidei res in Capitolio poſitæ credebantur, pro cæteris rebus, pecunia populo cauerent, pro canis ſtatua, vitam deſponderent: adeò magni populus Romanus, per id tempus ænearum ſtatuarum copioſus, eam rem faciebat, vt ex cautionis forma, operis mira pulchritudo diiudicari poſſet. Neque enim obſcurum erat illud vnum ſignum, pluris quàm alia aurea ſigna, precioſaque permulta, quæ in Capitolio condita erant populum feciſſe.

De eodem.

Idemque effinxit ſtatuam, cui ordinariæ nomen impoſuit. Res ipſa: ei enim dimenſiones atque lineamenta dedit quæ natura legibus ſuis corpori attribuere potuit. Ab ea poſtea cæteri pictores ſtatuariique, veluti à normæ ſimulachro menſuras ceperunt, cum Lyſippus vſque ad id tempus primus fuiſſet, qui arte, arti normam atque regulam adhibuiſſet.

De Zeuſi atque Parrhaſio pictoribus.

Mira Zeuſis atque Parrhaſius, in pingendi arte, iis cõtentionibus, quas inter ſe exercuerunt oſtendêre. Nam ad vuas quas Zeuſis pinxit, aues ſpecie deceptæ aduolarunt, vt eas manducarent: Parrhaſius autem, cum pictam in tabula mappam, qua regi pictura, in tabula videbatur, ad Zeuſim tuliſſet: rogauit Zeuſis, Vt ſublata mappa, tandem picturã oſtenderet: ſed mox erraſſe ſe, magna mappæ ſimilitudine depræhendens, Parrhaſio primam laudem eius picturæ, conceſſit. Faſſus longè maius fuiſſe, quod ſe pictorem Parrhaſius, quàm quod ipſe aues fefelliſſet. Sed iam veteribus omiſſis, ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De quibuſdam Italicis magis.

Magnæ magicæ artis videbantur vires illæ, quibus Italæ quædam mulieres vtebantur, cum ablatis cibis quibuſdam humanas mentes ira perſtringerent, vt illis ea, quæ non erāt eſſe viderentur: quemadmodum à Præſtantio ſe audiuiſſe Auguſtinus, vir ſanctus ſcriptum reliquit: narraſſe enim Præſtantium dicit, ipſius patrem, eiuſmodi maleficiis, cibis per has mulieres fortè correptū, ſtatim graui ſomno indormiuiſſe, ac poſt multos dies quorum ſpatio expergiſci nullis remediis vnquā potuerat, narraſſe ſe, per id tēpus equi habuiſſe ſpeciem, ac ſemper frumenta tuliſſe: addebat etiam portandi tēpus locúmque, & quo modo tuliſſet: quarū rerū cum poſtea veritas inquireretur, aiebat inuentum eſſe, quod equus, eius ſpeciei, qua Præſtantij pater dixerat, eo tēpore, eo loco frumenta eis tulerat, quibus ille dicebat. Res profectò mira, fœminas tantum magica arte datis cibis potuiſſe, vt alteri in ſomniis, alteri in vigilia, id vt videretur agerent, quod proculdubio nullo modo erat. Vnde meo quidem iudicio, in iis quæ de ſtrigibus mulieribus dicuntur, haud aliud eſſe dixerim, quam fantaſticū magarū ſomniū, quanquàm ipſis aliter eſſe videatur. Fortaſſe etiam iis diſſimiles non fuerunt, quæ à Circe fieri dicebantur transformationes: & ſi allegorici ſenſus, eis aliam præberent rationem, quemadmodū in puella Ægyptia oſtenſum fuit, cum parentes in equā mutatam ad Hilarionē duxiſſent, quam is breui in priſtinam humanam ſpeciem reſtituit. Cui etiam ſimilis dici poteſt fuiſſe iuuenis ille, qui per magas fœminas in Aſinam conuerſus videbatur, de quo coram Leōne pontifice, Petrus Damianus accuratè cum diſputaſſet, magicæ artis effectum, & non figmentum eſſe aſſeruit.

De Guidone Bonato Aſtronomo.

Magnos aſtronomicæ artis effectus, Guido Bonatus oſtēdit, cum Guidoni Montisferrari comiti, diem prædixit qua ſi Foroliuio egreſſus, aſtu inuaderet hoſtes, eos ſuperaret, atque victoria potiretur: ſed in coxa vulnus accepturus eſſet. Atque vt Guido comes rem certiorem habere poſſet cū eo in eruptione ipſe quoque proficiſci voluit, ac ſtupas ouaque, atque alia, quibus nondum facto vulneri opem ferret, ſecum attulit: ſecutóque pugnæ atque victoriæ euentu quē

prædixerat, vulnus quoque illatum eſt.

De Ioanne Guttenbergio Argentinenſi.

Omnem mœchanicæ artis effectum, non recentis modo, verum etiã antiquæ illud ſuperauit, quod ſcribendo Guttẽbergius Argentinenſis oſtendit, primũ à ſe inuenta imprimendarum literarũ ſcientia. Nam non ſolum vno die, imprimendo plura ſcribere, quàm vno anno calamis docuit: verum cauſa etiam extitit, vt aucta librorum cõmoditate, bonarum artium ſcientia, quæ intermortua erat, velut ab orco excitata videatur. Viſus eſt enim immortalis Deus, huiuſmodi induſtriam huic homini diuinitus infudiſſe, veluti cõmiſeratione motus, quod tantarũ doctrinarũ volumina, ſcribendi difficultate perirent. per hanc igitur literarum impreſſionem artẽ, præclariſſimi autores, & ſi diu antè fuerunt, tamen Anno ſalutis quadringenteſimo ac quadrageſimo ſupra mille, haud iniuria iterũ nati eſſe dici poſſunt.

De Chriſtophoro Columbo.

Mirus etiam nauticæ artis, ac Coſmographiæ effectus fuit, quem Chriſtophorus Columbus, natione Genuenſis, Anno ſalutis quadringenteſimo nonageſimo tertio ſupra mille oſtendit: vno ac triginta diebus, in Indiam à Gadibus per Oceanum profectus, quemadmodum ſe facturum eſſe prædixerat, & ſæpius coram Ferdinando Caſtulonenſi rege diſputarat: ei enim tandem rationibus perſuaſit, nõ modò poſſe, verumetiam eſſe perfacile à Gadibus recto curſu in Indiam nauigare. Quod tamen ante eum nullus ea breuiore via fecerat alius, quanquam perrari quoque illi fuerint, qui per Æthiopiæ littora, ac meridionalẽ Oceanum magno tempore, ingentibúſque periculis, vix ad primos Indiæ fines peruenerint.

DE QVIBVSDAM QVAE ARTE *confici nequeunt.* CAPVT XII.

QVædam ſunt, quæ nulla arte, niſi per circuitionẽ, aut fortè benè effici nequeunt, de quibus tanquam de iis quæ ad artem tamen pertineant, & cognita voluptatem afferant, ſcripturi ſumus.

De Prothogene Pictore.

Prothogenes, cum diligenter canem pingeret, & ſibiipſi

omni in alia eius parte ſatis feciſſet, laſſum effingere eum volebat,& cui vndique ſpumoſum os eſſet: re ſæpius tentata, cum ars ipſum in eo deficeret, vt tanquam verã ſpumam formaret,quæ ad naturalem prorſus accederet, animo perturbatus ſpongiam variis infectam coloribus, in canem iratus impegit. Fortè autem eo ictu canis os attigit, atque in eo dum formandi deſperatione,totam imaginem ſe euerſurum putat, ceu veram expreſſit ſpumam, quam arte nulla ante exprimere potuerat.

De Lyſippo.

Eandem fortunam tulit æneum Alexandri ſignum Lyſippi opus, quo mirificè Nero captus erat:nam cum vt ſpecioſius redderetur, inaurari illud Nero iuſſiſſet, & tunc de priſtino decore videretur aliquid amiſiſſe, detracto auro,longè pulchrius quàm ante remanſit: quod aurum in concauis ſtatuæ locis, rugoſiſque partibus veſtis relictum, quod niſi offenſa ſtatua penitus abolere nequibat, in ea plus luminis & decoris afferebat: quod igitur in tota ſtatua ſuperimpoſitum decorem minuerat, illud ademptum præſtitit, quod effici arte poſſe nemo exiſtimabat.

De Nealce Pictore.

Cum nauale prælium Nealce pingeret, quo Perſæ cum Ægyptiis, in Nilo decertauerunt, neque penicillo tam benè aſſequeretur, vt inter Nili aquas, ac mare diſcrimen appareret, id ingenio aſſecutus eſt, quod ars præſtare non poterat: nam in Nili ripa aſellum pinxit bibentem, & iuxta Crocodilum addidit aſinum inuadentem, vt deuoraret: cũ ſciret nullum animal maris aquas bibere, atque in ea regione Crocodilos ſolum Nilum ferre.

QVOD OMNES ARTIS SVAE *optimi autores ac diſputatores ſunt.*

CAPVT XIII.

QVamquam multis rationibus, magniſque experimentis exploratum ſit,omnes artium ſuarum optimos autores atque diſputatores eſſe, clarius tamen etiam ſequentibus exemplis oſtendetur.

De Hannibale Carthaginenſi.

Cum Hannibal, in Chalcide apud Antiochum Aſiæ regẽ eſſet,

eſſet, atque coram eo Phormio Philoſophus, vt doctrinæ magnitudinem oſtentaret, variis de rebus copioſè diſſeruiſſet: poſtremò eò deſcendit, vt de militari arte loqueretur, de qua cum permulta dixiſſet, Antiochus ingenij & facundiæ magnitudinẽ admiratus, poſteaquam hominẽ laudauit, ad Hannibalem conuerſus, qui illic ſilebat, quæſiuit, Quid ei de Phormione videretur? ei ſubridẽs Hannibal liberè reſpondit: Multos ſe iam ſenes deliros vidiſſe, ſed neminẽ qui Phormione magis deliraret: nam, cum ne tubarum quidem clangorem vnquam exaudiſſet aut ſtringi gladium vidiſſet, ſe præſente, de militari ſcientia loqui auſus eſſet, qui quindecim annos, graui bello Romanos vexaſſet, tótque eorũ exercitus ac Conſules occidiſſet: prudenti enim reſponſo illo oſtendit, nõ omnes omnia ſcire, ſoliſque rerum magiſtris, de illis quæ ipſi ſciunt, credendũ eſſe, præſertim in arte bellica, quæ ſolo experimento comparatur.

De Ariſtophane poëta græco.

Non minus ſe in arte ſua, eruditum Ariſtophanes poëta oſtendit, quàm Hannibal in armis: nam cum à Ptolemæo Philadelpho Ægypti rege, in numerum eorum poſitus eſſet, qui diſputantes de arte poëtica, iudicaturi erant, contra omnium aliorum opinionem,& præter communem populi ſententiam, victorem declarauit eum qui minus laudabatur: quam rem, cum rex cæteríque alij vehementer admirarentur, Ariſtophanes cum eis bibliothecã ingreſſus, in veteribus libris multa oſtendit eſſe, quæ diſputantes poëtæ, veluti ſua in carminibus recitatis vſurpauerant, & idcircò ſe eos, pro illis, quæ furto ſubripuerunt, laude dignos non putaſſe: præſertim, quòd is pro quo iudicium tulerat, ex ingenio ſuo ea compoſuerat, quæ in ea diſputatione ab ipſo prolata fuerant. Ea enim ratione, ſapienter docuit, neque populum, qui ignarus plerunque eſt, neque regem,non admodum peritum poëtam, de ea arte poſſe æquè iudicare, atque ipſe, cuius poëtica ſola & propria ars eſſet.

De Cantore quodam.

Cum Græcus quidam apud Philippum Macedoniæ regem cantaret, & Philippus quadam in parte modos eius repræhenderet, cantor qui plus ſe, quàm Philippum, ea in re, quæ ipſius propria ars erat, ſapere arbitrabatur, reſpõdit, Nequaquam Deo placeat, vt plus quam ego hanc artem

calleas: libero enim verbo, plus ſe de muſica arte, quã Philippum ſcire declarauit.

De Apelle Pictore.

Idem in pictura Apelles erga Alexandrum fecit, tabernam eius frequentantem: nam cum interdum de pingendi arte, Alexander verba faceret, ridens Apelles, Vt ſileret eũ rogabat: aiebat enim, Cum de ea arte quam ignoraret, loqueretũr, à diſcipulis eum irrideri, qui colores attererent. Oſtendens, non à ſe ſolum, qui in ea magiſter erat, verumetiam a diſcipulis eum ſuperari.

De Lyſippo.

Rectè Lyſippus pictor, atque ſculptor inſignis, dicere ſolebát, Ab omnibus aliis pingi homines vt erant, à ſe ſolo, eos fingi vt videbantur: ſubtili doctóque verbo oſtendens, picturam ſculpturámque, ad ea extendendam eſſe, quæ vt oculis conſpectæ res apparent, eas oſtendunt: & non ad rerum veritatem, quæ non emineat, & diſcernatur. Nam pingendi ars non ea eſt, quæ ipſa res efficiat, verùm repræſentat, vt res ipſæ nobis eſſe videantur.

De Mathematico.

Cum Mathematicus, proconſuli in Aſia ſeniori Gordiano prædiceret, ad imperium ipſum peruenturum: & Gordianum verbis ſuis non habere fidem perſpiceret, artis ſuæ libris atque inſtrumentis, per rationem omnia quæ dixerat probauit: adeò vt fidem apud eum, etiam experimẽto ipſo ſibi faceret: etenim omnia vt prædixerat, iuxta tempus deſignatum euenerunt.

RECENTIORA.

De Aurelio Auguſtino.

Adeò Auguſtini nota eſt doctrinæ magnitudo, vt minimè nouo teſtimonio egeat, & tamen is doctor, cum gentilium calumnias, ſicuti poſtea fecit, refutare vellet, qui clades in imperio Romano acceptas, nouæ religioni aſcribebant, atque eis oſtendere, longè plura atque grauiora perpeſſos Romanos, antequàm Chriſtus nominaretur, idque hiſtoriarum fide atque teſtimonio probare, ad eam rẽ Pauli Oroſij, cui ea notior erat hiſtoria, opem requiſiuit, eámque aſſecutus, largè ipſa vſus eſt.

De Origene Adamantio.

Origenes Adamantius, ætatis ſuæ doctorum hominum

facilè princeps, cùm Eſaiam prophetam interpretaretur, minimè dedecori ſibi eſſe duxit, ad Huillum Rabi Hebræū confugere, vt ab eo diſceret vbi olim vrbs Ariel eſſet, iudiciúmque illius ſecutus ea reuocaret, quæ ante ſcripſerat: nam quanquam inter Chriſtianos peritiſſimus eſſet, magiſtérque haberetur, in Iudaica tamen hiſtoria peritiori in re ſua Hebræo, cedere voluit: quem aliis in rebus inferiorem magis quam patem habebat.

De Hilario pontifice.

Cum videret Hilarius Pontifex, in eccleſia ortam eſſe contentionem, quo rempore Paſchatis ſolennia celebranda eſſent, & ſi ipſe omnium erar paſtor, tamen quoniam in eiuſmodi re, arithmetica atque aſtronomia erat opus, huius rei iudicium, Victorino in Galliæ parte, quæ pro Morinis nunc (vt iam aliquoties oſtenſum eſt) Britānia dicitur orto, qui in vtraque illa arte peritiſſimus habebatur, remiſit: voluítque vt temporis rationem, quam ipſe iniuerat ad diem inueniendum, catholica tota ſeruaret eccleſia.

De Sixto IIII. pontifice.

Propter hanc ipſam controuerſiam, Sixtus quoque 4. pōtifex, ex Germania, Ioannem Monte regium, arithmeticū, atque aſtronomū peritiſſimum, Romam acciuit. Et quāuis ipſe nō ob aliam rem, quàm propter ingentis doctrinæ opinionem, ad Pontificatum conſcendiſſet, aliorū doctrinæ in eo, in quo ipſe plurimum excellebat, cedere voluit.

De Michaële Attendulo Venetorum militari duce.

Clarè Michaël quoque Attendulus, omnium Venetarum copiarum dux oſtendit, quantum omnibus in arte ſua credi oporteat: Cum Franciſco Sfortia Mediolanenſis populi militari duce Carauagium obſidente, Veneti legati, ſiue vt vulgo ferunt, Prouiſores, eum ad ferendam obſeſſis opem monerent: eis enim reſpondit: Longè ſatius ducere, vt Carauagium amitteretur, quàm vt cum hoſte manum cōſereret, quòd ſine magno incōmodo, Venetas copias inire prælium non poſſe videbat. Itaque cùm legati omnino vigerent; vt opem ferret, prius ex ſcripto obteſtatus eſt, ſe id facturum, quia iubebatur, & non quòd ita agi debere ſentiret: rationéſq; attulit, propter quas ſi prælium iniretur, neceſſariò Venetæ copiæ ſuperarentur: contra autē, ſi cunctando abſtineretur à prælio, vtilius Venetis conſultū iri. Itaq; cùm

coactus eſſet dimicare cum hoſte, Venetus exercitus, vt prædixerat, ſuperatus fuit, ipſe autem Venetias profectus, ex iis quæ antè ex ſcripto prædixerat, eam cladẽ excuſauit. In qua re eius ſententia viri prudentis fuiſſe, & qui longo experimento rectè militarem artem calleret, iudicata eſt: cũ apertè oſtendiſſet, homines armis inſuetos, quanquam fieri poſſet, vt in cæteris ſaperent, perſæpe bellicis in rebus errare.

De Paulo Florentino geometra.

Paulus Florentinus geometra, omnia quæ de arte illa aliis diceret pictura, aut ligneis machinis, vera eſſe atque neceſſaria oſtendebat.

DE SENECTVTE.

CAPVT XIIII.

DE ſenectute ſcripturi, vt ordo ſeruetur, longámq; quorundam vitam oſtenſuri, quoniam ea res experimento magis, quàm argumentis eſt probanda, non multa ante præfati ad exempla deſcendemus: ſi hoc ante monuerimus, Satis dici debere eum vixiſſe, cui vt benè moreretur contigit: contra nimium vixiſſe eum, qui malè moriatur: ab horum autem numero eximemus Adam, Lamechq́ue, item Sem qui alio nomine Melchiſedech dictus fuit. Noë quoque ac Mathuſalem, atque alios permultos eorum temporum, qui omnes ſeptingenteſimum exceſſerunt annum: ea enim res adeò trita eſt, vt hoc repetitum neceſſarium non ſit, tum etiam faſtidij plenum.

De Moyſe atque Aaron fratribus.

Moyſes propheta centum ac viginti vixit annos, quem per id tempus nullum corporis languorem ſenſiſſe, pro explorato habetur: quin potius & colore & pelle ſe annum quinquageſimum non ſuperaſſe, oculis atque aliis ſenſibus pollens videbatur. Frater autem eius Aaron, quanquam viribus imbecillior, centum ac triginta attigit annos.

De Ioiada Pontifice Iudæorum.

Iudæorum Pontifex Ioiadas, quanquã iam permultum ætas hominum declinaſſet, mortuus eſt cum centum ac triginta annos expleuiſſet: ſed ad proximiora tempora venientes, nonnullorum Italorum exempla proferamus.

De Tito Fullonio Bononienſi.

Titus Fullonius, Bononienſis, in Claudij principis cenſura, dinumeratis ab eo diligenter annis, ne qua ineſſet fraus, inuentus eſt, annos centum ac quinquaginta ſuperaſſe.

De Lucio Terentino Bononienſi.

Eo cenſu,quẽ Veſpaſianus pater, & Titus filius habuerũt, Bononiæ inuentus L. Terentinus centũ annos impleuiſſe.

Item de quibuſdam aliis.

Eodem cenſu, ſimiliter Parmæ tres inuenti fuerunt, centum ac viginti annos attigiſſe. Item Placentiæ vnus,centum ac triginta, inſupérque alium impleuiſſe. Brixelli alius centum viginti quinque. Præterea eo cenſu, quo tota Italia cẽſa fuit, apud oppidum Velleiacium in Placentino agro, ſex inuenti ſunt, centũ ac decem annos vixiſſe, quatuor ducentos ac viginti. Et ne mira in viris ætas tàm longa videatur, iam ad fœminas quæ lõgum æuum vixerunt deſcendamus.

De L. Tertulla Ariminenſi.

L. Tertulla Ariminenſis Veſpaſianorum cenſu, de quo dictum eſt, inuenta eſt, centum ac triginta ſeptẽ annos habere. Item alia Fauentiæ duos ſupra centum atque triginta.

De Mima & Valeria Copiola Emboliaria.

Luceia Mima, ludis Romæ cantauit, cum centum annos ageret. Item Valeria Copiola Emboliaria, à Pompeio Sulpitióque conſulibus,cùm iam centum ac quatuordecem annos ſuperaret, ludis, qui pro Auguſti ſalute voti erãt,iterum cõducta fuit: quã exploratũ erat multò antè,Mario & Carbone cõſulibus, à Marco Pompeio ædile conductam fuiſſe.

De Samulla.

Samulla, vt Aſconius Pædianus ſcripſit, mortua eſt, cum centum ac tredecim ageret.

De Auguſto.

Mirum in Auguſto notari poteſt, quod cum primus fuerit, qui Imperatoris nomen atque titulum ſibi ſumpſiſſet, ſex ac quinquaginta annos imperium rexit, & poſt eum, in tanto numerò veterum Imperatorum nullus (quanquam in eis, aliqui tenera adhuc ætate, ad eum honorem aſcendiſſent) in adminiſtratione eum annorũ numerum impleuerit, & ſi inter recentiores quidam ſatis propè acceſſerint.

De Simone Cleophe.

Simon Cleophe, ſecundus Hieroſolymarum Epiſcopus,

ſub Traiano principe crucifixus fuit, ſatis robuſtus, cùm iam centum ac viginti ageret annos.

De Paulo primo heremita.

Paulus primus heremita, caryotis, ſiue vt aliud eſt nomẽ, dactylis, atque aqua nutritus, nonaginta annos proſpera valetudine vixit: & poſtea cùm vitam egit, centum ac viginti annorum erat.

De Antonio Ægyptio & Cronio.

Ægyptius abbas, qui auſterè admodum vixit, integris viribus, ac iuuentæ ſeruato decore, ad centeſimum ac quinquageſimum peruenit annum, atque quinq; annis plus eius comes Cronius vixit.

De Narciſſo Hieroſolymarum Epiſcopo.

Illi annorum numero viuendo, vndecim Narciſſus ſuperaddidit, qui Hieroſolymarum Epiſcopus fuit, imperante Septimio Seuero Auguſto.

De Democrito Abderite philoſopho.

Democritus Abderites, ſtudioſiſſimus, atque idem doctiſſimus philoſophus, omnem ætatem contemplando, inueſtigandóque conſumpſit, ſolus in magna rerum inopia, vitam ducens: & tamen centum ac nouem annos attigit, nõ morbo ſed longo ſenio mortuus: quæ res experimento oſtendit, ſtudia minimè tempora de hominis vita deducere, ſed eam incolumem ac longam præſtare.

De Galeno Pergameno medico.

Galenus Pergamenus medica arte vir excellens, nos docuit, quantum arte ſua poſſet: ſemper enim proſpera valetudine vſus eſt, & cũ deceſſit, nullo ante morbo correptus eſt, ætate vſque ad centum ac quadraginta annos producta.

De Apollonio Tyanæo philoſopho & Anneo Seneca.

Exceſſit centum annos, quemadmodum nonnulli ſcribunt, Apollonius philoſophus, aſpectu minimè ſenium fatente: item L. Anneus Seneca Cordubenſis ſaltem centum ac quatuordecim impleuit annos: permulti etiam plus eum vixiſſe putant, viuendi modeſtia, & ipſe & Apollonius ad eam ætatem perducti.

RECENTIORA.

De Pacomio abbate.

Quorundam de quibus dictũ eſt vitæ auſteritatẽ ſecutus Pacomius, Abbas in Ægypto: nonô Honorij atque Archa-

dij principum anno, deceſſit: cum iam ad centeſimum decimúmq; inſuper annũ perueniſſet: experimento enim nos docuit, non minus ad extendendã vitam ſobrietatem prodeſſe, quã ad corripiendam officere crapulam: cui illud etiã additur, quod per modeſtiã, id ipſum temporis, quod viuimus, proſperiore vtimur valetudine, atque morborũ moleſtiis caremus: quibus inter ægritudines confici ſolent, qui genio nimium indulgent, & delicatioribus vtuntur cibis.

De Attila Hunorum rege.

Occultum quidem, cæterũ iuſtum ſemper Dei iudicium eſt, ſiue præmia, ſiue pœnas, aut ſua, aut aliena manu mortalibus irroget, vel ob aliam cauſam quæ homines latet, quibuſdã longius quàm aliis vitam extendat: quanquã non modo non ſobriè viuant, ſed inter epulas, ac vina ætatem agant. Itaque perſæpe contingit, vt de eis iudicando homines fallantur, quia diuini iudicij profunda intueri nequeãt: interdum quoque quorundã corpora, tam robuſtè compacta ſunt, vt quãuis eos in viuendo temperantia nulla tueatur, tamen minus robuſtos, qui modeſtius vitam ducunt, viuendi longitudine excedant: quos credibile eſt longius victuros fuiſſe, ſi vt corporis viribus magis valebant, plus etiã ſtudij, vt temperantius vitam agerent elaborare voluiſſent: vtriuſque rei exempla, in Attila Hunorũ rege perſpecta ſunt. Hic crudelitate inſignis, anno ſalutis quadringẽteſimo quadrageſimo quinto deceſſit, cum annos ætatis ſuæ, cẽtum ac quatuor & viginti impleuiſſet: tam diũ fortaſſe Dei numine ſeruatus, vt corruptos imperij mores, poſteaquam leniter non corrigebantur, Attilæ ſæuitia mulctaret.

De Gartio Aretino.

Vixit Gartius Aretinus, vſque ad annos centum ac quatuor, proſpera ſemper vſus valetudine, decéſſitque nullo ante affectus morbo qui appareret: niſi quod aliquantiſper debilitatas vires ſentiebat, quemadmodum Petrarcha ſcriptũ reliquit, cui Gartius paternus fuerat proauus.

De Richardo.

Scribit Guido Bonatus Aſtronomus ingentis doctrinæ, ſalutis anno ducẽteſimo vigeſimo tertio, ſupra mille, hominem à ſe viſum, nomine Richardum, qui ſe cum Carolo magno ſtipendia feciſſe dicebat, & iam quadringenteſimũ annum vixerat.

De Ioanne Tampes Equite Gallo.

Ioannes Eques Tāpes loco Gallico ortus, qui & ipſe, cū Carolo magno militauit, cum iam vnum & ſexaginta, ſupra trecentos annos vixiſſet, imperāte Cōrado II. ſalutis anno ſupra mille centeſimo quadrageſimo ſexto, deceſſit. Eius itémq; aliorū (de quib. eſt dictū) exēplo, ſatis intelligi poteſt, nulla re certius mortē accerſiri, quā ſenio: nam aduerſa valetudo, vt grauis ſit, perſæpè tamē curatur, incendia cōprimi poſſunt, ne homines ac alia abſorbeāt: ruinis occurri poteſt vt lætius agant, mare quos abſorbet, nonnunquā viuos adhuc reuomit, carnificem ſæpè à cæde, vel imperium reuocat: ſed ſenij nunquā alius quàm mortis eſſe finis viſus eſt. Quamobrē quia homini permiſſum nō eſt vt ſemper viuat, quod viuendi diuturnitate ei eſt ademptum, id alia arte, id eſt gloria atque fama, vt reſarciatur, elaborari ſolet.

DE GLORIÆ AC FAMÆ CVpiditate. CAPVT XV.

GLoriæ Famæq; deſideriū, perſæpè veluti calcar, ad exercendam virtutem homines impellit, per eam enim, vera gloria, bonūque nomen comparari ſolet; atque in eo gloriæ deſiderium, nequaquā laudis expers eſſe debet, quod longè aliter in his eſt, qui peruerſo ingenio, dū quomodocunque in ore hominū verſari cupiunt, pro bono nomine male agendo, in infamiā incidunt. Si quidem gloria in his nulla dici debeat, quorū finis in rebus agendis, à vera atque ingenti virtute abeſt, quemadmodū exempla, quæ de vtraque re à nobis proferentur, ſatis clarè poterunt oſtendere.

De Alexandro Magno.

Nam Alexandrū Macedonū magni nominis auidiſſimum regem, quid aliud ſpectaſſe debemus arbitrari, cū ab vltima India reuertens, maiora equorū frena, locáq; in quibus ſtabulantes equi manderent, item arma, his quibus vtebatur maiora, in ea regione relinqueret? niſi quod per ea credere apud Indos poſteritatem cupiebat, & ſtatura & viribus, atque inſuper virtute, ſe ſuóſque maiores, quàm eſſent, fuiſſe.

De eodem.

Vrbes quoque ab ipſo nominatæ in India, apud Aſſyrios, Ægyptum atque Aſiam, item à Seleuco Seleuciæ, Antio-

chiæ ab Antiocho, Cæſareæ quoque per terrarum orbem à Cæſaribus conditæ, quid aliud indicant, niſi immenſum famæ deſiderium? quia ſperabant huiuſmodi vrbium conditores, ea appellatione additis ſimul præclarè geſtis rebus, ſe æternitati nomina ſua conſecraturos.

De eodem.

Quid aliud quoque in Phrygia, apud Achillis ſepulchrũ, lachrymas ab Alexandro extorſiſſe arbitrabimur, quã quod Homericam eloquentiam, Achillis rebus geſtis præoccupatam, videbat? & quod ſibi parem in ſcribendis rebus ſuis cõtingere vatem cupiebat? ſperaſſet enim, ſi ſuarũ geſtarum rerũ magnitudini, Homero ſimilem præconem addidiſſet, ſe nominis ſui æternitatem certius conſecuturum.

De eodem.

Adeò autem cupiditate incenſus erat Alexander, vt de ſe permulti doctè, neque id tamen præter veritatem ſcriberent: vt cum de rebus ſuis, non bonum poëtam Chœrilum ſcripſiſſe intelligeret (quanquam ſæpè dicere ſoleret, ab Homero ſe Therſitem eſſe, quàm à Chœrilo Hectorem, aut Achillem ſcriptum malle) tamen vt alios ad ſcribendum meliores inuitaret, in ſingulos verſus aureum Chœrilo Philippeum nummum dono daret: Præcipitem quoque in Hidaſpem amnem deturbare Ariſtobolum voluit, cum ei falſas ipſius laudes recitaſſet, ademptum profectò ei librum in amnem demerſit.

De C. Iulio Cæſare.

Alexandro par animo, atque gloriæ cupiditate Iulius Cæſar, cum in Hiſpania quæſtor, Gadibus Alexandri imaginem conſpexiſſet, grauiter ſuſpirauit. Cogitans ea ætate, qua Alexander Aſiam penè totam ſubegerat, ſe nondum gerere præclaram rem vllam cœpiſſe.

De Themiſtocle Athenienſi.

Themiſtocles Athenienſis ob partã de Xerxe Perſarum rege victoriam, cum in Olympicis ludis, ab vniuerſa Græcia, ingenti omnium admiratione, immenſáque laude exceptus eſſet, tantæ gloriæ ac famæ ſuperato gaudio, ad quoſdam amicos conuerſus: Tunc verè optatum præmium laboris periculorúmque, quæ pro Græciæ ſalute ſubiuerat, à Græcis ſe accepiſſe, dixit, gloriam ſcilicet, laudémque omnibus aliis præmiis anteponemus.

De Lyſandro Lacedæmonio.

Lyſander Lacedæmonius,ductus & ipſe gloriæ deſiderio, Chœrilum poëtam ſecum ſemper habebat,vt carminibus ea celebraret,quæ ipſe armis atque virtute geſſiſſet.

De Adriano & Seuero Imperatorib.

Quod Lyſander,ad celebrandam nominis ſui famam per alium quæſiuit, Helius Adrianus ipſe efficere contendit, dũ magna diligentia rerum ſuarum Hiſtoriam ſcripſit, & ne ei nominis ſui inſcriptio fidem adimeret, ſub liberorum ſuorũ nomine edidit.Septimius quoque Seuerus,non alterius, ſed ſuum impoſuit titulum.

De Marco Tullio Cicerone.

Huius gloriæ deſiderio incenſus Marcus quoque Tullius Cicero, longa epiſtola à L.Luceio, ciue Romano enixè petiit,vt Catilinariæ coniurationis hiſtoriam ſeorſim ab aliis rebus,ad propagandam nominis ſui famam ſcribere vellet, neque abſtinuit illud quoque depoſcere, vt in ea etiam aliquid amicitię daret,ipſóque viuente eã ederet,vt viuens gloria ſua perfrui poſſet:adeò enim magna eſt,in pleríſque hæc gloriæ ſitis, vt quanquam Cicero per eloquentiam æternum ſibi comparaſſet nomen, eam quoque, quæ ex ſapienter ac præclarè geſtis, in reipublicæ adminiſtratione ſequi ſolet, vendicare ſibi cuperet.

De L.Sylla dictatore.

Lucius Sylla,cum haſtam ſpectaret,vbi publicata quorundam ciuium bona vendebantur, & ei quædam carmina, in ipſius laudem ſcripta, non bonus poëta dediſſet, famæ deſiderio motus, ex his quæ ſubhaſtabantur, nonnulla munus poëtæ dare iuſſit:ea lege,Ne in poſterum de ſe ſcriberet:tanta eum famæ ſuæ cura tenebat.

De C. Mario.

Quid aliud primi odij inter Syllam Mariúmque originẽ intulit,nónne magni nominis ac gloriæ cupiditas? quod cũ Bocchus Mauriſiorum rex,ſtatuam auream Syllæ poſuiſſet, qui ab eo Iugurtham captiuum acceperat,Mariúſque eo loco dimouere ſtatuã voluiſſet,quod Marij, qui Conſul erat nomine,eam Sylla acceperat, & idem Marius, de Iugurtha triumpharat. Ex eo inter ipſos ortum ciuile bellum, tanto partium damno atque periculo ſtetit, vt etiam nunc malorum memoria maneat.

De Gneo Pompeio Magno.

Quid in Creta Magnus Pompeius egit, dum Piratas bello proſequeretur? nónne cum à Metello prætore, in ea inſula oppugnatos intelligeret, nimia gloriæ cupiditate incenſus, armis ſuis, aduerſus Metellũ eos defendit? vt Romanum neminé piraticæ victoriæ ſocium atque participem haberet.

De C. Caligula.

Adeò apud omnes dulcis hæc gloriæ cupiditas habita eſt, vt hi quoque, qui per ignauiam ac ſcelus præcluſam ſibi nominis ac gloriæ, apud poſteros propagandã viã viderunt, ne in obſcuro, ipſorũ nomen maneret, eius celebritaté per magnũ ſcelus comparare ſibi contenderunt. Inter hos Caligula princeps connumerari debet, qui amens prorſus, atque omni ſcelere imbutus, cũ per virtuté ſciret ſe nominis diuturnitaté non aſſecuturũ, temporibus ſuis palã optare ſe aiebat, Vt ingens aliquod malum contingeret, de quo diu homines loquerentur: quemadmodũ imperante Auguſto primo, Variana clâdes fuerat, & ſub Tiberio Fidenis ruina theatri, in qua viginti duo milia hominum oppreſſa fuerunt.

De Nerone, Item de Adriano Imperatore, & Lucano Poëta.

Nero quoque Imperator, cũ nomen ſuum præclaris facinoribus, aut virtute, cuius erat hôſtis celebrare non poſſet, inter muſicos principatũ appetiit: ſublatis omniũ ſtatuis, quę tẽporibus ſuis Olympionicis victoribus, cantoribus aut tragœdis poſitę fuiſſent, & pro eis poni ſuas iuſſit. Lucanũ quoque poëtã prohibuit, ne carmen quod ſcribebat ederet, vt ſolus in poëtica excelluiſſe videretur: quare non minus quàm Nero nominis ac famæ vanitate Lucanus cõpulſus, cũ eam contumeliã immoderatè nimis ferret, cum Piſone coniurauit, atque ob id à Nerone damnatus eſt: Nero etiam, præter alia, deſiderio torquebatur, vrbem Romanã de nomine ſuo, Neropolim appellandi, quemadmodũ ante Aprilem menſem Neronem nominari iuſſerat. Adrianus quoque Auguſtus, præter modum cupidus, vt in omni arte atque diſciplina ſupereminere alios putaretur, cũ ei Auguſti nominis magnitudo, itém hiſtoriæ à ſeipſo de rebus ſuis geſtis ſcriptæ, ſatis non viderentur, ſi multarũ artiũ ac diſciplinarũ, in quibus ipſe reuera multum excellebat, quenquam inueniſſet, ſcientiam habere talem, vt imminere periculum putaret,

ne aliquando ab eo ſuperaretur, inuidia preſſus, eum occidebat. Inter quos Apollodotus architectus, in ea arte vir admirandus fuit, quòd, cũ ad eum Adrianus inſpiciendam miſiſſet, magni operis formulã, quã ipſe deſignarat: is efficacibus rationibus oſtenderat, quibuſdam in locis corrigendam eſſe, quemadmodum Dion Græcus in hiſtoria ſcribit.

De Commodo Imperatore.

Non melioribus, quam ij de quibus ſcriptum eſt, artibus, Commodus Imperator, cum fama extendere nomen ſuum cuperet, Carthaginem à nomine ſuo Commodianã appellauit, ſublatóque de Neronis coloſſo capite, ſuum pro Neroniano impoſuit. Item menſes quoſdam à ſe compellauit: cęterũ horum deſiderio, qui obliquè præter virtutem famam quæſierunt, fortuna obſtitit, ne quod cuperent aſſequerẽtur. Nam quemadmodum Alexandri, Cæſaris Auguſti, & aliorum bonorum principum impoſita vrbibus, atque menſibus nomina firma reliquit, ita in Caligula atque cæteris ei ſimilibus, vt ſpem adimeret, in poſterum retinendæ bonæ famæ, vbi eam per virtutẽm non quæſiuiſſent, poſt eorum mortem, ſtatim illa omnia extinxit, per quæ nominis ſui æternitati conſuluiſſe ſe arbitrabantur.

De Cheope Ægypti rege.

Nouam rationem, aut potius dementiam atque ſcelus Cheopes Ægypti rex, ad comparandum ſibi nomen excogitauit: nam cum priſcis Ægypti regibus, mos eſſet gloriæ operam dare, ſtruendis inſanis molibus, & ipſe Pyramidem inchoaſſet, quam deficiente pecunia imperfectam reliquerat: filiam miræ pulchritudinis, inter lapidicinas proſtituit, vt ita ad perficiendam Pyramidem pecuniam pararet. Itaque perfecta omni ex parte Pyramide, vt illius ſcelere atque inſania dignum erat, pro gloria quam inde ſperabat, dedecus eſt aſſecutus, cum Pyramis non boni nominis, & gloriæ, ſed ſtultitiæ atque ignominiæ eius, perpetuum monumentum haberetur.

De Rhodope meretrice.

Rhodope Græcum in Ægypto ſcortum, parto turpi quæſtu ingenti theſauro, quanquam ipſa humili fortuna orta eſſet (ſerua enim fuerat) tamen famæ deſiderio incenſa, minorem, quæ cernitur Pyramidem extruxit: quæ quãtò molis magnitudine ab aliis vincitur, tãtò alias, ipſa operis excel-

lentia ſuperauit,cum meretrix ac liberta, cum tantis regibus magni operis impendio,contendere auſa eſſet, nec minus ſe in lupanari,quam illi in palatiis famæ cupidam, nomini ac gloriæ dare operam velle oſtendit: quæ tantò reges ipſos in nominis ac famæ deſiderio ſuperauit,quantò imperij atque opum magnitudine,reges eam anteibant.

De Empedocle.

Haud meliori ratione, neque minus ridenda, quin prorſus inſana,Empedocles philoſophus famam ſibi comparare ſtuduit:nam cum Panthiam Agrigentinam, in graui morbo curaſſet, atque ob id ſe penè pro numine coli animaduerteret,immortalitatis atque famæ ſtudio incenſus, ætnam inſiluit,atque medios ipſius in ignes ſe coniecit.

De Metrodoro & Care Perſis.

Non ſolum inter claros àtque inſignes viros, hæc famæ cupiditas inuenitur,verum in mediocri quoque, atque infima fortuna poſitos,cadit, quemadmodum in Mithridate & Care Perſis inſpectum eſt. Nam cum in prælio inter Artaxerxen, Mnemonem, ac fratrem eius Cyrum, Metrodorus Cyri capiti vulnus intuliſſet,Cares autẽ retrò poplites ſucciſiſſet,Artaxerxes huius famæ auidus, vt manu ſua Cyrũ interemiſſe videretur, dum milites recenſeret, ob virtutẽ præmio dignos,ad Mithridatem miſſo munere,ei mandari iuſſit,vt munus acciperet,quia Cyri pileum ad Artaxerxem detuliſſet:Care autẽ,quòd primus Cyrum nunciauerat mortuũ ex vulnere, quod ei Artaxerxes intuliſſet: tanta in vtroque gloriæ cupiditas fuit,vt ſpretis muneribus, cõtra regis volũtatem,ſe ipſos prædicarẽt eſſe,qui Cyrum interemiſſent, eũque ab Artaxerxe ne tactũ quidem fuiſſe: itaque indignatus rex,cum ſibi ipſi eam famam vellet,vtrunque iuſſit occidi.

De Soſtrato Gnidio.

Quanta induſtria,periculóque, Soſtratus Gnidius architectus inſignis, Alexandriæ famam ſibi comparare ſtuduit? nam cum turrim magnitudine ſpecieque eximiam ad portum exædificaſſet, clàm in magno marmoreo lapide inſcripſit.Soſtratus Dexiphanus Gnidius, Diis nauigantibus ſalutiferis.Atque huiuſmodi inſcriptionem, calce ſubiniecta occultauit, impoſuitque regis nomen, cuius impenſa turris conſtructa fuerat: regis nomen in calce caducum ac fragile, ſuum autem in marmore perpetuum arbitratus.

De quodam Indo.

Cum Alexandro Magno dictũ eſſet, Indum quendam, ſagitta arcu emiſſa, ſingulis ictibus medium annulũ petere, ad ſe accerſitum iuſſit, vt ſe præſente id ageret: is autẽ adeò obſtinatũ, ne id ageret, ſe præbuit, vt iratus Alexander, morte eũ damnaret. Cum autem traduceretur, à multis interrogatus, Quamobrẽ non ſagittaſſet? Dixit, Eã fuiſſe cauſam, quod cũ iã diù eius rei, in qua excellere plurimũ putabatur, periculũ non feciſſet, errare verebatur: adeò magna eum vrgebat cura, vt excellens ſagittarius haberetur: quam rem cum Alexãder accepiſſet, eum periculo liberauit, atque inſuper ingentia munera addidit.

RECENTIORA.

De Conſtantio Auguſto.

Conſtantius, quanquam Romani Imperij princeps, famæ tamen auidior ac gloriæ fuit, cuius ſine incommodo cõparandæ, occaſiones miro ſtudio captabat: nam ſi aliquando ab eius ducibus, qui in longinquo bella gerebant, victoriarũ nuncij perferebantur, ipſe ab Italia, per cæteras orbis terrarum partes, eas ſcribebat, tanquam virtute ſua atque induſtria partas, quin ordinem modúmque geſtarum rerum, tanquam ipſe interfuiſſet deſignabat.

De Belliſario Patricio Romano.

Meliorem rationem, quam multi è ſuperioribus, inter recentiores, ad ſeruandam nominis ſui famam Belliſarius iniuit: poſteaquam in Italia ſæpius Gothos deuicit, regemque eorum Vitigen cepit, atque in Africa Vandalorum regem Gilimerem, Africámque atque Siciliam recepit: & de Perſis quoque triumphauit. Cruci enim aureæ, gemmis contextæ, centum pondo, Græcis Latiníſque literis, victorias ſuas inſcripſit, atque eam Romæ ſancto Petro Apoſtolo munus dedit, ratus ob religionem perpetuam fore, atque inſigne omnibus ſeculis, magnitudinis militaris virtutis ſuæ monumentum fore.

De Leone IIII. pontifice Maximo.

Leo quoque IIII. Pontifex maximus, dum vrbis Romæ partem, quæ cis Tyberim eſt muro cingeret, ipſe etiam famæ ac nominis cupidus, à nomine ſuo Leoninam vrbem pp ellauit.

De Eugenio quarto pontifice Maximo.

Eugenius quartus pontifex, & ipſe famæ cupidus, cum non ſatis ſibi duceret, quod à multis ſcriptum eſſet, ab eo Florentiæ, Græcorum, Armeniorum, Æthiopum atque Indorum eccleſiam, in id deductam, vt ipſorum atque Latinorum vna eſſet fides, idémque ab omnibus crederetur: voluit etiam vt tota illa hiſtoria, duabus æneis foribus exprimeretur, eáſque ipſas fores, ad primariam in Petri apoſtoli templo portam poſuit.

De Sixto quarto Pontifice Maximo.

Sixtus quartus Pontifex, in porticu quam à fundamentis inſtaurata ſancti Spiritus hoſpitatoria domo Romæ cõdidit, vitam ſuam réſque à ſe geſtas pingi iuſſit, pontemque qui in Tyberi dirutus erat, inſtauratum, à ſuo nomine Sixtum appellauit.

De Ioanne Capiſtrano, ordinis Minorum & quibuſdã aliis.

Gloria, quæ propriè ſanctorum hominum peſtis dici poteſt, clàm perſæpè, ceu fulgẽti virtutis amictu tecta, eorum pectora ſubit: quemadmodũ in Ioanne Capiſtrano oſtenſum eſt, qui quanquam ex eo numero eſſet, qui Minorum ordinẽ profitẽtur, quæ profeſſio, nullius rei magis, quã humilitatis ſtudioſa eſſe debet, cum præliũ ſcriberet, quo Mahumetes Turcarum rex, apud Belgradum vrbem à Ioanne Huniade, eius Mœſiæ partis, quæ nunc Tranſſyluania dicitur Vaiuoda (hoc quoque honoris nomen eſt) ſuperatus ac fuſus fuit, nulla penè de eo, atque de Apoſtolico legato mentione facta, de ſe tantum loquutus eſt, ceu ipſius vnius virtute aut miraculo, parta tam inſignis victoria foret: & qui aliis prædicabat, ambitionem atque mundanam gloriam fugiendam eſſe, doctrinæ ſuæ penè immemor, pleno curſu inſequutus alienam, occultata eorum virtute ac robore, qui verè res geſſerant, ſibi vſurpabat, quemadmodum in hiſtoria Pius teſtatur. Sed minus fortaſſe mirum videatur, huius ſancti viri pectus honeſtum hoc famæ deſideriũ inuaſiſſe, cũ auſteritate vitæ inſignẽ, atque ſecularium honorũ contemptorem Hieronymũ, legamus in libro, quẽ de viris illuſtribus ſcripſit, in eorum catalogo ſe ipſum quoque cõnumeraſſe, diligẽtique etiã cura, omnibus voluminibus, quæ vſque ad eam diem ſcripſerat, titulos ac nomina ſua reddidiſſe. Auguſtinum quoque in confeſſionibus, propriã

vitam doctrinámque luculenter,cum aliud agere videretur, nõ ſine magna dexteritate videamus expreſſiſſe: adeò enim honeſtæ huius gloriæ auidum, natura humanum fecit ingenium, vt aliorum doctrinam ſtylúmque ad celebrandas ipſorum laudes, expectare homines nequeant. Sed in iis, haud iniquè ferendum eſt, ſi in tantis virtutibus, cũ nondum mortalitatem exuiſſent, in re præſertim, in qua à vero non aberrarunt, aliquid offenderunt: illud quidem & mirum, & permoleſtum videri debet, cum qui, in ignauia atque omni ſcelerum genere,à virtute alieni, totam vitam delituerunt, precio ſibi comparare laudatores nõ erubuerunt, & qui corruptis moribus, quibus tenebras omni ſtudio obtendere debebant, falſarum virtutum fulgorem præferre contenderunt: vt pro ignauis induſtrij, liberales pro prodigis, pro ſtupidis prudentes, compellentur: atque impudicitiæ Veneriſque ſtudium comitatis appellatione leniatur, ac ſimiliter ignorantiæ culpam, modeſtiæ velamine celare cõtendant, peruerſè viciis ſceleribúſque in contrarias virtutes, quas nunquam agnouerunt, permutatis. In eiuſmodi enim hominibus, audacia ſatis culpari non poſſet, non eorum modo, qui ex eo laudem ſibi apud poſteros quæſiuerunt, in quo vt elaborarent, adduci nunquam potuerunt, verum illorum quoque, qui per imprudentiam quæ falſa eſſe norant, pecunia adducti, tanquam vera eſſent, literis mandauerunt.

De Alphonſo Aragonio Siciliæ rege.

Alphonſus Aragonius, Siciliæ rex, gloriæ atq; famæ ſtudioſus, nõ cõtentus ædificiorũ magnitudine,qua nulli recẽtiorũ regum ceſſit,apud ſe Panormitam inſignem eo ſeculo poëtam, item Bartholomæum Facium, hiſtoriæ ſcribendæ peritum habuit, qui geſtas ab eo res perſcripſerunt.

De Hieronymo Olgiato.

Vix adduci poſſem, vt hac ætate noſtra, in qua vnà cum virtutibus non parui ſolum fit, verumetiam penè deſpectui habetur fama,aliquem fuiſſe crederem,qui famæ deſiderio, morti ſe obieciſſet, niſi ego ipſe libellum legiſſem, Hieronymo Olgiato dictante, cum torqueretur ſcriptũ: qui vnus è quatuor fuerat, qui Galeacium Sfortiam Mediolanenſem ducem confoderunt: In eo enim libro faſſus eſt, ad id facinus ſe adductum, ſolo gloriæ, ac magni nominis deſiderio, quo

quo incenſum ſe dicebat, cum priſcorum hominum res præclarè geſtas, puer adhuc in literario ludo legeret: adeò autem eo is fuit animo, vt notarius, qui morienti aſtabat, ſcripſerit, cum extremam penè animam Hieronymus ageret, Latinè hæc verba ſub carnifice effudiſſe: cũ iam cultro non admodum acuto pectus illi incideretur: commemorato tam acerbæ mortis optato præmio: Collige te Hieronyme, Stabit vetus memoria facti, Mors acerba, fama perpetua.

QVÆ RES MAGNÆ QVIBVSdam contigerunt. CAPVT X.

De Pyrrho Epirotarum rege.

INter eos quibus in vita magnæ res ac memoratu dignæ contigerunt, Pyrrhum haud iniuria ante alios commemorabimus: Antigonus enim Aſię atque Syriæ rex, militaris artis peritiſſimus, hac eum laude extulit, affirmauit enim, Si conſeneſceret, primum ætatis ſuæ belli gerendi ac militariũ rerum ducẽ fore. Hannibal quoque, cum Scipione de militaribus ducibus, qui vnquam virtute inſignes fuiſſent, minimè obſcurè primũ eſſe Pyrrhum nominauit, Scipione idem affirmante. Itaque ingens profectò laus ducenda fuit, à tribus tantis viris, bello tam excellentem duci, atque tot tantíſque Gręcis ac Romanis ducibus præponi, qui ante eum, rerũ præclarè geſtarum magnitudine plurimum excelluerunt.

De Lucio Fuluio.

Haud leuius Romani quoque, ac Tuſculani bellicoſorum populorũ, de Lucio Fuluio iudiciũ fuit, quàm triũ, quos diximus de Pyrrho: nam cum Tuſculanorum conſul eſſet Fuluius, atque pro eis multa præclarè geſſiſſet, Romã tranſiuit, atque eo ipſo anno, Romæ Conſul factus, Tuſculanos prælio deuicit, ac de eis triũphauit. Solus Romæ, ac primus, qui ciuitate donatus, & conſul factus eſſet, ac triumpharet, eo ipſo anno, quo hoſtium dux fuiſſet.

De T. Quintio Flaminio.

Tanta etiam Senatus, ac populi Romani de Flaminio fuit opinio, vt quanquam Tribunipleb. omnes, concordi animo aduerſarentur, tamen ante legitimam ætatem, conſulem vnanimes eũ creauerint, atque in Macedoniã aduerſus Philippum miſerint.

De M. Vlpio Traiano Imperatore.

Quid magnificentius alicui poteſt contingere, quàm id, quod Traiano Imperatori euenit? eius enim bonitas, ſucceſſoribus, inter fœlices acclamationes, quæ à ſenatu Romano fiebant, commemorabatur. Traiani bonitate, in aliis æquè atque Auguſti fœlicitate deſiderata.

De eodem.

Illud quoque non minus eſſe affirmari debet, Neruã Cocceium, cũ Imperaret, ſenio confectum multis Romani atque Italici generis propinquitatibus preditũ: cum ſibi, inſignem virtute virum, Imperij ſucceſſorem deligere vellet, aliis poſtpoſitis, Traianũ adoptaſſe, Hiſpania oriundum, illius virtute atque animi vigore ad id impulſum. Is enim externorum primus fuit, qui ad Romanum Imperiũ cõſcenderet, quemadmodum in eius vita Dion ſcribit.

De Ariſtide Athenienſi.

Magnum & quod ſummoperè magnificũ exiſtimari debeat, teſtimoniũ fuit, quod Græci omnes Ariſtidis Atheniẽſis virtuti præſtiterunt, cũ omnes concordes, ob inſignẽ virtutem, Ariſtidem Iuſtum cognominauerunt.

De Iacobo minore.

Iacobus minor, primus Hieroſolymarũ Epiſcopus, Frater domini, atque eiuſdem Apoſtolus, à Iudæis Chriſtianiſque ſimul, eodem Iuſti cognomine honeſtatus fuit.

De Ioanne Baptiſta.

Quanquam magnifica putari debeant, eorum præconia, de quibus dictum eſt, ſuperat tamen alia, mea quidem ſententia, Ieſu Chriſti de Ioanne Baptiſta iudicium, quanto ipſe viuentes omnes dignitate excelluit, & quanto creaturam is qui creauit vincere ſolet: de eo enim dixit: Inter natos mulierũ, neminẽ Ioanne Baptiſta maiorem ſurrexiſſe. Perſica regna atque Aſiatica, item conſulares Cæſareóſque triũphos, diuino ac certo, Ioannis Baptiſtæ virtuti poſtpoſuit.

De Aarone Pontifice Iudæorum.

Si Scipio atque Põpeius, ante legitimum tempus, propter ingentem virtutis opinionem, à populo Romano Conſules creati fuerunt, id tamen, non niſi hominum iudicio factum fuit, qui multis rationibus errare poſſunt, ſed diuinum, quo Aaron electi populi, Pontifex primus creatus fuit, longè magis faciendum eſt, cũ prodigium electionem confirma-

uerit, egit enim, vt virgulta iam deſecta florerent, atque vna & eadem nocte fructum proferrent.

De Ioſue & Caleph Iudeis.

Penè ſimile fuit Dei iudiciũ de Ioſue & Caleph, Iephoni filio, ambobus Iudæis, quos ſolos ob virtutem, de ſexcentis Iudæorũ milibus, qui Ægyptum egreſſi ſunt, Deus dignos duxit, vt in terram à ſe promiſſam ingrederentur.

De Moyſe propheta.

Siue propria virtus, ſiue gratia ea fuit, per quam Moyſes Deum alloquutus eſt, & vidit quantum humanitas diuinitatem, quæ infinita atque incomprehenſibilis eſt, poteſt intueri: Profectò digna eſt quæ maximi fiat, non modo vt ea res, quæ rariſſimè contingit mortalitatem ſupereminear, verumetiam, quę fortaſſe alteri nemini accidit. Sed iam à virtute ad doctrinam tranſeamus.

De Euthimo Poëta.

Adhuc viuens Delphici oraculi, atque Iouis reſponſo cõſecratus eſt Euthimus Poëta Locris in Italia natus, cũ ſemper aliâs Olympicis ludis victor declaratus, ſemel tantum præteritus eſſet.

De Sophocle Tragico poëta.

Sophocles ſine controuerſia Tragicorum princeps, Athenis mortuus eſt, cum à Lyſandro obſiderentur. Itaque in ſomniis, ſæpius Lyſandrũ Bacchus monuit, vt delicias ſuas ſepeliri pateretur. Ea re Lyſander motus, cum quæreret, qui tunc Athenis deceſſiſſet, inueniſſetque Sophoclem mortuũ eſſe, permiſit, vt extra vrbem ad ſepulturam efferretur. Magni profecto facienda res, vt ab his, quos gentilitas Deos rebatur eſſe, tale de Sophocle atque Euthimo teſtimonium prodiret.

De Beroſo Aſtronomo.

Beroſo Aſtronomo, qui multa prædixerat, quæ tempus vera fuiſſe declarauit, Athenienſes in gymnaſio ſuo, ſtatuam æneam poſuerunt, cuius lingua tota aurea erat.

De Marco Varrone.

Magna profectò res ea fuit, quæ M. Varroni contigit, cuius viuentis imago, in bibliotheca publica, à Pollione poſita fuit, qui honos, doctiſſimis poſt mortem ſolum habebatur: tantum enim & magnæ exiſtimationis, & reuerentiæ per doctrinam Varro ſibi pepererat, vt viuens quoque me-

reretur eo honore perfrui,quod cæteri docti, etiam ancipiti ſpe,poſt mortem aſſequi cupiebant.Et ne viris tantum eiuſmodi honores contigiſſe credamus,his quæ dicta ſunt,quaſdam annectemus fœminas. Nec vero Mariam Dei genitricem attingemus:ſiquidem de his quæ humanitatem ſolam ſapiunt,ſermo noſter eſt, ipſa autem à Deo electa, nimium cęteras mortales tranſgreſſa eſt,quam Deus,qui omnia creauit, & cuius nutu ſine errore cuncta reguntur, ſolam duxit dignam, quæ Dei filium, ad redimendum genus humanum pareret,& eadem virginitate inſignis,Dei parens, non amiſſa virginitate poſſet haberi.

De Vxore Olitoris Ægyptij.

Vahron Seſoſtris filius,Ægyptius rex, luminibus orbatus, cum circiter decennium cæcitati remedia quæſiuiſſet, tandem oraculo monitus eſt, vt oculos mulieris vrina lauaret, quæ alium quam virum ſuum non agnouiſſet: quamobrem à regina incipiens, permultas Ægyptias mulieres expertus, ægritudini ſuæ remedium nullum inuenit, niſi per vxoris vrinam cuiuſdam Olitoris, quæ prodigioſo experimento, oraculóque inter ægyptias caſta inuenta, longè ſolidiori laude digna mihi videtur,quàm Sulpitia, ob caſtitatem ſola Romæ electa,quæ Verticordiam Venerem dedicaret: fieri enim potuit, vt Sulpitia aliquo aſtu cæteras mulieres falleret,quod Olitoris vxor,in oraculo,quod prodigio ipſo confirmatum fuit,facere non poterat.

De Agrippina Augusta.

Agrippinæ Auguſtæ, inter fœminas Romanas, quæ ante eam fuerunt,vni contigit,vt Romani principis vxor, ſoror, mater ac filia haberetur.Germanici enim filia fuit,quem Tiberius Imperij ſucceſſorem adoptauerat, Claudium Auguſtum virum habuit, Caligulæ ſoror erat, denique Neronem peperit.

De Meſa Varia.

Longè etiam magis facienda mihi videtur, Meſa Varia, vrbe Emeſa, quæ in Phœnicia eſt orta: hæc Iuliæ ſoror fuit, olim Septimij Seueri Imperatoris coniugis,nā mortuo Baſſiano,à Macrino,qui ei ſucceſſerat in Imperio, in Phœniciā remiſſa,aſtu mentiendóque conſecuta eſt, vt nepotē ex filia Heliogabalum nomine, cū nondum quartumdecimū excederet annū,in Imperio conſtitueret: ipſa ſub eo Romanum

Imperium,quã diu vixit adminiſtrauit: quod etiã egit Alexandro imperante, quem vt Heliogabalum, cui æquè auia erat,arte ſua ad principatũ euexerat. Hac gloria inſignis facta,quæ aut nulli,aut rariſſimis contigit,vt fœmina in Senatu ſederet,ac verba faceret, nomen ſuum inſcriberet, cætera Imperatorum munia obiret: item mortua Imperatoria pōpa ſepeliretur, atque in diuarum Romanarum numerũ reciperetur,omnium iudicio fœlix atque prudens habita.

De Delbora propheta.

Si Agrippina ac Meſa apud Romanos excelluiſſe plurimum putantur, Delbora hoc apud Deũ, quod maius eſt,ac Iudæos obtinuit:nam cũ propheticum haberet ſpiritum, viginti annos Iſraëlis populum rexit, iudicauítque, & ne minus armis ac bello,quam pace aut religione,in adminiſtranda re Iudaïca excelluiſſe videretur, Chananeorum exercitũ, Siſara duce conſilio ſuo deuicit.

De Mercurio Triſmegiſto.

In Hermete,qui idem eſt quod Mercurius,quem Eupolemus Græcus,Moyſem dicit fuiſſe, à Græcis Muſeum appellatum,à quo Orpheus permulta didicit, tria quæ plurimum excellerent inuenta fuerunt,propter quæ dictus eſt Triſmegiſtus (quod Latinè ter maximũ ſonat,id quod Alexandro Pompeióque ſemel tantum attributum eſt) nam & rex maximus in Ægypto fuit,item philoſophus mira præditus doctrina,præterea ſacerdotali honore, qui maximus erat,inſignis:quibus de rebus, ab ægyptiis poſt mortem inter numina cultus eſt,primúmque anni menſem ei ſacrarunt, vrbémque in Ægypto clariſſimam, ab eius nomine Hermopolim nuncuparunt.

De Hyrcano Pontifice ac principe Iudæorum.

Hyrcanus, alio nomine Ioannes nuncupatus, primus ſolúſque inter Hebræos fuit, qui Princeps, Pontifex, atque Propheta ſimul eſſet: haberétque vnus treis gentis ſuæ primarios honores,inter quos,prophetię munus,humana fraude minimè paratur.

De C. Aurelio Valerio Diocletiano Imp.

Non parui faciendum eſt id, quod Diocletiano contigit: nam ſponte depoſito Imperio, cũ nono anno poſt moreretur,primus atque poſtremus Romanorum fuit, qui Senatus atque populi Romani conſenſu,ſine imperio, in numerum

Deorũ referretur,& ſi in Imperio filius nullus ſucceſſerat.In priuata enim fortuna,à Romanis eum accepit honorẽ, quẽ multi in Imperio cum deceſſiſſent,aſſecuti non fuerunt.

De Flauio Val.Valentiniano Imperatore.

Non leue ſingularis virtutis argumentũ teſtimoniúmque, quod ab omnibus magni debeat fieri, Valentiniano primo Auguſto contigit, cum à Romano exercitu concordibus omnium animis,abſens,& quẽ ea res prorſus latebar,ad imperium vocatus eſt:ac decem dies,vt veniret expectatus (eo enim tempore ipſe in priuata fortuna fuit, gente Pãnonia, atque humili ſatis fortuna)& quod penè maius eſt, in interregno (defunctus enim erat Iouinianus) nemo alius Auguſtale ſceptrum inuadere auſus eſt: quæ res etiam ſatis oſtendit,quæ de ipſius virtute opinio haberetur.

RECENTIORA.

De Conſtantino Maximo.

Miram Conſtantinus virtute ſua gloriam aſſecutus eſt, nam primus ſolúſque inter Romanos Principes, atque Imperatores, à gentilibus in numerum Deorũ relatus, à Chriſtiana quoque eccleſia,in Sanctorum catalogo receptus fuit diéſque vigeſimus primus menſis Martij, in ipſius nominis honorem celebratus eſt.Nam ei ob virtutem, magna ipſius laude,maiore etiam omnium mortalium admiratione contigit, vt duarum inter ſe plurimum aduerſantium religionum populi atque eccleſiæ, ipſum ad tantum adeóque rarum honoris culmen reciperẽt: id quod nulli antea vnquam contigiſſe viſum fuerat.

De Ioanne Chryſoſtomo.

Vt nos iterum inter recentiores ac doctos recipiamus,mouet nos Ioannes patriarcha Conſtantinopolitanus,quem ob doctrinæ magnitudinem,atque ſingularem eloquentiã Græci Chryſoſtomon cognominauerunt, quod os aureum Latinè ſignificat.

De Victorino.

Victorinus quoque ob doctrinæ magnitudinem, Romæ in foro poni ſibi ſtatuam vidit,quemadmodum in Palatina bibliotheca Varro:ſed vt faſtidium euitemus,parum in omni qualitatis genere commorati, ad ſanctimoniæ exempla tranſeamus.

De Catharina virgine Alexandrina & aliis.

Si priſci noſtri, Valeriúſque in primis, tanti Græcorum honorem, Amphiarao ad eius ſepulchrum habitum fecerunt, quid egiſſent, ſi Catharinæ Alexandrinæ virginis, itē Pauli primi heremitæ, aut Mariæ Ægyptiæ tumulum vidiſſent? quorum prima angelorum manibus tumulata, in Sina Arabiæ monte fuit, alios duos, feri in eremo ipſa leones prodigioſè eis foſſo brachiis ſuis loco, tanquam humanus eis ſenſus ineſſet, ſepulturæ honore proſecuti ſunt: Res profectò Mauſoleo, Ægyptiiſque pyramidibus, aut cuiuſuis inſigni ſepulturæ generi longè anteferenda.

De Clara in Vmbriæ vrbe Aſiſio orta.

Inter raros quoque honores is annumerandus eſt, qui Claræ in monaſterio prope vrbem Aſiſium mortuæ habitus eſt: nam cum in ea vrbe, Innocentius quartus pontifex eſſet, ſtatim cum toto vrbis illius populo, totáque aula, vbi mortuæ corpus erat, profectus: canentibus tubicinibus, intra vrbem, non vt mortuam, ſed in triumphantis ſpeciem, eā detulit, atq; ipſe omne funeris officium executus eſt: inopi enim, quæ ciuilem ſtatum egreſſa non erat, tantus princeps, & cum eo populus totus, hunc honorē præſtitit, quē fortaſſe alicui regi negaſſet: honorem, inquam, omni ex parte non minus excellentem, quam cum Macedones legati Romæ Scipionis feretrum ſubiuerunt.

De Franciſco eadem Aſiſio vrbe orto.

Quàm ingentem quoque perfectæ virtutis prærogatiuam, atque minimè dubium argumentum, Franciſcus Aſiſio vrbe natus, à Deo tulit? nec vero id dico, quia in ſanctorum numerum relatus fuerit, id enim etiam, ad alios pertinere videmus, ſed quod præcipuo Dei munere dignus, & factus & iudicatus eſt, qui viuens in corpore ſuo veram certámque vulnerum pertulerit formam, vnde humani generis abſterſa labe, vita prodiit mortalibus, quos primi parentis error, in æternū pẽ emerat: ita autem fuiſſe, præterquā quod res ipſa inſpiciebatur, Alexander quoque quartus, Gregorius nonus, Nicolaus tertius, apoſtolica authoritate teſtati ſunt: O ſingulare munus, gratiáque diuinitus infuſa, ò vnica rerum excellentiſſimarum excellentia, ferre Frāciſcum in corpore ſuo, ita vt inſpici tangique poſſent ſigna illa, quibus precium conferri nullum poteſt, in quibus iun-

cta diuinitati humanitas, dum per ea mortem accepit, ſalutem vitámque terrarum orbi peperit.

De Victore è gente Piſana, Patricio Veneto.

Si Primo Africano glorioſum ducimus fuiſſe, quòd exercitus à Senatu ac populo peteret, vt ante legitimum tempus ei Conſulatum deferrent, cum is & liber, & gratioſus eſſet, nonne maius eſſe dicemus, id quod Victori Piſano, cum in carcere eſſet, euenit? nam cum capta à Genuenſibus vrbe Clodia, inter Patricios Venetos nullus iam petere auderet, vt claſſi præficeretur, plebs nimio incenſa ardore, tota magnis clamoribus petiit, vt Victor Piſanus eligeretur, ſine quo, victoriam ſe aſſecuturam deſperabat. Itaque ea re motus ſenatus Venetus, vnà cum principe, à palatio ad carcerem vbi Victor erat falſò accuſatus, ob acceptā antea apud vrbem Polam cladem deſcendit, eductúmque è carcere eius belli ducem creauit, populíque ac Senatus iudicium, res à Victore fœliciter geſta approbauit.

De Martino Quinto Pontifice.

Non minoris momenti Chriſtianorum omnium iudicium in Martino V. Pontifice fuit, quàm antea Venetorum in Victore Piſano fuiſſet: nam cum ſchiſmate diſciſſa eſſet Chriſti tunica, ad diuerſos pontifices inclinante variis ſtudiis eccleſia, in Conſtantienſi concilio, vbi Cardinalium numerus duos & triginta ſuperabat, abdicatis pontificatu Ioanne, Gregorio, atque Benedicto, miro omnium conſenſu pontifex creatus fuit, atque ex Odone, qui gente Colūna ortus erat, Martinus V. appellatus eſt: vnum enim illum ob ſingularem virtutem, bonitatem atque doctrinam, tanto honore dignū duxerunt, neque ipſorū ſuffragiis, ſed à Deo electum ferebant: quæ res facit, vt longè excellentius fuiſſe arbitremur, id quod de Petro Chriſtus iudicauit: nam quāquam ter Chriſtum abnegaſſet, atque inter apoſtolos ipſo doctiores eſſent, aut qui affinitate arctius Chriſtum contingerent, ipſum tamen, neque id ſine iuſto, quanquā occulto iudicio, in terris eccleſiæ principem eum conſtituit: neque verò ipſum ſolum, verum ſucceſſores quoque ipſius, cum ei viuenti aperiendi claudendíque cœli claues tradidiſſet.

De Nicolao V. Pontifice.

Non poteſt niſi mira res ipſa quoque dici, & cui ſupra modum propitiam ſe fortuna præberet, ea quæ Thomæ

Sarzano contigit, qui vno atque eodem anno, Epiſcopus, Cardinalis, ac Pontifex creatus eſt, & in pōtificatu, Nicolaus quītus appellatus. Lōgè enim hoc difficilius atq; rarius fuit, quàm Pompeio ante legitimum tempus triūphare.

DE HOMINVM LVXV ATQVE DELICIIS LIBER NONVS.

CAPVT PRIMVM.

HOminum luxuriā ſcripturi, quomodo eam melius exprimemus, quàm poſitis quibuſdam ipſius exēplis id eniti, vt per exēpla veluti in ſpeculo, homines turpitudinē ipſius, atque vilitatē intuentes, diligentius hunc ceu morbum effugiāt, cū inter vicia illa, ſit luxuria, quæ ad trahendas ad ſe hominū mentes plus valeat, & per quam ingenij vires, ac corporis robur magis eneruantur. Ei delicias tanquā ſorores annectemus, quas certatim inopia morſque ſubſequuntur: quarum alteri (hæc autem pauperies eſt) comites morbi ſolent eſſe, atque inanis peractarum iam rerū pœnitentia: quæ pluſquam cætera, inter humanas res, ridiculos ſine vlla commiſeratione mortales facit.

De Demetrio Aſiæ rege.

Demetrius Aſiæ rex, effrenata libidine laborauit, qui cum vrbem Megaram obſideret, audita Crateſipolis apud Patras inſigni forma, omiſſa vrbe Megara, exercitúq; ſine duce relicto, vt cū ea conueniret, nō ſine ingenti periculo profectus eſt: paruo enim temporis momento, quin ab eis caperetur hoſtes fefellit. Neque verò eo periculo factus prudentior, in Lamiæ tibicinis quanquam vetulæ, atque proſtitutæ amorem incidit, atque ita captus eſt, vt ſe ab ea regi pateretur: quare cum Lyſimacho contigiſſet, Demetrij legatis in colloquio cicatrices oſtendere: eius vulnēris quod leo intulerat, cum ei ab Alexandro eſſet obiectus: legati reſponderunt, in brachiis collóque poſſe Demetrium, meretricis Lamiæ dentium notas oſtendere.

De Salomone Iudæorum rege.

Vt multa prætereamus, quæ Salomon Iudæorum rex nimis delicatè egit, hoc eius nimiæ quoque libidinis inſigne facinus cõmemorabimus: nam cum ſeptuaginta vxores duxiſſet, atque inſuper trecentas concubinas addidiſſet, vt earum nonnullis morem gereret, ſpreto veri numinis cultu, ad idololatriam, plus libidini quam Deo tribuens, tranſiuit.

De Sardanapalo Aſſyriæ rege.

Non ſatis fuit Sardanapalo, muliere corruptiorẽ ſe præſtitiſſe, quia etiam in fœmineo habitu, penſa inter mulieres accipere ac nere ſolebat: poſteritatem quoque turpitudinis ſuæ teſtem habere voluit: tumulo enim ſuo inſcribi iuſſit, Id ſolum quod ebibi, atque voluptatibus impendi, habeo: reliquorum nullam ſentio voluptatem.

De *Artaxerxe Memnone Perſarum rege.*

Artaxerxes Perſarum rex, Darij filius, adeò libidini frena laxauit, vt non contentus trecentum ac ſexaginta concubinas habere, omni naturali lege boníſque moribus deſpectis, Attoſſam atque Amiſtrim ambas filias duxerit vxores, quemadmodum Plutarchus ſcriptum reliquit.

De *Perſis Maguſeis.*

Non ſcelerata modò, verumetiam præter modum fœda, Maguſeorum Perſarum libido fuit, quos Euſebius Cæſarienſis ſcribit, nulla pudoris ratione habita, ſpreta ea quam feris quoque natura impoſuit lege, cum ipſis matribus concubuiſſe: quod ſcelus Indos quoque atque Æthiopes, ac Medos, Hieronymus librorum poſtremo quos aduerſus Iouinianum edidit, non in matres ſolum, verum in auias quoque ac filias perpetraſſe ſcripſit.

De *Cambyſe rege Perſarum.*

Exhauſti quoque ruboris Venus, in Cambyſe Perſarum rege fuit, qui duas ſorores ſuas in matrimonium duxit.

De *Cypſello Corinthio tyranno.*

Non minus etiam Cypſelli Corinthij tiranni deteſtanda veneris cupiditas fuit, cum Meliſſæ vxori iam mortuæ, libidinoſè ſe cõmiſcuit, quæ res fidẽ iis præbet, quæ ab Herodoto de Ægyptiis ſcripta fuerunt. Ait enim apud eos funerũ curatores, cũ iis venerẽ exercuiſſe, quorũ corpora ſepulturæ mãdanda acceperant: propter quã iniuriã, apud Ægyptios mos inoleuit, vt corpora ſepulturæ curatoribus quar-

to die duntaxat poſt mortem crederentur, vt fœtor ab eiuſmodi iniuria, mortuorum corpora defenderet.

De Euridyce Macedonum regina.

Effreni quoque Euridyces Macedonum reginæ veneris ſtimuli fuêre, quæ Amyntæ vxor, atque Philippi mater fuit: hæc enim vt adultero regnum traderet, Alexandrum ac Perdicam filios, veneno ſuſtulit, atque idem viro feciſſet, niſi filia ſcelus detexiſſet.

De P. Octauio, & Apicio Romanis.

Barbaris Græciſque tandem relictis exemplis ad Romanos tranſibimus: apud eos enim, in omni virtutis ac viciorum genere magna ſe ſcribendi copia offert. P. Octauius, atque Apicius, piſcem Tiberio Cæſari dono datum, qui in piſcario foro, vænalis propoſitus erat, certatim aucto precio, eò perduxerunt, vt eum Publius quinque ſeſtertiis coëmerit: neque enim puduit in priuata fortuna viuentem ciuem, tam ingenti precio piſcem emere, quem Rom. Imperator vendi iubebat: nimio gulæ ſtudio Publius, honoris atque fortunæ ſuæ immemor factus.

De M. Scauro L. Syllæ genero & priuigno.

Ingens etiam prodigalitas, atque immenſæ deliciæ fuerunt M. Scauri L. Syllæ generi atque priuigni: nam vt in ædilitate ſua, quemadmodum eius honoris mos ferebat, ludos ederet, neque publicis theatris vti vellet, ipſorum ludorum gratia tantum quos ipſe editurus erat, extemporarium theatrum extruxit, & peractis ludis opus ipſum demolitus eſt: fuit autem illius magnitudo ſpeciéſque tanta, vt viuentium regum, nullus his temporibus ſimile, pro manſuro opere facturus fuerit: in eo marmoreas columnas trecentas ac ſexaginta poſuit: qui omnes tricenorum octonorúmq; pedũ, ac circiter longitudinẽ implerent. Scenæ autẽ pars marmorea fuit, altera autem polymito opere exornata, tota æneis inauratíſque tabulis tecta. Intercolumnia verò, æuearum ſtatuarum tribus milibus exornauit, præter tabularum ornamenta, quæ inſignium pictorum opere, mira arte confecta erãt: reliquæ theatri partes, aulæis egregij operis veſtita, ita vt quod in eius operis vſum ſupra neceſſitatem comparatum fuerat, mille ſeſtertiorum precium excederet. Cuius tam ornati precioſique theatri amplitudo tãta fuit, vt in eo ſedere hominũ octuagĩta milia potuerint: quã-

quam Circus maximus, quem Pompeius lapide calceque extruxit, vltra ſexaginta milia non caperet: deliciæ profectò atque prodigalitas tantò L. Craſſo, atque Syriæ regi Antiocho, de quibus Valerius ſcribit, anteferenda, quantò terras cœlum anteire videtur.

De L. Lucullo.

Poſt ingentes victorias in Oriente partas, Romã reuerſus L. Lucullus, luxuriæ atque deliciarũ inuentor ac parens habitus eſt: nam quocunq; in loco eũ voluptas cepiſſet, nũc in mari, depulſis vndis, immẽſa palatia ædificabat, nũc mõtibus ædificando occupatis, aquas ſuperinducebat, vt in his cũ natura contendere videretur, nullaque eũ impenſæ magnitudo deterreret, quominus perageret, quæ omnino fieri non poſſe viderentur: itaque haud iniuria togatus Xerxes à Romanis appellatus fuit. Piſciũ quoque atq; oſtrearũ viuaria aluit, marinis atq; dulcibus aquis diuiſa. Inſuper auiaria tanta, vt omnibus tẽporibus, auium ſicut piſciũ oſtrearũmq; copia ingens ſuppeteret: ante alia etiam immodicus eius luxus tum præcipuè apparuit, cũ inuẽtọ in foro Magnus Põpeius Ciceróque vltro dixiſſent, Se cũ eo cœnaturos, ea conditione, ne quid domi mandaret: ab eis enim is vnum duntaxat exegit, vt miniſtris locum ipſum declararet, vbi ea die cœnaturus eſſet. In Apolline igitur (ita enim conclaui nomen erat) parari cœnam iuſſit, ad quẽ locum cum veniſſent Põpeius ac Cicero, tam magnificè, tantíſque deliciis paratã inuenerũt cœnam, vt ea etiam opulentiſſimi regis fortunam excedere videretur: quam rem Põpeius Ciceróque mirati, cũ cauſam tãti apparatus quærerent, Vnius duntaxat triclinij, in quo cœnandũ erat ſignificatione facta: Reſpõdit Lucullus: Omnibus tricliniis apud ſe conuiuiorũ taxatam eſſe impenſam: & propterea cum architriclinis ſuis locum vbi cœnandum eſſet declaraſſet, ſatis ſemper cœnæ natum eſſe apparatũ. Cũ igitur ſemel architriclinũ increpitaret, quod parum lautè cœnã apparaſſet, & is excuſaret, idcirco factũ fuiſſe, quia hoſpes nullus inuitatus eſſet: reſpondit Lucullus, Sciebas tamen, & ſi hoſpes alius non erat, Lucullũ hodie mecum cœnaturum. Hoc enim reſpõſo ſignificauit, non pompæ tantum gratia, eam à ſe fieri impenſam, verumetiã, vt gulæ atque voluptati operam daret, per delicias abſumẽdis opibus, quas ingentes magno ſudore, neque ſine ſan-

guine Orientalibus bellis parauerat.

De M. Antonio triumuiro.

Quis vnquam deliciis atque luxuria, M. Antonio triumuiro par fuit? ebrius enim in conſpectu popu. Rom. negotium publicum gerens, heſternam cœnam euomuit, ac gremium ſuum, totúmque tribunal incoctæ cœnæ fruſtis, vinum redolentibus impleuit: muſicis mimíſq; immẽſas poſſeſſiones oppidáque donauit. Nec contentus Cleopatræ arbitrio Orientem totum regere, ei Arabiam, Phœniciam, Syriam, Ciliciam, item Iudeæ partem, prouincias omnes, maximo populi Rom. labore ſanguinéque partas, dono dedit: nondum his expletus, quæ antea in Italia libidinosè egerat, dum exercitus circuiuit, vir temporibus illis inſigni honore prædítus, lectica vnà cum mima deferebatur.

De Cleopatra Aegypti regina.

Hîc amatorem Antonium, Ægypti regina Cleopatra ſequetur, quemadmodum & viuentem & morientem ſequuta eſt: hæc ab irato Antonio in iudicium vocata, cũ ex Ægypto in Ciliciam nauigaret, flumen Cydnum incredibili põpa ſubiuit, nauis eius purpurea habuit vela, ſericeóſque rudentes, argento quoque remos exornatos, vt remigando tibiarum ſonum, per dimenſa temporis ſpacia, percuſſis vndis, imitaretur: ipſa ſub aurea vmbella, in media naui, in Veneris ſpeciem, ornata ſublimior ſedebat: circumfuſa virginũ choris, in nympharum formam auro amictarum. Ad extrema nauis latera, permultæ aliæ inſignes puellæ, aureis thuribulis ad fluminis ripas odoramenta perfundebant: itaque haud iniuria tunc diſſeminatum fuit, Venerem ad Bacchũ profectam eſſe. Egreſſam poſtea naui, cum pro iudicio res in conuiuiorũ certamen deducta eſſet, inter cætera quæ nimis profuſé delicatéque egit, cum pepigiſſet cũ M. Antonio ſe plus impenſæ vno bolo, quàm Antoniũ magno conuiuio abſumpturam, ingentem vnionẽ, cui ſimilis magnitudine ſpeciéque nunquã viſus erat, ab aure detraxit, atque aceto maceratum abſorpſit. Et cum iam manum ad alterius auris vnionem appoſuiſſet, ab Antonio cum viciſſe eam declaraſſet, prohibita, abſtinuit: quæ quanquam ingenti regno potiretur, non erubuit, cum vxor eſſe Antonij nõ poſſet, ſuperſtite Octauia eius vxore, quæ Romæ erat, cum eo amicæ atque impudicæ nomen ſuſtinere.

De Meſſalina.

Apertam nimiam Cleopatræ venerem, nulla conuenientius, quàm Claudij coniunx Meſſalina ſequetur: cui ſatis non fuit, aliis rationibus turpiſſimæ libidinis incendia implere, noctu veſte mutata, prima lupanar ingreſſa, vltima viris laſſata, & tamen nondum ſatiata recedebat: tandémque C. Silij iuuenis forma, atque amore capta, palã viuente Claudio nuptias parare non verita eſt.

De Tiberio Imperatore.

Romani principes, omniũ virtutũ ſcelerúmq; veluti inexhauſtus fons, iam me vt de his ſcribam inuitãt, à Tiberióq; ordiamur: de quo, vt permulta ſileam, ſcelerum magnitudo pudoríſque mei ratio mouet: adeò enim fœda infandáque, in eo plurima ſunt, vt vel cõmemorando tantùm, veluti per contagium inficere ſcribentem poſſint: itaque ex tanta eorum copia, notiora tantũ deligemus, ex quibus facile eorum magnitudo, quæ præteribuntur intelligi poterit. Hic vini appetétiſſimus, gulæque obnoxius, biduum continuũ, cum nocte quæ media erat, potando epulandóque cum Põponio Flacco, & L. Piſone perditiſſimis ſenatoribus peregit: atq; huic turpitudini prodigalitatẽ quoque addidit, vt imperium hoc perpetuo dedecore inſigniret. Ipſorum enim alterum Syriæ prætorẽ fecit, atque alterum vrbi Romæ præfectum: crapulæ atque ebrietati his collatis honoribus, quæ virtuti olim dari conſueuerant. A Sexto Claudio, iam grandi natu atque nimiæ veneris ſtudio infami (quẽ olim Auguſtus ob eam turpitudinem dãnarat, cœnam ea conditione exegit, ne quid in ea ex ſua conſuetudine mutaret, atque, vt in ea nudæ puellæ miniſtrarẽt. In quæſturæ quoque cõpetitores, ignobiliſſimũ quendã aliis præpoſuit, quia in conuiuio propinante Claudio, vini vrnã penitus exhauſerat. Aſellio Sabino ducenta ſeſtértia dono dedit, propter confectũ dialogũ, in quo boleti, ficedulæ, oſtrea, turdíq; introducti, inter ſe, qui ſuauius gulam explerent contendebãt. Tandem iã annoſus, cum Caprearũ ſeceſſum delegiſſet, vt illic liberius ſine multis teſtibus obſcœnas libidines expleret, inter ſyluas multis in locis antra condidit, vbi vtriuſque ſexus adoleſcentulos, in nympharũ morẽ excultos conſtituit: qui cũ ipſum videre contingeret, venerẽ inter ſe exercerent, omnibus eius inſulæ locis exornatis obſcœnæ libidinis figurarũ tabulis, vt ætate

intermortua venus his exemplis excitaretur: tantò aliis magis dānandus, quantò ſceleſtius eſt, effœtas iā annis in venere vires, arte excitare velle, ac ſimul naturæ vim afferre, quàm in ætatis flore, ipſo iuuentæ ardore ad libidinem impulſum continere ſe non poſſe: & vt paucis tantam turpitudinē, quæ in eo erat abſoluamus, T. Cæſoniū Priſcū veneri deliciiſque nouo inuēto magiſtratu præfecit, qui omnes alicuius in venere inuſitati modi inuentores præmiis afficeret.

De C. Caligula Imperatore.

Caligula quoque laſciuia veneréque perditus, nunquā niſi in odoribus lauabatur, citreóque ligno naues ædificabat, ornatis auro gemmíſque earum puppibus, in eis quoque odoratas arbores atque herbas plantabat, & viridaria porticibus, atque tricliniis auratis circumſepta conſtruebat: quibus nauibus circū Campaniæ littora inter ſonos cantúſque ac ſcorta nauigabat, in conuiuiis aureo pane, aureíſq; piſcibus in verorū ſimilitudinē expreſſis mēſas inſtruebat. Pulmenta quibus excitari ſtomachus ſolet, detritis maceratíſq; margaritis conficiebat, tanquā alia nulla Romani cōſumēdi imperij ratio offerretur: qui denique ne intactum aliquid in venere relinqueret, ſororibus ſuis ſe commiſcuit.

De Nerone principe.

Quod cum ſororibus Caligula perpetrare auſus eſt, id Nero dicitur cum matre appetiſſe, cætera omnia fœda libidine tranſgreſſus animantia, caſtratum adoleſcentem Sporum, atque in fœminæ morem cōptum, ſolenni pompa duxit vxorem, & veſtibus gēmíſque Auguſtalibus exornauit. Et ne aliqua in parte deeſſet, in qua naturæ vim nō afferret, ipſe Doriphoro liberto ſuo nupſit, & dū ſe ſimul virū vxorémq; effecit, in eo ſtudia ſua omnia repoſuiſſe viſus eſt, cui prorſus natura repugnaret. Neq; verò naturæ leges tā infami ſcelere violaſſe cōtentus, religioni quoq; iniuriā addere voluit, veſtali virgine inceſtata: itaque omni in parte animi corporiſq; ſenſibus corruptis, nō minus victus atq; amictus ſui deliciis, quàm venere ipſa modū omnē exceſſit. Nunquā pluſquā ſemel eandē induit veſtē, aureo ſericeóque rete piſcabatur, atque alea perſæpè vno puncto, plus quadringentis ſeſtertiis perdebat, ingēti ſumptu, nimiiſque deliciis ędificauit, triclinium grande conſtruxit, in cuius fornice ſtellæ, Sol atque Luna, gemmis expreſſæ, colore ipſorum ſiderum

proprietatibus congruente, quæ omnia ex cœleſtis curſus ratione mouebãtur, in quo ſedilia aurea atque eburnea erãt, & muri argenteis floribus tecti, auéſque quæ aſſiduè omniũ odorum fragrantiã ſpirabant. Itaque ita egit, vt conſumptis imperij theſauris, cũ aliunde opes, non ſuppeterent, ad rapinas conuerteretur. Deliciarũ autẽ ac prodigalitatis eius magnitudo intelligi ex eo poteſt, cum is, qui ſolus imperij Romani habenas habebat, in quo eo tempore, melior maiorque orbis terrarum pars continebatur, nimiis profuſionibus in neceſſitatem coniectus eſſet, & ei vni id non ſufficeret, quod reliquis omnibus in orbe terrarum ſatis erat.

De Poppea Sabina.

Eius vxor Poppea, deliciis atque prodigalitate non minus quàm vir infamis fuit, quæ quocunque tenderet, ſecum ingentes aſinarum greges trahebat, vt earum lacte lauaretur, equóſque quibus vtebatur, auro calceabat.

De Vitellio Imperatore.

Sumptuoſiſſima quoq; cœna, quanquã extẽporanea fuit, ea quã Vitellio principi frater fecit, in qua duo electorũ piſciũ, & ſeptem auium precioſarũ milia, præter alia exhibuit: quã cœnam cũ ſuperare Vitellius vellet, in ſola vna patina, quæ tã latè patẽbat, vt Mineruæ clypeus appellaretur, ſcarorũ iecinora, item phaſianorũ atque pauonũ cerebrum tãtum, præterea phœnicopterorum linguas, & murenarum lactes, ab orientali plaga Atlanticóque freto triremibus eius rei gratia miſſis, aduectarum præbuit: tam longè tantóque impendio palati tam breuem atque pudendam voluptatem, & bonæ valetudini vehementer aduerſam quærens.

De Commodo Imperatore.

Faſtidium penè mouet, immenſæ atque ſceleratæ Commodi luxuriæ cõmemoratio, qui inter trecentas cõcubinas totidémque pueros medius, nullæ Veneris genere, quanquã fœdo nimis atque ferino abſtinebat, in quibus nõnulla fuerunt adeo extra omnem hominum morem aberrantia, vt à ſcribendo manus refugiat. Concubinas, vt ſe præſente coirent, cogebat, ac demum ſibi dum nimium indulget, eo fœditatis proruit, vt ipſe ſorores ſuas inceſtaret, veſte quoque ac muliebri geſtu vſus, aureo puluere capillos, vt igne quodam rutilare viderentur, aſpergebat: atque cum nimia crapula, nimióq; coitu guſtum omnem amiſiſſet, ad id furoris

deuenit: vt humanum ſtercus cibis immiſceret, eóſque irrideret, qui eam mixturam abhorrerent. Irriſorum duos, nudos, ſinapi totũ perfuſos corpus in menſa in patinis ferri iuſſit, quos ſtatim muneribus locupletauit. Iulianum quoque vrbis præfectũ, multis ſpectantibus, nudum ſaltare coëgit, omnes, vt ipſe erat amentes haberi cupiens.

De M. Aurelio Antonio Baſsiano Heliogabalo Imper.

Omnes omnium delicias, omne libidinis atque ſcelerum genus, penè tranſgreſſus eſt Heliogabalus: nam quanquã in priuata adhuc fortuna eſſet, intectis auro lectis vtebatur, argenteíſque centũ pondo vaſis. Ex colorum ratione cõuiuia dabat: primo die rubentia omnia, ſecundo praſina, deinde perſa tertio. Vini roſis conditi primus fuit inuentor, triclinia, lectos atque abacos roſis, violis atque liliis integebat. In piſcinis odoriferarum aquarũ natabat, lectos leporino pilo, aut quæ ſub perdicũ alis creſcunt plumis conficiebat. Quare poſteaquã ad imperium conſcendit, malos quibus aſſueuerat mores ſecutus, pauonũ ac luſciniarum linguis veſcebatur, ac ſolis camelorũ calcaneis conuiuia conſtruxit, linguis duntaxat phœnicopterorũ phaſianorũmq; atque pſittacorum: ex eo autẽ, quod de ipſa auibus ſupererat canes alebat. Cum mari propinquus eſſet piſcibus nunquã veſcebatur, maritima mari longinquo appetebat, cum nihil à quo difficultas abeſſet eum delectaret. Inter cætera conuiuium fecit, in quo vnum ac viginti fercula, ac formoſam mulierẽ ſingulis conuiuis appoſuit, ac ſtruthionũ capita ſexcenta, & qui tam prodigè atq; effusè operã gulæ dabat, in cæteris nequaquam reſtrictior fuit. Lucernas balſamo aluit, pomis quoque gẽmas miſcebat, atque ita conuiuis apponebat. Domi etiam, pro fœno ad arcendũ frigus, tantũ croci, per pauimenta ſtrauit vt pedes integeret. In porticuum pauimento, intritũ lima aurũ inſeruit, neque veſte eadẽ, neque annulo, pluſquã ſemel vſus, domi diademate auróque ornatus agebat, calceos gẽmis tegebat. Ventrẽ aureis trullis leuabat, & ſcaphiis gẽma confectis vrinã excipiebat, atque ita in vrbe Roma, naualia prælia manantibus vino lacubus edidit. Et vt pecuniã parui ſe pendere oſtenderet, naues ſæpe iocans cũ ipſo onere demerſit. Vt autem quemadmodũ viuebat, ita etiã moreretur, in aureis vaſis venenũ parauit: item ſericeos laqueos, gẽmatóſq; cultellos, ſi vel appẽdere ſe, vel iugulare

vt caſus ferret, voluiſſet: atque, ſi vt præcipitem ſe ex alto daret in animum veniſſet, turrim auratam totam extruxit in marmore auróque conſtrato circa eam ſolo. Ex homine igitur ob amentiam factus beſtia, ne Neroni ceſſiſſe videretur, tanquam in mulierem conuerſus virum cepit, marémq; vxorem duxit, & cum ſe in Veneris forma oſtendiſſet, repentè dilapſa ab humero vſque in terram tota veſte, altera manu pectus, altera pudenda texit. In vrbe Roma lupanar in palatio cōdidit, atque illic coacta Romana fœminarum, exoletorúmque ſcorta, magnis muneribus affecit, in curruque aureo, nudum ſe à quatuor nudis fœminis trahi fecit. Ne autem homines huius vitæ eum vnquam pœnituiſſe arbitrarentur, dixit, Hæredes ſuos obligare ſe velle, vt eãdem quam ipſe tunc agebat vitam, viuerent.

De Ælio Vero Cæſare.

Deliciis præter modũ, Ælius quoque Verus deditus fuit, is quem Adrianus adoptauit, ac Cæſarem creauit: lectos roſiſque violiſque ſternebat, fortaſſe arbitratus Fabricios, Scipiones, Brutos, Publicolas, Cincinatos, atque alios priſcos, quorum ſudore ſanguinéque partum fuit imperium, ita lectos, cum bella gererent ſtrauiſſe.

De L. Vero Imperatore.

Eiſdem deliciis L. Verus vtebatur, qui vnà cum M. Antonio imperauit: nam cum ad Perſicum bellum proficiſceretur, conuiuiũ fecit, in quo conuiuæ omnes cryſtallinis gẽmatiſque iiſdẽ vaſis, aut murinis quæ recentiores Alexãdrina nuncupant, biberũt. Omnibus autẽ ferculis, pocula ſeruique mutabãtur, qui miniſtrabãt, quos omnes cõuiuis donabat, cũ argenteis curribus, quib. omnes ad domos ſuas deducerentur. Cõuiuij autẽ illius impẽſa circiter centũ, atq; ſexaginta ſeſtertiorũ nummûm milibus cõſtitit: vt verò is fulgẽtiore capillo vteretur, auri limatura comam perfundebat.

De Galieno atque Carino Imperatore.

Non minus quoque deliciarum atque veneris appetens Galienus, in menſa gauſapina ſericea, aureâque adhibebat: aureis gẽmatiſque vaſis, ſemper vtebatur, atque auri puluere crines aſpergebat. Menſæ mimos ſemper, atque ſcorta adhibebat, quotidiéque in balneis inter vetula fœdáq; ſcorta, adoleſcentulis cõmixtis exhilarabatur: in quibus magna ex parte Carinus Imperator ei perſimilis fuit.

De Prætorianis militibus.

Principum deliciæ libidinéſque ad Romanos quoque milites, per contagium tranſierunt, adeóq; eos principum corrupti mores, à priſcæ virtutis diſciplina abſtulerunt, vt Didij Iuliani Imperatoris cohortatione, moti Prætoriani milites, imminente Seueri bello, vrbem Romam, murorũ inſtauratione foſſaque munirent, pecunia ſua ad eam rem operarios conducerent: adeò raſtri paſtiníque atque militarium operum, iam eos dedignatio ceperat.

RECENTIORA.

De Ioanne Arminiaco comite.

Ne in priſcis diutius cum ſcelerum moleſta nimis commemoratione immoremur, ad recentiora tranſituri, multorum nominibus viuentiũ abſtinebimus, ne quis eorũ ſcriptione, ac diligentia noſtra lædi ſe queratur. Ioannẽ autem Armeniacũ comitem primũm cõmemorabimus, qui nimia incenſus libidine, ſororem ſuam vxorem duxit, quãobrem extra catholicæ Eccleſiæ gremium factus atque infamis habitus eſt: Carolúſque ſeptimus armis illatis, euerſis eius rebus, fortunáque omni, de viuentiũ numero ipſum ſuſtulit.

De Genis Scotiæ rege.

In Britanniæ inſulæ parte, quæ recentiore nomine Scotia appellatur, Iacob⁹ rex eius gentis appellatione Genis dictus, publicè quidem matrimonia non contraxit cũ duabus ſororibus, ſed cætera quidem maritalia iura cum eis exercuit.

De Picente quodam Fabriani accola.

Fera prorſus libido fuit Fabrianenſis cuiuſdam ciuis: nam cum deſciſcente populo à Clauellis eius vrbis principibus, ne fœminis quidem populi rabies ferrúmque pepercisſet, ipſe cum mortua Clauellorum virgine, commiſcere ſe per venerem non erubuit.

De Petro Riario ordinis Minorũ ac Cardinali tituli S. Sixti.

Vidit ætas noſtra, Petrum Riarium Sauonenſem, ordinẽ Minorum fratrum profitentem, quem Sixtus quartus pontifex, ad Cardinalatum extulit, inter domeſticos aureis veſtibus vtentem, neque verò lectos aureis ſtragulis integere ſatis habuit, ſed lectorum etiam ipſorũ culcitras & ſericeis & aureis pannis confecit, argenteis quoque vaſis onus ventris excepit. Is Heleonoræ Aragoniæ, cum Ferrariam Herculi Eſtenſi duci nupta proficiſceretur, conuiuium Romæ

fecit, quod propter ferculorum numerum, quæ precioſis atque delicatiſſimis cibis cõſtabant, inter quæ ludi inſignes plurimis interuallis edebantur, horas ſeptem perdurauit: architriclinı́que in eo atque miniſtri omnes, ſæpius, vt conuiuij magnitudini reſponderent, amictum pro ferculorum genere mutauêre: populóque ea ex cibis ſpargebantur, quæ de menſis auferri contingebat, quorum particularis cõmemoratio, longiora ſpacia quàm præſens patiatur locus, occuparet. Et ne quid deeſſet, in quo ordinis ſui ſeueritatem non contempſiſſe videretur, amicam Thireſiã, non palàm ſolum, ſed tanto etiam ſumptu alebat, quãtus ex eo intelligi poteſt, quod calceis margaritarum tegmento inſignibus vtebatur: temporis meliore parte, inter ſcorta atque exoletos adoleſcentes conſumpta, carnibus toto anno, etiam parte ea, cui carnium vſum religio interdixit, veſcebatur: arbitratus fortaſſe ita facilius ad cœleſtia perueniri regna poſſe, quàm per caſtitatem atque ieiunia, quibus is operam dabat, cuius ab initio habitum ſumpſit, & ſequi vitam vouit, & ante eum Apoſtoli vtebantur: quorum in Cardinalatu factus poſtea ſucceſſor, ita vt dictum eſt eorum imitari debebat vitam.

De Mahumete Ottomano Turcarum rege.

Mahumetes Ottomanus Turcarum rex, quãquam armis plurimum excelleret, adeò libidinibus ſuperari ſe paſſus eſt, vt in Veneris vſum, quadraginta tum fœminas, tum mares, ſeptis tanquam cauea incluſos haberet: apud quos nonnũquam ita perpotabat, vt nimio vino rationem amitteret, & ſomno captus, ferarum modo humi iaceret, militari gloria, inſignibúſque victoriis, huius vitæ fœditate deturpatis.

DE CRVDELITATE.
CAPVT II.

CRudelitas horrendum ſcelus, atque feris quàm homini conuenientius, cuius in alieno malo voluptas eſt, hic à nobis magis vt damnetur, quàm vt memoratu digna ſit, deſcribetur: ſed neque longiorem orationem eius deſcriptio requirit, ſiquidem poſita de ipſius vi exempla, cuiuſmodi ſit, ſatis eam declaratura videantur: hæc verò quanquam in parte iuſtitiæ videatur poſita eſſe, longè tamen ab

ta virtute diſiungitur. Nam iuſtitia, ſi ad inferendā pœnam cogitur, miſericordiæ ſemper cōiuncta eſt, atque ad leuiora pœnarum inclinat: contrà autem crudelitas, effundendi ſanguinis auida eſt, tormentorúmque ſtudio tenetur, tormentorum quoque noui generis inuentrix, prorſus humanitatis expers, tantum hominem à Deo ſeparat, quantum ei per iuſtitiam coniungi ſolet.

De Aſdrubale Carthaginenſi.

Aſdrubal Carthagini obſeſſus à Scipione, cuius vrbis iam partem Romani milites occuparāt, impellente, quæ ei à natura inſita erat crudelitate, deductis in hoſtium conſpectum omnibus Romanis captiuis, partim eorum ambos defodit oculos, quibuſdā linguā neruóſque deſecuit, multis quoq; genitalia hamato ferramento diuellere nixus eſt, nonnullis etiam ex pedū planta cutē abraſit, aliquos penitus excoriauit, atq; ita affectos ab vrbis muris laqueo ſuſpendit: horum enim variandis tormentis, cū tanquā in re gratiſſima, ſuum patriæque periculum lenire ſtuderet, magis aggrauauit.

De Alexandro Phæreo tyranno.

Alexander Phæreus, crudeli tyrannide inſignis, nonnunquam viuentes adhuc homines ſepeliebat, quoſdam quoque ferarum pellibus contectos, ceu feras immiſſis in eos canibus dilaniabat.

De Aſtyage Medorum rege.

Quàm atrox Aſtyagis Medorum regis crudelitas fuit? cum paruum nepotem ſuum Cyrum ab Harpago contra ipſius imperiū ſeruatum fuiſſe intellexit: nam nulla eius rei oſtenſa indignatione, Harpagi filium, ſub alterius rei prætextu ad ſe vocatum, clàm occidit, atque in varia epularum genera coctum, ignaro patri veſcendum appoſuit: & poſteaquam Harpagus his epulis naturæ ſatisfecit, ne eum lateret filij extis ſe cœna ſaturatum, caput, manus, pedéſque in lance, pro ſecundæ menſæ frugibus, ei iuſſit apponi.

De Artaxerxe Perſarum rege.

Artaxerxes Perſarum rex, Xerxis filius, viuentes homines, duabus thecis includebat, è quibus, cum capite manus pedéſque eminebant, adhibitis in hoc ſtatu cibis, eos vitam protrahere cogebat, quæ vt grauior eſſet lacte ac melle ipſos paſcebat, atque melle perunctos ora in ſole verſabat, vt calore muſcarūque morſu validius torquerétur: cùm autē in

thecis ipſis ventrẽ leuarent, & nõ modò à ſorde illa ſe purgare, ſed ne mouere quidem corpora poſſent, innaſcẽtibus paruo tẽporis ſpacio vermib⁹, viuorũ corpora abſumebãtur.

De Xerxe Perſarum rege, Darij Hiſtaſpis filio.

Pariter pluſquam ferina Xerxis Perſarum regis crudelitas fuit, qui cum in exercitu ſuo Pythij quinque liberos haberet, rogatus, Vt vnum ad patris ſolamen, ne omnes in eodẽ periculo haberet, relinquere vellet: reſpondit, Vt Pythius quem mallet eligeret: electum autem Xerxes in duas diuiſit partes, atque inter eas tranſire exercitum iuſſit: quemadmodum maiore etiam crudelitate Darius pater cum Oebazi Perſa antè egerat: nam cum is Darium rogaſſet, Vt è tribus liberis ſuis, quos ſecum in expeditione Darius contra Scythas ducebat, vnum tantum ſolandi patris gratia domum redire pateretur, cum ſe omnes dimiſſurum reſpondiſſet: poſtero die eos occidit ac mortuos reliquit. Nunc iam à Barbarorum exemplis ad Hebræos tranſeamus.

De Gedeone Iſraëlitici populi iudice.

Cum Gedeon Madianitas perſequeretur, acie à ſe victos atque in fugã conuerſos, ipſeque ad vrbem Soccoth perueniſſet, pro petitis cõmeatibus, ab eius vrbis populo per contumeliã irriſus eſt: cũ autem confecta expeditione inde reuerteretur, Soccoth vrbẽ prælio adortus, in poteſtatẽ redegit, ac ſeptuaginta Soccothinorum ciuium primarios viros, in torcularibus, inter tribulos ſpináſque nouo crudelique pœnæ genere preſſit, atque huiuſmodi ſupplicio egit, vt ira quæ alioquin in Soccothinorum gentẽ iuſta erat, iam propter tormenti crudelitatem damnanda videretur.

De Abimelech Gedeonis filio.

Mirum minimè videatur, ſi ex ſæuo patre crudeliſſimus naſcatur filius, quemadmodũ de Gedeone Abimelech natus eſt, qui patri in iudiciis Iſraëliticis honore ſucceſſit: Septuaginta enim fratres, quos habebat interemit, vt vix paruulus Ionathas manus eius euaderet.

De Dauide Iudæorum rege.

Non poteſt niſi immenſæ crudelitatis facinus dici, quod Dauid in Ammonitas patrauit, cum vrbẽ Rabbath cepiſſet: populum enim vniuerſum nullius ætatis aut ſexus habito diſcrimine, à ferratis curribus, atque equis dilaniari in fruſta, atque proteri iuſſit: quam ſæuitiam, ſæpius quoque

poſtea in multis eius gentis vrbes exercuit.

De Manaſſe Iudæorum rege.

Nouum crudelitatis commentũ, & in quo longius mors trahebatur, illud fuit quo Iudæorum rex Manaſſes, Eſaiam prophetam, inter duas tabulas conſtrictum ſerra diuiſit.

De Alexandro Iudæorum rege.

Alexander Iudæorum rex, inſigni crudelitate notus, quẽ alio nomine Iamnæum appellarunt, cum Hieroſolymam quæ pauló antè ab eo deſciuerat, armis in poteſtatem redegiſſet, octingentos Iudæos, eodem temporis momento in crucem extulit, atque illis cernentibus, vxores eorum ac liberos interemit: nam præter fas iuſtúmque, ac præter communem hominum morem, contra innoxiam ætatem ſexũque ſæuire non abſtinuit.

De Herode Antipa Iudæorum rege.

Herodes Antipa Iudæorum rex, non ſolum dum vixit, crudelis eſſe voluit, in vxorem quoque ac liberos moriens, crudelitatem exercuit: quin etiam vita functus, vt occideret homines tentauit: nam cum æger ad mortem laboraret, Iudæorum primarios ad ſe ſub ficta cauſa vocatos, in Hippodromo omnes incluſit, ac ſorori Solomæ ordinauit, vt ſtatim, cum ipſe animam egiſſet, omnes interficeret. Ita enim vt antè ipſe dixerat, agere voluit, vt Iudæi, quibus ipſe ob nimiam crudelitatem inuiſus erat, pro lætitia, quam eos ex morte ſua accepturos non dubitabat, flendi cauſas ſaltem propinquorum haberent.

De Iudæis.

Apertè oſtenderunt Iudæi, quàm ferũ atque crudele eſſet eorum ingeniũ, cum in oriente bellum gerente Traiano, ob illius aduerſam valetudinẽ, ipſi in libertatis ſpẽ exarſerunt, atque in Cyrenis Cypróque rebellarunt: nam duce quodam Andrea nomine, in vicinos populos ſæuierunt, atque ducẽta hominũ millia occiderunt: neque verò eis tantum humani ſanguinis haurire ſatis fuit, rabie acti, luporũ more, humanas carnes dentibus dilaniabãt, atque occiſorum inteſtinis ſe cingebant, amicti quoque occiſorum pellibus, ceu furiis acti paſſim diſcurrebant. Per humana etiam cadauera, ferarum rabiem tranſgreſſi prouoluebantur: ſed de tãta veſania, à Traiano miſſi duces, minore quidem crudelitate, ſed nõ pauciore eorum ſanguine pœnas ſumpſerunt.

De Naa Ammonitarum rege.

Vt Iudæorum crudelitatem egrediamur, Naan Ammonitarum regem citabimus, qui omnibus Iudæis, quos in bello cepiſſet, aut qui ſe eius fidei credidiſſent, ſtatim dextrum oculum eruebat.

De Scotis.

Ferus nedũ crudelis mos fuit, quẽ Scoti (ita enim vt ante ſæpius dictũ eſt Britannorũ pars, quæ ad occidentem vergit appellatur) vſque ad Hieronymi tẽpora ſeruauerunt, quemadmodum is in ſecundo aduerſus Iouinianum libro teſtatur. Nam carnibus humanis in conuiuiis veſcebantur, qui, cum plenas armentorũ gregúmque, atque aliarum in venationis vſum ferarum ſyluas haberent, paſtoribus nates ac mulieribus vbera, vt his veſcerentur, demere ſolebant.

De Scythis.

Non minus quoque Scytharum fera conſuetudo fuit, qui primi hoſtis, quem manu ſua in prælio interemiſſent, ſanguinem guſtabant, atque detractam capitibus cutem cum capillis equorum pectoribus appendebant, ſolennibúſque diebus pro poculo in calua honoratioris hoſtis, quẽ interemiſſent bibebant: adeò ab omni humanitate abhorrebant, quibus fortaſſe regio ipſa, longúſque vſus huiuſmodi cauſas præbebat. Itaque eò magis in Romanis eiuſmodi feritas damnanda eſt, quantò omnibus de cauſis humanitate alios excellere debebant.

De Romanis.

Romani edendis gladiatorum muneribus, haud mediocris ſæuitiæ nomen ſubiuerunt: ſeruos enim coëmebant, quos gladiatoria inſtructos arte, producebant, vt acutis inter ſe gladiorum mucronibus dimicarent: alios etiam feris in harena obiiciebant, vt pleróſque miſerabiliter à feris dilaniari, atque ſemiuiuos deuorari, non ſine voluptate conſpicerent: precio enim humanũ ſanguinem parabant, quem ſine vllo neceſſario vſu effundi ſpectarent. Ad ea autẽ ſpectacula, cũ non viri modo, ſed fœminæ quoq; ac pueri magno ſtudio concurrerent, quis negauerit, in grauẽ crudelitatis notam, ſub voluptatis ſpecie eos incurriſſe.

De Arantio Paterculo.

Arantij paterculi fabri, ferum atque immane fuit ingenium. Æneum enim taurũ tanta conflauit arte, vt damnati

qui in eo includerentur adhibito igne, cũ præ dolore gemerent, taurinos mugitus edere viderentur: cum autem Cenſorino Ægeſte tyranno in Sicilia munus dediſſet, iuſtè vt is primus inuenti ſui periculum faceret, à Cenſorino coactus eſt: quemadmodum de perſimili tauro, fabrum ad experimentum ſimile Phalaris tyrannus coëgit.

De Triumuiris.

Diuiſo inter ſe Romano Imperio, Lepidus, Antonius, atque Octauius triduum continuum eorum notandis nominibus, quos morti deſignarant, conſumpſerunt, morem ſibi inuicem, de iis quos odio habebant, gerentes: in eorum numero fuit Lepidi frater, item Antonij auunculus, & Octauij quidam amici, quos alij odio inſequebantur: proſcriptorum igitur numerus, quorum capita ad triumuiros deferebantur, fuit trecentorum ſenatorũ, ac duûm millium: equeſtris ordinis, qui inter epulas, aut cum vxoribus cubantes, vt forte deprehẽſi erant, occidebãtur: quorum corpora quia ſepeliendi facultas ſublata erat, cum paſſim inhumata iacerent, in macelli ſpeciem, vniuerſam vrbem reddiderant.

De Tyberio Cæſare.

Quàm ſæuus, ſanguiníſque humani appetẽs Tiberius quoque fuit, perſæpe hominibus ob leue crimen morte mulctatis? neque verò in eo explendæ crudelitatis mors terminus erat, ſi quem ſciret propter tormentorũ formidinẽ, velle ſibi manus inferre, obſeruari iubebat, ne ſe perimeret, vt poſtea diutius in eũ ſæuire poſſet: Mortẽ enim leue pœnarum genus eſſe ducebat: quamobrẽ cum morti damnatũ Carmiliũ, accepiſſet ſibi mortem conſciuiſſe exclamauit: Carmilium manus ſuas euaſiſſe. Cũ autẽ ſemel carceres recenſeret, atrocibus factis crudelia addens verba, petenti dãnato, vt ei liceret mori: reſpondit, Se nondũ ei ignouiſſe: mortẽ enim muneris loco ducebat. Diu etiam, verũ eius crudelitatis ſignum, ſcopulus præaltus in Caprearum inſula oſtenſus eſt, à quo præcipitari dãnatos ſpectabat: quos nautæ, ad id præparati, remis fuſtibúſque exceptos occidebant. Semel quoque omnes humanitatis ac bonorũ morum terminos tranſgreſſus, vno die viginti damnatorũ liberos occidit, in quib⁹ aliquot forma inſignes fuerunt puellæ, quas ante à carnificibus inceſtari iuſſit. Nouũ etiam tormenti excogitauit genus, cum arctè deuincto quibuſdam genitali membro, ebrietatem ſu-

peradderet, vt per eũ modũ impedita vrina magno dolore diſcruciati tandem perirent: qua ſæuitia, feræ ſimilior quàm homini factus, cũ ne ſuo quidem generi parceret, Tyberium Druſũmque Germanici, quem ipſe adoptarat filios, in carcere fame confecit, adeo vt Druſus inuentus fuerit, culcitram præ fame nimia momordiſſe. Sed fortaſſe ita Dei iudicium tulit, vt is in nepotes atque hæredes ſuos innocentes ſæuiret, quos, vt magis diligamus natura impellit, quia innumerabiles alios per ſummam iniuriam occiderat.

De C. Caligula.

Horret animus ea meminiſſe, quæ ſæuè atque crudeliter Caligula princeps egit, qui non ſolum ſine cauſa, Antoniam amitam & fratrem Tyberiũ occidit, ſed etiam Syllanum ſocerũ iugulauit, multóſque Romanos ciues, nobilitate inſigues ad beſtias damnauit, quod ludos eius non probaſſent. In filiorũ quoque conſpectu, vt dolor augeretur, dãnatos ipſorũ patres occidi iubebat. Cuidam etiã, qui ne ad eum iret, ægritudinẽ excuſabat, lecticã qua deferri poſſet miſit. Equiti Romano exclamanti, quod innocens morte mulctaretur, linguam abſcidit, atque ad beſtias iterũ deduci iuſſit. Cum autem quendam à vetere exilio reuocatũ ſciſcitaretur, Quid in exilio agere conſueuiſſet? reſpondente eo per adulationem, Aſſiduè ſe Deum rogaſſe vt id eueniret, quod accidit: ſcilicet vt Tyberius moreretur, ipſe imperaret: opinatus ſuos quoque exules idem facere, miſit circum inſulas, qui vniuerſos trucidarent. Sed cum in ſingulos ſæuitia vti ſatis eſſe non duceret, generatim in vniuerſum Romanum populum crudelitatem exercuit: nam ſæpè cancellos, quibus à feris populus diſtinguebatur in theatro ademit, clauſiſque publicis horreis Romæ, totum populum fame macerauit: & cũ nullã ſibi, niſi in alieno malo voluptatem conſtituiſſet, perſæpe cum corpus curaret, ſerias diſquiſitiones, aut eos quibus gladio mirus decollandi artifex caput adimebat, ſpectare voluit. In ſacrificio, pro hoſtia ſeruum, qui illam directam tenebat malleo percuſſit, ne pars vlla in ipſius vita eſſet humano ſanguine non reſperſa. Quare minimè mirum videri debet, ſi Dei iudicio ipſe ſimul cum vxore filiáque eodem die in crudeliſſimam incidit mortem.

De Claudio Imperatore.

Claudius Imperator, crudelitatis atque eius quidem ingẽ-

tis,expers non fuit.Gladiatores enim, qui peracutis mucronibus decertabant,auidè iugulari perſpiciebat, attentius ora morientium intuitus:beſtiis quoque damnatos,non ſine voluptate dilaniari cernebat:Paruíſque de rebus homines feris ipſis obiiciebat,In theatro ad ſpectandũ commotatus,etiam cum populus pranſum abiret,feris ipſis crudelior,niſi pudor obſtitiſſet,ab humana carne dentes non cohibuiſſet. Quam obiem cum Tyburi ſecundum veterem morem, ſecuri quẽdam ferire ad palum ligatum cuperet videre, atque abeſſet carnifex,eo ſe loco,vbi res agenda erat,non dimouit quò ad carnifex ab vrbe Roma venit:ô animum profectò in humano corpore,crudelem protſúſque ferinum.

De Nerone Imperatore.

Damnatorum propter Piſonianam coniurationem filios Nero mari ſubmerſit,aut demptis omnibus fortunis, prohibuit ne vlla ope iuuarentur:itaque fame confecti, in viis ipſis commoriebantur: poſtremò ab Ægypto quendã acciuit, qui viuas adhuc hominũ carnes deuorabat.Cum autem alia deeſſent, in quæ ſæuire poſſet, Petum Thraſeam ciuem Romanum occidit, quod in fronte nimiam polliceri ſeueritatẽ videbatur, quæ res Senecæ quoque in parte mortis cauſa extitit:in crimẽ morte dignũ illud trahẽs,quodalij magnę laudi in naturæ bonis aſcribunt.Vt autem incenſæ patriæ inuidiam declinaret, in nouã Chriſtianorum religionem culpã reiecit.Itaque quoſdam eorum ferarum pellibus tectos,feris canibus vt dilaniarentur, obiecit. Alios autem pice corpus totum perfuſos,ac palis alligatos, vt pro funalibus arderent viuos combuſſit,adeóque progreſſa eius crudelitas eſt, vt vel legendo faſtidium atque horrorem inducat.

De Vitellio Imperatore.

Nihilo Nerone humanior Vitellius fuit, qui duos fratres adoleſcentes ad mortẽ damnauit, quod pro patris periculo cum rogarant: adeò enim inuiſa ei pietas fuit, vt eam in filiis quoque erga parentes damnatione dignam duceret.

De Commodo Imperatore.

Non minus ſæuitiæ in Commodo fuit: nam præter leuiſſimas alias cauſas, quibus perſæpe interfici homines iuſſit, morte vnum mulctauit, quia C. Caligulæ vitam à Suetonio ſcriptam legiſſet: interdum quoque ſi aliquem cernere ei contigiſſet, obeſo ventre atque adipe molli, medium

vno ictu ſecari iubebat, vt viſcera eius à ventre diſcurrentia videret, vtpote qui ex eo voluptatem ingentem acciperet, quod aliis permagnum incuſſiſſet horrorem.

De M. Valerio Antonino Caracalla Imperatore.

Profectus Alexandriam Antoninus Caracalla,& Alexandrino populo indignatus,quia editis ludis,de eo carmina recitauerant,quæ ipſe grata non habebat: delectu eorũ habito, qui militię idonei viderentur,cum eos inſpicere velle oſtendiſſet,omnes interemit. Militibúſque Romanis,quos in eam vrbem ſecum adduxerat, ordinauit, vt per noctem hoſpites ſuos interficerent, & cum alia ſæuiendi materia deeſſet, eos interfici curabat,qui carminibus aut alia ſuperſtitione remedia quartanæ quæſiuiſſent.

De Heliogabalo.

Sceleſtis atque crudelibus factis Heliogabalus vſus eſt, cũ adoleſcentulos innoxios quorũ ambo adhuc parentes viuerent,interficiebat, vt eorũ mors ad plures dolorẽ extenderet.

De Macrino Imperatore.

Macrinus, quem ob crudelitatis magnitudinem Macellinum nuncupauerunt, viuentes homines mortuis alligabat, donec vermibus fœtoréque conficerentur.

De Maximino Imperatore.

Maximinus, vt humano ſanguine feritatem ſuam expleret, contra ſalutem ſuam initas eſſe conſpirationes multas finxit,atque ob id quatuor hominum millia occidit. Vt autem noua tormentorum ac mortis genera inueniret, viuos homines exenteratis bobus includebat, ita vt caput extaret, atque ita mori ſinebat.

De Aufidio Caſsio.

Aufidius Caſſius, non ſeuerus modò, verumetiam ſæuus, trabi octuaginta pedes prælongæ,atque à terra vbi validè figebatur in altum erectæ, ab imo vſque ad ſummum viuentes alligabat homines. Atque circum ipſam ſuccenſo igne, eorum partem ignis vi,partem fumo, nonnullos quoque rei ipſius formidine atque horrore necabat.

De Diocletiano Imperatore.

Diocletiani ſæuitia, in Chriſtianæ religionis homines, tantò aliorũ Romanorum principum crudelitatem ſupereminet,quantò agnos feritate leo anteit: vnde ſi ipſius atque aliorum,qui Chriſti religionem perſequuti ſunt, crudeliter,

atque nefariè geſta ſcribendo proſequi voluero, dinumerãdi ſtellas ſumpſiſſe mihi laborem videar. Quamobrem ex innumerabilibus pauca quædã magis inſignia, veluti currens perſcribam. In Thebaide, quæ Ægypti pars eſt, nudas fœminas ſuſpendebat: alias deuexis arboribus alligatis pedibus, cũ in contrarium redire arbores permitteret, in duas partes dilaniabat. Quibuſdam cũ adhuc viuerent, pellem coriúmque detrahebat: alios ferreis vnguibus, totũ non profundis, ſed oblongis vulneribus dilaniatos corpus, carceribus vinctos reſtituebat, ac tegularũ fragmenta pro ſtrato eis ſubiiciebat, vt quieturi, quàm ante in martyrio deterius haberent. Alexandriæ autem nonnullis ademptæ manus ac pedum digiti, item naſus, labra & aures: atque ita affectos viuere (ſi hęc vita & non longior mors eſſe poſſet) permittebat. Quoſdam veluti hœdos ignibus aſſabat. Verùm in Ponto atque Cappadocia, in Chriſtianos arte aucta fuit crudelitas: peracuta enim cãnarum fruſta, inter vngues carnémque digitorum figebat, alios liquefacto plumbo totos inſtillabat, aut per anum eis corpora replebat. Fœminis quoque per ſexum candentia ferramenta adigebat, quibus rebus, nullius tanta barbaries ac feritas eſt, quæ vehementer horum tormentorum horrore moueri non debuerit. Sed iã priſcorũ crudelitati finis fiat, ne diutius moleſtiſſima nos materia detineat.

RECENTIORA.

De Ecelino de Romano oppido.

Ecelinus Romanenſis (Romanũ autem in Patauino, vt dictum fuit antè, agro oppidum eſt) latè in Italia tyrannidem exercebat: tertio Mantuanæ obſidionis anno, cum Patauiũ vrbem rebellaſſe audiſſet, vndecim Patauinorũ millia, quos ſecum habebat, diuerſis incluſos carceribus, variis tormentis, atque inſuper fame quoque confecit. In Italiam inducto crudelitatis inſueto genere, multorum damnatorum ciuium filios caſtrauit, tam multis quoque eodem tẽpore erui oculos iuſſit, vt ingentem patinã oculis non repleret modò, ſed etiã ſpectare vellet. Syllam enim, vt in peremptorum numero, ita etiam in necis modo ſuperare voluit.

De Othone Antonio Montis Feretri comite, Vrbini principe.

Otho Antonius Montis Feretri comes, atque Vrbinatiũ

princeps, puerum, quem in cubiculi miniſterio habebat, reſinato linteo, atque ſulphure perfuſo inuolutum, viuum in candelæ morem combuſſit, quòd hora, quam ei præfixerat, ipſum non excitaſſet.

De Mahumete Ottomano Turcarum rege.

Ætate noſtra Mahumetes Ottomanus Turcarum rex inter alia ſæuitiæ genera, quibus vtebatur, quum in hortis, quos Conſtantinopoli in deliciis habebat, deeſſe pomum in arbore cedro, quod paulo antè inſpexerat, animaduertiſſet: arbitratus proculdubio, vnum è tribus pueris quos ſecum habebat, pomum decerpſiſſe, quòd in hortis præter eos alius nullus fuerat, quia quilibet ipſorum, ſe pomum decerpſiſſe negabat, Iuſſit vt ferro eorum pectora aperirentur: & niſi in primi, cuius apertum fuit pectus, ſtomacho fuiſſet inuentum, dubium non erat, quin ad omnes ipſos ea pœna tranſiret: quod ſupplicium, in non conuictum, nimis profectò ſæuum fuiſſe dici debet.

De eodem.

Eidem quoque mos erat, captiuis, quorũ aut ætate, aut aliam ob rem inutilis videretur ſeruitus futura, grandi palo, per anum in totum adacto corpus, in terra defixum palũ in ſublime erigere, atque ita quantũ fieri poſſet dato cibo alere.

De Nicolao Picinino.

Poteſt ſæuitiæ nomine carere, ſi quis ad ſeruandam militarem diſciplinam, aut aliquid ſimile occidatur, cæterùm ſi in eo inuſitatum tormenti genus adhibeatur, aut ex tormento capi voluptas videatur, euitari non poteſt quin illud crudelitatis nomen ſubeat. Ita Nicolaus Picininus egit, cũ Philippi Mediolanenſis ducis auſpicio, Album Ingaunum obſideret: captum enim Valentem Fogatiam, quod ab obſeſſis deferre literas deprehenſus erat, collo eius ad crura alligato, ita vt in globum conuerſus eſſet, tormento cui vulgo Italicè Bricolæ nomen eſt, in vrbem Album Ingaunum tranſmiſit, qui quanquam antè moreretur, quàm terram attingeret, ſæuum tamen mortis genus viſum eſt: diſcerptus enim tanti caſus altitudine humanam formam amiſerat, ita vt vix parua in parte, aliis amiſſis, colligi poſſet.

De Vitoldo Lituaniæ duce.

Quàm fera Vitoldi Lituaniæ ducis crudelitas eſſet (is enim Sigiſmundi Imperatoris temporibus fuit) experimen-

to eo oſtendebatur, quod fallere nunquã ſolebat. Nam qui ex populis ei parẽtibus iudicio dãnabatur: ad primũ damnationis nunciũ vltro vi ſibiipſis illata vitã ſuſpendio finiebant. Ita enim effugere ſtudebant, ne vrſorum pellibus incluſi ab vrſis ipſis dilaniarentur: aut alio tormentorũ genere crudelem in modum, vt conſueuerat, torquerentur.

De quibuſdam Gallis.

Sæuius crudelitatis genus Carolus ſeptimus Gallorum rex, in principe Egidio de Raxa Gallici regni Mareſcallo exercuit: dum furcis appenſum atque igne aſſum fœda morte affecit: quod magicæ arti deditus, centũ ac viginti, tũ prægnantiũ mulierum, tum infantiũ corpora occiderat. Mulier quoque ruſticana Abbatiſuillenſis viua cõbuſta fuit: quia infantes peremerat, & ſale conditos in cibũ adhibebat: omnes crudelitatis tranſgreſſa terminos, dum in eam ſæuiret ætatem quæ etiam feras interdum mites inuenit.

De Regerio Vbaldino, Archiepiſcopo Piſano, aliiſque ciuibus Piſanis.

Sæuitia quoque tantò inſignior in Rogerio Piſano Archiepiſcopo fuit, quãtò paſtoralis dignitas magis ab eo abhorrebat. Is enim cũ quibuſdã aliis Gibellinæ factionis ciuibus Piſanis, ab vrbis adminiſtratione Vgolinũ Gerardeſchũ depulit, cũ ipſum in eo honore, Guelfũ Piſani conſtituiſſent, vt Lucenſiũ atque Florentinorum Guelfi nominis amicitiã aduerſus Genuẽſes cõciliarent: quorũ res in Gibellinorũ, Vbertorũ, Auriæ Spinulæque manu erant: & à quibus maritimo bello Piſani magna clade afflicti, nouẽ millia, atq; inſuper ducentos anno Salutis ducenteſimo atque octuageſimoquarto ſupra mille, è ſuorũ numero deſiderauerant. Carcere igitur lõgo maceratum Vgolinũ, pollicitus Archiepiſcopus ſe incolumẽ ſeruaturũ, ſi pecuniã quam habebat pateſeciſſet, poſteaquã eius theſaurũ aſſecutus eſt, fame, cũ tribus liberis, quadriennio poſtquã clades illata fuerat, ad mortem cõpulit: ſub eo prætextu, quemadmodum cum Genuenſibus, per Nicolinum Petracium Genuenſem pepigerat, vt Gibellinæ factioni, Piſanæ vrbis adminiſtratio reſtitueretur: in quo non minus, cum Genuenſi populo Archiepiſcopus fidẽ violauit, non tradito Vgolino, quem ſe daturum promiſerat, quàm cum Vgolino, cui incolumitatem pollicitus, ſi theſaurum detegeret: poſtea cũ theſauro

etiam vitam, vt dictum eſt, ademit.

De Carolo vltimo duce Burgundiæ.

Sæuitiæ terminos tranſgreſſa videtur illa quæ in Carolo vltimo Burgũdiæ duce dicitur fuiſſe. Nã vel ipſarum tragœdiarum portenta ſuperauit, nec verò pauci operis fuerit, ſingula exequi, quæ dum iræ indulget, is naturæ violato iure, per ſummam immanitatem edidit. Quibus enim(vt alia multa omittam) pro rei dignitate verbis ſatis deplorari exciſæ penitus vrbes clariſſimæ Leodium atque Dinantum poterũt? in quibus omnibus, igne ferroque fœdatis, nulli ætati aut ſexui pepercit. Quis etiam ſine ingenti dolore, illata Heluetiis mala commemorer? è quibus vno die quingẽtos in deditionem acceptos ſuſpendit. Iniuriæ tamẽ à Leodienſibus & Dinantinis, atque etiam ab Heluetiis acceptæ excuſare in Carolo ſæuiendi atrocitatem, aliquo modo debere videntur: nam alteri in ipſius contemptum Epiſcopatu propinquum eius deiecerant, alteri furcis Caroli ipſius atque procerum eius ſimulacra, appenderant: ſed proculdubio, in dedititios, atque in ſexum ætatémque imbellem tàm crudeliter ſæuire, hominis nimium iræ frena laxantis, opus fuiſſe videtur.

DE IRA ATQVE ODIO
CAPVT III.

NE Valerij ordinem deſeramus, hoc loco de iracundia dicendum eſt: quę dum durat, inſaniæ furoríſq; vt effectum exhibet, ita etiam nomen indipiſcitur: neque verò aliud vitium magis hominem torquet, & dum incipit, & dum vim ſuam exercet, cuius aſſiduè pœnitentia comes eſt: ſed perſæpè tam ſera venit, vt fructum aut nullum aut perexiguum afferat. Verùm cum exprimi eius vis, nulla re magis quàm exemplis valeat, ad ea deſcendemus, ſi antè præfati fuerimus, nos cum ira etiam de odio ſcripturos, quod inter ipſa haud parua videatur eſſe coniunctio.

De Marcio Sabino.

Marcius Sabinus, poſt Numæ Pompilij mortem (nam cum eo Romam habitatum venerat) cùm præferri ſibi Hoſtilium in regno videret, cui ipſe aſpirabat, adeò indignanter atque iracundè eã rem tulit, vt vitæ tædiõ ſibiipſi mortẽ conſciſceret:

conſciſceret: ô furibundum profectò hominē, quæ enim incendia, quæ ruinæ, aut quæ popul. Rom. ſtrages, effuſúſque ſanguis huius iracundiam explere potuiſſent? qui cum in populum, Rom. non poſſet, tam acerbè in ſeipſum ſæuiit.

De Valerio Publicola.

Haud minus grauiter Publicola ad iram propter conſulatum, quam Marcius regni gratia, incenſus eſt: nã cum arbitraretur, pulſis Tarquiniis, Bruto in conſulatu collegã ſe futurũ, vt Lucretiũ Collatinũ præferri ſibi vidit, adeò ira exarſit, vt omnes ante id tempus acceptos honores deponeret, abiectáque ſenatoria dignitate, patrociniis quoque cauſarũ ac cliẽtelis renũciaret, atq; omni publico munere abſtineret.

De Spurio Licinio Tribuno plebis.

Cum Æqui populo Romano arma intuliſſent, atque ex toto Latio Fidenatéque agro, prædam abegiſſent, Senatus decreuit, vt legiones aduerſus Æquos conſcriberentur: cum eam rem Spurius Licinius tribunus plebis impediret, atque eum, quidam Senatores imminentis periculi, atque dettrimentotum monerent, quæ toti vrbi inferebantur, Spurius ira atque odio contra Senatum incenſus, reſpondit: paſſurum ſe prius Ethruſcos alióſque hoſtes, non prædam modo ex Romano agro agere, verum ipſi quoque vrbi, potiuſquàm patricios ſenatúmque dominari: adeo iracũdia atque odium ei bonam mentem ademerat, vt hoſtes dominos ferre, quàm ciues mallet.

De Populo Romano.

A ptiuatis odiis ad publica quoque tranſeundum eſt: cum populus, à Senatu videret Appium Claudium iuniorem cõſulem, cum T. Quintio Capitolino creari, ingenti odio cõmotus, quo Appiam gentem proſequebatur, ac ſimul indignatus, comitio exceſſit, ne ad honores euehi quenquam ex ea gente conſpiceret.

De eodem.

Grauius quoque odium, eo tempore in patricios oſtendit, cum per noctem occupato Capitolio ab Appio Herdonio: cum quatuor Samnitium milibus, conſules Valerius Publicola, & C. Claudius populum ad recipiendam arcem vocarunt. Immobilis enim populus manſit, ceu nihil hoſtes curaret, captámque patriam perpeti à latronibus diripi, atque incendi, quàm patriciis morem gerere malebat: neque antè de ſententia deduci potuit, quàm petitam legem

ei Senatus conceſſit.

Item de eodem.

Repentinam quidem, atque haud ſcio an iuſtam quoque iram populus Romanus oſtendit, cũ ad mortem ſtylis graphiariis Erixonem equitem in foro percuſſit, quòd ab eo filiùs nimis ſæuè vapulauerat. Sed ſine Romanis exemplis facto, ad Barbaros atque exteros tranſibimus.

De Ægyptiis.

Pſammiticus Ægypti rex, illato Æthiopibus bello, exterorum militum virtuti, magis quàm ægyptiorum fidere videbatur: cum autem ob eam rem peregrinos maiore in honore haberet, indignati Ægyptij, ad ducenta milia coacti, Pſammitico rege deſerto, in Æthiopiam tetenderunt: cũ autem ipſe abeuntes ſecutus blandè appellaret, patriæque & vxorum atque liberorum eos commoneret, Ægyptij in ira perſeuerantes, concuſſis armis dixerunt: Illis nouam ſibi patriam comparaturos. Sublatiſque veſtibus cum genitalia membra patefeciſſent, donec incolumem eam corporis partem ſeruarent, monuerunt, neque vxores, neque liberos eis defuturos. Plus enim apud eos indignatio atque iracundia, quàm patriæ liberorumque charitas valuit.

De Gallis atque eorum duce Brenno.

Vehemens quoque Gallorum ira fuit, cũ aduerſus Cluſinos ceteróſque Ethruſcos populos, motis armis, pacẽ cũ Romanis ſeruarent: nam cum inito cum Cluſinis prælio, reſciuiſſent Fabiũ Ambuſtum, legatũ Romanũ, qui ad conciliandam inter Gallos Cluſinóſque pacem miſſus erat, in præliũ cum Cluſinis deſcendiſſe, atque gentis ſuæ Gallum vnũ interemiſſe, ira ac potius furore repleti omiſſis Cluſinis, Romam petierunt, occiſiſque omnibus quos inuenerant, ſacra atque prophana incendio ruiníſque fœdarunt.

De Cambyſe Perſarum rege.

Perſarum rex Cambyſes, Darij filius, cum Amaſis ægyptij regis filiam in matrimonium petiiſſet, atque Amaſis veritus, ne ea potitus, non vxoris loco, ſed in concubinarum numerum retineret, aliam pro filia ei ſimillimam miſit: quã rem Cambyſes cum cognouiſſet, ira exarſit, atque cum ingenti exercitu in ægyptum deſcendit, vbi cum defunctum Amaſim inueniſſet, filium eius Pſammiticum regno deiecit, ipſius quoque Amaſis corpus ſepulchro eruit, & tanquam

viueret,verberibus cædi, acutiſque ferramentis totum pungi,ac deinde in foro comburi fecit:neque enim animaduertit,plus in ſeipſum iracūdiæ flammas telàque, quam in mortuum Amaſim ſæuire: quod ea iracundiæ vis ac natura eſt, vt ſemper authorem torquere incipiat.

De Septimio Seuero.

Septimius Seuerus Imperator, tanquam immemor eſſet, ſe à Iuliano Imperatore olim deſciuiſſe,Clodium Albinum, ob ſimilem culpam, poſteaquam prælio victum interemit, nudum eius corpus,pro palatio proiici iuſſit, ad quem cum ipſius equus accedere formidaret, calcaribus adactum coëgit corpus ipſum calcare. Indigna profecto res, vt vir, qui iam ſexageſimum excederet annum, tam graui contumelia, Romanum virum,non modo nobilitate, verumetiam Imperatorio honore inſignem afficeret: neque verò hoc egiſſe contentus fuit,illic enim corpus Albini retinuit, quoad fœtore compulſus,iuberet in flumen proiici.

De Tertulliano.

Quantum ira atque indignatio poſſit, & quam hominū hebetare ingenia atque animos ſoleat, Carthaginenſis Tertullianus declarauit:nam cum antea ſingulari vitæ innocentia eſſet,ac permulta de Catholica religione ingenti doctrina atque eloquentia ſcripſiſſet, Romæ quorundam clericorū contumelia affectus,maiore indignationis,ad quam permotus erat, quàm honoris propriæque ſalutis habita ratione,ad hæreſim tranſiuit, ac prauum Montani Phrygij dogma ſecutus,aduerſus Catholicam fidem ſcripſit.

RECENTIORA.

De Alarico rege Gothorum.

Recentioris iracundiæ principiū,in Alarico Gothorū rege faciemus:is cum ab Honorio Imperatore obtinuiſſet, vt in Galliā ad quærendas nouas ſedes proficiſci poſſet, & iā profectioni ſe accinxiſſet, iuxta vrbem Vercellas, contra fidem datā ſolenni dominicæ reſurrectionis die, Saulus à Stilicone miſſus (penes quem eo tēpore Occidentalis Imperij adminiſtratio erat)eum inuaſit.Alaricus autem cū ſtrenue ingentique animo ſe tueretur, ac diu grauiterque præliatū eſſet, tandem Romanū fudit exercitum, vehementérque ob eam

rem indignatus,omiſſa Gallia,retrò exercitū cōuertit, atque omnibus,vſque ad vrbem Romā direptis incenſiſque, quid ira poſſet oſtēdit.Vrbē enim quam primo Galli, Fabij Ambuſti culpa incenderant,nunc quoque Stiliconis,qui tueri eā debebat perfidia,cū ad eam vlciſcendam Gothi ſe conuertiſſent,euertit: id enim iræ magnitudo, Gothos vt agere auderent,compulit,quod antea,ne cogitare quidē auſi fuiſſent.

De Totila Gothorum rege.

Gothorum rex Totila,recepta vrbe Roma', quam ei Beliſarius à Iuſtiniano in Italiam miſſus ademerat, Oratores ad Iuſtinianum Conſtantinopolim miſit,petitum,vt ipſius Iuſtiniani auſpicio,ac nomine , obtinere ac regere vrbem ipſam liceret : cum autem accepiſſet Iuſtinianum conditionē repudiare,repentè immanem regem,atrox ira impulit,vt vrbem quam mortales alij ſpectando admiratione capiebantur,quæ orbis terrarū erat caput, & cuius iam poſſeſſor erat, incendio,ruiníſque totam deformaret, muris quoque nudatam,quadraginta diebus feris,vt in ea ſtabularentur, donec denuo ipſa Beliſarius potiretur,permiſit.

De Conſtantino militari Tribuno.

Eo bello, quod cum Beliſario Gothi geſſerunt, cum vnus militum Conſtantini tribuni, Romano iuueni , inſignem ſpecie enſem ademiſſet, atque Conſtantinum Beliſarius reprehenderet,quod tam inſolenter agi à ſui ordinis milite pateretur, reprehenſioníque minas pro Imperio adderet, niſi gladius repræſentaretur, adeò indignè eam rem Conſtantinus tulit,vt præ magnitudine iracundiæ, Beliſarij dignitatis ac vitæ ſuæ immemor, pugione quo accinctus erat Beliſarij pectus peteret:propter quod facinus, ſtatim comprehenſus,ac laqueo enectus fuit.

De Monte.

Nihil profecto meritur ira,quēadmodum Montis, accolæ montis Silicei,in Patauino agro,factum teſtatur: qui proditionis inſimulatus, cum Verona ad Ecelinū tyrannū, honeſtè tamen deduceretur,fortaſſe animos ei faciente innocentia,magnis clamoribus vociferabatur, Neque ſe neque ſuorum quenquā proditionis infamia ac crimine vnquam laboraſſe:quæ verba cum tyrannus, à palatio audiret, in propatulum deſcendit,vbi Mons erat deductus, ſubitáque concitus ira atque toruo vultu Monti appropinquans, inquit,

Proditor etiam hiſcere audes? quo verbo tanta animi indignatio Montem perculit, vt nequaquã excuſare obiectũ crimen cogitaret, verum in tyranni collum inuaſit, adimeréque pugionem quo cinctus erat, contendit: quod cum facere nequiuiſſet, in terram proſtratum vnguibus, atque dentibus ita deformauit, vt vix multis diebus ſanari vulnera poſſent, tandémque oppreſſum enecuiſſet, niſi ab aſtantibus miniſtris Ecelinus adiutus, & Mons interfectus fuiſſet.

De Ioanne Andrea Lampugnano.

Nec Mons, de quo dictum eſt, primus fuit, neque vltimus, quem ira in grauiſſimos caſus, ac deinde in miſerandã mortem deduxerit: nam ætate noſtra Ioannes Andreas Lampugnanus Mediolanenſis ciuis, in iudicio contendebat, cũ Brãda Caſtilionenſe Comenſi Epiſcopo, in qua re, vir qui patrimonium alea ac prodigalitate decoxerat, cum litis detrimẽta grauiter faceret, & vt fieri ſolet, in principem malorum ſuorum cauſas conferret, in tantam non iram, ſed rabiem exarſit, vt neglectis quæ ſupererant fortunis, neglecta ipſa animæ ſalute, atque præſenti vita, cum ſextum menſem in ea animi perturbatione perſeueraſſet, ingreſſum Mediolani principem Sancti Stephani fanum, qua die illius memoria colitur, vt miſſarum ſolennia audiret, à tribus comitibus adiutus, interemit: neque verò militaris cohors, quæ armis tegere principis corpus ſolebat, tueri eũ potuit, quia repente Ioannes Andreas, cum nullus tam grande facinus auſurum quenquam putaret, ad patrandum ſcelus apparuit: qui dum poſtea re peracta, apparitorum telis confoderetur, ſæpius, Ita mori volo, horrenda voce exclamauit: ó ferum profectò atque furiis exagitatum pectus, ó cæcam iram, imò potius ferinam atque immanem rabiem, adeò cupidè alienam appetere mortem, vt propriæ vitæ immemor fieret: nam ſi ſcribendo dira Ioannis Andreæ facies (ne venenatum animum dicam, qui interius latebat) ita vt erat exprimi poſſet, horrenda adeò proferretur figura, vt ſolo illius conſpectu, nedum iræ, quæ in viuente erat magnitudine territi mortales, omnia alia, quam ipſum intueri mallent.

De Gualterio comite Brenenſi.

Pernicioſi quoque exitus exemplum, propter immodicam iram, Gualterius Brenenſis comes præbebit, cui Tancredi olim Siciliæ regis natu maior filia nupſerat, & ipſe tanquam

ſoceri regnorum hæres, cum quadringentis tantum militibus profectus, mira fortunæ fœlicitate, ingentíque animo pene omnia recepetat. Mortuo enim Hentico Imperatore, relicto Federico filio impubere, populorum diſcordiis agitatũ regnum nutabat, atque ad Gualterium pletique inclinabant: ſed poſtremò, cũ à Thebaldo Germano, apud vrbem Sarnũ Gualterius deuictus in eius poteſtatem veniſſet, tanto odio atque veſania in Thebaldũ exarſit, vt cũ tertio die poſteaquam captus fuerat, Thebaldus liberaturum ſe Tancredum offerret, atque in amiſſum penitus regnum reſtituturũ, ſi loca, quæ ipſe in eo regno poſſidebat, confirmare vellet? Gualterius nihil ad amiſſum regnum cogitans, quod recuperate, nihil ad captiuitatem conſiderans, quam exuere poterat, vt fera amens, rabidáque reſpondit: Neque ea quæ Thebaldus offerebat, neque longè maiora, tam vilis hominis manu accepta, vnquam grata eſſe habiturũ: quo reſponſo haud ab re indignatus Thebaldus, quòd tam inſigni iniutia, ab eo quem captiuum habebat afficeretur, interminatus eſt, Se facturũ, vt tantæ contumeliæ eum pœniteret. Sed hac re Gualteri⁹, furore etiã magis exarſit, ita vt laceratis veſtibus, laceratis etiã faſciis, quibus vulneta alligauerat, exclamatet Viuere ampli⁹ nolle, poſteaquã in eiuſmodi hominis manu eſſet, qui minitanter in eũ ageret: itaque ipſe vulnera atque inteſtina diſcerpſit: & cũ vltra, neque cibo, neque medendi aliqua arte curari vellet, iratum furibundúmque ſpiritũ vi extra corpus ſuũ exegit, vnica filia relicta. Huius igitur Gualterij imaginem, ſi tecũ Lector animo propoſueris, priſtinæ fortunæ recupetationem propter odium aſpernantis, deinde manum ſibijpſi inferentis, propter amentiam, iudicabis proculdubio, iratum hominẽ non à ratione ſolũ aberrare, verum omnibus quoque humanitatis ſenſibus ſpoliatũ, ſub humana ſpecie, moribus in feram conuetti, quanquã ferarum nulla adeò vt hic, in ſeipſam ſæuire cognoſcatur: nunc à priuatis ad publicas iras tranſeamus.

De populo Romano.

Orta inter Ioannẽ decimũ Pontificẽ, atque Albertũ Ethruriæ Marchionem diſcordia, quia Albertus Pannonas aduerſus Romanam eccleſiam mercede conduxerat, qui iuxta gentis ſuæ morem, ferro atque igne omnia fœdabant: indignatus ob eam rem populus Romanus, quod illorum

diſcordiis Romanus ager vaſtaretur, capto Alberto caput ademit. Exercitus quoque Pontificem manibus in eum iniectis, in carcere puluino ori obiecto enecuit: nulla in vtroque dignitatis, vel eccleſiaſticæ vel ſecularis habita ratione.

De Stephano ſexto Pontifice.

Stephanus ſextus Pontifex, in Formoſum Pontificem, quanquam mortuum, quod is interdum, ne ad Pontificatum aſcẽderet obſtiterat, odij tenax fuit, adeò vt erui è ſepulchro corpus iuſſerit, ademptis Pontificiis veſtibus atque ornamentis, ſeculari amictum indumento, vt extra eccleſiã ſepeliretur, ſtatuit: manuũ quoque digitos abſcidit, tanquã mortuum ſacerdotali atque Pontificio honore priuare vellet, ac piſcibus deuorandos in amnem abiecit. Adcò propter odium amiſſa ratione, vt dominicæ admonitionis, de iniuriarum remiſſione rationem nullã haberet. Malus enim grex ita à ſemita veri paſtoris aberrauit, vt Pontificatum in tyrannidem conuerteret.

De Lothario Gallorum Rege, & Sergio tertio Pont.

Sergius tertius Pont. odij iniquus vltor, Formoſi Pontificis, de quo diximus, corpus denuò erutum, à ſecundo tumulo, palàm in foro capite mulctauit, ac deinde in amnem Tyberim proiecit: ob id ſolum, vt Lothario Gallorum regi morem gereret, qui hoc odio Formoſum defunctũ proſequebatur, quod ipſius opera imperium à Gallis ad Berẽgarios tranſierat. Nonnulli quoque arbitrati ſunt, in Formoſum ſæuiendi apud Sergium eam fuiſſe cauſam, quod in Pontificatus creatione, Formoſus nonnunquam Sergio reſtitiſſet. Cæterum quæcunque eius rei cauſa fuerit, profectò & turpis habita eſt, & vnde magnum in authorem dedecus atque infamia reſultauit.

De Clothario Gallorum rege.

Ita prorſus furoris plena Clotharij Gallorum Regis fuit, Clodoueo patre orti, qui alio nomine Clouis quoque nuncupatus, I. Gallorum Regum habitus eſt, qui Chriſtianum nomẽ profiteretur: nam cum inuidorum opera, reſperſum falſis criminibus Gualteriũ Iuetori dominũ, regij cubiculi honore, atque miniſterio inſignẽ expuliſſet, & is decenniũ in Oriente aduerſus Chriſti hoſtes pugnando, conſumpſiſſet, inde poſtea reuerſus, cum Regi Clothario, Virgilij Põtificis ſcriptas in commendationem ſuam literas, in templo

reddidiſſet, ea die, qua Chriſti redemptoris mortem Eccleſia ingentibus ceremoniis celebrat, arbitratus, & loci & temporis ratione clementiorem ſe Regem habiturum, ex toto eũ opinio feſellit, quod præter modum furore correptus rex Clotharius, eum manu ſua crudeliter occidit: quamobrem acerbè à Pontifice reprehenſus, cum præterea etiam eũ conſcientia, id quod perſæpè in ira contingit, torqueret, vt pro tanto crimine, quantum fieri poterat, ſatisfaceret, ſicuti nimia ira atque ſuperbia palam deliquerat, ita etiam palã atque humiliter corrigere crimen voluit. Gualterij enim hæredes ac poſteros, item Iuetoti vrbẽ, atque agrum, ab omni Gallici regni imperio ac ſeruitute liberauit: itaque ab eo tẽpore, eius loci potiti homines, regio nomine inſignes facti ſunt, neque vero Iuetoti exiguitas obſtitit, quanquã vndique eum Gallici regni loca ambirent, & à rege Gallico defenderetur, quin ſubiectionis ius nullum agnoſceret.

De Bonifacio octauo Pontifice.

Quis immenſi odij magnitudinẽ enarrare poſſit qua Bonifacius octauus Põtifex Gibellinam factionem proſequutus eſt? facinus profecto non modo ſacerdote indignũ, ſed ne latroni quidem aut piratæ congruẽs: nam qui pro paſtorali officio extinguere odia debebat, ea ipſe, verbo atque re inflammabat. Itaque Cinerum die, cum mos eſſet, vt Pontifex eccleſiaſticorum antiſtitum capita cinere aſpergeret, vt ad Porchetum Spinulam, Genuenſem Archiepiſcopum, peruenit, quod Gibellinæ factionis eſſe putabatur: cinerẽ nõ capiti inſperſit, ſed in oculos, peruersè enunciatis ſolennibus verbis, coniecit, dixit enim: Memento te Gibellinũ eſſe, & quod cum Gibellinis in cinerẽ reuerteris: tãta enim odij vis, ſcelerato pectori inſedit, vt ſacra verba, ad euomẽdum factioſæ mentis virus peruerteret.

De populo Florentino.

Regnante Neapoli Mãfredo, cum Gibellina factio vrbe Florentia ab aduerſariis pulſa, Mãfredi atque Senenſiũ ope ſubnixa, redire in patriã contenderet, ingentibus copiis ad amnem Arbiam aduerſus Florentinum populũ vrbe egreſſum acriter dimicabat: eo ipſo tempore Gibellini, qui in caſtris Florẽtinis erãt, facta ad hoſtes tranſitione, auctis exulum viribus, Florentinum populũ, terga dare coëgerunt. In quo prælio Bucca abbas (id gẽtis nomẽ eſt) gladio Florẽtini

populi ſignifero, qui è Pacia gente erat, manum abſcidit. Florentinorum igitur ac fœderatorum multa hominũ milia, eo die deſiderata fuerunt, adeò Gibellinorum pectoribus odium in Guelfum nomen inſederat, vt nulla honoris aut patriæ charitatis habita ratione, ſuos euertere, & gloriam hoſtibus tradere, non erubuerint.

De Henrico Hiſpaniarum rege.

Moriente Ioanne Caſtulonẽſi rege, eius nominis vltimo, ſuperſtites duo filij fuêre, Henricus atque Elizabetha, quæ poſtea Ferdinando Ioãnis Aragonij Siciliæ Regis filio nupſit: cum autem Henricus Elizabethæ frater, procreationi impotens haberetur, atque vt interdũ contingit, verbis cum eo ſoror contendens, dixiſſet: Etiam inuito ipſo ſe poſt eũ regnaturam: tantum ex eo indignationis Henricus concepit, vt ſtatueret omnino operam dare, ne ſorori quod optabat ſuccederet. Itaque cum Hiſpanum iuuenem conſpexiſſet, decora quidem facie, ſed humili fortuna natum, nomine Beltramum Cueuam, in regiam eum acceptum, ducem Alburcherchenſem creauit, egítque, vt cum regina concũberet, itaque filiam edidir, cui Elizabeth nomen editum eſt, quæ magnorum Caſtulonenſi regno, poſt Henrici mortem motuum cauſa extitit, aliis filiam aliis ſororem ad capeſſendum regnum vocantibus: quamobrem cum ſoror viribus ſuperior fuiſſet, filia in Luſitaniam profugit, retento regio animo nominéque, & ſi eam qui diuerſas partes fouebant, Beltramicam appellarent.

De Stephano Konth equite Pannonio ac comitibus.

Cum Sigiſmundus Brandenburgenſis Marchio, vxoris gratia ad Pannonum regnũ perueniſſet, patuit quantas vires inſitum à natura inter Bohemios Pannonióſque odium haberet: nam cum Sigiſmundus Stephanum Kóth, Pannonium equitem atque cum eo alios viginti equites, veluti parum dicto audientes, cõprehendi iuſſiſſet, cathenísq; vincti omnes ad eum deducti eſſent, nullus eorum, vnquã regẽ, ne capite quidẽ conniuens, honore dignatus eſt, neque regẽ ſuum nominare voluit, maluerũtq; non ipſi modò, verum ipſorũ quoque miniſtri, prius capite mulctari, quã ſententiam, mutare. Inter miniſtros autẽ Chiotza Stephani alumnus, cum domini mortem grauiter quereretur, & eum, quia adhuc tenera ætate erat, Sigiſmũdus multa promittẽs, ſolari

vellet, offerrétque ſe ſuorum numero eum habiturum, is turbato vultu, pleníſque animi indignatione verbis, reſpondit: Se nunquam ſcrophæ Bohemæ ſubiturum ſeruitium: atque in hac animi obſtinatione interemptus eſt.

De Genuenſibus aduerſus Piſanos.

Vno adhuc exemplo Genuenſium iræ atque odij poſito, huic materiæ quę rabiei plena eſt finē faciemus. Anno ſalutis ducenteſimo atque octuageſimo quarto ſupra mille, cum bello inter ſe Genuenſes atque Piſani decertarent, Genuenſes captis duabus Piſanorum triremibus, cum Syracuſis in Sicilia appropinquaſſent, atque per noctem extra vrbis muros triremium patronos in furcis ſuſpendiſſent, reliquam naualem turmā vendiderunt, precio in ſingulos vnius cæpę conſtituto, eam ignominiam lōgè grauiorem, quam ipſam mortem arbitrati.

DE AVARITIA. CAP. IIII.

DE auaritia iam tandem ſcribamus, quæ fomentum auiditatis eſt, atque vrgens ad omne ſcelus calcar: ab animis enim in quos ſemel ingreſſa eſt, amicitiam honoríſque deſiderium pellit, ac nunquam inde egreditur, quin potius cum annis creſcit, & quamuis ſenio ſubeunte corporis vires decreſcant, habendi cupiditas, tempore ipſo augetur: & in quo minus ad viuendum ſpacij ſupereſt, tantò plus ſtruendis intenta opibus, timidius neceſſaria promit. Itaque quicunque auaritia captus laborat, cum neminem amet, à nullo etiam amatur, & cum omnia auro poſtponat, quantò plus auri poſſidet, tantò plus quærendo inhiat: veluti hydropicus, qui bibendo ſemper magis ſitit, & ſi totum aqua perfuſum plenúmque corpus habeat. Quæ res efficit, vt non ſine ratione, omnium Italorum conſenſu, in idem conuenientium nomen (auaritiæ enim comes ſemper eſt miſeria) auaros omnes miſeros eſſe dicamus.

De Perſeo Macedonum rege.

Miſeros eſſe auaros, exemplo ſuo Perſeus vltimus Macedonum rex oſtendit, à Paulo Æmilio ſuperatus ac captus: nam à reliquis militibus deſertus, paulo antequā caperetur, magnarum promiſſionum ſpe, paucos quoſdam Cretenſes ſecum retinuit: promiſſorū pignus fuēre data aliquot aurea vaſa. Cum autē Cretenſiū præſidio, in tuta ſe loca recepiſſet,

pollicitus ſe pecuniam daturum, vaſa à Cretenſibus recepit, & cum vaſis pecuniam quoque retinuit: itaque ab ipſis etiã Cretenſibus deſtitutus, cum nullo alio, quàm auto comite, in Samothraciam profugiſſet, ab Æmilio captus, Romam in triumphum, quemadmodum tanta auaritia dignum erat perductus fuit: nam cum in bello pluris aurum quam homines feciſſet, tãdem experiendo cognouit, aurum ſe, quia homines quibus aurum defenderet non habebat, vnà cum libertate ac regno amiſiſſe.

De filio Tigranis Armeniæ regis.

Cum Tigranem Armeniæ regem, Pompeius deuiciſſet, & is ab eodem Pompeio, in regnis quæ antè poſſidebat reſtitutis, in Romana caſtra, ad ſalutandum Pompeium veniſſet, maiore natu filiorum proſequente, à toto exercitu amanter exceptus, & à Põpeio cœnæ honore dignatus, poſt epulas Põpeio, totique exercitui ingentia munera contulit: cum poſtea filius quoque inuitatus eſſet, reſpõdente eo tanti ſe cœnam emere nolle: indignatus Põpeius, cuſtodiri eum iuſſit, ac Romã in triumphum duxit: nam patre eius ob liberalitatem in regnis relicto, auarum filium, qui abiecto erat animo, vnà cum regno libertate quoque priuauit.

De Tiberio Rom. principe.

De omni vitiorũ genere ſcribendi, abundè Romani principes, vt antè etiam dictum fuit, exempla ſubminiſtrant, inter quos auaritia Tiberium Cæſarem notabimus: occidit enim Gn. Lentulum augurem, patricio genere, vitæq; modeſtia ac virtute impenſè laudatum, poſteaquã is eum hæredem ſcripſerat. Veneficij Lepidam fœminam innocentiſſimam condẽnauit, vt Quirino diti, atque orbo morẽ gereret, fretus ob nauatã eã operã, ſe eius futurũ hæredẽ. Vononũ quoq; Parthorũ regẽ, qui per ſeditionem regno pulſus ad eũ cõfugerat, poſteaquã opibus ſpoliauit quas ingẽtes attulerat, interemit. Itaq; cũ Lentulum vt hæreditate potiretur occidiſſet; & ſpe alterius hæreditatis innocentem fœminam damnaſſet, ac præterea regem ſpoliaſſet interemiſſetque, qui ſub fide ad eum ſe receperat, cum ipſe maiore orbis terrarum parte potiretur, ſatis intelligi poteſt, quam inexplebilis eius eſſet habendi cupido. Etenim etiamſi in humili fortuna natus, priuatam egiſſet vitam, pudere tamen tantæ turpitudinis eum debuiſſet: verum vt hæc in eo

horrenda fuerunt,ita quæ ſequuntur dedecoris plena;

De C. Caligula Imperatore.

Caligula poſt immenſas profuſiones (deliciis enim animum explere voluit) ad auaritiã atque rapinas cõuerſus (id quod agere ſolent quibus expendendi nullus eſt modus) teſtatores, vt ipſum hæredẽ ſcriberent cogebat, quos poſtea, ſi ſuperuixiſſent veneno tollebat: ridendos ducens, quòd condito teſtamento ſuperuiuerent. Superante demum cupiditate atque auaritia, fœminarũ mariũque lupanar in palatio condidit, ac miſit, qui per vrbem curſitantes obuios, vt fructuoſum vectigal principi redderent, inuitarent. Coacta igitur ex eo vectigali ingenti pecunia, cum in ea nudum ſe prouolueret, auri auiditatẽ explere cõtendebat. O ingentẽ nimiámque auaritiã,quæ in tanto imperio,tantũ principem excæcatum, in eam vilitatem abiectionémque deduxiſti, vt neque dedecus ſuum, neque imperij ignominiã agnoſceret, cum ſe veneficũ atque lenonem præſtaret, quod nemo, ne obſcuro quidẽ ortus loco, quãuis inopia preſſus, vix quin erubeſceret, in occulto agere poſſet. Tu ſanguinẽ,tu honorem, tu vitã, tu Deum, auro parẽ (quibus nulla vis auri par eſſe poteſt) duxiſti, à quo neceſſariũ expendendi vſum ademeris, nulla magis,quàm è ſaxo vtilitas ſentitur: quin ex eo habendi inſatiabilis auiditas ꝓuenit,& eius amittẽdi perpetuus timor, cui odiũ atq; inuidia comes nunquã deſinit eſſe.

De Commodo Imperatore.

Commodus Imperator omnium auariſſimus,alienę mortis facultatem, cupientibus facilè pecunia permiſit, omniũque aliorum criminum impunitatem, auro cõdonauit, palam litium capitaliúmque criminum iudicia vẽdidit: haud ſecus,quàm ſi publicis nundinis venundandæ merces eſſent. Cæterum iam à tetræ crudeliſque auaritiæ moleſtia, ad minus ſæua eius crimina deſcendamus.

De Galba Hiſpaniarum proconſule.

Galba antequam imperaret, Hiſpaniarum Proconſulatum ſub Nerone gerens,cum ei Tarraconenſis ciuitas,dono coronam auream daret, quam ponderis quindecim librarum dixerunt eſſe, ſtatim adhibita ſtatera, iuſſit pondus inſpici, & cum inueniſſet tribus libris minus quam dictum fuerat pondus eſſe, munere tanquam deberetur in obligationem conuerſo, poſtpoſito pudore à Tarraconenſibus,

tres libras quæ coronæ deerant, exegit.

De Veſpaſiano Imperatore.

Veſpaſianus Imperator, & ſi aliorum principum ſcelere effectum eſt, vt inter bonos annumeretur, tamen haud mediocriter auaritia laborauit: nam cum ab amicis reprehenderetur, quod rapaces homines in prouincias, atque ad obeunda publica munia mitteret: reſpondebat, Eis ſe tanquam ſpongia vti: quia rapinis locupletatos, ipſe poſtea ſpoliaret: eos enim pro crimine quo ipſe laborabat, huiuſmodi pœna parum honeſtè mulctabat.

De eodem.

Idem filio Tito reprehendenti, quod è viliſſimis rebus cogere pecuniam non omitteret: dixit, Vt follem pecunia plenum, quem á procuratoribus allatum, tunc ante ſe habebat, olfaceret, experirétur que quidnam oleret: & reſpondẽte Tito, Grauem nullum inde odorem ſentiri: ridens dixit, Atqui hoc lotium eſt, nam ex vrinæ vectigali hæc pecunia confecta eſt. Neque enim animaduertere voluit, vrinæ fœtorem, cui auaritia eſſet coniuncta, & ſi naſum non læderet, famam tamen denigrare.

De exercitu Titi Veſpaſiani Rom. principis.

Aurum inexplebiliter ac ſceleratè nimis ſitire ſe oſtendit Romanus exercitus, cum Hieroſolymas Titus obſideret: Iudæos enim, qui ab vrbe fame cõpulſi profugiebant, deuorata aurea moneta, vt ita eam ab hoſte incolumem ſeruarent, medios ferro diuidebant, vt in inteſtinis aurũ quod deuorauerant, inquirerent. Cum puſillam horam, qua ventrem exonerantes inter ſtercora aurũ effunderẽt, præ nimia cupiditate ferre nõ poſſent. Biduo enim duo Iudæorum milia, per hunc modũ milites interemerunt: pluréſque occidiſſent, niſi Titus graui propoſita pœna eam rem interdixiſſet.

De Argiraſpidis.

Argiraſpidæ poſt Magni Alexandri mortem, ab Eumene Cardiano conducti (qui vnus ſucceſſorũ Alexandri fuit) cum eo aduerſus Antiochum bella gerebant, qui vt impedimenta recuperarent, paulo antè ab Antigono adempta, nulla fidei atque honoris habita ratione, Eumenem captum Antigono prodiderunt. Sed vt pro perfidia atque auaritia parem gratiam, vt digni erant, acciperent, iterum ipſis impedimentis ſpoliati, omnium egeni, niſi perfidiæ infamia

remanſerunt. Atque in tanto Antigoni, cui eam operam nauauerant, atque eius militum odio poſt id factũ fuerunt, vt eorum nullus in patriam viuus redierit.

RECENTIORA.

De Conſtantia Galli Cæſaris coniuge.

Inter recentiora auaritiæ exempla, primo cõmemorabitur Conſtantia, Conſtantini Maximi Auguſti filia, & Galli Cæſaris, qui in Oriente regebat coniunx: quanquam autem plerunque in eo ſexu, aut prodigalitas inſignis, aut tetra auaritia conſpici ſoleat, id tamen, quod ipſa patrauit, tam longè ab officij meta diſceſſit, vt fidem vix inueniat. Quis enim facile adduci poſſit, vt credat tam ſublimis fortunæ fœminam, iuſſiſſe Clematium Alexandrinum, virum innocentem, indicta cauſa interfici: & nihilominus ita res fuit, gemmato enim monili, corrupta à Clematij ſocru, generi mortem ei vendidit, quem inuiſum ſocrus habebat: quia vir probus ſtupri ab ea interpellatus, tanta turpitudine abſtinuerat: cuius rei quoties mentionem fieri continget, haud facile diiudicabitur, quid potentius exiſtimari debeat: effrenáne in Clematij ſocru libido, an Clematij honeſtas, aut rapacis Conſtantiæ auaritia.

De Conſtante tertio Imp.

Conſtans tertius Phocæ Imperatoris ex Conſtantio maiore natu filio nepos, ex Græcia ad vrbem Romam profectus, omnibus ſacris prophaniſque locis ſpoliatis, quinque diebus, quibus in ea vrbe manſit, tantum ſtatuarum ac reliquorum ornamentorũ inde abſtulit, quantũ antea ex magno numero omnes barbari, qui vrbem Romã diripuerant, non abſtulerunt: adeóque acerbè populos imperio parẽtes, atque non in poſtremis, Siculos grauibus tributis preſſit, vt multi vẽdere filios cogerẽtur, adeò à primis principibus degenerauit, qui non ſolũ ornare ſtudebant vrbẽ Romam, verumetiam victui neceſſaria populo, atque inſuper pecuniã largè præbebant: id gloriæ ex donationibus quærẽtes, quod in rapiendo Conſtans ſibi propoſuerat. Cæterum cum in Sicilia à militibus ſuis interfectus eſſet, Sarraceni, qui per id tempus in Sicilia Panormum vrbem occuparant, in Africam omnes Conſtantis rapinas deuexerunt: cui id contigit quod plerunque auaris ſolet, vt opum quas rapinis con-

geſſerunt, hi poſſeſſores fiant, quos minimè arbitrabantur, ac penes raptorem auarúmque infamia ac crimen maneat, cum alij recto Dei iudicio, rapinarum commodo ac voluptate perfruantur.

De exercitu Balduini ſecundi Hieroſolymarum regis.

Sæuitiam immenſæ iunctam auaritiæ, qua Romani milites, vt antè dictum eſt vſi ſunt, dum exenteratis Iudæis captiuis, deuoratum ab eis aurũ in inteſtinis perquirunt, exercuêre etiam Balduini ſecundi Hieroſolymatum regis milites in Turcas, quos deuicta Cæſarea, in ea vrbe ceperunt. In eis enim immenſa habendi cupiditas, pudorem eum vicit, qui iure in eo bello ſeruandus erat, quod ſub religionis titulo, & non plura habendi cupiditate Balduinus gerebat.

De Rodolpho Imp.

Rodolphus Imperator natione Germanus, adeò auri cupidus fuit, vt Italicas vrbes, parua pecunia, ab imperij iure ac nexu liberaret. Paruum enim compendium, cum dedecore maluit, quam honeſtè ingenti regno potiri.

De Benedicto Pont.

Auarum nimium Imperatorem, haud indecenter Pontifex auri auidiſſimus atque tenax ſequetur: is Benedictus nonus fuit, qui Gregorio Sexto Põtificatum vendidit, quem credibile eſt, ſi tantum emptorem inueniſſet, ſeipſum quoque venditurum fuiſſe, ac libertatem vitámque ipſam auro, ſi magna eius vis oblata fuiſſet, poſtpoſiturum.

De Petro primo Caſtulonenſi rege.

Quo nomine, pro rei indignitate appellare poterimus id, quod Petrus Caſtulonẽſis rex, aduerſus Mahumetem Granatæ regem impiè geſſit? cum ad eum opis petendæ gratia aduerſus alios Mauros veniſſet. Omne enim aurum, quod ſecum attulerat, rapaciſſimus rex Petrus ademit, & cum palam iaculari cum ſuis iuſſiſſet, primus fuit, qui eum manu ſua iaculo peteret. Hunc ne auarum, an crudelem aut ignauum nuncupabimus? aut eo ſolo contenti erimus, quod infœlix Maurus rex tunc coram ei obiecit? dixit enim, Petrũ regem turpem nimis triumphum ducere de rege, qui opis ſalutíſque gratia in eius fidem ſe recepiſſet, violata fide, violato naturæ fœdere, atque omni humano neglecto more, ſpoliato atque occiſo.

DE SVPERBIA. CAPVT V.

De Xerxe Perſarum rege.

DE ſuperbia atque inſolentia ſcripturi, vt quæ ipſorum criminum vis ſit, quantáque ſecum mala tulerit ac ferat, præfari nos multa non oportet: neque enim quiſquam eſt, quem lateat, propter ſuperbiam deturbatum è cœlo cũ angelis ſuis Luciferum fuiſſe. Omnibus etiam notum eſt, Adami primi parentis, dum plura ſcire quærit culpam, non alio quàm ſuperbiæ nomine compellari poſſe: Atque eius criminis magnitudinem ex eo conſpici, quod crimine ſuo, in poſterum totum genus humanum infecit, nec redimi crimen, niſi illius ſanguine potuit, qui cum patre ac ſpiritu-ſancto humanum genus condiderat. Quæ duo ingentia mala, cum ſuperbia in angelicos choros atque humanum genus intulerit, fruſtra eſt, vt vltra aliis rationibus damnoſum eſſe id crimen probemus. Itaque hæc pauca præfatos nos eſſe ſatis erit, ſi exempla ſubiecerimus, quib᷈ poſtea homines, in magna incommoda ob ſuperbiam incidiſſe, ac ſuiipſius atque aliarum rerum quas habere curæ debebant, oblitos oſtendetur. Huius rei primum hîc exemplum Xerxes præbebit, cui cum ſatis non eſſet, ſuperbè in homines agere, idem etiam aduerſus mundi elementa facere contendit. Primum cum Helleſponticum fretum traiiceret, indignatus ventis mare intumuiſſe, tanquam aquis ſenſus ineſſet, verbera ac carceres interminatus, ceu vincere vellet, cõpedes in mare deiici iuſſit: deinde, cum Athos longo tractu in mare procurrens, nauigationi eius incommodus videretur, à continenti montem abſcidit. Adeo enim à recto ſenſu ſuperbia eum auerterat, vt maris terratúmque, ac propriæ naturæ inſcius videretur.

De Cyro Perſarum rege.

Eadem ſuperbia Perſarum rex Cyrus vſus eſt, cum ad Babylonicam expeditionem, proficiſceretur. Fluuium enim Gangem, immenſæ magnitudinis, rapidúmque in trecentos ac ſexaginta paruos alueos diuiſit, quod in eo eques Perſa, vnà cum equo abſorptus eſſet: nam ſuperbæ rei, inſolẽs quoque verbum addidit, affirmans, Se ita diminuturũ amnem, qui equiti ſuo ſe peruium facere noluerat, vt etiam prægnans fœmina, pedibus ſine labore eum traiectura eſſet:

ô immanem profectò ſuperbiam, elementis nõ ſecus ac hominibus iraſci, atque ab eis reuerentiam exigere.

De Seſoſtre Ægypti rege.

Ægypti rex Seſoſtris ſuperbus nimis atque inſolens fuit, qui principes ac rectores prouinciarum, ad ſe quotannis cũ munere cogebat venire, atque ex eorum numero, à quatuor veluti equis currui iunctis, ad templũ trahi volebat: demens nimium, cui id in mentem non veniret, quod qui hominibus pro iumentis vteretur, ipſe ob ſuperbiæ magnitudinem, amiſſa ratione, beſtia iumentúmque efficiebatur.

De Tigrane Armeniæ rege.

Tigranes Armeniæ rex, haud minore quàm Seſoſtris ſuperbia præditus, parẽtes ſibi reges domeſtico miniſterio adhibebat: in menſa enim atque aliiş rebus, corũ opera atque ſeruitio vtebatur: & cum pro tribunali cauſas populorũ aut legatos audiret, circũſtare tribunali ſupplicibus manibus, in ſeruorũ morẽ cogebat: hic autem ſuperbus, tanta timiditate laborauit, vt eum corã Pompeio deflexo genu procumbere, atque ad eius pedes diadema deponere, non puduerit. Etenim hæ ſuperbiæ leges eſſe ſolent, vt ſordidorum corda plerúnque inuadat, quos vt proſpera fortuna non capit, ita eadem, cum terga dedit, animo penitus proſternat.

De eodem.

Immanem quoque ſuperbiam ſtultè nimis idem oſtendit cũ arma in eum L. Lucullo mouente, illi qui primus huius rei nuncium tulit, pro munere caput ademit.

De Cambyſe Perſarum rege.

Superbè quoque nimis atque crudeliter Perſarum rex Cãbyſes egit, cum interrogat⁹ ab eo Præxaſpes Perſa, nobilitate inſignis, Quid de Cambyſe populi ſentirent? amicè reſpondiſſet, In omnibus à Perſis Cambyſem laudari, niſi quod vini appetẽtior eſſet. Arcum enim quem manu tenebat, Cambyſes tetendit, & ad Præxaſpem conuerſus, dixit: Se quanquam immodicè potaſſet, ſagittam tamen in medium filij eius cor directurum, & ita cogniturum Præxaſpem, nunquã tam potum Cambyſem eſſe, vt à vero ſenſu aberraret. Cùm autem in hæc verba ſagittam emiſiſſet, medium adoleſcentis pectus traiecit, cui cum illa ipſa hora aperiri totum iuſſiſſet pectus, inuenta eſt in cor ipſius ſagitta penetrauiſſe. Præ ſuperbia enim, cum audiendi veri patiens non eſſet, in ami-

cum adeò crudeliter ſæuiuit.

De L. Sylla Dictatore.

Cum Lucretius Offella conſulatum à L. Sylla dictatore peteret, quod ipſius opera Sylla vrbem Præneſte cepiſſet, atque iunioré Marium euertiſſet, Sylla autem nutu conſulatú negaret, neque ob id Offella rogare defineret, Sylla qui in foro deambulabat, manu ſua eum interemit, atroxque facinus, grauiore verborum atrocitate auxit cum populo qui in concionem venerat, aratoris fabulam narraret, periculorum enim morſu vexatú (omiſſa oratione) veſtem, vt poterat manu ſua purgaſſe, dixit: ſed cum denuò earú beſtiolarum morſibus peteretur, eandem diligentiá iterum adhibuiſſe, & cum ob id ea moleſtia non liberaretur, veſtem ipſam, pediculóſque ſimul in ignem conieciſſe: ob eam rem cohortatus eſt omnes, ne vltrà ei moleſti eſſent, niſi eadem ab ipſo perpeti cuperent: inauditam profectò ſuperbiá quòd orbis terrarum domitori populo, tanquá mancipiis ſilentium indiceret, & amicum, cuius labore periculóque multa eſſet aſſecutus, quia meritum honorem peteret, crudeliter occideret.

De Roboam Iudæorum rege.

Inſignis quoque Roboá Iudæorú regis ſuperbia fuit, nam cum mortuo patre Salomone, populi ad eum miſiſſent oratum, vt onera imminuerentur, qui blandiri populis debebat, quod iuuenis in regno nouus eſſet, ſuperbiſſimis verbis à ſe reiecit: dixítque tanto maiora ab eis exigere velle, quantò ipſe patré virtute antecedebat, qua niſi ſeipſum falleret, longè inferior erat: itaque eius facti indignitate, in deſperationem coniecti populi, cú decem tribus ab eo rebellaſſent, Ieroboá primum Iſraëlitici populi regem conſtituerunt. Roboá igitur ſuperbia egit, vt Iſraëlis regnum, ab altero qui Iudæ dicebatur, diuiſionis initium inchoaret.

De Pauſania Lacedæmonio.

Quod Roboam inſolentia inter Iudæos peperit, id Pauſaniæ ſuperbia, inter Græcos effecit: nam cum vniuerſæ Græciæ exercitus, aduerſus Perſas conueniſſet, Pauſanias ſæuè nimis omnes verberibus afficiebat, qui ante Lacedæmonios pabulatum iuiſſent: nec minore ſuperbia, petenti Ariſtidi Athenienſi, Se cum grauibus de rebus alloqui velle: reſpondit, Sibi tunc audiendi ocium non eſſe, quibus rebus Græcos omnes faſtidio affecit, eiúſque ſuperbia, ante alia reliquos

omnes Græcos impulit, vt Lacedæmoniorum fœdus atque amicitiam relinquerent.

De Lyſandro Lacedæmonio.

Non minus quoque ſuperbum Lyſandri reſponſum fuit, cum de finibus Argiui atque Lacedæmonij contenderent: nam cum Argiui potiora ſua dicerent iura eſſe, Lyſander ſtricto gladio affirmauit, Illius potiora iura, qui gladij dominus eſſet effectus. Inſolenti enim verbo, oſtendit ſe vim iuſtitiæ antelaturum eſſe.

De C. Iulio Cæſare dictatore.

Caius Iulius Cæſar dictator, cũ triumphali curru vectus, vicũ præteriret, vbi è regione prætereuntis Tribuni ſedebant vehementer turbatus eſt aduerſus Pontium Aquilam, quod vnus ex tribunorũ numero, vt cæteri fecerant, ei non aſſurrexiſſet: neque vero multò poſt illum aſſurgendi honorẽ, quẽ ei Tribunus habere noluerat, ipſe vniuerſo Senatui negauit. Venientem enim in Veneris genetricis templum, ſedens ſuperbè nimis excepit, monentemque veſtis contactu C. Trabatiũ vt aſſurgeret, minus familiari vultu aſpexit.

De C. Caligula Imperatore.

Caligula vt in aliis immodicus fuit, ira etiam ſuperbia aut potius immanitate omnes humanitatis metas tranſgreſſus eſt. Multorum numinum ſtatuis capita ademit, & ſua ſimilia reſtituit. Caſtoris atque Pollucis templum, in veſtibuli ſpeciem, ante palatij ſui valuas tranſtulit, atque illic inter deorum ſtatuas ſedens, tanquam numen coli ſe iubebat, ac latialem Iouem appellari, cum manu fulgur aurata barba teneret. Cum autem interdum tridente manum armaret, vt Neptuno ſimilis eſſet, maris numen dici volebat. Idem ſibiipſi templa ac ſtatuas aureas condidit, faſianiſque tantum ac phœnicopteris, pauonibúſque ſacrificabat. Lunam quoque tanquàm ſi fœmina eſſet in eundem thalamũ ac lectum inuitabat. Iouem etiam ſe ab vrbe depulſurum minitabatur: quod nonnunquam emiſſis imbribus, ludos ac munera quæ edebat perturbaſſet.

De Domitiano Imperatore.

Domitianus & ſi minus amens, quàm Caligula, non minore tamen animi ſuperbia laborauit. In edictis enim atque publicis ſcripturis, dominus ac Deus appellari voluit: cum adeò eum animi potentia efferret, vt terrarum Imperio non

contentus, cœleſtes quoque honores occupare vellet.

De M. Aurelio Antonino Baſiano Heliogabalo.

Heliogabalus Imperator, cùm ob ſuperbiam Deus haberi vellet, currum conſcendens, quem leones traherent, Cybelem ſe nominare iubebat & Bacchum vocari, cum currui tigres iungeret, cui potãdi ſtudio ſimilior fortaſsè videri poterat. Sed cum immanitate alios omnes excederet, vniuerſum Senatum vrbe expulit, atque in contemptum ſeruos togatos nuncupauit.

De Sapore Perſarum rege.

Non minus ſuperbè quàm Domitianus atque Heliogabalus Perſarum rex Sapor ſe egit, cum ad Conſtantium Imperatorem ſcribens, Solis atque Lunæ ſe fratrem & qui inter ſtellas partem haberet, nuncupauit, nullo erga Conſtantium honore vſus.

De Lucilla.

Ingens profectò Lucillæ ſuperbia putanda eſt fuiſſe, quæ plerunque muliebri ſexui comes eſſe ſolet: nam M. Antonini filia, Lucia Vero Imperatori nupſit, & illo mortuo Pompeiani nuptias ſequuta eſt, imperatoris inſignibus nõ omiſſis, vt Imperatoria ſede vteretur, atque iter faciens, ignẽ vnicum honoris ſignum Auguſtis tantum atque eorum vxoribus ſeruatum, præmitteret. Cùm autem Commodus Imperator eius frater, Criſpinæ quam vxorẽ duxerat, primũ honorem, vt par erat dediſſet, Lucilla ſuperba nimis mulier adeò id grauiter tulit, vt aduerſus Commodi fratris vitam, inſcio viro Pompeiano, conſpiraret, propter quam rẽ Commodus eam cum multis aliis interfici iuſſit.

De Pallante Claudij liberto.

Neque noua, neque miranda videri debet ea ſuperbia, quanquam immenſa ſit, ſi eam Imperij aut regni alicuius fortuna traxerit, ſed humanitas potius ac clementia mira eſt ſi in magna fortuna retineatur, quod eiuſmodi virtutes humilem potius fortunam, ac mediocres hominum ſtatus ſequi conſueuerunt. Inualuit autem magis, vt qui ab humili in magnã fortunam conſcenderunt, prioris humilitatis obliti, longè inſolentiores fiant, quàm qui in grandi fortuna orti ſunt: teſtis eſt Pallas, Claudij Cæſaris libertus, qui ſub eo principe, immẽſis opibus comparatis, cũ à Peto accuſaretur, in Neronem conſpiraſſe, atque ad rem probandam quidam

Pallantis liberti adducerentur, coactꝰ eſt Pallas vt innocentiā probaret, ſuperbiæ ſuę magnitudinem detegere. Affirmauit enim, moris ſui eſſe, nunquā miniſtrorū ſuorū quēpiam alloqui, ſed ſi quid vellet, id eis aut manu aut nutu indicare: & ſi quid eſſet, quod lōgiore oratione declarandū eſſet, illud eis ſcribere: id autem agebat, ne cum miniſtris ſuperbæ vocis ſuæ dignitatem communicaret: ô immanem faſtum, adeò nimia fortunæ fœlicitate Pallantem efferri, vt primæ fortunæ gradum obliuiſceretur, & his in quorum ordine fuerat, adeò ſe illius rei auarum præbere, quod largè ſine vllo detrimento communicari poteſt.

De Sapore Perſarum rege.

Superbia profectò immanis ea fuit, qua Sapor Perſarum rex, in Publium Cornelium Licinium Valerianum imperatorem vſus eſt: quem cum prælio ſuperatum cepiſſet, non ſolum veluti canem vinctum tenebat, verùm tergo quoque ac renibus eius, pro ſcamno vtebatur, vt commodius in equum conſcenderet.

RECENTIORA.

De Belphech Turca Perſarum rege.

Idem Belphech Perſarum rex in Romanū egit, Diogenē nuncupatum, Conſtantinopolitanum Imperatorem, cum ſimiliter prælio eum cepiſſet.

De Tamburlano Perſarum rege.

Tamburlanus Perſarū rex, quanquā cæteris in rebus moderatè fortunā ſuā ferre videretur, tamē in Baiaziten Turcarū regē, in prælio à ſe captū (vt duo de quibus dictum eſt) ſuperbè nimis ſe geſſit: nulla enim fortunæ varietatis habita ratione, cauea Baiaziten incluſit, atque ita currui impoſitū, quocunque ipſe proficiſceretur, ſecū trahebat, eo pro ſcabello vtens, vt faciliorem in equū pararet aſcenſum. Hæc autem de quibus nuper diximus regum exēpla, haud in parua ambiguitate iudicandi nos relinquunt, fuerítne maior in victoribus regibus inſolentia, an eorū qui victi fuerūt, vitæ nimia cupiditas: cū ſe ſaltem morte vel pugnando in prælio, vel iā capti tam fœda ac miſera ſeruitute non liberaſſent.

De Edgaro Britanniæ rege.

Edgarus Britannicus rex, ſuperbiæ magnitudine notus Scotiæ atque Hyberniæ reges remigare cogebat, in ea cym-

ba qua ipſe voluptatis gratia vehebatur. Sed iam à ſeculariũ hominũ ſuperbia tempus exigit, vt ad eccleſiaſticam trãſeamus,quæ in eo ordine tantò eſt deteſtabilior, quantò manſuetudinis ac bonitatis ſtudium,ei pluſquã cæteris congruit.

De Ioanne duodecimo Pont.

Ioannes 12. Pontifex, cum accepiſſet è Cardinalium numero, duos ad Italiæ totiúſque eccleſiæ ſalutem commodṹque per literas cohortatos eſſe Othonem imperatorem, vt confeſtim in Italiam deſcenderet, ſuperbum atque inſolens nimis ingenium,pro tyranni more ſequutus, alteri eorũ naſum,alteri autem manum,qua ſcripſerat,deſecuit.

De Bonifacio ſeptimo Pont.

Bonifacius ſeptimus Pontifex, in vrbem Romam reuerſus à qua propter crimina pulſus fuerat, nulla dignitatis habita ratione,Ioanni Cardinali innocentiſſimo viro,oculos defodi iuſſit,quod ei,in his quæ patũ iuſtè appetebat, aduerſaretur: & ne de Eccleſiaſticorũ ſuperbia longiorem habeamus orationem,hoc exemplo contẽti erimus,cum ſæpè eius tam multa habeamus, vt interdum vix perferantur. Nam cũ huiuſmodi homines humilitatem, item pauperiem atque patientiam,non inter poſtrema Imperia ab eo acceperint, qui ſacerdotalem ordinẽ conſtituit, quæ Imperia ipſe,qui leges dedit,in vita,vt verbo,ita etiam re obſeruauit, pro his virtutibus ira atque ſuperbia, nec minus pompis redundare inueniuntur.Nam cum regibus Cæſaribúſque ſatis ſit,aureas veſtes ad terram vſque extendere, item diademata atque manuum deoſculationem habere, illuſtres quoque atque ſereniſſimos appellari: fuerunt interdum in eccleſia perditionis filij, de quibus ſub Phariſæorum nomine Chriſtus prophetauit,qui longè faſtu atque inſolentia omnes Aſſyrios atque Medos reges ſuperarent, & cum Apoſtolici nominis ſucceſſores haberi vellent, Apoſtolicæ vitæ prorſus contrarios ſe præbebant.Sed manum contrahamus, lõgius quam fas erat in hunc ordinem euecti ſumus,quia non inuehi, ſed monere, quid rectè aut perperam actum vel dictum fuit profeſſio huius operis eſt, vt inde quod deuitent, vel ſequantur, mortales capiant, vltra progredi non debemus.

De Bernaboue Vicecomite Mediolanenſi principe.

Rem proculdubio ſuperbam atque inſolentem, Bernabos Vicecomes qui Mediolani rerum potiebatur egit, cum

Maſſilienſem Abbatem, ab Innocentio ſexto pontifice ad eum miſſum quod ingrata quædam nunciabat, ac poſtremo apoſtolicas cenſuras minitabatur, Pontificis literas, quas attulerat deuorare coëgit, nulla eius habita ratione à quo Abbas legatus erat, cui Chriſtiani omnes, veluti communi parenti ac Dei vicario, ſupremum deberent honorem.

De Rainaldo Caſtilionenſi Antiocheno principe.

Superbiſſimi quoque animi facinus Rainaldi Caſtilionenſis Antiocheni principis, in Almericum Antiochenum patriarcham fuit, cum per æſtatis tempus, integram diem vinctum, in turris ſummitate, ſub dio nudo capite, ac melle os totum perfuſum ſtare coëgit: ita vt parum abfuerit quin nimio calore, ac muſcatum tædio conficeretur. Cuius rei illa fuit cauſa, quod viſus fuerat parum probaſſe matrimonium ab eo cum Conſtantia principe initum: quia nulla quatuor liberorum paruulorũ, quos ex Raimundo principe primo eius viro ſuſceperat, habita ratione, Rainaldo Conſtantia nupſerat.

DE PERFIDIA ET PRODITIONE CAPVT VI.

VEllem ſcribẽdo aſſequi poſſe, vt perfidiam atque proditionem concordiæ paciſque hoſtes, his quibus dignæ ſunt criminando verbis, proſequerer, ita enim agendo plurimũ me mortalium bono conſulturum, arbitrarer. Nã cum hæc vitia ea ſint, quorũ veneno ac ſcelere nõ amor ſolum, atque concordia ex hominum ſocietate tollitur, verũ ipſa quoque humana ſocietas diſſolui ſolet, quid eſt, quod in eis damnandis, ſatis dici poſſit, aut in quo boni magis ingeniorum ſuorum vires exercuiſſe velint? ſi quidem dum proditionem, dum perfidiam deteſtantur, monent homines, vt ab his caueant, quæ cæteris aliis grauiora mala orbi inferunt. Sed & facundiæ maioris res eget, quàm nos præſtare poſſimus, & ſi parum dicendo hæc à nobis oſtẽdi poſſunt, exẽpla impenſa, quæ mox proferemus, ea abũdè declarabũt, oſtẽdẽtq; quemadmodũ in Deo amor charitáſque conſiſtit. Contra in perfidia proditionéque, Dei hoſtẽ conſiſtere, diuinóq; nutu perſæpe euenire, vt qui in alios perfidi fuerunt, ipſi quoque eadem, aut etiam grauiora perfidiæ

ac proditionis detrimenta patiantur: illíſque etiam hoc adiungi, vt neque ſatis eos dedecoris ſui pudeat, neque vnquã eorum quæ turpiter admiſerunt criminatione careant.

De Antiocho Eupatore Aſiæ ac Syriæ rege.

Cùm Antiochus Eupator, aduerſus Iudæos bellum mouiſſet, accepiſſétque, á ſe Philippum rebellaſſe, pacem cum Iudæis firmauit, atque in vrbem ac templum data fide á Iudæis acceptus, nulla pacis initæ habita ratione, permultos Iudæorum gentis cepit, atque occupatis locis munitis Hieroſolymarum partem maiorem euertit.

De Diodoro cui Tryphon cognomen erat.

Diodori Tryphonis res geſtæ vitáque omnis, nihil aliud quam proditio atque perfidia fuerunt. Nam cum is Demetrij Syriæ regis copiarum dux eſſet, ab eo cùm aduerſus Parthos bellum gereret, rebellauit, atque Antiocho qui Deus cognominabatur, ſe coniunxit, eúmque Syriæ regem cõſtituit. Non multò autem pòſt cum Demetrius à Parthis occiſus diceretur, idem manu ſua Antiochum interemit: paruo enim temporis interuallo, duobus inter ſe contrariis regibus, manifeſtus hoſtis ac proditor fuit.

De eodem.

Non minore perfidia ac proditione, idem Tryphon in Ionatham Machabæum Iudæorum ſacerdotum principem fuit: nam cùm is ſubſidio Tryphoni atque Antiocho Deo, aduerſus Demetrium profectus eſſet, vt pro lata ope gratiam referret, Perſuaſit ei Tryphon, vt exercitum ſuum à ſe dimitteret, quod Ionatha cum egiſſet, eum Tryphon cepit, atque omnes qui cum eo erant, occidit. Nec verò ea proditione contentus, perfidiam quoque addidit: nam cum iureiurando Simoni Ionathæ fratri promiſiſſet, ſi Ionathæ filios & centum auri pondo, quæ poſcebat ad ſe miſiſſet, Ionatham carcere emiſſurum: omnibus à Simone peractis, Tryphon poſtea Ionatham occidit. Sed haud longa tantorum ſcelerum penes eum voluptas fuit: quod ab Antiocho qui Soter cognominatus eſt, Demetrij filio, in Aſia apud vrbem Apameam prælio victus, atque interfectus fuit.

De Ptolemæo Macedoniæ rege.

Cruenta prorſus perfidia fuit, qua Ptolemæus Macedonum rex, in Arſinoëm reginam, quæ ipſius ſoror erat vſus eſt: nam cum eius regnum appeteret, de matrimonio cùm

ea egit, quæ quanquam cognitam fratris crudelitatem ſuſpectam haberet, tamen vt filios periculo liberaret, matrimonio aſſenſa eſt. Itaque cum miſiſſet, qui fratris fidem iuramento confirmatam acciperent, priuſquam ei deſponderetur, tandem vtriuſque aſſenſu, firmato matrimonio, deductus Caſſandriam Ptolemæus eo ipſo die quo vrbem iniuit, Lyſimachũ ac Philippum paruulos, in matris Arſinoë gremio confodi iuſſit, atque eam regno ac filiis ſimul orbatam, Samothraciam in exilium emiſit. Huius exemplo ſatis homines mouentur, neque affinitatem, neque iuſiurandum ad cohibendum proditorem ſufficere: neque feram vllam adeò repentè, vt hominem in ſpeciem ſuam ſæuire: prius enim quam ſæuiant, ferarum voces exaudiri ſolent. Naufragia quoque anteeũt tempeſtates, & ruinas aliquo modo ſtrepitus quiſpiam præcedit: antè quoque quàm incendia appareant, fumus plerunque præuidetur. Sed in contrarium proditionis ratio tendit: blandis enim verbis atque ſignis, futura atque parata damna tegere conſueuit.

De Lyſandro Lacedæmonio.

Lyſander Lacedæmoniorum dux, cũ ſub amicitiæ ſpecie, octingentos ad ſe Mileſios vocaſſet, à militibus ſuis omnes interfici iuſſit: eodem facto, perfidiam immanem atque crudelitatem oſtendens.

De Rhadamiſto.

Rhadamiſtus Pharaſmanis Hyberiæ regis filius (quæ regio his temporibus Georgiana appellatur) ficta cum patre diſcordia, quod ei nouercam ſuperinduxerat, ad auunculũ Mithridatem, Armeniæ regem profugit, ab eo benignè exceptus, filiæ quoque matrimonio dignus eſt factus: dum ita apud Mithridatem agit, ingratitudine beneficij quod acceperat, fœdare memoriam non contentus, perfidiam atque proditioné addidit: clam enim Mithridatis populos ornauit, ac fingens ſe, cum patre in gratiam rediiſſe, ad eum profectus, omnia quæ egerat, detexit. Itaque paratis ingentibus copiis, ſub eo prætextu, vt in Albanos arma moueret, in Armeniam aduerſus auunculum ſigna ferri iuſſit, eumq; ab omnibus ſuis deſtitutum, in arce Gorneas obſedit: ſed cum prorſus omnia vt deſignarat Rhadamiſto non ſucceſſiſſent, noua proditione primam cumulare adortus eſt: nam cum res cum auunculo componere velle ſimularet, atque

iurabátque ſe eius inſcium atque inſontem eſſe: tanquam enim perfidia per ſe paruum crimen eſſet, periurio eum cumulauit: Et quod abominabilius eſt, ei ſe, cui militari ſacramento addictus erat, ceu ipſius ſtatuendi ius eſſet, diuinos concedere honores dixit: impudenti nimis arrogantia, proditionem tegere quærens.

De Arrio Apro.

Arrius Aper, Numerianum Auguſtum, cuius præfectus & ſocer erat, propter oculorum aduerſam valetudinem, lectica vtentem, pari perfidia, qua ſuperius nominati occultè necari iuſſit: neque antè detecta fraus ac prodigiũ fuit, quàm clauſa lectica, putreſcentis cadaueris fœtorẽ emiſit. Sed Deo ita agente (neque enim alio pro perfidia munere digna erãt) breuis apud autores necis eorum voluptas manſit, quæ ſibi per proditionem parauerant, quia ab aliis ipſi vel occiſi vel proditi fuerunt. Perpetuo & ipſi, & quicunque alij tam nefario crimine frontem inuſſerunt, aut inurent, infames.

RECENTIORA.

De M. Flauio Valerio Conſtantino Max.

Conſtantinus Maximus Imperator apud Nicomediam Licinium Auguſtum ſororis ſuæ virum, atque imperij conſortem, prælio ſuperatum, cùm ſe eius fidei credidiſſet, capite mulctauit.

De Arbogaſte comite.

Arbogaſtes comes, iunioris Valentiniani Imperatoris militaris dux, cum Viennæ in Allobrogibus eſſet, ſtrangulari eum iuſſit, & vt ſcelus ſuum tegeret, cùm in eius cubiculo ipſum ſuſpendiſſet, diuulgauit quod atrocibus nunciis perculſus erat, moleſtiæ impatientem ſibiipſi mortem conſciuiſſe: eo autem ſcelere vſus eſt, vt ad Eugenium hominem ignauum, deferret imperium, & ſub eo, ipſe arbitratu ſuo imperij habenas moderaretur.

De Stilicone patricio.

Stilico patricius, qui Honorij Auguſti vniuerſarũ copiarũ dux erat, atque eiuſdem ſocer, ac ſororis vir, præterea quoque Honorij patris teſtamento ſcriptus tutor, vt Eucheriũ filium in imperio conſtitueret, cum Gothos vincere, & ab imperio ingentia ſæpè mala poſſet auertere, occaſiones eas, cum hoſtibus ſentiens, omiſit: cuius perfidiam, cum

Romanus exercitus deprehendiſſet, eum interemit.

De Genſerico Vandalorum rege.

Genſericus Vandalorum rex, immani crudelitate notus, cum pacem cum Honorio Auguſto iniuiſſet, qua ei, ab Honorio Aphricæ pars concedebatur, vt accepit, in Gallia Honorium nouo implicari bello, proditione Carthaginem occupauit, atque diripuit.

De Richimere patricio.

Inſigni perfidia Richimeres patricius, aduerſus Anthemiũ Imperatorem vſus eſt: nã cũ ei Ciſalpinæ Galliæ præfecturam Athemius dediſſet, & vt eum affinitatis quoque vinculo deuinciret, generum aſciuiſſet, arma in ſocerum ac dominum mouit, violatáque pace quam per Epiphanium Papienſem epiſcopum iurauerat, vrbem Romam ingreſſus, eum cepit, ac variis cruciatibus affectum occidit.

De Theoderico Oſtrogothorum rege.

Theodericus Oſtrogothorum rex, cum Odoacrum Herulorum regem Rauennæ obſideret, & factis induciis, armis agendi ius ſuſpenſum eſſet, vt de ineũda pace ageretur, multa Odoacri horrea contra induciarum fidem incendit: nec multò poſt inſidioſa inita pace, qua Italicum regnum vtrique commune fiebat, Rauennam ingreſſus, Odoacrum occidit, atque Italia Herulos expulit.

De Tagnare Gotho.

Tagnares Gothus qui Tarenti præfecturam gerebat à Totila Gothorum rege ad Narſetem, qui eo tempore imperij auſpiciis aduerſus Gothos bellum gerebat tranſiuit: cùm autem poſtea Totilam obiiſſe mortem audiſſet, eique Teiam in regno ſucceſſiſſe, atque Burgundiones ac Gallos iuncto cum Teia fœdere in Narſetem arma mouere, mutato cum fortuna etiam animo & fide ad Machuriũ, qui Hydrunti Narſetis nomine præſidebat, miſit, qui nunciaret, A ſe Gothorũ expectari exercitum, & propterea peterent, vt è ſuis militibus ſubſidio ſibi aliquot mitteret: his verbis Machurius motus; cùm equites quinquaginta ad Tagnarim miſiſſet, eos in cuſtodia Tagnaris poſuit, atque Machurio ſcripſit, Si recipere equites ſuos vellet, ante obſides quos ab eo acceperat incolumes reſtituere oportere: qua re indignatus vehementer Machurius, cùm Tarentũ cũ magna manu, vt rem vlciſceretur profectus eſſet, Tagnares equites quos

ceperat, occidit: nec multò poſt gratiam quæ pro tanto ſcelere debebatur, vt æquum erat accepit. Tarēto enim in certamen cum Machurio egreſſus, prælio fuſus eſt, & cum ſe effuſa fuga Tarentū receperat, à Tarentinis excluſus fuit.

De Emanuele ſecundo Imperatore.

Perfidè nimis ac crudeliter egit Emanuël ſecundus in vrbe Conſtantinopoli aduerſus Conradum imperatorem, atque alios Chriſtianos, qui per Thraciam aduerſus Chriſti hoſtes iter habebant: nam cum fœdere inito eis cōmeatus dare deberet, gypſo farinæ immixto, maiorem exercitus partem interemit, vt his qui ſuperfuerant neceſſe eſſet eam expeditionem omittere.

De eodem.

Non minore quoque perfidia idem Emanuël erga Venetos vſus eſt: nam cùm ab eis petiiſſet, vt ad ſe magnarum rerū gratia, quas cū eis tractare cupiebat oratorem mitterēt, & Veneti Henricum Dandulum miſiſſent, immerenti oculos effodit, quo facto ipſe quoque fidem ſibi ademit.

De Michaële Paleologo Imper.

Inſignis ea fuit perfidia, qua Michaël Paleologus, à Theodoro Græco imperatore, in Adrianopoli filiis tutor relictus, eſt vſus: adhuc enim penes Græcos imperatorium nomen erat, quanquàm Balduinus Belgicæ partis (quæ Flandria nuncupatur) comes, imperio atque vrbe Conſtantinopoli potiretur: nam cū Michaël Balduinum Gallóſque inde depuliſſet, pupillos qui eius fidei à patre crediti erant, interemit, atque imperium occupauit.

De Theodoro Cominio Macedoniæ principe.

Petrus natione Gallus, tertius Latinus imperator in vrbe Conſtantinopoli, cum Henrico in eo imperio ſucceſſiſſet, atque eodem tempore Cominius quoque Græcus veluti imperator, eam Macedoniæ partē obtineret, cui vulgo Albaniæ nomen eſt, ambo in colloquiū venerunt, atque colloquio fœdus addiderunt, & cum prior Cominius in Gallicis caſtris cum Petro vt palam inita pax omnibus declararetur pranſus eſſet, poſtridie ad epulas in caſtris ſuis Petrū excepit, vbi eum pro prandio cepit, atque in carcere occidit.

De Orſo & Engiſto Saxonibus Anglis.

Cum Vortigerius per fraudem Conſtantinū interemiſſet, quem abiecto monachali habitu, Britanniæ regem conſti-

tuerat, veritus Conſtantini fratres, Aurelium, Ambroſium, atque Vterpendragonem qui in Galliæ partem, Britanniam Armoricam nuncupatam profugerant, Orſum ac Engiſtum fratres Saxones Anglos, & Ambrones Chriſtum nondum agnoſcentes, vt opem ferrent in Britanniam acciuit. Cæterum cum in ea inſula Saxones inſolenter nimis agerent: Vortigerius à Vortimere filio, ac populis Britannicis, vnà cum Saxonibus eiectus fuit, ſed poſt Vortimeris filij mortẽ reſtitutus Vortigerius, denuò eoſdẽ Saxones ad ſe vocauit, qui cum maiore quã antea numero veniſſent, ac vererentur Britannici populi tantã Saxonum multitudinem, vltro citróque data fide, in colloquium ventum eſt, in quo Vortigerius à Saxonibus Anglis captus fuit, atque vniuerſa Britãnica nobilitas occiſa. Demũ autem ipſe dimiſſus eam Britanniæ partem Saxonibus habitandam, quã ipſi voluerunt, conceſſit: atque ab eo tẽpore, non Britanniæ amplius, ſed à proprio Saxonũ nomine Angliæ nomen, & populi Angli, cognomentum habuerunt. Cæterum quanquã ex ea Inſula, Angli poſtea pellerentur, tamen in eam Chadoualdæ temporibus ingentibus copiis reuerſi, illic ſedes ac regnũ Gregorij pontificis tempeſtate ſtabiliuerunt.

De Theodeberto Gallorum rege.

Pari perfidia Theodebertus Gallorũ rex, in Gothos atque Iuſtinianum Auguſtum vſus eſt, cum vtriuſque fœdere coniunctus, dum inter Vitigim atque Beliſarium Iuſtiniani in Italica expeditione ducem de Italiæ regno decertaretur: nam cùm in Italiam cũ centum pugnatorum militibus ab initio tanquã amicum veniſſe ſe oſtendiſſet, poſteaquam copias Padum traiecit apud vrbẽ Papiam, in Gothorũ caſtra impetu facto, ea deleuit: cuius rei cùm nullam adhuc haberet notitiam, Martinus illic propinquus qui imperatoriis copiis præfectus erat, Beliſario per id tempus vrbem Auximum obſidente vltro Gothis occurrens, vt repentinæ eorũ fugæ cauſam cognoſceret, in Gallos victores incidit, à quibus prælio ſuperatus eſt. Galli autem tam fœlici ſucceſſu quẽ perfidia aſſecuti erant, inſolentiores facti, cũ commeatibus abuterentur, neque in poſterũ proſpicerent, ad tãtam rerum inopiam atque neceſſitatẽ redacti ſunt, vt carnẽ atq; aqua tantũ vitã ducere coacti, fluente; ſtomacho vulgo omnes in morbos difficilimarum curationum inciderint:

deiecit,liberóſque eius infantes enecuit.Perfidia enim ſæuitiáque ſimul in eos vſus eſt, quos ætas, vt ſalui apud omnes haberentur,agebat:& inter feras quoque, vt miſericordiam ſuperare poſſent,efficiebat.

De Carolo ſeptimo Delphino.

Quo nomine id nuncupare poterimus, quod Carolus ſeptimus aduerſus Ioannem Burgundiæ ducem egit?quo tempore Carolus ſextus, ob ægritudinem à recto ſenſu aberrauit,& de regni adminiſtratione orta contentione,idem Burgundiæ dux,per noctem in Pariſiorum vrbe, Aurelianēſem ducem interimi curauit?nam cum ob eam rem, magni motus in regno orti eſſent, & ſi poſtea Burgundus dux, atque Delphinus affinitate ſe deuinxerunt, inducta iniuriarũ obliuione,quam iureiurando ſupra Chriſtianam hoſtiã confirmarunt, tamen cũ in colloquiũ ad vrbem Monſtriolum cōueniſſent,in ponte ipſo fluuij Ionæ,Carolus Burgundiæ ducem occidi iuſſit,atque ſine vllo honore tumulauit.

De Bela Vngariæ rege.

Proditio quoque ſæuitię atque ſtultitiæ cōiuncta illa fuit, qua Bela tertius Vngariæ rex, in kutem Comanorũ regem vſus eſt:cum is ſe in Vngariã accepta à Bela fide, cũ quatuor equitum milibus recepiſſet à Comania Tartarorum armis pulſus, ſalutis anno ducenteſimo atque vno ac quadrageſimo ſupra mille. Nam cum Bela kutem ſuſpectum habere cœpiſſet, quod excurſionibus Vngariam Tartari infeſtam reddiderant,vocatum ad ſe in vrbē Peſtũ, quo kutis propter datam fidem nihil verendum ratus ſolus iuerat, tulit vt ab irato populo occideretur: qua perfidia attoniti Comani, in rerum ſuarum deſperatione Tartaris ſe coniunxerunt,atque cum eis ſe in Bulgariam receperunt.

De Gabrino Fundulo Cremonenſi tyranno.

Mortuo Ioanne Mediolanenſi duce, Caualcaboui Cremonenſes ciues id egerunt,quod à permultis aliis ciuibus,in Transpadana regione, ob eandē mortē in vrbibus ſuis actũ fuit: vrbis enim Cremonæ Imperium inuaſerunt, & cũ Gabrinũ Fundulum,virum poſtea perfidia inſigni notum conduxiſſent,inter militares viros clarũ,præcipua in ſe eum fide arbitrabantur:is autem,cum eos ad Machaſtormam oppidũ inuitaſſet,diſcumbētes decem ex eis occidit,fraudéque, munitis in poteſtatem ſuam redactis locis,vrbis Cremonæ Im-

perium inuaſit: ſed poſtea dux Philippus, Ioannis frater, eã vrbem recepit: nã Gabrinus ab Oldrato Lampugnano, quo cum ſacra baptiſmatis neceſſitudine coniunctus erat, per inſidias captus, ac Mediolani capite mulctatus, diſcerptúſque, mercedem quæ tantæ perfidiæ debebatur tulit.

De Antonio Spinula Genuenſi.

Silentio nequaquam prætereunda eſt, Antonij Spinulæ perfidia, qui à Genuenſibus Corſicæ præfectus, cum data fide in conſilium ac ſimul in conuiuium, multos Corſorum principum vocaſſet, contra datã fidem, caput omnibus ademit: cuius perfidiam, & ſi Genuenſes nequaquã probarunt, minimè tamen vlti ſunt: quoniam veneno à Corſis ſublatus nunquam in patriam reuerſus eſt.

De Paulo Fulgoſio Cardinale.

Poſtrema in parte eorum, quos proditio inſignes fecit, dignus erat qui commemoraretur Paulus Fulgoſius, Cardinalis Genuenſis, patruus meus: ſicuti etiam ſcelere atque perfidia, grauiora quam alij admiſit: nam cũ opera mea Cardinalatum accepiſſet, à quo imperitia atque vitę turpitudine prohibebatur, quemadmodũ patris quoq; mei ope, ad Genuenſem Archiepiſcopatũ conſcenderat, haud incongruum erat, vt poſteritas intelligeret, eum illũ eſſe, qui patris mei meíſque ſtipendiis enutritus, dignitate honeſtatus, ac parentis loco à me cultus, mihi nepoti, atque eius honorum bonorũq; authori, item quo ad ſeculare Imperium pertinet, domino, proditione ac ſcelere in patria principatum ademit: quem tamen, cum ipſe male adminiſtrando, ac nimia, illegitimi filij in ciues ſuperbia retinere non poſſet, emendationi tanti ſceleris proximum erat, vt quod impiè ademerat, mihi, agnito tandem errore, reſtitueret: ſed ſceleri aſſueto in mentem nihil venire poterat, quod vel virtutem ſaperet, vel vitæ emendationem aliquam polliceretur. Itaque ita actum eſt, vt penes eum, ex principatu, præter eius mihi per ſcelus adempti infamiam, nihil remaneret. Inurenda igitur hæc eius memotiæ nota erat, ſed maiorem modeſtiæ meæ dicendi de eo, quàm ipſe in me agendo, ſui ipſius habuerit rationem, habiturus ſum: itaque eo relicto, ad Bernardinum Curtium, qui in pari ſcelere omnem ſibi excuſationem ademit, tranſibimus.

De Bernardino Curtio.

Creuiſſe iam ſatis exemplorum numerus videbatur, in iis qui proditione inſignes facti, humanũ genus docuerunt, nemini in poſterum nimis credi oportere: & cum poſtremo à me Pauli Fulgoſij proditio poſita, declararet nullũ propinquitatis genus, à proditione tutũ eſſe, vix relictus videbatur locus, vt maiora grauioráque proditor moliri poſſe putaretur, & tamen. Chriſtianæ ſalutis anno, 99. poſt mille ac quadringentos, Septembri menſe, longè grauius, quàm dicta hactenus fuerunt, nefas erupit: nã Bernardinus Curtius obſcuris ortus parentibus, cũ duobus fratribus, à Sfortianis principibus in aulã acceptus, ad ſummas opes ſummóſque honores à Ludouico Sfortia euectus erat, quem cũ cõiugio, multis præfecturis, ac Senatorio demũ honore, ita Ludouic⁹ auxiſſet ornaſſetque, vt quid ſuperadderetur nihil iam penè reſtaret: vidimus ipſi Iouis arci, quæ non Mediolanenſis tãtum vrbis atque ducatus, ſed Italiæ totius propugnaculum erat, ab eo præfectum fuiſſe, atque inſuper, quo tempore amiſſa Alexandria Ludouici Gallorum Regis copiæ imminebant, Mediolanenſem ducatũ hæreditario iure armíſque repetentes, & Ludouicus Sfortia Germaniam, ad mouenda Maximiliano regi arma petere vellet, hunc vnum, in quã vidimus, poſtpoſito Aſcanio fratre, atque aliis fratribus nepotibúſque, ac proceribus, & ciuibus permultis, quorum virtuti tutius arx Iouis credi videbatur poſſe, à Ludouico in arcis præfectura confirmatũ: impoſito duorum milium armatorum præſidio, tantis cõmeatibus, vt in biennium ali præſidium poſſet, tanta pecunia argentóque, vt in par tempus ſtipendiũ ſufficeret, cum præterea omnia etiam adhibuiſſet, quibus ſauci j ægríque in magna pacata vrbe cõmodius curari nequeant: & tormentorũ omniũque armorum tanta vis ineſſet, quanta toti vrbi, ne arci ſuffectura videretur, & tamen in arce munitiſſima, in qua aduerſus totius Europæ vires & arma, nihil vltrà præter præfecti fidem, atque virtutem deſiderari poterat, non populo modo Mediolanenſi, verùm Gallico quoque toto exercitu, ob perfidiæ magnitudinem admiratione capto. Is Bernardin⁹, cũ vix extremos fines dominus, qui rem ſuam ei crediderat tranſgreſſus eſſet, beneficiorum omnium quæ acceperat, & ipſius fidei quam promi-

caſtris eſſet nunciatũ, Menandrum, Mænemachũ atque Mironem, militares Mithridatis duces, qui pabulatoribus præſidio ierant, à Lucullianis militibus fuſos fuiſſe, adeo territus eſt exercitus, vt omnibus ſua extra caſtra ferentibus, ob ſtrepitum Mithridates excitaretur, tentorióque egreſſus, Vt quid nam id eſſet inſpiceret, ab ſuis ſolus, & pedes deſertus eſt: cum autem ita omnia ob eam rem in caſtris perturbarẽtur, vt ſublata Imperij reuerentia, cui plus virium erat, is ex alieno plura raperet, atque prædandi initio à Mithridatis rebus facto, omnis eius precioſa ſuppellex diriperetur, eò militaris temeritas progreſſa eſt, vt Dorylaus militaris præfectus, ob id ſolum occideretur, vt ei inſignem veſtem, quã habebat milites adimerent. Ea autem militum perturbatio, quæ ipſorum duntaxat culpa orta erat, Lucullo vincendi rationem auxit, in qua clade, non minus Mithridates, quàm reliquus exercitus, cum omni caſtrenſium rerum copia, quibus Armenij aut ſtultè timebant, aut eas in prædam vertebant, captus fuiſſet, niſi eum Ptolemæus Eunuchus, in equũ ſuum ſtatim ſuſtuliſſet.

De Scipionis exercitu.

Alia quidem ratio, ſed non minus deteſtanda ſeditionis eius fuit, qua Scipionis Conſulis exercitus, cum aduerſus Syllam proficiſceretur, militarem diſciplinam ſoluit: nam cum Syllæ appropinquaſſet, adeò ducis Imperium ſpreuit, vt cũ neque arma capere, neque tueri caſtra vellet, à L. Sylla, qui non vltra viginti cohortes ſecum habebat: Scipionis autem exercitus, ſexaginta milium numerum excederet, in tentoriis ſuis eum capi paſſus ſit.

De M. Lepidi Triumuiri exercitu.

M. Lepidus cũ in Sicilia duodecim legionum, & quinque miliũ equitum, præter auxiliares copias exercitũ haberet, per ſeditionem ab eo deſertus eſt, quem neque lachrymis, neque minis vnquã retinere, atque ad officiũ reuocare potuit, quin ad Octauium, qui cũ ſex cohortibus tantum venerat, tranſiret: cui ſi conditionem accepiſſet, obtulit ſe eius arbitratu Lepidũ interfecturum. Quamobrem cum alia ſalutis ratio nulla eſſet, Lepidus inermis ad Octauium ipſius munere victurus ſe contulit: ſed à ſeditionibus à quibus vis abfuit, ad eas tranſeamus, quæ vim ac ſanguinem ſecum traxerunt.

De L. Poſthumij tribuni militaris exercitu.

L. Poſthumius Tribunus militaris, conſulari poteſtate, cũ diripiendum Æquorum oppidum Nolam exercitui ſuo, vt promiſerat non concederet, item ob ea quæ ſuperbè in plebem dixerat, concitato in vrbe Roma tumultu, propter illatũ eius ſcribæ vulnus, ab exercitu ſuo lapidatus eſt.

De Veſpaſiani exercitu.

Veſpaſiani exercitus aduerſus Vitelliũ in Italiam cum Antonio miſſus, cũ apud Veronã caſtra haberet, Ponius Saturninus, armis arreptis, in Mœſici exercitus legatum impetum fecit, & niſi ſe in balneum is abdidiſſet, atque inde clam profugiſſet, nulla Imperij habita ratione eum interemiſſet.

De Vitellij Germanico exercitu.

Perſimilis ſeditio in Vitellij Germanico exercitu fuit, cũ in Rheno à Germanis, vnius tantum nauis detrimento ſuperatus eſſet: nam cum milites culpam ſuam in Herennium Gallum legatum reiicerent, per tumultum eum ceperunt, ſpoliatúmque ac verberibus affectum, turpiter interemiſſent niſi Voculæ qui eius collega erat, interuentu, ab eorum manu liberatus eſſet.

De Prætorianis militibus in Galbam Imperatorem.

Galbam qui per omnes honorum gradus ad Imperij culmen aſcenderat, & quem Senatus ac Rom. milites ex Hiſpania vt à Neronis tyrannide liberarentur acciuerant, Prætoriani milites ſui interemerunt, cum eius rei nulla alia eſſet cauſa, niſi militũ ipſorum ingens auaritia: nam ad ſeditionẽ compulſi, quod dicerent, Eum ſeueriorem, parciorémque quàm opus eſſet, videri, verborum rerúmque contumelia affectum, nulla auguſtalis dignitatis, nulla fidei habita ratione, in medio foro crudeliter occiderunt.

De Macrini Imperatoris exercitu.

Quanta etiam in Macrini Imperatoris exercitu ſeditio fuit? nam cum aduerſus M. Aurelium Antoninum Varium Heliogabalum, quatuordecim natum annos, cum Iuliano præfecto miſſus eſſet: quod Heliogabalus, quorundam paucorum militum ſeditione ac ſtudio Imperator creatus erat (cum enim Antonini Baſſiani filiũ arbitrabantur) auia eius Mæſa quæ Iuliæ Seueri principis coniugis ſoror erat, affirmante, filiam ſuam Serniamiren ſe cum Baſſiano nepote miſcuiſſe, atque ex eo hunc genuiſſe, & à parentis nomine

Heliogabalum nominaſſe. In eum igitur Iuliano arma mouente, cũ Heliogabalus imparem ſe, qui aperto campo cum eo certaret, arbitraretur, intra vrbis muros obſidionem expectabat: vt autem vrbi Iulianus appropinquauit repentè in eam ſeditionem motus eſt exercitus, vt neglecto imperio ac fide Iulianum præfectum occideret, atque ad Heliogabalum tranſiret, quem ſecutus conuerſis in Macrinum armis, ei cum imperio vitam quoque ademit.

De Maximinorum principum exercitu.

A Maximinis patre filióque Auguſtis, quanquam Senatus, & per eum imperium penè totum, ſingulari conſenſu defeciſſet, tamen Orientis exercitus, qui eo tempore in Germania cum ipſis erat, conſtanter in fide perſeuerauit. Eo exercitu, cum Maximini ad vrbem Romam tenderent, atque in via vrbem Aquileiam obſediſſent, quo tempore arctius obſeſſi premebantur, tumultuare exercitus cœpit, ſpretíſque omnibus, armatus ad Maximinorum tentoria profectus, cum nec minas, nec preces audire vellet, patrem filióſque Auguſtos, ſimul interemit, præfixáque in haſtis eorum capita, obſeſſo populo oſtendit.

De Cenſorini exercitu.

Rarò euenit, vt qui in ſeditionem ſemel incidit, exercitus, veluti equus, qui ſpretis frenis in curſum agitur, in multa alia infanda facinora præceps non ruat; id Galieni exercitus ita eſſe oſtendit, qui ei indignatus, ſpreto imperij iure Cenſorinum Imperatorem creauit: is per omnes honorum gradus cucurrerat, & tunc vulnere, quod in prælio acceperat debilitatus, in agro ſuo latebat: ad imperium igitur euectus, quia milites vt diſciplinam ſeruarent cogebat: inſolentiæ autem aſſueti, ferre eius ſeueritatem non poterant, ab eis Cenſorinus cæſus fuit.

De Aurelij Valerij Probi Imperatoris exercitu.

Probi Imperatoris ſeueri hominis, ac magna virtute præditi exercitus, eadem de cauſa in Sirmio (Pannoniæ is locus erat) dum paludem exiccaret concitato tumultu, Probum ipſum in turrem propinquam fugientem occidit: nec multò poſt, cum criminis magnitudinem agnoſceret, extructo ei ingenti ſpecioſóque ſepulchro, culpam corrjgere contendit, ſepulchroque inſcripſit. Hic Probus Imperator iacet, verè Probus, qui omnium Barbararũ gentium atque tyran-

gæus, ſatis opulentus, cum eos plebs ſequeretur, auſi ſunt ambo Iudæorum ſe reges cõpellare, totámque eam regionẽ incendiis populationibúſque fœdare, cuius rei breui vtrunque pœnituit, cum miſerabilem in modum occiderentur, id quod pleriſque euenit, qui nouarum rerum authores eſſe voluerint. Sed iam ad recentiora tranſeundum eſt.

RECENTIORA.

De Vngaris.

Recentiorum ſeditionũ prima cõmemorabitur, quæ apud Pannonios excitata fuit: nam apud eos Sigiſmundo regnãte, qui idẽ etiam Imperator fuit, in ea Mœſiæ parte, quæ recentiori nomine Tranſſyluania appellatur: agreſtis, cui Antonio nomen erat, item in alia regione, quam Nyriũ & Zamoskenium dicunt, alius Martinus nomine, cũ magnam agreſtium manum coëgiſſent, ipſi quoque ſe reges appellarunt, & pro viribus Pannoniam nobilitatẽ armis inſequebantur: ſed haud multo pòſt Vngaris principibus, ad propulſandum cõmune periculum ad arma excitis, incondita agreſtis multitudo prælio fuſa, cũ in Vngaricæ nobilitatis poteſtatem veniſſet, in cõtumeliam admiſſi facinoris hæc mala tulit: quod eorum nonnullis effoſſi oculi, quibuſdam deſectus naſus, alia autem aliis mẽbra detruncata fuerunt.

De Viſigothis.

Gothi ſeditione mota, per impetum Ataulphum, quod pacem cũ Honorio Imperatore iniuerat, occiderunt: quanquam regnum ingenti animo, Italia atque vrbe Roma direpta, adminiſtraſſet.

De Bulgaris.

Bulgari gens Scythica atque fera, Zeletim regem ſuum, populari tumultu occidit, cum Græcorum bello victus domum reuerteretur.

De Venetis.

Nihilo iuſtior cauſa fuit, vnde Venetorum ortus eſt tumultus, cum populari impetu Vitalem Michaëlem ducem ſuum interemerunt, quod vrbem peſtis claſſe in patriam reuerſa, corripuiſſet: eius enim culpã Vitali qui rem ignorabat, ceu parum conſiderato, in exitiale crimen verterunt.

De quibuſdam Britannicis populis.

Populares tumultus exundantium fluuiorũ impetui ſimiles ſunt: nã primordia vim magnã præ ſe ferunt, verũ citò

reſident, atq; in conſuetos alueos redeunt, itaque qui rebus agendis prudentia præditi ſunt, exiſtimarunt tutius eſſe, dũ furor in populis coaleſcit, primo impetui cedere, aut ſtatim ſi facultas fiat, in ipſo tumultus ortu eos opprimere. Id quod in Britannia experiendo cognitum eſt ſalutare fuiſſe. Regnante enim Richardo, Eduardi tertij nepote ex filio, ſalutis anno trecenteſimo octuageſimo ſeptimo ſupra mille, plebs in Cantiana regione excitata, nobilitatis iugum detrectare cœpit, quod omnes ab eodem parente Adamo ortos eſſe, nulli parere debere, ſed pares eſſe omnes dicebat: Itaque cum arreptis armis ad vrbem Londinum tenderet, Cantuarienſis archiepiſcopi palatium diripuit, cũ hac turba Londinenſis quoque plebs conſpirauit, & cum in itinere Gallatenſem principem, primariam fœminam vtrique offendiſſent, magnis contumeliis affecerunt: his commotus Richardus rex, in arcem ſe cum magno nobilium numero recepit. Auxit autem tumultum, etiam Cantuarienſis plebs, quæ direptis magiſtratuum ædibus, Duces habebat Gualterum Tilerim, qui tegere domos, ac ſarcire tecta conſueuerat: item Iacobũ Straum atq; Ioannem Balæum ſacerdotẽ: hi auſi ſunt à rege petere, vt publici beneficij gratia, ad eos in montẽ Blakhethum extra vrbem Londinum veniret, vbi vnà omnes conuenerãt: quibus cũ rex reſpondiſſet, Æquius eſſe, vt ipſi ad amnis ripam deſcenderent: idq; ipſi egiſſent, neq; propter id rex ab arce deſcendere vellet, inde vtrinque diſcordes, nullo habito colloquio diſceſſerunt: propter eam rẽ indignata plebs, auxit animos, atq; Londinũ ingreſſa, Lãcaſtri Ducis, atq; nõnullorũ aliorũ palatia diripuit, & euertit: direptis quoque Italicæ atque Belgicæ nationis hominũ fortunis arcem obſidere cœpit. Cæterum rex, vt ab incœpto plebem dimoueret, oſtendit ſe eam æquo campo allocuturum. Interim autem dum hoc motu eximere ſe nobilium ſeruitio plebs quærit, eius pars arcem ingreſſa, Cantuarienſem Epiſcopum, atque hoſpitalis ſancti Ioannis magiſtrum interemit, eorúmque capita vt conſpici poſſent, in ponte conſtituit: quamobrem arbitratus rex, rectè fieri, ſi huic plebis impetui cederet, iam enim ſexaginta milium numerum explebat, dum rationem inire incipit, vt ei ſatis faceret, literáſque de his quæ petebant iam confici iuſſiſſet: huius plebeiæ multitudinis pars domum abierat, pacatúſq;

in vrbe Londino rex videbatur, quando cum his qui remanſerant, circiter quadraginta milia aliorum populorum ſe coniunxerunt: qui cum ea via venirent, quæ ad vrbem Norduicum ducit, neque Roberto Sali illius vrbis præfecto perſuadere potuiſſent, vt eorũ Dux eſſe vellet, eum interemerunt. Itaque videbatur in deterius is motus augeri, ſed tamen res ipſa ſecus habebat: eiuſmodi enim populorum motus, quanquã ab initio grauiter ſæuiunt, tamen temporis ſpacio reſident, atque diſſoluuntur, quemadmodum tũc contigit. Nam Londino egreſſus rex, non amplius quàm ſexaginta comitatus equitibus, fortè in Gualterum ipſum Tilerim incidit, qui cum magna plebeiæ turbæ manu, ad vrbem tendebat: illic Gualterus minacibus verbis, cum Lõdinenſem Merim (id magiſtratus nomen eſt) qui tunc in equo penes regẽ erat, obiurgare cœpiſſet, ſuperbéque regiũ armigerum enſe popoſciſſet, in eo tumultu occiſus eſt, ac ſuperueniente quæ regi auxilio erat multitudine, is tumultus adeò euanuit, vt regiis reſtitutis literis, quibus immodica plebi concedebantur, principibus eius furoris aut ſuſpẽſis, aut alio mortis genere affectis, reliqui diſſiparentur.

De Londinenſi populo.

Furoris quoque plena Londinenſium ſeditio fuit: cũ regnante Henrico ſexto in Britannia, & eum ab vrbe Londino abeſſe contingeret, populus Meria gente armis arreptis, Glocestrenſem Epiſcopum, cui minoris regij ſigilli cuſtodia demandata erat, occidit, atque Marchionem Suffocenſem captum in turri, ita enim dicitur, munitus in ea vrbe locus, cuſtodiri iuſſit: à qua cum profugeret, in via deprehẽſus eſt, atque eius caput confeſtim Londinũ miſſum. Cum autem iratæ plebis rabiei, id non ſufficeret, à rege quidam ipſius conſiliarij, plebis arbitrio permiſſi ſunt, quibus occiſis populus demum quieuit.

De Brugenſi populo.

Haud minus grauis ſeditio fuit, quæ in Brugẽſi vrbe mota eſt, quo tempore Philippus cognomento Pulcher, Gallorum rex, in Flandria (quæ vt dictũ eſt Belgicæ portio eſt) rerum potiebatur: Contentione enim inter minutam plebem, cũ qua artifices atque mercatores ſentiebant, orta, cum præterea nimium grauibus ſe oneribus premi quererentur, plebs arreptis armis, carcere liberauit Petrum cognomento

inde egiſſent, ſeptem ex eis milia in Auxitanos profecta, Genuam vſque contenderunt: affirmantes vt in Syriam ſe conferrent, nullis ſibi nauibus opus eſſe, ſed ſicco veſtigio ſe mare traiecturos. Pars alia in Gallia manſit, quæ cũ rapinis omnia ſibi infeſta feciſſet, partim fame, partim aliarum rerũ inopia defecit: ſed poſtea etiam capto Ioanne rege, dũ Normãdię dux eius maior natu filius, Galliã adminiſtraret, agreſtium hominũ colluuies, ex Bellouacenſi atque propinquarum regionũ agro conuenit, & ferro atque igne nobilitatẽ inſecuta, ingenuarum fœminarum pudicitiæ nõ parcebat: quæ cũ poſtremò ad vrbẽ Meldenſem profecta, nobiles fœminas, quæ illic erant rapere inde conata eſſet, à comite Fuxẽſi, atque aliis Gallis nobilib⁹ illic oppreſſa periit. Mortuiq; ſunt eorum circiter ſex milia: hunc exitum incondita illa agreſtis multitudo ad ſcelus coacta habuit.

De Pariſiorum populo atque Rothomagenſi.

Regnante Carolo ſexto adhuc impubere ſub tutoribus, Pariſiorum populus addita eſſe noua onera moleſtè ferens, arma arripuit, & quibuſdam regiorum magiſtratuum occiſis, per tumultum carceres effregit. Rothomagenſis quoque minor plebs, cum armata ad mercatoris pannos vendentis, qui cognomento Craſſus nuncupabatur ædes accurriſſet, Craſſum ipſum currui impoſitum, per vrbem deduxit, ac Gallorum regẽ ſalutauit: cuius nomine edici iuſſit, vt onera quæ impoſita erant delerẽtur, idq́ue vt tumultus ſedari poſſet, confirmatum fuit. Cùm poſtea Carolus magis adoleuiſſet, atque in amentiã incidiſſet, occulto Burgundiæ Ducis impulſu, lanij quorum permagnus in Pariſiorũ vrbe numerus eſt, arreptis armis Simonetũ Cabochũ Pariſienſem, ſordidæ fortunæ hominem: item Iacobi Villæ dominum præterea Ioannem Troianum phyſicum, huius multitudinis Duces creauerunt. His Ducibus armati, cum ad Aquitanici Ducis, atque eiuſdẽ Delphini (maior enim natu Caroli filius erat) palatium iuiſſent, dedi ſibi quoſdam ex magiſtratibus eius, atque in primis Barienſem Bauarienſemq; Duces ambos reginæ fratres poſtularunt. Hos cum in carcere condidiſſent, haud multo pòſt nonnullos ex eis capite mulctarunt, idq; in nonnullas etiam ex numero fœminarum, quæ in reginæ obſequio erant factum fuit: cum autem tumultus continuaretur, onera quædam ſacerdotibus atq; magiſtra-

tibus iniunxerunt: cæterum cum grauiora quoque molirentur Pariſienſes ciues, cõmuni conſilio, communibuſque viribus impetu facto, ſeditioſam plebem, cum ducibus ſuis vrbe depulerunt: qui igitur ſapere volet, nunquã initia huiuſmodi motuum negliget, quòd quanquã vt flumina, poſteaquam exundando deſæuierunt, ſpontè ad priſtinã quietem, veluti in conſuetos alueos redeunt, tamen interdum etiam experiendo deprehenſum eſt, huiuſmodi motus, niſi ſtatim opprimantur, ita coaleſcere, vt rerum omnium ſummam, in vltimum diſcrimen adducant.

De quibuſdam Nauticis viris Genuenſibus.

Non minor quoque Genuæ fuit ſeditio, quàm de quibus in Gallia dictum eſt: nã ſalutis anno trecenteſimo ac nonageſimo nono ſupra mille, cum vrbi Genuæ præfecti eſſent Raphaël Auria, & Galeotus Spinula, & quidã Genuenſes triremes aduerſus Britannos cũ Gallorum rege ſtipendia facerent, Aitono Auria Duce, ortáque inter Aitonũ ac ſocios nauales de ſtipendiis controuerſia eſſet, adeò inter ipſos ira exarſit, vt nauales ſocij, occupatis triremibus Petrum Capurrũ Ducem ſuum crearent: ſed tandem ea contentione Gallorum regis arbitrio remiſſa, Petrus Capurrus, atque ex eorum numero alij quidam capti fuerunt: quãobrem, tum indignatione, tum pauore ſocij nauales inde domum profugerunt, & cum eorum plerique Sauonẽſes eſſent, Sauonæ primum arma ceperunt, atque Capurri nomine inuocato, ab vrbe depulſis magiſtratibus, palatium atque arces occupauerunt, & cũ eius motus cõtagio breui in vrbem quoque Genuam ſerpſiſſet, populus Genuenſis arma cepit, voluitq; vt popularis magiſtratus eligeretur, qui populo ius miniſtraret: cui rei cũ vrbis præfecti operã darent, ac propterea aliquantiſper ſeceſſiſſent, vt in ea re conſilium explicaretur, tumultuari plebs ac nautæ ceperunt, & dum in palatio atque in foro res tractantur, Simonem Buccanigram popularem virum, primum Genuenſium ducem conſtituerunt, atque ab vrbis adminiſtratione nobiles depulerunt.

De Budenſi populo.

Magnas vires inſita penè à natura, inter vicinas nationes odia, ad concitandos tumultus habere ſolent, quemadmodũ Budæ vrbi Pannonicæ contigit: nam cum illic Albertus eſſet, idẽ imperij honore, atq; Auſtriæ ducatu inſignis,

& iudex Germanus, vt iudiciũ exequeretur, hominem Pannonium in Danubiũ præcipitari iuſſiſſet, Budenſis populus, cui Germanica natio, vt aliis Pannoniis inuiſa erat, ſpreta auguſtali reuerentia, adeò ſe propter eam rem commotum oſtendit, vt arreptis armis, in omnes Germanos quos obuios habebat, ſæuiret: & direptis eorum ædibus domi inuẽtos crudeliter haberet. Imperator autem, qui in arce erat, cum egredi, vt populi motum ſedaret, vereretur, Ioannem Capiſtranum Minorum ordinem profitentem, qui in ea regione, propter virtutem ac religionem, vt vir ſanctus colebatur, ad tumultuantem populũ miſit, fretus, per eũ ſedari tumultũ poſſe: cæterũ populus arreptum in humeros Ioannem, cũ cruce quam manu geſtabat, ad omnes ædes, ad quas diripiendi gratia proficiſcebatur, eũ tulit: neque antè prædæ finem fecit, quam quod diripi poſſet, eſſe deſiuit. In eo ſolo homini ſancto habita reuerentia, quod ipſo præſente, ab effundendo humano ſanguine abſtinuit.

De Romanis in Leonem tertium Pontificem.

Sceleſta prorſus atque impia ſeditio fuit, qua Romani, ſuaſoribus Paſchali Primicerio & Cambulo ſacerdote, in Leonem tertium Pontificem, cum is vrbem religioſa proceſſione perambularet, irruerunt: nulla enim vel rei ipſius, quam Pontifex magna religione peragebat, neque Apoſtolicæ dignitatis quam ſuſtinebat habita ratione, non longè à ſancti Sylueſtri fano, armis in eum impetu facto, calcibus pugniſq; malè multarunt, ita vt linguæ atque oculorũ vſum ſe amiſiſſe putaret. Scelerato facto, apud ſancti Eraſmi ſacellũ, carcerem addiderunt, vnde antè emiſſus nõ eſt Pontifex quàm Vinigiſius Spoletinus Dux armis eum liberauit.

De Iiſdem in Gelaſium ſecundum Pontificem.

Non minus quoque ſceleratus is motus fuit, quo Cincius atque Leo Frangipanes, quibuſcum populi Rom. magna pars ſentiebat, in Gelaſium ſecundum Pontificem irruerũt, eo ipſo die, quo Pontifex creatus fuit: indignati quod alteri eorum Pontificia ſors non contigiſſet, impetu facto, conclaue illud, in quo de creatione actum erat, ingreſſi, calcibus pugniſq; in Gelaſium ſæuierunt, ac calcaribus inſuper quibus calceati erant, dilaniatum, per conclaue traxerunt, ita vt penè exanimem relinquerent: neque verò in Cardinalium collegium mitiores ſe præbuerunt, cum pleróſque

verberibus affectos diſpoliarent: nulla enim in parte, aut eccleſiaſticæ aut ſingulari dignitati, qua vel Pontifex vel Cardinales præfulgerent, pepercerunt.

De Iiſdem.

In Clementis Sexti pontificatu, cum populo Romano mos eſſet, duos ex proceribus Romanis Senatores, ad vrbis adminiſtrationem eligere, qui à Pontifice confirmabantur: Nicolaus Rentij qui Romæ tabellionatum exercebat, in eum ſui amorem populum traxit, vt arreptis armis omnes impetu facto (cum procerum nullus obſiſtere auderet) nulla de Pontifice mentione facta, Nicolaum ipſum, Tribunum facerent: qui hunc titulum vſurpabat: Nicolaus Seuerus ac Clemens, libertatis, pacis atque iuſtitiæ Tribunus, ac illuſtris ſacræ Romæ reipublicæ liberator: ſed cum hic populi fauor poſtea refrixiſſet, ſexto menſe ab vrbe incognitus, profugit. *Iterum de Iiſdem.*

In Pontificatu quoque Innocentij Sexti, populus Rom. Petrum Columnã atq; Ioannẽ Vrſinũ, per id tẽpus à Pontifice Senatores creatos, armis ab vrbe expulit, atque eis Frãciſcũ Baroncellũ, ſuffecit: qui nihil grauior quam tribunus, nec fœlicior, hoc titulo in his quæ ſuo nomine ſcribere contingebat vtebatur: Frãciſcus Barõcellus Senatus ſcriba, atque Dei gratia, almæ vrbis Tribunus ſecundus, ac Conſul.

De Bononienſibus.

Quàm delirent atque inſaniant, pleriqúe eorum populorum, qui ſemel tumultuare cœperunt, quàm graues atq; pernicioſi bonis magníſque ciuibus eſſe ſoleant, id in Ioannis vigeſimitertij pontificatu, Bononienſis populus apertè oſtẽdit: nam ſeptimo idus Maias, anno ſalutis quadringenteſimo atque vndecimo poſt mille, cum nihil minus homines quam id vererentur, Petrus Coſſulinus, lanij cuiuſdam famulus, vectigalem equum inſidens, ac ſtrictum enſem tenens, in forum ſe contulit, exclamans, vt artes ac populus viuerent, atq; eorum ſupremum eſſet imperium: & cum ei minuta plebs ſe adiunxiſſet, palatiũ occupauit. Neapolione Cardinale, qui legatus vrbi præerat, inde omnibus amiſſis fortunis profugiente, arcem quoque Galeræ portæ cepit, atque in eo tumultu ſubuertit. Is igitur Petrus, & vnà cum eo Iacobus Mangiolinus lanius, in palatio agentes, vrbem Bononiam ſupra annũ rexerunt, atque nobiliũ quoſdã capite mulctarunt,

mulctarunt, poſt quod tempus, cũ populi impetus reſediſſet, atque honeſtæ fortunæ ciues propriæ miſeriæ cõmonerentur, tenuior plebs, armis ab vrbe depulſa eſt, ac Petrus aufugit, Mangiolinus autem interfectus, eum exitum tulit, quem ſeditionum authores plerunque nanciſcuntur.

DE TEMERITATE. CAP. VIII.

TEmeritas, cum penſi nihil habeat, perſæpe in graues calamitates, eos præcipitat, qui imbecilli cõſilio, eam ſequuntur, quę quanquã propter fœlicẽ exitum, nonnunquã mutato nomine, animi magnitudo appelletur, crimine tamẽ non caret: neque propterea minus euitari debet. Quid eſt enim quod hominem terrere non debeat, vbi conſilij expers, ad agendas res non delectu ducitur, ſed vt mentis impetus trahit, nulla exitus illius qui ſequi poteſt habita ratione inconſideratè ruit: cuius rei cum ſæpiſſimè experimenta habita ſint, eorum exempla apertius, malorum magnitudinem oſtendunt, quæ temerè agendo proueniunt: Atque ante alios Athenienſem Pachitam citabimus, quia qui magis præcipitis conſilij autor fuerit, nullum vnquam audiuimus.

De Pachita Athenienſi.

Pachita Athenienſis, parto patriæ Leſbi inſulæ imperio, cum domum rediſſet, rationẽ in Senatu omniũ rerum reddidit, quas eo bello adminiſtrauerat, atque eo ipſo tẽpore, gladio quo cinctus erat, vt aduerſariorũ calumnias vitaret, ſeipſum traiecit: nã in ſeipſum immerentẽ grauius ſæuiuit, quàm vix hoſtes feciſſent, ſi culpam admiſiſſe inuentus eſſet. Stultè igitur ac temerè dum mala euitare ſtudet, in ea ipſa atque etiam grauiora incidit, quæ deuitare cupiebat.

De Mithridate Ponti rege.

Mithridatis Pontici regis, ingens ea temeritas fuit, qua cum animo Aſiæ imperium concepiſſet, vt diligentius locorum ſitum inſpiceret, ipſe ſolus eam peragrauit, periculóque ſe obiecit, vt illuc ſeruus deduceretur, vbi imperium quærebat: cui periculo, domeſtica etiam mala acceſſerunt. Laodice enim ſoror eius ac coniunx, cum certò mortuum eſſe arbitraretur, multis per adulterium ſe commiſcuit, ipſiúſque reditum verita, operam dedit, vt rediens interimeretur.

De Q. Sertorio.

Nulla ingens fortitudo, temeritatis vnquam ſuſpitione caruit: Nam cum Q. Sertorius aduerſus Cimbros cum C. Mario in caſtris eſſet, mutata veſte, in Cimbrorum caſtra penetrauit, vt illic hoſtium conſilia atque ordines exploraret: quippè nimis magno periculo, inter feras gentes id agere aggreſſus eſt, quod per alios vilioris fortunæ homines, minore reipublicæ periculo aſſequi potuiſſet.

De C. Iulio Cæſare.

Præceps quoque, nec ſine temeritatis nota id fuit, quod à Iulio Cæſare actum eſt, cum deuicto in Pharſalia Pompeio, ipſe eos inſecutus, quos in Aſiam Pompeius præmiſerat, Helleſpontum parua naue traiecit. Nam cum in L. Caſſium hoſtem decem naues habẽtem incidiſſet, & ratio poſceret, vt inde fuga ſe proriperet, adeò Caſſio impar, atque id ei in freto facile eſſet, vltrò recta Caſſio occurrit: atque tum minis, tum rationibus adductis, ita egit, vt Caſſius petita venia, ad eum tranſiret. Res profectò quanquàm ingẽs, & cui fortuna fauit, præcipitis tamen ac prorſus temerarij cõſilij: cum enim plus in hoſte vilitas animi, ac propriæ fortunæ fœlicitas iuuit, quàm quod in eo conſilio verè prudentia ac virtus fuiſſe dici poſſet.

RECENTIORA.

De Adlauo Northumbrorum Barbarorum rege.

Inter recentes, quibus in temeritate fortuna fauit, Adlauum primò ponemus, barbarorum Northumbrorũ in Britannia regem, qui magno Echalſtani, in propinqua inſula regnantis exercitu preſſus, cũ hoſtium ordinem videre cuperet, mimi ſuſcepta perſona, ac muſici, ad Echalſtani tentoria profectus, vbi cecinit, ac munera accepit, & fortunæ fœlicitate magis quàm ratione adiutus, incolumis domum ſe recepit. Quanquã dum cantaret, à quodã agnoſceretur, qui in eius miniſterio fuerat, qui tunc conticuit, quod eum impenſè diligeret, re poſtquam abierat palam facta.

De Saladino.

Quam fuit etiam temerarium? & quàm fœliciter quoq; ſucceſſit? id quod Saladinus aſtu atque prudentia inſigni peregit: ſalutis anno centeſimo atque octuageſimo poſt mille. Nam cum accepiſſet à Chriſtianis populis, ingentem

exercitum comparari, vt in Orientem aduerſus eum traiecerent, vnà cum duobus comitibus ac tribus miniſtris, vt ea videret quæ ordinabantur, in Græciam, Gallias, ac Hiſpanias: item in alias Hiſpanorum hominum regiones penetrauit, vbi perſpectis hoſtium viribus, atque ordinibus, prudentior atque audacior ad reſiſtendum fuit.

De Tiberto Brandolino.

Cum Franciſcus Sfortia Caruagium oppidum obſidione adhibitis tormentis premeret, Mediolanenſis populi auſpicio, cuius eo tempore militaris Dux erat haud longè Venetorum caſtra eſſent, vbi Veneti Duces obſeſſis opem ferre contendebant: Tibertus Brandolinus, militarium præfecto rum vnus, corporis atque animi vigore præſtans, cæterum omnibus in rebus præceps habitus, ad ferendam obſeſſis opem, quod diutius obſidionem ſuſtinere non poterant, conferendam cum hoſte manum cenſebat: cui ſententiæ, cum quoſdam ex magnis Venetorũ Ducibus aduerſos haberet, vt omnia coram diligentius inſpiceret, in calonis habitu, vænali vua, onuſtus in hoſtium caſtra tetendit, omniaque intuitus, incolumis ad ſuos ſe recepit: longè plus criminationis ob temeritatem aſſecutus, quàm laudis, quod fortis atque ſagacis militis operam præſtitiſſet.

De Ludouico vndecimo Gallorum rege.

Ludouicus Gallorum rex, qui multum ſapere putatus eſt, quemadmodum exitus in omni eius re oſtendit: ipſe quoque, vt permulti alij plus fortunæ fœlicitate, quàm ratione adiutus, duo magna temeritate adortus fœliciter tranſegit. Nam cum regni proceres, conſpiratione facta, eum in Pariſiorum vrbe obſiderent, etſi norat, hoſtes nihil aliud magis quàm ipſum quærere, vt ex ipſorum arbitrio regno atque ipſi adminiſtratores darentur, ad eos in ſyluam Vicennarũ Pariſiis propinquam ſe contulit: id vnum fuit vbi rationis nihil ad id ſuadendum ineſſe viſum eſt. Poſtea etiã malorum conſiliariorũ hortatu, qui mox cũ hoſtibus ſentire detecti ſunt, ad Carolum vltimum Burgundiæ Ducem, quo cum graues inimicitias gerebat, vltrò prius Peronam petiit, deinde, dum nimium inconſultè progreditur, Leodium in eius caſtra proficiſci, ac primus ad incẽdendam amicam vrbem, cui ferre opem cupiebat, manum inijcere coactus eſt. Illic igitur aliquot dies commoratus, incolumis

quidem, ſed contra omnium opinionem ad ſuos in regnum rediit. Ita igitur rex ingens, cum nondũ procreatis liberis, in eius ſe manu poſuit, qui ad regnũ quo ipſe potiebatur, aſpirabat, præcipitis conſilij notam tulit.

De Brachio Peruſino militari duce.

Finem fœlici temeritati, imponet Brachius Peruſinus, nimium temerè audendo, factus infœlix: nam cum Æquorũ vrbem Aquilam validò exercitu obſideret, ſciretque Eccleſiaſticum exercitum, ad ferendam obſeſſis opem appropinquare, cui mons arduus conſcendendus erat, ac poſtea, per eundem iniquè nimis deſcendendum, veritus, ne propter loci iniquitatem territi hoſtes à veniendo ſibi tẽperarent, quia ſi ea venirent via, ſeruare ordines, atque in aciẽ deſcẽdere non poterant: vt & vires & animũ ſimul oſtentaret, tubicinem ad hoſtes miſit, offerentem, Si ad ferendam obſeſſæ vrbi opem venirent, ſe in eos à vi temperaturũ eſſe, dũ in mõtem aſcendiſſent: atque ex eo in planiciem profecti, aciem inſtruxiſſent: quæ res vt ſuperbè nimis oblata fuerat, ita poſtridie ſtultè nimis ſeruata eſt, cum pedibus equites à monte deſcenderent, & ſinguli equos ſuos, ad manum traherent. Cũ igitur hoſtiũ pars deſcendiſſet & à ſuis Brachius moneretur, vt eos qui iam deſcenderant inuaderet (quia cũ alij, qui nondum deſcenderant, opem eis ferre non poſſent, captiui omnes proculdubio fore videbantur) reſpõdit. Nolle quenquã ex hoſtium numero euadere, & propterea malle, vt ſimul omnes conuenirent: qui cũ deſcendiſſent, atque acies inſtructa eſſet, ab alia autẽ parte, Aquilanus quoque populus, eruptione facta Brachiũ inuaſiſſet, ancipiti prælio à fronte & tergo dimicandũ Brachio fuit: qui quanquã illic fortiter decertaſſet, tandem prælio fuſus, graui accepto vulnere, quo intra breue tẽpus deceſſit, in hoſtiũ venit poteſtatem: ac temerè nimis oblati hoſtibus cõmodi, pœnas luit.

QVANTVM VALEAT AC POSSIT error. CAPVT IX.

TEmeritatem ſequetur error, quo nemo eſt, qui neſciat deceptos permultos, in graues calamitates incidiſſe: quomodo enim, aut vitare incommodum, aut ſalutaria ſequi aliquis poterit, cui perſuaſum ſit, rem quam acturus ſit,

aliter quàm habeat, eſſe: quod crimen, ſi pertinacia abſit, tantò plus, quàm cætera alia, dignum eſt venia, quantò ab ea videtur voluntaria culpa magis abeſſe.

De Epheſiis.

Chiorum claſſis, cum inſequentes hoſtes fugeret, fortè per noctem, apud Epheſum, tanquàm in littus amicum ad terram deſcenſionē fecit. In ea regione contigit, vt Epheſiæ mulieres, per agros ſparſæ, quæ ea nocte Cereris ſacris operabantur, cum armatos ſentirent aduentare, quanquàm illi palàm facerent ſe Chios atque amicos eſſe, tamen piratas ſuſpicatæ, magnis clamoribus tumultum in vrbe concitarunt: vnde egreſſus Epheſius populus, Chios eſſe eos, propter quos ortus erat tumultus, ignorans, amicos, atque eoſdem vicinos, pro hoſtibus interemit.

De Pauſania Lacedæmoniorum Duce.

Similis error Pauſaniam Lacedæmoniorum Ducem, Byzantij fefellit. Nam cum Cleonice Byzantia virgo noctu ad Pauſaniæ cubiculum, cæterum aliquantò ſerius quàm conſtitutum erat, veniſſet, & ob id Pauſanias, quod eam amplius non aſpectabat, dormiret: Cleonice cubiculum ingreſſa, manu lumen geſtans quod à cuſtodibus, qui foris dormiebant, acceperat: cum incommodè incedens offendiſſet, atque ob id non ſine ſtrepitu ad terram intincto lumine concidiſſet, Pauſanias cui ſuſpicio multa inerat, ſomnolentus è ſtrato proſiliit, proditionem veritus, atque arrepto gladio, cubiculi oſtiū, vt in tenebris poterat petens, in Cleonicem non agnitam incidit, atque hoſtem arbitratus, extenſo gladio ſtatim interemit. Somnus enim ac ſuſpicio deinde tenebrarum error, egerunt, vt tanquam hoſtem eam interimeret, quam haud ſecus quam ſeipſum deperibat.

De Equitibus Romanis apud Cannas.

Eo prælio, quo Romani infœliciter apud Cannas cum Hannibale dimicarunt, vulnerato Pauli Æmilij Conſulis equo, qui ob id pedes remanſerat, quidam equites, qui ei aſtiterant, ab equis deſcenderunt, vt Conſulem in alium equum transferrent: cæteræ autē equitū turmæ, quas quod longè ab eo loco aberant, cauſa, propter quam equites deſcenderant, latebat: arbitrati Conſulis iuſſu atq; cōſilio, primos illos equites deſcēdiſſe, atq; idem omnib. agendū eſſe eodē momēto oēs ab equis deſcēderūt: qui error, magna ex

parte, vt eo prælio Romani vincerentur cauſa fuit. Itaque Hannibal deſcendere Romanos equites cōſpicatus, ad ſuos conuerſus dixit: Malle ſe vt Romani equites illud facerent, quod agere conſpiciebantur, quàm vt vincti ad ſe deducerentur: errore enim cōpulſi ſibiipſi equorum opem, quam neceſſariam habebant, ademerunt.

De Romano populo.

Graue quoque damnũ per errorem penè accepturus fuit populus Romanus, cũ vrbi vicino Hannibale mille ac trecentos equites Numidas, qui ab Hannibale ad Romanos tranſierant, ab Auentino in Exquilias Cōſules traducerent: & vrbis longitudinem diſcurrentes propter habitus ſimilitudinem, ſpeciem hoſtium, qui vrbem iniuiſſe dicebantur præberent. Nam cũ plebis fuga præ formidine omnia compleret, atque à tectis vndique in diſcurrentes Numidas ſaxa demitterentur, vix tolli error potuit, & perſuaderi populo non hoſtes illos eſſe, ſed transfugas: quorũ opera plurimũ Romana res iuuabatur: & niſi in eo magiſtratus impenſam operã nauaſſent, parum abfuit, quin per errorem equites penitus tollerentur, ac plebs ipſa vrbem deſereret.

De exercitu Cinnæ Conſulis.

Crudeliter nimis, per errorem Cinnæ Conſulis exercitus apud Cumas ſæuiit: cũ arbitratus Pompeium adhuc adoleſcentem qui in caſtra venerat, atque inde clam abierat, Cinnæ opera interfectum eſſe: arreptis armis, ſtatim Cinnam nulla re antè vt certior fieret acta, interemit.

De Prætorianis militibus.

Similis error Prætorianos milites penè eò deduxit, vt Auguſtus ab eis occideretur: nam cum ludos in theatro ſpectãtes, arbitrarentur quendam ex cōmilitonibus, quem Auguſtus ab apparitore amoueri iuſſerat (equitum enim ordinibus, vbi ille conſederat, is debebatur locus) Auguſti iuſſu interfectum eſſe, coorto tumultu, parùm abfuit quin Auguſtum interimerent. Sed remedio fuit, quod is, quem interemptum putabant, incolumis repentè comparuit.

De Tiberio principe.

Sæuum profectò errorem admiſit Tiberius Cæſar, dũ per tormenta diſquiſitionem quorundam haberet, vt cauſam mortis Druſi filij intelligeret: nam cũ ei ſignificatum eſſet aduenìſſe Rhodiũ quendam eius amicũ, quem ipſe per lite-

tas vocarat: vel quia malè audiſſet, vel quia in alias curas eſſet abſtractus, ſtatim iuſſit vt torqueretur, tanquā is eſſer, cuius perſona ad totā rem aperiendam neceſſaria foret. Cū autē, non multo pòſt admiſſum errorē deprehendiſſet, ne tā iniuſtè cū eo egiſſe homines intelligerent, primo errori crudeli addito facinore, ſuffocari Rhodium hominem iuſſit.

De quodam Heliogabali Centurione.

Error, vt dictum eſt, Rhodio homini ſub Tiberio mortē attulit, ſed Sabino conſulari cauſa fuit, vt eius vita ſeruaretur. Nam cū Heliogabalus imperator, iuſſiſſet Senatū vrbe Roma excedere, indicta morte, ſi quis remanſiſſet, & ſciret Sabinū Conſularem virum, ſpreto decreto, Romæ remanſiſſe, centurionū vni imperauit vt eum occideret: ſed cum is ſurdaſter eſſet, accepit occidendi verbū, tanquā vt ab vrbe eum pelleret iuberetur. Itaque quem occidere iubebatur, ab vrbe expulit, & quod centurioni oberat, ne id quod iubebatur rectè intelligeret, id Sabino ſalutis cauſa extitit.

De Iulij Manſueti filio.

Vltimo Othonis prælio, aduerſus Vitellium apud Bebriacum, quem locum recentiores Binam appellāt: cum Iulius Manſuetus miles Hiſpanus, pro Othone aduerſus Vitellianos dimicaret, in medio prælij ardore, cum non cognoſceretur, à filio interemptus fuit, qui in Vitellianorum parte erat: cum poſtea veluti hoſtem eum ſpoliaret, non ſine immenſo dolore deprehendit illum patrem ſuum eſſe, & tam ſæui facinoris errorem cauſam fuiſſe.

De Lamech.

Ex parte huic ſimilis Lamech error fuit, qui ob longum ſenium videndi vſum amiſerat, & cum ingens venator fuiſſet, & ſagittandi peritiſſimus, in venationē duce puero profectus, cum inter arbuſta motū quendam ſenſiſſet, arbitratus illic feram latere, deduci ſe eum locū verſus, & in eam partem dirigi ſagittam curauit: quā cum tanquàm in feram emiſiſſet, Caim affinem ſuum, miſerè occidit, qui præ dolore in inſaniam penè delapſus, vitato hominū conſpectu, ſyluas habitatum ſe contulit. Sed iam à priſcis ad recentiores errores tranſeamus.

RECENTIORA.

De Gildonis Africæ comitis exercitu.

Eo prælio quo Maſtelzeres in Africa aduerſus Gildonem

Xx iiij

fratrem, qui ab Honorio Cæſare rebellauerat dimicauit: Gildonis exercitus, qui magno numero Maſtelzeris copias anteibat, errore tantũ neque alia re impulſus in fugam ſe vertit. Nam cũ Maſtelzeres ad primã fratris aciem appropinquaſſet, atque priuſquàm manũ conſereret, blandè milites alloqueretur, Gildonis vexillifero, qui atrocius quã cæteri reſpondebat, gladio brachiũ ademit. Et cum ob eam rem, vexillum vexillifero amplius illud non regente cadens, inclinaretur vltima acies, quæ Maſtelzerem alloquentẽ viderat, & paulò poſt ſignũ inclinatum, arbitrata primã aciem, quæ tota Romanis legionibus conſtabat, Maſtelzeri tanquàm Honorij duci, deditionẽ feciſſe, atq; id inclinato vexillo, quemadmodũ eo tẽpore agendi mos erat illud declaraſſet, à potiori exercitus parte, deſertã ſe credidit: itaque cõcurſu facto, idẽ fecit, quod primam aciẽ feciſſe arbitrabatur. Gildo ergo, cũ vniuerſum exercitum ſuum ad deditionem moueri conſpiceret, vitæ ſuæ metuens, in fugã ſe coniecit, ac fratri victoriam, nullo effuſo ſanguine tradidit.

De Beliſario Patricio.

Par error penè egit, vt Beliſarius vrbem Romam amitteret: nam cum Totila Gothorum rex, vrbem obſideret, & Beliſarius per amnem ferre obſeſſis opem vellet, interim dũ fœliciter munimenta oppugnat, quæ Gothi in medio Tyberi conſtituerant, perlato ad eum nuncio, Iſacium à Gothis captum eſſe: quem ipſe in Portu vrbe, ad mare præſidio vxori reliquerat, credidit Iſaciũ capi non potuiſſe, niſi vrbs quoque Portus eſſet amiſſa. Itaque nuncij atrocitate attonitus, nulla re vltra petita, vt quomodo geſtum illud eſſet, quod nunciabatur certior fieret, omiſſa victoria, quam penè manu tenebat, retrò ad Portum ſe cõuertit, eo animo, vt vel illic occumberet, vel amiſſa recuperaret: quo poſteaquàm peruenit, incolumi reperta vrbe, intellexit Iſacium idcirco captum fuiſſe, quod contra ipſius imperium, vt cũ hoſte congrederetur eruperat. Agnouit igitur ingentem errorem, in quem delapſus erat, dum malè intelligendo fœliciter cœptum certamen omiſit: tantúmque ex eo dolorem concepit, vt penè ob id vitam amitteret.

De Fredegunda Gallorum regina.

Quanta etiam mala peperit Fredegundæ Gallorum reginæ error: nam cùm à Chilperico viro, qui à venatione re-

uerſus erat, citius quàm antè conſueuiſſet, poſt tergum, velut à blandiente virga tacta eſſet: dum inclinata lauaretur, arbitrata ipſa id ab adultero Landrico actum eſſe (quia virum rediiſſe nondum cognouerat) eum nomine amantis compellauit: ſed vt conuerſa errorem animaduertit, verita, Ne vir crimen vlciſceretur quod detectum eſſe putabat, ne ipſa moreretur, viri mortem procurauit.

De Gualthero Tirello Britanno.

Error quoque is appellari poteſt, quem Gualtherus Tirellus, in Britannia incurrit: nam dum venaretur, arbitratus ſe telo ſeruũ petere: Gulielmum ſecundum, Britanniæ regẽ cognomento Rufum, patruelem fratrem occidit. Itaque ex venatione, vnde voluptatẽ quęrebat, incredibilẽ retulit dolorẽ.

De Turonibus.

Non longè à Turonibus vrbe Gallica, ſacellum erat, cuiuſdam corporis numini dicatum, cuius quanquã ignoraretur nomen, tamen vulgo homines Martyrem appellabant: illic vota mortales ſuſcipiebant, atque perſoluebant. Cum autem Martino Turonenſiũ Epiſcopo permoleſtũ eſſet, vt incerta res, tanto in honore haberetur, ad ſacellum cum paucis profectus, orare Deum enixè cœpit, vt verum in ea re detegere vellet. Mira res, clarè ab omnibus audita vox fuit, affirmantis ipſum, qui eo in loco coleretur, latronem fuiſſe, qui propter grauia ſcelera ſuſpenſus fuerat. Quãobrem ex eo ſacello corpus erutũ fuit, propoſito poſteris eius rei exemplo, quę in ſacris literis habetur, ſcilicet, Multorum in terris corpora venerationem habere, quorum animæ cruciãtur in inferno atque idcircò, ſicut vera ſanctorum corpora, quos catholica Eccleſia inter cœleſtium numerum recepit, Dei gratia cui ſeruiuerunt, diuinos ab hominibus merentur honores, ita in colendis reliquiis, quæ incertæ ſunt aut fictæ, cum interdum oſtenduntur, homines temperare ſibi debere, neque eos imitandos, qui veluti diuinum numen, omnia colunt auro ornata oſſa, cum oſtenduntur.

De Mullo Cropello, exercitus Matthæi Vicecomitis Duce.

Multum perſæpè error in bello efficit, quod hominis animus, aut metu nimio, aut cura affectus à vero iudicio abducitur: quemadmodũ Mullo Cropello contigit: cum à Matthæo Vicecomite, qui eo tempore Mediolani rerum potiebatur, miſſus vt Cremonam iniret, per noctem vrbi appro-

pinquans,muros ſilentio perfodit,ingreſſuſque vrbem Pontianus Cremonenſis exul,ſolùm cum centũ viris,quod ſubſequi nullum arbitrabatur,palatium ſtatim occupauit: cum autem clamore ſublato,Gregorius Summa gente ortus,ciuis Cremonenſis, armis arreptis ad muros ſe contuliſſet, illic qua patebant eos ſtatim obſtruxit:itaque cum Mullus arbitraretur Pontianũ in vrbe oppreſſum, ptæ formidine retrò ſe conuertit, Gregorius autem Summus, cũ accepiſſet amiſſum eſſe palatium, arbitratus longè maiorẽ hoſtiũ numerũ vrbem ingreſſum,quanquam ſeptus eſſet magna fortium virorum manu, qua & Pontianum & omnes qui cum eo ſentiebant,facilè poſſet opprimere, hoc impulſus errore, quod plures in vrbem quàm fuerant ingreſſos putabat,Cremona profugit:cum noctis tenebrę in eum errorem,eo in loco homines induxiſſent,vt qui numero plures erant,pauciores vererentur ac fugerent.

De Renato Neapolitano rege.

Quantum Renato Neapolitano regi error obfuit? cum Alphonſi Aragonij copiæ vrbem Neapolim obſidentes, per cuniculum vrbem ingreſſæ eſſent:nam dum eas Galli reiicerent, neque ab vrbe ſe eas pulſuros diffiderent, fortè contigit,vt Aragonius miles deiecto ab equo milite Gallo,ipſe in eum inſiliret. Quem cum Galli in equo conſpexiſſent, arbitrati Aragonium exercitum effracta porta vrbem ingreſſum, quod neque cuniculo, neque ſcalis deduci in vrbem equi ab Aragoniis poterant, abiecta reſiſtendi ſpe, in munita loca vt ſeruarentur, confugerunt,errore magis quàm hoſtium virtute ſuperati.

DE VINDICTA. CAPVT X.

SEquitur vt de vindicta dicamus, quæ maximè quietis atque pacis vna hoſtis eſt,in quam vt inuehamur, quid ſatis à nobis dici poſſet,niſi ſi temperantia abeſſet, qua vindictæ impetus frenari debet, breui aſſiduis bellis ac cædibus, quas ſecum vindicta trahit,humanũ genus interiturũ? Quãobrem quò maior ex vltione dum peragitur (nam pòſt rerũ geſtarum pœnitentiam relinquunt) voluptas ſentiri ſolet, eò ſtudioſius deuitare eam oportet: quod cum ipſa venenum præſentaneum ſit (cuius interitus comes eſt) melle,id eſt,cu-

piditate,ita humanas mẽtes capit, vt qui ei frena remiſerint, tanquàm viſco indies magis ea inuoluantur, neque finem inuenire in ea valeant. Accedit præterea magni creatoris vox,quæ reſeruari ſibi vindictam iubet, & ita mortales, ab ipſo pręmia ſperare,præceptumque exemplo ſuo redemptor confirmauit,pro perſecutorib.orando, quos & ſtatim & copiosè vlciſci poterat. Monemur etiam puerorum fœminarúmque exemplo, ne nos vindictæ tradamus, nã cum ætate ſexúque imbecilles,ob id magis, quàm cæteri vltionem impares viribus appetant,id quod non poſſunt, cupiunt: tantò magis ea fortibus atque prudentibus, & iis qui rerum potiũtur fugienda eſt, quod alteris turpè eſt imbecillibus æquari velle,alteris poſſe ſatis debet videri.

De Senatu ac populo Romano.

Inſignis,atque ſine ſanguine, & propterea ingenti eorum animo digna fuit,ea vltio, qua Romani in Brutios vſi fuerunt: nam Italorum primi ſe Hannibali coniunxerant, & poſtremi ab eo diſceſſerunt: igitur ab Italia depulſo Hannibale,& ſuperatis in Africa Carthaginenſibus, Senatus populúſque Rom. ad perpetuam Brutiorum facinoris ignominiam atque vltionem ſanxit, Ne in poſterum Brutiorum vllus militia dignus fieret,ſed cum magiſtratibus, inter miniſtros atque apparitores, Brutij ſemper mitterentur: qui tunc Brutij dicti, poſtea vt fit temporis ſucceſſu, corrupto nomine Birri nuncupati ſunt.

De Claudio Pulchro.

A publica populi Romani vltione, ad priuatam Claudij Pulchri tranſeamus:is à Cilicibus piratis captus, cum de redemptione cũ eis conueniſſet,atque ad Cypri regẽ Ptolemęũ miſiſſet, qui mutuò pactam ſummã, cum piratis poſcerent: Rex autem partem tantum dediſſet, adeò exiguam, vt accipere eam piratæ recuſarent, tandem ſine precio Claudius à prædonibus eſt dimiſſus: qui cum poſtea Romam veniſſet, à patribus, ob id ſolum ad plebem tranſiuit, vt Tribunus plebis creari poſſet, id quod donec inter patres manſiſſet aſſequi non poterat. Creatus igitur Tribunus, nihil prius populo propoſuit, quàm ingentes Ptolemæi Cyprij regis opes, atque populum cohortatus eſt,vt iudicato hoſte Ptolemæo, ad eas capeſſendas mitteret. Ita Claudius Pulcher Ptolemæum vltus eſt, quod tàm paruam ſui rationem habuiſſet:

vltio nequaquam indigna,cæterũ ſæuior ea quæ ſequitur.

De Morte C. Fabij.

Cum inter Marium Syllámque, ciuili bello decertaretur, C. Fabius, Africæ proconſul, quia crudelem ſe auarúmque nimis præſtabat,compulſis ad arma populis, viuus in palatio combuſtus eſt.

De Aulo Vitellio Imp.

Aulus Vitellius Cæſar,apertè oſtendit, quàm ſuauis vltio his videatur,qui rationis immemores eſſe volunt. Nam ſtatim,vt Imperator creatus fuit,dicens: Paſcere ſe oculos velle, præſente ſe, interimi Publicanum quendam iuſſit: quod cũ ipſe priuatus eſſet,parum modeſtè, imò contumelioſè quædam erga eum egerat.

De Thaide Athenienſi meretrice.

Inter tanta regum,aliorúmque inſignium virorum exempla,quæ aut iam ſcripta ſunt,aut ſequentur, meretricẽ Thaidem, non omittendam duximus. Adeò enim egregium illius facinus fuit, vt eius, à qua prodiit obſcuram fortunam, honeſtet illuſtrétque.Hæc Athenis nata,euntem Alexandrũ cũ exercitu in Orientẽ ſecuta, antequàm à Ptolemæo in delitiis haberetur, cum nonnullis aliis fœminis ac principibus vt cum Alexandro in Perſepoli vrbe,in Xerxis ipſius palatio cœnaret, inuitata (forma enim atque eloquio inſignis erat) poſt cœnam,cum Alexandro iocans: Tunc ſe dixit, ex Caſtrenſibus laboribus,Aſia peragrata,quod cupiuerat præmiũ accepiſſe, poſteaquàm Alexander, ei vt in Darij Perſarũ regis palatio,cum ipſo cœnaret indulſerat: quod munus longè maius,imo æternum exiſtimatura eſſet, ſi vt incendere quoque palatium poſſet concederetur, vt ipſa, quæ muliercula erat,tantum regẽ, quantus fuerat Xerxes vlciſceretur: cuius olim exercitus,patriã ſuam Athenas incenderat. Eius igitur animi magnitudine motus Alexander, cum ei quod cuperet agendi facultatem permiſiſſet,ipſa palatio ignem iniecit,patriæ ſuæ iniurias,quo poterat modo vlta.

De Patrobilo Neronis Liberto.

Patrobilus Neronis libertus, non minore animo quàm Thais, in vlciſcenda domini morte fuit: nam cum Galba Neronem Imperio vitáque ſimul,quanquam abſens priuaſſet,quo tempore ipſe, à prætorianis interemptus fuit: caput eius centum aureis nummis coëmit,vt illuc illud proiiceret,

vbi ſe Nero interemerat.

De Mithridate Ponti rege.

Mithridates Ponticus rex, ex crimine ipſo, haud incongruè Manliū Attilium Romanū legatum vltus eſt: cuius auaritia, bellum in Mithridatem populus Romanus mouiſſe putabatur: nam cum aſtu eū cepiſſet, inaurato ora, vt eius auaritia detegeretur, per regnū auerſum aſino inſidentem, ducebat. ſed crudelius iniuſtiúſque id fuit quod ſequitur.

Iterum de eodem.

Cum Mithridates, per Pontum Pompeij arma fugeret, accepit à Stratonica coniuge, arcem, cui ipſa cum ingentibus theſauris præſidebat, Roman. ea conditione tradidiſſe, vt ſi Xipharem ſuū ac Mithridatis filium cepiſſent, ſine alio precio ab eis dimitteretur. Nam ea re grauiter Mithridates indignatus eſt atque vltionis cupiditas adeò eum à recto ſenſu abſtulit, vt captum Xipharem filium, in loco vbi à matre cōſpiceretur crudeliter occiderit.

De Dauide Iudæorum rege.

Adeò vltionis deſideriū ſuauitate conditum eſt, vt magnis prudentiæ antidotis, munitū eſſe oporteat eum, qui illæſus prætergredi eam cupiat: id in propheta Dauide declaratum fuit: Nam cum ei ingentia crimina Deus remiſiſſet, manſuetiorem factum eſſe oportebat. Et tamen, cum iam annoſus, atque ætate diminuto calore à vita diſcederet, eū acceptarū iniuriarum, quas viuens diſſimulauerat, vltionis cupiditas cœpit. Itaque Salomoni filio ſucceſſori imperauit, vt Semeū Geræ filium occideret, quod is ei maledixerat, atque ſaxis ipſum inceſſerat, cum ab Abſalone filio, Hieroſolymis pulſus, fuga ſaluti ſuæ conſuleret.

De Octauio Auguſto.

Auguſtus omnes auunculi à quo adoptatus fuerat percuſſores occidit: & quod longè ſæuius fuit, adempta L. Antonio Conſuli Peruſia, cum aram Iulio Cæſari ædificaſſet, illic pro victimis trecentos partim equites, partim Senatores crudeliter mactauit. Grauiter enim errabat cum Cæſaris manes, humano ſanguine placare ſe arbitrabatur: cuius nulla maior, quàm clementiæ laus fuit, & cui ciuilis ſanguis, niſi cum in prælij ardore neceſſitas cogeret, ſemper inuiſus fuerat. Sed poſt tam ſæuum vltionis genus, iuſtior aliquantò vindicta deſcribetur.

De Martiale Romano equite.

Vindictæ amor atque cupiditas adeò Martialis Romani equitis pectus inceſſerat, vt is Macrini præfecti prætorij ſuaſu, Antoninum Baſſianum Caracallam Imperatorem dum in agro ventrem leuaret, à ſuis aliquantiſper ſemotum interficeret, qui inde cum ſe fuga proripere vellet, ſtatim interemptus fuit. Ad hanc cædem impulſus, quod paulo antè Baſſianus, eius fratrem interemerat, fraternæ enim necis vltionem vitæ ſuæ antepoſuit.

De Erixona Cyrenarum regina.

Learchus ab Archelao Cyrenarum rege, in amicorum numero præcipuus habebatur: cum autem ipſum regem veneno ſuſtuliſſet, ac ſimul regnum occupaſſet, Erixonam reginam, Archelai coniugem, vt matrimonio ſecũ iungeretur tentauit: pollicitus ſi id Erixona egiſſet, ſe Archelai filiũ adoptaturũ eſſe. Cum autem nõ imprudens fœmina, conditionẽ non diſplicere oſtendiſſet, ſed fratres duros admodum obſiſtere poſſe, ad hanc rem aliquã dixit rationem iniri, ſi ad ſe noctu in colloquium, vno tantum comitatus veniret. Nihil inſidiarum ineſſe putans Learchus, qui præ amoris magnitudine cæcus erat, noctu in Erixonæ ædes ſe recepit, vbi eũ Erixona à duobus quos domi occultos habebat interimi iuſſit, ac corpus de feneſtris deiici. Per hunc modum cum aliter nequiret mariti mortem vlta eſt.

De Camma Galata.

Audax atque amoris plena in mariti Sinati vlciſcenda morte, Camma Galata fuit, aduerſus Sinorigem, qui ob id ſolum Sinatum interemerat, vt Camma potiretur. Nam cũ nec precibus, nec donis placari poſſet, poſtremò verita ne precibus vim Sinatus adderet, matrimonio aſſentiri cum eo ſe finxit, atque vocatum eum in Dianæ templum, cuius ipſa ſacerdos erat, in numinis conſpectu oſtendit deſponſationem celebrare velle: quod autem mos erat, vt eodem in deſponſatione poculo, vir vxórque biberent, ipſa prius peractis ſolennibus verbis, poſt iuſiurandũ aureo poculo delibatam à ſe venenatam potionem Sinorigi propinauit: qui fraudem nullam ineſſe ratus, ex eodem vaſe ipſe quoque venenum hauſit: quod ipſa conſpicata, præ lætitia contentam ſe mori exclamauit, poſteaquàm ita virum vlta fuerat, nec multò pòſt ambo perierunt.

De Antiocho Gripho Syriæ rege.

Antiochus Griphus Syriæ rex, cum ſciret venenatam eſſe potionem, quã ei mater porrigebat, huud iniuſta vltione coëgit vt eam mater biberet: qua hauſta repentè mortua concidit.

De Nicomede Bithyniæ rege.

Haud ſcio iuſtámne, an ſceleratam appellem eam vltionem, qua Nicomedes aduerſus patrem Pruſiam Bithyniæ regem vſus eſt: fortaſſè enim plerique iudicauerint, quæcũque ſit patris in filium iniuria, filij tamen eſſe, nõ aliter ſe, quàm vel latendo vel fugiendo tueri, patientiáque paternam irã ſuſtineri oportere. Hic patri ſuſpectus, quod à populis nimium diligeretur, ab eo Romam miſſus eſt, & quia illic quoque eum in honore Romani habebant, patri ſuſpicio atque odium ſimul creuit: itaque cum tentaret, vt Romæ occideretur, re ab eo detecta, qui vt cædem perageret miſſus fuerat, Nicomedes in Bithyniam profectus, cum populi à Pruſia patre rebellaſſent, fugientem eum interfici iuſſit. Pruſias igitur, quia ſuſpitionis plus haberet, quàm oportebat, vt perſæpè euenit ſibiipſi eius mali cauſam attulit, quod ſine ratione futurum metuebat.

RECENTIORA.

De Helmige equite Longobardo.

Cum Roſimunda Longobardorum regina, viro ſuo Alboino necem per Helmigem equitem ſuum procuraſſet, regno populorum indignatione pulſa, Rauennam homicida, atque eodem adultero fugæ comite profugit. Illic, vt fœminei moris eſt, cum Helmigis eam ſatietas cepiſſet, & mutare adulterum cuperet, dum ambo balneis egrederentur, ipſa Helmigi venenatum poculum propinauit, idque quod erat Helmiges, cum bibendo præſenſiſſet, ſtricto gladio eã coëgit, vt quod in poculo ſuperfuerat ipſa hauriret: qui quanquàm eo hauſtu antè moreretur, vnus tamen Roſimũdam vltus eſt: quandoquidem haud diu poſt Helmigem ipſa quoque deceſſit.

De Sanctio Caſtulonenſi comite.

Sanctius Caſtulonenſis comes, cum à materna ancilla accepiſſet, à matre principem quendam Arabem amari, & vt commodius veneri cum eo operam date poſſet, ab ea ipſius

vitæ veneno inſidias eſſe paratas: quo tempore poculum, in quo venenum miſcuerat mater porrexit, iuſta ira Sanctius ad vltionem impulſus, ipſam vt prius biberet coëgit: & ita vt digna erat, mater confeſtim mortua eſt.

De Ioanne Stanarola Veronenſi.

Mortem quoque ſuam Ioannes Stanarola Veronenſis vltus eſt, cum detecta coniuratione, inductæ ei compedes eſſent, & ita ad Henricum Dugnam ab Ecelino Veronenſi vrbi præfectum perductus eſſet. Nam cum ſe ad nominandos coniurationis conſcios cogi videret, neque ob id tamen ſalutem obtinere poſſet, vt poterat, ſaltu Henrico appropinquauit, atque paruulo gladio, quem veſte abdiderat, ter punctim in caput eũ percuſſit: ita vt quãquàm ipſe illic ſtatim occideretur, breui tamẽ etiam Henricus periret.

De Eudoxa Auguſta.

Cum Petronius Maximus Romanus Senator, per Traſillam militem, Valentinianum Auguſtum occidi curaſſet, atque occupato imperio, illud eniteretur, vt Eudoxa Auguſta ei nuberet, tantum ex ea re indignationis, propter amiſſum virum Eudoxa concepit, vt quò facilius Valentiniani mortem vlciſci poſſet, Petronij animo gerere morem velle oſtẽderet: ſumpto igitur prætextu ad legiones atque prouincias ſcribendi, vt eas Petronio conciliaret in Africam ad Genſericum Vandalorum regem miſit, qui eum hortaretur arma aduerſus Maximum mouere, atque ad diripiendam vrbem Romam venire: qui cum ingenti claſſe Romam veniſſet, Maximum occidit, atque vrbem cepit ac diripuit, ablatis inde non theſauris ſolùm, verùm omnibus quoque claris artificum monumentis. Quam rem Eudoxæ conſilio egit, quod eam neque Petronij mala, neque patriæ incommoda ſatis explere poterant: adeò vlciſcendæ acceptæ ab vtroque iniuriæ deſiderio ardebat, quod alter eam intulerat, altera cum obſtare potuiſſet, inferri ipſam tulerat.

De Clotilde Gallorum regina.

Vt autem magis etiam pateat, quam acerbè vltionis ſtudium in muliebri ſexu grauius ſæuiat, Eudoxæ Clotildim Gallorum reginam annectemus, cuius geſta, vt facilius intelligi poſſint, paulò altius res repetetur. Gundegarus Burgundiæ rex, Atanarici ſtirpe ortus, quatuor liberos ſuſcepit, Gondebaldum, Godiſillum, Chilpericum, & Gondemarũ.

Gondebaldus

Gondebaldus cum barbarè ſæuiret, fratrem Childericum, cum coniuge occidit, ac de tribus filiis, duas in exilium miſit, natu minorem Clotildim nomine apud ſe retinuit: quæ propter eximiam formam in matrimonium à Clodoueo petita occultè ei nupſit, atque de patrui manibus, vi extorta eſt, In quẽ adeò Clodoueum virũ ipſa inflãmauit, vt Gõdebaldus, cum minus viribus valeret, pacem ingenti precio, ab irato Clodoueo emere coactus ſit. Iis autem, id eſt, Clodoueo atque Gondebaldo vita functis, in Gallia Clodoueo, Theodoricus, Clodemirus, Hildebertus, Lothariúſque filij ſucceſſerunt, in Burgundia autem Gondebaldo filius Sigiſmundus. Cum verò in Clotilde, neque ætas neque cõmunis ſanguinis reſpectus, vltionis deſiderium extinxiſſet, liberos in Sigiſmundum armauit, qui prælio victus, cum fugeret captus, atque in vinculis à Clodemiro in Aurelianos deductus eſt: ab eo Clotildis mater obtinuit, vt Sigiſmundum cum vxore ac liberis, quemadmodum olim Gondebaldus Sigiſmundi pater Clotildis parentes in amne ſubmerſerat, ipſe in puteum præcipites mitteret.

De Iuſtiniano ſecundo Imperatore.

Iuſtinianus quoque Imperator poſt recuperatum imperium, quo eum naſoque ſimul Leontius patricius priuarat, acerbiſſimè iniuriam vltus eſt. Nam quoties naſum emungeret, hoſtium ſuorum vnum capite mulctabat: quorum in vinculis magnum numerum habebat. Sed iam ad publicas populorum atque exercituum vltiones tranſeamus.

De Beliſarij exercitu in vrbe Roma.

Beliſarius, cum bello Gothos perſequeretur, & neceſſariis de rebus in Siciliam eſſet profectus, exercitui, quem in vrbe reliquerat Cononem præfecit: huius inſignis erat auaritia, frumenta enim mercatus, quæ militibus diuideret, aucto in dies ſingulos precio, cariora faciebat, vt ea ratione militum ſtipendia facilius deuoraret: quòd cũ milites perſpexiſſent, neque amplius ferre eam rem poſſent, ſeditione mota, eum interemerunt. Imperator autem ipſorum, cum rem atque ſimul eius cauſam intellexiſſet, nequaquàm pœnam dignam eſſe putauit.

De Alexandrino populo.

Quemadmodum Iulianus quoque Imperator, non caſtigandum duxit Alexandrinum populum, quod per vrbem

pedibus tractum Georgium Alexandrinæ vrbis Epiſcopum viuum combuſſerat, quia Conſtantio rapaci principi, nouas onerum imponendorum rationes & commenta propoſuerat: ita etiam incommoda, quæ per eum tulerat, vlciſci Alexandrinus populus voluit.

De Rauennate populo.

Non minus etiã acerbè Rauennas populus Ioannis Lemigij, Rauennatem Exarchatũ ſub Phoca Imperatore gerentis, auaritiam atque libidinẽ vltus eſt, neque inde plus pœnarũ quàm ſuperiores tulit: rem enim Phocas neglexit, quanquã populus Ioannem ipſum cum coniuge, atque iudicibus interemiſſet. Iterum ad priuata reuertamur.

De Abaga Can, id eſt, rege Tartarorum.

Fera nimis, nedum barbara fuit vltio Abagæ Can, id eſt, regis Tartarorum, aduerſus Paruanam: quod ab eo Turciæ præfectus (eius enim Imperium Tartari, anno ſalutis ducenteſimo atque octuageſimo ſupra mille ſibi pepererant) precio eam regionem Ægyptio Sulthano vendiderat. Abagas enim cum poſtea armis Turciæ regnum recuperaſſet, captũ proditorem, vt Scytharum mos eſt, medium deſecuit: deinde corpus inter alias epulas coxit, ex eóque & ipſe & proceres eius epulati ſunt: neque ita adhuc ſibi pro iniuria ſatisfactum arbitrabatur.

De Badilo Gallo.

Haud diſſimilis ratio vltionis fuit, in Childericũ ſecundum Gallorum regem, ab ea quæ Iaſoni in Theſſalia contigit: nam cum Badilus vir Gallus, nobilitate inter ſuos clarus, iniuſtè à Childerico vapulaſſet, adeò ira atque indignatione exarſit, vt per occaſionem manu ſua venantem Childericum interimeret: neque eo contentus regi coniugem, quæ vterum ferebat (in regno enim magna Badilus potentia erat) addidit.

De VVilla milite Gepida.

Quàm ſæua etiam VVillæ (is Gepida miles erat) in Aldoaldum Gothorũ regem, dominũ ſuum vltio fuit? cum cœnantem ipſum regem, vno vulnere interemit: quia vxorem, quam antè ei promiſerat, abſente VVilla, vt regis negociis operam daret, rex alteri in matrimonio collocarat.

De Guidone Montisfortis.

Nimis etiam acerbus vltor fuit paternæ mortis Guido

Montisfortis. Simon enim pater eius vocabatur, qui hoſtis ab Henrico Britanniæ rege iudicatus, regi regnum atque libertatem ademerat. Cum autem poſtea Eduardi filij opera regnum Henricus recepiſſet, hoſtem quoque Simonem cepit, atque eũ acerba morte in quatuor fruſta diſcerpſit: huius igitur mortem Guido filius, dum vlciſci cupit (quo tempore Carolus primus Neapolitanus rex, vnà cum iuniore Philippo Gallorum rege, à Tunete venerat) vt Cardinalium collegio ſuaderet, ne vltrà noui Pontificis creatio differretur: cũ eis Henricus Britannus erat, Richardi iam Imperatoris electi filius: huius autem Richardi frater fuerat Henricus rex, qui Simonem interimi iuſſerat. Itaque eum Miſſarum ſacra in templo audientem, atque vtroque genu humi nixum, Guido occidit & capillis appræhenſum, ſæuè è templo abſtraxit, atque inde fuga ſe in Ethruriam recepit, qui vtquoquo modo patrem vlciſceretur, nullam rationem aut temporis, aut loci, ſiue etiam nobilitatis atque innocentiæ eius, quem interficiebat habere voluit.

De Gino Taccij Senenſi ciue.

Non minore ſæuitia Ginus Taccij Senenſis ciuis, fratris ac patrui mortẽ vltus eſt: nam cum is Radicofani arcẽ in Senenſi agro poſitam, furtim occupaſſet, atque ab eo loco regionẽ propinquam prædando infeſtaret, Bonincaſa Aretinus, qui ſub vicarij titulo Senis ius dicebat, Turrim Turritã, Gini fratrẽ, ac Tacciũ eius patruũ tanquam Radicofani occupationis conſcios, in foro Senenſi capite mulctauit. Cum autẽ poſt aliquod tempus, Romam ad gerendũ magiſtratũ Bonincaſa profectus eſſet, Ginus, cuius ex animo amiſſi fratris ac patrui dolor nondum exciderat, ſequutus eum, in ipſo tribunali in quo ius dicebat, palàm occidit, atque ademptum ei caput abſtulit, adeò animos atque audaciam, vlciſcendi ſanguinis ſui deſiderium fecerat.

De Eruoia Spaletij Duce.

Si hi, de quibus ſcriptum eſt, ſuorum mortem vlti ſunt, iuſta videtur eos ira impuliſſe, cæterum quod nunc ſcripturi ſumus iniuſtius putabitur, quod vltio ſæuitiei plena; nulla grauiore quàm verborum accepta contumelia, facta fuiſſe videtur. Cum Eruoia Spaletij Dux, à Sigiſmundo Imperatore, qui etiam Vngariæ atque Boëmiæ regna poſſidebat rebellaſſet, atque vno prælio multos è Sigiſmundi Duci-

bus ac præfectis cepiſſet, omnes ſine precio humanè dimiſit, vno Paulo Chuporo excepto, cui nudo ſtatim aſſui bouis pellem iuſſit: nam cum Eruoia adhuc in officio cum Sigiſmundo maneret, atque in eius aula verſaretur, quia ipſius aſpectus, moréſque ruſticum hominem præferebant, nunquã à Paulo aliter, quàm expreſſo bouis mugitu ſalutabatur. Ei enim capto, cum ita vt dictum eſt, ipſum haberet, hoc improperauit, dicens: Velle ſe, vt voci illi perſonæ quoque imago reſponderet.

De Venetis.

Veneti, qui alioquin modeſtos ſe ac quietos præbere viſi ſunt, dolore compulſi, nonnunquàm acerbos ſe vltores oſtẽderunt, quemadmodum dictum eſt. Occiſo Horleo, qui etiã Vrſus Hippatus dictus eſt, Veneto Duce, quod is nimium crudelis habebatur: item cum Gallam patria atque luminibus priuarunt, qui Horleo ſicuti in ducatus dignitate, ita etiam in vitiis ſucceſſerat. Dominicum quoque Monegareũ ipſorum ita in crimine, ſicut in ducatu ſucceſſorem, pari ſupplicio affecerunt: neque de eorum aliquo pœna ſumpta fuit, qui in ipſos principes manus iniecerunt: adeò iuſte omnes vindictam de ſcelere ſumptam putauerunt.

De quibuſdam Alexandrinis ciuibus.

Adeò efficaces ſtimulos vltionis cupiditas habet, vt non modò principes ac populos, quos perſæpè virium magnitudo ad iram accendit, eíſque iudicij lumen aufert, verumetiã abiectæ fortunæ homines impellit, vt vitæ ſuæ ſuorúmque obliti, eos qui plurimum poſſunt vlciſci contendant. Vidimus ipſi, neque id iamdiu fuit Alexandriæ (quæ vrbs Tranſpadana eſt in Ciſalpina Gallia) Ludouico Sfortia Mediolanenſem Ducatum adminiſtrante, Petrum Veſputium Florentinum equitem, eo tempore Tranſpadanæ oræ præfectũ, cum vocata ciuium parte altera, repente captum Carrantem Vilſauegiã molendinariũ, à palatio ſuſpendiſſet, adeò ad vltionẽ Carrantis propinquos exarſiſſe, vt quinque ex eis, mane palatium ingreſſi factione eorum vires præbente, cum nõ ſatis duxiſſent præfectũ occidere, eius corpus à cubiculi feneſtra ſuſpenderent. qui facinore patrato, impunè ab vrbe illa profugerunt. Sed quia iam ſatis de vltione dictũ eſt ad alia, vt moleſtia deuitetur, tranſibimus.

DE SCELERATE DICTIS AVT factis. CAPVT XI.

De Eucratidis Bactrianorum regis filio.

PArum videtur ad corrigendos mores,iuuandámque hominum vitam,à nobis actum eſſe, niſi quemadmodum Valerius egit, quæ dicta aut facta ſceleratè ſunt, oſtenderemus: vbi deuitata non fuerunt, non infamiam modò, verũetiam calamitatem ingentem attuliſſe: his enim duobus, id eſt dicendo agendóque,omnia laudum atque criminum genera comprehenduntur, & qui ab his ſibi temperauerit, à maximis criminibus abeſſe perſuadere ſibi poterit. De huiuſmodi igitur re dicturi, à nullo melius primordia ſumere poſſumus,quàm ab Eucratidis Bactrianorum regis filio: is à patre regni conſors, & tituli regij particeps factus,ab Indorum bello victorem reuerſum parentem,vt hoſtem interimi iuſſit:& cum id parum videretur,grauius addidit ſcelus, carpento enim corpus eius calcauit,atque eum ſepultura prohibuit.Tantò quàm ſcelerata Tullia Romana ſæuior, quantò id minus eſt,quod ipſa parentem non interemit, cuius morte regnabat:in Eucratidis autem filio contrà id fuerat, quod is à viuẽte patre acceperat,quo nihil maius, ab eo poſt mortem expectare poterat.

De Phraate Horodis Parthorum regis filio.

Nónne deteſtandum etiam Phraatis Horodis Parthorum regis filij ſcelus fuit? qui parentem cum triginta filiis, quanquàm ab ipſo regni ſucceſſor deſignatus eſſet,occidit:grauiter pauci temporis moram,in vicino iam morti patre ferens: quamobrem cum is inuiſum ſe omnibus animaduerteret,nẽ quenquam regiæ ſtirpis viuere pateretur,filiũ ſuum iam grãdiuſculum interemit,præ nimia ſuſpicione atque cupiditate in ſeipſum id molitus, quo ne maius quidem aliud ab hoſte in eum ſtatui poterat:adeò ſcelus atque crudelitas amentem eum atque veſanum fecerat.

De Ptolemæo Philopatore Ægypti rege.

Dupliciter Ptolemæus Philopator Ægypti rex,ſceleratum ſe oſtendit. Fratrem enim coniugémque, & vt ſcelus magis augeret,ſororem quoque crudeliſſimè occidit: cæterùm tanquam id parum eſſet,vt in ſcelere intactum nihil omitteret,atque ſceleratè agendo,eò progrederetur, vt in præcipiti

ſtaret (ô ſcelus immane horrendúmque) parentes quoque ambos, impiè nimis ſuſtulit.

De Ponti rege Mithridate ac filio eius Pharnace.

Quanquàm Mithridatem Ponti regẽ patrem Pharnaces, vt Ptolemæus ſuos non occiderit, tamen cũ magnis cladibus ipſum videret, eò à Romanis deductum, vt vltra parum reſiſtere poſſet, nequaquam miſericordia motus eſt vt debebat, præſertim cũ in patrem conſpiraſſe depræhenſus, atque ob id captus, impunitatẽ ſceleris ipſe obtinuiſſet: ſed neque ob id aut correctior factus, aut minus ſceleratus, cum pater de traiiciendo in Italiam ageret, & ob id exercitus eius animo perturbatus eſſet, ſeditioſorum quorundam opera adiutus à patre rebellauit, petitóque à militibus paterno capite, in eã deſperationem ipſum coniecit, vt veritus, Ne à filio Romanis dederetur, veluti minus calamitoſam rem ſibiipſi conſciſcendæ mortis caſum deligeret. Parentis enim manu, id ſceleratus filius egit, quod Ptolemęus ſua in patrem patrarat: fortaſsè ita Deo permittente, quod Ptolemæi pater ſceleſtus atque immanis, parentem ipſam ac fratrem, atque inſuper tres liberos, ipſe olim occiderat.

De Dario fratribúſque Artaxerxis, Memnonis Perſarum regis filiis.

Immane profectò ſcelus Darij fratrúmque in patrem Artaxerxẽ Perſarum regẽ fuit: nã quanquã eis viuens Artaxerxes regno ceſſiſſet, quia Dario poſtea Aſpaſiam concubinam negarat, & ne eam daret, religioni eam dicarat, adeò eam rẽ Darius permoleſtè tulit, vt occidere eum ſtatueret: ex magno autem naturaliũ fratrũ numero, quinquaginta in ſententiã ſuam, ad patrandam paternam cædẽ ttaxit: cæterũ quanquã qui in ea conſpiratione depræhenſi fuerant, omnes occiderentur, tamen quod re fortuna eos patràre prohibuit, animo tamen impij filij peregerunt: ô inauditum ſcelus facinúſque ſemper cum criminatione cõmemorandum: nã ſi monſtri ſimile ducitur, vt vnus in patrẽ conſpiret, atque ei vim inferat, quid de quinquaginta, qui tàm impium ſcelus tentauerunt dicere poterimus?

De Selenſaro atque Adramelech, Senacherib filiis.

Id de impiis Artaxerxis filiis dici poteſt, quod ſemper homines de immani ſcelere atque ſacrilego Selenſaro atque Adramelech infandis fratribus ferent: ambo enim patrem

Senacherib, Aſſyriorum regem, in templo Iouis orantem, cum ab expeditione aduerſus Ezechiam ſuſcepta reuerſus eſſet, interemerunt.

De Theſimacho Piſiſtrati Orchomeniorum regis filio.

Nec minus ſceleratus & longè crudelior fuit Theſimachus, erga Piſiſtratum patrem, Orchomeniorum regẽ, cum eum iuuante Senatu occidit, ac corpus eius in fruſta diſcerptum, ſub veſte tectum abſtulit, dicens: In cœlum à diis raptum eſſe: quemadmodum de Romulo Romani dixerunt.

De Abſalone Dauidis Iudæorum regis filio.

In patrẽ quoque Dauidẽ Iudæorum regẽ impius, ne dicã ſceleſtus Abſalon fuit: nam & regno eũ expulit, & vt interficeretur operam dedit, & ne ſpes vlla concordiæ vnquàm ſupereſſet, palàm cum paternis concubinis concubuit.

De Antipatro Herodis Iudæorum regis filio.

Antipater fraudis plenus, Herodis Iudæorum regis filius, cum falſis criminibus patrem impuliſſet, vt liberorum duos occideret, poſtremò in ipſum quoque patrem, vt eum perderet conſpirauit, ſed deprehenſo ſcelere, vt dignus erat, à patre interemptus fuit.

De Ariſtobolo Iudæorum rege.

Poſteaquàm ſatis multos narrauimus in patres ſceleratos atque impios extitiſſe, nonnullos etiam addere æquum eſt, qui matres crudeliter habuerunt. Cum & ſexus ipſius gratia, & quia matres maiori ex parte, alendorũ filiorũ faſtidia ſuſtinẽt, cõmuniter eis liberi magis afficiũtur: inter hos primũ Ariſtobolũ Iudæorũ non ſolũ regẽ, verumetiã Põtificẽ ponemus: is enim matrẽ, cũ tribus filiis, qui ipſi fratres erãt, in carcere, propter falſas regni ſuſpiciones, interfici iuſſit.

De Antipatro Macedoniæ rege.

Antipater Caſſandri Macedonũ regis filius, matri Theſſalonicæ indignatus eſt, quod in regni diuiſione, mortuo Caſſandro ad minorẽ natu filiũ Alexandrum, viſa eſt inclinare: nã quãquàm effuſis lachrymis, ipſa eũ oraret, & aperto pectore vbera oſtenderet, quibus eũ aluerat, in memoriã ei reuocans, à ſe genitũ eſſe ipſum atque enutritũ, ita vt ad commiſerationẽ omnes moueret (heu nimium ſæua impietas) ipſe ferus, vt filiũ taceã, hoſtis, tigridéque truculentior, nullis emiſſis lachrymis, nullo ne ſuſpirio quidem edito, ſurda aure maternas preces præteriens eam interfici iuſſit.

De Nerone principe.

Cum Neronis tot inſignia ſcelera ſint, quot eius facta, ex infinito eorum numero, quædam magis horrenda ponemus: hic matrē Agrippinam, cuius induſtria ad Imperiū aſcenderat, occidit, atque inſpicere mortuæ corpus voluit, ſpectauítque adeò lachrymarum expers, tantáque animi quiete, vt ſpectando voluptatis gratia biberet. Non minus quoque idē in patriam, quæ alia parens eſt ſceleratus fuit, in qua à ſeptē partibus ſuccenſo igne, ab eminente loco incendiū ſpectauit, decantatis de Troiæ incendio, ſcriptis ab Homero carminibus. In hæc duo, quæ primaria ſunt, quibus mortales naturæ iure affici magis debeant, cum tàm ſæuus atque immanis fuerit, quid aliud eſt, quod vltrà de ipſius immanitate homines expectare poſſint? Sed à filiorum ſceleribus, iam ad ea tranſeamus, quæ matres quædam impiè egerunt.

De Laodice regina Cappadociæ.

Laodice regina Cappadociæ, cum viro Ariarathi, vnà cum ſex liberis infantibus ſuperſtes fuiſſet, verita, ne adulti eam regno filij pellerent, ſceleſta mulier, quinque veneno ſuſtulit, contra ipſius ſententiàm ſexto incolumi ſeruato, qui poſtea ei regno ſucceſſit, cum ipſa populari tumultu interiiſſet.

De Athalia Hieroſolymarum regina.

Haud diſſimile muliebris ambitionis ſtudium Athaliam, Hieroſolymarum reginam, ad non minus ſæuū ſcelus, quàm Laodicen impulit: nam poſt viri Iorā, & Ochozię qui filius erat mortem, ne eſſet qui ad regnum aſpiraret, & per quem eius ambitio impediretur, omnes ex Dauidis ſtirpe iuſſit occidi; Vixque Ioas, ex filio nepos ſuperfuit, magis Ioſabeth amitæ induſtria, quàm quod auiā pietas vlla mouiſſet. qui cum adhuc tener eſſet, auia interempta in regno ſucceſſit, & per eum regia ſtirps inſtaurata fuit.

De Attilij exulis matre.

Quàm crudelis quoque atque ſcelerata Attilij proſcripti mater in ipſum filiū fuit? nam cum ad eam profugiſſet, vt ipſius opera abſconderetur, reiectum à ſe, ad certam immanémque mortem ablegauit. Impia enim mater filio id negauit, quod multi ſerui amicique maiore ſuo periculo (quia minus venia dignos, quàm matrem natura efficiebat) heris & amicis iam præſtiterunt.

De Timone Athenienſi.

Tam à factis, in quibus ſcelus fuit diſcedamus, ne ſemper crudelis materia nobis tractanda ſit, atque ad dicta tranſeamus, quæ ſcelus ſecum habuerunt. In his principatũ Athenienſis obtinebit Timõ, omnes enim mortales oderat, quin ſibi quoq; ipſi infenſus erat. Is cũ Alcibiadẽ adhuc puerum obuiũ habuiſſet, & deoſculatus ei plurimũ blandiretur, rogantibus quibuſdam, Quæ inſuetarum blanditiarum cauſa eſſet? reſpondit, Amare ſe eum puerum, quod præuideret ipſum quandoque Athenienſibus magnorum malorũ cauſam fore, qua ſpe ſola fruebatur. Ei enim propter immanem naturam id placebat, quod alij iurè omnes abominabantur.

De eodem.

Non minus quoque graue ac ſceleratum eius dictum fuit, cum Athenienſem Senatum ingreſſus, quem adire nunquã ſolebat, ſilentio expectantibus omnibus, quid is dicturus eſſet, dixit: Se poſt ædes paruum habere hortum, in quo ficus in ingentem altitudinem creuerat, à qua arbore multi Athenienſes ſe ſuſpenderunt: & quoniam eo in loco ædificaturus eſſet, viſum ei fuerat, de re ipſa ciues monere, vt ſi quis ab ea ficu ſuſpendere ſe vellet, id acceleraret, priuſquã arbor ſuccideretur. Sceleratum profectò verbum, quãquàm nonnulli faceto illud ingenio tribuere maluerint.

De Hannibale Carthaginenſi.

Illa quoque Hannibalis Pœni ſcelerata atque atrox nimis vox fuit, cum inſpecta humani ſanguinis plena foſſa, Pulchrum in ea eſſe ſpectaculum dixit: feræ enim, quã homini verbum conuenientius fuit.

De Caligula Imperatore.

Vt alia omni in re, ita verbis quoque ſceleratus Caligula fuit, cum perſæpè repeteret: Oderint dum metuant: & ſemel iratus clarè exclamaret: Vtinam populus Romanus vnã tantum haberet ceruicem: ſceleratum nimis profectò verbum: nam quid aliud ſæua eius rabies optabat, niſi vt vno vulnere patriam perdere poſſet.

De Aulo Vitellio Imperatore.

Nónne Vitellij quoque ſceleratum fuit verbum, cum ex Germania Romam rediret, atq; haud lõgè à Bebriaco iter faceret? Illic enim, cum Othone certamen eius fuerat, & ob id cũ multi tam multorũ cadauerum fœtorem abhorrerent,

dixit: Olere hoſtem mortuum præſertim ciuem: & vt magis eo ſpectaculo frueretur, mortuos ſpectans, lætus largè perpotauit.

De Agrippina Augusta.

Poſt liberorum matrúmque ſcelera, haud incõgruum eſt vt de vxoribus quoque, quæ impiæ fuerunt aliquid dicamus, atque Agrippinam his annectemus. Nam ſi Valerius ſceleratam appellat, viri Salaſſi proſcripti vxorem, quod dum eum detexit (fortaſsè timore magis quàm odio impulſa) mortis eius cauſa extitit, quantò ſceleratior Agrippina dici debuit, quæ Claudium virum ſuum, nulla prorſus affecta iniuria veneno ſuſtulit?

De Laodice Syriæ regina.

Pari atque etiam maiori ſcelere, amoris impatiens, in quo riualẽ ferre nõ poterat, Laodice regina Syriæ, aduerſus Antiochum virũ ſuum cognomento Deum vſa eſt: eum enim ſimul cum alia coniuge Berenice ac filio, veneno perdidit.

RECENTIORA.

De Brunechilde Gallorum regina.

Recentiorum fœminarum, quæ ſcelere inſignes ſe fecerunt, prima ſe offert Brunechildis Gallorum regina, alio nomine Bruneuſta, quod parum ducens, impiam matrem eſſe, ſceleratiſſimam quoque auiam ſe præſtitit. Nam poſt Sigiberti viri regis mortẽ, ſeminatis diſcordiis, inter Theodericũ atque Theodebertũ, ex Childerico filio nepotes, oratione ſua Theodericũ impulit, vt Theodebertũ interimeret cuius ipſa liberos adhuc infantes manu ſua occiderat, atque inter ipſos Meroueũ adhuc in cunis agentẽ, pedibus apprehenſum, ſaxo alliſerat: & vt ſola regnaret Theodericum quoque poſtea veneno petiit: qua rabie hanc fuiſſe arbitrari debemus? cuius geſta ſcribendo animus meminiſſe horret, adeò ſæuitiæ atque impietatis plena fuerũt, quæ in muliebri ſexu tantum opprimere vilia corda ſolet, vt amiſſa ratione, huic cupiditati viros, liberos atque omnes propinquitatis gradus, feris ipſis atrociores poſthabeat.

De Ioanna prima Neapolitana regina.

Ioanna prima Neapolitanorum regina, occupatis in ſcelere Brunechildis partibus, in Auerſæ vrbis arce, virũ atque eundem patruelem, Pannonium Andream, ſuſpendi iuſſit, vt ipſa arbitratu ſuo, liberius ageret.

De Eliſabella Britannorum regina.

Eliſabella Britannorum regina, in Galliam ad Carolum fratrem cognomento Pulchrum, viſendũ profecta, poſteaquàm Eduardũ tertium peperit, ortis inter virum ac fratrem diſcordiis, in Britanniam à viro reuocata, cum ſciret ei dedecora ſua non ignota eſſe, à fratre Britanníſque ſeditióſis adiuta, partim vi, partim dolo, virũ Eduardum ſecundum adorta cepit, atque in carcere iuſſit occidi, ipſaque ſub filij nomine regnum adminiſtrauit. Verùm poſt aliquot annos deprehenſa cum Rogerio Mortimero adultero, à filio in vinculis poſita eſt.

De Eliſabella Fliſca.

Non minus quoque ſcelerata Eliſabella Fliſca, Lucæ filia, in virum Lucinum Vicecomitem fuit, qui rerũ Mediolani, cum archiepiſcopo Ioanne fratre potiebatur, ac Stephani fratris mortui filios in exilium egerat: nam depræhenſa cũ Vgolino Gonzaga, Ludouici Mantuani principis filio adulterare, ne vir pœnas ſumeret, non ipſum modò virũ veneno ſuſtulit, verùm palàm etiã teſtata eſt, Lucinum iuniorem, atque Vrſinã quos ipſa pepererat, non ex viro, ſed ex nepote eius Galeatio conceptos eſſe: itaque ambobus Papiæ in carcere conditis, Galeatius ac Bernabos, Stephani filij, ab exilio reuocati, in rerum Mediolanenſium adminiſtratione ſucceſſerunt. Per hunc enim modum, ſcelerata mulier, cũ turpis vitæ pœnas dare metueret, virum vlta, filios imperio, & ſe boni nominis honore priuauit.

De Siroë Coſdroë Perſarum regis filio.

Cum Coſdroa Perſarum rex, graue bellũ cum Heraclio Imperatore gereret, Siroës filius, ei regnum vitámque ademit, quẽadmodum antè Coſdroa, Hormiſdæ patri egerat: perſæpè enim diuinitus fieri videtur, vt quæ homines in parentes ſuos egerunt, eadem à liberis ſuis patiantur,

De Henrico Henrici quarti Imperatoris filio.

Et ſi ferro abſtinuit, aliis tamen modis patrem Henricũ tertium Imperatorem, ſceleſtus filius Henricus quartus perdidit: nam non contentus captum coëgiſſe vt imperio cederet, poſteaquàm pater manus eius effugit, armis Leodij incluſum adeò preſſit, vt præ dolore, cum omnibus alia ſpes adempta eſſet, perierit.

De Ludouico Ludouici Bauariæ Ducis filio.

Pari ſcelere Ludouicus Bauarus, cum Ducem Ludouicũ patrem ſuum obſideret, ei mortẽ, quæ ætatis curſu haud lõgè aberat, arcta obſidione premendo magis accelerauit.

De Simene Alardi Dacarum regis filio.

Non minore impietate Simenes, patrem Alardum Dacarum regem, regno expulit, ac demum occidit, Othone primo imperante.

De Stephano ac Conſtantino Conſtantinopolitanis Imperatoribus.

Stephanus ac Conſtantinus, cum imperij honore deiecto Romano primo ipſorum patre, imperiũ inuaſiſſent, iuſtè vt impietati eorum par erat, honore quem per ſcelus parauerant, haud multo pòſt deiecti fuerunt: perſæpè enim euenit, vt qui per ſcelus ſtruere ſibi gradus ad honores, ac regna quæſiuerunt, breui illud ipſum quod parauerunt amittentes, hoc ſolùm ex patris ſcelere rebus retineant, vt infames ſemper habeantur.

De Michaële Conſtantinopolitano Imperatore.

Id quoque Michaëli contigit, Nicephori Imperatoris filio: nam conſpiratione facta, cum Alexio paterni exercitus Duce, vt cũ exercitu aduerſus Robertum Guiſcardũ miſſus, à Nicephoro rebellaret, & ambo imperij honorẽ inuaderẽt, quod ſcelerata pactione pepigerant aſſecuti, aduerſus Guiſcardum profecti, ambò ad Dyrrachiũ prælio ſuperati ſunt: in quo Michaël filius interemptus, breui male partũ amiſit imperium, dum maluit per ſcelus proditoris comes eſſe, quã patris expectata morte, vnicus eſſe ſucceſſor.

De Manfredo Friderici ſecundi Imperatoris filio.

Recentiores omnes ſcelere ſuperauit Manfredus, qui Friderici ſecundi naturalis tantum filius, & ab eo Tarentini principatus honore decoratus: quemadmodũ à nonnullis traditum eſt, puluino ſenem ægrum & patrem oppreſſit, vt Neapolitanum regnum, ſicuti fecit occuparet.

De Sanctio quarto Caſtulonenſi rege.

Haud ſcio an minus Sanctij ſcelus fuerit, in Alphonſum decimum Caſtulonenſem regem patrem ſuum: cæterũ ingratitudinẽ quidem maiorem fuiſſe, nemo negauerit: nam cum mortuo Ferdinando, qui Alphonſi maior natu filius erat, ſucceſſionis ius, non aliis modò rationibus, verũ po-

pulorum quoque conſenſu, in Ferdinandi filium, & ipſum Alphonſum cognomine de Cerda nuncupatum tranſiret, Alphonſus ſenior, quod Sanctium filium nimis diligeret, à nepote in eum, qui minor natu filius erat, ſucceſſionem tranſtulit. Cum auté poſtea ſeniorem ipſum Alphonſum electores etſi prorſus non concordes, imperatoré creaſſent, & ipſe ob eam rem Auinionem ad Pontificem proficiſceretur, ſatius duxit imperatorio titulo cedere, quàm de eo armis cũ aduerſariis decertare: inde poſtea in Hiſpaniam reuertens, à Sanctio cui abiens regnum cõmendauerat, excluſus eſt, & regno imperióque ſimul carens, apud Hiſpalenſem vrbem deceſſit.

De Garſia Alphonſi tertij cognomento Legionenſis regis filio.

Sceleſtus quoque Garſias fuit, cum patrem Alphonſum tertium regno priuauit, etſi id matris ac fratrum impulſu feciſſe videatur.

De Garſia Sanctij filio maioris Auarca nuncupati, Nauarræ, Caſtulonis & Aragoniæ regis.

Sceleſtior Garſias fuit, qui apud patrem Sanctium Caſtulonenſem atque Nauarrienſem regem, falſo adulterij Geloriam matrem accuſauit, quod ei commodare equum recuſaſſet, quem vxori magnoperè Sanctius vir commendauerat: impius profectò ſceleratúſque, qui tàm leui de cauſa eam accuſauit, quam tueri debebat. Id quod mulieris ipſius priuignus, ac naturalis tantum Sanctij filius Raymirus nomine egit, qui armis eam, aduerſus omnium accuſatorum calumnias, defenſurum ſe obtulit: ſed tandé re vt erat patefacta, monachi cuiuſdã opera, cui Garſias in Chriſtiana confeſſione vera faſſus erat, diremptum eſt certamen & regina crimine liberata, quæ vt in priuignũ grata eſſet, præteritis liberis moriens Raymirum, Nauarrienſis regni, quod ipſi dotale erat, hæredem fecit.

De Actio tertio Eſtenſi Ferrarienſi principe.

Sceleratus atq; immanis Actius tertius Eſtenſis, qui vt paternas opes ac principatũ occuparet, Opizum ſecundũ patré in lecto iacenté oppreſſit, deinde fratres pepulit, vt filio Fliſco, qui naturalis tantum erat, principatum relinqueret.

De Petro Candiano Veneto Duce.

Quam ingẽs quoq; ingratitudo ac ſcelus Petri Candiani,

aduerſus patrem Candianum Venetũ Ducem fuit: nã cùm poſthabito maiore natu filio, Candianus Petrum ducatus comitem adoptaſſet, Petrus paternæ neceſſitudinis,atq; huius meriti immemor,proditione parentem depellere eo honore tentauit, vt ſolus ipſe dux remaneret: propter quã ré, à Venetis in exiiium pulſus, tamen nunquam deſtitit bello patrẽ laceſſere,donec ſenio moleſtiáque cõfectus decederet: ſatis enim apertè hoc exemplo docemur, regnorũ nullã certã fidẽ, atq;eã neq; beneficiis, neq; ſanguinis propinquitate parari poſſe,quia vt ſola ſit, regnãdi cupido ſemper appetit.

De Iams Scotiæ rege.

Hæc ſacra regnandi fames, ad par ſcelus ætate noſtra Iãs Scotiæ regis filium, in patrem, qui eodem erat nomine, armauit: nam cum à patre, cum multis aliis defeciſſet, magno edito prælio, pater in eo interfectus eſt.

De Ioanne Maria Vicecomite Mediolanenſi Duce.

Non minus in matrem Catharinã impius, Ioannes Vicecomes Mediolanenſis Dux fuit: nam cũ vita functo parente eius, ipſe tenera adhuc ætate à vidua matre regeretur, vt aliquantiſper ætas adoleuit, in carcerẽ eam in Moguntiaca arce coniecit, atque illic præ mœrore eam ad mortem cõpulit: ſed iam parentes ac liberos impios omittamus.

De Ratoldo Friſonum Duce.

Ad Chriſtianam fidem, Volfranij Senonenſis Epiſcopi opera conuerſus, Ratoldus Friſonũ Dux, cum iam alterum pedem in baptiſmatis fonte poſuiſſet, priuſquàm alterum poneret, ab Epiſcopo petiit, vbi nã maiorẽ, in paradiſo, an in inferno, ſuorũ eſſe numerum putaret? reſpondente autẽ Volfránio: Quippe in inferno,quod eorum nullus Chriſtũ redemptorem agnouiſſet: pedem ex baptiſmate Dux retraxit,dixitque, Eò proficiſci velle, vbi ſui eſſent,malléque eos qui plures eſſent, quam pauciores ſequi. Impia enim leuitate ſaluti damnationem antepoſuit.

De Fabrianenſi populo.

Scelus Fabrianenſis quoque populi ingens fuit, cũ in principes ſuos, Clauella gente ortos conſpirauit. In tẽplo enim cædem peragere coniurati ſtatuerunt, hora egrediundi facinoris ſumpta, cum ſacerdos qui coniurationis conſcius erat ſacra perageret, & decantando Symbolo ad partem eam perueniſſet, quæ incarnationis mentionem facit.

Sceleſtè enim voluit, vt verbum,quo humanæ ſalutis ortus, ac memoria renouatur, proditionis atque alterius peragendæ mortis ſignum haberetur.

De Brachio Seniore militari Duce.

Sceleſtum Brachij quoq; ſenioris (& ſi faceto ſale aſperſum videatur) verbum fuit, conquerente cum eo quodam Martini quinti Pontificis nomine, quod dixiſſet, Se Pontificem ad tàm grauem fortunam redacturum,vt Miſſam numo, qui groſſus dicitur, cantaturus eſſet: reſpondit Brachius Mirari ſe, quod id de ſe Pontifex crederet, qui non modo numum groſſum pro vna Miſſa, ſed ne minutũ quidem aſſem,pro decem Miſſis daturus eſſet: nimis inconſideratum profectò verbũ, oſtendere Chriſtianum hominem, tàm parui à ſe Chriſtianæ fidei primarium antiſtitem, & ſimul primarium ſacrificium fieri.

De Gabrino Fundulo Cremonenſi tyranno.

Gabrini Fonduli Cremonenſis tyranni, nihilo ſaniora fuerunt verba,cum à Philippo Mediolanenſi Duce damnatus, illic eſſet, vbi capite mulctandus erat: aſtante enim populo, eo tempore quo viuendi finis ei imminebat dixit: Grauiter vnum ferre, quod dum Cremonæ principatum obtineret, Sigiſmundum Imperatorem,ac Ioannem vigeſimumtertium pontificem, cum eos in vrbem accepit, à turri quæ immenſæ altitudinis in media vrbe eſt, ſaltu ſe demittere non coëgiſſet, vt eo facinore diuturniorem de ſe loquendi poſteris materiam relinqueret. Impio enim homini ſatis non erat crudelitatis ac malorum, quæ perpetrarat niſi moriturus quereretur grauiora ſe non perpetraſſe.

De Bertholdo Zeringiæ Duce.

Sceleratum quoque illud fuit,quod Bertholdus Zeringiæ Dux in Germania dixit, cum æger morti proximus eſſet: nam cum ſtatueret, vt theſaurus quẽ rapinis coëgerat, id eſt vaſa, pecuniáque omnis ſignata, quam habebat in maſſam vnam conflaretur, & nonnulli, Quamobrem id ageret, peterent: reſpondit, Minimè ſe latere propinquos ſuos, cum ipſe vitam egiſſet, iis diuidendis quæ relinqueret, inter ſe contentionem habituros: ea autẽ haud difficulter diuiſionẽ acceptura eſſent, ſi pecunia ſignata, aut vaſis continerentur: quod ſi in maſſam vnam cogerentur, cum omnes eam appeterent, neque in ea alteri fidem alter haberet, id actura

hæc maſſa videbatur, vt ſingulis vi eam ad ſe trahentibus, mutuis ſe ſuper eam vulneribus confoderet. In morte enim ipſa cogitauit, quo modo perniciosior ſuis mortuus eſſet, quàm antè viuens fuerat.

De quibuſdam leproſis prouinciæ Narbonenſis accolis.

Quidam prouinciæ Narbonenſis accolæ, lepra correpti, regnante Philippo Gallorũ rege, eius filio, qui Pulcher cognominatus eſt, depræhenſi ſunt, ſanie è corporib. ſuis manante, aliáque tabe, clam puteos inficere: vt ad vniuerſum populum, qua ipſi laborabant lepra tranſiret: quorũ ſcelus cũ aliorũ valetudini infeſtum eſſet, omnes viui in domibus ſuis combuſti fuerunt. Scelus profectò ingens, ad quod Iudæi eos impulerant, vt alienæ valetudini inuidendo, ſimiles ſibi facere, alios bene valentes quærerent.

De Petro Sermonetano, minorum ordinem profitente. Item de quodam ſacerdote Gallo, & quibuſdam aliis.

Factis dictiſque ſceleratis, vt qui omnium ſceleratiſſimi fuerunt, finem imponent Petrus Sermonetanus, qui Minorum ordinem profitebatur: & ſacerdos quidam Gallus, nonnullíque alij ſceleſti mirum in modũ, nõ ob id tantũ, quòd immenſus eſt is quẽ læſerunt, verumetiã propter ſacerdotalem ordinẽ, qui eos impellere debebat, vt acerrimi propugnatores eius rei eſſent, quam impiè impugnauerunt. Petrus enim (proh immane nefas) aſini ori Chriſtianam hoſtiã manducandam inſeruit, vt dæmones in magica arte ſibi fauentiores faceret: alter autem, cum male de Catholica fide ſentiret, à Iudæis ſeductus, nõ modò miſſarum ſolennia celebrabat, hoſtiæ immolatione non peracta, verumetiam ad tantã in Deum impietatem exarſit, vt quo die per vrbẽ magnis ceremoniis deferri Chriſtiana hoſtia ſolet, de Epiſcopi manu tollere eam, & palàm in contumeliã pedib. proculcare deliberaret: quod cum frequenti hominum numero, qui Epiſcopum circũſtabant, agere prohibitus eſſet, in maiore Pariſiorum templo de ſacerdotibus celebrantis manu calicem extorſit, ſparſum redemptoris ſanguinem, ac pedibus calcatum, purum eſſe vinum affirmans: quibus ſæuis criminibus ambo, Innocentio octauo pontifice, Romæ Petrus, Pariſiis autem alter, viui combuſti fuerũt. Anno quoque ſalutis quadringenteſimo nonageſimonono ſupra mille: in

le: in valle Canonica Brixienſis agri, ô horrendum ſcelus, atque ante hoc tempus inauditum, complures ſacerdotes, approbatarum congregationum, freti ſe facilius magicam artẽ cõſecuturos, ſpe ita eis, ab humani generis hoſte facta, quẽ in vno montiũ illius vallis palàm alloquebantur, in eã impietatem præcipites ruerunt, vt in hoſtiam quam ipſi immolarant, alij ventrem leuarent, alij pedibus eam proculcarent, nonnulli quod nihilò leuius eſt, comburerent.

DE INVSITATIS MORTIS *generibus.* CAPVT XII.

CONſtat inter omnes qui ratione viuunt, cũ nihil morte certius ſit, incertiſſimam eius haberi horam, ac perſæpè grauem dici mortẽ: nõ quia res ipſa grauis ſit, ſed propter ſtatum illũ, in quo moriturus depræhenditur. Sed profectò dubiũ illud duci nõ debet, ſiquid vnquã optimi mortalibus à Deo cõceſſum eſt, mortẽ ipſam id eſſe dici debere: cum ea ſit, quæ æqua falce ſummos infimis æquet: neque nemini (modo is velit) eripere eũ à miſeria & ſeruitute neget: ad quod etiã accedit, quod perſæpè ipſa tã opportunè vltrò occurrit, vt quanquã grauiter eã homines ferãt, exitu tamẽ ipſo oſtẽditur, grauioribus quæ viuẽdo pertuliſſet, accelerãdo hominẽ quẽ petit liberauiſſe. Ordinẽ igitur inchoatum ſequuturi, de mortis generibus, quæ grauia atque inuſitata appellãtur, priſca recẽtioraque ſubiectis exẽplis deſcribemus. *De Moyſe atque Aaron fratribus.*

Mirum videri non debet, res ratione metientibus, eos qui cum virtute agendo Dei gratiam promeruerint, ab eo præcipua etiam munera aſſequutos eſſe, in vita, & morte, quæ aliis ad pœnam infertur, his ad ſolatium dari: vt tanquàm tranſitus à ſomno, ad nouam vitam ſit: quemadmodũ in Moyſe atque Aaron fratribus perſpectum fuit: nam cum longum æuum fœliciter vixiſſent, & viuentibus oſtendiſſet Deus loca ad quæ tranſituri erant: nulla ægritudine capti, neque alio grauiore ſigno oſtenſo, ad ea ipſa loca, quæ Deus oſtenderat, meliorem victuri vitam demigrarunt, nihil aliud, quàm ſomno ſe captos oſtendentes.

De Ioanne Euangeliſta.

Ioannes quoque Euangeliſta, per lõgum æuum acta vita,

minimè æger, Epheſi longa ad populum de Chriſtiana diſciplina concione habita, cum poſtremò ſe tunc à præſenti vita migraturum denunciaſſet, proſequente eum lachrymis populo, ad effoſſum locum, quem ipſe ordinauerat profectus eſt: atque in eum deſcẽdens, cum extenſus illic iacuiſſet, animam vt Deo eam reſtitueret, egit: qui cum nulla ſeculari re grauatus eſſet, minimè mirum eſt, tàm facile corporis carcere liberatum fuiſſe.

De Phaſelo Iudæo.

Nouum inuenit mortis genus Phaſelus Herodis Antipæ frater, vt ſe ærumnis atque ignominia liberaret, cum proditione à Parthis captus, Antigono hoſti deditus fuit: nam cum manus vinctas haberet, & omnis alia ratio citò moriendi adempta eſſet, tam grauiter muro caput alliſit, vt ſtatim acta anima oſtenderet, ingentis animi virum prohiberi morte non poſſe.

De duobus ad Beſtias damnatis.

Non minus quoque nouum induſtriæ genus, duo ad beſtias damnati repererunt, vt ſe eà crudelitate ludibrióque redimerent: quemadmodũ Seneca ſcriptum reliquit. Nam cum curru ad theatrum deportarentur, vbi feris obiiciendi erant, alter ipſorũ cum dormire ſe fingeret, adeò caput inclinauit, vt inter rotæ radios illud inuolueret, rotáque vertẽdo collum eius frangeret. Alter autem cũ obtinuiſſet, vt è curru leuandi ventris gratia deſcenderet, ſpongiã quæ in publicis latrinis, ad purgandum anũ ligno affixa manebat, gutturi tanta vi inſeruit, vt confeſtim præcluſa anima periret.

De Alexandro Eleo philoſopho.

Nouus profectò mortis caſus is fuit, quo Alexander Eleus philoſophus periit: amnem etenim Alpheum pernatans, cum pectore in acutam arundinem, quæ aqua tegebatur incidiſſet, corpus confodit atque interiit.

De Xenocrate Chalcedonio philoſopho.

Xenocrates Chalcedonius philoſophus, quẽadmodũ ſcriptum eſt, noctu ſine lumine domũ perambulans, patellæ caput incommodè adeò alliſit, vt eo effracto moreretur.

De Thalete Mileſio.

Rarum etiam Thaletis Mileſij (qui inter ſeptẽ Græciæ ſapientes annumeratus eſt) genus mortis fuit: nã cũ ſenio cõfectus, ludos in theatro ſpectaret, ſedẽs calore ſitiq; interiit.

De Heraclito Epheſio philoſopho.

Noua illa quoq; mors fuit qua Heraclitus Epheſius periit: nam cum, vt hydropiſim curaret, bouino ſtercore peruncƈtus, ſub ſole maneret, fortéque ſolum, is qui miniſtrabat, eũ reliquiſſet, à canibus cũ ferã eſſe putarẽt, dilaniatus fuit.

De Diagora Rhodio, & Chilone philoſopho.

Præ gaudio quoque repente perierunt, Græca vanitate capti, Diagoras Rhodius; & item Chilon philoſophus, cum filios Olympicis ludis victores deoſcularentur.

De Seniore Dionyſio Syracuſano tyranno.

Pari leuitate motus ſenior Dionyſius Syracuſanus tyrannus, qui magna fœlicitate potitus, modeſtè ſemper antea fortunam tulerat, accepto nuncio de victoria inter tragœdos parta, nimio gaudio repentè mortuus eſt.

De Polycrita Naxia.

Recens quoque ac ſubita, ob iuſtiorem lætitiam mors ea fuit, quæ Polycritam Naxiam è vita abſtulit: nam cum ob eximiam formam prudentiámque, ſimul Diogeneto atque Erythræis perſuaſiſſet, vt Naxi obſidionem ſoluerent, ab exercitu in vrbem reuertens, vbi publico honore atque omnium lætitia excipiebatur, patriæ liberatrix appellata, dum vrbis portam iniret, mortua concidit.

De Diodoro Dialectico.

Subita vehemẽſque animi triſtitia, id in Diodoro dialectico egit, quod in ſuperioribus iam ſcriptis, nimiam lætitiã feciſſe, diximus. Nam cũ tàm citò vt voluiſſet, quæſtionem à Stilpone propoſitam non diſſolueret, repentina anxietate preſſus, animam egit.

De Heli Iudæorum Pontifice.

Heli quoque Iudæorum Pontifex ac iudex, accepto triſti nuncio de clade qua Palæſtini hoſtes capta arca, occiſiſque ipſius filiis, Iudaicum exercitum affecerant: magno ſubitóque dolore oppreſſus, cum à regio ſolio ſupinus caderet, effracto collo ſtatim periit.

De Druſo Pompeio Claudij Cæſaris filio.

Minores quoque caſus nonnullos de quibus nunc dicemus, morte affecerunt. In eis primus occurrit Druſus Pompeius Claudij Cæſaris filius: nam cum puer ludens, iactum in ſublime pyrum ore excepiſſet, idque altè in guttur deſcẽdiſſet, præcluſa anima mortem obiit.

De Fabio Senatore ac Prætore Romano.

Fabius Prætor, hauſto in lacte pilo, præcluſo ſpiritu animam egit: adeò parua re, hominis perſæpè mors conſtat qui ſuperbè agendo, per amentiam Deo ſe nonnunquam æquare contendit.

De Spurio Saufeio.

Non maior quoque ea res fuit, nec minus noua, qua Sp. Saufeius interiit, cum balneum egreſſus ouum ſorberet.

De M. Aurelio Caro Imp.

Quanquàm minimè nouum ſit, de cœlo tactum quenquàm perire, res tamen haud indigna notatu eſt, cum qui magna fortuna ſunt, fulminati inueniuntur, præſertim raram atque inuſitatam rem agentes, quemadmodū Pompeio Straboni proconſuli contigit, qui vnà cum Octauio, vt Mario Cinnæque ſe opponeret, iuxta vrbis Romæ portam armatus, atque equo inſidens, à fulgore petiit. Viſus enim eſt eo facto Deus oſtendiſſe, quantoperè ciuilia bella damnaret. Carus quoq; Imperator, cum ad Tigrim amnem caſtra aduerſus Perſas haberet, atque æger iaceret, de cœlo tactus, combuſtus eſt, cùm Romani infauſtum haberent bellum, quod trans amnem illum ſuſciperent.

RECENTIORA.

De Fl. Valerio Anaſtaſio Imper.

Inter recentiora Anaſtaſius Imperator, imperij ſui anno quarto & vigeſimo, in vrbe Conſtantinopoli eodem quo Carus fato deceſſit.

De quodam Africæ rege.

Ioanne nono Pontifice, cum Sarraceni ex Africa in Italiam traieciſſent, atque vrbem Conſentiam oppugnarēt, eorum rex, qui ſuis ſcalis muros vrbis conſcendebat, ceu alius Capanæus fulmine ictus eſt.

De Iouiniano Imper.

Quantò minoris momenti re Iouinianus Imp. antè deceſſerat? nam cum vrbem Romā peteret, Dadaſtanæ (qui locus inter Bithyniā atque Galatiam eſt) fumo, ſiue nimio prunarū calore, quæ in cubiculo ad ingens arcendū frigus poſitæ fuerant, ſuffocatus eſt inuentus.

De Attila Hunnorum rege.

Attila Hunnorum rex, cum ſe vt in Italiam reuerteretur accingeret, vxore in Pannonia ducta, prima infauſtarū nu-

ptiarum nocte, cum nimio vino cibóque preſſus dormiret, manante à naſo ſanguine, & per os guttur petente, prius enectus eſt, quàm quiſpiam rem illam præſentiret: Diuino enim nutu factũ videtur, vt illi nimius ſanguis guttur obſtrueret, qui feræ potius, quàm hominis auiditate, ingentem nimis humani ſanguinis vim, cædẽdo vaſtãdóq; ſparſerat.

De Grimoaldo Longobardorum rege.

Grimoaldus Longobardorũ rex, nono die poſteaquam medicis curantibus, in lacerto venam aperuerat, cũ arcu columbam peteret, aperta repentè vena, tantũ effudit ſanguinis, vt cum ſanguine vitam quoque ageret.

De Ioanne, qui Maurus dicebatur Imperatore.

Dum arcu Caloioannes quoque Imperator Conſtantinopolitanus in Cilicia aduerſus aprum vteretur, adeò magnis viribus arcum contraxit, vt ſagitta manum qua tenebat arcũ, traiiceret. Quæ cum veneno, vt in venatione moris eſt., veru illitum haberet, paucis diebus interiit, relicto Emanuële filio imperij ſucceſſore, Chriſti anno centeſimo ac trigeſimo poſt mille.

De Theodorico Oſtrogothorum rege in Italia.

Inuſitatum quoque mortis genus, & penè prodigioſum Theodorici Oſtrogothorũ regis fuit: nam aliquod tẽpus poſtquam Symmachũ atque Boëtium occiderat, cum ei in cœna magni piſcis caput appoſitũ eſſet, viſus eſt ſibi in eo Symmachi caput videre: inferius labrũ in minitantis ſpeciẽ mordentis: quemadmodũ ipſe medico Elpidio poſtea dixit: qua imagine ita territus eſt, vt tũc cubare incipiens, nunquã dicere deſiuerit, ſe ea imagine terreri, quoad animam egit.

De Arrio Hæreſiarcha.

Non inuſitata modò, verum prodigioſa quoq; Arrij hæreſiarchæ turpis mors fuit, qui, quo die in vrbe Conſtantinopoli, cum Alexandro catholico Epiſcopo diſputandum erat, dum leuare ventrem vellet, in ſella familiari, cum fæcibus omnia inteſtina effudit. Inteſtinorum enim vitæque, quemadmodum veræ erat etiam fidei inanis, remanſit.

De Anaſtaſio ſecundo Pontifice.

Pariter Anaſtaſius ſecundus Pontifex, cũ eadem hæreſi laboraret, leuans ventrem vt Arrius animam egit. Sed iam ad mortes, quæ aliquo caſu vim ſecum tulerunt tranſeamus.

De Ioanne vigeſimo primo Pontifice.

Ioannes vigeſimus primus Pontifex, Viterbij ruina cubiculi, cum in lecto iaceret, oppreſſus, paulò pòſt interiit.

De Artauada Armenio.

Eo bello quo Totilas Gothorum rex, ac Iuſtiniani Duces inter ſe decertabant, ſingulari prælio Vlaris Gothus & Artauadas Armenius Rom. eques, haud longè à Trebia amne, in ciſalpina Gallia dimicauerunt, in quo victor Artauadas nimis ſiniſtro caſu ipſe quoque interiit. Nam cum infeſta lancea, ab equo Vlarim Gothum mortuum proſtraſſet, & Vlaris haſta calce humi infixo cuſpide, aliquantiſper à terra emineret, in eam Artauadas tàm grauiter offendit, vt eo vulnere poſt paucos dies à vita decederet, atque ita contigit, vt qui mortuus humi iacebat, viuentem hoſtem victorem occidiſſe videretur.

De Maugoto Mauberto equite Gallo.

Cum ſimiliter ſingulari certamine, apud vrbem Meldenſem in Gallia, Maugotus Maubertus, & Fochetus Doriachus, Iulio menſe inter vehementes ſolis ardores depugnarent, & poſt primum impetum, Fochetus aliquātiſper quieturus ſeceſſiſſet, animaduertens Maugotum in equo nutare, brachium eius inuaſit, atque ad terram ipſum pertraxit, & cùm neque ad deditionem appellatus reſponderet, neque aliter moueretur, detracta galea inuentus eſt mortuus: ſiue eius mortis calor nimius, ſiue liquefacto cerebro, petitum cor, cauſa extitit.

De Baptiſta Mirandulano.

Idem Baptiſtæ Mirandulano Ferrariæ contigit, cum incluſus circunſepto dimicaret: nam cum hoſtem ingēti animo inuaſiſſet, & is territus eum fugeret, ſtatim in equo nutare Baptiſta cœpit. Itaque cum putaretur vulnus accepiſſe, exarmatus ſine vllo vulnere, imò ſine illatæ percuſſionis ſigno, mortuus eſt inuentus, magna aſtantium admiratione. Inter quos ego quoque interfui, in eorū numero, quibus iudicandi de perduellibus datum onus fuerat.

De Fauilla Gotho Pelagij Portugalenſis regis filio.

Non minus ſiniſtri caſus euentu contigiſſe putata eſt, Fauillæ Gothi mors, Pelagij Portugalenſis regis filij: in venatione enim ab vrſo fuit interemptus.

De Aſtulpho Longobardorum rege.

In venatione quoque legitur ab Apro interfectus eſſe Aſtulphus Longobardorum rex.

De Fulcone Hieroſolymarum rege.

Fulco Gallus Hieroſolymarum rex oſtendit verum eſſe vetus adagium, eorum à quibus Currens equus, ſecum patens ferre ſepulchrum dicitur: nam cum in Acri, id loci nomen eſt, leporem ſectaretur, prolapſo equo collũ effregit.

De Ioanne primo Caſtulonenſi rege.

Ioãnes quoq; Caſtulonenſis rex equi caſu detrit⁹ interiit.

De Philippo Gallorum rege.

Philippus Gallorũ rex, puerulus, Ludouici cognomento Groſſi filius, cum à patre regij nominis atque honoris particeps factus eſſet, equi lapſu, cum in Pariſiorum vrbe, fortè in porcum incidiſſet, magno patris dolore deceſſit.

De Friderico primo Imperatore & Sfortia Attendulo militari Duce.

Equorum caſu cum in ſicco eſſent perierunt, hi de quibus dictum eſt: at Federicus primus Imperator, cum in Armenia in magno comitatu amnem vado traiiceret, ruente ipſius equo ſolus demerſus eſt, & ſi per errorem nonnulli ſcripſerint, id eum natando egiſſe. Sfortia quoque Attendulus, Neapolitanum regnum cum exercitu petens, in Aterno amne, dum armigero puero qui mergebatur opem ferre contendit, atque in latus eius rei gratia nimium ſe inclinat, põdere ſuo ſecum traxit equum, & ita ſubmerſus, nunquam fuit inuentus.

De Carolo Nauarrenſi rege.

Magis nouum ſæuiúſque etiã mortis genus illud fuit, quo Carolus Nauarrenſis rex, Chriſti anno trecenteſimo atque octuageſimo ſextò poſt mille, interiit: nã cum ſenio confectus, neruorũ quoque dolore laboraret, medicis ita ſuadentibus, aſſui toto corpori linteũ, aqua (quæ viua dicitur) perfuſum iuſſit: cũ autem qui linteum conſuerat, candelæ igne abrũpere filũ peracto opere vellet, & parũ conſideratè linteum lumine contigiſſet, ſtatim totum concepto igne exarſit, neque antè ferre opem quiſquam potuit, quàm Carolus rex nimis properè ſæuiente flamma combuſtus eſt. Cum ad repentinas ignis vires accederet, quod pedes ac manus lintei inuolutione vinctus, vna tantũ lingua moueri poterat.

De Carolo ſexto Gallorum rege ac comitibus.

Non minus quoque infœlix, atq; incommoda eorũ mors fuit, qui in Pariſiorum vrbe cum Carolo ſexto Gallorum rege, perſonati ſylueſtrium virorum totum villoſum corpus & formas ſumpſerant: nam cum regis frater Aurelianenſis Dux, qui in eos fortè inciderat, familiariter agnoſcere eos vellet, accenſum funale perſonatis admouit, vt eos diligentius intueretur. Itaque cum flamma vnius velum, quod tenui lino pice illitum erat corripuiſſet, & ignis ob picem repentè ſæuiret, ab eo in alios qui propè erant flamma tranſiuit, atque ex perſonatorum numero duobus tum flamma oppreſſis, vix eo periculo eripi rex potuit.

De Septem Turonenſibus dormientibus.

Poſt aduerſa atque inſueta mortis genera, de quibus eſt dictum, nonnullas alias addemus, miras profectò atque à veris magniſque authoribus acceptas. Cum in Turones vrbẽ Gallicã, ad Martinũ illius vrbis Epiſcopum, propinqui ipſius, Clemens, Primus, Theodorus, Gaudentius, Ciriacus, atque Innocentius profecti eſſent, vt vnà cum eo viuerent, atque in monachali habitu diù cum eo manſiſſent: hi quinto ac vigeſimo anno poſt Martini obitum, Aicardo abbati morituros ſe prædixerunt: nec multo pòſt, nullo corporis languore affecti, cũ miſſarum ſolemnia audiſſent, Christiana communione refecti, ante Abbatem ipſum genibus innixi, animam egerunt, & quia, niſi quod immobiles erant, & eis calor nullus inerat, reliquis in rebus viuentibus perſimiles videbantur, Dormientes appellati fuerunt, in Turonibus, veluti qui ſancti haberentur magno honore ſepulti, quorum nos ſepulchra religioſè conſpeximus. ſed mirum magis eſt quod ſequitur.

De Vdone Parthenopolitano Archiepiſcopo.

Chriſti anno quadrageſimo ſupra nongentos, imperante Ottone tertio, in Parthenopoli vrbe Germanica, quæ in Saxonibus eſt, & alio quoque nomine Marrinopolis dicta, Saxonũ lingua Magdeburgũ appellatur, Epiſcopus olim fuit Vdo nomine, vir libidinoſus, & ſacrarũ virginũ corruptor, qui prodigio ad eũ gradũ conſcenderat, neque ſignis, ac diuinis vocibus commonitus, ab impudicitia ſibi temperabat: quare viri religioſi, qui in ea regione, rectè viuendi ſtudio tenebantur, Deum vt Epiſcopũ, aut corrigeret aut tolleret,

rogare cogebantur. Itaque cum noctu in cathedrali eccleſia, quæ ſub ſancti Mauritij nomine, in Parthenopoli eſt, Federicus canonicus eiuſmodi precibus operã daret, non ſine ingenti formidine, vehementioris venti afflatu, omnia quæ in tẽplo erant lumina extingui perſpexit: nec multò pòſt duos iuuenes venire, duo candelabra accenſis cereis ferentes, & Chriſtũ cum parente eius, atque apoſtolis ſubſequi, à quibus cũ eſſent vocati ſancti homines, quorũ corpora in eo tẽplo quieſcebant, viſus eſt inter eos Mauritius venire, qui longa atque graui oratione, Vdonẽ Epiſcopũ accuſauit: quẽ haud multo pòſt Chriſtus nudum afferri, à duobus iuſſit, atq; dãnauit. Is autẽ pugno ab ipſorũ altero qui eũ portarãt, in mediis renibus grauiter ictus, Chriſtianã hoſtiam, quã in communione pridie eius diei ſumpſerat reuomuit in calicẽ, qui altari impoſitus fuit: atque ſecuri percuſſo Vdone, rerũ illarũ omniũ imago euanuit. Qua re vehementer perterritus Federicus, cũ ad altare acceſſiſſet, calicéque in eo eſſe cũ Chriſtiana hoſtia inſpexiſſet, & ſimul èpiſcopũ mortuũ humi iacentẽ, alios religioſos viros excitauit, qui ablatũ inde epiſcopi corpus, in agro ſepeliuerũt: cuius ſanguine cũ reſperſum templi pauimentũ eſſet, ſacerdotes ferrea crate cruorẽ cooperuerunt, quẽ nouis Epiſcopis oſtendere moris habent, vt eo ſanguine, à ſcelerat è viuendo deterreantur. Hæc autẽ quę Federicus inſpexerat, confirmauit poſtea Bruno Epiſcopi in diuinorũ celebratione miniſter, nonnullis enarratis, quæ ea ipſa nocte, qua hæc geſta fuerunt, iter in equo faciens vidit.

De Georgio Plantagineto Clarentiæ Duce.

Georgius Clarentiæ Dux, à fratre Eduardo quarto, Britãnico rege damnatus, vt ſibi mortis genus eligeret: Cretici vini potu mergi atque enecari voluit, nã ſicut Britannico potore dignũ erat, vt potando moreretur, elegit: ſed vt hic cum Baccho, qui ſequitur cum venere mori voluit.

De Giacheto Geneua Saluciano.

Poſcit exitus tàm multorum inuſitatæ mortis generum vt ei addamus, Giachetum Geneuam Salucianum, qui cum in Saluciano populo non paruæ exiſtimationis vir haberetur, iámque ætas ingraueſceret, atque ex vxore liberos procreaſſet, veneris appetentior, occultè per poſticum puellum adhibebat, ſub eo prætextu, vt illius rebus, quæ vſurpabantur tuendis, operam daret: itaque cum ſemel admiſſa puella,

diutius quam conſueuerat, recipere ſe ad vxorem ac liberos tardaret, ſeriórq; hora vxorē ac liberos in ſuſpicionē adduceret, ne quid ei aduerſi contigiſſet, quia ſtrepitum nullum, vbi ipſe eſſet, euoluendorum librorum, vt ei mos erat, non exaudiebant, poſteaquam vocando pulſandóque non profecerunt, effracto loci oſtio, cùm lumen intuliſſent: inuenerunt in puellæ complexu, eum illius ventri, eo modo quo venus exercetur, incumbere, atque vtrunque exanimē, ſine vllo violentæ mortis ſigno eſſe: quæ res palàm facit, æquè ob nimiam, quamuis nuda ſit venerem, ac armis permultos ſæpè vitam agere.

DE VIVENDI NIMIA CVPI-*ditate.* CAPVT XIII.

POſteaquàm de morte dictum eſt, haud incongruum videtur, vt eos etiam attingamus, qui nimium mortem verentes, in appetenda longiore vita, modum ſibi nullum fecerunt: nam & ſi vitæ prodigum hominem eſſe minimè oportet, ita nimis quoque vitæ auarus eſſe non debet: perſæpè enim nimium vitam amando, non euitatur mors, ſed differtur, atque ita in vitam, quæ morte deterior eſt, interdum homines incidunt: quod ſi infœlicis vitæ ſpacium aliquantiſper proferre contingit, in infamia atque dedecore vita amittitur: Pro vna enim morte, pluribus per hunc modum afficiuntur: quod moriente corpore, fama quoque eiuſmodi hominum extinguitur.

De Aſdrubale Carthaginenſi.

Nemo turpius vnquàm vitam appetiit quàm Aſdrubal Carthaginenſis: nam cum defendenda Carthagine, Scipionem inde arcere nequiuiſſet, vrbem ineuntibus Romanis, cum omnibus ſuis, in Æſculapij templum admodum munitum ſe recepit. Neque eorum memor, quæ ipſe nimis crudeliter in captiuos Romanos geſſerat, quibus paria ſibi Romanos illaturos putare debebat, vt mortem prorogaret, vltrò Scipioni ſe dedidit, atque ad eius pedes iacere non erubuit. Cum vxor ipſum intuita, vilem atq; effœminatū vocans, grauiter increparet, cui fortis amimi exemplum ipſe morte ſua præbere debebat. Maluit enim ſordidi animi vir, vinctus triumphantis currum anteire, & populo Roma-

no ludibrium futurus,carnificis manu quam glorioſè in patria pugnans,animam effundere.

De Perpenna.

Turpiter Perpenna quoque vitam amauit, in Hiſpania Sertorio interempto,cum à ſeditioſo exercitu fugiſſet. Nam à Pompeianis deprehenſus,cum inter arbuſta lateret,timens ne tunc occideretur, vt aliquantiſper vitam produceret, exclamauit,Vt ſe ad Pompeium deducerent:detecturum enim ſe omnia quæ ipſius hoſtes Romæ molirentur, dicebat: O animum profectò vilem atque deiectum,vitę puſillum momentum,ſibi amicorum proditione ac ſanguine, veluti precio velle concedi:cuius tamen compos non fuit,prius interemptus quàm eum Pompeius videret.

De C. Caligula.

Qui maior vnquàm mortis terror, aut quod vitæ ſine vlla prorſus virtute maius deſideriũ,quàm in Caligula Cæſare fuit:qui omnibus in rebus,cũ ſuperbiſſimus eſſet, ad omnia fulgura pauens,veluti infans,puluino caput tegebat,illícque ſi quis plurimum ſe terreri oſtendiſſet,turpiter latebat.

De Aulo Vitellio Imperatore.

Stomachum penè mouet Vitellij vilitas & exhauſtus pador, nam cum ſuperbia ſæuitiáque immenſa in Othonẽ atque Sabinũ Flauium vſus eſſet, non puduit cum palatiũ desereret,coquo piſtore comitatum profugere:quinetiam cum oblata ſpe rediiſſet, tandem ab omnibus deſertus, non erubuit accepta in baltheo parua pecunia, in ianitoris cella ſe abdere,foríſque alligato cane,culcitram forib. obdere:quod defenſionis genus non inſani modò hominis eſſe, verũ infantiũ quoque ſimplicitatem ſuperare videbatur, adeò præ timore prudentiã ac communẽ ſenſum exuerat: illic deprehenſus & vix agnitus, poſteaquàm diſſimulãdo diu Flauiorum antecurſores eluſit, quanquàm exploratum haberet ſe moriturum,quia Sabinum Veſpaſiani fratrem occiderat, tamen cum aliquot dies producere vitam cuperet dixit,Habere ſe ea,quæ Veſpaſiani vitam tangerent, quæ ipſe detegere vellet: & idcircò petere ſe, vt in vinculis dum Veſpaſianus veniret,ſeruaretur,quod ab hoſte aſſequi non potuit.En Cæſareum animum atque Imperatoriam mentem, en virum, nõ dicam Bruti aut Catonis,ſed ne Othonis quidem hoſtis

imitatorem, dum tanto dedecore atque infamia, & quod grauius eſt, in ærumna quauis morte grauiore, pauculos dies vitam prorogare quærit.

De Miſa Moabitarum rege.

Romanis Barbari regis exemplũ annectemus, id autẽ erit Miſæ Moabitarum regis, qui à Ioram Samariæ, & ſimul à Ioſaphat Iudæorum regibus obſeſſus, cũ videret vltrà tueri ſe non poſſe, tentata prius incaſſum per noctẽ fuga, præ nimio timore, vt hoſtium manus euaderet, nouo atque crudeli commento vſus. Nam in vrbis muris, in ea parte quæ hoſtibus conſpicua erat, diis ſuis maiorem natu filiũ immolauit: fretus ſacrificio hoſtium manus ſe euaſurum: quemadmodũ à magis ſuis ei promiſſum fuerat, id quod etiã ei proceſſit, ſoluta ab hoſtibus obſidione.

De Bione Boriſthenite Philoſopho.

Non minus quoque mortis ſe pauore terreri, Bion Boriſthenites philoſophus oſtendit, qui cum diſputando ſemper aſſeruiſſet, Deum nullum eſſe, atque omnia caſu regi: æger cum ita ſalutem ſperaret, carminibus fidem habuit, ac diis ſupplicauit, votàque ſuſcepit contra ea quæ ex ſectæ ſuæ diſciplina ipſe prædicauerat.

De M. Anneo Lucano poëta.

Nouũ his, qui legendo multa viderunt minimè videbitur, philoſophũ aut poëtam inuentũ eſſe, in quo promptior lingua, quàm manus eſſet, quemadmodũ nuper de Bione viſum eſt, & nunc quoque in Anneo Lucano oſtendetur: qui cum ſub Nerone Cæſare compræhenſus, velut Piſonianæ coniurationis conſcius, de qua audacter nimis loquutus erat, vt tormenta adhiberi ſenſit, totus præ nimio viuendi deſiderio immutatus, Neroni incolumitatem pactus promiſit, magna ſe detecturũ, atque vt ei aliquid diceret, quod credi poſſe videretur, matrẽ ſuam Accillam, quanquam innocentẽ accuſauit. Verũ pro tanto ſcelere, vt gratiã qua dignus erat acciperet, intra paucos dies, inter alios coniuratos occiſus fuit, vita ingenti ſcelere in paucos dies producta.

RECENTIORA.

De Eugenio tyranno.

Quam turpiter Eugenius quoque tyrannus, proferre vitã deſiderauit, cũ Arbogaſtis ope, qui poſtea militaris dux eius

fuit, Valentiniano ſecundo occiſo, in Gallia Imperium occupaſſet? nam vt in prælio, quo cum primo Theodoſio decertauit, inclinare aciẽ ſuam conſpexit, ne tunc minus vili, quàm antè ſcelerato animo cognoſceretur, minimè Arbogaſtẽ imitatus, qui inclinante fortuna, ſibiipſi mortem conſciuit, vt paucas horas vitam prorogaret (venia enim propter ſuam in Valentinianum proditionem atque ſæuitiam indignum ſe norat) ad Theodoſij pedes, abiecta imperatoria veſte ſe proſtrauit, à quo vt merebatur occiſus, proditione infamis, atque inhonorus turpiter periit: qui ſi paulò antè, quemadmodũ olim Decius egerat, audacter prælium iniiſſet, aut vincere, aut mori Imperator poterat.

De Reginaldo Germano.

Turpius proferre vitam optauit Reginaldus Germanus, qui quo tempore Gotifredus Bolionius virtutis eximiæ princeps, ad Syriacam expeditionem traiecit, partis earum copiarum dux creatus: cum in Aſiam perueniſſet, quanquam Chriſto ſanguinem ſuum vouiſſet, tamen apud Niceam, à Turcis nulla edita virtute, prælio ſuperatus, non modò pro Chriſto mori cum aliis noluit, quorum mortis ignauus dux cauſa extiterat, verum ipſius quoque Chriſti ſceleratè fidem abnegauit.

QVAM ANXIE CVSTODIÆ SVÆ *inuigilarint, quibus ſuſpecta ſuorum fides erat.*

CAPVT XIIII.

ILlis qui nimio vitæ amore, etiam per turpitudinem eam proferre contenderunt, haud incongruè hi ſuccedent, qui aliorum conſuetudinẽ in cuſtodienda vita tranſgreſſi ſunt. Nam quanquam vtriſque nimium viuendi deſideriũ videatur ineſſe, aliud tamen eſt, nulla decoris habita ratione voluiſſe vitã producere, aliud autem impenſam adhibuiſſe curã, ne per inſidias, aut aliam vim, vita ante fatalem horã eriperetur. Pauca igitur de his ac breuia ſubnectemus, quibus palàm fiet eiuſmodi hominibus, in hac vltima vitę cura agẽtibus, vitam calamitatẽ ac potius carcerem, non vitam dici debere: cum aut domeſticorum aut alienorum inſidias, ſcelere ſuo, aut animi imbecillitate, ſemper vereantur.

De Ariſtippo Argiuo tyranno.

Ariſtippus Argiuorum tyrannus, ob nimiam ſuſpicionē, cubiculum ſuum mobilibus ſcalis, cum puella amata conſcendebat, cataracta ferrea aperta, quam cubiculum ingreſſus demittebat: & ne falli poſſet, lecto cataractæ ſuperpoſito incubabat. Cum in inferiore loco puellæ mater ſcalas amoueret, & mane poſtea reſtitueret, cogeretúrque Ariſtippus pronus inde deſcendere, qui præ nimio timore in vnius anus cuſtodia vitam ſuam poſuerat.

De Arthemone Periphoreto.

Arthemonem cognomento Periphoretū, neſcio timidúmne an inſanum dicam? is domi per duos ſeruos, aſſiduè ſupra caput clypeum tenebat, & cum in publicum prodiret, operta lectica ferebatur: Adeò non diligentis modò, ſed ſtultæ etiā curæ, per timiditatem ſeruandæ vitæ plenus erat.

De Domitiano Imperatore.

Domitianus nihilo minus quàm hi, de quibus dictū eſt, timidus, cum mortis inſtare tempus putaret, à Mathematicis prædictū, quod tamen nulla diligentia deuitare potuit, eius porticus, in qua deambulare ſolebat, Sphengitico marmore parietes incruſtauit, vt ei lapidis illius fulgore, veluti in ſpeculo, non minus eorum qui à tergo quàm qui à fronte ſe offerrent, imagines eodem tempore repręſentarentur.

De Commodo Imperatore.

Cōmodus Imperator timidus, cū tōſori nulli fidem haberet, ſibi ipſe barbam comamque candenti carbone adurebat.

RECENTIORA.

De Carolo ſeptimo Gallorum rege.

Quā omni caruit ratione cuſtodia, quā vitæ ſuæ adhibuit Carolus ſeptimus Gallorū rex? cū à filio Ludouico, qui Delphini dignitatē obtinebat venenum veritus, quia cōtumaciter cū eo viueret, ſex dies continuos omni cibo abſtinuit, & cū poſtea medici, atque is religioſus vir, cui ipſe Chriſtiano more crimina ſua fatebatur eū monuiſſent, ſi ita pergeret, vitā animāque ſimul amiſſurū: reficere ſe cibo volens, cū extenuatis inedia viribus, dimittere per fauces nihil poſſet, cibi abſtinentia, vt ei dictū fuerat, mortuus eſt. Parū enim cōſideratè cauēdo, in id ipſū incidit, ꝙ timendo euitare ſe credebat.

De Ludouico decimo Gallorum rege.

Non minus patre ipſo Carolo ſuſpicionis plenam Ludo-

uicus filius vitam egit, cum apud Turones arcem inhabitaret, in quam voluptatis gratia, ſecedere reges ſolebant: nam non ſatis ducens, quadringentos milites in armis, ad palatij cuſtodiam ſemper habere, voluit vt in eo numero, ducenti eſſent Scoti ex populis, qui priſco nomine Britanni erant, minimè ei parentibus. Plus enim fidei in eis, quàm in Gallis viris repoſuit: præterea imam foſſæ partem qua circunſepta erat, ferreis ſpiculis totam compleuerat. Latera quoque ipſius foſſæ, raſtris ferreis acutiſſimis circumſepſerat quæ perſæpe lima acui iubebat. Magna enim cura, neque minore impenſa, anxietatem animi ſui detegebat: cum tamen ea, per quæ cauere ſibi nitebatur, haud magni ad cauendum facienda eſſent.

DE IIS QVI EFFIGIE PERmultum ſibi ſimiles fuerunt.

CAPVT XV.

CAuſas quibus perſæpe homines diuerſis regionibus orti, adeò ſibiipſis ſimiles videntur, vt ſi iiſdem veſtibus amicti inueniantur, diſcerni nequeant, docere aut hominis non eſt, aut ſi in hominis mentem deſcendere poteſt, id in eo erit, qui naturæ cauſas altius ac diligenter inueſtigauerit. Itaque cum præſentis operis profeſſio ea ſit, vt neque quod Dei eſt, impiè ſibi ſumere velit, & ab aliis in philoſophiæ abditiſſimis receſſibus latentia, perquiri velit, nos hiſtorici tantum aggreſſi opus, non cauſas, ſed effectus rerum oſtendiſſe, contenti erimus.

De Sura Proconſule.

Suræ olim in Sicilia proconſuli, piſcator omni ex parte tam ſimilis fuit, vt non oratione tantum (balbus enim erat) verum in geſtu quoque dum rideret, non ſimilis Suræ, ſed Sura videretur eſſe. Effigiéſque ipſa adeò Suram ipſum repræſentaret, vt ſi veſtium diſcrimen tolleretur, diſcerni inter ſe non poſſent.

De Caſſio Seuero oratore.

Caſſius Seuerus adeò Mirmilloni vndique ſimilis fuit, vt ei pro crimine obiiceretur.

De duobus Pueris Seruis.

Quum M. Antonio triumuiro Toranius Mango, duos

pueros tanquam fratres vendidiſſet, quod in omnibus ſimilliimi erant, atque ſermo poſtea indicaſſet, alterum in Germania, in Aſia autem alterum ortum eſſe, Antoniúſque in eo fraudem ſibi adhibitam quereretur, ac puerorũ precium repoſceret: Toranius callido vir ingenio, Ob id tanti ſe pueros vendidiſſe, reſpondit, quod cum tam diuerſis inter ſe regionibus orti eſſent, magis mira ſimilitudo fuerit, quæ minus gratiæ haberet, ſi inter fratres (id quod vulgo natura haud tám raro impartitur) ſimilitudo inuenta eſſet.

RECENTIORA.

De Franciſco Sfortia Mediolanenſi duce.

Inter recentiores æui homines, inuenti ſunt nonnulli, inter ſe diſcretam penè ſimilitudinem habere. Vidimus nos Franciſco Sfortiæ Mediolanenſi duci, cuius aſpectu nihil gratius, nihil principe magno dignius erat, iuuenem in leui ipſius armatura vultu adeò ſimilem, vt aulæ totius conſenſu, ob eam ſimilitudinem cognomento princeps appellaretur. Cum Franciſcus vtpote omni in re humaniſſimus non ſine voluptate in eo tanquam in ſpeculo imaginẽ ſuã, ac pleriſque in rebus geſtus ſuos, ac vocem agnoſceret, & nonnunquam contemplaretur.

De Sigiſmundo Malateſta Ariminenſi principe.

Pariter quoque Sigiſmũdus Malateſta, adeò effigie Marcheſino Mimo perſimilis fuit, vt cum Mediolanum peteret à ſocero ipſius Franciſco Sfortia Mediolanenſi duce, Marcheſinus (eius enim ſuppudebat) aliò ablegaretur: nam aliquando dicacior Marcheſinus, ob ſimilitudinem Sigiſmundum filium ſuum eſſe dicebat.

DE IIS QVI OBSCVRO ORTI LOCO, *per dolum claris ſeſe familiis inſerere conati ſunt.*

CAPVT XVI.

De Smerde Mago.

PErſæpe inuenti ſunt homines, qui aut propter effigiem perſimilem, aut alia fraude adiuti, alienis ſe familiis inſerere, aut aliorum nomina inuadere auſi ſunt. Id inter cæteros Magus nomine Smerdes, própter ſimilitudinẽ Smerdẽ Cambyſis Aſſyriorũ regis fratrem, quem is interfici iuſſerat, ſe finxit eſſe, atque aduerſus Cãbyſem regnũ occupauit: & niſi

& niſi fraus detecta eſſet, quia deſectas habebat aures, id ꝙ Othanis filia palàm fecit, dũ cum eo decubans, caput pertractaſſet, acquiſitũ fraude regnũ, quietè poſſediſſet: ſed eũ poſtea Darius, fraude detecta, cum regno vita etiam priuauit.

De Prompalo Syriæ rege, qui ſe Alexandrum finxit eſſe.

Simile Prompali extremę ſortis viri, principiũ atq; exitus, vt magi Smerdis fuit: nã cũ Antiocheni à Demetrio Sotere, Seleuci filio rebellaſſent, à Ptolemæo Philomatre Ægypti rege adiuti, Prõpalum Antiochi Epiphanis filium finxerunt eſſe. Inditóq; Alexandri Balaitis nomine ad regnũ aduerſus Demetriũ Soterem erexerunt, iuſtius quã Demetrio regnum ei deberi aſſerentes: adeò autem propiriã Prõpalus habuit fortunã, vt propter populorũ in Demetrium odij magnitudinẽ, rebellãte reliqua Syriæ parte, quemadmodũ antè Antiocheni fecerant, is Demetriũ prælio ſuperatũ interemerit. Cæterũ Prompalus poſtea, nimiis fortunæ bonis corruptus, cum inſolenter nimis atque libidinosè, malè partum, malè adminiſtraret regnum, poſt aliquot annos à Demetrio Nicatore, Soteris Demetrij filio, quem ipſe occiderat, Syria pulſus in Arabiam effugit, vbi interemptus fuit.

De quodam Ægyptio qui ſe finxit Antiochi. Soteris Syriæ regis filium.

Haud multò pòſt ſimili fraude Ægyptius iuuenis, mercatoris Protarchi filius, cum ſe Alexandrũ Zebennam appellaret, Antiochi Soteris Syriæ regis adoptiuũ filiũ, quem Parthi in prælio occiderãt: à Ptolemæo Phiſcone Ægypti rege, aduerſus Demetriũ Nicatorem, Syriæ regẽ adiutus, tam multis quas appoſitè fingebat lachrymis Antiochi corpus ſepeliuit, adeóque hac pietatis ſpecie populorũ gratiã ſibi conciliauit, vt poſtea ad Demetriũ Nicatorem ſuperandũ, & ad parandũ totius Syriæ regnũ, multũ ei laborandũ non fuit. Verum poſtea variãte fortuna, regno depulſus eſt, ab Antiocho Criſpo ſiue vt nõnulli aiunt Gripho, qui Demetrij Nicatoris filius fuit. Nã cũ Antiochiæ, auream Iouis ſtatuam, furtim rapere vellet, qua re detecta populus arma cepit, inde mari aufugit, aduerſaque tẽpeſtate actus, cum in maritimos latrones incidiſſet, captus atq; hoſti ſuo dedit⁹, fraudis atq; ficti nominis, in alieni regni occupatione, acerbas moriẽdo pœnas luit.

De Archelao qui ſe Mithridatis Pontici regis filium finxit.

Archelaus Mithridatis ſe filium fingens, gener atque idem

Aaa

ſucceſſor Ptolemæi Ægypti regis factus, in Aſia quoq; magnis vrbibus potitus eſt: cæterum tandem à Gabinio prælio ſuperatus, vitam ac ſimul malè partum regnum amiſit.

De Andriſco Pſeudophilippo Macedoniæ rege.

Andriſcus abiectæ vir fortunæ, Demetrio Syriæ rege ſubornante, Philppi nomen vſurpauit: nam Perſæ Macedoniæ regis filium ſe finxit, atque ab vrbe Roma profugiſſe ſe dicebat: quem tanto omnium conſenſu ac fauore Macedones acceperunt, vt breui eum Macedonici regni poſſeſſorem homines viderint.

De duobus qui ſe Ariarthis Cappadociæ regis filios fecerunt.

Cum Nicomedes Bithyniæ rex vereretur, ne Mithridates ſi Cappadociam occupaſſet (id quod tunc agebat) arma quoque in Bithyniam extenderet, ſub hoc nomine quod eã Ariarthis filio in Cappadocia regnante traditurus eſſet, iuuenem ſatis liberali facie præditum ſubornauit, vt tanquam Ariarthis filius Romam proficiſceretur, atque à populo Romano Cappadociæ regnum peteret: vt autem res ſimilior vero videretur, cum eo vxorem Laodiceam miſit, quæ olim Ariarthis vxor fuerat, vt rem eſſe, quemadmodum iuuenis dicebat, teſtaretur: cæterum à Senatu ambo, tanquam falſæ rei auctores, indicto ſilentio, reiecti fuerunt.

De Iudæo quodam, qui ſe Alexandrum finxit, Herodis Iudæorum regis filium.

Haud meliorẽ exitum falſi commenti, ac fraudis ſuæ Iudæus quidam Sidonius tulit, qui ſe Alexandrum eſſe finxit Herodis Antipæ Iudæorum regis filium, quem pater occidi iuſſerat. Affirmabat enim ſe à militibus quibus occidendi cura demandata fuerat emiſſum, fugiendi poteſtatẽ habuiſſe, atque pro ſe aliũ haud diſſimilẽ interfectũ. Itaque & vultꝰ ſimilitudine, & verbis ſigníſque, quibus vtebatur, à ſubornatoribus diligenter inſtructus, multis ſe verè Alexandrum eſſe perſuaſit. Iudæorum igitur permultis eum proſequentibus, regio habitu ornatus, Romam venit, vt regni partem ſuam peteret: vbi cum Auguſtus Cæſar, prudentia ſua fraudem, vt habebat, detexiſſet, occiſi ſubornatores fuerunt, & ipſe ad ſeruitutem in triremi remo alligatus.

De duobus, qui ſe Neronem Imperatorem finxerunt.

Imperante Othone, magni motus in Gręcia atq; Aſia fuerũt, propter citharœdũ qui ſe Neronẽ fingebat. Is cum vultu

atque voce ei perſimilis eſſet aiebat, quo tẽpore Romæ diſſeminatum fuit, Neronem ſibi vim attuliſſe, aliũ pro eo fuiſſe mortuũ: quamobrem cum ſeditioſis permultis eum proſequentibus, Syriam aut Ægyptum petere contenderet, quò ſi perueniſſet, minimè dubiũ erat, quin oriens totus tumultuaret, aduerſa tẽpeſtate ad Cythnũ inſulã inter Cycladas delatus eſt, vbi cũ veluti verus Nero in milites qui ab oriente veniebant, Imperio vteretur, impulit vt parerent, atque Siſenna centurio à militibus deſertus, profugere ab inſula cogeretur. Qua re audita, cũ Aſia penè tota nutaret, miſſis ab Othone duabus triremibus, nauis qua is falſus Nero ferebatur oppugnata eſt, atque in eo prælio is interẽptus fuit, corpúſque ei9 Romã miſſum. Alius quoque vigeſimo anno poſt Neronis mortẽ, cum ſe Neronẽ fingeret, in oriẽte tantũ nominis atq; exiſtimationis peperit, vt vix niſi poſt aliquod tempus, à Parthis Pop. Rom. deditus foret, reprimi poſſe videretur.

De Geta qui ſe Scribonianum Camerinum finxit.

Nero, quemadmodum alios multos, ita etiam Scribonianum ſenatorem occiderat, & tamen imperante Vitellio inuentus eſt in Illyrico ſeruus, nomine Geta, qui nihilo fœliciore fortuna, quam hi de quibus eſt dictum, ſe Scribonianum fingeret, qui magna ſeditioſorum atque ſeruorum coacta manu, omnia in Illyrico turbabat, vbi olim Scribonianus in magna apud eos populos gratia fuerat: ſed breui Geta ad Vitellium perductus, atque à primo agnitus, vt ſeruus ac fugitiuus mulctatus eſt.

De Nymphidio Sabino.

Nymphidius Sabinus, ſub Galba prætorij præfectus fortaſsè, quia ad Imperium aſpirabat, ſe Caligulæ filium eſſe dixit: matri enim meretricis notam inuſſit, vt ſe Cęſarũ ſanguini inſereret, quanquam id longè à vero abeſſet.

De Barbario Philippo.

Inuſitatum profectò fraudis genus fuit, quo Barbarius Philippus, ſeruus fugitiuus, Romæ aliquod tempus vſus eſt, cum tanquam ciuis Romanus præturam gereret, cuius præturæ adminiſtratione, poſtea iureconſulti vehementer laborarunt, dum de his quæ in prætura Barbarius geſſerat, ratáne eſſe deberent, ageretur: quæ tamẽ rata geſſerunt, eſſe ob fraudem haud à iure abſonã, qua nimis multi cõprehendebãtur.

Sed iam à priſcis ad recentiora tranſeamus.

RECENTIORA.

De Childibio Antio.

Childibius genere Antius, his populis vicin', qui ſub Sclauorum nomine, Iuſtiniano Imperante, regionem trans Danubium incolebant: dum inter Antios Sclauonéſque bello contenderetur, à Sclauone captus, quia corporis robori animi vigor reſpondebat, magnam audendo famam ſibi comparauit. Hunc vt fortuna tulit, Antius à Sclauone qui eũ ceperat redemit, Romani captiui hortatu, per hunc enim modũ, ſe quoque liberatũ iri ſperabat. Antio autẽ oſtendit hunc Childibium, quia & virtus & nominis ſimilitudo fidem faciebat, illum eſſe, qui ad Danubium Iuſtiniano Imperante, Thraciã magnis rebus geſtis rexerat, prœlioque cum Sclauonibus edito, interiiſſe credebatur, qua de re rogatus hic Childibius, cum eam negaret, Romanus captiuus, vafro vir ingenio, ei cuius erat captiuus perſuaſit, hunc verum eſſe illum Childibium, ſed præ timore affirmare rem non audere. Itaque res palàm facta eſt, & is partim quia terrebatur, niſi ꝙ Roman. dicebat, affirmaret, partim quia euaſurum ſe in maiorem fortunam putabat, ſi is Childibius quem ferebãt, putaretur eſſe, ipſe quoque aliorum opinionem ſequutus, quod alij ferebant, dicere & affirmare cœpit. Cũ igitur Iuſtinianus Sclauonibus atque Antiis optionem feciſſet, Turrim vrbem inhabitandi, quæ olim à Traiano condita, per id tempus cõtinuis bellis populo exhauſta ac deſerta erat. De ea incolenda vtraque gens conuenit, ſi eis Childibius præficeretur: aſſerebant enim, queadmodũ Thraciam olim virtute defenderat, ita ipſos nunc quoque defenſurum. Miſſus ergo Childibius captiuus ab vtraque gente ad Iuſtinianum orator, cum in Narſetem Eunuchum proficiſcens incidiſſet, qui Childibium primum in prælio mortuũ norat, diligenter ab eo excuſſus eſt, & quanquam Latinè loqueretur, & multa primi Childibij ſigna daret, tamen is eſſe, qui verè erat cognitus, vinctus eſt, atque ad Imperatorem miſſus.

De Cotherino qui Sulthani filium ſe finxit.

A virginis partu ducenteſimo ac quadrageſimo tertio anno poſt mille, in Aſia minore quidã fuit nobili inter Turcas genere ortus, qui Cotherinus nũcupabatur: hic quorundam Turcenſium præfectorum opera, qui Baiothum Sulthanum

inuiſum habebant,cũ in publico cum matre ex cōpoſito cōtendens minis cum ea ageret, vt quo patre eſſet ortus declararet vellet,ipſaque reluctaretur,arreptā capillis,grauiter calcibus pugníſque mulctauit. Itaque cũ filij vim vltra ferre ſe non poſſe oſtenderet palàm affirmauit, Cotherinũ Baiothi Sulthaoi fratrē eſſe:quam rem, cũ populi ingenti gaudio accepiſſent, ad eum circiter viginti millium hominum manus conuenit,atque vrbs Iconium iam deditionē fecerat, cũ inde profectus,vt Candelorũ occuparet, vbi regij theſauri cuſtodiebantur,per fraudem à quodam Turcenſi principe captus,vnà cum fratre ſuſpendio vitam finiuit.

De Gondeualdo,qui ſe Clotharij filium dicebat.

Cum ſimilē fraudem, in Burgundia Gondeualdus aſtruere vellet,nequaquã fœliciorem exitum nactus eſt: nam cum eius mater,quæ corpus vulgauerat,Clotharij Burgundiæ regis filiũ diceret, à Clothario atque Childerico eius fratre repulſus,vt declinaret dedecus,quod inde in eum reſultauerat, Hieroſolymã in Orientē profectus, vnde audita Clotharij morte cũ in Burgundiã rediiſſet,eúmque populi excepiſſent, cōmiſſo cum Gonthramo vero Clotharij filio graui prælio, ab eo Gondeualdus confeſtim ſuperatus, atque occiſus fuit.

De quodam qui ſe Adelphonſum Aragoniũ regem finxit.

Mortuo in prælio aduerſus Mauros in Hiſpania Adelphonſo rege,Hiſpanus, qui ei facie perſimilis erat, ſe Adelphonſum eſſe finxit, oſtendens propter acceptæ cladis dedecus,ignoto habitu,velle orbem terrarũ peragrare:quibus rebus apud multos(nam præter ſimilem effigiem, multis quoque aliis ſignis,ſe verum Adelphonſum oſtēdere videbatur) tantum profecit,vt magnus hominum numerus,Adelphonſum eſſe eum putaret.Itaque cum ob eam rem, multi hominem proſequerentur, veritus Alphonſus, qui in regno ſucceſſerat,ne inde grauius ſibi negotium oriretur,comprehendi eum,atque ſuſpendi iuſſit.

De quodam qui ſe Henricum quintum Imperatorem falſò dixit.

Anno à dicto iam partu centeſimó atque trigeſimò ſeptimo ſupra mille, in Germania apud vrbem Solodurium ab eremo profectus quidam,ſe Henricum quartum Imperatorem eſſe palam affirmabat,qui antea mortuus erat:quamobrem cum multi ad eum tranſirent, inter Germanos graues

verus natus eſt filius, cui Odoni Antonio nomẽ indidit, cũ ob ſceleſtã vitam cũ Vrbinates interemiſſent, Federicus populis ita annitentibus, ad principatũ conſcendit, vt comitis Guidonis naturalis filius, lõgè fœlicius ei, quàm his de quibus eſt dictũ, fauente fortuna: nã vt Vrbinates Odonis ſcelus in ſe irritauerat, ita propter virtutis magnitudinẽ, Federicũ veluti numen Vrbinates coluerunt: ſub eo quieta atq; æqua omnia, nõ minus quã Romani ſub Numa aſſequuti.

De quodã qui Ricardum ſecundũ Britanniæ regem ſe finxit.

Cum Henricus quartus Ricardum ſecundum, fratrem patruelem Britanniæ regem in vincula conieciſſet: ac regnum occupaſſet, Salesberitanus comes ex matre Ricardi frater, vt eum liberaret, aut ſaltem vlciſceretur, regia veſte ſacerdotem adornauit, qui olim in Ricardi muſicorum numero fuerat, atque ei in omnibus perſimilis erat. Ricardum igitur in inſulam effugiſſe, è carcere diſſeminauit. Ad eam famam, cum multi conueniſſent, ſuppoſititiúmque Regem ſequerentur, Henricus valido exercitu, cum eis cõſerta manu in fugã omnes conuertit, atque occidit, inter quos haud longè pòſt verus quoque Ricardus fuit.

De quodam Oxonenſi Britanno, qui ſe finxit Georgij Clarentiæ ducis filium.

Aetate noſtra in Britannia regnante Henrico ſeptimo cum in carcere Eduardum Georgij Clarentiæ ducis filium aſſeruaret, Georgius autem Eduardi, atque Ricardi frater fuerat, quorum vtroque in Britannia regnante, Britannus quidã ſacerdos, finxit Eduardũ, qui in carcere erat, Henrici manus effugiſſe, & pro eo adoleſcentẽ Oxonenſem organiſtæ filiũ, qui ei ſimillimus erat oſtẽdebat. Hunc in Irlandiã deductũ, eius inſulæ populi Regẽ appellarunt, quibus ſubnixus, accedente præterea Britannorũ exulum ope ſatis magna manu in Britanniã traiecit: vbi ab Henrico ſtatim prælio ſuperatus, ac captus, cum ab eo populo oſtenderetur, vnà cũ vero Eduardo, fraus illa prorſus detecta fuit. Henricúſque hunc falſum Eduardum, anno quadringenteſimo octogeſimo ſeptimo poſt mille culinæ ſeruitio relegauit.

De alio qui ſe Ricardum, Oreadum ducem, Eduardi quarti Britannorum regis filium ſimulauit eſſe.

Poſt hunc falſum Eduardũ, iterũ anno quadringẽteſimo ſeptimo poſt mille, à virginis partu, in Britanniã Scotorum

ope quidam deſcendit, qui ſe Ricardum Orcadum ducem nominabat, Eduardi quarti filium, atque ad ſe regnũ ſpectare aſſerebat: fingens cum patruus eius Ricardus, vt regnum ipſi ac fratri adimeret, occidi ambos iuſſiſſet, militem cum cui cædes demandata fuerat, occiſo primo eius fratre, precibus flecti ſe paſſum, alium pro ſe occidiſſe, atq; ipſum liberaſſe. Cum autem Eduardi effigies verbis addita (Eduardo enim vero ſimillimus erat) multos impuliſſet, & vt quæ is dicebat, vera eſſe crederent, à Carolo octauo Gallorum rege quæſitus, quod eo tempore Henrico Britannico regi hoſtis erat, in Pariſiorum vrbem cũ honeſto comitatu venit, vbi poſteaquam accepit, ab Henrico cum Gallis initam eſſe pacem, veritus ne tanquam initæ pacis pignus Henrico traderetur, in Flandriam profugit, illicque à Philippo Burgundiæ archiduce, cui Maximilianus Imperator pater erat, tanquam propinquitate coniunctus in honore habebatur: ſed tertio anno pòſt inchoata huius fraudis commenta, prælio ab Henrico rege Britannico, cũ in Britanniam traieciſſet ſuperatus ac captus, palàm fecit ſe Tornacenſis tonſoris filium, nomine Petrachinum Verbecchum eſſe, atque ad vrbem Londam, cum idem affirmantes eius parentes veniſſent, ab Henrico liberatus alimenta quoque quibus viueret, accepit. Sed cum poſtea iterum res nouas moliri depræhenſus eſſet, in medio vrbis Londæ foro capite mulctatus eſt. Cæterum quanquam in eiuſmodi materia, permulta inſignia Italorum exempla nobis occurrant, vt poſteritatis noſtræ rationem habeamus, ne aliqui ab hoc noſtro ſcribendi genere, quod in communem vtilitatem ſolum ſuſcepimus, læſos ſe eſſe putarent, in eam ſæuiant, hic ſcribendi finem faciemus.

FINIS.

INDEX COPIOSISSIMVS OMNIVM NOMINVM DE QVIBVS *paſsim in hac hiſtoria agitur.*

Arō pōtifex Iudęorū. 303
Abágas Cau Tartarorum rex. 351
Abacuc propheta. 39
Abarthomius Sidoniæ rex. 223
Abeniuza Sultanus Marrochi. 211.
Abdelmonius Barbariæ rex. 105
Abimelech Gedeonis fili⁹. 313
Abiſai Hebræus. 88
Abiud ſacerdos. 12
Abſalon. 354
Abſalonis in fratrē crudelitas. 185
Abydeni. 213
Achab Samariæ rex. 12
Actia Auguſti mater. 30
Actilia Variola Romana. 269
Actius. III. Eſtenſis Ferrariæ princeps. 357
Adaleda Auguſta. 231
Adathames Cara. 257
Adlauus Northumbrorū Barbarorum rex. 343
Adoleſcens Lacedęmonius. 88
Adonizebech Cananæorū rex. 228
Adrianus & Seuerus Imperatores. 299
Adrian⁹ prim⁹ Pont. Max. 118
Adulterij duo accuſati. 279
Ægypti Sulthani. 226
Ægyptij. 59. 61. 65. 319
Ægyptiorum iudices. 61
Ægyptiorum reges. 60
Ægyptius quidā qui ſe finxit Antiochi Soteris regis filiū. 367
Ælius Adrianus Imperator. 41. 68. 73. 109. 122. 279. 291. 300.
Ælius Verus Imp. 311
Æſchines orator. 101
Æſopus Demoſthenis libert⁹. 278
Æthiopes. 66
Africæ rex quidam. 360
Agapetus Pontifex. 196
Agatha virgo Catinenſis. 99
Agathocles Syracuſanorū rex. 102. 331.
Agathoclis comites. 278
Ageſilaus Athenienſis. 96
Ageſilaus Lacedæmoniorum rex. 111. 132. 245
Agis Lacedæmoniorū rex. 121
Agrigentinus quidā cæcus. 256
Agrippina Auguſta. 21
Agrippina Auguſta. 355
Aimarus Epiſcopus Aniciēſis. 48.
Aimo Sabaudiæ comes. 276
Alardus eques prouinciæ Narbonēſis & Carolus I. Neapolit. rex. 261
Alaricus Gothorū rex. 4. 320
Alarici milites. 5
Alberic⁹ Barbianus Cunij comes. 64

Albertus Pius Capri princeps. 284
Alcibiades Athenienſis. 81. 160.244.250.258
Alexander Eleus philoſophus. 369
Alexāder & Gaius martyres. 7
Alexander III. Pont. Max. 201
Alexander Iudæorum rex. 314
Alexander magnus. 32. 77. 81 84. 109. 111. 134. 147. 162 209. 298. 299
Alexander magnus & Timoclea Thebana. 184
Alexander Phæreus tyrannus. 313
Alexandrini quidā ciues. 352
Alexandrinus populus. 756 338. 351
Alphonſus Aragonius Siciliæ rex. 110. 127. 131. 137. 152. 158 159. 255. 284. 302
Alphonſus Legionis rex. 10
Alphonſus Pereſius Guſmanus. 214
Alfonſ9 II. Neapolis rex. 222
Alfonſus quartus Legionis rex. 14
Alfonſus X. Caſtulonēſis rex. 284
Alfonſus ſenior Aragonum rex. 74
Alfredus Britannorum rex. 35
Alphenus Varro Cremonēſis. 102
Almaricus Hieroſolymarum rex. 10
Almeno Arabs rex Toletan9. 215
Altinerius & Rainaldus Taruiſtani. 255
Altreda mater Gulielmi Normandi ducis. 34
Aluarus Luna Aragonius. 239
Amalaſunta Oſtrogothorum regina in Italia. 282
Amalthea Sibylla Cumana. 277
Amaſis rex Ægypti. 243
Amaſis Perſa. 249
Ambroſius Mediolanen. epiſcopus. 18. 25. 35. 47. 78. 125 196. 283
Ambroſius Grimaldus ciuis Genuenſis. 38
Ammianus Marcellinus. 265
Amram Moſis pater. 30
Ammon Hieroſolymorū rex. 12
Anaſtaſia nobilis fœmina Cōſtantinopolitana. 187
Anaſtaſius Imp. 360
Anaſtaſius abbas. 25
Anaſtaſius II. Pont. 361
Ancillæ Cleopatræ. 219
Andalonus Negronus Genuēſis. 283
Ancharus Midæ regis Lydorum filius. 174
Andragatius comes. 89
Andriſcus Pſeudophilippus Macedoniæ rex. 367
Andronicus Imp. 230
Animalia admiranda. 56
Annibal Carthaginenſis. 251 259. 294. 355.
Antagoras poëta. 195
Antigonus rex Macedonum. 111. 169

Antiochus Accipiter Syriç rex. 172.
Antioch⁹ Epiphanes Aſiæ rex. 13.
Antiochus III. Aſiæ rex. 133. 210
Antiochus Eupator Aſiæ& Syriæ rex. 330
Antiochus Griphus Syriæ rex. 350
Antipater Herodis Iudæorum regis filius. 354
Antipater Macedoniæ rex. 354
Antiſtiæ vxoris Pompeij mater. 177
Antiſthenes philoſophus. 282
Antonia Placilla Priſci vx. 217
Antonij ægyptij ſenectus. 297
Antonius Venierus Venetorũ dux. 180
Antoninus Caracalla Imper. 220.316
Antoninus Pius Imp. 77. 112 155. 182. 279. 285
Antonius Leoninus Genuẽſis. 270
Antonius Spinula Genuenſis. 335
Antrum Hieropolitanum. 55
Anus quædam. 247
Apelles pictor. 292.295
Aphri Epiſcopi. 51
Apicius Romanus & P. Octauius. 308
Apollonius Tyaneus. 39.78. 281.292.297.
Apoſtoli. 25
Appius Claudius Decẽuir. 331
Appius à Triumuiris proſcriptus. 227
Apulei⁹ & Arũtius proſcri. 252
Aquileienſes. 268
in Aquis mirãda perſpecta. 49
Arantij vxor. 177
Arcis Nucerinæ prçfectus. 189
Araſſenſis clerici & eius ſororis facinus. 273
Arbogaſtes comes. 332
Arbogaſtes. 89
Archelaus qui ſe Mithridatis Pontici regis filiũ finxit. 367
Archidam⁹ Zeuſippi filius. 275
Areſcontes Argiuus. 40
Aretha Cyrenaica docta mulier. 276
Aretaphila Cyrenea. 121
Aretaphila Græca. 278
Argẽtaria Polla docta mulier. 277
Argiraſpidæ. 325
Argon Cham Tartarus. 235
Ariarthes Cappadocum rex. 87
Ariminenſes duo fœminç. 268
Ariſteus Proconnenſius. 43
Ariſtides Athenienſis. 119. 123 139.271.303
Ariſtippus Argiuus tyrannus. 786
Ariſtippus philoſophus. 245
Ariſtobolus Iudæorũ rex. 110 354
Ariſtophanes poëta Græcus. 295
Ariſtoteles philoſophus. 76
Arnaldus Gerardus Cathalanus. 212
Arnoldus Flandriæ comes. 334
Arrius hæreſiarchã. 361

Arrij apri perfidia. 332
Arſaces Parthorum rex. 102
Artaxerxes Lōgimanus Perſarum rex, 210
Artaxerxes Memnon Perſarū rex. 307
Artaxerxes Perſarum rex. 313
Artauada Armenius eques Rō. 361
Artemiſia Cariæ regina. 258
Arthemon Periphoretus. 365
Aruntius & Apuleius proſcripti. 252
Aſconius Pædianus. 282
Aſclepiades Pruſienſis medicus. 113.290
Aſcletario mathematicus. 291
Aſdrubal Carthaginenſis. 363 313.
Aſina quæ locuta eſt. 52
Aſphaltis lacus. 54
Aſſaſini. 6
Aſtapacenſes. 86
Aſtulphus Longobardorum rex. 362
Aſtyages Medorum rex. 313
Athalia Hieroſolymarum regina. 354
Athelſtani Britannorum regis mater. 34
Athenodorus philoſophus. 247.
Attalus Aſiæ rex. 285
Attila Hunorum rex. 360
Attilæ Hunorum regis ſenectus. 298
Attilij exulis mater. 354
Atto Epiſco. Moguntinus & Ludouicus III. Impera. 254.
Athanaſius patriarcha Alexādrinus. 273
Athenienſes. 59.65.160.162. 202. 267.336
Athenodorus philoſophus. 39.247
Auenzoar Albumaſar. 36
Aues admirandæ. 56
Auguſtinus Hipponen. epiſc. 18. 221. 205. 283
Auidius Caſſius. 316
A. Iunius Valens. 88
Aulus Vitellius Imp. 22.348
Aurelianus Imperator. 2. 23. 38. 39. 70.73. 103.109.200. 209
Aurelianus Carthaginenſis epiſcopus. 269
Aurel. Imp. 73
Aurelius Alexander Seuerus Ro. princeps. 2. 17. 61. 69. 200. 279. 285
Aurelius Val. Probus. 89. 111
Aurelij Valerij Probi exercitus. 338
Axiotea Phliaſia. 282
Abbas & Monachi in Ptolemaide. 141
Abſtinétiæ priſcæ cum ea quæ recentium temporum eſt cōparatio. 137
Actius Eſtēſis Ferrariæ dominus. 130
Adadi Syriç regis ingratitudo. 166
Adelbertus Pragēſis epiſcop⁹. 124
Admirati Turcarū & Balduini Hieroſolymæ regis mutuæ gratitudines. 165

Æmilius Sybaritanus. 142
Agricola regni Neapolitani. 144
Agrippa Iudæorũ rex. 154.161
Alberrus Bauariæ dux. 127
Alexander Seuerus imp. 121. 122. 169
Alexander V.Pont.Max. 151
Alexander & Mechtildis Scotiæ regis filij. 140
Alexādrina virgo Ægyptia. 141
Alexius Imp. Conſtantinopoliran. 171
Alexij erga Iſaac fratrem Imp. Conſtantinop. ingratitudo. 167
Alexius Patritius Roman. 139
Alfonſus Caſtellæ rex. 129
Alfonſus Legionenſis rex. ibi.
Alfonſus ſecũdus Hiſp. rex cognomento Caſtus. 135.157
Almanſor Arabum rex in Hiſpania. 141
Almaricus Pannonius. 135
Amurates Turcarum rex. 125
Andreas Ord. Minorum. 126
Anna Romana. 143
Antiochi equus. 163
Antonius ægyptius monachus. 139
Antonius Validi mõtis comes. 129
Apollinaris Alexandrinus patriarcha. 151
Aquila & virgo quædã Seſtia. 163
Archebius Ægyptius monachus & heremira. 151
Arria Romani ſenatoris coniunx. 143
Arriani filius. 170
Artaxerxes primus Perſarum rex. 153.161.169
Aſpidis gratitudo in Aegyptiũ. 163
Athenienſium in regẽ Demetrium ingratitudo. 166
Auenir & Ioſaphat Indorum reges. 124
Auguſtus & Arrius philoſophus. 145
Auguſtus Cæſar. 122.153.154. 186.199.208.219.247.279. 285.297.349
Auguſti erga Toranium ingratitudo. 167

B.

Babylonij. 58.267
Badilus Gallus. 351
Balbinus & Lepidus. 227
Balduinus Conſtantinopolit. Imperator. 269
Balduinus primus Hieroſolymæ rex. 9.92
Balduini II. Hieroſolymarum regis exercitus. 326
Balduinus terti⁹ Hieroſolym. rex. 19.48.80.82.211.
Balthaſar Chaldęorum rex. 13
Bamba Hiſp. rex 25
Baptiſta Malateſta docta mulier. 277
Baptiſta Mirandulanus. 361
Barbara virgo Nicomedienſis. 98
Barbarius Philippus. 368
Barbula & Marcus. 182
Barchochabas Iudæus. 253
Bardilones Vincentinus. 99

Barthabaces Cybeles ſacerdos. 39
Bartholinus Siſtrus Papienſis. 189
Baſilius ex Abbatis miniſtro Imperator. 225
Bela II. cæcus Vngarię rex. 234
Bela III. Vngariæ rex. 335
Beliſarij exercitus in vrbe Roma. 351
Belliſarius Conſtātinopolitanus. 70. 74. 124. 301. 346
Belphech Turca Perſarum rex. 329
Benedictus Abbas. 36. 45. 78
Benedictus III. Pont. Max. 125
Benedict⁹ IX. Pont. Max. 326
Brugenſis populus. 340
Bernabos Vicecomes Mediolanenſis princeps. 130. 329
Bernardini Curtij prędictio. 336
Bernardus Abbas Clareuallenſis. 79
Bernardus Carpius eques Hiſpanus. 171
Bernardonus Vaſco Florentinarum copiarum dux. 71
Beroſus Aſtronomus. 304
Bethiſacus Gallus. 275
Bertholdus Zeringiæ dux. 358
ad Beſtias duo damnati. 359
Bethuliani & Iudith. 258
Bettus Biffolis Florentinus. 94
Bilia Duellij Rom. vxor. 133
Bion Boriſthenites philoſophus. 364
Blanca Vicecomes Mediolanenſis dux. 182
Blandinæ Lugdunenſis fœminæ patientia. 183
Blaſius Axaretus Genuenſis ciuis. 105. 114
Bochorus Aegypti rex. 19
Boemundus Normandus. 123
Boij Galli. 259
Bombardæ primus vſus. 64
Bonifaci⁹ VII. Pont. Max. 326
Bonifacius octauus Pontifex. 7. 322
Bononienſes. 342
Bonoſus imperator. 103
Brachius dux militaris. 263. 344. 358
Brachmanes philoſophi. 292
Britanni qui Scoti dicũtur. 59
Britannici quidam populi. 339
Britius Turonenſis epiſc. 273
Brunechildis Gallorum regina. 355
Brunechildis Gallorum regina & Iezabel regina Sama. 230
Bubulcus quidã German⁹. 198
Bubulcus quidam ſeruus. 192
Budenſis populus. 341
Bulgari. 339
Buthes Perſa. 87
Byſaltides rex in Thracia. 178

C.

CAbrias Athenienſis. 245
Cacanus Bauarorum rex. 254
Cæcus quidã Agrigẽtinus. 256
Cæſar Auguſtus. 67. 68
Cæſar dictator. 20. 21. 328. 343
Caiphas Iudæorum pontifex. 17
C. Iulius Cæſar. 186. 192. 299. 279
C. Martius Coriolanus. 81

C. Marius conſul. 72,97.115. 175.266.299
C. Plinius. 280
C. Rabirius. 272.
Calen᷒ Roman. & Varro philoſophus. 145.
Caligula Imp. 31.73.107. 220.300.310.315.324.364. 328.355.
Caligulæ Imp. ingratitudo. 167.
Calir Baſſa. 239.
Camma Galata audax mulier. 349
Cambyſes Perſarũ rex. 13.307. 319.337
Cambyſis Perſarum regis exercitus. 267
Candidati. 10
Canes Lyſimachi regis. 163
Canis Scaliger. 261
Canis Iaſonis Lycij. 163
Canis T. Sabini. ibidem
Cantor quidam. 295
Cares & Metrodorus Perſæ. 301
Carinthij. 62
carinus Imperator. 107
Carinus & Galienus Imperatores. 311
Carneades Græcus. 287.280
carolomanus Frãconiæ princeps. 124
Carolus caluus Imperator. 110.180
carolus comes carolois Philippi Burgundiæ ducis filius. 212
Carolus magnus Gallorũ rex. 150.181
Carolus I. Neapolit. rex, & Alard᷒ eques Narbonẽſis. 261
Carolus VI. Gallorum rex. 362.129
carolus ſeptimus Gallorũ rex. 365.181
carolus ſeptimus Delphinus Franciæ. 335
Carolus octauus Gallorũ rex. 184
caroli octaui aduentus in Italiam. 28
carolus rex Nauarrenſis. 362
Carolus Simplex Gallorũ rex. 236
Carolus dux Aurelianenſis. 129
carolus & Franciſcus Guarna 52
Carolus vltimus dux Burgundiæ. 318
Carthaginenſes. 3.268
caſimirus Poloniæ rex. 235
Caſſandra Fidelis Veneta docta virgo. 278
Caſſius cherea tribunus. 175
caſſius Seuerus Orator. 366
Caſtriti᷒ caſtracanes. 74.201 233
catharina virgo Alexandrina. 99.306
cato ſenior. 74.112.177.247
cato Iunior. 115.134. 172.205.266
carthi gens Germanica 63
cecilia Barbadica Veneta. 144
celeſtinus V. Pont. Max. 126
celſus tyrãnus Imp. creat᷒. 227
Celtæ Hiſpanienſes. 160
Cenſores Romani. 61

Cẽſoriá nota in Sabaconũ. 75
Cenſorini exercitus. 338
Cenſurę exemplũ præclarũ. 75
Centauri viſi. 52. 58
Centurio quidam Heliogabali. 346
Cepionis ſeruus. 218
Charimo & Era ancillæ Cleopatræ. 219
Cheopes Ægypti rex. 300
Childibius Antius. 368
Chilo philoſophus. 246
Chilo philoſophus & Diagoras Rhodius. 360
Chilonia Spartana Cleõbroti Spartani regis vxor. 219
Chryſoſtom⁹ patriarcha Cõſtantinopolitanus. 274. 305
Chriſtiani Catholici veteres. 6
Chriſtophorus Colũbus. 294
Chriſtus Ieſus Saluator. 43
Chryſippus philoſophus. 113
ſine Cibo qui vixerint. 56
Cichus Ordelaphus Foroliuiẽſis. 174
Cichus Simoneta. 240
Cinnæ conſulis exercitus. 345
Clara Aſſiſiẽſis ſancta mulier. 306
Claudius Imperator. 1. 15. 21. 75. 252. 315
Claudius Pulcher. 348
Cleander. 224
Cleantes philoſophus Stoicus. 281
Clemẽs quart⁹ põtifex. 45. 136
Cleo Athenienſis. 110
Cleobulina Lindia mulier docta. 277
Cleomenes Lacedæmonũ rex. 154. 87. 249
Cleomenis regis Spartani mater. 175
Cleopatra Ægypti regina. 309
Clerici Araſſenſis & eius ſororis facinus. 273
Clericus Germanus. 44
Clodoueus Gallorũ rex. 18. 91
Clotharius Gallorum rex. 179. 322
Clotharius ſecundus Gallorũ rex. 92
Clotildis Gallorũ regina. 350
Cocceius Nerua Imp. 155
Collegium tribunorum. 208
Cn. Pompeius. 72. 77. 128. 133. 153. 191. 300
Cnei Pompeij erga vxorẽ Antiſtiam ingratitudo. 167
Cominius Atrebatenſis. 260
Comiola fœmina illuſtris. 168
Comitis de Fois in filium immanitas. 180
Commodus Imperator. 12. 23. 106. 300. 310. 316. 324. 365
Conon Athenienſis. 203
Conradinus Germaniæ rex 232
Conradus Imperator. 8. 212
Conſtans III. Imper. 325
Conſtantia Galli Cæſaris cõiunx. 325
Conſtantinus Clarus Imper. 121
Cõſtantinus Magn⁹ Imp. 3. 4. 33. 187. 305. 322
Conſtantinus militaris tribunus. 320

Conſtantinus patriarcha cõſtantinopolitanus. 117
Conſtantinus Põt. Max. 200
Conſtantius clorus cæſar. 228
Conſtantius Imp. 24. 47. 73 271. 301
Conſuetudo Italica. 64
Conuerſus quidam Ord. Ciſtercien. 197
Corfidius eques Roman⁹. 42
Çorinna mulier eruditione excellens. 276
Cornelia Maximilla Veſtalis. 272
Corneli⁹ Balbus Gaditan⁹. 72
Cornelius ſacerdos. 39
Cornificia Romana docta mulier. 277
Corſus Donatus ciuis Florentinus. 238
Cotherinus qui Sulthani filiũ ſe finxit. 368
Çozagiani Perſæ ſerui. 219
Critolaus Græcus, 271
Cteſippus Cabriæ Athenięſis filius. 106
Cunigunda Auguſta. 274
Curina Afer. 43
Curtius Ruffus Rom. 24
Cyanes virgo Syracuſana. 185
Cyanippus Theſſalus. 142
Cymon Athenienſis. 193
Cymon & Pericles Athenienſes. 129
Cyneas philoſophus. 246 287. 280
Cynnamus Parthorum rex. 209
Cypſellus Corinthius tyrannus. 307
Cyrus Perſarum rex. 81. 82. 316

D.

Damatria Spartana. 178
Damõ Peripolta Cheroneus & L. Lucullus. 184
Damophila Græca Pamphili vxor. 276
Daniel propheta. 32
Darius Perſarum rex. 154
Darius & fratres Artaxerxis Memnonis Perſarum regis filij 353
Darius ciuis Romanus 181
Dauid rex Iudæorũ. 2. 85. 102 110. 122. 134. 181. 182. 209. 251. 313. 331. 349
Dauid latro Ægyptius. 221
Decebalus Dacarum rex. 88
Delbora propheta. 305
Demaratus Corinthius 194
Demetrius Antigoni regis Aſiæ filius. 145 148
Demetrius Aſiæ rex. 307
Demetrius Nicator Syriæ rex. 229
Demetrius Aſiæ & Ptolemęus Aegypti reges 161
Demetrius Philippi Macedonum regis filius. 272
Demochares Athenięſis. 194
Democritus Abderita. 280. ei⁹ ſenectus. 297.
Dercilides Sparranus. 194
Deſiderius Longobardorum rex. 5
Deutera Gallorũ regina. 176
Diagoras philoſophus. 247
Diagoras Rhodius & Chilo philoſophus. 360

Didacus Hiſpanus epiſcopus Oxonenſis. 249
Didius Iulianus Annonæ præfectus, 272
Didymus cæcus Alexādrinus. 282
Dimocles ſpecioſus adoleſcēs 185
Diocletian⁹ Auguſtus. 17.103 109.120.133.316
Diocletianus & Maximinianus Herculeius Imp. 146
Diodorus cognomento Tryphon. 330
Diodorus dialecticus. 360
Diodorus Siculus. 280
Diogenes Cynicus philoſop⁹. 195.221.246
Diogenes Stoicus. 122
Dion Syracuſanus. 24.182
Dionyſius ſenior Syracuſanorum tyrannus. 360.245
Dioſcorides medicus. 280
Domimguellus Hiſpanus mimus. 260
Dominicus Cataluſinus Leſbi princeps. 144
Domitianus Imperator. 16. 22.31.75.220.328
Domitius Ænobardus. 109
Donat⁹ ſacerdos Aretinus. 45
Dromichetes Getarum rex. 154
Druſus Pompeius. 360
Dugna Aquileienſis fœmina inſignis. 188
Dunſtanus archiepiſcopus Cātuarienſis. 198
Durans Podienſis. 10
Dyetentus Cappadox. 173

E.

Ecelinus Roman⁹ Patauij & Veronæ tyrannus. 34 35.37.317
Echenis piſcis. 53
Edgarus Britanniæ rex. 5.6. 114.329
Edilbertus Cātuarienſis in Britannia rex. 248
Eduard⁹ Britāniæ rex. 45.261
Edouardus Plantagineta Britanniæ rex. 130
Egnatia Maximilla Galli vxor. 217
Eleazarus Iudeus. 205
Eleazarus frater iudæ Machabei. 85.86
Elephantis gratitudo. 164
Eleutherius patritius Conſtātinopolitanus. 280
Eliezer Moſis fil. 106
Elirabella Aragonia. 242
Eliſabella Britannorum regina. 355
Eliſabella Darca vulgo Pullicella. 34
Eliſabella Fliſca. 356
Bliſapella Andreæ ſecundi Pannoniæ regis filia. 140
Eliſabetha Germanica Abbatiſſa docta mulier. 277
Elizabeth & Maria Vngariæ reginæ. 231
Elpinice Cymonis ſoror. 195
Emanuel ſecundus Imp. Conſtantinop. 333
Empedocles philoſophus. 301

Euarchus. 42
Engiſtus& Orſus Angloſaxones. 333
Enguerra Marignianus & Petrus Brochia. 239
Enoch & Helias. 242
Epaminundas Thebanus. 66 112. 132. 139. 145. 258. 286
Epheſij. 345
Epichari liberta. 98
Epictetus philoſophus. 280
Epidaurij. 65
Epiphanius Papienſis epiſcopus. 79
Equæ vento concipientes. 54
Eques Caſtulonenſis. 92
Eques Garſiæ regis Nauarienſis. 147
Eques ordinis Hieroſolymitã. 46
Eques Romanus. 140. 195. 272
Eques Romanus in exercitu Ottonis Imp. 88
Equites duo Hiſpani. 46
Equites quidam M. Ottonis Imp. 146
Equites Romani apud Cãnas. 345
Equus Antiochi. 163
Era & Charimo Cleopatræ ancillæ. 219
Erchembaldus Brabantus. 51 189
Erectæus. 175
Erixona Cyrenarum regina. 349
Etuoia Spaleti dux. 352
Erus Armenius. 42
Erynna Rhodia. 276
Eſdras propheta. 280
Eucratides Bactrianorum regis filius. 353
Eudemus Cyprius. 32. 33
Eudoxa Auguſta. 350
Euerardus Ambula eques Germanus. 44
Eugenia virgo Romana. 187
Eugenius quartus pontifex. 9. 28. 37. 502
Eugenius tyrannus. 225. 365
Eulalia virgo Hiſpana. 99
Eumenes Cardianus. 102. 203. 252. 258
Eumenes atque Attalus Aſiæ reges. 172
Eunus Syrus. 253
Euridice Macedonum regina. 308
Eurythrius Eunuchus. 225
Euſebius Vercellenſis epiſcopus. 253
Euthimus poëta. 304
Eutropius Eunuchus. 225
Eutychus Lacedæmonius. 87
Exercitus Balduini ſecundi Hieroſolymarum regis. 326
Exercitus Beliſarij in vrbe Roma. 351
Exercitus Cambyſis Perſarum regis. 337
Exercitus Cenſorini. 338
Exercitus Cinnæ conſulis. 345.
Exercitus Germanicus Vitellij. 337
Exercitus Gildonis Africæ comitis. 346

Exercitus L. Poſthumij tribuni militaris. 337
Exercitus Macrini Imp. 161
Exercitus M. Lepidi Triũuiri. 337
Exercitus Maximinorũ principum. 338
Exercitus Mithridatis. 336
Exercitus Romanus. 70
Exercitus Scipionis. 337
Exercitus Seueri Cæſaris. 338
Exercitus Titi Veſpaſiani. 325 337

F

Fabius cognomento Gurges. 219
Fabius Senator ac prætor Romanus. 360
Fabrianenſis populus. 358
Fabricianus. 273
Fabritius. 113. 192
Farinata Vbertus eques Florẽtinus. 176
Fario Ægyptius. 278
Fauilla Gothus Pelagij regis filius. 361
Federicus Marabottus genuenſis. 265
Felicianus eques Pannonius. 177
Felicitas ciuis Romana. 183
Felix & Pallas claudij Imp. ſerui. 224
Ferdinandus cõſaluus Caſtellæ comes. 92.157
Ferdinãdus Hiſpaniarũ rex. 8
Ferdinandus rex Aragonius. 210
Ferdinãdus rex Caſtulonẽſis. 237
Ferdinandus Legionis rex. 157
Feroniæ templum in Soracte. 42
Filius Iulij Manſueti. 346
Fimbriæ ſeruus. 218
Flauius Iulian⁹ Imp. 155. 284
Flauius Valerius Martianus Imp. 164
Flaui⁹ Valeri⁹ Zeno Imp. 176
Florentini. 46. 202. 322
Fœciales. 71
Fœmina Lacedæmonia. 178
Fœmina quædã Romana. 33
Fœmina quædã Eſenſis. 190
Fons Iouis in Aſia. 41
Fons apud Gratianopolim. 54
Foroliuienſes. 165
Franciſca Manfreda. 190
Franciſcus Aragonius Minorita. 198
Franciſcus Aſſiſienſis. 306
Frãciſcus Carmaniola comes & dux militaris. 105. 264
Franciſcus gonzaga. 190
Franciſcus iunior Carrarienſis Patauinus princeps. 233
Franciſcus Marcheſius Iureconſultus & genuenſiũ orator. 290
Franciſcus Paula heremita. 79
Franciſcus Petrarcha. 36
Franciſcus Sfortia Mediolanenſis dux. 74. 80. 164. 136
Franciſci Sfortiæ filij. 108
Frãciſc⁹ & Carol⁹ guarna. 52
Francionius Andreæ Lampugnani miniſter. 219
Fratres duo proſcripti mutuo amore illuſtres. 173

Fredegunda Gallorum regina. 260. 347
Fridericus Aragonius Siciliæ rex. 262
Fridericus primus imp. 8
Fridericus ſecundus imperator. 180. 264
Friderici II. imperatoris ingratitudo. 168
Fridericus I. imp. & Sfortia Attendulus dux militaris. 362
Fridericus Gonzaga marchio Mantuæ. 131
Fridericus Marchio Brandeburgenſis. 127
Fridericus Montisferrati comes Vrbini dux. 263
Fulco Andegauenſis comes. 181
Fulco Hieroſolymarũ rex. 362
Fului coniugis erga virũ ſuum ingratitudo. 167
Fuluius Flaccus. 75
Furius Camillus. 153

G

Gabriel Cõdelmari⁹. 266
Gabrinus Fundulus Cremonenſis tyrannus. 335
Gaius & Alexãder martyres. 7
Galba Hiſpaniæ proconſul. 199. 324
Galeacius Bardaſſimus eques Siculus. 94
Galeatius Vicecomes. 130
Galenus medicus. 33
Galeni Pergameni ſenectus. 297
Galienus & Carinus imp. 311
Gartij Aretini ſenectus. 298
Galli. 63. 203
Galli Boij. 259
Galli quidam. 318
Galli & eorum dux Brennus. 319
Gallorum reges. 11
Gallorũ cõſuetudo circa matrimonia. 58
Gallorum paſtorum ſeditio ab Aegyptio Mago excitata. 240
Gallo Græci. 86
Gamalis pirata Turcus. 266
Garſias Alfonſi iij. Legionenſis regis filius. 357
Garſias Nauarræ rex. 129
Garſias Sanctii Nauarræ filius. 357
Gedeon Iſraëlis iudex. 84. 313
Gemes Ottomanus. 207
Gemini⁹ ciuis Romanus. 192
Gemmæ naturaliter ſculptę. 55
Genarius Epiſcopus Beneuẽtanus. 50
Genis Scotiæ rex. 312
Gennadius Carthaginẽſis medicus. 33
Genſericus Vvandalorũ rex. 333
Genuæ prodigium. 28
Genuẽſes. 71. 137. 165. 215. 216
Genuẽſes & Piſani. 114
Genuẽſes contra Piſanos. 323
Georgius Cella Nouarienſis. 100
Georgius Deſpotus Seruiæ. 206
Georgius Plantaginceta Clarẽtiæ dux. 363
Gerardus epiſcopus Zaladienſis. 198

Gerardus & Medardus fratres gemini. 52
Germanicus Cæſar. 120
Germanus Augur. 292
Gerontius monachus. 37
Gerſa Moſis filius. 106
Germani. 59.62
Geſualdus Longobardus. 117
Geta Septimij Seueri Auguſti filius. 16
Giachetus Geneua Salucianus 363
Gigantes. 52
Gildonis Africæ comitis exercitus. 346
Gilippus Lacedæmoniorum rex. 257
Ginus Taccij ciuis Senẽſis. 352
Giſberti Corregienſis vxor. 217
Glafira Archelai Tetrarchæ coniunx. 32
Gordianus ſenior Imp. 178
Gotifredus Bolionius Lotharingiæ dux. 92.142.270
Gratianus Imperat. 110
Gregorius ſextus Pont. Max. 115
Gregorius ſeptimus Pontifex. 7.118.201
Gregorius nonus Pontifex. 7. 289
Gregorius xi. Pontifex Max. 197
Georgius Neocæſarienſis epiſcopus. 276
Gregorius Romanus Patritius 254
Grimoaldus Lõgobardorum rex. 82.260.361
Gualterius comes Brenenſis. 321
Gualterus Tirellus Britannus. 347
Guido Aſſianus Florẽtinus. 94
Guido Bonat⁹ Aſtronom⁹. 293
Guido Flandriæ comes. 11
Guido comes Montisferrati. 262
Guido montisfortis. 351
Gulielmus Briſſonettus Cardinalis. 225
Gulielmus Condiſſaluus galliciæ comes. 92
Gulielmus epiſco. Aretinus. 93
Gulielmus Giennæ dux comes Pictonenſis. 222
Gulielmus Normannię dux. 114.200
Gulielmus III. Neapolis & Siciliæ rex. 232
Guntramus Burgundionum rex. 210
Gymnoſophiſtæ. 292

H.

HAnno Carthaginẽſis. 257
Hebræi. 59
Hebræi veteres Zelotypi. 59
Hebræorum erga Moſem ingratitudo. 166
Heli Iudæorũ Pontifex. 360
Helias. 40
Helias & Enoch. 242
Heliodor⁹ Britannorũ rex. 173
Heliogabalus Imp. 311.317
Heliſeus. 40
Helius Adrianus Imp. 16
Helius Sophiſta. 279
Helmiges eques Lõgobardus. 350

Henricus rex Hiſpaniæ. 323
Henricus primus imper. 135
Henricus Imperator Henrici ſecundi filius. 107
Henricus IIII. Imper. 334
Henricus Henrici iiij. imper. filius. 356
Henricus quartus & Richardus ij. Angliæ reges. 235
Henricus VI. Britanniæ rex. ibidem.
Henricus Pomeraniç dux. 237
Henricus Nothus rex Caſtulonenſis. 232
Heraclianus. 280
Heraclitus Epheſius philoſophus. 359
Heraclius Imp. 47. 92
Herbæ admirandarũ viriũ. 55
Hero M. Antonij Triumuiri ſeruus. 218
Hero & Ptolemæus heremitç Ægyptij. 221
Hercules dux Ferrariæ. 131
Hermias Eunuchus. 224
Hermotin⁹ Clazomenius. 43
Herodes primus Iudæorũ rex. 82
Herodes Antipas Iudæorum rex. 179. 314
Herodias Herodis Tetrachæ vxor. 217
Herophilus Cleophantes medicus. 290
Heruli. 59
Hiero Syracuſanus. 187
Hieronis Syracuſani coniunx. 133
Hieronymus Riarius Imolæ ac Foroliuij comes. 226
Hieronymus Olgiatus Mediolanenſis. 100. 302
Hieronymus Stridonenſis. 248. 283
Hieronymus Pragenſis. 100
Hieroſolymarum vrbs. 20
Hieroſolymorum clades præſignificata. 17. 18
Hilario Paleſtin⁹. 126. 139. 273
Hilarius Pont. Max. 296
Hildebrandus Rom. Pont. qui poſtea Gregorius VII. 207. 274
Hipparchia Maronea. 282
Hippocrates medicus. 290
Hirprandus Longobardorum rex. 18
Hiſpani Toletani erga parentem pietas. 171
Homines capite carentes. 53
Hominum ſimulachra in aere conſpecta. 27
Homulius ciuis & ſenator Romanus. 192. 247
Homulus iureconſultus regni Neapolitani. 183
Honoricus Vandalorũ rex. 15
Hor abbas Ægyptius. 44
Horatius Flaccus poëta. 101
Hormiſda Perſa. 247
Hoſtia Chriſti inuiolata. 51
Hugo Cæſarienſis eques Gallus. 206
Hugutio Fagiola Piſarum & Lucæ princeps. 158
Hyrcanus Iudæorũ princeps. 32. 39. 228. 305
Hyrcani Iudæorum principis mater. 96
Hyr⁹ dux militaris Gallus. 199

I

IAcheus Cordes Bituricēſis. 226
Iacob patriarcha. 32
Iacobus Buſſularius ord. heremitarum S. Auguſtini. 10
Iacobus iuſtus Redemptoris Chriſti frater. 303. 117. 123
Iacobus Fuſcarus patritius venetus. 279
Iacobus Luſignan⁹ Cypri rex. 234
IacobusTepolus patritius Venetus. 127
Iacobus Triultius Galliç Mareſcallus. 222
Iaddus Iudæorū pontifex. 32
Iannes & Mambres magi Ægyptij. 292
Ianuarius ſacerdos. 269
Ianus Auria Genuenſiū dux. 93
Iaſonis Lycij canis. 163
Izates Adiabenorum rex. 24. 156. 173
Ida Boloniæ comes. 18
Iepte iudex Iſraël. 3
Ieſu Chriſti dies Natalitius. 19
Iezabel regina Samariç & Brunichilda gallorum regina. 230
Iginus imperator. 88
Ignatius patriarcha Conſtantinopolitanus. 117
Ildegūda virgo Germanica. 136
Imbertus Delphinus Viennēſis. 125
Indus quidam. 301
Innocentius I. Pontifex. 201
Innocentius tertius Pōtifex. 7
Innocentius quartus. 7
Innocentius ſeptimus Pont. Max. 280. 286
Ioanna virgo Gallica, 89
Ioannes imperat. Conſtantinopolitanus. 9
Ioannes primus Gallorū rex. 11
Ioannes Gallorū rex & Eduardus VValenſis princeps. 256
Ioannes decimus Bohemorū rex 91
Ioannes Armeniæ rex. 124
Ioannes ſeptimus qui fœmina inuentus eſt Pontif. Max. 254
Ioannes Xiij. Pontit. Max. 237
Ioannes vigeſimus ſecundus Pont. Max. 106
Ioānes vigeſimus quartus pōt. Max. 115. 237
Ioānes Ægyptius monachus. 35. 45
Ioannes Altauilla. 142
Ioannes Andreas Lampugnanus. 321
Ioannes Antonius Campanus. 106
Ioannis Arminiaci comitis effrenata libido. 312
Ioannes Baduerius Venetiarū dux. 127
Ioānes Balua ex caligarij filio Cardinalis. 225
Ioannes Baptiſta. 303
Ioannes Bonetus Veronenſis. 99
Ioannes Capocius Roma. 197

Ioãnes Capiſtranus Ord. Minorum. 302.
Ioãnes Chryſoſtomus patriarcha Conſtantinopolitanus. 274.305.
Ioannes comes Cunij. 254.
Ioannes Euangeliſta. 285
Ioannes Fernandus cæcus natus vir omni doctrinarũ genere præcellens. 282.
Ioannes Fulgoſius. 265
Ioannes Germanus comes Sõnebergenſis. 95
Ioãnes Gualbertus eques Florentinus. 128
Ioannes Guttenbergius Germanus Argentinenſis. 294.
Ioannes Huniades. 15.
Ioannes Hus. 100.
Ioãnes Iuuenalis Vrſinus prępoſitus Pariſienſis. 275.
Ioannes Malateſta. 188.
Ioannes Philippus Fliſcus. 130.
Ioannes Picus Concordiæ comes. 284.
Ioannes Rata Caſertæ comes. 188.
Ioannes V[illegible]omes Ioannis Galeatij ducis fil. 357.108.
Ioannes Vicentinus ord. Prædicatorum. 117
Ioaues Vitellius Cardinalis & Patriarcha. 238.
Ioannis Tampes equitis Galli miranda ſenectus. 298.
Ioannes Ziſca Bohemus. 91. 114.
Ioanninus Carazolus Neapolitanus. 240.
Ioiadas Põtifex Iudæorũ 196.
Ionas Hebræus, 173
Ionathas Sauli filius. 17.145
Ioram Hieroſolymorũ rex. 12
Ioſaphat & Auenir Indorum reges. 124
Ioſeph Patriarcha. 32.133
Ioſue & Caleph Iudæi. 304
Iphicrates Athenienſis. 102
Iſidorus Cynicus philoſophꝰ. 192
Iſotta Nouarula Veronenſis virgo docta. 278.
Iſraëliticus populus. 279.280
Ithaphernis Perſæ vxor. 172
Iudei. 3.20.38.58. 63.66. 314.338.
Iudei ex Babylone reuerſi. 3.
Iudæi Zelotæ. 97
Iudęorum fames & neceſſitas. 267.
Iudæus Iotapatenus. 97
Iudas Eſſeus. 291
Iudas Machabæus. 30.38.85.
Iuduth & Bethuliani. 258
Iulianus Apoſtata Imp. 13.14
Iulianus Gothus comes Septẽſis. 188.
Iulianus ſecundus Imp. 18. 47.70
Iunipertus Ariperti filius Lõgobardorum rex. 157
Iuſtinianus primus Imp. 156.
Iuſtiniani Imp. erga Beliſariũ ingratitudo. 168
Iuſtinia: ſecundꝰ imp. 229.351
Iuſtinus ex ſubulco imp. 225.
Iuſtus Patritius Romanus. 34
iuuenes duo Antiocheni. 99
iuuenis quidã Ægyptius. 134

Iuuenis quidã Hiſpanus. 198

L.

LAberius eques Romanus. 195
Lacedæmonia fœmina. 178
Lacedæmonius Adoleſcẽs. 97
Lacedæmonius quidam. 112. 244
Lacedæmonij. 59.65.199.203
Læna meretrix. 97
Lambas Auria Genuenſis. 157.183
Lamech ob ſenium error. 346
Lamuſius Longobardorum rex. 104
Laodice regina Cappadociæ. 354.355
Lapides naturaliter ſculpti. 55
Largius ciuis Romanus. 162
Laſthenia Mãtinea docta mulier. 282
Latro Arabs. 86
Laurentius Ridolphus Florẽtinus. 289
Leo I.Pont.Max. 287
Leo quartus Pont.Max. 201. 301
Leo IX.Pont.Max. 125
Leo quartus Conſtantinop. Imp. 14
Leodienſium prodigium. 27
Leonardus Riuerus. 19
Leongildus Gothorum rex in Hiſpania. 179
Leonegildus Hiſpaniarũ rex. 110
Leonidæ erga Agidem ingratitudo. 165
Leonis erga Androdum gratitudo. 164
Leontium adoleſcentula Græca doctrina inſignis. 276
Leõtius patriarcha Antiochenus. 267
Lepidus & Balbinus. 227
Leproſi quidam prouinciæ Narbonenſis. 358
Lepitani. 59
Leui & Simeon fratres. 185
Licinius Craſſus Ro. Conſul. 68
Licinius Galienus Imp. 107
Licinius Mutianus. 129
Ligarij fratres. 173
Ligarij Romani coniunx. 143
Ligures. 268
Lituani. 59
Liuia Auguſti vxor. 216
Locrenſes. 38
Londinenſis populus. 340
Loth vxor. 41
Lotharius Gallorũ rex & Sergius III.Pont.Max. 322
Lothus Piſanus. 130
Lucanus poëta. 300.364
Luchinus Viualdus Genuenſis. 135
Luceiæ Mimæ ſenectus. 297
L.Tertulla Ariminenſis. 297
Lucianus Auria ciuis Genuenſis. 152
Lucianus ſacerdos. 35
Lucilius & Brutus ciues Romani. 145
Lucillæ ſuperbia 328
Lucius Antonius conſul. 268
L.Coſſitius Tiſdritanus. 40
Lucius Terentinus Bononiẽſis. 297
Lucius Fuluius. 303

L.Glaucus. 83
L.Lucullus. 15.30.172.308
L. Lucullus & Damon Peripolta Cheroneus. 184
L.Muræna. 122
L.Piſonis ſeruus. 218
L.Cornelius Sylla dictator, 20.30.83.112.120,204.280 299.327
L.Verus Imperator. 311
Ludouicus pius Gallorum rex & Imp. 181
Ludouicus Gallorum rex. 7
Ludouicus I I I. Imp. & Atto epiſcopus Moguntinus.254.
Ludouicus V I.Gallorum rex. 8
Ludouicus ſeptimus Gallorũ rex. 9
Ludouicus octauus Gallorum rex. 8
Lud.X.Gallorum rex. 366
Ludouicus X I.Gallorum rex. 110.130.270. 285.344
Ludouicus X I I. Gallorum rex. 128
Ludouicus Alodeſius Imolæ Dominus. 24.25
Ludouicus Caroli ſecũdi Neapolitani regis filius. 10
Ludouicus Boſſoni filius Burgundiæ rex. 334
Ludouicus comes Flandriæ. 236
Ludouicus Normandiæ Seneſchallus. 188
Ludouicus Ludouici Bauariæ ducis filius. 356
Ludouicus Sfortia Mediolanenſ.dux. 241
Ludouicus Arcimboldus Mediolanenſis. 270
Ludouicus Corteſius. ibid.
Ludouicus ex chirurgo Cardinalis & Patriarcha. 226
Ludouicus Gonzaga Mantuæ princeps. 130
Ludouicus Patauinus Cardinalis & Patriarcha. 270
Ludouicus Thuringiæ Lantgrauius. 123
Luiba Gothorum rex. 173
Luithprandus Longobardorũ rex. 4
Lycophron Periandri Corinthij tyranni filius. 169
Lycurgus Lacedæmonius.174
Lydiades Megalopolitanus. 121
Lyſander Lacedęmonius.139. 299.328.331.
Lyſimachus Macedonum rex 89
Lyſimachi regis comes. 163
Lyſippus pictor inſignis. 295. 293.294.

M.

Machabei fratres ſep. 96
Machabęi & eorum ſocij Iudæi. 3
Macharidis Boſphori regis in Mithridatẽ patrẽ ingratit. 166
Macharius Ægyptius. 45
Machumetes ſceleratæ legis autor. 103.253
Mahumetes Ottomanus Turcarum rex. 285.312.317
Mahumetes Auelanaginarus Arabs. 225
Macrinus Imp. 69.316.332

Macrini imperat.exercitus.337
Menander poëta comicus.113.
Magi italici. 293
Magiſtona Elienſis fœmina. 116.
Maloriges & Verritus legati Phriſij. 113
Malpaga ſagittarius. 37
Mambres & ioannes magi Ægyptij. 292
Manaſſes Hieroſolymorum rex. 12,314.
Manfredus Friderici II. imp. filius. 356
Manlius Capitolinus. 83.288
Marcellinus Anconitan⁹ epiſcopus. 115
Marcellinus Pontifex Rom. 6
Marcius Coriolanus. 266
Marcius Sabinus. 318
M.Antonius Taurellus Guaſtallæ comes. 38
M. Antonius cõſul & Triumuir. 72.109.288.309.
M. Aquilius repetundarũ accuſatus. 272
M.Attilius Regulus. 75
M.Aurelius antoninus Baſſianus Heliogabalus. 12
M. Aurelius Baſſianus Caracalla. 69
M.Aurelius Carus imp. 360
M.Aurelius Claudius Flauius imperator. 82.154
Marcus & Barbula. 182
M.Bibulus Conſul Rom. 182
M.Clodius Pupienus. 2
M.Brutus. 23.24.175
M.Celius Balbinus. 2
M.Craſſus. 13.15.128.182
Marcus Guterius Hiſpanus. 214
M.iulius Licinius imp. 103
M. iulius Philippus imp. 5
M.iulij Philippi proditio. 332
M.Libertus Plinij iunioris. 31
M.Otto imp. 20.275
M.Pompilius Cenſor. 74
M.Scaurus L. Syllæ gener & priuignus. 308
M.Sergius. 83
M.Tullius Cicero. 30.299. 286
M.Valerius Leuinus. 139
M.Valerius & M.Horatius cõſules. 72
M. Vlpius Traian⁹ imp.& Sura. 146
Mares Chalcedonẽſis epiſcopus. 196
Margareta Hollandiæ comes. 2
Margarita regina Dacorum Noruegiæ & Suetiæ. 90
Margarita Tridentina. 100
Maria Ægyptia. 44.45.221
Maria & Elizabeth Vngariæ reginæ. 231
Maria Puteolana virgo fortiſſima. 90
Mariæ mulieris iudææ fames & neceſsitas. 267
Marius Antheri⁹ Orator. 289
Martia Varronis filia. 187
Martialis eques Roman⁹.349
Martianus imperator. 33
Martianus tyrãnus imp. 224
Martinus primus Pontifex Max. 117
Martinus V.Pont.Max. 306

Martinus Turonenſis Epiſ. 45.151.196
Marulla Mytilenenſis fœmina inſignis. 91
Marzuccus eques Piſanus. 183
Maſelcerus aphricæ comes. 4. 33.280.
Maſſilienſes. 149
Maſsiniſſa Numidarum rex & Scipio. 129
Mater antiſtiæ vxoris Cn.Pōpeij. 177
Mater Cleomenis regis Spartani. 175
Mater Pauſaniæ. 178
Mathematicus quidam. 295
Matronæ cuiuſdam adrumētanæ ſerui. 218
Matthęus Vicecomes Mediolanen. 24.248
Matthias Coruinus Vngariæ rex. 202.234
Mathon Carthagineuſis. 179
Mathilda comes fœmina inſignis. 10
Maugotus Maubertus eques Gallus. 361
Mauritius ex notario imperat. 33.225
Mauritius Cappadox imp. 24
Mauritius Pariſienſis epiſcop. 19
Maurus quidam Bæticæ incola. 176
Maximianus Herculeius. 227
Maximini Imperat. 17.23
Maximinianus Herculeius & Diocletianus imp. 146
Maximinus imperator. 209. 224.316
Maximinus pater. 70.88
Maximinorum principū exercitus. 338
Maximus Pupienus imp. 103
Mechtildis & Alexander Scotię regis filij. 140
Medardus & Gerardus fratres gemini. 52
Mediolanenſis quidam ciuis. 35
Medulina virgo Romana. 185
Melches Chelchemel Sulthanus Ægypti. 262
Melechnaſar Sulthanus Ægypti. 235
Menedemus Athenienſis philoſophus. 101
Menenij ſeruus. 217
Mercurius Triſmegiſtus. 305
Meſa Varia ſub Heliogabalo Imperium adminiſtrauit. 304
Meſſalina Claudij Cæſ. coniunx. 309
Metellus pater ac filius. 170
Metopoſcopus quidam. 291
Metrodorus & Cares Perſę. 391
Michaël Attendulus Venetorum dux militaris. 296
Michaël Imperator Conſtantinopolitanus. 141.356
Michaël Palæologus imp.Cōſtantinopol. 333
Micitus Anaxilai ſeruus. 218
Milites Prætoriani. 312.345
Mimi dictum mordax. 193
Miniſter Andreæ Lampugnani. 219

Miniſter Sauli Iudæorum regis. 146
Miraculum. 42
Miſa Moabitarum rex. 364
Miſonianus Hebræus. 248
Mithridates Ponti rex. 156. 178. 209. 252. 342. 343. 353
Mithridates & Demetrius Antigoni regis Aſiæ filius. 145
Mithridatis exercitus. 336
Mneſteus Aureliani Imp. libertus. 252
Mœcenas. 40
Moyſes Ægyptiorum dux. 40 250. 304
Moyſes & Aaron fratres. 359
Moyſis & Aarõ ſenectus. 296
Moyſes Ægyptius heremita. 78
Moyſes Latro Æthiops. 221
Monica D. Auguſti. mater. 37
Monima Mileſia fœmina inſignis. 133
Moſeydes Tartarorũ rex. 236
Mõſtra & ꝓdigia diuerſa. 20
Montis, accolæ montis Silicei in Patauino agro facinus. 320
Montisfortis comes fœmina egregia. 90
Mors C. Fabij. 348
Mortui ad vitam ſuſcitati. 42
Mulier Spartana. 183
Mulieres Bohemæ ducæ. 100
Mullus Cropellus dux militaris. 347
Mutius latro Ægyptius. 221

N.

NAa Ammonitarum rex. 314
Nabuchodonoſor Chaldeorũ rex. 16
Nadab ſacerdos. 12
Næuius poëta. 113
Narciſſus Hieroſolymorum epiſcopus. 274
Narciſci Hieroſolymarũ epiſcopi ſenectus. 297
Narces Eunuchus. 224
Natalis martyr & confeſſor. 33
Natell⁹ Cenę Cõmarchio. 276
Nauticorum virorũ apud Genuenſes ſeditio. 341
Nealce pictor. 294
Neapolitani. 149
Nero Imperator. 11. 16. 21. 31. 73. 220. 268. 280. 300. 310. 316. 354
Nerua Coccei⁹ Imp. 150. 208
Nicaſius VVerdanus Corcus iuriſconſultus. 283
Nicaula Ægypti atq; Æthiopiæ regina. 281
Nicias Engionenſis. 251
Nicolaus I. Põt. Max. 125. 201
Nicolaus ſecundus Põt. Max. 129
Nicolaus Quintus Pontif. 19. 37. 106. 306
Nicolaus Eſtenſis Marchio Ferrarienſis. 188
Nicolaus Picinin⁹ dux militaris. 105. 255. 317
Nicomedes Bithyniæ rex. 350
Noradinus Damaſcenus Sultanus. 108
Nucerinæ arcis præfectus. 189
Numa Pompilius Romanus rex. 77
Nymphidius Sabinus.

Obed propheta. 287
Obertus Spinola. 130
Ochozias Samariæ rex. 12
Octauia M. Antonij vxor. 217
Octauius Auguſti pater. 30
Octauius Conſul. 84. 141
Olitoris Aegyptij vxor. 304
Oliuerius Dama Tonſor Lud. XI. Gallorum regis. 239
Olympia Alexād. Mag. mater. 141
Olympius Arrianus epiſcop⁹. 47
Onias Iudæus. 116
Opicinus Caſia Nouarienſis. 25. 26
Opicius Laudenſis qui Verguſius dicebatur. 189
Opij ciuis Romani filius. 170
Opilius Macrinus Imp. 223
Origines Adamantius. 82. 134 295. 283
Orieta Auria Genuenſis inſignis fœmina. 90
Orſus & Eugiſtus Angloſaxones. 333
Othanes Perſa. 119
Otto Imperator. 88
Otho Syluius Imp. 220
Otho ſecundus imp. 231
Otho quartus Imp. 191
Otho Antonius Montisferetri comes. 317
Ozæ facinus. 12
Ozeas Samariæ rex. 12
Ozias Hieroſolymorū rex. 12
Ouidius Naſo poëta. 113

P.

Pachita Athenienſis. 343
Pacomius Abbas. 297
Pacuuius Calanius. 25
Paganus Auria. 931
Pallas Claudij Cæſaris libertus. 328
Pallas & Felix ſerui Claudij Cæſaris. 224
Palladis templum apud Cyzicum. 42
Pambus monachus. 136
Pandoeri Perſæ coniunx. 144
Pandulfellus Alopus. 130
Panthea vxor Abradatæ. 142
Pāthei Lacedęmonij vxor. 141
Panthæi Lacedæmonii vxor. 216
Pantheræ gratitudo. 163
Panthites Lacedæmonius. 141
Papyrius prætextatus. 249
Papyrius Volucer. 185
Pariſiorū populi ſeditio. 341
Parrhaſius pictor. 293
Parthi. 66
Paſtor quidam ſuſcitatus. 44
Patauinorum ſerui. 218
Pater patratus. 61
Paternus Scotus monachus. 119
Patrobil⁹ Neronis libert⁹. 348
Paula Cornelia. 282
Paulina Senecæ coniunx. 143
Paulinus Nolanus. 45. 79
Paulus Æmilius. 68
Paulus Æmilius conſul. 191
Pauli primi heremitæ ſenect⁹. 297
Paulus ſecundus pontif. 19
Paulus Apoſtolus. 273
Paulus Florentinus Geometra. 296
Paulus Fulgoſi⁹ cardinalis. 335

Paulus Græcus Hiſpaniæ tyrannus. 14
Paulus Guiniſius. 238
Paulus Riarius Sauonenſis. 19
Pauſanias Lacedæmoniorum dux. 345
Pauſaniæ Lacedæmoniorum regis ſuperbia. 327
Pauſanias Macedonicus. 184
Pauſaniæ mater. 178
Pelagia Mima Antiochena. 221
Pelopidas Thebanus. 77. 145. 195
Pericles Athenienſis. 156. 280
Pericles & Cymon Athenienſes. 129
Perpenna Romanus. 364
Perſæ Maguſæi. 307
Perſarum mores. 66
Perſeus Macedoniæ rex. 228. 323
Pertharites Longobardorum rex. 25
Pertinax Imp. 23. 103. 155
Peſcennius Niger. 69
Peſcenius Niger Galliç Gubernator. 200
Peſtilentiæ arca. 41
Petitius ciuis Romanus. 30
Petrus I. Caſtulonẽſis rex. 326
Petrus Caſtulonenſis rex & Henricus eius frater. 232
Petrus Vngariæ rex. 234
Petrus Apoſtolus. 103
Petrus Brochia & Enguerra Marignianus. 239
Petrus Candianus Venetorum dux. 357
Petrus comes Aleres. 213
Petrus Damianus. 126
Petrus Daubuſſon, Rhodiorũ equitum princeps. 95
Petrus Diocletiani Auguſti cubicularius. 99
Petrus Fulgoſius Genuenſium dux. 93. 130. 265
Petrus Landoes Britonici ducatus quæſtor. 239
Petrus Moronus heremita. 79
Petrus Papienſis archiepiſcopus Florentinus. 274
Petrus Riarius Cardinalis. 226. 312
Petrus Roſcus Venetorũ dux militaris. 263
Petrus ſacerdos. 35
Petrus Sermonetanus Minorita. 358
Petrus Temacoldus. 189
Petrus Vinea Campanus. 239
Petrus Vrſeolus Venetorum dux. 127
Pharao Ægyptiorum rex. 32
Pharnaces rex Parthiæ. 171
Phedõ Eleus philoſophus. 281
Phæreus Iaſon. 40
Phaſelus Iudæus. 359
Phila Demetrij regis coniunx. 142
Philippa Catinenſis mulier. 240
Philippicus Imp. Conſtan. 14
Philippus Deodatus Gallorũ rex. 9.
Phlippus Balearũ regis filius. 139
Philippus Burgũdiæ dux. 129
Philippus Macedonum rex. 153. 161. 199. 244

Philip-

Philippus dux Mediolanenſis. 271.131.159.167
Philippus Gallorum rex Ludouici Groſſi filius. 362
Philippus pulcher Gallorum rex. 188
Philippus Apoſtolus. 39
Philodes Athenienſis. 195
Philomelus Onomarchus. 15
Philopœmenes Megalopolitanus. 286.76.84.131
Phocion Athenienſis. 76.132
Phraates Herodis Parthorum regis filius. 353
Picens quidam Fabriani accola. 312
Pilatus Iudææ Præſes. 17
Pipinus Gallorum rex. 156
Pirata Cathalanus. 46
Piſani. 71
Piſcatoris vxor. 143
Piſiſtratus Athenienſium tyrannus. 68.156.245
Pithomena virgo Alexandrina. 187
Pittacus Mityleneus. 123
Pius ſecundus Pont.Max. 19.249
Plato philoſophus. 79.164.246.
Platæenſis populus. 148.160
Plautius Lateranus. 116
Plautus poëta comicus. 280
Pluuiæ Prodigioſæ. 20
Poëta quidam Græcus. 195
Polycrita Naxia. 360
Polypus immenſus. 57
Pomponia Galla. 270
Pomponius Atticus patritius Romanus. 149
Pomponius eques Romanus. 115.
Pontificum veterũ electio. 60
Poppea Sabina Neronis coniunx. 310
Populus Iſraëliticus. 279
Populus Romanus. 38.117.140.208.215.319.321.345
Porſenna Hetruſcorum rex. 149
Poſthumius Augur. 291
Prænestinus quidam. 175
Præfectus arcis Nucerinę. 189
Præſtantij ſomnium. 36
Prætoriani milites in Galbam Imperat. 337
Prætoriani milites. 312.345
Præxaſpes Perſa. 116
Primiſlaus tertius Bohemorũ rex. 104
Proba Romana docta mulier. 277
Probus Imperator. 206
Prodigia & mõſtra diuerſa. 20
Prodigia bellum ac ſchiſma ſignificantia. 26.27
Prodigia peſtem nũciãtia. 26
Prodigia quæ aduentum Longobardorum præceſſerunt. ibid.
Prodigia quæ apparuerunt in fine ſtirpis Cæſarum. 21
Prodigia quæ bellum ſociale cũ Romanis præceſſerũt. 20
Prodigia quæ deſinente Caroli magni ſtirpe apparuerũt. 27
Prodigium Genuæ calamitatem monſtrans. 28
Prodigiũ in Caroli octaui aduentu in Italiam. ibid.

Prodigiũ ingẽtis admira. 27
Prodigium Leodienſium. 27
Prodigium magnum. 26
Prodigium Venetæ claſſis. 27
Prompalus Syriæ rex. 367
Protogenes pictor. 281.293
Prouincianus Syiuanus ciuis Senenſis. 261
Ptolomæ⁹ Macedoniæ rex.530
Ptolemæus Philadelphus Ægypti rex. 148
Ptolemæus Philopater Ægypti rex. 353
Ptolemæus primus Ægypti rex. 178
Ptolemæus Syriæ & Ægypti rex. 102
Ptolemæus & Hero heremitæ. 221
Ptolemæi Cerauni erga Seleucũ Nicanorẽ Aſiæ & Aſſyriæ regem ingratitudo. 165
Publicola Conſul & Senatus Romanus. 213
P. Annius Tacitus Imp. 17.23
Publi⁹ Carien⁹ Philotin⁹. 146
P. Cornelius Rufus. 31
P. Corn. Scipionis cognomento maioris ſeruus. 218
P. Curius Philo. 75
P. Furius. 87
P. Helius Pertinax Imp. 16
P. Licinius conſul. 204
P. Octauius & Apicius Romanus. 308
P. Rutilius. 173.175
P. Scipio Naſica. 74
P. Sulpiti⁹ equitũ tribunus. 68
Puer miræ in curſu celeritatis. 40
Pueri duo ſerui ſibi perſimiles. 366
Pulicella Franciæ. 34
Pupienus Imp. 289
Pyrrhus Epirotarum rex. 41. 76.244.84.303
Pythagoras philoſophus. 102.
Pythius Lydus. 149

Q.

Quintilia Mima. 98.
Quintius Cæſo. 272
Qu. Catulus. 30
Qu. Chlelius Conſul. 119
Qu. Flaminius Conſul. 191
Qu. Sertorius 199.205.253. 259.343

R.

Radagaſus Gothorũ rex. 232
Raimundus Aſſa Græcus. 190
Rainaldus Caſtilonenſis Antiochiæ princeps. 330
Rainhaldus & Altinerius Taruiſini. 255
Ramirus Aragoniæ rex. 9
Ramirus primus Hiſpan. rex. 173
Raphaël Adurnus Genuenſiũ dux. 127
Ratoldus Friſonum dux. 357
Rauennates. 351
Reges Æthiopum. 3
Reginaldus Germanus. 364
Remora piſcis. 53
Renatus Barri & Lotharingiæ dux. 11.129.159
Renatus rex Neapolitan⁹. 347
Reparatus Romanus. 43
Rhadamiſtus Hiberiæ regis filius. 331

Rhodope meretrix. 300
Richardus Britanniæ rex. 18
129.150.151
Richardus II.& Henricus iiij. Angliæ reges. 235
Richardi cuiuſdam admiranda ſenectus. 298
Richimeres patritius. 333
Ricius miles Hiſpanus. 255
Robertus epiſcopus Atrebatē ſis. 225
Robertus Guiſcardus Apuliæ dux. 129
Roboam Iudæorum rex. 327
Roderic' Gothus Hiſp.rex.48
Rodericus Gutherius comes. 254
RodericusViuarius cognomēto Cid. Hiſpanus eques. 157
Rodulphus Imp. 326.207
Robertus Licienſis concionator inſignis. 290
Rogerius Vbaldinus archiepiſcopus Piſanus. 318
Rolandi Petri Siciliæ regis infra tres ingratitudo. 168
Rollo Normandus. 206
Romani. 59.91
62.66.314
Romani Conſules. 56
Romani duo equites. 272
Romani & Titula ſerua. 258
Romani in Leonē III.& Gelaſium II.Pontifices. 342
Romanus Conſtantinopolit. Imp. 171.229
Roſimunda Longobardorum regina. 107
Roſuida Saxo docta mulier. 277
Rothomagenſium ſeditio. 341
Rubrius Flauius & ſulpitius Aſper tribuni militares. 192
Rudolphus Gonzaga. 190
Ruſcus Cepio. 269

S.

Sabbaticus Fluuius. 54
Sabina Romana. 270
Sabinus Romanus eques. 88
Sabinus & Syluanus Cteſiphōtini. 196
Sacerdos quidam Gallus. 358
Sacerdotum veterum in veſtitu modeſtia. 60
Saladinus ſulthanus Ægypti. 158.211.248.343
Saluſtius Palatij præfectus. 120
Salomon Iudæorum rex. 253
307
Samæus Phariſæus. 194
Samaritani. 267
Samuel propheta. 82
Samuelis prophetæ filij. 107
Samuellæ ſenectus. 297
Sanctius ij.Caſtulonenſis rex. 232
Sanctius tertius Caſtulonenſis rex cognomento deſideratus. 210
Sanctius quartus Caſtulonenſis rex. 356
Sanctius comes Caſtulonenſis rex. 350
Sanctulus ſacerdos Nurſinus. 147

de Sanguine Redemptoris miranda. 49
Sapor Perſarum rex. 328.329
Sappho Leſbia. 276
Sara Abrahæ vxor. 216
Sardanapalus Aſſyriæ rex. 307
Sarochus Tartarorum rex. 285
Sarracenus quidam. 176
Sarræ Columnenſis caſus. 233
Satyri viſi. 52
Saul Iudæorum rex. 85.179. 228.280
Scipio Africanus maior. 120 204.259
Scipionis exercitus. 337
Scorius Dacarum dux militaris. 289
Scoti. 314
Scythæ. 65.314
Sfortia Attendulus. 130
Sfortia Attendulus dux militaris & Fridericus I.Imp. 362
Sfortia armatorum dux inſignis. 105
Sedechias IIII. Hieroſolymorum rex. 228
Selenſarus & Adramelech Senacherib filij. 354
Seleuc⁹ Syriæ & Aſię rex. 223
Seleucus Aſſyriorũ rex. 13.41
Senatus populúſque Conſtantinopolitanus. 200
Senatus populúſque Roman⁹. 116.131.161.162.348.
S.P.Q.R. 162
Senatus Romanus. 1.199.204 275
Senatus Romanus & Publicola Conſul. 213
Senatus Venetus. 201
Senecæ ſenectus. 297
Senex quidã Lacedæmonius. 203
Senior Brachius Peruſinus. 95
Sepeliendi mos veterũ Ægypti regum. 66
Septem duces Mongali Tartari. 6
Septem Turonenſes dormiẽtes. 362
Septimius Seuerus Imp. 16.23. 31.69. 73.200.272.320
Serapio monachus. 151
Sergius II.Pont.Max. 207
Sergius III. Pont. Max. & Lotharius Gallorum rex. 322
Sergius Cænomanenſis epiſcopus. 118
Sergi⁹ Galba Imp. 21.22.31.68
Serui cuiuſdam matronæ Adrumentanæ. 218
Serui duo Cozagiani Perſæ. 219
Serui Patauinorum. 218
Seruus Cepionis. ibid.
Seruus Cluentij Peligni. 218
Seruus Fimbriæ. 218
Seruus L.Piſonis. 218
Seruus Menenij. 217
Seruus Micit.Anaxilai. 218
Seruus proſcripti cuiuſdã. ibid.
Seruus P. Corn. Scipionis cognomento maioris. ibid.
Seruus quidam Bubulcus. 192
Seſoſtris Ægypti rex. 327
Seueri Cæſaris exercitus. 338
Seueritas regis Bulgarorum in filium. 180
Seueritas vndecim tribuũ Iſraël. 185

Sex.Pompeius. 109.213
Siculi. 190
Sicyonij. 160
Sigiſmundus Malateſta. 366
Simenes Alardi Dacarum regis filius. 356
Similis præfectus Palatij. 120
Simeon & Leui fratres. 185
Simon Coriarius. 281
Simon Magus. 292
Simon Montisfortis comes. 93
Simon Vignoſus & quidã alij Genuenſes. 181
Simonis Cleophæ ſenectus. 297
Simoneta Camertinus heremita. 79
Siroes Coſroes Perſarum regis filius. 356
Sixtus II.Pont.Max. 157
Sixtus quartus Pont.Max. 106 296.302
Smerdes Magus. 366
Socrates. 31.123
Soldurij Gallicæ ſocietatis. 66
Solon philoſophus. 246
Sophocles poëta Tragic⁹. 30. 304
Sophronia matrona Ro. 186
Sordellus vicecomes Mantuanus. 94.135
Soſtratus Gnidius. 301
Soterus Antiochus Siriæ rex. 2
Spartacus gladiator. 223
Spartana mulier. 183
Spartius & Bulides Lacedæmonij. 175
Spiridion epiſcopus. 44
Sponſi Romani. 58
Spuri⁹ Licini⁹ Trib.plebis. 319
Spurius Saufeius. 360
Stagna Palici in Sicilia. 41.42
Statius poëta, 101
Statuarũ lachrymationes. 20
Stephanus VI.Pont.Max. 322
Stephanus & Cõſtantinus imper. Conſtantinop. 356
Stephanus Leuita. 123
Stephanus Konth eques Pannonius. 323
Stephanus Romanus. 43
Stilico patritius. 332
Stratiqua Bohemus. 124
Stratonica Deiotari Galatarũ regis vxor. 216
Stratonis Sydoniæ principis vxor. 143
Sulpitia Romana docta mulier. 277
Sulpitius Aſper & Rubri⁹ Flauius tribuni militares. 192
Sulthani Ægypti. 226
Supplicationũ maiorum origo. 60
Sura proconſul. 366
Sura & M.Vlpius Traianus. 146
Suſanna Babylonia. 272
Syagrus Lacedæmoniorum legatus. 203
Syluanus & Sabinus Cteſiphõtini. 196
Sylucrius Pont. Maximus. 118
Syracuſani. 160
Syracuſanorum aduerſus Dionem ingratitudo. 166.
Syrenes & alia monſtra marina. 53

T.

Tagnares Gothus. 333
Talantia Spartana Pedareti mater. 178
Tamburlanus Perſarum rex. 71.104.137.329
Tancredus Normandus. 211
Tarquinius ſuperbus. 19.20
Tartari. 263
Templum per miraculum dedicatum. 48
Tertullianus Carthaginenſis. 320
Thais meretrix Athenien. 348
Thales Mileſius. 291.359
Theia Oſtrogothorum rex in Italia. 92
Themiſtoclea docta mulier. 276
Themiſtocles. 30.76.199.203 244.250.256.299.286
Theo heremita. 118
Theocritus Chius. 271
Theodati Gothorũ regis erga Amalaſunthã ingratitudo. 167
Theodebert⁹ Gallorũ rex. 334
Theodectes Tragœdus. 41
Theodoricus Gallorũ rex. 334
Theodoricus Oſtrogothorũ rex. 82.333.361
Theodorus Cominius Macedoniæ princeps. 333
Theodoſius Saguntinus epiſcopus. 267
Theodoſius ſenior. 4.5
Theodoſius tertius ex ſcriba Imperator. 225
Theodoſius & Valens Auguſti. 47
Theophraſt⁹ philoſoph⁹. 101
Theopompus hiſtoricus. 41
Theopompus Lacedæmoniorum rex. 245
Theſelis Argiua docta mulier. 89.277
Theſimach⁹ Piſiſtrati Orchomeniorũ regis filius. 354
Thimoclea Thebana & Alexander magnus. 184
Thimoleõ Corinthius. 23.172
Thomas Aquinas. 51.283
Thomas Fulgoſius Genuæ princeps. 158
Thomas paganus peruſinus. 36.37
Thraſyllus Mathematic⁹. 291
Thuriſmundus Gepidarũ rex. 158
Tiberij Cæſaris in Liuiã matrem ingratitudo. 166
Tiberius Imp. 31.72.122.309. 182.199.220.324.331.345
Tibertus Brandolinus. 344
Tigranes Armeniæ rex. 178. 327.
Tigranis Armeniæ regis filius. 24
Timon Athenienſis. 355
Timotheus Mileſius muſicus. 289
Tiſonis de campo ſancti petri facinus. 191
Titula ſerua & Romani. 258
Titus Fullonius Bononienſis. 297
T. Largius conſul. 119
T. Liuius patauinus. 78
T. Quintius Flaminius. 303
Titus Veſpaſianus. 2.21.22. 68.155.173
Titus Veſpaſian. Ro. prin. 2.21

T.Sabini canis. 163
Titi Veſpaſiani exercitus. 325
Totila Gothorum rex. 134. 156.320
Traianus Imp. 303
Traſilla Æmiliana monacha. 37
Traiaria L. Vitellij cōiūx. 143
Triarius Maternus. 120
Tribunorum collegium. 208
Triumuiri. 315
Troezenij. 148
Tullus Hoſtilius rex Rō. 149
Turones. 347
Tyro miniſter Alexandri Herodis Iudęorū regis filij. 278
Tyrtheus poëta Athen. 287

V.

Valens Imp. 14
Valens & Theodoſius Auguſti. 47
Valentinianus Imper. 305
Valeria Romana. 143
Valeriæ Copiolæ Emboliariæ ſenectus. 297
Valerius Aſiaticus. 193
Valerius Licinianus ſenator. 272
Valerius publicola. 319
Vallaſca virgo Bohema. 90
Varronianus. 34
Vdo Parthenopolitanus ſiue Magdeburgēſis Archiepiſ. 362
Velius Bleſus vir conſularis. 271
Venceſlaus Imp. 108
Venceſlaus Bohemię rex. 123
venetę claſſis prodigiū. 268.27
Veneti. 352.48.71.339
Venetorū erga Franciſcū Feſcarū ipſorum ducē ingratitudo. 168
Veremundus primus Hiſpan. rex. 9.129
Verritus & Maloriges legati phriſij. 113
Veſpaſianus Rom. princeps. 1. 22.31.39.41.75.103.129.150. 155.199.325.
Veſpaſiani exercitus. 337
Vetulæ duæ liberè locutæ. 193
Victor Piſanus patritius Venetus. 306
Victorino ſtatua Romæ poſita. 305
Vigilius primus Pōtifex Max. 118
Vinandus Heſdinenſis. 51
Vir Lacedæmonius. 112
Virgilius Maro. 101.269
Virgines duo Bœotiæ. 186
Virgines quædam Antiochenæ. ibidem.
Virgines quædam ſpartanę. 185
Virginum trium corpora. 50
Virgo quædam ſeſtia & aquila. 163
Virgo quædam Thebana. 186
Viriatus Luſitanus. 102
Viſigothi. 339
Vitellij fratres. 174
Vitellius Imp. 209.227.310. 316.348.364.355.
Vitellij Germanic⁹ exercitus. 337
Vitiza Gothorum rex. 14
Vitoldus Lituaniæ dux. 317
Vladiſlaus Hungariæ rex. 15

Vngari. 339
Volanus prouinciæ fratrum minorum præfectus. 197
Volſci populi. 336
Vraia Gothus. 123
Vrbanus VI. Pont. Max. 29
Vrracha Aragoniæ regina. 14
Vrſina Taurella Guaſtallæ comes. 90
Vſſuncaſſani Perſidis regis immanitas. 180
VVilla miles Gepida. 351
Vxor Arantij. 177
Vxor Gilberti Corregienſis. 217.
Vxor Itaphernis Perſæ. 172
Vxor Olitoris Ægyptij. 304
Vxor Panthei Lacedæmonij. 141.216

X.

Xanthij. 86
Xantippus Athenienſis. 162
Xenocrates Chalcedonius. 359
Xenocrita Cumea. 121
Xerxis Perſarum rex Darij Hiſtaſpis filius. 313
Xerxis Perſarum regis effrenis ſuperbia. 326

Z.

Zacharias Pōt. Max. 287
Zarmonochaga Indus. 96
Zeno Imperator. 176
Zeno Citriæus philoſophus. 76
Zenobia Armeniæ regina. 228
Zenobia Palmyrenſium regina. 109.133.206.277
Zeuſis pictor. 113.293
Zopyrus Perſa. 257

FINIS.